GALENI
•
QVARTA
CLASSIS

VENETIIS
1576

7051

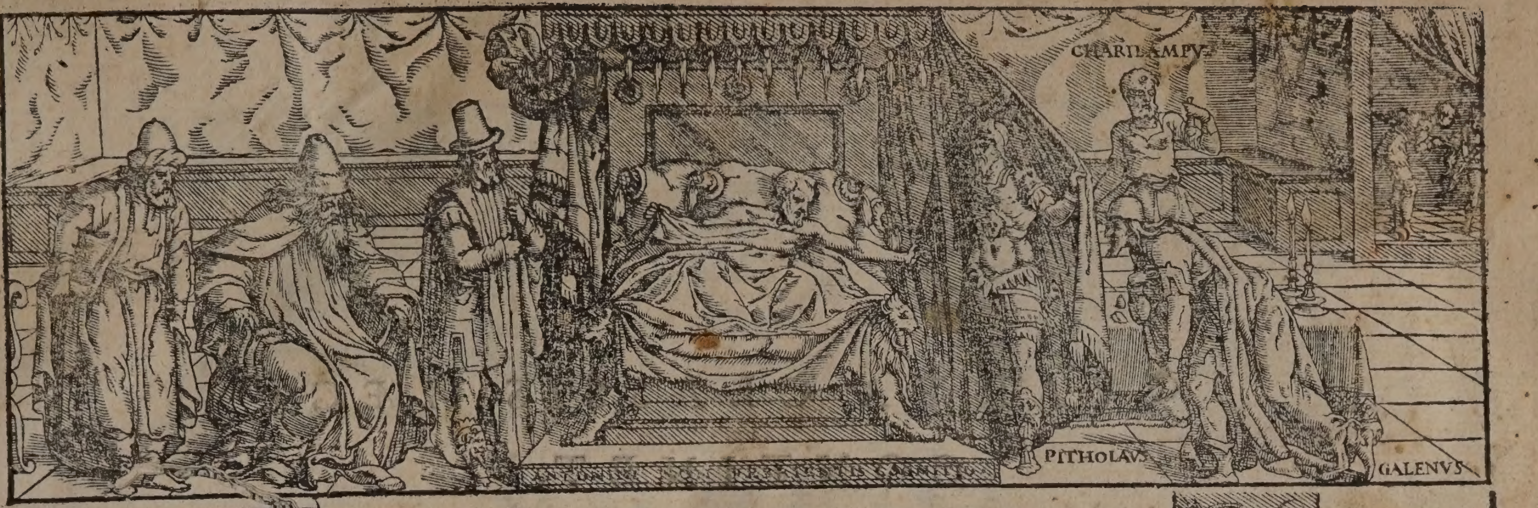

PATRIS INSOMNIVM

GALENI DOCTORES

HEPATICI COGNITIO

GALENI LIBRORVM QVARTA CLASSIS

SIGNA QVIBVS TVM DIGNOSCERE morbos & locos affectos, tum præscire futura poßimus, docet.

QVINTA HAC NOSTRA EDITIONE, *non parum ornamenti adepta: locis pluribus quàm in aliis superioribus editionibus, ad græcorum librorum fidem emendatis.*

Locis etiam Hippocratis in margine indicatis, quos Galenus sparsim in contextu citat.

Librorum Catalogum sequens folium continet.

Τὸ Σημειωτικόν.

VENETIIS APVD IVNTAS M D LXXVI.

CRISIS PRAECOGNITIO

AMANTIS DIGNOTIO

PALESTRITE CVRATIO

DISCEPTATIO CVM ALEXANDRO HABITA

QVARTA CLASSIS HÆC CONTINET.

GALENI de Locis affectis libri sex, Gulielmo Copo Basiliensi interprete. 2
De Pulsibus ad Tirones liber, Hermanno Cruserio Campensi interprete. 43
De Differentijs pulsuum Libri quatuor, eodem interprete. 46
De Dignotione pulsuum Libri quatuor, eodem interprete. 70
De Causis pulsuum Libri quatuor, eodem interprete. 86
De Præcognitione ex pulsibus, eodem interprete. 104
SYNOPIS Librorum suorum Sexdecim, de Pulsibus, cuius ipse meminit in fine Artis medicinalis, & in libro de Proprijs libris Capite quinto: nuperrime ab Augustino Gadaldino translata græce impressa nō habetur. cxxiij.
De Vrinis liber, Iosepho Struthio Polono interprete. 122
De Crisibus libri tres, Nicolao Leoniceno Vicentino interprete. 125
De Diebus decretorijs libri tres, Ioanne Andernaco interprete. 145
In primum Prorrheticorum librum commentarij tres, Ioanne Vaseo Meldensi interprete. 160
In Prognostica Hippocratis commentarij tres, Laurentio Laurentiano Florentino interprete. 189
De Præsagijs ex insomnijs sumendis Libellus, Augustino Gadaldino interprete. 213
De Præcognitione liber Iul. Martiano Rota interprete. 213

Totam hanc Classem quàmplurimis in locis denuo expurgauit Augustinus Gadaldinus, adhibitis etiam multis emendatißimis codicibus græcis manuscriptis.

WELLCOME HISTORICAL MEDICAL LIBRARY
30836

GALENI
DE LOCIS AFFECTIS LIBRI SEX

Gulielmo Copo Baſilienſi interprete.

Ab Auguſtino Gadaldino in hac quinta editione pluribus locis emendati, adhibitis etiam vetuſtiſsimis codicibus græcis, ſumma cura hinc inde conquiſitis.

ARGVMENTVM LIB. PRIMI.

Docet Methodum vniuerſalem dignoſcendi Locos affectos, qui ſenſum effugiunt, vnà cum multis exemplis particularum quarundam.

Quæ ſint prima capita, quibus Sedes affecta, quæ ſenſum latet, intelligitur: ac de inutilibus veterum quæſtionibus. CAP. I.

C LOcos nominant ipſas corporis particulas non recentiores ſolum, ſed veterum quoque medicorum non pauci; ac affectus ipſis euenire ſolitos, dignoſcere ſtudent, propterea, quod pro locorum differentia, curationem quoque variari contingit. Sed, quàm vtilis ad curationem ſit huiuſmodi notitia, in eo libro, quem de curandi via & ratione conſcripſimus, videre eſt: Nunc vero, quomodo affectæ particulæ poſſint dignoſci, explicare duntaxat propoſuimus. "Igitur partes in ſuperficie conſtitutæ, vnà cum affectuum ſuorũ idea ſpecié ue, facile ſenſibus deprehenduntur: quæ vero in imo corpore latent, exercitatũ ratione virum deſiderant cum in partium & actionibus & vtilitatibus, tum vel maxime in præcedentibus eas corporum diſſectionibus: quippe hæ nos docuerunt cũ alia permulta, tum cuiuslibet partis eſſentiæ proprietatem. Corpus igitur quoddam chartilagineum eſt ſecundum aſperas pulmonis arterias, quod bronchion appellant: "cuius proprietatem hi duntaxat, qui ipſum viderunt, cognoſcere poſſunt. Id ſi aliquando tuſſiendo expuatur, maximum vlcus vel ab eroſione, vel putredine, in pulmone eſſe exiſtimamus: eſt enim & per totum collum inter pharyngem & pulmonem media, talis corporis natura. Tam grandis tamen vlceratio in ipſo haud-D quaquam fieri poteſt, quin prius mors animal præoccupet: In pulmone vero talis fieri poteſt, vtpote qui & facile putreſcere ob humiditatem, & à vitioſis humoribus prompte erodi conſueuit, & bronchia ipſa admodum exigua habet: neq; enim vel particula ipſorum putreſcere poteſt, ſed totum bronchium reijci neceſſe eſt, membranoſis vinculis, quæ ipſum cum alijs coniungunt, à ſua continuitate abſolutis, quæ ſanè ſuis bronchijs multo celerius afficiuntur: hæc enim & chartilaginea, & dura, & craſſa ſunt: membranæ vero, quæ ipſa coniungunt, tenues & infirmæ. Quinetiam fruſtum quoddam vaſis, haud paruum, tuſſiẽdo reijci vidimus, quod ex pulmone fuiſſe eductum plane intelligebant, qui diſſectoriæ artis haud erant imperiti: quotquot enim ad aſperam arteriã in collo perueniunt vaſa, omnia capillorum ferè ſpeciem referunt. Proinde non ſolum eſſentiæ proprietas, ſed magnitudo quoque, ſæpenumero affectum locum haud obſcure indicare poteſt. "Sic enim, cũ inteſtini tunicam per dyſenteriam aluo deiectam cõſpexeris, ſitq; & latitudine & craſſitudine ijs, quæ tenuia conſtituunt, multo maior, non abs re conijcies vlcerationem in craſſis inteſtinis conſiſtere. Ita, cum adoleſcentulum tuſſiẽdo, tunicam craſſam lubricamq; reijcere videremus, coniecimus eam internam eſſe gutturis partẽ, quæ ligulam (græci epiglottida vocant) conſtituit: ac ſanatus eſt adoleſcentulus, quãuis id non admodũ ſperaremus: manſit tamẽ vox vitiata. "Præterea per eſſentiæ proprietatem, à veſicæ vlceribus ea, quæ in renibus conſiſtunt, diſtingui poſſunt.

Auicenna ex noſtra editiõe libro I. fen. 2. doctrina I. ca. 8 folio 30. litera. c

A. l. I. f. 2. d. 3. c. I. fo. 43. f

A. ibidẽ. Et l. 3 t. 16. c. I. 2. & 3. c

A. l. 3. 19. t. I. c. 15. fo. 365. d

Sectione 4ª. Apho. 76. 81. Extra ord.fol. 36.b.h. ex noſtra editione. Et de natu.huma.cō.2.teſ.u 20. claſſe 7ª. f. 180.g.

Scripſit.n.in aphoriſmis Hippocrates:‖Si ea,quæ cũ vrinis excernuntur, lamarũ ſpeciem referãt, E in veſica vlcus eſſe,ſcire licet:ſi vero carunculis ſimilentur,id erit in renibus. Neq; non à rebus in particulis quibuſdã contẽtis,creberrime locus affectus deprehenditur.Nam Mitylenis adoleſcens quidam ſm ſedem vulneratus gladio, vulnere ſatis profundo, tribus primis diebus neq; cibũ neq; potum ingeſſit:quarta vero die,adhibitis prius remedijs,cibũ ſumpſit ac bibit quoq;:deinde occidente ſole,iterũ adhibita curatione,vrinæ circiter quatuor heminas per vulnus excreuit,quum antea,ex quo vulneratus erat,nihil vrinæ reddidiſſet:tum vero ab onere,quo circa pubẽ grauabatur, ſe perfecte liberatũ eſſe dixit.Itaque proculdubio conſtabat veſicam in hoc fuiſſe vulneratã. Quẽadmodum,vbi ſtercus per vulnus excernitur, inteſtinorũ alicui vulnus eſſe illatũ haud dubiũ eſt. Sic etiã,quum cibus egreditur,in vẽtriculo vulnus eſſe manifeſtũ eſt. Iam ortum ſupra inguina panũ ac ſuppuratũ quũ medicus incideret, ſtercus ſubſecutũ,in colo abſceſſum eſſe declarauit. Atq; in hoc genere cõtinetur ſpiritus efflatus vulnerato thorace,& ſanguis ab arteria profluẽs: p̃, quũ interdum vulneratũ corpus ſenſu deprehendi non poteſt,exactã ab his conſequimur notitiã. Igitur, vt ex thorace ſpiritus inter reſpirandũ efflatus membranã coſtas ſuccingentẽ vulneratam eſſe ſignificat,"ita ſanguis ſaliendo eiaculatus,arteriã:ſed hic protinus eo,qui ex venis erũpit, & calidior,& magis tenuis,& flauior eſt. At,veluti horum non incertæ ſunt notæ, ſic eodẽ modo, ſi aliqñ omentũ aut inteſtinorum aliquod excidere per vulnus videatur, peritonæum diſciſſum eſſe nemo F ambigere debet. Si vero pulmonis aliqua fibra, extremam ſui partem à vulnere exerere videatur, thoracẽ confoſſum eſſe oſtendit:atqui nihil refert,ſiue ſuccingentem membranam vulneratam,ſiue thoracem confoſſum eſſe dixeris. Iam vero ex ijs etiam rebus, quæ adnaſcuntur, affectæ ſedis notæ qñque petuntur:proprietas.n.eſſentiæ eſt eorum,quæ adnaſcuntur, "quemadmodum fungi fracturis capitis,quãdo meninx,id eſt membrana cerebrum cuſtodiens,fuerit affecta. Atque rurſus alia proprietas conſpicitur,oſſe particulæ cuiuſpiam vitiato. Huius præterea generis eſt cruſtula quædam,ephelcis Græce vocata,quòd eius particulæ,à qua excerni videtur,vlcerationem oſtendat,vt vrinæ inſtrumentorũ,ſi cum vrina:ſpiritalium inſtrumentorum,ſi tuſſiendo reijciatur: gulę ac ventriculi,ſi vomitione excernatur: quemadmodum, ſi cum alui excrementis deijcitur, inteſtinorum aliquod vlceratum eſſe ſignificat. "Eſt præterea ex indicijs quibuſdã alius notitiæ modus, quũ videlicet in alieno ſpatio aliquid præter naturam continetur,vt in renibus aut veſica lapis, aut pus in thorace: ex eodem genere cenſetur & ſanguinis grumus (græce thrombos,) vbicunq; cõtineatur, aut alius quidam humor moleſtus in animalis corpore genitus, vel extrinſecus ei adueniens. Vnde iuniorum medicorũ complures quæſtionem ad medicæ artis opera nihil conferentem,ſed logicam potius habentem contemplationem, mouere ſolent, vtrum huiuſmodi res in no- G bis præter naturam genitæ, ex affectis ſint ſedibus, an loco nullo affecto animal à cauſa præter naturam male afficiatur. Sed,ꝙ inutilis (vt dixi) ſit huiuſmodi quæſtio,cognitu facile eſt,ſi conſideraueris, quantum dignotiones ad artem conferant. Subijciamus ergo aliquem tribus diebus nihil vrinæ reddidiſſe,non'ne protinus,in qua corporis parte ſit huiuſmodi accidentis cauſa, inueſtigabimus,an in renibus,aut vreteribus,aut veſica,aut vrinæ fiſtula:neq;.n.in hepate, pulmone, liene, ventriculo, corde, aut alia quauis particula ipſam quæremus, ꝙ nulla ipſarum ſit meiendi inſtrumentum. Vnde,niſi nouerimus primam vrinæ ſecretionem in renibus fieri deinde eam per vreteras ad veſicam peruenire, ac demum inde excerni (quemadmodum iam antea in diſputationibus naturalium actionum oſtendimus) nihil huiuſmodi inuenire poterimus. Verum hucuſq; proceſſiſſe haud ſatis eſſe videtur:quin potius perpendere oportet, quænam ſit dictorum cauſa, propter quam vrina ſupprimitur. Eſt autem via contemplationis hæc. Intueri oportet omnia tum prę̃terita tum præſentia accidentia:præſentia quidem ipſemet medicus inſpicere debet:præterita vero nõ ſolum à laborante, ſed etiam ab ipſius familiaribus, interrogando perdiſcere. Si igitur (exempli gratia) tumor aliquis in pube, ſatis euidenter in circũſcriptione veſicam impletam eſſe oſtendens, nihilq; excernatur: non'ne plane conſtat aut excretoriam vrinæ actionem neceſſario reſolutã, aut vrinæ fiſtulam eſſe conſtipatam? In primis igitur conſiderandum eſt, num fieri potuerit, vt reſo- H lutæ facultatis nomine id acciderit, vbi prius meminerimus, quomodo per bonam valetudinem volentibus nobis vrina excernatur: "muſculus enim ceruicem veſicæ circundans, ab actione quidem tunc quieſcit,fungitur autem veſica ſuo munere. Muſculi autem actio,voluntatis noſtræ imperium imitatur:at veſicæ actio,& inuoluntaria eſt & naturalis:nanque in cõmentarijs de naturalibus facultatibus iam declaratum eſt in omnibus ferè corporis particulis eſſe vim, qua excrementa excernantur:hæc quamuis ſemper ipſis adſit,non tñ vtuntur ea,niſi cũ vrgẽtur ab excrementis. Ea ergo vi excretice laborante contingit aliqñ ἰσχουρίαν ideſt vrinæ ſuppreſſionem,fieri. Proinde, ſi hominem ita figuraueris,vt decliuis ſit ceruicis veſicæ poſitus, ac manibus tumorem præter naturam compreſſeris, expelletur vrina: quòd, ſi ita faciendo nihil profeceris, à cauſa, qua reſoluta vis eſſe putabatur,deſiſtere,atque vrinæ fiſtulam conſtipatam eſſe,ſuſpicari oportet: quippe, muſculus ei circundatus ſi reſoluatur,ipſe nõ cohibitæ,ſed præter voluntatem emiſſæ vrinę, cauſa eſt.

Itaque, quot modis contingat ceruicis veſicæ meatum (quem οὐρήθραν ideſt vrinæ fiſtulam, vocant) ſtipari, deinceps conſiderandum eſt. Equidem "tres in vniuerſum eſſe cenſeo: aut enim corpus ipſius in tantum tumorem præter naturam attollitur, vt meatus inde occupetur: aut aliquid

A. l. 4. f. 4. t. 2. c. 16. f. 469 g

A. l. 3. f. 1. t. 2. c. 14. fo. 200. b

A. l. 1. f. 2. d 9. c. 1. fo. 43. f

A. l. 3. f. 19. t. 1. c. 1. fo. 363. e

A. l. 3. f. 19. t. 2. c. 6. fo. 366. h

ei præter

A.l.3.f.19.t.2. c.6.fo.366.h A ei præter naturam, vt vel caruncula, vel callus, innaſcitur: aut à re quapiā obſtruitur meatus. "Corpus quidem ipſius ad inſignem tumorem attollitur, ſi vel inflammatione, vel ſcirrho, vel abſceſſu, vel alio quouis tumore fuerit affectum: in meatu autem caro quidē oritur, ſi præceſſerit vlcus, alia vero res longo temporis ſpacio ex craſſo lentoq; humore paulatim naſci poteſt: at obſtruitur meatus vel à lapide, vel grumo, vel pure, vel craſſo lentoq; humore. Igitur hæc omnia diſtinguere oportet, non ſolum ex præſentibus accidentibus, ſed etiam ex ijs, quæ præterierunt. Age igitur ſubijciamus, vt puer laboret: "apparuerint vero antea calculi indicia, vrina quidem aquæ ſimilis, in qua

A.l.3.f.19.t.1. c.5.fo.363.h ſubſident ſabuloſa quædam: ipſe inſuper aſſidue pudendum ſcalpat, idq; vel laxum vel intentum præter rationē: poſtea vrina de repente ſupprimatur: non ſine ratione certe conieceris huic calculum in veſicæ ceruicem incidiſſe. Itaq; "ſupino figurato puero, cruribusq; reliquo corpore multo

A.ibidem.h ſublimioribus redditis, multifariam ipſum concuties, hoc ſatagens, vt lapis ex meatu recedat. Quibus peractis, iube, vt puer vrinam reddere tentet: idq; ſi bene ſucceſſerit, profluatq; vrina, præter exactam cauſæ notitiam, curationis quoque modum inueniſſe te, haud dubia erit coniectura: Quòd, ſi nihilominus vrina ſupprimitur, rurſus concute, ſed vehementius: atque, ſi ſic quoq; per-

A. ib fo.364.a manſerit, tum "demiſſa fiſtula (Græci catheterem vocāt) ſimul & lapidē à veſicæ ceruice repelles, B & vrinæ iter præbebis. At nulla calculi nota retētam vrinam præcedente, ſi ſanguis effluxerit, par

A.l.3.f.19.t.1. c.15.f.365.d eſt, vt grumus vrinæ fiſtulam obturet: at fieri etiam poteſt, vbi "vlcerata eſt veſica, vt paulatim in ipſa grumus concreſcat vel non præcedente ſanguinis fluore: accidit etiam, vt ſanguis ex renibus per vreteras in veſicam defluens, grumum efficiat. Atq; in huiuſmodi coniecturis magnus eſt fiſtulæ vſus, haud ſecus, ac cum vel pus vel craſſum lentumq; humorem meatum obſtruxiſſe ſuſpicamur. In huiuſmodi vero coniecturam, ex præcedentium notitia hoc pacto inducemur. Etenim, ſiue veſica ſiue renes antea affectu aliquo laborauerint, per quem tale tantumq; pus colligi potuerit, vt par ſit ab ipſo meatum fuiſſe obſtructum, probabiliter conijcies hanc ob cauſam vrinā ſupprimi: aut ſi etiam in parte aliqua renibus ſuperiore fuerit abſceſſus, quo erupto, haud abſurde pus in renes tranſumptum eſſe putaueris. Quòd ſi nihil huiuſmodi præceſſerit, victus rationem inqui

A.l.3.f.19.t.2. c.20.fo.370.f rere oportet, an "in ocio educatus, vel multis cibis craſſos viſcoſosq; humores generare potentibus fuerit vſus. Sic etiam, vbi ob carunculam aliquam ab vlcere innatam veſicæ ceruicem obſtructam eſſe putamus, & ex præcedentibus vlceris notis & ex eo, quòd demiſſa fiſtula vrina vacuatur, intelligere poſſumus. Nam & hunc affectum aliquando vidimus: quippe demiſſa fiſtula dolorē mouit, in ea videlicet meatus parte, vbi antea ulcus eſſe conijciebamus: fractaq; ſub fiſtula car- C ne, ſecuta ſunt urinæ excretionem & cruor aliquis, & carnis fragmenta. Atq; hæc diximus, ut quæ ad inſtitutum opus proprie pertineant. Conſtat autem, quod paulo ante citata à nobis quæſtio, logica duntaxat ſit, quodq; nihil ad artis opera conducat. Id enim utile fuerit, ut cognoſcamus meatum eſſe obſtructum à grumo, ſi ita contigerit, aut lapide: at quærere, utrum affectum eſſe meatum, an cauſam aliquam ſuppreſſæ urinæ in meatu contineri, dicendum ſit, nihil ad artē utilitatis conferre poteſt. Itaq; Archigenem ſatis mirari non poſſum, qui non ſolū in huiuſmodi quæſtionibus multus ſit, uerumetiā de iiſdem adeo obſcure ſcripſerit, ut intelligatur à nemine. Igitur rurſus propoſitum ſermonem reſumētes, conſequentia tractemus, quō ſcilicet tum ex præcedentibus tum præſentibus accidentibus cauſa, cur urina reddi non poſſit, deprehendatur. Percuſſus ergo ualide quidam in ea parte, quæ femen appellatur (Græci perinæon dicunt) inflāmatione ſuborta ex percuſſione, vrinam reddere non potuit: ac veſica ipſa, vtpote plena, manifeſte ſecundum circunſcriptio-

A.l.3.f.19.t.2. c.8.fo.368.a nem intenta erat. Huic, ne "irritaretur inflammatio, fiſtulam adhibere noluimus, ſed aqua calida adfuſa, oleo perungere ſatius eſſe putauimus: quumq; tribus horis ſic eum tractaſſemus, tēſione non parum relaxata, ac dolore, vt ipſemet fatebatur, nō ita grauiter infeſtante, iuſſimus, vt urinam reddere tentaret: interim, quum nos ueſicæ tumorem ad inferiores partes impellēdo, ſenſim premere- D mus, iuuenis vrinā reddidit. Atq; in his, qui ſic afficiūtur, cauſa ſuppreſſæ urinæ facile deprehēditur: quāuis in alijs quibuſdā nō adeo manifeſte dignoſcat: in quibus artificioſa cōiectura ab omnibus uocata nobis perquàm utilis eſt, utpote quæ inter exactam notitiā, & omnifariā ignorantiam, media quodāmodo putatur. Proinde fieri non poteſt, ut in omnibus morbis colligantur notæ, quæ pathognomonicæ ſyndromæ, ideſt concurſus affectuum indices, ab empiricis nominantur: ſed ue- " riſſimum eſt id, quod Eraſiſtratus dicere ſolebat: Oportet (inquit) hominem exercitatum ratione " eſſe, qui uoluerit non ſolum affectus ipſius qualitatem, ſed affectum quoque locum, probe digno- " ſcere. Verum, ut ad huiuſmodi exercitationem decenter perueniamus, haudquaquàm quęrendū eſt, an dicere oporteat, ueſicæ ceruicem, ſi uel à lapide uel grumo obſtructa ſit, affectū eſſe: an ipſa non affecta, actionem ipſius læſam eſſe. Igitur in huiuſmodi quæſtionibus ad artem omnino ſuperuacaneis Archigenes uerſari conſueuit. Alij uero ultra hæc procedentes, ne lęſam quidem eſſe actionē dicunt, fieri enim ipſam muſculo, qui ueſicæ ceruicem conſtringit, laxato, ueſica autem circa urinam in ſe contentam contracta, muſculis uero abdominis ſimul exprimentibus: quum itaq; & ueſica citra noxam munere ſuo fungitur, & muſculi uoluntatis imperio ſic obediunt, ut ſuperiores intēdantur, is, uero, qui ceruicē circundat, laxetur, quomodo (inquiunt) recte poterit aliquis ſuſpicari, læſam eſſe actionem: Quapropter iſti dicere coguntur iſchuriæ affectum fieri nō lęſa ſed

impedita meiendi actione:tanquam arti medicinæ opem ferant, si vocabulum, lædi, transmutantes,impediri,dixerint.Sed huiusmodi quæstiones (vt diximus) ad logicam pertinent ac ad mentis exercitationem magis,q̃ vel ad affectus ipsius dignotionem,vel sedis affectæ inuentionẽ, accõmodantur. Verũ ea,quã nuper proposuimus,ad institutum opus proprie pertinet: intelligiť autẽ ex ipsa, ꝙ in primis per artem secandi corpora accurate cognoscere oportet, qualis sit cuiuslibet partis essentia:deinde vero & actionem,& κοινωνίαν.i.societatem,quam cum proximis habet,quę etiã in θέσεως id est positionis,vocabulo cõprehenditur,intelligere. Quinetiã ipse quoq; partium vsus ad affectorum locorum inuentionem magnifice cõducit: actiones enim motus sunt partium factiui:vsus vero omnibus insunt,vel nihil agentibus.Ergo,quod ad vrinæ redditionem pertinet, excretionis actio fit à vesicæ contractione, concurrente interdum musculorum abdominis auxilio, quum videlicet admodum exigua continetur vrina,aut vesica ipsa infirma est:reliquę vero partes omnes, vtiles sunt ad actionem: nisi.n. vesica ipsa cum toto spatio sic figurata fuisset, ac ceruix ipsius tota fuisset perforata,& vreteres oblique implantati in ipsam fuissent,frustra habuisset contrahendi motum. Ex horum itaq; notitia,& affectæ partes,& affectus ipsarum,deprehendi possunt, non ex ea quæstione, qua inuestigatur, vtrum dicere oporteat, obstructum instrumentum esse affectum,an omnino noxa carere. Haud absimilis huic est alia quæstio, & quidem de affectis iã partibus,sed quibus non dum inest propria dispositio:vocant autem propriam dispositionem,quæ separata causa,quæ ipsam fecit,permanet. Hac igitur consideratione rursus dicunt non nulli nequaquam affectum esse caput per eos capitis dolores,qui à bilioso humore in ventriculo cõtento proueniunt,ꝙ per vomitum eiecta bile capitis dolor protinus quiescat: quemadmodum,si post vomitum nihilominus permanserit, tum dicunt affectum esse caput: idq; multo magis, quũ similia suffusioni accidentia oculos infestant, cumulatis in ore ventriculi excrementis, hæc enim veluti vmbras quasdam esse affectuum. In omnibus his quæstionibus plurimũ occupati maiores nostri, per quàm pauca de affectorum locorum dignotione scripserunt. Nos vero diuersa incedentes via, exercebimus,aut (vt dixerit quispiam) instruemus studiosos quomodo sedes affectas, dignoscere possint. Igitur,quemadmodum paulo ante propositum est, ꝙ intenta vesica homo vrinã reddere non posset,ita in præsentiarum subijciatur citra vesicæ tumorem vrinã suppressam esse. Ergo necesse est, quũ sic retenta est vrina,vel vreteras vel renes esse obstructos. Quapropter rursus hic intueri oportet,num ante,q̃ supprimeretur vrina,aut lapidis, aut inflãmationis, aut alterius cuiuspiã mali præcesserint accidentia:neq; negligenda est vniuersi corporis dispositio,vt possimus (quoad artificiosa coniectura permiserit) distinguere, vtrum in ipsis renibus à lapide vel crassis humoribus fuerit obstructio,an in vocatis vreteribus,id est meatibus,qui à renibus ad vesicam protenduntur. Quædam namq; sunt,quæ ad exquisitam perducunt notitiam, veluti paulo ante dicebamus de ijs, quæ affectæ essentiæ proprietatem declarant:quædam vero artificiosæ cõiecturæ subiacent. Vnde prolixiorem esse disputationem accidit,etiã si sophistas valere sinas:quemadmodũ hoc loco Asclepiadem neglexímus,qui de vrinæ in vesica collectione (vt alibi deteximus) scripsit absurda. Porrò ea etiam, quæ de principe animæ vi scripta sunt ab ijs,qui eam in corde consistere existimãt,oẽs dissectores iam damnarunt. Et Archigenes sane, cum ab hac opinione haudquaquam dimoueri potuerit,quamuis eam redargui videat cum per alia multa, tum vel maxime in phreniticorum lethargicorumq; curatione,tum sursum tum deorsum sermones suos conuertit, modo hoc modo illud dicens, quamuis nihil omnino declaret: atq; huius generis est tertius Archigenis liber, quem de locis affectis conscripsit. A nobis uero de principe animæ ui, in libris de Hippocratis Platonisq; placitis,copiosissime dictum est:nunc uero hac ueluti demonstrata, affectarum partium cõtemplationem perficiemus. Quod autem omnibus affectis locis commune est, id non ad logicam sed necessariam quæstionem porrectum, iam enarrare aggrediar. E F G

A.l.1.f.2.d.3. c.1.fo.43.c

A.l.3.f.19.r.1. c.1.fo.363.d

A.l.3.f.19.t.1. c.6.fo.366.h. Et 367.b

A.l.de me.cor. t.1.c.1.f.557.h

Actionem lædi,quia pars,qua æditur, est læsa: ac quot sint modi primi læsionum. CAP. 2. H

Q Vælibet in animantis corpore actio peculiarem habet particulam, per quam perficitur: eoq; actionem lædi necesse est,instrumento ipsam efficiente quomodolibet affecto. Atque interdum adeo facile affectus soluitur,ut simul, atq; opifex causa fuerit separata, ipse quiescat:interdum tanta est soluendi difficultas,ut diutius permaneat,causa etiam ablata. Accidit,etiã non nunq̃,ut efficiens causa pertransiens, non firmum in particula faciat affectum, quem Archigenes cum umbra affectus comparat:ueluti cum suffusis similia quædam oculi imaginantur collecto in ore uentriculi tenui excremento,unde uaporibus quibusdam in oculos subleuatis, in eos uisifica facultas incidens, ijsdem imaginibus, quibus per suffusiones, afficitur: idq; maxime euenire solet ijs, quibus oculorum humor exquisite purus est, aut uisifica facultas q̃ facillime sentit. Eandem ob causam, ubi sanguinis eruptio aut uomitus per morbos expectatur, huiusmodi accidentia interdum apparent,de quibus Hippocrates in præsagijs hunc in modũ scripsit: ‖Cuicunq; inquit,in nõ lethali febre caput dolet,aut ante oculos obscura quædam obuersantur,si cardiogmos {.i.cordis seu oris uentriculi morsus} accidit,is bilẽ euomet. Ac paulo post: ‖Quibus uero in huiuscemodi febre caput dolet, oculi uero obscuras illas imagines nõ uidẽt, sed caligatione hebetantur, aut splendentia quædam ipsis obijciuntur, ac pro cardiogmo, in alterutra parte præcordia tenduntur,

A.l.1.f.2.d.3. sum. 1.c.1.fo. 43.c

A.l.3.f.1.t.1. c.6.f.183.a. Et f.3.t.1.c.3.f.21

In Progn.cõ.3. t.30.4ª.210.c.

In Progn.cõ.3. t.33.4ª.211.a

A tenduntur, neq; dolore neq; inflammatione infestante, his pro vomitu sanguis e naribus effluet. Hæc est verborum Hippocratis series, quibus docuit sæpenumero contingere, vt ab humoribus sæpius in vẽtriculo collectis, imagines quædam oculis obijciantur. Quòd, si nihil omnino ab humoribus ascendat ad oculos, nullũ huiusmodi accidentiũ euenire solet: quẽadmodum, vbi neq; vel ad auriũ vel nariũ meatus, vel etiã ad linguę corpus, quicq̃ transfertur. Vnde manifestũ est, ꝙ oportet oculos participes fieri eius dispositionis, quæ ventriculum infestat, si videndo debeat animal errare. Cũ itaq; rursus dicat Hippocrates, ‖ Quibus deiectiones biliosæ exeũt|, surditate superueniẽte finiuntur: &, quibus surditas præcesserit, desinit, si deiectiones sequũtur biliosæ, quis est adeo de mens interpres, vt omittat in huius sermonis enarratione aurium affectum: ac tũ dicat nasci surditatem, quum bilis, quæ ante per aluũ vacuari cõsueuerat, ad oculos efferatur? Igitur semper incipere oportet à læsæ actionis instrumento: deinde quærere, quis sit noxæ modus, vtrum videlicet dispositio iam stabilis ac firma, an adhuc quidem fiens, stabilitatem autem ac firmitatem non dum sit adepta: Quòd si nunc quoque fiat, vtrum causa, quæ affectũ efficit, in ipsa parte contineatur, an per ipsam transeat, inuestigandũ est. Etenim arefacto immodice humore, quem crystalloidẽ vocãt, perseuerans erit noxa & essentiæ ipsius proprius affectus: si vero crassus humor in pupilla constiterit, 4. Aphor. 28. Ext. ord. 30. d

B essentia quidẽ non dũ læsa est, verũ accidentis causa in oculo ipso continetur: sed tũ per ipsum trãsire dr̃, cũ euaporans humor consistit in vẽtriculo. Qui vero partẽ quampiam tũc solum arbitratur esse affectã, cũ in essentia ipsius permanens fuerit dispositio, legislatoris munere, qui patrijs nominibus propria significata instituit, fungi vr̃. Nam, vbi vehemens dolor intestinum infestat, firmato in vna quapiã parte dolore, vt quasi perforari videatur, quo pacto vel nequaq̃ affectũ esse intestinũ, aut affectũ in ipso nõ esse quis dixerit, quãuis interdũ huiusmodi dolores excreto vitreo quodã humore, vel vnico tẽporis momento finiantur: nec vero aliud quidpiam dolorem cõcitasse putandum est præter humorem excretũ. Quo. n. excreto ilico dolor sistitur, hoc ex cõi hominũ opinione doloris causam censeri par est, idq; ob naturale quoddã axioma (id est enunciatũ,) quod ex se ipso ad huiusmodi causarũ dignotionẽ, fidem habere vr̃. Id enim, quo nos tãgente hic aliquis affectus fit, & quo separato statim cessat, causam esse, apud oẽs homines in confesso est: sic. n. & ignẽ vstulationis, & gladium sectionis, causam esse credimus: atq; de singulis alijs similiter| dicendũ est. Ergo & vacuatum humorem, fientis affectus causam fuisse, quo tẽpore in particula continebatur, putandum est: sed, an ob id, ꝙ vehementer infrigidaret, aut calfaceret, aut in totum per intẽperaturam locum infestaret: an quia per continua corpora transiret, ea ad excretionem vi quadam exci-

C tans: aut ob flatuosum spiritũ ab eo exortum, qui continentem partem extenderet: aut quia violẽter impactus esset: an quia eroderet & morderet, non dum ex euacuationis ope manifestũ est: quippe id solum constat, ꝙ, cum continebatur, molestiã inferebat. Igitur nõ solũ putare oportet huiusmodi humorẽ esse causam doloris, verum partẽ quoq;, in qua continebatur, illo tẽpore affici, quo ob humoris præsentiã dolore cruciabatur. Sic etiã affici aliquẽ dicimus, cũ aliquid extrinsecus incidit, vel calfaciens vt ignis, vel refrigerans vt nix, vel contundens vt lapis, quo separato protinus finitus fuerit affectus, nemine propter hoc dicente partem non fuisse affectam, ꝙ in ipsa nulla sit relicta dispositio. Igitur hoc vno supposito, ꝙ & nomine affectus, & verbo affici, ad hũc modum vtamur, ita dicendis animũ adhibe, quo vtilitatẽ tum in præsagio, tum in curationis ratione consequaris. Quippe fit non nunq̃ à causa quapiã affectus, sed ita fit, vt separata causa haudquaquàm permanentem habeat dispositionem: interdum autem partim iam factus est, partim etiamdum fit:
A. l. 3. f. 16. r. 2 e. 7. fo. 339. a sæpenumero fieri desijt abeunte causa, iam vero perseuerans manet dispositio: Veluti "in dysenteria, mordax humor causa est affectus, vtpote qui ab initio & absterget & abradit, dein tẽporis tractu vlcerat intestinum: quòd, si antea, quã vlcus induxerit, effluere desinat, affectus ipse non dum dysenteria dicetur: si vero vlcere præoccupet intestinum, quãuis humor finiatur, non tñ factus, si-

D mul cũ ipso finitur affectus. Neque est, ꝙ in præsentia ratione ex minutatim coaceruatis contexta, quem & soriten, id est aceruale, uocant, moueamur: quippe multa ad uitã haud inutilia, cõmunem ex ipsa sortiuntur dubitationẽ, de quibus priores, tum medici tum philosophi locuti sunt: proinde superuacaneũ esset ea nunc percurrere, mihi præsertim, qui proposui in ipsa hac parte artis, ambiguitatem ostendere: Quòd enim tẽpore ad affectuum generationem sit opus, inter omnes cõuenit: an uero, quẽadmodum, cum domus fit, non dum est domus, sed totum hoc simul, fiens domus: eodem etiam pacto quilibet affectus, dum fit, fiens quidem sit, non dum tamen existat, haud ab re quæritur. Neq; enim omnium, quæ fiunt, eadem natura est: quippe res similares nullam naturalẽ figuram requirentes, protinus ab initio eadem constant essentia: dissimilares uero, & quibus uaria est forma, essentiam generatione posteriorẽ habere possunt. Neq; enim, quũ domus construitur, simul fiunt fundamenta, parietes, fastigium, tegulæ, ianuæ, fenestræ, ex quibus omnibus eo modo compositis atque in unam formam redactis, domus ipsius essentia composita est: morbus uero & calidus, & frigidus, & humidus, & siccus, protinus ab initio, cum primum corpus temperaturę, quæ bonæ ualetudini debetur, limites excesserit, eandem sibi ipsi naturam habet. Quamuis enim interdum adeo sit exiguus, ut neque à nobis cognosci, neque laborantium sensu percipi possit, nihilominus tamen propriam habet speciem. Haud aliter inflammatio quoq; in quacunq; animalis

parte constiterit, siue maxima, siue minima fuerit, vnus atq; idem est affectus, non specie quidem, E
sed magnitudine varius. Cæterum, quòd possint aliquæ affectiones in corpore consistere, quæ ob exiguitatem non dum appareant, argumento est gutta longo temporis tractu saxum excauans, de qua recte carmen hoc proditum est.

Mollior assiduis saxum cauat ictibus vnda.

Neq;.n. vel vnus, vel duo, vel tres, vel quatuor aquæ ictus saxum ferientes: cũ ne cẽtesimus quidẽ, sensibiliter videatur saxum excauare: neq; etiam fieri potest, vt primo nihil efficiente, alter aliquid faciat, quippe qui habet eandem, quàm primus habuit, ad saxum rationem. Ergo, si secũdus ictus in saxum quippiam effecerit, ipsum à primo mutatum quid fuisse necesse est, vt non omnino idẽ, quale ab initio fuerat, permanserit. Etenim, si ipsum vndiquaq; idem permaneat, atq; agẽs quoq; in ipsum causa nempe aquæ stilla, necesse est, quemadmodum à primo ictu non affectum est, ita neque à secundo: quod si fateare, neque tertius quoq; ipsum afficiet: haud secus de quarto, & quinto, & reliquis deinceps omnibus dicendum est, quippe de omnibus eadem ratio est: etenim quoad eodem modo se habente saxo, eadem quoq; causa accesserit, nihil amplius efficietur. Quòd si à millesimo ictu sensibilis videatur in saxo concauitas, ad singulos ictus, affectus in saxo nunc primum sensibiliter apparentis, millesima pars referenda est. Quum itaque causæ agunt in corpus, species F
affectus ab initio est eadem, tamẽ ob exiguitatẽ non apparet. At vero huiusmodi affectus, qui adeo sunt exigui, separatis causis facientibus ilico finiuntur, natura videlicet ipsos sanante: quippe illi duntaxat externo egent auxilio, quos ob magnitudinem natura vincere non potest. Igitur hac ratione, quum primum mordax humor aliquod intestinorum deraserit, quamuis id, quod factũ est, non dum videatur, nihilominus dispositio ipsa sub dysenteriæ specie comprehenditur. Quemadmodum igitur natura, parua quædam vlcera, quæ non nunquam eueniunt, nullo adhibito medicamento sanauit, ita & intestinorum abrasiones. Hac ergo ratione, neq; verum est omnino, quod à quibusdam dicitur, nullum per huiusmodi symptomata, in corpore relinqui affectum. Quod si verum esset, tamen intestina tum fuisse affecta haudquaquam negandum est, quum ab acredine eorũ, quę deijciuntur, corrosis intestinis dolor notatu dignus euenire percipiebatur. Hoc igitur ad omnia, quæ posthac dicturi sumus, veluti elementum quoddam, obseruare debetis: sitq; hoc initiũ methodi, qua inueniri debent sedes affectæ, nullam actionem vnq̃ lædi, nisi pars, quæ ipsam facit, affecta sit: si enim, quum vel dolor vel tumor præter naturam aliquis eam infestat, omnino aliqua re affecta est, affectã esse multo magis eam læsa actione fatendum est. Atque iam supra dictum est, quòd ab excretorum natura, affectæ sedis coniecturã facere possumus: id vero bifariã fieri constat, G
vel ab excretæ essentiæ proprietate, vel ab ijs, quæ in ipsa parte continentur. Similiter diximus ab adnatis interdum rebus, de locis affectis coniecturam sumi posse: itẽm ab accidentium quoque genere, quæ quidem non mediocrem habent inter se differentiam: quæ postea explicabimus.

** Codices impressi Gręci, & pleriq; manu scripti habẽt, ἔστι δὲ ἐκ τοῦ γένους τῶν συμπτωμάτων καὶ ταῦτα. i. sunt autem ex genere accidentiũ & hæc. et ita vetus tralatio. Aliqua tamen exemplaria habẽt, ἔτι δὲ ἐκ τοῦ, &c. vt vertit Copus.*

In quot genera, Affectus & ipsorum Causæ distinguendæ sint, vt patiens locus recte intelligatur. CAP. 3.

NVnc vero rursus ad principium sermone reducto, in singulis partibus tentemus inuenire notas, affectus earum indicantes, tum eos, qui in ipsarum propria essentia cõsistunt, tũ illos, qui ipsis veluti instrumentis accidunt. Rursus in vtrisq; separemus & discernamus à factis iam affectibus, eos qui etiamdum fiunt, pertinaciter autem non inhærent: item causas, quæ in affecta parte continentur, ab ijs, quæ ea tanquam transitu duntaxat vtuntur. Quòd vero ex dictis alij componantur modi, satis constat. Præterea distinguere oportet eos, " qui per consensum alterius particulæ accidunt, à proprijs: nam magis proprium fuerit idiopathian, id est proprium affectum, quàm (vt medici solent) protopathian, id est primarium affectum, nominare, ex aduerso scilicet diuiso affectu per consensum, à proprio. Ergo, qui proprie vocabulis vti voluerit, primogenio quidem affectui, secundarium aut posteriorem opponet: ei vero, qui per consensum infestat, proprium. H
Quanquam sæpenumero contingere potest, vt aliquis simul & per consensum & propria affectione laboret, cum in affecta per consensum particula permanens inest dispositio: neq;.n. primario, sed secũdario & proprie, ipsam tum affici dicemus. Id vero haud obscure in partibus externis videri potest, quemadmodum in corpore plethorico, oborto ingenti bubone ab vlcere, quum inductum fuerit vlcus cicatrice, permanet etiamdum bubon vel in suppuratam inflammationem transiens, vel in scirrhosam dispositionem, quam chœrada, id est strumam, appellant. At nemo primarios dixerit huiusmodi morbos, qui ob alium præcedentem euenerunt: quippe per consensum facti ad huiusmodi permutantur idiopathian, perinde, ac si protinus ab initio protopathia, id est primaria affectio, ipsis accidisset. Cæterum in præsentia non inutile fuerit meminisse eorum, quæ in libro de medicis nominibus diximus, ubi de significatis est sermo, quæ pessime à recentioribus, tum medicis tum philosophis, confunduntur. Maxime enim proprius uocabuli /affectus/ usus est contrarius, & è diametro pugnat cum uoce actionis: quippe id agere dicitur, quod ex se ipso motum obtinet: affici uero, quod motum habet ab alio. Quum itaque duo sint motus genera, alterationis, & lationis: ubi ad permanentem dispositionem alteratio peruenerit, sitq; dispositio scilicet pręter naturã, morbus appellatur: quàmuis per abusionem interdum, eandem di-

A.li. 1. f. 2. d. 1. c. 8. fo. 30. c

A spositionem non nulli affectum nominent: qui, si more Græcorum, patrio nomine vterentur, partes ipsas potius affici dicerent, quum motum sustinent præter naturam: quum vero dispositiones habent præter naturam, si proprie quis loquatur, ægrotare eas potius, quàm affici, dicet: quod, si ab vsu recesserit, non solum ægrotare, sed affici quoq; dicere poterit. Equidem, quod semper dicere consueui, nunc quoq; dicam, quod in eis doctrinis, in quibus scientia acquiritur, satis est, si quis vocabulū atq; significatum eius, pro doctoris voluntate proferens, procedat deinceps, ad rerum enarrationem.

Admonui autem nunc significatorum eo, quod non nulli non solum patriorum vocabulorum significata peruertunt, verū etiam eos, qui recte ipsis vti tentant, calumnia prosequuntur: de quorū numero sunt ij quoq; qui dicunt, interdum læsa actione partem ipsam non affici eo, quod non dum permanentem habet dispositionem, veluti vbi propter humores in ventriculo contentos caput dolet. Quòd, si cōmutata ratione: de nominibus certare desieris, magis proprie interpretando dices affici quidem caput, quū ventriculo cōsentit: ægrotare vero, cum proprio affectu laborat: Similiter ventriculum affici quidem, quum à vitiosis molestatur humoribus: ægrotare vero, aut per propriam intemperiem, aut quum inflammationem, vel vlcus, vel abscessum habet præter naturam. Quòd, si omnino volueris accuratiori scrutinio huiusmodi quæstiones enodare, interdū simul, atq; alimenta fuerint corrupta, coctionis quoq; actionem læsam esse dices: interdum hanc quidem illæsam esse, illa vero esse corrupta. Quippe corruptionis ciborum tres primæ ac veluti generalissimę sunt differentiæ, vna quidem fit per proprios ventriculi morbos, altera à vitiosis humoribus in ipso accumulatis, tertia ab alimentorum qualitate inducitur. Hæc igitur, quum suapte natura, aut nidorosa, aut acida, aut fętori, aut putredini, aut omnino corruptioni fuerint obnoxia, aut ex præparationis modo ad huiusmodi dispositionem aliquam deducta, certum est ea in ventriculo corrumpi: atque hoc modo inconcocta esse fortasse dixeris. Sed oritur protinus discordia, nunquid affecta sit tum ob hæc concoquendi facultas: quippe non nulli per huiusmodi inconcoctiones eā haudquaquam affici contendunt: alij vero è contrario. Atque inuenitur tertia quoq; secta eorum, qui huiusmodi alimenta non dicant inconcocta esse, sed solum non concocta esse: tanquam non sit idem per negationem aliquid enunciare, aut per priuatoriam vocatam à dialecticis dictionem. Idem intellexisse Erasistratum puto, quum acinos, & sesama, & reliqua omnia, quæ omnino imputria & immutata deijciuntur, nullam dixit indicare in animalibus factam esse inconcoctionem, sed hoc ipsum duntaxat, quod non essent concocta.

A.l.3.f.13.t.3. c.2.f.297.g.h.

B

Quæ adhibenda ratiocinatio, vt Affecta sedes ex excrementis deprehendi queat. CAP. 4.

C

QVare in his negligenter versari non oportet, sed mente adhibita dijudicandum est, quæ quæstiones tanquàm logicæ prætermittendæ sint: contra, quæ ad affectæ sedis notitiam cōferant, atq; idcirco accuratius tractari debeant: hinc enim & id, quod futurum est, præsagire, & affectū iam factum decenter curare poterimus. Itaque sine contentiosis nominibus, ex rebus ipsis vtilitatem consequi licet, hoc modo: Esto, vt quispiam mane exurgens dicat nidorosum se ructum emittere, aut aliquid huiusmodi, vt ab ouis frictis, aut alia quapiam re magis fœtente & putri. Ille itaque, qui nidorosum ructum percepit, fateatur se à cœna placentam nidorosam comedisse, quales sunt, quæ ex oleo & itrijs & alijs huiusmodi preparantur: alter vero confiteatur fricta oua ingessisse, atque nunc illorum nidorem eructare: deinde alius complures radiculas comederit, vt fœtens putrisq; exeat ab eo ructus. Igitur cibos in ijs non bene fuisse concoctos nemo negat, quamuis ex hac re ventriculus haudquaquam fuerit affectus: neque etiam, quod ad ipsius rationem pertinet, circa actionem errauerit, veluti neque vbi quis integros acinos per aluum deiecerit. Si enim humani ventriculi officium esset acinos transmutare, accusaremus ob hoc, ventriculi corpus, ipsumq; vitiatum esse putaremus: cum vero id sui muneris non sit, sed acinorum essentiæ accidat, vt concoqui nequeant, haud ab re dicemus hos quidem non esse concoctos, ventriculi vero corpus naturaliter se habere: Quod sanè & nosse & definire ad medicum haud inutiliter pertinet: sed quærere, an dicendum sit actionem ipsius per huiuscemodi deiectiones fuisse læsam, an contra, ad medicæ artis opera superuacaneum est. Age rursus, vt quispiam nidorosum ructum emittat, nihilq; nidorosum comederit, nimirum huic igneum quendam calorem in ventriculo esse dicemus. Ac deinde rursus distinguendo inuestigabimus, vtrum ab intemperie corporis ipsius ventriculi hoc eueniat, aut à flaua bile: eaq; vel in ipsius spatio contenta, aut in tunicas ita, vt vix abstergi possit, demissa. Ac ne hic quidem consistemus, sed quæremus, an iocinore male suo officio fungente huiusmodi humor accumuletur, an is ex vniuerso defluat corpore, an etiam in ipsomet gignatur ventriculo. Hæc sunt cognitu perquàm necessaria, sed quæ viro indigent exercitatæ rationis, qui res ipsas potius, quàm nomina quibus explicantur, scire studuerit. Non enim, quemadmodum corruptionis forma efficientem causam aperte ostendit, sic etiam licet inuenire definitam indicationem eius generationis, quæ circa formam illam est. Igitur, si in ventriculo cibi in nidorem transeunt non suapte natura, efficientem causam calidam: si vero acescunt, eam frigidam esse necesse est: sed non protinus constat, vtrum intemperies aliqua, an vitiosus quispiam humor, ventriculi corpus infestet. Proinde distinguendum

D

A.l.3.f.13.t.1 c.17.f.288.a

A.l.3.f.13.t.3. c.2.fol.298.2.

A.l.3.f.13.t.3. c.4.fol.298.c

Igneum calorem in ventriculo indicans.

dum est:ac dãdum cibos, qui suapte natura modo corruptionis q̃ maxime aduersentur, vt panem E aut chondron(gratia exempli)illis, quibus in nidorem transmutari cibi consueuerunt:mel autẽ ijs, quibus acescunt. Deinde″considerandum tum ea, quę vomuntur, tum quæ per aluum deijciuntur, num humor aliquis, cum illis quidẽ biliosus & calidus, cum his vero pituitosus ac frigidus, simul excernatur: an nullo vacuato humore, ipsa exiguã quãdã mutationẽ habuerint. Quippe, vbi igneo calore ventriculus sine humore infestatur, panẽ aut chondron deijci videbis, perq̃ exigua in ipsis facta transmutatione: si vero humor quidam prauus sit, qui cibũ corrũpat, videntur cibi in huiusmodi humore submersi, & ab ipsius actione manifestius alterati: Id, quod à vomitione clarius discernitur, si laborans suapte natura facile vomere possit: nam cogere eum, qui vomere non potest, absurdum est. Atq; hæc ita deprehenduntur, si in spatio ventriculi noxius humor innatet. Si vero″in tunicas ipsius refunditur, nausea quidem oĩno consequitur: sitis vero magis in calidioribus, quẽadmodũ ciborũ cupiditas in frigidioribus, subsequi solet. Verũ considerare oportet, vtrũ illæsum sit hepar, an affectu quopiam laboret: & qualis sit ipsius affectus, vtrum calidus, án frigidus: haud secus de splene quoq;: quippe ex horũ oĩum consideratione, simul cũ quotidiana ciborũ potionumq; experientia, exquisite poterit quis inuenire non solum locũ affectũ, sed etiã ipsius dispositionẽ. Huius aũt notitia eo est vtilior, quatenus curationis species per ipsam figuratur: etenim calida dispositio, vbicũq; fuerit, semper refrigeranda est: sed quousq;, aut qũo, aut qua materia, refrigerare conueniat, locus affectus cõmonstrat. Igiť, si id ipsum, quod molestat, nihil aliud fuerit, q̃ intemperatura, calidam refrigerando, & frigidam calfaciendo, ilico iuueris hoĩem: neq; nudam duntaxat opinionem, verum etiam scientiam & quidem haud obscuram, susceptæ habebis coniecturę: idq; multo magis, si vtrinq; ipsam examinaueris, refrigerantibus quidem tum medicamentis tum victus ratione videndo hominem iuuari: calorificis vero lędi. † Quod, si humor quispiam in ipsis ventriculi tunicis contineatur, nausea quidem vexabit, sed inanis & sine vomitu, & quæ turbat ac conuellit duntaxat, nullum humorem euacuans: quemadmodum fieri solet, vbi secundum internam spatij latitudinem in ventriculo humor continetur: cæterum ructus ab alijs acidi, ab alijs nidorosi emittuntur.″Auxiliatur autem, illis quidem medicamentum ex tribus piperis generibus institutum, aut aliud, quod huiusmodi habeat facultatem, ex aqua vel vino epotum: his vero, tum absynthium, tum hiera ex aloe facta, quam non nulli picram quoq; appellant. Igitur, si per primam protinus experientiam, à familiaribus medicamentis in vtroque humore manifestum videatur auxilium, simul habebis & firmam dignotionem & scientificam, & modum curationis: si enim ipsis vti perseueraueris, homo sanitati restituetur. Quod si à solitis auxiliari medicamentis, vtranque G dispositionem noxa consequatur, deceptum te circa notionem inuenies: quippe certissima omnium huiusmodi dispositionum notitia ab ijs deprehenditur, qui exacte intelligunt, quibus quælibet præsidijs ad bonam valetudinem reduci possit. Sic equidem quosdam colicos vocatos sanaui, dato in potu medicamento ex aloe: quippe conijciens″mordacem humorem ad affecti intestini tunicas defluxisse, dato medicamento speraui omnino huiusmodi dispositionem fore quietiorem: quod vbi contigit, intelligens recta me ductum coniectura, rursus plus ipsius exhibui. Sed, quid me ad hanc coniecturam promouerit, operæprecium fuerit enarrare. Vidi hominem à calidis tum cibis, tum medicamentis, atque ab omni calorifica victus ratione iritari: rursus iuuari ab alimentis boni succi, & κατακεραστικοῖς. i. temperantibus nominatis: insuper″inediam ei noxam inferre: doloris vero speciem percontanti mihi, mordacem esse respondit. Qua de re multo magis sperans ad veram me peruenisse notitiam, ausus sum amarum ei medicamentũ exhibere. Postremo cõspiciẽs hominem mirifice adiutum, quæ fuerit dispositio, efficaciter me deprehendisse putaui.″Fuit alter, quem cibi concoctu faciles iritabant: hic de præcedentibus interrogatus respondit se in hanc deductum dispositionem, sumpto purgante medicamento. Rursus interrogans, quid ipsum ad sumendum medicamentũ promouisset, intellexi mordaces erodẽtesq; dolores multo tempore in locis ad H ventriculũ spectantibus perseuerantes, fuisse in causa.″ Coniectans itaq; vitiatum fuisse à purgante medicamento intestinum, ac in rheumaticam iam deuenisse dispositionem, & facile in se ipsum iecoris excrementa recipere, eaq; postea corrumpere, cibum exhibui haud facile corruptibilem & adstringẽtem: vnde & mordaces dolores mitigati sunt, & nihil postea deiecit, quum antea semper, vt mordacitatem sentiebat, corrupta quædã & liquida & fœtentia excernere cogeretur. Quumq; multo post mordicationẽ tempore ea deijci audijssem, ad superiora intestina dispositionem ipsam pertinere conieci. Ita in alio quoq;, vbi celeriter à mordicatione sequebatur excretio, dispositionẽ ad inferiora retuli intestina. Hunc igitur iniecto medicamento: illum vero dictis iam cibis exhibitis, sanaui: quippe certo sciebam, quod proxime vẽtriculo partes, exhibitis superne tum cibis tum potibus: quæ vero non ita multum à sede distant, inferne iniectis medicamentis, promptius adiuuarentur. Non simpliciter itaq; hoc solũ considerare conuenit, venter′ne affectus sit, an aliquod intestinorum: sed quisnam sit affectus: tum, quæ notæ propriæ sint affectuum, quæq; locorum affectorum, distinguere oportet: Quemadmodum inconcoctio, ventriculi est accidens: at ciborum ad nidorosum vel acidum ructum conuersio, ad causas & affectus ipsius referenda est. Sic autem de intestinis & tempus exitus, & excretorum species, atq; accidentiũ differentia cum ijs, quæ præcesserunt

† Ex quibusdã cod. græcis antiquis, hæc, & si parui referãt, videtur addenda. Vel ecõtra à calefacientibus quidem iuuari, à refrigerãtib⁹ autem lędi.

A.ibidem.b

A.l.3.f.13 t.1. c.17.f.181 g

A.ib.f.288.d

A.l.3.f.16.t.3. c.16.f.345.e

A.ibidem.e

A.l.3.f.16.t.1. c.2,fo.333.b

A.l.3.f.10.t.2. c.6.f.338.f Et c.7.fo.339.h

A runt & nunc in experientiam ducuntur,ſimul & affectum ipſum,& partem,in qua conſiſtit, oſtendent. Ergo age, vt per ventrem excrementa quædam deijciantur, aliquando quidem ramenta aut ueluti membranarũ raſura,aliquando cruentum aliquid,ac aliquãdo ſimul omnia, inteſtinũ vlcere affectum nemo dubitauerit:at vero,vtrum in exilibus inteſtinis an craſſis vlcus conſiſtat, non dum manifeſtum eſt: ſed, vt nuper dicebamus,& ex raſuræ ſpecie, & exitus tpe, & (vt tertium addatur) ex mixtione cum ſtercore,vt modo magis, modo minus, interdum nequaq̃ miſceatur, diſtinguere oportet. Quippe infimarum partium vlcera nullas omnino vlcerum habent notas, alui excrementis admixtas: earum vero partium,quæ paulo altius collocatæ ſunt, vlcera mixtas quidem cum ſtercore habent notas,ſed id leuiter dũtaxat: quemadmodũ,ſi multo ſint altiores,vehementior erit mixtura: præcipue vero in ſupremis inteſtinis,vlceris notæ vehementer ſtercori vñr admixtæ.

Quinq; capita, quibus Affecti loci, & Affectuum ipſorum notæ continentur. CAP. 5.

PORrò accidit ſæpenumero,vt ex vno indicio ſimul & locus & diſpoſitio deprehendantur:aut locus vnà cum cauſa: veluti locorum notæ & ab actione læſa, & excretis, & poſitu, & doloris proprietate, & proprijs accidentibus ſumuntur: affectuum vero & ab excretorum ſpecie, & loci natura, & doloris proprietate, & proprijs accidentibus. Sanè actio læſa affectam partem indicare B poteſt,& quidem hoc modo. Si.n.accidens aliquod circa cernendi officium euenerit, oculum affici conſtat: verum,an proprio affectu,an per conſenſum,aut vtroq; modo laboret,alia conſideratione inquirendum eſt. Excretorum ſpecies affectam partem indicat (veluti iam antea dictum eſt) &
A.l.1. f.1.d.3. c.1.fol.43.g per partium ipſius eſſentiam, & per contenta in ipſa," Ac poſitus quoque affectam partem nimirum commonſtrare ſufficienter poteſt: quippe durus in dextra præcordiorum parte tumor, non lienis, ſed iocinoris affecti,nota eſt quemadmodum,ſi fuerit in ſiniſtra, non hepatis, ſed ſplenis affectum indicat. Ac poſitus interdum, vbi ſimiliter ſe habent excreta, affectam partem commonſtrat. Si enim membranoſæ tunicæ fruſtulum excernatur, id vlcus eſſe alicubi oſtendit: verum, in qua ſit particula,ex poſitu diſcere poteris: nam,ſi vomendo fuerit reiectum,aut gulæ,aut ventriculi: ſi tuſſiendo,gutturis,aut aſperæ arteriæ:ſi ſcreando,fauciũ:ſi cum vrina, eius fiſtulæ:ſi à ſede, alicuius inteſtinorum: ſi per mulieris pudenda,vteri affectum ſignificat. At vero conſtat,ꝙ ſinguli dolores,pro poſitus varietate,affectum locum oſtendere poſſunt(hoc etiam pacto ea, quæ ſupra propoſuimus, diſtinguere oportet) quippe apparentibus per vomitum vlceris notis, animaduertendum eſt,vtrum anteriores partes circa præcordia, aut poſteriores circa dorſum, dolor aliquis infeſtet: dignoſcemus autẽ id hac ratione: etenim,¦qui in anterioribus percipitur,ventriculum: qui ve-
C ro in poſterioribus,gulam occupare cenſetur. Haud aliter os ventriculi à ſpatio ipſius & à gula diſtinguendum eſt,ſi deuoratis quibuſdam acribus, hoc quidem in ore uentriculi: hoc uero in parte inferiore mordicationem excitet: illud uero in tranſitu gulæ, quæ ſecundum thoracem eſt: omnia enim hæc poſitu diſtinguuntur: quemadmodum alia ex doloris ſpecie. Verum de doloribus latius in ſecundo libro dicemus. Sed nunc exemplum aliquod afferre operæpretium uidet̃, qũo.ſ.locus affectus ex proprijs accidentibus innoteſcat: nam ſupra diximus ſingula, quæ ulceribus adnaſcuntur,propriã oſtenſionem habere: id uero in præſentia ſubijciendum eſt. Ore quidem uẽtriculi affecto,faſtidium infeſtat:"per hepatis uero imbecillitatem, excrementa per aluum deiecta,aquæ,
A.l.1. f.2.d.3. c.1.fo.42.h in qua mactatæ nuper carnes ablutæ fuerunt,ſimilantur:"item maxillæ rubræ apparẽt in peripneu
A.l.1. f.2.d.3. c.1.f.43.b. Et monicis. Quin etiã propriæ affectuum ipſorũ notæ in excretis deprehenduntur, ut ramentum, ul-
l.3. fol.10 t.4. ceris:ſi in urina ſabuloſum reſidet, lapidis:cucurbitæ uero ſeminibus ſimilia excrementa, latorum
c.11.f.270.f uermium indicia ſunt. Atq; à locis ipſis, morborũ indicia ſumũtur eo, ꝙ quibuſdam ſolis morbus hic accidat,quibuſdam uero ſolis non eueniat: quippe ſoli oculi,ſuffuſione laborant: lapis, in reni-
A.l.3. f.11.t.1. bus & ueſica naſcitur,atq;(ut non nullis placet)etiam in colo: lumbrici in inteſtinis gignuntur:"rur
c.1.f.276.b ſus impoſſibile eſt, ut abſceſſum cor ſuſtineat: quemadmodum neq; pulmo neque ligamenta do-
D lorem. Ab accidentium quoq; proprietate,affectuum indicia oriuntur: nam quibuſdam per tabi-
A.l.4. f.1. t.3. ficos morbos" ungues adunci euadũt: ſine ratione inuadens rigor unà cum febre, inflammationis
c.3.f.432.b ad ſuppurationem tranſeuntis,indicium eſt: lingua nigricans,ardentem febrem ſignificat:ſic etiam
A.l.1. f.2.d.3. coloris in uniuerſo corpore proprietas, alia"quidem per hepatis, alia uero per ſplenis affectus ap-
c.3.fol.44.f paret ita,ut doctum medicum haudquaq̃ poſſit fallere, ſicut ne color quidem, quẽ hæmorrhoides induxerunt. Cæterum paucæ admodum ſunt ipſorum affectuum propriæ notæ, quæ ſimul locum affectum oſtendant: etenim actionis noxæ affectam dũtaxat particulam: earum uero differentiæ, ipſius affectum declarãt. Ea ergo ſola ſunt affectuum propria ſigna, quæ per aliquod accidẽs ipſos ſequuntur:id uero clarius in uniuerſo huius operis diſcurſu patebit:nec non uidebuntur cõmunes quoq; notę,quę ſil' & affectũ,& ſedẽ affectã,aut duos affectus,aut duas particulas,indicare poſſint.

Qua ratione Morbi per conſenſum à proprijs diſcernantur: ac qui fit, vt aliquando deperdatur motus ſine ſenſu, aut ſenſus ſine motu. CAP. 6.

HVic itaque libro in præſentia finem imponere ſtatui,ſi de proprijs affectibus, & ijs, qui per conſenſum eueniunt, aliquid addidero, admonens in primis, quòd affectus, qui à reliquis medicis primarij uocantur, equidem commodius proprios affectus appellauerim: quanquam nihil refert, ſi eos primarios nominare uolueris: quippe ſatius eſt rerum differentias intelli-

gere,

gere,q̃ contendere de nominibus. Sanè,quum vel vaporibus vitiosis vel ipsis quoq; humoribus à E
ventriculo ad cerebrũ ascendentibus dianœa.i.cogitatio læditur,primogenio quidem affectu cere
brũ tuũ laborare dicet nemo: q̃q̃ omni affectu carere ipsum,haudquaq̃ defendi potest. Verũ,quod
per verbũ sympaschem, id est per consensum affici, apud illos ipsos est in confesso, id omnino ve-
rissimum est: quippe ex verbo per consensum affici partem nõ penitus ab affectu esse liberam, sed
ipsam cũ alia affici,declaratur:atqui melius clariusq; enarraueris,si eam partem,quę per cõsensum
afficitur, ob alterã affici dixeris. Igitur, quod multi medicorũ veluti somniantes obscure intellexe-
runt,atq; ipsum,vtpotè non intelligentes,haudquaquã clare enunciauerunt, id equidem veluti in-
stituto operi perq̃ necessariũ docere aggredior, hinc sumpto initio.″Sunt non nullæ actiones, quæ A.l.1.f.2 d.3. c.2.fol.43.g.
ex idonea genita materia,ipsam ab alijs partibus præparatam accipiunt: qua de re interdum opti-
ma ratione fit,vt nulla existente in actionis cuiuspiam proprijs instrumentis noxa, actionem ipsam
perire contingat,defectu.s.materiæ,ex qua fieri consueuit: veluti in voce res sese habet. Nam in li-
bro,quem de ipsa conscripsimus, ostensum iam est, ꝙ exufflatio materia quidem vocis est, & effi-
ciunt eam contracto thorace″ intercostales musculi: igitur his nihil agentibus, animal vocem amit- A.l.3 f.10.t.2. c.1.fo.262.h
tit,& quidem nullo interdum in proprijs vocis particulis genito affectu. Sunt vero huiusmodi par
tes, summatim quidem loquendo, totus larynx: si vero particulatim explicare volueris, sunt tres F
chartilagines:&,qui eas mouent,musculi: quibus accedunt nerui à cerebro demissi: ac præterea
in gutture ligula,Græci epiglóttida vocãt: hæc maxime proprium vocis instrumentũ est.Etenim,
quum hæc à musculis moderate & aperitur & cõmittitur,vocem efficit, q̃q̃ vocem reddi impossi-
bile est,nisi vehementer spiritus egrediatur: id vero, intercostales musculi perficiunt. Cecidit qui-
dam ab alto in terram ita,vt dorsi initium affligeretur: is tertio die exiguam admodum vocem emi
sit: quarto deinde die omnino obmutuit, resolutaq; simul fuerunt crura, manibus omnino illæsis,
sed neque spirationem amittebat neque difficulter spirabat. Quum enim tota sub ceruice spinalis
medulla esset resoluta, accidit thoraci, vt tum per septum transuersum, & musculos supernos nu-
mero quidem sex,moueretur,quippe nerui ex spinali medulla, quæ in ceruice est, ipsis adueniunt:
at intercostalium musculorum nerui, per quos exufflationem fieri diximus, omnes affecti erant.
Quum itaq; frustra medici negocium subirent circa crura quidem, vt potè resoluta: circa guttur
vero, propter vocis affectum: equidem id interdixi, atq; affecto duntaxat loco curationem adhi-
bui. Proinde finita tandem spinalis medullæ inflammatione, à septima die vox restituta est iuueni,
& crura motionis facultatem recuperauerunt. Huiusmodi ergo noxæ speciem, magis proprie per
consensum euenire dixeris,quàm vbi ab humoribus in ventriculo contentis caput dolore tentatur: G
quippe per huiusmodi dispositiones, eleuatur ad ipsum aliquid: sed in dictis nuper dispositioni-
bus,nihil noxium ad crura defertur,sed contra priuantur ea facultate, quam antea spinalis medulla
ipsis suppeditabat.Guttur vero, quum vox ablata est, non omnino priuatur spiritu: quippe spira-
re animal per ipsum etiamdum videmus: at vero exufflationem amittit,quę sane est multi spiritus
extra animal per guttur affatim facta emissio. Sed de nominibus contendere cæteris permittamus:
nobis.n.res,quas illi penitus ignorant, pertractare satis fuerit. Quippe aliter dolet caput, vbi con-
tenti in ventriculo humores eleuantur, qui simul & calfacere & distendere ea, quæ sunt in capite,
possunt: atq; aliter suffusorum apparent visa quædam, neque calfactis, neq; distentis oculis, sed
solo vapore per ipsos transeunte: pręterea aliter affici videť is,qui eo ꝙ meatus à cerebro descẽdens,
obstructus est,non videt: aliter ille (quãuis huic quodam modo sit similis) cui propter spinalis me-
dullæ inflãmationem resoluta sunt crura: atq; aliter is, cui vox aut perijt, aut vitiata est: Etenim ad
crura facultas quædam citra essentiam,descendere prohibita est: ad oculos vero cum essentia:verũ,
ad guttur quãuis materia perueniat, sufficiens tñ ipsius quantitas haudquaq̃ accedit: qui vero ob
intercostalium musculorũ perforationem obmutuit, is totã vocis materiã amisit. Porrò, quemad-
modũ crura per dictas spinalis medullæ dispositiones resoluuntur, ita etiã guttur vocalibus neruis H
vel incisis vel laqueo interceptis: vocare aũt vocales neruos cõsueui eos,quos ipse inueni,nam prę-
ceptores mei eos duntaxat,qui apud arterias sunt,cognoscebant. Igitur ob horum quoq; vitia vox
perire solet,qm̃ proprij gutturis nerui, quos equidem recurrentes nominare sum solitus, ipsorum
essentiæ pars sunt: sed, quum ad multas alias partes distribuantur, nullam habeo aliam magis pro-
priã appellationem ea,qua vocales ipsos nominaui: quippe ad instrumẽta vocẽ concinnantia, pro-
prie pertinent. Atq; idem est modus,quo gutturis musculi lęduntur, siue recurrentes nerui, siue ij,
qui iuxta arterias sunt,vitientur:vtrinq;.n.animalis facultas desideratur, sine qua à cõsilio & volun
tatis imperio moueri illos non contingit.Et quidem incisis musculis, qui epiglóttida.i.ligulã mo-
uent, animal penitus mutũ euadit, sed neq; simili oĩno modo neq; etiã in totum diuerso ab eo, quo
lęsis neruis: nam habent vtriq; hãc cõmunem noxam,ꝙ ligula continuitate,quam ad mouens prin
cipium habet, priuatur: id vero fieri solet, siue neruus siue musculus incidatur, aut laqueo interci-
piatur,aut cõtundatur,aut qũolibet aliter vitietur. Equidem″ vocem vitiatam fuisse memini adeo,
vt pene perdereť, infrigidatis uehemẽter neruis recurrẽtibus, quum p̄ hyemẽ in collo adhibita fuis A.l.3.f.10.t.2. c.1.fo.263.b
set q̃dã chirurgia: quod quũ intelligerẽ, calorificis remedijs naturalẽ tẽperaturã neruis restituens,
uocẽ reuocaui. Cęterũ,ut ob materię priuationẽ perforato thorace,ita etiã aspera arteria tota incisa

Legẽdũ γλωττίδα, sic Vesalius et recte lib.1.c.38. & lib.4. cap.6.

A vox perit, quod nullus superſit ſpiritus, qui ad proprium vocis inſtrumentum tranſmittatur. Idē efficit, ſed alio modo, laqueus toti collo circundatus: verum hic non ſolum mutum reddit aīal, ſed etiā ſuffocat, tollendo. ſ. ſpirationem. Arteria autem diſſecta voci quidem nocet, ſed animal reſpiratione nō priuat. Angina vero vocata, quum ſit internarū gutturis partium inflāmatio, ſtrangulationi proportione reſpondens, reſpirationem tollere poteſt ipſius meatum obſtruendo: iccirco vocalis inſtrumenti, maxime proprius affectus eſt, † ac deinceps externorum ipſius muſculorum noxa eſt: cæteras vero partes omnes, quarum meminimus, non proprie, ſed per conſenſum potius afficit. ″Quum ergo ex ceruice quidam chœradas, id eſt ſtrumas, in profundo incumbentes excideret, ac deinceps inter ſecandum quoddam vas, membranas non ſpecillo ſecaret, ſed vnguibus euelleret, imprudens ob ignorantiam ſimul recurrentes neruos diſtraxit: atq; hoc pacto puerulum liberauit à ſtrumis, ſed mutum reddidit. Quidam alius, in alio puero ſectionem faciens, ipſum ſimiliter ſemimutum reddidit, læſo videlicet altero duntaxat neruo. Mirabantur vero omnes, quo pacto neque aſpera arteria neque gutture quicquam affecto, vocem lædi contingeret: qui, quum vocales neruos, me oſtendente, conſpicerent, admirari deſierunt. Quibus igitur partibus, vel materię vel facultatis ſuppeditatio corrumpitur, actionem lædi probabiliter dixeris, parte ipſam faciente nequaquam læſa: at vero, ſi vel à vaporibus vel humoribus aliunde ad ipſam venientibus lædatur, eam non recte dixeris illæſam. Neque minus etiam probabile eſt partem vel materia vel facultate priuatam læſam eſſe, ſi, quum hæc recipiebat, diſpenſationem ſecundum naturam habebat. Proinde ex huiuſmodi in vtranq; partem epicheremate ſeu conatu, logicorum problematum conſideratio neq; ad affectuum notitiam, neq; ad curationem, neq; etiam ad futurorum euentuum præſagia, quicquam vtilitatis afferre poſſe videtur. Animaduertas ergo, velim, quomodo equidem curationem ex affecti loci notitia inuentam, hac conſideratione neglecta, narrare aggredior. ″Occurrit mihi quidam, medicamentum tribus digitis adhibitum oſtendens: dixitq; triginta iam diebus ipſorum ſenſum ſe amiſiſſe illæſa ſeruata motione, ſed nihil præſidij ab impoſitis medicamentis percipere. ″Ego vero id, quod in huiuſmodi caſibus facere conſueui, ne tunc quidem obliuioni tradidi: quippe vocato medico, qui digitorū curationē ſuſceperat, interrogaui, cuiuſmodi remedia adhibuiſſet: quæ quum intelligerem ad hanc rem eſſe idonea, cauſam inueſtigare cœpi, cur nullum ab ipſis homo præſidium conſequutus fuiſſet. Inquirens itaq;, quæ præceſſerant accidentia, inueni, ipſo dicente, neq; inflammationem, neque refrigerationem, neque ictum præceſſiſſe, ſed ipſum paulatim ſenſum perdidiſſe. Captus itaque admiratione, rurſus interrogaui, num ſuperiorum partium aliqua icta fuiſſet: ille reſpondit, manum quidem non fuiſſe ictam, ſed dorſi initium fuiſſe afflictum. Deinde, quomodo & quando id accidiſſet, quum interrogarem, reſpondit ſe, quum Romam proficiſceretur, à vehiculo decidiſſe, ac non multo poſt digitorum incœpiſſe affectum. Quocirca cōiecturam feci, in primo exortu nerui poſt ſeptimam vertebram prodeuntis partem quampiam ob ictum fuiſſe inflammatam, ac tunc ſcirrhoſam habere diſpoſitionem. Id vero intellexi, doctus ex arte ſecandi corpora, quòd nerui per propriam circunſcriptionem, veluti venæ, exoriri videntur adeo, vt vnumquemq; eorum exquiſite vnum eſſe putares, quemadmodum & venam: verum protinus ab origine multi ſunt ſimul concreti, & communibus inuolucris contenti, quæ † a cerebri membranis exoriuntur. Ergo neruorū, qui à ceruice prodeunt vltimi, humilior pars ad minores peruenit digitos, per cutem diſperſa ipſos continentem, ac præterea per medij digiti medietatem. Quod vero cæteros medicos in maximam duxit admirationem, quòd dimidia duntaxat pars videretur affecta, id mihi perſuaſit potiſſimum eam tantum nerui partem, quæ in cubito ab ipſo egrediens iam propoſitis digitis finitur, eſſe affectam. Igitur adhibitum ei medicamentum abijcere iubens, illi præcipue ſpinæ parti, quæ affectæ particulæ initium & originem obtinebat, ipſum adaptaui: ſecutaq; eſt res (vt aſpicientibus videbatur) & admirabilis & inopinata, quòd D digiti manus adhibitis ſpinæ medicamentis eſſent curati. Verum affectu omnino ſummoto, orta eſt inter medicos quæſtio, quænam ſit eiuſmodi neruorum diſpoſitio, vt per ipſam ſeruato eorum motu, ſenſus pereat. Equidem id ipſum dicebam, quod priores medici dicere ſolebant, quòd ſcilicet ſenſus in patiendo, motus vero in faciendo aliquid, fit: quapropter, vt quis moueatur, opus eſt robore: ſed, vt ſentiat, vel minima facultas ſufficit. Cumq; recte me hunc dixiſſe ſermonem putarent, quid igitur (inquam) num vidiſtis aliquando contra euenire, vt ſeruato ſenſu, motus periret? ″Tum cæteris omnibus ſe nunquam conſpexiſſe dicentibus, vnus id confitebatur, ac nomine laborantis citato teſtes quoq; adhibere pollicebatur: quod cum pugnare videretur cum ijs, quæ dicta ſunt de partibus, quæ mouentur quidem, non vero ſentiunt: etenim, quod ad hanc rationem pertinet, fieri haudquaquam poteſt, vt perdito ſenſu, motus à voluntatis imperio prodiens ſeruetur: rurſus orabant, vt cauſam explicarem, quamobrem vtraque appareant. Ea vero (vt plane intelligunt ij, qui neruorum diſſectionem didicerunt) talis eſt. ″Omnis voluntarius motus ad muſculorum officium pertinet: quippe nullus neruorum per ſe ſine muſculo vllam huiuſmodi in animantis particulis actionem efficere poteſt, ſed per muſculos, omnes à conſilio & voluntate prodeuntes motus perficiunt. Ad partes vero mouendas, muſculi ipſi aliquando quidem manifeſte perueniunt: aliquando vero per medios tendones, quos aponeuroſes. i. deneruationes.

aliqui

Marginal notes (left):

A.l.3.f.10.t.2. c.1.f.263.b. Et l 4.f.3.t.2.c. 10.f.459.a

A.l.1.f.2.d.3 c.1.fo.43.g.

A.l.3.f.2.c.4. fol.213.g.

A.l.1.f.1.d.5. c.1.fo.10.b

B

C

Marginal notes (right):

† Ex græcis ita vertendum. Deinceps vero noxa externorū muſculorū gutturis (ſ. paſſio propria eſt vocaliū inſtrumētorū:) cæterarū vero partiū, quarū meminimus, noxa, nō propria eſt paſſio (.ſ. vocaliū inſtrumētorum,) ſed per conſenſum potius: & ita videtur legiſſe vetus interpres.

† ἀπὸ τῶν μηνίγγων. quod magis de ſpinalis medullę, quam cerebri mēbranis, hoc in loco intelligēdum eſſe videtur.

aliqui cognominant:atq; ex hoc genere sunt tendones rotundi, quibus digiti mouentur, haud absi- E
miles ijs, qui ‖ toni ab Hippocrate nominantur. Si itaq; musculorum neruos affici contingat, motus digitorũ perit: si vero eos, qui ad cutem perueniunt, tangendi sensus corrũpitur: sed, vbi tota resoluuntur mẽbra, cum videlicet cõmune principiũ affectum est, simul & sensus & motus pereunt. Et locum quidem primario affectum, ex læsorũ neruorũ multitudine duntaxat inuenire poteris, idq; si exquisite cognoueris cõmunia ipsorũ principia, quæ in neruorũ dissectione percurrimus, cum nullus ante me huiusmodi dissectionem accurate tractasset, sed alij quidem plus, alij vero minus, errassent. Igitur solus ille, qui in ipsis fuerit exercitatus, exquisite considerare poterit, in qua vertebra spinalis medulla sit affecta, siue tota siue altera eius pars sit: nam accidit, vt dextra ipsius pars duntaxat affecta sit, altera omnino illęsa: aut è contrario, vt illa manente integra, sola sinistra affectum sustineat: atque hac ratione interdum tota pars sinistra resoluitur, dextra parte manente illæsa: interdum contra, dextra pars duntaxat & affecta est & resoluta. Vbi vero non affecta spinali medulla, tantum vnus nerui processus læsus est, eas duntaxat partes resolutio consequitur, in quas neruus ille distributus est: accidit enim interdum, vt duo aut tres duntaxat neruorum processus affecti sint, quum interim spinalem medullam nulla noxa infestet. Sic quidem affectus erat is, qui per reliquas quidem manus partes omnes ita fuit resolutus, vt neq; sentiret neque moueretur, sed F
in solis digitis sensum habebat integrum. Porrò cuidam alteri non solum ij manserunt illæsi, sed etiam eorum musculorum, in quos neruorum propago sub septima vertebra exorta distribuitur, motiones seruatæ sunt. Atque alius ob casum ab alto vehementer afflictus, solos eos musculos resolutos habuit, qui huius nerui partes suscipiunt: idem etiam in ijs duntaxat cutis partibus sensum amisit, ad quas prædicti nerui distributiones demittuntur. Igitur, si scire desideras, in qua vertebra sit affectus, vtrum in sola nerui cuiuspiam propagine, an in spinali quoque medulla, in neruorum dissectione te exercitatum esse oportet, communemq; habere methodum, qua resolutos musculos vnà cum cute, quæ sensum amiserit, obserues. Nam, si spinalis medulla in aliqua vertebrarum, tota affecta sit, omnes partes inferiores resoluuntur: si vero in altera parte læsa sit, altera manente illæsa, partes duntaxat, quæ illi è directo respondent, resolutio infestabit: si vero nerui radix affecta sit, reliquæ partes omnes affecto loco inferiores, nihil afficientur, sed solæ illæ partes resoluentur, in quas singuli nerui distribuuntur. Hæc si accurate didiceris, circa resoluta membra, relicta spina, non amplius occupaberis: sed huic adhibitis remedijs, partem affectam curabis. Sic etiam, si non circa spinam, sed in regione illam sequente, neruus affectus sit, ex musculis & ex cute quærendæ sunt notæ. Cutem quidem facile est cognoscere, nam oculis subijcitur: musculi vero ex G
actione, quæ perijt, deprehenduntur. Proinde necesse est, circa musculorum sectionem te exercites, & cognoscas, cuius quilibet actionis sit instrumentum: sic enim duntaxat discernere poteris, quarum partium actio pereat nullo morbo corporalem ipsarum essentiam infestante, & in quibus præcedet morbus, vel fiens, vel factus. Verum morborum genera & differentias omnes ex eo didicisti libro, qui de morborum differentijs inscriptus est, atque similiter ex alio accidentium differentias: at de causis vtrorumq; etiam separatim scriptum est, in vno quidem de morborum, in tribus vero de accidentium causis: in quibus omnibus exercitari oportet eum, qui facile voluerit inuenire discernereq; & causam, & affectũ, & sedẽ affectã. Etenim fieri non pōt, vt oĩa per syndromas, idest concursus doceantur, quamuis eorum, qui ab experientia empirici vocantur, huiusmodi fuerit opinio: qui vero accurate & præcedentia & præsentia cognouerit accidentia, atque sic ad curandorum morborum experientiam via & ratione peruenerit, inueniet & locum affectũ, & simul ipsam dispositionem. Sed id maxima ex parte accidit partibus, quæ in intimo corpore constituuntur, veluti paulo ante de ijs, qui sensum vel motum perdunt, ostendimus: atque non abs re fortasse fuerit narrare quædam, quæ iam facta fuerunt, cuiusmodi hæc sunt. Puer annorum ferè sex, inuitus per aluum excrementa deijcere incœpit resoluto derepente circa sedem musculo: H
quinetiam seni quondam huiusmodi euẽnit accidens: atque rursus alius puer, ætatis ferè annorum quatuordecim excrementa inuitus per aluum deiecit, infestante simul vesicam dolore: Atque alteri vrina quoque fuit supressa: contra alius vrinam inuitus excreuit: atque alius non solum vrinam, sed alui quoque excrementa, inuitus deiecit. In huiusmodi omnibus ea, quæ præcesserunt, scrutari oportet: nam in totum aut refrigeratam aut ictam ipsorum spinam arbitrandum est. Sed frigus quidem, vni duntaxat affecto musculo nocet: ictus vero, magna ex parte pluribus noxam infert, nam perrarum est, vt icta spina vnus afficiatur musculus, quoniam nerui ex spinali medulla orti, in plures musculos diuiduntur. Verum, vbi ob ictum affectus est musculus, si superueniens inflammatio ob negligentiam in scirrhum coierit, resolui ipsum contingit, quãquã id rarò accidere videatur: at vero frigus sæpenumero vnum lædit musculum, maxime eum, qui in superficie sedis est, siue sederit quis super lapidem frigidum, siue in aqua frigida supra modum fuerit versatus. Igitur puer, cuius & vesica & sedes læsa fuit, cum in fluuio pisces venaretur, sic fuit affectus: non nullis etiam in aqua frigida natantibus, itidem accidit. Hos itaque sic affectos curare oportet, calorifica auxilia locis affectis adhibendo. Quibus vero neruorum à dorsi medulla ortorum quispiam fuerit affectus, spinæ adhibenda sunt remedia. Sæpenumero

etiam

de Artic. cõ. 1. tex 47. 48. 7ª. 258. e. Et cõ. 1. t. 9. 7ª. 269. f. Et cõ. 3 t. 31. 35 7ª. 271. e. Et cõ. 3. t. 36. 7ª. 272 a. Et cõ. 3. t. 59 7ª. 275. d. Et 2. Epid. sect. 4. Et in lib. de natura. ossium.

A etiã, vbi ab alto loco quis cecidit, aut vehemẽtem, fortèq; ictũ spina subijt, inflãmatio ad plures partes extensa, non solum musculis, sed vesicæ quoq; noxam intulit, atq; illi ob vesicæ ipsius affectũ vrina supprimitur. Sunt, quibus non solũ vrina, sed alui quoq; excremẽta, penitus retinẽtur, affectis. s. intestinis: nã, vt musculi affecti actiones à consilio, & voluntate pendentes, ita & vesica, & intestina naturales actiones lædunt, eò φ, dum ipsa contrahuntur, excernuntur ea, quæ continent.

Quid Naturalia instrumenta ab Animalibus differant: ac de læsionibus vtrorunque discernendis. CAP. 7.

A.t.1. de med. cor. cap. 10. fol. 560.g

ATque in hac re plurimum differunt naturalia ab animalibus instrumentis: siquidem naturalibus cognatam actionis vim esse, animalibus verò instrumentis à principio (veluti lumen à Sole) ipsam defluere iam ostensum est. Ergo, vt magneti " lapidi vis inest, qua ferrum attrahere potest, ita naturalia quoq; instrumenta omnia facultatem habent, qua actionem suam perficiunt. Proinde, si permanens esset ipsorum essentia, neq; arterijs, neq; venis indigerent: verum, quia nutrimento egent, seruareq; oportet innati caloris symmetriam, hanc ob causam, & venis indiget, & arterijs: sic etiam musculi, vt essentiam suam seruare possint, non secus, φ naturalia instrumenta, & venis, & arterijs indigent: at, quia cognatum sensus, & motus principium non habent, idcirco neruis semper B indigent, qui illis ea suppeditent, quemadmodum Sol omnibus rebus, quas illuminat, splendorem affert. Quamobrem solis partibus, quæ & sentiendi, & mouendi vim habent, accidit, vt ipsis interdum; haudquaq; affectis nihilo minus eorum actio pereat: id quod naturalibus instrumentis accidere non solet, quoties enim horum actio læditur, semper primario affectu laborant: verum animalibus instrumentis omnibus naturalis quędam dispensatio inest, quippe, & arteriarum, & venarum adminiculo indigent ad essentiam ipsorum seruandam. Ideo accuratissime intueri, ac discernere oportet, quæ accidentia eis ea ratione, qua aut naturalia, aut animata sunt, soleant euenire: veluti alterari (vt ita dicam) à vicinis, ipsis, vt naturalibus: alterationem verò sentire, vt animatis, euenit. Sic oculis quoque sæpenumero cõtingit: nam vapores à ventriculo elati ipsos omnino alterant: verum tam exigua alteratio non ab omnibus sentitur, nisi exactam habeant sensificam facultatem: voco autem exactam, quæ minimas quasque res cernere potest.

GALENI DE AFFECTORVM LOCORVM NOTITIA

C LIBER SECVNDVS.

ARGVMENTVM LIBRI

Dolorum exemplo docet exercitatio[illegible]m propositæ methodi: ac in Archigenem [illegible]uehitur, qui in doloribus dignoscendis aberrauit.

Tres modi, quibus vniuersa continetur affectorum locorum notitia. CAP. 1.

[illegible]pus est, hortante semper Erasistrato, exercere mẽtem cum in alijs artis ope[illegible]tum verò in ea, quã nunc proposuimus, affectorũ locorum notitia. Cir[illegible] tres sunt exercitationis modi: vnus circa singulas corporis partes, quas [illegible]minant: alter circa causas, & dispositiones: tertius est circa accidentiũ [illegible]tias: igitur à locis sumptus modus huiusmodi est: Affecto cerebro, [illegible]di separatim eueniunt accidentia: ventriculo affecto, hæc sunt pro[illegible] affecto, hęc: atq; in reliqs similiter. A dispositionibus, & causis, talis D e[illegible]mationis seorsum, huiusmodi sunt accidentia: scirrhi, huiusmodi: refrigerationis, hæc: plenitu[illegible]s, hæc: διαφθορᾶς, id est corruptionis ciborum, hæc. Ab accidentibus, vt hoc doloris genus hasce dispositiones significat, aut hosce locos: tussis verò hæc: ita & vomitus, sanguinis profluuium, fluor alui, conuulsio, rigor, {quæ est concussio totius corporis} horror, delirium: quum.n. hæc omnia inter se hoc pacto distinguuntur, facile intelligetur, quid vel bene, vel male dictum fuerit. Quòd verò sic sese res habeat, planè disces, si singula consideraueris.

Perperam dixisse Archigenem stupidum dolorem ad neruos tantum pertinere: ac quid propriè sit stupor. CAP. 2.

A.li.1.f.2.d.3. c.20. fol.42.a

A. ibidẽ. c.23. fol.42.c

EXempli causa, ne te longius suspensum teneam, Quum in hoc genere, multus sit Archigenes, qui ex dolorum differentijs locos affectos significari existimauit, exactè super his considerandum est. Nam " stupidum quidem dolorem in neruis fieri dicit, sed planè peccat: quippe cum stupor à frigida dispositione oriatur non in neruis duntaxat, sed & in venis, arterijs, carnibus, membranis, tunicis, & cute. Igitur, si ob id, quòd hæc omnia per neruos sensum habent, ad neruos dispositionem refert, cur non reliquas omnes dolorum differentias propriè ad neruos pertinere dicit: quippe dolor, tristis sensus est: sicuti " voluptas, blandus est sensus. Ergo non solum stupidus dolor in neruis est, verum etiam reliquorum dolorum omnium, quos ipse quoque Archigenes

genes descripsit, vnusquisq;. Quòd, si rem accuratius inspexeris, haudquaq; doloris species dicendus est stupidus dolor, veluti, neq; vlceris species vlcus inflãmatum: sed duarũ potius rerum, in his quidem vlceris, & inflammationis, in illis verò doloris, & stuporis, concursus est. Etenim "stupor refrigeratio insignis est, idcirco corporibus ita dispositis, & sensus, & motus difficultatem inducit: quemadmodum completa refrigeratio, & sensum, & motum omnino tollit. Sed, quod stupor dispositionis sit nomen, non sensus, aut doloris, sic dicente Hippocrate declaratur: ‖ Stupor enim mediocris dolorem soluere potest: nam stupor ob refrigerationem fit, vt planè videre est in his, qui in hyeme per frigora proficiscuntur, atq; in "refrigerantibus quoq; medicamentis: nam, si extrinsecus immodice adhibeantur, particula ipsa stupida euadit: quæ deinde sensum quoq; omnino amittit, si vehementissime refrigeretur: idq; non solum à medicamẽto, sed etiam à circunfuso nobis aere. Equidem noui quosdam adeo refrigeratis pedibus, vt primum quidem sensus periret, sequentibus verò deinde diebus emortui pedes putrescerent. Ergo, vt perfecta refrigeratio & sensum penitus aufert, & motum, sic moderatior & sensus, & motus difficultatem inducit: nominaturq; (vt dixi) huiusmodi refrigeratio, stupor. Itaque stupidum dolorem dispositio efficit frigida simul, & dolorifica, indicante nomine non doloris (vt dixi) differentiam, sed dolorem simul, & frigidam dispositionem, aut ab ipsa particulæ inductam & sensus, & motus difficultatem. Constat autem, quòd constrictas vehementer particulas, atque eos quoque, qui "torpedinem animal, dum adhuc viuit, tetigerint, stupor infestare solet. Et, quibus membrum aliquod stupidum fuerit, ij, quicquid tetigerint, obscuro, & hebeti sensu percipiunt, neque moueri possunt: si verò moueri cogantur, dolent: at citra hoc, quòd moueri tentent, affectum ipsum stuporis haud obscure sentiunt, sed tum nequaquàm dolent. Proinde male Archigenes enunciauit stupidum dolorem ad neruos proprie pertinere: stupor enim dispositionis, non loci affecti, indicium est: atqui paulo post rursus Archigenes proprie ipsum ad musculos pertinere ait. Habet autem dictio vtraque ad hunc modum, prior quidem: "Nerui autem contorti, distenduntur, & indurantur, atque hi stupidos inducunt dolores, atque dure intendentes: Deinde paulo post in hunc sermonem prorumpit: "Musculi carnis, neruorumq; mixtura, tanquàm propria substantia, constituti, arteriarum quoque in doloribus mistionem præ se ferunt, stringentes (vt ita dixeris,) atq; distenti, ac stupide pulsantes cum capaci latitudine. In horum sermonum priore neruos ait stupidos inferre dolores: in altero verò, musculos stupide pulsare, stupidum non ad affectus, sed ad partes referens. Sed, vt dicebam, stupor non particulæ cuiuspiam proprius affectus est, sed dispositio: quæ quidem in omnibus corporibus fieri potest: sed non in omnibus sensibiliter apparet: quippe in his duntaxat apparet, quæ suos affectus sentire, & pro voluntatis imperio moueri, nata sunt. Sed & his, quæ manifeste in musculis apparent, sermo ipsius repugnat: quinetiam indistincte prolatus est: ac fortasse non intelligit nusquam in corpore carnem ipsam per se inueniri. Nam musculorum id, quod neruosum est, in plurimis vel capitibus, vel extremis partibus neruosum est, vbi etiam tendones inueniuntur: id verò to[illegible]um, quod in medio continetur, omnes homines carnem nominant, nemine intelligente, quum exquisite dissecatur, non esse solam carnem, sed cum tenuissimis quibusdã veluti fibris, in quas neruosum genus resolutũ e[illegible]. Voco autẽ neruosum genus, in vnicam appellationẽ cogens tum vincula tum tonos: quippe ex his per carnem dispersis, musculorũ ostendimus essentiã consistere: quæ, vt permanere posset, venis indigebat, [illegible].

In quibus partibus Pulsatorius dolor, ac quibus ex causis possit exc[illegible]

CÆterum citra dolorem pulsare, ad solas arterias pertinet, anima[illegible]bi verò ingens oborta est inflammatio, vel erysipelas, vel absce[illegible]lo re sentimus, quum antea per bonam valetudinem, neq; cum dolore [illegible]re mus. Etenim res ad hunc modum se habet. Duabus præcipue occa[illegible]emens dolor inflammatis partibus infertur, aut quum mouentur, aut quum à re quapia[illegible]nuntur. "Inflãmato igitur toto musculo duplici modo, dum attolluntur arteriæ, dolorem se[illegible]s: nam & mouentur, & ab adiacente carne comprimuntur, & ipsam cõprimunt. Atq; hac ratione partes inflammatæ pulsant, quem veterrimi quiq; solum vocant pulsum: posteriores verò omnem arteriarum motum, quem sensus percipere posset, similiter nominauerunt. Sed non protinus stupide pulsare, inseparabiliter, aut omnino proprie ad musculos affectos pertinet, quum ne pulsare quidem proprium eorum omnino sit, si quidẽ pulsus (vt prius dictũ est) dolorem quendam insinuat. Nam in scirrhis, & œdematis, proprie appellatis, atq; in intemperiebus, quæ sine tumore consistunt, motus arteriarum dolorem haudquaq; excitat: & in inflammatorijs affectibus, non semper cum dolore est, sed quum maiores effecti sunt: quinetiam sine musculo arteria ipsa per se inflammatorium sustinẽs affectum, cum dolore pulsat: dico autem inflammatorium affectum, vt simul cum inflammatione, & erysipelas & abscessus intelligatur. Huiusmodi igitur affectuum, quum maiores fuerint, pulsus accidens esse censetur. Quòd, si quando in ijs pulsus, ipsi scilicet laboranti, stupidus esse videatur (hic.n. stuporis affectum sentire potest) tum scire licet dispositionem in musculi neruis consistere, sed ita consistere, vt ad paralysin, id est resolutionem tendant: quippe stupida dispositio inter resolutionem, & integram valetudinem media est. At pulsus cum dolore factus sequitur inflammatorios affectus notatu dignos, idq; semper in ipsis arterijs, atque in continentibus ipsas partibus, quas, & ob angustiam

Margin: E — A. li 3. t. 2. c. 13. fol. 218. h — 5. Apho. 25. Ext. ord. 39. g — A. ibidem. fol. 219. a — F — A. ibidem. — G — A. l. 1. f. c. d. 3. c. 20. fol. 42. a — H

A stiam premunt, & , quum attolluntur, modo pars affecta sentire nata sit, veluti percutiunt. Ergo neq; in peripneumonia neq; in pleuritide dolor pulsatorius euenire potest, idq; ob partium naturam: nanque pulmo sensum non habet: pleuritis vero membranæ costas succingentis, morbus est, quæ, vbi costis quidē vicina est, necessario cō primitur: at media ipsius tota pars comprimi non potest, sed inflammationis dūtaxat ratione dolet: atq; in hoc spacio arteriæ sunt, quæ per intercostalia vocata spacia, & per crassas laxasq; laterum partes extenduntur, ac in profundo magis delitescunt, vt succingentem costas tunicam haud quaq; attingāt. Harum ″ igitur arteriarum motus in pleuritide ab ægrotante, sensū non percipitur, tantū abest, vt ei dolorem inferat. Nam inflāmatis interdū intercostalibus musculis, arteriarum eleuationem dolorem inferre necesse est: proinde laborans, ipsum facile percipiet: atque pro inflammationis magnitudine, sentiet in parte inflammata pulsationē. Ob hanc quoq; causam, vbi vehementissima fuerit pulsatio, suppuratur inflāmata particula, cōsequente suppuratione ingentes duntaxat inflāmationes. Constat igit ex ijs, quæ iā diximus, q pulsatorius siue pulsatiuus à medicis vocatus dolor, per inflāmatorios affectus fiat, atque in corporibus sensibilibus: idq; vel per se, vel proprie, vel primario affectu in arterijs, nominet enim qui libet, vt voluerit: in reliquis vero partibus sensibilibus omnibus, eò, q à vicinorum contactu premantur. ″Quare neq; in hepate, neq; in renibus, vnq; huiusmodi pulsatio apparet, quoniam nec in illis nerui per tota viscera disperguntur, sicuti nec in pulmone.

A.l.3.f.10.t.4. c.2.10. 268.f

A.l.1 f. 1.d.5. c.1.fo 9.c B

De causis Doloris, in quo grauitas, ac partium extensio sentitur. CAP. 4.

QVo circa ″grauitas in ipsis sentitur, quum tumoris præter naturam genus aliquod ea infestauerit: nam in horum viscerum quolibet, circumambiens membrana, per quam neruus dispergitur, sensu potitur: quia vero à tumore, qui est in viscere, ipsa extenditur, doloris speciem appellatione dotauit. Proinde Hippocrates primus omnium scripsit: ‖In renē dolor grauis. Post hunc vero optimorum medicorum non pauci, non acuti doloris, sed grauitatis sensum in prædictorū viscerum inflammationibus fieri dixerūt. Quinetiam membranas, vt quibus nullæ sunt arteriæ, non pulsare rationi consentaneum est: quemadmodum neq; cutem, etiā si vehemens adsit inflāmatio: atq; eadem ratione neq; adenes, quibus nullæ sunt arteriæ. Sed huiusmodi partes, quū inflammatæ sunt, vnico duntaxat doloris modo vexantur, extensionis: quippe huiusmodi doloris species à nullo sentientium corporum in inflammatorijs dispositionibus separari potest.

A.l.1. f.2.d.3. c 21. fol.42.a. Et l 3.f.18.t.1 c.2.fo. 357.g

6.Epid.cō.1.t. 6.3°. 155.c

De Doloribus, qui ex intemperie, tensione, compressione, contusione, vulnere, crassis humoribus statu, lapide, & punctione oriuntur. CAP. 5.

C RElíqui vero doloris modi quibusdam partibus insunt, quibusdam non insunt. Igitur meminisse eorum semper oportet: ac cognoscentes singulorum locorum naturam, intueri, quis vnicuique parti modus doloris peculiariter conueniat, quis vero contra. Proinde resumentes rursus ipsos dicamus. Quippe vnus doloris modus est, qui per inæqualem intemperiem in affecta parte consistit, vel nulla re ipsam extrinsecus attingente. Alius, qui ob tensionem fit, non amplius soli affectæ parti proprius, vt qui ob vicinas partes interdum eueniat. Est itē ″dolor, qui à tangentibus duntaxat, in affecta particula generatur, quum videlicet vel cō pressa, vel contusa, vel à re quapiam superueniente vulnerata dolet. Atq; is doloris modus, qui à motu procedit (quemadmodū paulo ante de arteria dictum est) à re quadā media dolorem efficiente pendet: etenim, quæ per se mouet[illegible] ad vicinas accedens, comprimitur interim, & contunditur, & vulneratur: si[illegible] sola tensione dolere necesse est: veluti partes omnes ab alijs motæ, si nihil extrinsecus [illegible]ullo præter eum, qui necessarius est, dolore afficiuntur. Cæterum alibi me frequenter di[illegible]ini primas doloris species duas esse, quum affatim temperies alteratur, atq; quum soluitur [illegible]itas. Quæ cum iam dictis haudquaq; pugnant: nanq; pars distenta, aut compressa, aut contusa, [illegible] vulnerata, dolet ob continuitatis solutionem. Neq; enim, ″quum D acu quispiā vulneratur, alio affectu laborat, quàm si ab acri humore facta fuisset erosio, vtpote per vtrunq; affectum corrupta continuitate. Igitur non eandem doloris speciem excitāt, mordax humor, ac multus: nam ille rodendo dolorem excitat: hic vero distendēdo, flatuosi spiritus exemplo, ac veluti vrina vesicam distendit, quum non redditur. Verum in erysipelate, & inflammatione, atque in totum in affectibus inflammatorijs, non solum, quia distentæ sunt, ob repletionem partes laborant, verum etiam, quia intemperie affectæ sunt, non exiguam ne hac quidem ad dolorem inducendum vim habente: Id, quod ″declarant ij, qui per vehementem hyemem profecti, manus ad ignem affatim calefacere tentant: intolerabilem nimirum sentiunt dolorem, & quidem maxime in vnguium radice. Porrò memini mihi ipsi accidisse dolorem vehementissimum, vt mihi viderer in intimo ventre terebro perforari, in eo potissimum spacio, per quod à renibus ad vesicā vreteras scimus extendi. Iniecto deinde rutaceo oleo, quum id paulo post excernere tentarem, excreui simul grauissimo cū dolore humorem vitreum à Praxagora appellatum: quippe vitro fuso, tū colore, tum substantia, haud absimilis erat: atq; id alijs quoq; accidere conspexi. Quòd vero hic humor sit frigidissimus, iam à Praxagora dictum est, qui vitrei nomē ipsi imposuit: id.n. haud obscure percipitur sensu tactus tum ipsorum, qui illum excernunt, tum aliorum, si quis cōfestim ipsum tangere voluerit. Sed dignū vtiq; admiratione est, qūo frigidus excidat, neq; ab excretionis violē-

.l.1. f.2.d.3. 20. fo.41.h

l.1.f.2.d.5. 20.fo.41.g

l.f.3.d.5. fo. 69. h

tia, quum excidit, calidus euadat. Equidem putabam lapidem in altero vreterum impactum: adeo E erat, vt mihi videbatur, doloris ipsius species perforanti similis. Atqui vacuato humore, doloreq; sedato, manifeste constabat neque lapidem fuisse causam, neque vreteras aut renes fuisse affectos, sed aliquod intestinorum & forte magis crassorum. Neq; n. tanq̃ per tenue corpus, breui tpis spatio pertrāsibat, sed tanq; à profundo per crassius quoddam corpus, q̃ sit tenuium intestinorū tunica, terebatur. Ideoq; huiusmodi dolores, omnes ferè medici colicos nominare videntur, q̃q̃, quod ad regionē attinet, qua dolor sentitur, nullum indicium sumi potest, ꝙ magis colon, q̃ tenue intestinum, dolor afficiat. Huiusmodi" sanè dolores perinde, ac si terebro partes perforentur, molestare solent, narrantibus ita infirmis: alij vero veluti palo infixo fieri videntur, qui & ipsi corpus affectū crassum esse significant. Differunt autem inter se aut multitudine, aut crassitudine, aut motu, aut potentia rei dolorem facientis, siue ea humor fuerit, siue spiritus flatuosus: quippe paucus multo, & tenuis crasso, & permanens moto, minorem dolorem excitare solet: atque, qui ad vehementem refrigerandi vim haudquaquam accedit, vehementissime refrigerāte minus cruciat. Verum hoc doloris genus ad crassum intestinum referendum est, siue palum ibi infixum, siue terebro perforari locum quis putauerit. Atqui huiusmodi dolores ab eo, quo lapis impactus est, discerni non possunt, nisi quis accidentia, quæ postea consequuntur, expectauerit. Non tñ ob huiusmodi ignoran- F tiam, quod ad doloris mitigationem attinet, vllam laboranti noxam inducimus: siquidem vtriusque doloris præsidia omnia communia sunt, & quidē calorifica in primis, siue ea extrinsecus adhibeantur, siue inijciantur: deinde, nisi mitigatus dolor fuerit, eorum medicamentorum, quæ dolorem obtundere possunt, aliquod adhibendum est, cuiusmodi est id, quod à Philone institutum est. Verum, si lapis" dolorem excitauerit, ipse interdum solus, interdum vnà cum cruore excernitur: etenim radit ea corpora, per quæ transit, maxime si vel asper vel acutus fuerit lapis: ac, si postea vrinas inspexeris, sabulosa quædam subsidere inuenies. Quòd, si in colo affectus constiterit, neque lapis, neq; arena, neq; cruor, sed humor aliquis, qualis iam dictus est, subsidere videtur: atq; alia, quæ ad affectum intestinum pertinent, apparent accidentia. Protinus. n. inflatio quædam, & distentio, vel flatus complures præsertim postmodum, & tormina, & excrementa flatibus plena videbūtur: discernes autem ipsa, si super aqua natent, bubulo" stercori similia. Quin etiam cibi tum cupiditas tū concoctio deterior, tum quæ præcedit morbum, tum quæ comitatur, quæq; cōsequitur, quoniā ventriculus per continuitatis communitatem simul cum ea parte, quæ primario laborat, afficitur. Insuper colicos nominatos affectus magna ex parte præcedit & cruditas, & flatulentia, & " vomitus, & nausea, quæ multo tēpore inanis permanet, & in præcordijs mordacitas, & fastidiū, & iacta- G tio plurima. Igitur ex huiusmodi quidem doloribus ij, qui vehementissimi sunt, haud ab re in crassis intestinis consistere putantur: qui vero mitiores sunt, ex duobus alterum necessarium est, aut ꝙ in his ipsis sint, sed à leuiori causa: aut ꝙ in tenuibus consistant intestinis: sed, qui mordaces sunt, à mordaci humore intestinum erodente fieri solent. Vnde dysenteriam semper huiusmodi dolores præcedunt, eam inquam, quæ cum intestinorum vlceratione fit: quam vel solam tum recentiores medici, tum antiquorum non pauci, dysenteriam nominant. Ex his non nulli non solum hanc, sed aliam quoq;, quæ cruenta, ob excretorum speciē nominatur, dysenteriam appellāt: nam interdum syncerus multusq; sanguis, interdum veluti limus & fæx ipsius, non paruæ quantitatis excernitur. Verum hæc affectū iocinoris accidens esse censetur: ea [illegible] per [illegible] rus multusq; sanguis excernitur, vniuersum corpus plerunque euacuat, h[illegible] us, quam hæmorrhoides, aut muliebris purgatio. Verum de his posthac rursus nobis ag[illegible] nc ad dolorum species redire oportet, eas enim in hoc libro persequi potissimum p[illegible] mus. Igitur iterum incipiamus ab eo dolore, quem punctorium vocant, qui circa mem[illegible] s potissimum consistit, ipsius affectus veluti radice eo loca fixa, vbi membrana pungitur: dolore vero circa locum pūctum, ad magnum spatium circulatim se fundente. Atque hoc modo in laterali morbo dolorem punctorium esse, & in inflammatione pulsatiuum, apud omnes ferè medicos in confesso est. H

Aduersus Archigenem, qui Saporum nomina doloribus accommodauit. CAP. 6.

NOn tamen hæmodiæ. i. dentium stupori, simile quid dolor membranosorum corporum habet, vt Archigenes scripsit: haud enim ignoramus ori duntaxat, neq; toti tamē ori, accidere: sed dentes" gingiuasq; infestare solet affectus quidam, quem hæmodiam vocamus. Hanc vero oratione quidē enarrare impossibile est: sed, cum quispiam & austeros" & acidos cibos ingesserit ita, vt affectus aliquis sequatur in dentibus & gingiuis, eū in omnibus eundē esse credimus: siquidem videmus nos magna ex parte similes esse in affectibus habendis, ita, vt ab ijsdē causis eadem sustineamus. Talem quidem dolorem in ore duntaxat fieri scimus. Alia vero quadā dolorū genera ab Archigene perscripta, neq;, dum fiunt, cognosci: neque, dum proferuntur, intelligi possunt: veluti holcimos id est tractorius, austerus, dulcis, leuiter acutus, salsus, viscosus, ferus, stringens. Atq; huiusmodi nomina in libro de Pulsibus scripta posteritati reliquit: quæ auditores nihilo doctiores reddere possunt eo, ꝙ doctrina quæque {scientifica} propria desiderat noīa. Si. n. de saporibus aut oīno de proprijs, quę lingua iudicant, sensilibus disseramus, dicemus vtiq; austerum, & acerbū, & stringētem, & mordacem, & salsum, & dulcē, & amarū: si vero de ijs, quæ tactu iudicātur, humidū

corpus

A.l.3.f.16 t.3 c.7.fo.344 e

A.ibidē. c.10. fo.344 g

A.ibidem.h

A.l.3.f.16.t.3. c.7.fo.344.d

A.l.3 f.7.c.1. fo.247.g A.ibidem.c.23 fo.251.b

A corpus & aridum, & calidum & frigidum, & asperum & læue, & molle & durum, & acutum & obtusum: haud secus de ijs, quæ visu discernuntur, rubrum, flauum, nigrum, album, fuscum, aut aliud quidpiam huiusmodi. Quòd, si appellationes ipsorum permutaueris, quid dicas, auditorum intelliget nemo, veluti de adstringente aut austero dolore: quippe fieri non potest, vt, quid sit dulcis dolor, intelligatur: nam dolor semper molestare laborantem solet, atqui dulcia quæque iucunda sunt. Igitur quàm verissimum est Archigenem circa medicæ artis opera fuisse studiosum: quo pacto vero in hmõi nomina inciderit, quum sæpenumero inuestigauerim, inuenire non potui.

Censura loci Archigenis, vbi multis dolorum generibus propositis, docere instituit, quæ quibus particulis sint propria. CAP. 7.

Videamus ergo, quid manifeste ex ipsis colligere possimus, veluti paulo ante de torpido labore iam fecisse videmur. Nam iustum est, vt obscura nomina in dubio derelicta, inutilia reputentur perinde, ac si nunquam scripta fuissent: quæ vero clara sunt, iudicentur non ratione duntaxat, sed multo etiam præcedente experimento. Quanquam huiusmodi iudiciũ perdifficile est: nã plerunq; alijs nos credere oportet, qui suos affectus ob animi mollitiem neq; consequi planè, neq; si consequantur, eos enarrare possunt, aut quia oratione, quid patiantur, declarare omnino ne-B queunt (quippe non paruæ facultatis ea res existimatur:) aut quia affectus ipse ineffabilis est. Ergo relinquitur, q̃ nemo singulorum dolorum species cõscribere potest, nisi ipsemet passus fuerit, sitq; medicus, qui interpretandi alijs facultatem habeat, & qui prudenter, & sine mollitie comprehendere possit suos affectus, dum laborat. Atqui nemo inuentus est, qui per totum ætatis suæ decursum omnes affectus sustinuerit, etiam si perquã morbosus fuerit. Proinde non possum non mirari, quum eorum proprietates ab Archigene scriptas lego, ita scilicet ipso narrante, tanq̃ omnes passus fuisset, quanq̃ non admodum morbosus erat Archigenes: q̃ si etiam vnam aliquã partem, & infirmam & morbidam habuit, non protinus omnibus laborauit, veluti nec reliquorum mortalium vllus. Neq;.n. inuenire est hominem eundem, qui simul & caput habeat infirmum, & thoracem, & pulmonem, & hepar, & lienem, & ventriculum, & intestinũ ieiunum, & colon, & vesicam, atq; reliquas id genus partes. Videtur itaq; Archigenes proprijs quibusdã excogitationibus & quidem logicis potius credidisse, q̃ experientiæ eorum, qui perpessi sunt, qui dolorum dñas, vt poterant, enarrarent. Vt igitur studiosi maiori adhuc à nobis copia dotati recedant, proposita eius oratione, electisq; ijs solis, quæ vera simul sunt & manifesta, eos, qui in arte exercentur, adhortabor, vt ijs quidem habeant fidem, quæ vero secus habent, ea prætereant. Igitur Archigenes, quum C reprehendisset Asclepiadem dicentem in articulari morbo neruum affectum dolore haudquaquam cruciari, q̃ nihil omnino sentiat: carnem autem, quanquam non affectam, dolere tamen, vtpote à parte vicina compressam: postea ad verbum ita scribit: Porrò vasa solide compressa, capitis dolores sine inflammatione obortos arcent veluti prohibita in ipsa incursione, id quod barbaricum vinculum tum maxime perficere potest. Sphacelodes vero hemicranias, ideſt altera capitis parte dolores, præcisio" eorum, sed maxime arteriæ, circunscribit. Quæ primo affecta, pulsatorium, & διιάσσοντα ideſt turgidum dolorem inducit, ac rotunda euadit, insigniter subhorrescẽs, quemadmodum venæ quædam veluti varicosæ fiunt. Nerui vero contorti distenduntur, ac indurantur: atque hi stupidos inferunt dolores, & dure distendentes, & profundos, & infixos, & angustiæ plenos, & minime fusos. Membranæ in latum discurrentes & inæquales dolores excitant, atque ita laborant, vt & hæmodiæ simile quidpiam habeant, transmissionis videlicet asperitatem. Dolet vero sæpenumero [illegible] modo etiam superficies: & membranæ in media carne contentæ, quæ dilaniantes quoque dolores inferunt. Dolores vero à membranis ossa circundantibus dependentes, perinde affligere comperiuntur, ac si in ossibus ipsis consisterent. A venis, graues & detrahentes, & æqualiter infarcti dolores suscitantur. A carne autem & fusi & laxiores, quapropter D non adeo extendi videntur, sed arbitratur laborans sensum asperis quibusdã rebus impleri. Musculi carnis neruorumq; mixtura tanq̃ propria substantia constituti, arteriarũ quoq; in doloribus mixtionẽ præ se ferunt σφριγῶντες (vt ita dixeris) hoc est stringentes, & cũ capaci latitudine distenti, & stupide pulsantes. "Et reliquis vero vlcerosus quidem dolor, & in vlceribus graciliter acutus, & non minime dulcior, & qui pruriginem inducere potest, ad superficiem pertinere videtur. "Pũctorius autem profundas partes infestat: ἐνερείδων autẽ. i. infixus, cum sinus accesserit. Stimulans autẽ, partim eorum, quæ in loco sunt, aliquid affectum esse declarat: partim cõtra, vtpote qui haudquaquã in profundo subsistit. Lacerans aũt est, qui in finibus consistit. Hic est primus Archigenis sermo ex libro primo de locis affectis, quo docere conatur, qũo ex dolorum differentijs partes affectæ possint inueniri. Igitur rursus ab initio ipsum examinemus, non obiter & transcursim. Sphacelodes (inquit) hemicranias, vasorum dissectio circunscribit. Igitur, quos dolores nominet sphacelodes, inuentu difficile est: non enim inter omnes conuenit, quid hæc vox /sphacelos/ significet. Sunt enim, qui dicunt ipsam vehementem dolorem declarare: alij tantum inflammationis excessum, vt partem ad corruptionis periculum inducat, quæ dispositio à non nullis gangræna appellatur: alij partis affectæ corruptionem ipsam, sphacelon dici volunt: alij conuulsionem: alij non simpliciter conuulsionem, sed neruosorum corporum, quæ inflammatione laborant: non nulli

A. l 1. f. 2 d. 3. c. 20. fol. 42. a

A. ibidem.

A. ibidem. h

non eam,quæ fit,conuulſionem, ſed, quæ ex inflammationis magnitudine expectatur: alij ſimpliciter fortem tentionem: alij putredinem. Ergo vocabulum ſphacelodes, in iam propoſita Archigenis oratione ſcriptum, ad tantam peruenit obſcuritatem, vt nihil per ipſum explicari poſſe videatur, ipſo nuſquam medicorum nominum enarrationem conſcribente. Per verbum autem /circunſcribit/ fortaſſe intelliget quiſpiam dictū eſſe ab eo,veluti celeriter vel ex toto ſanat:ac ſubijciamus,vt ita dicatur: nam quid facere poteritis, qui intelligere cupitis ea, quæ ne is quidem, qui ſcripſit, intelligi voluit? Deinde pulſatorium & turgidum dolorem arterias inferre dicit,cum ipſę videlicet per ſphacelodes heterocranias.i.altera capitis parte dolores, primogenia affectione laborant.Itaq;,qualis ſit pulſatorius dolor,ſuperius enarrauimus, quamuis ante noſtram enarrationem omnibus medicis notus ſit:ſiquidē ingentium inflāmationū accidens ipſum eſſe perhibēt. Turgidus autem dolor eſt, qui à parte primario affecta veluti à radice incipiens, celeriter in partes adiacentes transfertur: id vero non ſolum in heterocrania vehementiſſima (vt Archigeni placuit) ſed in cephalæa quoq; vocata, euenire ſolet: etenim in hac non nunq; arteriæ primario affectæ huiuſmodi, qualem dixit Archigenes, dolore vexantur ita, vt fateantur nonnulli, vaſorum ipſorum ſe dolorem ſentire: quod interpretari tentans, arteriam ſubhorrentem, fieri rotundam dixit. Igitur inquirendum eſt, vtrum, veluti per ſphacelodes heterocranias arterias ita affici dicit, ad eundem F modum de venis eum ſenſiſſe exiſtimandum ſit,q̄ per hunc ſolum morbum veluti varicoſæ fiant: an commune ſit accidens venarum vel quomodolibet affectarum, vel duntaxat inflammatarum. Ex eo enim, q̄ ſermoni de arterijs iungit ſermonem de venis, par eſt, vt conijciamus de eodē affectu ipſum fuiſſe loquutum: ex eo autem, q̄ mox in vniuerſum de neruis atq; de alijs huiuſmodi partibus ſcribit, non adaptans vni morbo ſermonem de ipſis habitum, eadem ratione putandum eſt itidem de venis quoque fuiſſe dictum. Itaq; in hac ambiguitate ſatius fuerit,vt exiſtimemus in eo ſermone,quem de hemicrania conſcripſit, ſimul cum arterijs ipſarum venarum quoq; mentionem feciſſe: ſimpliciter vero reliquorum inſtrumentorum ſine vllo diſtincto affectu neq; in neruis, neq; in ijs partibus, quæ illos deinceps conſequuntur: in quibus dixit venas, graues ac detrahentes atque æqualiter infarctos dolores inferre. Verum hæc non nihil ambiguitatis continent.

Quod vero deinceps ſequitur, vbi dicit /nerui vero diſtenduntur & contorti indurantur/ recedit quidē manifeſte ab heterocranica diſpoſitione: definit autem id in vniuerſum ad neruos quomodolibet affectos pertinere:quod plane mendacium eſt,neq; enim quilibet neruorum affectus,ipſorum eſſentiam indurat atque intorquet. Sunt enim non nulli, per quos laxiores euadunt nerui; † quemadmodum per alios quoſdam,aridiores: quin etiam ſæpenumero nullam ſenſu perceptibi- G lem habent differentiam, ita, vt exquiſite ſani videantur, nihilominus neque ſenſum neque motum præſtant ſubiectis corporibus.Itaq; in ſolis fortaſſe inflammationibus,aut inflāmatorijs morbis,aut præter naturam tumoribus, dixit neruos & indurari & contorqueri, quandoquidem in ijs quidem manifeſte apparet neruos intendi: nam & laborantibus ipſis, & nobis aſpicientibus, intenti nerui apparent: quapropter, niſi curentur, & conuulſiones & tetani ad ipſos ſequuntur. Atque omnium, quæ in tumorem ″attolluntur, commune accidens eſſe videtur, vt intendantur: nam & arterias & venas inflammatione affectas manifeſte intendi vidimus: venas quidem, vbi per ſumma membra,orta inflammatione, bubon exurgit: plerunq; enim totum vas intentum videtur,ac rubere magis & calere,atq; maiori dolore,ſi tangantur,affectum: vt ſit manifeſtum totum inflammari,incipiendo ab ea parte,quę primario affecta eſt,vſq; ad alas & inguina. Proinde recte dixerunt omnes ferè medici, Inflammatis partibus accidit, vt rubeſcant,tendantur, renitantur, intumeſcant & doleant:pulſus vero non omnibus,vt diximus, ſed ijs duntaxat accidit, in quibus arteriæ notatu dignæ ſunt: & pars ſenſu prædita eſt: & notabilis magnitudinis inflammatio: tunc enim pulſatorium dolorem ſentiunt laborantes, vel nullo exiſtente ſenſibili vaſe in affecto corpore. Sed interrogabis me fortaſſe, quæ ſint ſingulorum inſtrumentorum propria accidentia. H Id vero iam antea,neque ſemel duntaxat,explicatum eſt, q̄ videlicet propria actionis noxa, qualicunque ſit ſpecie, cuiuslibet partis proprium eſt accidens: neq;.n.aliud eis ex neceſſitate accidens, neq; etiā noxarum differentiæ exiſtunt:ſed differentiæ quidem variant pro affectus tum ſpecie, tū magnitudine:accidentis vero ad vitiatam actionem pertinentis ſiue genus, ſiue ſpecies, aut vtcunque nominare volueris, ſemper permanet. Cæterum ſatius fuiſſet Archigenem, totum via & ratione complectendo, abundantius hæc perſequi, præſertim cum ab alijs negligentius eſſent tradita: quorum non pauca in plurimis alijs libris conſcripſimus,quemadmodum & poſthac deinceps dicentur: ſed breuiori quidem compendio ea, quæ exacte alibi fuerunt exarata: longiori vero diſputatione hic tractabuntur ea,quæ alibi breuiori ſtylo percurrimus. Nunc vero reliquas dolorū differentias,quarū in præſcripto ſermone Archigenes mentionē fecit,perſequamur. Quod.n.peccauerit,dicēs torpidos dolores neruis euenire, quodq; ſtupor nō vnius cuiuſpiam partis proprius ſit affectus,ſed cauſæ potius ac diſpoſitionis rationē habeat,iam antea dictum eſt: Quod vero dolores dure diſtēdentes in ipſis fieri dicit,recte dictum eſt:quanq; melius erat,ſi ſimpliciter dixiſſet diſtendentes,non addēdo,dure:nàm neruorū dolores vtrinq; vehementer diſtēdere poſſunt, quia ad vtraque extrema tenduntur,tum id à quo incipiunt,tum illud in quod finiuntur, non ſecus, quàm

chordæ

† Græce ὥσπερ ἀτροφία σαφῶς .i. vt atrophia manifeſte. interpres inſecutus eſt veterē tralationem.

″ A.l.3.f.2.d.1. c.5.f.29.d.

A chordæ in cithara, quæ sæpenumero, vbi nimis intenduntur, dirumpi solent: & propterea citharistæ, quum instrumenta sua post vsum reponere voluerint, chordas relaxant. Et sane, quod eæ à contrarijs tum causis tum dispositionibus intendantur, plane constat, siue humidus fuerit ambiens aer, vt rigare ipsas & implere possit, siue vehementer aridus: ab vtraq; enim ambientis aeris temperie ad vltimam tensionem perueniunt: vnde non mirum, si rumpantur. Proinde rectè dixit Hippocrates ‖ neruorum conuulsiones & à plenitudine & ab inanitione euenire, vtpote quæ sint immodicæ neruorum tensiones. Sed, quòd profundos dixit esse eorum dolores, id ab accidentibus, quæ plurimis neruis eueniunt, sumptum est. Etenim, "quum venæ quidem semper priores in superficie sint, deinde post eas arteriæ, quibus postea nerui subduntur, idcirco laborantes eorum tensionem in imo sentiunt: Quanquam multi tendones (qui ob id, quòd neruosa sunt corpora, à non nullis plane nerui nominantur) non profundos, sed in superficie, dolores habent, siquando ipsos quoq; sic intendi contigerit: vt sunt illi, qui digitos extendunt: sunt autem, & qui illos incuruant, in superficie quidem, sed non similiter, vt extendentes. Porrò Archigenes neruorum dolores infixos esse dicit, quum huiusmodi doloris species, vt antea diximus, ad colon magis pertineat: atq; accidit etiā auri cum quadam pulsatione, atq; dentibus molaribus, quinetiā quandoque

B oculis: minime vero neruis infixus dolor euenire potest, etenim magna ex parte vtroque extenduntur, & ad supernas & ad infernas animantis partes. Quod vero deinceps ab Archigene dictum est, neruos angustiæ plenos habere dolores, ineptè quidem dictum est: nam nihil amplius declarat, quàm quū deinceps dicit, & minime fusos. Re vera enim, minimè fusos, hoc est, in latitudine porrectos, dolores nerui non habent, sed magis quodammodo circunscriptos, vtpote perueniente ipsorum tensione & ad supernas & ad infernas partes, magis verò sursum vsq; ad caput: ac tum primum ipsos vniuersi corporis & conuulsiones & distentiones comitantur, nulla nerui tentione huiusmodi accidentium aliquod inducere potente antea, quàm caput ipsum attingat. Post hæc consequenter scripsit Archigenes de membranis: &, quòd quidem in latum discurrant ipsis dolores, quum afficiuntur, verum dicit: quòd verò aliquid hemodię simile habeant, non verū dicit, vt antea dictum est. Neque "etiam in totum verum est, quòd membranarum dolores sint inæquales: siquidem contrarium magis veritati consonat: quippe ex propria earum ratione videntur æquales inducere dolores eò, quòd vniuersum ipsarum corpus æquale est. Nam, quòd ob communicationem cum vicinis, inæqualitatem quandam afferunt, id interdum per accidens euenire solet. Quum enim ad affectam ipsarum partem, ducuntur & tenduntur circumiacentes, inæqua

C lem fieri dolorem necesse est: vbi enim intenta particula acutiori sensu est, ibi dolore vehementiore cruciantur: vbi vero sensum habet hebetiorem, ibi minus dolent. Atque ex eo quoque, quòd, quæ tenditur membrana, os ipsum vel attingit, vel non attingit, non ab re dolorum differentia deprehēditur. Atque hac ratione non nulli pleuriticorum, iugulum dolent, porrecta in hunc locum membrana costas succingente: aliquando tamen non ad iugulum, sed ad præcordia, dolor transit, percepto ipsius sensu in septo transuerso (vtpote quod necessario mouetur, quum pleuritici respirāt) magis, quàm in cæteris thoracis partibus. Quum enim veluti radix doloris in latere consistit, tum laborantes musculis, qui illic sunt, respirare pigritant: quare tum soli septo trāsuerso natura respirationis officium committit, quemadmodum in bene valentibus, qui libera vtuntur respiratione, contingere solet. Igitur, quum in partibus laterum infernis oritur inflammatio, septum transuersum intentum, magis dolet: quum vero in partibus supernis, tum iugulum potius dolor infestat: cæterum septum transuersum, quia mouetur: iugulum autem, quia durum est, dolorem efficit. Vbi vero ingens in hepate oritur inflammatio, aut vbi ipsum induratum est, dolor, qui tum iugulū in dextra parte infestat, concauæ venæ magis, quàm membranarum, tentionem sequitur. Quum autē dixit, hoc modo sæpenumero superficiem quoque dolere, quod est habere ea, quæ sunt propria

D membranarū affectarum, plane declarat, vnde motus Archigenes dixerit ipsas dolores habere hęmodiæ non dissimiles. Quia enim simul cum hæmodiæ proprietate, stuporis etiam sensus percipitur perinde, ac si ab eadem causa vterq; affectus fiat: membrana autem, quæ in superficie cuti substrata est, ‖sæpenumero stupido dolore afficitur, vtpote qui ab externis causis & quidē frigidis celerius noxam subit, idcirco deceptus Archigenes dispositionis communitate, cęteras mēbranas hæmodię simile quidpiam pati dixit, ac sępenumero superficiem quoque, non secundum affectæ particulæ essentiam facto dolore, sed ob membranarum ipsarū essentiā, quæ exanguis est & frigida, quapropter facile à frigidis affectibus infestantur. Quia vero affectum ipsum, huiusmodi dolores comitantur, idcirco sæpenumero dixit fieri huiusmodi dolores, non veluti per affectæ particulæ essentiam, sic enim inseparabiles essent, sed per accidens superuenientes. Substrata igitur cuti membrana, quæ cum ipsa simul excoriatur, dolores facit tensiuos & torpidos: membranæ vero, quæ in media sunt carne, veluti dilaniantes dolores excitant, sunt.n. plurimæ‖, & inæquabiliter insitæ, atq; eā circundātes: quumq; aliqñ ex contrarijs † secundum naturam} tendi carnē contigerit, hmōi dolores euenire necesse est. Sanè à multis exercitationibus aut tensiui, "aut vlcerosi proueniūt dolores, qui totos musculos occupare consueuerunt, inter quorū partes, carnes quoq; numerantur: verū de hmōi doloribus satis in salubribus præceptis iā dictum est. Sed, quòd mēbranarū, quę ossi-

[Left margin: A.l. 1.f.1. d.5. c.5.fo. 24.c — .f.2.d.3. co.2. 1.h — A.l.1.f.2.d.3. sum.2.c.20.f. 41.b]

[Right margin: 6. Aph. 39. Ex ord. 50.f — † κατασφύσεων est in antiquo codice, id est implantationibus. & ita omnino legendum est, ita etiā legis vetus interpres.]

ossibus adiacent, dolores & profundi sunt id est in intimo corpore sensum excitantes, & ossium E
ipsorum veluti dolentium inducunt imaginem, haudquaquam mirandũ est. Nam ij à quàm plurimis ostocopi id est ossium labores nominantur, & magna ex parte ab exercitationibus euenire solent, quamuis interdum vel à frigore, vel plenitudine, fieri possint. Insuper venas dixit graues & detrahentes & æquabiliter infixos inferre dolores: verum ab initio, vbi hemicraniæ mentionẽ fecit, venas varicosas fieri ait. Ergo in hoc solo morbo fortasse accipere oportet, ipsum hoc dicere. Atqui scire licet proprium arteriæ venæq; dolorem, extensi secundum longitudinem corporis, veluti chordæ cuiusdam, speciem referre, nulla vtiq; profunditate simul apparente. Æquabiliter aũt infigi venarum dolores, admodum obscurum est: quippe infigi ad nihil, quod ipsis accidere solet, referri potest. Deinde de carnibus dicit, ꝙ & fusos & laxiores inducant dolores. Atqui in totum nullus dolor laxus est, nisi eos fortasse, qui minus intenduntur, laxiores vocitet, quoniã & vasorum & membranarũ dolores magis intendi videantur. Id enim confitetur eos non adeo extentos conspici ob hoc, ꝙ carneæ musculorum partes breuibus lineamentis cõtineantur. Sed id, quod deinceps scribit, videri tactum veluti asperitatibus, quibusdã plenum, an proprie ad dolores, qui in carnibus consistunt, pertineat, inquirendum est. Nam, quòd interdum aliquid huiusmodi per ipsarum dolores eueniat, à veritate haudquaquam abhorret: at, quia non semper euenit, ad vnam F
potius quandam dispositionem magna ex parte in ipsis factam, non ad earum substantiam, proprie referendum videtur: neq; simpliciter intelligendum est eam dispositionem esse affectum inflãmatorium, sed qui etiã cum humore aliquo fit exasperare suapte natura potẽte. Porrò deinceps de musculis scribens Archigenes, eos carnis neruorumq; mixtam proprietatem referre dicit, tanquam peculiari ipsorum essentia ex his consistente. Addit vero arterias, quoniam in ipsis inueniuntur: atqui hoc pacto venas quoque dicere debuit, atq; membranas. Vocabulum autem /adstringẽntes/ patrio sermone de ijs dicitur, qui cum bono corporis habitu pleni sunt: atque idcirco de iunioribus duntaxat dici consueuit, de senibus vero minime, ꝙ non possit ipsorum corpus, boni habitus plenitudinem suscipere: at vero, in quam rem hoc vocabulum Archigenes referre velit, inuenire non est facile, maxime quia confundere & corrumpere solet patriorum nominum significata. Quòd, si/adstringẽntes/de ijs dici intellexeris partibus, quæ à plenitudine intenduntur, non proprie ad musculos, sed communiter ad omnia repleta corpora pertinebit. Quum veros eos capaci cum latitudine extendi dixit, puto ipsum hanc à neruorum plenitudine voluisse seiungere. Torpide autem pulsare, haudquaquã fuisse recte dictum, iam antea declaratum est. Reliquorum vero dolorum, vlcerosus, inquit, graciliter″acutus est. Est autem hæc quoque oratio obscura, G A.l.1.f.2.d.3. c.20 fo.41.g
neque per se quicquam docere potest, haud aliter, quàm cæteræ ipsius obscuræ orationes: quas ne explanare quidem possibile est, nisi quis rem ipsam per se intelligens, eam orationi adaptare conetur. Quum itaq; sciueris tum medicos tum gymnastas, eos dolores vocare vlcerosos, per quos inter mouendũ vel tangendum lassatas partes, sensus excitatur, qualis in vlceratis partibus percipi solet, facile intelliges per dolorẽ graciliter acutum, hmõi quãpiam speciẽ significari, qualis ab acutæ acus punctura fieri consueuit: ergo cõstat ipsum neq; continuũ esse, neq; æqualiter per omnes partes porrectum. Hunc itaq; dulciorem esse dicit, quum dicere deberet, imbecilliorẽ, aut obtusiorẽ, aut non vehementem, aut minus molestum, aut id genus aliud quippiam: nihil enim, quod molestum est, proprie dulcius appellari potest. Id autẽ, quod dicit/& pruriginẽ inducere potest/ inarticulate dictum est: quippe haud obscura est inter pruriginosam sensationem dispositionemq; & vlcerosam differẽtia: verũ, quia crebro pruriginosa vlcerosam antecedit, atq; soluta quiescẽteq; vlcerosa, in pruriginosam transmutatio fieri solet, inde est, ꝙ de ipsis confuse indefiniteq; Archigenes scripsit, vt qui neq; causas vtrarũq; dispositionũ exacte alicubi tractauerit. Verum nos eas in libris salubriũ præceptorum perfecte exarauimus. Igit̃ vlcerosus dolor nõ solũ ad cutẽ, sed ad imas quoque partes, vt ossa, extenditur: pruriginosus″aũt re vera ad solã superficiem pertinet, non tñ primario, pro ratione ipsius propria, sed per accidens, eò, ꝙ densior subiectis sibi partibus, cutis est. Ho- H A.ibidem.
rum ergo dolorum vterque, propriæ dispositionis est accidens: fiunt autem ob acres quosdam humores: atq; tantum ipsi, quantum dispositiones ipsæ, inter sese differunt. Sed, vt dixi, satis de ipsis in libro salubrium præceptorum definitum est. Punctorius″vero (inquit) dolor in profundo est: A.ibidem.
sed non recte, nam ad membranas, non ad imas partes, proprie pertinet: infixus autem (inquit) quum sinus accesserit. Hic sermo non omnino absurdus esse videtur: quippe sinus, concauitas quædam est, quum partium antea coniunctarum altera distat ab altera. Quum itaque fluxione impletur ita, vt adiacentes partes distendantur, tum tensiuum dolorem sentiunt laborantes, non quidem secundum longitudinem latius exporrectum, sed proprijs limitibus conscriptum: at excreto quomodolibet è sinu humore, protinus dolor conquiescit, nisi sicuti ambientia sinum corpora adeo distendantur dilatenturq;, vt inflammatoria dispositione torqueantur. Hæc sunt, quæ proprie ad sinus pertinent: quod vero ab Archigene dictum est, aliud ab his est: verum, quid intellexerit, quum ita scriberet, haud facile inueniri potest. At, quod deinceps scriptum est, non minorẽ habet dubitationem. Nã stimulans (inquit) dolor non in imo subsistit. Hic enim sermo cum eo, quem in initio præmisit, pugnare vr̃, quo in hunc modum scripsit: Stimulans autẽ, partim eorum,

quæ

A quæ in loco sunt, quidpiam affectũ esse declarat, partim cõtra: id.n. fieri põt ſm profundũ in parte ossibus maxime vicina, & in cute, atq; omnino in medio, hmõi dolore facto ab humore mordaci, sensibiliũ partiũ aliquã erodẽte. Deinde, quod in fine eiusdẽ orationis sic scriptũ est/lacerãs aũt est, qui in finibus consistit/ si lacerãs quidẽ idem significat, quod diuellẽs, mẽdaciũ est: nã illi, q in sinu est, id minime contingere solet. Quòd, si non hoc sed aliud quidpiã dicere voluerit, qũo id poterit inueniri? Atq; huiuscemodi sunt quæ in pscripto sermone Archigenes posteris memoriæ pdidit.

Examinat alium Archigenis locum, in quo Hepatis, splenis, renum, vesicæ, & vteri dolores traduntur. CAP. 8.

IGitur transeamus ad aliũ, qui & ipse ex dolorum dr̃ia affectas partes cognoscere docet: est autẽ ipsius dictio hmõi: Hepatis vero dolor holcimos id est tractorius, & inhærens & stupidus est, atq; atrocius molestãs. Splenis aũt acutus non est, sed grauitatẽ simul & extensionẽ habet: atq; sit is vr̃ ei, qui ad elisionem quidẽ atq; expressionem, sed extrinsecus incũbentẽ, renitir̃. Renes & austeros dolores inducũt, & cũ permanẽte astrictione pungentes. Vesica vehementer adstringentibus vtitur doloribus, atq; tensionibus pũctorijs. Vterus aũt acutis, turgidis, pũgentibus, distẽdẽtibus, torminatim incidẽtibus: quippe qui hmõi mixtione dolere natus est: quãobrem idiomatis quoq;
B ambiguitatẽ inducit. In hoc sermone iterũ Archigenes protinus ab initio hepatis dolorem holcimon id est tractoriũ, esse dicit. Verũ hoc vocabulũ/holcimos/apud Græcos in vsu nõ est: proinde, quid significet, haud facile inuenire est, nã vocabulorũ significationes ex lõgo vsu deprehẽdũtur. Atqui video eos, qui illo vtunr̃, viscidum per ipsum velle signare, quale viscũ esse vr̃, vt cuius vna parte tracta, potest per ipsam reliqua illi cõtinua simul attrahi: sic pasta quoq; ex frumẽto, holcima dicir̃, maxime si accuratissime subacta fuerit: sed ex hordeis aut milio pasta, holcima non dicetur. Atqui sub hac significatione, hepatis dolor haudquaq; holcimos euadet: proinde aliã significationem quærere oportet. Itaq; vnus ex ijs, qui Archigenis sectã reliquis præponere conanr̃, holcimõ hepatis dolorẽ dici asserit, quũ hepar vel induratũ, vel inflãmatũ, detrahere iugulũ videtur: alius, quum diuturno morbo laborat: alius, quum mediocri dolore afficitur. Sunt, qui tardum ipsum significare velint, vtpote qui acuto aduersetur: atq; vrgentem & adeo vehementem, vt nullam admittat requiẽ, hunc acutum eũ vocare solitũ: contrariũ vero, nẽpe tardum, holcimon dixisse autumant. Non nulli eũ dolorẽ holcimon vel grauẽ dicunt, qui grauitatis speciẽ refert: vsu.n. receptum putant, vt de grauitate holce id est tractus, dicar̃. Multa insuper alia varie explicant admirandi illi quidem enarratores, sed quæ intelligantur à nemine. Cõstat igitur hoc vocabulũ/holcimos/quod
C in propositæ orationis initio inuenir̃, nihil nos posse docere. At vero deinceps consideremus, quid vtiq; sit dolor inhærens: nam hunc quoq; hepatis propriũ esse dixit. Mihi quidẽ facile persuasum est turgido dolori, inhærentẽ per contrarietatẽ opponi, ipsum dicere voluisse: quid.n. aliud conijcere quis posset? Etenim hepatis dolor, si quispiam alius, vicina corpora ad consensum inducit: nam & ad iugulum vsque porrigitur, & spirandi difficultatem crebro affert, atque interdum tussim quoq; ac dysenteriam, neque raro nothas costas infestat: igitur quonam pacto vere dicetur eodem in loco permanere? At fortasse satius fuerit putare, ꝙ inhærentem dolorem dixerit, veluti infixum: atqui hepatis dolor, vt nuper ostendimus, haudquaquã huiusmodi est. Similiter antea iam declaratũ est ne torpidũ quidẽ dolorẽ, particulæ cuiusq; propriũ esse, sed dispositionis potius: ꝙ si etiam partis cuiusdam sit proprius, at sanẽ nequaq; iecoris, sed certe neruosorũ potius corporũ. Porrò atrociter molestans cũ torpido pugnat, vtpote qui violentus est atque continuus: sed nec hmõi quidẽ, hepatis dolor est, sed potius grauis: at ne grauis quidem peculiariter proprius hepati est, sed spleni quoque ac renibus inflammatis cõis. At Archigenes (haud scio, quo pacto) in liene duntaxat istius speciei doloris mẽtionẽ fecit: nec audiuit Hippocratem dicentem: ‖Et in renem dolor grauis. Verum hoc peccatum exiguũ forte censebitur: at longe maximum est illud, quod com- 6. Epid. cõ. 1. t. 6. 3ª. 155. c
D mittere in multis solet, nomina scribens cæteris sensibus peculiaria: quemadmodũ nũc de renibus quidem austeros scribit dolores, de vesica vero adstringentes: hæc enim saporum sunt nomina, qui lingua, vt instrumento, & gustandi sensu dignoscuntur. Igitur res quædam declaratur generatim quidem per hoc vocabulum adstringens, sed magis particulatim per austerum & acerbũ: quippe ambo adstringunt, sed magis acerbum, qualis est omphacia vocata galla. Porrò austera sunt multa, vt mali punici genera, atque cotonea mala, ac reliqua cõplura esui apta. Sanè acerba haudquaquã sunt iucunda, non solũ ea, quæ medicamentorum speciem referunt, veluti hypocysthis, & balaustium, & galla, & rhus, sed etiã illa, quæ, quum sint huiusmodi, recipiũtur tñ in cibos. Quapropter non excogitari quidem potest, quid vel austerum vel acerbum dolorem dicere voluerit Archigenes, non magis, quã aut ceruleũ, aut rubrum, aut fuscum, aut alium aliquem à coloribus nominatum. Nunc autẽ, quid dixerit doctor quidam ex Archigenis familia, tempus est considerare. Nam dolorum proprietates Archigenem arrogantia motum interpretari voluisse censet: at, quia re vera ineffabiles sunt, eum in hmõi nomina absurda incidisse, non intelligentẽ vnãquãque qualitatũ, siue gustabilem siue tangibilẽ, effari posse: vbi vero multæ qualitates circa vnam essentiã apparet, ibi & proprietatem fieri contingit, idq; maxime in gustu, cum verbi gratia & amaritudinem, & dulcorem, & austeritatem, & acrimoniam in vna essentia apparere contigerit. Sic enim in gustu pro-

proprietas quædã oritur, ineffabilis illa quidẽ, si vnico nomine ipsam explicare tentaueris, sed quæ E dici tamen potest, si per singulas qualitates discurras, eo addito, quòd & magis & minus declarare haud impossibile est. Ita & herbas vniuersas & reliquam quoque materiam enarrauerunt medicorum non pauci, singulas qualitates, quæ enunciatis rebus insunt, explicãtes. Ergo Archigenes, si vniuersam quidem essentiæ proprietatem vnico nomine cõprehẽdere voluisset, indoctus omnino fuisset, id quod de Archigene nequaquã sentiendũ est: si aũt simplices qualitates, ipsæ quidem ineffabiles non sunt, earum vero quantitas exacta quidem mensura ineffabilis est, quanquam sub latitudine quadã explicari potest. Igitur longiori sermone vti non oportet, quum ea species ob oculos omnibus sit posita, qua vti debet is, qui quamlibet rerum sensibilium interpretari aggreditur: quippe omnium tangibilium qualitatũ propria habemus nomina haud secus, quã gustabiliũ, visibilium, & audibiliũ: atque omnibus ijs patrio more vti debemus, & neq; adstringentem neq; austerum nominare dolorem, vtpote quæ saporum propriæ appellationes sunt. Plurimi.n. medici ab Archigene stantes, quum dolorum differentias conscriberent, haudquaquã ausi sunt à consuetudine in nominum vsu recedere, quæ ab ipsis laborantibus audire licet: Qui perinde se dolere interdũ aiunt, quasi acu pungantur: ac rursus perinde, ac si terebro perforentur: quinetiã videri sibi aiũt cõtundi sese, & diuelli, & tẽdi, & retrahi, & detrahi, & grauitatis cuiusdã sensum percipere, qua in F terdum subiectarum partium aliqua suspendi vr, interdum vero circundantibus incũbere. Igitur huiusmodi omnia consueta sunt: adstringentes vero, & austeri, & acerbi dolores in insolitorum ac inutilium numero habentur. Hæc intelligere debuit Archigenes, quum docere nos vellet, quomodo loci affecti possint cognosci: nã omnis, qui de doloribus habetur sermo, vanus nugarumq; plenus esse censetur, nisi ex ijs, quæ laborantes ipsi dicunt, eos cognouerimus. Ergo, si ab ipsis, quomodo doleant, discere oportet: nunquam vero dicũt acerbum, aut austerum, aut atrocem, aut holcimon dolorem, rursus inutilis erit huiusmodi doctrina. Præterea ex eo loco, quo dicunt Archigenem interpretari velle dolorum proprietates, hæc docendi ratio tum impossibilis, tum inutilis esse planè videtur. Primum enim vel ipsis authoribus omnis proprietas enunciari non potest: quod cum ita sit, omnino fieri non potest, vt ad doctrinam aliquid conferat, vtpote quam ij duntaxat, qui sensibiliter ipsam percipiunt, noscere possunt. Deinde, ea nobis ignota sit, necesse est, qua non laborauerimus: nisi fortasse Archigenes omnes sui corporis partes habuerit affectas: quod licet concesserimus, fieri tamen non potest, vt credamus vnum hominem omnes singularum partium affectus fuisse expertum. Donemus tamen (si volueris) hoc quoque, quanquam impossibile est, at vteri saltem affectus nunquam scilicet percepit Archigenes: nihilominus huius G proprietates cõnscripsit, quæ à solis mulieribus expertis dignoscuntur. Itaque admirationem (ita dij me ament) sæpenumero mihi induxit, ex qua tandem ratiocinatione tam absurdam hanc doctrinam collegerit: quam & si veram contendis, nihil tamen ex ea vtilitatis prouenire fateri cogeris, nullo infirmo suos affectus per Archigenica nomina interpretante. Nam, quod non nulli laborantium fastidire stomachum aiunt, id nobis eò, quòd aliquando ita fuimus affecti, planè notum est: sicut etiam mœstitia torqueri, quippe quosdam sic fuisse affectos satis constat: an vero austero dolore ab Archigene dicto quispiam fuerit affectus, intelligi non potest, vtpote nemine sciente, cui nam rei nomen hoc adaptauerit. Nam punctorium, & distẽdentem, atque eos, qui cõformiter nominantur, atque ijs multo magis vehementem, & fortem, & violentum, & continuum, & intermittentem, nemo est, qui non nouerit, vtpote qui per nomina à consuetudine non abhorrentia enarrantur, & quos quotidie plurimis euenire videmus: at austerum, & adstringentem, & atrocem, & holcimon, vt nemo profert, ita, si quis fortasse proferat, non intelliget. Cæterum oportet & affectum esse communem, & appellationem ipsum declarantem ab auditorum cõsuetudine non aberrare: veluti quum stomachum premi dicimus, id, quod nemo non dicere solet: H quippe tali "sæpenumero sensu afficimur, qualem extrinsecus onus aliquod incumbens inducere potest, idq; in non nullis oris ventriculi dispositionibus, quod per abusionem non solum populares, sed probatissimi quoq; medici, stomachon appellant. Quinetiam inter "vehementer respirandum, nõ nunquam grauitatem in dextra præcordiorum parte sentimus: id si citra febrim eueniat, aut obstructione aut scirrhosa dispositione hepar laborare, aut abscessus generationem imminere conijciendum est: veluti, cum id inflammatione infestatur, febrim comitari necesse est. Itaque omnia huiusmodi & dici possunt, & manifesta sunt omnibus medicis Archigene prioribus, atq; sine absurdis illis nominibus doceri possunt: Archigenis vero doctrina hoc habet exactè propriũ, vt non nouarum rerum, sed nominum rem nullam declarantium enarrationi studeat. Nam tractationem de pulsibus, huiusmodi nominibus impleuit, quamuis illa (vt in commentarijs de pulsibus ostendimus) haudquaquam impropriorum nominum metaphora indigeat.

A.l.3.f.13.t.1. c.1.fo.285.a

A.l.3.f.14.t.2. c.5.fo.313.c

Qua methodo Affectæ partes cognosci queant, ac primogenij affectus ab ijs, qui per consensum eueniunt, distingui. CAP. 9.

EQuidem voluissem Archigenem tantorum medicorum successorem, aliquid lucis doctrinæ addidisse: sed eam ita obscurauit, vt ne nos quidem, qui in artis operibus iam senuimus, dicta ipsius intelligere valeamus. Quod igitur illius erat officij, id nos præstare nitamur, atque

in

A in primis in vniuersum ostendere viam & rationem, cuius adminiculo & ipse affectos locos inuenire, & cæteris viam ostendere possis. Igitur, vt in priore libro dictũ iam est, via & ratio hmõi est. In primis enim quærere oportet, vtrum singulorũ locorũ propria signa, quõcunque afficiantur, inueniri possint, an per singulos affectus alterentur: deinde vtrum singulorum affectuum propria sint signa, an circa quamlibet partem varientur. Itaq; oportet & loci & affectus non immemores, deinceps signa perstringere: Veluti, si ita acciderit, vt pulmo inflammatione laboret, tanta inducetur spirandi difficultas tantaq; angustia, vt suffocari laborantes videantur, ac recti sedere conentur, quem affectum orthopnœam nominant: quinetiam calidam sentiunt expirationem, idq; maxime, si erysipelatis particeps fuerit inflammatio, quocirca, vbi plurimum efflant, iuuari videntur, ac multum aerem frigidum attrahere concupiscunt: atque inter tussiendum sputum expuunt, idq; modo hoc, modo alio colore infectum, vt interdũ rubrũ, interdũ flauum, aut rufum, ac spumosum quoq;, & nigrum, & liuidum appareat: insuper grauitatis cuiusdam thoraci incumbentis sensum sæpenumero percipiunt, ac dolorem ex imo ad ipsum peruenire, & ad os pectorale & ad spinam: præterea acuta est ipsis febris: pulsum vero habẽt, qualem in libris de pulsibus diximus. Sic, vbi membrana costas succingens inflammata est, acuta febris infestat, accedente pulsus ea, quam in cõmen-

A.l.3.f.10.t.4. c.11.f.270.e

B tarijs de pulsibus diximus, proprietate: est autem dolor punctorius vnà cum spiritus difficultate: ac magna ex parte sputum colore infectum mox apparet haud secus, quàm in peripneumonia, Igitur vtrosq; affectus spirãdi difficultas necessario comitatur eo, ꝙ affecta particula spiritus sit instrumentum: oritur aũt febris & ꝑ affectum ipsum & propter positũ, nã & pulmo & succingens costas membrana prope cor constituuntur, inflãmatio vero calidus affectus est: sic etiam tussis ipsis, vt spiritalibus, inest: sed, ꝙ aliquid expuatur, id ab affectu ipso procedit, quippe iam ostendimus omnem inflammationem ex affluente fieri sanguine: quapropter, si biliosus fuerit sanguis, flauum aut pallidum erit sputum: si pituitosus, & spumans & cãdidum: si melancholicus, aut nigrum aut liuidum: si nihil horum sanguinem infecerit, rubrum. Quinetiam in pleuritide sæpenumero magis biliosum: in peripneumonia vero magis pituitosum sputum sequi consueuit: sed de hoc satis iam declaratum est. Quòd autem inflammatarum partium excrementa per asperam arteriam referuntur, eius rei causa tum ad positum tum ad formationẽ referenda est, quippe quæ per solam hãc viam effluere possunt. At vero ventriculus duos habet meatus, vnum, per quem natantes in ipso humores euomuntur: alterum, per quem humores ad inferiora delabuntur: verum id, quod in eo viciosum inuenitur, ac supernatat, magis vomitione reijci consueuit, reliqua per intestina deijciuntur: veluti renum vesicæq; excrementa meiendo excernuntur: cerebri vero redundantia per nares præcipue, non nunquam vero per palatum & aures vacuatur. Indicia igitur locorũ affectorum ab accidentibus quidem omnia: differentiæ vero ipsorum sunt & ab actione læsa, & excrementorum qualitate, & a tumoribus preter naturã, & doloribus, & à coloris vitio, quod sequitur vel in vniuerso corpore, vel in vna quapiam parte, vel duabus, idq; maxime in oculis, & lingua: extra horum numerũ sunt indicia, quæ colligunt̃ ẜm eam, quæ proprie sympathea, si ita velis, appellatur, veluti in priori libro iã diximus. At nũc tẽpus esse videt̃, vt amicos, quorum petitioni obtemperans, hos cõmentarios scribere aggressus sum, ad exercitationem inducam. Fit autem exercitatio omnis, quũ particularia sub eandem viam & rationem ducuntur. Huiusmodi autẽ doctrinæ specie (vt persæpe ostendimus) non aliud inuenitur vtilius: quippe viæ & rationes, vbi solæ sine multifaria ẜm ipsas exercitatione cognoscuntur, haudquaquã possunt perfectos efficere discipulos. Altius igit̃ viã & rationem dicere aggressi, ad exercitationis modum accedamus. In primis quidem intueri oportet, num actio aliqua sit læsa: quippe cum ipsa proprium actionis instrumentum affici necesse est. Deinde, vbi actionem læsam esse perspexeris, ad modum læsionis accedendo considera, ad quam affectionem proprie pertineat. Postea affectã particulã nota, num tumore quopiam aut dolore in-

D festetur, & quidem accurate cuiuslibet horum speciẽ inuestigando: sic enim non solum tumorum, verum etiam dolorum quoq;, varios modos addisces. Aspice subinde affectæ partis excrementa, per quem meatum vacuentur: ac vide, num aliquid essentiæ ab affecta parte secernatur. Postea etiã, vtrũ omnino incocta sint ipsius excrementa, an mediocriter cocta. Ac tũ, quibus ex ea vniuersum corpus, quibus priuatim quædam corporis partes fruantur: quod partim ab actione, partim à colore & figura, deprehendes. Esto enim, vt quispiam inter respirandum in notharũ costarum loco doleat, non protinus hunc esse pleuriticum suspicari debes, sed in primis quidem, an tussiendo aliquid expuat, intueri: id enim si coloratum, vt dictum est, videris, tum ipsum pleuriticum esse dices. Quòd, si tussiendo nihil oĩno expuat, fieri potest, vt nihilominus pleuriticus sit ille quidem, sed inflammationem habeat & incoctam & strictã adeo, vt nihil ab ea foras eijci possit: ac fieri quoq; potest, ut ob hepatis inflammationem dolor in iam dicta sede excitetur, intentis enim intro uinculis, quibus non nullorũ iecur costis alligatur, contingit dolorem ad succingentem costas membranam peruenire. Verũ neququã similis est pulsus in hepatis & membranæ costas succingentis inflammatione: ac ne alui quidẽ sedimenta similia sunt: ꝗ̃ non in qualibet iocinoris inflammatione eadẽ sunt, sed in ijs affectibus, qui proprie iecorarij nominant̃. Igitur, in quibus nihil excernit̃, à quo indicium aliquod sumi possit, satius fuerit præcordiorum dextram partẽ tangere: ꝙ, si nullus apparet tumor,

Antiquus interpres legit τινος ἐστι πάθος ἴδιον id est cuius est affectio propria.

A.l.3.f.10.t.4 c.1. fo.268.e Et.c.1.f A.ibidem.f

tumor, ne sic quidem desistere oportet: quippe fieri potest, vt in sola sima hepatis parte sit inflam- E matio: potest etiã in gibbis partibus, sed non in omnibus, verum in ijs duntaxat existere, quæ à nothis costis conteguntur. Itaq; laborantem, vt vehementer respiret, monere oportet: deinde interrogare, num grauitatem sentiat, aut suspensam à superioribus, aut incumbentem vicinis. Non nunquã sane, quibus illic est tumor præter naturam, ij difficulter spirant ob septi transuersi angustiam, & ab exigua tussi irritantur. Ergo in huiusmodi dispositionibus, solidum firmumq; discernendi indicium per omne tempus morbi, à pulsu sumendum est: deinde tractu temporis reliqua quoq; accidentia consideranda sunt: nam & linguæ & vniuersi corporis color alteratur, vbi hepar vitiatum est: sicut rursus thorace affecto tussis increscit, atq; tempore omnino apparent ea, quę tussiendo expuuntur. Igitur, quemadmodum fieri non potest, vt illæsis spirandi tum partibus tum instrumentis difficilis fiat respiratio: accidit autem interdum nullo existente in ipsis proprio morbo, sed trãsuerso septo aut detracto aut oppresso, vt homo difficulter spiret: ita etiam vsu venire solet in ea sede, quæ principem in se animæ facultatem continet: nam, cum & scientia & opinio atque cogitatio omnis in ipsa consistat, si harum aliqua læsa videatur, protinus ipsam quoque affectu quopiam laborare arbitramur. Nam, vbi vel in pleuritide vel peripneumonia delirium incidit, nemo vel à costa vel à pulmone accidens hoc prouenisse dixerit: quippe vniuersi eam partem, in qua princeps F animæ vis residet, simul affectam esse putant, ac nituntur modum consensus sectæ suæ conformem ostendere: verum in alijs affectibus non consentire, sed primogenio ipsam affectu laborare aiunt, veluti in lethargo & phrenitide: at vero vndiq; affici, vbi propriarum ipsius actionum aliqua læditur: proprias autem actiones dico, quæ per nullam aliam partem, vt per instrumentum, fiunt. Nam re vera & videre illam & audire haudquaquam negandum est, sed videre oculis, & audire auribus: atqui, vt cogitet, & reminiscatur, & existimet, & eligat, neque oculis, neque lingua, neq; alia quapiam parte vtitur. Quòd, si hæc animæ pars ita est in continente ipsam corpore, vt nos in domo aliqua, in primis fortasse nullam ei noxam afferri putaremus à loco: quoniam vero ipsam lædi videmus, quomodo lædatur, esset inuestigandum: Si vero veluti forma quædam corporis est, ab ipso inseparabilis, eam lædi non inficiaremur ob suscipientis ipsam corporis alterationem. At, quia de hac re inter philosophos ingens pugna est, alijs eam veluti in domicilio contineri dicentibus, alijs vero ipsam corporis formam esse putantibus, idcirco, quomodo lædatur, inuentu perdifficile est. Quòd vero lædatur, ab experientia discere licet: etenim, vbi fracto capitis ossi terebra adacta est, si quis vehementius comprimat, protinus sensum omnem & motum amittit laborans: quin etiam, si inflammatio quædam oriatur, hæc etiam euenire interdum videmus: & cogitationis læsio perpe G tuo euenit. Præterea non nulli per vehementem capitis vstionem delirauerunt: atque per fortes ictus capiti adactos, sæpenumero caros id est soporem sequi videre est. Multi quoque affectus in capite consistentes, cogitationem haud obscure vitiant, adeo, vt etiam populares, quum aut delirare aliquem aut cogitationem quomodolibet affici conspiciunt, capiti remedia adhibenda esse censeant. Verum enimuero, quòd principium sensus & motionis ab impetu prodeuntis sedem in cerebro habeat, & quòd hoc à membranis (Græci meninges vocant) contegatur, id in alijs commentarijs quàm verissimum esse declaratum est: Nunc vero, quomodo distinguantur affectus primitiui ab ijs, qui per consensum eueniunt, considerandum est: nam huiusmodi speculatio propriè ad hoc nostrum institutum pertinere videtur, & quidem non sine manifesta vtilitate: quippe quòd ad curandi rationem in primis pertinet, cui nam parti remedia sint adaptanda, cognouisse. Nam per solum consensum læso cerebro, si ea pars, quæ primitiuo affectu laborat, fuerit curata prius, quàm cerebro propria aliqua eueniat dispositio, nullum in ipso relinquitur accidens: quòd, si ex consensu aliqua permanens fiat in ipso dispositio, tum non solum parti, quæ primitiuo affectu laborat, sed capiti quoque, remedia adhibere oportet. Ob hæc autem ipsum exactè definire, vtrum cerebrum an membranæ ipsius primitiue afficiãtur, haud magnam vtilitatem afferre potest: in vtraque enim H dispositione capiti auxilia adhibentur. Igitur huic rei non ita vehemens studium adhibere oportet, sed morbi potius essentiam, qualis sit, inuenire: quippe humidum exiccare, aridum humectare, frigidum calfacere, calidum refrigerare opus est: Ac, si coniugatus fuerit affectus, per contrariam coniugationem ipsum curare conuenit: vt calidũ & siccũ, humectare & refrigerare: humidum frigidũq;, exiccare & calfacere: atq; in reliquis duabus coniugationibus ad portionem: ac in cæteris morbis omnibus eadem ratione similiter facere, quorum vniuscuiusq; speciem in libro de morborum differentijs persecuti sumus. Quum itaq; & cerebri & membranarum eius ijdem morbi simili curatione indigeant, logica magis, quàm ad curationem vtilis, esse videtur quæstio, in vtro illorum contineatur princeps animæ facultas: verum, an in corde sit ea facultas, longe diuersa atque omnino re differens est quæstio. Esto enim, vt à flaua bile in corde & accumulata & putredine affecta, phrenitis sit excitata, non'ne delirare videbitur is, qui caput oxyrhodino { id est oleo rosaceo cum aceto } perfundere iusserit? nam, si hoc præsidio phrenitidis causa sanari possit, non capiti, sed thoraci ipsum adhibere debuerat: neque vniuerso thoraci, sed illi duntaxat parti, in qua cor continetur. Hæc igitur rectè à nobis definita sunt, atq; hoc item, quòd non solum affectum locum, verum etiam causam illi noxam inferentem, considerare oportet: vt exempli gratia, delirium est

A.l 3.f.10.t.3. c.1.fo.264.d

A.l.3, f.1.t.1. c.3.fo.197.g

A est accidens eius actiones, quæ à loco † mentis compote ⁊ prodit: similiter coma & sopor, sed à contrarijs causis oriuntur. Quippe & vigilias & deliriū causa potestate calida efficit: "at, quotquot somnolenti & comatosi sunt affectus, omnes à frigida causa proueniunt: id, quod ex medicamentorum natura plane discere licet: quippe frigida stuporem soporemq́ꝫ, calida vero vigilias, & varias motiones inducunt. Sed quid opus est fortia medicamenta memorare, cum quotidie videamus & lactucas, & potabilium calidarumq́ꝫ "aquarum balneas, & vinum modice dilutum, somnum inducere reliquorum medicamentorum exemplo, quæ & humectare & refrigerare possunt: quæ vero his contraria sunt, vigilias excitare? Itaque tenuis ratio victus, & vinum meracius, vigilias inducunt: idq́ꝫ multo magis, cum vinum meracum aut suapte natura fuerit calidum, aut valde antiquū, veluti apud nostrates Pergami olim accidisse memoriæ proditum est: neque absurda videtur historiæ ipsius narratio. Grāmaticus quidā singulis diebus balneum petēs, vnum ex pueris secum ducebat, altero domi relicto, qui rem familiarem seruaret: atque ea, quæ ad victum essent necessaria, præpararet. Puer itaq́ꝫ domum custodiens, quum vehementi siti cruciaretur, nec esset ei aquæ copia, vinum antiquū liberaliter potauit: atque ex reliquo tempore vigil omnino permansit: postea correptus febre, vna cum vigilijs oborto delirio perijt. Cæterum animantia, quæ frigidiori sunt

A.l.3.f.1.t.1. c.7.fol.184.a

A.l.1.f.3.d.2. c.5.fo.61.e

† γ. παραφρονοῦντα est in impressis: quā dictionem alij verterant mētis impote. Copus tamē videtur legisse φρονοῦντα vetereq̃ interpretem imitatus, qui hēt, Alienatio est accidēs sequēs læsionē loci rationis.

B natura, per hyemem ob frigoris vim, perinde, ac si mortua essent, latitare solent. Atque tum viperas quoque videas, si manibus tractentur deferanturq́ꝫ, haudquaquam mordere: nam per æstatem tum hoc animal, tum serpentes reliqui oēs, maxime sub caniculę feruore, quū vehementer æstuāt, furorē præ se ferre videntur adeo, vt ne exiguo quidē momēto quiescere possint: Quod intelligēs Nicander sic de cenchride cecinit:

" Non temere offendas calcando cenchridis artus,
" Dum furijs agitur.

Verum de his alibi pleniorem inuenies & enarrationem & demōstrationem. Siquidem calida causa motum excitat, atque idcirco vigilias affert: frigus "aūt, ociosum & ad motiones pigrū reddit animal, ob idq́ꝫ somnum comaq́ꝫ inducit. Igitur, qui hæc intelligit, quum per ardentium febrium vigorem hominem viderit & vigilare & delirare, deinde inclinante iam febre & dormire & recte sapere, in capite nullam propriam esse dispositionem, sed à febris abundanti calore delirium fieri existimabit. Sic etiam in peripneumonia, & laterali morbo, quum ad vigorem febris peruenerit, delirium sequi solet nullo existente in capite proprio affectu: quippe tum affectus proprius esse putandus est, cum permanere in parte quapiam conspicitur. Vnde, si in laterali morbo permanēs

A.l.1.f.1.d.6. fo. 16.f

C eueniat delirium, caput proprium habere morbum perpende ita, vt, quamuis lateris morbus quiescat, possit tamen capitis morbus permanere: sæpenumero enim vidimus bubonem ob vlcus aliquod obortum, vlcere curato deinde diutius infestare. Ergo, "quum pars aliqua simul cum alia sic afficitur, vt iritata quidem vna, altera vehementius molestetur, remissa vero iritatione quiescat, eam per consensum affici putandum est. Hæc quidem vna coniectura cōis est: sed de cerebro, vt dictum est, proprium sumitur indicium, si nō assidue delirium permaneat, sed auctam febrim sequatur. Atque eadem ratione fieri solet, vt, quum febrium accessiones irruere incipiunt, sopore "& comate grauentur laborantes, q̄ hoc tempore cerebrum vehementer refrigeretur: quippe quod alioqui paratissimum est, vt noxam huiusmodi subeat, quum intemperiem habeat frigidam, non vero tantam, vt hæc sola prædictorum accidentium possit esse causa: sed, quum accessio ab initio processerit, frigus adeo increscit, vt cataphoram vel soporem queat inducere: id vero, vt dixi, fieri consueuit vel ab intemperie frigida, vel à pituita in cerebro exuperante.

A.l.1. c.2. Et 44.g 45.b

A.l.4.f.1.t.2. c.5.f.417.g

D

GALENI DE LOCIS AFFECTIS LIBER TERTIVS

ARGVMENTVM LIBRI

Reiectis veterum erroribus, ad dignoscendos Cerebri affectus pertransit.

Quo pacto Partem lædi ac affici contingat, ac quot modis afficiatur per consensum. CAP. I.

De affectis locis (sic enim vocant corporis partes) pauci admodū medici scribere aggressi sunt, ac multo plura, q̄ attigerint, omiserunt. Itaque cęteris silētio pręteritis, vnius Archigenis, haud indigni, qui oībus pręferret, meminimus. Diximus aūt eū sermonē, quo ipse asserit actiones quasdā lædi illęsa ea corporis particula, quę ipsis deputata est, distinctione egere: defendi enim posse, si pars per alterius cōsensum lęsa, nō dū p̄manentē habeat dispositionē, sed, veluti vmbra quædā, vt ipse dicebat, ei hęc ipsa insit affectio. Nā, si ad ignē quis propius accesserit, vt ferè cōburatur, non t̄n adhuc cōburatur, dolebit quidē vehemēter, sed ea, quæ calefit, parte nihil adhuc patiente. Sic etiam, vbi ambiens aer vehementer frigidus, aut aqua exacte frigida,

frigida, aut nix infestat, grauis admodum dolor excitatur: atqui ablata re, quę nocuit, protinus conquiescit affectio. Quamobrem satius fuerit, vt dicamus (veluti & ipsum indicat nomen) affici quodammodo eam partem, quæ alteri consentit: neq; enim pars, quæ nihil patitur, sed ea, quæ cum alia patitur, consentientis vocabulo significatur. Itaq;, quum affecto stomacho oculi similibus infestantur casibus, quales in suffusionibus apparere solent, dicendum est illos pati elato ad cerebrum ab humoribus in ventriculo contentis fumoso quopiam vapore: nō tñ adeo afficiuntur, vt ablata re, quæ molestiam intulit, propria curatione egeant. Verum hmōi disputatio, vt dixi, ad logicam potius pertinet: quæcunq; enim quæstiones visum transcendunt, qualis sit rerum natura secundum propriam essentiam indagantes, haud dubie logicæ esse censentur. Sic etiam Chrysippus philosophus de animi passionibus scripsit vnum quidem de curandi ratione librum, quo scilicet maxime ad earum curationem indigemus: cui tres alios subiunxit, qui logicas continent quæstiones. Quod autem melius fuerat, & huic nostro instituto cōmodius, Archigenes parū exacte declarauit, quot certe modis actio lædi possit: sic enim & primario affectę partes, aut proprio vitio laborantes, aut quomodocunq; quis nominare voluerit, deprehendantur, & curandi ratio abunde nobis suppeditari possit. Ego vero in vocalibus instrumentis id iam exposui, ac in eo quoq;, qui in manu sensum amisit digitorum, ipsis non affectis, quippe inuenta in dorsi initio pars, quæ primo afficiebatur, idoneam curationem ostendit. Sed aliter eueniunt suffusionis accidentia affecto ventriculo: atque aliter ei, qui ab alto decidit, nullo existente in vocalibus instrumentis vitio, vox offensa est: denique alia consensus specie laborat is, cuius digiti sensum amiserant: Siquidem oculi vexabantur, quod ascenderet ad eos aliquid: vox autem, quod materia eius esset oblæsa: sed digiti idcirco torpebant, ꝙ sentiendi facultas ad ipsos nō descendebat. Proindeq; satius fortasse fuerit, vt vocalia instrumenta digitosq; nulla prorsus affectione laborasse existimes, q̃ oculos: nam his affectus ipse inest, ꝙ fumosa quadam exhalatione replentur: vocalium vero instrumentorum atq; digitorum officium læditur, non ꝙ veniat ad eos quippiam pręter naturam, sed ꝙ careant eo, quod secundum naturam ad ipsos peruenire solet. Sane vis sentiendi digitis non influit, exortu nerui iuxta spinalem medullam læso: neque guttur resolutis intercostalibus musculis efflatum spiritum recipit: nihilominus recte dixeris in ipsis hanc esse passionem, ꝙ non perueniant ad ipsas partes ea, quę antea, quum secundum naturam se haberent, venire solebant. Etenim fontes affici haud absurde putaueris, si non perueniat ad ipsos aqua: sic cerealium quoque frugum è terra prodeuntium, squallor immodicus passio est: & animalium, cibi potionisq; penuria: nam, quod alicui ad naturalem eius gubernationem quomodocunq; deficit, ipsum sane quispiam passionem illius merito putarit. Sed huiusmodi quæstiones (vt iam dixi) ad logicam potius pertinent.

E F G — A.l.1.f.2.d 3. c.1.f.43.h. Et l.3.f 1.t.2.c.6 fol.190.c

Quàm multa posthabeant medici, qui sectis addicti sunt, ac de Remedijs ex vera demonstratione inueniendis. CAP. 2.

CÆterum magna medicorum pars negligit eas considerationes, quæ vel læsis, vel deperditis actionibus necessaria sunt. Quum enim duę tres've fuerint aliquãdo huiusmodi actiones, accidit interdum, vt vna particula affecta reliquæ illi consentientes in suis actionibus simul lędantur: interdum vero, vt oēs eodem modo afficiantur. Atq; accidit interdum, vt harum aliquę dispositionem habeant (vt ita dicam) hecticam {.i. quæ tenaciter hæret:} reliquæ vero (vt sic dixeris) cata schesin {id est, quæ facile discutitur:} de quibus secundo libro de viuorum dissectione, atque in eo, qui hunc præcedit, iam diximus, ac non nihil in sequentibus quoque dicemus, vt videlicet futurum sermonem, qui sine hmōi distinctionibus explicari non pōt, perficiamus. Sed iam enarrare aggrediamur id, quod admodum vtile fuerit prædixisse propter eos, qui verbo quidē demonstrare nituntur affectorum locorum inuestigationem medicis esse necessariam, opere vero illam euertunt: atq; vnum aliquem affectum pro exemplo sumamus, sitq; is pleuritis, in qua latus esse affectum dolor ipsius declarat. Sed, vtrum, quæ succingens appellari solet siue membrana siue tunica) nihil enim refert) inflammetur in pleuriticis, an alia quædam laterum particula: præterea vtrum pulmo secundum fibras necessario afficiatur, an omnino affectionis sit expers, scire, nihil ad rem pertinere autumant ij, qui visum & experimenta præferunt. Dicunt enim multos se vidisse pleuriticos tum à præceptoribus, tum à se ipsis curatos, obseruatis ijs præceptis, ‖ quæ ab Hippocrate in libro de ratione victus in acutis morbis præscripta sunt: Item, quid ipsis prosit & quid noceat, noscere: distinctionesq; græce διορισμὸς, habere, quæ ex signis euidenter apparentibus in memoriam reuocent, cui venam secare oporteat, & cui non: Insuper de fomentis, cataplasmatis, victus ratione, alui ductione, nihil sibi ad completam notitiam deesse, idq; ex longa experientia: Igitur, quid vel Hippocratem vel alium quempiam illo priorem induxerit, vt hæc inueniret auxilia, se penitus ignorare: satis ipsis esse, si iam dictis remedijs commode vtantur: id quod alios quoque artifices facere videmus, neq; enim faber, siue lignarius siue ærarius, neq; cerdo, quo pacto artes suæ fuerint inuentæ, inquirunt: sed à præceptoribus edocti, vsu eas probant & confirmant, atque sic clarum nomen assequuntur. Equidem, vt verum fatear, quum medicos, qui se empiricos ab experientia nominant, talia proferentes audio, inducor certe, vt probabiles putem eorum rationes: videnturq; mihi dogmatici contra illos parum idonea se responsione tueri. Proinde, vt cæteris in rebus omnibus

H — De vict. rat. in morb. ac. cō. 1. Et. 2.7ª. 110.h Et li. 2. de morbis.

A nibus temerarium assensum semper refugi: ita de his in inuestigandis singulorum morborum remedijs, diu multumq; apud me inquisiui, an logica indicatione indigerem: an sufficerent ea praecepta, quae ab experientia, & à praeceptoribus, atq; ex me ipso didiceram. Igitur ea, quae diutina inquisitione optima iudicaui, ita me dij ament, veritatis amatores docere non grauabor. Nihil enim causae est, quamobrem mentiar: quod facere solent ij, qui vni sectae addicti, omnem ex ipsa gloriam quaerunt: quippe contentiose eos defendere oportet eam sectam veram esse, quam vnicam nouerunt, nam ex nullo alio disciplinarum genere gloriam sperare possunt. Ego vero re ipsa, & publice & priuatim, apud eos videlicet, qui sectam quamlibet à me discere cupiebant, ostendi in omniũ sectarum scientia (ne maius quicquam dixerim) me esse posthabendum nemini. Quòd, si vni sectarum patrocinium ferre velim, quamuis ex tempore ac pro re nata dicendum fuerit, haud tamen facile ab aliquo conuinci me, rationum penuria, patiar. Non enim (vt non nulli faciunt) ex libris eas didici, sed praestantissimis in vnaquaq; secta praeceptoribus vsus sum. Neq; sanè odisse possim empiricos, quorum sermonibus sum institutus: neq; vllos dogmaticos: pari enim studio omnibus dedi operam, versatusq; sum cum praestantissimis in vnaquaq; secta praeceptoribus. Itaq; innotui Romae, tum primoribus eius vrbis ciuibus, tum Imperatoribus deinceps omnibus, & quidem ob B artis opera, non ob sophisticas rationes. Quamobrem nihil prohibet, quo minus de vnaquaq; secta vere dicam ea, quae sentio. Igitur per artis exercitationem comperi eam remediorum inuẽtionem, quae ex vera indicatione procedit, in ijs, quae raro accidunt, empiricae cognitioni praestare. Vnde multos morbos curaui maxime contrarijs praesidijs, interdum ijs, quae experientia & vsu cognita sunt: quae quidem in libro de curandi via & ratione latius explicaui.

Quibus Praeceptis vtendum ad sedem affectam, & eius affectionis remedia inuenienda. CAP. 3.

NVnc vero ea duntaxat perstrigam, quae nostro proposito magis accommodata videbuntur. Nam comperi laesas actiones non solum ob similares, à quibus eduntur, aegrotantes: verum etiam ob alias particulas, quae, licet actionem non habeant, vsum tñ quendam praestant. Sic etiam instrumentalium partium morbos, actioni nocentes deprehendi: quibus praecognitis inueni deinceps morbos quosdam continenter plurimos homines infestantes, alios vero raro accidentes. At conspexi empiricam medicinam, non quod raro, sed quod crebro accidit, in memoria & imitatione collocare: quocirca dispositionum raro euenientium non solum curationem, verum etiam praeuenientes ipsarum notiones, negligere. Proinde primum inuestigaui, quomodo cognoscendae sint: inueniq; earum quasdam scientifica deprehendi posse notitia: non nullas vero artificiosa vocata coniectura, atq; idcirco ipsas magna ex parte rectas, eiusmodi enim est artificiosae coniecturae vis. Verum & has ipsas, & dispositiones eis priores, quae videlicet scientificam notitiam admittunt, indigere semper inueni affectarum partium notione. Itaq; medicinam hoc pacto professus vsq; ad senectutem, nullam in hodiernum vsq; diem calumniam subij neque curando neque praesagiẽdo, id quod celeberrimis quibusdam medicis interdum accidere memini. Quòd, si quis gloriam ab artis operibus, non à sophisticis sermonibus, assequi voluerit, is nullo negocio facili compendio colligere poterit ea, quae per omnem aetatem diligẽti inquisitione inueni: idq; sibi persuasum habeat hac via & ratione medicamenta me inuenisse, quibus morbos raro eueniẽtes curarem, quum antea neq; praeceptorem vidissem huiusmodi morbos curantem, neq; ipse aliquod expertum haberem remedium. Sint igitur huius sermonis dij immortales mihi testes. Quippe vitiata actione, semper inuestigare studebam, quae'nam sedes vel ipsa afficeretur, vel alteri consentiret: quumq; eam inuenisse persuasum mihi esset, tum dispositionem quaerere: atque ex his statim vtrisq; totius curatiui generis indicationem sumere, simul remediorum & quantitatem, & qualitatem, & idoneam materiam inuenire. Praeterea cum praedictis & aetatem, & naturam laborantis, tum anni tempus, & re- D gionem, & id genus alia, quorum in Hippocraticorum librorum enarratione memini, perpendere operaepretium ducebam. Verum superioribus duobus libris hunc praecedentibus (nisi fluxa admodum fuit memoria) dedicistis affectas sedes quinque modis posse deprehendi, nempe ab excretis, atque ijs, quae affectis partibus adnascuntur, item actionum laesione, quibus connumerantur & color praeter naturam, & figurae. Sed excreta trifariam diuiduntur: aliquando enim affectarum sedium partes, ipsarum videlicet essentia vel soluta vel confracta, excernuntur: interdũ ea, quae in ipsis continentur: nõ nunquam aliquid, quod morbosas dispositiones sequitur, idq; vel solas, vel semper, vel magna ex parte. Cum itaque in quibusdam affectibus nulla alia mihi pateret via, sola actionis laesio satis conducebat ad affectarum partium inuentionem. Igitur, cum deperditam cuiusdam memoriam restituere oportet: essemq; adhuc iunior: ac neque praeceptorem vnquã vidissem, qui hmõi affectionem curasset, neque apud vllum antiquorum curationem legissem: primum quidẽ apud me ipsum inuestigaui, quae'nã pars esset affecta, cui topica idest localia vocata remedia adhiberem, prius videlicet vniuersi corporis curatione praemissa (id enim cõe praeceptum est, quod in omnibus morbis obseruare oportet:) deinde, qua via & ratione, remediorum singula inuenirem. Caeterũ affectam sedem eam ipsam existimaui, qua princeps animae vis continetur: medicamenta autem ea adhibenda esse, quae huius sedis dispositioni aduersarentur. Interim oratos habere velim omnes,

omnes, qui in horum cōmentariorum lectionem inciderint, vt scabiem, vel rabiem, vel insaniam, E
quam de sectis conceperunt, deponant: deinde sic, vt probos viros decet, dicendorum seriem considerent. Equidem, quum ea, quæ iam supra proposui, perpenderem, accepi Archigenem librum quendam de oblæsæ memoriæ instauratione ædidisse: quocirca omnes bibliothecas ilico percurri, cōueniq; bibliopolas omnes, atq; medicos quoq;, quos scriptorum eius viri studiosos esse sciebam, quo eius libri copia mihi daretur, vt mihi quidpiam conferret ad remediorum, non ad loci affecti, inuentionem: ꝙ plane scirem nullam aliam à corde sedem huic affectioni ipsum destinasse, secta ipsius constanter defendente principem animæ vim in ea parte sedem sibi vendicare.

Quàm absurda sit deperditæ memoriæ curatio ab Archigene conscripta. CAP. 4.

PORrò intelligere cupiebam, quod intemperantiæ genus, eius affectionis causam esse putaret: neq; enim dubitabam, quin distemperantiam aliquam pro causa afferret, vtpote qui sectam eius non ignorarem. Sciens itaq; octo intemperantiæ genera in qualibet particula posse consistere, quatuor simplices, & quatuor compositas, noscere cupiebam, quod intemperantiæ genus Archigenes læsæ actionis causam esse declararet: frigus'ne, an humiditatem spiritus in corde, an compositum ex frigore & humiditate, aut ariditatem cum frigore, putaret huiusmodi posse affectionem producere: etenim manifestum erat eum in hac re nihil tribuisse calori. Sed, quid demū mihi acciderit, ijs, qui huius sectæ insaniam absterserint, deinceps narrabo: vbi primas dictiones adscripsero eius libri, in quo Archigenes curationem scribere aggreditur deletæ recordationis, siue obliuionis, siue memoriæ amissæ, aut lesæ, vel vtcunq; eam, quam supra proposui affectionem, nominare volueris: aut si non affectionem, sed morbum, aut accidēs, aut infirmitatem appellaueris: talia enim à sophistis tractantur, quæ ne minimam quidem vtilitatem ad curationis rationem afferunt. Verum, quo clariora reddantur ea, quæ posthac dicemus, hoc prædicere necesse erat, Archigenem vndecim libros epistolarum scripsisse, in quorum primo extat ad Marsum epistola, qua consulit, vt F
patri memoria restituenda sit: atq; ab initio statim post procemium, vbi curationem tractare incipit, ita ad verbum scriptum est: Detractionem igitur sanguinis moderatam, & eiusdem iteratam detractionem fecisse vos incipiente interceptione, mihi persuadeo, nisi imbecillitas quædam obstiterit. Deinceps rursus: Puto autem, ꝙ & irrigationibus opportune vsi fuistis, & fotibus totius corporis, & capitis derasione, & cucurbitularum appositione. His ita lectis (vt verum fatear) obscura vertigine conturbatus sum: idq; non ab re, ꝙ spe, quam de viro conceperam, frustratum me viderem: quippe qui millies in multis commentarijs suis, affectorum locorum, atq; dispositionis ipsorum scientiam necessariam ad rectam curationem esse dixisset. Sed quid vtilitatis inde consequemur, nisi ab ipsis ad remediorum inuentionem dirigamur? Qua igitur ò Archigenes probabili ratione persuasi, caput aggrediemur relicto corde, cuius congenitum quoddam opus memoria est: affectus vero actionis, eius est deperditio? quam dispositionem sanando, cucurbitula capiti adhibita, memoriam reuocat? qua ratione huiusmodi suades remedia? Ita nunc quoque inter visitandū ægros, per cōes consultationes, video medicos ad inuicem interrogantes, qua ratione hoc potius, q̄ illud, adhibere suaserit: atq; hi ne minima quidem negligunt, tantum abest, vt tam grandia, qualis est cucurbitula capiti adhibita, prætereant. Neq; video, si thoraci è regione cordis fuisset adhibita, qua ratione Marsi patrem iuuare potuisset. Præterea proposita iam verborum series non explicat, vtrum concisa ante scalpello, an integra cute, cucurbitulas thoraci aptatas fuisse voluerit. Si enim forte fortuna, vt non nunquam euenire solet, frigida aridaq; fuerit dispositio, sanguinis quidem detractio ad extremum ducit periculum: solæ vero cucurbitulæ non alio nomine, q̄ caloris excitādi gratia, vtiles esse censentur: cucurbitulæ enim attrahunt ad sese humorem ex imo, id quod aridæ dispositioni maxime aduersatur. Ignota itaq; adhuc existente dispositione, quæ vel caput vel membranas ipsius afficit, haudquaquam tutum fuerit in exteriores caluariæ partes materiam retrahere. Sic enim prædicere debuerat: Si frigida humidaq; affectio fuerit, capite hoc modo disposito, curationis summam in calfaciendo exiccandoq; statuere, atq; præsidiorum materiam, quæ huiusmodi habeant facultatē, adhibere oportet. Quumq; vix ex obscura me vertigine recollegissem, sequentia etiam leggere aggressus sum, inuenire me posse sperans, si non per ordinem, saltem sine ordine, huiusmodi aliquem sermonem, qualis is erat, quem nuper exempli causa percurrimus. Deprehendi itaq; vniuersum præsidiorum catalogum, vehementer calfacientē & exiccantem, adeo, vt totum caput & ipso etiā sinapismo à se vocato calefaceret, & eo quidē ipso vehementissimo: quippe ablato sinapi, caput nitro conspergere, mox aqua calida rigare iubet: quo medicamine nullum in arte medica violentius inuenies, siquidem dolorē, veluti cauterium, excitat, sed diutius durat eius operatio. Itaq; Archigenes inferens, inquit: Igitur intolerabilem habet dolorem, neq; vlli vel maximorum præsidiorū cedit hoc medicamentū. At vero ex sinapi, nasturtio, grano cnidio, vua taminea (staphidagriam Græci vocant) apophlegmatismos instituit: ac sternutamenta mouere, & potiones propinare iubet, vtraq; ex vehementer calidis aridisq; medicamentis componens: vt facile constet ipsum credidisse, ad humiditatem & frigiditatem vel cerebri vel membranarum, hanc dispositionē pertinere, neq; enim hmōi dispositio, si caluariam tantū affecerit, hominem memoria priuabit. Verū hæc obiter propterea dixerim, ꝙ exiccantia calorificaq; remedia inducit: quāquam nusquā ab

A.l.1.f.4.c.21 fol.8.g

A.1.f.1.d.2. .1.fo.40.b

G

H

A ab ipso explicatum est, humore frigoreq; obliuionem constare. Quis igitur non indignaretur videns caput tantis vexari negocijs, alia videlicet parte affecta? Cæterum id, quod de cucurbitulis ab initio indeterminate protulit, postea pergens huiusmodi verborum serie manifestissime declarat:
« Irritationesq; ex sinapi & cucurbitulis leuibus, sepius quidem mitibus, interdum autem admodum
« validis facere oportet: efficaciores autem sunt illæ, quæ cum scarificationibus adaptantur. Verum ô clarissime Archigenes, nulla tibi suffragari ratio potest, quamobrem capiti ista adhibeas, si affectio consistat in corde: neque ab experimento, vt interim empiricos alloquamur, talia possunt inueniri. Æstuans quispiam sub ardente febri, frigidam aquam per intemperantiam ingessit, & non nihil præsidij expertus, medicis imitationis viam sine rationali indicatione aperuit. Cucurbitula vero, nulla occasione duce, sed sola indicante ratione adhibetur: neq; enim sua sponte cucurbitula vnquam gigni, neq; etiam, si hoc detur, per occasionem aliquã capiti applicari potuit, præsertim in ea affectione, quæ raro euenire solet. Interroganti igitur mihi nostræ tempestatis medicos, præcipue senes & exercitatos, curassent'ne vnquam huiusmodi affectum, omnes penè responderunt nunquam id se tentasse, vno duntaxat excepto, qui diceret curationem quidem aliquando se aggressum, nihil vero profecisse. Quo pacto igitur eorum, quæ casu quodam accidunt, auxilia,
B vel experimento vel imitatione cognoscemus, cum raro eueniat huiusmodi affectus: neq; fieri possit, vt cucurbitula per occasionem capiti adaptetur? Frigidæ enim potio, cæteraq; id genus remedia, quorum quotidie in multis creberrimum facimus periculũ, per experimenta inueniri possunt: sed cucurbitulæ appositio, siue concisa prius cute siue ea integra fiat, ab experientia occasionẽ accipere non potuit: quum enim aliarum affectionũ multarum sedes affecta, quamuis nõ exacte, ad inuentionem tñ remediorũ satis, sensibus dignoscatur, in memoria id conceditur minime. Alias dico affectiones, vt lateralem morbum, peripneumoniam, nephritidem, dispositionem colicam, hepaticam, splenicam, aut vesicæ, aut vteri affectus, atq; id genus cæterarũ partium: in quibus omnibus & dolores, & ea, quæ per meatus excernuntur, & si non exactissime, saltem in latitudine sedem affectam declarant. In laterali enim morbo facile est vniuerso lateri adhibere, quicquid volueris: similiter ventri in colica: quemadmodũ, si hepar aut lien inflammetur, præcordijs: atq; haud secus in cæteris partibus: Deperdita vero memoria nullum affecti loci signum, neq; tumor præter naturam, neq; dolor aliquis, neq; excretio, neq; aliud quippiam extat: quemadmodum neq; in melancholia, phrenitide, mania, morbo comitiali, lethargo, sopore, & in ea affectione, quam recentiores medici catochen {.i. vigilantem soporem} nominant, atq; catalepsim {id est occupationẽ:} Ac ne in totius
C corporis spasmis, vel in saltibus, vel in dimidij corporis paralysi, id, quod veluti radix est, vllum signum prodit vel ex tumore præter naturam, vel ex dolore, vel ex colore mutato, vel ex aliquo excretorum. Quare neq; in his Archigenica remediorum inuẽtio fieri potuit, siquidẽ nugaces sunt empiricorũ occasiones, atq; Archigenis sermo nos ducit ad cor. Verũ concedamus ab experientia dictarum affectionum auxilia prodijsse, nunquid non manifeste deprehendetur falsa illorum arrogantia, qui dogmatici vocantur? ac ne simplex quidem illa reprehensio erit, sed gemina, atque vtraque fortis. Si enim vsque adeo vtile est experimentum, vt non solũ citra rationem inueniat remedia, verum etiam coarguat rationem tanquam aperte falsam, tm̃ abest, vt ratio dogmaticis medicis sit vsui, vt etiam nocere videatur. Sed (vt aiunt) satis reprehenditur id, quod inutile esse ostenditur: quòd, si ratio etiam nocere videatur, quod maius argumentũ desideras, quo rationis vitium ostendatur? Porrò multas de principe vi animæ rationes, dialectico more interrogando inductas, vnà cum affectorum locorum vsu, quibus euincere possis in animalibus affectibus auxilia cordi adhibenda esse, ita subito contempsit Archigenes, alioqui in curandi ratione exercitatissimus, vt neglecto pectore, capiti cucurbitulas adaptaret: ipsumq;, licet haudquaquam affectum, & incideret & vreret. Num igitur per Iouem mentitus sum paulo ante, cum dicerem rationalem viam, quod ad
D remediorum inuentionem pertinet, omnino prodi, ab ijs scilicet, qui patriæ, q̃ sectæ suæ, proditionem æquiori ferrent animo? quippe proditionem esse arbitrantur, si vera dicendo dissentiendum sit ijs, quibus ea secta defenditur. Igitur, vt in præsentia turpem contentionem manifeste declarant, sic etiam haud obscure dementiam suam produnt, cum putant omnia sua decreta turbari, si aliquando vel in vno reprehendantur. Placitorum enim alia mutua consequentia cohærent, alia inter se pugnant, alia neque consequuntur sese, neq; pugnant necessario, vt in hac ipsa de principali animæ potestate, quæstione. Siue enim in corde, siue in capite, sedem ei statueris, poteris de naturæ elementis, quamcunq; volueris, eligere opinionem, cum priore sententia neque pugnando, neque consequens aliquod adducendo: haud secus de generatione quoque & corruptione, de animæ essentia, de dijs, de prouidentia, de fato: item genitus'ne sit mundus an ingenitus, finitus an infinitus: præterea an plures sint mundi numeroq; incomprehensibiles, an vnus duntaxat: quippe nulli iam dictorum placitorum repugnat, neque ad vllum ipsorum sequitur ea, quæ de animæ vi principali habetur opinio, siue in corde, siue in cerebro, eam contineri dixeris. Itaque vniuersam suam sectam Dogmatici produnt, qui huiusmodi scribunt curationes: cum de præcipua animi vi adeo manifestæ sint demonstrationes, ut omnibus ferè hominibus nota sit pars, in qua residet: solis medicis summisq; philosophis, qui in corde eam collocant, non appareat, Demon-

Demonſtrationes vero ipſas in cõmentarijs, quos de Hippocratis Platoniſq; decretis edidi, iã dixi. E
Porrò rationalem animę vim in cerebro, virilem vero atq; iraſcibilem in corde, concupiſcibilem in iecore ſitam eſſe, nemini non perſuaſum eſt: id, quod quotidie dicentes audiendo, diſcere licet: quippe fatuum, aiunt cerebrum non habere: timido & puſillanimi, cor deeſſe: Tytio vero iecur ab vulture eroſum, non ſolum poetæ, verum etiam pictores ſculptoreſq; fingunt.

Memoriæ & intellectus læſionem, Somnolentas item ac vigiles diſpoſitiones in cerebro eſſe, ac de ratione ipſarum inueniendarum. CAP. 5.

SEd tempus eſt, vt ad propoſitum reddeamus. Sanè, cum in cõfeſſo ſit omnibus medicis ex ipſis operibus, q̃ in oĩbus rõnalis poteſtatis affectionibus faciunt, caput ſedẽ ipſius eſſe, conueniens erat conſiderare, qualis in quacũq; affectione diſpoſitio ſit, verbi gratia, memoriæ læſio, qm̃ de ipſa loqui inſtituimus: ipſa enim ſæpe vnà cum læſione quadã rõnis fieri conſpicitur, quemadmodum & rationis læſio vnà cum memoria læſa, vtriuſq; noxa ab eadem diſpoſitione procedente: quæ vbi vehementius intenditur, ſimul cum memoria ratio quoq; deperditur: quæ affectio ſtultitia nominatur. Sic in lethargo etiã, atq; omnibus ſoporoſis affectionibus, vtræque pereunt: atq; diſpoſitionem ipſorum eiuſdem eſſe generis neceſſe eſt: Ac per primum quidẽ genus, qm̃ intemperies eſt: iam enim explicauimus eam ſimilarium partium, quæ primo operantur, communem eſſe diſpoſi- F tionem: Secundum vero alterum genus*, qm̃ frigida omnino intemperies eſt: hæc enim animales actiones torpidas efficit: id, quod animalia, quæ per frigora latere coguntur, haud obſcure declarãt. Id etiam in frigidis medicamentis videre eſt, ac frigidis quoque cibis: ſiquidem lactuca cataphoricos inducit ſomnos, ſi multam ipſius quantitatem quis ingeſſerit. Verum etiam capitis grauitates, quę videlicet ſine mordaci infeſtant dolore, ſomnum ſoporẽmq; afferunt, quibus apophlegmatiſmi magnifice opitulari videntur. Ad hæc non mediocri argumento ſunt capitis, & ardor & refrigeratio: ſiquidẽ ardor, vigilias: refrigeratio, ſopõrem inducit. Item bilioſi calidiq; morbi, vigilias, deliria, phrenitidas: contra, pituitoſi frigidiq;, ignauiam, cataphoram efficiunt. Quippe, quod ad vigilias ſopõreſq; per morbos pertinet, calida frigidaq; intemperies primam ſibi facultatem vendicat: altera vero ab hac, quæ ad humiditatem ariditatemq; refertur. Nam balneæ eo, q̧ caput madefaciunt, ſoporiferæ ſunt, haud ſecus vini mõderata potio, & omnes cibi humectantes. Atq; ex ætatibus pueritia quidem, ob humiditatem ſomnolenta eſt: ſenes vero, ob ariditatem, vigilijs vexantur. Igitur omnia hæc argumento eſſe poſſunt, ad animi ignauiam inducendam, humiditatem præter naturam, ſecundas partes obtinere: frigiditatem vero priores. Proinde humiditas ſola abundans, longos profundoſq; ſomnos: ſicuti & ariditas quoq; ſola, vigilias efficit: de quibus diſpoſitio- G nibus ab Hippocrate dictum eſt: Somnus aut vigilia, ſi alterutrum modum exceſſit, malum eſt. Si vero frigus cum humiditate vehementer coniungatur, ſoporẽm ſtuporemq; conſtituit, ſine hac vero memoriæ nocet, ſtultitiamq; inducit. Quum itaque non ſolum in frigiditate humiditatẽque, verum etiam in ariditate & calore, non paruum, ſecundum magis & minus, ſit diſcrimen, nihil mirum, ſi multifariæ inueniantur cauſæ, quæ animales actiones lædere poſſint. Cæterum clarioris doctrinæ gratia, rationalis animæ actiones, principales: irrationalis vero, morales vocentur, quas in præſentia ſilentio præterire decreuimus, non enim vel cordis vel iecoris affectus tractare proponimus. Igitur quemadmodum ſomnus & vigilia, ſi modum exceſſerint, ille ob humiditatem, hæc vero ob intemperantiam ſit aridam, ita & in his ipſis, & maior vel minor tum ſomnus tum vigilia ſequitur maiorem vel minorem aut humiditatem aut ſiccitatem. Cumq; bifariam (vt iam declaratum eſt) fiant huiuſcemodi intemperies, duplex quoque erit vtriuſque diſpoſitionis modus: vnus quidem in humidis ſiccisq; humoribus: alter vero in corporibus ſolidis, ſi aliquando in eaſdem intemperies ſolidæ partes cum humoribus inciderint. Præterea vltra iam dictas intemperies contrarias, alia quædam ſit mixta ex vtriſque, vt in vigilanti comate, quum pituitoſus bilioſuſq; humor abundauerit. Ita in calidi frigidiq; contrarietate, eoſdem quoque modos inuenire licet, tum ſim- H plicium intemperantiarum, tum ex ambabus mixtæ: pituitæ enim ſi bilis miſceatur, flauam dico, mixta ſit ex calido frigidoq; diſpoſitio. Quòd ſi in ſolidis corporis partibus mixtam in contrarijs diſpoſitionem fieri fateamur, tres ab ipſa prodibunt ex vtraque contrarietate intemperies. Igitur huiuſmodi affectus omnes cerebro aduenire ſolent: ſed inter ſe differunt non ſolum mixtione varietate, aut eò, quòd magis minus'ue intenduntur tum in ſimplicibus tum mixtis diſpoſitionibus, verum etiam q̧ ventriculi cerebri interdum afficiuntur huiuſmodi intemperantijs, interdum vniuerſa eius vaſa, aut humiditas quæ per corpus cerebri diſperſa eſt, & quarto inſuper modo, quum videlicet ipſummet corpus cerebri intemperatum redditur. Quorum itaque vel memoria vel intellectus perijt, ſomnos obſeruare oportet (quippe intellectus amiſſio ſtultitia eſt) vtrum vehementer an modice ſomnolenti ſint: aut omnino non ſomnolenti, ſed, quantum ad ſomnum pertinet, ſecundum naturam ſeſe habeant: ſic enim vincentem inuenies intemperiem. Præterea conſiderandum eſt, vtrum excernant quippiam vel ex naribus vel ab ore, quod à capite defluat: an aridæ huiuſmodi partes ſint: quippe ex his diſpoſitionem ipſam coniectura conſequi poterimus, quemadmodum in deſtillatione & grauedine vſu venit: ſiquidem in his, & qualitas & quantitas excretorum, atque cauſarum, quæ præceſſerunt, contemplatio, capitis diſpoſitionem declarat,

*Aliàs modice diluti.

2a. Aph.3. Ex. ord.11.e. Et 7a Apho.67. Ex. ord.60.e

A.l.1. f.1. d.6. c.3. f.26.f Et f 2 d.3.c.3.fo. 45.b. Et.l.3 f. 1.t.1. c.17.fo. 186.a.b.

A.l.3.f.1.t.4. c.4.f.201.e

A declarat,siue calida fuerit,vt in vstione:siue frigida,vt in refrigeratione:nisi enim omnia hæc discere cognoueris,idoneam dispositioni curationem haudquaquã inuenies. Cum igitur vel″perijt,vel grauiter læsa est mem ria, frigida omnino intemperies est: quocirca calefacere ipsam oportet: at vero exiccare aut humectare non necessarium est: sed,si humiditati copuletur, arefacere: si ariditati,madefacere:cæterum,si inter has medium obtinet,ipsum conseruare oportet. Equidem noui quendam,qui ob laborem in studijs atque vigilias,memoriam penè amiserat,læsa etiam ratione:itẽ agricolam, qui ob labores, quos vites colendo subierat, ac tenuem victum, eodem modo affectus est. Atq; ij,certũ est,q̃ exiccantibus calorificisq; omnino lædebantur:madefacientia vero, quæ calefaciendi quoq; vim haberent,haud mediocri ipsis erant præsidio. Itaq; læduntur etiam cum febri principales animæ functiones, vt in phrenitide & lethargo: interdum sine febri vitium est, vt in mania & melancholia:quemadmodum modo per consensum, modo primaria affectione cerebri. Quum″igitur proprijs accidentibus exacte discernuntur huiusmodi vitia,& perpetua sunt,neq; alijs præcedentibus superuenerunt, primogenia affectione: quum vero proprijs accidentibus discerni non possunt, neq; perpetuo permanent, atq; ad alias affectiones consequuntur, per consensum ipsa constare dicimus. Neq; latere nos debet,vbi per consensum quis afficitur, ipsaq; affectio B in fieri habeat esse,q̃ deletis efficientibus ipsam causis,ipsa quoq; simul deletur: si vero cõsentientes partes permanentem iam habuerint dispositionem, quamuis quiescat causa efficiens, ipsa tamen permanebit affectio. Igitur, q̃ in cerebro consistant omnes principalium animæ actionum affectus,in confesso habent omnes medici,nisi quis vni fortasse sectæ addictus, aliter in animo sentiat,aliter depromat ex ore:at,qualis sit intemperies,non sine negocio inuenitur,medicusq; requiritur,non qui laboret, quomodo antiquis contradicat de animæ principatu, re adeo aperta & perspicua, vt eam in cerebro esse etiam inter priuatos conueniat, sed qui laboriosus sit & inquirendo non defatigetur. Sed philosophis fortasse, in angulo sedentibus, facilius pro hoc errore quis veniam dederit: medicis vero, qui iam in artis operibus ad senectutem vsque versati sunt,ignosci sua contendendi libido,vel,fortasse dicam verius,impudentia,non debet:quippe qui vigilantibus,delirantibus,phreniticis,lethargicis,caput irrigare consueuerunt. Nam & Archigenes quoq;, vbi viciata memoria medicanda est,aut stultum medicari aggreditur,capiti remedia adhibet. Quis vnq̃ exercitatus medicus apoplexiam, morbum comitialem, opisthotonon, emprosthotonon, tetanon, [illegible]rauit: quis deniq; dimidiam partem corporis resolutam? Nunquid vero in spasmosis affe[illegible] omnes medici vel etiam experimenta professi,summam curationis esse non censent, primis [illegible]ris remedia adhibere, quemadmodũ vbi dimidia quoq; vniuersi corporis pars resoluta est? Porrò cerebrum quoq; calfaciunt,quemadmodum apoplecticos quoque curare cõsueuerunt. Sic etiam per morbum comitialem,cum vel ob stomachum vel ob aliquam aliam particulam affectio fit,eam maxime & in primis curare præcipiunt:cerebrum vero ita præparant, vt non ita facile afficiatur. Hæc itaq; potissimum inquirenda sunt,non principalis animæ vis, quam nemo, nisi peruersa fuerit mente,non apertissime cognoscit:neq; neruorum originem,diuinantium more, à dijs petere,sed ab experto dissectore discere oportet.

De Neruorum ortu,ac de Conuulsione. CAP. 6.

SVnt enim non nulli, qui sibi iam persuaserunt neruos à corde oriri eò, q̃ nequeunt inter syndesmum.i.copulã,neruũq; discernere: quibus non nihil etiã suffragari videtur ipsa homonymia,quippe copulæ à multis medicorum colligantes nerui appellantur. Verum nulla vexabimur nominis inuidia,si modo non copulas ipsas,sed voluntarios (vt ipsi aiunt) neruos intelligant, quos scilicet à cerebro initium accipere dicimus:neque enim illi aut conuulsionem,aut paralysin, ad colligantes neruos referunt:sed eorum neruorũ,qui voluntatis imperio obediunt, affectionem esse dicunt. Conuulsio enim vniuerso corpore,omnes quidẽm autumant affici talem quampiam par-D tem, quæ,vt in arbore caudex ramorum, sic ipsa sit omnium neruorum communis veluti caudex, non paucorum in vna parte,quemadmodum ramus:veluti,qñ vel crus,vel altera manus, forte fortuna conuellit,totius membri conuulsio,neruorum,qui ad ipsum perueniũt, originẽ affectã fuisse declarat,rami cuiuspiam exemplo in arbore: Quãdo autẽ vniuersum corpus afficitur, cõmunem originem omnium infra faciẽ neruorũ, quæ arboris caudici proportione respondet, affectam esse putandum est,quæ sunt primæ spinalis medullæ partes: proinde exercitatissimi quiq; medici huic remedia adaptant, cordis vero in hac affectione nullam omnino mentionẽ faciunt: Si″vero simul cum vniuerso corpore facies″quoque conuulsa videatur,non solum exortum spinalis medullæ,verũ etiam cerebrũ ipsum,curamus. Etenim″labra quoq; sæpenumero conuulsa videmus, item oculos, frontis cutem, totas mandibulas, similiter & linguæ radicem: at, quia omnes iam dictas partes à musculis ex cerebro neruos suscipientibus moueri,ex anatome didicimus, cerebrum ipsis sic laborantibus credimus esse affectum: vbi vero ipsis illæsis cæteras partes conuelli viderimus,dorsalis medullæ initium affectum esse fatemur. Hæc igitur sunt,quæ prompte discere, mox ipsorũ dispositiones considerare oportet. Sed sunt non nulli medici, qui dispositiones ipsas ne aggrediuntur quidem disquirere,sed certant super rebus manifeste apparentibus: iacturamq; tẽporis nos facere cogunt, quod non erat consumendũ respondendo ijs, qui recta medicorum veterum decreta

A l. 3. f. 1. t. 4. c. 14. fo. 203. b

A l. 1. f. 2. d. 3. c. 2. fol. 43. h

[illegible]l. 3 f. 2. c. 7. fo. 117. a [illegible] ibidem. [illegible]l 3. f. 2. c. 5. fo. 216. a

euertunt, sed inueniendo potius ea, quæ illi silentio præterierũt vel nihil omnino differẽtes de quibusdam rebus, vel sine demonstratione, vel sine idonea determinatione, vel non satis abunde explicantes: quemadmodum Hippocrates, vbi ‖ neruorum conuulsionem vel ob plenitudinem, vel ob vacuitatẽ, fieri dicit. Etenim verus est sermo eius: quibus vero rõnibus fulciatur, vt fides ei adhibenda sit, non popularibus, sed doctis duntaxat viris, & qui diligenter prima medicinæ rudimenta didicerunt, notum est. Hæc igitur quum didicissem, facile mihi persuasi conuulsionem fieri ob eas causas, quæ ab Hippocrate dictæ sunt. Quippe, " si omnis motus, qui à voluntate procedit, attractis musculis in eas, quibus innascuntur, partes, fieri videtur: neque potest fieri attractio, nisi ad suam originem retrahatur musculus: constat " conuulsionem in conuulsis partibus factam, hac sola ratione à motu secundum naturam differre, q̃ præter voluntatem nostram fiat. Itaq; quemadmodum in eo, qui secundum naturam habet, voluntas in cerebro iuxta neruorum originem ordinata, motionis principium primis dat neruis, ac per ipsos musculis, ita, si sine huiusmodi principio inuenerimus, quæ causa neruos conuellere possit, modum, quo conuulsio fiat, nos iam scire non temere profitebimur. Etenim, si videris aliquando neruosa corpora vt lyræ chordas, ob ambientis aeris immodicam intemperiem adeo vehementer, vt rumpãtur, intẽtas, haud difficulter intelliges idem in animantium quoque neruis posse contingere. Sed quomodo affecto aere tenduntur chordæ, vt rumpantur? si vel " nimis aridus, vel admodum humidus sit: nempe humor madefacit ipsas, vt in tumorem prẹter naturam attollantur, qui mox eas tendit: ac, veluti Sol tergora arefaciẽs contrahit, ita siccitas chordas & trahit & tendit: sic " lora quoque, quum ad ignem exiccantur, contrahi tendiq; videntur. His ita prẹcognitis haud difficile inuentu fuerit, vtrum ab ariditate, quæ est humidæ essentiæ defectus & vacuatio: an ab humoris plenitudine, quæ est affectio ægestati aduersans, & ab Hippocrate repletio nominata est, affectus ipse prodierit. Quippe, quum conuulsio fit vel à labore, vel vigilijs, " vel fame, vel solicitudine, vel arida æstuanteq; febri, qualem in phreniticis videre est, causam eius esse ariditatem vacuationemq; recte putaueris: si vero temulento cuipiã ac omnino plenò homini, qui videlicet in otio degit, id euenire conspexeris, non ab re à contraria causa conuulsionem ortũm habuisse iudicabis. Atqui euacuationi contraria est repletio.

Qui Humores, in quibus cerebri partibus, quos morbos pariant: ac de Melancholia & morbo Comitiali. CAP. 7.

Atque " morbus quoq; comitialis, conuulsio est omnium corporis partium non perpetua, vt in emprosthotono & opisthotono atque tetano videre est, sed quæ ex temporum accid[...] teruallis: neque solum hac re, sed mentis quoque ac sensuum oblæsione, à iam dictis conuulsionum generibus differt: vnde constat in supremis corporis partibus, cerebro videlicet, hunc affectum generari. Quoniam " vero & velociter cessat, in ventriculis ipsius potius consentaneum est à crasso humore vias spiritus obstruente tunc affectum procreari, neruorũ principio se ipsum quatiente, quo excutiat ea, quæ noxia sunt: fortasse vero & irrigato singulorum neruorum exortu, similiter ijs, quæ à spinali medulla principium habent, conuulsionibus, epilepticorum quoque conuulsio fit. Verum non " ab ariditate vacuationeq; sed à crasso semper humore, hanc affectionem induci argumento est, quod & subito fit & soluitur confestim: nam subitaria meatuum obstructio, à crasso viscosóue humore fiat: vt autem vel cerebrum, vel tenuior ipsius membrana ad tantam perueniat ariditatem, vt corio simile quippiam pati videatur, non sine multo tempore fieri possit. Accedit ad hæc, vt is, qui sic laborat, neque videat, neque audiat, neq; vllo sensu quicquam percipiat, ac ne consequi quidem possit, quid factum sit: sed cum memoriæ viribus ratio quoque læditur. Ex his igitur omnibus rationi consentaneum est in cerebro hanc affectionem fieri, impediente humore animalem spiritum, qui in ventriculis eius continetur, quo minus possit exire.

Porrò, quamobrem hic spiritus vocetur animalis, aut quæ sit eius potentia, in eis commentarijs, quos de Hippocratis Platonisq; placitis scripsimus, iam demonstratum est. Sanè, quum ea, quæ per dissectiones apparere solent, accurate consideraremus, rationi consonum videbatur animam in cerebri corpore sedem obtinere, atque in ipso & rationis vim & sensibilium imaginum memoriam residere: ac primum ipsius instrumentum tum in sensibilibus actionibus omnibus, tum in ijs, quæ à consilio & voluntate prodeunt, spiritum esse, qui in ipsius ventriculis maximeq; in postremo continetur: quamuis non contemnendus sit medius ventriculus, perinde, quasi non nobilissimus sit, multis enim rationibus inducimur, vt hunc amplectamur, duos vero anteriores deferamus. Verum exacta horum notitia ad curationis inuentionem nihil ferè conducit: nam satis fuerit ad probe curandum, nosse sedem affectam esse cerebrum, atque in eius ventriculis humorem crassum vel viscidum comprehendi. Igitur, quemadmodum hæc ad curationes, quarum gratia & affectas sedes & earum dispositiones inquirimus, sunt vtilia, sic crassorum quoq; humorum differentiæ, vtrum videlicet pituitosi sint an melancholici, haud mediocriter ad curationem conferre videntur: si tamen in præsentia non obliuiscamur pituitosos quidem eos nominari, quum simpliciter ita dicimus, in quibus humiditas frigiditasq;: melancholicos vero, in quibus siccitas atque frigiditas dominantur: quamuis magnę peculiaresq; interim differentiæ tum pituitosorum tum melancholicorum humorum inueniantur. Pituitæ quidem vnum genus est, quod quotidie vel

Margin notes: 6. aphor. 39. Ext or. 50.f — A.l.1.f.1.d 5. c.1. fo.10.b — A. l.3. f.2. c. 5. fo.215.d — A. ibidem. — A. ibidem. e — A. ibidem. h — A l.3.f.1.c.5. 8.fo.208.c — A.l.3 f.2.c.5. fo.213.f — A.l.3.f.2.t.1. c.1.fo.213.d

A vel ſcreando, vel vomendo, vel emungendo educitur, vaporoſo ſcilicet ſpiritu plenum; vt ne ſenſum quidem lateat, ipſum eſſe diſſimilare. Alia vero pituita, ſimilaris quidem videtur, licet fortaſſe non ſit ſimilaris: qualis etiã eſt crudus humor, qui in vrinis ſubſtat, tũ is, qui à Praxagora vitreus appellatur: atque ex hoc genere eſſe videtur ſaliua, quæ neq; fluida admodum eſt neq; aquoſa. Verum nec ſaliua vnica duntaxat qualitate guſtum afficit, nedum vniuerſa pituita: ſępenumero enim àcrem, & acidam, & ſalſam in ore ſaliuam manifeſte deprehendimus: veluti, cum ſani maxime degimus, nulla qualitate infecta, ſed perinde, quaſi aquoſa, ſaliua guſtui offertur. Sic & melãcholicus humor ſecundum ſubſtantiæ varietatem non obſcuras habet differentias. Nam alius eſt veluti fęx ſanguinis: qui admodũ ſpiſſus eſt, fæcibus vini haud abſimilis. Alius vero, q̃ ſuperior, eſſentiæ eſt multo tenuioris: atq; vomentibus eum & olfacientibus acidus videtur: qui etiam terram radit attollit & fermentat, atq; ampullas, quales feruentibus iuſculis ſupernatare videmus, excitat. Sed is, quem craſſæ fæci ſimilem eſſe dixi, in terram effuſus non inducit fermentationem, niſi forte in ardente febri ipſum maximopere præaſſari contingat: neque vlla etiam acida qualitate participat: quamobrem & ipſum nominare conſueui melancholicum ſuccum aut melancholicum ſanguinem: hic enim, meo quidem iudicio, non recte adhuc atra bilis appellari poteſt. Prouenit autem

B huiuſmodi humor in quibuſdam plurimus, vel à temperie ab initio cõparata, vel à cibis, qui, quũ in venis concoquuntur, in huiuſmodi humorem tranſmutari ſolent. Igitur, vt craſſus pituitæ ſuccus, ita hic quoque comitialem morbum ſolet efficere, vbi in meatibus ventriculorum cerebri retinetur, ſiue is medius ſit, ſiue poſtremus: vbi″vero in ipſo cerebri corpore abundat, { eam inſaniæ ſpeciem, quam Græci vocant } melancholiam efficit: quemadmodum alter atræ bilis ſuccus, qui præaſſata flaua bile naſcitur, ferina deliramenta inducit, modo ſine febre, modo cum febre, in cerebri corpore abundans. Atq; hanc ob cauſam phrenitis non nunquam mitior eſt, quum videlicet à pallida bile ortum contraxit: interdum vehementior, quum flaua bilis eam peperit: atq; inſuper alia non nunq̃ dementia occurrit ferina & melancholica, flaua bile præaſſata. Deliria autem, quæ per febrium vigores accidunt, non propria cerebri affectione, ſed per conſenſum fiunt: proinde eos παραπαῖσαι, παραφρονῆσαι, παρακόψαι, i. delirare, & deſipere, & vacillare, non ſolũ medici, ſed priuati quoq; dicere conſueuerũt: phreniticos vero hos nõ nominãt, eò, q̃ phreniticorũ deliriũ nõ quieſcit, mitigato febriũ vigore. Igitur, quemadmodũ phreniticorũ febris vnum quoddã accidens diſpoſitionũ cerebri cẽſetur, ſic ẽ cõuerſo ardentiũ febriũ deliriũ, multis elatis ad ipſum vaporis callidis. Haud ſecus fit ea affectio, quæ ſuffuſioni in accidẽtibus ſimilatur, à ventriculi diſpo-

C ſitionibus ortũ trahens: nam cerebrũ ″ventriculo, & ventriculus cerebro, ſuas affectiones tranſmittit, idq; propter neruorũ à cerebro ad os ventriculi deſcendentium magnitudinẽ: per quos etiam ſenſus huic particulæ, quam vlli reliquarum corporis partium, acutior eſt. Quocirca capitis fracturas, quum ad membranas vſq; perueniunt, biliosus vomitus, ac interdum dolores capitis, quomodocunq; fiant, ſubuerſioq; ſtomachi, & morſio comitatur. Hypochondriacas vero & flatuoſas vocatas affectiones melancholica triſtitia ſequitur, haud ſecus, quàm acutam febrem deliriũ, & quaſdam oris ventriculi diſpoſitiones, ea, quæ in accidentibus ſuffuſioni ſimilatur affectio. Sic″neruoſis partibus inflammatis, promptius, quàm reliquis, delirium ſuperuenire ſolet, idq; aſcendente ad caput interdum per continuas partes ſolo calore: interdum vero ſpiritu vaporoſo, vel fumoſo, aut fuliginoſo. Porrò, quemadmodum hæ paſſiones, quibus caput per conſenſum, afficitur, ita illæ quoq;, quæ primogeniæ ipſius affectiones ſunt, non parum inter ſe differunt. Igitur craſſi humores, qui in cerebri ſubſtantia abundant, interdum ei, vt inſtrumentali: interdum, vt ſimilari parti, nocent: quum enim meatus obſtruuntur, vt inſtrumentali: quum vero temperamentum alteratur, ut ſimilari. Proinde totus hic ſermo in fine ſexti libri de uulgaribus morbis præſcriptus eſt: ‖Melancholici″magna ex parte comitiali morbo afficiuntur: & contra, morbo comitiali laboran-

D tes, efficiuntur melancholici. Atq; horum utrumlibet magis accidit, prout uel in hanc, uel in illam partem, infirmitas repit: ſi enim in corpus, epileptici: ſi uero in mentem, melancholici redduntur. Hoc ſermone primum quidem declarauit, q̃ non ſemper, ſed magna ex parte, horum affectuum alter in alterum tranſit: quippe ″non ſolum melancholicus ſuccus, uerum etiam pituitoſus, morbum comitialem committit. Igitur is, quem melancholicus ſuccus conſtituit, in melancholiam tranſit: qui uero à pituitoſo partus eſt, in aliam affectionẽ, de qua paulo poſt dicturus ſum, permutatur, melancholiam uero haudquaquã efficit. Altera uero Hippocratici ſermonis pars nõ paruũ contemplandi locum deſiderat. Quippe, quũ anima ſit aut temperamentum actiuarum qualitatum, aut ab ipſarum temperamento alteretur, bilem, quum cerebro ueluti parti inſtrumentali nocet, ad cerebri corpus conuerti ait, id quod in obſtructionibus fieri conſtat: quum uero temperamentum mutando, ei ut ſimilari nocet, ad mentem eam repere dicit. Verum hoc, quod medici dereliquerunt, definire in primis neceſſarium eſſe uidetur. Nempe, ut in manifeſtis corporis partibus, interdum omnibus, eadem apparet temperies, ut in morbo regio, & elephante ſic uocato, & aqua inter cutem, & malo habitu, quæ à Græcis cachexia dicitur, inſuper in ijs, quæ ab hepate atque ſplene pendent, colorum uitijs: interdum uero unius duntaxat partis, quæ uidelicet aut bilioſum aut pituitoſum aut melancholicum humorem ſuſcipit, temperies permutatur: ita etiam

A.l.3.f.1.t.4. c.18.fo.204.c

A.l.1.f d.3. t.2.f

A.l.1.f 2.d.3. c.10.fo.46.d

A.l.3.f.1.t.5. c.8.fo.208.g

A.ibidem. h

6.Epid. ſect.7 ad libri finem.

cerebro accidit, vt nõ nunquã vniuerso in venis sanguine melancholico effecto, ob communé vitium, ipsum quoq; lædatur: non nunquã vero, reliqui corporis sanguine prorsus innocuo solus is, qui in cerebro contentus est, alteretur: idq; bifariam fit, aut enim aliunde in ipsum deriuatur, aut in ipsomet melãcholicus humor genitus est, quum videlicet multus eius loci calor aut flauã bilem, aut crassum atrumq; sanguinem superassauit. At hæc distinctio non paruum habet in curatione momentum, siquidem, vbi vniuersum corpus sanguinem melancholicum continet, curationem à venæ sectione incipere oportet: vbi vero solum cerebrum, infirmus (quod ad hanc dispositionem attinet) sanguinis detractione non indiget, quamuis ob aliam quampiam causam sanguis mitti possit. Vtrum vero melancholicus sanguis vniuersum corpus, an solum cerebrum occupet, ita discernendum est. In primis vniuersi corporis habitum, qualis sit, consideres, velim: memineris q; ꝙ molles, & candidi, & obesi nequaquam humoré habent melancholicum: macri vero, & nigri, & hirsuti, & quibus latæ sunt venæ, aptissimi sunt, vt huiusmodi in ipsis humor cumuletur: fitq; interdum, vt prærubro colore homines, affatim in melancholicam temperié decidant, atque post hos flaui, idq; maxime, quando & vigilijs, & multis laboribus, & solicitudine, & tenui victu fuerint educati: quibus hæ quoque notæ conueniunt, an hæmorrhois aliqua restricta sit, aut alia quæpiam consueta sanguinis vacuatio, aut mulierum mẽstrua: insuper quibus cibis quis fuerit vsus, vtrum ijs, qui suapte natura melancholicum sanguinem pariunt, an è diuerso. Porrò, qui melancholicum sanguinem efficiunt, hi fere sunt: caprina bubulaq; caro, magisq; hircinæ & taurinæ, sed maxime asinorum camelorumq; carnes, nam & his non nulli vescuntur: item vulpinæ caninæq; carnes: atq; non minimam in huiusmodi sanguinis generatione vim obtinet ex lepore cibus, sed multo magis ex apris: ac limaces quoq; melancholicum sanguinem pariunt, si frequens sit eorum vsus: præterea omnes terrenorum animalium carnes sale conditæ: aquatilium quoq; carnes, vt thunni, balenæ, vituli marini, delphini, canis, atq; cetaceorum omnium. Ex oleribus autem, brassica fere sola huiusmodi sanguinem gignere cõsueuit: quemadmodum & arborum germina, vbi vel muria, vel oxyhalme condiuntur, præcipue lentisci, terebinthi, rubi, canisrubi. Leguminum vero omnium maxime lentes inter melancholicos cibos numerantur: mox panis furfuraceus, & qui ex tipha atque vitiatis seminibus factus est, quorum apud quasdam nationes vsus loco frumenti habetur: verum de his in primo libro de ciborum facultatibus iam dictum est. Præterea vina crassa nigraq; aptissima sunt, vt ex ipsis melancholicus humor fiat: præsertim si quis abunde ipsa ingerens, oblata occasione in multo corpus calore contineat. Vetus denique caseus, vbi forte fortuna in corpore fuerit supercalefactus, facile huiuscemodi parit humorem. Igitur, si quis antea, quàm in morbum inciderit, huiusmodi victus ratione fuerit educatus, maiorem quandam inde licet facere coniecturam: si vero boni succi cibis vsus fuerit, considerare oportet exercitationes ipsius, mœstitiam, vigilias, solicitudines. Sunt etiam non nulli, qui per febriles (vt dictum est) morbos melancholicum humorem contraxerunt. Atque ad efficaciorem notitiam non parum confert anni tempus, ac præterita præsensq; constitutio, item regio, ac laborantis ætas. His itaque omnibus præmeditatis, quum sperauerís in vniuersi corporis venis melancholicum sanguinem contineri, quo certiorem habeas notitiam, cubiti venam seca, præcipueq; mediam, quoniam communis est & ei, quæ humeralis nominatur, & ei, quæ per axillam ad manum fertur. Quòd, si tum fluens sanguis non videatur melãcholicus, statim supprimatur: si vero talis appareat, vacua, quantum pro laborantis corporis habitu satis esse conieceris. Est præterea tertium melancholiæ genus, morbi comitialis exemplo, quum ortum à ventriculo habuerit: solentq; medicorum aliqui hanc dispositionem hypochondriacum flatuosumq; morbum nominare. Verum satis mihi fuerit ea accidentia percurrere, quæ à Diocle præscripta sunt illi assidere, in libro, cui titulus est, Affectio causa curatio: in quo Diocles ad verbum ita scripsit: Porrò alius oritur circa ventriculum morbus, qui supra propositis nõn dissimilis est, nominaturq; ab alijs melancholicus, ab alijs flatuosus: quem sumpto cibo maxime coctu difficili & caustico, sputum humidum idemq; multum comitatur: item ructus acidus, flatus, æstus in hypochondrijs, fluctuatio non ilico, sed quum retinuerint: interdum ventriculi quoque vehementes dolores, qui non nullis ad dorsum vsque procedunt: concoctis deinde cibis quiescunt, mox alijs ingestis eadem rursus reuertuntur accidentia, quæ interdum ieiunos, interdum etiam à cœna molestant, atque euomunt crudos cibos, & phlegmata subamara, & calida, & acida adeo, vt nonnunquam dentes torpedine afficiantur. Atque horum plurima ab ineunte statim ætate eueniunt: vtcunque tamen acciderint, omnibus in tempus producuntur. Hæc præfatus Diocles mox causam subiungens, ita scribit: Cæterum flatuosos vocatos suspicãdum est plus caloris, quã decet, habere in ijs venis, quæ alimentum à ventriculo excipiunt, sanguinemq; in ipsis crassiorem factum. Quippe constat has venas esse obstructas, vel hoc argumento, ꝙ alimentum corpori non distribuitur, sed in ventriculo manet inconfectũ, quũ antea ipsum à meatibus susciperetur, magnaq; ipsius pars in imum ventrem excerneretur: tum ꝙ postero die vomitu reijcitur, vtpote non digestis per corpus cibis. Sed, quòd calor id, quod secundum naturam est, excedat, facillime intelliges tum ab æstu, qui ipsis accidit, tum ab ijs, quæ ingeruntur: siquidem iuuari videntur à frigidis cibis, qui videlicet calorem refrigerare extjnguereq; solent. Deinde alia quoque Diocles iam propositis

Marginal notes (right margin):
E A.l.3.f.1 t.5. c.8.f.209.a
F A.l.3 f.1. t.4. c.18 f.204.f
G A.ibidem.
A.ib.c.20.e
Oppositum A.ibidem.f.
A.l.3.f.13.t.5 c.1.fo.302.b

A. ibid. c. 19. b A positis in hoc sermone addidit: Aiunt autem non nulli os ventriculi, quod intestinis continuatur, in huiusmodi passionibus inflammari, ac ob inflammationem ipsam & obstrui, & prohibere, ne alimenta statuto tempore ad intestinum descendant: quamobrem diutius, quã decet, in ventriculo manentia, & tumores & æstus atque reliqua, quæ prædicta sunt, efficiunt. Hæc sunt, quæ Diocles quidem literis prodidit: verum in hoc symptomatum catalogo præcipua totius concursus accidentia silentio præterijt, quæ videlicet & melancholiam & flatuosam hypochondriacamq; affectionẽ, tanquã caractere quodam, designant: atque omisit (vt puto) huiuscemodi accidentia eò, ꝙ ex morbi ipsius nomine manifeste declarantur. Etenim ab Hippocrate didicimus: || Si metus & mœstitia longo tempore tenent, melancholicus est huiuscemodi affectus. Verum haud absurda quæstio est, quare Diocles, quum causas aliorum accidentium redderet, causam, ob quam mens lędatur, non scripserit: siue enim venarum, quæ ad ventriculum sunt, calor exuperat, siue partes, quę sunt ad portam (Græci pyloron vocant) inflammatione laborant, quid causæ sit, cur melancholica comitentur accidẽtia, dereliquit. Etenim, quòd venter flatuoso spiritu impleatur, ac deinde eructando ipsum leuetur, ac præterea, vomitione à Diocle memorata iuuetur, vel nihil ipso dicente manifestum est: at propria melancholiæ accidentia simul cum dicta ventriculi dispositione scribe- 6. Aph. 23. Ex. ord. 48. c.

B re, haud ita facile ei fuit. Id itaque addere, ac simul, qualis sit in huiuscemodi affectibus ventriculi dispositio, manifesta interpretatione enarrare aggrediamur. Atque videtur quidem in ipso inflammatio esse: sanguis autem in parte inflammata contentus, & crassior & magis melancholicus. Itaque, quemadmodum elato ex ventriculo ad oculos fuliginoso quodam aut fumoso halitu aut crassis quoq; vaporibus, similia, vt in suffusione, accidentia contingunt, eadem ratione sublata ad cerebrum ab atra bile euaporatione veluti fuliginosa fumosáq;, melancholica euenient in mente accidentia. Quinetiam quam frequẽtissime videmus flaua in ventriculo bile contenta caput dolore affici: mox ea per vomitum eiecta, ilico dolorem mitigari. Atq; huiusmodi dolorũ genera mordendo exedendoq; infestant, quemadmodum alia grauitate, alia tensione, alia cum cataphora molestare videntur. Atque inter optimos medicos conuenit non solum hæc accidentia, verum etiam morbum comitialem, capiti à ventriculo procedere. Igitur, vt melancholicos timor nunquam deserit, ita præter naturam eis per imaginationem visa, non semper eodem genere continentur. Siquidem alius testam se factum putauit, atq; idcirco obuiantibus cedebat, ne collideretur. Alter gallos cantare audiens, vt hi alarum ante cantum, sic ille brachiorum plausu latera quatiens, animantium imitatus est. Fuit item alter, timens, ne Atlas, qui mundum sustinere dicitur, grauatus sub tanto onere ipsum à se excuteret, atq; ipse cum illo collideretur, ac nos quoq; cum ipso pe-

A. l. 3. f. 13. t. 5. c. 1 fo. 302. b

t. 19. h

C riremus. Sunt alia huiusmodi infinita eorum visa. Differunt autem inter se melancholici: nam omnes timent, mœrent, vitam damnant, odio habent homines: sed non omnes mori cupiunt, etenim hoc ipsum non nullis melancholiæ caput est, ꝙ mortem pertimescunt: quosdam etiam alieno admodum atq; extraneo videbis animo, vtpote qui simul & mortem metuant, & tamen mortem sibi consciscant. Proinde recte videtur Hippocrates omnia ipsorum symptomata in duo hæc coegisse, metum & mœstitiam. Mœstitia nimirum eos inducit, vt odio prosequãtur omnes, quotquot viderint, nunquam non tristitiam præ se ferentes: ac terrentur, vt in tenebris profundis pueri atq; ex adultis indocti. Sanè, quemadmodum externæ tenebræ omnibus fere hominibus pauorem inducunt, nisi vel audaces admodum vel docti fuerint, sic atræ bilis color, mentis sedem tenebris similem reddens timorem efficit. Etenim summis tum medicis tum philosophis in confesso est & humores & omnino corporis temperaturam animæ actiones inalterare: id, quod nos quoque vnico commentario docuimus, quo demonstratum est, ꝙ animæ potentiæ corporis temperaturam sequuntur. Quocirca humorum vim ignorantes (in quorum numero & Erasistratus est) ne scribere quidem de melãcholia quicquam ausi sunt. Neq; indignum est admirari tum commu-

A. ibid.

A. ibid. A

D nes hominũ notiones, tum plurima quoque dogmata, quæ & philosophi & medici per ignorantiam præterierunt. Igitur ab omnibus, affectus ipse melancholia vocitatur, indicante nomine humorem, qui ipsius causa est. Quumq; circa ventriculum prima inceperint accidentia, ipsisq; auctis melancholicæ sequantur affectiones, deinde alui deiectione, & vomitu, flatibus per interna emissis, ructibusq; leuetur is, qui laborat, hypochondriacum flatuosumq; morbum ipsum nominabimus: accidentia vero ipsius dicemus, & mœstitiam & metum. Quum autem propria melancholiæ accidentia magna videantur, circa ventriculum vero aut nulla aut parua admodum sunt, haud abs re existimaueris primitiuam in cerebro affectionem consistere, ob atram bilem in ipso congestam. Cęterum, quibus signis discernatur, vtrũ in solo cerebro, an in vniuerso corpore, huiuscemodi humor contineatur, paulo ante dictum est. Interim monendi sunt mihi amici, qui me curantem viderunt, frequentibus balneis victuq; humido boniq; succi, nullo alio adhibito præsidio, huiusmodi me morbum curasse, vbi nondum ob longum temporis tractum nocuus humor multum vacuationi resisteret: quum enim diuturnus iam factus est morbus, fortiora prædictis oportet adhibere remedia. Fit autem huiusmodi melancholiæ species affecto prius calidis dispositionibus cerebro, aut æstuatione, aut phlegmonosa passione, aut etiam phrenitide, interdum vero à solicitudine, mœstitia, cum vigilijs. Verum satis fuerit hæc de melancholia dixisse.

Atque de morbo comitiali deinceps, quandoquidem hic quoque interdum ipsomet affecto cerebro, interdum alijs consentiente euenire solet, accurate distinguendum est: vt enim tria melancholiæ genera, ita hunc quoque morbum tribus contentum differentijs, omnes fere medici distinguere neglexerunt. Verum omnibus commune est, quod cerebrum afficitur vel consistente in ipso affectu, id, quod pluribus epilepticis accidit: aut à ventriculi ore (quod stomachum vocare solent medici) ad cerebrum per consensum ascendente: atque hoc genus proportione respondet accidentibus, quæ oculis à stomacho adueniunt, veluti in suffusionibus. Fit etiam, sed raro, tertia morbi comitialis species (nec refert, siue etiam genus siue differentiam nominaueris) cum à parte aliqua, cui forte accidit, incipit affectus, qui deinde sentiente ægro ad cerebrum vsque ascendit. Atque hoc genus primum vidi in puero, qui decimumtertium ætatis annum agebat, quum equidem adolescens etiamdum cum optimis eius tempestatis medicis conuenissem ad ipsius curationem. Audiui igitur tum narrante puero, dispositionem ipsam ex tibia initium capere: mox illinc recta ascendere per femur & superposita illi ilia, ac per latera ad ceruicem, donec ad caput perueniret: quod quum primum tangeret, ipsum haudquaquam sibi constare. Interrogatibus autem medicis, quale esset id, quod ferebatur ad caput, nihil habuit puer, quod responderet. Alius deinde adolescens compos mentis (quippe qui satis poterat & sentire, quod fiebat, & alteri enarrare) dicebat veluti frigidam quandam auram esse id, quod ascendebat. Vnde ex duobus alterum Pelopi præceptori placuit, aut quod qualitas quædam alteratis per continuationem partibus, aut spiritalis quædam substantia, transmitteretur: neque mirandum esse dicebat validam vim esse humori, qui in affecta parte præter naturam genitus fuisset, qualis perniciosarum ferarum venenis inest. Quis enim crederet vel à scorpionibus infixo aculeo, vel à phalangiorum paruorũ ictibus totum corpus ingenti & inusitata mutatione affici, nisi sæpenumero id accidere videret, præsertim minimam quandam substantiam feris in ipsum demittentibus? Quum itaque phalangium aliquẽ momordit, quamuis paruum sit animal, existimare tamen debemus venenũ ex ipsius ore in morsum corpus descendisse. Porrò marinæ turturis, quemadmodum & terreni scorpionis, aculeus, in partem extremam acutissimam illam quidem finitur, vbi nullum foramen est, per quod venenum deijci possit: necesse tamen est, vt excogitemus substantiam quandam esse aut spiritalem aut humidam, quæ, vt mole minima, ita facultate quàm maxima est. Etenim, quum nuper ictus quidam esset à scorpione, videor mihi videre, inquit, quod grandine percussus sim: eratq; omnino frigidus, sudore etiam frigido accedente: sed tandem debitis adhibitis remedijs non sine negocio seruatus est. Itaque Pelops, non impossibile est, inquit, in corpore similem aliquam essentiam generari, non accedente causa extranea: quæ, vbi neruosam aliquam partem occupauerit, per continuas partes vsque ad neruorum principium vim suam transmittit, siue id per alterationem (vt ipse dicebat) fiat, siue spiritali essentia veluti aura ad ipsum elata: sæpenumero enim infigente aculeum scorpione aut in neruum, aut venam, aut arteriam, manifeste videmus percussos vehementissimis infestari accidentibus. Atqui scorpionis aculeus totam cutem penetrando ad profundum vsque potest peruenire: phalangiorum vero paruorum morsus solam afficit superficiem: vnde constat, interdum à sola cute veneni vim ad totum corpus deferri, quippe tota cutis & continua est & neruosa. Proinde haudquaquam impossibile est, quum ex icta parte per totã ipsam celeriter distributa fuerit veneni vis, eam inde eodem rursus contactu in singulas subiectarum partium recipi, mox ex illis in alias continuas, atque iterum ex ijs, quæ afficiuntur, in alias: quumq; ad dominantium partium aliquam peruenerit, tum mortis periculum homini instare. Ad hanc rem in primis conferunt vincula superioribus partibus iniecta, ab ijs enim præsentaneum præsidium expectatur: id quod in viperarum scorpionumq; ictibus expertus sum, item aspidum quoque, quod propter imminens subitariæ mortis periculum, magis incredibile est. Etenim, quum Alexandriæ essem, rusticus quidam non longe ab vrbe in vno manus digitorum ictus, eius radicem apud postbrachiale validissimo vinculo ligauit: accurrensq; ad vrbem ad familiarem sibi medicum, totum digitum ab ipsa dearticulatione, quæ ad postbrachiale est, abscindendum præbuit, sperans inde nihil se mali passurum: neque frustratus est sua spe, quippe nihil aliud faciens saluus euasit. Similiter alium noui, qui epoto ex viperis medicamento, resciso prius digito, à periculo liberatus est. Vidi præterea rusticum, cuius totum digitum vipera momorderat, qui falce, quam tunc forte habebat (erat enim vinitor) ab vltimo articulo ictam partem resecans, deinde inducta vsitatis pharmacis in digito cicatrice, nullo epoto medicamine sanatus est. Sed puerum quoque, cuius morbus comitialis à tibia oriri consueuerat, medici, qui tunc ad curationem eius conuenerant, sanare sperabant, si in primis vacuato vniuerso corpore, medicamen ex thapsia aut sinapi parti adhiberent, ligato in medio membro, supra eam videlicet partem, quæ primaria dispositione erat affecta: atque hoc pacto accessionem reuerti prohibuerunt, quamuis antea quotidie puerum infestare consueuisset. Verũ hæc obiter, atque ex abundantia dicta sint, ne quis miretur, quo pacto ab ignobili aliqua parte tantus morbus ortum contrahere possit. Superest, vt causam inuestigemus, quamobrem in huiusmodi per consensum affectionibus epilepticæ fiant conuulsiones: nam ne Pelops quidẽ vllam ad hãc rem attulit probabilem persuasionem: neque etiam alius quisquam, cum quo nobis aliqua fuerit consuetudo.

E F G H

A.l.3.f.1.t.5.c.8.fo.209.b

A.l.3.f.1.t.4.c.8.fo.202.d

A.l.3.f.1.t.2.c.6.f.190.d F.t.5.c.8.f.209.b

A.4.f.6.t.5.c.3.fol.503.b

A.ibidem.c

A.ibidem.c

A consuetudo. Mihi vero per huiusmodi consensum videnti aliquando laborantem sine vehementi conuulsione concidere, simul quòd per interualla breuibus quibusdā motibus quateretur, probabile visum est, quemadmodum"frequentissime singultum fieri cernimus affecto stomacho, ita hanc quoque dispositionem euenire. Etenim me ipsum"quoque singultus ilico inuadere solet, si piperis aliquando immodicam quantitatem ingessero, id, quod alijs quibusdam non paucis, quibus scilicet facilis erat oris ventriculi sensus, accidisse meminimus: atqui iam supra memoratū est id non solum medicis, verum etiam vniuersis hominibus, stomachum appellari. Itaque, quum cecidissent, qui non ex propria cerebri affectione, sed per consensum, comitiali morbo laborabant, eos citra perpetuam conuulsionem, veluti palpitando, per interualla concuti videbam. Proinde existimaui similē aliquem"cerebro motum euenire, qualis stomacho interdum à re quapiam molestato accidere solet: quippe qui, quum à ciborum mole grauatur, aut vbi corruptis cibis mordicus infestatur, tum singultu affici conspicitur: atque acrem quoque humorem non singultū modo, verum etiam conuulsionem, per vniuersum corpus efficere sæpenumero consideramus: deinde vomitu eiecto eo, quod mordicabat, ilico quiescere. Quo minus mirandum est, si neruorū principium huiuscemodi motu concutiatur, vt à se expellat, quicquid fuerit id, quod à parte primo affecta ad ipsum effertur.

A.l.3.f.1.t.5. c.8.fo.208.F — A.ibidem. fol 208 — A.ibidem.

B Ad hunc modum reliqua quoq; accidentia omnia, quibus neruosum genus concutitur, fieri putauerim: vbi vero deperdito sensu quis conciderit non accidente motu, quo vel conuelli vel palpitare videatur, id à vehementi frigore ortum trahere censeo, quo in genere lethargus quoque continetur: apoplexiæ autem, quòd subito eueniat, aut frigidum humorem aut crassum aut viscidum, qui principaliores cerebri ventriculos affatim implet, non totius substantiæ intemperiem, causam esse manifestum est, veluti lethargi, phrenitidis, maniæ, melancholiæ, stultitiæ, amissæ memoriæ, sensuum hebetationis, resoluti motus. Porrò in omnibus huiuscemodi affectibus, in quorum numero apoplexia quoque continetur, periculi magnitudinē ex anhelitus nocumento conijcere oportet. Sanè, quemadmodum dormientes spirant, quamuis nulla alia accidēte actione, quæ à consilio prodeat, nimirum quum supini iaceant in cubili, ita in soporosis affectibus omnibus, quamuis neque sentiat corpus neque moueatur, tamen sola spiratio, quæ musculorum pectus mouentium munus est, saluatur: cuius rei firmam ac demonstratiua lege stabilitam habemus scientiam, quemadmodum etiam, quòd musculis omnibus motus principium ab insertis ipsis neruis accedit. Atqui"ex anatome didicimus, neruos omnes à cerebro primariū sumere initium: neque vero simpliciter initium dixi, sed primarium spinalis medullæ gratia orationi adieci:

A.l.1 f.1 c.1 fo.9.2 fo.21.b

C quamuis enim permulti ex ea nerui prodire videantur, vim tamē omnem, quam habet, cerebrum ipsi suppeditat. Quum itaque spirationem vehementer impeditam difficulterq; procedentem videris, nō paruam in cerebro morbidam dispositionem esse conijcere debes, idq; in soporiferis morbis, quos nimirum omnes in cerebro fieri manifestum est.

De Vertigine. CAP. 8.

A. 3.f.1.t.5. c.1.fo.207.c — A.ibidem.

AFfectus"autem, qui scotomaticus, id est tenebricosus seu vertiginosus, vocatus est, ex ipsa appellatione, qualis sit, manifestatur. Quippe à parua occasione obtenebrantur ij, qui sic laborant, adeo, vt interdum cadant, maxime si aliqñ in circum rotentur: siquidem ipsis ab vna rotatione euenit id, quod cæteris à pluribus accidere solet. Quin etiam obtenebrantur, siue alium quempiam, siue rotam aut id genus aliud quidpiam, aut ipsos quoque, quos vocant, in fluminibus"vortices, circumagi viderint: id vero maxime, quum vel sub Sole æstuauerint, vel aliam ob causam calefacto fuerint capite. Quod itaque alijs, quum in circo frequenter vertuntur, accidit, hoc ipsis citra circuitionem euenire videtur: atqui, vbi quis crebro vertitur, inæqualem & turbulentum & inordinatum motum, tum humorum tum spiritus, in eo fieri in confesso est: rationi igitur consonum est huiusmodi accidentia vertigine affectis itidem euenire.

D Quamobrem nonnulli horū ab arteriarum sectione præsidium petierunt, totas arterias ponè aures ad tantam scilicet altitudinem secantes, vt medius inter duas partes locus cicatrice induceretur. Sed constat non omnes huius auxilij beneficio fuisse curatos: etenim aliæ arteriæ ijs maiores ad cerebrum ex ipsius basi per retiformem plexum ascendunt, per quas huiusmodi affectionem fieri rationi consentaneum est, elato per ipsas vaporoso calidoq; spiritu, atque implente cerebrum: atque fieri etiam potest, vt inæqualis"cerebri intemperies huiusmodi spiritum producat. Igitur hanc affectionem ad cerebrum pertinere ex ipso obtenebratorum sensu manifestum est. Oritur vero interdum cerebro primogenio affectu laborante: interdum vero, quum ori vētriculi consentit: id, quod Archigenes quoque fatetur, qui libro primo de longarum affectionum notitia, ita de scotomatica hac passione scribit: Porrò ea bifariam oritur, aut enim ab ipso capite, aut ab ijs partibus, quæ circa hypochondria sunt. Mox genera eius distinguere aggreditur. Nam, vbi ex"primaria cerebri affectione obtenebratio dependet, aurium sonos, & capitis dolores grauitatesq; præcedere dicit, item olfactus vel alterius alicuius sensus inde prodeuntis oblæsionem (huic enim sermoni adnexuit ille/inde prodeuntis/ eos sensus, vt equidem puto, significare volens, qui à capite initium sumunt:) vbi vero"ab ore ventriculi oritur, cordis morsionem nauseamq; præsentiri. Verū, vt iam antea sæpenumero monuimus, licet caput, per alterius partis consensum qñq; afficiatur, affectio tñ nihilo minus ipsi adscribenda est.

A. ibidem.d — A. ibidē.c.2.f — A.ibidem.g

De Cephalæa, Hemicrania, & reliquis capitis doloribus. CAP. 9. E

ATque de ea quoque, quæ cephalæa à medicis nominatur, nemo dubitauerit, quin cerebri sit morbus. Est enim (vt breuiter quis dixerit) affectus hic, dolor capitis diuturnus difficulterq; solubilis, qui à parua occasione vehementes habet accessiones, vt neq; strepitum, neque vocem vehementiorem, neque luminis splendorem, neque motum tolerare possit infirmus: sed tranquillitatem, obscurumq; cubiculum quærat, idq; ob doloris vehementiam. Quippe non nulli veluti malleo se percuti arbitrantur: alij caput contundi distendiq; sentiunt: non paucis ad oculorum quoque radices dolor extenditur. Quin huiusmodi accessiones, veluti in morbo comitiali, intermissiones habent, interceditq; tempus, quo perfecte liberari videntur. Igitur constat, quòd, sicut in cephalalgia id est capitis dolore, ita in hoc morbo caput facillime afficitur: atque hoc est ipsis commune: verum per cephalæam affectæ partes multo redduntur, quàm in cephalalgia, debiliores. Cæterum inter capitis dolores non nihil discriminis inuenitur: nam sunt non nulli, quibus caput aptissimum est, vt impleatur, ac vniuersi quoque corporis habitus ad ipsum implendum admodũ est idoneus: Alij, omnes capitis partes aptas habent, vt afficiantur: quibus, vbi vitioso victu vtuntur, accidit, vt cephalæa arripiantur. Quo minus mirandum est, si horum alijs membranę cerebrum continẽtes dolore afficiantur: alijs pericranion, id est exterior caluariæ membrana. Discrimen autem ab oculorum radicibus sumitur, considerando, vtrum veniat ad eas malum, nec'ne: siquidem consentaneum est, vt, quibus intra caluariam dispositio est, ijs ad oculorum vsque fundamenta dolor extendatur, eò, quod & à cerebro, & ab vtraque membrana, atque à vasis, quæ in ipsis cõtinentur, veluti germina quædam deducuntur. Sed & eorum, quibus dimidia capitis pars dolore infestatur (solent autem vocari hemicranici) alij extra caluariam, alij in capitis intimis partibus, dolorem sentiunt: at vero dextram capitis partem à sinistra distinguit sutura per longitudinem ipsius protracta, sub qua intra capitis ossa linea medium cerebrum diuidens protenditur, ad quam etiam peruenit anteriorum duorum ventriculorum septum. Porrò ea corpora suapte natura idonea sunt, vt ipsis caput impleatur, in quibus vaporosus calidusq; spiritus generatur: aut quibus biliosa excrementa cumulantur in ore ventriculi. Atqui spiritus, dolores inducunt tensiuos, qui idcirco sic vocati sunt, quòd extensionis sensum inducunt: biliosa excrementa dolore mordaci afficiunt. Dolores autem à plenitudine procedentes grauitatis sensum afferunt: quibus si rubor accedat atque calor, calidos, sed sine his non calidos humores significant. Sunt, quibus caput assidue dolet, vbi vel paulo liberalius vinum ingesserint vel meracius, idq; magis, si suapte natura calidum fuerit. Præterea calidi odores omnes, quicunque styrace, aut cyphi, aut in totum aromatibus omnibus suffitis fiunt, capitis dolorem pariunt, adeo, vt non nulli ne thuris quidem odorem ferre possint. Neq; vero absurdum est, vt quosdam ob sensus exuperantiam dolor infestet, quemadmodum in ore vẽtriculi accidit: sunt enim non nulli, in quibus id tam exacte sentit, vt neque acre acetum, neque sinapi, neque aliud huiusmodi ferat: alij vero contra, ipsum pene insensile habent: quippe videntur aliqui vel ructare vel vomere quædam, vsqueadeo vitiosa qualitate infecta, vt nos ne odorem quidem sustinere possimus, quum tamen ipsi interea nullam alicuius momenti mordacitatẽ sentiant.

A.l.3.f.t.1. c.2.fo.181.c F

A.l.3.f.1.t.2. c.1.fo.189.c. Et t.3.c.37.fo 196.a

G A ibidem.c

Nihil igitur prohibet, quo minus in hominum cerebro similes notentur differentiæ, vt eosdem odores aliqui impune sustineant perinde, ac si omnino ab ipsis distarent, alij eos sine molestia ferre non possint. Igitur, quòd omnes huiusmodi affectiones ad caput pertineant, iam manifestum esse videtur.

De Apoplexia, Neruorum resolutione & conuulsione, & Olfactus læsione. CAP. 10.

AT vero neruorum resolutio, & per vniuersum corpus eorum conuulsio, in quo genere neruorum etiam rigor {Græci tetanon vocant} continetur, sensu, vt prædictæ affectiones, cognosci non possunt: sed ratione, quæ nos doceat, est opus. Itaque, si aliquando per totum corpus neruorũ actio vitiosa redditur, ipsorum principium affectum esse constat: id vero ex sola anatome dignosci potest. Quũ igitur omnes pariter nerui tum sensum tũ motũ amiserint, apoplexia huiusmodi affectio appellatur. Vbi vero alteri laterum, aut dextro aut sinistro, id accidit, resolutio nominatur, eius scilicet partis, in qua consistit affectus, interdum dextræ, interdum sinistræ. Quòd, si in aliquo membrorum idem euenerit, eiusdem membri resolutio esse dicetur: nam & tota manus, & totum crus, interdum resoluitur: atque solus in crure pes, & quæ sub genu sunt: sic etiam de tota manu similiter proportione dicendum est. Cæterum ex anatome didicimus, quòd omnes animantis partes sub ceruice positæ, quæ à consilio & uoluntatis imperio moueri possunt, neruos habent, qui eas moueant, procedentes ex spinali uocata medulla. Atqui sæpenumero audistis eã spinalem uocari medullam, addita scilicet medullæ appellatione, interdum uero sine additione simpliciter spinalem nuncupari. Vidistis etiam in corporis dissectionibus, neruos, qui thoracem mouẽt, ex ea spinalis medullæ parte, quæ in ceruice est, ortum deducere: ipsa uero ex transuerso incisa, si tota fuerit dissecta, oẽs, quæ sub ipsa sunt, corporis partes sensu motuq; priuari, utpote suscipiente spinali medulla à cerebro uim tum sentiendi tũ mouẽdi pro arbitrio. Preterea in anatome uidistis, ubi per transuersas spinalis medullæ incisiones ad medium usque sm lõgitudinem secaretur, non omnes suppositas corporis partes, sed eas dũtaxat, quæ è regione sectionis erant, resolutas, dextras quidem

H

A.l.3.f.2.c.2. fo.213.f

A quidem dextra ſpinalis medullæ parte diſſecta: ſiniſtras vero, vbi reliqua pars eſſet inciſa. Itaque manifeſtum eſt, quòd circa " primum ſpinalis medullæ proceſſum facta aliqua diſpoſitione, per quam cerebri facultas, quo minus ad ipſam perueniat, prohibetur, omnia inferiora membra, dempta facie, ſenſu motuq́ue priuabuntur: vbi vero dimidia eius proceſſus pars fuerit affecta, non omnes inferiores partes reſoluentur, ſed vel ſiniſtræ duntaxat, vel dextræ. Videntur autem huiuſmodi reſolutionum aliquæ faciem quoque infeſtare: ſed tum reſolutum latus ad alteram faciei partem trahitur. Quumq́ue ex anatome didiceritis neruos, qui per faciei partes ſparſi ſunt, à cerebro demitti, ſi earum aliqua ſimul cum toto corpore reſoluta eſt, haudquaquam vos latere debet reſolutionis diſpoſitionem in ipſo cerebro conſiſtere: vbi vero illæſæ permanſerint, ſpinalis medullæ initium affici ſciẽdum eſt. Accidit vero non nullis, vt faciei partes duntaxat afficiantur, quemadmodum & vna aliqua particula, vt lingua, oculus, mandibula, labrum: etenim non omnibus ab vno loco principium influit, vtpote quæ ex diuerſis cerebri partibus neruos ſuſcipiunt: id, quod in anatome haud obſcure conſpicitur. Igitur apoplexia omnibus animalibus actionibus noxam inferens, cerebrum affectum eſſe manifeſte declarat. Diſcernitur autem affectionis magnitudo ex noxæ, quam ſpirationi infert, vehementia: quum enim naturalem ordinem plurimum egreditur, magnã: quum

B vero paulum impedimenti eſt, paruam in cerebro noxam eſſe conijcere oportet. Sane omnium peſſima ſpiratio putanda eſt, quæ & intermittitur, & magna cum violentia trahitur. Et ſanè mori contingit apoplecticos ob id, quòd ſpirare non poſſunt: ſicuti partium immobilitas ad vitæ quidem functiones inutilem reddit hominem, non tamen acutam infert mortem. Itaque vidimus " quendam, qui reliquis partibus omnibus reſolutis, nullam, quæ ad faciei partes pertineret, actionem amiſit ſeruata etiam ſpiratione: quomodo enim viuere diutius potuiſſet ipſa deperdita? in quo primario affici putauimus illam ſpinalis medullæ partem, quæ paulo inferior eſt proceſſu neruorum ad ſeptum tranſuerſum tendentium: quinetiam & vrinam & alui ſedimina ipſum præter voluntatis imperium emiſiſſe manifeſtum eſt. Inſuper vidimus alium, cui propter caſum omnes inferiores partes, demptis manibus, erant reſolutæ. Quemadmodum autem reſolutio, quando in toto fit corpore, faciei partibus illæſis, indicat paſſionem in ſpinalis medullæ initio eſſe, ad eundem modum, ſi toti corpori conuulſio acciderit, eundem ſpinalis medullæ locum affectum eſſe declarat, faciei partibus omnino ſeruatis illæſis: ſi vero hæ quoque afficiantur, in cerebro noxam eſſe oſtenditur. Vbi vero " pars aliqua conuulſa eſt, neruum, qui eius motioni deputatus eſt, aut muſculum, affici neceſſe eſt. Igitur, ſi ex anatome neruorum ad ſingulas partes venientium prin-

C cipia didiceris, melius earum & ſenſum & motum deperditum curabis. Verum hæc indeterminata relicta ſunt & Herophilo & Eudemo, qui primi poſt Hippocratem neruorum anatomen accurate ſcribentes, non mediocrem medicis dubitandi occaſionem præbuerunt, quo pacto per neruorum reſolutionem interdum ſenſus duntaxat, interdum motus, non nunquam ambo ſimul pereant. Itaque neruorum reſolutio potiſſimum dicitur, vbi motus deperditus eſt: vbi vero partium aliquarum ſenſus perijt, eam partem ſenſus expertem eſſe, reſolutam vero, non adeo dicere conſueuimus: quanquam ſunt non nulli, qui hanc affectionem ſenſus reſolutionem vocitant. Nos vero ſemper hortamur, vt cuiq́ue quidem nominibus pro arbitrio vti liceat: hoc autem ſit nobis propoſitum, vt affectam ſcilicet ſedem, ſimulq́ue diſpoſitionem eius inueniamus: niſi enim hæc accurate cognouerimus, nequaquam eas partes, quibus vel ſenſus vel motus vitiatus eſt, recte curabimus. Sanè Pauſanias Syrus ſophiſta, quum Romam aliquando veniſſet, ſecundum duos minores ſiniſtræ manus digitos, atque medij partem dimidiam, ſenſum in primis quidem difficilem habebat: poſtea male curantibus medicis, ſenſum omnino amiſit. Quibus equidem cognitis, omnia, quæ præceſſerunt, inueſtigaui: atque ipſum, quum per viam duceretur, vehiculo excidiſſe, atque in dorſi initio læſum, mox partem læſam breui quidem curatam, ſed auctum in digitis ſen-

D ſus vitium, audiui. Igitur remedia, quæ illi digitis adaptauerant, læſæ parti adhibere iuſſi: atque ſic vir ille celeriter ſanitati reſtitutus eſt. Primo autem, quòd nerui per vninerſæ manus cutem diſperſi, quibus ſentiendi ad ipſam facultas defertur, proprias quaſdam habeant radices, quodq́ue neruorum muſculos mouentium ſunt aliæ, medici ignorant. Verum latius, quàm propoſueramus, iam noſtra expatiata eſt oratio: proinde quieſcere eam decet. Quippe noſtra intentio erat, vt hoc commentario omnes affectiones, quæ caput, maxime vero cerebrum, infeſtare conſueuerunt, inueniremus: at, quia ab ipſo nerui originem ducunt, per conſequentiam ad neruorum vſque affectiones ſermo peruenit: cui etiam finem imponendo, paſſiones, quæ reliquis capitis partibus accidere ſolent, ſcribere aggrediamur, ſi prius hoc tantillum ſuperioribus addiderimus, Quòd, vbi " olfaciendi vis læditur, non eorum meatuum, qui in naribus conſpiciuntur, ſed vel anteriorum cerebri ventriculorum, quum intemperantia quadam afficiuntur, affectio eſt: vel eorum meatuum, qui in ijs oſſibus ſunt, quæ ethmoide ideſt cola, vocantur, ſi aliquando obturantur: ſiquidem odoratorum ſenſus in prioribus cerebri finibus perficitur, elatis ad ipſos per coli foramina vaporibus: quemadmodum in eo libro, quem de olfactus ſenſorio conſcripſimus, iam declaratum eſt.

GALE-

A.l.3.f.2.c.2. fo.213.b.

A.l.1.f.2.d.3. c.1.fo.43.g

A.l. c.1. fo.

A.l.3.f.5.t.1. c.4.fol.239.f

Gal. 1. de loc. aff. c. 6. fol. 2. B.

GALENI DE LOCIS AFFECTIS E
LIBER QVARTVS

ARGVMENTVM LIBRI

Faciei partium affectus venatur, Spinalis item medullæ, Pulmonis, & reliquarum partium, cum reſpiratio vitiatur, ſanguis expuitur, & vox ac partes ad loquelam attinentes lęduntur.

Quid hoc libro agendum, quidq́; ſuperioribus actum ſit. CAP. 1.

VIam quidem & rationem vniuerſalem, qua ad affectas ſedes dignoſcendas vtimur, primis duobus libris, cum multis definitarum partium exemplis, ſatis perſcrutati ſumus. Quoniam vero (vt iam diximus, atque in alijs libris ſæpe monſtrauimus) circa res particulares exercitari oportet eum, qui in artis ope F ribus ſingula, quæ vniuerſali via & ratione didicit, tuto & celeriter exercere voluerit, operæpretium facturus mihi videor, ſi rationales quaſdam dignotiones omnium corporis particularum, quæ ſenſum effugiunt, cum quomodolibet afficiuntur, perſcripſero, ſumpto à capite initio. Igitur de memoria, & cogitatione vitiata, atq; reliquis animæ functionibus, quas principes nominare conſueuimus, in huius cōmentationis libro tertio iam diximus, ſimul in non paucis affectuum generibus, via & ratione inducto exercitationis modo. Nã & de delirio tum phrenitidis proprio, tum eo, quod citra febrem accidit, maniam ideſt inſaniam, noĩant: præterea de lethargo, ſopore, morbo comitiali, melancholia, vertigine, quẽadmodum & cephalæa, hemicrania, apoplexia, & ſimilibus, ibi iam dictũ eſt.

De affectibus Oculorum, Linguæ, Aurium, & reliquarum faciei partium dignoſcendis. Item de Sopore, & reliquis affectibus cerebri, in quibus ſenſus vel motus offenditur. CAP. 2.

AT in præſenti libro, qui huius commentarij quartus eſt, de faciei partibus, quę intrinſecus afficiuntur, ſermonem faciemus, ab oculis incipiendo. Nam modo ipſorum ſenſus, modo motus, ac non nunquam tam ſenſus q̃ motus, reſoluitur: idq; interdum in altero, interdũ in vtroque accidit oculo: non nunquã aũt & in vno, aliquando quidẽ ſola palpebra affecta eſt: aliqñ vero etiam G eius partis, quam proprie oculum vocamus, vel ſenſus vel motus læditur. Cum″ igitur nullo in oculis malo apparente, cernendi ſenſus deperditus eſt, deſcẽdens à cerebro in ipſum neruus cauſam in ſe continet, cum vel inflãmatione, vel ſcirrho laborat, vel alioquin ex humorum defluxione afficitur, aut aliter quomodolibet foramen″ ipſius obturat. Atq; huiuſcemodi affectus ipſi, vt inſtrumentali parti, accidere neceſſe eſt: qui vero ei, vt ſimilari, adueniunt, octo intemperantiæ generibus continentur. Præterea aliud quoq; ipſorum vitium eſt, quum vel nihil omnino, vel exiguum admodum lucidi ſpiritus à principio, quod in cerebro conſiſtit, ad eos immittitur. Si vero vteruis oculorum motum duntaxat amiſerit, ſecundæ coniugationis neruum, qui à cerebro oritur, moleſtari neceſſe eſt, ab aliquo videlicet eorum affectuum, quos alteri neruo, qui à prima coniugatione naſcitur, nuper accidere diximus. Quoniam″ vero (vt ex anatome didicimus) muſculi oculum mouentes, ſenario numero conſtant: ac præter eos alij quoq; ſunt, qui deſcendentis in ipſum meatus (πόρον Græci vocant, quo nomine diſſectores, primæ coniugationis neruum eo, ꝙ ipſi ſoli manifeſtum ſit foramen, nuncupare conſueuerunt) radicem amplectuntur: accidit ſæpe, quamuis ipſe haudquaquam afficiatur, vt muſculorum aliquis aut in propria eſſentia, aut in neruo ad ipſum deſcendente, ab aliquo nuper dictorum affectuum infeſtetur: ſiquidẽ ſingulis horum muſculorum, pars H quædam nerui à ſecunda coniugatione orti trãſmittitur, haud ſecus, q̃ ijs quoq; muſculis, qui meatum ipſum cõprehendunt, ſiue ij duo, ſiue tres, ſiue vnus duntaxat dicendus ſit: id enim in præſentia non refert, modo nouerimus horum muſculorum munus eſſe, vt & ſurſum trahant oculum, & firment, ne mollis ille neruus, quem & opticum ideſt viſificum, & meatum nominant, vllo pacto in itinere peruertatur. Quum itaq; ſex inueniantur oculum mouẽtes muſculi, ſi is quidem, qui ipſum ſurſum attrahere ſolet, afficiatur, totus oculus delapſus videbitur: ſi vero is, qui ipſum detrahere poteſt, affectus eſt, oculus ſurſum attractus apparebit: ita etiam, ſi minoris anguli muſculus vitiatur, ad maiorem: ſi vero maioris, ad illum oculus deflectitur: at, ſi voluẽtium muſculorum quiſpiam reſoluitur, obliqua erit totius oculi peruerſio. Cæterum″ quum alij præterea ſint muſculi mollem neruum illum circundantes, ſcire licet ipſis reſolutis totum oculum procidere. Ac pleriq; eorum, qui ſic affecti ſunt, ſenſim quidem intento molli neruo, ſed nequaquam affecto, citra noxam cernere poſſunt: qui, vbi quoquo modo afficitur, viſum efficit deteriorem: vbi vero adhuc magis ipſius malum ingraueſcit, conſtat eos, qui ſic afficiuntur, nihil omnino cernere poſſe. Porrò in oculorum peruerſionibus, ſi ad alterutrum angulum fiat conuerſio, innocua permanebit cernendi facultas: ſi vero aut ſurſum, aut deorſum, aut in obliquum quoq; vertantur, quicquid ipſis obieceris,

A.l. .f.3.t.4. c.1.f. 31.c.

A.ibidem.c.2. fol.234.d

A.l.1.f.1.d.5. c.4.fo.16.e

A.l.3.f.3.t.2. c.30.fo.227.h

A obieceris, id omne duplum esse videbitur. Musculi vero supernam palpebram mouentes (nam inferior immobilis est,) quoniam perquàm parui sunt, adeo, vt in maioribus quoque animalibus vix manifeste perspici possint, nihil mirum, si nerui ipsis inserti difficulter videantur. Nihilominus, quemadmodum in musculis, quorum iam supra meminimus, ita & in his quoque euenire necesse est, vt interdum musculi ipsi peculiari aliquo affectu ex ijs, quos ad musculos pertinere nouimus, interdum vero nerui ipsis inserti infestētur. Igitur, "si musculus ipsam sursum attrahens exsoluitur, laxam efficiet palpebram adeo, vt oculus aperire non possit: Si vero detrahentes (gemini enim sunt) resoluuntur, oculum claudere non poterunt: quorum si alter duntaxat afficitur, ad oppositum musculum palpebra deflectetur, vt fracta videatur, in fine videlicet circa mediam vtriusque lineam: quippe ea pars, quæ iuxta musculum affectum est, sursum trahi: quæ vero iuxta illesum est, detrahi videtur. Hi sunt partium oculi peculiares affectus, qui latentibus locis insident: ac sunt præterea alij, qui ex alijs partibus ei per consensum adueniunt. Igitur accidentia, suffusorum visis similia videntur, oculis nulla propria affectione molestatis: sed aut oris ventriculi, aut cerebri cognatione, id accidere solet. Verum hæc ipsa ab ijs, quæ à ventre oriuntur, distinguenda sunt, primum quidem ex eo, quòd vel alter duntaxat oculus, vel vterque similiter visis occupe-

B tur. Siquidem "in vniuersum visa ob humorum in ventriculo contentorum vitium oborta, vtrique oculo similiter accidunt: quæ vero per suffusiones apparent, neque incipiunt simul in vtroque, neque similiter apparent. Deinde ex tempore quoque distinguuntur. Si enim tribus, quatuor'ue, aut etiam pluribus mensibus, suffusionis apparuerint accidentia, contemplantiq; tibi pupillam nihil tenebrosum videatur, ab ore ventriculi affectum procedere inuenies. Si vero non ita multum temporis intercessit, quærendum est in primis, vtrum, ex quo incepit affectus, singulis diebus perpetuo huiuscemodi apparitio perseuerauerit, nullo scilicet interueniente die, qui omni reprehensione caruerit, an diebus quibusdam intermedijs laborans exacte visus sit sibi conualuisse: nam assiduitas suffusionem indicat: intermissio vero, quòd malum à ventriculo prodierit, suspicionem excitat, idq; magis, si perfecte quis concoquens, nullum sibi visum apparere fatetur: sed multo magis, si, quum apparuerunt visa, mordicus in ore ventriculi doluit: adhuc vero magis, si post hæc vomendo, eiecta re mordente cessauerint accidentia. Hæc sunt, quæ primo statim die, quum videris hominem, interrogando discere debes, quando (vt iam diximus) exquisite secundum naturam se habuerint oculi. Vbi vero altera pupilla tenebrosior, aut turbidior, aut (vt breuiter dicam) non exacte pura videtur, suffusionis esse initium censendum est. Si vero quispiam

C sua pte natura pupillas ipsas non admodum puras habuerit, considera, num ambarum similis sit affectus: ad hæc, an non ita multum temporis à suffusionis accidentibus præterierit: quòd si ita est, impera, vt minus cibi, quàm pro consuetudine, ingerat, eumq; nihil mali succi habentem. Postero die, vbi probe concoxerit, qualia apparuerint visa, interroga: si enim vel omnino nulla vel debiliora videantur, ad ventriculum referendum est accidens: at, si similia permanserint, non per consensum, sed ex propria dispositione sciendum est huiusmodi accidentia oculos infestare: idq; magis, vbi sumpto ex aloe medicamento nihil variauerint: voco autem medicamentum ex aloe, quod alij hieram picram, alij simpliciter picram appellant. Quippe, si à ventriculo prouenerit accidens, huiuscemodi medicamento potui dato, facillime curatur, accedente simul bona concoctione: vt in idem conueniant, & affectæ sedis notitia, & ipsius curatio. Equidem quosdam sic affectos, quamuis (vt scitis) non viderem, quum in alienis essent terris, per literas curaui. Nam, quum non nulli ex Iberia, Celtica, Asia, Thracia, atque alijs regionibus per epistolas à me petijssent, ut, si ad suffusionis initium nullo adhuc uitio in pupilla apparente, probatum aliquod haberem medicamentum, id eis transmitterem, uolui prius, certiorem me redderent, num ex multo tempore ita fuissent affecti: præterea de alijs quoque, quorum paulo ante mentionem fecimus.

D Qui quum per epistolas respondèrent sex menses aut annum iam exactum esse: utrumque oculum similiter affici: quum probe concoxissent, melius sese habere: per cruditates, atque stomacho mordicus dolente, grauius iritari: educta uero per uomitum bile, quiescere: nulla facta de pupilla quæstione, satis efficaciter me cognoscere putaui non proprio affectu, sed per uentriculi consensum oculos infestari. Mittens itaque picram, ipsos quidem in primis atque præcipue: per eos autem, alios quoque multos ipsorum conterraneos sanaui. Quum enim omnes, quotquot epistolas meas acceperunt, docti essent, affectorumq; locorum notas ex literis meis didicissent, hos deinde & facile cognouerunt, & amaro medicamento curauerunt. At similia quoque suffusioni accidentia in quibusdam phrenitidis speciebus, affecto scilicet cerebro, sæpenumero euenire solent: nec refert, utrum species an differentias nominaueris, nam simplices quidem duæ inueniuntur, ex quibus deinde tertia componitur. Quippe sunt phrenitici quidam, qui de ijs, quæ oculis offeruntur, recte (quantum ad sensitiuam notitiam pertinet) iudicant, cogitando uero à naturali iudicio aberrant: alij rursus cogitatione quidem falluntur minime, sensibus tamen difformiter mouentur: sunt præterea, qui & sensus simul & cogitationis uitio laborant. Itaq; utriusque læsionis modum sic accipe. Quum Romæ quidam domi cum lanifici puero contineretur, surgens à cubili uenit ad fenestram, per quam & ipse uideri, & prætereuntes

uidere

videre potuit. Deinde ex vitreis vasis singula ostendens, interrogauit, imperaret'ne, vt ea proijce- E
ret: illi vero ridentes plaudentesq;, vt ea proijceret, rogabant: tum ipse deinceps omnia arripiens
eiecit, at illi magnis acclamationibus riserunt. Postea, iuberent'ne puerum quoq; proijci, quum eos
interrogasset, atque id illi iussissent, ilico ipsum deiecit: quem ab alto cadentem videntes, suppresso
statim risu, accurrerunt, & confractum iam puerum sustulerunt. At contrariam affectionem non
solum in alijs, verum in me ipso, quum adolescens adhuc essem, expertus sum."Quum enim per A. l. 3. f. 1. c. 3. c. 2. fo. 197. b
æstatem ardente febri laborarem, & festucas atro colore ex cubili eminere, & floccos similiter in
vestibus esse putarem, quos auferre tentans, nihilq; sub digitis eductum inueniens, accuratius ve-
hementiusq; id efficere conatus sum. Audiens itaque duos ex amicis, qui tum aderant, dicentes:
vides'ne hunc iam & floccos euellere, & festucas colligere? statim intellexi id ipsum, quod dice-
bant, me fecisse. Quum vero sic animo constarem, vt rationalis in me facultas non vacillaret, re-
cte, inquam, dicitis: proinde, ne phrenitis me arripiat, auxilio estote. Illi autem, quum idoneis
rigationibus caput fouerent, tota die sequentiq; nocte grauibus insomnijs turbatus sum, vt inte-
rim & clamare & exilire viderer: verum postero die mitigata sunt omnia accidentia. Igitur con-
stat, quòd ab vna eademq; causa secundum speciem accidentia proueniunt, non autem ab eadem
sede, quæ primario affecta sit, emergunt, in ijs, qui ex cerebro, atque illis, qui per ventriculi cō- F
sensum, vt dictum est, laborant. Quum enim in cerebro cuiuspiam biliosus succus collectus fue-
rit vnà cum febre perurente, is afficitur perinde, ac ea, quæ ad ignem torrentur: oriturq; tum fu-
mus quidam, veluti in lucernis ab oleo, qui per vasa, quæ ad oculum tendunt, delapsus, visorum in
ipsis causa censetur. Siquidem in anatomice vidistis, quòd & arteriæ & venæ ab ijs vasis, ex qui-
bus choroides membrana contexta est, simul cum neruis ad oculum descendunt. Verum huic ser-
moni, vtpote satis iam definito, finem imponentes, de reliquis oculi passionibus id in vniuersum
dixerimus, nostri instituti non esse earum particularum, quæ manifeste sensu percipiuntur, si à na-
turali constitutione aberrauerint, notas perscribere, sed illarum, quæ, quum affectæ fuerint, sen-
sum latent. Nam, quum pupilla manifeste videtur aut fracta, aut distorta, aut præter naturam vel
aucta, vel imminuta, haud difficile est affectam particulam cognoscere: at vero, quæ sit dispositio,
huiusmodi faciens affectum, scire ad artem medicam spectat: verum de ijs in libro de causis acci-
dentium iam scriptum est. Proinde nō opus esse videtur, vt in hoc libro vel affectas sedes in oculis,
quas sensus cōsequi potest, vel affectus in ipsis, declarare aggrediar: quippe affectuū nomina vno
paruo volumine, cui titulus est, quo modo noscantur oculorum affectus, perscripta sunt: causas au-
tem, vt diximus, in libro de accidentium causis inuenies. Tempus igitur est, vt ad linguam no- G
stra conuertatur oratio. Atque "videmus interdum ipsius motum, interdum gustandi sensum lædi, A. l. 5. f. 6. c. 2. fol. 244. g
atque non nunquam cum eo tactum quoque. Non autem alijs gustus, atque alijs tactus, neruis vti-
tur, vt in motu videre est, nerui enim à tertia coniugatione orti non solum tangendi, verum etiam
gustandi, vim obtinent: verum crebrius læditur gustandi, quàm tangendi, facultas, quamuis ijs-
dem neruis vtraque vtatur, nam ad gustum quidem exactiore iudicio opus est: Tangendi enim
sensorium est crassissimum: sicuti cernendi, tenuissimum: auditus vero sensorium, vt in tenuita-
te à visu: ita sensorium gustus in crassitudine, à tactu secundum locum obtinet: olfaciendi vero sen-
sorium in illorum quatuor medio constituitur. Mouendi autem vis linguæ aduenit à septima ner-
uorum à cerebro ortorum coniugatione, non longe à spinalis medullæ initio. Quumq;" hoc in lo- A. l. 3. f. 2. c. 2. fol. 213. b
co vtraque cerebri pars, tam dextra, quàm sinistra, afficitur, apoplectica infert pericula: vbi ve-
ro altera tantum, in paraplegiam {seu paralysim} finit. Ea interdum alteram duntaxat linguæ me-
dietatem à motu prohibet: interdum partes sub capite constitutas, & quidem modo has, modo il-
las infestat: non nunquam alterum latus per vniuersum corpus vsque ad extremas pedum partes
afficit. Igitur ex faciei partibus sola lingua sæpenumero videtur iam dicta noxa molestari, quum
nulla sit, neque in tactu ipsius, neque in gustu læsio. Cuius rei causa haud obscura est, vobis præ- H
cipue, qui vidistis neruorum à cerebro processum, ad faciem quidem à parte eius anteriore: ad
partes vero totius animalis sub facie omnes, ab altera parte nempe posteriore: à qua etiam eorum
neruorum, qui ad linguæ musculos veniunt, coniugatio procedit, quibus ipsa motum ab electio-
ne perficit. Itaque non ab re, quum anterior duntaxat cerebri pars afficitur, sola linguæ motio vi-
tio caret: reliquæ uero faciei partes omnes in altera parte, dextra aut sinistra, & sensum & motum
ab electione amittunt. Quòd, si "aliquando sola anterior cerebri pars afficitur, supremum ipsius A. l. 3. f. 1. t. 4. c. 1. fol. 200. g.
uentrem ei consentire necesse est, atque cogitandi quoque actiones uitiari. Et, qui ita affectus est,
neque sensus neque motionis munere fungitur: spirandi tamen facultas haudquaquam læditur,
uocaturq; hic affectus caros id est sopor. Si uero "adeo uehementer spirationem opprimat, ut quis A. ibidem. c. 2.
uel magno conatu uix spirare possit, eorum exemplo, qui per grauem somnum stertere solent, fol. 261. b.
de Artic. cō. 2. t. 9. 7ª. 263. f Et 1. Epi. cō. 3. t. 28. 3ª. 225. c Et in Coacis p̄ not. nō lōge à libri fine.
apoplexia nominatur. Atqui solutæ "apoplexiæ creberrime succedere solet uocata paraplegia: so- A. l. 3. f. 1. t. 5.
pore uero finito, bona ualetudo magna ex parte subsequi consueuit. Fit autem ‖ sopor, Hippo- c. 8. fo. 209. f
crate authore, musculis temporum affectis: præterea in ‖ acutis quoque morbis, ut idem Hippo- Et c. 12. f. 212. d
crates scripsit. Inter soporem uero & apoplexiam, morbus comitialis medius est, conuulsionem af-
ferens uniuerso corpori, sed in paraplegiam non finitur. Horum igitur trium morborū, frigidus ac
crassus

A crassus aut oĩno viscidus humor, causa est. Verũ & in sopore & morbo comitiali vẽtres magis, cerebri cor-
pus minus: in apoplexia vero, corpus magis affici solet. Et in sopore quidẽ anterior pars magis: in apople-
xia & morbo comitiali vtraq; afficit. In catalepsi vero & catoche dicta, posteriora cerebri potius afficiunt.
Quũ aũt osse quopiã terebra perforato medius vẽtriculus fuerit cõtusus, sopor hoĩem occupat, sed neq; cõ
uulsione neq; difficili facta spiratione: quarũ hęc quidẽ apoplexię, illa vero morbo comitiali peculiaris est
l.3.f.1. 3.c.8.fo. 99.a haud secus, q̃ catalepsi soporiq; seruata ẽm naturã spiratio: verũ, vt p sopore palpebræ claudunt, ita in catalepsi manẽt apertæ. Queadmodũ aũt inter pforandũ, quũ quis mẽbranã neglig ẽter, ac vltra, q̃ res expostu-
lat, meningophylace {.i. mẽbranæ custode} pmẽdo, violauerit, sopor accidit: ita, vbi os caluariæ vehemẽter
attritũ ipsius vẽtriculos cõprimat maximeq; mediũ, sopor superuenit. Quinetiam ad vehementes dolores
hic affectus sequit, cõcidente videlicet robore spũs aĩalis: voco aũt sic (vt scitis) id, quod est in cerebri ventri-
culis primũ animæ instrumentũ ad sensum & motũ in vniuersas corporis partes transmittendos. Hos cere-
bri affectus, tum q iã proposito sermoni familiaritate coniungunt, tum etiam q antea non satis declarati fue
runt, operæprecium duximus in præsentia definire. Sed ad linguæ affectus redeundũ nobis est: quorum
alij quidẽ cões sunt per cõicationem, quã cum cerebro & neruis habet: alij ipsius duntaxat proprij censen-
tur. Igitur, quod ad cõicationẽ, quã cũ cerebro & neruis hẽt, pertinet, vt per septimam neruorũ coniugatio-
B nẽ motus ipsius vitiat: ita sensus impediri põt per tertiã: quẽ neruum dissectores mollẽ appellãt, descenden
tem dispersumq; (vt scitis) in tunicã, quæ linguã comprehendit: queadmodũ is, qui à septima coniugatione
ortum habet, musculis ipsam mouẽtibus distribuitur. Proprij aũt solius linguæ affectus, ex ijs, quæ iam su-
pra de oculorũ proprijs affectibus diximus, haud difficulter inuenient. Quippe musculorũ ipsius intem-
perantiæ, tanq̃ similarium, motum impediunt, sicuti ambiẽtis ipsam extrinsecus mẽbranæ intemperies &
tangendi & gustãdi simul sensum vitiat: tanq̃ aũt instrumentaliũ affectionũ, inflãmationes, scirrhi, œdema
ta, erysipelata, suppurationes: De his vero, vtpote quæ tum visu tũ tactu discerni pñt, nihil aliud in hisce cõ
mentarijs dicemus: quippe eas duntaxat affectas partes hoc in libro persequi proposuimus, quæ neq; visu
neq; tactu, sed per quędã signa & indicatorie atq; (vt summatim dicã) rõnali via inueniri possunt. Eadem
quoq; rõne in sensu auditus, quicũq; affectus in auriũ obiecta oculis concauitate oriunt, rõnali inuestigatio
ne nõ indigent: illæso vero apparente auriũ foramine, si audiẽdi facultas lædit, simili via & rõne inquirẽdæ
f.4. c 4.fo. 3.d sunt notæ. Vbi.n. præter hãc nihil læsum est, neruũ ppriũ affectũ esse, haud absurde cõijcimus: vbi vero re
liquæ faciei particulæ simul cum ipsa lædunt, in cerebro dispõnem præter naturam esse existimamus, ipso,
vel similari, vel vt instrumẽtali parte, affecto. Sed & reliquorũ oĩum locorũ qui in facie sunt, nõ solũ motus
verũ etiã sensus, aut perditur oĩno aut vitiatur, interdũ quidẽ partibus, quæ læsas habẽt actiones, proprio af
C fectu laborantibus: interdũ vero neruis, qui ad eas à cerebro deferunt: aut ẽt ipsomet interdum affecto cere-
bro: quorũ discrimen per copulata ipsis accidentia, facile deprehenditur. Quippe, si forte fortuna vna quę-
piam particula aut in sentiendi, aut mouendi, aut vtraq; facultate lædat, ea sola cãm dispõnis continet: idq;
aut suis ipsius partibus vel instrumẽtaliter vel per intẽperiẽ laborantibus: aut neruis, qui ad ipsam ex tertia
coniugatione feruntur: At, vbi plures simul afficiuntur particulæ, considerare oportet, vtrũ ex vna neruo-
rum origine aut pluribus, sensum motum'ue, quũ in naturali sunt habitu, sortiant. Vidimus.n. ex dissectio
nibus, tpalibusq; & mãsorijs musculis, itẽ labris, & nariũ pinnis, sensum & motũ: linguę vero, oĩbusq; oris
partibus sensum duntaxat, à tertia neruorũ cõiugatione procedere: à secunda vero, oculorũ musculis motũ,
sicuti à prima oculis ipsis cernẽdi sensum, suppeditari. Igit, vbi particulæ, quibus à tertia cõiugatione ner
ui adueniunt, & quidẽ oẽs, sed in alterutra duntaxat parte læsæ vñr (nunq̃ aũt huius præceptionis, vel nihil
dicẽtibus nobis, obliuiscaris) neruũ ipsum primario affectũ esse putandũ est. Si vero vtrãque simul partem
lædi cõtigerit, non nerui proprius, sed eius in cerebro loci, à quo nerui procedunt, oĩno affectus est. Affecto
autẽ in vtraq; parte, tam dextra q̃ sinistra, cerebro, in eo videlicet spatio, vñ tertia neruorum cõiugatio pro-
dit, oẽs vicinę partes simul affici cõsueuerunt, proinde & secũdę, & primæ cõiugationis nerui: vnde sequit,
vt oculorũ quoque partes lædant. Quòd, si vnus duntaxat vel musculus vel neruus quoquo mõ, siue pri-
D maria affectione siue per cõsensum, fuerit affectus, pars ipsa in aduersum trahit musculum: nã resoluto mu
sculo, qui dextrũ labrũ mouet, ipsum ad sinistrã deflectit: At, si is, qui sinistrũ mouet, resoluit, ipsum trahit
ad dextrã. Haud secus & totã mandibulam, & nariũ pinnas, & buccas vtrasq;, quas à musculosa latitudine
moueri didicistis, in aduersam partẽ ei, quę resoluta est, deflecti cõtingit. Ad hãc vero latitudinẽ musculo-
sam nerui nõ itẽ à tertia coniugatione veniũt, sed à vertebris ceruicis in totã ferè eã, parte quadã ipsius exi-
gua excepta, in quã nerui à quinta cõiugatione iserunt, vbi est altissima huius musculosę latitudinis regio.

De Spinalis medullæ affectibus: ac de generibus Anginæ. CAP. 3.

SEd iam tp̃s est, vt spinalis medullæ affectus persequamur. Igit spinalis medullæ affectus, quantũ ad prę
sentẽ inquisitionẽ pertinet, cõpendiosam hñt doctrinã: ea vero, q̃ ex actionibus habet cognitio, non itẽ.
Etenim, nisi quis neruorũ ab ipsa pcedentiũ coniugationes ita memoria teneat, vt, ad quã corporis partem
singulæ perueniãt, cognoscat, discernere non poterit, ẽm quam vertebram ipsa sit affecta: velut è cõtrario, si
illarum meminerit, facilis erit affectę sedis notitia. Quinetiã, si reliquarum quoque partium oĩum notitiam
quæris, vt neruorum, qui à spinali medulla oriuntur, memineris, necesse est: Veluti, vbi primæ vertebræ af
f.9.c. 3.d ficiunt, licet raro, euenire tñ interdũ angina põt, idq; in pueris magis, q̃ adultis: de qua Hippocrates libro
scdo de morbis populariter vagãtibus in hũc modũ scripsit: ‖Erãt anginosorũ affectiones hmõi. Ceruicis 2 Epi.sec.2
" vertebræ ad interna cõuersæ sunt, alijs qdẽ plus, alijs vero minus: atq; in ptibus exterioribus manifesta uide
" bat in ceruice cõcauitas: dolorẽ laborãs, ubi illic tãgebat, sentiebat. Accidit ẽt angina cuidã sub ea uertebra,

quam

quā[a]dētē noīant, verū nō adeo acuta: qbusdā vero ob rotūditatis magnitudinē, oīno cōspicua. Fauces, licet E »
inflāmatio nō angeret, ipę tn̄ molestia minime carebāt. Ea, q̄ sub buccis erāt, tumebāt quidē, sed inflāmatio »
ne laborātibus haud erant consimilia. [b] Bubonas nullus dolor cruciabat, sed naturali potius habitu ꝑmane- »
bāt. [c] Lingua haud facile cōuertebat̃, atq; aucta ipsis videbat̃ atq; exerta. Venę sub lingua manifestę. Deglu »
tire, nisi magno cū labore, neqbāt: at, at si vi quadā deuorare conarent̃, ꝑ nares effluebat id, qđ īgesserāt. Ex »
naribus loquebāt. [d] Spūs ipsis nō admodū elatus. Nō nullis capitis tꝑorū, atq; ceruicis venę attollebant̃: atq; »
horū quibusdā, qbus dolores [e] recrudescebāt, tꝑa paululū calebāt, quāuis alioqui non febricitarent. Plurimi »
nō suffocabant̃, nisi quū vel sputū vel aliud quidpiā deglutire tētarēt. Neq; subsidebant oculi. [f] Igit̃, quibus »
tumor nō in alterutrā partē deflexus, sed rectus erat, nequaq̄ paraplectici euadebāt. Horū si quępiā perijsse »
mihi cōstiterit, id referre grauabor minime: nā, quotquot memoria nūc cōsequi possum, oēs supstites per- »
māserūt. Atq; alij q̄ celerrime sanitati sunt restituti: alij nō pauci quadragesimū diē ꝑterierūt: atq; horū plu- »
rimos, febris oīno nō arripuit. [g] Plurimis ēt vsque in lōgū tp̄s, pars quędā tumoris protracta est, cuius rei si- »
gnū & à deglutitione & à voce sumi poterat: Atq; eliquatę quoq; [h] columellæ, malæ signonis nunciū pręsta- »
bant, q̄q̄ nihil mali habere arbitrabant̃. At vero, quibus alterutra pars afficiebat̃, ij ea parte, à qua vertebræ »
inclinatę erāt, paralytici euadebāt, atq; hęc ipsa versus alterā trahebat̃. [i] Porrò hęc tū in facie, tū ore, & septo, »
qđ gurgulionē distinguit, euidēter deprehēdebant̃: quinetiā inferiores buccæ pro rōne mutabātur. [k] Para- F »
plegiæ aūt nō per totū corpus fiebāt, vt ex alijs, sed vsq; ad manū, q̄ ab anginosa parte erat. [l] Hi & concocta »
expuebāt, & parū vix. [m] Quibus aūt in rectū tumor erat, ij sine labore expuebāt. [n] Quibus vero & cū febre, »
hi multo magis & difficulter spirabāt, & inter loquendū saliuā fundebāt: & venæ his magis elatæ. [o] Et pe- »
des oīum quidē frigidiores, horū vero maxime. Horū si aliqui nō ilico mortui sunt, hi tn̄ erigere sese haud-
quaq̄ potuerūt. Verū oēs, quotquot eqdē nouerim, mortē obierūt. Totā huius sermonis seriē in secūdo li-
bro eius cōmētarij, quē in secūdū librū de morbis populariter vagātibus ꝑscripsimus, ad verbū ferè enarra
uimus: atq; idcirco eā totā hic īseruimus eò, ꝙ Hippocrates multis ōndit accidisse anginā nobis raro visam,
nullo existēte in gutture ꝓprio affectu: quinetiā ꝙ circa primas orit̃ vertebras, à quarū secunda pars quędā
dētiformis vocata ꝓcedit: vn̄ nō nulli ipsam totā vocauere dentē. At nūc sub hac quoq; vertebra ingt factā
quidē anginā, sed non æque acutā, vt ea, quæ circa secūdā [A] fieri solet: siquidē cōstat, ꝙ spinalis medullæ par- A. vide.
tes, quo fuerint altiores, eo sunt pręstātiores: ꝓinde, quo inferior primis duabus vertebris fuerit dispō, eo mi
norē inferet noxā. Nā ex arte secādi corpora didicimus septi trāsuersi neruos † sub quarta ac qnta vertebra
emergere: ꝑterea ex cōmentarijs de spirationis causis edocti sumus liberā spirationē à solo fieri septo trāuer
so, accedēte ad hāc intercostaliū quoq; musculorū actione, vbi videlicet vehemētiori opus est spiratione: ꝙ,
si vehementissima spiratione indiguerimus, superiores ēt musculos concurrere oportet. Verū non solū ob G
magnā aut maximā spirationē horū musculorū actionē requirimus, sed ob alias quoq; cās, de quibus latius
in libris de dyspnœa {.i. spirādi difficultate} iā dictum est. In præsentia vero satis fuerit à præscripto Hip-
pocratis sermone tm̄ accipere, quātum ad affectorum locorū notitiā necessariū est: si prius eius verbi quod
in libro de articulis à nobis explicatū est, meminerimus, vbi inquit: ‖ Vertebrarum aūt, quæ in spina sunt,
quæcunq; per morbos in gibbum trahunt̃. Vult nimirū non solū ad interna vertebrarū luxationem, quam
lordosin, id est excauationē, vocant, sed eam quoq;, qua foras vertebrę labuntur, comitari tensiones, quæ ad
partes

† Alias inter quartā & quintā vertebrā. vide li. de neru. dis. cap. 15. Et lib de cau. resp.

de Art. cō. men. 3. t. 1. 2. 7ª. 168. e. f.

Quo clarius locus hic Hippocratis ītelligeret̃, annotationes quasdā excerptas fortasse ex cōmentarijs Galeni in secūdū Epidemiorū tibi traduximus. De hac ēt Angina à Galeno tradit̃ pluribus aliis ī locis. vt lib. 3. de difficultate respirationis capite 11, & lib. 1. prorrh. cō. 11, & lib. 2. prorrh. cōm. 55, & 4ª part. aph. expositione aph. 35, & alibi.

A Dentem nomināt veteres processum dentiformē secūdę vertebrę, qui caluariæ dearticulatur: factus autem à natura est, vt caput antorsum retrorsumq; deducat: nam primæ vertebræ ad caluariam dearticulatio caput in dextra & sinistra circunfert.

B Bubonas vocat nūc Hipp. phlegmonas, ī glādulis tōsillarū ortas.

C Nā; cū fauces īpellerent̃, ꝑ cōtinuū ēt lingua īpellebat̃, & extra os ꝑueniebat, grādisq; erat: vn̄ nec facile ipsā vertebāt ob succi crassitiē: cuius sanè & illud erat indiciū, ꝙ sub ipsā venę cōspicuę erāt.

D Sublimis quidē erat spūs, ob angustiā: nō admodū āt ꝓpterea. ꝙ affectus nō erat proprius particularū respirationi deseruientium.

E Παλίγκοτα πάθη, i. recrudescētes affectus dicit, qui nullā firmitudinem habent, qui instabiles ac infidi sunt. in his igitur ait, aliqua erat capitis caliditas, etiam si alioqui non febricitarent.

F Nā, cū vertebræ trāspō vel maior vel minor fiat, de minori differens, ait eos, qui habebant transpōnem in rectum. i. ad anteriora, nunq̃. s. vergēte; ita, vt nec ad dextra nec ad sinistra vergeret, nullā sustinuisse resolutionē: hoc. n. sign̄at paraplectici: cur? quia neruorum processus non cōprimebantur. Non ergo deficiebat facultatis influxio: vnde nec priuatio aut sensus aut motus contigit.

G In quibus crudus succus & frigidus erat, qui tumorem faceret, ij multo tempore extumescentiam habuerunt. Indicia autem horū (quāuis ægrotantes nihil mali se habere arbitrarentur) erant tum deglutitionis angustia, tum non bene loqui.

H Hęc particula s̄m quidē naturā se hn̄s, γαργαρεὼν. i. gurgulio vocatur: morbo aūt affecta, qn̄ eius extremitas phlegmone laborās, similis acino vuę reddit̃, σταφυλὴ. i. vua vocat̃: qn̄ tota, κίων. i. colūna: quando vero exilis fit, ἱμὰς. i. lorum appellatur: liquēscit autem acribus succis & excrementis in ipsam currentibus.

I Hæc aūt maxime cōspicua erāt. i. paraplegia, & in palato, qđ ipse os vocauit, & in gurgulione. Afficiebant̃ aūt hę particulæ ꝑpea, ꝙ pars neruorum tertiæ coniugationis dorsalis medullæ miscet̃ cū parte eorum, qui à tertia cerebri cōiugatione in hæc loca ferūtur ac distribuuntur: consequenter igit̃, cum tertia coniugatio neruorum dorsalis medullæ afficit̃, partes ēt hæ necessario afficiuntur.

K Paraplegię, inqt, nō ꝑ totū corpus fiebāt, sicuti ex aliis causis, qn̄ ad dimidium dorsalis medullę obstructio, verbi gr̄a, vel sectio fit, sed vsq; ad manū in ea parte, in qua angina erat: scimus. n. manū ab extrema ceruicis vertebra dorsiq; principio neruos suscipere. H

L Hi vero expuebant concocta, & parum vix. Expuebant quidem, ꝙ humiditas à tumore transudabat: concocta vero, ꝙ tempore deinceps natura regebat ipsa ac ornabat: parum vix autem (græce βραχυμόγις.) hoc est cum violentia ac conamine, vel ꝙ ceruix angustabatur, vel quia facultas ipsius motiua, imbecilla reddita erat.

M Quibus vero æqualr vergēs erat trāspō, ij sine labore expuebant: cū. n. nulla ipsis euenisset resolō, facultatē imbecillā nō habebāt.

N Febre nimirum fundēte impactū succum. At primo quidem difficulter spirabant propter febrem: postea vero, quia refrigerari volebant infestante febre, humiditas autem confusionem suscipiebat & circa os colligebatur, saliuam fundebant. Nam, cum natura infirma esset, ornatus quoq; corporis gubernatioq; negligebatur. Venæ autem elatæ erant, ob febrem multis subortis vaporibus.

O Et pedes oīum quidē erāt frigidiores, maxime vero horū. Oīum quidē ꝑpea, ꝙ, vt ostensum est & rōne & experimento, infirmorū pedes semꝑ sunt frigidi: horum vero ꝑcipue, cum calidū innatū à febre diriperetur, & præ imbecillitate non posset ad extrema usq; peruenire. Ob id recti stare non poterant. i. ambulare ac consueta munera ꝑagere. Et, quia oēs quidē obierūt, sed alij statim, alij posterius, inquit, qui non statim moriebātur, recti stare nō poterāt.

A partes fiunt internas, trahentibus, qui ibi præter naturam consistunt, tumoribus neruosa corpora. Igitur, vbi vnica duntaxat vertebra, aut etiam duæ, aut tres sese deinceps consequentes distrahuntur, ea parte spinam cauari cōtingit: vbi vero inter distractas vertebras, vel vna vel plures illesæ permanserint, sic affectis gibbus accidere solet: at, si in alterutram partem, vel dextram vel sinistram, distrahatur, ibidem in obliquum torquebitur spina. Atq; in eo, quē præmisimus, sermone, vtriusque mentionem fecit Hippocrates: excauationis quidem, cum dixit, ‖ quibus secundum rectitudinem tumor incedit: obliquæ vero torsionis, dicens, quibus vero alterutra pars afficiebatur. (2.Epid. sect. 2.) Porrò exacte admodum atq; vtiliter nobis (si legerimus) hæc conscripsit, per excauationem quidem, neminem fieri paraplecticum, quod fit, vbi pars aliqua resoluitur: per obliquam vero torsionem, malum ad manus vsque procedere, significans ipsum ad infernas partes, vt costas, lumbos, crura, non posse descendere. In primis itaq; hoc nobis sciendum est, alia quidem sequi accidentia laborante spinali medulla proprio affectu, siue id ex sola intemperie fiat, siue simul humore quopiam affluente, vt in erysipelate, inflammatione, atq; vlcere putri: alia vero, contusa, quia vna vel plures vertebræ suo loco commouentur. Quippe, vbi proprio affectu spinalis medulla ipsa laborat, siue id in dextra siue sinistra parte eueniat, citra tamen vertebrarum luxationem, & quidem si in altera parte

B duntaxat afficiatur, oium inferiorum corporis partium, quæ è regione nocumenti constituuntur, tam sensus q̃ motus læditur: si vero vtraq; pars affecta est, omnes particulæ, tam in dextra q̃ in sinistra parte, ei, quæ læditur, subiectæ, similiter resoluuntur: at luxata vel ad gibbum vel ad cōcauum vertebra, fieri potest, vt nulla omnino partium inferiorum, vel in sentiendi vel mouendi facultate vitium percipiat: atque fieri etiam potest, vt lædatur eo videlicet modo, qui ab Hippocrate in libro de articulorum affectibus definitus iam est. Quum igitur ‖ angulosa, (vt ipse nominat) fit† spinalis medullæ luxatio: id est quum non paulatim, sed affatim perinde, ac si frangeretur, pars aliqua curuatur, subiectas partes omnes lædi necesse est: paulatim vero facta luxatione atque in orbem magis, nihil notatu dignum patiuntur partes, quæ commotæ vertebræ supponuntur: sed in obliquum luxatio, lædit omnino partes eas, ad quas nerui ex luxatis vertebris procedentes perueniunt: idq; magis in ceruice, in thorace minus, sed multo minus in lumbis, accidere solet. (de Artic. cō. 3. t. 51. 7ª. 274. e. † νώτε. i. dorsi, est in antiquis.) Siquidem in ceruice vertebræ inter se connexæ æqualiter vtræq; conferunt foramini, vnde neruus procedit: in thorace autem superior magis, inferior minus: sed in lumbis totus neruus ex superiori excidit vertebra. Quare, si hic quidem transuersa eueniat vertebrarum luxatio, eadem secum trahens & spinalem medullam & neruum, illæsum seruat ipsius secundum naturam ortum: In ceruice vero, ex lo-

C co medio inter duas vertebras procedentes nerui, per obliquas luxationes, in ea quidem parte, ad quam spina ipsa deflectitur, opprimuntur, in altera uero tenduntur: porrò tensiones quidem, ubi ingens quoq; inflāmatio accesserit, cōuulsio comitatur: ad compressiones uerò earum partium, ad quas oppressus neruus peruenit, paralysis. i. resolutio sequitur. Igitur non ab re in ea angina, cuius in præmisso sermone historia narrata est, ad manus usque superuenit paraplegia, utpote procedentibus neruis ex fine ceruicis ad manus: quippe sub ceruice thorax est, à cuius vertebris emergentes nerui non ad manus, sed ad spatia intercostalia transmittuntur, paucis quibusdam, qui ex primis procedunt, exceptis. Igitur per eas, quas nuper diximus uertebrarum luxationes, reliquæ faciei partes oēs, neq; in sensu neq; in motu noxam subeunt: buccæ autem duntaxat sine mandibula læduntur, ut quæ à musculosa latitudine. i. lato musculo mouētur. Cōstat itaq; q̃ musculi, quibus mouendi uis aduenit per neruos, qui à ceruicis uertebris orti in ipsos disperguntur, noxā non euadūt, si & spinalem medullam & prouenientes ab ipsa neruos, affectus quispiam infestauerit. Verum, qui, & quot sint huiusmodi musculi, ex neruorū, qui à spinali medulla oriuntur, dissectione didicistis: ueluti alia quoq; cognitu necessaria accidentia, quæ sequuntur, ubi spinæ ipsius uertebræ uel in gibbum uel concauum uel etiam transuersum luxantur, ex secunda particula cōmentariorum,

D quos in librum de articulis ædidimus, omnia cum proprijs demonstrationibus accurate conscripta habetis: quorum summas in præsentia commemorasse operæprecium fuerit. Equidem non nulla iam percurri: superest itaque, ut ea, quæ non dum tacta sunt, tractemus, ut nihil orationi nostræ deesse uideatur. Porrò scire debetis uertebras à suo positu luxari, aut ob casum, aut ictum, aut tumorem preter naturam, neruosa corpora uertebris ipsis atq; spinali medullæ connata, extendentem. Horum duo sunt genera: aliud enim est partium, quæ secundum naturam sunt: aliud tumorum quorundam, qui præter naturā accidunt, quos Hippocrates uno uocabulo comprehendens apepta ‖ phymata. i. cruda tubercula, nominauit. Igitur manifestū est, q̃ in præmissa cōditione, quā libro secundo de uulgaribus morbis descripsit, ceruicis uertebris adiacentes musculi afficiebātur; (de Artic. cō. 5. t. 9. 7ª. 269. f) potuit etiā tuberosus aliquis tumor accedere: ob quē concocta nō nullos spuere dicit, facta uidelicet tuberū concoctione. Cur igit̃ eos anginosos appellauit? an qa difficulter spirabant, nullo existente uel in thorace uel pulmone uitio? quippe hac in re differt anginosus concursus à peripneumonoso & laterali: atq; ex eo, q̃ angustiæ sensus in gutture est. Præterea in præsagiorū libro uidetur anginæ noīe appellare oēs affectus huic loco accedētes, quos spirandi difficultas comitat̃: inquit enim: ‖ Angina periculosissima est, celeriterq; enecat, si neq; in faucibus, neq; ī ceruice qcq̃ appareat, si dolor uehemētissimus est, si nō nisi recta ceruice spūs trahit̃: etenim eodē die iugulat, licet interdū usq; ad (in Prog. cō. 3. t. 16. 4ª. 209. a)

alterum

alterũ aut tertium aut etiã quartũ protrahatᷣ. Quæ vero in reliquis non minore quidem dolore af- E
ficit, extumescit autẽ, & in faucibus ruborẽ mouet, superiori non minus periculosa est: sed longius
spatium habebit, præcipue si vehemens fuerit rubor. Sed tum præcipue malum prolongatur, quũ
non solum fauces sed ceruicem quoque rubor occupat. Maxime vero potest ab ea secunda valetu-
tudo contingere, si rubor simul & ceruicem & pectus comprehendat, neque ad interna reuertatur
erysipelas. Igitur ex his verbis haud dubia coniectura est oẽs affectus, qui huic loco accidunt, si spi
rationem quoquo modo reddant deteriorem, ab ipso cynanchas .i. anginas nominari, non dum so-
litis medicis cynanchem, per c, synanchen vero per s nominare: tñ abest, vt vel paracynanchen vel
parasynanchen dicerent: quippe tum primum homines res ipsas neglexerunt, quum nimio studio
nomina quærere inceperunt. Itaq; quatuor inuentis nominibus, quatuor affectus significari dice-
bant: ac notas ipsorum scribentes, genus illud, quod supra tractauimus, quum sermonem ex libro
vulgariorum morborum secundo explicaremus, omnino dereliquerunt. Atq; hæc sunt″ quatuor — A.l.3.f.9.c. fol.253.d
eorum genera, primum, vbi fauces inflammantur, fauces″ autem voco internum oris locum, vbi si- — A.ibidem.c. fol.252.e
mul conueniunt & gulæ & gutturis partes extremæ: alterum, cum neq; fauces, neq; reliquæ oris
partes, neq; etiam externarum partium vlla inflãmata videtur, laborans tñ suffocationis periculum
in gutture sentit: tertium, vbi extrinsecus circa fauces inflãmatio apparet: quartum, vbi gutturis F
partes tum externæ tum internæ similiter affectæ sunt. At superest adhuc alius ceruicis affectus,
quem ipsi silentio prætericrunt, vbi ad interiores partes vertebræ luxantur, & quidem solis inter-
dum musculis, qui cum ipsis cõmunicant, tumore præter naturã affectis, vel nato ibi tuberculo: in-
terdum etiam gula pariter vitiata: non nunq̃ musculis quoq;, qui gulam gutturi iungunt: quinetiã
proprijs aliquando gutturis musculis, qui ipsum aperiunt, oblæsis. Per oẽs id genus affectus spiran
di quidem difficultas oboritur, sed citra suffocationis periculum: laborantes autem difficulter de-
glutiunt, atque dolore afficiuntur, idq; præcipue, cum potus eis per nares resilit. Accidit etiam in-
terdum, vt ascendente inflammatione, & lingua ‖ & fauces in tumorem attollantur, quemadmodũ — 2. Epid. sect. 2ª Et in Prog. cõ. 3. t. 17. 4ª. 209 b.
& Hippocrates ipse tradidit. Verum huiuscemodi cognationum enarratio proposito nostro nihil
conferre videtur: nam lingua affecta, aliæ quoque actiones deperduntur.

De ijs Spinalis medullæ affectibus, quibus Respiratio vitiatur, ac cæteræ partes læduntur, quæ ex ipsa neruos suscipiunt. CAP. 4.

AT, vbi vnica duntaxat actio læsa est, & sedes affectæ plures, tum nostri instituti est, vt ex reli-
quorum accidentium varietate eas discernendo inueniamus: quippe nullo spiritalium instru G
mentorum quoquo modo, neq; primario neq; per consensum, affecto, fieri minime potest, vt spi-
ratio lædatur. Quum itaq; multa sint spirandi instrumenta, ac numerosa quoque partium multitu-
do, quibus ipsa consentire consueuerunt, non ab re multa discretione indiget is, qui & primario
affectas sedes & consentientes inuenire conatur. Igitur ex sola spirandi specie ilico non nihil & de
affecta sede, & de ipsa dispositione, conijcere licet. Quippe, si videatur laborans inter spirãdum to-
tum mouere thoracem, vt in parte quidem anteriore ad iugulum, in vtroque latere ad epomidas
idest superhumerales, in parte posteriore ad scapulas vsque motus ipsius ascendat, tres ex″ huiusmo — A.l.3.f.10.t. c.9.f.259.c
di spiratione dispositiones significantur: vna est, flammea in pulmone atque corde caliditas: altera,
in aliquo spiritalium instrumentorum angustia: tertia est facultatis musculos thoracis mouẽtis de-
bilitas. Quum igitur huiusmodi spirationem cõspexeris, in primis pulsus perpendere oportet, hi
enim, quantus sit calor, indicabunt, sicut in libro de præsagijs à pulsu iam scriptum est: deinde ex-
pirationem ipsam considera, an multa, an conferta, an exufflando fiat, postremo thoracem in pecto-
re tange, quem si ardentem inueneris, iam omnes copiosi caloris notas te habere non dubita: qui-
bus ex abundanti accedit faciei oculorumq; rubor, capitis ardor, sitis vehemens, lingua arida & sa-
lebrosa, & q dicat infirmus sese ardere. Vbi vero incendij signis modum seruantibus thorax vehe-
menter dilatatur, angustiam in spiritalibus instrumentis esse significat: quare vel pars aliqua ad gut H
tur affecta est: vel multis humoribus pulmo aut thorax est oppletus: vel aliquod tuberculum in ip
sis est natum, quo in genere etiam abscessus numerantur. Atqui gutturis affectus tum primarios,
tum eos, quibus per consensum infestatur, iam percurrimus: pulmonis autem thoracisq; vitia pau
lo post accuratius persequemur: nam in præsentia spinalis medullæ duntaxat affectus tractare pro-
posuimus, tum alios, tum illos, qui ei per imbecillitatem vocatam accidere solent. Porrò solet im-
becillitas accidere, interdum cerebri vitio, vtpote à quo & sentiendi & mouendi facultatem reci-
pit: interdum ipsa duntaxat spinalis medulla primario affectu laborante, idq; ob peculiarem intem
periem vel toti ipsi, vel diuersis ipsius partibus, aduenientem: quam multorum medicorum men
tes nequaquàm comprehendere valent, quum tamen creberrime videant laborãtes quosdam adeo
resolutos, vt vix digitos manus possint mouere, quamuis omnibus thoracis partibus spirent nullo
ardente calore ad magnam spirationem ipsos cogente: id vero ob huiusmodi causas eis accidit.
Nam, dum″ quiescit animans, liberam spirationem solum septum transuersum, modo valeat, ef- — A.ibidem fol.258.h
ficere solet: vbi vero infirmum est, ipsum sanè solum, spirandi munus perficere non valet, ve-
rum intercostalium musculorum concurrit auxilium: quòd, si præterea maiori animal inspira-
tione egeat, tunc superni musculi omnes, quorum maximi scapulas secum manifeste mouent,

ad

A ad ſpirandi actionem requiruntur]. Quum itaq; hominem ſpirandi opus omnibus thoracis partibus perficere videris, non fuerit tñ conferta inſpiratio, quantum thorax dilatetur, perpende: inſuper & nariũ pinnas, has.n. ipſum contrahere videbis, & paruã thoracis facere dilatationẽ, nõ quẽadmodũ in ardentibus febribus ob caloris copiã faciũt ij, qui viribus valent, nã in ijs totus thorax plurimũ dilatari conſueuit: neq; etiam, vt in illis, quibus id euenit ob aliquam ſpiritalium inſtrumentorũ anguſtiã, vt in anginis, atq; in diſpnœa, quã fluxio multa & affatim deſcendens induxit: neq;, quibus ab vtraque cauſa prouenit, vt in peripneumonia, quippe hoc morbo affecti, & maxima & frequentiſſima ſpiratione vtuntur. Cæterum, quemadmodum ob virium infirmitatem, †ita ob vnius quoque particulæ imbecillitatem particularem omnes thoracis partes dilatari coguntur. † Athleta enim nomine Secundus, qui ſatis, quid pateretur, intelligebat, ſentire ſe manifeſte in ſepto tranſuerſo dixit imbecillitatẽ: atq; idcirco cogebatur intercoſtales muſculos ſine intermiſſione mouere, atq; non nunq; ſuperiores quoq;: interdũ aũt zonam circundans precordiorum partibus ſola tranſuerſi ſepti motione ſufficienter ſpirabat, quo tẽpore quieſcebat. Verum, an ad ſepti tranſuerſi muſculum, an ad neruos, qui ad ipſum perueniũt, an ad aggregatũ ex vtriſque, pertineret huiuſmodi imbecillitas, mihi quidẽ explicatu perdifficile videbatur. Idẽ ſpirationis genus etiã in alio

B quodam notaui, quem aliquando equus in præcordiorum regione calcitrauit adeo atrociter, vt oborta in ſepto tranſuerſo inflammatione, mortis periculum immineret: is, licet euaſerit à periculo tutus, ab imbecillitate tñ liberari nequiuit. In alio etiã, qui à vehementi peripneumonia conualeſcebat, brachij tam poſteriores q̃ internæ partes, & cubiti maxima pars eodem modo ad ſummos vſq; digitos, ſenſus difficultate laborauerũt, atq; motus quoq; aliquorũ digitorum non nihil læſus eſt. Huic nerui, qui in primo atq; ſecundo intercoſtali loco inueniũtur, noxã ſubierũt: quorũ primus nõ contẽnendę magnitudinis, per intimas partes abditus deferẽ, ſed ei, qui ipſum precedit, admixtus atq; multifariã diuiſus, vt in arte ſecãdi corpora videre eſt, cuius etiã partes aliquæ per interiorẽ cubiti regionẽ vſq; ad digitorũ extrema perueniunt: ſecundus vero neruus tenuis quidẽ nulliq; admixtus, per axillã ſub cute ad brachiũ defertur, diſperſus per cutis tã poſteriores q̃ internas partes. Huic homini celeriter ſanitas reddita eſt adhibito medicamẽto ei loco, vnde nerui prodeũt, iuxta primum ac ſecundum intercoſtale ſpatiũ. Iam ſanati ſunt quoq; nõ nulli, quibus vtrũq; crus paululũ reſolutum erat, adaptato lũbis medicamento, in eo ſpinalis medullæ loco, vnde cruribus nerui adueniunt, nullum reſolutis cruribus medicamen adhibendo: neque.n. ipſorum, ſed medullæ, proprius erat affectus. Vidimus alium, cui magna oborta ſuppuratione in altera nate iuxta cru

C ris initium, nerui eiuſdem cruris per chirurgiam nudati ſunt: ſed ea parte ſanata, toti membro mouendi difficultas accidit. Itaq; conijciens ſcirrhoſum quidpiã à priori inflammatione in neruo derelictum, quod huiuſmodi diſpoſitionẽ induceret, affecto loco ſoli idoneũ medicamen adhibẽdo, hominem perfecte ſanaui. Quod autẽ de partibus faciei dictum eſt, id de reliquis quoq; omnibus eſt intelligendũ. Quippe vnica dũtaxat pereunte actione ſolũ muſculum, qui ipſam efficere ſolet, aut neruum ipſius, affectum eſſe putandum eſt: at, vbi plures actiones vitiatæ ſunt non eodem in loco, accidit interdum omnes eius muſculos à communi aliqua cauſa lædi: fieri etiam poteſt, vt neruus aliquis, qui muſculis illis communis eſt, afficiatur. Quippe piſcator quidam, quũ in fluuio piſces venans adeo circa ſedem & veſicam infrigidatus fuiſſet, vt ipſo inuito effluerent & alui excrementa & vrina, per calida remedia affectis muſculis adhibita celeriter ſanus euaſit. Item alius eiſdem moleſtatus accidentibus, ſine tamen manifeſta cauſa, læſis circa os ſacrum neruis, multo tempore per multa præſidia vix ſanatus eſt. Igitur, quod protinus ab initio dicebam, illis nunc quoq; mentionem faciendo ad alia me diuertam. Etenjm, ſi ex arte, quæ corpora ſecare docet, ad quam particulã deſcendãt ſinguli nerui à ſpinali medulla prodeuntes, cognoueris, affectas ſedes q̃ facillime inuenies. Ex artis autẽ actionibus horũ omniũ examen re ipſa deprehendiſtis: nanq; ſæ

D penumero vidiſtis ex huiuſmodi notitia manifeſte iuuari laborantes. Quippe non ſolum crura & manus temere ac fruſtra multi medici tota die noctuq; calefaciẽtibus medicamentis perfricant, negligentes locũ, vbi vel ſpinalis medulla, vel neruus aliquis ex ipſa emergens, læditur: verum etiam caput cuiuſdã, nõ ita pridẽ, impoſitis medicamẽtis vehemẽter calefaciẽtibus vlcerauerũt, putantes ſenſum ipſius grauiter læſum hoc pacto poſſe reuocari. Atque hũc ipſum ſanauimus inuenta ſede affecta tũ ex reliquis accidẽtibus, tũ ex procatarcticis. i. euidẽtibus cauſis, nã ſuper ſingulis interrogauimus: quarũ vna hmõi erat: quũ ſub multa pluuia ac vento impetuoſo ambulaſſet, palliũ circa ceruicẽ madefactũ aiebat adeo, vt vehementi ſe frigore in ea parte affectũ ſentiret. Itaq;, ſi ſciueris ex primis ſpinæ vertebris quatuor neruos ad caput aſcendere, à quibus pellis ipſum ambiens, ſenſum accipit, facile ſedem affectã inuenies. Hac igitur ſanata capitis quoq; pellis pariter ſanata eſt, vtpote quæ nulla primaria affectione laborabat. Medici vero neq; hmõi neruos, neq; eos, qui per ſingulas cutis partes diſperſi ſunt, cognoſcentes, cum in promptu eis eſſet minimæ particulæ iuxta nerui initium adhibere remedia, partes illæſas multo negocio moleſtant. Ego vero ſæpenumero vos monui, alios quidem in ipſa ſpinali medulla veluti radicem habere: alios vero vt ex magnis ramis, atq; ipſis quoq; è ſpinali medulla exortis, procedere: qui rurſus diuiſi diſtribuuntur, atq; alij per valde multas cutis partes, alij per pauciores. Quo magis miror diſſectores ipſos, illos non cognoſcere, atq; in neruorũ reſolutione quærere, quã ob cauſam reſolutarũ partiũ nõ ſemper & mo-

† Antiqua tralatio addit, oium musculorum pectoris.

† Græce. Ο' γοῦν γυμναςὴς σεκοῦνδος, iam uero Gymnastes non athleta erat, sed magister omnes exercitatiões docens, ut Gal. 2. de tut. ual. & Plato. xi. de legibus.

tus & sensus pereat: sed aliqñ sensus duntaxat, aliqñ motus, aliqñ & sensus & motus simul deperdatur. E Arbitrãtur nãq; neruorũ, qui per musculos dispersi sunt, reliquias ad cutem tẽdere: ob idq;, cum neruus per musculum distributus affectus est, siquidem vehemens fuerit vitium, & sensum & motum simul lædi: sin læuius fuerit malũ, seruari quidem sensum, vtpote qui non tantũ roboris desideret, motum vero eò, ꝙ robustis egeat viribus, perire. Interdum enim vnus musculus vel totum crus vel manum mouet, ac proinde viribus indiget: qui si ita afficiatur, vt munus suum perficere nequeat, membrum ipsum totũ immobile relinquit, sentiendi vero facultas partiũ affectiones discernẽs, illæsa tunc permanet, vt quæ non ita validis egeat viribus: quippe nihil minus, immo magis etiã, pati possunt partes, quũ debiles fuerint, dignotioq; affectionis sufficienter fit etiam per imbecillas vires. Igitur ratio ipsorum in hmõi quidẽ neruorũ paralysi probabilis est: vbi vero deperdita sentiẽdi facultate, motus nõ perit, nõ nulli qdẽ adeo vanas adduxere rõnes, vt satius fuisset eos conticescere: non nulli vero cognita huius quæstionis difficultate non grauati sunt dicere huiuscemodi paralysis speciẽ, qua seruato motu sensus perderetur, neminẽ vnquã vidisse. Sanè, qui arroganter sibi sectæ alicuius principatum vsurpant, artis vero opera nunq̃ in exercitationis vsum duxerunt, ijs nihil tam difficile videtur, quod non intrepide profiteantur: verum maxima ex parte mentiuntur: atq; vt scribunt non nulla perinde, ac si frequenter conspexerint, quorũ tamẽ ne somnia quidem vnq̃ viderunt, ita plurima nunq̃ vidisse aiunt, quamuis creberrime conspexerint. F

De loco affecto, cum Sanguis expuitur, aut alio pacto exire è corpore videtur. CAP. 5.

AT que conuenit quidem inter medicos sanguinem ″ è gula ventriculoq; vomitione, ex spiritalibus partibus tussi, ex faucibus & gurgulione screatu, ex ore simplici expuitione expelli: A.l.3.f. 10. 3.c. 4 fo. 265 nos vero sanguinem, qui à capite per gurgulionis præcipue partes internas, ad fauces, affatim descendebat, tussiendo educi sæpenumero conspeximus: quippe subito gutturi irruens, tussim mouet. Quare diligenter aduertere animũ oportet, ne aliquando hmõi sanguinem ex spiritalibus instrumentis ascendisse putemus† exemplo illorum medicorum, quos equidem noui non rectè erroris accusare præstantissimos medicos, quum ipsimet errarent, credentes huiusmodi sanguinis eruptionem esse q̃ periculosissimã, tanq̃ pulmone vehementer affecto: neque enim par est exigua vena dirupta tm̃ effluere sanguinem. Cæterum contingit plerunq;, vt vel erosa, vel exesa, vel vtcunq; nominare volueris, vena, sanguis affatim tussiendo eijciatur. Quum enim retroactis temporibus quis ex interuallis quotidie non ita multum sanguinem tussiendo expuere consueuerit: superueniatq; ei postea multi sanguinis inter tussiendum eruptio, & quidem neq; ab alto cadenti, neque in certamine neq; palæstra grauiter vulnerato, neq; etiam sub vllo graui põdere oppresso thorace, reliquum fuerit, vt conijciamus ob insignem erosionem plurimum sanguinẽ inter tussiendum fuisse reiectum. G Atq; non pauci sic affecti, pulmonis quasdam particulas simul cum sanguine eiecerunt. Quocirca diligenter considerare oportet, an ″ spumosum quippiam simul educatur: id enim efficacissimum fuerit indicium, ꝙ ex pulmone facta sit excretio: haud secus, si bronchij pars quædam, aut arteriæ aut venæ tunica, aut etiam pulmonis ipsius caruncula eijcitur: quippe nihil horum accidit ijs, qui ex thorace sanguinem tussiendo producunt. A.ibidem. c. 5 fo. 266.a Ac ne dolor quidem infestat eos, quibus à pulmone sanguis erumpit, vtpote qui duos neruos perquam tenues à sexta neruorum à cerebro ortorum coniugatione recipit, extrinsecus per membranam ipsum continentem dispersos, & qui per visceris profunditatem non extenduntur: verum thoraci (vt scitis) multi ab internis, multi etiam ab externis partibus adueniunt nerui, quibus facile dolores percipi possunt. Præterea thorax musculis ossibusq; abundat: pulmo vero laxus est, atque à compressione aut contusione tutus. Proinde thoracis dolores intensiores sunt pulmonis remissiores. Quum igitur dolente thoracis parte quapiam sanguinem quis spuendo reiecerit neque multum neque rubrum, sed nigricantem grumosumq;, huic thorax primaria affectione infestatur. At sanguis affecto thorace per pulmonem tussi educitur: vt in suppuratis affectibus pus, quod inter thoracem & pulmonem sensus iudicio contineri percipitur: H ad eundem modum pleuriticis sputum coloratum post apparet, at quomodo in his expuatur, in quinto huius commentationis libro vtcunque dicemus. Consequens est, vt de vlceribus, quæ sanguinis reiectioni superuenire consueuerunt, deinceps dicere aggrediamur. Ea in ″ pulmone creberrime fieri possunt, ac curationem (vt quibusdam videtur) nequaq̃ admittunt, aut (vt alij putant) difficulter admodum sanantur: at in ″ thorace dirupta vasa, à quibus sanguis expuitur, magna ex parte conglutinantur, nunq̃ enim huiusce modi vlcera, vel diuturna, curationi omnino resistunt: A. l.3.f.10.t. c. 4. fo. 265 A.l.3.f.10.t. c.18. fo. 271 quæ vero in pulmone longo iam tempore permanserũt, quamuis aliquando curentur, relinquitur tamen in ipso res quædam callosa fistulosaq;, quæ tractu temporis à leui occasione excoriatur: atque cum ijs, quæ inde expuuntur, miscetur interdum ephelcis, id est ramentum, à medicis vocata, ac cruoris exigua quædam guttula: qua in re cum vlceribus in alijs sedibus genitis communicant. Verum ex gula ventriculoq;, vomitu: ex renibus & vesica, cum vrina: ex intestinis vero, deiectione excernuntur: sed ex spiritalibus instrumentis, nihil sine tussi expui potest. Quòd, si pluribus deinceps diebus aliquis cruorem & screauerit & emunxerit, idq; citra capitis vel dolorem vel grauitatem siue præsentem siue præteritam, neque ictu procedat, huius & totum per nares meatum, atque eam oris partem, qua ad nares foramen tendit, accurate considerare oportet: nam fieri potest huiusmodi accidens

† *Cod. græci omnes, quos uiderim, hũc habent sensum. Quẽadmodũ sanè quosdã noui medicos falso opinatos, ex quibus ipsi decepti sunt, credentes non rectè multos præstãtissimos medicos asseruisse, hmõi sanguinis etc. & ita etiã uidentur legisse ueteres interpretes.*

hirudine

A.l.3.f.10.t 3. c.4 fo.265.g A.l.3.f.9.c.6. fo.252.h

A hirudine huic loco adhærente, quæ quidē in dies augeri solet: quāuis.n. primis diebus, vtpote exigua, sensum effugiat, tertio tñ quartoue die haud obscure videri potest. Eadem rōne ex ventriculo quoque cruor epota sanguisuga euomitur: sed est hmōi cruor tenuis, sanieiq; speciem refert, siue is ventriculo, siue ex naribus, siue ex ore feratur. Igitur, cū talem videris, ac hominis considerato habitu, super præteritis eum interrogaueris, ex omnibus, rei ipsius veritatē facile cōijcies. Equidē, quum viderem hominē integra valetudine hmōi cruorem euomentem, interrogaui, qua victus ratione antea fuisset vsus: ille vero inter alia, quę narrauit, hoc quoque addidit, ꝙ, cum nocte quadam sitiret, misso puero, qui aquam afferret, ex immūdo fonte bibisset. Quibus auditis, sciscitatus sum, apparuissent ne aliq̄ sanguisugæ in ipso fonte: qui, quū id quoq; fateretur, epoto subinde idoneo pharmaco hirudinem vomitione reiecit. Porrò, quum alius quispiam huiusmodi cruorem emungeret & expueret, ipso narrante audiui, eū rure, æstatis tempore, in stagno quodam cum cæteris iuuenibus iuuenili ludo, qualē adolescentes in aqua ludere solent, exercitatum. Tum ego sciens in eo stagno sanguisugas esse, duxi laborantem ad splendorem: cōuersoq; directe ad solis radios narium foramine, in eo loco, vbi nasus ad oris regionem perforatur, hirudinis in meatu latētis caudam conspexi. Has igitur historias, vtpote perquam conducibiles, vobis narrare operæprecium duxi.

B

De loco affecto, cum Vox vel aliqua partium ad ipsam ac ad loquelam attinentium læditur. CAP. 6.

QVòd in proposito sermone læsionem putare oporteat, etiamsi non penitus tota partis actio secundum naturam deperditur, sæpenumero iam diximus: nec ab re fuerit id in præsentia monuisse. Præterea (ꝙuis non ignoretis) monitos vos velim, non eandem esse rem, vocem & sermonem: siquidem vox vocaliū instrumentorū munus est: sermo vero eorū, quæ sermoni deputata sunt, inter quæ lingua principatū obtinet, cui non parum conferunt & nares, & labra, & dentes: sic etiā vocis instrumenta sunt guttur, & musculi ipsum mouentes, atq; nerui, qui à cerebro ipsis vim deferūt. Igitur, si vel claudētes, vel aperiētes guttur musculi immobiles reddātur, qui sic afficit, obmutescet: vbi vero vel difficulter mouent, vel palpitāt aut tremūt, pro affectionis ipsius modo vox ipsa læditur: similiter, si vel conuellēdo vel quatiēdo mouētur, & sanè si imbecillæ fuerint ipsis vires siue ob suā ipsorū, siue ob neruorū ipsos mouentiū affectionem, obscuram & paruā efficient vocē: quòd, si alius quispiam ex mouentibus guttur musculis quoquo modo afficitur, lædetur quidē vox, sed paruum erit vitium: atq; sic affectus neq; obmutescet omnino, neq; ita exiguam habebit vocē. Igitur, vt ex musculis guttur mouētibus præcipui habentur ij, qui ipsum aperiūt & claudūt, ita ex vocalibus neruis ij, quos recurrētes vocamus, qui & ipsi portio quidem sunt sextæ coniugationis neruorum, qui à cerebro oriūtur, quemadmodū & alij, qui in ipsum inferuntur: differunt tñ ab illis eò, ꝙ non in ceruice à neruis sextæ coniugationis, sed cum ad thoracis regionem peruenerint, propagant. Nullus itaq; tā ineptus dissector est, qui sextam coniugationē totā secet inuitus, ꝙuis recurrentes nerui ob imperitiam non nunquā diuellant. Accidit vero interdū in magnis asperæ arteriæ vulneribus, vt vnà cū ipsa arteria vel alter vel vterq; incidat. Porrò per chirurgiam quoq; infrigidati tantisper vocē impediēt, donec calefacti naturalē temperiem recuperauerint. Quinetiam vitiari vocē haud obscure cōtingit, quum vel acutior vel maior redditur ob id, ꝙ fauces à suis musculis nequeant intendi. Itē vehemēter læditur vox, vbi mēbrana, quæ faucibus & gutturi cōmunis est, multa humiditate rigatur. Quòd etiā destillationes eadem ratione vocem raucam efficere possint, nemo non intelligit. Vehemens quoq; exclamatio similiter vocē afficit, vtpote quę similem inflammationi circa iam dictā membranam atq; gutturis musculos, parit affectum. Cæterum, quum gutturis interni musculi inflammantur, eū affectum anginam esse constat, quæ simul & vocē & spirationē lædit. Ac idem quoq; in vniuersum facere solent omnes præter naturam tumores, siue in spiritalibus vijs exoriantur, siue extrinsecus ipsas comprimant. Sic enim gula quoq;, vbi inflammatione affecta est, vt comprimat asperæ arteriæ tunicam, qua chartilaginū ipsius partes extremę, Sigmoides uocatæ {id est quæ sigma literæ figuram referūt} coniūguntur, & spirationi & voci noxam afferre consueuit. Haud absimile quoq; vitium inducit, vertebrarum ceruicis in anteriorem partem luxatio: sed de his iam antea dictum est. Igitur omnes huiusmodi affectus voci adueniunt proprijs ipsius instrumentis familiari aliquo uitio, siue primogenia affectione siue per consensum laborantibus, nam id ad propositum sermonem nihil conducit. Sunt præterea alij affectus, cum peculiari sua materia priuatur: atque in commentarijs de uoce dictum iam est, quòd propria huius actionis materia, generatim quidem loquendo, est expiratio: secundum speciem uero atque propriam differentiam, exufflatio, quæ quidem est, quum affatim spiritus foras effertur per musculorum intercostalium actionem. Vnde fit, ut per uehementia thoracis uulnera, atque omnino ipsius in altera parte resolutionem, in primis quidem semispirans, ac mox semiuocale animal euadat, idq; per accidens. In apoplexia uero, sopore, morbo comitiali, catoche.i. uigilanti sopore, communi ratione earum actionū, quæ ab impetu & uoluntatis imperio procedūt, uocē lædi contingit, siue spinalis medullæ partes primæ siue simul cū ijs cerebrū quoq; afficiatur. His itaq; quinq; inter se consequētia quadam conuenientibus, expiratione, exufflatione citra strepitū, strepēti exufflatione, uoce, loquela, si earū prima lædaŧ, reliquas oēs lædi necesse est:

A.l.1.f.1.d.5. c.4.fo.11.f

A.P3.f.10.t.2. c.1.fo.263.a

C

ibidem.

ibidem c

D

vltima vero læſa reliquæ haudquaq̃ læduntur:at,cũ ſecunda,tres reliquæ læduntur:cum tertia,duę E vltimæ:cũ quarta vero ſola,poſtrema læditur. Etenim,ſi nihil omnino expiret animal vel ex vtriſque thoracis partibus,vel ex altera parte duntaxat:ſi quidem ex vtriſq;,celerrime ſuffocabit: ſi vero ex altera tantum, ſemiſpirans atq; ſemiuocale reddet, perdetq; ſimul reliquarũ deinceps duarũ actionum partem dimidiam,quarũ alteram exufflationem citra ſtrepitũ,alteram vero ſtrepẽtem, nominare conſueuimus. Quòd ſi expiratione ſeruata corrumpatur exufflatio, reliquæ tres actiones,ſtrepens exufflatio,vox,& loquela ſimul corrũpentur: ſicut voce pereũte loquelam quoq; perire neceſſe eſt. Cũ itaq; dictarũ actionum opifices muſculos cognoueritis, ſupereſt conſiderare, qui ex ipſis proprio affectu laborẽt,& quorũ actio lædatur per accidẽs. Quòd ſi quidpiá eorũ,quę ex corporum diſſectione vidiſtis, obliuioni tradideritis, admonebunt vos ij,quos de reſpirationis cauſis,atq; de voce perſcripſimus,commentarij: atq; de his ipſis in ſecundo libro de viuorum diſſectione etiam dictum eſt. Sanè expirationem faciũt vniuerſi thoracem contrahentes muſculi: exufflationem (quæ vehemens expiratio eſt) intercoſtales maxime: ſtrepentem exufflationem ij,qui in faucibus ſunt: vocem vero ipſam gutturis muſculi efficiunt. Sed lingua articulatim vocem diſtinguens,loquendi vſum præſtat:atq; non nihil ad hanc rem conferre videntur dentes, labra, narium foramina,palatum,gurgulio,præterea ſymmetrum linguæ ipſius vinculum. Itaq; balbis blæſiſq;, F atq; alijs,qui impedita ſunt loquela, loquutionis inſtrumentorũ aliquod, aut cũ natura ipſum formaret, aut poſtea, lædi certum eſt, veluti quum vel polypus vel aliud quidpiam narium foramina obſtruit,aut ex primis dentibus aliquis deperditus eſt,aut vbi labia fuerint mutilata. Verum, quo pacto quidem tenuẽ obtineant vocem,ac præterea quõ aliæ vocis tum differentię, tum affectiones fieri poſſint,vt rauca,reſonans,tenuis,aſpera, obſcura,in cõmentarijs de voce ſufficiẽter diximus.

Quæ loca afficiantur in reliquis ſpirandi difficultatibus,quæ ſuperius omiſſæ ſunt. CAP. 7.

ATque de dyſpnœa id eſt difficili reſpiratione,iam antea, vbi ſpinalis medullæ paſſiones percurrimus,multa dicta ſunt:quibus nũc in memoriã reuocatis,quæ ad preſentem cõtemplationem ſuperſunt,ſubiungam. Itaq; in vniuerſum expedite vos meminiſſe velim muſculorũ thoracem mouentium,neruorumq;,qui ad ipſos perueniunt, quos in corporum diſſectione vidiſtis.

Igitur introeũtes ad hominem difficulter ſpirantem,in primis cõſiderate, an oẽs thoracis muſculi moueanť:an ſoli intercoſtales ſine ſuperioribus:atq; an ſimul cũ intercoſtalibus ſeptũ tranſuerſũ quoq; moueať. Quũ itaq; conſpexeritis oẽs moueri, vnã ex tribus,quas dicemus, cauſis,hmõi motionem efficere putandũ eſt,ac deinde,quæ ſit illa,quæ nunc infeſtat, perpendere oportet: ꝙ ſi non oẽs mouentur,aliter definire. Subijciamus igitur aliquem oẽs ſimul mouere muſculos, vt pectus G vnà cũ ſcapulis manifeſte ſubleuetur. In hoc *ex tribus vnum aliquod conijcere neceſſe eſt, aut virium imbecillitatem, aut viarum ſpiritus anguſtiã, aut vehementem in corde & pulmone calorem: A.l.3.f.10.t.1. c.8.f.259.a quamuis interdum duæ, acnon nunquam (licet raro) tres quoque ex iam dictis cauſis concurrere poſſint. Atqui tribus quidẽ ſimul conuenientibus proximã mortem timere oportet: vbi vero duæ fuerint,difficile eſt ægrum ſeruare: ſed vna dũtaxat infeſtante, peculiari opus eſt finitione, vt ſciať, vtrũ ad ſanitatẽ peruẽturus ſit æger,an ſub malo ſuccubiturus. Igiť,vbi virtus dũtaxat fuerit infirma,ad tria mouentiũ muſculorũ genera venire,eoſq; oẽs ad motionẽ excitare ſolet,ꝙ vnum genus vehementer mouere ipſa nequeat: quippe,ſi ſeptum tranſuerſum ſolũ, ſufficienter mouere poſſet virtus,veluti quum ẽm naturã ſe habebat,neq; intercoſtalibus neq; ſuperioribus muſculis indigeret: qm̃ vero imbecilla eſt,oẽs ſenſim mouet,ſed neq; frequentẽ neq; rarã valde facit actionem. His igiť adhibenda eſt mẽs,nã cætera haud difficulter per ea diſcernũtur. Sanè plurimũ aucto in ſpiritalibus inſtrumentis calore,oĩbus quidem thoracis muſculis agit animal, ſed & velox & frequens & vehemens eſt eorũ actio, qñ videlicet citra viriũ imbecillitatẽ calor infeſtat: At viriũ imbecillitatem,vbi flãmeus calor non acceſſerit, neq; velox neq; frequens valde comitatur motus: proinde non ita multum oẽs thoracis partes dilatat: quippe hoc diſpnœæ genus cũ ea, quæ ob nimiam in- H cẽſionem facta eſt,vnũ ſolum cõe habet,ꝙ oẽs thoracis muſculi per ipſam agunt. Quinetiam,vbi ob plurimum calorem ſpiratio difficilis eſt, præter magnitudinem frequentiam & celeritatẽ hoc quoque accedit,ꝙ calidus feruenſq; ſpiritus exufflando producitur. At in *virium imbecillitate, A.l.3.f.10.t.1. c.21.fo.260.d nulla ab ore facta exufflatione,ſpiritus ex ſolis naribus emitti ſolet: quòd, ſi per inſpirationem cuipiam narium pinnæ manifeſte contrahi videantur, id vero efficax imbecillæ facultatis indicium eſt. Ob ſpiritalium uero inſtrumentorum anguſtiam totus quidem thorax ad plurimum, celeriter & frequenter dilatatur: ſed,qui ſic laborant, ſine exufflatione ſpiritum reddunt. Si uero ſimul conueniunt in ſpiritalibus inſtrumentis & calor & anguſtia,ut in peripneumonia,tum neque maxima neq; frequentiſſima neq; etiam celerrima ſpiratio ſufficere poteſt: ſed reſidere tentant ſic laborantes, etenim ſentiunt hoc pacto totum thoracem facilius dilatari, quippe qui decumbentibus in ſeſe concidit eò, quòd pectoris partes ad ſpinam declinant, qua erecta thorax etiam ſimul fertur,non amplius ſe ipſum grauans. Ac ſimiliter quoq; reſpirare ſolent ij, quibus aſperæ pulmonis arteriæ plurima defluxione oppletæ ſunt, aut ubi ex proximis locis in ipſas aliquid deriuatum eſt: à iam dicta uero ſpiratione,unica duntaxat re differunt,quòd neq; exufflant, neq; calidum ſpiritum emittunt. Sic etiã ijs,quibus inter thoracem pulmonemq; magna puris quantitas collecta eſt,

** μελαίνης .i. nigra, eſt ĩ impßis græcis: et ita ẽt uerterat tralator uetus ad uerbum ex græco. De qua uoce uide ẽt .1. pror. cõme. 3. Quædã tamen græca exemplaria habent μεγάλης .i. magna.*

A est, quos suppuratos vocant, totus thorax attollitur: sed neq; calidus est ipsorum spiritus, neq; etiã exufflando emitti solet, nisi adurẽs fortasse febris accesserit: verum hi celerrime suffocantur tũ ob multitudinẽ ipsam, tũ φ vires oĩbus suppuratis ex necessitate imbecilliores redditæ sunt. Sed non necessario in fluxionibus, quæ ad pulmonẽ irruunt, aut peripneumonia, aut asthmate id est anhelatione, vires imbecilliores redditæ sunt: nam contra, per anhelantes solos affectus, crassis & viscosis humoribus pulmoni impactis vires robustæ cõstantesq; permanserunt. Atque, si tuberculũ coctu difficile aliqñ in ipso natũ fuerit, thorax maxime quidẽ dilatabitur, sed nõ ita multũ inspirabit aerem: ideoq; cõtinenter spirare cogit: nõ tñ exufflare solet, id. n. aucti caloris propriũ est. In eandem dispnœæ speciẽ, sed alia rõne, labuntur ij quoque, quos angina molestat, ob angustiã, quæ nõ sit in cõcauitatibus, quæ inspirationẽ suscipiũt, sed in ijs, q̃ ipsã trãsmittũt. Quibus vero & abscessus, & inflãmatio, atque humorũ plenitudo in thoracis aut pulmonis cauernis cõsistit, nulla obstructione accidente in gutture neque in aspera arteria: sed in illis cauitatibus, quæ inspiratũ aerẽ suscipiũt, angustia genita, ex necessitate sequẽ magna thoracis dilatatio, sed non ita multus trahẽ spiritus: proinde laborantẽ & celeriter frequenter spirare necesse est: præ omnibus. n. vos meminisse velim magnæ respirationis geminas esse dñas, interdum quidem ob dilatationis thoracis magni-

A.l.3.f.10.t.4. c.14.fo.270.h

B tudinem interdũ verò ob inspirati aeris multam essentiã. Sciendũ autẽ, φ sæpenumero vos admoneo earum rerum, quæ à prioribus omissæ sunt: nam, quas ipsi persecuti sunt, earũ propter scriptorum multitudinem facilis atque in prõptu est memoria: quæ vero ab Hippocrate (quãuis optime de dyspnœa scripserit) nõ sunt definita, ea posteriorũ nemo explicauit definijt ue: idcirco necessariũ esse putaui creberrime illorũ vos admonere. Igitur, quicũque sine inflãmatione, vel omnino sine aliquo præter naturam tumore, aut angustia spiritaliũ instrumentorum, per febres ardẽtes difficulter spirant, his inspirati aeris quantitas magnitudini dilatationis thoracis proportione respondet: Quibus vero vel tumor vel angustia sine flammeo calore in spiritalibus est, in his thoracis qui dem dilatatio maxima est: id vero, quod inspiratur, non solum dilationem proportione non assequitur, verumetiam minus, quàm secundum naturam inspirari solet, attrahitur. At sine distinctione vnam dispositionem ostendit magna thoracis dilatatio, si raritatem simul acceperit. Verũ animaduertere oportet, ne aliquando in hac decipiamini, putantes eam spirationem, quæ ob virium imbecillitatem omnibus agentibus musculis efficitur, eandem esse cum magna: quam equidem, quo clarior esset interpretatio, aliqñ sublimẽ vocare volui: & mihi facile tunc fuit intelligere, Hippocratem eum sublimem vocare spiritum, qui sublimioribus thoracis partibus inspiratur: quem-

C admodum, quum inquit: Magnus spiritus & ex longis interuallis delirium declarat: constat eum magnũ pro multo dixisse. Is vero bifariam fieri põt, vel sine superiorum musculorum actione, vel ipsa quoque cõcurrente: nam plerũque intercostales musculi vnà cum septo trãsuerso ad maximã thoracis eleuationem, qua multus spiritus alliciatur, superiorum musculorũ auxilio non indigent.

In Prog. cõ.1 t. 24.4ª. 194.h

Quòd vero hmõi eleuationis species delirium portendat, in cõmentarijs de dispnœa iam ostendimus, vbi etiam cuiuslibet difficultatis anhelitus dispositio declarata est. Nunc vero, vt compendio quodam hic explicamus eos affectus, quos in alijs cõmentarijs iam percurrimus, ita & de dyspnœæ differentijs partim quidẽ dictũ est, partim vero in sequẽtibus dicemus. Nam magnarũ respirationum alia quidẽ crebra est, atque huic sunt dñæ complures, quarũ aliæ alias dispões indicant: alia vero rara, vnicam indicans dispositionem. Sic etiam de exigua dicendum est, φ rara quidem spiritalium instrumentorum frigiditatẽ: frequens vero non solũ spiritaliũ, sed eorum quoq;, quæ cum ipsis mouent, vt hepatis, lienis, ventriculi, gulæ, laborem indicat. Quũ igitur plures sint dispositiones, quas per vehementes motus dolor comitatur, ex alijs notis & considerandũ & definiendũ est, siue inflãmatio quædam, siue erysipelas, siue vlcus, siue abscessus dolorẽ efficiat. Quinetiã didicistis, φ inæquales intẽperãtiæ, dolores excitare sæpenumero solẽt: similiter spiritus crudi

A.l.1. f.2.d.3. c.14 fo. 42.c

A. ibid.c.16.d

D flatuosiq; copia, qui arctatus aliqñ partes ipsum ambientes distendit, aliqñ vero violenter egreditur. Præterea calidi & acris, aut frigidi & lenti humoris abũdantia, si aliqñ retẽtus succus ambientia corpora distendat, aut inde violenter exeat, dolores efficere potest: φ, si grauius affecta fuerint instrumẽta, in quibus hmõi res cõtinentur, dolẽt vel nõ mota: si vero leuior fuerit affectus, qñ mouentur. Verum in libris de dyspnœa causam explicauimus, cur exiguæ spirationis frequens quidem spiritus, motorũ per respirationẽ instrumentorũ laborẽ significet: rarus vero vehemẽtem refrigerationẽ, & quidẽ spiritalium duntaxat, præcipue pulmonis, & cordis. Est ẽt alia dyspnœæ species, quũ veluti breui quadam quiete intercipitur opus thoracis, idq; non nunquã inspirando, non nunq; vero expirando, siue hoc accidat ob musculorum thoracis conuulsionem, siue ob caloris copiam, cogentis laborãtem continenter vel inspirare vel expirare. Est insuper alius respirationis affectus, quẽ apnœã (quasi nõ spirationẽ dixeris) nominãt, nulla, vt aspiciẽtibus vr̃, facta respiratione: verũ vt rei ipsius natura declarat, eã non fieri incredibile est: nam impossibile vr̃, vt animal omni spiratione exacte priuatum in uita seruari possit, φuis ea animalia, quæ in cauernis latere cõsueuerunt, thoracem mouere uideantur minime. Proinde duorum alterum conijcere oportet, aut adeo exiguam fieri spirationem, ut sensum effugiat: at huiusmodi animalia tunc spiratione omnino non indigere, sed eam transpirationem, quæ per uniuersum corpus fit, sufficere: quippe hanc

cor ipſum per arterias efficit: reſpirationem vero per thoracem cerebrum "efficere conſtat. At vero diſpoſitio, quæ apnœam facere poteſt, omnibus animalis partibus communis eſſe videtur, veluti in apoplexia, ſopore, morbo comitiali, catalepſi: nam in his omnibus nullus proprius affectus ſpiritalia inſtrumẽta præ cæteris infeſtat, nõ magis, ꝙ vocis aut locutionis aut progreſſionis inſtrumenta, ſed affecto principio omnia, quibus vires ſuæ, per quas reguntur, ab ipſo ſuppeditari conſueuerunt, ei conſentire neceſſe eſt. Verum de apnœa iam & particulatim & per ſe diximus: quãobrem tempus eſt, vt nunc ad alia tranſeamus. E A.l.3 f.10.c.7. fo.258.g

De affectibus Pulmonis. CAP. 8.

QVum autem exercitationis via, qua ad affectorum locorum notitiã peruenitur, duplex ſit, altera quidem ab apparentibus accidẽtibus, altera vero à corporis partibus, ſi quis per vtraſq; voluerit exercitari, eadẽ bis dicet, quãuis alio & alio modo: Vt verbi grã de pulmonis affectibus dictũ eſt, vbi de dolorũ ratione, præterea etiã vbi de ſanguinis reiectione ac de dyſpnœa diximus, atq; in præſentia quoq; dicemus. Etenim "vehemẽti dolore nunꝙ cruciatur, verũ & grauitatis ſenſum, & aliqñ extenſionem quandã vel ad os pectoris vel ad ſpinã peruenientem, percipere poteſt: ibi.n. membranæ ipſum ambientes ſuſpendũtur. Sæpenumero etiam "anguſtia moleſtatur laborantes, atque ob hoc crebro celeriterq; ſpirant, ac thoracẽ vehementer attollũt, ſed non ita multum aerem attrahũt. Hęc ſi citra febrem acciderint, aut crudũ tuberculũ, aut lentorũ, craſſorum'ue, aut quorundam aliorũ humorũ plenitudinem, in eo exiſtere: aut pus, aut aliũ quendam humorem vel lentum, vel craſſum, vel multum, circa ipſum effuſum fuiſſe declarãt: verum ea inter ſe per præterita accidentia diſcernere licebit. Nanque, ſi quis per bonam valetudinem, quum ſolitas actiones facere poteſt, ſic difficulter ſpirare inceperit, augeaturq; accidẽs, neque inter reſpirandũ ſtertere videatur, crudi tuberculi ortum ſuſpicari oportet. Si vero ſtertendo ſtrepitum fecerit, lẽtorum craſſorumq; humorum pertinaciter impactorum multitudinem, pulmonis bronchia moleſtare indicium eſt. Quòd, ſi ilico ab anguſtiæ ſenſu quis difficulter ſpirauerit, fluxionem vel à cerebro, vel à vicinis ſedibus in pulmonẽ irruentẽ oſtendit. Sed, quum fluentibus in pulmonẽ vel viſcoſis, vel craſſis, vel multis humoribus, hominem difficulter ſpirare dico, in bronchijs eos contineri intelligas, velim: vt.n. in totũ viſcus læuis arteria diuiditur, ita etiam bronchiorum eſſentia in totum pulmonem ab aſpera arteria procedit: vocantur autẽ à diſſectoribus bronchia, aſperæ arteriæ chartilagines, ſigma literæ figuram referentes. At, vbi "pleuritis præceſſit, mox remiſſa febris vehementia intra latera grauitas in imo thoracis derelicta ſentitur: ac, vbi quis affatim à decubitu trãſmutatur, idq; maxime ſi ab vno latere in aliud ſe cõuertens deſuere aliquid ſentiat, puris multitudinem ibi contineri haud dubia coniectura eſt: quinetiam in ijs fluctuatio ſæpenumero haud obſcure auditur: accedit ad iam propoſitas notas hoc quoque indicium, ſi vehementi prægreſſa pleuritide nihil penè laborans expuerit. Si vero citra febrim alius quiſpiam ſeroſus aut pituitoſus humor in thoracis ſpacium ſubito defluens, ſpirandi difficultatẽ excitauerit, laborans "tenue ſputum, idq; ab initio quidem exiguum, ſed cũ vehementi tuſſi: vbi vero cõcoctum eſt, plus atque craſſius & cũ mitiore tuſſi expuere ſolet. Quippe bifariã "accidere poteſt, vt vehementer tuſſiendo pauca quis expuat: alij enim ob lentum craſſum'ue humorem, alij ob tenuem id facere videntur: ſiquidem tenuis humor, quum ſubleuatus eſt, inter tuſſiendũ à ſpiritu diuiſus refluit: lentus vero aut valde craſſus difficulter effertur, vtpote ꝙ nõ tã facile à corporibus, quibus impactus eſt, abſtergi, neq; etiã à quauis ocurrentis ſpiritus violẽtia impelli põt: niſi.n. ſpiritus, qui tuſſiendo effertur, & multus & vehemens fuerit, nihil ſecum educet. Igitur ſputum, quod neque liquidũ aut aquoſum admodũ fuerit, neque craſſum valde etiã aut lentum, id facile efferri ſolet, maxime ubi ualidæ fuerint uires: etenim ſine uehementi thoracis contractione uehementer tuſſire nemo poteſt: at ſine ualida tuſſi craſſos lentoſq; humores efferri impoſſibile eſt. Qñ uero cũ ſpirãdi difficultate, cui & anguſtia & grauitas coniũcta eſt, acuta quoque febris inciderit, is affectus inflãmatio pulmonis eſt. At, ſi intolerabile fuerit incendiũ, anguſtiæ uero grauitatiſq; ſenſus minor, eryſipelas ipſum uexare cenſendũ eſt. Extremis autẽ id definitis, quid ſit eryſipelas phlegmonodes, aut inflammatio eryſipelatodes, haud difficulter deprehendetur. Sunt alij pulmonis affectus, ubi citra humorũ affluentiã intemperies ipſum infeſtat, ſiue ęqualis ea fuerit, ſiue inęqualis. Igitur inęqualis tuſſim excitat: ęqualis uero, ſi moderata eſt, rhythmum reſpirationis immutat: at, ſi uehemẽs idq; uincente calore, frigidi aeris atque potionis cupiditatẽ inducit, ac tractu tẽporis finitur in febrim. Per frigidã aũt intemperiẽ cõtrariã euenire ſolẽt: quippe, ſi modũ ſeruauerit, calidi aeris ac calidæ potionis deſiderium excitat: ſi uero modũ exceſſerit: replet uiſcus ipſum fluxionibus. Cæterũ de ſanguinis ex ipſo pre tuſſim reiectione, quæ fit uel exeſo uel rupto uaſe aliquo, uel ore alicuius uenæ patefacto, antea, ubi de ſanguinis ſputo mẽtionẽ fecimus, iã dictũ aliquid eſt: atq; nũc quoq; pauca quædã dicemus. Porrò ruptiones in ipſo deprehendes tũ ex multi ſanguinis fluxione, tũ ex magna notabiliq; aliqua cã, quæ pceſſit, ſi ſubito aduenerit: uoco autẽ præcedẽtes cãs, ut quũ aliquis ex alto, uel in ludo, uel certamine ceciderit, aut quũ alter ſuper alterũ cadit, aut ubi ex inanimatis corporibus aliquod graue, ut uel lapis uel lignum, thoracem læſit: non nullis ira cum clamore præceſſit. Quinetiam citharœdis tragœdiſq; certantibus, aut acuta uehemẽtiq; uoce clamãtibus, uaſa interdum dirũpuntur, maxime ubi

non

Printed marginal references (right margin): A.l.1.f.1.d.5. c.1.fo.9.c — A.l.3.f.10.t.4. c.14.fol.270.h — F — A.l.3.f.10.t.4. c.7.fo.269.f — G — A.l.4.f.1.t.3. c.7.fo.418.h — A.l.3.f.10.t.1. c.5.fo.258.h — H

A non præmiſſa pulmonis per præcedẽtes exclamationes lenitione, violẽter clamare conãtur. Vt.n. luctatoribus, ſi certamen aggrediantur, muſculis prius neq; calefactis, neq; per frictiones aut moderatas motiones explanatis, partes quædam rũpuntur atq; conuelluntur, ita etiã pulmoni accidere ſolet: quem quidem frictionibus ad vehementes motiones præparare non licet, per exclamationes autẽ, quæ frictionibus proportione reſpõdent, id efficere ſtudemus. Inſuper nulla manifeſta extrinſecus adueniente cauſa, vt in cæteris corporis particulis, ita in pulmone quoque vas aliquod ob ſanguinis abundantiam dirumpi poteſt: quum videlicet extenſioni reſiſtit aut ob frigus à vicinis partibus contractum, aut ob innatam intemperiem. Ita Hippocrates, ‖ Venas, inquit, frangit frigidum. Atqui ipſum per ſe rupturas non facit, ſed quia venarum tunicas frigiditate ſua duras & extendi contumaces reddens, vt rumpantur, paratiores efficit: ruptionis vero cauſa eſt aut vehemens motus, aut humorum abundantia, qui vel per ſe vel vnà cum crudo & frigido & flatuoſo ſpiritu venas extendunt. Verum fractionis ab huiuſmodi haud obſcurum indicium præbet ſubita cumulati ac vniuerſim fluentis ſanguinis vacuatio. Quum vero venarum ora aperiuntur, non frigidæ, ſed è contrario calidæ diſpoſitiones præcedunt: veluti vbi multis eiſdemq; calidis balneis homo vtitur, atq; terram inhabitat calidam, fueritq; anni tempus eiuſmodi, ſimiliter quoq; alimen-

B ta & potiones. At, quæ eroſo vaſe aliquo affatim accidunt ſanguinis euacuationes, eas præcedere ſolent exigua ſputa, atque acres in pulmonem à capite fluxiones: non nunq̃ vero & "pulmonis aliqua pars aut ramentum ſimul efferri videtur, vt neminem latere poſſit ad pulmonem, hunc affectum pertinere. Orto vero in aſpera arteria vlcere, præter hoc, q̃ ſputum purulentum apparet, dolorem quoq; in loco affecto laborãs ſentire conſueuit: ipſum vero per ea, quæ ſcreãtur, quia exigua ſunt, ab vlcere, quod in pulmone natum eſt, diſcerni poteſt: quippe ab vlceribus pulmonis plus ſputi reijcitur. Atq; vt ex pulmone educta particula, viſceris ipſius vlcerationem ſignificat, ita ex gutture videmus interdum corpuſculũ aliquod à ligula (Græci epiglõttida vocant) per vlcerationem excreari. Id vero non ſolum hoc indicio deprehenditur, verum etiam ex eo, q̃ in vlcerato loco doloris ſenſu laborans infeſtatur, veluti de aſpera arteria dictum iam eſt: etenim pulmonis vlcera dolor non comitatur: ea vero, quæ in his ſedibus oriuntur, dolorem quidem inducunt, ſed non vehemẽtem: vt, ſi alicui ſuapte natura hebes fuerit ſenſus, ipſum planè non percipiat. Igitur perſæpe vidimus eos, quos iam ſupra propoſuimus, affectus, & qui pulmoni, & ſpacio thoracis, & aſperæ arteriæ, & gutturi accidere poſſunt, quippe omniũ horum ſermonis cõmunitate inducti mẽtionem fecimus: qui vero deinceps dicentur, non ita crebro nobis apparuerunt. Quidam humorem

C repente expuit, liquidæ bili in colore perquàm ſimilem, mediũ videlicet inter flauum ac pallidũ, at nulla acredine infectum: atq; ita quotidie maiorem eius quantitatem expuit: deinde læui ſuborta febricula tabeſcere incepit adeo, ut purulenta ſcrearet. Poſtea tractu temporis, quatuor videlicet menſiũ, exiguũ cum pure cruorẽ reiecit, atq; ſic aucta febre magis conſumebatur: ac iterũ atq; iterum plus expuebat, adeo, vt magnã ſputi quantitatem redderet: quocirca magis increſcente febre ac reſolutis viribus, eorum, qui tabe marceſcunt, exemplo mortẽ obijt. Deinde alium vidi, eodem fere modo ſex mẽſibus, ac aliũ quoq; diutius laborantem. Igitur, qui primus nobis occurrit, initio quidem nihil mali habere, ſed tandem peſſime affici viſus eſt: alterum uero quũ conſpiceremus, ei ſtatim ab initio cognito malo, præſenti medicamento ſuccurrere tẽtauimus: ac multo magis etiam tertio. At, quãuis multo negocio utrunq; liberare conaremur, nihilominus neq; horũ ullus, neque alius poſt eos ſeruari potuit: quum.n. morti iam proximi eſſent, pulmonis ipſius putres quaſdam partes expuebant. Proinde facile cognoui haud abſimili eos affectu laborare, qualem in externis partibus uidere ſolemus, quum à putrefaciente quopiam humore inficiũtur: uerum has & abſcindere & urere poſſumus, pulmoni vero horũ auxiliorum neutrum adhibere licet: quapropter oẽs

D perire neceſſe eſt. At uero, poſtremũ quum uiderẽ, ad uiſceris fortè exiccationem ſollicito me animo conuerti, & quidem odoribus atq; potionibus ad id efficacibus. Proinde medicamẽtum, quod hedychroum uocant, interdiu naribus ipſius iugiter adhibere iuſſi: ad ſomnum uero ſeſe conuertẽti præſcripſi, ut nariũ foramina ex aliquo præcioſorum unguentorum illinerent, qualia uidelicet Romæ præparari ſolent, uocant uero ea & foliata & ſpicata: atq; dedi in potu medicamẽta, mithridaticam uocatã compoſitionem, ambroſiã, athanaſiam, theriacã. Itaq; perpetuo anno ſic educatus, tandem ſimiliter, ut reliqui tabidi, uitã finiuit: quã fortaſſe ob iam dictam educationem longiori tẽpore protraxerat. Præterea alium hmõi affectum in pulmone notaui. Quidam "diuturna tuſſi uexatus, & exiguum lentumq; pus expuens, fruſtum quoddã paruo grãdinis grano haud abſimile excreauit, ac deferens illud mihi oſtendit, atq; rurſus non ita multo poſt aliud quoq; attulit: unde conieci lentum illũ humorem, quẽ antea expuere ſolebat, ſiccatum induratumq; hmõi ſubſtantia perueniſſe. Quamobrem medicamentum ei in potu dedi, quod aſthmaticis auxiliatur: atq; ita factum eſt, ut minorem expueret grandinem, atque longiori, quà'm antea, interuallo: neq; pluribus deinceps annis adeo mitigari potuit affectus, quin tandem moreretur. Cæterum grandines ipſæ magna ex parte erui magnitudinem æquabant, quamuis interdum maiores interdum minores eſſe uiderentur. Atque alios quoque ſimiliter quidem ſpuere, ſed nihilominus in multos annos uitam extendere, uidimus: quorum alij aliam ob cauſam, alij uero ob ſpiritalium inſtrumento-

6.Epid.cõ.3.t. 14.3ª.172.c

A.l.3.f.10.t.4. c.22.fo.272.b

.l.3.f.10.t.1. 1.fo.264.c. t t.4.c.22.fo. 72.b

rum affectum mortui sunt, quamuis nihil cruoris excrearent. Ea vero, quæ Antipatro medico E acciderũt, nemo est, qui nesciat, vtpote qui medicam artem publice apud Romanos professus est. Agebat hic ætatem sexaginta quidem annis minorem, sed quinquaginta iam annos excesserat. Is correptus aliqñ febre quadam ephemera, idq́ꝫ ab euidenti causa, declinante iam febre, vt, quid sibi facto opus esset, intelligeret, pulsum ipse suum tangere aggressus est. Quum igitur omne inæqualitatis genus in arteriarum motione inueniret, in primis quidem territus est: deinde vero, quum sese non febrire plane sentiret, ilico balneum subijt, quippe laboribus ac vigilijs corpus fatigauerat. Atqꝫ tenui quoqꝫ victu, donec diem tertiũ præterijsset, vsus est: quo, quum nulla appareret febris, ad solita negocia pertractanda prodijt: atque arteriam in extrema brachij sui parte tangens, admiratus est perseuerantem in pulsibus inæqualitatem. Occurrens itaque mihi, extẽdit manum ridens, iussitq́ꝫ pulsum tangere. At ego subridens, quid, inquam, sibi vult hoc, quod proponis ænigma? Ille iterum ridens obnixe orauit, vt tangerem. Igitur inter tangendum omnigenam in pulsu inueni inæqualitatem, non solum in multarum pulsationum cumulo, quam systematicen {id est congregatricem} vocant, verum etiam in vna arteriæ distinctione. Proinde miratus, quomodo adhuc viueret, quum talem haberet pulsum, interrogaui, num difficilis aliqua esset ei respiratio: illo vero nullam se sentire respondente obseruaui equidem, an aliqñ mutaretur, quippe F sex mensium spacio assidue arteriam tangebam. Quumq́ꝫ ab initio interrogaret, quænam corporis dispositio mihi videretur posse huiusmodi pulsum efficere, atque per quẽ modum, idq́ꝫ citra febrim, ad eam quæstionem respondi in commentarijs de pulsibus iam declarasse me huiusmodi inæqualitatem: nanque ob magnarũ in pulmone arteriarũ angustiam id euenire putaui: angustiæ vero causam esse dixi visceris inflammationẽ: at tibi hanc ob causam id nunc accidisse impossibile est, quippe febre fuisses affectus. Relinquitur igitur vel obstructione ex liquidis & crassis & viscosis humoribus, vel crudi cuiuspiam tuberculi ortum, in huiusmodi te dispositionem induxisse. Tum ille respondens, oportuisset (inquit) me suspiriosa orthopnœa laborare. At ego probabilia dixi ipsum loqui, sed à veritate aberrare: quippe fieri non nunquã huiusmodi orthopnœam ob eã, quam diximus, causam, id vero, quum in asperis, non in læuibus arterijs, crassus & lentus humor cumulatur. Proinde omnem ei victus rationẽ, atque medicamenta quoque haud aliter, ꝗ̃ asthmaticis, adhibere iussimus. Deinde sex (vt dixi) mensibus elapsis, leui quadã spirandi difficultate affectus est, accedente simul cordis palpitatione, in primis quidem semel, deinde bis, atque ter, postea quater, ac sępius quoque, aucta simul spirandi difficultate ad quindecimum vsque diem: post quẽ difficillima derepente oborta spiratione, exolutus statim obijt aliorum quorundam exemplo, qui G cordis affectibus laborant: de quibus posthac sermonem faciemus.

GALENI DE LOCIS AFFECTIS

LIBER QVINTVS.

ARGVMENTVM LIBRI.

Affectus Chordis, Thoracis, Septi transuersi, Gulæ, Oris ventriculi, & Iocinoris explicantur.

Ob Cordis tantum læsionem subitam oriri mortem posse, non vero si aliqua cæterarum partium lædatur. CAP. 1.

IN præcedenti libro, quum de pulmonis affectibus ageremus, sermonis cõitate & thoracis & cordis aliquãtulum meminimus: pleniorem vero absolutioremq́ꝫ de ipsis sermonem in quintũ hunc librũ distulimus. Qm̃ vero quar- H tus liber in accidentibus, quæ Antipatro medico euenerunt, finẽ sortitus est, læso in primis ipsius pulmone, deinde ad cor etiam trãseunte affectu, operæpretium me facturũ arbitror, si oẽs eius affectus percurram. Igitur, quemadmodum de cæteris corporis partibus, ita de corde quoqꝫ definiẽdũ est, quænam ipsi proprie vel primario affecto, vel vtcunqꝫ noiare volueris, fiant accidentia: quænã vero ipso cæteris partibus cõsentiẽte. Id autẽ ex ijs intelligi potest, quæ prius in alijs libris demonstrauimus, vbi iam declaratũ est innati caloris cor velut fontem esse, neqꝫ animal mori omnino posse, ni cor afficiatur. Quũ itaque tres sint principes partes, quibus gubernatur animal (quippe ″præter cordis principatũ, ostensum est & sensum & motũ vniuersis corporis partibus à A.l.1.f.1.d.5 cerebro suppeditari, iecur vero nutricis facultatis esse principium) semper mors ad immodicas se- c.1.fo.9 f quitur cordis intemperãtias: simul.n. cum ipso oẽs vitiantur partes. Quum ″enim (vt ostendimus) A.l.1.f.1.d.6 ipsæ peculiari cordis temperie actiones suas perficiant, hac pereunte actiones quoqꝫ ipsarum pe- c.4.fo.27.a rire necesse est, ac proinde cerebri quoque, & iecoris: horum vero temperie deperdita non oportet cordis simul actionem perire. Si enim ″neque sentiendi neqꝫ mouendi ab electione facultatem A.l.1.f.1.d. animal habuerit, neqꝫ nutriatur, veluti in latentibus euenit animalibus, nihilominus viuere ipsum c.4 fo.27.b

posse,

A poſſe,quoad cor manſerit illæſum,haudquaquam negãdum eſt. Quin videmus ſæpenumero multis deinceps diebus alios neque intelligere neqꝫ ſentire neque etiam moueri,at nihilominus viuere: quemadmodum vbi quis ob virium hepatis imbecillitatem ſine alimento permanens, diutius etiã ſufficere poteſt: at vero,ſi cor reſpiratione priuetur,hominem ilico perire neceſſe eſt.Igitur, qui ad ſpirandi functionem nihil conferre thoracem putãt, ij cauſam reddere nequeunt,cur per vehementem apoplexiam,ſuperno duntaxat principio vitiato,laborantes ſubito moriãtur. At vobis eam inuenire haud difficile eſt(vtpote quibus efficaciter perſuaſum eſt muſculos,qui motionis principiũ à neruis in ipſos à ſpinali medulla,quæ in ceruice eſt,delatis ſuſcipiunt,thoracem attollere) priuatis

A.ibidem. a

tunc muſculis mouendi facultate,quæ ex cerebro ipſis influere ſolebat:"vt,niſi ad ſpirandi functionem ambo principia ſimul iuncta concurrerent, poſſimus vtique viuere, priuati interdum ſuperno principio.Igitur,ex quibus cauſis inuenimus,cur affecto cerebro in vehementi apoplexia', cor quoque lædatur, ex iiſdem ipſis,ſed ſecundum alium modum,cauſam quis inueniet,quamobrem in apoplexia minore, catalepſi, ſopore, morbo comitiali, lethargo, animal ita affectum non pereat. Nanqꝫ,ſi diligenter conſideraueris,inuenies per huiuſmodi affectus,quomodo ſpirent laborantes: quippe videbis & violentam & difficilem ſpirationem perinde, ac ſi vinculo quodam conſtrictus
B thorax attolli prohiberetur. Atqꝫ huius rei ſufficientem fecimus mentionem in libris de muſculorum motione: nanqꝫ ſimilis eſt hæc quæſtio ei,quæ de ſomno fit, in quo omnes muſculorum actiones exoluuntur,& ſola actio,quæ ad thoracis muſculos pertinet,ſeruatur: tunc vero ea duntaxat dixiſſe ſatis fuerit,quæ in præſentia propoſito noſtro conducere videbantur. Porrò,qua ratione homines per ſomnum ſpirant reliquis muſculis omnibus quieſcientibus, eadem quoque ratione per minorem apoplexiam atqꝫ alios ei vicinos affectus ſpirare poſſunt:vbi vero vel apoplexia vel alius quiſpiam affectus adeo vehementer increuerit,vt muſculorũ thoracis actio oĩno deperdatur, perire ſimul reſpiratione neceſſe eſt:vnde cordis quoque temperamẽtum ſoluitur: quo fit tandem, vt etiã animalis ipſius neceſſario ſequatur interitus:atque hac ratione per vehementes ſuperni principij læſiones animalia perire videmus. Iam ex iocinoris quoqꝫ affectu mori accidit, ſed alia ratione, atrophia ſcilicet: vnde longiore temporis ſpacio in huiuſmodi affectibus vitam protelare poſſunt. Atque mori contingit non nullos per alium quendam modũ, in ſyncopa, ſtomachi vitio eueniente,& vehemẽti dolore,& timore graui,& voluptate maxima: etenim, quibus vitale robur infirmum eſt, animi vero affectiones ob imperitiam fortes, his animæ eſſentia facile diſſolui poteſt. Atqꝫ aliqui ob mœſtitiã interierunt,ſed non ilico,vt de ſuperioribus diximus. At vir magnanimus
C neqꝫ ob mœſtitiã,neqꝫ ob aliã aliquã animi ægritudinẽ mœſtitia fortiorem,vnquam ſuccubuit:vtpote cuius animæ robur validum eſt,affectus vero non adeo vehementes.

De proprijs Cordis & pericardij affectibus. CAP. 2.

A.l.3.f.11.t.1 c.2. fol. 276.c
A.l.3.f.11.t.2. c.1.f.278.c

CÆterum proprio quoque"affectu cor laborare ſolet, vel ob ſimplicem intemperiem, ſiue inæqualis ſiue æqualis ea fuerit:vel"inflammationẽ, vel eryſipelas, idq́ꝫ dũ fieri incipit: ilico.n. antea,quàm augeantur huiuſmodi affectus,animal corrumpitur. Atqꝫ hos affectus rurſus cardiaca ſyncopa ſequitur:quemadmodum,quæ ſtomachi vitio fiunt ſyncopæ,ad eos affectus, quibus os ventriculi (ſtomachum non nulli appellant) infeſtatur, ſequi ſolent: verum hæ quoqꝫ conſentiente corde eueniunt.Porrò vtriuſqꝫ partis,tum oris ventriculi tum cordis,diſpoſitiones, aut à forti duntaxat intemperie,aut venenoſo humore,non nunquam ab eryſipelate, aut inflammatione, aut alio quopiam tali præter naturã tumore fieri ſolent.Igitur exiguæ quidem cordis intemperantiæ, pulſus arteriarum,pro ſua quæqꝫ natura, variant, de quibus in tractatione de pulſibus iam dictum eſt: maiores vero per proprias quidẽ ſimilariũ partiũ intẽperies ſubitã mortẽ non inducunt: per eas vero, quæ ad inſtrumentales partes pertinent,ſubito enecare poſſunt, ſed præcedentibus prius ſignis quibuſdam: quorum vnum eſt,quod & ab Hippocrate dictũ eſt; || Qui ſæpe & multum exoluun-

A.ibidem.c.

D tur ſine cauſa manifeſta,ij repente moriuntur:aliud vero,"palpitatio videlicet cordis aut per ſe eueniens,aut cum ſignificatione quadam,ꝙ in humore cor ipſum moueatur. Neque.n. mirum videri debet tantam humoris multitudinẽ cumulari aliquando in ambiente cor tunica,vt ipſum, ne attollatur,impedire poſſit:quippe in animalibus diſſectis vidimus plerunqꝫ plurimum humoris vrinæ ſpeciem referentis,in eo,qui ipſum inuoluit,panniculo cõtineri. Etenim ſimia"quædã, quum emaciari in dies videretur, eã tñ neceſſarijs noſtris negocijs impediti ſecare in tpe non potuimus: poſt mortẽ vero reliquis corporis partibus omnibus illæſis inuentus eſt in ambiente cor tunica tumor præter naturã,humorẽ in ſe continens,qualem puſtulæ (Græci hydatidas vocant) emittere ſolent. Atqꝫ in"gallo quoqꝫ vidimus aliquando cordis tunicam hmõi ſcirrhoſo tumore affectam, perinde ac ſi plures craſſæ mẽbranæ inuolutæ altera alteri fuiſſent:verum in eo nihil humoris cõtinebatur: vnde veriſimilis coniectura elicitur homines ẽt ſimilibus poſſe affectibus infeſtari. Inflãmato autẽ manifeſte corde gladiatores vidimus haud aliter,quã qui cardiaca ſyncopa pereunt,obijſſe. Igitur, ſi ad ventrem cordis vulnus aliquando penetrauerit, protinus magno cũ ſanguinis fluore hominẽ mori neceſſe eſt,idq́ꝫ præcipue,ſi ſiniſtræ partis venter fuerit vulneratus: ſi vero nõ ad vẽtrem uſqꝫ pertingat,ſed in cordis ſubſtantia conſiſtat uulnus,ex ita affectis aliqui non ſolum ea die, qua uulnerati fuerunt,ſed ſequenti quoqꝫ nocte uiuere potuerunt: qui inflãmationis ratione extincti ſunt:

Marginal notes: 2°. Apho. 41. Ex. ord. 18.a — A.l.3.f.11.t.1. c.2. f.276.c — A.l.3.f.11.t.2. cõ.1.f.278.c

Atqꝫ

Atq; etiam ij, quādiu vixerunt, mentis compotes inuenti sunt: vnde euidens quoque sibi testimo- E nium sumere pōt antiqua ea secta, quæ negat rōnalē aīæ vim in corde consistere. Palpitatio autem visceris huius pluribus integra valetudine degentibus, tum adolescentibus tum adultis, subito sine alio manifesto accidente euenire visa est: atq; oēs eos sanguinis " detractio iuuit. Atq; hoc accidente planè liberati sunt, qui post sanguinis missionem vsi sunt victu & medicamentis, quibus esset extenuandi facultas: horū vero non nulli, quos rursus hmōi accidens infestabat, simili curatione sospites euaserunt. Cæterū noui quendā quotannis " verno tempore hmōi palpitationis accidente vexatum, qui, quum per tres annos à sanguinis detractione se adiutum intelligeret, anno quarto antea, quàm accidens ipsum inuaderet, sanguinē misit, idq; pluribus deinceps annis faciendo, idonea etiā post sanguinis detractionē medicamēta adhibuit. At nihilominus hic quoq; ante senectutem morte præuētus est, sicut & reliqui oēs: quorū alij quidē per acutas febres, alij vero, cū sani degerent, affatim syncopa intercepti interierunt: quāuis vnus vel duo citra syncopā alia quadā † mortis specie perierint. At vero sic affectorū magna pars ætatem agebat quinquaginta quidem annis inferiorem, sed quæ quadraginta annos excederet. Porrò panniculus cor ambiens, quōcunq; affectus sit, inter ignobiles partes reputatur, nisi qñ ipso inflammatione infestato dispositio per consensum ad cor transcurrat: cum enim ipse solus afficitur, exemplo reliquarū omniū partiū, quæ ad cu- F stodiam & tegumentū cæterarum nobiliorum factæ sunt, nullū affert periculum. Cæterū nulla à corde spirandi difficultas oritur præter eas, quas in priori libro diximus, cum de dyspnœa sermonem haberemus. Etenim supercalfactum spirationem efficit magnam & densam atq; celerem, ac calidum insuper spiritum reflat: contra refrigeratum, exiguam reddit spirationem & raram.

A.l.3.f.11.t.2. c.3.f.278.h

A.ibidem.n

† apoplexiæ mō, īquit Ægineta in lib. 3. hūc locū trāsferens.

De Thoracis affectibus {ac in quot absurda inciderit Erasistratus, cum transumptionis puris & sanguinis ex thoracis spacio in asperam arteriam, rationem reddere conaretur.} CAP. 3.

ATq; huic quoque parti vel primario affectæ, vel alijs consentienti, quemadmodū reliquis omnibus, affectus quidam superueniunt, quos omnes in respirationis læsionē desinere necesse est: quippe propriū respirationis organum eā esse iam mōstratū est. Igitur, vbi dolorificis affectibus molestatur, exiguā densamq; reddit spirationem, veluti in commentationibus de difficultate spirationis ostendimus: id vero & vicinis quoq; partibus, & ijs, quæ simul mouentur, affectis euenire solet: diximus autem antea in spinalis medullæ affectibus, respirationem interdū lædi, thorace proprio affectu nequaquam laborante, sed vel neruo quopiam à spinali medulla procedente vel spinali medulla ipsa affecta. Eorum vero, qui proprie ad thoracem pertinent, affectuum quidā in ipsius musculis, quidam vero in membrana costas succingente consistunt: nā de ijs affectibus, qui G vel in cute vel in costarum ossibus consistunt, hic agere non proposuimus, in quibus locus affectus sensibus subijciatur. Igitur, quū ex musculis alij spacia intercostalia vocata repleant, alij vero extrinsecus extendantur, dolorificæ externorum musculorum dispositiones, vt vlcera, contusiones, abscessus, erysipelas, inflammatio, haud difficulter à medicis manum adhibentibus discernuntur: At intercostalium musculorum inflammationes, eorum maxime, qui in intima parte consistunt, (duo enim, vt scitis, sunt huiusmodi musculorū genera) tactu consequi non possumus: atq; ij grauiori, quā externi, dolore cruciantur: ac aliquid fluxionis, quę inflammationem induxit, ad interna per eam, quæ costas cingit, membranam transmittunt, quam tunc pariter cum ipsis inflammari necesse est: veluti rursus, vbi ipsa aliquādo primario affectu infestatur, intercostalium musculorum partes internæ similiter ei consentiunt. Verum exquisita " pleuritis fit, vbi cingens costas membrana primario affectu laborat: proinde dolor vel ad iugulum, vel ad præcordia peruenit: ad iugulum quidem, superioribus eius partibus affectis: ad præcordia vero, vbi inferiores afficiuntur. Atque vehemens quoq; febris huiusmodi inflāmationem perpetuo sequitur, quia sedes affecta & parum distat à corde, & cum panniculo ipsum inuoluente, sicuti cum septo transuerso, cognationem habet. Cæterum, afficiatur'ne magis cingens membrana, an musculi ipsam contingentes, à pulsibus H indicium petere oportet: nanq; musculi minus, cingens vero mēbrana magis, & tendit & indurat arteriam: Vt in affectibus pulmonis nulla penitus apparet hmōi durities: at effusa " in thoracis spacium sanies, & in asperas pulmonis arterias transumpta, tussiendo excreatur, qualis sit, qui inflammationem fecit humor, declarans, an videlicet biliosus, aut melancholicus, aut pituitosus, aut cruentus: etenim, si bilis abundat, pallidum aut flauum: si atra bilis, nigrū: si pituita, spumosum & candicans: si sanguis, rubrū " sputum reijcitur. Quòd vero tussiendo ex thoracis spacio aliquid interdum expuatur, facile intelliget is, qui eas dispositiones considerauerit, quibus ab exterioribus ad intima pectoris vlcus penetrare contingit: siue id ob vulnus penetrans non conglutinatum eueniat: siue ob magnū abscessum vtrinq; eruptū: vel perinde quidē dissectū, ac si externas duntaxat partes afficeret, facta vero sectione inueniat cingens costas mēbrana erosa, aut costa ob sphacelum .i. cariē excisa, aut eò, φ medici cingentē mēbranā, vtpote quā erosam putrescētēq; quodā modo inuenerint, seruare illæsam nō potuerūt. In oībus.n. iā propositis propositionibus, si aqua mulsa in thoracis spaciū infundatur, mox tussiendo expuitur, & laborans ipse aquā mulsam esse ex sapore deprehendit. Quo pacto aūt hoc fieri possit, atq; per quos meatus ipsa in asperā arteriā ingrediatur, perpendere debet is, qui errorē illū, in quē multi in causæ inuestigatione inciderunt, effugere voluerit: ij nanq;

*Intelligit thoracē, ut manifeste apparet, cū tamē nulla superius de eo facta fuerit mētio. Colligitur ergo Galenū titulos præfixisse capitibus in his libris, sicuti ēt in antiquissimis gręcis exēplaribus uidere licet, ut hoc ī loco, De Thoracis affectibus.

A.l.3.f.10.t.4. c.1.fo.267.h

A.ibidem.h

A.l.3.f.10.t.4. c.6.f.269.e

ex

Perpendit hic galenus modū transumptionis puris a thoracis spatio in asperam arteriam, et examinat Erasistrati sententiam, ac refellit

A ex thoracis ſpacio in pulmonem quippiam recipi, impoſſibile eſſe iam ſibi perſuaſerunt, fortaſſe ita ſe ſentire ſimulantes,ne videantur de re quapiam dubitare. Cæterum credere oportet huiuſmodi fieri tranſumptionem,quippe per vulnera penetrantia haud obſcure apparet: deinde,quo pacto ea fieri poſſit, inueſtigare, vt, quum inuenerimus, animo ſimus quietiori: ſed, inter quærendum quandiu nihil nos inueniſſe putauerimus,ruditatem potius noſtram accuſare, quàm veritatem ipſam negare,debemus. Atque videmus etiam conglutinatis cruentis vulneribus penetrantibus, in ſputo notas quaſdam fluentis ex vulnere cruoris ad ſpacium, quod inter pulmonem eſt & thoracem: præterea ſuppurati, in hoc ipſo ſpacio pus continere, & ipſum expuere haud obſcure videntur: atqui rationi conſentaneum eſt,vt eodem modo tum cruor tum pus ex thorace expuatur. Quorũ viam inquirens Eraſiſtratus incredibilia quædã ſcripſit in eo libro, cui titulus de ſanguinis eductione eſt,ſub hac verborum ſerie: Via aũt,per quam incedũt ea,quæ ab ijs ſedibus reijciuntur, huiuſmodi eſt. Ab ea arteria,quæ ſpinæ adiacet,vaſa quædam ad vtrunq; latus, tam dextrum quàm ſiniſtrum,ſimiliter procedunt: deinde in loca vicina, multiplici diuiſione diſperſa tandem adeo euadunt exigua,vt ſenſum lateant. Quũ itaq; ſanguis in huiuſmodi arterias inciderit,nõ nunquam per concauã arteriã ad loca,quæ circa pulmonẽ ſunt,atq; ad eos nexus, per quos pulmo apud ſpinã arteriæ coniungit,aſcendit: quippe ea,quæ huc inciderint,hac via ad pulmonẽ aſcendere ſolent. Verum,quomodo ex pulmone deinde reijciantur, antea dictũ eſt. In his verbis manifeſte declarauit Eraſiſtratus eas arterias,quæ à magna arteria ad ſingula intercoſtalia loca procedunt, per ora, quæ ad inflammatam partem perueniunt,ſanguinem ſuſcipere,ipſumq; ad magnam arteriã, quæ à corde orta per ſpinam extenditur,referre,atq; ab ipſa rurſus ad ea loca,quæ circa pulmonem ſunt,tranſitum fieri: ſed neq; modum,quo huiuſmodi tranſitus fiat, neq; viam explicauit, verum deinceps ſcribens, Atq; per eos nexus,per quos pulmo arteriæ circa ſpinã adhæret:fit enim,inquit,hac quoque via,eorũ,quæ inciderunt,in pulmonẽ aſcenſus:at,qũo,& per quæ conceptãcula, id fieri poſſit, non oſtendit.Proinde manet adhuc eadem quæſtio, nihil planè ad ipſam diſſoluendã afferẽte Eraſiſtrato: quamuis, vt in cæteris libris omnibus, ita in hoc ipſo de ſanguinis eductione, perſpicuam pollicitus fuerit interpretationem. Quocirca multo magis vitioſum quiſpiam huiuſmodi ſermonem reputauerit, vtpote qui ipſi quoq; Eraſiſtrato fuerit ſuſpectus. Apparet itaq; ex induſtria eũ voluiſſe obſcuris vti ſermonibus,vt aliquid dixiſſe videretur, quum nihil diceret: nanq; hoc in loco,quæſtionis enarrationẽ dereliquit: vt qui, quo pacto quidem ſanguis ex lateribus ad magnam arteriã perueniat,manifeſte declarauerit:at,quo pacto rurſus ab hac ad eas ſedes, quæ circa pulmonẽ ſunt(vt ipſe dicebat)aſcendat, haudquaquã expoſuerit. Conſtat aũt & ex eo, ꝙ dixit/loca, quæ circa pulmonẽ ſunt/quum dicere/pulmonẽ/ potuiſſet, eũ haud inuitũ ſermonis obſcuritatem affectaſſe: id,quod poſtea declarauit,dicens: Ex pulmone aũt qũo ad deductionẽ aſcendat, iã antea dictũ eſt.Perinde.n.ac ſi in pulmonẽ ex magna arteria ſanguis iã delatus ſit,qũo inde reijciatur, velle nos admonere vr̃. Quòd vero de expuitione,quæ ex pulmone fit, iam antea dictum ſit, non ignoramus,ac perſpicuã fuiſſe narrationẽ teſtificamur: verũ optaremus, vt de ea, quæ ex magna arteria in pulmonẽ fit,trãſumptione dixiſſet: quemadmodum,cum inquit per eos quoq; nexus,per quos pulmo arteriæ apud ſpinam coniungitur, fieri circa pulmonẽ ſanguinis reiectionẽ: non enim hic, quos nexus dicat, declarauit. Etenim, ſi vel per membranas vel per fibroſa quædam corpora fiant, ad ſanguinis magna contenti arteria in pulmones delationem nihil conferunt,quippe neceſſe eſt ex arteria oriri vaſa quædam,per quæ ſanguis in pulmonem transferatur,quemadmodum Eraſiſtrati ſecta hoc ipſum per arteriam pulmoni ſubſtratum fieri autumat. Huius enim arteriæ, extremæ partes, & quidem exiguæ, ad aſperam arteriam tranſire videtur: atqui ipſa quoque ex magna arteria antea, quàm ad ſpinam perueniat, initium ſumit. Itaq; duplici quadam ratione Eraſiſtrato ab hac arteria auxilium ſuppeditare conantur ſectæ ipſius profeſſores, in præſentia quidem ad ſanguinis ex thorace eductionem, alibi vero ad inflammationis in pulmone generationem: nam & hanc obijciunt eis,qui aliter ſentiunt, vtpote quam ita, vt Eraſiſtratus docuit, fieri ſit impoſſibile. Nanque,vbi docet,qũo fiat inflammatio, putat incidentem in arterias ſanguinem,ſpiritui,qui à corde defertur,obuium fieri,atq; ſic ad extremas arteriarum partes repelli: niſi vbi vulneratæ aliquando quædam arteriæ,vacuato ex ipſis per vulnus ſpiritu,ex ea, quæ ad vacuatũ ſpiritum fit, ſequela ſanguinem ſuſcipiunt. Hac itaq; ratione non poſſe fieri inflammationem in pulmonis arterijs dicunt:quippe, ſi aliqñ ſanguis in eas inciderit, nulli ipſum ſpiritui obuiare, ꝙ in ſolas pulmonis arterias nullũ à corde ferri ſpiritum Eraſiſtratus contendat, quãuis reliquas arterias oẽs à corde ſpiritum ſuſcipere fateatur:verum è contrario,ipſas cordi ſpiritum ſuppeditare, quẽ per inſpirationem ab aſperis lęues arteriæ ſuſcipiunt.Hanc igitur arteriam,quæ à maiori arteria ſpinæ incumbente in pulmonem fertur,inflãmationem in extremis partibus ſuſtinere:atq;,vt ſanguis ex thorace reijciatur,efficere dicunt Eraſiſtrati ſectatores. Sed inflammationis rationẽ hoc in loco tractare non propoſuimus. Cæterum,quòd ex magna arteria in pulmonem ſanguinis tranſumptionem fieri Eraſiſtrati ſectatores dicunt, à veritate deuiare videtur. In primis enim ſanguinem ex intercoſtalibus locis in magnam arteriam transferri impoſſibile eſt, quippe à ſpiritu, qui à corde per magnam arteriam ad hæc loca tranſmittitur, repulſus, ilico reuertetur: ſi conceſſerimus autem hoc ita fieri, ac

demus

demus in magnam ipsum arteriam deferri, multo absurdior ex Erasistraticæ sectæ fundamentis sermo euadet. Etenim spiritum, seruantem incursionis impetum, à corde in hãc arteriam expressum, in totum deferri corpus per ortas ab ipso arterias autumat ita, vt ex vna arteriæ compressione, spiritus delatio ad extremas vsque pedum partes perueniat, à delationis celeritate vehementissimos ventos superari putans. Quòd igitur tanta vehementia sanguinem in magna arteria contentum, ad quamlibet corporis partem non statim impellat, impossibile est†: neque vlla ratione dici potest ipsum in vnam arteriam, quæ in pulmonem feratur, compelli: ita enim is impetus mentis sit particeps, atq; intelligat, qua via quàm facillime vacuari possit. Id ipsum vero rursus pugnare videtur cum præsenti sermone, qui sanguinem quàm celerrime vacuari per asperam arteriam concedit. Nam, si tam facilis est per extremas harum arteriarum partes transitus, vt incidens in eas sanguis, tam celeriter vacuetur, fieri non potest, vt impactus inflammationem excitet, eò, q̃ impingi & excidere, inter se sint contraria. Id vero multo maiori admiratione dignum est, quòd, quum Erasistratus quàm diligentissime deinceps de puris vacuatione conscribat, siue id in pleuriticis siue in suppuratis contineatur, ipse pugnam hanc, qua videlicet sermones eius tum nobis tum reliquis hominibus omnibus inter se certare videntur, non intellexerit. Ea facile deprehendetur, si sermonem eius, qui ad verbum sic se habet, hic subscripserimus: Atque in his ipsis affectibus, multi interdũ **F** puris expurgatio fit: causa, venarum natura est: epilogismus autem horum huiusmodi est. Magna quædam vena ex corde nascitur, adiacens spinæ, ac in eo loco, vbi à vertebris septum transuersum nascitur, finem accipit: ab hoc vero venæ, quæ ad latera extensæ sunt, atq; arterijs adiacent, oriri videntur. Igitur, quum vel vlcus vel abscessus in his locis euenit, multum puris congregans, id quidem haud facile ad spacium, quod inter latera & pulmonem est, effundi potest, q̃ succingens latera membrana, neruosa est & fortis ac diuidi contumax: proinde coercetur ad vasa, membranæ intrinsecus subiecta. Quum itaq; tenuis magis ac imbecillior vena sit, quàm arteria, hæc vasa prius diuiduntur, quàm ipsæ arteriæ: atque per has diuisiones pus effunditur in venas: per inferiores vero sedes pus deijci non potest, quia ad eas venarum natura non peruenit, sed finem sortiuntur, vt dictum est, circa septi transuersi ortum: quum semper autem continuæ sedes repleantur, necesse est, vt per superiores meatus exitum capiat. Perpendenda igitur est actio, quam pulmo inter respirandum efficit, ac, quomodo, tum spiritum tum humores & attrahit & expellit: quippe eodem modo pus à lateribus ad pulmonem ascendere solet. Sed, quo modo demũ à pulmone reijciatur, antea dictum est. In hoc sermone, q̃ pus in venas transumptũ non possit ad loca septo transuerso inferiora peruenire, rectè ab Erasistrato dictum est, vtpote vena, quę octo inferioribus thoracis costis alimentum præbet (non enim omnes alere potest) ad septũ transuersum perueniente: neq; enim in præsentia contendere velim, an exigua aliqua eius particula inde exiliat. At, quo modo huiusmodi pus expuatur, neutiquam dicere aggressus est: similiter nec sectatorum eius quisquam: neq; enim, quemadmodum arteriam quandam à magna deductam in pulmonem ferri affirmant, ita de vena dixerint. Etenim arteria, tametsi non manifeste in viscus ipsum ramis distribuitur, ei tamen substerni, atque ad asperam vsque arteriam ramusculos emittere videtur: verũ à magna vena, quæ spinæ incumbit, venam aliquam in pulmonem transire neque nos vnquam vidimus, neq; dissectorũ quisquam scripsit, ac ne Erasistratus quidem id affirmare ausus est: quippe inter omnes conuenit, q̃ à dextro cordis ventriculo per vnũ duntaxat vas pulmo sanguinẽ recipit. Oportet igitur pus, quod à costis in eam fertur venam, quæ spinę adiacet, in primis quidem peruenire ad cor: deinde ad venã, quæ ab hoc orta in pulmonẽ trãsit: postea ex hac in asperas arterias, quæ per ipsum dispersæ sunt, transumi: postremo tussi indigere, quæ. s. ipsum vsq; ad os efferre possit. Quo aũt pacto puris sanguini permixti ab ipso fiat secretio, tanquam exiguũ quippiam ac vulgare, & quod ad vniuersam ipsius rationem firmandam parum conducat, præteriens dicere neglexit. Neq; defendi etiam potest, q̃ sanguis in vena, quæ circa spinã est, cõtentus ad cor ipsum referatᷣ: nã ẽ contrario, vena hæc à **H** dextra cordis auricula initium sumens, sanguinẽ secũ defert, qui oĩbus thoracis partibus, quæ circa octo costas consistunt, alimentũ præbeat, nõ aũt illis, quæ sunt circa superiores quatuor: nam venæ, quæ eas partes nutriunt, ab ea vena, quæ ad iugulũ ascẽdit, medio inter cor & clauiculas loco, exoriuntur. Præterea & hoc quoq; nõ minus absurdũ ad Erasistrati verba sequitᷣ: nã pus, quod à superis quatuor thoracis costis in concauã venã refertᷣ, maxime quidẽ ad eas venas ducetᷣ, quæ ad ceruicẽ, & scapulas, & caput, & manus, immo potius ad vniuersas animalis partes perueniunt. Hæc sunt ferè absurda, quæ ad Erasistrati scripta sequi videntᷣ. Accedit ad hæc, q̃ cãm in hac perpensione penitus non attigit. Dicens enim / nõ facile pus effunditᷣ in spaciũ, quod inter costas est & pulmonem, quia succingens costas membrana neruosa est & fortis atq; diuidi contumax / pus aliqñ in hoc spacium effundi posse non negauit: quippe qui verbis suis / nõ facile/ addiderit. Oportebat. n. huiusce rei, quæ nõ facile quidẽ fit, sed aliqñ tñ fit, cãm reddere, ostensa via, qua suppurati pus expuere possint. Vt. n. ex ijs nõ paucos perire, ita & alios cõplures seruari vidimus: quorũ si quis per singulos dies reiecti puris quãtitatẽ collegerit, interdũ sex aut octo heminas, interdũ decẽ, atq; interdũ plures, totam summã æquare inueniet. Cæterũ id, quod quã creberrime dicere consueui, nũc quoq; dicam, q̃ multi medici, rerũ, quæ manifeste videntur, cãm reddere nequeuntes, eas esse omnino negãt: quan- A.l.3.f.10 t.4 c.17.f.271.c

† Ex græcis antiquis clarius. Hi vero ipsum. (i. sanguinẽ) in unã arteriã suo sermone, eam inquam, quæ in pulmonem fertur, cõpellunt, ac si is mẽtem hẽat, sciatq;, qua uia facillime sit euacuãdus. In impressis enim legitur οὐ δὲ in antiquis. οἱ δὲ.

Multi medici, rerum, quæ manifeste videntur, causam reddere nequeuntes, eas esse omnino negant

A quanquam (vt dixi) omnes, quotquot in thorace confossi sunt, iniectam per vulnus aquam multam, ilico per tussim expuere solent: non nulli etiam medendi modo, & qui cruentis adhibetur, & glutinatorio dicto, haud paucis perforationibus curati, in primis quidem diebus purulenta quædam expuunt, nisi recte ac exquisite vniuersus sanguis per vulnus (quatiendo videlicet hominem, qui sic vulneratus est) fuerit effusus. At vero membrana costas succingens, & valida est & neruosa ac diuidi cõtumax: sin autem voles, adde sermoni etiam membranam pulmonem ambientem, quæ eandem cum illa naturam habet: eoq; liquores in vacua thoracis infusos hæc quidem non transmittit, illa non transsumit. Itaque ad eundem modum dicas cutem, quæ membranis multo fortior atque crassior est, in fracturis ossium callo obducendis, sanguinem humorem, quo minus per ipsam penetrando egrediatur, prohibere: hunc tamen in non nullis videmus adeo copiose effundi, vt totas etiam vittas irriget: quod quum ita fieri videamus, idem haud absurde per tenues quoque membranas fieri fatendum est. Atque satius fuisset Erasistratum non de hac re dubitare, sed id potius abundanter intelligere, humorem inter thoracem & pulmonem contentum, in asperas pulmonis arterias recipi, ad læues vero arterias atque ad venas non peruenire: nam & ipso Erasistrato authore tria hæc vasa simul extenduntur, atque simul diuisa terminantur, suo extremo quodlibet ore,
B in adiacentem pulmoni membranam. Cum ergo tria hæc ora inter se proxima sint, cur in vnum duntaxat fiat transumptio, quærere debuit Erasistratus: nam longe præstantius erat ea, quæ fiunt, quomodo fiant, quærere, quàm, quòd fiant, negare. Quanquam neque dubia neque inuentu difficilis mihi videtur eorum, quæ in thorace continentur, in pulmonem transumptio: quæ quidem in asperæ arteriæ partibus extremis fieri potest, quippe quæ non adeo angustæ sunt, vt læuium arteriarum atque venarum partes extremæ: & quòd magna ex parte asperarum arteriarum essentia, chartilago est, quæ concidere atque concludi omnifariam non potest: quòd etiam earum, quã duorum vasorum reliquorum, ora multo sunt ampliora. Cum igitur ipsorum circa pulmonem diuisiones numero sunt æquales, rationi consentaneum est asperæ arteriæ veluti ramos, reliquorũ duorum generũ partes proportione superare: id vero manifeste apparet per visceris ipsius dissectionem, nam vicina quæque vasa eandem inter se seruant in magnitudinis excessu proportionẽ, quã ab initio maximæ eorum partes habere conspiciuntur. Hæc sunt, quæ dicere debuit Erasistratus: ac deinceps, vtrum inspirationis, an expirationis, an quietis tempore, pus ex thoracis spacio in pulmonem recipiatur, explicare: ac deinde, quum id neque per inspirationem neque per quietem fieri docuisset, ostendere ipsum expirationis tempore recipi: id, quod facillimum erat demõstrare ei,
C cui prius persuasum esset respirationis actionem ad thoracem pertinere, pulmone nullã propriam habente motionem: quippe qui per consequentiã dilatato thorace pariter attollitur: eo vero constricto ipse spongiarum exẽplo, quas manibus exprimimus, in sese residere solet. Etenim hoc pacto per magna vulnera penetrantia, fibra ipsius per vulnus procidere videtur: verum citra vulnus, thorax vehementer constrictus, humorem, qui in eo spacio, quod inter ipsum & pulmonem est, continetur, in asperas ipsius arterias comprimendo cogit. Nec credas, velim, huic orationi / vehementer / frustra fuisse insertum: nisi enim vehementer admodum thorax pulmonem ex omni parte comprimat, humor in asperarum arteriarum ora recipi non poterit. Quamobrem natura, quo robustior fieret expressio, tussi vocata, donauit animalia: quæ cum naturale sit accidens, sternutamentum, & singultum, & nauseam, similitudine quadam imitatur: de quibus in libris de causis accidentiũ satis dictum est. Verum, quia viribus opus est, quibus huiusmodi accidens naturale excitetur, contingit creberrime per suppuratos affectus mori laborantes, imbecillioribus iam antea redditis viribus: validissima enim thoracis constrictione eademq; celerrima tussis excitatur: atqui vires imbecillæ, neq; valide neq; celeriter agere possunt. Ergo de expuitione, quæ ex spacio thoracis procedit, satis fuerit hæc dixisse: redeamus igitur rursus ad eum, quem ab initio proposuimus,
D sermonem. Sane, quæ in succingente costas membrana ac musculis illi continuis fiunt inflammationes, morbum, quem lateralem vocant, efficere solent. Huius accidẽtia inseparabilia sunt, febris acuta: dolor perinde, ac si locus vel intendatur, vel pungatur: spiratio frequens, & exigua: pulsus paruus, arteriam & duram & quodam modo tensam indicans: tussis maxima ex parte cum sputis coloratis, non nunquam vero sine his: has incoctas pleuritides nominant, quæ vel celeriter hominem rapiunt, vel longo temporis spacio finiuntur. Ac dolor plerunq; vel ad iugulum vel ad præcordia peruenire videtur. Sunt præterea alij laterum cum febre dolores, per quos spirationem frequentem & exiguam reddi necesse est, sed nullum redditur sputum: vt in ea re nihil à pleuritide sine sputo constante, differre videatur. Verum hi facile ab illis discerni possunt: in his enim nulla omnino tussis est: illi vero, qui sine sputo pleuritide laborant, sicca tussi molestantur: deinde quòd neque tensionem neque duritiem vllam refert pulsus: postremo quòd non æque acuta febri laborant, neque adeo difficulter spirant. Sunt etiam* non nulli, qui presso à nobis, extrinsecus inflammato loco, dolere sese fatentur: atque hi per sputum non purgantur, quia ab initio nihil eius succi, qui inflammationem excitauit, ad thoracis spacium peruenire solet: at concocta inflammatione, nisi pus prius discutiatur, ad cutem vsque attollitur, atque inciditur.

De

Marginal notes:

l.l.3 f.10.t.4. .2. f.268.c

l. ibid.c.3.h

A.l.3.f.10.t.4 c.17.f.271.c

* Ex antiquis cod. græcis & ambobus interpretibus antiquis legẽdum est ἀπτύσους i. sputo carentes. ut patet ẽt ex sequẽtibus.

De Septi transuersi affectibus: ac quo pacto Deliria, quæ ex ipso fiunt, à delirijs phreniticorum distinguantur. E

CAP. 4

TErminum, quo thoracis pars inferior finitur, antiqui phrenas.i. mentem appellauerunt: siue simpliciter de ipsis in animum venerit, siue (vt aliqui putant) quia eo inflammatione affecto mens læditur. A Platone autem diaphragma vocari incepit, qui sanè & ipse alijs veteribus similiter, phrenas appellauit: putauit autem hunc in animalibus vsum habere diaphragma, vt irascibilē animæ vim in corde contentam ab appetitoria, quæ in iecore sedem habet, septo distinguat. Postea medici neglecto prisco nomine, diaphragma ipsum appellare consueuerunt, id, quod in dorsali quoque medulla eos fecisse constat: quippe huic quoque propriæ substantiæ nomen, medulla est, quemadmodum instrumentum, cuius nunc mentionem fecimus, phrenes nuncupatur. Verum, quo clarior esset dignotio, illi dorsalis, quemadmodum & ceruicalis, & spinalis, atque lumbaris, cognomenta addiderunt: postea ferè omnes simpliciter dorsalem appellare consueuerunt. Sic in præsenti quoque proposito, phrenum nomine reiecto, diaphragma.i. septum transuersum, nominare magis placuit. Aristoteles autem hanc animalis particulam ὑπόζωμα.i. succincturam appellat, nescius ipsam magnæ ac perquàm necessariæ actioni in animalibus esse deputatam, quippe quæ spirationis sit instrumentum. Igitur non immerito, cum afficitur, spirationem lædit: vt supra, cum de spirandi difficultate ageremus, diximus: vbi proprios eius affectus vna cum ijs, qui per consensum cum spinali medulla & neruis ab ea exortis in ipso fiunt, tradidimus. At vero nunc eos affectus, qui superno consentiente principio, ei adueniunt, perstringamus. Igitur antea, quàm aliquis deliret, frequentem ac exiguum, infestante vero iam delirio, multa varietate inæqualem spiritum reddit: vt in libris de spirandi difficultate iam dictum est. Atque delirare etiam solent non nulli ob vitium, quod in ore ventriculi consistit, & febribus ardentibus, & pleuritide, & peripneumonia: sed, quæ ob septi transuersi affectum accidunt deliria, nō multum distant à phrenitide. Quippe per cæterarum partium affectus, atque per febres ardentes, delirium mitigari solet, quoties morbus declinare videtur: at phrenitidis propria præcipuaq; nota est, ne in declinatione quidem febrium, delirium quiescere: neq; enim per consensum sub huiusmodi morbo cerebrū afficitur, sed propria primariaq; affectione laborat: ac proinde paulatim constituitur hæc passio, nec subito delirant vel affatim, vt ex alijs partibus, quarum nuper mentionem fecimus: ac eius constitutionem præcedūt, accidentia non pauca, eaq; omnia phrenitica indicia vocantur: quæ ab ijs quoque omnibus, qui me præcesserunt, conscripta sunt. Nam interdum vigilias præcedere: siue etiam somnum manifestis imaginibus turbatum, vt & clament non nulli & exiliant, videre est: Interdum vero irrationalis accedit obliuio, vt laborantes aliqui, quum matellam petiuissent, meiere tamen neglexerint: aut, quum lotium emitterent, matellam ipsam prodere haudquaquam meminerint: Interdum maiori cum tumultu aut temeritate respondent, præsertim vbi aliquis antea fuerit mansuetus. Atque hi omnes exiguo vtuntur potu: spiratio ipsis rara est & magna: pulsus minores magisq; neruosos habent: non nunquam occiput dolor infestat. Quum vero iam proxime ad phrenitidem accedunt, oculi eius vehementer euadunt squallidi, aut ex altero ipsorum acris lachryma effunditur, ac deinde lippitudo innatat, & venæ ipsorum sanguine plenæ videntur, & sanguis stillat è naribus: quo tempore nihil, quod exacte ad prudentiam pertineat, respondent, & floccos auellunt, & festucas carpunt, atq; aridiore febri, cui non ita magnæ in alterutram partem mutationes accedunt, torquentur: quemadmodum in alijs quibusdam febribus videre est, quæ per vigorem quidē grauissime infestant, inclinationes vero habent mitiores. Ad hæc lingua quoque salebrosa est: non nulli interdum audiendo falli videntur, ac interdum mœsti iacent vix quicquam respondentes: atq; dispositione dolorifica affecti, vel acrius premente aliquo, eam haudquaquā sentiunt. Ergo hoc modo per cerebri affectum paulatim phrenitis euenire solet. Ab aliarū vero partiū nulla perpetuum delirium procedit, dempto solo septo transuerso: cuius vitio excitatum deliriū, parum à continuo distat adeo, vt veteres putauerint hac parte {inflammatione} affecta homines phreniticos euadere: atque ob eandem suspicionem, phrenas.i. mentem eam appellauerunt, tanquā φρονοῦντι. i. sapienti parti conferat quippiam. Verum diliriū, quod huiusmodi vitio accidit, à phrenitide distinguitur & ex oculorum accidentibus, & sanguinis à naribus stillis, atq; spirationis specie: quippe phreniticorum spiratio magna est, & ex longis semper interuallis: contra, vbi à septo deliriū oritur, inæqualis, vt modo exigua sit atque frequens, modo magna & angustiosa: nam incipiente septi transuersi inflammatione, prius, quàm delirent laborantes, exiguū ac frequentem reddunt spiritum: cōtra ijs, qui ob affectum cerebrum delirant, magna prodit raraq; spiratio. Atq; , vt summatim dicā, veluti eorum accidentium, quæ phrenitidem antecedere diximus, aut nullum apparet, aut, si apparuerit aliquod, id perexiguum est in ijs, quibus septum transuersum inflammatione laborare incipit, ita rursus sursum reuelli hypochondrion, septi transuersi ilico ab initio affecti proprium indicium est: id, quod affecto cerebro posterius accidit, non incipiente videlicet affectu, sed quum factus iam fuerit: atque calor quoque circa caput & faciem vehementior est ijs, qui ob cerebri vitium delirant. Reliqui septi transuersi affectus, siue primarij sint, siue per consensum illi eueniāt, partim quidem ab hoc nostro proposito sunt alieni (nempe qui manifeste apparent, vt sunt tum

alia

A.l.3.f.10.t.4 c.2.fol.286. F

A.l.3.f.1.t.3 c.2.fo.197.b G

A.ibidem. H

A alia accidentia, tum abſceſſus in ipſo exorti,) partium uero iam antea dicti ſunt.

De Gulæ affectibus dignoſcendis. CAP. 5.

A.l.3.f.13.t.1 c.2.3.4.5. fol. 285. b.c.

EAm " partem quæ inter fauces & os uentriculi media eſt, quam ueteres œſophagon nominabant, qui poſt Ariſtotelis ſeculum ſcripſerunt ſtomachon, nos gulam dicimus, appellare conſueuerunt: quamuis Ariſtoteles priſco ſemper vocabulo hāc animalis particulam † nominauerit. Eius duplex eſt vſus, vnus, ꝙ veluti via eſt eorum, quæ deuorantur †: alter, ꝙ circa vtranq; viā actionem quandam efficere videtur, tum eorum, quæ ab ore ad ventriculum deferuntur, tum eorum, quæ ab hoc ad os eleuantur. Cum enim " geminæ ſint ei partes (quas diſſectores tunicas appellant) altera ad cibi potusq; deglutitionē vtitur: altera ad eā, quæ vomendo fit, expulſionem. Proinde rationi conſentaneum eſt duo eſſe affectuum ipſius genera, vnum vt viæ eorum, quæ ingeruntur: alterum, vt inſtrumenti eorum, tum quæ euomuntur, tum quæ deuorantur. Conſtat vero duorum iam memoratorum vſuum alterum quidem ſemper eſſe neceſſarium, alterum vero propter occaſiones quaſdam. Igitur eorum accidentium, quæ ipſum, tanquam viam ciborum, infeſtant, genus vnum eſt, quum " ob tumorem aliquem præter naturam anguſtior fit ipſius meatus: alterum, quum proprias actiones perficere nequit. Porrò iam antea, vbi de angina, quæ ad vertebrarum in ceruice B luxationem ſequitur, ſermo habebatur, diximus, quòd acquiſititia ei anguſtia accidit, vbi " à vertebris ipſis comprimitur: cuius rei nunc quoq; admonitum te eſſe velim. Nec obliuioni tradas tumores eorum muſculorum, qui gulam ipſam inuoluunt, quomodocunq; fiant: nam de omnibus in libro de tumoribus præter naturam dictum iam eſt: cæterum in his omnibus cōmune eſt, quòd tanta ſæpenumero inter deuorandum infeſtat anguſtia, vt potus ad nares remittatur. Quum vero inflammatione affecta gula, familiari propriaq; anguſtia, non à vicinis partibus acquiſita torquetur, tum grauiſſimus inter deglutiendum dolor infeſtat, accedente quoque perquàm difficili tranſitu: præſertim ſi ſupinus, qui laborat, iacens tranſglutire quippiam conetur. Quocirca ſic affecti habitum transformare, atq; erigere ſeſe ſtudent, ex accidente ipſo edocti faciliorem ita fieri deglutitionem, adeo, vt haud parum habitus hic ad ciborum in decliues partes delationem conferre videatur, vtpote quæ poſſit ſæpenumero vel ſola fieri, ſi prius ex ore vſque ad gulæ initium facta fuerit expreſſio: at ſupino decubitu nullū ſperatur auxilium, quo facilius ad infernas partes ferantur alimenta, quippe quòd tum à ſola gulæ actione deuorandi munus perficitur. Neq; vero latet vos, ꝙ partium inflammatione affectarum nulla nō dolet, quum ſuo munere fungitur: contra, vbi quieuerit, dolor mitigari ſolet. Ergo, quum gula ſentiendi facultate ſit prædita, eo ipſo quoque vti licebit C quaſi auctario partis, vnde paſſiones eius dignoſcantur: id; quod à laborante inter reſpondendum deprehendere licet, niſi adeo fuerit ſaxeus, vt, quid ipſum lædat, narrare non poſſit: quòd ſi eiuſmodi eſt, qui poſſit animi ſenſa interpretari, gulæ ſenſus maximum præſtabit corollarium ad affectuum ipſius dignotionem. Etenim imbecillitatem non nunquam percipere ſe dicunt laborantes, vt longo vix temporis ſpacio per gulam tranſeant ea, quæ ingeſta ſunt: quæ aliquando ad primum impetum facile deſcendunt, deinde rurſus arcentur, vt videantur impacta: demum per reſiduum ſpacium immoleſte ac faciliime labuntur. Horum primum actionis infirmitatem, alterum particulæ cuiuſpiam anguſtiam indicat: verum vtriuſq; differentias ex reliquis accidentibus intelligere licet. Nam in imbecillitate, quæ à ſola intemperie citra tumorem præter naturam fit, ingeſtorum in tranſitu tarditas æqualis eſt & ſine dolore, & in ſupino decubitu augetur: erecta vero ceruice mitigatur, neque vllus accedit anguſtiæ ſenſus. Vbi " vero cum tumore eſt imbecillitas, vnam quampiam particulam anguſtiorem cæteris efficit, atque per eam tardior erit tranſitus. Quòd, ſi tumor inflammationis fuerit particeps aut eryſipelatis, accedit ei pariter & dolor, & " ſitis, & multi caloris ſenſus, & febris non admodum ardens, quæ etiam ſiti proportione haudquaquam reſpondet. Si vero tumor aliquis ex non ita calidis fuerit, tum citra febrim, & calorem, & ſitim, deglutitionis inæqualitas eueniet retentis in parte quapiam alimentis, præſertim ſi maiuſculum atque ſolidum fuerit id, quod deuoratur: acceditq; dolor aliquis ſed exiguus. Ergo, quum aliquando huiuſcemodi accidentia longo temporis tractu nobis apparuiſſent, accedente non nunquā ephemera febre, non nunquam etiam horrore: & coniecturam feciſſemus abſceſſum concoctu difficilem eſſe in gula: accidit procedente tempore, ut laborans ruptionis ſenſum perciperet, ac ſubinde pus euomeret, idq; non ſolum eodem, ſed poſtero quoque die, atq; itidem tertio: deinde ſuccedebant ei deinceps omnia ulceratæ gulæ indicia. Quippe, ſiue acria, ſiue acida, ſiue ſalſa, ſiue acerba deuoraret, aut uellicationem aut adſtrictionē ſentiebat: dolebatq; hac in parte uel nihil deglutiendo, ſed mode ratius: uehementiorem uero dolorem excitabant ea, quibus mordendi aut adſtringendi uis erat. Hic ergo longo temporis ſpacio uix ſeruatus eſt. ſ. ætatis beneficio: etenim natu maiores, ferè omnes perierunt. Sanè, quotquot dolorificum quempiam in gula habēt affectum, oēs ex dorſi quoq; dolore ipſum ſignificanter declarant: cuius rei cauſa haud obſcura eſt ijs, qui gulam ſpinæ incumbentem uiderunt. Conſentaneum autem eſt, quòd ex gulæ uaſis modis eiſdem, quibus ex reliquis omnibus, ſanguis euomatur. At ſi id ob ruptum uas acciderit, dolor ibi percipitur, ac locum, ubi aliquid ruptum eſt, indicat: Haud ſecus, ubi uena fuerit eroſa, ſiue diabroſin ſiue anabroſin ſiue aliter quomodolibet nominare uolueris: Aperto autem uaſis alicuius ore, nullus omnino dolor ſentitur:

Margin notes (left): A.l.3.f.13.t.1 c.1. fol.284. b — A.ibidem.c.2. fo.285.b — A.ibidem. b — l.3. fol.13. t.c.5. — l.3.f.13.t.4. c.f.299.b

Margin notes (right): † *Addenda forte particula negatiua etiam in Græco codice, alioquin nos fallit Galenus, cum Ariſtoteles rarius uocabulo antiquo, quàm nouo uſus inueniatur.*

† *Additur ex antiquis. & eorū, quæ euomuntur.*

ſentitur : atq; hac re à reliquis diſtinguitur, ac præterea, ꝙ neque ictus neque caſus hanc profuſionē præceſſit : id quod rupto vaſe videre eſt, quanquam ob ſolam ſanguinis plenitudinem, nulla adueniente extrinſecus cauſa, vaſa interdum dirumpi poſſunt. At venæ eroſionem vlcus præcedere ſolet. Fit autem vlcus vel rupto vaſe, vel malignorum humorum influentia, id quod in cute quoque ſæpenumero accidere videmus E

De Affectibus, qui ore Ventriculi patiente oriuntur. *CAP. 6*

VEteres os ventriculi cor nominabant, ab accidentibus, quæ inducere videtur, hanc (vt aiunt) deducentes appellationem: neque enim " ſolum, vt cardiacis ſyncopis, ita & ſtomachicis nō nulli corripiuntur, ſed etiam conuulſionibus, ſopore, morbo comitiali, & melancholia, nec non accidentibus, qualia per ſuffuſiones infeſtant, vt iam antea, quum de oculis loqueremur, dictum eſt. Atque omnes hi affectus, conſentientibus ei cæteris partibus † in ipſo } fieri dicuntur : nam ad propriam eius rationem pertinet & appetentiam prohibere, & natantes cibos corrumpere: † quemadmodum, vbi cibi in ventriculi fundo firmantur, pręcipue ſi ſuapte natura non ita facile corrumpantur, nihil horum patitur. Igitur exacte animum aduertere oportet, vt diſcernantur affectus, qui ex ipſo per conſenſum eueniunt, ab ijs, qui huiuſmodi particulis, quarum actionibus nocere conſueuit os ventriculi affectum (quod, vt veteres omnes cor appellabāt, ita noſtra tempeſtate ſtomachus vocatur) primario accidere cenſentur. F Sed hæc inter ſe diſcernere facile poterit is, qui aſſidua exercitatione circa dignotiones verſatus, ea, quæ præceſſerunt, diligenter conſiderauerit. Sunt enim proprietates quædam ineffabiles, ſed quæ accidentibus, quæ narrari poſſunt, ſuccedunt, quibus certiores ſtabilioresq; euadunt affectarum partium notæ : ſed has quidem vnuſquiſque per ſe inuenire poterit : quæ vero tanquam fundamenta vniuerſæ dignotionis exiſtunt, atq; ex quibus ſtudioſiſſimi quique ineffabiles accidentium proprietates ediſcunt, deinceps explicare aggrediar. Igitur Grammaticus quidam iuuenis, quoties vel nimis vehementer doceret, aut cogitaret, aut inediam " ſuſtineret, aut iraſceretur, comitiali morbo corripiebatur. Perpendi quidem in hoc os vētriculi (vtpote quod facile ſentiret) affectum eſſe, ac deinde per conſenſum & totum cerebrum, & corpus vniuerſum, conuulſione concuti. Iuſſi igitur ei probam concoctionem accurate procurare, ac tertia vel quarta hora panem optime præparatum exhibere, atque hunc quidem ſolū, ſi non ſitiret: ſi vero ſiti cruciaretur, ex vino diluto, & quidem albo, atq; modice adſtringente : nam huiuſmodi vinum, vt ventriculum robuſtum efficit, ita haudquaquam tentat caput, id, quod facere ſolent ea, quæ vehementes vires obtinent. Quum igitur hac victus ratione vtens non, vt ante, afficeretur, exactam iam notitiam me habere arbitratus ſum eorum, quæ prius ſola coniectura conſequebar. G Itaque quolibet " anno bis aut etiam ter medicamentum amarum ex aloe ei exhibui : totum enim ventrem à ſuperfluitatibus purgat, & ad proprias actiones roborat. Atque ita vir ille pluſquam viginti annis, quibus poſtea ſuperſtes permanſit, integra inculpataq; valetudine vitam exegit: ꝙ, ſi aliquando ob ingruentia negotia diutius à cibo abſtinere cogeretur, breuiſſima quadam conuulſione vexabatur. Iam alios quoq; vidimus conuulſione comitiali ob oris " ſtomachi vitium correptos, quum aut non probe concoxiſſent, aut vini & quidem meracioris plurimū potaſſent, aut vbi veneri immodice operam dediſſent. Quinetiam per " febres quoſdam cōſpeximus derepente conuulſione præhendi, nullo, quod eam præſagiret, præcedente indicio : qui bilioſo ſuperueniente uomitu, protinus ab omni noxa liberati fuerunt. Atq; hoc modo affectorum non nulli res quaſdā fuſcas uomendo reiecerunt: alij humorem porri ſucco ſimilem: quidam etiam uitioſorum eduliorū copia grauati, ſoporoſi permanſerunt, donec ea, quæ os uentriculi opprimebant, omnia euomuiſſent. Atqui horū accidentiū uix ullum crederes à uentriculi ore procedere, quemadmodum ne " ſyncopas quoque, niſi tam crebro ita euenire uiderentur : quanquam enim non pauci ad ipſum ex cerebro nerui perueniunt, non tamen tot eſſe uidentur, ut per eos tantus ſit principij cum ore uentriculi cōſenſus, ut inde conuulſio inferri poſſit: tantum abeſt, ut quis credat cor ipſum tam uehementer ori uentriculi conſentire, ut acuta protinus ſequatur ſyncopa. H Porrò multos non ſolum inſomnia, & ſomni tumultuoſi moleſtant, ſed amentia quoque, propter uitioſum humorem in ore uentriculi aceruatum. De flatuoſo uero uocato & hypochondriaco morbo nemo non dixit, quomodo triſtitiam, deſperationem, mœſtitiā inducat, atq;, ut ſummatim dicā, ad melancholiæ accidentia nihil reliqui faciat. Quippe laborantes hmōi morbo, poſt cruditates dictis accidentibus multo uehementius infeſtantur: ac plures ex ipſis ſplenici quoque ſunt: quocirca " conijciendū eſt ex hoc ēt uiſcere uitioſam ſaniem in uentriculū irruere. Ergo ea accidentia, quæ uel cerebrum uel oculos afficiūt, uitioſorū humorū uaporationem ſequuntur. At " ſyncopa, quæ ſtomachi uitio ſolet euenire, ob dolorū ipſius proprietatem exolutionem inducit, eius quoq; intemperie ad cor fortaſſe perueniente, quare, cum id quoque uehementem intemperiem ſuſcipiat, uires agminatim cadere neceſſe ſit. Atque conſtat ēt, ꝙ κίτται. i. picæ uocatæ, mulieribus accidunt, ubi hæc particula affecta eſt : quæ enim aut canum more, aut nihil omnino, aut malos cibos cupiunt, ijs appetentię inſtrumentum læſum eſſe certum eſt: id uero os uentriculi eſſe demonſtratū iam eſt. Sic ēt nauſea, cordis dolores, ſingultus " inter huiuſce partis affectus numerari debent. Verū omniū harum affectionū cauſas in libro de accidentium cauſis iam diximus, ut nihil nunc opus ſit in earum explicatione temporis iacturam

cturam

† Non eſt in cō textu græco.

† Ex græcis ita vertendū. quandoquidē, qui in fundo vētriculi ſuapte natura firmari ſolēt, prę cipueq; ſi nō facilè corrūpantur, nihil horū patiuntur. & ita veteres interpre.

A.l.5.f.13 t.1 c.16.f.286.h

A.l.1.f.13.t.1 c.33.fo.290.

A.l 3.f.1.t.5 cō.11.f.212.a

A.l.3.f.2.c.5 fol.215.h

A l.3.f 13.t. c.8.f.303.c

A.l.3 f.13.t.1 c.33.f.291.a

A.l.3.f.13.t.1 c.16.f 286.e

A.ibidem.h

A.l.3.f.13.t.1 c.17.fo.287. Et t.5. cō.15 fol.306.b

A cturam facere. Etenim, quæ per intemperantiam ei veluti similari corpori morborum differentiæ aduenjunt, iam ibi enarratæ sunt: instrumentales vero morbi, qui ei accidere solent, adeo manifestas habent notas, vt latere possint neminem, qui cõmunes significationes, quæ & in his antea commentarijs, & in alijs quibusdã præscriptæ sunt, memoria tenuerit. Neq; n. abscessus, neq; inflãmatio, neque erysipelas, neque vlcera huius loci, in obscuro sunt, vtpote quorum communes sunt notæ cũ ijs, quæ supra de gulæ affectionibus dictæ sunt: atque illis eo manifestiores, quo facilior huic parti sensus est, ac clarã quoque promptamq; notionem habet. Similiter, vbi ex hac parte sanguis reijcitur, indiciorum proprietas communis est cũ illis, quæ de gula iam diximus, verum dignotio longe manifestior euadit. Atque par esse videtur totũ ventriculi spacium simili dispositione affici, quales sunt illæ, quas in ipsius ore fieri diximus, atque similia quoque ei aduenire accidẽtia. Quod vero longe maiorem inferunt violentiam ea, quæ in ipsius ore contingunt, idcirco medici ea, quæ in parte ventriculi inferiore eueniunt, perinde, ac si omnino non fierent, & despicere & contemnere solent. At, quia coctionis opus in partibus ab ore inferioribus fieri nemo negat, necesse est hanc ipsam partem, quum male disposita fuerit, cruditatum esse causam: quum videlicet vel ob inordinatam alimentorum ingestionem, aut multitudinem, aut qualitatem, homo concoquere nequit.

A.l.3.f.13.t.3. ...1.fo.297.e — A.ibidem c.7. ...o.299 c

B Morbi vero cæteris partibus omnibus communes, siue instrumentales sint, siue per solam intemperiem infestent, quorum sedes affectæ manifestæ sunt, ad hanc præsentem commentationem proprie non pertinent: quippe eas duntaxat partes, quæ sensus iudicium effugiunt, considerare propositum est. Sed de sanguine, qui ex ipso vomendo reijcitur, nõn conuenit inter medicos: etenim sunt, qui putent nequaquam fieri posse, vt sanguis vel hepate vel à liene effluens per ipsum euacuetur: similiter de pure quoque ab ipsis erumpente existimant. Verum enimuero per artis exercitationem vtranque opinionem examinanti mihi, visa est per ipsum fieri euacuatio ex dictis visceribus. Cæterum differre volumus huius rei doctrinam in eum locum, vbi de ipsis sermonem faciemus: quippe deinceps & iocinoris & lienis affectus percurrere propositum est.

...l.3.f.13.t.1. .16.fo.286.e

De Iocinoris affectibus, præsertim de Aquæ inter cutem & Regij morbi dignotione. CAP. 7.

HVic etiam parti, quemadmodum & cęteris omnibus duplex morborum genus, accidit, vnũ à sola intemperie, citra tumorem præter naturam: alterum, vbi vnà cum intemperie tumor quoq; infestat, vt inflãmatio, erysipelas, scirrhus id est tumor durus, spirituosæ seu flatulentæ distẽtiones, obstructionet à crassis & viscosis humoribus, idq; in extremis vasorum partibus, quæ ex venæ ipsius portis exoriuntur. Has quidem obstructiones sequitur grauitatis sensus, quæ dextro C hypochondrio incubat: quando vero halituosus quoque spiritus, cui non pateat exitus, ibi concluditur, non solum grauitas, sed tensionis etiam sensus, sequetur. Inflammationes vero, quæ in hoc viscere citra ipsius imbecillitatem nascuntur, siquidem in gibba parte consistant, præcipue si grandes fuerint, perfacile vel solo tactu dignosci possunt: at simarum partium inflammationes per alia potius accidentia, quàm per tactum, inuestigare oportet. Incipiam igitur ab ijs, quæ in parte gibba oriuntur, si prius vos admonuero eorum, quos in corporum dissectione conspexistis, musculorum, qui sub cute tenduntur. Sunt vero octo numero, quatuor contenti cõiugationibus, quarum prima ex musculis constat rectis per totum carneis, à locis, quæ circa sternon sunt, ad pubis ossa (ita enim vocant dissectores) descendentibus: At reliquarum trium coniugationum musculi, vsque ad rectorum contactum carnea quidem parte constant: vbi vero primum illos attigerunt, in deneruationes membranosas degenerare videntur: horum quidem musculorum vna cõiugatio, quæ quidem reliquis omnibus exterior est, à thorace obliqua deducitur, in anteriores partes & deorsum descendens: altera huic contraria ab infernis exorta partibus, obliqua ad anteriores & superiores ascendit: huic tertia musculorum coniugatio subijcitur, qui transuersum habent positum, atque peritonæo (id est membranæ, quæ intestina continet) innituntur. D Rectorum ergo musculorum tumores præter naturam, oblongi atque per medium totius ventris extensi videntur, vmbilicum, veluti ipsi quoque musculi, comprehendentes: quapropter haud obscura est eorũ dignotio, vtpote quos & positus & figura declarat: accedente ad hæc, quòd ipsi à nullo exteriore musculo conteguntur. Hæc autem obliquis quoque musculis, qui à thorace descendunt, sunt communia: at multo difficilior est notitia musculorum, qui his subiecti sunt, difficillima vero transuersorum.

...l.3.f.14.t 1. 13.fo 308.a ..l.1.f.2.d.3. 8.fo.46.b — ...l.3.f.14.t.2. 5.fo.313.c

Constat autem iecur intra hos sub peritonæo esse positum: quod quum tribus contegatur musculis, fieri non potest, vt tactus aliquã ipsius notitiã præstet, nisi vel magna in ipso oriatur inflãmatio, vel incũbentes ei musculi extenuati fuerint. Sed iecur affici declarant in dextro hypochondrio grauitas: dolor totum hypochondrium retrahens, atq; ipsius doloris vsque ad iugulũ extẽsio, nam & hoc non nunquã euenire solet: exigua tussis: linguæ color in primis quidem magis ruber, deinde vero niger euadens: ingens cibi fastidium: sitis inexhausta: vomitus tum syncerae bilis, tum eius, quæ ouorũ vitellis similatur, quæ postea æruginis aliqñ colorem referre conspicitur: aluus quoq; adstringitur, nisi vnà cũ visceris huius imbecillitate inflammationem excitari cõtingat. Erysipelatis autẽ accidentia his ferè similia sunt: & insuper febris quoq; cũ vehemẽtissima siti laborãtes cruciat: eas. n. febres, quas καύσους, i. ardentes, antiqui vocabãt, magna ex parte aduenire videmus iecoris aut ventriculi flameis dispõnibus: atq; in pulmonis inflãmatione erysipelatis participe (Græci

...3.f.14.t.3. fo.314.h — ...bidem. c.2. 314.f — ...bidem. c.4. 315.a

φλεγμονὴν ἐρυσιπελατώδη appellant) ardentes febres excitãtur: quemadmodum vbi in vniuerso E quoque corpore biliosi humores † ad immoderatum feruorem perueniunt. Verum hæ, quæ aut iecoris aut ventriculi occasione eueniunt, omnium sunt vehementissimæ: quibus particulis ita laborantibus febres magna ex parte in marcorem transmutantur. Sed de marcore alibi seorsum scriptum est. Quæ in simis "iocinoris partibus eueniunt inflammationes, vt magis, quàm illæ, quę in eius gibbo fiunt, inappetentiam, nauseam, vomitum biliosum, sitim ingentem inducunt; sic ẽ contrario hæ maiori, quàm illæ, inter spirandum dolore (vt dictum est) laborantem afficiunt, magisq; tussim excitant: atque dolorem vsque ad dextræ partis iugulum adeo, vt detrahi videatur, extendunt. Porrò vtrique parti, quum dolor adest, nothæ costæ non nunquam consentiunt: atque hoc eis commune iure accidit, non omnibus, propterea, quòd iecur per membranas non omnibus ad costas coniungitur: id quod non solum in simijs, sed in alijs quoq; animalibus videre est, etenim alijs quidem coniungitur, alijs minime. Igitur, quemadmodum interdum in gibbis duntaxat, ita & in simis huius visceris partibus, inflammatio oritur: quamuis in neutra partium exquisite distincta possit consistere, nam omnium eius partium carnes inter sese continuantur. Cæterum, quibus natura abdomen gracile est, quando morbo gracilius efficitur, in ijs facile est videre ingentem iocinoris inflammationem: quæ propriam hanc à musculis incumbentibus sortitur differentiam, quod F moles sub manibus ad coaceruatam circunscriptionem desinit: musculus enim quilibet, quum totus sibi continuus sit, inflammationis ipsius molem, quæ sensim diminuatur, habet: quippe soli iocinori proprium est, vt tumoris cumulum comprehensim habeat circunscriptum. Vnde manifestum est, quod durus in ipso tumor {Græci scirrhon vocant} multo euidentius dignosci potest eò, quod durior sit scirrhi ipsius, quàm inflammationis, moles: quodq; in huiusmodi dispositione extenuẽtur corpora, quæ ei incumbunt. At vero tractu temporis, quamuis magis increscat scirrhi tumor, non tamen æque facile fuerit per tactum ipsum cognoscere, intercipiente scilicet iudicium aqua inter cutem, quæ ilico scirrhum sequi consueuit: quippe, nisi hepar afficiatur, haudquaquam fieri potest huiusmodi affectus. Non tamen semper ob primariam eius affectionem excitatur, quamuis præcipuę admodum ob hoc fiat: etenim, quia "ipsum eius facultatis, quæ sanguinem gignit, instrumentum est, consequens est, vt vitiato hoc viscere actio quoque eius vitietur. Accidit autem (vt dixi) quum aliàs aliam partem frigida admodum intemperies afficit, vt hepar quoque refrigeretur. Igitur, si vel lienis "causa, vel ventriculi, vel intestinorum vniuersorum, maxime ieiuni, mesentericæ venæ omnes habituali intemperie afficiantur, facile etiam vnà refrigerare possunt omnes simarum iecoris partium venas: quo fit, vt ad hepatis quoq; corpus vniuersum intemperies ipsa perue- G niat. Si vero vel "pulmonis, vel septi transuersi, vel renũ occasione id accidat, in primis venæ, quæ in visceris huius partibus gibbis consistunt, per consensum afficiuntur: deinde tractu temporis totum hepar quoque eadem dispositione infestatur. Ergo, quæ hucusq; diximus, sic se habere nemo inficiabitur, nisi forte quis aut suapte natura contẽtiosus, aut omnino fuerit indoctus. De obstructionibus vero non æque certæ habentur coniecturæ. Etenim, quod simarum partiũ venæ ab ea, quæ in porta exoritur, in tenuissimas extremitates finiantur, haud obscure apparet: atque, quod ad eundem locum aliæ quoque venarum extremitates à caua vena in gibbas visceris partes distributarum perueniant, similiter constat: licet, quomodo per sua ora ipsæ inter se coniungantur, videre nequaquã possimus. Neque enim dubitat aliquis, sed omnes fere medici ex vno ore enunciant, quod cibus, qui vniuerso corpori distribuitur, ex omnibus simarum partium venis exiens, ad gibbas partes per dictas extremitates transumitur. Quòd, si fateamur & hoc, sanguinis transitum ob tumoris venarũ, quæ inflammatione & scirrho occupantur, molem constringi, rationi consentaneum esse videtur (vt nõ nullis placuit) vt pars, quæ in sanguine magis tenuis atq; aquosa est, transmutatur atque vehatur per vniuersum corpus: syncerus autem sanguis, qui propter suam crassitudinem in caua visceris parte permanet, ei morborũ, qui ex plenitudine fieri solẽt, causa efficiatur. Perscrutãtibus ve- H ro nobis huius sectæ placita, videntur partim cũ ijs, quæ iam supra dicta sunt, consentire: partim vero non nihil ab ijs, quæ apparere solent, differre. Quòd .n. aquosa sanguinis pars transumpta in venam concauam vsquequaque per corpus dispergatur, consequi videtur ad ea, quæ iam in confesso esse diximus: quemadmodum & crassiorem sanguinem in visceris venis præ angustia earum retentum ad intestinum ieiunum, & tenue, & colon, & cæcum, atq; rectum deferri, & (vt quispiã dixerit) in ventrem fortasse: nemo tamen id accidisse vidit, neque in hepatis præter naturam tumoribus, neq; etiã obturationibus. Verum in omnibus "corporis partibus, tũ supernis, tũ inferioribus, pituitosus sanguis contineri cõspicitur in ijs morbis, quos Gręci & anasarcas & leucophlegmatias & hyderos nominare consueuerunt: per aluũ autẽ nihil cruentũ, neq; in ijs, neq; in ascite, neque in tympania excernitur: sed spaciũ, quod inter peritonæũ & partes ei subiacentes est, aquoso humore impletur. Proinde rõni magis consentaneũ est, vt ob visceris refrigerationẽ cibus, qui reliquis partibus distribuitur, in sanguinẽ non transmutetur: quinetiam refrigerentur cũ ipso vniuersi corporis venæ, idq; maxime, vbi nullo plerunq; tumore in iocinore apparẽte, laborãs aqua inter cutẽ molestari vr̃, vitio existente vel in "liene, vel ieiuno aut tenui intestino, aut mesenterio, vel pulmone, vel renibus, aut etiã vbi plurimus per "hæmorrhoidas sanguis excernitur, aut ob muliebre pro-

fluuium

Marginal notes (left): † Addendum ẽ ex õibus cod. græcis, & ex tralationibus veteribus, ob putredinem.

Marginal notes (right): A.l.3.f.14.t.3 c.2.fo.314 f — A.l.3.f.14.t.1 c.1.fo.307.c — A.ibidẽ.c.13 fo.309.a — A.ibid.E t.t.2 c.1.fo.311.f — A.l.3.f.14 t.4 c.4.fo.319.g — A.ibi.fo.320 — A.ibi.fo.319.

A fluuium, aut quum retinentur menstrua, aut ob aliam ingentem vteri dispositionem. Nam per omnes huiuscemodi affectus aqua inter cutem hominem vexari contingit, vel nullo existente in hepate præter naturam tumore. Id vero præcipue intelligitur ab ijs, qui didicerunt, quomodo ex
A.l.3.f.14.t.4. c.4.fo.319.h intempestiua aquæ″frigidæ potatione iecur affatim refrigeratum, statim aquam inter cutem inducat ante, quàm scilicet in durum tumorem attollatur. Verum sic affecti vehementi ciborum desiderio tenentur: nec mirum, quippe ob refrigeratum os ventriculi, huiusmodi cupiditates accidere iã ante didicimus. Sed de aqua inter cutem, id est de hyderis vel hydropibus vel quomodocunque quispiam appellare velit, quantum ad præsens attinet propositũ, hæc dixisse satis est. Porrò vtrum semper in morbo regio locus affectus sit hepar, an alia præterea dispositio hunc affectum efficere possit, deinceps percurrendo scrutemur. Siquidem videmus non nunquam iecinore nequaquam affecto, per morbi iudicationem effundi ad cutem bilem pallidam, quo modo humorum in aliquã partem decubitus quoque aliqui interdum euenire consueuerunt. Videmus etiam aliquando citra morbi iudicationem sanguinem ab extranea quadam corruptione in bilem verti: qualis è fera-
A.l.3.f.15.t.1. c.3.fo.325.h rum morsu fieri solet. Etenim″Imperialium seruorum quidam, qui viperarum venationi deputatus erat, quum à vipera morsus esset, aliquanto tempore medicamenta, quibus vti consueuerat, po-
B tabat: cumq; vniuersi corporis color mutaretur adeo, vt porri colorem referret, accedens singula nobis enarrauit: cui epota theriaca quàm celerrime color secundum naturam restitutus est. Quia vero medici inuestigare solent, an assumpti veneni propria extent signa eò, quod sæpenumero videãt citra lethalis veneni potionem humores similiter, vt epoto veneno, corrumpi, non mirum est, si sic aliquando mutentur humores, vt vniuersum corpus auriginosum euadat. Fieri vero etiam potest,
A.l.1.f.2.d.3. c.3.fo.44.f vt iocinoris″secundum naturam temperie mutata humores huiuscemodi vitio afficiantur, & quidem citra obstructionem, aut inflammationem, aut scirrhum. Quinetiam manifeste quandoque videmus vniuersum corpus herbis cãdenti pallore infectis similari: interdum plumbeum, aut etiã magis fuscum referre colorem: interdum etiã alias quasdam ineffabiles colorum proprietates, quæ iocinore suo munere non recte fungente, sine tumoribus præter naturam accidere solent. Sic ob
A.l.3.f.15.t.2. c.1.fo.329.a ″splenis quoque vitia, huiusmodi colores eueniunt, sed multo nigriores, quàm ab hepate: quos vt clara interpretatione enarrare difficillimum, ita cognoscere facillimum, ijs præsertim, qui illos sæpenumero conspexerint. Etenim, Stesianus quum medicorum iudicium subijsset, nescio, quo pacto eorum non pauci abscessum in ipsius hepate consistere crediderunt: sed, postea, quàm longo temporis spatio nihil se in melius proficere sentiret, me quoque vocauit. Igitur, simul atq; domũ,
C vbi iacebat, fuissem ingressus, aspiciens eum, hoc (inquam) scias, velim, nullum tibi esse in viscere vitium: sed, quid aliud te molestet, nudatis præcordijs declarare conabor. Inueni ergo in profundis musculis abscessum, contracto iam pure, in medio spacio eorum musculorum, qui per transuersum incedunt, atque illorum, qui oblique ab infernis sursum tendunt: qui (vt nouistis) medij sunt inter eos, qui transuersi peritonæo incumbunt, & eos, qui sub externa cute obliqui deorsum feruntur. Sic etiam alios complures scitis me notasse, per colorem declarando modo iecur modo splenẽ esse affectum nulla audita præteritorum accidentium narratione, neque etiam per tactum inuestigato viscerum affectu. Proinde sæpenumero audiuistis me male imprecantem ijs, qui medicæ speculationis principes se esse iactabant, nullius vero ægri volebant aggredi curationem: de quorum numero plurimi fuerunt tum empirici, tum methodici: quibus si quis dixerit fieri posse, vt solo perspecto colore affecta sedes interdũ cognoscatur, illi aperto ore, atque rabidi canis exẽplo exerta lingua, impudenter ei resistunt. Verum præsens sermo haudquaquam ad illos dirigitur. Itaque ad aliud accidentium genus, quod sola iecinoris imbecillitate, quæ per se ac sine inflãmatione euenire solet, continetur, nunc transeamus: quemadmodum & de ipsius inflãmatione, quæ citra propriæ facultatis suæ imbecillitatem accidit, seorsum iã diximus. Quoniam igitur sanguinis genera-
D tionem hepatis munus esse intelligimus, si causa aliqua fuerit, quæ hunc generare possit, eam hepa-
.l.1.f.1.d.5. 1.fo.9.c tis propriam facultatem esse dicemus: propriam″autem diximus propter eas, quæ omnibus corporis nostri partibus communes esse dignoscuntur, quas in libro de naturalibus facultatibus iam percurrimus, attractricem dico, & retentricem, & expultricem: nanque quarta generatim quidẽ alteratrix, speciatim vero sanguifica vocatur. Porrò omnium facultatum essentiã in peculiaribus partium tẽperantijs consistere didicistis: proinde, quum iecur ad aliquam octo intemperantiarum labitur, accidet viribus ipsius noxa, quę illi intemperantiæ peculiariter debetur: sed de ijs generalem scripsimus sermonem in tertio libro de accidentiũ causis: proprius autẽ cuiusq; secundum speciẽ partis, cōi ad portionem respondet. Igitur calidæ iecoris intemperantiæ tum contentos in ipso hu-
l.3.f.14.t.1. 15.fo.309.c mores, tum eos, qui per mesenterij venas deferuntur, & assant & adurunt: frigidæ″autem cõtentos iam in ipso humores, crassos atq; ad fluxum & motum contumaces reddunt, id vero, quod ad ipsum fertur, & pituitosum & crudum & semicoctum efficiunt. Sic de reliquis quoque duabus dicẽdum est: arida quidem intẽperantia sicciores, crassioresq;: humida vero magis tenues, aquosioresq; reddit humores. Igitur, quum alui sedimina, aquę, in qua nuper mactata caro abluta est, similia esse
l.3.f.14.t.2. 1.fo.311.f videritis, efficacissimum hoc vobis signum sit affectionis hepaticæ: ac nominantur″hepaticæ, eæ præcipue, quę ob imbecillitatem ipsius fiunt: quippe ad iecoris essentiam pertinẽt hmōi affectus:

atqui didiciſtis cuiuſque primorum corporum eſſentiam ex quatuor qualitatum conſtare tempe- E
ramento. Sic etiam, quum fæci ſanguinis ſimilia per aluum excrementa deijciuntur, iecur affectũ
eſſe conijciendum eſt: vt.n. tenue & ſa"nioſum excrementum infirmi iecinoris ſanguinem creare
non potentis: ita id, quod fæci ſimilatur, ſuperaſſantis ſanguinem hepatis indicium eſt. Neque.n. à
memoria veſtra decidit, quum ſæpe videritis quoſdam in primis quidẽ ſaniem & cruenta quædã,
dein tractu tẽporis craſſum ac melancholicum ſanguinem, poſtremo atrã quoq; bilẽ & quidẽ ſyn-
ceram deijcere. Incipit.n. interdum affectus ob frigidam intemperiem citra febrim, quando tenuis
ſanies ſanguinis excernitur: deinde tractu tẽporis, dũ ſanguis in viſcere corrũpitur, febris ſuperue-
nire ſolet: quæ tñ ab imperitis vſq; adeo negligitur, vt laborantẽ interdũ nequaquã febricitare pu-
tent, quippe hũc affectum ob"inediam accidiſſe exiſtimant: ſiquidem, ꝙ nulla ſit ipſis cibi cupidi- A.l.3.f.14.t. c.15.fo 309
tas, potius, ꝙ̃ ob medicorum inſtitutum, laborantes à cibo abſtinere inuenerunt. Itaque, quum inte
rim nihil excernatur, videaturq; laborans omnino liber à febre, balneis eũ exponunt, ac debitã vi-
ctus rationem præſcribere negligunt: quocirca rurſus corruptos cibos aluus deijcit, quos deinde
hepaticorum excrementorum non nihil ſequitur. At non nulli, qui ob frigidam intemperiẽ labo-
rare inceperunt, non ſolum non perdunt cibi cupiditatem, verumetiã interdum multo magis, quã
antea, ſe eſurire aiunt. Calidas vero"intemperies nunquam comitatur ciborum appetentia, ſed in- F A.l.3.f.14 t. c.14. fo.309
gens cibi faſtidium, ſitis vehemens, febris inſignis, vitioſorum humorum vomitus. Hæc ſunt pro-
pria hepaticorum accidentia; ſic enim nominari iam dixi eos, quibus viſceris ipſius vires fuerint
imbecilles: qua in re vulgus medicorum errans, hunc affectum putat eſſe dyſenteriam: Inflamma-
tionem autem alia (vt dictum eſt) ſequuntur accidentia. Quum itaq; ambo interdum affectus con
ueniant, vtriuſq; accidentia ſimul apparere ſolent: quæ in promptu medicum habere oportet: ſic
enim non ſolũ laudabunt nos, ſed admirabũtur etiã ij, qui opera noſtra indiguerint, præſertim ſi ac
cidẽtia quoq;, quæ alijs morbis communia ſunt, inſuper proſpexerimus, veluti ꝙ dolor ad nothas
coſtas peruenit, ꝙ iugulus detrahi vr̃, ꝙ ſpiratio parua reddit̃ & frequens. Equidem, quũ primum
Romam veniſſem, magnifice admiratus eſt me Glauco philoſophus ob huiuſcemodi quandã di-
gnotionem. Etenim per viam mihi occurrens, opportune (inquit) aduenisti: iungensq; dextram
dextræ, proximi ſumus (inquit) laboranti, quem nuper vidi: itaq; oro, vt vnà mecum ad ipſum ve
nias: eſt autem Siculus medicus, quẽ non ita pridẽ mecum ambulantẽ vidiſti. Ego vero, quid (in-
quã) moleſtat ipſum? Tũ ille & copioſe admodũ & aperte id declarare aggreſſus eſt: neq;.n. adeo
erat vafer, vt aliquid me celare poſſet. Quoniam heri (inquit) & Gorgias & Apelas mihi nuncia-
uerunt notiones præſagiaq; edidiſſe te, quæ ad diuinationem potius, quàm ad medicinam, perti- G
nere videbantur, cupio equidem periculum facere, nõ adeo, vt tuam experiar doctrinam, quàm vt
ſciam, num tanta ſit in arte medica tum cognoſcendi tũ præſagiendi facultas. Interim, quũ hæc di-
ceret, venimus ad laborantis hoſtium, vt neq; verbo, eius prouocationi reſpondere, neq; ẽt ea, quæ
ſæpenumero me dicere audiuiſtis, effari poſſem: quòd ſcilicet interdum nobis fęliciter apparẽt ali-
qua certa ſigna: interdum vero omnia ſunt ambigua, atq; idcirco & alterã & tertiã quoq; conſide-
rationem expectamus. Itaq; in primo ſtatim aditu obuiam nobis venit quidam peluim à cubiculo
efferens, continentem"tenuem cruoris ſaniem, carnium nuper mactatarũ ablutioni haud abſimi- A.l.1.f.2.d. c.1.fo.42.l
lẽ, euidentiſſimũ affecti iecinoris indiciũ: † qua vix dũ inſpecta, vnà cũ Glaucone ad medicũ in-
greſſus ſum. Apprehendi itaq; manum in carpo id eſt brachiali, quo intelligerẽ, vtrum etiam inflã
matio, an ſola imbecillitas, eſſet in viſcere. Quia vero (vt diximus) medicus erat, nuper (inquit) à de
iectione decubui, itaq; perpende arterias ob id, ꝙ ſurrexeram, crebrius pulſare. Hæc quidẽ ille di-
xit, ego autẽ deprehendi inflammationis indiciũ: proſpiciensq; ad feneſtrã, hyſſopũ ex aqua mulſa
decoctum in olla conſideraui: proindeq; cogitaui medicũ, ſe pleuriticũ eſſe, putare, dolore videli-
cet nothas coſtas infeſtante, qualis iecinoris quoq; inflãmationibus aliqñ accidere conſueuit. Hũc
itaq; quũ ipſe ſentiret, eſſetq; ſpiratio & parua & crebra, atq; exigua tuſſi infeſtaret, pleuriticum ſe H
eſſe exiſtimabat: quamobrem hyſſopum quoq; ex aqua mulſa præparauerat. Intelligẽs itaq; ego,
ꝙ fortuna viam mihi præberet, qua apud Glauconem clarum nomẽ adipiſci poſſem, manũ meam
ad nothas in dextro laborantis latere coſtas detuli, indicatoq; loco dixi eũ ibi dolere: quod cum ipſe
fateret, Glauco ex ſolo arteriarum pulſu exiſtimãs me ſedem affectã inueniſſe, planè admirari me
cœpit. Verũ, vt vehementius ſtuperet, hæc quoq; addidi: quẽadmodum hoc in loco dolere te con-
feſſus es, ita velim, fatearis etiã tuſſiendi cupiditate vexari te, & ex longis interuallis tuſſim exiguã,
aridam, & qua nihil expuis, te moleſtare: atque ita me dicente incepit forte fortuna hmõi quadam
tuſſis ſpecie (qualem iam diximus) tuſſire: qua de re tanta admiratione Glauco commotus eſt, vt
continere ſeſe non valens, magna voce exclamãdo, in laudes meas prorumperet. Tum ego, ne pu-
tetis (inquã) ſola hæc ex arte medica circa ægrotos poſſe præſagiri: ſunt.ñ. alia quoq;, quæ nunc di-
cere aggredior, quibus & laborans ipſe teſtimoniũ feret. Itaque rurſus incipiens dixi: quũ magnã
trahis ſpirationẽ, dolor ea parte, quã notaui, vehementius te cruciat, ſentisq; in dextra præcordiorũ
parte grauitatem. His auditis ne infirmus quidem ſeſe potuit continere, quo minus præ vehemen
ti admratione, vnà cum Glaucone exclamaret. Itaque ſentiens equidẽ arridentẽ mihi fortunã, de
iugulo quoque, ꝙ videlicet ad inferiora trahi videret̃, aliquid efferre volebã: at, quia magnas inflã-
mationes,

† Ex Græcis tanquam uero nullo modo hoc vidiſſem

A mationes, quemadmodum & ſcirrhum, id comitari ſolet, dicere non ſum auſus, veritus, ne laudē, quam antea de me excitaueram, ſauciarem. Quumq; animum induxiſſem tuto me aliquid eloqui oportere, aſpiciens laborantē, haud ita multo poſt (inquam) iugulū ad infernas partes detrahi ſenties, niſi fortaſſe id iam antea tibi euenerit. At, cū hoc quoq; fateretur, conuerſis equidem oculis ad ægrotantem mirifice attonitum, vna (inquam) addēda eſt prædictis diuinatio: etenim dicam, quā de morbo ſuo laborans ipſe habuerit ſuſpicionem. Tum Glauco ne de hac quidē diuinatione deſperare ſe aiebat: laborās autem incredibili hac pollicitatione in ſtuporem adductus, & acriter me intuens, quid eſſem dicturus, attenta mente expectabat. Igitur dicēte me, ꝙ infeſtantē morbū pleuritidem eſſe putaſſet, ille ingenti cum admiratione huius quoq; rei ſe teſtem exhibuit: id, quod etiā affirmabat ex adſtantibus vnus, & qui paulo ante latus eius ex oleo fouerat. Atque ex eo tempore Glauco tum de me, tum de vniuerſa arte, quàm optimā concepit opinionem, quum antea nihil magni ab arte expectaret, vtpote qui nunquā cum conſummatis in arte viris verſari conſueuiſſet. Hæc ideo dicere volui, vt intelligatis, quæ accidentia cuilibet morbo propria ſint, & quę alijs quoque morbis cōmunia: ac præterea, quę ab vtrolibet genere ſint inſeparabilia: itē, quę magna ex parte, & quæ raro videri ſoleāt: atq; ea, quę ancipitem habeāt euentū: vt, ſi aliqñ fortuna huiuſmodi vo-
B bis occaſionem, qualē mihi fuiſſe oblatam iam dixi, præbeat, ea cōmode vti ſciatis. Sępe.n. fortuna non contēnendam adipiſcendæ laudis anſam ſuggerit, ea tñ vulgus medicorum ob imperitiam vti neſcit: ſed doctiſſimus quiſq;, quum accidentium aliquod huiuſmodi conſpexerit, haud difficulter reliqua quoque inueniet, quorum alia quidē neceſſario, alia vero magna ex parte, & locū affectum & morbum ipſum ſequuntur. Verum meminiſſe debetis generalium præceptorum, quæ & vniuerſalia appellātur, & quæ multorum ſpecialium communia genera ſunt, vt in illis in qualibet materia rerum particularium prouide diſcernendis vos exerceatis. Eſt igitur cōmunis ſermo, quē dicere propoſui, de naturalibus facultatibus: quas in qualibet parte generatim quatuor eſſe didiciſtis. Primam voco attractricem, quæ peculiares parti ſuccos, alendi ipſam gratia, & appetere & at-
A.l.1.f.1.d.6. c 3.fo.26. trahere poteſt: altera "deinde eſt, quę alteratrix dicitur, qua ſuccus attractus ſimilis euadit parti, quæ
A.ibidem. alitur: huic aliæ duæ miniſtrant, retentrix, "quæ ſuo munere fungitur, qñ pars attractum ſuccū coquit, in ſuam ipſius naturam eū mutans: & expultrix, qñ à coctione, quod inutile eſt, excernit, idq; excrementum vocatur. Has itaque facultates in qualibet affecta parte, vtrū validæ ſint an infirmæ,
A.l.3.f.14.t.4. c.5.fo.218.e conſideretis, hortor: Vt in "hepate (qm̄ de hoc dicere inſtituimus) vis attrahendi, ſi quomodolibet afficiatur, cibum in ventriculo iam in ſuccum tranſmutatū relinquet, vt per aluū exacte quidem
C confectus, verum liquidus & haudquaquā exiccatus excernatur. Atque hoc, ꝙ ipſa affecta ſit, ſignum vobis erit: quicquid.n. ab aliquo, tanꝙ à cauſa, procedit, id illius ſignum eſſe conſtat. Hunc affectum non nulli ad meſaræum pertinere autumant, vocantq; ſic laborantes meſaraicos eò, ꝙ vident cibū per venas meſaræo & meſenterio intextas diſtribui non poſſe, vt ſolebat, eodem ſeducti errore, quo ij, qui manus eorū, quos ſyncopa vel ſtomachica vel cardiaca proſtrauit, affectas eſſe arbitrantur, vtpote quæ haudquaquā, vt antea, munere ſuo fungantur: quippe iecur meſaræi venis, veluti manibus, quæ ex ventriculo ei cibum afferant, vtitur. Similiter etiā fallūtur nō nulli, vbi crura reſoluta ſunt ob affectum aliquem, eam ſpinalis medullæ partem, quæ iuxta lumbos eſt, infeſtantem: quippe neglecta ſpinali medulla cruribus remedia adhibent. Igitur, ſi meſenterium vel inflāmatione vel alio eiuſmodi affectu laboret, hunc proprie ad ipſum referemus: ſi vero iecur ob imbecillitatem per venas ſuas cibū allicere nequeat, non meſenterio {id eſt lactibus} ſed iecinori, remedia ſunt adaptanda: quemadmodū nec reſolutis quidem vel manibus vel cruribus ob affectum, qui in ſpinali medulla conſiſtit. Verum, vbi vel inflammatio vel eryſipelas meſenterium afficit, haud ita difficile eſt diſcernere, ſi alui excrementa diligenter conſideres. Neque.n. ſolum, qualia excerni diximus in iecinoris imbecillitate, quū ad ſeſe cibū trahere non poteſt, talia planè deijciūtur,
D ſed apparet etiam, veluti ab inflammatione, ſanies quædam admixta. Nam ab omni parte inflammata, cui ſpiſſum craſſumq; tegmen non incūbit, in primis quidē tenuis ſanies defluit: quæ concocta deinde inflammatione, & craſſior & puri ſimilior redditur. Quum ergo nulla exiſtente in iecore inflammatione, hmōi quippiam cum excrementis, ſucci ſpeciē cōſequutis, deijcitur in meſaræo, affectum eſſe cenſendum eſt. Quemadmodum autem non potente ob imbecillitatem hepate ſuccum à ventriculo attrahere, attrahendi facultas afficitur: ita, quum retinere nequit comprehendens continensq; facultas, infirma putanda eſt: proinde in primis quidem cruorem ſanioſum excerni vi-
A.l.1.f.2.ſum. ..d 3.c.13.fo. 5.f demus, poſtea vero craſſiorē & veluti fæculentum. Similiter "aliæ quædam eueniunt excretiones,
A.l.3.f.14.t.4. ..1.fo.218.e non quidem ob imbecillitatem, ſed ob expultricis "facultatis robur, plerunque quidem integra in omnibus exiſtenti valetudine, plenitudinis ratione: plerunque vero parte aliqua affecta per iecur ſeſe expurgante, viribus ipſius iam factis robuſtioribus: quippe concoctis in ipſa vitioſis humoribus ſequitur ſecretio, ita, vt vtiles quidem humores retineantur, expellantur vero inutiles. Atq; ſunt non nulli, qui huiuſmodi vacuationes nominent cruentas dyſenterias: quę euenire ſolent qui-
A.ibidem.f buſdam vel mutilato "aliquo membro, aut vbi quis in exercitatione educatus ad ociū ſe conuerterit. Ac ſolet quoque mulieribus, retētis menſtruis, hmōi per ſedē vacuatio fieri: atque interdū per vomitum quoque eandē ob cauſam quibuſdā mulieribus. Verū & his quidem ſyncerus ſanguis

excernitur, similis ei, qui ab hostia interfecta profundi consueuit, modo inferne per aluum, modo E per superiores etiam partes: at per erysipelata, & inflammationes, accedente concoctione, vitiosus, cœnosus, & putris excernitur. Atq; vt in hepaticis affectibus (quanquam raro) medicamẽtorum auxilio, robustiore euadente iecinore, interdum deijciuntur excrementa tum colore tũ odore pessima, expurgante se ita viscere: sic eodem modo vrinæ quoque deteriores redduntur, quibus im*periti medici non nunquam decepti, grauis morbi periculum subesse arbitrãtur. Etenim, quibus sine ratiocinatione rudis duntaxat experientia suffragatur, de ijs, quæ raro eueniunt, experimenta habere non possunt: veluti eorum, quæ sæpenumero accidunt, facile meminerunt. Quod autẽ protractio per longum spatium morbo, apparentibusq; notis concoctionis, huiusmodi fiant euacuationes, non semel duntaxat, immo creberrime ex enarrationibus, quas in Hippocratis opera edidimus, didicistis. Quemadmodum autẽ retentrix facultas, quum imbecillior est, ac rẽ, quæ ipsam grauat, retinere non valet, vis expultrix id, quod molestat, euacuat: ita infirma expultrice res quædam retineri solent, facultate retentrice non admodum grauata: nam in quolibet instrumento aliàs alia facultas vel fortior fit vel imbecillior, facta videlicet ad actionem relatione, si modo vniuscuiusque facultatis notionem intellexerimus. Nam re vera tota semper particula agit secundum temperamẽti, quod ei frequentius inest, proprietatem: verum aliquando rem grauantem sustinet, ac longo tẽ- F poris tractu eam vincit, conficit, alterat, & concoquit: deinde rursus alio tempore rei infestantis vel qualitatem vel multitudinem ferre non valens, ad ipsius excretionem insurgit: sicut ẽ cõtrario, quũ interim admodum molestatur, ipsam rem molestantem deijcere cupiens, viribus grauissime infirmis, ob imbecillitatem id efficere non potest. Igitur hæc omnia in quouis naturali instrumento perpendere, atque mentem in ipsis dignoscendis exercere debetis. Sic enim inuenietis partiũ quarundam affectus, antea haudquaquam indagatos, veluti ne folliculi quidem fel cõtinentis. Si enim (vt ostendimus) biliosum humorem ad se trahit, quemadmodũ renes sanguinis veluti serũ: & splẽ id, quod vini fæcibus, aut amurcæ olei similatur: accidet interdum, vt ob huius folliculi imbecillitatem impurus fiat sanguis, atque idcirco alia eueniat regij morbi species præter eas tres, quas iam supra proposuimus: ac non nunquam ita repleatur etiam (quemadmodum vesica, quæ vrinæ est cõceptaculũ) vt euacuari non possit, aut quia obstructus est, aut quia excretoria ipsius facultas est imbecillior: veluti etiam quum obstructis aut infirmis vasis, quæ ab ipso exorta, ora sua in hepar extendunt, biliosum humorem interdum attrahere non potest. Proinde excrementorum proprietatem in morbo regio considerare perquàm necessarium est: id enim non mediocre nobis ad huiusmodi notitias auxilium suppeditabit. Hæc equidem considerans inueni quorũdam regio mor- G bo affectorum excrementa, flaua bile vehementer colorata, quemadmodum & alijs vrinas: item, per cutem quoque vt non nullis plurimum flauæ bilis à balneo profundi, ita alijs plurimum ipsius retineri, ac perquàm exiguum effundi comperimus. Hanc rem si accuratiori experimento intelligere volueritis, nulla prius adhibita vnctione, homini sudorẽ strigili auferri iubete: videbitis profecto eundem in omnibus hominibus in strigilis cauitate non colligi, verum in alijs magis aquosum, atque in alijs magis biliosum. Itaque loci affecti notitia vobis multo erit dilucidior, si cũ prædictis hanc quoque notitiam adijciatis. Quidam enim acuta biliosaq; febre laborans, die septimo multa flaua bile ad cutem transmissa, à morbo liberatus est, mansitq; sequentibus deinde diebus aụriginosus. Itaq; & excrementa & vrinas considerauimus: vtrisque vero secundum naturã se habẽtibus, atque ob eam causam nullum visceris affectum declarantibus, venit in mẽtem fieri posse, vt translata in cutem bilis crassior esset: qua ratione promotus discere volui, qualis nam esset sudor: illo autem apparente aquoso conieci bilem esse dissipari contumacem. Præcepi itaq; laboranti, vt aquis suapte natura calidis, & quibus discutiendi vis esset, vteretur: ac præterea victum adhiberet humidiorem, qui humorum crassitudinem moderate posset extenuare. Hic autem bonam valetudinem consequutus est, vnico auxilio & notitia confirmata & curatione absoluta. Quinetiã alium H multam in strigili bilem relinquere vidimus, vnde eam plurimam in vniuerso corpore procreari perpendentes, ipsum adhibita idonea curatione sanauimus. Quibus vero citra febrim morbus regius accidit, vrgente in dextra præcordiorum parte grauitatis cuiusdã sensu, ijs omnibus aperiens (vt scitis) obstructiones & cibis & potibus & medicamentis extenuantibus, deinde medicamentum, quod bilem ducere posset, exhibens, eorum plurimos vna die sanitati restituimus. Qui vero purgatione liberari non potuerunt, ijs rursus valentiore ad aperiendum data potione, medicamentum, quod vehementius purgaret, exhibui: sic deinde sub fine purgationis † vel cærulea vel flaua bilis cum acri mordacitate excernebatur. In his igitur cõieci fellis folliculum simili quopiam affectu laborare, qualis in vesica exuberante vrina interdum fieri solet, etenim adeo multam non nunquam recipit, vt nimis intenta nequeat eam, quæ in ipsa continetur, expellere. Verum in vrinæ receptaculo (neq;.n. absurdum fuerit vesicam ita nominare) bifariã id fieri solet: interdum ob excretoriæ facultatis imbecillitatem: interdum vel ob grauem somnum, vel negocia quæpiã, retenta vltra, quàm par est, vrina: quæ deinde uesicã nimis intendens, hac ipsa ratione uires eius prosternere potest. At fellis folliculus, utpote cui nullum succurrit ab animali facultate præsidium, unicũ habet imbecillitatis principium, ueluti cætera quoque naturalia instrumẽta, à partis intemperie ortum.

* Τοὺς ἀπείρους. i. imperiti, est ĩ ĩpressis codicibus græcis. τοὺς ἀπὸ πείρας. i. empirici, ẽi antiquis: et ita ẽt uidentur legisse ueteres interpretes.

† Ex uulgatis græcis habetur, cærulea magis, quam flaua.

Galeni

GALENI DE LOCIS AFFECTIS LIBER SEXTVS.

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de affectibus Lienis, Intestinorum, Renum, Vesicæ, Vteri, & Colis.

De Lienis affectibus. CAP. I.

EX ijs, quæ de iecinore diximus, facile inuenientur notæ, quibus lienis affectus discernantur: hoc addito, q̄ ipsius inflāmationes ob duritiem facile tangendo deprehendantur. Quum itaq; splen multa habeat accidentia, cū hepate cōia, illa nulla re differre videntur, nisi q̄ quædam magis, quædam vero minus, alterutri euenire solent. Nam, quod ad coloris ratione pertinet, vniuersum corpus, vbi splen imbecillitate affectus est, magis nigricare videtur: nam hoc ei
B natura officium dedit, vt "melancholicum sanguinem ex hepate ad sese attrahat, quo ipsum alii iam demonstratum est: igitur attrahendi facultate facta illi imbecilliore, sanguis ex iecore in vniuersū corpus impurus transmittitur, quocirca color nigrior euadit. Quinetiam hepatis exemplo, sæpenumero excrementa ex se reijcit, ita, vt & vomitione, cui nausea quoq; accedit, melancholicū sanguinē aliqñ excernat: qui interdū per inferiora quoq; decedere videtur. At & citra huiusmodi euacuationē athymias. i. animi deiectiones, & dysthymias. i. mœstitias, melancholicas facit: ac non nunq̄ & ciborū vehementissimas appetentias, præcipueq; qñ exquisite acetosum sit id, quod ad ventrē fertur excrementū: sæpenumero autē subuersionē & resupinationem, quando aliā quandam habuerit corruptionē. Quòd vero indurato ipso aqua inter cutem succedere possit, consentiente iecinore, iam antea dictum est. Quinetiam laborāte aliqñ vtroq; viscere regium morbū euenire conspeximus, nigriore, q̄ pro consuetudine, subsequēte colore, ita, vt putaretur flaua bilis fuligini esse permixta. Atq; medici quidam iecur nullo affectu tūc laborare existimantes, dubitant, qūo à splene morbus regius nasci possit: quemadmodum sunt, qui à solo liene indurato, nullo existente in iecinore vitio, aquā inter cutē fieri posse arbitrantur. Haud secus hallucinari consueuerunt in ea quoq; aquæ inter cutem specie, quæ ad acutos morbos sequi-
C tur: quippe ab ijs iecur calida & sæpenumero sicca quoq; intemperie tam grauiter afficitur, vt cibum in sanguinem transmutare nequeat: atqui ne in ijs quidem iecur affici existimant, ab Erasistrato accepta consuetudine, vt nullam partem affici arbitrentur, nisi vel tumor quispiam, vel vlcus in ipso consistat. Verum id illis concedendum est, qui existimant nullum ab intemperie morbum fieri: at medici, qui sequuntur ea, quæ manifeste apparent, qui & refrigerata parte quapiā accidentia quædam fieri suspicantur, admiratione digni sunt, q̄ aquā inter cutē consistere posse putant, ne vnico quidē loco affecto. Si enim ob id, q̄ nullus est in hepate tumor, ipsum haudquaquam affectū esse existimant: neq; aliarū partiū vlla afficietur in ijs, qui aqua frigida vitiosa affatim & intempestiue epota, mox aqua inter cutē corripiuntur: quippe noxam infert internis partibus aqua sic ingesta, alias alijs, sed præcipue & in primis ei, quæ forte fortuna eo tēpore reliquis fuerit imbecillior: verum, nisi ad iecur frigus transmittatur, aqua inter cutē subsequi potest minime. Sic "splenis quoque vitio aqua inter cutem non nunquam euenire consueuit, aut vbi cū tumore refrigeratus est, sicut in scirrhis: aut vbi citra tumorem refrigeratus est, vt quum quis aquam frigidā & vitiosam affatim & importune potauerit. Quòd vero melāncholica mœstitia ipso excrementa hmōi ad os vētriculi transmittente proueniat, antea, vbi de ore ventriculi tractauimus, iam dictum est. Quamobrē
D in hoc viscere diutius nobis immorandum non est, cū eius instrumentales affectus rationali dignotione non indigeant: qui vero ab intemperie proficiscuntur, partim ex ijs, quę iam diximus, partim ex ea doctrina, quam supra de iecinore proposuimus, noti sint: nam alij quidē nominatim sunt explicati: alij vero, qui similiter, vt illi, consistunt, similem quoque habebunt dignotionem.

A.l.5.f.1.t.4.c. 18. fo. 204.d.f

A.l.5 f.14.t.4. c.4.fo. 320.a

De Intestinorum affectibus dignoscendis. CAP. 2.

QVum de vētriculi affectibus superiore libro loqueremur, in duas maximas ipsum partes secari diximus: quarum altera, quæ superior est, gulæ continua est, ex multis neruis sensificis contexta: altera vero huic continua, ad intestinorum vsque exortum extenditur. Porrò, sicut vtriusq; in animalibus propria est vtilitas, ac pro vtilitatis differentia diuersa eis eueniunt accidentia: ad eundem modum, quicunq; affectus cōiter tum similaribus tum instrumentalibus partibus aduenire solent, ij etiā his tū inter se, tum etiā cum vniuersis intestinis cōes esse cēsentur. Verū accidentiū similitudo nō solum in his inter se, sed etiā in vicinis quoq; partibus, quæ ipsa attingūt, inuenitur, qualis est renū & coli cōmunicatio: atq; horū non nulla sedem affectam habent cognitu facilem, vt dysenteria, & tenesmus. Sanè in præsentia nomen dysenteriæ proprie audire oportet, vtpote quod ex appellatione ipsa, intestinorū vlcus significat: neque. n. repente & affatim fit hmōi affectus (id, quod in eo, quē hepatis vitio accidere diximus, fieri solet) atq; proprias etiā habet no-

In translationibus veterib. hic incipit liber sextus.

A.l.5.f.19.t.4. c.6. fol. 361.

tas. Etenim protinus ab ipsius initio, bilis "mordax secernitur, quam deinde interaneorum abrasio E A.l.3.f.14.t.4
nes sequuntur, postea paulum cruoris simul excerni videtur, quando videlicet affectus ipse iam dy c.2. fo. 319. c.
senteria est. Quum itaq; huiusmodi abrasiones solæ excernuntur, considerandum est, num pingue quippiam simul cum ipsis deijciatur: ita enim in crassis intestinis vlcus consistere credendum est. Vbi vero cruorem quoque simul excerni videris, intueri oportet, vtrum is reliquis excrementis ita sit admixtus, vt vniuersus misceatur vniuersis, an pars eius aliqua reliquis supernatet: etenim, si admixtus est, in superioribus: si vero supernatat, in humilioribus intestinis vlcus esse ostendit. Ac idem quoque in abrasis excrementis videre est, verum non ita manifeste, vt in cruore. Similis etiam, si ramenta excernantur, ratio est: nam & ipsa, quod intestinum aliquod fuerit oblæsum, declarant tum ab essentia propria, tum ex modo, quo vel commisceri reliquis excremētis, vel vni eorum parti supernatare videntur. Non "mediocriter autem conducit ad curationem, nosse, in qua A.l.3.f.16.t.2.
intestinorum parte consistat vlcus: nam, si in superioribus intestinis est, ab epotis medicamentis c.6. fol. 338. f
præsidium petendum est: si vero in humilioribus, clysterem subijcere cōuenit. Atque huiusmodi Err. 4. c. 11.
dysenteriæ ab ijs, quæ ab hepate profluunt, ita discernuntur. Nam "ab initio tenuis sanies sangui- A.l.3.f.14.t.4.
nis ab hepate deijcitur, deinde aucto malo crassus humor, fæcibus vini haud absimilis: præterea c.1.fo.319.d
in hepatis excretionibus nihil abrasum expellitur: atq; interdum duorum aut trium dierum inter- F Err. 16. t. 1. c.
uallo supprimitur euacuatio, deinde rursus redit malum, atque excernuntur excremēta prioribus 3.fo. 335.b
multo peiora. Id vero per intestinorum vlcera haudquaquam apparet: quippe in ijs neq; affatim neque ex longis tēporum interuallis, laborantes deijcere consueuerunt. Atq; "vlcera, quę in recto A.l.3.f.16.t.1.
intestino oriuntur (tenesmum vocant) vehementi quidem tensione, & prompta deijciendi cupidi c.2.fo. 334.b
tate infestant, paucis admodū sequentibus excrementis: quæ quidē ab initio pituitosa & pinguia, progressu vero temporis etiam abrasionis specie deijciuntur: sed per totum morbi spatium ijs, quę à supernis descendunt, haudquaquam misceri videntur. Scribunt "non nulli, q à forti excernendi A.l.3.f.16.t.1.
conatu, præcedente dolore vehementi, aliqui lapides callosos deiecerunt, ijs, qui in vesica nascun- c.1. fol. 334. c.
tur, haud absimiles: id, quod ego neq; vidi, neq; alium, qui viderit, vnquam audiui. Sed coli vehe- Err. 17. t. 3. c.
mentem dolorem sæpenumero conspexi, medicis illum non ad colum, sed ad renes, pertinere pu- 6. fo. 343. h.
tantibus: veluti renum quoque cruciatus, ad colum referre videntur. Sunt, qui "omnino negent in A.l.3.f.16.t.3.
sinistris partibus colicam dispositionem euenire posse. Igitur, vt ab initio, horum affectuum di- c. 10. f. 344 g
stinctio difficilis est, ita hoc tempore non ita magnam præsidiorum differentiam ipsi requirunt: itaque accidentia, quorū magna est in his affectibus copia, diligenter intueri oportet. Nam & "nau A.ibidem.g
sea & vomitus vrgent multo grauiores & magis assidui dolente colo: euomuntq; ita laborantes G
pituitosa quædam atque corrupta, hac in re nephriticos longe superantes: ac retinent etiam magis excrementa, vt ne flatum quidem neq; etiam ructum excernere possint: sæpenumero "etiā veluti A.ibidem.
circuire videtur dolor, atque ampliorem locum occupare, non nunquam vero in diuersis particulis vehementior fit: nephritici vero dolores eodem in loco stabiles, iugiter infestant. Quum itaque dolor in loco fuerit renibus altiore, manifestum colicæ indicium est: si vero in vno loco, vbi scilicet renes ponuntur, stabilis constiterit, nihil ad notitiam potest positus ipse conferre: proinde cum his notis, quas nuper percurrimus, vrinæ quoq; considerandæ sunt. Nam nephritici ab initio dilutas purasq; reddunt vrinas: deinde sequentibus diebus asperum aliquid in ipsis subsidere videtur: demum omnino arenosæ minguntur. At in colica, si quid ab aluo deijcitur, id flatuosum quodam modo est, & sæpenumero aquæ supernatare consueuit, similem habens bubulo "stercori consisten- A.ibidem.h
tiam. Quinetiam "colicorum cruciatus multo magis, quàm nephriticorum, laxantibus mitigantur A.ibidem.h
clysteribus: atque euenit interdum, vt frigido aliquo humore simul eiecto, ilico quiescant: eritq; mitigans præsidium, non mitigans tantum, sed etiam curatiuum & diagnosticū. Porrò, ut hi frigidū humorē aluo excernente, ita nephritici cū urina lapide exeunte, & à dolore liberantur & simul locum affectum ostendunt. Itaq; nihil relinquitur, nisi ut prouideatur, ne postea tā facile affici pos- H
sint: nam, ut perseuerante dolore utraque pars eisdem indiget præsidijs, ita tempore subsequente oportet diuersa auxilia adhibere. Quapropter nullum, quod ad curationis rationem pertinet, committetis errorem, si in prima protinus horum morborum accessione eos difficulter discernatis, eò, quòd tum neq; extrinsecus, neq; intrinsecus, differentibus egent auxilijs, quòd satis sit ea, quæ dolorem lenire possint, adhibere. Cum autem omnia intestina à uentriculo ordine quodam descendant, atq; omnium supremum "ieiunum sit: deinde, quod tenue uocatur: postea cæcum, quod ad A.l.3.f.16.t.1.
infernas partes extenditur: deinde colum, quod ad superiores reuertitur partes, donec sępenume- c.1.fo.332.d
ro & lienem & iecur attingat: miratus sum, quomodo non solum medici fere omnes, sed etiam populares, uehementissimos quosque dolores, in quacunque parte euenerint, ad colum referant. Id quidem mihi quoque uerisimile uisum est: sed, quum causam quærerem, cur tam uehemens tamq; perseuerans esset dolor, nō simpliciter huic assertioni credere potui. Neque enim similiter, ut in renibus atque ureteribus impacto lapide ingentes dolores in transitu excitantur, sic & in tenuibus "intestinis rationi consentaneum esse censebis frigidos spiritus retentos atque similes ijs A.l.3.f.16.t.3.
humores dolorem in ipsis efficere: nam tenuium intestinorum tunicæ rara tenuiq; essentia con- c.6.fo.343.&
stant, ut non ita diu huiusmodi causas continere possint. Ergo probabile est frigidum, eun- 344.b

demq;

A demq́ʒ crassum, aut viscosum humorem, aut flatuosum spiritum, in corpore crasso dēsoq́ʒ genitum, sed egredi nequeuntem, dolorem excitare: vehementem quidem, geminam ob causam, intemperantiam, & corporum, quibus continetur, tentionem: longum vero, quia difficulter vacuatur, nam corporũ ipsum ambientium tum crassitudine tum spissitudine arceretur. Atqʒ interdum alij quoqʒ dolores & quidem vehementissimi in sublimioribus intestinorum partibus eueniunt, grauiter vomitionibus cruciantes adeo, vt non nulli sub fine stercus quoqʒ euomere conspiciantur: à quo affectu vix vnquam aliquis potuit sanus euadere: hunc ″ εἰλεόν. i. voluulum vocant: non nulli etiam chordapsum, quum. s. tumor aliquis eminet in tenuium intestinorum parte, vt videatur intestinũ ad chordæ similitudinē conuolutum. Itaqʒ non ab re visum est medicis antiquioribus vel ab inflammatione, vel obstructione aridi stercoris, huiusmodi tenuium intestinorum affectus oriri. Sunt alia quoque accidentia, quæ quidem haud absurde & intestinis & ventriculo simul affectis euenire creduntur, vt quas λειεντερίας. i. læuitates intestinorum, & κοιλιακάς. i. ventrales dispositiones nominant, quum videlicet materiæ nequaquā sunt mordaces. Nam, vt mordaces ob mordēdi vim omnia intestina ad excretionem excitant: ita non mordaces intestinorum imbecillitatem sequi consueuerunt, quia retinere contenta ne exiguo quidem tempore possunt: siquidem ilicò excernunt ea B perinde, ac si graue aliquod onus deponerent, haud secus, quam in stranguria ″ contingit: nam & in hac modo ob acrimoniam & vellicationem vesica iugiter, quicquid ad eam peruenit, secernit: modo ob id, quod molem ipsius vel exiguam sustinere nequit. Cæterum, à quibus causis intestinorũ læuitas proueniat, alibi particulatim ostendimus, præter ea, quæ in libris de curandi via & ratione, de naturalibus facultatibus, & de accidentium causis iam dixeramus. Etenim hunc librum non incepimus, vt causas, quæ morbos efficiunt, sed vt affectorum locorum, qui & tactus & visus iudicium effugiunt, notas perstringeremus: at, quia ad exactam horum notitiam etiam de ipsis dispositionibus interdum aliquid dicere coactus sum, idcirco de causis quoqʒ, quæ ipsas efficiunt, mentionem facere non sum grauatus. Itaqʒ sermoni de intestinorum affectibus finem imponamus: quicunq́ʒ enim affectus in ipsis consistentes, sunt cognitu faciles, ij cum prædictis communes habent notas. Nam abscessuum, inflāmationum, scirrhorum, inflationum, erysipelatum indicia omnibus cognita, quum in ventriculi locis apparent, & affectus ipsius atque simul affectæ sedis notitiam ostendunt. Sed de his iam antea satis dictum est.

De Nephriticis, & eorum symptomatis. CAP. 3

C IGitur, cum derepente nephritis inciderit lapide notatu digno vel in renum vel in ″ vreterum aliquo impacto, dolorem excitat, colico haud absimilem. Verũ distinguitur ab eo ex nauseæ tum multitudine tum magnitudine, suntq́ʒ per vomitum reiecta & biliosa & pituitosa, quibus præassumpti quoque cibi aliquid admixtum videtur: sæpenumero etiam ex loco, quum superiores coli partes afficiuntur: atqʒ ex eo interdũ, ꝙ non vni loco dolor innititur, sed reuoluitur, & ad plurimas extenditur partes: præterea, quòd ne flatus quidem transmittitur: atque omnia hæc colicis duntaxat euenire solent, sed alia quidem magis, alia vero minus. Quum vero ex ijs, quæ in vrinis resident, aut lapide cum vrina excreto, plane discerni possunt, nullus relinquitur quæstioni locus. Sunt autem non pauci laborantium, qui dolorem modicum in profundo ilium infestantem sentiunt, quamuis ab initio non dum sabulosum quippiam manifeste excernatur: ″ quibus (vt scitis) dato medicamento, quod lapidem in renibus conterere posset, simul & affectum ipsum & sedem affectam cognouimus, atque ipsum habuimus curationis principium: quum enim à medicamenti potione in vrinis sabulosa quædam subsidere conspicerem, nephriticum affectum esse cognoui: atqʒ deinceps eadem medicamenta exhibendo, reliquam perfeci curationem. Quum autem ″ renem quempiam ita affectum esse præcognoueris, si etiam dolores cum horrore interpellato inæqualiqʒ infestare videantur, sequanturq́ʒ febres quædam inordinatæ, tum pronum in ventrem de- D cumbere, atqʒ interdum in alterum latus, vt sublimis sit affectæ partis positus, laborantem sese vertere iube: ac deinde interroga, num circa renem dolentem veluti suspensi cuiusdam ponderis sensum percipiat. Etenim, quum hæc ei acciderint abscessum iam collectum coijcere oportet: quo concocto pus mictum vt laborantem à dolore liberat, ita vlceris in rene periculum affert: proinde exacto studio laborandum est, vt inducatur cicatrice: quod nisi ilico contigerit, difficiliorē reddet curationem. Porrò perseuerantis vlceris notæ ex vrina haud obscure deprehenduntur: adde, ꝙ laborans ″ creberrime in affecto rene dolorem sentit: atqʒ interdum cum vrina exiguum pus, veluti ab vlcere, excernitur: similiter ramentum non nunquam cum vrina expelli videtur: ac interim sanguis quoqʒ, qui erosi iam vlceris indicium est, quanquam rupto ″ aliquando vase aut ob plenitudinem, aut casum, aut ″ vehementem ictum, non nulli magnam sanguinis copiam meiendo profuderunt, id quod aperto etiam interdum venæ alicuius ore fieri videre est. Sed efficacissima vlceratorum renum coniectura est, si cum vrina exiguæ quædam carunculæ excernantur, vtpote quas renũ essentiæ partes, easq́ʒ ob vehementē vlceris erosionē auulsas, esse constat. Ea vero, ″ quæ ‖ pilis similia sunt, Hippocrates quoqʒ cũ vrinis exerni vidit, quēadmodũ in aphorismis scripsit: ac ipsi ēt vidimus aliqñ, quæ semipedis ″ longitudinē æquarent, interdum ēt his longiora: † ac non nunq̃ etiā admodum exigua, vt mirarer, quomodo in renum spacio talia possent consistere: proinde probabilius

Ext. ord. 36. B 4ª. Aph. 76.

† *Hæc uerba nō habētur in ueteribus græcis, nec ī translationib. antiquis.*

bilius

bilius mihi videbatur in venis hmōi res procreari: quemadmodum in " quodam Arabiæloco (vt E A.l.4.f.3.t.2. c.21.f.460.f
aiunt) in tibijs hominum dracunculi vocati naſcuntur:neruoſa natura,colore, craſſitudineq; lum-
bricis ſimiles. Igitur,quum multos audiuerim,qui ſeſe vidiſſe eos dicerent, ipſe vero nunquam vi-
derim,idcirco neq; de ortu neq; de eſſentia ipſorum quicquã exacte conijcere poſſum. At, vbi pi-
los meiendo excretos vidi, tum ex colore tum ex mole credidi dicentibus eos ex craſſa lentaq; ma-
teria,quam calor calfecit exiccauitq;,in venis conſiſtere: quãq̃ longitudinis ipſorum cauſam nō in-
telligo. Verum,quum primum eos vidiſſem, curationem à medicamentis, quæ vrinam ciere poſ-
ſent,tentaui, quam poſtea experientia comprobauit:& fermè omnes,quotquot hmōi affectu labo-
rare conſueuerunt, neq; ante ipſum neq; rurſus poſt ipſum nephritico aliquo accidēte fuerunt mo
leſtati,qui curati fuerunt medicamētis, quæ ciere vrinam poſſunt. Verum, etiamſi alia quæpiam
humorum vitia à venis per vrinam expurgentur, quemadmodum ſi puris quoque multa fiat per
vrinas excretio, nihil ab ijs vel renes vel veſicam vel vreteras moleſtari cognouimus: ſed in hac re
non parum cum inteſtinis conuenire videntur,quæ in hepaticis diſpoſitionibus nihil patiuntur, li-
cet à bile ſyncera lædantur: veluti contra veſica quoq;, vbi longo tempore acres per ipſam vrinæ
tranſeunt, vlceribus affici ſolet. Eſt etiam "alius renum affectus, quo tenuis ſanies ſanguinis min- A.l.3.f.19.t.2
gitur,ſimilis excrementis,quæ in hepaticorũ affectuum initio excernuntur,niſi ꝙ magis vr̄ cruen- F c.20.fol 370 Et c.21.f.371.
ta. Cuius rei cauſa eſt diſpoſitio haud abſimilis ei, qualē in iecore diximus imbecillitatem eſſe: in-
ſuper quum ora aut meatus vel vtcunque nominare volueris,per quos ex caua vena in renes vrina
percolatur,ſupra modum dilatantur. Atq; ad renes quoq; pertinere is videtur affectus, quem alij
hydropem matellæ,alij vrinæ profluuium,alij diabetem,alij dipſacon appellant,qui certe quam ra
riſſime venire ſolet. Equidem eum antehac bis duntaxat videre potui, ſupra modum videlicet ſi-
tientibus infirmis,atq; iccirco exuberanter bibentibus, celeriterq; per vrinam id, quod biberunt,
reddentibus tale, quale biberunt. Atque hic renum veſicæq; "affectus ſimilis eſt ventriculi inteſti- A.l.3.f.19.t.2 c.17.f.365.g
norumq; læuitati. Sed de inteſtinorum læuitate alibi ſeparatim iam dictum eſt: vbi oſtendimus nō
ventriculum duntaxat,ſed vniuerſa quoque inteſtina, ad excretionem tum ciborum tum potuum
aſſumptorum celeriter excitari adeo,vt ne pauxillo quidem tempore citra moleſtiam ferre poſſint
ipſorum aut pondus aut qualitatem: at, quòd affatim celeriterq; ad veſicam vrina deferatur,id ne-
que ad ventriculi,neque inteſtini ieiuni neque tenuis, imbecillitatem,tanquam ad cauſam,referen
dum eſt. Si enim ob id, quod potum ſuſtinere non poſſunt, ad excretionem properant, quid ob-
ſtat, quo minus per ſedem excernatur? id quod in læuitatibus inteſtinorum fieri plane videtur:ne-
que enim cibus duntaxat tam celeriter per tam longam inteſtinorum cōuolutionem tranſiens deij- G
citur, uerum etiam quæ epota fuere.Porrò tranſmiſſionem à totius uentris partibus ad hepar didi-
cimus neque per hepatis aut uenarum in lactibus aut uentre, quomodo neque per earum,quæ ab
hepate exortæ ad renes tendunt, imbecillitatem fieri. Quippe in libris de naturalibus facultati-
bus iam oſtenſum eſt iecur ex uentriculo per menſenterij uenas, ueluti arbores à terra per radices,
cibum ad ſeſe allicere: ſic etiam oſtenſum eſt renes trahere id, quod aquoſum in ſanguine eſt: non
tamen ueſicam trahere à renibus, quemadmodum neque inteſtina à uentriculo, ſed renes quidem
per ureteras excernendo in ueſicam mittere, uentriculum autem in " ieiunum per eum proceſſum, A.l.3.f.16.t.1
quem Herophilus dodecadactylon uocat, à duodecim digitorum longitudine nomen ei imponēs. c.1.fol.332.c
Itaq; renum potius imbecillitas accuſanda eſt,utpote qui continere diutius urinam non ualent,non
uero aliarum partium, per quas potus tranſire ſolet. Sed rurſus reprehendendo dicet quiſpiam:
quum infirmi fuerint renes, quomodo fieri poteſt, ut tam celeriter urinam ad ſe attrahant? an di-
cere poſſumus, quemadmodum in uentriculo quibuſdam lientericis uehementiſſima excitatur ci-
borum cupiditas, ita in renibus quoque cupiditatem ſimul oriri uehementem, atque hanc ob cau-
ſam eos urinam per cauã uenam ad ſeſe trahere,ſed ilico ab attractionis impetu grauari? quēadmo-
dum in ijs,qui canina uocata appetentia uexantur, uidemus, ut affatim impleti, paulopoſt aut euo- H
mant, aut fluore deijciant, id,quod non ſolum ijs, qui præter naturam ſe habent, accidere ſolet,ue-
rum etiam animalibus quibuſdam integra ualetudine degentibus, ut in "auiculis, quas noſtrates in A.l.3.f.13.t.5
Aſia Seleucidas uocant, uidere eſt, quippe quæ iugiter locuſtas edunt, easq; celeriter excernunt. c.8.f.303.e
Ac in alijs quoque animantibus huiuſmodi accidēs naturale uidetur. Vt igitur canina cupiditas in
ore uentriculi conſiſtens, non potente ipſo deuoratorum pondus ſuſtinere, multa impetuoſe inge-
rere atque ea celeriter excernere cogit, ita in renibus quoq; ſeroſæ humiditatis cupiditas unà cum
uirium imbecillitate, & humiditatem affatim attrahere cogit, & eius deinde in ueſicam excretio-
nem fieri. Sed quæres fortaſſe,quamobrem urinæ fluor ſubito euenire poſſit,læuitas inteſtinorum
non poſſit,ueluti neq; canina cupiditas, ſed plurium dierum numero opus ſit, nam affectus initiũ
ab incremēto, incrementum à uigore diſtinguitur: Quoniam uentriculi cupiditas, qua cibum po-
tumq; appetit,animale officium eſt,quo citra ſenſum noſtrum nequaquam fungitur: renum uero
deſiderium naturale eſt,neq; ab ipſo ſenſus noſtri afficiuntur: proinde, quum ad ſtatum peruenit,
ne ſenſum quidem mouet, quemadmodum appetentia canina. Qua de re rationi conſentaneum
uidetur paulatim quidē incipere: &,dum maior fit,in primis quidē ſerum ſanguinis trahere ex ue-
nis,uel nihil nobis ſentientibus: quem quum totum attraxerit, uideaturq; ſanguis in uenis, huiuſ-

modi

A modi humiditate spoliatus, exiccata tum vasa humorem trahere ex hepate, deinde hoc ex intestinis, & ventriculo: quum vero exiccatæ fuerint venæ, quæ in ore ventriculi sunt, tunc potum desiderare hoiem, vtpote qui dispositionẽ ipsam sentiat: deinde exhibitam potionem venas ex hepate ad ventriculum venientes, vtpote aridas, totam statim rapere, atq; ex his alias deinceps, donec ad renes perueniat transumptio. Quippe in libris de naturalibus facultatibus dictum est non solum potionem, verum etiam cibum, transumptione per attractionem facta, per vniuersum corpus deferri. Igitur hic " affectus, quod ad transitus celeritatem pertinet, persimilis est intestinorum læuitati: atque etiam ꝙ renum dispositio, ventriculi dispositioni eadem est: verum hoc vno inter se differũt, ꝙ, quę ante renes fit lationis operatio, in naturalibus actionibus numeretur, attractoria facultate suc cessione agente: quãuis in vna re similitudo inter eas inueniatur, quippe ex caua vena ad renes attractio, primæ deglutitioni eorum, quæ ex ore in ventriculum deferuntur, haud absimilis est: at vero actiones, quæ hanc antecedunt, ad vrinæ fluorem proprie pertinent. Non recte autem putasse quosdam diabetem, veluti & caninam cupiditatem, ad ventriculum pertinere, manifestum est ex iјs, qui præ nimia siti ventriculum impleuerunt, & seruare in ipso potionem longo tempore possunt. Etenim, qui in vehementi siti potarunt, quatuor accidentia subire solent: vnum, & quidem

B primum, vomitio est: alterum, velox per aluum excretio aut fluore, aut intestinorum læuitate: tertium, quòd potus diutius, quàm par est, in ventriculo manet: quartum id ipsum, de quo nunc sermo est, siue id diabetem, siue dipsacon, siue vrinæ fluorem, nominare volueris: neque enim, vt idoneum ei nomen imponamus, sed vt curationis viam tum ex loco affecto, tum ex ipsa dispositione inueniamus, scrutari animus est. Atq; alius interdum affectus occurrit, diabeti perꝗ; similis, & quidẽ à multis cibis, qui neq; crudi sunt, neq; per aluum deiјciuntur, neq; plenitudinem efficiunt, neq; etiã probe alere pñt, sed dissipantur discutiunturq; celeriter. Cuius vt crebrior est, ꝗ; dipsaci, euentus, ita faciliorẽ admittit curationem: quippe qui prius, ꝗ; ad summum peruenerit, cognitus, haud ita difficulter curabitur. Nam, vbi quis duplum consuetorum alimentorum assumpserit, neq; corpus ali videatur idq; citra alui fluorem, hunc affectum non solum priuati, verum etiam medici paruipendunt: quum vero triplum ingesserit, idoneis auxiliјs liberari potest prius, ꝗ. s. ad quadruplũ aut quintuplum perueniat. Igitur rõni consentaneum est hunc affectum à celeri dissipatione incipere, oibus partibus attractricem atq; ei coniugatam facultatem, quæ proprie appetitiua vocatur, seruantibus. At vero ingentis " sitis, quæ citra diabetem accidit, causa est ventriculus aut calida aut sicca aut vtraq; intemperie affectus, maxime vero os ipsius: proxime ventriculo hepar, sed maxi-

C me pars eius sima, simul cũ eis exæstuantibus nimirum mesenterio, ieiuno, ipso ventre, stomacho, & pulmone. Atq; huius accidentis radix inde plerũq; proficiscitur, ꝙ à dispõne, erysipelatis naturam referente ea incenduntur: quæ magna ex parte marcor sequitur, alias alius, veluti, quum hanc tractaremus materiam, declaratum est. Hæc itaq; propter accidentium communicationem simul cum renum affectibus dicta sunt. Porrò diabetes proprius renum affectus est, qui caninæ in ore vẽtriculi cupiditati proportione respondet, accedente præterea retentricis facultatis imbecillitate: nam, si citra vehementem cupiditatem ipsum fieri diceremus, in primis nihil penè vrinæ, quod cõsideratione dignum esset, ad renes peruenire notaretur: si vero citra retentricis facultatis imbecillitatem, non tanta celeritate sequeretur vrinæ profluuium.

De Vesicæ affectibus. CAP. 4

VEsicæ superueniunt accidentia partim cæteris communia, ueluti omnes ipsius præter naturam tumores, dolores, atque, quæ hos facere possunt, affectiones: partim ipsi soli propria, ut ischuria. i. urinæ retentio, stranguria. i. urinæ stillicidium, ac alio quoque modo immoderata urinę excretio. Verum huiusmodi uacuationes (ut de renibus supra dictum est) uesica tanquam meatu utuntur, ipsa haudquaquam affecta: at uero stillicidium, si ob urinæ acrimoniam fit, accidens ue-

D sicæ est, affectus uero minime: si uero aut ab ulcere aut imbecillitate procedit, à uesicæ affectu factum esse dicitur: quemadmodum, ubi " acrimonia in causa est, aliquando ob renum uitium, aliquando ob alias partes, quæ cum urinis humorum suorum uitia, aut pus, ubi abscessus aliquis infestauerit, transmittere possunt. Euenit etiam interdum urinæ stillicidium humoribus, qui in uenis sunt, & per renes & per uesicam expurgatis. Cæterum, quum ab intemperie uesica fit imbecillior, læditur propria ipsius actio, quæ est urinæ excretio: ad quam animal excitari solet, quum uel à multitudine contentæ in ipsa materiæ uesica grauatur, uel à mordacitate molestatur: sed ab horum utrolibet magis imbecilli, quàm robusti, dolere consueuerunt. Quinetiam instrumentales affectus imbecillitatem interdum inducere possunt. Item intemperantiæ omnes cum aliæ, tum maxime illæ, quæ non nullis sæpe eueniunt, quum frigore " corripiuntur: tunc enim planè grauari uidetur, uel pauco admodum contento in ipsa humore. Atque uesicæ etiam, ueluti meiendi instrumento, ischuriæ accidens superuenire solet, interdum quidem (ut dictum est) quum id, quod in ipsa continetur, non ita comprehendere ualet, ut ipsum exprimat: interdum etiam obstructo inferiori meatu aut à crassis humoribus, aut impacto lapide: atq; accidit non nunꝗ uel ab inflammatione uel alio hmõi tumore, ut angustior reddatur meatus, uel etiam omnino obstruatur. At uero neq; neruorũ à spinali medulla exortorum, neq; etiam spinalis medullæ ipsius affectus, uesicæ aliquam

imbe-

A l. 3. f. 19. t. 2. c 17. f. 369. g

A. l. 3. f. 13. t. 2. . 20. f. 297. a

. l. 3. f. 19. t. 2. 10. f. 368. g

. l. 3. f. 19 t. 2. 6. f. 367. b

imbecillitatem afferre possunt, vt vrina propterea supprimatur: queadmodum non nulli putaue- E
runt, credentes vesicæ officium à consilio & electione procedere, q. d. vrinam retinemus, quoad vo
luerimus, atq; eam pro voluntatis imperio excernimus. Verum satius fuisset nosse non vesicæ sed
meiendi officium, veluti etiam deijciendi non intestinorum munus, ab electione consilioq; pende
re. Quippe vesicæ officium vnicum est, contractio: at musculus," qui vrinæ meatum in circuitu A. l. 1. f. 1. d 5. sum. 2. c. 24. fol. 12. b
ambit, in origine ceruicis vesicæ extensus, instrumentum est, cuius opus ab electione excitatur, vt-
pote qui ambiens vesicæ ceruicem, eam ita exacte stringit, vt nihil humoris ex vesica in meatum
ingredi possit. Atq; similem quoque & actionem & vtilitatem habet musculus, qui recti intestini
partem extremam ambit. Proinde ipsis" resolutis, neq; vrinam vesica, neq; stercora aluus, retinere A. l. 3. f. 19. t. 2. c. 10. fo. 369. c
potest, sed præter voluntatem paucis omnino interuallis vtraq; effluunt. Sicuti autem in reliquis
musculis, quod à resolutione fit nobis inuitis, id electio nostra haud inuita efficere solet, ita eadē ra-
tione ab horum actione quiescimus, quum vel stercus vel vrinam excernere propositum est. Atq;,
vt non nulli cum vrinarum tum cibi excrementorum deiectionem, totam ab electione procedere
existimātes errauerunt, ita rursus alij his è diuerso, totum hoc opus naturale putantes, à veritate de-
uiauerunt. Etenim cibi à ventriculo in ieiunum expressio, totum naturæ opus est: rursus omnino
ab electione pendet & vtrorumq; mēbrorū & cuiuslibet digiti tum extensio tum inflexio. Dela- F
tio enim, quæ à ventriculo ad ieiunum fit, & quæ ab hoc in tenue intestinum, à sola naturali facul-
tate procedit: at alui deiectio & vrinæ redditio, vtroque instrumēto proprijs suis facultatibus agen
te perficiuntur. Rectum intestinum atque vesica naturali vtuntur facultate: musculi vero ea, quæ
& animalis & voluntaria nominatur: quippe musculi, qui fluores cohibere solent, tunc quiescunt
ab opere, abdominis musculis munere suo fungentibus, maxime vero medijs. Sunt non nulli, qui,
quum non ita facile deijcere possunt, manibus huiusmodi musculos comprimunt: neque non, vbi
vrina vel difficulter redditur vel omnino suppressa est, idem facere consueuerunt. Quum itaq; ner
ui, per quos aīalis facultas ad iam dictos musculos peruenit, afficiuntur, aut vbi dorsalis" medulla ip A. ibidem. d
sa læsa est, resoluitur musculorum actio, atque excernitur & vrina & stercus uel laborante inuito.
Quum vero vesicæ corpus ita fuerit affectum, vt, quod in ea continetur, exprimere non possit, sup
primitur vrina: noīaturq; hoc accidens ipsius, ischuria. Atq; accidit interdum propter" obtusum A. l. 3. f. 19. t. 1. c. 6. fol. 367. b
ipsius sensum, vt non reddatur vrina citra expultricis facultatis læsionem, si proprij uesicæ nerui
afficiantur, neruis musculi ceruicem eius stringentis, munere suo fungentibus, ipsorum. s. facultate
seruata: nam, si resoluantur, propriū indicium, q musculus hic resolutus sit, est urinæ præter uolūta-
tem excretio. At hmōi eueniente affectu, quum meatus ipsius fuerit obstructus, utraq; dispō cogni G
tu difficilis erit. Proinde, ut exquisite dignoscantur non solum hi, sed reliqui quoque oēs uesicæ af-
fectus, perq; necessarium est præscire euidentes causas extrinsecus aduenientes, quas proprie pro-
catarcticas. i. initiatrices medici uocant. Sed multo ēt accuratiori inuestigatione † eos, qui præcesse- † Eas, quæ præcesserunt, inquirere oportet. De causis antecedētib^9 hic loquitur, quas προηγουμένας uocat. & cod. græci ex Latinone uetere res ita habet.
runt in animantis corpore affectus, inquirere oportet. Igitur cuidam, quū cecidisset, spina sinuata
est: quapropter urinam reddere non potuit: nam & id aliqñ fieri solet, quemadmodum ab ‖ Hip-
pocrate dictum est: uerum nō ilico suppressa fuit urina, sed perendie, ob afflictarum uertebrarum ‖ De Artic. cō. 3. t. 51. 7ª. 274. c
ad interna luxationem inflammata uesica. Itaq; dolebat in ea parte uel nemine tangente, sed multo
magis, si quis manu eum tangeret: atq; hunc curauimus, inflāmationi remedia adhibentes." Rur- A. ibidem. b
sus alter luxatis ad posteriores partes uertebris urinam inuitus profudit nullo infestāte uesicam do-
lore: in quo coniecimus eius musculi neruum, qui uesicā claudit, fuisse affectum, proinde spina-
lem medullam curare uoluimus. Atq; in alio similiter affecto suppressa fuit urina, torpente ob affe
ctos neruos uesicæ sensu: quum autē inter dormiendum non sentiret homo uesicam impleri, ipsa
extēsa nihil excernere potuit. Etenim accidit interdum, ut hoc modo urina" supprimatur, quem- A. l. 3. f. 19. c. 1. c. 6. fol. 366. h
admodum etiam sanis quibusdam uel urgentibus negocijs, uel in concionibus, uel senatu, uel foro,
uel conuiuio: tum enim retenta longo tpe urina extenditur uesica, atq; urina supprimitur contra- H
ctrice facultate læsa propter immoderatā tensionē. Quidā "etiam, quum cecidisset, manente spina A. l. 3. f. 16. t. 1. c. 2. fo. 334. b Et f. 19. t. 1. c. 19 Et t. 2. c. 7. E l. 4. f. 6. t. 2. c. 20
illæsa, in primis quidē magnam sanguinis copiam cum urina emisit, postea uero omnino suppressa
est urina: cuius rei causam esse coniecimus, q concreti sanguinis grumus intus se opposuit. Quo-
circa demissa per colē fistula paulum urinæ reddidit: extracta deinde fistula apparuit in ipsius ore
grumi indicium. Præterea, quum alios quosdam diuturni dolores vna cum abscessuum notis infe-
stassent, finitis abcessibus tenue pus cum urina profluere uisum est: deinde subsequens urinæ re-
tentio coniecturæ occasionem dedit, q à crasso pure meatus obstrueretur. Atq; in pueris etiā, quos
lapis in uesica cruciabat, uidimus sæpenumero urinam retineri. Eos itaq; resupino" figurato corpo- A. l. 3. fol. 19. c. 5. h
re concussimus, ut ita à meatu lapis dimoueretur. Quum uero id, quod iamiam dicam, sæpe uide-
ritis, oro, ut ipsum tenaci semper memoria seruetis: quòd ad grumos uocatos, non solū eos, qui in ue
sica, sed multo magis illos quoq;, qui in intestinis, uentriculo, atq; thorace non nunq̄ continentur,
animi" defectio & pallor sequi solet: pulsus uero paruus, obscurus, frequens apparet: & laborans A. l. 3. f. 15. t. 1. c. 19. f. 365. g Et t. 2. c. 7. E f. 16. t. 1. c. 2. 3 Et l. 4. fol. 6 t. 2. c. 20.
ipse cum anxietate resoluitur, quemadmodum in magnis musculorum uulneribus sæpenumero
accidit: ut mirari aliquis possit, quæ nā sit huius euētus causa, quippe, quum oīum, quæ in corpore
sunt, sanguis maxime nobis sit familiaris, quō ex uasis suis effusus tanti mali authorem se præstet,
ut

A vt & putredo partium & mortificatio ipsum sequi possit: etenim vidimus, vbi vesicæ meatum gru
mus obstruxerat, eadem sequi accidentia: grumum vero adesse coniecimus hoc argumento, ꝙ plu-
.l.4.f.6.t.2. .10. fo.496.c rimum antea cruorem laborantes cum vrina reddidissent. Itaq; "medicamentum, quod lapidem te-
rere posset ex oxymelite, atque ipsum quoq; oxymeli per se, in potu dedimus: at nihilominus alij
quidem perierunt, vno quodam seruato solutis grumis, quos paulatim cum vrina excreuit. Quòd
vero non satis est ad affectæ sedis inuentionem ea duntaxat accidentia, quæ in præsentia infestant,
intueri, sed & ex ijs, quæ præcesserunt, subinde definimus, facilè intelligetis, si eorum, quæ antea
.l.3.f.19.t.2. 7.fo.367.d vidistis, memineritis. Igitur, quum multi crebro pus cum vrina emitterent, "præteritorum acciden
tium memoria & sedem affectam nobis ostendit, & dispositionem in ipso consistentem declarauit.
Quidam enim, quum prius in regione renum sæpenumero doleret, accedente inordinato horrore
& exiguo rigore, febre correptus est: alius circa vesicæ positum simul cum horrore ac febre dolo-
res præsensit: non nulli circa septum transuersum, & thoracem: atque alij in dextra præcordiorum
parte. Coniecturam itaque fecimus in ijs omnibus, ꝙ pus per renes expurgaretur, vomica scilicet
in loco dolente erupta. Cum indicijs autem supra propositis non nihil confert puris quantitatem,
& quomodo totum cum vrinis misceatur, vtrum confusum, an contra, considerare, veluti iam an-
B tea de intestinis dictum est. Nam, vt in illis, si à superioribus intestinis quidpiam defertur, id cibo-
rum excrementis perinde admixtum videtur, ac si cum ipsis subactum fuisset: si vero ab humilio-
ribus, cum vna ipsorum parte excernitur: simili modo vrina, aut tota à pure cum ipsa emisso con-
.l.3.f.19.t.2. 21.fo.370.h turbatur, "aut per partes quasdam dispersum pus inæqualiter defertur. Plerumq; etiam solum pus
sine vrina excernitur, idq; haud obscure in vesica suppurationem consistere indicat: quod vero exa
cte commixtum est, à supernis alicunde partibus venit: sed, quod mediam inter hæc conditionem
seruauerit, id à renibus descendisse certum est. Similiter si erupta vomica, cum affecti loci indicijs
vlceris quoque signum aliquod appareat: nam & hoc aliquando quidem exacte cõmixtum vide-
tur, aliquando vero mediocriter, interdum vel nullam habet mixtionem, vel quodãmodo superfer
.l.3.fol.18. 11.fo.359.e tur, vel solum excernitur. Atq; vocatum "quidem ramentum, vlceris: essentiæ vero proprietas, affe
ctæ partis proprium indicium est: quippe partes à vesica auulsæ, lamis: à renibus vero, carunculis
sunt similes. Ita etiam, vbi ex sublimioribus pars aliqua affecta est, excremẽta cum vrinis eiecta in-
.l.1.f.2.sũ.2. 3.c.1.f.51.d tueri, & ea suspectarum partium essentiæ comparare oportet. Igitur "cum vrina expurgantur gib
bæ hepatis partes, atque omnes, quotquot sunt his superiores: per aluum vero pars iocinoris resi-
ma, intestina, ventriculus, lien. Præter has aliæ quædam fiunt purgationes, sed raro, vt cum thorax,
.l.3.f.19.t.2. 20.f.370.g C & pulmo per aluum purgatur: quæ infra "septum transuersum positæ sunt partes, per vrinas. Quo
t l.1.f.2.d.3. rum causam cum non nulli ignorent, neq; id vnquam in ægrotis accidisse viderint, quod à multis
im.2.c.6. visum est, negãt fieri posse, † ꝙ abscessu interim in pulmone orto pus expurgari per renes possit.}
.l.3.f.10.t.4. 1.f.268.a Nos vero pulmonis "vomicam per vrinam, thoracis aũt per intestina & aluum expurgari vidimus:
quanq̃ in primis ex pulmone per renes transitus, nullam reuera dubitationem excitare debet: ete-
nim, vt à caua vena, ita ex magna quoq; arteria, rami descẽdunt ad renes. Quoniam autẽ Erasistra-
tus putat solum spiritum in arterijs contineri, hæc quæstio eius sectatores non parum vrget: nobis
vero nihil difficultatis affert, vtpote intelligentibus, ꝙ læuis arteria pulmonis, quãtum puris ex eru
pta vomica suscipit, id in sinistrum cordis sinum deferre potest, quod inde in magnam ipsius arte-
riam incidens, per renes transit in vesicam: hoc tamen non ita crebro euenire videtur, vtpote pure
prius in asperas arterias magna ex parte transumpto. Itaq;, quam ob causam pus in pulmone geni
tum, cum vrinis (licet raro) excernatur, iam dictum est: id vero, quod per ventrẽ expellitur, aliã &
quidẽ rarã (quæ in corporũ dissectione apparet) habet causam: quippe caua vena, mediante vase
quodã stelechiææ vocatæ {id est venæ, quę arboris caudici proportione respondet} videtur interdũ
adaptari. Proinde nihil mirũ neq; impossibile est & ex partibus septo transuerso superioribus pus
D in ventrẽ defluere, & ex ijs, quæ eidem supponuntur, ipsum per renes in vesicam peruenire: nam
corporum raras constitutiones, par est, vt rara etiam accidentia sequantur.

† *Hæc uerba nõ hentur ĩ codi. grecis antiquis, nec ĩ translationib. ueteribus, sed glossema sũt, quod ab imperito scriptore, postea in cõtextũ positũ est.*

De Vteri affectibus, præsertim de Seminis & Menstruorum retentione. CAP. 5.

AT que ne hoc quidem loco solicitos esse oportet, vtrum uuluam an uterum appellemus eam
partem, quæ mulieribus ad pariendum à natura data est: neq; rursus, utrum numero plurali
uuluas aut uteros, an singulari uuluam aut uterum quis nominauerit. Etenim satius fuerit in rebus
utilibus tempus collocare, ex quibus uel ad notitiam, uel præsagia, uel curationem, fructum ali-
quem decerpere possimus. Veluti certe & in eo affectu, quem non nulli uteri suffocationẽ, alij spi
rationis ob uterum oblationem uocant, audire est, uolentibus medicis utraq; appellatione unum
quendam affectum explicare. Ego uero multas uidi mulieres hystericas. i. uteri affectibus subie-
ctas † (nam priores fęminæ artem medicam professæ, à quibus nomen ipsum audiri potuit, ita se ip
1.3.f.21.t.4. 16.fo.396.b sas nominare solebant) alias "quidem sine sensu immobiles iacẽtes, cumq; obscurissimo minimoq;
pulsu uel omnino sine ullo pulsu apparentes: alias sentientes quidẽ & moueri potentes, atque inte-
gra rõne, sed tñ animo deficiẽtes, & uix respirantes: alias etiam crura & brachia contrahentes. Ex
qbus coniecturã feci multas esse uteri affectuũ differẽtias uel pro cãæ efficiẽtis magnitudine, uel ꝑ
specierũ quarundã uarietate inter se differẽtes. Igitur prima spẽs, cuius Heraclides Ponticus in suo

† *Rectius ex græcis) ita.n. [illegible] se ipsas nomĩant, tũ ante has medicę sæ mi[illegible] á quib⁹ & eas verisimile est hoc nomẽ audiuisse.)*

com-

commentario mētionem fecit, multam exhibet de ortu suo ambiguitatē. Ait enim sub hac specie E neq; pulsum neq; spirationē mulieris deprehendi potuisse, atq; ob id duntaxat non visam esse mortuam, ꝙ exiguum in medijs corporis partibus calorem haberet (est autē libri titulus, †apnus.i. perdita spiratio, Heraclidis) ac adstantes quoque medicos quæsiuisse ait, an non dum esset mortua. Rursus nonnulli Heraclidæ posteriores, credentes seruari aliquid spirationis, quamuis ipsa non appareat, carptæ" lanæ flocculos præ naribus suspendi iubent, vt exacte deprehendatur, num spiritus aliquis inter spirandum, tum intro tum, foras rursum deferatur. Sunt, qui poculum aquæ plenum ori ventriculi imponere præcipiunt, quippe immotum omnino seruari humorem aiunt, si tota perierit spiratio. Itaq;, si oēs ita affectæ mulieres interijssent, simplex esset quæstio: quum vero non nullæ seruatæ videantur, geminam oriri quæstionem necesse est, inuestigantibus nobis tum dispositionē, ob quam spirationis munus deperditur, tum vel magis, qūo viuere possint, quæ nihil omnino spirant: quippe in confesso est & spirationem à vita, & vitam à spiratione separari nō posse, adeo, vt viuens omnino spiret, & spirans omnino viuat. Atq; hæc quæstio, quāquam superiore difficilior videtur, non est tamen perinde difficilis: quippe latebris inclusa animalia, mortuis similia, spirationis nihil seruare videntur. Hoc enim cognito, perspectisq; manifeste illis animalibus frigidis, atque eo demonstrato, ꝙ maximus respirationis vsus est, vt intimus calor & refrigeratione & ventilatione seruetur, haud ita difficile fuerit perpendere, exiguum illum calorem in ipsis derelictum, arteriarum cordisq; officio conseruari: quæ actio à quibusdam medicis transpiratio, veluti ea, quæ à thoracis pulmonisq; officio prodit, respiratio vocatur. Itaq; pereunte ob vteri affectum spiratione, quoniam vniuersum corpus refrigeratur (id enim manifeste videtur) fieri potest, vt nulla prodeat ab ore spiratio, quamuis ea, quæ in arterijs fit, nequaquam intercipiatur: potest etiam adeo esse exigua, vt sensum omnino effugiat. Ergo, vt nihil ad hunc affectum pertinens maneat indiscussum, succedit iterum alia quæstio, quam ob causam corpus refrigeretur. Ea vero haud difficulter dissolui poterit, si causas, quæ præcesserunt, diligenter intueamur: sunt autem huiusmodi. Conuenit inter omnes medicos hunc affectum magna ex parte viduis" euenire, ijsq; maxime, quæ, cum antea probe purgarentur, ac parerent, atque virorum concubitu gauderent, omnibus his fuerint priuatæ. Quid igitur ex hisce probabilius quis concludere possit, q̄ ꝙ ob retenta menstrua vel semen cohibitum, huiusmodi vterinis vocatis dispositionibus mulieres crucientur: siue eæ apnoeæ.i. non spirationes, siue suffocationes, siue etiam contractiones quædam fuerint: & fortasse magis ob seminis retentionem, vtpote quod magnam vim obtineat, & in mulieribus humidius ac frigidius sit, & excretionem requirat in ijs, quæ multo semine exuberant, sicuti etiam in viris: quippe non parua est horum quoque differentia: Sunt enim non nulli, quos protinus à iuuentute concubitus imbecilliores efficit: alij, nisi assidue coeant, capitis grauitate molestantur, cibos fastidiunt, ac febribus obnoxij fiunt, atque, vt deterior est ipsis appetentia, ita & concoctio minor: hos Plato arboribus immodice fructiferis comparat. Equidem noui quosdam, quibus huiusmodi erat natura, qui præ pudore à libidinis vsu abstinentes, torpidi pigriq; facti sunt: non nulli etiam, melancholicorum exemplo, præter modum mœsti ac timidi, cibi etiā tum cupiditate tum concoctione vitiata. Quidam vxoris mortem lugens, & à concubitu, quo antea creberrime fuerat vsus, abstinens, cibi cupiditatem amisit, atque ne exiguum quidem cibum concoquere potuit: vbi vero se ipsum cogendo plus cibi ingerebat, protinus ad vomitum excitabatur: mœstus etiam apparebat, non solum has ob causas, sed etiā (vt melancholici solent) citra manifestam occasionem: verum hic quàm celerrime liberatus est, ad pristinam consuetudinem reuersus. Hæc ergo consideranti mihi apud me ipsum, visa est longe maior ex retento semine, quàm menstruis, corporis noxa euenire posse, præsertim in ijs, in quibus ipsum suapte natura prauioris succi est ac copiosius, & qui in ocio sunt educati, quiq;, cum antea nihil ad libidinem reliqui fecissent, affatim continere cœperunt. Perpendi autem in his quoque naturalem excernendi ipsum cupiditatem huius rei causam esse: quum enim & tale & tantum fuerit, neminem non ad sui excretionem vi quadam stimulat. Ita Diogenem Cynicum narrant, virum alioqui omnium mortalium, quod ad continentiam pertinet, constantissimum, libidini tamen indulsisse, non à copulata illi, dum effunditur, voluptate, veluti bono aliquo, illectum, sed vt noxam, quæ à retento semine prouenire solet, euitaret. Eum meretrix adire pollicita quum diutius cessaret, ipse manu pudendis admota semen proiecit, ac venientem deinde mulierculam remisit, inquiens, manus hymenæum celebrando te præuenit. Atque plane constat modestos viros non ob voluptatem, sed vt ab impedimento præseruentur, libidini indulgere perinde, ac si nulla esset ei voluptas coniugata. Sic etiam reliqua animalia ad coitum excitari arbitror, non quòd existiment voluptatem boni cuiuspiam speciem præ se ferre, sed vt semen, quod ob retentionem ipsa molestat, excernant haud secus, quàm deijciendi stercoris excernendæq; vrinæ desiderio suapte natura moueri consueuerunt. Cogitanti itaque mihi aliquando super hac re, tale quoddam accidens apparuit in muliere ex longo iam tempore vidua, quæ præter cætera mala, neruorum quoque distentione vexabatur. Ac dicente obstetrice vterum esse retractum, remedijs ad huiusmodi affectus consuetis vti decreuit: quibus adhibitis partim ob ipsorum calorem, partim etiam, quòd inter curandum manibus" tractarentur

tur

Marginal notes:

† Laertius in Vita Empedoclis. Sudas in dictione ἄπνους

A.ibidem.

F

A.ibidem.

G

* Græ. ὑπ' ἀσκήσεως, quod Vetus īterpres transtulit, sobrietate.

H

A.l.3.f.21.t.4 c.17.f.396.g

A tur partes muliebres, oborta titillatione, cum labore & voluptate (veluti per coitum vsu venire solet) excreuit crassum plurimumq; semen: atq; ita à molestia sua liberata est mulier. Proinde manifesta coniectura assequutus sum vitiato semini maiorem, q̃ menstruis, esse vim ad noxam vniuerso corpori inferẽdam. Itaque, licet hæc quidem aliqñ profluant è viduis, suppressum nihilominus semen molestiam noxamq; ipsis inferre põt. Quibus vero nequaquam persuaderi potest exiguum succum in vna parte contentum tantorum accidentium, quæ vniuerso corpori eueniunt, esse causam, ij omnino immemores esse videntur eorum, quæ quotidie contingunt. Etenim à phalangij ictu totum corpus affici videtur, exiguo veneno per minimum foramen iniecto. Sed longe maiori admiratione dignus est scorpionis ictus, qui breui admodum tempore grauissima infert accidentia: &, id, quod inijcitur, dum ipse pungit, aut perq̃ exiguum est, aut nihil omnino, nullo apparente foramine in ipsius aculeo. Atqui necessarium est, non simplr quia quis perinde, quasi acu, punctus est, vt vniuersum statim corpus veluti grandine percuti videatur, animi simul defectione accedente: sed rationi magis consentaneum est, vt vel à spiritu quodam, vel tenui humiditate iniecta, hæc eueniant accidentia. Sunt, qui putant res quasdam solo tactu per qualitatis vim, ea, quæ eis vicina sunt, alterare posse: idq; planè videri in marina torpedine, vtpote cui tam vehemens, sit potentia, vt per piscatoris tridentem transmissa ad manum alteratione, derepente totam reddat torpidam. His coniecturis facile deprehenditur paruæ molis res quasdam solo tactu maximas inducere alterationes: id, quod in heraclio quoque lapide, quem magnetem nominant, videre est, ferrum enim, quod tetigerit, ei adhæret vel nullo adhibito vinculo: deinde, si aliud id, quod primo tactum fuerit, tetigerit, similiter, vt primum, illi inhærebit: postea tertium secundo: ita, vt plane constet rebus quibusdam vehementissimas esse vires. Reliquum est, vt inuestigemus, an in animantibus corruptio aliqua nasci possit adeo vehemens, vt veneni tum qualitatem tum vires æquet: an id iam medicis enodatum discussumq; esse videatur, qui hanc solent proponere quæstionem, vtrum propriæ sint notæ veneni, nec ne. Nam, qui maxime videntur super hac ambiguitate disputasse, ij eosdem fieri affectus concedunt & à lethalis veneni potione, & à corruptione, quæ à corpore ortum habet: verum facile discerni posse eos, qui venenum sumpserunt, ab ijs, qui aliunde affecti sunt. Quum enim homo sua pte natura probis humoribus abundans, ac sanorum more educatus, derepente moritur, vt lethali assumpto veneno fieri solet: deinde corpus aut liuens, aut nigricans, aut varium est, aut diffluens, aut putredinem molestam olet, hunc venenum sumpsisse aiunt. Igitur, si eiusmodi affectibus nos infestari fateamur, qui ex nobismet ipsis accepto suæ originis impetu similes sint ijs, qui pernicioso epoto veneno eueniunt, nihil mirum, si vitiatum semen aut menstruum huiusmodi, quum retinentur aut putrescunt, corporibus, vt afficiantur, idoneis, grauia inferant accidentia. Quippe facile intelligitur à canibus, quantam habeat vim afficiendæ rei aptitudo: quum enim reliquorum animalium nullum rabie capiatur, solus canis eo affectu corripitur: atque tanta fit in ipso humorum corruptio, ut solum eius sputum, si humanum corpus contigerit, rabiem excitare possit. Vt igitur ab exiguo initio: sputi uidelicet qualitate, aucta quædam in corpore dispositio, quando ad magnitudinem notatu dignam peruenerit, discerni potest, idq; post sex menses, quum non nunquam ante id tempus nulla nota deprehendatur: sic eodem modo uitioso humore in animalis corpore genito, paulatim tractu temporis principalium partium aliqua consentit; à qua deinde uniuersum corpus celeriter alteratur. Quod autem à priscis iam inde seculis optimo iure creditum fuerit hysterica dicta accidentia ad uterum, tanquam ad radicem, pertinere, uel maximo argumento esse potest, quod & solis uiduis, & ijs, quibus menstrua supprimuntur, huiusmodi affectus euenire consueuerunt. Quòd uero ad eos excitandos retentum semen maiorem, menstruum uero minorem uim obtineat, facile intelligitur ab ijs mulieribus, quibus, cum non sint uiduæ, purgationes supprimuntur: quamuis enim quibusdam alijs infestentur accidentibus, quæ posthac dicentur, spiratione tamen non priuantur, neque animi defectione uehementi neque alijs quoque accidentibus, quæ paulo antea dicta sunt, laborare uidentur: præterea ex eo, q̃ sunt uiduæ quædam, quæ, licet æque, ut antea, aut paulo minus purgentur, nihilominus similibus corripiuntur accidentibus. Consentiunt autem hisce ea quoque signa, quæ circa uterum sentiunt medicæ diligenter tangentes: nam ceruix eius inclinata uidetur, interdum quidem ueluti sursum retractus sit totus uterus, interdum uero ueluti sit tractus ad latus. Proinde quidam, uterum ueluti animal esse statuentes, quod creandæ prolis gratia mouetur, si priuetur his, quæ concupiscit, uniuerso corpori nocere dicunt. Qua de re Platonem ita scripsisse comperimus: Ea pars, quæ in mulieribus & uterus & uulua nominatur, quum sit animal, prolem generare cupiens, si intempestiue diuq; infructuosum fuerit, succensens ægre fert: errans q; per totum corpus, & spiritus meatum obstruens, respirareq; non sinens, in extremam anxietatem deijcit, atque omnifarios alios morbos excitat. Hæc dicente Platone quidam addiderunt, q̃ postea quàm ita per corpus uterus errauerit, ad septum transuersum perueniens, respirationem impedire solet. Alij errare ipsum, ueluti animal, negantes, ubi suppressa sunt menstrua, exiccari aiunt: deinde humectari cupiẽtem, ad uiscera usque ascendere: quum uero ascendendo non nunquam septum transuersum contingat, idcirco animal spiratione priuari. Etenim, qui ignorant ea, quæ in dissectionibus apparent, quiq; neque

naturales

Marginalia (printed): A.ibidem. — A.l.4.f.6.t.5.c.3.fo.503.b — A.l.3.f.14.t.1.c.1.fo.308.b — A.ibidem. — A.ibid.c.16.a — A.l.3.f.1.t.4.c.17.fo.394

naturales neq; à voluntate pendentes actiones vnquã considerauerunt, quamuis ea, quæ iam diximus, nulla audiant demonstratione roborari, fieri tñ posse arbitrantur, vt aliquid ex ipsis à veritate nequaquàm abhorreat: at vero, qui in vtrisq; fuerint exercitati, hanc rationem vtpote infirmam vel me tacente despiciunt. Nam, si aliquid vteri ascendere videatur, id perexiguum est, neq; sufficit ad hoc, vt totum ipsius spacium ne ad ventriculum quidem ascendisse ostendat: tantum abest, vt hunc prætereundo, ad septum transuersum pertingere possit. Quòd, si detur etiam, vt attingat, quid momenti habebit id, vt spirationẽ tollere, aut animi defectionem, aut membrorum contractionem, aut integrum soporem, inducere possit? Etenim, cum aliquis se impleuerit, ventriculus intumescens, plane videtur septum trausuersum cõprimere, atque hanc ob rẽ spiratio redditur crebrior: sed nullo insuper alio accidente animal infestatur. Atque prægnantibus quoq; vterus adeo intenditur, vt crebrior fiat spiratio, sed ne has quidem aliunde lædi videmus. Id aũt, quod dicunt, exiccatos vteros humoris desiderio ad viscera ascendere, nemini non absurdum videri potest: si enim simpliciter aliqñ vterus requirat humorem, vesicam atq; crassi intestini partem inferiorem totam sibi proximam habet: si vero non simpliciter humorem, sed sanguineum humorem desiderat, ad hepar potius, q̃ ad septum trãsuersum, ipsum moueri oportebat. At vero quid opus est, vt alijs extrinsecus irruat partibus, quum à spissa mẽbrana ipsum ambiẽte cõtineatur: nam omnia, quæ ad sese ab alijs humiditatem trahunt, per ora quàm plurima id efficere solent: atqui ad vterum multa admodum venarum ora perueniunt, per quas ex caua vena, vtpote cui ex hepate sanguis influit, sanguinem attrahere potest: quam vero aliam fistulam hac insigniorem quis inuenerit, qua ex hepate in vterũ sanguis deferatur, aut per quam aliam omnino vterus ex iocinore quippiam attrahere possit? Quòd si hic cauæ venæ riuus non est maximus, saltem certe non est alius: quippe sola hæc vena partibus sub transuerso septo constitutis, ex hepate defert sanguinem. Absurda igitur omnino est illorum ratio, cum hoc, ꝙ vterum esse animal, hac ratione astruere videntur. Sed, si hoc ipsis concedatur, ergo ægre feret vterus priuari se eo, quod concupiscit, ac fortasse à cibo quoque abstinebit, †quemadmodum Phœnices amatores affici perhibentur: verum ob hoc neque ad septum transuersum neque ad alium quemuis locum perueniet: nam (vt cætera omittamus) perquàm arida est septi transuersi temperies: atqui vterus iuxta illorum placita, qui ipsum exiccari dicunt, humidarum partium communicatione indiget. Sed interrogaueris fortasse, quam ob causam modo sursum, modo in latus, retrahi vterus videatur, id enim obstetrices aiunt: aut cur ipso in sua sede sæpenumero manente, nihilominus mulieres quædam ab hystericis accidentibus corripiantur. Equidem huius rei causam explicare tentabo, ea, quæ ab Hippocrate dicta sunt, imitando. Igitur vteri tensiones in causa esse dixerim, cur tangentibus obstetricibus, ceruix modo sursum modo in latus retrahi videatur: nam simul cum vtero ceruicem quoque ipsius retrahi necesse est. Superest ergo, ut declaremus, quam ob causam uterus uel sursum uel ad latus retrahatur: hoc enim huic sermoni deerat. Ea esse censetur uasorum ad ipsum peruenientium plenitudo unà cum eorum uinculis: etenim ostendimus in enarratione eius aphorismi, quo inquit ‖ conuulsionem & à plenitudine fieri & euacuatione, quòd plenitudo corpora repletorum & in latum & profundum extendit, sed longitudinem abbreuiat. Ergo, quo efficiuntur breuiora, eo magis ad originem retrahuntur: nam Erasistratus musculos quoque, si spiritu impleantur, in latitudine augeri, in longitudine vero minui, atque ob id etiam retrahi dicit. Vnde ergo oritur plenitudo tum venarum, tum uinculorum? nempe ex menstruorum retentione. Nam peruenit quidem ad uterum sanguis, sed ad interna ipsius ingredi non potest, aut quia crassior est, quàm ut per ora uasorum possit penetrare, aut quia clausa sunt ora: itaque multiplicatus in uenis eas extendit, atque uicina ipsis uincula madefacit: ad horum autem extensionem continuo uterum retrahi necesse est. Igitur, si æqualiter undiq; trahatur uterus, recta erit & sine inclinatione ipsius transmutatio: si uero inæqualiter, ad partem uehementius trahentem intendetur. Non ergo, ueluti animal errabundum, aliàs ad alium locum discurrit in mulieribus uterus, sed ab extensione retrahitur. Quòd, si dixerit quispiam uteri corpus tum non esse affectum, sed peruersione laborare, quum aliàs aliorsum trahitur, hic haud absurda dicere uidebitur: nam circa reliquas quoque corporis partes accidit, ut huiusmodi appareant affectus: & ut sæpenumero decipiantur medici, qui peruersam partem, quia uel incuruari uel extendi non possit, arbitrantur esse affectam. Atq; hoc docuit Hippocrates in eo libro, quẽ de articulis scripsit, ubi etiam de uteri uocato errore mentionem fecit, ita scribens: ‖ Si in posteriorem partem caput femoris exciderit, quanquam hoc raro fit, extendi non potest crus, neque secundum luxatum articulum, neque adeo secundum poplitem quoque: ijq; minime, quibus ex uetusto idem contigit, & inguinis & poplitis articulum extendere possunt. Hoc sermone, quamuis poplitis articulus haudquaquam afficiatur, quia tamen cum inguine communicat, ipsum extendi non posse ait. Atq; deinceps subiungens, inquit: ‖ Sanè animaduertere hoc oportet: ut.n. utile est, ita magna est ipsius habenda ratio: quãuis non paucos lateat, ꝙ ne sani quidẽ extendere possunt poplitis articulum non extenso inguinis articulo, nisi sursum admodũ leuato pede, ita.n. possunt: neque etiã similiter, sed longe maiori cum difficultate, flectere possunt poplitis articulum, nisi simul flectãt articulum inguinis. His dictis deinceps ait: ‖ Multa alia quoq; his haud dissimilia in corpore inueniunt,

&

A.l.3.f.10 t. c.31.fo 268 Et c.38.f.26

† καθάπερ ἔνιοι φασὶν τοὺς ἐρῶντας φοίνικας πασχειν. i. quemadmodũ amãtes palmas affici nõnulli perhibẽt Philostratus ĩ Iconibus, auctor est palmã fœminam atq; marẽ ita se amare, ut nisi prope serantur atq; se cõtingãt emacientur exiccenturq; [illegible] Theophrastus 3. de cãis [illegible] cap. 20. Plini lib. 13. cap. 4. et Basilius homilia 5. in Hexameron.

6. Apho. 39.

de Artic. cõ. 3. t. 98. 7ª. 279. h

de Artic. cõ. 3. t 99. 7ª. 280. e

de Artic. cõ. 3. t. 100. 7ª. 280. e

A & ſecundum neruorum diſtentiones, & muſculorum figuras: quinetiam plurima notatu fortaſſe digniora, quàm quis putauerit, contingere ſolent & ſecundum inteſtinorum naturam & vniuerſum ventriculum, atque vteri tum errores tum extenſiones. His verbis Hippocrates de poplitis articulo dicere propoſuerat, non potente ſecundum naturam moueri idq; nō ob proprium ipſius affectum, ſed quia coxæ conſentit: quinetiam "extenſionum, quæ vtero accidunt, mentionem fecit, quum videlicet ipſe non per ſe tranſmutatur, ſed à quibuſdam alijs trahitur. Igitur vteri "peruerſiones, eo, quem diximus, modo ad ſuppreſſa ſequuntur menſtrua: ipſæ tamen accidentium, quæ in animalis corpore, apparent, cauſæ non ſunt, quippe quæ communem habent cauſam, plenitudinem à ſuppreſſa menſtruorum purgatione euenientem: quæ vero citra peruerſionem aut menſtruorum retentionem viduas moleſtant noxæ, hæ ob retentum ſemen eueniunt. Cæterum pro multitudinis qualitatiſ'ue ratione, tum menſtruorum tum ſeminis, aliàs aliæ accidentium ſpecies oriri ſolent. Etenim noxia cauſa vniuerſum corpus refrigerare potente, adeo vehementer infrigidatur corpus, vt & ſpiratio & arteriarum pulſus ſenſu deprehendi nequeant: quæ ſi vel craſſa fuerit vel acris, conuulſiones: ſi vero atræ bilis naturam habuerit, mœſtitiam inducet: quemadmodum animi quoque defectiones & ad fortes extenſiones & refrigerationes, & ſtomachi vitia ſe-

B qui conſueuerunt. Conſtat autem, quòd in huiuſmodi ſermonibus os ventriculi ſtomachum ſolemus appellare: quippe omnium medicorum mos eſt in ſyncopa, quæ ab oris ventriculi vitio dependet, huiuſmodi vti appellatione. Porrò accidentia, quæ ob adſtricta menſtrua infeſtare ſolent (nam de his quoque non nihil me dicturum pollicitus ſum) nunc enarrare aggredior, ſumpto initio ab iis, quæ ab Hippocrate in aphoriſmis ſcripta ſunt, præcipue vero, quū dicit: ‖Si mulier neque prægnans neque puerpera lac habet, menſtrua eius defecerunt. At nullo in mammis apparente lacte, menſtrua ſuppreſſa hiſce notis deprehenduntur: grauitas totum corpus moleſtat: item "faſtidium quoque & nulla cibi cupiditas: inæqualitas horrida: quòd ſi citra horrorem inæqualitas aliqua fuerit atque faſtidium, cupiatq; mulier quædam aliena, iube, vt obſtetrix vteri ceruicem tangat, nam, ſi citra duritiem clauſa inueniatur, eam prægnantem eſſe conijcies: ex iis etiam non nullæ cibum euomunt: ac terram, aut extinctos carbones, aut alia quædam huiuſmodi edunt. Si vero clauſum fuerit os ceruicis vteri, ac duritiem quoque ha beat, affectum aliquem in vtero eſſe ſignificat: oportetq; obſtetricem ſpeculari, ad quam partem vel declinet, vel retrahatur, nam in ea parte affectam vteri ſedem eſſe conijciendum eſt: atque in quibuſdā fœminis, eius partis dolor cum grauitate non nihil ſignificare poteſt: quinetiam; in coxam dolor tranſit, ac crus ip-

C ſum, quod è regione eſt, per inceſſum claudicat. Quòd, ſi longiori tempore ſupprimantur menſtrua, nullamq; medicus mulieri vacuationem offerat, tumor aliquis præter naturam in ilibus interdum exoritur, oſtendens nimirum ex internis partibus quãpiam eſſe inflammatam. Non nullis panus in extrema ilium parte excitatur: veluti viris quoq; eodem in loco non nunq; oriri ſolet, qui, vbi ſuppuratus aliqñ fuerit, ſecari debet. Vidimus "itaq; ipſum & in hac parte & in colo ſuppuratum diſſectumq;, interdum ignorantibus medicis inexpertis, quid inciderent, interdum vero intelligentibus quoq;. Atque ab huiuſmodi tumore ſuppurato in colo nemo non facile ſanus euaſit: vteri vero ſectiones maiori cum difficultate conglutinantur. Hmōi ergo accidentia ſequi ſuppreſſa mēſtrua conſueuerunt: ac præterea lumborū, & colli, & ſincipitis dolor, qui etiam oculorum fundamenta infeſtat: item febres ardentes: & vrinæ " nigricantes cum rubra quadam ſanie, perinde, ac ſi aquæ, ex qua nuper mactatæ carnes ablutæ fuerunt, fuliginē quis miſcuiſſet: quibuſdam vrina aut difficulter redditur, aut omnino ſupprimitur. Quum ergo horum aliquod in muliere conſpexeris, vterum veluti radicē ipſorum conijcere oportet. Quòd, ſi per alium quempiam corporis locum ſanguis effluxerit, aut inflammatio aut eryſipelas excitatur, an menſtrua purgentur, interrogare debes: ſiquidem nihil horum accidere ſolet integre purgatis. Igitur, quibus men-

D ſtruorum cohibetur purgatio, iis huiuſmodi plerunq; eueniunt accidentia. Quum "vero immodice vacuantur, ſequitur color fœdus, pedes molli tumore attollūtur, & totum corpus ſubtumidum fit, vitiatur ciborum tum concoctio tum cupiditas: atque in totum omnia, quotquot immoderatam ſanguinis vacuationem ſiue ex hæmorrhoidæ ſiue alio quopiam ſanguinis fluore euenientem, ſequi conſueuerunt accidentia, huiuſmodi fœminas infeſtant. Sed accidit interdum fœminis muliebre vocatum profluuium vel vtero haudquaquā affecto, quūm videlicet vniuerſum corpus per ipſum expurgatur euacuaturq;, quemadmodum interdum per renes quoque euacuatur: id uero potiſſimum fit, ſi mulieres laxis ſint carnibus, & pituitoſæ, quas etiam intacto utero, ſed vniuerſo corpori adhibitis remedijs, ſanauimus: atque, id quod excernitur, non nunquam rubra ſanies eſt, interdum aquoſa, aut ſubpallida. Quòd, ſi purus fuerit ſanguis, qualis ex diſſecta uena profluit, diligenter animaduertere oportet, num eroſio ſit in utero: ea uero magna ex parte in ceruice potius, quàm alibi, contingere ſolet: diſcerniturq; per excretam ſaniem, ſi fuerit profunda: ſi uero circa os ceruicis conſtiterit, non ſolum per hanc, ſed per tactum quoque cognoſci poteſt. Atque prægnantes quoque, quum eo uenarum in ceruice aperiuntur, ſanguinem excernunt. ‖Si uero mulieri utero graui, mammæ ſubito extenuantur, abortus expectandus eſt. ‖Atq; geminos ferens, ſi altera mamma extenuetur, alterum amittit: & ferè, ſi dextra mamma extenuata eſt, marem: ſi

Quarta Claſſis. ffff ſini-

Marginal references:

- (beside "affectum, ſed quia coxæ"): ...l. 5. f. 21. t. 3. ...26. fo. 393. e
- (beside "ſiones, eo, quem diximus"): ...l. 5. f. 21. t. 4. ...56. fo. 396. a; A. l. 3. f. 10. c. 31. fo. 260. Etc. 38. f. 26.
- (beside "lier neque prægnans"): 5. Aph. 39. Ext. ord. 41. b
- (beside "ſtat: item faſtidium"): ...ibi. t. 3. c. 26. ...393. e
- (beside "qui, vbi ſuppuratus"): ...l. 3. f. 16. t. 1. ...2. fo. 333. f. Et ...f. 2. d. 3. c. 11.
- (beside "lorum fundamenta"): ...3. f. 21. t. 4. ...7. fo. 396. d
- (beside "ſtruorum cohibetur"): ...3. f. 21. t. 3. ...fo. 391. c
- (beside "prægnantes quoque"): 5. Aphor. 37. Ext. or. 40. h
- (beside "mulieri utero graui"): 5. Aph. 38. Ext. ord. 41. a

finistra, fœminam amittit: quippe fœtus, qui mares sunt, parte vteri dextra vtplurimum continentur: qui fœminæ, magis finistra: atque raro aliter euenire compertum est, adeo, vt in animalibus quoque, quæ suapte natura geminos ferre solent, itidem accidere videamus, vt in capris, ouibus, (E)
5. Aphor. 45. Ext. ord. 41. g atq; alijs quadrupedibus non paucis videre est. ‖Si mulier prompte quidem conceperit, deinde" secundo, aut tertio, aut quarto in prægnationis mense, fœtum eiecerit, circa vteri acetabula humorem pituitosum abundare, atq; idcirco venarum arteriarumq; in chorio tunica existentium, ad ora vasorum in vterum descendentium, nexum, debiliorem reddi coniiciendum est, vt fœtum ob grauitatem ferre nequeat, sed facile abrumpatur. A.l.3 f.21.t. c.8.fo.386.e

De Gonorrhœa, Priapismo, & reliquis Colis affectibus. CAP. 6.

QVemadmodum" pauca ex ijs, quæ per anum excernuntur, vicinorum ipsi locorum affectorum signa sunt: plurima vero ex ijs, & intestinorum, & ventriculi, & splenis, & iecinoris, atque non raro humorum in vniuerso corpore exuperantium, notæ sunt: Eodem modo pauca eorum, quę per colem excernuntur, proprium ipsius affectum ostendunt: sed complura; vesicæ, renum, hepatis, splenis, pulmonis, thoracis, atque humorum in vniuerso corpore, dispositiones significant. Verum huiusmodi signa per alia, quæ vnicuique parti affectæ assidere diximus, indicia distinguuntur. Igitur affecti colis hæc erunt indicia. Vlcus quidem ipsius manifeste deprehenditur à dolore ipsum infestante: atque si aliquid ex ijs per vrinas excernatur, quæ vlcera comitari solent. Id vero ab eo, quod ex vesica secernitur, ita discerni potest: nam ipsum in primo protinus exitu apparens vrinam præuenire consueuit, quod vero à vesica egreditur, vrinæ admixtum videtur: quinetiam assidue inter meiendum mordicus dolent pudendorum vlcera, præcipue, quum vel crustula vel sordibus solutis pura fuerint. Sed longe euidentius ipsius inflammationes, ac reliquæ huiusmodi dispositiones, vel sine indicijs dignoscuntur. Verum de gonorrhœa & priapismo diffuse aliquid percurrere satius fuerit. Ergo gonorrhœa, est seminis excretio inuita, quam inuoluntariam quoque nominare licet, sed significantius dixeris, seminis assiduam excretionem, cole haudquaquam extenso. Priapismus vero est, quum colis & in longitudine & circulo totus augetur, nullo stimulante ad libidinem aut desiderio aut acquisito calore, vt quibusdam accidere consueuit, qui supini decumbunt: sic enim quidam ipsum descripserunt: at breuiori quoque compendio dicere potes, permanentem colis aut auctionem aut tumorem. Deducta vero denominatio est, à Priapo scilicet: nam illum, vt cui suapte natura huiusmodi colis esset, ita finxerunt atque pictura descripserunt homines. Gonorrhœæ autem nomen planè compositum est ex γονῆς quod semen genitale, & ῥεῖν quod fluere significat: etenim semē modo γονὴ, modo γόνος, nominari solet. Porro, quemadmodum alia omnia" nostro è corpore duobus modis vacuantur, interdum enim à continentibus ipsa corporibus excernuntur, interdum sponte profluunt eò, ꝙ ob imbecillitatem ab ipsis corporibus contineri non possunt, ita de semine quoque dicendum est: nam in omnibus huiusmodi, vt excernere tempestiue, ita continere, naturæ officium est. Verum excretio quidem fit aperto fluxionis meatu, ac reliquo conceptaculi spatio & contracto, & ad apertum iam meatum, quicquid in continente spacio continetur, impellente: retentio vero fit, quum clausus permanet meatus, & contentum à continente haudquaquam impellitur, sed contra per contractionem comprehenditur & retinetur. Hoc modo contenti in cauis instrumentis humores, in ijs, qui integra valetudine degunt, naturaliter & excernuntur & retinentur: in illis autem, qui præter naturam se habent, retentio quidem ob excretiuæ virtutis imbecillitatem: excretio vero ob retentricis facultatis infirmitatem euenit, vel ob dispositionem aliquam, quæ haud secus, ꝙ naturalis ipsa excretoria vis, partes mouere possit: id, quod in seminarijs vasis videre licet, vbi aliquis vel comitiali morbo vel alia conuulsione violenter irruente fuerit correptus. Cæterum videmus alias quoque partes, vt manus aut pedes aut digitos, conuelli modo simul cum vniuersi corporis conuulsione, modo ipsis solis affectis: proinde haudquaꝗ absurdum fuerit in seminarijs vasis, & quidem solis aliquando, huiusmodi dispositionem excitari, quemadmodum & gonorrhœam (quæ vrinæ, quam quis inuitus emittit, proportione respondet) quum contentricem videlicet facultatem resolui contigerit. Igitur gonorrhœa instrumentorum seminis affectio est, non pudendorum, quæ seminis genitalis via sunt, qua excernatur: priapismus vero planè colis est accidens, at fieri pōt, vt etiā nullo præcipuo proprioq; ipsum affectu infestante, ad arterias solas referatur, vtpote quæ solæ interdum hmōi habeant præter naturam dispositionē, quali videlicet affici consueuerunt, quum naturaliter totus colis intenditur. Atqui à spiritu" in tumorem ipsum attolli, manifeste patet ijs, qui celeritatem eius, & quum intumescit & quum iterum residet, perpendunt: quippe nullus humor tam subitam in alterutram partem mutationem efficere posset. His sic se habentibus, quum in corporum dissectione magnæ videantur arteriæ in pudendum (exiguam scilicet particulam) irruere, sitq; colis essentia talis, qualem in nulla alia parte videre est, vtpote cuius corpus neruosum est atq; vndecunque fistulosum excepta ea parte, quam glandem vocant, quid aliud excogitauerit quis, quàm ꝙ vaporoso spiritu ab arterijs affluēte, per extensiones in tumorem attollatur, ideoq; glandem æqualem semper habere magnitudinem, ꝙ fistulosus in ipsam neruus non ingreditur? Ergo quæ causa est, quum libidinis impetu quis

A.l.3.f.13.t. c.17.fo.287. — A.l.1.f.1.d. c.7.fo.28.b — A.l.3.f.20.t. c.1.fo.371.g

A.l.3.f.20.t.1. c.15.fo.376.a

A quis ſtimulatur, aut vbi ob ſupinum ″decubitum calfacti ſunt lumbi, vt colis extendatur? nempe hac inuenta facile priapiſmi quoq; diſpoſitionem inuenire nos poſſe ſperamus. Quòd vero princeps cauſa ſit plenitudo vel arteriarum, vel nerui fiſtuloſi, aut etiam vtriuſq;, quum ex priore conditione mutantur, palàm conſtat: at vero, vtrius eorũ magis, aut nũ etiã amborum, deinceps conſideremus, hinc ſermonis noſtri ſumpto exordio. Natura, corporis partes fingens perficienſq;, vt ipſæ citra doctrinam proprias actiones aggrederentur, effecit: cuius rei exactiſſimum aliquãdo fecimus periculum, hœdum alendo, ſed ita alendo, vt matrem, quæ ipſum in vtero geſtauerat, nunquã vidiſſet. Quum enim capras diſſecarem, diſſectorum quæſtionibus, quibus fœtus in vtero formationem ſpeculantur, promotus, inueni elegantem quendam hœdum, quem à matre abſolutum, ita pro meo more abſtuli, vt ipſam haudquaquã videret: atq; in domum quandam, vbi multæ pelues erant, depoſui, quarum aliæ vini, aliæ olei, aliæ mellis, aliæ lactis, aut alterius cuiuſpiam humoris erant plenę: aderantq; fructus non pauci, tum cereales, tum ab arboribus decerpti. Hunc itaque hœdum conſpeximus in primis quidem pedibus incedentem perinde, ac ſi audiuiſſet ſibi inceſſus gratia crura fuiſſe conceſſa: deinde excuſſit, quam à matre contraxerat humiditatem: poſtea pede latus ſcalpere, ac deinde ſingula vaſa olfacere vidimus: percepto itaque ſingulorum odore, lac

B tandem abſorbuit: quibus viſis omnes exclamauimus Hippocratem vere dixiſſe ‖animalium naturas eſſe à nemine doctas. Sic ergo hœdum hunc educando, nõ ſolum lac, ſed multa inſuper alia, quæ forte offerebantur, comeſſe vidimus. At, quia non longe aberat vernale æquinoctium, quum eriperetur hœdus à matre, exactis duobus deinde menſibus tenellos ei tum fruticum tum aliarum plantarum ramulos obtuli, quorum omnium quum experiretur odorem, alios quidem contempſit, alios vero guſtauit, atq; ſic ad adultarum caprarum cibos conuerſus eſt. Sed hoc fortaſſe non adeo magnum videtur: at longe maiori admiratione dignum eſt, ꝙ poſtea, quã & folia & teneros ramuſculos deuorauerat, paulo poſt ruminare cœpit: quod rurſus omnes, quotquot aderant, videntes exclamauerunt cum magna facultatũ admiratione, quæ animalibus natura inſunt. Quamuis enim magnum videbatur, ꝙ impellente fame, per os atque dentes cibum aſſumeret, multo tamen vehementius admirati ſumus, ꝙ cibum in ventriculo iam contentum, in primis quidem ad os ſubleuando reduceret, deinde multo tempore mandendo tereret, poſtremo rurſus ipſum deuoraret, idq; non in eundem, ſed in alium ventriculum. Vulgares autem huiuſmodi naturæ munera deſpiciunt, nihil, niſi peregrina ſpectacula, admirantes. Nam quis non miretur, quòd medici in ſecandis corporibus peritiſſimi quærere ſoleant, à qua cauſa articulus hic extendatur (ſubijcia-

In libr. de Alimento.

C mus vero exempli gratia coxæ articulum) aut à qua cauſa incuruetur, aut quid ſit, quod ipſum in vtranq; partem in tranſuerſum abducit, aut quid ipſum vtroq; circũuoluat, quum interim hœdus ſingulos articulos, ad quãcunq; motionem libitum fuerit, poſſit excitare, quemadmodum homines ipſi, quãuis, à quo muſculo motus efficiatur, non intelligant? Porrò de linguæ motione (nam hanc pro exemplo inducimus) quis non mirabitur, ſi diſſectores inter ſe non ſolum de muſculorum numero, ſed de ipſorum etiam actione, pugnantes viderit, ac viderit quoq; à natura infantes edoctos, quo pacto vocem aut aliud huiuſmodi munus imitentur: quo pacto etiam linguam moueant, aut quibus muſculis vocem eandẽ efficiant? Similiter etiã de omni reliquorum animalium tum voce, tum reſpiratione. Atq; (vt ſummatim dicamus) miraberis fortaſſe, quomodo nullo docente, omnibus, quæ à conſilio & voluntate pendent, actionibus inſtructa fuerint inſtrumenta: de quibus quidem actionibus licet acris inter diſſectores ſit pugna, quomodo fiant, & quibus inſtrumentis, nihilominus omnia animalia, ſimul atq; genita ſunt, & ſpirant, & vocem reddunt. Igitur non mirum eſſe debet genitales partes, eas actiones, quarum gratia à natura inſtitutæ ſunt, protinus ab initio cognoſcere. Etenim quamobrem vterus, quum ſemen genitale conceperit, donec perfectus [illegible] fœtus, exacte clauſus permanet: perfecto vero fœtu plurimum aperitur, ac dein-

D de ſic apertus fœtum excludit? Populares autem hæc propter crebrum euentum & contemnunt & deſpiciunt, vtpote qui nihil, quod re vera ſit admirabile, ſed ea duntaxat, quæ raro vident, admirari conſueuerunt. Quid autem in rerum natura poteſt eſſe admirabilius, quã ꝙ nouem perpetuis menſibus clauditur os vteri adeo exacte, vt ne ſpecilli quidem acumen admittat: perfecto autem fœtu, vſq; adeo diſtenditur, vt totum animal per ipſum egredi poſſit? Ne igitur dubites pudendorum facultatem per ſe doctam eſſe ita, vt fiſtuloſum illud neruoſumq; corpus, vbi ad coitum inſurgit animal, protinus diſtendatur, naturali, quæ ipſum dilatet, præditum facultate: cuius rei ſimile & in corde & arteria plane videre eſt, niſi quod horum motus perpetuus eſt eò, ꝙ neceſſaria ſit nobis eorum actio: fiſtuloſus vero neruus nõ ſemper mouetur, ſed quũ vſus requirit. Quum ergo ſic fuerit diſtẽſus, ſequitur ex arterijs ſpiritus, quemadmodum ſequitur pulmo thoracẽ ob eã, quã habet ad motum ipſius ſequelam. Verũ poſſes fortaſſe replẽtis fiſtuloſum ″neruum ſpiritus vim, quum ad coitum irrumpit animal, ad arterias quoque referre: at multo ſatius eſt, vt huiuſmodi actionem ad neruum, non ad arterias, referamus, ſiquidem actiones ex propria partium eſſentia, non ex earum poſitu, prouenire rationi conſonum eſt: nam cor, ſi in alia quapiam parte poneretur, nihilominus actionem ſuam obtineret: nec aliter de iecinore quoque, liene, ac reliquis omnibus ſentiendum eſt. Vniuerſi igitur corporis arterias eandem habere actionem probabile eſt,

.l.1.f.10.t.1. 1.fo.371.h

veluti & eodem quidem tempore omnes totius animalis arteriæ inter sese similiter dilatantur. Ita- E que haudquaq; par esse videtur, vt arteriæ pudendis innatæ aliam aliquã habeant facultatem præter eam, quam antea in toto corpore habebant. sed rationabile est, vt latiora, quàm reliquæ arteriæ, ora habeant, vt quæ ad celeritatem sequelæ ad id, quod euacuatur, sint præparatæ (semper enim natura videtur vnicuique actioni id, quod vtile est, vndequaq; expleuisse) cæterum nullam aliam insuper præcipuam habent actionis facultatem, quum ad pudendũ peruenerint. Licet calfactis "lumbis par sit, vt & arteriæ calidiores reddantur, & magis etiam pateant ipsarum ora: quamobrem non exiguam tunc spiritus essentiam in fistulosum neruum effundant, qui paulatim impletus colem intendit, quasi tota ipsius essentia in fistuloso neruo consistat. His itaque cognitis ad priapismi dispositionem veniamus: quippe ex ijs, quæ supra proposita sunt, constat vel ob arteriarum ora immodice patentia, vel vaporosum spiritum in fistuloso neruo ortum, hunc fieri affectum. Sed, vtrum potius pro causa sit habendum, inquirere oportet: nanq; ab vtrisq; ipse fieri posse mihi videtur: crebrius tamen arteriarum ora patentia sequi: quippe facilius est hæc dilatari, q̃ flatuosum spiritum in neruo fistuloso generari. Ac memini me huiusmodi quidem nerui dispositionem semel vidisse: arteriarum vero sæpenumero: cuius rei coniecturam feci tum ex ijs, quæ præcesserunt, accidentibus, tum ex modo curationis. In illo enim, cui assidue colis palpitatio præcesserat, causa F erat spiritus flatuosus, ad quem quum omnem curationem conuertissem, hominem sanaui: quibus vero supra modum arteriarum ora patebant, in ijs nullum huiusmodi accidens præcedere solebat: acciderat autem "cuidam, vt longo tempore præter consuetudinem à concubitu abstineret: alteri vero, vt mali succi alimentis acribusq; vteretur: alij etiam, vt duobus mensibus præcinctus peregre proficisceretur, cum antea nunq̃ cingi consueuisset. Coniecimus itaq; arteriarum ora nimis patefacta, illis quidem ob humorum vitia & acrimoniam: his vero ob flatuosum spiritum, & sine ordine & violenter commotum. Etenim medicamenta excitandæ tentiginis vim obtinentia, tum epota, tum etiam perinœo id est femini, lumbisq; adhibita, calida omnino atque flatuosa sunt: quemadmodum contraria omnia ventositatem non excitant, & infrigidant potius, quã calfaciant. Sed aduerte, ne obiter hunc sermonem prætercurras: quippe de medicamentis, non de cibis loquutus sum, quoniam sunt quædam alimenta, quæ ob id, q plurimum *feminis pariunt, impetum ad libidinem excitare possunt. Hæc ergo sermonem illum, quem nuper dicebamus, probabiliorem reddere possunt, q à concubitu abstinentes, interdum priapismo vexari solent: siquidem accidit ijs, qui plurimo semine abundant, & præter consuetudinem à coitu abstinent, præsertim quũ non student, vt multa exercitatione sanguinis abundantia dissipetur: † maxime vero ijs, qui à libi- G dinis cogitatione non dum liberi euaserunt: veluti sunt quidã suapte natura casti, qui, cum longo iam tempore huiusmodi continentia sese exercuerunt, libidinis imagines concipiunt tum ob spectacula, quæ illas mouere possunt, tum ob illarum rememorationem. Nam lõge diuersa est huiusmodi hominum dispositio, quæ in pudendis generatur, ab eorum dispositione, qui nullo pacto libidinis cogitationi sunt obnoxij. Atq; fuit mihi amicus quidam, cui præter eam, quam antea habuerat consuetudinem, omnino à concubitu abstinenti, adeo rigidus tumidusq; factus est penis, vt mihi accidens ipsum declarare cogeretur. Miror, inquit, q huic (athletam indicans) ob cõtinentiam rugosus collapsusq; penis euaserit: mihi vero, ex quo continentiam seruare studui, euenerit contrarium. Tum equidem illi consului, vt collectum iam genitale semen excerneret: postea vero & à narrationibus, & spectaculis, & meditationibus libidinem suscitare potentibus, summopere caueret. At cantoribus & athletis, qui iam inde ab initio nullam vitæ partem venereis illecebris contaminauerunt, nullam admittentes huiusmodi vel " cogitationem vel imaginationem, ijs pudenda & exilia & rugosa, veluti senibus, fieri consueuerunt. Nam præter ea, quæ accidere solet ijs, qui protinus à prima iuuentute immodice libidini sese permiserunt, id etiam euenit, vt horum locorum vasa, amplius patentia, maiorem ad se sanguinis copiam alliciant: & coeundi cupiditas H magis increscat, ea videlicet ratione, quam in cæteris quoq; facultatibus videre est, & quæ à Platone etiam notata est, cum inquit: Ignauia quidem exoluit, proprij autem officij exercitatio robur augere solet. Sic mammæ quoq; in ijs, quæ non dum imprægnatæ fuerunt, contractæ permanent: in alijs vero à partu infantulos lactantibus vastissimæ redduntur, atq; ita magnæ permanent, lac emittentes, donec puer fuerit ablactatus: tunc enim haud ita multo post à lactis generatione quiescunt. Igitur, omnia hæc si bene considerentur, ac præterea causæ, ob quas in singulis affectis partibus, affectus ipse consistit, definiantur, non inutilem ad curationis rationem ansam præbere poterũt. Atqui non est nunc tempus ea tractare. Quare adepto huius operis fine, orationi quoque nostræ hic finem imponemus.

Galeni

A.l.3.f.10.t.1 c.2.fo.771.h

A.l.3.f.20.t.1 c.37.fo.377.

A.l.3.f.20.t. c.39.fo.377

* Al. feminis. et ita uetus interpres videtur legisse.

† Ita vertendũ. atq; ex ijs præcipue, quicunque à libidinis quidem cogitatione liberi non euaserunt (quemadmodum liberi sunt, qui & suapte natura casti sunt, & longo iam tẽpore in eiusmodi continentia sese exercuerunt) ad libidinis autẽ imaginem peruenerunt, tũ ob spectacula, quæ illos mouere possunt, tum ob illorum rememorationem.

GAL. DE PVLSIBVS LIBELLVS AD TYRONES

Hermanno Cruserio Campensi interprete.

Hic Liber vnà cum alijs, qui de Pulsibus tractant, pluribus locis ab Augustino Gadaldino nunc denuo sunt castigati, adhibitis etiam emendatißimis Codicibus græcis manuscriptis.

ARGVMENTVM LIBRI

Differentias & Causas Pulsuum absoluit, quæ Tyroni introducendo sufficiant.

Quibus in locis Arteriarum Motus apertior: ac de Præstantia arteriarum Carpi in dignoscendo pulsu. CAP. 1.

C QVæ interest Tyronū, charissime Teuthra, de pulsibus nosse, hic exponā: eorū autē alibi habes totā artem traditā. Igitur oēs inter se arteriæ & cor habent eandē pulsandi rationē: quamobrē ex earum vna, colligere de omnibus possis. Verū, motū non perinde omniū sentias, sed in partibus nulla tectis carne, clarius: in carnosis, obscurius. Quæ opertæ crassa carne sunt, aut sub ossibus latent, aut quibus corpora sunt alia obiecta, harum, dum valet animal, motum non percipias. Quòd, si vehemēter emarcuerit, arteria, quæ sita est secundum dorsum, tangentibus abdomen, motū sæpenumero repræsentat. Et quidam sensu perceperunt eas, quæ in † cruribus & coxis & tibijs, & brachijs & cubitis, cū prius non apparerent. At semper arteriæ temporum, ac pedum secundum plantas, manuum" in carporum seu brachialium parte interna, illustrem motum habent. His minus, non illæ tñ obscure, pulsant arteriæ capitis post aures, & quæ tenent brachij interiorē regionem, & vero ēt non nullæ aliæ, quæ non abstrusæ sunt sub ita multa carne. Verū enimuero nullā neq; promptius, neq; honestius, nec vero commodius, si carporū prætereas, tangas: hæ nanq;, ꝙ vacet locus carne, apertissimæ sunt: nec, quod propter alias multas est necessariū, detegere harum gratia vllā corporis partem necesse
D habeas: ad hæc in rectum ductæ sunt, id quod non parum ad exactam notitiam refert.

†Græc. ἐν τοῖς κώλοις.

A.l.1.f.2.d.3. c.1.fo.47.a

De Quantitate Distentionis. CAP. 2.

DIstendi "arteria tangenti videbit tibi in oēm dimēsionē. Sunt aūt cuiuslibet corporis tres dimensiones, in longitudinē, profunditatē, & latitudinē. Sed.n.dū naturalē statū animal retineat, inuenies arteriā distendi sanè ꝗ moderate: sin aūt perdiderit eū, nūc deficit, nūc excellit, in quacunq; dimensione. Hic tibi retinendū est, qui pulsus naturalis esset. Atq;, si quidē eū reperias, qui præter naturā est, latitudine esse maiorē, appellabis latū: si longitudine, longū: si profunditate, altū: & contrarios his, qui naturali minores sunt, simili mō vocabis angustū, breuē, humilē. At de his, q ad statū præter naturā tribus ex æquo dimēsionibus deflectunt, qui vndequaq; est imminutus, paruus: qui auctus in oēm partē, magnus nominat. Hæ quātitatis distētionis in pulsu differētiæ sunt.

A.l.3.f.20..t.1. c.7.fo.358.e

De Qualitate Motus. CAP. 3.

PRopriè ad "motū pertinent celeritas & tarditas: quarū hæc motus est exolutus, illa incitatus. De his faciundum iudicium ex cōparatione naturalis pulsus est. In qualitate occursus, vehementia consistit & remissio: vehementia quidem, cū violēter tactus impellitur: cū debiliter, remissio. Mollitudo aūt & durities sunt tunicę arterię qualitates: mollitudo, cū arteria quasi carnosior in occursu apparet: durities, vbi veluti siccior rigidiorq; in modū corij. Atq; hæc quidē etiā differētia

A. ibidem.e

pulsuũ vnà statim cũ arteriæ motu percipit:nõ tñ eius est,vt tres antedictæ,propria. Illarũ.n.diffe- E
rentia celeritatis & tarditatis,posita in qualitate erat motus:vehemẽtiæ & remissionis,in ictus qua
litate:magnitudinis paruitatisq;,in quãtitate distentionis. Atqui nõ caret motu distentio:molle ve
ro corpus atq; durũ,vt sit tale,nõ requirit motũ. Quatuor ergo has pulsuũ drias inueneris in ictu.

De Tempore Quietis. CAP. 4.

QVintam "aliam in ictuum interuallo:nã ita medici solent interpositũ tẽpus inter duos ictus, quo distendit contrahiturq; arteria,appellare. Ego vero congruũ esse duxi Tyronibus, vt se primum,quasi insensibilis contractio sit,exerceant. Vocabo alterũ,ictum:alterum,interuallum:Ictum,arteriæ motum tactui occurrentem:Interuallum,quietem inter duos ictus, quæ crebrum complectitur,rarumq;,atq; medium vtriusque,in quo quidem naturales pulsus continẽtur. Quos etiam temporis quãtitate cognosces:nam Creber est,cum quietis sit breue tempus:Rarus, cum longum. Quietem dicas,an ictuum interuallum,aut contractionem,nihil intererit. — A. ibidem.d

De Aequalitate & Inæqualitate. CAP. 5.

AEqualitas "& inæqualitas omnibus his differentijs accidunt. Nam cõtinuata harum paritas, est æqualitas:vt,cũ insequentiũ par magnitudo sit,pulsus magnitudine ęqualis dicet:cũ celeritas,ęqualis celeritate. Ad eundem modũ,si vehementia,remissio,crebritas. Inæqualitas,parita- F
tis corruptela est,in quãcunque cadat differentiã pulsuum. Erit.n.quidã magnitudine inæqualis, alius celeritate,non nullus vehementia & remissione & crebritate: atque in reliquis similiter. — A.ibidem.d

De Ordine & eius Perturbatione. CAP. 6.

NOn nunquã "etiã ordine quodã, certo ictuũ numero, pulsibus paribus vnus intercurrit impar:quod multis modis fit. Etenim tribus paribus quartus impar cõsequit, idq; continue: aut quatuor quintus. Ad eundẽ modũ,quouis in alio numero: siquidẽ comitatur sæpe quinq; pares,impar sextus:& ẽt sex pares,septimus impar. Itaq; perdunt hi æqualitatem, quamobrẽ pulsus inæqualis fit,tñ ordo retinetur quidã,ideoq; ordinatus est. Cũ enim pari semper numero,paribus pulsibus intercurrit vnus impar, æqualitatem corrumpit, sed proportio circuituum quendam ordinem conseruat: nam,si circuitus prorsus seruetur nullus,inordinatus hic vocatur. — A.ibidem.e

De Vnius pulsus Inæqualitate. CAP. 7.

AT incidit & in vnũ pulsum inæqualitas tũ pro mutua dissensione arteriæ partium in situ & motu,tum pro vniuscuiusq; pulsus peculiari motu. In situ partiũ consistit inęqualitas,ex eo ꝙ sursum deorsum,prorsum retrorsum,dextrorsum sinistrorsum,traducta arteria videatur. In mo
tu,cũ celerius tardius,maturius serius,vehemẽtius lãguidius,aut longiore tẽpore aut breuiore, aut G
perpetuo aut nihil prorsus,mouet. In singulis partibus,cũ interpellatus manifeste est motus,in quibus caprizans est:itẽ cũ reciprocatur,de quibus est dicrotus. In motus impari celeritate,cum initio celerior,in exitu tardior fit:& ẽ contrario,cũ tardior initio,ad postremũ fit celerior. In vehementia remissione,paruitate magnitudine,ad eũdẽ modũ: neq; in duo tm̃ tpa motus, sed & in plura, quoad assequi sensus possit,distribuitur. Atq; hæ quidẽ simplices sunt & vnius pulsus inæqualitates.

De pulsuum Composita Inæqualitate. CAP. 8.

COmpositæ fiunt,quatenus altera põt cũ altera,& vna cũ vna,& cum pluribus vna, deniq; cũ multis multæ cõmisceri. Quarũ non "nullæ propriũ nomẽ sunt sortitæ,vt vermiculãs, formicans,& hecticus. Vermiculans,cũ spẽs exhibet quasi perreptãtis arteriã vermis, vndarũ in modũ insurgentis,& non vno tpe arteriæ distentæ. Si igitur cũ distẽtionis paruitate hoc fiat, vocat̃ Vermiculans:sin autẽ cũ magnitudine, Vndosus "simplr. Est vero vermiculãs, etiã aperte lãguidus, & creber. At,qui ad extremã deuenit remissionẽ,crebritatẽ,& paruitatẽ,vocat̃ "Formicãs:q in spẽm quidẽ celer est,nec est celer tñ. Porrò Hecticus pulsus ita,vt febris, vocatur, q nõ magnopere vllo mõ variat,cæterũ manet in perpetuũ similis,cohæretq;,nec soluit̃ vnq̃:ꝙ totus habitus morbũ in-
duit in eiuscemodi febribus & pulsibus. Hæc Tyronibus existimo de pulsuũ differentijs suffice- H
re:ꝙ si cognoscere hæc exactius aueas, librũ habes à nobis solidũ cõscriptũ de differentijs pulsuũ. Nec vero ẽt cã est,cur de pleno hic & vacuo pulsu dicã, vel de calido & frigido, vel de rhythmis:illic.n.accurate de his disserui: ẽt is sermo Tyronibus est obscurior. Quare,si,q̃ cõmemorauimus, summatim retractaucrimus,reliqua persequemur. Magnus pulsus est,qui fit,vbi in lõgũ arteria, & latũ,profundũmq; distendit̃ multũ:Longus,cũ in longũ dũtaxat: Latus,cũ in latũ: Altus, cũ in altũ. Vehemens est pulsus,qui valẽter ferit tactũ:Mollis,cũ tunica tenera est arteriæ:Celer fit,cum pauco tpe arteria distendit̃:Creber,cũ paruo interposito spatio: Æqualis,qui perpetuo sibi cõstat: Ordinatus,qui per circuitũ par est:qui in vno est ictu impar, Inæqualis nominat̃ in vno ictu. Iam ẽt horũ cõtrarij sint aperti,paruus,breuis,angustus,humilis,lãguidus,durus,tardus,rarus,inæqualis,inordinatus. Nec vero hoc obscurũ est, singulorũ aliorũ cõtrariorũ mediũ esse: æqualis & inæqualis mediũ esse nullũ,nec ordinati & inordinati: Præterea aliorũ oĩum, naturæ cõuenientes medios esse:at in his æqualis,† naturæ solus conuenit:alij non conueniunt, inæqualis & inordinatus.

A.l.1.f.2.d.3. c.1.fo.47.c.Et c.3.fo.48.b

A.ibidem.c.3. fo.48.b

A.ibidem.

†Alij addendũ censent, & ordinatus.

De Triplici pulsuum Mutatione,ac primum de Naturali. CAP. 9.

QVando multis modis pulsus variare possunt (neque enim causam prope vllam reperias, quin hos immutet) visum est mihi trifariam mutationis summam differentiam distribuere,

A buere, deinde separatim de singulis verba facere. Prima igitur mutatio horum naturalis est: altera non illa quidem naturalis, nec tamen iam præter naturam: tertia est præter naturam. Comitantur hæ omnes, naturales differentias: alij.n.aliter arteria natura mouetur: quas quidem tenere ante oēs debet, qui cognoscere cupit, qua de causa, ac quatenus mutari pulsus contigit: at propriū cuiusq; ad vnguem experiundo assequaris. Sanè frequenter tangenda arteria est, præsertim integra sanitate præditi, atque vacui omnis vehementis motus, nec nō cæteris in statibus. Verum, quia omnes experientia assequi non est (etenim multi iam medicos sæpe desiderauerunt, cum quibus sani nullum habuerunt vsum) optimū hercle est etiam hic imperito præstare artificem. Præstiterit autem, si sciētiam cōparauerit eorū, quæ in multis ex æquo insunt. Est autē quædā, vt summatim dicam, cōis virorum natura, alia mulierum. Etiam, qui calidiore sunt temperamento, quiq; frigidiore, habent hi suam vtrique cōem naturam. Ad hæc omnium communis natura est gracilium, corpulentorum item cōis est. Ac rarum in singulis est, quas memoraui, communitatibus, quod non assimile multis sit. Proinde etiam, qui probe commune tenet, raro à vero aberret.

A.l.1.f.2.d.3. sum.1.c.7.fo.49.b — VIRI mulieribus pulsum fere habent longe tum maiorem*, tum vehementiorem, paulo tardiorem, satisq; rariorem.

A.ibidē.c.8.d — B — CALIDI natura, multo habent maiorē, celeriorē, & crebriorē: vehemētiorē non item multo,

A.ibidē.c.7.c — GRACILIORES maiorem rarioremq; multo: vehementiorē paulo. Atq; natura sic differūt.

PORRO pro Ætatibus hoc pacto immutātur. Infantis pulsus creberrimus est, rarissimus senis: omnes, qui inter hos intercedunt, proportionem seruant, prout vel ad puerum vel ad senem propius accedunt. Celerrimus item pueri † iuuenisq; pulsus, senis tardissimus: reliquarum ætatū pulsus inter hos ambigunt. At senex à puero longe magis raritate, q̄ celeritate, distat. In vehementiæ & magnitudinis differētia, maximus est, vt in ætatibus, pulsus iuuenum, minimus senum, medius & paulo maior pulsus puerorum. Iam vehementissimus iuuenum, languidissimus senum, medius est inter hos puerorum pulsus. Atque pulsus in ætatibus sic habent.

A.ibidē.c.9.e — PRO Anni temporibus: medio vere pulsus maximi sunt & vehemētissimi, vt in temporibus: celeritate & crebritate moderati. Pari modo, medio autumno. Progrediens autem ver non nihil de magnitudine & vehementia detrahit, sed auget celeritatem atq; crebritatem: tandemq; ineunte iā æstate languidi, parui, celeres, crebriq; fiunt. Autumni progressus cuncta imminuit, magnitudinē, vehementiam, celeritatem, crebritatem. Ita ineunte hyeme in paruitatem conuertuntur, & remissionem, & tarditatem, & raritatem. Respondet autem initium veris fini autumni: illius finis initio

C huius. Æstatis item principiū suo, & principium hyemis suo fini. Proinde, quę pari spatio à media æstate & media hyeme in vtranq; partem deflexerunt, similiter variant. Porrò media æstas partim conuenit cū media hyeme, partim dissidet. Nam parui vtrobiq;, & languidi sunt, sed celeres atque crebri æstate, tardi rariq; hyeme: nō perinde tū parui æstate, vt hyeme, sed ęstate minus: nec ita hyeme languidi, vt æstate, cęterum minus hyeme. Ad hunc modum pro temporibus pulsus variant.

A.ibidem.f — PRO Regionibus perinde, vt pro temporibus. In vehemēter calidis, sicut media æstate. In magnopere frigidis, vt media hyeme. In temperatis, ita, vt medio vere: ad horum proportionem in ijs, quæ medium locum sunt sortitæ. Porrò aeris nos circūdantis alij status, qui calidi sunt, calidis temporibus: frigidi frigidis, medij medio veri respondent.

A.l.1.f.2.d.3. sum.2.c.15.f — PRAEGNANTIVM maiores, crebriores, celeriores pulsus sunt: præterea nihil mutantur.

IAM Somni ēt sint, si quid aliud, naturales, qui & ipsi variāt pulsus. Initio minores, lāguidiores, tardiores, rarioresq; reddūt. Postea tarditatē pedetētim augent & raritatē, p̄sertim à cibo: at maiores sunt & vehementiores. Tandē ad remissiōnē & paruitatē redeūt: tarditatē & raritatē retinent.

QVI Expergiscuntur, e uestigio pulsus magnos, vehementes, celeres, crebros, & cum quadam vibratione habent, qui mox mediocritatem assequuntur.

D ADSCITITIAE Habitudines corporis perinde, vt naturales, immutant. Nā gracilis natura, si quadratus euaserit, huic, qui talis natura est, assimilem pulsum habet. Sin autem quadratus, factus gracilis sit, assimilem gracilibus natura. Constat vero gracilitatis & quadrati corporis, citra facultatis immutationem, æstimandam differentiam esse: itemq; in omnibus alijs: vt vnum id tantum vbiq;, de quo in pręsenti disputemus, mutetur. Quæ diximus, de quadratis, eadem etiam de corpulentis dicta fuisse est putandum, nisi q magis sunt intensa.

IAM etiā Tēperamēta corporis adscititia pulsus ea p̄portione mutāt, qua naturalia tēperamēta.

De pulsuum mutatione ex Causa, quæ dicitur non naturalis. CAP. 10.

A.ibid.c.13.fo.10.d — NVnc alias mutationes, quæ causas habent nō naturales, recēseamus. Exercitationes primo, quæ moderatæ sunt, vehementes, magnos, celeres, crebros pulsus efficiunt. Si multæ sint & vires excedant laborantis, paruos, languidos, celeres, & crebros in summo. Nimium immodicæ, adeo vt ægre iam se possit mouere, & multis interpositis quietibus, aut nihil prorsus possit, sed exolutæ vires impēse sint, pulsus mire paruos, & languidos, tardosq;, & raros. Quòd si ad virium

A.l.4.f.1.t.1. c.23.fo.413.h — dissolutionem peruenient, pulsus creant illis proprios. Quales autem excitet pulsus facultas, quæ dissoluitur, dicemus paulo inferius.

A.ibidē.c.14.c — BALNEAE calidæ, dum sint moderatæ, pulsus creant magnos, celeres, crebros, vehēmentes. Im-

† Deest ī Græco codice Bas. & melius. licet etiam antiqua translatio huic cōsentiat.

* Al. paulo vehementiores.

† *Græc. εἰ δ᾽ ἐν τούτῳ μὴ παύσαιντο. i. si in hoc non sistantur.*

Immodicæ paruos & languidos, tamen adhuc celeres ac crebros. † Quod, si hic relinquantur, paruos, languidos, tardos, atq; raros. E

A. ibidem. e

BALNEÆ" Frigidæ ilico paruos, ac languidiores, & tardos, rarosq; pulsus efficiunt: postea, prout id sit, quod induxerunt, omnino vel torporem inducent vel robur. Quæ torporem intulerunt & refrigerarunt, paruos, & languidiores, & tardos, rarosq; efficiunt, Quæ excalfecerunt, & robur conciliarunt, magnos, vehementes, celeritate & crebritate moderatos.

A. l. 1. f. 2. d. 3. sum. [illegible] 11. fo. 49. f

CIBVS" Largus, vt etiam grauet facultatem, pulsus inæquales, atq; inordinatos concitat. Archigenes vult celeriores magis, quàm crebriores. Modicus, magnos, vehementes, celeres, crebros. Parcior, quàm qui satis nutriat, non æque, ac moderatus, cæterum minus mutat, neque id diu.

A. ibidem. g

VINVM" pulsus cætera, vt cibus, variat: hoc vero interest, quod ilico immutet, & citius mutatio à vino profecta recedat, quàm illa, quæ à cibo: quod item celeritatem amplius & magnitudinem, quàm vehementiam & crebritatem, augeat. Quanto enim vehementius moderatus cibus constantiusq; robur conciliat, tantum fere vinum extollit magnitudinem.

A. ibidē. c. 11. fo. 50. a

AQVA" minimā oīum ciborū & potuū mutationē inducit, quāquam perinde, vt cibi, & hæc mutet.

RELIQVA omnia, quatenus nutrire valent, vel calfacere, vel refrigerare, hactenus arteriarum motum variant. Ad hunc modum pulsus ex causis, quæ non naturales appellantur, mutantur. F

De mutatione pulsuum ex Causis præter naturam. CAP. 11.

NVnc mutationes ex causis præter naturam exponamus, illaq; commemoremus prius, quæ iam de causis præter naturam communitate orationis conscripsimus. Ac aeris status: ciborum copia, vt facultatem grauet: ad hæc exercitationes, & balneæ, somniq; immodici, præter naturam sunt. Excessus .n. in quantitate naturalium causarum & non naturalium desciscunt ad statum præter naturam. At causarū, quæ non quantitate modo, sed & genere sunt præter naturam, immēsus est numerus: itaq; nec potest comprehendi. Ars vero in his quoq; constat, generibus & speciebus, quoad eius fieri potest, certis infinitum complectens. Etenim quamlibet causam præter naturam non ab re dixeris vel dissoluere vitalē facultatem & dissipare, vel quasi deprimere grauareq;. Dissoluitur facultas, alimenti inopia, & morborum malignitate, animiq; affectuum vi, atq; vehementia dolorum vel diuturnitate, deniq; immodicis vacuationibus. Degrauatur à materiæ copia, & ab instrumentorum affectibus, vt inflammationibus, schirrhis, tumoribus, abscessibus, variisq; corruptionibus. Itaq; fatiscens facultas pulsum paruum, lāguidum, & crebrum admodum efficit. Depressa & quasi degrauata vertit in inæqualitatem pulsus, & in ordinē perturbatum cum omnē alium, tum vero vehemētiæ & magnitudinis. Hæ siquidem in primis inæqualitates propriæ sunt facultatis pressæ: ac grauatę insigniter, in pluribus differentiis: parū, in paucis. Etiam pulsus plures paruis magni sunt, & languidis vehementes, cum pusilla sit offensa: contra, si magna. Iam non nulli pereunt etiam integri motus in eiuscemodi affectibus, intercurruntq;: verum minorem intercurrentes noxam, deperditi grauiorem significant. Habes cuiusq; dissolutionis & depressionis communes mutationes: Peculiares accipit quæque ex causa efficiente. Ergo, cū dissoluta à penuria facultas sit, fiunt pulsus primo languidi, parui, celeres, atq; crebri, in medio languidi, parui, tardi, rariq;: tandem extreme parui, languidi, & crebri, præbentq; celeritatis falsam speciem. Hic ille est, qui vocatur formicans. Vermiculans autem fit ille quidem etiam fatiscente iam facultate, sed non nihil tñ renitente adhuc: dissidetq; hac re à formicante, quod non ita in extremam contractus est remissionem & paruitatem, & quod aperte in vno ictu inęqualis est partibus vel citius vel tardius incipientibus moueri: quamobrem minus tardus, quàm paruus est, non nunquam nequaquam tardus: quocirca minime † paruus est. Proinde, quas exitiales febres & acutæ cōcitāt syncopas, hæ pulsum vermiculātem prorsus non habent. Reliquas facultatis dissolutiones fere comitantur vermiculātes, has potissimum, quæ febribus non sunt coniunctæ, aut quàm minutis. Quare cardiacas syncopas, formicantes: choleras, & validos ventris fluxus, sanguinis profluuia, profluuium muliebre, omnes denique vehementer vacuantes affectus, plurimum comitantur vermiculantes: extremos, formicantes. Et, si his absint febres, tum vero multo magis vermiculantem pulsum inuenies cum clarum, tum admodum diuturnum. Hę causarum prę ter naturam communissimę mutationes sunt. Nunc speciatim eas explicabimus. G H

† *Prauus, ex Græc. codice et ex antiqua trāslatione.*

IRÆ" altus est pulsus, magnus vehemens, celer, & creber.

LÆTITIÆ" magnus, rarus, & † tardus est pulsus, at vehementia nihil differt. A. ibidē. c. 18. fo. 51. a

TRISTITIÆ" paruus, languidus, tardus, & rarus est. A. ibidem.

TIMORIS" recentis & vehementis celer, & vibratus, & inordinatus est, inęqualisq;. Inueteratus iam similem habet tristitiæ. Hęc omnia, si valde diuturna sint, multumq; vehementia, pulsus, vt dissoluta facultate, consequuntur. Etenim dissoluunt etiam facultatem hęc omnia, statim, si valida sint: diuturnitate, si non sint valida. A. ibidem. A. ibidem.

† *Deest in Græco codice, & melius, quanquam antiqua trāslatio huic consentiat.*

DOLOR," qui quidem variat pulsus (variat autem ingēs, aut qui principes partes tenet, vt etiā inflammatio) dum paruus est atq; initio, pulsum edit maiorē, vehementiorē, celeriorem, crebriorem: Auctus vero iam & admodum validus, vt etiam vitalem contentionem offendat, minorem, languidiorem, celerem, crebrum. Ac, quo diuturnior sit, vel vehementior efficiatur, hoc illorum

A. l. 1. f. 2. d. 5. sum. 2. c. 16. f

quodq;

A quodque increſcit magis. Qui vero facultatem iam diſſoluit, in remiſſionem, & paruitatem, & falſam celeritatis ſpeciem, ingentemq́ȝ crebritatem commutat.

A. ibid. c. 17. g

INFLAMMATIO" habet omnis cõmunem pulſum veluti ſerrãtem, vt alia pars †attolli arteriæ, alia non videatur, cum illa. ſ. videatur durior. Habet etiam vibrationis aliquid hic pulſus: ac celer quidem & creber eſt, non perpetuo magnus tamen. At vero cuiq; eſt proprius, naſcenti quidẽ maior iuſto & vehemẽtior, & celerior, & crebrior. Augeſcenti adhuc, cum illa omnia increſcunt, tum clare iam durior & magis vibratus eſt. Vigeſcenti autem mãnifeſtior eſt, duriorq́ȝ, atque vibratus magis: ſed minor eſt, quàm dudum, non tamen languidior, niſi facultatem excedat affectus: ſed & creberrimus fit & celer. Quæ ſi diuturnior ſit, atq; in ſcirrhum iam indureſcat, accedit illis gracilitas pulſus & durities. Hæc inflammatio habet, quæ pulſum per totum corpus immutat, vel quia magna eſt, vel quia principem partem inſidet. Si vero vniuerſum corpus non afficiat, pulſus in parte inflammata talis erit, qualem diximus. Creſcunt autem, quæ commemorauimus, ſingula, diminuunturq́ȝ, aut pro inflammationis quantitate, aut pro ipſius inſtrumenti natura inflammati. Siquidem partes neruoſiores, duriores edunt pulſus, magiſq́ȝ ſerrantes, & minores. Venoſiores vero & arterioſiores contra: ac inter eos maior eſt in arterioſioribus, atque inæqualis facile fit, inordi-

B natúſq́ȝ. Ex his liquet, qui pulſus ſit illorum, quibus inflãmatum iecur eſt, vel liẽ, renes, veſica, colõ, ventriculus: Præterea pleuriticorum, & peripneumonicorum, & breuiter omniũ, in quibus partis inflammationem comitatur febris: niſi quibus in locis ob ſymptomatum naturam, quę tum neceſſario illos conſequuntur, tum caſu adiuncta ſunt, prout quodque poſſit mutare, ita pulſus contingat variari: vt miſta ibi mutatio fiat, & quæ inflammationi congrua eſt, & quam loci natura, vel præſentis inducit ſymptomatis. Quibus enim inflammatum eſt ſeptum trãſuerſum, hi conuulſionibus ſunt opportuni: quibus pulmo, ſuffocationibus: quibus ventriculi os, ſyncopis: quibus iecur, atrophiæ: quibus ventriculus, cruditati: quibus renes, vrinæ ſuppreſſioni. Ad hæc partes inſigniore præditæ ſenſu, etiã dolorum nomine pulſus mutant: quæ minus ſentiunt, pro affectu tm̃. Igitur in inflãmationibus varie pulſus ex his omnibus mutantur. Quæ quẽadmodũ diſcernẽda ſint, cum alio loco exacte tractauimus, tum vero in præſentia, quantum intereſt tyronibus, perſequemur.

A. l. 3. f. 10. t. 4. c. 2. f. 268. f. g. h

PLEVRITICORVM" celer pulſus eſt & creber, nec admodum magnus. Videatur etiam vehemens eſſe. Eſt ille vero non languidus quidem, ſed tñ non vehemens ſtatim, quod ad affectum refert. Siquidem vbiq; hoc memoria ſeruãdum eſt, in quaque re mutationem eſſe pro illa re æſtimandam, diſtinguendumq́ȝ, quod alia de re, non de illa acciderit. Pulſus itaq; pleuriticorum, quia ner-

C uoſiorem quodammodo durioremq́ȝ efficit arteriam, quaſi conuerteret in vehementiam, imperitis imponit, quos, quid interſit inter durum ictum & vehementem, latet. Ita quoq; vulgus medicorum, ꝙ alias etiam differentias pulſuum diſcernere neſciat, has fortaſſis inſtitutiones accuſabit, atq; ex ſua ignorantia damnabit recta præcepta. Verum non faciam, vt hîc longior ſim, cum ſeparatim de pulſibus dignoſcendis ſcripſerim. Quare, vt rõnem exerceatis ſimul & tactum, admoneo, vt in experiendo pulſum valeat tactus cognoſcere, non diſcernere ſolum ratione. Principium vero eſt experientiæ, ſermone expreſſa doctrina. Quippe nequeas vel crebritatis quantitatẽ verbis explicare: tametſi multũ interſit, excedat iuſtum pleuritidis modum, an non aſſequatur. Siquidẽ exceſſus, vbi in peripneumoniam migret, aut denũtiet ſyncopã, neceſſe eſt fieri. Defectus in ſoporẽ, vel neruorum deſinere læſionem. Simili modo illa inæqualitatis ſpecies, quæ ſerrantis imaginem prębet, in primis pleuritidis propriũ eſt ſignũ: ſi remiſſa eſt, mollis & non minime maturandæ: ſi vero magna, difficilis, & admodũ crudæ pleuritidis. Tales cum imbecilla quidem facultate coniunctæ, periculum præſens habent: ſi cum firma, aut tarde concoquentur, aut ad ſuppurationem deflectent, aut tabidus eas excipiet marcor. Atq; eius, quæ concoquitur, pulſus pedetentim oẽm deponit illã præter naturam mutationem. Quæ deflectit ad ſuppurationem, habet pulſus ſuppuratorum pro-

D prios. Ita quoq;, quæ tabide marceſcet, pulſus marcorum.

A. l. 1. f. 2. d. 3. ſum. 2. c. 17. fol. 50. h

SVPPVRATORVM" pulſus initio ſtatim pulſum refert vigeſcentis inflammationis. Hoc enim initium eſt ſuppurationum. Non nunquam inæqualis eſt & inordinatus, ſed omnibus hecticus. Cum autem pus prope ſit maturum, cætera ſimilis eſt, niſi ꝙ æqualior ſit: at, cum erumpit, languidior, latior, tardior, rariorq́ȝ.

A. ibidem. h

MARCESCENTIVM" pulſus non vno modo variat. Quare differentijs hi quàm apertiſſimis diſcernendi ſunt. Qui vnà cum inflammatione, quæ non diſcuſſa ſit, commarcuerint, languidos, & celeriores, mireq́ȝ crebros pulſus habent, ac decurtatos magnitudine in vno ictu. Quos Archigenes innuentes & circũnuentes appellat, vt aperte declaret diſtentionis breuitatem, cum vtriuſque extremitatis quaſi inclinatione. Neque enim vt præciſis affatim, ſed ceu partibus vtrinq; inflexis, contrahitur decurtatus magnitudine & in vtriſque partibus. Atque hoc quidem non hi modo, ſed marceſcentes qualibet de occaſione habent ferè omnes: qui ex inflammatione marceſcunt, omnes: & alij item multi, niſi illi ſanè, qui de occulta quapiam inflammatione marceſcunt. Eritq́ȝ hic marceſcentium ex inflammatione proprius, nulli cõueniens, qui aliam ob cauſam marcuerit. At hecticus omnibus marceſcentibus pulſus eſt: qui quidem ijs eſt communiſſimus: ſecũdum illum, inæqualitas diſtentionis magnitudine decurtata, quæ etiam adeſt pleriſque, deinde crebritas. Etenim

†Græ. διεστάλσθαι antiqu. translatio remitti.

enim hæc quoq; omnibus, qui ex inflammatione marcuerint, perpetua adhæret: omnibusq; adeo, E
qui ob syncopam ex corde vel stomacho affecto profectam in præsens periculum venerunt, ac de-
inde vini potione declinauerunt periculum, sed tempore tamen marcuerunt: nisi sanè hos quoque
dicas ex paruis inflammationibus perire nobis incognitis. Siquidem sunt inter eos, qui innuentem
habeant pulsum: nisi etiam hos dicas ex inflammatione, † alios citra inflammationem marcescere.
Verum hoc in dubio est. Pulsum igitur hi habent hecticum languidum, admodũ crebrũ, quem in-
nuentem quidam appellant. Atque alteram hanc marcescentes differentiam pulsuum sunt sortiti.
Alia item tertia est eorum, qui raram habent: verum & his cum antegressa febris pulsus reddidit
crebros, tum facultatis extrema dissolutio abunde efficit crebros. Quod autem † intercedit, omni-
bus refrigeratis febribus, non dum tamen extinctis ijs, in raritatem commutat. Genus hoc marco-
ris senibus proprium est, præsertim cum aliquid vitij pulmo & thorax contraxit. Hi febrilem reti-
nent pulsus duritiem, etiam si rarus sit. Omnino paucis marcescentibus in aliam inæqualitatem pul
sus, ac illam, quam diximus, magnitudinis vertitur.

† *Græ. codex et antiquus interpres addit, aut.*

† *Aliàs intercedit totum.*

PHTHISICORVM, quos vocant, pulsus paruus, & languidus est, mollisq;, & modice celer, at-
que hecticus.

PERIPNEVMONICORVM" magnus est pulsus, & vndosi quid habens, & languidus, mollisq; F A.l.3.f.10 t.4 c.11. fol.270.f
similiter, atq; lethargicorũ pulsus: nisi quatenus præpollet inæqualiter & in vno pulsu, & collecti-
ua, q̃ vocant. In vno ictu, cum veluti interpellatur, & vndosus est, ac dicrotus interim fit: in collecti-
ua, cum alias differentias habet, tum modo intermittit, modo intercurrit. Cum autem acute omnes
peripneumonici febricitant, tum nõ nihil † comatis habent: vtrum excellat horum, ex eius maxime
ratione crebritatis quantitas inuenitur. Vbi ardentior febris adiuncta peripneumoniæ fit, pulsus
abunde creber est: si comatosior, minus creber.

† *Melius (magis) sic & antiqua trãsl. et Grecus codex.*

LETHARGICORVM" pulsus similis peripneumonicorũ est magnitudine, imbecillitate, molli- A.l.3.f.1. t.3. c.8. fol.119.a
tudine: sed eo est tardior rariorq; ac minus inęqualis, intermittens potius, quam incurrens. Est, cum
dicrotus fiat. At vndosus semper in altis quidem soporibus est, de quibus hæc dicuntur. Morborũ
enim pulsus exponimus, qui omnibus suis indicijs constent: quo, si qui aliquatenus deficiant, ne-
que dum sint integri, satis cognoscere magnitudinem, & qua iam sunt præditi, & quæ accedere ijs
potest, valeamus. Sed, quoniam inæqualitatis sæpe meminimus, raro autem perturbationis ordi-
nis, hoc in vniuersum sciendum est, ferè inæqualitates comitari perturbationem ordinis. Ac inæ-
qualem pulsum, qui sit ordinatus, raro inuenias. Ac nimirum minores offensæ inæquales & ordi- G
natos: maiores inæquales pulsus atq; inordinatos creant.

PHRENITICORVM" paruus pulsus est: rarissime autem conspectus est magnus esse. Conten- A.l.3. f.1. t.3. c.2. fo. 197.a
tus est modice. Durus & neruosus est: valde est celer & creber. Habet præterea non nihil vndosi." A.ibidem.
Interim subtremere tibi videbitur: interim etiam præcisus cum conuulsione quadam. Quod.n.fe
bres in celeritate proprium habent symptoma, hic obtinet clare in vtroq; termino distentionis, prę
cipue externo. Inuenias etiam inæqualitatis in positu genus insigniter aliquando in illo apparere:
immo totam subinde arteriam sua sede deserta conspicias attolli, potius cũ vibratione ebullientem,
quàm more pulsus distentam: pari modo delabi, detractam potius, q̃ contractam. At vero immo-
dica eius crebritas proximam denunciat syncopam.

IAM etiam alius est affectus, qui siue medio loco ponendus sit inter lethargum & phrenitim, vt
qui cum neutro in totum conueniat: siue cõis esse ambobus existimandus, vt ex phrenitidis specie-
bus & lethargi mistus, suo loco cõsiderabimus. Nunc de eius pulsibus agemus. Ac, ne quasi ænig-
ma quoddã propositum sit, per signa, quæ cũ eo sunt connexa, eũ ob oculos ponam. Conniuent fe-
re oculis, somnolenti sunt, atq; stertunt. Rursus oculis fixis ac inconniuentibus diutissime, vt cato-
chi, intuentur. Et, si quid roges, atq; ad colloquium compellas, difficiles sunt & tardi ad responden
dũ. Plerunq; ẽt stulte loquuntur, nec recte respondẽt, ac temere nugant. Is est affectus, quẽ dico: qui H A l.3.f.1.t.3. c.12. f.199.h
ex signis sibi adiunctis defectu proprij nominis cognoscit. Pulsus" eius celeres sunt & crebri, perin-
de vt phreniticorũ, minus tamen. Et roboris item minus, ac illi, obtinent. Lati aũt sunt, & breues.
Externum motum non habent subito truncatũ, sed alio modo, veluti intro se proripientes, subter-
fugiunt, ac concitant contractionem, & quasi suffurantur distentionẽ: verum in ea pulsui phræni-
ticorum non sunt similes, q truncatione illa careant.

CATOCHORVM pulsus (κατόχους.n.& κατεχομένους veteres Græci appellabant: Iuniores ip-
sum affectũ κατοχὴν, & κατάληψιν vocant) cætera lethargicis similes sunt, magnitudine, tarditate,
crebritate: vt nec totius huius affectus species late ab illo dissidet. Catochorũ tamen non imbecillus
est pulsus, nec mollis: sed in his sanè multũ differt, vt ẽt in hoc, q laxat lethargicis, atq; intumescit
vniuersum corpus: contra stipatur & cogitur catochis. Ad hæc æqualitate & inæqualitate distant:
æqualis.n. pulsus est catochorum, inæqualis lethargicorum. Archigenes arteriæ locum auctor est
proprie in ijs inueniri calidiorem, sicut illis, quibus conuulsio imminet cum sopore.

CONVVLSORVM" ipsum corpus arteriæ videtur contractum, ac vndequaque coarctatum, A.l.3.f.1. ... fol.216.b
non ceu compressum sit abs quopiam vel constipatum: nec etiam veluti rigidum, vt in febri, præ-
sertim in accessionibus: nec vero, vt præ duritie, ad intentionem contumax, veluti quod fit
diuturni-

A diuturnitate temporis, præsertim cum quid offensum sit, vel viscera vitiata: sed vt corpus neruosum, cauumq; veluti intestinum aut simile, ex vtroq; fine intentum. Ad eundem modum inæqualis motus est arteriæ, in modum chordæ, sursum deorsumq; agitatæ. Neq; enim species distentionis vel contractionis repræsentatur, verum vibrationi potius similis est, ceu exilietis sursum iterumq; retractæ intro: quod ne constituto quidem tempore habet, sed vno sæpe tempore altera eius pars videtur ferri sursum veluti eiaculata, altera intro ceu à quopiam attracta: atq; vna moueri cito, altera tarde. Iam vehemens quoq; & magnus conuulsorum pulsus videtur esse. Est vero hic non imbecillus, neq; paruus: non perinde tamen, vt videtur, vehemens uel magnus: ictus enim imponit, dum ob tensionem ualidus, ob vibrationem exilire appareat: quamobrem altior interim videtur, ac veluti strepitum quendam ad tactum edit asperum. Sane neminem, qui quidem sit expertus, fugiat hic pulsus: quippe nulli est similis, vel tensione in vtranq; partem, vel conuulsione motus. At, quādo cum pulsu sopitorum cōmixtus est, difficillime cōmixtio deprehenditur: solusq;, qui ad amussim vtrunq; cognoscere separatim meditatus est, poterit confusos cognoscere.

A.ibidem.

PARALYTICORVM paruus pulsus, & imbecillus, tardusq; est: non nullis rarus quoq;: alijs creber, sed non nihil inordinate intermittens.

A.l.3.f.2.c.2. fol.214.c

B COMITIALIVM & Attonitorum similes pulsus sunt: quare de comitialibus quæ exponemus, eadem de attonitis, sed cumulatius, accipienda sunt. Dum modice infestatur natura, neq; dum cā multum superauit morbus, nullam inuenies mutationem insignem magnitudinis, vehementiæ, celeritatis, crebritatis, duritiei: tantum est conuulsis intenta iure vtrinq; arteria. Sin autem grauis sit affectus, vt oneret facultatem, inæqualitatem quandam comparat, atque tensionem validam, ac minor, languidior, † rarus, tardusq; } efficitur. Si comprimat magnopere, & facultatem deijciat, languidos, paruos, † celeresq; creat. }

† Al. rarior tardiorq;.
† Quidā cod. antiqui et trā slatio ēt uetus addūt, & crebros: alij loco celeres, legunt crebros.

ANGINÆ pulsus tensione quadam præditus est conuulsiuo persimilis: magnus est & vndosus, vt pulsus peripneumonicorum: ac, vtrum insigniter in eo polleat, pro eo expectanda mutatio est. Nam, si peripneumonica species superior sit, in peripneumoniam: si vero conuulsiua, in conuulsionem, angina desinet. Quicunq; autem ex illis vehementer suffocantur, paruum hi habent & rarum pulsum: vbi iam animam agant, crebrum atq; inæqualem.

A.l.3.f.9.c.8. fol.253.f A.ibidem.c.8. fol.254.b

ORTHOPNOEA Acuta inæqualem & inordinatum pulsum habet, & non nihil deficientem: quæ mediocriter est grauis, crebrum: quæ violentissima, tardum & deficientem: quæ iam perimit hominem, crebrum & languidum.

C VTERINAE suffocationis pulsus, vt si conuelleretur, protensus est, & rarus: ꝙ, si exitialis sit suffocatio, creber, inordinatus, & non nihil deficiens.

A.l.3.f.1.t.3. c.12.f.199.h

STOMACHVS Affectus (vt sic vocemus in præsentia os ventriculi, ꝙ is vsus apud vulgus obtinuit) non vno modo commutat pulsum. Nam, si inflammatus sit duntaxat, ita mutat pulsum, vt corporis neruosi diximus pulsum solere: si cōprimatur, vellicetur, languescat, † singultiat, vomat, nauseet, fastidiat, doleat, pro genere symptomatis. Nam vellicationes, vomitus, nauseæ, singultus, lāguor, non solum paruum & languidum efficiunt, & interim etiam modice celeriorem, verum etiam admodum crebrum: sola vero compressio, remotis illis omnibus, rarum, tardum, paruum, & languidum. Ea compressio tum à cibis oritur grauantibus, neque vlla insigni præditis virtute, sed sola abundantia molestis: tum ab humoribus quibusdam, qui in eum confluant, non mordicantibus: qui ab his si semel refrigeretur, tum vero vel maxime talis pulsus existet. Ac bulimum patientium talis pulsus est. At omnes quidem affectus, qui in crebritatem mutant, si diuturni sint, vel euaserint grauiores, pulsum vermiculantem creant. Qui vero in raritatem, præter ꝙ commemoratas differentias adaugent, talem præterea speciem inæqualitatis in vno pulsu generant, vt multis locis pertusum corpus arteriæ videatur, neque esse continuum: ac sentit tactus in distentione veluti D arenæ occursum.

† Deest ī Græ. Bas. habet tamen antiqua translatio.

AQVAE Inter cutem pulsus, Ascitæ, paruus, crebrior, subdurus cum quadā tensione est: Tympanitæ, longior, non imbecillus, celerior, creber, subdurus, cum quadam tensione: illius, quam hydropem Anasarca Græci vocant, vndosus, latior, mollisq;.

A.l.3.f.14.t.4. .9.fol.321.e A.ibid. c.11.f A.ibidē.c.10.e

ELEPHANTIASIS pulsus paruus, languidus, tardus, creberq; est.

ICTERICORVM pulsus est, si absit febris, minor, durior, crebrior, non languidus, nec celer.

A.l.3.f.15.t.1. .4.f.326.h A.l.4.f.6.t.1. .16.fo.493.a

VERATRVM qui sumpserunt, hi paulo ante vomitum, vbi comprimantur, pulsum habent latum, rarum, languidiorem, tardiorem. Interea, dum vomunt & diuelluntur, inæqualem & inordinatum. Cum rectius habere cœperint, ordinatum quidem, sed inæqualem adhuc, minus tamen, ꝗ antea. Vbi vero iam ad naturalem statum prope reuerterint, æqualem, ac maiorem ꝗ dudum, vehementioremq;. Qui horum syncopa corripiuntur, conuelluntur atq; singultiunt: paruum hi, & languidum, inordinatumq;, & celeriorem, atq; multum crebrum habent. Qui ex his suffocantur, paruum, languidumi, nordinatū, inæqualem: nō autē crebrum, nec celerem, immo potius tardum: repræsentat etiam non nihil vndosi, & lati, atq; paruam quandam interdum arteriæ tensionem.

Gal.

GAL. DE PVLSVVM DIFFERENTIIS
LIBER PRIMVS

Hermanno Cruſerio Campenſi interprete.

ARGVMENTVM LIBRI

Genera prima ac Singulas pulſuum Differentias declarat: Ac in primo libro de his pertractat ex Propria opinione.

Nomina nihil ad Rerum ſcientiam, ſed Docendum duntaxat facere. CAP. 1.

OPtarem res & percipi & tradi citra ipſarum nomina poſſe, vt ne ad artis vel ex ſua ipſius commentatione longitudinem, veluti cumulus nobis accederet vocabuli negociũ. Sed, quòd nominibus neceſſario, quæ volumus, interpretamur, ſophiſtis hinc commentorum & inutilis diſputationis copioſa materia ſuppeditatur: cæteri vero, quicunq; rerum ſcientiã, non vſum vocum, moramur, inuiti quidem, tamen compellimur propter ſophiſtarum contumelias de nominibus laborare. Nam G nihil ſit melius, quàm quauis conditione de nominibus conuenire, & ad contemplationem properare: quod in libro illo fecimus, quem antea tyronibus de pulſibus deſcripſimus. Sed, quando, qui in nominibus tantum valent, in operibus artis interim imperitiſſimi, nunquam non interpellant, neque reſpirare nos citra contumeliam ſinunt, neceſſe propè iam nobis eſt, nominibus vt immoremur. Maiores noſtros ſimpliciter vocabulis videas vti: qui hoc ſemper unum agunt, ſenſum vt aperiant: Iuniores tantum non in ſingulis ſyllabis argutantur, contendunt, neque de nominibus deſiſtunt digladiari: Exempli gratia (quo vna ex parte huius inſtituti ſummam perſpiciamus) quidam pulſum ait ualenter pulſantem, vehementem eſſe: Adeſt alius, qui non hunc, cæterum qui magnus ſit & plenus celerq;, illum affirmat vehementem eſſe: Alius validum ſimul ac celerem: Eſt, qui hos mira grauitate inſimulans, magnum pariter & celerem, vehementem eſſe ait: Iam alius hunc non ferens, acerbius etiam obiurgat, vultq; plenum ſimul ac velocem, vehementem eſſe: Et hercle præter hos ſextus, magnum plenumq; eſſe vehementem contendit. Quòd, ſi ſeptimus huc & octauus accedant, hic aſſerens inter plenum & hunc nihil intereſſe, ille eundem cum duro eſſe, quam cenſes pugnam fore? an'ne talem, qualem frequenter in templo Pacis, & inter ipſos ægrotos conſpicimus? adeo vt etiam ad manum res veniat: tantum abeſt: vt turpi dicto abſtineant. Sed mihi, H qui nunc moleſtant, minus ſtomachum faciunt, tametſi ſunt importuniſſimi: qui vero ad commentandum appulerunt, quis ferat? Ad manum enim eſt, inutilis quæſtionis, † index: eum tamen illi non cernunt, ſed ſic omnes ſcribunt: Hic pulſus vehemens eſt, ille plenus eſt, is creber: cum /eſt/ ſit ſubmouendum, adiungendum autem maxime, ſi poteſt/appellatur/ quo ſi deficiantur /appelletur/ ac tum demum docendum eſt, quid ſoleat is pulſus, quem uehementem forte vocauerunt, ſignificare. Neq; enim, quò appellemus, aut nomen proprium inſtituamus, artem nos de pulſibus tractamus, aut alios docere conamur, ſed vt præſentia cognoſcamus, & futura ægrotis præcognoſcamus: at ex rebus hæc, non ex nominibus earum, inueniuntur. Omnino enim ad rerum cognitionem nihil nomina referunt: tantum ad docendum interſunt: † quod pacto etiam poteſt confici. Siue enim rebus haudquaquam dederis nomina, eas tamen aſſequi poſſis: &, quid denotare poſſit, planè teneas: hac in re certe nominantibus non conceſſeris: Siue, quando docere inſtitueris, nomina quælibet ponas, ne ſic quidem eris inferior. Equidem, ſi vel Dionem vel Theonem velis uehementem pulſum appellare: non fallaris in docendo tamen, quæ illum cauſæ generant, cuius vero eſt affectus indicium, & quo tandem euadet: nihil te ſic peccare cenſuerim. Proinde,

† Græce ἔλεγχος, itaq; melius, ut antiquus ĩterpres, confutatio, eã tamen.

† Græ. ἣν καὶ κατὰ τὴν συνθήκην περαίνεσθαι δυνατόν. antiquus interpres uidetur legiſſe ἀδύνατον, ſic. n. hẽt ad doctrinam uero ſolũ quam & ſecundũ conſenſum et ſine nominibus compleri impoſſibile eſt.

A de; qui ita est aliquid docturus, huic satis sit nomina instituisse: qui ad veteres reijcit, illorum tradet institutum: nec hic curiosus sit, proprie, an improprie appellarunt: nec audeat immutare, nec incuset: quod faciunt sophistæ: superuacanea sunt enim hæc omnia, & ab nostra arte remota. Neq; sane hæc nominum est constituendorũ scientia, sed rerum: neq; hos, qui minus probũ nomen dant, ad medicos homines remittunt, immo qui requirunt sanitatem. Quamobrem nihil hæc disputatio, vltra vsitata & nobis & alijs medicis nomina profitetur: sed præclare etiam cum ea agetur, si hæc mediocriter assequatur.

De Nomine pulsus. CAP. 2

OMnium itaq; quorum ad nos memoria peruenit, primus nomen pulsus Hippocrates literis prodidit: atq; artis, quam complectitur, non videtur ignarus esse: non tamen hanc artis partẽ multũ elaborauit: neq; cuilibet arteriarũ motui hoc tribuit nominis: quẽ videtur imitari Erasistratus. Sed hæc illic referam, vbi de illis viris peculiariter sermonem habebo, cui potissimum nomen hoc attribuant, ac inter se quatenus dissentiant, aut consentiant. Autor libri de palpitationibus, Ægimij nomine insigniti, siue ille V eliẽsis* esset Ægimius, siue alius, proprie hoc nomen vsurpat: atq; longe præter morem aliorum non medicorũ tm̃, sed & vulgi, quemuis motum arteriarum vo- *Aliàs ἠλεῖος .i. Helius seu Heliẽsis ab urbe Elide.*
B cat palpitationem. Praxagoræ vsus & Herophili etiã ad hunc vsque diem viget. Pulsum enim, omnem arteriarũ motũ sensibilem appellant. Ita etiam omnes eorũ successores, tametsi definitionibus dissideant. Sed hoc alio loco ostendemus. Ergo nos quoq; vsum, qui obtinuit, sequentes, videamus iam, quot numero sint omnes pulsuum differentiæ, & quod singulis nomen. Etsi de hac etiã ipsa dictione quidam contẽdunt, quorũ alij ita volũt, vt ponatur, Quot genera sunt pulsuum? Alij non genera aiunt appellanda, sed species: quidam qualitates: non nulli differentias. Et, quod cuiq; visum est, hoc instituto nomine diu disceptat de eo constituẽndo*, nihilq; non mouet. Iam; sicut de generibus, ita de speciebus, differentijs, qualitatibus, quæstionem inducunt non necessariam, obliti vsum talis quæstionis. Omnes enim id mea opinione spectauerũt, qui de pulsibus instituerunt cõmentari, quid denunciare possint: assequi vero cũ vel sine generum & specierum quæstione, quod intenderent, possent, quiduis potius, quã hoc, agunt. Verum omissis istorũ nugis quæstionem in medium pro suo arbitrio proferant, nos utilitatem sectemur. Sed hoc prædicamus etiam, qui pulsuum definitiones, & constitutionem eorum nominis discere volunt, in sequentibus hunc primum libris omnia eos tradita habere. Hic liber solum complectitur, quod conducit, nec vllam attingit sophisticam questionem. Ita, siquis semel illã velit repudiare, licet certe. Ad cæteras lucubrationes de *Græce περὶ ὀρθότητος .i. de eius rectitudine, uel de eius recto usu.*
C dignoscẽdis pulsibus, de causis, de presagitione ex ijs, vnus hic liber requiritur. Illi aduersus sophistarum importunitatem scripti sunt, & ad intelligenda aliorum scripta, vbi traditur, quã quodque nomen significatione vsurpent. Itaque exponamus primum pulsuum prima genera, deinde eorum differentias, hinc auspicati.

Prima Genera pulsuum. CAP. 3.

A.l.1.f.2.d.3. c.1. fo.47.a QVando ″arteriæ corpus est cauum, longũ, & teres, habetq; perpetuũ geminũ motũ ex contrarijs constitutum partibus: aut enim in se ipsam vndiq; considet, aut in omnem partem distenditur: qui duplex motus, pulsus appellatur: in vtroq; ei gemina quies accidat, necesse est, altera ab distentione prius, quàm contrahatur: altera à contractione, ante, quã distẽdatur. Quas quidem binas quietes expertorũ tactus cognoscit, nec minus demonstrat ratio. Nam prius contrarium motum arteria, quàm priorem sedauerit, non exordiatur. Atqui sedare, subsistere est, & inquiete
A.ibidem. b esse. Sic motibus intercedit quies. Exprimit″ ergo necessitas quoddã esse tempus propriũ vtriusq; motus: aliquod etiam quietum: & harũ item vtriusq; proprium. Iam, quia tres arteria dimẽsiones, vt omnia reliqua corpora, obtinet, longitudinem, latitudinem, profunditatem: non potest in singu-
A.ibid. c.3. d lis dimensionibus non fieri quantitas aliqua distentionis & contractionis. Et vero etiam″ conten-
D tionem quandam necessario habet, vt aut ægre & languide, aut prompte valenterq; operetur. Est præterea ipsa arteriæ tunica aut mollis, aut dura. † Quinetiam capedo interna aut vacua quodammodo est, aut plena. Atq; hæc omnia aliquando æqualia, aliquando inæqualia sunt. Temporis item distentionis aliqua proportio est cum tempore contractionis. Aliam in vno pulsu differentiã constituas præter has nullam. Siue enim motuum tempus est æstimandum, vel quietum: siue dimensionum, in quibus mouentur, quãtitas: siue qualitas actionis, aut tunicæ arteriarum, aut cauitatis: siue qui mutuo conueniunt, quæ conferri queunt, queunt autem cognata: omnia hæc sunt recensita, nec quicquam præterea in vllam partem desiderat oratio: sed sunt omnes, quæ in vnum pulsum incidunt, differentiæ generales, quas retulimus. Quibus duæ accedunt aliæ, quas collectiuas appellant. Ex quibus in plurium pulsuum mutua comparatione æqualitatem & inæqualitatem, ordinem atq; eius perturbationem æstimamus. *† Addit antiquus interpres uel calida, uel frigida*

A *Differentia pulsuum à Tempore motus, & à Quantitate distentionis sumptæ.* CAP. 4

HOrum generum differentiæ speciatim plures sunt, quas iam exponemus, à genere ipsius motus ingressi; quem aut moderatum esse & in naturali statu oportet, aut celeriorem vel tardio-
A.ibidem. e rem. Itaque hoc″ genus efficit tres numero differentias pulsuum: celerem, qui fit, cum modico tempore mouetur arteria: tardum, cum multo; moderatum, cum mediocri. Differentiæ pul-

suum

ſuum in diſtentionis quantitate, ſiquidem" ſingulis concipiantur dimenſionibus, nouem numero ſunt, in vnaquaq; trium dimenſionum tres. In longitudine arteriæ, qui moderatus in ea eſt, & qui hunc excellit, vel eo eſt inferior: vocatur qui excellit, longus: qui inferior eſt, breuis. In latitudine, moderatus in ea, & duo immoderati: latus, qui moderatum excedit: contrarius huic, anguſtus. Itidem in dimenſione profunditatis arteriæ, vnus moderatus eſt, alius altus, & alius humilis. Hæ pulſuum ſunt in vna dimenſione acceptorum differentiæ. At differentiæ pulſuum in trinis ſimul dimenſionibus ſunt vij & xx. Perſpicies has manifeſte in tabella. Vnus enim erit longus ſimul & latus altusq;, qui omnibus præponatur. Alius longus, latus, & profunditate moderata, ſcribaturq; ſecundus. Alius longus, latus, humilis, qui ordine tertius ſit: ſimiliq; omnes reliqui via & ratione cognoſcentur: vt duæ primæ dimenſiones maneant immotæ, trifariam vltima variet, hoc pacto. Quartus longus, moderata latitudine, & altus. Quintus longus, moderata latitudine, ſimulq; moderata profunditate. Sextus longus, latitudine moderata, humilis. Deinde alij tres, prima dimenſione longum ſeruante, ſecunda anguſtum, tertia trifariam variante. In his nouem vna dimenſio permanet longitudinis longæ, aliæ omnino commutantur. Mox alteri nouem dimenſione longitudinis in mediocritate conſeruata, variantibus reliquis. Ad hæc nouem, vbi longitudinis breuis maneat dimenſio, & aliæ immutentur.

E A.ibidem.c

F

TABELLA

Hanc tabellã non habet antiqua translatio.

1	Longus	Latus	Altus	Magnus
2	Longus	Latus	Moderatus	
3	Longus	Latus	Humilis	
4	Longus	Moderatus	Altus	
5	Longus	Moderatus	Moderatus	Gracilis
6	Longus	Moderatus	Humilis	Gracilis
7	Longus	Anguſtus	Altus	
8	Longus	Anguſtus	Moderatus	Gracilis
9	Longus	Anguſtus	Humilis	Gracilis
10	Moderatus	Latus	Altus	Turgidus
11	Moderatus	Latus	Moderatus	
12	Moderatus	Latus	Humilis	
13	Moderatus	Moderatus	Altus	
14	Moderatus	Moderatus	Moderatus	Medius
15	Moderatus	Moderatus	Humilis	
16	Moderatus	Anguſtus	Altus	
17	Moderatus	Anguſtus	Moderatus	
18	Moderatus	Anguſtus	Humilis	Gracilis
19	Breuis	Latus	Altus	Turgidus
20	Breuis	Latus	Moderatus	Turgidus
21	Breuis	Latus	Humilis	
22	Breuis	Moderatus	Altus	Turgidus
23	Breuis	Moderatus	Moderatus	Turgidus
24	Breuis	Moderatus	Humilis	
25	Breuis	Anguſtus	Altus	
26	Breuis	Anguſtus	Moderatus	
27	Breuis	Anguſtus	Humilis	Paruus

G

H

Atq; inter vigintiſeptem hos pulſus, qui ſunt ſecundum quantitatem, qui ex ternis dimenſionibus cõſtant, duo" ſunt nomina ſortiti ab oĩbus approbata, qui primus relatus eſt, & qui poſtremus: hic paruus appellaẽ, ille magnus. Reliquus oĩs numerus noĩbus caret. Neq;.n. pulſus, q graciles & turgidi vocanẽ, certũ ex tabella vnũ indicant, cæterũ multis ſimul generatim tribuunẽ. Nã, in quibus longitudinis dimenſio quodam modo duabus reliquis præſtat, oẽs hos graciles vocant. In quibus duæ reliquæ hac, contra turgidos hos appellãt. Proinde quintus in tabella, & ſextus, inſuper octa-

A.ibidem.c

uus,

A uus, & nonus, ac octauusdecimus graciles vocantur. E diuerso turgidi decimus in tabella, & unde uigesimus, xx item, vigesimus alter, & xxiij. Hæc ergo sunt nomina generaliora, & pluribus cõia. Iam vocant etiam hosce pulsus aliter, tenuem, gracilem: & crassum, turgidum. Quin nec moderati quidem in tribus dimensionibus, qui vnus naturalis inter xxvij est, peculiare nomen habemus, sed definitione hunc significamus, dicentes aut moderatum tribus dimẽsionibus, aut medium magni & parui, aut naturalem in quantitate distentionis, aut quacunque alia rõne sermonem potissimum speramus fore clarum. Quare eos mihi in mẽtem venit mirari, qui in nominibus tantum excellunt, &, quo nomine sit vocandus is pulsus, per totam vitã quærunt, si non vel hac de causa contentionem deponant, q̃ multos videant pulsus, qui proprium quidem requirunt nomen, nec hinc quicquam lædi tamen institutionem, cum definitione quidem indicari possit. Siquidem, cum pulsum appellẽt quidam breuem, angustum, humilemq́; perinde faciunt, ac illi, qui dicũt animal pedestre bipes. Nam, vt hic definitio est, animal pedestre bipes: & rei nomen, cuius hæc est definitio, homo: ita in pulsibus, nomen est magnus: eius definitio, longus latus altus. Item alius pulsus definitio, breuis latus humilis, sed nullum habet nomen. Verum de his agemus aliàs.

De differentijs pulsuum sumptis à Qualitate percussionis tunicæ arteriæ, & cauitatis arteriæ. CAP. 6

B

A. ibidem.c — IAm nunc ad Tertium pulsuum genus, quod in contentione consistit, descẽdamus, & huius etiã differentias exponamus. Sunt autẽ tres, vnus validus contentione, qui vehemens vocatur: alter imbecillus, quem languidum appellant: medio inter eos proprium non est nomen, sed hunc quoque explicamus definitione. Quartum genus, quod in arteriæ consistit corpore diuiditur etiã in tres differentias, vocaturq́; à medicis plerisque, maxime ab iunioribus, plenũ, & vacuum: &, quod inter vtrunque mediũ est, ne hic quidem sortitum est nomen. A nobis non ita, sed alter durus, alter mollis appellatur: annunciatq́; vterque arteriæ statum. An vero rectius hoc sit modo appellandũ, an illo, qui de hoc laborat, inferius discet. Nunc, quod instituimus, est absoluendum. Aliud genus erat pulsuum, arteriæ infusionẽ, vt aiunt, declarans: quod longum requirit mea sententia sermonem ad absolutam notitiam: at, quod ad propositum conducit, atque sufficit tyronibus, hoc loco exponemus. Tres & huius generis differentiæ pulsuum finguntur, quorum vnus plenus, alter vacuus appellatur: nam medius vtriusque, nomine peculiari caret. Plenus ergo pulsus est, vt definit Archigenes, qui arteriam ostendit pleniorem, & occursum humidè tumidum: vacuus, qui arteriæ eleuationẽ facit bullosam, vt digitorũ impressioni egressus per vacua occurrat. Hæc quinque pulsuum genera in vno motu consistunt arteriæ, & singulæ eorũ æqualitates atque inæqualitates: quarum exponemus differentias, cũ de altera agemus inæqualitate, quæ in pluribus pulsibus posita est.

A.ibidem.c

A.ibidem.d

C

De differentijs pulsuum, qui in Tempore quietis consistunt: & de Secta, quæ se solam distentionem, ait sentire. CAP. 7.

ALiæ differentiæ pulsuum his, qui se negant contractionem sentire, in tempore interuallorum consistunt, ita enim tempus, quod inter motus sensibiles intercedit, vocant: præterea in proportione temporis motus & quietis, nam ita etiam interuallũ appellant. At illis, qui se contractionem aiunt sentire, & vero etiam medias quietes, quas ἡσυχίας, ἠρεμίας, ἀκινησίας q́; Græce vocãt, aliæ prodeunt, & longe efficiuntur plures. Sed faciundũ mihi est, vt de vtrisque separatim planius agam, & primum de his, qui se solam dicunt distentionẽ sentire: quo in facilioribus cognitu exercitati, facilius difficiliora assequamur. Vbi tactus ab arteria obiecta feritur, cum alia, quæ ante memoraui, sentimus: tum tempus, quod motu producitur. Inde, quando alter inceperit motus, aliud nos tempus deprehendimus inter exitum prioris motus, atque alterius principium: vt duorum sit temporum in pulsu absoluto cognitio: prioris, quod motus est, quem & ictum & distentionẽ appellant: secundi, quod quietis est, quod & interuallum contractionemq́; vocant. Fiat autẽ ex prioris temporis quantitate aut celer, aut tardus, aut inter eos medius pulsus: ex quantitate alterius temporis creber, aut rarus, aut horum medius. Vt sit celer pulsus, qui, cum modico tempore arteria distenditur, fit: Creber, qui, quando paruo interposito interuallo: Tardus, cum longo tempore arteria distenditur: Rarus, cum interposito longo interuallo: Medius velocis & tardi, qui, cum moderato tempore distenditur arteria, fiat: Medius crebri & rari, qui fit, cum moderato interposito tempore arteria distenditur. Siue distenditur, siue dilatatur, siue attollitur, siue mouetur, dicamus, nihil interesse puto. Liquet igitur, qui creber sit pulsus illis, & quemadmodum à veloci distet: tum qui rarus, quaq́; ratione à tardo discrepet. Comparato autem ictus tempore cum tempore quietis, gignitur rhythmus, quæ proportio temporis est ictus ad tempus quietis. Huius etiam admonuimus, nihil apud hos differre ictum, vel distentionem, vel motum dicere: nec quietem, vel interuallum, vel cõtractionem. Et vero etiam pro hoc, proportionem temporis distentionis ad contractionis tempus rhythmum esse, quidam ordinem dixerunt, alij conuenientiam duorum esse temporum inter sese, ictus cum interualli. Hæc sunt, quæ priores tradunt.

.ibidem.d

.ibidem.c

D

A.ibidem.d

De altera Secta, quæ contractionem se dicit sentire. CAP. 8.

TRanseamus iam ad eos, qui contractionem sentire se dictitant, qui tarditatem quidem & celeritatem non aliter, atque illi, in distentionis ponũt tempore, & in cõtractionis etiã: Crebritatem

tem vero & raritatem rhythmumq́ꝫ non etiam perinde ac illi, cæterum crebritatem atqꝫ raritatẽ in E vtraqꝫ quiete: rhythmum in diſtentionis tempore vnà cum tempore inſequentis eam quietis, ad tempus collato contractionis ſimul cum tempore excipientis eam quietis. Non nunquam ſolius diſtentionis tempus cum ſolius comparantes tempore contractionis, rhythmum ita dicunt gigni. Ac de crebritate quidam ex his, vt diximus, ſenſerunt. Aliqui non aliter, ac priores, in diſtentionis tempore celeritatem generari & tarditatem confirmauerunt: in toto reliquo conflato ex binis quietibus & contractione crebritatem & raritatem aiunt conſiſtere. Sunt etiã, qui rhythmũ, æque ac priores, in temporis diſtentionis proportione ad omne reliquum non dubitent conſtituere. Verum inter eos tñ non conuenit in ſentienda omni diſtentione vel contractione, ſed quidam omnem ſentiri vtranqꝫ aiunt, alij nec primas diſtentiones, nec contractiones extremas. Tum etiam de nominibus contẽdunt inter ſeſe. Quare, ne quam nos rem prætereamus, nec in rebus friuolis immoremur diutius, quod verũ eſt & conducibile, exponamus. Nomina ponere his prætermittamus, qui de ijs laborant, & artis vera negligunt opera, nec diſtentionis primas partes, nec contractionis poſtremas ſentire valentibus. Quantũ aũt vtriuſqꝫ ſentiatur, & quamobrẽ, in libris de pulſibus dignoſcendis oſtendimus. Eſt vero vtile medico, quod ſenſui occurrit: itaqꝫ diſtentionis tempus vel contractionis ſenſibile neceſſe habet cognoſcere. Quo fit, vt quietem, quam vocant ſuperã, quæ ſecundũ diſtentionem contractionem præcedit, quanta ſit, tactu queas ad vnguem aſſequi: inferam non item F planè, ꝙ vtrinqꝫ ſibi aſciſcat partes: ad initium, contractionis extremitatẽ: ad finem, principium diſtẽtionis. Recordari porrò horum tẽporum oportet naturalem cuiuſqꝫ magnitudinem, & mutuam proportionem. † Præterea cognoſcendi requiritur facultas, } in morbo quantum immutentur: & quid quæque ſignificare mutatio ſoleat †. De quibus alio nos loco diſſeruimus.

† *Alias ex antiquis. ut cognoſci poſſit.*
† *Hæc erant in codicib. græcis. quod et ex cauſæ inuẽtione & ex lõga experientia ſumitur.*

De differentijs Quietis & Rhythmi. CAP. 9.

NVnc, ſimulatq́ꝫ duorum generũ, de quibus iam verba fecimus, differentias tum quietis, tum rhythmi adiecerimus, ad ea, quæ ſequuntur, tranſibimus. In genere″ quietis arteriæ, tres pulſuum differentiæ conſiſtunt, rarus, creber, medius: quorum paulo ante definitiones docuimus. At generis rhythmi, non eſt perinde abſolute explicare, quæ ſint differentiæ: cæterũ″ præ omnibus pulſum oẽm obtinere modulum quendam, quem rhythmum Græci appellant, eſt oſtendendum: ne deceptus quis pulſuum, qui ἄρυθμοι appellantur, nomine adducatur, vt omni eſſe orbatos rhythmo eos pulſus falſo exiſtimet. Nam, vt ἀτράχηλος homo, atqꝫ citharœdus ἄφωνος, ita ẽt ἄρυθμος pulſus vocatur: vitium enim natiui rhythmi, non abſolutam abolitionem, ſignificat. Atqꝫ contrarius eſt arhythmo, non enrhythmus (ſiquidẽ omnis in aliquo eſt rhythmo pulſus) ſed ille, qui eurhythmus vocatur. G Vtriuſqꝫ porrò horum, arhythmi dico & eurhythmi, enrhythmus pulſus commune eſt genus. Atqꝫ eurhythmus quidem vnus & indiuiſus manet: arhythmi tres ſunt oẽs differentiæ, pararhythmus, heterorhythmus, ecrhythmus. Qualis vero quiſqꝫ ſit, exemplo diſces. Suus eſt cuique ætati naturalis pulſus: qui iam de his rhythmum ſeruat, eurhythmus vocatur: qui labefactat, arhythmus. Atque labefactans, interim rhythmum vicinæ ætatis mutuatur, qui pararhythmus: interim cuiuſuis alterius, ac heterorhythmus hic appellatur: at, qui rhythmũ prorſus nullius ætatis retinet, hic ecrhythmus. Idem de naturis, ac anni temporibus, & locis, oĩbusq́ꝫ alijs ſtatuẽdum. Suus eſt.n. cuique horum certus quidam rhythmus: qui cũ corrumpitur, arhythmũ tũ intelliges, & quas eius diximus differẽtias eſſe. Iam″ vero inter oẽs rhythmos hi pari proportione, illi impari conſtãt: pari, vbi diſtentionis tempus æquet tempus contractionis: impari, ſi alteruter eórum excedat. Id quod modo certis, modo incertis fit exceſſibus: Certis bifariam, aut multiplici proportione, aut vt numeri ad numerum, qui ἐπιμόριος, quaſi ſuperpartialis, appellatur: proportio quidem multiplex eſt dupla, vel tripla, vel quadrupla, vel aliqua inſequentium: vt numeri ad numerũ, cum, quãta ſunt duo diſtentionis tempora, tanta ſint contractionis tempora, v, vel vij, vel ix, vel xi: Incertis, in vniuerſum tripliciter: nam aut diſtentionis eſt tempus incertũ, aut contractionis, aut vtrunque. H Sigillatim quodque horũ interdum paululum amplificata habet incerta tempora, ſiue plura ſint, ſiue vnum primum: interdum plus: eſt, cum plurimũ. Atqui tempus primum, planũ eſt non natura ipſa eſſe, ſed ſenſu accipiendum: ſic etenim apud muſicos ẽt fit. Hæc quidem ſufficiunt in præſentiarum de rhythmis. Nam, ex hoc pulſuum genere quid fieri poſſit & conducat, aut non poſſit & inutile ſit, in libris de his dignoſcendis, & in libris de præſagi(ẽ)do dicemus.

A.l.1.f.2.d. c.1. fol.47.d
A.ibidem.e
A.ibidem.f

De Aequalitate & inæqualitate, Ordine & ordinis perturbatione. CAP. 10.

POrrò ad genera iam reliqua duo tranſeamus: alterum, in″ quo æqualitatem ſpectamus & inæqualitatem: alterum, in quo ordinem & ordinis perturbationẽ. Atque″ æqualitas & inæqualitas tum in vno pulſu fiunt, tum in pluribus: ordo & perturbatio ordinis in pluribus duntaxat. Sed enim, quòd difficilis eſt in vno pulſu, neque facile animaduertitur inæqualitas, primo loco de ea dicamus, quæ ex multis pulſibus conſtat: ſimulq́ꝫ de ordine & ordinis perturbatione explicemus, quando finitimum eſt hoc genus & affine: mox ad inæqualitatem nos in vno pulſu referamus, demúsq́ꝫ operam, vt oẽs eius differentias recẽſeamus. Ergo, quæ pluribus in pulſibus æqualitas atque inæqualitas animaduertuntur, quas collectiuas vocitãt, in comparatione omnium differentiarum æſtimantur primi pulſus cũ reliquorum differentijs. Nã,″ pares ſi oĩno maneãt, æqualis

A.ibidem.d
A.ibid.c.2.l
A.ibidem.e

abſolute

A absolute is pulsus vocatur: Sin omnino impares, inæqualis absolute. Quæ si in vna sint vel pluribus pares, & in vna vel in pluribus impares: quatenus pares sunt, hactenus pulsus æqualis appellabitur: quatenus impares, hactenus inæqualis. Nam absolute æqualem pulsum dicas & inæqualem, an aliquo in genere, multum refert: ꝙ absolute æqualis neque magnitudinem, neque velocitatem, neq; aliud habet impar quicquā. Ille vero, qui in aliquo, cum illius vult nomine dici magnitudine, æqualis, celeritate æqualis, vehementia, & alio quoquo modo: Itidem inæqualis aut magnitudine, aut velocitate, aut alio quopiam. Nō nunquā duobus horum, vel tribus, vel pluribus, vel omnibus sæpe simul, cum absolute æquales vel inæquales vocantur. Habes æqualem & inæqualem. Ordinatus "vero & inordinatus, diuisa inæqualitate in paritatem circuituum, & in absolutā imparitatem, in vtroq; mēbro generantur: in circuituum paritate, ordinatus: in absoluta imparitate, inordinatus. Itaq; vniuersum repetamus, vt obscuri ne quid nos fugiat. Sint oēs vnius pulsus differentiæ, insequentiū differentijs omni in genere pares, absolute æqualis hic appellabitur. Contra oēs sint omnibus impares, inæqualis absolute ille. Age sint aliqua vel aliquæ pares, & aliqua vel aliquæ impares: in aliqua pulsus vel aliquibus æqualis erit, in aliqua vel aliquibus inæqualis. Qui 'absolute est æqualis, aut vna differentia pluribus ue, non recipit partitionem. Qui aūt absolute inęqualis est,
B hunc per vnam vel plures species diuidentes, circuituum paritate & imparitate ordinatum reperiemus & inordinatū, vel absolute, vel pluribus in differētijs, vel in vna. Ac paritatem circuituum puto iam clarum esse, ab sese sequentibus distingui paritatibus. Ceterum, ne quid oratio desideret, addam hoc etiam, atq; exempli gratia proponam vnū pulsus in magnitudine genus. Sint primus pulsus & secundus & tertius magnitudine pares: contra sit in sequentibus quartus impar: eū pulsum liquet magnitudine inæqualē esse: ecquis tamen inordinatus sit, non dū clarū est: sed alij sunt quatuor expectandi: vbi, si tres illi alteri mutuo sint inter se, & illis prioris circuitus pares, ac mox quarto quartus, ordinatus eiusmodi dicitur pulsus magnitudine: siquidem ęque primos duos circuitus, sequentesq; retineat pares oēs. Quod si non oēs alterius circuitus, primi circuitus pulsibus sint pares, ibi pulsus iā dicitur inordinatus in magnitudine. Eadē est ratio in celeritate, crebritate, cęterisq; differentijs. Aliqñ pulsuū duo vel tres circuitus oīno inter se sunt impares, proximi non itē, eum pulsum in confesso est non appellandū esse absolute ordinatū, non tñ inordinatum absolute: sed, ecquis ex ordinatis circulatim sit, animaduertendū est. Est, cū tres vel quatuor inter se circuitus sint impares, & inferiores obtineāt proportione pares. Quare, si fiat, vt quartus primo, & quintus secundo, & sextus tertio vndequaque adæquetur, solemus hunc pulsum ordinatū per circuitus
C appellare: qui quidē inter eos medius, qui absolute ordinati vocātur & inordinati, intercedit: nam vterq; hic cōtrarij expers est, ordinatus perturbationis ordinis, inordinatus ordinis. At per circuitus, qui ordinatus est, aliquam ordinis partem, aliquam etiam perturbationis ordinis habet: ordinis, quatenus in omnibus est circuitibus ordo: perturbationis ordinis, quatenus hęc in singulis illis inest. Siquidem, qui absolute est ordinatus, pares sortitus est circuitus omnes: qui circulatim ordinatus est, non omnes ęquales, sed certos.† Ediuerso inordinatus absolute, nec habet omnes deinceps pares circuitus, neque certos: circulatim vero ordinatus ambo hæc non habet, alterum habet. Ita vtriusq; medius fit, ordinati & inordinati, atque illud vtriusque cōe habet, hoc non habet. Dicas etiam absolute ordinatos eiuscemodi pulsus, si singulos circuitus, qui certo sunt numero in sequentibus pares, in vnum cogas vniuersos magnum circulum. Quanta vero & qualis fiat varietas & concursio circuituum ex diuersis numeris cōstantium, facilè quis, maxime qui febriū circuitus complicare mutuo est exercitatus, animaduertet. Quare nihil est, ꝙ latius etiam eorū differētias persequamur: sed ad differentias veniendum est inæqualitatis: declarandæq; primum collectiuæ, deinde vnius pulsus, inęqualitates.

De collectiuæ Inæqualitatis differentijs: ac primo de æqualibus Inæqualitatibus. CAP. 11.

D COllectiuæ "quidem inæqualitates, quæ in aceruo, vti diximus, plurium pulsuum constāt, primam habent differentiam, qua interim æqualiter, interim inęqualiter fiunt. Neq; admirationis habet quicquam, quòd ęqualem quandam vocamus inæqualitatē: cum id vsu veniat non pulsibus modo, sed & alijs prope omnibus, quę pristinam naturā immutantia, siue magnitudine, siue qualitate, æqualia capiunt incrementa vel inęqualia. Nam, quatenus ęqualitatem commutant, vocentur inęqualia: sed, quatenus ęquam semper mutationem assequuntur, æqualiter dicātur mutari: sed vero, quæ nec pristino constant statu, nec accipiunt parem mutationem, hæc semel inęqualia vocantur. Ergo id ipsum pulsibus accidit, seu paulatim perdatur & æqualiter ipsorū ęqualitas, seu affatim & aceruatim. Ac in vno id genere, exempli gratia, planum fiat. Sit primo pulsu secundus paulo minor, & tertius tanto secundo, & vero etiam quartus tertio pari modo, idq; ad plures vsq; deinceps perueniat, hos pulsus Greci † μειουρίζοντας "vocant & μειούρους hoc est mutilos & quasi decurtatos à figuris nomen, quę in acutum terminant, mutuantes. Iam, qui ex ijs perpetuo diminuuntur, nec minui desistunt, ad quietem prorsus recidunt denique, motuq; deficiuntur, quos vocant Deficientes decurtatos. At, qui desinunt, duplici sunt differentia: quidam, in qua primum paruitate diminui desiuerunt, hanc seruant constantissime: alij de integro augentur, quos appellant Reciprocos decurtatos. Quorum quidem ipsorum quidā ad parē pristinę reuertūt magnitudinem,

Marginal notes (left): .ibi.c. & f. 2. 2.1. par. can. .570. col. 2. d — .ibidem. c — A. l. 1. f. 4. c. 1. fol. 47. d — A. ibidem. c — A. ibidem. f — ibidē. c. 2. h — A. ibidem — A. ibid. c. 2 — 1. f. 2. d. 3. fo. 48. c — A. ibidem

Marginal notes (right): † πάλιν. i. rursus, vt antiquus īterpres. — † μυούρους per υ scribunt cod. græci. i. soricicaudas, seu soricis, muris-ue caudam imitantes: & sic vbiq; inferius.

tudinem, aliqui ad minorem: ac nō nulli, quibus ante excessibus sunt imminuti, his augenť rursus: E alij minoribus vel maioribus accessionibus vtuntur. Tot inæqualitatum sunt æquales differentiæ.

De inæqualium Inæqualitatum differentijs. CAP. 12.

INæqualiū * inæqualitatū quædā nullā prorsus æqualitatē retinent: aliquæ retinent ad tres vsq; vel quatuor, vel quinque pulsus, sed postea amittūt. In quorū inest vtrisq; vel ordo, vel perturbatio ordinis: ordo, si circuitus seruent aliquos pares: perturbatio ordinis, si & hos quoque violent. Atq; hi quidē & ipsi motibus frequenter deficiūtur, vt illi, qui æqualiter agitanť: cæterū illos decurtatos deficiētes appellamus, hos inęquales deficiētes. Nā in magnitudinis & paruitatis inæqualitate admodū medicis est decurtatū nomen vsitatū: at in vehementię inęqualitate & remissionis, alijsq; generibus, nō ita iā celebre est. Nihilominus eadē rerū est in quoq; gñe cōuenientia: nā aut æqualiter æqualitatē, aut inæqualiter corrūpunt. Et cęteras habent quidē singulares easdem differentias, sed eas sine noīe plerasq;: nā extra intercurrentē & intermittentē alius nomen propriū habet nullus. Quorū intercurrens ex sola inæqualitate est crebritatis: intermittens vero ex inęqualitate constat raritatis atq; paruitatis, alio atq; alio vtrobiq; mō: in raritatis inęqualitate, ꝙ quies sit longissime producta: in paruitatis, ꝙ distentio minimū sit dilatata: vel potius ex pulsuū paruitatibus deficientes constāt: intermittentes ex raritatibus. Iā pulsibus intermittentibus affines sunt, qui Reciproci deficientes vocantur, vbi duorū spatium, vel trium, vel plurium etiā pulsuū motu omnino arteria non cieri visa, iterum agitari incipiat. Atque hę sunt collectiuæ inæqualitatis species. F

*Ex ant. græc., diminuuntur.

De Inæqualitate in vno pulsu secundum Motionis genus in vna parte. CAP. 13.

REliquū iā est, vt de inæqualitatis dicamus vnius pulsus differētijs: estq; eadē etiā hic rō in singulis generibus & vniuersis. Hūc.n. absolute æqualē appellamus, illum absolute inæqualē, alium pro quoq; genere, in quo perdi paritatem contingit. Igitur explicemus primo loco generis motus differentias: nam, ad hoc si exercitati simus, nullo iam negocio percipiamus reliqua. Ac inęqualitatis motus duæ constituendę primę differentię sunt: vna in vna arteriæ parte gignitur, in pluribus altera. Quarum iterum potest vtraq; in plures distribui: quas sane par sit omnes recēsere: auspicabimurq; ab ea, quæ vnam partē tenet, sed non eodem tempore: qui.n. vna eademq; pars vno & eodem tempore non moueri similiter videatur? Cęterū tēporibus distinctis motus eiusdem partis sępenumero videtur non idem: cum initio tardior, postremo celerior sit: & cōtra, initio celerior, tandem tardior. Quæ certe admodum frequens inæqualitas sæpeq; in pulsibus inuenitur, multaq; denotare consueuit, vt alio loco tradimus. Nunc iam singulas eius differētias ob oculos ponemus. Sunt autē tres primæ, modo, cū quies interpellat partis motum: modo, cum continuus ille apparet, G non paris tamen velocitatis: non nunquam, cum recurrit. At hæ habent alias singulæ.

De Prima differentia Inæqualitatis in vno pulsu secundum motus rationem. CAP. 14.

DE prima ergo, quæ primo loco est cōmemorata, agamus: in qua fit, vt abs quiete motus interpelletur. Nouem in hac differentiæ pulsuū inueniuntur, quę hoc pacto fiūt. Si prior motus celer: alter trifariam conuertatur, fiatq; vel celer, vel tardus, vel moderatus. Hic tres differentiæ pulsuum emergunt. Rursus alteræ tres, vbi prior manet tardus, & trifariam secūdus variat. Aliæ item tres, si permaneat moderatus primus, varietur autem tribus secundus modis.

TABELLA

Motus	Quies	Motus	Motus	Quies	Motus	Motus	Quies	Motus
1 Celer		Celer	4 Tardus		Tardus	7 Moderatus		Moderatus
2 Celer		Tardus	5 Tardus		Celer	8 Moderatus		Celer
3 Celer		Moderatus	6 Tardus		Moderatus	9 Moderatus		Tardus

H

De Secunda differentia Inæqualitatis in vno pulsu secundum motum. CAP. 15.

AT vero inter non intermittentes in distentione inæquales motu pulsus, sed perpetuā habentes nulla intercisam quiete inęqualitatē, quidā velociter motū exordientes, tarditate finiunt: alij cōtra tardi sunt initio, celeres semper magis ac magis euadunt: idq; horū vtriq; habēt aut ęqualiter, aut inæqualiter: nā superius, quēadmodū inęqualitas q̄dā ęqualis fiat, demōstratū est. Illorum ergo, qui motū ęqualiter minuunt, vel augent, quidā ab extrema tarditate ad moderatū motū perueniunt: quidā à moderato motu ad vltimā tarditatem. Alij à prima celeritate † ad tarditatē extremā: non nulli ab hac ad summā celeritatē. Sūt præterea, qui vtrinq; à moderato motu paululū deflectunt, hiq; bifariā: modo.n. celeriores, modo tardiores fiunt: Vt sex sint earū cunctæ differentiæ, tametsi excogitari plures possunt: verū nos, quę aduertunť, referamus. Neq;.n. qui ab extrema tarditate ad extremā perueniret celeritatē, qui quidē de ijs esset, qui ęqualē habēt inęqualitatē, pulsū inuenimus vllū: nec itē, qui ad tardissimū motū ex velocissimo. Verum, qui variant inęqualiter, in ijs illud, raro tñ, accidit: non etenim quemlibet affectū tanta pōt mutatio cōsequi, ut tardissime initio agitata arteria, ad extremā deniq; celeritatem perueniat: aut primo concitata celerrime, ad sum

† Aliàs, ad moderatū motū: nō nulli ab hoc, ad summā, &c.

mam

A mam transeat tarditatem. Quod cum sit, mutatio tum non potest nõ esse inæqualis: eaq; cõfertim magnis mutationibus, & non pedetentim fit, veluti exiliente arteria, cum ex tarditate demigrat in celeritatem. Itidem, vt si vinciatur & constringatur à quopiam, comprimaturq;, vbi ex celeri motu in tarditatem subito, mediocritate, quæ intercedit, superata trãsit. Qui ergo affectus sint, & quæ causę horum, atq; quò tandẽ hi deueniant pulsus, illic dicemus, vbi etiã de alijs omnibus vel causas, vel quid nunciare solent, commentabimur: nunc duntaxat differentias persequemur.

Differentiæ pulsuum vna in parte Inæqualiter inæqualium. CAP. 16.

POsteaq; iam inæqualium vna in parte pulsuum abunde diximus, vbi moliuntur æqualẽ inæqualitatem, sex numero esse differentias: nec vllũ nos de ijs inuenisse, nec à tardissimo motu ad velocissimum, neque ab hoc deuenisse ad tardissimum: de illis nunc, qui inæquali in mutatione sunt, verba faciamus: quorum interim duæ apertè, tres interim differentiæ motus manifestè apparent. Nos quartã præterea aliqñ, sed obscure animaduertimus. Possit, si quis diu versetur in hac re, studiumq; nauet assiduũ, & exerceat tactũ, cognoscere clare vel quatuor. Sed de his nunc, quę manifeste tum nobis, tum ijs, qui artẽ optime de pulsibus coluerunt, apparuerunt frequenter, sermo erit, vbi differentias, motus arteriæ, duas sensibiles, vel tres efficit. Nam, duæ si sint, sex erunt formæ
B concursuum: si tres, quatuor & viginti. Quid autẽ, cũ in vtroq; dispariũ motuũ insint tres pulsus, velox, tardus, moderatus, ex concursionibus eorum non nouẽ dicamus, sed sex prodire differẽtias: hac ratione intelliges, si noueris, qui eundem bis deinceps pulsum ponat nulla intercedente quiete fieri, vnum eum totum æqualem pulsum effecturum. Itaq; de nouem cõmissuris tres detrahuntur, in quibus non inæqualis iam pulsus, sed reddit̃ ęqualis, vel celer, vel tardus, vel moderatus: id quod est ex tabella apertum. Nam secundus in ea, & quartus, & nonus sunt æquales: celer secundus, tardus quartus, nonus moderatus. Quòd si qua est horũ ipsorum mutua inter se diuersitas, inter celerem & celerem: inter tardum & tardum, id in præsentia prætereatur: nimirum enim maiorem obscuritatem afferret. Verum, quasi ijdem sint, atq; inter se pares, nostra oratio hæc instituatur.

TABELLA

1 Celer	Tardus
2 Celer	Celer
3 Celer	Moderatus
4 Tardus	Tardus
5 Tardus	Celer
6 Tardus	Moderatus
7 Moderatus	Tardus
8 Moderatus	Celer
9 Moderatus	Moderatus

C

† Eadem ratione, si tribus positis inter se disparibus motibus, in singulis ijs ternos pulsus commutatos committas, viginti septem numero formæ erunt: ex quibus tres, necesse est, in æqualitatem recidant. Estq; id etiam ipsum ex tabella planum.

†Hæc non habet antiquus interpres, vsque ad itaque.

TABELLA.

1 Celer	Celer	Tardus
2 Celer	Celer	Celer
3 Celer	Celer	Moderatus
4 Celer	Tardus	Tardus
5 Celer	Tardus	Celer
6 Celer	Tardus	Moderatus
7 Celer	Moderatus	Tardus
8 Celer	Moderatus	Celer
9 Celer	Moderatus	Moderatus
10 Tardus	Celer	Tardus
11 Tardus	Celer	Celer
12 Tardus	Celer	Moderatus
13 Tardus	Tardus	Tardus
14 Tardus	Tardus	Celer
15 Tardus	Tardus	Moderatus

D

E

16	Tardus	Moderatus	Tardus
17	Tardus	Moderatus	Celer
18	Tardus	Moderatus	Moderatus
19	Moderatus	Celer	Tardus
20	Moderatus	Celer	Celer
21	Moderatus	Celer	Moderatus
22	Moderatus	Tardus	Tardus
23	Moderatus	Tardus	Celer
24	Moderatus	Tardus	Moderatus
25	Moderatus	Moderatus	Tardus
26	Moderatus	Moderatus	Celer
27	Moderatus	Moderatus	Moderatus

F

Itaque tres in his ſunt ęquales,ſecundus in tabella,& tertiuſdecimus,& vigeſimusſeptimus.Celer quidē ſecundus eſt,tardus tertiuſdecimus,medius vltimus. Etiam alij duodecim pulſus in primā tabellā tranſeunt.Nā primo primæ tabellæ, duo fient ſimiles, primus ac quartus alterius tabellæ,hic tarditatis plus,ille celeritatis habens:Et tertio,tertius & nonus, ille plus obtinens celeritatis, hic mediocritatis:Quinto,vndecimus & quartuſdecimus,ille maiore celeritate, hic tarditate præditus:Sexto,decimuſquintus atq; decimuſoctauus,hic plus habēs mediocritatis,ille tarditatis: Septimo,vigeſimus alter & vigeſimuſquintus,hic mediocritate,ille tarditate excellēs: Reliqui de ſecunda tabella duo,octauo ſunt primæ tabellæ ſimiles,vigeſimus & vigeſimus ſextus,hic mediocritate præſtans,ille celeritate.Atque controuerſia hic fuerit,ꝙ aliqui,ſi duo tm̄ diuerſi in diſtentione motus ſint,tales in priorem tabellam pulſus oēs referāt:alij magnitudinū ēt rōnem ducant, itaque, illi ſi pares ſint,in priore ponant:ſed,ſi alter duplus ſit,in altera. Equidem, ſi magnopere ducerem ad rem pertinere,hanc pugnam,darem operam,vt dirimerē:verum,qn̄ tm̄ ſatis eſt declaraſſe, interim alterum motum maiore ſpatio ferri,interim alterum,vel etiā vtrunq; ex æquo: hoc qui meminerit (vt poſthac,quid ſolet ſignificare quiſq;, addiſcat) locet, in vtralibet tabella prædictos pulſus licet.Nam duodecim alterius tabellæ reliquos,qui prorſus ſunt inæquales, nihil cū illis prioris tabellæ conſentire clariſſimum eſt,in quibus ipſa eſt inæqualitas adſcripta: non quin alij illi duodecim,qui conueniūt cū prima tabella,inæquales ſint:ſunt enim:cæterū,ꝙ in ternis hi differētijs motuum aperta inæqualitate ſint prædití,cum in binis differentijs eam habeant alij. Sunt autē, ſi ordine à primo numeres,quintus,ſextus, ſeptimus,octauus,decimus,duodecimus, decimuſſextus, decimusſeptimus,decimusnonus,vigeſimusprimus,vigeſimustertius,vigeſimusquartus. G

De Tertia differentia pulſuum in Vna parte inæqualium. CAP. 17.

HÆc ego de his eſſe ſatis puto.Siquidē ad reliquā iā & tertiā pulſuū vna in parte inæqualium differentiā redibimus,quos vt vnum Archigenes deſcribit,vocatq; Dicrotū.Sūt vero plures.Quot aūt ſint,& quales,paulo poſt explicabimus,ſi expenderimus prius,de illis ne ſit, qui ex arteriæ vna diſtentione conſtant,an duo ſint continentes impares pulſus. Sed id difficile ſanè ad iudicādum eſt,ni ad vnguē,qui pulſus hic ſit,teneamus,quem Archigenes dicrotū appellauit. Nam in ijs eſſe eū,qui iterū tactū feriunt,planè liquet. Atqui intermittētes in vno ictu obtinēt idipſum. Et,ſi ſolū quis ictū attendens,duos pulſus cenſeat eſſe eū,qui bis feriat,in manifeſto errore eſt:nam qui in vna diſtentione intermittunt,ꝗꝗ iterum feriunt,non dixeris duos pulſus eſſe: manifeſte etenim in illis deſtitutus motus cōtinuitate,quiete interrūpit̃ media. Dicrotorū genus non itē: ſed,ſimulatq; omnē diſtentionē effecit,ſe pauliſper ſubducit,ac mox pulſat iterū: vt intermittētiū quies media ictus intercipiat:dicroti,contractio,vel cōgreſſus, vel reditus, vel vt libet appellare. Idcirco quidā duos pulſus eſſe dicrotū,nō vnū autumant.Hoc affirmabunt illi potiſſimū,qui arteriæ contractionē non animaduertūt,ſed ex ictu aiunt pulſum & interuallo conſtare. Ijdē.n.ab arteriæ primo occurſu fieri breuē quietē contendunt, ſub quam alterū occurſum: atq; crebritate dicent eum pulſum inæqualē eſſe.Nā,qui impar habent,quod ictus diuidit,interuallū, hos crebritate inæquales vocant,vt dicemus paulo inferius. Quin nunc etiā,ꝙ diſtabūt vel horum ſnīa ab intermittentibus in vna diſtentione pulſus dicroti,faciemus,vt demonſtremus: &,quod ponunt illi, contractionē non poſſe ſentiri,dabimus:nā,vt hoc concedat,quin arteria ab interuallis non videatur ſe efferre paribus,non negaueris certe.Iā in intermittentibus hoc perſpicuū planè eſt: etenim inferne arteria non nunꝗ auſpicata motū,mox,ſimulatq; deſtiterit moueri, initiū iterū facit alterius motus, vbi prior deſijt.Dicroti vero nō ita pulſant,ſed manifeſte ex altiore profunditate & interuallo maiore prior motus videtur cieri, atque indidem continenter alter. Hanc ergo ab iſtis aſſenſionem expreſſimus,non eſſe perinde in vna diſtentione pulſum intermittere,ac bis, vt dicrotus facit, ferire.At induci illi tamen inuiti,vt in vno ictu inæquales appellent dicrotos,non poſſunt. Defendent

A.l.1.f.2.d
c.3.fo.48.c

H

A enim binorum ictuum sentiri aperte nec magnitudinem parem, nec tēpus, immo nec robur quidem. Et pauco tempore dicent secundum excipere priorem. Atq; admittent inæqualem illi quidē esse hunc pulsum, non vno in ictu tamen: sed differentias huic inæqualitatis, crebritatis, & paruitatis, & contentionis accommodabunt. Qui contractionem autē sentiunt, desciscere hi manifeste à collectiua, quam vocant, inæqualitate dicrotum animaduertunt. Nam ista res instar habet geminorum ad incudem mallei ictuum, cum ex multo interuallo prior incutitur, valideq; pulsat: secundus porrò, cum quasi resultat ab incude malleus non ita multum, reciditq; in eam non ita, vt antea, valenter, & breui interuallo. Ex eodem genere sunt dicroti: nam arteria in occursu quasi repellit, moxq; redit. Quod autem præ cæteris pulsuum dicrotorum clarissime naturam doceat, & à collectiua inæqualitate seiungat, genus est recessus. Neque.n. tum arteria cōtrahitur, sed quasi concuteret, decidit: cuius delapsum à primæ distētionis termino nulla dirimit manifesta quies, vt animaduertitur in contractione: sed, simulatq; attolli destitit, recedit: atq; illa paulisper vibrata, mox occurrit iterum: id quod etiam vi tractis ramis, inde dimissis, accidit: qui quidem contendunt ad pristinum locum: vbi non statim resistunt tamen, sed eodem, vnde abierunt, reuertunt. Neq; vero æquū sumunt, ac antea, interuallum, sed longe minus: iterumq; ab hoc termino ad propriam sedē se conferunt: iterumq; recedunt & redeunt, & tertio & quarto & sæpius: dum reditum paulatim imminuendo, ad absolutam aliquando euadant quietem. Tale etiam quid in dicrotis pulsibus motui arteriæ vsu venit. Ego itaq; non iam semel vidi reuertisse, sed iterum aliquando. Et breuiter vibrari omnino motum oportet pulsus dicroti, vt in ipso primo ictu veluti euecta atq; ex vniuerso loco arteria demigrans potius efferatur, quàm distēdat: huiuscemodi enim sunt vibrati. Quod illis, vbi cū vi aliqua accidit, partes arteriæ aliter atq; aliter mouetur: vt verbi gratia, prima, secūda, tertia, & frequenter quarta, & quinta eius pars attollatur & delabatur. Itaq; fit aliquādo, vt vno eodemq; tēpore hæ partes attolli, decidere illæ, appareant. Quæ forma cum dicrotorum pulsuum sit, differentiæ in illis omnibus, quæ retulimus, generibus erunt, plenitudinis, duritiei, magnitudinis, vehemētiæ, celeritatis, & contrariorum: tā in ipso primo motu, quàm in reditu à discessu. Nam magnus potest & non magnus, & vehemens & non vehemens, & celer & non celer, & aliarum quarumlibet specierum altera esse, etiam vel æqualis vel inæqualis: quæ certe commutationes multas species consti tuunt dicrotorum pulsuum. Hæ dicrotorum pulsuum in vna distentione sunt inæqualitate vnam partem occupante differentiæ.

I.1.f.2.d.3. 2.fo.48.a

B (margin letter beside "ferunt")

De Inæqualitate diuersarum partium in Vna distentione. CAP. 18.

C IAm ad inæqualitatem diuersarum partium transeamus, eiusq; explicemus oēs differentias, ac primas, duas, iuxta quas aut continuus est motus, aut intercisus aliqua ex parte: alias, singulares ex harum diuisione genitas. Nam continuus, aut est æqualis, aut inæqualis. Docuimus.n. qua rōne æqualis fiat, & inæqualis inæqualitas. Æqualis itaq; vel remittat̄ celeritas, vel increscat à primo modis sex, necesse est: vti paulò ante declarauimus. Inæqualis sunt plures differentiæ, pro pulsus magnitudine longa, vel breui, vel moderata. Nanq;, duobus digitis si motus occurrat, sex differentiæ existent: si tribus quatuor & viginti, si quatuor, septuagintaocto. At, quemadmodum, si occurrat duobus digitis, erunt necessario sex differentiæ: si tribus, vigintiquatuor: duæ illæ superius delineatæ tabellæ planum faciunt. Iam, qua nam ratione, si quatuor etiā, octo & septuaginta fient, asse queris, si prius perspexeris quatuor rerum quarumlibet, quarum ternas singulæ differentias assecutæ sint, coniugationes necesse esse, numero vt octoginta vna sint. Neq; est difficile hoc inuentu, modo noris eorum, quæ tres differentias habent, coniugationes esse vigintiseptem. Si iam quartū accedat, cui tres sint differentiæ, vnā & octoginta numero ratio postulat esse. Quibus si tres, quæ creant æquales pulsus, eripias: reliqui quidem septuagintaocto erunt. Itaque ex ante descriptis duabus tabellis constat horum vigintiquatuor quosdam primis sex futuros similes: atq; illorum octo

D & septuaginta, his vigintiquatuor. Præterea, vt in illis, & item quoque in his duæ erunt sectæ: vt hi conuenire existiment inter tabellas, illi secus.

ibidem. a

De differentijs Motus interrupti. CAP. 19.

REstat, nunc vt differentias recenseamus motus interrupti. Erūt autem primæ quatuor: quarum singularum complures: atque quatuor in hunc modum. Aut primus & tertius digitus motum sentiunt, non secundus autem & quartus: aut primus & tertius & quartus, at non secundus: aut primus, secundus, quartus, non tertius tn̄: aut primus atq; quartus, secūdus & tertius minime. Cū primus & tertius duntaxat sentiunt, nouenæ in singulis generibus differentiæ fiūt pulsuū: vbi vero primus & tertius & quartus, vigenæ septenæ: totidem, cum primus secundus & quartus: cum primus & quartus, nouenæ. Atqui singularum apertus est numerus ex vijs rationibusq; ante traditis. Hæc est iā etiam inæqualitatis diuisio, quæ diuersis in partibus fit. Cōmiscentur porrò varijs modis ambæ inter se primæ differentiæ, vt non iam diuersas tantum partes, verum etiam singulas teneat inæqualitas. Iam vero, si quis unius generis congruas differentias cum alterius confundere uolet, nec id laboris, dum omnes connexuerit, deprecabitur, operam non luserit. Equidem censeo, nisi hæc obiter, quæ hactenus sunt tradita, percurreris, id nullo te negocio consecuturum. Hac ratione inæqualitates motus in una distentione omnes didiceris.

De Inæqualitate quantitatis distentionis in Diuersis arteriæ partibus. CAP. 20. E

AT vero inæqualitas quantitatis distentionis, diuersas quidē arteriæ partes occupans, cū animaduertitur crebro, tū percipitur facillime & interrupta & continua, æqualiter & inæqualiter. De quo genere, qui decurtati vocantur, in vna distentione sunt: & illi etiā, qui ab aliquibus innuentes & circūnuentes appellātur. In vna vero arteriæ parte, non recipiat huius generis inæqualitatem vnus pulsus, ꝙ prius, quàm finem motus attingat, nequaquā liqueat magnitudo: cæterum, quo innotescat, hoc vnum pulsuum genus requirit finem. Nā vehemētiā, dū mouetur arteria, atq; celeritatem, & duritiem, horumq; contraria, & media cognoscas: magnitudinis & paruitatis differentiam, nisi iam moueri arteria destiterit, non possis. Nam simul, vt destitit, quantus est pulsus, apertum est: antea incertum etiam erat, quousq; moueretur. Quî fieri igitur potest, vt vna efficiat pars inæqualem in hoc genere pulsum? Qui enim quo cognoscatur, quis sit, postulat motus exitum, hic in motu etiamnum quomodo perspiciatur?

Inæqualitatis Vitalis contentionis differentiæ. CAP. 21.

INæqualitas vero vitalis contentionis eandem distributionem, ac inæqualitas motus, habet. Nā aut eandem partem, aut distinctas tenet: eandem tribus modis, aut interrupto motu, aut perpetuo, aut dicroto: distinctas bifariam, vel continuo motu, vel interciso. Singulorum preterea horum F generum totidem sunt singulares differentiæ, quot motus. Quin commisceri etiam positas vna in parte inæqualitates necesse est, vt illas, quæ in diuersis fiunt.

De Inæqualitate Corporis arteriæ. CAP. 22.

SEd inæqualitas corporis arteriæ, ex qua pulsus aut mollis aut durus redditur, in vna quidē nō potest parte fieri: in diuersis fieri duobus modis videtur, nō aliter, ac inęqualitas motus & cōtentionis: vt aut continuus motus sit, aut intercisus. Quo fit, vt & differentiæ huius generis sint eædem, atq; prædictæ illorum. Verum arteriæ pars vna non potest initio esse distentionis mollis, dura in fine: aut contra primo dura, in exitu mollis. Quare hactenus quidem ab hoc pulsuum genere duritiei & mollitudinis, duo genera dissident priora motus & contentionis.

De Inæqualitate ab Infusa materia in cauitatem arteriæ. CAP. 23.

POrrò pulsuum genus, quod efficit infusa materia in arteriæ cauitatem, in quo plenus & vacuus est, easdem habet quæstiones, ac superius, quod quantitate constabat distentionis: videbit.n. hic quoq; obtinere diuersas partes posse in vno pulsu inæqualitas, eandē non posse. Sed quęrit genus totum hoc pulsuum prolixam orationem, neq; est huius loci: in cōmentarijs de pulsibus dignoscendis explicabitur. Iam hoc etiā longiore tractatu opus est ad tertiam notionem plenitudinis: cuius cum alij quidam, tum Archigenes author est. Proinde hoc quoq; in aliud tempus reijciamus. Adhuc tamen dictis tantum adijciamus, inde ad reliqua proficiscamur. G

De pulsu Caloris qualitatem indicante. CAP. 24.

QVia* euidentius in arteriæ sede febris calor qualis sit, quā si aliam tangas partem, cognoscitur: ideo quibusdam probabatur inter alia hoc etiam genus pulsuum referri, quo caloris nosscimus qualitatem: cuius quidem generis æqualitas & inæqualitas versantur in vna distentione: ac inæqualitatis erunt differentiæ, prima, tum quæ diuersas partes, tum quæ singulas tenet. Quas iterum si ex prædictis vijs & rationibus seces, alteræ particulares plures.

De Inæqualitate à Sede arteriæ. CAP. 25.

ALiud genus est vno in pulsu inæqualitatis, nec vllum dictorū pulsuū amplectitur hoc, quod ab sede arteriæ proficiscitur. Siquidem est, cum pars eius dextrorsum, pars deflectatur sinistrorsum, alia etiam pars sursum, alia deorsum: quod accidit aut in duobus locis, aut pluribus. Est autem hoc in speciem finitimum distentionis inæqualitati quantitatis: quæ vt sunt distinguenda, in libris de pulsibus dignoscendis explicatur.

De pulsu Vndoso & Vermiculante. CAP. 26. H

ALiud itē inæqualitatis vnius pulsus genus est, quod vocatur* vndosum: quod quale sit, abunde declarat ipsum nomen. Nihil causę est tamē, quin, quo res euadat apertior, aliquid & nos dicamus. Non videtur simul arteria in ea inæqualitate distendi vniuersa, sed primo prima eius pars, deinde secunda, mox tertia, ab hac quarta: neque id temere tamen, sed cum eleuatione quadam vndosa, altera vnda semper priorem excipiente. Neque vero ab interrupto motu quid hoc genus absit, vllius est negocij deprehendere: nam prioris partis arteriæ distentionem, secundæ consequitur, vt interueniat pars à motu libera nulla: verum propemodum quieti similis est vndarum finis: at non reperias tamen vllam partem prorsus quiescere: nam, quæ motus connectunt in* alto, veluti vndosos æstus, non illæ quidem prorsus immotæ, sed breuem certe quendam retinent motum. At vermiculante hic pulsus magnitudine differt. Etenim maximum vndosum si fingas perpetuo minui, tam pusillum inuenies aliquando redditum, vt, undosus sit, an uermiculans iam, dubites: neque enim qualitas eos, sed quantitas disiungit. Est utrique tamen quiddam commune, atque speciebus eorum omnibus: aliquid etiam proprium utriusque. Commune, unde nomen uterq; inuenit, undoso, exurgere quasi undas in arteria alteram ab altera: uermiculanti, uermis assimilē esse gressui, ꝙ ipsum etiam animal in modum undarum mouetur: ut Democritus quodam

** Deest in antiquo codice, et in antiqua trāslatione.*

A.l. 1.f.2.d. c.1. fo.47.b

A.ibidem. c. fo.48. b

**Antiq. interpres, in latitudine.*

A quodam loco dicit, vbi de ijs verba facit, quæ in modum vndarum progrediuntur. Initium fluctuationis perspicuũ est superne semper esse, & ad arteriæ fines terminari. Atq; hoc est cõe. Differentiæ vero eorum hoc modo speciatim fiunt. Quibusdam recta fertur vnda, quibusdam in obliquũ deflectit. Quidam etiam breui longitudine habent insignem altitudinem: sunt contra, qui longiores altitudinem humilem: Aliqui latam, non nulli angustam: Alij etiam pari celeritate præditi, alij secus. Et contentionis etiam hæc vnda plus, illa habet minus. Interim simul omnium est istarum differentiarũ inæqualitas. Sed enim de nulla alia commemoratarum inæqualitatũ, † id est nomen sortitus, & habent vtriq; hi tum vndosi, tũ vermiculantes, vt tales sint ex sola distentionis inæqualitate, quantitatis, ac præterea nulla. Vna enim hæc inæqualitas, adiuncto sibi, vt partium motus alter anteuertat, alter cunctetur, huiuscemodi pulsus gignit. Quo fit, vt hos constituant, inęquales quantitate in diuersis partibus, & illi, qui non habent omnes simul partes motas. Attamen hæc inæqualitas haud dum est sola inuenta, vt prior arteriæ pars præ cæteris videretur moueri: cum autem incidat, omnino aliarum cum illa aliqua, quas ante commemorauimus, complicata est. Nam, quod dicit Erasistratus, semper priorem moueri prius uideri, sensus non probat: immo vero longe aliud: ille adductus suo dogmate in re aperta mentitur. Sicut alia item multa commenta, multi qui pro B placitis propugnant, pro testatis prodiderunt, quæ ne per somnium quidem visa vnquam sunt.

† *Id sunt nomen sortiti.*

De pulsu Formicante. CAP. 27.

.ibidem. IAm vero, vt vndoso "pulsui succedit vermiculans imminuto, ita formicans vermiculanti, cum motibus amissis multis in vnum eumq; prorsus paruum terminet. Quocirca nec inęqualẽ omnino dicas: quanq; esse ex genere verisimile est inęqualium, sed inęqualitas, vt est parua, fugit. Nomen inuenit hic formicans à similitudine, quæ sibi cum animante est formica, vt quidam volunt, paruitatis: vt alij, speciei motus: vt hic sit nominatus eadem ratione ac vermiculans & caprizans: cum illi enim à similitudine motus, quæ ipsis cum animalibus, quorum habent cognomen, intercedit, sunt nomen sortiti: tum ipse hic formicans. Sunt, qui propter vtrunque sic aiunt appellari eum, & q; paruus est, & ob speciem motus. Nos de his non contendemus: at, formicans qualis sit, explicabimus. Est mire paruus, quo haud est minor alius, iuxtaq; languidissimus plane, ac creberrimus: non tamen, vt quibusdam visus est, celer. At in libris de dignoscendis pulsibus hoc demonstrabitur. Nunc, si reliquam partem differentiarum pulsuum in vna distentione inęqualium addiderimus, ad alios nos conferemus.

De Vibrato & Conuulsiuo pulsu. CAP. 28.

ibidem.d C SVpersunt autem vibrati "& conuulsiui, qui hactenus quidem sunt inter se similes, q; vnum locum arteria non tenet, sed sursum agitetur atq; deorsum, naturali sede deserta. Distant tamen vel hoc ipso, q; non adeo is affectus in conuulsiuos cadat, in vibratos magnopere & admodum perspicue: iam etiã quatenus ex terminis vtrisq; retrahi cõtendiq;, & conuelli videntur conuulsiui, vibrati omni isto vacant. Ad hæc, magna frequenter est vibratis distentio, parua semper cõuulsiuis. Et partes arteriæ quædam superiora petere, quædam demitti vno eodemq; tempore aperte in vibratis conspiciuntur: conuulsiuis vero id perpaucis & obscure accidit. Breuiter, sentias veluti fidem quandam intensam in pulsu conuulsiuo, quæ illi res cum nullo alio conuenit: in vibratis nihil tale animaduertas. Maxime enim iaculis motum eorũ, quæ magna vi emissa, celeri impetu vibrantur, assimiles: nam ita crebram illam & inæqualem concussionem appellant: qua quidem conuulsiui carent. Omnes autem hosce pulsus, qui præter quinque illa prima genera in vna distentione inæquales sunt, duorum accessio horum constituit, quæ sunt, genus inæqualitatis in arteriæ sede, & cum maturius aut serius motum partes auspicantur. Primum quidem horum, illum, qui inæqualis est, q; sedem partium commutet, hoc ipsum solum: cæteros cum hoc, tum aliæ quædam inęqualitatum adiunctæ differentiæ primorum quinque generum. Compositæ enim tam notiones D horum, quàm generationes sunt, vndosi, vermiculantis, vibrati, conuulsiui. Formicans autem inæqualis quidem, vt diximus, est: non videtur tamen.

De pulsu Caprizante. CAP. 29.

ibidem.b ET, qui pulsus caprizans "ab Herophilo est appellatus, est ille de inæqualibus in uno pulsu: compositus item est, vtriusq; expers, quę primis quinq; generibus adiuncta erat, inæqualitatis: verum, ubi motum arteria interpellat quapiam in parte, tum potissime existit, non simpliciter: neq; enim uniuersum hoc genus caprizans est pulsus, cæterũ ubi motus à quiete alter celerior primo & uehementior fit. Ei siquidem soli ex similitudine, quam cum animalibus habet capris, attributum hoc nomen est: quippe quæ hoc modo uidentur salire, quasi geminum quendam motum facientes: q;, ubi aliquantulum sese extulerint, & speciem desiti alicubi motus præbuerint, alterum motus nec opinatum impetum capiunt, priori longe citatiorẽ, ueluti in se ipsas insilientes. Hę quidem omnes in una distentione inæqualitates sunt.

De Inæqualitate crebritatis, raritatis, & rhythmi in Diuersis pulsibus. CAP. 30.

NVnc de inęqualitate crebritatis & raritatis rhythmiq; agemus. Collectiuas dicunt tantum esse eiuscemodi inæqualitates: ita enim, quæ ex pluribus pulsibus conflatæ sunt, appellant. Primum de his dicemus, quæ aceruatim fiunt: deinde ad eas descendemus, quæ in uno pulsu. Atq;

hic vnam exempli gratia sectã de his, quæ de crebritate sunt, quæ scilicet est clarissima, sumamus, E
quæ ex ictuum censet interuallo hoc genus pulsuum effici. Vbi ergo omnia ordine æqua sint in-
terualla per omnes pulsus, æqualẽ hunc dictitant esse: sin partim maiora, partim minora, inæqua-
lem nimirum esse in crebritate & raritate. Rhythmum iam etiam eodem modo ex proportione
temporis ictus ad interualli tempus constantem, cum deinceps maneat eadem, æqualem iam di-
cunt esse: qui primam proportionem si variet, esse inæqualem: quomodo, si interuallorum, quas
& quietes vocant, mutentur magnitudines, inæqualitatem crebritatis raritatisq; fieri. Hæc sanè
rectè dicunt: atq; ab ista secta proficiscenti ad alias, æqualitatem perspicere licet & inæqualitatem
vtriusque generis: quæ complures, vt diximus, complectitur pulsus, quam collectiuam vocitant.

De Inæqualitate crebritatis, raritatis, rhythmiq; in Vno pulsu. CAP. 31.

INæqualitas vero illorum in vno pulsu, quam neglexerunt omnes, non perinde iam est aperta.
Sed, vt præsens lucubratio ne quid desideret, faciam, hæc etiã vt, quoad eius fieri poterit, clare
explicem, sermonis hinc inducto initio. Partes arteriæ aut omnes vnà motũ exordiuntur, aut pars
earum maturius, pars tardius. Si iam moueri omnes simul cœperint, mox motæ minus æquis tem-
poribus iterum distentionem alteram simul inceperint, duorum generum in vno pulsu inæquali- F
tas erit: quæ, quod fuerit, cognita quidem sit, vt secunda distentio cœpit, non tamen in secunda cõ-
tineatur: sicut nec ipse rhythmus, nec genus crebritatis & raritatis: cum & hæc ipsa fiant in vno
pulsu, tamen omnino desiderent, quo cognoscantur, secundum: quòd quidem ante huius initium,
prioris nequeat finis cognosci. Iam incognito fine, nec crebritatem valeas, vel raritatem, vel vero
rhythmum assequi. Quare ad inæqualitatem constituendam, quam diximus, nil mirum est, si se-
cundæ distentionis principium expectetur. Hac tamen de causa, non est collectiua nominãda. Sci-
licet prius, quàm altera distentio finiatur, statim in eius principio cognoscitur, vt nec altero nobis
pulsu sit, nec tertio, nec reliquis opus. Atque sic in primo solo fit. Itaq; diximus, si vniuersæ simul
partes cœperint in prima & secunda distentione moueri, nec habeant par tempus motus, genera-
ri duorum generum inæqualitatem: vnam crebritatis & raritatis, imparitate interuallorum: alte-
ram rhythmi, proportione temporis ictus ad interualli. Tempus enim partis, quæ omnium par-
tium prima motu deficitur, minimum erit: maximum postremæ: media, proportione, inquantum
aut à prima, aut à postrema absint. Contra, ac tempora motuum, quietum tempora lõgiora sunt in
illis, quæ primæ à motu desistunt: in illis, quæ postrema, breuiora. Quare tempus motus, quem ha-
buit pars, quæ motum prima desijt, minimum, cum maximo tempore quietis eiusdem partis com- G
paratur: & vltimè tempus, quod maximum erat omnium motus temporum, ad minimum confer-
tur quietis eiusdem partis. Et ita rhythmus in singulis commutatur, quatenus proportio tempo-
ris motus ad quietis tempus non eadem in omnibus manet. Quòd vero, si prior distentio ex om-
nibus simul partibus moueri cœperit, sed non pari in omnibus tempore: deinde altera distentio
motum auspicata sit non vnà omnium partium, sed prius quidem eius, quæ prior quieuerat, atque
eo prius, quo prius quieuisset: secundo motum eius, quæ secunda, atque ita deinceps: inæqualitas
quidem ita rhythmi fiet, crebritatis & raritatis non item. Nam quies, cum omnibus ęqua sit, diffe-
rentiam in crebritate & raritate efficit nullam: non respondebit tamen motus tempus tẽpori quie-
tis: siquidem motus non erat omnibus par tempus, quietis erat: nec ergo idem omnibus rhyth-
mus. Quòd si, cum moueri arteriæ simul omnes partes cœperunt, non item simul omnes alteram
distentionem ordiantur, neque priorem terminauerint simul, sed ne quies quidem in omnibus
æqua sit, binas in eo necesse est differentias esse. Nam crebritatis & raritatis in alterutra differentia
inęqualitas fit, at non rhythmi tamen necessario: possunt enim omnium partium tempora motus,
quietum temporibus respondere; &, si hoc, erit item rhythmus æqualis. Sin autem eadem in om-
nibus partibus proportio nõ constet (sanè enim potest etiam hoc fieri) simul perdetur rhythmus. H
Iam vero, vbi vnà omnes partes moueri cœperint, motæq; æquo sint tempore, si alteræ distentio-
nis non idem omnes initium partes ordiantur, sed quædam maturius, quædam inceperint serius,
non rhythmus iam æqualis erit, neque crebritatis raritatisq; differentia: hanc enim impares quie-
tes inæqualem efficiunt: rhythmum vero, proportionum commutatio, cùm ęquo tempore omnes
partes motæ sint, non æquo tamen quieuerint tempore. Tot sunt inęqualitatis vtriusque vno in
pulsu generis differentiæ, cum omnes vnà partes arteriæ distendi inceperint. At, vbi hæc primo,
illa secundo distendi cœperit, si omnes simul quieuerint, ac deinde distẽtionem vnà alteram auspi-
catæ sint, inæqualitas in altero tantum genere, necesse est, sit, rhythmi: quandoquidem æqua om-
nibus partibus erunt interualla motuum: sic inæqualitas in hoc quidem genere nulla erit. Et, si
cum tempore quietis, quod sit par in omnibus partibus, impar tempus conferatur cuiusq; partis
motus, diuersis proportionibus cuiuslibet rhythmum partis conficiet. Quòd si alteram distentio-
nem arteria iuxta orsa sit, atque priorem, vt in vtraque distentione eadem pars prior altera, pari in-
teruallo incipiat, idq; in omnibus partibus sit constans, ac illæ vnà desierint priorem distentio-
nem, non potest non esse in vtroque genere inæqualitas. Nam omne tempus, quod est ex motu
& interuallo conflatum, omnibus est ęquabile arteriæ partibus. Sed motuum proportiones, quòd

A totum tempus in æquas partes non distribuatur, non respondent quietum proportionibus. Etenim partium, quæ moueri primæ cœperint, tempus motus excedet earum tempus, quæ tardiores inceperint, interualli vero minus erit: contrà partes, quæ cœperint posterius, tempus habent motus minus, quietis maius. Quare simul inæqualis rhythmus necessario erit singularum partium: &, quatenus tempora interuallorum differunt, etiam crebritatis atq; raritatis coniungi cum ijs inæqualitatem est necesse. Si vero altera distentio perinde, ac prior fecerat, initium motus partium sit orsa. i. si eadem vtrobiq; pars incipiat moueri, hæc primo loco, illa posteriore: non sit autem finis prioris distentionis in omnibus æquus: duæ erunt differentiæ: potest enim & longe quidem quiescere prius, quæ prior est pars motum auspicata, potest etiam posterius. Nam, si tanto quieuerit prius, quanto cœpit, fiet ita æqualis in vtroque genere pulsus. Sin multo prius, atq; est auspicata, quieuerit, duorum generum efficiet inæqualem pulsum. At, si, quæ prior cœpit, desistat posterior, duorum generum omnino inæqualitatem creabit, siue multo tardius, siue paulo quieuerit. At vero, si neq; prioris distentionis initium ex omnibus simul partibus fiat, neq; secundæ, est, cum rhythmus possit æqualis esse, & vero etiam crebritatis, & raritatis genus: &, si quidem ita motuum tempora cum quietum temporibus sint partita, vt eadē sit proportio in omnibus, fit æqualis rhythmus: B si vero tempora sola paria fuerint quietum, æqualitas erit in altero genere. Sed hæc infrequentia sunt, inæqualitates vero sunt permultæ: nam omnes possunt simul partes à motu cessare, & non simul: ac, cum non cessant simul, hæ prius, illæ posterius: iam etiam vel longe prius, vel longe tardius. At, quæ & quot hac ratione differe*ntiæ fient, ex superioribus inuenias: quo me oportet breuiorem esse. Itaque, si commonuerim, quod institutum erat, esse demonstratum, habere suas etiam vnum pulsum inæqualitates, tum in genere crebritatis & raritatis, tum in genere rhythmi, finem hic iam primi libri faciam. Nam, quæ in vna nos secta, quæ in ictum & interuallum pulsum partitur, exempli gratia retulimus, nullo negocio ad alias traducamus: possumus.n. perinde per omnes etiam illas in generibus his duobus, de quibus modo dixi, inæqualitates pulsus vnius demonstrare,

** Græ. cod. & antiquus iter. melius (inæqualitates.)*

GALENI DE PVLSVVM DIFFERENTIIS LIBER SECVNDVS

ARGVMENTVM LIBRI

C Continet rationem Propriorum, & accommodatorum Nominum: ac docet, quantum aberrarit Archigenes in nominibus pulsuum generibus ac differentijs adhibendis.

Vsus huius libri. *CAP. 1.*

NOn eundem vsum hic liber pollicetur, ac primus: sed, quam veratrum rationem habet vel scammonia cum pane & carnibus, eandem, quæ nunc dicemus, cum superioribus habent. Nutrire enim mentes illa sanas, hæc resecare prauas sententias valent, vt morbos quosdam. Tamen, dum errores deteguntur, simul bene dictis firma fides constituitur. Quare, hanc vtilitatem si propositæ disputationi addas, inueneris compendij non nihil adiunctum.

De Nominum vsu. *CAP. 2.*

D EST autem primum mihi cum Sophistis sermo de nominibus vsurpādis. Græcorum nanq; nos institutum (etenim apud eos alti sumus) tenemus, elaboramusq;, vt clarissimis semper nominibus sensum interpretemur. Neq; nos tamē. s. in eos querimur, qui hoc floccipendunt: immo vero, si vel singula voles verba vsurpare barbare, modo vt interpretationis lucem ne offendas, nihil laboramus. Nam linguæ, qua inter nos commentamur, hoc nomine vtimur proprietate, quo mentem alterius assequamur: atq;, vt clarissime quisq; mentem suam potest significare, ita sermone censemus eum vti optime. Nostrum id est institutum, modestum sane, & humanum: verum interpellant Sophistæ: qui, sicut mutuo de nominibus contendunt, res ipsas negligentes, & item nos semper agitant contumelijs, & illudunt, nisi ipsorum vocabulis vtamur. Qui si vniuersi vnam linguam constituant, eamq;, vt nouam monetam, rogatione ferant, conemur fortassis Græcæ linguæ obliuisci, ediscere autem ab istis promulgatam. Quin, ne si barbaram quidem linguam aliquam statuerent vtendam, vt ijs morem vbiq; geram, dubitem discere. Quando vero Græcam nullam integrā linguam, nec etiā semel Barbaram, sed confusam quādam ex oībus, quasi Carycam, aut si qua Caryca varia magis & absurdior fieri potest, cōponunt: atq; pro suo quisq; voto partim ex Phœnicia & Syria, partim ex Ægypto & Thracia, aut aliunde contrahunt, inde Græcorum commiscent nominibus, nec ijs sane integris & legitimis, cæterum varie corruptis: equidem, quid agam, me hercle non habeo: qui neq; eas linguas possum ediscere, neq; adducere illos, vt vnam addiscant lingam

Græcam: nec, postea quam horum neutrum obtineo ab illis, tertium possum, & quod est vnum re- E
liquum, vt, in qua sumus lingua educati, hac vt vtamur, permittant. Atque hoc quidem habet tan-
tum malum vsus vocum.

De Diffinitionum vsu aduersus Sophistas. *CAP. 3.*

ALterum de definitionibus longe hoc est difficilius. Sunt enim, qui ne olus quidem citra defi-
nitionem mihi videantur empturi, idq; cum nec per transennam dialecticam viderint: profe-
runtq; vt tales solent, & in talibus enutriti, ex nominibus aliquod illis præclaris, ex media petitis Sy
ria vel Cilicia, atq; definiri hoc imperant: id quod non audiuit fortasse quisquam homo Græcus.
Hoc si hic, vt peregrinum & barbarum, ignorat, ille iam ridet, cauillatur, exagitatq;, & puerum &
adolescentem appellat. Sæpe etiam nomen, quod in medium adductum est, Græcum quidem est,
at non, vt est rei cuipiam assignatum, ita accipiunt miseri Sophistæ, moxq; definitionem poscunt.
Hic si quis forte Græcus pro consuetudine Græcorum definiat, tantum abest, vt assentiantur (sane
enim tolerabile hoc sit) vt irrideant etiam, & illudant. At vero tertij, qui non in nomine iam & si-
gnificatione, sed in ipsa errant re: cum dialecticæ quispiam peritus, horum definitiones aggreditur
aut non plenas, aut superfluas, aut non distinctas, aut obscuras, aut prolixas, aut falsas, aut omnino de
finitiones non esse, probare: subito tanquam insani, acerbe dialecticam accusant: ac tum frustra ijs F
& cum incommodo videtur illa in omnibus rebus artibusq; coli. Quare frequenter hercle obstu-
pui, si, cum rogamus, ne cum definitionibus omnia conentur & docere & discere, illi quidem non
adducuntur: Vbi vero definitiones damus, & postea, quantum falluntur, aperimus, ibi nihil con-
ducere aiunt definitiones: neque id vno die aut altero interposito, sed in puncto temporis (vt est
in prouerbio) mutata pelle, modo definitionem positi nominis quærunt, modo esse definitiones
inutiles confirmant. Quartum iam istorum in hisce rebus peccatum est, quod non omnium ne-
sciant esse definitiones: simulq;, vt qui id ignorant, definire studeant cuncta, & inter se altercen-
tur vociferenturq; nequicquam de rebus, quæ definitionem non recipiunt. Quintus porro lap-
sus in definitionibus, quiq; præter cæteros est singularis, antea quam homonymiam explicaue-
rint, vnam faciunt eorum, quæ varia significant, definitionem: quasi vero non rerum sint, sed no-
minum definitiones. Me certe vnus aliquando de his præclaris Sophistis, nihil factum est pro-
pius, quàm vt enecaret. Cum enim in hunc modum posuisset, Quid est plenus pulsus? subieci va-
riæ significationis nomen esse: quare nec definitionem vnam habere, nisi distincta homonymia
sit. Non dum hæc dixeram, cum ille, nescio, inquit, quid nugeris: satis est mihi, si de te disco,
quid plenus sit pulsus: dialecticas mihi istas nugas, quæ medicinam contaminant, mitte. At nihil G
me, inquam, audiuisti vnquam laborare, vt in dialectica definirem. Enimuero id ipsum, inquit,
absurdissimum est, quòd neq; definire audetis, & dialecticis nobis nugis non desistitis obstrepere:
sed dic, loquere, responde, quis plenus est pulsus? Non potest fieri, inquam, prius quàm homo-
nymiam explicauerim. Hic ille exclamabat: rursusq; homonymiam aiebat, atque immensas nu-
gas adesse, quæ medicinam labefactassent, ac nos perdidissent. Immo non nos, inquam, sed vos,
qui definire cuncta vultis, perdiderunt. Ecce autem, inquit, etiam conuitijs nos incessit. Non ma-
gis, inquam, quàm tu me. Ibi ille exilijt, manus allaturus: sed hic hominem, qui aderant, represse-
runt. Ille, vbi superbe insultasset, discessit. Senex autem quidam de illis, qui adhuc remansissent,
barba ad pectus promissa, atque cætera mire tetricus (hæc enim nunc grauitas habetur) tacete, in-
quit, pueri: absque tumultu agite: finite socium nostrum aperire nobis, quid dicat. Ego hominem
intuitus, quid vero, inquam, rogas? Id, inquit, ipsum, de quo disputatis, de pleno pulsu. Vis igi-
tur, inquam, non properare nimium, vt te assequar? tardus enim natura sum, & festinantes non
consequor facile. Age, inquit, nihil properauero. Ergo cõcedes, inquam, mihi, vt exempli gratia
non nihil ex omnibus vobis in communi interrogem? nam, qui volet, respondeat, licebit. Permit-
tit. Ego, vt hoc dedisset, quid est lingua? quærebam. Mox respondet quidam, instrumentum H
animalis gustui dicatum. Alter sermoni dicatum dixit. Tertius quidam, gustui & sermoni attribu-
tum. Quos ego respiciens, etiam calcei, inquam, & tibiæ lingua, instrumentum est animantis gu-
stui & sermoni dicatum. Cum ad hoc obticuissent, & senex ille austerus, multo redderetur auste-
rior, iterum orabam, vt vnum adhuc simile liceret quærere. Ille admodum quidem grauiter hoc
& ægre, tulit tamen. Ego vero, ne cunctationem meam non ferret, veritus, festinabundus propo-
sui, Quid est canis? Cum hic ex corona quidam responderet, animal quadrupes latrabile. Itaq;
marinus, inquam, canis animal est quadrupes latrabile: & sydus item cœleste: deniq; † morbus fa-
ciei. Ad hæc senex, vt asinus, aures iam concutiebat. Cæteræ coronæ aliquid videbamur dicere,
volebantq; omnes, vt, quo tandem hæc spectarent, quæ exquisiueram, expedirem: quandoquidẽ
à primo statim quæstionem exempli gratia sequentium receperam instituturum. Vbi silerent, &
mihi aures darent, Tandem vos, inquam, animaduertere puto, accedere ad definiendum ante,
quàm homonymiam distinxeris, quanta sit offensio, neque enim nominum sunt, sed rerum defi-
nitiones. Quando igitur ab vno nomine res indicantur multæ, necessario erunt totidem definitio-
nes, quot sunt res. Age sane, linguæ nomen est vnum, at tres sunt significationes, & sua cuiq; est de-
finitio. Contra fit, vt duo vnius rei nomina, & vero non raro tria sint: vt hic, ensis, gladius, mucro:
defi-

† Hesychius etiam morbũ κύνα uocatũ memorat, sed nõ faciei quare nisi sit κυνικὸς σπασμὸς difficile ẽ aliũ ita uocatũ inuenire, nã & κύων seu canis uocatur vĩculũ illud quo mẽbri uirilis cuticula glandi colligatur, apud Hesychiũ uero ipsũ uirile mẽbrũ, & apud Eustathiũ Odyß. ρ muliebre etiã κύων uocatũ legitur.

A definitio vera vna, non perinde ac nomina, tres. Semper enim numero rerum respondet definitio-
num numerus. Quare, vbi multis nominibus res contegatur vna, caue, postules multas definitio-
nes: neque, cum vnum sit nomen, sed significationes multæ, vnam definitionem flagites: pro nu-
mero enim rerum, definitionum semper rationem subduces. Proinde, si nomen plenum vni rei
subiectæ seruit, tum eius, si proponatur, potest definitio dari. Si vero Archigenes omnium sane mi-
nime, denotare nomen plenum vnam rem admisit, †nomenq́; varie posuit, atq; multas in eo com-
plexus est significationes, non sumus nos insimulandi, qui ab definiendo deterreamur, sed princeps
scilicet eius turbationis. Nam proximos medicos inuenio aliquos, vbi declarare, quis status sit arte
riæ tunicæ, statuerunt, nomine pleni ibi & vacui vti: alios, vbi materiam in capedine contentam, cu
ius hi quantitatem significari per ista nomina, illi qualitatem, alij vtrunq; ducunt. Verum Archi-
geni hæc scilicet sola non satis faciunt: adiungit enim significationem facultatis spiritus. Vnde re-
linquitur non vnam pleni pulsus fieri definitionem posse: sed eius, qui quantitatem, vel qualita-
tem, vel vtranque infusæ substantiæ significat, aliæ definitiones faciendæ sunt: aliæ eius, qui vim spi
ritus: illius, qui qualitatem tunicæ, aliæ. His ego expositis tacui: quia, quod institueram, confectum
mihi erat. Illi commentationem, instabant, quando semel institueram, vt persequerer. Illis igitur
B morem gessi rogantibus. Quæ hoc loco non debeo omnia referre: quod eorum maximam partem &
vtilissimam sum expoliturus in libris de dignoscendis pulsibus.

†*Græ. īpressi habēt, τάξαντές τε πολυειδῶς τὸν τύπον Antiqui, ταράξαντές τε πολυειδῶς τὸν τύπον. i. typumq́; varie turbauit.*

Aduersus Archigenem de primis pulsuum Generibus, quæ ipse appellat Qualitates. CAP. 4.

QVod ad institutum refert non præteribo. Nolo definiri omnia: neque, cum multas protuleris
significationes, facias vnam definitionem: in quod Archigenes de pleno pulsu incurrit. Qua
re cum ipsa est eius obscura definitio, tum de corpore'ne arteriæ dicat, an de substantia, quæ
in eius cauitate continetur, diuinare non habeo: videtur enim nomen definiuisse, non rem, Omni-
no enim, si rerum duxisset rationem, plures faceret definitiones. Sed nomen illum spectare solum,
« vel ex illis perspicias, quæ statim initio libri de pulsibus sic dicit: Octo qualitates pulsibus comita-
« ri, magnitudinem, vehementiam, celeritatem, crebritatem, plenitudinem, ordinem vel perturba-
tionem ordinis, æqualitatem vel inæqualitatem, rhythmum. Nāque, plenitudinis si nomen de com
pluribus rebus dicitur, miror, quî octo etiam maneāt. Age enim, si septem illis alijs qualitatem cor-
poris arteriæ addas, & infusionis quam vocant, & etiam ipsius spiritus, ac decem iam esse omnes
C qualitates pulsuum dicas, quid tibi respondebimus? Aut hercle, si in duo membra partiens infu-
sam substantiam, vnam quantitati huius, alteram assignes qualitati qualitatem. Adeo in nomini-
bus Archigenes, non distinguendis significationibus, videtur permanere. Ac par est iam prouer-
bium proferre, plebeium illud quidem, non à proposito tamen alienum. Cum aqua, inquiunt, suf-
focet, quid sorbebimus? Nam, si ita Archigenes labitur, ad quem adibimus? quis huius nobis erra-
ta corriget? Etenim non his tantū videtur, sed (si id, quod est, dicendū est) in alijs offendere passim:
Vt, nulla duritiei & mollitudinis facta mentione inter primas octo qualitates, postea de ijs agit: pri
mo enim loco de magnitudine, secundo de vehementia, tertio de plenitudine, quarto de duritie tra
ctat. Quòd, si compositā aliquā ex simplicibus eam faceret, defendere hominem possis, si recte ini-
tio dicas prætermissam, vbi de simplicibus duntaxat meminit: sed mox iure in compositas relatam.
Nunc quarto eam loco statuit mediā, quantum potest maxime, inter simplices qualitates. Quam
exponens, quid'nam sit, occursum dicit solidæ vel dissolutæ arteriæ. Vnde certe de simplicibus il-
lam esse vult. Hæc igitur Archigenes mox ab initio recensendis primis qualitatibus errata cōmi-
sit: quas ne demonstrare quidem, cur tot sint numero, voluit, verum ita temere sermonem effutijt:
Octo dicuntur qualitates pulsibus comitari αἱ διηχημέναι quidem apud καθαρείους. i. puros. Ego
D vero, quid sit ipsum διηχημέναι, conijcere plane nequeo: neque enim nomen hoc apud quenquam
inueni Græcum. Quo minus, cui Archigenes rei tribuat, perspicio: idq́;, quod de sua ipse lingua li-
brum nō conscripsit: vt fecit Chrysippus de nominibus, quæ in dialectica finxit: hac enim sola via
eū assequeremur. Tamen ex tota ratione pro eo, διηχημέναι, vti eū suspiceris, quod apud oēs est
peruulgatum & creditum. Quanquam ne id quidem suspicari plane potes: nam non apud omnes
ait, sed puros, quos ne ipsos quidem, qui sint, scimus: etsi scito scilicet opus erat, vt disceptemus, an
credendum ijs citra demonstrationem sit, nec'ne. Apud Aristotelem certe lemmata audiui proba-
bilia, quæ omnibus hominibus, vel plurimis, vel sapientibus probantur: hic an puri pro sapien
tibus accipiēdi sint, me quidē præterit. Multo certe præstaret aliquā apponere, si non firmā demon
strationē, at rationē sufficientē sermoni de octo qualitatibus, vt ne quis initio statim, leges audiat
nulla cōstitutas demonstratione, idq́;, vbi minime deceat. Nam, cū dicere de oībus pulsibus (quod
ex ijs, quæ ante scripsit, conijcias) instituisset, quot sint, nulla nos rationali methodo voluit inducere:
sed disciplinā instituit empiricā, octo apud puros dicens peruulgatas qualitates esse. Quid, si quas
dam illarū negligētius puri præterierint, statim'ne erunt nec ipsa quidē sua natura plures? an, quæ
puris placent, hęc satis est retulisse pro veris, idq́;, cum incertum sit, qui'nam isti sunt puri? vtrū, qui
literas didicerint, vel primas disciplinas, an cordati, vel prudentes, vel sapientes? vt remittamus, quod
quali-

qualitates appellauit principes & generales pulsuum differentias. Magnitudinis quidem & par- E
uitatis certe differentia qualitas non est, nisi tricubitale etiam in qualitate pones. Equidem quantū
putarem. Sed & de magno & paruo non paruam scio disputationem extitisse, vtrum quale signifi-
cent, an ad aliquid, an (id quod res habet) ad aliquid in quantitatis prædicamento sit, nullo tamen pa
cto in qualitatis: vti nec rhythmus, nec ordinis perturbatio & ordo, nec æqualitas & inæqualitas:
quæ item ex genere ad aliquid manifeste sunt. Nam etiam cōmune genus existimare magnitudi-
nem magni & parui pulsus, vehementiam vehementis & languidi, celeritatem celeris & tardi, &
crebritatem crebri & rari: itaq; deinceps in sequentibus, plenitudinem pleni & vacui, duritiam
duri & mollis, quis negauit maiorem in modum esse absurda? Quòd si vno auet nomine totum ge-
nus complecti, quin hoc, in ordine & perturbatione ordinis, in æqualitate & inæqualitate susti-
nuit? Aut, si in his cōe prædicamentum non desiderauit, quæ erat necessitas, cur requireret in alijs
differentijs? aut, si in alijs ausus semel est Græcorum præterire institutum, quid crebritatem de cre
bro dixit & raro pulsu, æqualitatem autem dicere de æquali & de inæquali non fuit ausus? Hæc
ego, quemadmodum sibi constent mutuo, libenter didicerim: nam hæc, vt si suspiciat Græcorum
morem, illa, vt si contemnat & perturbet, scribit. In vno ergo primo genere, quia viam sibi muni-
uit, ostendit in alijs omnibus eandem rationem habiturum: sed in audacia non permansit. Oporte- F
bat vero à primo aut nihil consuetudinem imminuere, aut perpetuo contra consuetudinem auda-
cem esse. Nam, qui magnitudinem pulsus generatim affirmauit dici, etenim paruum etiam habere
suam magnitudinem: deinde etiā vehementiā confirmauit generatim, quoddam modo non solum
de vehemente, sed & de languido dici: statim in plenitudine labascit scribens sic: Pleno pulsui & va
cuo est cōe quoddam genus, hoc non nunq̃ plenitudo vocatur. Nam in hoc genere, non nunq̃, ad-
didit: quod superioribus non adiecit, quasi reprehendens iam veterem dictionis vsum confusum.
Nam, si illi quis obijciat, qui apud Græcos est educatus: quæ bone vir in vacuo plenitudo inest?
quid hæc designas in cōes Græcorum dictiones præter oēm morem? Vt hoc declinaret, addidit,
non nunquam vocatur. Enimuero nos rogabimus: quando autem? vbi? à quibus? hoc enim vult il-
lud, non nunquam. Ille vero librum producere Græcorum, ex quo vsum illum confirmet, habe-
bit nullum: tantum fortasse homini satis erit dicere, apud nautas, institores, cauponas, & balneato-
res: nam ad istos semper testes confugiunt, vbi de nomine quæratur.

Qua ratione Nominibus vtendum, ac de Atticæ linguæ dignitate. CAP. 5.

QVæres de nobis: quid, tibi tanti'ne Græcorum est vsus, vt nemini permittas de eo ne latum
quidem vnguem discedere? Non equidem, dicam, me hercle & per omnes Deos: immo, si G
vel βέκος voles panem appellare more Phrygum, nostra nihil refert: tantum me hoc pri-
mum doce idioma linguæ tuæ, vt assequar: neq; dixeris, vocatur: omnino.n. quæram ex te, apud
quos? certe quidem non apud Græcos. Sed forsitan dicunt, vocetur. At, si, cum hoc dixeris, hisce-
re me amplius audias, capitis me damno. Nunc hîc, vocatur, dicis, mendacijs vsum Græcorum one
rans: illic non absolute, sed addito, non nunquam: vt in plenitudine. Nam quid tandem ait, hæc nō
nunquam plenitudo vocatur? Verum de plenitudine quidē hæc, cum labasceret iam, scripsit: de
duritie non etiā labens. Scilicet deiecti iam victiq; prorsus ista verba sunt: Est autē mollitudinis &
duritiæ pulsus cōmune quoddā genus: quæ, durities, si receptum sit, vocetur fortasse. Neque hîc
amplius ausus est addere hoc, nō nunq̃ durities vocatur. Tametsi nihilo erat plenitudo duritia præ-
stantior, vt, quod ausus illic est, hic vereretur: sed, quod dixi, paulatim labentibus similis est. Atqui
maioris erat strenuitatis, puto, præcipitem ruere, non labi pedetentim: neque nobis neque sibi ne-
gocia facessere. Quæ, durities, inquit, si receptū sit, vocetur fortasse. A quibus fortasse, si receptum
sit: à tuis fortassis hæredibus? Siquidem nos, quemadmodum monetam qualibet in vrbe tesseram
esse scimus emptionis & venditionis, quam qui adulterant, in hos legislatores animaduertunt; sic
linguarum insignia multa esse scimus, quarum tueri, quam quisq; elegerit, volumus. Nos defendi- H
mus cōmunē linguam, quam vocant: siue vna ea Atticorum est (multas enim sumpsit Athenien-
sium lingua mutationes) siue omnino alia quæpiam (nam alio in loco de hac re meam sententiam
aperio) & hanc studemus linguam seruare, neque in eius leges quicq̃ cōmittere, neque monetam
inducere vocis adulterinam, neque deprauare. Qua si mecum cupis colloqui, primum eam fac ad-
discas. Sin alia quapiam vteris, id ipsum demonstra. Nam, si de Græcis est, sane nec illa nos fugit: si-
quidem & Ionum, & Æoliorum, & Doriorum reuoluimus scripta. Sin autem nulla harum, sed est
Barbara aliqua, id ipsum dic: tantum ago, eam vt serues integram & puram, quæcunq; illa sit. Nec
tria mihi ex Cilicia verba affer, quatuor ex Syria, ex Galatia quinq;, Athenis sex. Equidem tot lin-
guas ediscere nequeo, vt homines intelligam adeo multarum linguarum. Δίγλωττος. i. duarum
linguarum peritus olim, aliquis dicebatur, quod habebatur miraculum, homo vnus duas callens
linguas: tu multas nos vis ediscere, cum ediscere te oporteat vnam, tam propriam, tam vero com-
munem omnibus, tam etiam facundam, tam deniq; humanam. Quod si linguarum voces Barba-
rarum aduertas, perspicies plane, alias porcorū linguas, alias ranarum, vel graculorum, vel coruo-
rum repræsentare, turpes & inhonestas vel ipsa figura linguæ, labiorū, totiusq; adeo oris. Aut enim
ex intimis ferè faucibus nō aliter, ac qui stertūt, loquuntur, aut labia distorquēt, sibilantq;, aut vbiq;

vocem

A vocem intendunt, aut nusq̃ prorsus, aut maxime hiant, & linguam iactant, & os aperire nequaquã valent, linguamq́; habent ociosam, nec facile motam, atq; quasi vinctam. Et tu iucundissimam negligis humanissimamq́; linguam, ea florentẽ elegantia atq; gratia: & ex multis importunis & absurdis congeris nomina? Vnam longe erat procliuius ornatissimam addiscere, q̃ sexcentas deprauatas. At non tantum ipsi repudiant, sed & nos cogunt, in qua creuimus & instituti lingua sumus, hac dimissa, ediscere suam. Quid tu, non vis bone vir addiscere linguam Græcam? Barbare, vt velis, sonaueris. Tantũ, vt ego permitto pro tuo tibi arbitrio loqui: sic mihi, vt doctus sum, concede, vt dicam. Patrem habui, qui adamussim teneret Græcam linguã, essetq́; doctor, & pędagogus Græcus. In his altus vocabulis sum, nescio tua. Nec mercatorum mihi, aut cauponum, aut publicanorum vsum nominum adduce. Non vsus sum ista hominum natione, à puero in veterum versatus sum libris. Atque hæc dico, nec vlli dixi tñ vnquam, vel heus tu barbare sonas, vel solœcismum cõmittis, vel parum bene & proprie appellasti. Immo loqui, vt volunt, oĩbus per me quidem licet, vt etiam gubernator dicat: Adduce pes, nil laboro. Phauorinus hæc & Dion, non ego reprehendo: tantum sermonẽ volo intelligere. Qui si me quando perplexũ habet, ibi necessum quærere mihi est, quid interpretari nomen velit. Si aperit sensum, taceo: neq; incuso, vel exprobro, ꝙ à consuetudine de-
B sciuerit Græcorum. Vna duntaxat sum cura capiendi sensum sermonis. Istis hoc, vt videtur, non satis est: sed, cum nos vtamur Græcorum noĩbus, tum nos illi primum accusant: atq; nunc dialecticos agunt, nunc physicos quosdam, aliàs oratores, non nunq̃ grãmaticos. Varijs.n. modis nos diuexant. Deinde, cum quis in longiorem cum ijs disputationẽ necessario deductus, imperitiã detegat omniũ, quæ, quasi nossent, iactabant: statim sui ipsi obliti, quæ initio esse vtilia defendebant, hæc ipsa accusant. Quis est de istis audacibus, qui nobis non insultet, quando differentias dicamus pulsuũ generũ tot esse: male differentias contendens nos dixisse, & multo etiã peius generum? Nos autẽ, vt inanem contumeliam istorũ vitemus: age qualitates, dicimus, eas vocaueris, aut q̃uocunq; cordi tibi sit: neque enim de nominibus nos, sed de rebus disputamus. Nam, quot pulsuum sint prima genera, nosse refert, ne iam in prima forte diuisione genus integrum prætereamus. Hi ne hæc quidẽ dicere nobis permittunt, sed statim os obturant, ac rei totius confirmant, non nominis, esse ignorationem. Inde ea nos in se cogunt dicere, quæ diceremus inuiti. Mox conuicti, primum non de re, sed de nomine quæri: deinde nominibus vsurpandis ipsos offendisse, non nos: indignissime ferũt, & inutilem vocant, velut de somno excitati, argutam illam & anxiam de nominibus sedulitatem: quasi vero aliud nos à primo dixerimus aut contenderimus: ac non ipsi initium introduxerint istarum ineptiarum. Octo dicis tu qualitates pulsum comitari? Dabo tibi hoc, qualitatis te nomine or-
C dine & recte vsum: de eo verbum non faciam. Ostendam non esse octo. Hæc de re quæstio est, ad quam ego egregios hos sophistas prouoco. Isti, quo hinc sese expediant, dum ego disputo, nomen aliquod prehendunt. Cum iam in vtrisq; coarguti sint, rebus simul & nominibus, stomachantur. Erat vero praua de rebus sententia abijcienda, & nominum † vtendorum, quemadmodum illis per nos potestas est, & nobis item facultas ab illis danda. Sed non permittunt. Quare & ego de voce illorum pauca, necessitate adductus, dixi.

† *Additur ex antiquis. quæ ipsi norunt.*

Quàm aberrauit Archigenes in Nominibus pulsuum generibus adhibendis: ac quo pacto singula Genera sint appellanda. *CAP. 6.*

AC nunc etiã orabo, vt deposita de nominibus contentione, concedant nobis Græcorum instituto loqui: addiscantq́; male octo se qualitates dicere. Neq; enim oĩa prima genera pulsuum qualitates, vt demonstrauimus, sunt. Q̃uo igitur, inquiunt, dicendum est? Hoc non, quo discant, quærunt: sed ansam vt habeant controuersiæ. Tu ergo respondebis, differentias dicendum esse primorum generum pulsuum: aut sic certe differentiarum pulsuum prima genera. Illi, qualia genera, necessario rogabunt, & quæ, & quales differentias? Tu etiã ad hoc illis respõde in hunc modum: Primum quæso audi, ꝙ generum, inde audies, ꝙ primorum: postea, ꝙ differentiarum. Atq;
D ꝙ generum, hinc cognosces. Dicitur quidam magnus pulsus, & ei contrarius paruus, ac quidam inter vtrunque medius, moderatus in hoc genere. Et hercle est, qui longus vocatur, est qui breuis, & latus, & angustus, & altus, & humilis, & qui horum medij sunt moderati. Horũ tibi, quos commemorauimus, vnum esse pulsuum genus censes qualitatem? Innuent. s. audace & confidenti voce: tu caue, hac re cõmoueare: sume & recita Archigenis illis librum primum, qui capitis hunc habet primum titulum, De magnitudine pulsus. Deinde initium tractatus sic ad verbum scriptum: Magnitudo pulsus generatim dicitur: obtinet enim magnitudinem & paruus pulsus & magnus. Tum paulum reuoluito librum, & rursus ex tractatu de vehementia hoc caput recita: Igitur genus est vehementia: eius species, vehemens pulsus & languidus, & medius. Iterum librũ aliquantum reuolue, ac principium recita tractatus de plenitudine, quod est huiusmodi: Plenus pulsus & vacuus cõe habent genus: hæc non nunquam plenitudo vocatur. Ac paulisper intermitte recitationem libri, atq; dic istis nihil nouare nos, sed sequi Archigenem. Est enim omni in pulsũ cõe plurium differentiarum genus: vt hoc loco sunt ab Archigene tria hæc genera commemorata, magnitudo, vehementia, plenitudo. Tum quartum dic deinceps eum scribere genus, duritiem. Atque caput recita, quod ita habet: Mollitudinis est & duritiei pulsus cõe genus, quæ durities, si rece-

ptum

ptum sit, vocetur fortasse. Clarius iam etiã in tractatu de ordine & perturbatione ordinis, æqualitate & inæqualitate, genera dicens harũ differentiarũ nomen non sortita, hoc modo orditur Herophilus, qui generatim pulsuũ protulit alias differentias hoc pacto: Magnitudo, celeritas, vehementia, rhythmus: non coniunctim, sed speciatim ordinis meminit, & perturbationis ordinis atque æqualitatis, & inæqualitatis. Vnde curiosiores illũ, qui generibus in partitione species opponat, reprehendunt. Hæc ad initiũ tractatus. Inferius, cũ non Herophili { aut alterius cuiusdã } iam opinionẽ exponit, cæterũ tradit suam ipsius sententiã in capite de ordine & perturbatione ordinis, quid ait? Citius.n. affirmauerim genus esse sine noie. Hoc autẽ quid sibi vult, ꝙ magnitudinis & paruitatis cõmune genus magnitudinẽ appellauit: vehementiæ & remissionis, vehementiã: plenitudinis & vacuitatis, plenitudinẽ: duritiæ & mollitudinis, duritiam: celeritatis & tarditatis, celeritatẽ: crebritatis & raritatis, crebritatẽ: at ordinis, & perturbationis ordinis mente quidẽ concipit, sed nomen non potest amborũ tale exprimere, quale magnitudinis & paruitatis, magnitudinẽ? Neque enim, vt illic paruo pulsui magnitudinẽ ait suppetere, & hic dicere audet in inordinatũ cadere ordinẽ: neque vero etiã in inæqualem, æqualitatem. Quare nec genus horũ cõmune nominatur æqualitas. Itaque nomine ait vacare harũ genera differentiarũ. Genera ergo { secundum } pulsuũ differentias non nos modo, sed Archigenes esse dicit, sed Agathinus, sed, qui de pulsibus cõmentati sunt, pene oẽs. Vbi ergo ab illis dissidemus? quòd vocabulis nos magis vtimur proprijs. Nã, cum quandã Archigenes magnitudinis qualitatẽ dicat esse, alterã vehementiæ, tertiam plenitudinis, quartã duritiei, & quasdã præterea celeritatis atque crebritatis, magnitudinis qualitatẽ nos quantitatẽ distentionis nominauimus. Neque est.n. cõmune magnitudinis & paruitatis genus magnitudo potius, ꝙ̃ albedinis & nigritiæ, albedo. Sed, si harum est color genus, quod nã magni sit & parui genus, quærendũ est: nã aut quantitas est, aut ad aliquid, aut coniuncta cum ad aliquid quantitas. Neque enim sumus nescij multis generibus esse cõmune ad aliquid: siquidẽ albius & nigrius sunt in genere coloris, & qualitas color est: iam superius atque inferius etiã in genere vbi: maturius item & tardius in genere quando. Et vero etiã alijs in pluribus generalibus prædicamentis ad aliquid versatur. Quid igitur admirationis habet, si & in prædicamento quãtitatis locũ habet? Sanè nihil mallem, si quidem posset, ꝙ̃ certo termino quantitatem distentionis appellare, sicut in multis pedale, cubitale, bicubitale, & eiuscemodi vocamus. Atqui, quando eiuscemodi ex accidentibus nihil inuenimus, q̃ proxime certos accessimus. Nam, cum teneamus quidem pulsum moderatum absolute, & moderatum ad singulos nos: excedentes modum, & qui infra modum sunt, damus operam, vt clare nominemus: atque sic interim dicimus: aut, si cum nemine loquamur, nobiscum certe cogitamus: Hic pulsus aliquanto est moderato maior: aliàs, non paulo hic pulsus moderato maior est. Idem etiam sic dicimus, bene maior moderato, aut satis maior: aut etiã absolute, hic magnus est pulsus: vel hoc modo, pulsus hic satis magnus est: vel hercle, admodum est magnus hic pulsus: aut, cum longius etiã intelligentiam protendimus, maiorem in modum dicimus magnum esse, aut denique maximũ. Nam oẽs hæ dictiones moderato maiorem denuntiantes, maiorem excessum & defectum ostendunt. Quare optime valeas moderatum, qui requiritur, ostendere, modo moderatum cognoscas. In ipso enim maiore, q̃ est moderatus, satis est quinque facere, aut certe sex differentias. Eum, qui excedat omnes, qui nobis animaduertendus etiã est, non secus ac moderatus, maximum vocabimus: qui medius est inter maximum & medium, magnũ simpliciter. Iam interponendi huic & illi vtrinque bini alteri: vnus paulo maior moderato, alter, qui magno paulum concedit: alius iam, qui magnum superet, alius, qui proximus sit maximo. Hæc adduxi, vt demonstrarem magnum & paruum, vt videantur esse q̃ maxime prædicamenti ad aliquid, quantitatẽ significare. Quocirca nos, qui de luce discipulorũ laboramus, ex quantitate distentionis oĩa diximus illa nominata esse: simulq; vsum eos nominum docemus, nec perturbamus, cum in paruitate dicamus magnitudinem inesse. Nam, si vel idiota sis, & primarum disciplinarum imperitus, quiduis potius, q̃ hoc concedes: quas si antea attigisti, profecto millies offendisti scriptas apud Græcos, magnitudinem & paruitatem, esq; ad concipiendum assuetus, magnum habere magnitudinem, atque paruum paruitatem. Equidem noui quendam, qui olim Archigenis mihi de pulsibus librum interpretaretur, qui paruo credebat nullam suppetere magnitudinem. Nam, si, inquit, cuipiam adsit paruitas, etiam eidem aderunt ambæ. Hic ego cũ conticuissem, quantitatem, inquit, aut tale aliquid paruo cogitetis suppetere, magnitudinẽ nequaquam. Hæc ego, quia vt parum recta non valeo calumniari, neq; instituendos tyrones volo importune confundere, quando homonymũ est magnitudo, & de his, quę bifariam dicuntur, satius esse dicendum duxi, distentionis quantitatem multas differentias pulsuum complecti. Nam eum scio paruitatis esse apud Græcos vsum, vt quoddam accidens & inseparatum à paruis. Itaque Plato etiam ideas efficiebat magnitudinis & paruitatis: ac harum vicissitudine magnum & paruum generabat ratione. Atque his si qui omnibus præteritis, magnitudinem paruis pulsibus aliquam de altera homonymorum significatione det infrequentiore: qui longis iam & breuibus, & latis & angustis, humilibusq; & altis (cum eiusdem sint generis cum magno & paruo) suppetitare dicat magnitudinem? Nam longus est, qui longitudinem naturalem excedit: latus, qui latitudinem;

A ne: altus, qui profunditatē: quorum intelligitur nullus in tribus dimensionibus arteriæ, citra quas nulla constet magnitudo. Siquidem quantitas vnius dimensionis, non magnitudo, sed longitudo est, ex qua aliquos longos & breues vocitamus, non magnos vel paruos. Neq; vero ita lineam vnquam appellamus, sed aut longam, aut breuem. Verum enimuero illa demum, quæ trifariam corpora dimensa sint, magna dicimus & parua. Atq; adeo ipse Archigenes magnitudinem esse pulsus ait, tumorem assurgentis arteriæ. Atqui tumore linea caret, quæ solis trifariam dimensis conuenit. Proinde omnes clare, vel de illius sententia à magnitudinis genere, qui ex vna dimensione nomen sortiti pulsus sunt, reijciuntur. Quare aut peculiare faciat ipsis genus, vt magno & paruo magnitudinem: aut, nisi faciat, non magni tantum & parui quærat cōmune genus, sed etiā longi & breuis, lati & angusti, alti & humilis, cæterorumq; adeo in ijs moderatorum. Verum præter quantitatem, quod de omnibus dicatur in cōi, nihil habebit. Atque ita euadet quoq; clara doctrina & distincta. Nam quis est tam plumbeus, vt non assequatur, cum dicitur, quantitas arteriarum distentionis? Vbi quantitatem vnius dimensionis demonstrare volumus, hæc vsurpamus nomina: eum, qui superat naturalem longitudinem, longum: qui inferior est ea, breuem appellamus. Simili modo, qui iusta latitudine est latior, latum: qui ei contrarius est, angustum: atque proportione horum al-
B tum & humilem in profunditatis dimensione. At vero quantitatē in trinis dimensionibus ad hunc modum vocamus: maiorem in modum vndiq; vltra moderatum auctum, magnum: & omni ex parte diminutum, paruum: qui modum seruet prorsus æquum, moderatum hunc appellamus. Cū vero à proportione tres illæ dimensiones discedunt, atq; aliqua vel aliquæ illarū imminuuntur, vel exuperant, iiij & xx nascuntur differentiæ pulsuum: quas nos, quo xxvij esse obtinentium tres dimensiones pulsuum vniuersas differentias ostenderemus, cum prædictis tribus in tabella proposuimus. Nanque hoc visum mihi est horum referre, qui iam primum ad commentationem addiscendam de pulsibus appulerunt, omnium tenere eorum singulis in generibus numerum: id quod priores neglexerunt. Sed his sane venia danda est: quid enim cum istis lucteris, qui omnino conciderunt? Archigenem vero qui non iure accusem? quem ad ea oportebat inuenienda, dialectica vti: ille, vbi minime decet, illic male eam ostentat, obtundens tantum discipulos, nihil interim docens. Atqui præstabat parata diuidendi componendiq; via & ratione, numerum per eam omnium differentiarum pulsuum inuestigare: non tamen ostentare ijs, qui iam senes demum ad discendum sese conferunt, sed ne indicare quidem hoc ipsum tyronibus esse rationem & viam, qua constat tabella. Nam ijs, qui humanis studijs non sunt instituti, nequicquam dicas: qui illis imbuti sunt, prius
C ex rebus ipsis, q̄ tu admoneas, rationem illam & viam cognoscant. Qui ergo factum est, vt nemo istorum quisq̄ diuidendi videatur ratione vsus ad numerum cuiusq; generis differentiarum ineundum, neq; ad inuenienda prima, cōponendi? Quāquam dialecticis solis vtendi facultas datur harū viarum rōnumq;, interim ab indiuisis & numero infinitis ad primum illud ascendentibus oīum genus, per eas, quæ in medio sunt, genericasq; ac speciales differentias, interim vero ab illo primo genere rursus ad infinitum pergentibus per easdēmet, quæ in medio sunt, drias. Sed horū est ausus nullus vlla constituere via & ratione numerum vel primorum generū, vel ab his distributis proficiscentium driarum. Verum nos quidem hoc effecimus, & quasi via progredientes, xxvij pulsuum reperimus, qui tres habent dimensiones: & eorum nouem, qui vnam: vnum cōmune genus, quantitatem distentionis arteriæ. Quòd, si etiā contractionem est tactu cognoscere, & in hac quoq; erunt scilicet totidem driæ. Sed de hac re in libris de dignoscendis pulsibus disceptabimus.

Quàm aberrarit Archigenes in venandis Pulsuum differentijs, cum nullum genus à reliquis separatum, sed omnia confusa & indistincta pertractarit. CAP. 7.

AT † vero Archigenes (nam hunc, post Herophilum quidem appellauerimus, primum inclamantes Homerum:

D Vnicus ille sapit, tibi mens inuoluitur vmbris)

non in nominibus modo videtur, sed longe etiam in rebus prius perplexus esse. Quo fit, vt passim se non percipiat secum pugnare. Discas id ex his ipsis verbis: Sunt porrò alij pulsus, hiq; nec medij, nec magni, nec parui, ex magnitudine censentur, vel ex magnitudinis dimēsionibus. Mox subdit. Est enim pulsus, cum longitudine arteria distenditur insigni, sed latitudine angusta, & humilius est sublata: vocetur longus. Alter, cum lata quidem distentio, sed humilis & longitudine breuis occurrit: appelletur latus. Tertius, vbi admodum attollitur, angusta tñ & longitudine est breuis, est aūt hic rarior: vocetur altus. Hic erat illi de ijs propositum dicere, qui vnam habent dimensionem, remotis reliquis duabus: sed de instituto argumento abductus est, ꝙ de illis etiam scribat, qui tribus dimensionibus intelliguntur. Nam eorum primum non longum modo, verum etiam angustum & humilem fecit, neq; id tantum conceptione, sed & verbis. Nam quid ait? Cum longitudine arteria distenditur insigni, sed latitudine angusta, & humilius est sublata. Nam latitudine angusta, angustum pulsum significat: & humilius sublata, humilem. Inde secundum, non latum tantum, sed etiam humilem & breuem fecit, tam intelligētia q̄ verbis. Eodem tertium modo, non altum solum, verum etiam angustum & breuem: cum sint hi tres de ijs, qui trinis dimensionibus dicuntur xxvij, quos in tabella proscripsimus. Scriptus est autem, qui hic primus relatus est,

† Antiqui quidam cod. hunc habent sensū. At uero Archigenes [huius enim solius æquū est meminisse, post Herophilū inclamātis Homericū illud. Vnic⁹ ille etc.

in tabella nonus, hoc pacto: Longus, angustus, humilis. Qui hic secundus est, primus vigesimus est E in tabella descriptus in hunc modum: Breuis, latus, humilis. Tertius hic, in tabella est xxv, qui sic scriptus est: Breuis, angustus, altus. Quare aut initium de ijs sermonis immutet, vbi magnitudinem dicit eorum spectari: aut magnitudinis certe dimensionis simpliciter tradat pro magnitudine: aut, quando appositum est, ex dimensionibus magnitudinis, ne in magnitudinis amplius differentijs eos numeret. Nam quid quærit, vtrum de his illos esse, qui trinis simul dimensionibus æstimantur, an de illis, qui tantum vna? Vtrobiq; est enim defectus. Si eos, qui trinis æstimantur dimensionibus, accipimus, cum omnes prætereuntur vnius dimensionis, qui nouem numero sunt: tum alij desiderantur xviij, qui trium simul æstimantur dimensionum. Ita enim ix tantum videatur mentionem fecisse: trium, qui primi cõmemorati sunt, magni, parui, medijq; inter eos: deinde trium, quorum hic meminit: Ad hæc trium aliorũ, qui his sunt oppositi, quos postea adducit. Ad hæc, superflue hoc orationi additum est, ex magnitudinis dimensionibus: sat enim dicere absolute erat, ex magnitudine. Contra, si de his, qui vna demensione æstimantur, scriptum ab eo accipiamus: Primum, alienum sit reliquorum binorum in singulis meminisse: Deinde, non iam xviij, cæterum quatuor & xx illos ex tabella reliquerit: Tertio, male videatur dicere ex magnitudine censeri eos: cum non ex magnitudine sit dicendum, sed ex magnitudinis dimensionibus: siquidem tumor, vt ipse asse- F ruit, est magnitudo. Quanquam non solum longitudo per se, sed nec profunditas vel latitudo est tumor, cæterum, vt etiam appellatur, dimensio. Neque sane perinde est tumor & tumoris vna dimensio. In vtrunq; igitur incurrit planè Archigenis oratio, quòd nec distinctè nec distributè dixit, sed intelligentia veluti ambigua. Cæterum, in quam ille partem potius acceperit, si diuinando oportet pronunciare, vel id audebo. Equidem voluisse dixerim hos describere, qui vna dimensione intelliguntur; idq; adeo ipsum initio innuisse, cum dicit, Vel ex magnitudinis dimensionibus: sed in narrando offendisse, vt toto in libro*, & animo conturbato fuisse, & attonito. Nam, quòd hominem lateret esse septem & xx, eos, qui tribus simul dimensionibus intelliguntur, maximum est argumentum crassa ratione minimeq; distincta de illis statuisse. Nam eius esse hoc institutum, & ab hoc illum deflectere inuitum, ex suprapositis liquet. Nam quid tandem mox subdit? Etenim, cum » etiam binæ aliquæ sæpenumero dimensiones concurrant, vt simul & breuis sit & humilis, vel bre- » uis & angustus: atq; in alia coniugatione, longus & latus, vel longus & altus, Profectò hinc planum est eos illum, quos diximus, vna tantum dimensione accipi velle. Hos siquidem binis dimensionibus duntaxat scribit, tertiæ statum prætermittit. Nam quid dicit? Etenim, cum etiam binæ aliquæ sæpenumero dimensiones concurrant, vt simul & breuis sit & humilis. Nam in hac oratione, qui G breuis simpliciter sit, cognoscendum est, & qui humilis simpliciter: alioqui nos fugiet breuis simul & humilis. Quin nec longus pariter ac latus, nisi ante vtrunque separatim commentere, erit clarus. Primum enim longus seorsum est intelligendus, deinde seorsum ipse etiam latus, postea illorum intelligentiæ committendæ vnà sunt: ac tum dices deniq;, longum simul & latum. Quapropter fit, vt à se ipse quidem confusus manifestè dissideat. Nam longum non satis habuit dicere, cum longitudine arteria distenditur insigni, fieri: etsi hoc vnum sufficiebat: sed superflue addidit, sed latitudine angusta, & humilius etiam sublata. Rursus latum parum erat dicere, cum lata quidem distentio: verum subijcit, sed humilis & longitudine breuis occurrit. At, si hæ mihi sunt, Archigenes, notiones obseruandæ, qui longum eundem & latum intelligam, quod subdis, fieri? Nam à longi notione tu ipse latitudinem disclusisti, & à lati longitudinem, vt sic dicam. Atqui hæc inter se pugnant plane: cum primo loco à longi notione abstrahat latum, retineat secundo. Non aliter in lato & alto, primum à reliquis duabus dimensionibus separat longitudinem, deinde seruat. In has ille omnes offensiones nominibus exponendis, eò, quòd in ipsis rebus multo ante lapsus sit, incidit. In nulla enim disciplina videtur vsus ratione vel diuidendi, vel componendi, ne dicam illi vsu venisse, quod vulgo solet, & indoctis: vt naturę frequenter compositionem in prima & simplicia dis- H soluere conetur: frequenter autem, quando nihil horum separatim vel per se potest esse, resistat, & se ad compositũ recipiat. Rursus quando compositum indigestam nec distinctam obtinet disciplinam omninoq; plebeiam & rudem, ni in prima dissectum sit, à diuisione nesciat manum abstinere, inde ad compositum iterum diuertat: ꝙ intelligentia nequeat distinguere singula simplicia: Atq; hunc orbem repetens & volutatus semper inter extrema, intelligentijs ambigat, nec vlla ratione his se pugnantijs possit explicare. Omnino, qui dialecticum se facit, hoc volo meditatum planè esse, vt, quicquid aggrediatur, si sit compositum, redigat ad prima notione & simplicia: non quo separatim vnquam & sola appareant (nam hoc effici non possit) sed ꝙ mente sola concipi possint, nec cogitando hæc cum vlla coniũgamus differentia, quibus sunt necessario alligata. Nam, vt si- mum hominem intelligimus, & aquilum: neq; magnus is sit, an paruus: albus, an niger: corpulentus, an gracilis sit, nosse nobis est opus: sic altum quendam intelligimus pulsum, non desiderantes longitudinem vel latitudinem eius cognoscere. Quapropter, qui nullum aiunt longum simpliciter pulsum se complecti animo (nam omnino oportere eum aliqua præditum esse latitudine, & profunditate) rudes sunt primarum disciplinarum: quas didicisse eos & in illis tritos oportebat esse, atque ad nos tum denique se conferre. Quia enim solus non possit longus consistere, continuo

* γράμματι. Al. πράγματι. i. re.

A tinuo nec intelligi confirmant solum posse. Quin ergo nec simum hominem cogitent separatim, nec aquilum, nisi eius norint omnia reliqua, magnus sit an paruus, corpulentus an gracilis, niger an albus, Græcus an barbarus, malus an bonus, valens an ęgrotus, iuuenis an senex. Quid hoc autem? non'ne importunum est, longum se quendam & altum & latũ simul fateri intelligere, ac vno nomine magnũ appellare, longum non posse seorsum & solum concipere? Quasi vero nõ eadem ratio sit cum toto pulsu magni, ac lõgi cum magno. Nam, vt longus separatim & solus stat nullus sine aliqua profunditate & latitudine, ita neq; magnus est vllus pulsus, nisi simul celer, vel tardus, vel vehemens, vel languidus sit, vel particeps aliarum sit differentiarum. Immo vero, vt cogites omnibus differentijs arteriam moueri, separatim non possit vnquam moueri: quis enim extra corpus arteriam etiam conspexit pulsare? Omnino itaq; est in toto corpore, & neruo alicui incumbit, isq; qualitatem habet & quantitatem: subijcitur porrò venæ, & hęc est qualitatis & quantitatis particeps: circunijciuntur iam corpora illi multa: atq; omnia, hinc progressus, sine quibus consistere pulsus non valet, recenseas. Sed vir prudens, si hęc exaudiat differentem, de assistentibus aliquem rogauerit: Nũ iste scilicet ludit, vel insanit, qui hæc nugetur? Quid? quæ sine alijs esse nõ possunt, non'ne mera fatuitas est, & magna vanitas, ne cogitatione quidem repræsentari citra illa profiteri?

B Nam longum quidem pulsum, nisi aliqua coniuncta sit profunditas & latitudo, non esse posse, nemo causam dicit. Atqui hoc non erat propositum: sed an'ne intelligi quidẽ possit absq; illis. Nam, hoc si quis dicat, artes imprudens euertat omnes, atq; adeo omnem in vita vsum nominũ. Etenim curandi artem quis vnquã vestrum pleuritici Dionis didicit? nemo vero. Omnino non in homine pleuritico, sed in commentatione specierum & generum artes positæ sunt: primũ pro ipso affectu certis sumptis distinctionibus. Siquidem vel ad clauiculam dolorem, vel ad præcordia pertinere cogitamus: neq; hic Dionem vsquã, vel Theonem vnã concipimus. Deinde superiorem statum & præsentem spectamus. Abundantia laborat pleuriticus, aut contra defectu humorum: bonos succos habet, vel malos: atq; vtrunq; scilicet, nunc'ne primum, an iã pridẽ. Et, si iã pridem, virum à victus ratione, an sua sponte: neq; hic quidem vsquam Dion vel Theon. Neq; vero etiam, vbi de temperamento ægroti agimus, Dionem necesse est vel Theonem appellare, aut animo concipere, aut aliquo modo desiderare. Nam ea ratione Geometriam sustolli, quid attinet referre: si quis se nec lineam, nec superficiem dicat concipere, ꝙ carere solido corpore non possint? Quid cunctas res mundi, quæ à se diuelli mutuo non possunt, an'ne absurdũ, si ne intelligi quidem separatim admittas? Sed eam importunitatem nunquã ferret Archigenes: immo cõtra facere ille semper aduer-

C titur, de ducendis singulis in prima & simplicia: verum deflectit ab instituto interdum, & aberrat inuitus, ꝙ parum, vt equidem censeo, sit exercitatus. Certe in re proposita, quod dico, perspicias non obscure. Etenim, cũ etiam duæ, inquit, aliquæ sæpenumero dimensiones concurrant, vt simul & breuis sit & humilis, † nos separauimus hos, qui binis intelliguntur, ab illis, qui singulis dimensionibus: tum ꝙ hos, qui trinis dimensionibus intelliguntur, qui sunt vigintiseptem, prius docere non possem, quã singulas dimensiones intelligere separatim assuefecissem nunc augeri, nunc minui, nunc moderatas esse & in naturali statu persistere: tum ꝙ multa nos ex vna dimensione cognoscere possumus. Nam, vt certam rem demonstrare magnus pulsus solet, ita etiã altus solus, non simul cum ipso alijs dimensionibus animo conceptis. At vero pulsus binarum dimensionum, nec ad viam & rationẽ quicꝗ faciunt eorũ, qui trinis simul dimensionibus intelliguntur: & à diuidendi sunt methodo abducti: vnde etiam disciplinam habent, quæ nulla arte constat, frustra tyronem detinentes: vt si quis ita doceat, pulsum dicens esse aliquem magnum simul & celerem, alium magnum simulq; vehementem, alium item celerem & vehementem: itaq; progressus binos copulet: quod ne ipse fecit Archigenes, vt quod nullius sit artis, nulliusq; properationis & vsus. Interdum enim ex omnibus differentijs tũ nos volumus constitutũ intelligere: tum ars requirit, vt cognosca-

D mus: vt propositæ rei totã naturam perspiciamus. Interdum in simplices reducimus differentias, ꝙ absq; eo exacte compositum nõ intelligamus. Nam, nisi totã rei naturam in vnum complecti, atq; in vna differentia & simplici valeas consistere, nulla erit ars, nulla via vel ratio, nulla etiam vtilitas.

† *In cod. antiquis græ. plura hic adduntur, ut loc⁹ hic ita vertatur. Nos aũt hos, qui binis dimensionibus intelligũtur, nõ apposuimus, sed solis cõtenti fuimus tũ eis, qui singulis dimẽsionibus, tum eis, qui trinis simul intelligũtur: illis quidẽ, qui singulis dimẽsionibus intelliguntur, tũ quòd hos &c.*

Qua arte Gal. pulsuum Differentias inuenerit in Quantitate distentionis arteriæ. CAP. 8.

QVamobrem nos primum pulsuum vniuersam naturam deduximus in differentias, quę ipsam constituunt: atq; hanc quantitatis distentionis appellauimus, illam qualitatis ictus, aliã qualitatis tunicæ, aliasq; ordine commemoratas. Deinde in his ipsis rursus simplices requisiuimus notiones, vt, quam habet rationem differentia quantitatis distentionis ad totam pulsuum ex omnibus conflatam naturam, ita aliud reperiamus similiter habens ad hanc ipsam. Nam hoc genus vt vniuersam pulsus naturam conficit, ita idem iterum dimensionẽ efficit quãlibet. Sed binas concipere dimensiones nihil refert nec ad totũ pulsum absoluendum, nec ad vnã quantitatẽ distentionis: vnde superuacaneum de ijs sit sermonem habere: & nos dedita opera prætermisimus. Contra male Archigenes eum veluti dilacerauit, & sex duntaxat commemoratis coniugationibus, alias vigintiunam numero prætérijt. Siquidem differentiæ vniuscuiusque dimensionis sunt omnes omnibus aliarũ copulandæ: vt in vnaquaque binarum dimensionum copulatione existant nouem differentiæ, omnes vigintiseptem. Adscribam vnam ex qua de reliquis etiam licebit discere.

TABELLA F

1	Longus	Latus	4	Latus	Moderatus	7	Breuis	Latus
2	Longus	Moderatus	5	Moderatus	Moderatus	8	Breuis	Moderatus
3	Longus	Angustus	6	Angustus	Moderatus	9	Breuis	Angustus

In hac ergo tabella, longitudinis tres differentias complicantes cum tribus latitudinis, nouẽ effecimus drĩas. Altera erit eodem modo tabella, cum tribus longitudinis differentijs coniunctas profunditatis tres habens. Tertia præterea, in qua profunditatis tribus tres copulabuntur latitudinis. Neq; est obscurum, quin singulæ tabellæ nouenas complectantur coniugationes: itaq; omnes vigintiseptem sint. Iam igitur est apertum, horum, qui bini intelligũtur prætermisisse Archigenem permultos, vt etiã aliorũ. Nos autẽ hos omisimus ob causas, quas exposuimus: sed tradidimus eos, qui singulis dimensionibus intelliguntur, numero nouem: atq; eos, qui trinis simul, quos in tabella descripsimus, septem & viginti. Quorum fecimus omniũ commune genus, nõ magnitudinem, verum quantitatem distentionis, explicamusq; pulsuum differẽtias quasdam nominibus, aliquas definitionibus: neque.n. nomina oẽs sortitæ sunt: & imponere, ab re ducimus, noua, qñ definitiones cõmonstrare nihilo sane secius valent. Equidem non multo peius existimem, sed multo ẽt docere nominibus definitiones melius, ꝙ, vt alia omittam, plerasq; etiam differentias in alias plures, vt in magno pulsu demonstrauimus, diffindunt: quippe cuius rursus sex concipias differentias, & definitione explices, si quendam ex illis maximum & conceperis & vocaueris eum, qui à moderato distatq uamplurimum: aliquem simpliciter magnũ, qui inter maximum & moderatum mediũ locum tenet: ac inter vtrunq;, alias duas differentias statuas, licet, vnam paulo moderato maiorem, alteram, quæ paulum infra maximum sit. Nam huiuscemodi, diuisionem, neminem fugit, qui operam, vel studium in operibus artis posuit, magno vsui esse ad præsagiendum. Etenim in calido, frigido, sicco, humido, breuiter omnibus, quæ ad artẽ pertinent, in minima facultas diuidẽdi, & paruorum excessuum obseruatio, viri est cũ prudẽtis, tum vero experti in operibus, nihilq; potius ducentis, q̃; scopũ artis in angustum q̃; maxime cogere. Nõ tñ in principio institutionis ea est sumenda diuisio, nam discipulis ea res minus doctis non parum confusionis afferet: docti vnum ex commemoratis intelligent. Quæ causa fuit, quamobrem nec eorum in primo commentario meminerimus: sed ne nunc quidem dixerimus, nisi omnẽ pulsuum, qui ex quantitate nominantur & intelliguntur, statuissemus aceruum ab oculos ponere. Siquidem excessus pulsuum, qui vna dimensione intelliguntur, & defectus à principio potes diuidere, vt in magno demonstrauimus. Nam moderati soli, singulis generibus singuli sunt & indiuisi: alij plures diuisiones recipiunt, sua quidẽ natura infinitas: quod enim genus maiorem, vel minorem excessum & defectum obtinet, infinitas, necesse est, habeat drĩas. At non ad sensum tñ sic habet: sed, vt ad illos te melius vel peius exercitaueris, ita modo vel minutulas drĩas percipere poteris, modo insignes tantũ. Siquidem & musicus vocis excessus non ad tonum & semitonum tantum, sed & ad elemẽtum ipsum vsq; & minimum sonum satis assequitur: idiota nec duorum excessum tonorum potest exaudire. Nam nos quidem, vt nunc est, nostrum sensum exposuimus. Assequimur in moderati excessu & defectu cuiusq; generis differentias pulsuum sex: sed tyronibus primum vnam, aut alteram, satis est de illis sentire, & discernere à moderato illas posse. Tractu certe tpis si hac in re versentur diu, primũ in duas partes fortasse eas partiri, deinde in tres & quatuor poterũt. Hęc ideo omnia, vt multorũ pulsuum esse declaremus vnum genus, disseruimus. Refert tamẽ etiam suo nomine ea cognoscere: nosq; his, qui in disciplinis profectum iam fecerunt, hæc dicimus, quibus scilicet solis dictauimus. Ergo esse quoddam genus pulsuum, qui in quantitate distentionis consistunt, satis ostensum est. G

Ratio distinguendi Prima & communia genera pulsuum. CAP. 9.

IAm de primis esse generibus (memini enim hoc quoque recepisse demonstraturum) hac potissimum ratione perspicias, si in singulis perinde alijs generibus coneris commentari, atq; nũc in hoc fecimus. Id quod in hunc modum maxime feceris, si in singulis tractandis consideres, ecquod supremum genus esse possit & huius generis, quod est quantitatis distentionis, & eius quod cũ illo proponitur. Age enim, quandoquidẽ celer quidam est, & tardus, & moderatus in arteriæ motu pulsus: atque horum cõe genus qualitas est motus (quod in commentarijs de dignoscendis pulsibus demonstramus) ecquod inuenire commune genus valeamus qualitatis & quantitatis, attendendum nobis est. Si nequeamus, in prima referemus genera, tum quantitatem distentionis, tum qualitatem motus. Sed, quando & qualitas corporis arteriæ aliud genus sit pulsuũ, scilicet in quo mollis sit, & durus, & moderatus in statu arteriæ tunicę, videndũ est rursus, quod nã horum sit commune genus: huius dico, de quo nunc egimus, & illius, qui in distentionis quantitate consistit. Si nihil reperiatur, ex primis etiam est hoc censendum. Nam, ꝙ exercitatum requirit in prædicamentis horum commentatio, apertum puto esse: vt, cum, quæ in quæstionem venerunt, in vnũ ambo prædicamentum cogantur, non commune tamen vllũ genus habeant, ne cõmunitas nos prædicamenti moueat: vt plerosque, qui sero ad literas se conferunt, & inexercitatos pseudodialecticos, vbi prædicamẽtum sit commune, genus etiam reperies hic cõmune existimare esse, H

A esse, vt qui distinguere homonymiam non valeant. Sanè sic habet in qualitate motus, & corporis arteriæ. Prædicamentum est qualitatis cōe vtriq; generi: tñ genus non item ambo vllum obtinent commune. Nam per homonymiā vtrunq; nō synonymiam qualitas dicitur: neq; n. eadem est in ambobus qualitas, sicut in albo & nigro, atq; frigido & calido. Cæterum motui peculiaris est qualitas, & diuersa: & corpori arteriæ peculiaris, diuersaq;: scilicet non generis sunt eiusdem, motus & status corporis arteriæ. Verum de his inferius fortassis amplius agetur. De pulsuum nunc genere in quantitate, qua ratione animaduertendum est, liquet: primorum ne generum, an secundorum sit. Nam à genere motus, corporisq; arteriæ planè distat, si quidem quantitas à qualitate differt: atque idcirco etiam à genere contentionis, in quo vehementes quidam & languidi sunt pulsus (etenim qualitate hi vel ictus, vel vitalis roboris constant) & vero à rhythmo etiam, & à genere ordinis & perturbationis ordinis, æqualitatis & inæqualitatis: quæ quidem prædicamento ad aliquid attribuuntur vniuersa. Hoc iam superest, vt illud comparemus cū genere crebritatis & raritatis: nam hoc constituere quantitas videtur temporis quietis. Sed sub idem sic rursus prædicamentum reducentur, genus ambobus tamen non erit idē: nam genere toto quantitas dimensionis corporis à quantitate abest temporis. Ac nullum esse apertum est in pulsibus genus altius quanti-
B tatis genere distētionis, vt nec aliorum quoquam cōmemoratorum. At meditatum oportet prius esse, qui assequi hæc volet, ad prædicamenta. Nam scitum est Arcesilai dictum: Nemo vellus portat ad fullonem. Ordo est enim, vt lanificij, sic institutionis disciplinarū. Nec legere quisquā prius docetur, q̄ syllabas oēs didicerit: nec syllabas ipsas prius, q̄ vocis cuncta elemēta. Neq; validas luctas, ante simplices & leues: neq; has ante, q̄ probe sit frictus: immo ne id quidem, nisi præcesserit more Athletarum vnctio: sed omnium horum aliud primum est, aliud secundum, aliud tertium in omnibus artibus. Sic etiam in Dialectica, ante quā quis ad prima se & veluti elementa exercitauerit, insequentium non valeat assequi demonstrationem. Sed hæc hoc loco satis de his sunt.

Archigenem, quanquam vsus est plerunq; nomine differentiæ, perperam tamen primas pulsuum differentias qualitates appellasse. CAP. 10.

Restat, vt de nomine differentiæ dicam. Primum in nomine nos nihil innouare ostendemus: deinde, quid apud authores significet, interpretabimur. Nam noui nos nihil designare primus est Archigenes testis, qui in hunc modum in principio scribit tractatus de ordine & perturbatione ordinis, æqualitatis & inæqualitatis: Herophilus, qui generatim pulsuum protulit alias differentias hoc pacto: Magnitudo, celeritas, vehementia, rhythmus, non coniunctim, sed specia-
C tim ordinis meminit & perturbationis ordinis, æqualitatisq; & inæqualitatis. Hoc loco aperte Archigenes non modo differentias esse in pulsibus, sed & aliquas generum esse, quasdam specierum, memorauit. Neq; initio hoc tm̄ fecit, oblitus autem postea est in toto sermone: millies enim nominis meminit differentiæ & generum & specierum, rectissime sentiens, sciensq; differentiarum quasdam genericas, quasdam esse specificas: ac harum etiam ipsarum has magis genericas, illas specificas magis. Quare paucula, vt faciamus capita eius, adscribamus ad confirmandum propositum: primum hoc ex eodem de ordine & perturbatione ordinis tractatu: Quidam sanè æqualitatem acceperunt in certis tm̄ differentijs: ego vero in omnibus, in quibus ordinem. Mox addit: Inæqualitas est imparitas pulsuum in aliqua succedentium ei differentiarum: perturbatio vero ordinis, conturbatio dispositionis temporaria in aliqua pulsus differentia. Bis in hoc quidem capite scripsit differentiæ nomen. Paulo post: Neq; aperuerunt ne de his quidem, an, qui omni in differentia sit par, sit æqualis dicendus. Inde rursus: Et, qui est absolute ordinatus, hic nobis erit par magnitudine, vehementia, celeritate, rhythmo, & si qua alia eiuscemodi differentia dispositus attenditur in omnibus esse, sed aliqua ex parte, qui in vna horum differentia dispositus videtur esse, vel duabus, vel pluribus. Hoc rursus loco nomen differentiæ bis appellauit: cui annectens se- (• Al. eius. s. pulsibus.)
D quentem orationem, primum sic dicit: Nam illa integra & omnium differentiarum absoluta paritas. Interim sic: Et inæqualem pulsum eum, qui prorsus vel vna differentia est impar, vocamus. Interim hunc in modum: Non nunquam alia per tres, vt dixi, respondent. Vehementia vero, quasi quotidiana est, cum sit æqualis & per deinceps, aut alia quæpiam reliquarum differētiarum, aut alia. Huic subdens proximam orationem dicit: Conuenientibus pulsibus & simul omnibus differentijs, & vna vel pluribus. Postea: Interim sunt alia omnia ordinata, aut certe æqualia: vna autem aliqua differentia, vt magnitudo: vel duæ, vel plures semel inordinatæ sunt. Post hæc in exitu tractatus: Accipienda sunt enim, inquit, quæ retuli, de celeritate & tarditate, denique de omni pulsus alia differentia. Atque hæc ex hoc tractatu adducta sint: quid enim plura cites? Digrediamur iam ad alium, vt ne ex vno loco testimonia videamur capere. Ascribamus igitur capita ex insequentibus, atq; etiam ex præcedentibus. Ac sequitur quidem hic titulus: Quæ sit vno in pulsu inæqualitas. Statimq; scribit ab initio tractatus in hunc modum: Sunt enim plures differentię inæqualitatis, puta in vno pulsu. Inde: Frequenter autem cum hisce differētijs, & cum magnitudinis coniunguntur inæqualitatibus. Mox: Alia porrò est differentia in magnitudine vnius pulsus inæqualis. Hæc ex hoc tractatu proferas. Porrò adscribamus his pauca adhuc, ex ipso initio libri. Vnum quidem est caput hoc, Tractatus, de pulsus vehementia. In vehemētia autem eiuscemodi inue-

inuenias præterea alias differentias. Alterum iam: Hunc in pulsus languidi differentias referas. E Et inde aliud: Quidam non remissus quidẽ, sed quasi impeditus, & intro vergente præditus grauitate, repressus, & demersus, differentia erit vehementiæ pulsus. Postea, vbi de plenitudine agit, interim sic scribit: Numerus tot differentiarum. Interim sic: Differentia tm̃ ad contrarium simpliciter æstimetur. Rursus in tractatu de crebritate & raritate in hunc modum scribit: Non nulli videntur turbare differentias. Et ad finem totius tractatus: Habes celeritatis & tarditatis differentias. Rursus, vbi agit, qui sit pulsus per par & non par: At enim non est hęc peculiaris pulsus differentia, sed species eã complectitur, vel rhythmi, vel ordinis. Sed satis iam de differentia, ne imprudentes forte à proposito aberremus. Nam, Archigenis si de pulsibus velis totum librum reuoluere, alterũ ex eo librum conficias de nomine differentiæ: nam nunc quidem ne ex quinta parte quidem hæc excerpsimus: ac multa protulimus capita, non adeo, quo de nomine differentiæ laboraremus, sed vt significationem esse variam ostenderemus. Etenim genera non raro differentias appellauit cum prima, tum secunda: & species item generum: Ac, quæ neq; genera, neq; statuit species esse, quæ quidem differentiæ sunt solæ, etiam vocauit has differentias: quæ pseudodialecticis res imponit. Nã, quando differentiæ cum apud alios Græcos, tum apud priscos philosophos de tribus his, quæ modo memoraui, accipiãtur, de generibus & speciebus cõius: sed de illis, quæ in diui- F sionibus reperiuntur, quæ nec species sunt nec genera, peculiarius. huius isti tm̃ significationis meminerunt, communi omnino neglecta. Enimuero † agitati nemesi ⁊ suis ipsorum scitis non constant. Quapropter nunc non ex alijs græcis nominũ significata suggero, cum tñ mihi promptissimum esset ab omnibus mutuari, sed ex ijs ipsis pseudodialecticis. Nam, qui expositiuros nominũ notiones recipiunt, & dialecticæ hoc commentationis principium constituunt, cum non exponũt, sed ferunt non aliter, ac leges, hoc nomine sum solitus istos appellare. Nam Archigenes quidem, sat scio, omnia citius subeat, q̃ differentiæ nomen attribui speciebus quoq; fateatur. Etenim, vt prętercam alia, vel secta eorum ciuitatem prius, quã placitum, ait esse prodendam. At tu, si, dum leges illi ferunt, sileas, nec resistas quicquã, inde de re quapiam facias potestatem differẽdi, cum suis ipsi statim decretis pugnant. Quod sane proauo huius eorum sectæ frequens est Chrysippo: nomina enim sanctius ille sciscit, q̃ Atheniensibus de appendendis nummis Solon suis tabulis: confundit autẽ ipse ea primus. Et, si quæras de successoribus eius sciti, quid nõ tueaẽ sua decreta: abutitur, inquiunt. At licet, cedo, abuti, nec, qui hoc admittunt, peccant: licet, inquiunt: nã quid dicant aliud, vbi in puteo (vt in prouerbio est) sint oppressi: Qui autẽ alijs hoc hominibus minus permittunt: An vni Chrysippo istuc, eiusq; facere permissum est æmulis: At quam quæso ob rem: q terra sit G natus scilicet Atticus de Codri familia & Erechthei: Atqui, si quidẽ illorum sit nepos, non adulteraret, quasi nummum aliquem, antiquæ institutũ vocis. Nunc vero (quod quis ferat:) neq; Athenis natus nec altus, sed ex Sicilia* pridem adueniẽs, prius, q̃ probe Gręcam vocem didicerit vllam, Atheniensibus studet legem de nominibus ferre, pica Sirenem imitans: vt picam, non graculum dicamus, vel coruum, vel quippiam aliud, quem verius appellaueris tam audacem. Sed Chrysippi in linguam Atticam contumelias posthac fortasse detegemus. Archigenis delicta hæc, quæ nunc in manibus habemus, mire confitearis aperta esse: qui veretur dicere prima genera, & primas differentias, genericasq; differentias, & genera differentiarum, tametsi frequentia apud Græcos hæc sint nomina, ab Herophilo vero & Herophilijs prope omnibus millies prolata: sed omnibus cõe nomen commentus est qualitatis. Atqui differentiæ nomen potest omnibus assignari, qualitatibus, quantitatibus, relationibus, vno verbo vniuersis: nam ab eo, q differat alterum ab altero, nomen differentiæ factum est & conceptum. Differunt autem quædam statim primis generibus prædicamentorum, vt homo, album, bicubitale, dextrum: nam vnum illorum est substantia, alterum qualitas, aliud quantitas, aliud ad aliquid: Quædam subiectis generibus sub his, vt album & triangulare: color enim illius est genus, huius figura. Hęc rursus ambo prædicamen- H to subiecta qualitatis sunt: itaq; albo primum prædicamentum cum triangulari conuenit: est enim vtrunq; qualitas: cæterum generis sunt diuersi, hoc figurarum, illud colorum. Alia iam specie differunt, cum non differant genere: vt album & flauum: genere sunt enim eadem, nam colores sunt: sed speciei habent quandam differentiam: nam species coloris, vt nigrum, rubeum, cœruleum, ita album, & flauum sunt. Iam alia differunt indiuiduo, & vno numero: verbi gratia, album, quod ostendi potest, ab hoc albo, quod potest ostendi, peculiari quadam distat differentia: sed eidem speciei tamen subditum est albo: & idem eorum etiam genus color est, atq; cõmune prædicamentum qualitas: adeo quodlibet à quouis, alterum ab altero prorsus aliquatenus differt. Quãdo igitur differentia à differendo est appellata & inuẽta: differre autem tum indiuidua, tum species, tum genera inueniuntur subalterna, & semel omnia, quæ aliquo modo sunt: etiam differentia, oportet, in omnibus sit, quæ sunt: non item qualitas. Male ergo prima genera Archigenes differentiarum pulsuum vocauit qualitates: nos recte atque ordine cum hæc, tum alia omnia differentias: quare etiam vniuerso operi titulum fecimus de pulsuum differentijs. Quid iam superest eorum, quæ distulimus: nihil, nisi vt veterum medicorum aliorumq; auctorum vsum nominis differentiæ declaremus. Nam superior quidem oratio ipsius testimonio Archigenis fidem fecit, neque ex

omni-

† ὑπὸ τῆς ἀδρασείας νεμεσώμενοι.

* In græcis, Cilicia.

A omnibus tamen eius libris, ne ex illo quidem de pulsibus toto. Quòd, si alia opera inspicias Archigenis, etiam febrium differentias reperias hominem appellare, & morborum, victuumq́ꝫ: atqꝫ vti millies in his, quas memorauimus, rebus, noīe differētię. Quòd, si aliorum medicorum vsum, & omnino Græcorum adscribam, res mihi tam fore videtur prolixa, vt libros conficere maximos possit. Omniū ergo primū sit, vt quisqꝫ excerpat: nam se statim authorum vocabulis assuefecerit, minusq́ꝫ nobis exhibuerit negocij ad insequentē disputationem. Etiam duæ cuilibet ad manum sunt lucubrationes nostræ, & de Atticis nominibus, & de Medicis. Pōt fieri, vt de Ionicis quoque conscribam aliqñ: vt, quæ de dictione & oīno de noībus querunt, discas ex illis. Nunc seriem orationis persequamur, atqꝫ hunc librū quidem hîc finiamus: in sequentibus libris addamus reliqua.

GALENI DE PVLSVVM DIFFERENTIIS LIBER TERTIVS

ARGVMENTVM LIBRI

B Exemplo vehementis pulsus & languidi, pleni & vacui, duri item & mollis, Archigenis & reliquorum Pneumaticorum tractatio redarguitur.

Inutilem esse Archigenis de Nominibus contentionem, ipsumq́, aberrasse in vehementiæ pulsuum definitione. CAP. I.

CONtrouersia nobis de rebus, cuipiam necessaria fortasse videatur esse, alij iusta esse, alicui etiam condonanda. Nam, vt ait Poeta Tragicus,

† Si amor sapientiæ atqꝫ honesti singulis
Iuxta placeret, nulla foret mortalibus
Contentio ambigua.

Nunc, quia non videtur omnibus idem neqꝫ honestū, neqꝫ sapiens esse, neqꝫ etiam verum, necessario existit. s. controuersia. Vt vero philosophus dixit, Etenim, si vel maxime sint, inquit, definita, nō tñ scio, sed est in omnibus opinio: ex opinione hac par est nasci controuersiam. Vt autē sentiunt illi, qui scientiā firmā esse & cō-C gruentē ducunt, sed non facile inueniri: qui eam non assequitur, huic est habenda venia. At de nominibus pugnare, nec vllum hic modum facere & multū elaborare, solidosq́ꝫ implere libros maximos hisce prestigijs, nec necesse esse, nec par, nec venia dignum mihi videtur. Nā, rerum cū sit ea obscuritas, vt, si vel in triplū hęc vita nr̄a prorogetur, ne tūc quidē exactē nos oīa cognoscamus, & hac adductus re dixerit Hippocrates, || Vita breuis, ars longa, quomodo, qui in his, quæ ab re sunt, tempus suum ponit, importunitatis propulsabit vitium? quasi vero tā ei multū superet temporis, vt & hunc ei liceat cumulum addiscere, & necessaria per ocium indagare. Quid? hoc non ne faciunt, qui eiuscemodi conscribunt, vt Archigenes in libro de vehemente pulsu? Est vero prolixa eius oratio, nec conuenit omnem hîc adscribere: nihilo minus, qui eā requirit, ex opere de pulsibus legat. Nam quartum est à principio caput, quod orditur in hunc modum: Vehementiam pulsus non esse simplicem qualitatem confirmat Magnus. Proinde, quasi hoc de vehementia caput legeris, quæ sentio, aggrediar dicere. Miror enim non hoc modo, ꝙ de nomine certat: nam hoc quidem delictum plerisqꝫ prope non medicis tantum, sed philosophis iam solenne est: verum ꝙ ne id ipsum quidem percipiat, sibi de nominibus esse litem. Quapropter, cum arbitretur, puto, de re disputare, extendit orationem, quæ præter alia absurda, etiam scripta obscure, librum alium D quærit, neque eum paruum, qui ipsam exponat: vt perpetuo hæreamus scilicet de asini vmbra ambigentes, neqꝫ tantum in dialectica nobis sit profectum, vt, quæ de nominibus, quæ de ipsa sit re quæstio, perspiciamus. Siquidem, vbi pulsus aliquis sit violento occursu, vt impellat tactum & euertat, si, qua ipsum rōne dignoscas, quæris, & præterea causas, à quibus proficiscitur, & quid denunciare is pulsus solet, de re tum commentaris: sin autem, quo sit appellandus nomine, de nomine. Quo igitur intelligamus, de nominibus laborare, operam esse ludere: ipsas vero res considerare, artes augere: vocemus illum pulsum Dionem. Inde dicamus, quemadmodum exacte dignoscatur; hoc est, si comprimamus arteriam, non leuiter attingamus: deinde robore fieri vitalis facultatis, vt in commentarijs docemus de causis pulsuum: postea signum in morbis salubre esse, & alia quædam: etiam, quas iudicationes solet promittere. Nam, quando in quatuor partes sit omnis distributa de pulsibus commentatio: in partem de differentijs eorum, de cognoscendis ijs, de causis, & quartam de præsagatione per eos: vt pulsum valenter pulsantem, appellemus Dionem, illorum nihil labefactatur. Siquidem, quatenus ab alijs distat, perspeximus, siue Theon, siue Dion, siue quid aliud vocetur: & quomodo dignoscitur, & à qua gignitur causa, ac quid significat. Disputet iam licet de ipso in Magnum Archigenes, contaminantē & eum fortasse consuetudinem Græcorum in nomine, at tantum certe intelligentem, controuersiam fere cum veteribus

† *Verior sensus ex antiquis. Si omnibus honestum idem esset ac sapiens simul, Nō vtiq́, esset ambigua hominibus contentio.*

1. Aph. 1. Extr. ord. 2. b

sibi de nomine esse: nam quæ sunt Magni verba? Debent igitur magnitudinem pulsus insignem E habere, & plenitudinem, velociterq; digitis occurrere, si proprie vocare vehementem pulsum velis. Probe igitur hoc nouit Magnus, non sibi de re, sed de proprio vel nõ proprio nomine concertationem cum medicis esse. Apertius hoc etiã inferius declarat: nam Demetrium vult, cui libros hos de inuentis post Themisonis tempora dicauit, simul etiam hoc considerare: nempe qui, cum philosophus etiam esset, & quod proprium nomen esset, & quod secus, exactius teneret. Atque eius hæc sunt verba: nihil.n. causæ est, quin ipsa verba adscribamus Magni: Qua ratione ergo recte in simplicibus differentijs hunc statuit, tu mihi expedi: nam ad te pertinet magis proprietatem verborum iudicare, & ex nominibus conijcere significatorum substantiam. Postea clarius etiam facit hisce verbis: Equidem de mea sententia hactenus non discedo. Tantum dico vehementiæ nomen significare non simplicem differentiam pulsuum, sed moderatum ex magnitudine, & celeritate, atq; plenitudine. Proinde hoc ẽt loco se disceptare fatetur de hoc, quid.s. hoc nomen vehementia significet. Ac oĩno, si quis totam velit disputationẽ colligere (scripta.n. est in tertio inuentorum post Themisonis tempora libro) ipsum sentientem intelliget hanc esse de nomine quæstio nem. Fortasse ergo cuipiam veniet in mentem innouationem mirari Magni. Etenim trãsposuisse oportebat nominũ significationes, siue recte ijs, siue secus, prisci medici sunt abusi. Nã meditatio- F nem indagare, quæ ad artis opera interest, non solum Magno non est vertendum in vitium, sed nec cuiquã, qui facultatem eam habet: siue hodie sit is, siue à sexcentis annis nascetur. Verũ de nominibus pugnare, quibus tantarum rerum est proposita commentatio, alienum est. Sed, si hæc mireris ac reprehendas, facis tu quidem probe, cæterum institutum te videtur istorum hominum fugere: nam omnibus, qui Pneumatici vocantur, decreta stoicorum placent. Proinde, vt Chrysippus eos de nominibus contendere, quorum in philosophia vsus est, assuefecit, nec in medicis ipsi nominibus hæc dubitant facere. Iam Zeno vero Citiensis prius etiam nouare sustinuit, & præterire Græcorum vsum nominum. Quare nihil habet admirationis, si eò deuenerunt contentionis de eis iuniores philosophi & medici. Sed quid habes, q̃ de ijs mireris, nisi q̃ ne de noĩbus se quidem animaduertunt digladiari? Quemadmodum nec Archigenes, alioqui prudens, noluit (cum hoc ipsum ostendisset in nomine vehementiæ Magnum innouationem facere) tum accedere deniq; ad vtiliora: sed sursum atq; deorsum id loci versatur, cum in alijs offendens, tum q̃ ipsa verba non semper Magni profert: quæ cum sua sint scriptura multo apertiora immutat. Iam vero aliud maius crimen hac de nominibus curiositate committunt, qui post Herophilũ de pulsibus scripserunt, prope omnes. Nam, cum debuissent, vti paulo ante nos diuisimus, & ipsi item diuidentes, G seorsum de pulsuum differentijs, seorsum de dignoscendis ijs, separatim etiam de eorum causis, separatim iam de præsagitione per eos, docere: omnia simul (mirum) confundunt atq; conturbant: ac partem eorum semel omiserunt, partem leuiter attigerunt: nõ nulla ab re & præter modum extenderunt: alia temere coegerunt, vt si vnum sint, in vnum, cum multum intersit inter illa. Atque hoc ipso in capite de vehementia Archigenes, vbi scribit, si per se æstimetur, manifeste apparere sua sponte vehementiam contentionem esse, vt dixi, arteriarum motus: cum causam explicauit vehementiæ, ipsam putat se aperuisse vehementiam. Nam quidem, si hoc, Archigenes, est vehementia, da mihi eius causam. At non poteris: aut eandem iterum dicere cogeris contentionem: eritq; contentio tibi motus arteriarum simul & causa vehementiæ, & ipsa vehementia. Ita multo scripserunt rectius, qui antecesserunt Archigenem, de pulsibus: quorum aliqui renisum, alij violentiam, alij robur, non nulli impulsum occursus arteriarum vocitarunt vehementiam. Nec hoc quidem ipsum latet Archigenem: nam quid ait? Sunt quibus in tactus ictu videtur posita esse: vnde & ictum quidam arteriæ illam appellant. Mox haud scio, quomodo, putat illorum se sententiam premere, vbi sic scribit: Apparet vero per totam distentionẽ firmitas impetus: ex qua, si obijciamus digitos, etiam firmior occurrit ictus, qui non ad finem distentionis, sed etiam ante eum fit. H Hæc eius sunt verba. Iam attendendum est, nihil eum efficere contradicendo. Nam quid ad rem facit, si etiam ante finem distentionis qualitas ictus fiat manifesta, nequaq̃ ictum arteriæ esse vehementiam? Nam, hoc si illi ante Archigenem dixissent, vehementiam esse renitentem ictum, qui in fine distentionis fit, recte contradiceret, ac ipse subijceret iam ante finem etiam apparere occursus violentiam: sed, quandoquidem dixerunt absolute, renitentem ictum esse vehementiam, stultum sit iam ante etiam finem distentionis animaduerti talem, demonstrare.

*Al. ex antiquis. Quid.n. trãsposuisse, et cæt. per interrogationem.

Ignorasse Archigenem Vehementem pulsum, ac ipsum cum propria causa confudisse. CAP. 2.

VErum demus hoc, quod contendit Archigenes, contentionem & robur quoddam esse vehementiam, sed vim ictus non esse vehementiam: rogemus eum, quæ sit causa vehementiæ pulsuum: neque enim idem vehementia est, & vehementiæ causa. Nam illa quidem aperta est, & omnis medicus in ægroto quærit: & vero, quantumlibet imperitus, statim pulsum cognoscit vel vehementem, vel languidum esse: causa non perspicitur statim tñ. Vnde fit, vt de ea nihil conueniat. Siquidẽ Herophilus vitalis facultatis robur arteriarũ affirmat causam vehementis pulsus esse: Athenæus vitalis contentionis vim: Asclepiades vtrunq; deridet, & contentiones & virtutes, eaq; dicit omnia esse inania nomina: at causam vehementiæ ad copiam refert & subtilitatem spiritus,

A ritus,quemadmodum etiam (vt opinor) Erasistratus. Nam nec hic quicq̃ tunicis ipsis arteriarum contentę virtutis assignat: sed,cum spiritum valenter cor exprimat, huius per arterias transitu renisum ait in ictu gigni. Sed quo hæc afferimus? cũ Magnus,qui se quoq; esse Pneumaticæ sectæ fingit,aliter dicat,ac Archigenes,ictus fieri vim:verum ea dissensio non est huius loci. Tantum referamus tñ ad rem præsentem,ꝙ robur ictus in tactus impulsu,repulsu, subuersioneq; positum esse,omnibus est in professo:at,à qua causa fiat,controuersum est. Ridiculum vero est,vbi disceptatur,quid nam sit quispiam pulsus,non hoc docere,sed,à quo fiat,tradere: nam, quid sit, clarũ oportet esse:à quo gignatur,ratione inuestigare. Planum est ergo, nec quid inter pulsum vehementem intersit,& causam,quæ ipsum constituit, probe Archigenem tenere. Quapropter in contentione motus arteriarum,vehementiam statuit:cum hanc causam debuisset vehementiæ dicere esse, & illam in ictus qualitate positam esse, ac violentum quendam esse & renitentem occursum. Nam,ꝙ confundat res,nec quicquã distincte doceat,ex illis,quæ infert,cernas, cũ pulsus instituisset definire. Nam quid ait? Vehemens ergo pulsus est, qui maiorem contentionem habet motus, & ῥοιζώδης idest stridulus est: languidus,qui remissam habet contentionem, & ictum ἀσύςροφον idest non incitatum. Neq; enim dixit simpliciter,vehemens ergo pulsus est,qui maiorẽ contentionẽ ha-

B bet motus, sed addidit,& stridulus est: quod mediusfidius non intelligo, quid significet: nam poeticum est nomen stridor,non ciuile:neque etiam vulgare est:nec,quid denotat, ostendit. Verum, grammaticis si habenda fides est,enarrantibus,quod est apud poetam de Cyclope:

« Ad montem cogit pingues stridore bidentes.

celeritatem motus stridor significat. At non hoc sane Archigenes ipse voluit, qñ in Magnũ disputat:nisi oratorẽ agit:frequenter reprehendit,quæ non intelligit. Sed mihi quidẽ non fit verisimile. Quid tandẽ igitur est,quod significare vult stridor,nisi celeritatẽ:num vim ictus? Atqui ita duorũ rursus fecerit definitionẽ,causę efficientis,& effectus:ac maior erit hæsitatio, vtrunq; ne horũ esse velit vehementẽ pulsum,tũ cõtentionis magnitudinẽ,tũ vim ictus:an simul ambo. Nã,siue vtrũq;, siue simul ambo,non recte:ꝙ nequeat,vt ostensum est, causa eadẽ esse cũ suo effectu. Sed.n.quod dicit maiorẽ cõtentionẽ motus habere vehementẽ pulsum,obscurum est. Nam,quid vel hic dicat equidẽ non assequor:vtrum à maiore contentione & robore vehementẽ pulsum fieri, an maiorem contentionẽ esse vehementẽ pulsum. Nam priore significatione,non quid sit vehemens pulsus,cæterum à quo fiat, explicatũ sit:altera rẽ obscurã & controuersam inter sectas docet. Vehementem vero pulsum oportet,si quid aliud,esse de rebus sensibilibus. Atqui contentio nõ est sensibilis: aut

C omnino apud omnes esset pro confesso:qñ sunt,qui se,à nomine contentionis quid significetur,cũ intelligant pulsum vehementem sentiantq;,plane affirment non assequi: quidã se intelligentia asse qui id,quod dicitur,fatentur,sed negant esse. Adeo non idẽ est,contentio motus, & vehemens pulsus:siquidem hic sensu percipitur:illa non modo sensus latet,sed ambigua est & prorsus obscura.

In Languido pulsu Archigenem aberrare, ab reḡ, grauis pulsus fecisse mentionem. CAP. 3.

QVid ergo? quod de vehementi pulsu docuit, & obscurum est, & omnibus significationibus falsum: de eius contrario quod scribit languido,apertius ne est atq; verius? forte enim ex oppositione, aliquid intelligere poterimus eorum, quæ in superiori oratione dixit.

« Cedo ergo eius verba. Languidus est, qui remissam habet contentionem, nec incitatum ictum. Hic manifeste quidem magnæ contentioni remissam opposuit: par erat vero non hanc, sed paruam opponere, aut male in vehemente magnam dixit: præterea stridulo, non incitatum ictum. Iam si,quid nam non incitatum sit,caperem, fortassis stridulum intelligã: nũc stridulo hoc ipsum multo obscurius est. Itaq; neutrum interpretatur alterum: an.n.pro tardo accipiendum sit non incitatũ,an pro imbecillo,an molli,an facile subuerso,an dissoluto,quid conijciam,non habeo. Vnũ quidem certe mihi quiddam profectum hoc modo arbitror, qualitatem etiam illum ictus ad no-

D tionem vehementiæ assumere:tametsi à primo,cum refelleret Magnum, solam contentionem dixit arteriarum motus: hic autem etiam non incitatum dixit ictum: atqui cum illis paulo ante pugnabat,qui in tactus plaga eum ponunt. Equidem hæc omnia attoniti esse, nihilq; certi, quod diceret,habentis,duco. Tu,si quidem sentis aliter,at proxima,non dubito, si nõ ipse sane sophista es etiam, sed medicorum operum studiosus, quin meras nugas dicas. Porrò caput hoc Archigenis huiuscemodi est. In vehementia autem eiuscemodi inuenias præterea alias differentias. † Remissus occurrit ictus,& leuis:quem obtusum pulsum nunc nõ nulli vocitarunt. Alius grauis ille quidem,cæterum remissus:hunc in differentias languidi pulsus referas. Quidã nõ remissus quidẽ,sed quasi impeditus,& intro vergente præditus grauitate, repressus & demersus: differentia erit vehementiæ pulsus. Atq; in vehementi quidam fuerit ictus connitens, humidius impellens tactum, qui maxime à cibo recente efficitur. Alius est, qui ægrius frangitur, veluti motore cubitis propellente. Et qui in affectibus quibusdam & in carnis superfluitatibus apparet. Hæc per deos vtrũ miracula dices,an deliramenta? Vitam quidem pro artis prolixitate breuem, hic scilicet non breuem facit,sed plane corrumpit, qui tanto oneret eam aceruo falsæ meditationis. Vnde nobis ergo rursum hi adsunt pulsus grauis & leuis? Quin hanc initio prodidit differentiam, cum diceret octo pulsuum qualitates esse? Nam,vt magnitudinem,celeritatem,vehemẽtiam,& reliqua,quo minus

† Additur in antiquis, ἐν αἷς, idest inter quas remissus, &c.

grauitatem quoq; adiungeret, quid causæ erat? Vnde hæc denuo noua tragœdia? Grauis pulsus E
quis est? quot ponderum? ô Archigenes explica nobis: quod ni facias, nomina tm̄ scripseris, rem dixeris nullam. Est quidã vehemens pulsus, vt illi tradiderunt, qui monstra non prodiderunt, in ictu renitens. Cognoscas, si premas arteriam, non leniter palpes. Causam alius aliam facit, aliam etiam vos Pneumatici vim contentionis. De grauitate mihi itidem expedi, naturam, ratione, dignoscendi eius causam. Nam ridiculosissimus sis, cum, qui vehemẽs pulsus sit, qui celer, qui magnus exponas & definias: quos etiam citra definitiones intelligamus, nisi semel simus græcæ linguæ rudes: grauis vero hic pulsus qui sit, quem nouum inducis nobis, non exponas, sed, si nomen scripseris tantum arbitreris aliquid consecuturum te. Enimuero non est hoc dicere, sed blaterare. Si igitur vis, vt dixit Comicus, esse,

Garrire doctus, verum ineptus dicere,

alia erit ratio: Quod, si non garrire velis, sed dicere aliquid ac docere, quo'nã sensu, quaq; ratione in notitiã veniemus grauis huius pulsus, demonstres, fac, nobis. Equidẽ certe ne lapidis quidẽ valeo grauitatẽ vel ligni cognoscere, nisi manibus sustollã, vel humeris imponã, vel appendã collo. Nũ igitur etiã manibus nostris arteria est ægroti libranda, aut attollenda, vt cognoscamus ita demũ pulsuum grauitatem? aut quid imperas Archigenes? His quidã ab illius schola senex nonagenarius, F
Heus tu fili, respondit, remissus & segnis & tardus & cunctans pulsus erit. Rursus hic requisiuimus: Quem tu nam remissum pater appellas? tardum'ne, an rarum? nam non assequimur. Qui, postquam aliquantisper conticuisset, tardum respondit. Sane quidem de segni, inquam, te non rogarim, quẽ plane etiam dices tardum esse. Immo etiam cunctans, inquit, tardus mea sententia est. Hinc senex, cum ex omnibus his quatuor nominibus rem declarari vnam animaduertisset, tarditatẽ pulsus stomachari cœpit, rixariq;. Atque primum, quem cunctantem appellasset pulsum, nõ in tarditate motus dixit, sed in quietis longitudine, esse positum, nam cunctari esse, incipere tardare: deinde remissum & segnem veluti imbecillum esse, nam remitti, fatiscere, & imbecillum esse atque debilem, idem denotare. Tum illi subieci: Nil laboro. Etenim, si iterum ac tertio eandem rem enarrare voles, dabimus tibi: veritatem nos indagamus, non litigamus contentiose. Age cunctantem, inquam, de quietis longitudine accipiamus, & remissum segnemq; de imbecillitate. Proinde grauem pulsum memineris te remissum confirmasse esse & segnem & tardum & cunctantem. Cumq; de significationibus explicatius cuperem discere, primo plane præter vnum tardum nihil demonstrabat. Nunc autem remissum & segnem dicimus quasi imbecillum esse: cunctantem de quietis longitudine accipi: tardum, tardum adhuc manere. Quare hoc quoque mihi denuo re G
sponde, an rarum esse languidum dicas. Verum, inquit. Quid autẽ diu quiescentem, non'ne hunc etiam dices rarum? Annuit. Igitur ex confessis, inquam, efficitur, grauem pulsum, languidũ pulsum simul & tardum esse rarumq;. Conticuit ad hæc senex sane cum magna grauitate. Verum, si hoc, inquam, sic habet, non erit qualitas distincta ab ijs, quas omnes in ore habent, ea, quæ est grauitatis, sed nomen concursui trium qualitatum attributum: quandoquidem simul languidum & tardum atq; rarum esse dicimus grauem. Quid dicas, inquit, non intelligo, & rixas cõcitas inanes: simulq; his dictis discessit, oculisq; nos acerbis intuitus est, ac stomachi plenis. At paucis diebus apud ægrotum quendam cum hoc ipso præsente sene, tum alijs multis magni nominis medicis, cũ de symptomatibus, quæ tenerent ægrotum, omnes attoniti essent, ventris fluxum prædiximus. Mox illi, vnde id prædiceremus, requirebant. Quibus respondimus: Vellus ad fullonem nemo portauit. innuentes ijs multum abesse ipsos, vt hoc intelligerent, qui leuissima quidẽ scirent. Paucis post diebus de sinistra nare præsagiuimus sanguinis profluuium, deinde etiam parotidas: postea alia atque alia tum prediximus, tum curauimus, quorum illi erant imperiti. Vbi cum illi instarent, vt, ex qua re eas commentationes prænunciatis & obitis, aperirem, perpetuo silui, nec quicq; illis responsi dedi: sed nobis ipsis dixi Comici illud, H

Vt ligna tortuosa nunquam corrigas,
Virides nec arbor vetus, alio si transferas,
Produxerit stolones.

Potius enim alij omnes decedant de sua disciplina, quam, qui sectis sunt addicti & consecrati, medici & philosophi. Itaque tandem ego cognoui magnas me & importunas ineptias lucrari, de re nulla cum illis disputando: egoq; in eo sum, & ero: & hos libros cum certo sciam, nisi vni forte aut alteri, qui singulari ingenio sit, doctrinaq; vtatur & meditatione, & præ his omnibus insania liber sit illa circa sectas, nemini propemodum fore vsui: attamen scribo, simul nec indocte ludens, & præsidio obliuiosæ senectuti, vt dixit Plato, commentarios mihi ipse comparans: simul familiarium etiam quorundam precibus gerens morem. At de insigni imperitia atque etiam contentione hactenus est satis.

Grauis nomen & pleraq;, quibus Archigenes est vsus ad pulsuum explicandas differentias, obscura esse & inutilia. CAP. 4.

IAm ad institutum redeamus, ac ostendamus illis, qui id valent assequi, nomen tantum esse grauem pulsum, rem vero nullam. Nã, si vt ex Archigenijs nostra memoria sapientissimus, cum

A ad eum exponendum cõpelleretur, ſumebat, languidus erit & tardus & rarus: ac, ſi hunc pulſum oſtendere dicant à repletione naturam onerari, atque eò eſſe appellandum grauem pulſum: eadem opera non grauem modo, ſed & crudum vocent & frigidum, vt qui non ſecus, atque repletionem, cruditatem humorum poſſit & frigiditatem arguere. Itidẽ certe biliosum quoque & pituitoſum pulſum non dubitabimus appellare, ſi ſemel apud nos ſit receptum cauſarum illos efficientium ad eos eſſe nomina transferenda. Quare, quod ſemper teſtor, quia apud illos non diſtinctũ eſt peculiariter de differentijs pulſuum opus, ſeparatim de dignoſcendis ijs, priuatim de eorum cauſis, priuatim etiam de præſagitione, eò in has ineptias impelluntur. Ac Archigenes quidem in primo omnium genere pulſuum, quod in magnitudine conſiſtit, de cauſis eos efficientibus, vel præſagitione per eos, verbum nullum fecit: ſed differentias docuit huius generis pulſuum, nomenq; earum cuiuſque tradidit: pauca quidem non nullis locis de dignoſcendo inferens, ſed ne id quidem ſciens, vt inferius demonſtrabimus. At vero de ſecundo genere, quod in vehementia cõſiſtit, vbi agit, tres ſimul tractatus confundit, non tantum de differentia & dignoſcendo, ſed & de cauſis eorum efficientibus differens: vbi de plenitudine, confuſior eſt etiam. Deinde, quando de rhythmo tractat, pauculum aſperſit dignoſcendi meditationis, in prima fere perſtitit. In ſolo vero B tractatu de ordine & perturbatione ordinis, æqualitate & inæqualitate, primam partem de pulſibus cõmentationis ſeruare ſynceram potuit, nec dignoſcendi rationem hic, nec præſagitionẽ ex ijs, immo nec cauſas attigit. At, quo loco de graui & leui (vt vocat) narrat, inter alia, etiã id mirifice ſcripſit ad hunc modum: Quem obtuſum pulſum nunc non nulli vocitarunt. Quĩ nã, bone vir, erat dicendum: in qua illi nam nati Scythia: vt cognoſcant nomen obtuſum vltra languidum nihil ſignificare: Græci ἀμαυρὸν illud, hoc ἀμυδρὸν appellant: ambo enim eidem rei tribuunt Græci: ſed apud eos τὸ ἀμυδρὸν eſt frequentius. Ita duobus his pulſibus graui & leui Archigenis muneribus tantum eſt profectum, vt prolati temere ſint: & nullum habeant, quo dignoſcantur, veſtigium. Qui conſequuntur, longe adhuc abſurdius conflati ſunt. Nã, quæ ſit differentia pulſuum, quæ grauitatem obtineat intro vergentem, me ſane præterit. Quæ me res de integro coegit ex illius diſcipulis quærere, quod nam ſit ænigma. Qui cum intricatius & abſurdius reſponderent ipſo authore, animaduerti planè eſſe homines, qui, quæ non intelligunt, ſuſpiciant: quo Archigenes cognito, mihi videtur de induſtria ſcripta ſua obſcurare multis locis. Equidem, quoties vergentis intro grauitatis mihi in mentem venit, non poſſum me à riſu abſtinere. Apertum eſt enim aliam, quæ foras vergit, grauitatem eſſe: atque hæc cuti ſcilicet hominis grauis eſt, altera oſ- C ſibus: alioqui quomodo vna foras, altera diceretur intro vergere? Quid iam? impeditam, & repreſſam, & ſubmerſam appellare pulſuum aliquam differentiam non'ne interpretes etiam deſiderat? Quæ'nam impedita eſt? Sane, quæ tardius, ac par eſt, mouetur, impedita eſt: &, quæ rarior iuſto eſt, tum quæ intermittit, & quæ deficit: Præterea omnis inæqualis & inordinata, arhythma etiam, adhæc iuſto minor, atque languidior: omnino hæc ſcilicet in impeditis ſunt: nam impediri quidem cauſam potius, quàm differentiam pulſus, denunciat. Repreſſa vero vtrũ ipſa quoque languida eſt, an parua? aut quid tandem à demerſa vult differre? ſiquidem demerſam dixeris paruam aliquam eſſe. At enim tardi prorſus nos fortaſſe ſumus: Archigenes, qua eſt prudentia, tantum non ipſe Mercurius. Ergo eum par erat, quaſi Deus ſit, homines vt doceret, operam dare: non vt nomina tantum conſcriberet: ſed, quod in clarioribus fecit, & indicia, quibus dignoſcamus, adſcriberet. Verum, ſi omnino ſtuduiſſet apertis indicijs eos diſcernere, non tam inania verba fudiſſet imprudens: quaſi vero non poſſimus nos item alios verbò tenus plures fingere, † & iure quidem } primum ſubuolantem pulſum. Nam, quî illi magis demerſum licebit dicere, quàm ſubuolantem nobis? & hercle natantem alium. Iam glutinoſum etiam quendam, & friabilem dicam: præterea nigrum, ſplendidum, purum, turbidum, difficilẽm, hilarem. Quinetiam βλιτυριζόμενον pulſum dixero, & σκινδαψιζόμενον, ſi nomina tantum requirunt. Sed enim τὸ βλίτυρι, aiunt, & τὸ σκινδαψὸς plane nihil ſignificant, Archigenis clara ſunt nomina. Quid tu bone vir dedita opera nugaris? Etenim τὸ βλίτυρι pulſationem quandam ſignificat, & τὸ σκινδαψὸς non tantum ſerui, ſed etiam inſtrumenti cuiuſdam eſt nomen. Sed quid (dices, ni fallor) hæc ad pulſus? Quid vero, quæ tu profers nomina, ad illos faciunt, cum illa, quæ paulo ante recenſui, tum ὁ ἀποκεκρημνισμένος, ὁ τρύζων, ὁ ὑγροφανὴς, ὁ καρώδης, ὁ βομβῶν, ὁ ἐκτεθαμβημένος, ὁ ἀναλυθὴς, ὁ ἀτενὴς, ὁ ἀδρανὴς, ὁ ἀποπεπηγὼς, ὁ διαπεφυσημένος, ὁ δ' ἰηγκωνισμένος, ὁ ἐγκαλυπτόμενος, ὁ ἐξώστης, ὁ ἐμβριθὴς, ὁ ἐγκρέκων, ὁ νότυλοσ, ὁ κατανεναγμένος, ὁ διανεναγμένος, ὁ λαγαρίζων, ὁ ὑποκλεπτόμενος, ὁ ῥακώδης, ὁ σεσοβημένος, ὁ σκυθρόπως ἀποχωρῶν, ὁ τε τῆς ἀρτηρίας ὀλκίμου προσπιπτούσης { .i. præcipitatus, ſtridens, humidus apparens, ſoporoſus, bombans, ſtupefactus, reſolutus, intentus, inefficax, congelatus, diſflatus, cubitis propellens, occultatus, expulſor, grauis, crepens, madidus, congregatus, diſgregatus, langueſcens, ſubfuratus, lanciniosus, exagitatus, tetrice recedens, & qui eſt cum arteria tractili occurrente } atque id genus nominum immenſus numerus: quæ ſeparatim & ſola aliquid ſignificant, ſed cum pulſibus nihil ipſis conuenit, ſicut nec quod dicitur humidius impellere quendam pulſum. Nam hoc rurſus loco Archigenes à pulſuum doctrina deflectit, cum humiditatis meminit, rei illius quidem ad præſagiendum conducentis, at

Aliter ἴαν… ὺς καὶ δὴ… …α. i. & ἰα… …

Aliter, δα… …i. timidũ.

non

non ex pulſuum commentatione. Miſcuit ergo eam cum connitente, quē ille uocat, ictu, qui à ue- E hemente pulſu nihil diſtat: ac differentiam quandam ſe hanc fingit aliam docere, cum non alia ſit, cæterum uehemens pulſus cum humiditate. Deinde ignaro ſpeculationis huius imponit, quaſi mirificum quid ſit, quod adſcripſit, qui à cibo potiſſimum recente efficitur. nam connitens ictus, inquit, cum humiditate ab hūmidiore cibo potiſſimum recente fit. Hîc ſubeſt aliqua Archigenes ratio, dicisq́ꝫ uerum: indiſtincte tamen & confuſe, itaqꝫ obſcure. Nam ſic erat dicendū: ex cibis † recenter mactatis } uehemens generatur pulſus cum humiditate: atqui hunc quem alium, ac uehementem pulſum, dicas, & aliud quiddam, quod omnino pulſus non eſt. Iam etiam importune hoc loco tractat de cōmentatione, quæ tractatui cōmunis eſt de pulſuum cauſis & de prǽſagitione per eos. Sane præſtabat illic retuliſſe, à cibo qui fiat pulſus: nosq́ꝫ Archigenes dicimus, non ſic, ut nūnc tu, negligenter, ſed adhibitis proprijs diſtinctionibus. Neque enim omnino fit à cibo quidem omni uehemens cum humiditate pulſus, ſed modico quantitate, & qualitate humido: nā copioſior cibus non uehementem pulſum, ſed inæqualē ex languidis & uehementibus medijsq́ꝫ: Neque humidū efficit ſiccus: proinde humiditate alimenti cum humidior aliquando euaſerit cutis: Neque enim eo ſemper, ſed ineſt aliqua diſcretio. Etiam moderatum quantitate cum cibū excipiat uehementia, humiditatem præſtat nequaquam appellare, quæ per ſe quidem pulſus nunq̄ F immutat: ſed mentione cibi moderati facta uehementem dicere ex eo pulſum oriri. At hoc, etſi uerum ſit, tamen præcipue ad cōmentationem pertinet pulſuum cauſarū, deinde ad præſagia. Sed de his non inſtitueras agere. Quòd ſi confuſe datur facultas ſimul & intēpeſtiue ſcribendi, non tantum à recente cibo ſcito eum pulſum, ſed & à balneis interdum, & ab exercitationibus, itaqꝫ generari: eſt enim, cum ex his generetur. Atque, quomodo generatur, & qua ratione, ſi expoſuiſſe tantum habeamus ſatis, nihil ad docendum nobis profectū eſt: ſi diſtincte explicemus, receſſerimus, ab inſtituta doctrina. Quare inanes iſtas nugas mittamus. At, ſi quam nobis aliam potes differentiam pulſuum, ac ſcimus, tradere, trade: neque tantum nomina profer, ſed ſignificationem etiam eorum: & totius modum dignoſcendæ rei. Cæterum rurſus, ut hæc omittamus, ijs mox adiungit τὸν διηγκωνισμένον pulſum, τὸν διεζωσμένον id eſt diſcinctum, relinquens, & ἀποπεπλεγμένον id eſt applicatum, & προβεβηκότα id eſt progreſſum, & ἀποβεβηκότα id eſt regreſſum, & λακτίζοντα id eſt calcitrantem, & γονατίζοντα id eſt geniculantem, & γαστρίζοντα id eſt uentriculantem. Nam quæ eſt iſta nominum lex, quendam uocare διηγκωνισμένον, & præterire cæteros? Quin διηγκωνισμένον, inquit, quaſi indignantem pulſum uocamus. Iam male præteris quaſi triſtantē, iraſcentem, & ſuccenſentem. Extra iocum, inquit, nam ualidum ſic appellamus. Serio ago bone G uir tu uero, cum ualidus dicendus ſit, διηγκωνισμένον uis nos dicere. Nam ualidum ſi diceres, qui ſit hic ualidus, te rogem, & qua illum ratione dignoſcamus: nempe uehementem quidem, ubi, cū premimus arteriam, renititur: & contrariū illi languidum, cum obſcuratur prementibus nobis, dignoſcimus. Validi uero, ſi etiam explices rationem dignoſcendi, fructum tulerit aliquē tua doctrina: ſi minus, etiam nomen hic modo, rem tradideris nullam. Vbi magna ui, inquit, ſubuertat tactum & impellat. Atqui ſubuertebat & uehemens. At minus, inquit, quàm hic, uiolenter. Ergo intenſe uehementem appellas ualidum hunc & διηγκωνισμένον pulſum? Scilicet, inquit, hoc ipſum. Igitur iam etiam magnopere uelocem, faciendum eſt nobis, ut non uelociſſimum, ſed aliud quid appellemus: & magnopere magnum, non maximum, ſed alio nomine: itaq́ꝫ reliquos. Quòd ſi illis hoc ſatis eſt, ſi uelociſſimum dicant & maximum, tardiſſimum, rariſſimū, creberrimumq́ꝫ: quin hic quoque ſufficiat uehementiſſimum dicere? Neque eſt ducendum finitimam aliquā uehementiæ memorari aliam differentiā: nam, quæ in unoquoque genere fiunt intenſiones, non ſunt extra genus: neque enim admodum album aliud, ac album, eſt: neque admodum nigrum, quicq̄ eſt præter nigrum: itaque nec admodum uehemens, aliud eſt, atque uehemens. Quare ſunt hæc omnia mera deliramenta, quæ neceſſario conſequuntur, quòd iſti ordine non diſtinguant ac dige- H rant, nec notionem ſingulorum pulſuum, nec cauſas, quæ eos efficiunt. Nanque, quod ſæpe iam diximus, qui ueritatem ſpectat, debet ab ipſis rebus ingreſſus, quot hæ ſint, & quæ, explicare, deinde nomina ipſis ponere, mox de ijs dignoſcendis agere, ab his de cauſis, poſtea de præſagitione: id quod nos fecimus. Atque in hoc opere, pulſuum differentias perſecuti omnes ſumus. In opere de pulſibus dignoſcendis, quo pacto in quaque harum applicatis digitis, exacte debeant ſentiri. Inde lucubrationem de cauſis compoſuimus. Secundum hanc de præſagitione. Sed hoc loco (quandoquidem agimus de prima, quę quid referat ad artem colendam, primo in libro explicauimus) ſummam iam faciamus diſputationis de vehementia.

* Dictio hæc non eſt in antiquis græcis.
† προσφάτοις

* Aliter, voēs id eſt cogitas.

Qui Galeno ſit Vehemens pulſus. CAP. 5.

PVlſus eſt quidā, qui tactū ſubuertit. i. valde & cū reniſu quodā pulſat. Hunc ſiue uehementē, ſiue contentū, ſiue quicquid uiſum eſt uocare, hoc conſtituto, dignoſci ſcito eū, vbi plurimū digitos infigimus, nō leniter palpamus. Cauſa eius, facultatis robur pulſus efficientis. Proinde, ſi de medicis vocabulis primo oīs nr̄a ptās ſit inſtituēdis, cōtentū eū pulſum, nō vehemētē appellemus: nūc, qa à plurimis iā pridē vehemēs eſt vocitatus, nomen nihil mutamus: tametſi vulgo non ſimus

neſcij

A nescij vehementiæ nomen actioni semper tribui validæ simul & citatæ: siquidem luctæ vocantur vehementes. Et hercle genus leonum appellant omnes vehemens, quoniam huius quoque contentam actionem atq; citatam conspiciunt. Quam ob rem, si mihi nomen sit instituere liberum, simplicem"pulsuum qualitatem renitentium & euertentium tactum, vim, vel robur, vel cõtentionem appellem, vel quid tale aliud: quæ vero ex hac est & celeritate conflata, vocem vehementiam. Nũc vero, quandoquidem vehementiæ nomen maxima pars medicorum vsurpauit pro vna de primis differentijs, esse illud statui non vitandum: atq; ea re pulsantem robuste pulsum, nominaui vehementem: imbecille,"languidum. Neq; quicquam interest, robuste dicas, an valenter, an violenter, an contente. Huius causam, mouentis arterias robur dico facultatis esse: dignosci, si digitos alte infigas. Nam, cum ita attrectes, validus pulsus videtur validior, ꝙ acrius digitis prementibus resistat: at imbecillus adeo non nunquam concidit & deijcitur ab illis, vt priuatum pulsu hominem dicas. Verum in sequẽtibus lucubrationibus de his tractabimus. Hic mihi finis esto huius disputationis.

...t. 2. 1. par. ...a.f. 570 col. 1 ...Et col. 2. b

...ibid. col, 2. a

Aduersus Pneumaticos de Pleno & Vacuo pulsu, ac de Ratione nominum transferendorum. CAP. 6.

B NAm ad decantatam illam mihi certum est plenitudinem me cõferre, in qua oẽs sudarunt me dici iuniores, nec minus nobis certe negocij exhibiturã, non in hoc quidem solum opere (nã hoc quidem feras) sed multo plus, vbi de dignoscendo differemus: cuius fatemur quidem esse euidentem notionem, sed notitiam eius repræsentari negamus sensui vllam: verum de ea dignoscenda post hac dicemus. De notione nunc, quandoquidem & hanc, sunt, qui conturbent, verba faciamus. Itaq; à rebus ipsis exordiamur. Aut arteriæ corporis erit quædam qualitas,"plenitudo, aut infusæ substantię. A nominibus hinc maxime incipias. Plenum dicimus dolium vini esse, & plenum farinæ culeum: sic etiam theatrum, sic curriculum, vel curiam esse plenã hominum dicimus: & cõtra, vacuã. Haud aliter ventrem, & os interdum dicimus plenã esse, interdum vacua.

...t. 2. 1. par. ...fo. 570. col. b

" Os tibi sit plenum Thyrsis mea melle decorum,
" Atque fauis plenum, Ægiali tibi carica cibus.

In summa quoduis vas, quod quidem internam habet vllam capedinem, vel plenum vel vacuum dicimus esse: cum eius ab alio corpore vno vel pluribus capedo occupetur, plenum: vacuum, si præter aerem contineat nihil. Ita proprie omnes mortales & præcipue vocant. Hinc iam quidam, ad suas artes qui traducunt, non iam proprie vtiq; neque prima ratione, sed secunda & tropice, hic C lanam appellauit plenam, vinum ille, alius aliud, vsu quisque rem æstimans: nam illa, quæ perseuerantem eum & constantem habet, hanc plenam vocant: Vt, qui vinum gustarunt, cum diutissime sentiant qualitatem perdurare: nam, si abeat extemplo, & pereat vel qualitas, vel vis, vel vtilitas, vacuum illud vocant. Et vero sic sermonem quoque aliquando falsum, vacuum appellant. Non tamen, cum quempiam mente vacuum esse dicant, metaphora iam vtuntur: nec item, cum graciles homines corpus habere vacuum carne dicant, & crassos plenum: sed intelligentiam in his vasis seruant & contenti, in quibus (vt exposuimus) proprie & præcipue plenum & vacuum recepta sunt. Iam alia corpora διάκενα hoc est fistulis inanibus cauernosa, dicunt, non κενὰ. i. vacua, vt spongiam & pumicem: nanque aerem non numerant corpus, sed regionem quandam, & locum vacuum ad excipienda corpora appositum. At non, qui ratione quicquam sunt de aere cõmentati medici iuxta ac philosophi, vacuum eum prorsus esse putant: sed quidam, in quorum etiam nos sententia sumus, vnum esse corpus vndique sibi continuum, quod nusquam habet quicquã intextum vacui: alij multa corpora in vacuo parua & prima committi, concurrere & repelli, non connecti tamen, nec confundi. Sed. n. vacuum pulsum ita non queas appellare, ac vulgus dicit vere vacuum: quippe tale non sit quicq̃ in orbe, ne per excellentiam quidem: nam, cum nullum existat omnino vacuũ D in mundo, qui sit per excellentiam quicq̃ vacuum? Quare vacuum relinquitur vt vocemus, quo culeum, vel vtrem, vel calathum, vel saccum, vel omnino quodlibet vas. Quod si ita accipiamus, bifariam talem pulsum interpretabimur: vno modo, vt dolium, vbi aerem contineat tantum: altero, vt vtrem, vel culeum, vel aliud tale, cuius possunt tunicæ considere: quemadmodum inflatus vter vino manet perpetuo vacuus, sed aeris plenus: quem si tamen euacues, vt vndiq; considat plane, ibi fit vacuus. Itaq; arteriam esse aut eo modo vacuã dicemus, vt quæ aerẽ contineat: vt, q̃q̃ sit plurimũ inflata & distenta, vacua sit tñ appellanda: aut non sic, uerum ut de utribus retulimus, qñ & aerem ijs exhaurias. Prima quidẽ significatione uacuus pulsus erit talis, qualẽ Erasistratus natura semper asserit ipsum esse: altera, nihil à paruo differet: nã tertiã significationem, nec Archigenes, nec Agathinus, nec Magnus, nec Athenæus, nec alius ex Pneumaticis medicis agnoscet ullus, cum pauca, inquam, corpora arteria contineat, regionem autẽ uacuam plurimam: nullam enim in mundo reperiri existimant talem: unitam uero sibi totam substantiam. Restat ergo, sicuti diximus, ut aut paruum pulsum, aut aereum uocemus uacuum: itemq; contrarios ijs, plenos, magnũ, & eum, qui humidam speciem habet, ὑγροφανῆ Græci appellant: Sed hos. s. infusæ substantiæ ratione, cuius quidem maxime ratione appelles proprie uel plenum uel uacuũ uas: at aliter arteriæ corporis ratione, id est, eius tunicarum, quas rectius sane duras & molles, non plenas uoces, uel uacuas, quod simila-

re

re corpus(niſi per metaphoram,quæ ab diſciplina ableganda eſt ſcientiali)quod vacuũ vocetur vel E
plenũ,ſit nullum.At,ſi nomina propria ſuppetant,his vti nos par ſit: ſi non,definitione præſtet ſingulas res explicare,quàm à metaphora nomina mutari: ſiquidem docere inſtitutas,non obtundere. Tamen apud eum quidem,qui iam rem didicit, quo compendioſius explices, nominibus à metaphora ſumptis & abuſu, nihil eſt cauſæ, quin rem exprimas: verum omnium doctrina prima rerũ artificialium, quò aperta ſit & diſtincta,propria nomina quærit. Ergo arteriæ corpus, hoc eſt eius tunica, aut iuſto durior eſt,aut mollior, aut moderata certe & in natiuo ſtatu. Nec vero in hoc ipſo iam,vel aeream quandam dicemus,vel humidam contineri ſubſtantiam: vnum eſt enim quod vndequaque ſibi cohæret, niſi foraminibus quibuſdam præditum ſit valde minutis: quæ tamen omnino complectantur etiam,neceſſe eſt, vel aeream ſubſtantium, vel humidam, vel halituoſam: vel conſideant vndiq;. Verum, quæ conſiderunt, inſtar ſunt nulla planè obtinentium foramina: quæ humorem vero,vel vaporem,vel aerem continent,mollius reddunt corpus arteriæ. Itaque eodem reuoluimur,quod dicebamus à principio, aut duram eſſe arteriæ tunicam, aut mollem: nam, qui intercurrit ſermo, nullam demonſtrat tertiam naturam aliam, ſed duarum commemoratarum diuerſas generationis cauſas. Sed hæc res, quam dico, nihil ad inſtitutum pertinet. Equidem vel omnes libenter expoſuerim durorum & mollium generationes, ſi id mihi vllum fructum poſſet ad F
præſens inſtitutum ferre: idq; dabo operam, vt, quantum facere poſſim, breuiſſime explicem. Quando omnia corpora ex terra,aqua,aere,& igne conflata ſunt: in quibus exuperat,vel terreſtre elementum, vel aquoſum, ſi gelu concreuerit,non poſſunt ea non dura eſſe: In quibus igneum vel aereum, vel humidum elementum inconcretum excellat, mollia hæc omnia eſſe. Et item, ſi foraminibus ſint prædita vel meatibus: ſi ſuperior ibi ſit terreſtris ſubſtantia, vel aquoſa concreta, facit neceſſario ad totius corporis duritiem: ſin ſubtilis, vel humida, ſed non concreta, ad mollitiem. Quæ cum ſic habeant, iure iam de illis quæſierimus, cui nam potiſſimum rei ſubiectæ aſſignent nomen plenitudinis. Sanè enim,aut duritiem vocant plenitudinem abſolute, aut aliquam de commemoratis eius differentijs: differentiæ erant, cum vel ſiccitas excellit terreſtris, vel concretio humida. Aut ergo meatus quoſdam hæc res habet,aut non habet. Similiter, vacuitatem, vtrum mollitiem vocent, an quam eius differentiam: cuius quidem erant etiam differentiæ in excellentia aut ſubſtantiæ ſubtilis, aut aquoſæ inconcretæ. Verum nullam committent vt reſpondeant harum: nam ita, nihil profecto eſſe plenitudinem aliud, ac duritiam, ſtatuerint, & vacuitatem nihil aliud, ac mollitudinem. Recedunt vero à ratione omnibus modis quidam impudentius, non nulli ſanè verecunde: fuga honeſta quidem illa ad ſpiritus recipit ſe facultatem: nam, quemadmodum vini, G
aiunt, qualitas dicitur plenitudo, ſic ſpiritus quædam eſt plenitudo. Atqui, cum iam hîc petimus, vini quam plenitudinem appellent, vt declarent: non poſſe dicunt rem explicari. Quomodo igitur, cedo, audetis nominare, quod explicari non valet, aut diſcere de vobis nos ſperatis? Nam, ſi nec docere rem valetis, nec explicare oratione, qui tandem aliquid diſcamus de ſcriptis veſtris, aut iudicemus? Enimuero, en vobis, inquiunt, in ægrotis oſtendo plenum pulſum. Recte igitur feceris, mihi crede, ſiquidem exprimi oratione nequeat, ſed monſtrari, ſi nihil de eo conſcripſeris, rem autem nudam oſtenderis nobis. At & ſcribis, vt ſi explicare poſſis, & oſtendere non vales: ſiquidem doctrina conſtare citra interpretationem in oſtendendo nulla poteſt. Admouere igitur me digitos iubes ſcilicet arteriæ, inde ſubijcis: En tibi plenus hic pulſus eſt, quem nunc ſentis. At hoc, ſi ſimplex accidat & vna pulſibus qualitas, recte dicatur: nunc, quando variæ hæ vel veſtra ſententia ſint, occurrant verò repente omnes: abſque interpretatione, non poteſt fieri, vt iam vllam ex illis intelligamus. Atqui iam tango, vt vis, arteriam: ſed, quia, quid tu ex accidentibus eius voces plenitudinem, me latet, nihilo ego ex tua oſtenſione intelligo clarius rem, ac nuper, cum oſtenderes nihil. Diſtendatur ſanè, cum admoueam pulſui digitos, plurimum in longitudinem & circulatim: ſi ſtringam etiam & premam, violentius in tactum incurrat: videatur præterea durus & velox. Et, ſi violentum eius occurſum putem plenitudinem appellari, quid, an non res oſten H
ſioni accidat abſurda? nam, quem ante dicimus vehementem pulſum vocare, hunc iam obliuiſcimur, ac diſcimus appellare plenum. Quare aut aliud ſymptoma diſtentionis arteriæ adduce, cui plenitudinis me iubes vocabulum tribuere: aut, ſi nullum præterea ſit aliud, nomen inuehis pulſibus, rem doces nullam. Nam, ſi tibi hoc ſatisfacit, ſi rem dicas non poſſe explicari oratione, dabis certè mihi quoque, vt dicam alias eſſe præter illas, quas vos recenſuiſtis, qualitates pulſuum, quæ in diſtentione arteriæ aduertantur, numero tres, male à vobis neglectas. Si me rogetis, quas nã has? nominibus proprijs exprimi dicam non poſſe: ſed metaphora, ſi vultis, audebo docere. Nam, vt vocem quandam albam, eſſe aliquã nigrã dicimus, ſic pulſum etiã quendam album dixero eſſe, quendam nigrum: atque hanc primam ſtatim qualitatem à vobis eſſe prætermiſſam: alteram porrò ſecundam, ex qua vel dulcedo aliqua eorum, vel amaritudo conſpicitur: Eſſe autem per metaphoram accipienda etiam hæc nomina, quod exprimi oratione res non poſſit, demonſtrari poſſit tamen. Ecce tibi pulſum oſtendo hunc amarum. Iam tertia qualitas eſt, non illa quidem verbis expreſſa, ſed quæ tamen poſſit monſtrari. Voco eam, vt eam deſcribam, acerbitatem: nam in guſtu vt animaduertimus acerbum ſuccum, ita in tactu arteriæ occurſum quaſi acerbum. Qua ſiquis via

inſiſtat,

A inſiſtat,vel triginta dicat,nedum tres, pulſuum differentias eſſe præteritas. Et hoc mihi præter cæ-
tera,fac,attendas,eſſe humorem,qui proprie acerbus appelletur: plenũ vinum proprie nullum, q
ſi ſic quis appellet,metaphora vtitur,quemadmodum ſuperius expoſuimus. Sane omnibus homi
nibus à proprijs nominibus poteſtas eſt transferendi: à translatitijs autem alias ducendi metapho
ras,nõ item: neq;.n.hoc eſt permittendum,ne poetis quidem,nedũ his,qui ſcientiam aliquam & di
ſciplinam profitentur. Quare ab humoribus transferenti ad tactum nomen acerbum, quod ab hu-
moribus proprie incepit, ignoſcendum eſt. At,ſi à plenitudine,quæ in guſtu eſt, ad plenitudinem
velis traducere,quæ percipiatur tactu,parum legitime ſane facies tranſitum. Quin etiã,qui ducit al
teram à prima metaphora,licentiam is ſuperat poetarum. Nam, hoc ſi ſemel conceſſum ſit, hercle
etiã tertiam ab ſecunda audebit,& quartam à tertia,atq; quintam à quarta facere metaphorã, vt pla
ne enecentur,quos obtundunt. Tametſi nec à proprijs licet quibuslibet nec poetis transferre: im-
mo,ſi vel Pindarus ſis,& Oceani folia dicas fontes,non collaudere:ac multo minus,cum, Veracem
aũt ſuper incudẽ fabricare linguam,aut aliud quid tale dicas. Sed enim nihil, ita loquacitatem effi-
cit,vt qui deſignat quicquam,& temerarius eſt in illis, quæ ignorat. Nam differentias cuiuſq; rei,
quot ſint numero qualesq; ſpecie, viri eſt inuenire, logicam nauiter meditati: deinde nomina eis
B inſtituere,rhetoris partes, aut verius dialectici ſunt. Vbi ergo homines, qui nec logicam ſpecula-
tionem exacte tenent, nec interpretari valent,ad res aſpirare,quæ ſuperant ipſorum facultatem, au
dent: cum ipſi verba funditant, tum reprehenſores impellunt, licet maxime ſtudeant breuitati, in
eandem orationis prolixitatem: id.ſ.quod mihi nunc vſu venit. Siquidem à mea perpetua breuita
te diuellit ipſorum me numerus erratorum: tamen faciam etiam hic,vt ſim,quantum poſſum, bre
uis: quod quidem aſſequar,ſi generalia peccata atq; cõmunia omnium reprehendam, & ſingulo-
rũ priuata prætermittam. Cõmunia & generalia hæc ſunt:vtrũ certam qualitatẽ arteriæ tunicæ de-
nunciet plenus pulſus,an infuſæ ſubſtantiæ quantitatem vel qualitatem, an innati ſpiritus (nam &
hoc ſunt auſi quidam dicere) aut facultatem quandam,aut qualitatẽ.Ipſius.n. corporis arteriæ qua
litates,quod paulo ante demonſtraui,neq; plenitudo vocari,neq; vacuitas,ſed duritia & mollitudo
iuſtius debuerunt: ipſius vero infuſæ quantitatẽ ſubſtantiæ, recte quidem plenitudinem voces, &
vacuitatem: at inter has nihil intereſt & magnitudinem paruitatemq;. Quòd ſi non quantitatem,
ſed qualitatẽ ſubſtantiæ contentæ in illis denotari à nominibus iſtis dixerint,haudquaquam appel-
lauerint proprie: eſſe tamen confirmauerint quandam differentiam,ſed eam ſenſui incognitam: vt
in libris de dignoſcendis pulſibus oſtendemus. Spiritus vero plenitudo & vacuitas ſola, longe etiã
C minus percipi poteſt. Nam,ſi quis,vt cauſam,eam in oſtendendo ſumat,roboris eius vehementem
pulſum ſtatuet ſignum,& imbecillitatis languidum:qui autem hæc poſuerit, de ſecta erit pneuma
tica. Quare vel hic,quod liquet,nec cõmunem notionem, nec ſenſus affectum ad cognitionem per
uenientem proferet,ſed ſuum placitum colet. Atqui non eſt in explicanda rei notione,neque in di-
gnoſcenda ea admittendum placitum, ſunt.n.cõia omnium: ſed in ſolis cauſis prędicandum: quod
nos faciemus in commentarijs de cauſis pulſuum: in quibus,vt cauſas, quæ pulſus variant, omnes
referamus, placita attingere cogemur: hoc loco contra, nullum debet oratio, vel leuiſſime attinge-
re decretum. Hæc duco hic de plenitudine & vacuitate ſufficere,quarum in libris de dignoſcendis
pulſibus ampliorem mentionem faciemus. Et etiam, quæ longiſſime nugatur de ijs Archigenes,
in examinando eius libro de pulſibus explicabimus. Nam ita à primo ſtatueram,vt quatuor his lu-
cubra[illegible]nibus eſſem contentus,quarum iam mentionem frequenter feci,primę huius,quam nunc
in manibus habemus,alteræ de dignoſcendis pulſibus,tertiæ de cauſis,quartæ de præſagitione. Ve
rum,quia alij me multi,induxerunt & impulerũt, vt in librum Archigenis de pulſibus ſcriberem:
† atq; demonſtrauerunt modo bene illum dixiſſe,alicubi etiam offendiſſe: reddiderunt hanc nobis — † *Aliter ex antiquis græcis. oſtendens, quæ nã recte, ab ipſo, & quæ nã nõ recte dicta ſunt, reddiderunt, & cæt.*
compendioſiorem narrationem. Nam hîc à ſingulis ſeparatim diſcedemus, ac ipſa generalia poſt-
D hac perſequemur: non perinde, vt in ſecundo ante hunc. Etiam hoc ipſo in libro, quo loci de vehe-
mentia dixi,vt errata declararem,ipſa verba citaui Archigenis.

Quæ proprie ſint Duri & mollis ſignificationes, quamq; in ipſis intelligendis Pneumatici decepti ſunt. CAP. 7.

QVare ad diſputationem iam de duritia & mollitudine digreſſus, faciam, vt hic quoque iſtos
oſtendam in nominibus eſſe lapſos: quam ob rem in dignoſcendo etiã præſagiendoq; ſunt
hallucinati. Nam, cum vna ſignificatio ſit propria vtriuſq; nominis, miror ẽ metaphoris
hos metaphoras ducere. Nam quem fugit ferrum,lapidem,lignũ,dura nos corpora vocare: oleum
vero,& lac,& aquam, mollia? Arbitrum.n. oẽs nos homines habemus duri corporis & mollis, ta-
ctum. Hunc cum extrinſecus obiectis applicamus,quæ illũ offendimus recipere, & quaſi ſubeun-
ti cedere,mollia appellamus: contra,quæ vim afferunt cuti noſtræ,& protrudunt,ſi hæc cedens vr-
gentia intus excipiat,dura illa vocamus. Nam,omnino ſi cedat,& deijciatur ab vrgente, quod con-
cidit,imbecillius omnes: quod deijcit,validius vocant: nam hoc modo validus ventus non nos tan-
tum proſternere & deturbare ſolet,verumetiã arbores maximas,atq; naues. Et etiã nos ipſi,æs,fer-
rũ,lapides,ligna,& ſi quid his ſit durius, ſi modica ſint mole,facile diruimus. Atq; hactenus diſtat à
duro validum: hoc enim, vt modo diximus, exturbat priſtina ſede & euertit, ſi quid attingat: du-

rum,

rum.ſed non validum,non exturbat quidẽ,ſed ſubit rem molliorẽ, excauans, ſuffodiens cogensq́; E
eam. Atque hæc Plato etiã dixit dura eſſe,quibus cedit noſtra caro: mollia, quę carni. At multo hęc
Ariſtoteles elimatius,qui non,quod cedit,vocat molle:ſed ei addit,modo,quod in ſe ipſum, modo,
quod loco non mouetur. Siue.n.ſic dicamus, Molle eſt,quod in ſe ipſum cedit:ſiue hoc modo, Mol
le eſt, quod cedit, nec de loco migrat:bene definierimus. Iam,ſi etiam ſimul vtrunq; addamus, vt in
ſecundo libro Ariſtoteles de generatione & interitu fecit, ac Molle dicamus eſſe, quod cedit in ſe
ipſum,nec migrat: adhuc definiemus apertius: quòd duobus proprijs ſymptomatibus ob oculos
ponamus molle: etenim tum in ſe ipſum cedit,tum loco non mouetur. Vtrunq; autem ſoli accidit
illi: nam cedere quidem commune ſymptoma eſt mollis & imbecilli: at in ſe ipſum,ſolius eſt mol
lis:vt non in ſeipſum,imbecilli tm̃. Itemq́;, vt in vicinum locum migratio, proprium infirmi eſt: ita
non demigrare, vnius mollis. Proinde, quod cedit in ſe ipſum, nec migrat tñ, oẽs vocant molle: &
id,quod eo illud adigit,durum. Neque ſunt, vt aliorũ quorundam nominum, diuerſæ ſignificatio-
nes,ſi proprie appelles, non tropice, mollis & duri. Omnino enim ea peritiſſimus omnium in di-
ſtinguendis ſignificationibus exponeret Ariſtoteles: quomodo inferius hoc in ipſo ſecundo libro
de generatione & interitu differens de humido & ſicco, vtrunque docuit hoc varias ſignificationes
habere: at non durum & molle; nec illo in libro multis dixit attribui, neque vero alio in vllo: nec F
etiam Plato. Cæterum nominis vnam vtriuſq; ambo illi viri repererunt ſignificationem: ſiquidẽ
proprie, vt diximus, vtaris non tropice. Metaphora enim immenſum ſignificationum numerum
ſuppeditabit,non horum tantum nominum,ſed & ſignificationum aliarum omnium. Adeoq́; Pla
to ipſe ait in Sophiſta: Duros mihi narras, & renitentes homines. neutrum corpori quidem voca-
bulum tribuens, nec durum,nec renitens, verum animo, eiusq́; præſertim moribus. Ad eundem
modum vinum dixeris durum,per metaphoram quidem: & vocem duram,ſtudium etiam, & vi-
tam: præterea inſtitutum, legem,ventum,aquam, ſi aut ſæuum, aut ſolitarium, aut moroſum, aut
triſte,aut concoctu,aut ſuperatu difficile, aut eiuſcemodi quid aliud, ex metaphora voces: At du-
rum corpus, quod proprie & primarie appellatur, renititur, & nihil tangenti cedit. Eodem vero
modo hominem durum vocant, qui eſt ſolitarius,& difficilis,atq; vbique repugnat. Legem etiam
duram,& iudicem,qui à venia danda ſunt omnino alieni: At vinum durum, cum forti ſit qualita-
te,& violenter pungat vel caput,vel ſenſum guſtatorem: Iam aquam duram, quæ non facile con-
coquitur,tardeq́; in corpus permeat,& diutiſſime ſecundũ præcordia ſubſiſtit: Et quicquid aliud,
quod durum vocamus,non quidem proprie vel præcipue,ſed per accidens & à quadam traducen-
tes ſimilitudine,eo pacto appellamus. Quia vero multa corpori duro accidunt, vnumquodq; eorũ G
metaphoras ſuppeditat: nihilo magis idcirco tamen prima eſt negligenda ſignificatio & propria.
Tangibile eſt etenim durum,ac durities qualitas tangibilis. Cũ ad guſtum iam,vel olfactum,vel vi
ſum,vel auditum deriues in oratione nomen, ibi auditorem oportet ſimilitudinem cum proprio re
cordari. Etenim examen hoc eſt metaphorarum, recte ſint,an ſecus ſumptæ: nam, apertam quæ ſi-
militudinem illuſtremq́; habeant,probamus: obſcuras & tectas repudiamus omnes. At neq; quic-
quam norunt aliud recentiores medici probatæ interpretationis, quo illis fit, vt nihil ſit obſcurius:
neq; ꝙ metaphoræ,niſi in tempore,non ſunt vſurpandæ. Sed enim,ſi obſcura ſint duntaxat ſcripta
iſtorum, minus fortaſſe culpes: nunc, quando ipſam rerum veritatem, quas aggrediuntur docere,
ineptis iſtis metaphoris labefactant,acerbius eos iure reprehendas. Cum vero eo inſuper quis deue
niat ſtuporis,vt,cum prima & peculiariſſima nomina ſuis aſſignet rebus, accipiat per metaphorã
ſignificationes, quî feras? Nam vocem albam ex metaphora intelligas, cæterum colorem album
etiam æque ex metaphora non accipere potes: nam, hic niſi proprie albus dicatur, quid iam aliud
ex illis,quæ proprie dicuntur? Sic etiam hominem acerbum vocamus per metaphoram:vinum ve
ro acerbum non item per metaphoram,ſed præcipue & proprie. Nam,vt,ſi quis vinum theræum,
acerbum vocet: mox reprehenſus ſit perperam cenſere,qui vinũ dulce, quod prorſus abeſt ab om- H
ni acerbitate, ſic vocet: ineptus videatur,ſi ea ſe ſignificatione dicat vſurpaſſe acerbum vinum,qua
homines interim eſſe dicimus acerbos,perinde ac iniucundos: Ita,ſi quis tangibile aliquod corpus
appellauerit durum: ac eo modo vocabulum velit interpretari,quõ vinum dicitur durum:hic ſane
parum mihi ſapere videatur. Nam,poſteaquã oẽs qualitates tangibiles ſortitę nomina ſunt,ex me-
taphora ſtultum eſt alia illis accommodare. In olfactu vero non omnium qualitatum ſunt nomina:
vbi translatitijs nominibus permittas vti. In tactu omnibus ſua nomina ſunt: id quod quodam loco
Ariſtoteles docuit,atque nomina eorum ordine omnia expoſuit: quæ ipſe quoque narrabo: Calor
frigus, ſiccitas humiditas,grauitas leuitas,durities mollitudo,lentor friabilitas,aſperitas læuor,craſ-
ſities tenuitas. Itaque exprimi tangibiles omnes qualitates poſſunt, & corpora non ſecus ijs prædi-
ta: quippe horum pariter ſeptem ſunt oppoſitæ coniugationes, & nomina xiiij. Prima eſt oppoſi-
tio calidi & frigidi, altera ſicci & humidi, tertia grauis & leuis, quarta duri & mollis, quinta lenti
& friabilis, ſexta aſperi & læuis, ſeptima craſſi atque tenuis. Quare inſulſi nihil, obſecro, nugeris,
nec vocabulis latinis & omnium cõmunibus domo & abs te imponas ſignificationes: ſed corpus
arteriæ vel durum vel molle primo die & præcipue: at pulſum, eius ſtatum denunciantem non
proprie nec primo, ſed per accidens durum vel mollem voces, licet. Siue.n.ipſe arteriarum motus

pulſus

A pulſus eſt,non proprie dixeris,ſi motum appelles durũ. Siue is,quem tactui noſtro infligit, ictus: ſi
ue ſenſus ictus,nihilo magis hic proprie & præcipue durus dicitur:ſed denominatur.ſ. duri corpo
ris durus pulſus: illud vero ſolum non aliunde denominantes, neq; per accidens aut per metapho-
ram aut abuſum,appellamus durum,cæterum proprie & præcipue.Proinde, vbi quis pulſum du-
rum aut ex qualitate ſpiritus dicat repræſentari talem,aut ex proprietate caloris,aut alia de re,quæ
enunciari verbis valet, non doceri tamen, reijciemus eum, qui iſta nugetur & garriat: quod etiam
facit Archigenes in ſuo de pulſibus libro, & in ſecundo de ſignis febris.

GALENI DE PVLSVVM DIFFERENTIIS LIBER QVARTVS.

ARGVMENTVM LIBRI.

Refelluntur Veterum Definitiones,quibus Sectæ vnuſquiſque propriæ placitis
B adhærens, pulſuum ſe notitiam tradere opinabatur.

Quid Galenum coegerit cum Pneumaticorum nugis pugnare, ac Quid proprie ſit pulſus. CAP. I.

QVantum ad artis opera complexus ſit vtilitatis primus liber, diximus initio
ſtatim ſecundi libri.Etenim,quantus ſit vniuerſus numerus pulſuum, decla-
rauimus: atq; appellationes, quorum quidẽ appellationes ſunt, recẽſuimus:
iuſſiq; illi,qui ad commentationis huius voluerit cõmoditatẽ aſpirare, opus
reuoluere de pulſibus dignoſcendis, quod ſecundum hoc quatuor libris eſt
explicatum: ab illo,de cauſis lucubrationem quatuor libris: deniq; ad pręſa-
gitionem ex ijs inſtitutam pergere, quæ quatuor etiã libris continet.Nã,quę
in hoc opere de differentijs pulſuũ à primo libro diſputaui,& hercle,quę nũc
inſtitui ſcribere, ꝑꝑ recentiorũ medicorũ inanẽ loquacitatẽ diſſerui,amicorũ, quibus equidẽ mul-
tum reluctatus ſum, precibus adductus. Satius.n. ſtatuebã eſſe nequaquã inania & ſuperuacanea
C attingere,nec volentẽ nolentẽ cũ nugatoribus pugnare nugis: ſed.n. quidã audacia ſunt intoleran-
da:qui, neſcij cum ſint, quantũ in definiendo inſit difficultatis, temere tamen definiunt non pulſus
tm̃,ſed alia cuncta,tametſi definitionũ ſit nullus vſus,vbi res ipſę & ante definitiones intelliguntur:
vt in pulſus noĩe, quod intelligunt etiam omnes mortales,nedũ medici. Nã, vbi manũ protendẽtes
ijs porrigunt carpũ,medicosq; iubent pulſum tangere, eſt vero tum arbitrandũ pulſus eos nomen
vſurpare,vt ſi σκινδαψὸν dicerent,aut rem aliq̃ deſignantes,eã vocẽ proferrent?Equidẽ rectius di-
xerim, rem eos certam intelligere, illiq; aſſignare nomen pulſus. Vtrũ iam ita proferunt pulſum,
vt Hippocentaurũ,& Sirenas,vel Scyllam:an rei certæ,quę extat,nomen tribuunt?Rectius eſt hic
quoq; dicendũ,ſi quid ſentio,certæ rei,quæ reperiatur,eos attribuere nomen pulſus: atq; hanc rem
eſſe arteriarum motum:quas quidem moueri omnibus hominibus, dum viuunt, conſpiciunt om-
ni in parte corporis,vbi certe inſunt.Iam in partibus etiã inflãmatis pulſum quendam ſe aiunt ani-
maduertere:ad hæc tẽpora pulſare per febres vrentes, & à potu meri largiore, præterea in quibuſ-
dam doloribus capitis,maxime à ſolis ardore profectis.Quæ cũ ſibi inuicem declarant, non requi-
runt multa verba,quibus ſcatent iuniorũ medicorũ libri cũ præclaris iſtis cõfutationibus, quas in-
uicem inſtituunt de definitione pulſus,& de ſingulis eius differentijs, vt vehemente, magno, ple-
D no,æquali,ordinato,& reliquis:de quibus amplius in illis diſputaui cõmentarijs, quibus enarro pa
riter & examino Archigenis de pulſibus librũ: quando etiã cum alijs medicis iunioribus hunc ip-
ſum τῆς φιλοριςίας morbus eſt depaſtus,vt nouã in re noua vocem vſurpem. Etſi iſto malo Archi
genes eſſet indignus,in colenda arte vir non ignauus. Sed,vt pſora & lippitudine,qui propius acce
dunt,quidam corripiuntur inuiti,ſic ad iſtas definitionũ nugas vir ille illectus eſt, tametſi ad artem
colendam præter cæteros ille contenderet.Quòd ergo,quæ maxime ignorant, hęc affectant, breui
illis oſtẽdo,iubeoq;,vt nomẽ quorũlibet ponant.Deinde,vbi hęc egerint, verſiculorũ ab ijs nume-
rũ requiro,quãto velint interuallo percurrere definitionẽ eius,qua de re agit̃.Sane, q̃q̃ mire ſtupi-
di ſunt,pungit hoc tñ illos ſpecimen.Nã, hæc ſi de omnibus perinde dicamus, ſingulis de nomini-
bus,ſinguli libri conſcribi poſſint: ſint porrô verſiculi amplius mille. At nunc indignã rem videar
ſubijſſe,qui inducar,quo illorum inanes nugas detegam,de pulſibus mihi aliquid proponere.

Quàm Variæ extiterint pulſus definitiones à veteribus traditæ, ac de Ratione veræ definitionis inueniendæ. CAP. 2.

SIt ergo hoc ipſum primum atq; clariſſimum, pulſus: in quo ſi demonſtrem, in quam inciderũt
loquacitatem,ſimul de alijs apertus erit ſermo.Pulſum igitur motum definiuerunt arteriarum
eſſe. In quos diſputantes aliqui, primũ peccatum eſſe in definitione contendunt,quòd præteritum
ſit,

ſit,& cordis: nam in hunc modum definitum oportebat: Pulſus eſt arteriarum & cordis motus. E
Alij non cordis aiunt, ſed arterioſæ cordis partis addendum eſſe, vt hæc ſit definitio: Pulſus eſt ar-
teriarum motus, & ventriculi in corde arterioſi. Aut hercle ſic: Pulſus eſt arteriarum motus, & ar-
terioſi ventriculi cordis. Quos rurſus inſimulant alij, qui volunt male dictum eſſe, pulſum eſſe mo
tum abſolute: eſſe. ſ. præterea arteriarum alios motus, & cordis: vt qui concoquit ſanguinem in il-
lis contentum, & attrahit eum, apponitq;: pæterea qui excernit recremẽta: quare definitioni adij-
ciendum fuiſſe genus arteriarum motus: vt propria illorum, & non multorum motuum, ſit cõis.
Itaq; hanc definitionem inſtituerunt: Pulſus eſt arteriarum & cordis diſtentio atq; contractio. Cu-
ius quidem etiã definitionis tot fuerunt correctiones, quot ſuperioris: cum ei quidam adiungerẽt
cordis: alij non ſimpliciter cordis, ſed arterioſæ partis cordis: non nulli arterioſi ventriculi: alij ſini-
ſtri ventriculi: ſunt enim qui & hoc annectant: Vt tot exiſtant definitiones: Pulſus eſt arteriarum
& cordis diſtentio contractioq;. Pulſus eſt arteriarum & cordis arterioſæ partis diſtentio & cõtra-
ctio. Pulſus eſt arteriarum arterioſiq; ventriculi cordis diſtentio & contractio. Pulſus eſt arteriarũ
& ſiniſtri ventriculi cordis diſtentio contractioq;. Iam cum omnibus his bellum eſt alij virorum
cateruæ, qui non tantum hæc, ſed & membranas cerebri confirmant pulſare: ſunt, qui etiã cerebrũ:
alij vtraque: aliqui præcipue cerebrum, membranas per accidens. Contra alij nec membranas cen F
ſent, nec cerebrum pulſare præcipue, cæterum ad arterias hoc pertinere, atq; per accidens ad illa:
nam attolli illa vnà cum arterijs aiunt, quas habent frequentes. Quam ob rem, ſi cum illis tantum
attolluntur, nullam ipſa obtinentia facultatem eius, quem commemorauimus, motus, nihil ſupe-
riores definitiones amplius acceſſionis deſiderant. Quòd ſiquã, vt arteriæ, obtinent facultatem pe-
culiarem, cerebri & eius membranarum in definitione erit neceſſaria mẽtio, atq; tota definitio hæc
erit: Pulſus eſt diſtentio & contractio cordis & arteriarum atque cerebri & eius membranarum.
Sin autem alterum modo illorum ea eſt facultate, eius faciemus vnius mentionem, atq; vel hunc in
modum definiemus: Pulſus eſt diſtentio & contractio cordis & arteriarum menyngumq;. Vel ſic:
Pulſus eſt diſtentio & contractio cordis, arteriarum, cerebriq;. Ac ſimilis vnoquoq; in genere cõ-
memoratarum definitionum acceſſio fiet: nam quibuſdam ſatis, vt dixi, fuit dixiſſe, Pulſus eſt di-
ſtentio & contractio cordis & arteriarum: quidam non ita abſolute, ſed vel arterioſi cordis ventri-
culi, vel ſiniſtri, vel partis arterioſæ eius adiecerunt. Iam cuilibet harum definitionum, hi cerebrũ,
illi menyngas, alij vtrunq; adiungent, exiſtetq; definitionum numerus non paucarum. At vero de
cordis ventriculis eſt non minor illis diſceptatio, quia aliqui dextrum non arbitrantur pulſare alij
pulſare quidem, at non primo & ſua ſponte, ſed vnà cum illo, qui ſpiritualis vocatur, moueri. Pro- G
inde, qui ſiniſtri ventriculi cordis, aut arterioſi, aut quoquo modo aliter appellent, fecerint mentio-
nẽ, ab illis hi diſſidebunt, qui etiam putant dextrũ pulſare. Alia præterea maior diſſenſio medicis
iam olim de arterijs fuit: nam eas quidam ſua ſponte dicebant pulſare, ingenita præditas, perinde
ac cor, ea vi: de qua Praxagoras natione eſt. Alij pulſare quidem: nam ipſam diſtendi tunicam earũ,
contrahiq;, non ſecus ac cor: ſed facultatem non habere, quæ hoc agunt, innatam, ſed cordi referre
acceptam: in qua opinione Herophilus eſt. Eraſiſtratus neutrũ probat: contendit.n. pulſare cõtra,
ac cor, arterias: illud, cũ diſtenditur, repleri eo, quod cõſequitur ad vacuatũ: arterias, cũ replẽtur, di-
ſtẽdi: repleri aũt immiſſo à corde dicunt ſpiritu. Simul itaq; fieri vtranq; eſt neceſſe, diſtẽtionem &
repletionem earum, verũ alteram antecedere alteri rõnem cauſæ obtinentem, in corde diſtentionẽ,
repletionem in arterijs: vt cernitur & in externis rebus. Folles fabrorum, quia diſtenduntur, proin
de replentur: ſacci, culei, vtres, ꝙ impleantur, idcirco diſtẽduntur. Quare definitio, quæ totam rei
eſſentiam eſt ob oculos poſitura, nihil debet eorũ, quæ illi præcipua ſunt & propria maximè, omit-
tere. Sed, quãdoquidẽ controuerſia de eſſentia eſt, neceſſario ſua erit cuiq; ſectæ definitio. Proinde
eſt Eraſiſtrati diſcipulis ita definiendum, vt Eraſiſtrati peculiare placitum in pulſuũ eſſentia ſimul
appareat: Herophili aſſeclis, vt peculiare Herophili: alijsq; ſimiliter omnibus definitio ſigillatim H
efficiẽda eſt ſuo placito conſtans: ſed hoc vero ipſum, qui ſciat, eſt illorum prope nemo. Iam illo eſt
operæprecium magis ſcire, definitionũ eſſe genera duo prima: alterũ, quod planè rei notionem ex-
plicat: quã, qui ponunt rei nomen, habent: Alterum, vt dictũ eſt, quod docet eſſentiã. Virtus eſt ſua
vtriq; definitioni: illi, quæ notionẽ explicat, vt omnibus ſit teſtata, qui eadem vtuntur lingua, & ad
rei eſſentiam ne aſpiret: huic, quæ eſſentiã docet, vt ei, quæ notionem ſubijcit, conſentiat: non ſit tñ
cum ea eadẽ. Itaq; hoc tibi primũ ſit indicium hominum inanium & vanorũ, vbi eos rei propoſitę
afferre vnam definitionẽ audias. Nam ſunt, in quibus non iam duas, ſed tres præſtat, vel quatuor fa
cere, Primam, quæ eiuſdem linguæ omnibus hominibus ſit confeſſa, quæ quidem de rei eſſentia ni
hil ſtatuit, ſed in nuda limitatur notione: Alteram iam, quæ aliquantum recedat de notione, atque
non nihil accedat ad eſſentiam: Ad hæc tertiam, quæ amplius cũ de notione, tum de eſſentia aperiat:
Poſtremo quartam, quæ doceat totam eſſentiam. Atq; hanc quidẽ oſtendendum eſt ad tertiam re-
ferri, quam rurſus ad ſecundã, atq; illam quoq; ad primã. Prima vero debet ex ſe ipſa habere fidẽ,
res perſpicuas explicans manifeſtasq;. Vnde definitionem eam Ariſtoteles nominis appellauit:
vt ſi definitionem diceret nomen interpretantem: Alteram definitionem (quidã eſſentialẽ vocaue-
runt) definitionẽ dicit eſſe, quæ, quid ſit, explanat: nã, quæ ſit cuiuſq; definiti eſſentia, hanc dicit do-
cere.

A cere: propria vero accidentia eius vnà complecti definitionem notionis. Putat aliam praeterea esse definitionem, quae essentiam rei doceat. Sed quid orationem produco tantis de rebus, quae commentaria flagitauerunt duo, quae in Aristotelis librum secundum conscripsi secundorum analyticorum? In ipso tibi pulsu haec faciam, vt sigillatim, quam potero breuissime, ob oculos ponam: qui vero versatus prius est in illis commentarijs, facilius, quae paro dicere, assequetur. Quibusdam in partibus cutis percipimus motum quendam, non modo si attingamus, sed interim oculis etiam. Hic, in omnibus valentibus motus, multis corporis partibus cernitur, de quibus est carpus manus. Atque palàm quidem animaduertimus quiddam de profundo ascendere, & nos ferire: ab ictu interdum aperte id recedere, inde requiescere. Interdum à primo statim species repraesentatur requiescentis, ac deinde ascendentis iterum ferientisq́ue, atque mox recipientis se rursus atque quiescentis: idq́ue iam inde à natiuitate hominis ad obitum vsque facientis. Eum motum omnes homines pulsum appellant. Hunc qui breuibus poterit interpretari, optime definitionem ille notionis effecerit: modo vt praetereat nihil, nec quicquam addat superflui, vltra quae commemoraui modo. Nam, si quid etiam pu sillum addiderit, si quidem additio sit inutilis, inaniter garriat: si vero sit vtilis, discedat ea re ab notione ad rei essentiam: Vt si dicat, talem motum arteriarum esse pulsum. Ea enim definitio non motum tantum,

B sed, & quorum est, declarat: cum aperte sentiat quidem vulgus esse talem in corpore motum, sed non corpus ipsum cognoscat, quod mouetur. Quòd, si quis non solum sic leuiter arteriae viderit detracta cute externam figuram: sed tunicas etiam, quot sint & quales, perspexerit: hic praetergressus notionem est, & longe vero etiam illo priore magis, qui foris eam tantum viderat. At vero, si facultatem quoque repererit, qua pulsant arteriae: atque, motus vtrum principium ab se ipsae habeant, an à corde: ac, si ab hoc, qui tandem, spiritualem'ne materiam immittente in vasorum internam cauitatem, an facultatem quandam per tunicas illarum: ad haec, qui vsus demum sit earum motus: is planè tenebit. f. vniuersam essentiam pulsuum generationis. Veruntamen ista quidem nequeas definitione vniuersa complecti: neque enim volunt definitiones, quibus illae sunt cordi, adeo esse immensas. Vnde fit, vt nulla pulsuum sit definitio prorsus essentialis: aut praelonga erit. Addidi prorsus, quod, cum illorum, quae ad essentiam pertinent, quidam ex proximis medicis alij aliud adiecerunt, essentialem arbitrantur se definitionem pulsus explicauisse. Vbi praeterea in eo maxime peccant, quòd solam definitionem protulerunt, quam vocant ipsi essentialem: nec ante dederunt definitionem, quae explicet notionem: quam, vbi de his egimus, arbitram nos definitionis essentialis ostendimus. Ad huius etiam ignorationem merito pronunciant, quod stulte in mentem ipsis venit. Quare de integro

C exordiamur ab notionis definitionibus: quas, praeter quod perspectum est omnibus hominibus, nihil demonstrauimus explicare. Talem autem inuenio nullam proditam, ne ab Empiricis quidem, quorum erat praeter caeteros hisce vti definitionibus: quas artifices isti gra*ues in appellationibus, ne quidem definitiones dignantur, sed descriptiones & illustrationes vocare: Ac fiant quidem descriptiones tales: Motus inuoluntarius, qui in partibus est quibusdam animalium sanguine praeditorum quiete interpellatus. Quinetiam, si naturalem dixeris eum motum, vel non voluntarium, vel citra appetitionem, nihil refert. Si item ad paruas partes cutis fieri, aut non diuturnum esse, in descriptione colligas, integriorem notionem reddas. Iam, si non dum declinaueris sophistarum calumnias, appones motus nomini, sensibilis: quanquam hercle stultum potius timorem istae additiones, quam probatam fiduciam, arguunt. Nam motus nomen omnes homines, illi solent tribuere, quem aperte sensus animaduertit: quandoquidem illos, quos ratione perspicimus, argumentum est quoddam probabile, quod semper adesse omnibus corporibus, licet non videantur moueri, demonstrat. Iam ipsum nomen hoc sensibile duo denotat, rem sensui repraesentari iam nunc, quo tempore dicatur: alteramq́ue etiam, quae, licet non sentiatur in praesenti, possit tamen: quo modo lapidem in alto dicimus sensibilem sua sponte esse, nimirum, quòd de natura sit sensibilium. Sensibilis ergo motus, qui quibus-

D dam in partibus corporis per totam vitam animaduertimus, pulsus appellatur. Hic quiete, vt diximus, interpellatur: quod cautius quidam medici putant dici, quam distentione & contractione constare totum motum. Et quidem nihil est apertius, quam motum in altum, latum, & longum extendi in gracilibus magnisq́ue pulsibus. Porrò alij his timidiores, peculiares affectus sentire se tactus aiunt, pronunciare veriti rem externam vllam esse: quò illos scepticorum & haesitantium, qui vocantur, induxit institutio. Quare ab his discedamus: fortassis enim ne hoc, vllum se percipere motum, dicere sustinebunt, si istis haesitatoribus credunt vndequaque. Sunt quidem certe non nulli in his, qui ne suos quidem ipsorum affectus probe fatentur se agnoscere, quos vocant iure ἀγροικοπυῤῥωνείους hoc est agrestes pyrrhonios. Ad illos vero nos conferamus, qui non dissimulanter motum videre se putant cuiusdam subter cutem corporis in longum, latum, profundumq́ue extensi, quando alijs sunt commodiores: atque admoneamus eos discissa cute vel de industria nostra, vel casu aliquando, vt attendant, quid sit, sub ea, quod moueri videtur. Sanè enim vas aperte cernent assimile venae, nisi quatenus duplicem tunicam, & longe robustiorem habet, quam arteriam vocamus. Clare etiam, quod obscurius videbant antea, perspicient, hoc vas in omnes partes distendi. Haud aliter denudatum moueri cor conspicietur, ac cerebrum etiam: vt audeant dicere tandem, motum, quem in pulsuum generatione animaduertunt, in corporibus fieri, quae commemorauimus: sed, primo'ne & per se cordis dexter ventriculus, an

*Al. δειλοί. id est timidi.

vnà cum ſiniſtro motus, iiſdem, atq; ille, modulis pulſare videatur, nolet inquirere, qui primo tranſitu ab notione vulgari progreſſus eſt ad eſſentiam. Nec ſecus in pulſu, qui in cerebro animaduertitur, indagare deprecabitur, vtrum primo id & per ſe agat, an vnà cum ſuis arterijs attollatur multis illis ac ingẽtibus. Qui autem hoc eſt audacior in decernendo de pulſibus, iſtud addet etiam. Integram definitionem pulſus facias, ſi ſuperioribus coniungas vſum eorum generationis: quem in commentario nos de vſu pulſuum, innati caloris eſſe diximus tutelam: ſi quidem ſciat, qui eam definitionem facit, quo fiat pacto, vt natiui caloris mediocritas ſeruetur: vtrum, quòd motu ventiletur: an quòd frigidi aeris cogatur occurſu, vt digeratur difficilius: an quòd fumoſis purgetur atque fuliginoſis excrementis. Facere præterea ad animalem procreandũ ſpiritũ oſtendimus ſubſtãtiam, quã ſpiritualẽ habent arteriæ. Iam & ad eſſentiam pulſuum pertinet, vtrũ, cum arteriæ diſtenduntur, tum accidat in ipſas materias allici: an, vbi conſideant. Atque de excretione alicuius ex arterijs, eadem eſt ratio: ſiquidem attrahi demonſtrauimus, cum diſtenduntur: &, cum contrahũtur, excerni: Qui vero de ſecta ſunt, quam pneumaticam vocant, in contractione putant attrahi: in diſtentione excerni. Alius porrò his in definiendo pulſu cauſam eius efficientẽ addet: de qua in quæſtionem venit, vitalis'ne ſit, an animalis facultas, an omnino'ne facultas quidẽ, vt aſſerit Aſclepiades. Quare definitionem, quam vocant, eſſentialem, quæ eſt oratio eſſentiam rei docens, planũ eſt F genus explicaturam eſſe, & differentias, & vſum generationis, cauſam item efficiẽtem, ad hęc materialem, aut inſtrumentalem, aut quoquo modo velis appellare: Vt genus, aut motum, aut actionem, aut paſſionem arteriarum: Differentias, quòd per diſtentionem & contractionem, quodq; ſponte: Vſum, quòd innati caloris nomine, vel ſpiritus vitalis generandi, aut hercle etiam animalis: Cauſam efficientẽ, quòd vis ſit quædã cor diſtendens & arterias, aut vitalis, aut animalis, aut vtraque: Materialem & inſtrumẽtalem, conformationem arteriarum ad actionem declarandũ, quã memoraui, appoſitam. Ita ſuam quæque ſecta rationalis ſortietur definitionem. Nanq; pulſum dicet Eraſiſtratus motum eſſe arteriarum per diſtentionem & contractionem, quem facultas efficit vitalis & animalis, ad implendas arterias ſpiritum continentes vitalem: Aſclepiades, motum eſſe arteriarum per diſtentionem & contractionem, quæ ſpiritu implentur, cum extenuantur: cum conſidunt earũ tunicæ, euacuantur: Nos vero dicemus actionem eſſe pulſum peculiarẽ, præcipue cordis, deinde arteriarũ, quæ diſtentione & contractione mouentur à facultate vitali, quò caloris natiui mediocritas retineatur, generetur autem in cerebro ſpiritus animalis. Atque ad modum harũ definitionum, qui de alijs ſectis ſunt, definient pulſum, vbiq; pro ſuis quiſque ſuppoſitionibus. Proinde, ſi perfecte definiant, conſenſerint mutuo: ſin anguſtius, vel latius, vel aliqua ex parte minus bene, non cõuenerint. Huius habes argumentum maximum, quòd Herophili diſcipuli, qui quidẽ pulſum aggreſſi principes ſunt definire, inter ſe diſceptarunt: tũ vero ẽt, quòd cũ his Eraſiſtrati diſcipuli digladiantes (nam floruerunt ambæ hæ ſcholæ ab Herophili obitu) aliam etiam pulſus definitionem inſtituunt, diſſidentes & inter ſe mutuo & ab diſcipulis Herophili. Nã veteres quidẽ relictis definitionibus docebant, ſignificationes declarantes nominum, quibus vtebantur, ea interpretandi forma, qua Homeri dictiones grãmatici, aliorumq; antiquorũ omniũ, explicãt. Nam in hac interpretatione, quod haud dum liquet, ex altera declaratur: Vt in dictione πίσυρες: nam hoc in verſu, Πίσυρες ἐυρυαύχενες ἵπποι. non dũ, quid ſignificet, conſtat. Sed ibi: Ἔνθεν τέσσαρα μὲν σάκε' εἵλοντο, δούρατα δ' ὀκτώ, καὶ πίσυρας κυνέας. explicatũ eſt. Dum.n. eſſent, qui armarentur, quatuor, tũ ſcuta illos quatuor accepiſſe dicit, tum galeas etiã quatuor. Hoc modo, quãdo legimus apud veterem aliquem medicũ, ſ*olam pulſare inflammatã partẽ, aut motũ tantũ in inflãmatione arteriarũ appellare eos pulſum: in corpore autẽ ſano hoc vocabulo vti nunquã: nõ omnẽ motũ arteriarum, colligimus, ſed aut magnũ & vehementẽ, aut quẽ ipſe poteſt ægrotus animaduertere, pulſum vocari. In hunc modum videtur & Eraſiſtratus pulſus nomen vſurpauiſſe. Sed.n. vbi legimus rurſus Ægimij de palpitationibus librũ, quẽ hic pulſum nos vocamus, palpitationẽ ab illo inuenimus ap- H pellari. At vero Herophilũ contra, videas ſtatim à principio libri de pulſibus, à palpitatione pulſum ſeparare: videtur.n. omnem vir ille motũ arteriarũ, quẽ habere nos à primis vitæ temporibus ad mortẽ vſque perſpicimus, pulſum appellare: ex quo præſentẽ ſtatũ cognoſcimus, præſcimusq; venientẽ: nec pulſum, qui in corde eſt, vel in cerebro, vel in mẽbranis eius, requirimus. Sic præcipua pulſus eſt omnibus huius ætatis medicis notio, quã nunc explicauimus: nempe hanc, vt modo dixi, deſiderant: quod hanc ſequiť, omne iam cauillationibus plenum eſt. Quo minus eiuſcemodi res definiẽdę ſunt: nec ſe ipſum debet quiſquã conijcere in definitiones, de quibus nec inter ipſos conuenit dialecticos: & quæ, vt omnibus numeris abſoluas, vſum magnũ poſtulant: ne dicã nihil opus eſſe ad tradendas diſciplinas definitione eſſentiali. Definitiones, quas vocant, notionis, his, qui iam rem cognoſcunt, ſunt ſuperuacaneæ: ignorantibus non neceſſariæ, quòd doceri certe pluribus verbis poſſunt apertius. Nam, notionẽ qui rei ſignificatæ à vocabulo, anguſta poteſt & aperta oratione accurate cõplecti, doctor ſit hic quidem præſtantiſſimus: non tamen, qui abeſt ab illa perfectione, malus eſt: nec vero, qui minus probe interpretatur. Nã ita aperte rem ob oculos ponere, vt Lyſias & Demoſthenes oratores fecerunt, optimum ſit: non contemnendi ſunt tñ, qui nunc in iudicijs cauſas agũt. Equidẽ nihil obſiſto illa facultate præditis, quin clare ſimul & cõpendioſe, quæ ſingulis

* In aliquibus cod. græcis dictio hæc nõ habetur.

E (margin letter, top) F G H

A singulis nominibus denotantur, declarent ignorantibus. Quippe qui hoc video ipse agere: sed ꝙ inanem ibi laborẽ subeas, vbi omnes iam cognoscunt, quod instituis declarare. Omnino vero apud Tyrones cuiusuis disciplinæ ne proferendę quidem definitiones essentiales sunt: verum, vbi ab notione exorsi, ad essentiæ eos notitiam deducamus, hic iam promptæ memoriæ gratia rẽ vniuersam limitata complecti oratione fuerit commodum. Quare, quicunque medici & philosophi, initiatis primum cuiuspiã disciplinæ initium faciunt docẽdi ab essentialibus definitionibus, vt eloquentissimi sint, vt clare interpretentur, obscuri euadunt tamen: ꝙ assequi auditores, quæ amplam explanationem, quo intelligantur, quærunt, cũ restrictis hæc definitionibus referuntur, nequeant. Longa enim oratione prius rei, qua de agitur, aperienda essentia est: quo cognita iam & perspecta breuibus tandem verbis accipiatur. Hæc ergo quia iure exprobro illis semper, qui definitionibus omnia docere conantur, huc exempli gratia veni: qui re ipsa declaraui multis locis, quodcunque quis ponat nomen, solidum librum esse faciendum, vt declaret, quomodo sit res, quæ ab illo significatur, definienda. Itaque de pulsus definitione agamus de integro, ac, qui recte definire visi sunt eum, hos nominatim appellemus. Ergo huius curiositatis discipuli Herophili, vt dixi, principes fuerunt: quibus successerunt de Erasistrati familia non nulli: secuti sunt, qui pneumatici vocantur, B & ex methodicis quidam: quos omnes si appellem, duobus erit, non vno libro, opus. Quia vero certum est mihi hanc verbosam inanemq; disputationem vno volumine limitare, tot sufficiet definitiones recensuisse vnà cum earum authoribus, quot liber sit capiundis: nam ex his iudicium etiam de alijs facias, licet.

Heraclidis Tarentini Descriptio pulsus. *CAP. 3.*

NAm Tarentinus quidẽ Heraclides Empirico descriptionẽ dignã faciẽs, Pulsum, inquit, motũ arteriarũ esse & cordis. Atqui nõ latet nos, qui sunt in Empirica secta, nequaquã de definitione laborare, sed declinant & describũt. Ita.n. definitiõnes illi eas appellant, quæ breuibus notionem subijciunt rei, cuius appellationem proferimus. Atque hanc ille homines putat notionem de pulsus nomine habere, eosq; protendere manũ interdũ, ac tangendam præbere medico. Cũ vero quem ἄσφυκτον hoc est priuatum pulsu, dicamus, hoc nomen designare illum arbitramur, qui ita est affectus, vt nullus motus sub nostrum sensum cadat in vlla corporis parte cuiuscunque arteriæ. Si quis alius est motus in arterijs augendis, nutriendis, implendis, & vacuandis, hoc non laborat: ꝙ fugiat id genus motuũ omnes nostros sensus, quod quidem assequimur ratione. Quo adducti stirpes omnes, qui de natura commentantur, perpetuo confirmant moueri, atque adeo cun- C cta alia vel durissimos lapides: etenim & ab his defluit perpetuo aliquid. Quidã hæc concerni etiã ex aere autumant. Quare hunc motum non modo adhuc viuenti, sed demortuo etiam homini, vt placet physicis, qui de horum natura tractant, oportet adesse. Itaque non moueri arterias male dicemus de mortuis, & non pulsare in quibusdam videri adhuc superstitibus. Quòd si omnes sic loquantur, motum constet nos eum & appellare & intelligere, nõ ratione perspectum, cæterum qui apertam notitiam præbet status. His adducti rationibus cum Tarentinus Heraclides, tum Empirici non nulli alij, pulsum descripserunt esse motum arteriarum & cordis: quando hoc planè videbant non secus, ac arterias, moueri. Cum his pugnant quidam Dogmatici, qui nolunt æstimari solo sensu motũ, sed interim & ratione: nam Soli, Lunę, stellis omnibus motum ab omnibus mortalibus tribui: neq; enim tantũ spatiũ videri citra motũ ab oriente ad occidentem obire: tamen motus eorum non apparere. Quare, inquiunt, si nihil aliud, hoc certe Empiricorum definitioni oportebat adiectum, motũ arteriarũ cordisq; sensibilem esse: debebantq; dicere, Pulsum esse motum arteriarum & cordis sensibilem. Huic definitioni quidam intercedentes, motus sensibiles in corde & arterijs confirmant, non tantum qui pulsent, animaduerti, sed & qui palpitent. Itaque comprehendendi etiam hi erãt in pulsuum descriptione, siue absolute dicant arteriarum & cordis esse pulsum D motum: siue adijciant sensibilem. Sunt, qui conuulsiones tremoresq; narrent: quippe hos quoque interdum motus in arterijs fieri & in corde, præter naturam quidem. Quamobrem addi definitioni volunt, naturalis, atque totam eam efficiunt eiuscemodi: Pulsus est arteriarum & cordis motus naturalis. Ab his dissident, qui pro definitione Tarentini propugnant: qui in arterijs negant & corde tales vnquã motus existere, ad neruosa autẽ corpora pertinere. At conuulsionẽ tremoremq; in solis fieri neruis equidem comprobo: palpitationẽ vero insidere perspicue etiam in cute cernas: clare autem etiam in carnosis partibus, quæ particulæ sunt musculorum: etiam in timore & angore planè cor videtur palpitare. Iam contentio de affectibus his non parua Herophilo aduersus præceptorem suum extitit Praxagoram, qui in affectus arteriarũ aggregauit palpitationẽ, & tremorẽ, & conuulsionem: ac non genere cõfirmauit à motu earũ pulsante differre, cæterum magnitudine. Nam, cum in natura sua constant extra omnem casum, fieri pulsum: aucto vero præter naturã motu, primum effici conuulsionem, deinde tremorem, mox palpitationem: magnitudine inter se omnes hos affectus distantes. Quamobrem initio statim Herophilus operis de pulsibus, magistri sui euertere sententiam molitur, verum, quod solenne Herophilo est, obscura oratione: quam ipsius discipuli mutantes apertius scripserunt ijs in lucubrationibus, quas de Herophili secta conscripsere tunt. Quòd si referre hic ipsa verba Herophili velim, quæ in principio libri primi de pulsibus fecit,

cit, aut quæ attulerunt eius diſcipuli, requirant integrum librum, qui hæc accuratè perſequatur: E cum vel nulla de his facta mentione integer meus liber extet, De tremore, palpitatione, conuulſione, & rigore. Mihi vero hoc quoque loco ſatis ſit numero definitionum explicato, quæ in præſentem quæſtionem conuehi poſſunt, illa præterire. Tantum dicam: cum valemus, cordis & arteriarum motus, quando illa diſtenduntur vndequaque, rurſusq; in ſe conſidunt, obeuntur: ſin autem ægrotemus, vt palpitans, vt concutiens, vel conuulſiuus, vel tremulus motus arteriarum appareat, quid noui eſt, ſi pulſum vocemus modo cõuulſiuum, modo vibratum, interdum palpitantem, interdum tremulum? Quinimmo vocare quendam ſolemus vibratum pulſum: qui aperte identidẽ conſpicitur: cuius in libro primo huius operis declaraui naturam. Sic vel hac ratione appoſueris parum recte definitioni pulſus, naturalis. De ſenſibili vero, poſteaq; hoc quoque additũ non nulli volunt: quod ſæpe apud Ariſtotelem refertur, operæpretium eſt meminiſſe. Nam rem ille vir cumulate non nunquam persecutus, addendum ei dicit aliud quiddam ob ſophiſticas cauillationes externi, quod videatur ſemper ad definitionem facere. Atque ob id ego ferè pulſum deſcribo arteriarum eſſe & cordis ſenſibilem motum maxime, ꝙ ἀσφύκτους appellemus hoc eſt pulſu priuatos, quibus motus non ſentitur: tametſi ille ſæpe ſeruetur, quòd ad ſuam pertinet eſſentiam: neque enim viuerent, ſi omnis periјſſet motus cordis & arteriarum. F

Alexandri Philalethis Definitiones. CAP. 4.

AT Herophilius tamen Alexander, Philalethes cognomine, quò iſtas calũnias declinaret, definitionem duplicem pulſus fecit: alteram ex ipſius rei propria natura, quam, vt in ſubiectis, appellat: alteram, vt in conſideratione. Ac pulſum, vt in ſubiectis, eſſe cordis ait & arteriarum cõtractionem atque dilatationem ſpontaneam, quæ animaduerti poſſit: pulſum vero, vt in conſideratione, ictum ex arteriarum perpetuò ſpõtaneo motu ad tactum, & interuallum, quod ictum excipit. Porrò confirmat hęc rationibus, vt putat, probabilibus quinto in libro Placitorũ. Quod etiã fecit Heraclides Tarantinus, vbi librũ cõfutat Herophili de pulſibus. Multis aũt argumẽtis Philalethis definitionẽ, qui eius memoriã ſecuti ſunt, oppugnauerunt, quibuſdam illis mire leuibus, ac planè contentioſis: aliquibus plus & minus probabilibus: quæ quidam de illius familia confutauerunt, multaq; verba vltro citroq; facta ſunt. De his ego ſummatim paulo inferius fortaſſe pertractabo. Adſcribam tamen prius definitiones Demoſthenis, qui & ipſe nõ ſecus, ac eius doctor, Philalethes cognominabatur.

Demoſthenis Philalethis Definitiones. CAP. 5.

* περὶ ὀφθαλμῶν. forte περὶ σφυγμῶν. i. de pulſibus, vel περὶ παλμῶν. i. eſt de palpitationibus.

HIc tres reliquit de * oculis libros apud multos cõmendatos. Qui quidẽ etiam pulſum iuxta, ac G Alexander, diuidit: dicitq; illũ quidem pro ſubiecto, eſſe cordis & arteriarũ diſtentionẽ, vel contractionẽ naturalem, quæ valeat animaduerti: alterũ vero, ex quo conſiderationes inſtituimus, cordis vel arteriarũ ad tactum, ictũ naturalem, interuallumq;, quod ictũ excipit. Hic in definitionibus coniunctione vtitur diſiunctiua, vel, arbitratus copulatiuã, &, quod ex ambobus conſtituitur, tantũ definire, vtrunq; vero ſeparatim non definire. Eſt autem eius ſententia, arteriarũ motũ per ſe ſolũ eſſe pulſum: & cordis itẽ per ſe ſolum eſſe: eſſe etiã vtrunq; ſimul pulſum: ita ſolã diſtentionẽ vocari pulſum, & contractionẽ, & vtranq; ſimul. Inductus eſt ſic pulſum appellari, ꝙ ex diſtentione magnus vocatur & paruus, vehemensq; & languidus, celer & tardus: ex cõtractione rarus atq; creber. Proinde, vbi pro ſubiecto partes pulſus exponit, diſtentionẽ & cõtractionẽ vocat: cũ vero, pro conſideratione, ictũ & interuallum: ſenſu putans contractionẽ non poſſe percipi. At vero magna hic denuo contentio medicis fuit, non iã de nomine tãtũ, vti multæ ſuperius: nec vero anxia & inanis, vt pleræque illarum: verum quæ ad caput ipſum & ſummam pertinet commentationis. Equidẽ, cum meo inſtituto expendere, citra pronunciationem tñ, vt alia, quæ apud medicos ſunt controuerſa, ſic hoc quoq;, per multos annos hæſitatio mea non potuit explicari: tandem aliquãdo reperi cauſam eorũ diſſenſionis: vnumq; de hoc ſolo librum ſcripſi, primum de dignoſcendis pul H ſibus: vbi explicatum eſt, qui contractionem pulſus ſenſibilem obtineant, & qui non. Vnde vniuerſa diſputatio illius libri ad eos planè dirigitur, qui ex ictu pulſum & interuallo putant conſtare: nam ſunt, qui etiam abſq; diſtinctione definitionis pro ſubiecto, ab definitione pro conſiderationibus, abſolute dixerunt pulſum ex ictu & interuallo conflatũ eſſe. Atqui, vt dicatur ex diſtentione & contractione conſtare, quæſtio exiſtit quædã de quietibus, & quã à diſtentione ante contractionem, & quã ante diſtentionem à contractione cor molitur, & arteriæ. Quòd ſiquando etiam cordis nomen prætereamus, ſolas autẽ commemoremus arterias, interpretandum eſt de illo dici eadẽ: quemadmodum, ſi de corde quid referamus, omiſſis arterijs, accipere oportet dictum de illis idẽ. Eandem habet perplexitatem in reſpiratione quies duplex reſpiratoriorum inſtrumentorũ: quieſcunt enim & thorax & pulmo id temporis, quod intercedit inter ingreſſum ſpiritus & exitum: atque pro tempore quidem harum quietum raram appellant, vel crebram reſpirationem. Verumtamen non ſimiliter hæ quietes dignoſcuntur, atq; pulſuum: perſpicuæ.n. ſemper in reſpiratione ſunt: at quietes in pulſibus quidam dixerunt nullo poſſe modo dignoſci: quidam ſolam externam, quam quidem & nos vocamus ſenſibilem, at non in omnibus tñ pulſibus. Itaq;, vt reſpiratio crebra & rara in ſignis eſt magnis, ita etiam pulſus creber atq; rarus, vt diſces in præſagitione ex ijs:

*In aliquibus antiquis non eſt illa dictio.

quietes

A quietes autem partes'ne totius respirationis sint & pulsuum, in controuersia est. Etenim non primo, sed per accidens, qui in ea opinione sunt, in partibus numerant harum functionum, quietes: nam in inspirationibus quidem expirationibusq; perspicuo operari instrumenta respirationis: in pulsibus distento & contracto corde: quietes autē interpellātes has actiones instar esse quietis, quæ illis etiam in defunctis inest. Quemadmodum etiam, qui pulsum asserunt actionem esse arteriarū & cordis, vel motum arteriarum & cordis, vel distentionem & contractionem arteriarum atq; cordis, omittere quietes videbuntur, quæ non paruum ad præsagiendum momentum habent. Rarus itaq; & creber pulsus cum æqualitate sua & inæqualitate, cum perturbatione ordinis & ordine, sunt huius generis: qui non parua nunciant. Itidem intermittens pulsus, & intercurrens, ex eodem hoc genere, futurorum sunt non parua signa. Ergo, si definiendo pulsui voles orationem de quietibus inserere, partes'ne habendæ illæ sint pulsuum, an secus: ꝙ si partes sint, vtrum primæ & per se, an per accidens: multum profecto temporis in eo pones. Verum, quod in alijs fecimus, vt, cum progressi vsq; ad detectam vbiq; loquacitatem essemus, ad aliud transiremus, idem nunc faciemus, reuersi ad Alexandri & Demosthenis, quas de pulsibus fecerunt, definitiones. Sanè videtur, si non verbis, at sententia, cum doctore suo Demosthenes consentire. Nanq; functionem Ale-
B xander pulsuum spontaneam esse dixit, hic naturalem: & ille, quæ possit animaduerti, hic, quæ animaduerti valeat. Nec vero aliter in definitione pulsus pro subiecto, cum magistro videas Demosthenem sentire: Eodem modo in definitione pro considerationibus. Constat enim, ictum dicas an percussum, nil interesse: nec etiam, spontaneum dicas an naturalem. Nam eo tantum, ꝙ coniunctionem /vel/ in definitone intulit, ante diximus à præceptore eum dissidere, quáq; id ratione fecit. Deinceps iam, quas attulerunt alij Herophilij, attendamus definitiones.

Bacchij Definitio. *CAP. 6.*

BAcchius quidem alijs in auscultationibus pulsum dicit distentionem & contractionem esse, quæ simul fiat in omnibus arterijs. In hanc definitionem disputarunt cum contumelia Erasistratij, postulare ab suo errore instituentes. Siquidem illorum est opinio cor primū prę omnibus arterijs distendi atq; contrahi, immisso autem in arterias spiritu, ab illo, simul atq; impleātur, distēdi, primum ipsi cordi vicinas, deinde quæ has consequuntur, mox his proximas, atq; ita continenter ad extremas omnium arterias motum penetrare, omni ipsis arterijs facultate vacantibus tū peculiari, tum à corde ipsis suppeditata, cuius se ipsæ ope distendant, vt cor, contrahantq;. At Herophilo in arterias placet, quia sunt cum corde continētes, per tunicas influere ab illo vim, cuius ope
C perinde, atq; cor, dum distenduntur, ex omnibus partibus, vnde possint, attrahunt, quod impleturum suam capedinem sit: dum contrahuntur, reddunt: Itaq; eas simul vno tempore omnes videri distendi & contrahi: idemq; constitutum, ac cor, vtriusq; motus seruare. Erasistrato autem consentaneum est, non vnà videri cor & arterias distendi contrahiq;: quod res ipsa aperte negat. Quo minus Erasistratij probe Bacchium accusarunt, id asserentem, quod res ipsa monstrat. Illi contradicerent melius, qui solorum naturalium pulsuum contendunt institutam ab eo definitionem: nam, cum ægrotat animal, attendi interim non simul pulsare omnes arterias.

Aristoxeni Definitio. *CAP. 7.*

QVod Aristoxenus Herophilius non solum reprehendit, verum etiam genus pulsuum in definitione desiderari, ex eius vero diuisione aliquid dictum de distentione & contractione esse. Nam pulsum ille dicere vult functionem arteriarum esse: scilicet primum hoc genus esse. Deinde, quia functiones arterijs prætereaaliæ sunt (crescunt enim & nutriuntur) addit peculiarem. Ita hæc est tota definitio: Pulsus est functio cordis & arteriarum peculiaris. Sanè genus rei, quamcunq; definiamus, exprimendum in definitione esse ante alia, recte Aristoxenus dixit. At, quia quoddam eius est genus continuum, ita enim vocant, ante quod nullum aliud intercedit:
D quoddam autem vno vel altero intercedente, aut etiam omnium supremum: quod'nam genus, non parum quesitum est, cæteris in definitione sit præponendum: supremum'ne genus, à quo amplius nullum est generalius, an continuum, an aliquod etiam, quod inter hæc intercedat, vbi sit vtroq; manifestius. Quamobrem merito quidam contenti fuerunt continuum & proximum genus pulsuum motum dixisse. Sed enim, ꝙ motus varij sunt (nam latio, & alteratio, auctio, tabes, adhæc generatio interitusq;, videntur motus esse) quem'nam velint motum esse pulsum, par erat aperire. Dicent sanè lationē. Deinde, quia multas habet latio dr̄ias, addēdum erat, quam lationem velint esse efficientium pulsus instrumentorum. Superne aliquis à primo genere exorsus, si dialecticos sequi volet, definiat pulsum cordis & arteriarum functionē esse, quę motu lationis obitur, distentis illis contractisq;. Erit fortasse, qui his quietes censebit addendas, vt certe voluerunt, quidam: Alij contra detrahunt, quasi quæ per accidens, non primo fiant. Verum in Aristoxenū hæc sufficiunt, qui, cum dialectice voluit definire, leges præterijt ipse dialecticas. Volunt enim isti, qui venditant definitiones, à primo nos genere exordiri, deinde per media progredi, itaq; facere definitionem. Equidem exemplum fortassis adducerem istiusmodi definitionū, nisi Platonis extarent duo libri, quos habent omnes in manibus: in quibus docet nos atq; exercet, vt ex diuidendi via & ratione faciamus definitiones. Titulum dedit horum librorum alteri Sophista, alteri Ciuilis.

Zenonis Definitio. CAP. 8. E

SEd ad Zenonis nos definitionem viri Herophiliorum nemini ſecundi conferamus. Hic pulſum dicit eſſe partium arterioſarum miſtam ex contractione & dilatatione functionē: ex qua eundem omnibus in partibus ordinem conſonum fuit eſſe, ſiue æqualibus illa, ſiue inæqualibus tēporibus abſoluatur. Itaq; functionem ille dicendo miſtam eſſe, nō genus modo dixit pulſuum, ſed & proximam, vt credit, differentiam: vbi prçteriijt, ꝙ motu functio obeatur, eoq; lationis: meminit autē lationis ſpecierum vel differentiarum, diſtentionis & contractionis, neq; enim obſcurum eſt dilatationem pro diſtentione eum accepiſſe. At non male miſtum dixit eſſe motum, non ſimplicem, neq; vnius formæ: ſiquidem ex contrarijs partibus conſtat, vt motus in reſpiratione. Etiam illud liquet, alteram partē illum nolle compoſiti huius motus appellare pulſum, cæterum pulſus partem. Nam, qui putant, quia magnus pulſus ex diſtentione denominatur, continuo diſtentionē etiam totum appellari pulſum, hi non animaduertunt interdum ex his, quæ accidunt partibus, totum inuenire cognomen: vt hic, ſimus homo, aquilus, cęſius, χαροπὸς id eſt flauidis oculis, caluus: in alijsq; permultis à partium affectu cognomen totum mutuatur. Iam, cum alij Herophilij propè oēs vel arteriarum vel cordis vel horum amborum diſtentionem & contractionē appellēt pulſum, hic non cordis & arteriarum, ſed partium dixit arterioſarū quæſtione, quā dixi ſuperius, quæ F de corde eſt, adductus. Exoritur. n. animantis maxima arteria ex cordis ſiniſtro ſinu. Huius ſinus corpus non eſſe idē arteriarū corpori vel illi fatentur, qui arterioſum eum vocāt. Nā, vt neruoſum appellamus aliquod corpus, quod tamen diſtat à neruo: ſic arterioſum hunc ſinū vocauerunt, ſubſtantia planè diuerſa præditum ab arterijs. Verum nō obtinent ab aduerſarijs, vt recte vel arterioſus vocetur: ꝙ eádem natura ſit, ac dexter, qui eſt carneus: quocirca cor quidam in muſculis poſuerunt: quorum errorem alio loco deteximus. Id autē vt dicere auderēt, ſimilitudo eos corporis ſubſtantiæ induxit, quæ illis eſt: repræſentat. n. ita, vt maxime, corpus cordis duros muſculos. Et vero etiā manifeſte vtroq; ſinu vr̄ pulſare, & dum in corpore adhuc eſt, & cū exemptū eſt, aliquātiſper. Quinetiam, ꝙ pulſum naturalē tantū Zeno definiuit, merito & in eo eſt culpatus. Nam eūdem in omnibus partibus eſſe ordinē motus arteriarum, in valētibus quidem verū eſt: in affectis, ſit, cum falſum ſit. Inſimulat porrò Ariſtoxenus Zenonem, vt multos alios, de additione ſuperuacua hac, cū dicat / ſiue æqualibus illa, ſiue inæqualibus abſoluatur tēporibus / ſiquidē cōem notionem & ge- »
neralem pulſuum non complecti nec hoc, nec aliud prorſus quicq̃ eorū, quæ ex diuiſione rei, quæ definienda eſt, proficiſcuntur. Nam, hominē qui animal eſſe dixit, inde ei addidit differentiā pedeſtre, poſtea bipes, non opus habet, etiam dr̄ias ipſorum hominū vt addat: vt hæc ſit definitio: Ho- G
mo eſt animal pedeſtre, bipes: in quo artifices & inertes, ſapientes & indocti, continentur. *Solorū enim hæ hominū quidem ſunt differentiæ, inutiles illæ tn̄, quòd ad propriam definitionem attinet: ꝙ ſufficiat vel animal pedeſtre bipes dicere, vel animal rationale mortale. Neq; enim, qoæ definiēda res proponitur, eſt, vt dixi, partienda, ſed genus eius: atq; hactenus diuidendum, dum, quod intendimus, aſſequamur. Cuius ſi exacte notio completa ſit, definitioq; abunde eſſentiam declaret, inutile eſt, quicquid deinde addatur, maxime ſi ex diuiſione eius rei adijciatur, quæ definienda eſt. Nāq;, quod cōe eſt omnibus pulſibus, id debet in definitione proferri: quæ eſt res, per quam pulſus concipiuntur & dicuntur: non per quā certi quidam pulſus. Nam, ſi quam attingat differentiā definitio ſubiectam propoſitæ rei, reprehendendi cuius¦ anſam præbebit, non recte prætermiſſas cæteras eſſe. Nam, ſicut Zeno adiecit / ſiue in ęqualibus ſiue in inęqualibus tēporibus¦ abſoluatur / tēporis pulſuum ſcilicet ſubijciens differētiam: ita alius addet magnitudinis, alius vehemētię: erit, qui crebritatis, alius numeri: deniq; omnes dr̄ias reliquas alius atq; alius. Quamobrem iure illi definitionem Zenonis nimium exuberantem & ſuperfluam conſciderunt. Habuiſſent etiam, ſi libuiſſet, illa obijcere, quæ dialectici prodiderunt de definitione, in qua dictio abundat. Demonſtrāt enim viri illi dictionis acceſſionem, de re, quę definitur, detrahere, vt hominem ſi dicas eſſe animal H
pedeſtre bipes geometriæ peritum: nam, geometræ qui non ſunt, nō erunt homines. Nunc, quando confutationem huius definitionis, quàm porrò poſſit produci, aperuimus, tranſeamus à Zenone ad Chryſermum, cuius hæc eſt definitio pulſus.

Chryſermi Definitio. CAP. 9.

PVlſus eſt dilatatio & contractio arteriarū, exurgente vndiq; tunica, & in ſe ipſam rurſus con- »
ſidente, ab animali facultate atq; vitali, comitans perpetuò tam ſanitatem q̃ morbum, ad ſen- »
ſum tenuis. Videtur enim hic etiam vir præterijſſe cor, & tunicæ arteriarum circularem eleuationem & concidentiam pulſum appellare, quas pleriq; diſtentionem & cōtractionem vocauerunt. Quòd vero prætermiſerunt quidam de familia Herophili, hic addidit: ab animali enim & vitali, inquit, facultate hunc arteriarum motum proficiſci: ſuperflue illud additum quidem, ſi definitioni, quam vocant notionis aſſignes: quod tamen nō abundat his, qui definitiones eſſentiales poſtulant. Nam rerum, quæ poſitæ in generatione ſunt, definitio cauſam complectens efficientem, optima habetur: de quibus eſt pulſus, qui, vt cæteri motus, dum fit, eſt. At, recte'ne an ſecus, ab animali & vitali facultate effici dixerit pulſum, non paruam ea oratio quæſtionem habet: quam quidem, qui omnia vult vbiq; dicere, prçſenti lucubrationi inſereret, etſi nō ſit neceſſariū. Nam, quę rei exponunt

* Al. ληπτὴν, id eſt perceptibilis. & ſic vbiq; inferius.

A ponunt essentiam definitiones, placita consequuntur definientium: quæ confutari priuatim debent, non eorum nomine negocium definitioni facessi, vt non legitime factæ: at, vbi veritas illorum agitur, illic verbosa hæc disputatio locum habet. Quòd si quis vitio vertendum ducat, quod in vnam ambas definitiones confuderit: & notionis, vt vocant, quæ posita est in communi intelligentia: & essentialem, quam vocant, quæ essentiam rei aperit: recte sanè accusabit: & vero etiam complures definitiones, quas retulimus, isti crimini ostendet affines esse. Nam omnis disciplina ab aliqua notionis definitione ducere initium debebat: ab illa vel paulatim ad essentiales progredi, aut repente ad eam, quæ adamussim explicet rei propositæ essentiam. Equidem initio statim dixi huius libri, qualis esse notionis definitio debeat: quales autem, quæ pedetentim ab illa recedunt: quo est hic minus nobis inhærendum, ꝙ cùm hoc declaratum antè sit, tum alia etiam omnia, quæ in definitione Chrysermus posuit.

Heraclidis Erythræi Definitio. CAP. 10.

AT Erythræus Heraclides clarissimus eius discipulorũ, parum vr̃ magistri definitionem probare: distentionẽ enim dixit & cõtractionem arteriarum atq; cordis pulsum esse, à vitali & B animali facultate plurimũ valente effectum. Nã, ꝙ distentionem dixit pro dilatationẽ, verbo tantũ dissidet ab illo, non re: quòd vero de illa detraxit, comitans perpetuo tam sanitatem, ꝙ̃ morbum, in re dissentit. Omittit hoc enim pro superuacaneo, sicut illud, ad sensum tẽnuem esse illum motũ arteriarum & cordis, tametsi perpetuo in sanitate animaduerti pulsum ad eius pertinet notionẽ, nec non in alijs plerisq; ægritudinibus, at non in omnibus. Illud vero, ad sensum tẽnuem esse motũ eorum, declarauimus antea, quã requirat discretionẽ, eo loco, vbi definitiones Alexandri & Demosthenis examinaremus. Demit præterea, insurgente vndiq; tunica & in se ipsam rursus considente: ꝙ illa. s. per distentionem & contractionem significentur. Ad illud vero, quod dixit Chrysermus, à vitali & animali facultate effici pulsum, adiungit Heraclides, plurimum valente: quatenus alia etiã quędã facere ad generandũ pulsum cum ipse confirmat Herophilus, tũ oẽs, qui ab eo sunt Herophilij nominati: tametsi reprehẽdat Aristoxenus & hũc & Apolloniũ Murem, qui etiã addit, plurimũ valente. Neq; enim, inquit, quod erat cõe cuiuslibet naturalis functionis, par erat, vt propriũ, pulsibus attribuere. Reprehẽdit etiã, vndiq; tunicã arteriæ circulatim dilatari, in definitione dictũ esse, non modo, vt Heraclides, tanquam superuacaneũ, sed ꝙ ẽt pulsus quidã non naturales arteriæ distentionẽ non æqualem moliuntur, veluti sui partem. Sed vero calumniatur hũc pla-C nissime. Nam, si ipse in definitione Chrysermus poneret, æqualiter, iusta sit eius obiectio subijciẽtis præditos pulsus motibus inæqualibus: verum, quando simpliciter dixit, insurgente vndiq; tunica, & in se ipsam rursus considente, nullus crimini relictus est locus. Oĩno, si id agebat, vt Chrysermum reprehẽderet, præstiterat orationem ad illos pulsus deflectere, in quibus in modum fidis vr̃ tensa arteriæ tunica: vbi fertur sursum deorsum arteria, nõ distẽditur tñ: nã hoc dixerũt quidam ad declarandum eum pulsum, non ab re illi quidem, parũ tñ ad absolutam sciẽtiam. Atqui, vt prorsus non distendantur nec contrahantur viuo adhuc animali arteriæ, planè fieri non potest: quo minus autem animaduertatur hoc arterias habere, fieri potest de breuitate distentionis, & adiuncta ijs arterijs vibratione. Diximus itaque tum contentarum fidium arterias speciem habere, attolliq; atque demitti, non distendi tamen & cõtrahi aperte. Sic ne hac quidẽ ratione mẽdacij postulet Chrysermum de circulari distentione & contractione arteriarum: qui nõ de sensibili eorum motu definitionem, sed de essentiali substantia pulsus, fecerit. At, cui etiam hæc cordi est vel ipsi legere, quæ illi viri scripta reliquerunt: vel in commentarios referre, Erythræi septimum librum legat de Herophili secta, Apollonij vigesimumnonum, Aristoxeni tertiumdecimum. Mihi quidem satis est, si in singulis dissensionibus capita orationum prodam, itaque aliò me conferam: sic. n. fiet tandem, D vt totum librum conficiam. Sed fuerit non incongruum, si hoc apponam. Ipse Aristoxenus, qui Alexandri Philalethis fuisset discipulus, & priorum se omnes, vt putabat, definitiones coarguisset, atq; hanc confirmasset esse optimã, Pulsus est functio cordis & arteriarum peculiaris: idem postea tamen, nihil causæ est, inquit, quin etiã talem definitionẽ faciamus: Pulsus est cordis & arteriarum functio peculiaris, mista & inuoluntaria. Hanc etiã extollit definitionem, vt priore clariorem: illi compendium tribuit & artificium. Ducit. n. sæpe inuoluntarios motus habere tñ aliquid volũtarij: quod quidẽ, non obscurum est, quã multis implicatum sit controuersijs & quęstionibus. Sed de istis cum *utrisq; sectis, disceptat hic & reliqui Herophilij. Ab ipso autẽ Herophilo dissidere in eo videatur, ꝙ pulsum esse existimet functionẽ arteriarũ & cordis: & partes eius statuat distentionẽ & contractionem, non nunꝙ̃ etiã quietes. Nam, si vndequaq; Herophili placita tueatur, cõtractio sit functio arteriarũ, dilatatio in propriũ statum & naturalem earum corporis, reditus: nã eius hæc est sententia, quemadmodũ distenta in demortuis cernitur tunica arteriæ, & in viuis item, quãtum ex se ipsa est, distentam esse. In cõtraria opinione est Asclepiades. Hic vir cor & arterias arbitratur distendi, cum spiritu implentur in ea influente per subtilẽ contextum, quo prædita intus sunt: vbi iam in eorum os repletorum nihil influat amplius, ibi recidere tunicam in priorem suum statum illum naturalem. Atq; hæc obiter subire quæstio sophistis potest, qui sermonem in immẽsum vo-

* Al. alijs.

sunt producere. Et, vt verbosam materiam tibi hîc paratã habes, ita, si, quæ Philonides Siculus scri- E pta reliquit in libro de medicina decimooctauo, in manus accipias (quorũ etiam Agathinus breuibus meminit, ei obijciens, primũ, ꝙ male pulsum asseruit in solis arterijs fieri: deinde, quòd Bacchium parum recte secum coniungat) magnum certe cumulum loquacitatis hac ratione addideris orationi. Primum enim epicheremata sunt commemoranda, quibus adductus arteriarum solarum Philonides pulsum arbitratur: deinde illa rafellenda: tertio Bacchiũ demonstrabimus in hunc modum locutum in auscultationibus, Pulsum esse contractionem & distentionem omnium arteriarum. In compendio vero pulsuum sic ad verbum scribit: Pulsus, & omnis pulsus affectus, arterijs duntaxat & cordi accidit. Rursus paulo post: Nam pulsus, quod dictum est, dilatatio est arteriç, vel arteriosæ partis cordis. In primis hoc tibi, fac, hæreat, hactenus solorum ferè Herophiliorũ nos commemorasse definitiones: cum etiã Erasistratij multas & Asclepiadij fecerint. Etiã hercle Athenæi Attalensis asseclæ, quos pneumaticos vocant, etsi non ita multas definitiones, tamen non † parum multas fecerunt. Agathinus quidẽ certe, de quo paulo ante feci mentionem, quanquam improbet istos, qui omnia definitionibus student docere, ipse tamen librum primum conscripsit de pulsibus, vbi singula, quæ ad pulsum pertinent, nomina cum proprijs definitionibus rerum interpretatur. Cæterum alias quidem prætereo: nam hoc in libro solius pulsus statui definitionem me- F morare. Certe quidem demonstraui ego multis in locis, librum de singulis differentijs pulsuũ posse, non secus ac hunc, confici, si magnum pulsum definias vnà cum his, quæ ei ex quantitate distentionis sunt coniuncta: & si paruum vnà cum adiunctis ex hac: atq; hoc modo omnes alios. Sed in præsenti, vt dixi, de solo pulsu statui summatim verba facere.

† Al. tales.

Agathini Definitiones. CAP. 11.

HIc ergo Agathinus, qui eos accusat, pulsum qui volunt omnino definire, tamen in loquacitatem & ipse incidit inanem: atque etiam liquido in eo ostendit, quòd homonymum pulsum putarit esse. Alio enim loco ait: Cordis & arteriarum motum dicimus pulsum esse. Alias: Sensum illum, quem in inflammationibus ægrotus percipit: nam & hunc ait pulsum per homonymiam vocari: quinetiam solam arteriæ distentionem nominari pulsum, quando vel magnum, vel vehementem eum dicimus esse: qui in contractione non fiunt. Et vero etiam Athenæũ ait censere contractionem quoque pulsum appellari: quam significationem iubet Herodotum attendere: huic enim viro suum librum nuncupauit, suo quidẽ discipulo, apud Romanos tamẽ in medicina exercenda claro. Sed conflatum ex compluribus distentionibus appellari pulsum dicit: ad hæc non solum ex distentionibus constitutum, sed & ex contractionibus. Quid, inquit, si etiam, qui proprius G est carpi, vocetur pulsus? Equidem existimo, inquit, pulsum dici etiam euidentium arteriarũ motum. Ab his omnibus palpitationis secundum præcordia meminit, ecquid hanc quoque par sit appellare pulsum: quam quidem habeant non nulli deliri: esse autem crassæ dorsi arteriæ. Quem si motum, inquit, vocamus non pulsum, verum palpitationem: erit iam quidam arteriarum motus, qui non pulsus, sed palpitatio appelletur: qua etiam significatione Ægimius Veliensis inscripsit librum de palpitationibus, in quo tractat de pulsibus. Sed hoc rursus loco obrepit aliud argumentum his, qui sermones student ducere, si disceptent, an Ægimij ille germanus liber sit: aut vtrum cæterorum Ægimius scripserit de pulsibus primus, an alius ante illum. Hoc vero omnino est friuolum: illud fortasse non inane censebitur, tametsi est inane, indagare, vnum'ne à pulsus nomine, an multa denotentur: videtur enim etiam Archigenes in eo cum præceptore sentire, multis modis putãs pulsum dici. De quibus sermonibus quo aliquis cognoscat, ad genera eũ in species & differentias partienda necessarium est meditatum esse: nam propriarum & communium significationum nominum hæc vna est via inueniendi. Itaque multis mihi locis videntur, etiam qui illustres in dialectica sunt, lapsi esse, qui totidem esse generalium nominum significationes sunt arbitrati, quot in ijs singulis contineantur propriæ species. Dico autem, si quis putauerit nomen ani- H mal non rem vnam significare: aliter enim dici animal immortale, aliter mortale: & rationale aliter, expers rationis aliter: & ferum etiam, mansuetumq;: ad hæc gregale, & solitarium: & id genus reliqua. Proinde, si hanc disputationem persequare, discipulumq; exercites ad multa exempla, vt statim, quod multis commune est, cernat, & quod vnicuique proprium, non parum impendes tẽporis. Atqui sine tali institutione ostendi non potest pulsus vocabulum vnam rem significare, vt animalis, etsi ex vtriusque diuisione quam plurimæ prodeant differentiæ. Itaq; hîc iam perspicias etiam longitudinem sermonis, qui integrum item librum requiret, si exponere velis, vnde inducti illi pulsum multis modis putant dici: & quid sit, quod ijs imposuit. De quibus ego non nihil etiam in primo commentariorum, quæ in librum Archigenis de pulsibus cõscripsi, numero octo, dixi: hic satis erit, sicut antea, si vnam sermonis prolixitatem demonstrem, qui ei habebitur, si quis talia persequi omnia velit. Nam videtur Agathinus, etsi incuset illos quàm vehementissime, qui pulsum conantur definire, ex suis ipsius verbis, nunc functionem arteriarum & cordis eum putare esse, nunc motum arteriarum & cordis, non nunquam distentionem & contractionem arteriarum & cordis: non quòd inter se hæ definitiones pugnent, sed quòd vna est, vt ita dicam, generalior, aliæ specialiores.

A *Archigenis Definitio.* CAP. 12.

† ETiam Archigenes, qui cōmentationem putatur de pulsibus confecisse, in cuiusdam initio prægrandis libri definitionem hanc scripsit: Pulsus est cordis & arteriarum distentio atq; cōtractio naturalis. Addidit hanc dictionem / naturalis / ad definitionem Agathini ob causam, quam ante explicaui. Ex distentione atq; contractione, vt partibus, arbitrantur constare pulsum pneumatici omnes, actionē putantes vtrunque motū esse: cum Herophilus & Asclepiades haud æque sentire videantur. Ac Herophilus quidē de distentione & contractione arteriarū peculiarē qōnem instituere videtur prolixiorē: nam subinde putabis eum & distētionē & cōtractionē censere actionem esse: ferè tamen vnam contractionem. Asclepiadis vero, qui nullam ducit facultatem esse, abs qua cor & arteriæ moueantur, varia est oratio, cum in alijs functionibus naturalibus animalibusq; omnibus, tum in hac. Dicas.n. interim statuere eas illum ne actiones quidem esse: quanquam hoc consequens est suppositionibus ipsius: interim vero functiones esse ponere, veluti abutens nomine, aut consuetudini concedens. At vero familia Athenæi, vt dixi, omnis vtrunque motum in functionibus habet, & distentionis & contractionis. In qua etiam nos sententia sumus: neque tantum de arterijs & corde, sed etiam de thorace: quippe quem etiam demonstrauimus agere distendendo
B se & contrahendo. Distinguo autem tum in thorace, tum in arterijs lationes in medium statum ab extremis, quæ nunc citra actionem, nunc cum illa fiunt. Horum si iam demonstrationes in hunc sermonem conijcias, hac re ad longitudinem tibi multum proficietur. Ad hæc, si nominum varietatem, qua in definiendo sunt vsi, & hercle quas adduxerunt probabiles causas, recensueris: deinde quemadmodum eas quidem reprehenderunt, postea, quomodo dicta sua alij defenderunt: hinc orationi accedet friuolæ prolixitatis cumulus.

† Vertendū ex græcis. Et iā Archigenes, qui cōmentationē de pulsibus in vno prægrādi libro cō fecisse existimatur, in eiusdem initio definitionē, &c.

Magni Definitio. CAP. 13.

MAgnus itaq; non distentionem & contractionem, sed etiam inflationem & cōcidentiam sensibilem, cordis, eorumq;, quæ illi afficiuntur similiter, dixit pulsum esse.

Athenæi Definitio. CAP. 14.

AT ipse sectæ illorum princeps Athenæus, pulsum definiuit motum per distentionem naturalem & inuoluntariam spiritus* eius, qui in arterijs est & in corde, quiq; ex se ipso & in se ipsum mouetur, vnaq; cor mouet & arterias. Vbi non essentialem modo definitionem fecit, sed addidit & causam: quemadmodum definiri dialectici volunt ea, quæ, dum fiunt, sunt. Et compendiosius etiam, pulsum dicit esse manifestum perspiratum, ad sensum per se quidem tenuēm, cordis &
C arteriarum. Iam Athenæi etiam hæc est definitio: Pulsus est distentio & contractio cum perspiratu cordis & arteriarum. Si cui autem cordi est, hisce definitionibus confutandis confirmandisq; longissime orationem extendat, licet. Iam vero alij quidam de pneumatica secta definitiones pulsus fecerunt aliquantum, † vt dixi ⁑ variantes: quo minus eas cōmemorare statui, quod perstringere quàm breuissime orationem studeam.

** Al. θερμῦ id est caloris.*

† Al. ex antiquis. ab antiquis dictis.

Asclepiadis, eiusq; Discipulorum Definitiones. CAP. 15.

ASclepiadis etiam discipuli fuerunt inter se discordes: quod definitionibus quidam Asclepiadis aliquid adijcerent, alij detraherent, alij immutarent. Nam ipse Asclepiades quidem pulsum dicit esse distentionem & contractionem cordis & arteriarum. Hic multi eius discipuli addūt: quæ non semel, sed identidem in vna inspiratione fiat. Vt tota definitio hæc sit: Pulsus est distentio & contractio cordis & arteriarum, quæ non semel, sed identidem in vna inspiratione fiat. Sed decepti quidam sunt ab eo, quod in libro suo de respiratione & pulsibus scripserit in eum modum ista verba, obliti orationis, vbi hoc scripsit. Nam demonstrare instituit, quæ simili modo fiunt in respirationibus & pulsibus, & quæ alio diuersoq;: ac, vbi diuersitatem declarat, ista cōmemorata verba sunt scripta: quo respirationem separaret à pulsibus, quibus hoc est adscriptum: quæ non semel,
D sed identidem in vna inspiratione fiat.*

Moschionis correctoris Definitio. CAP. 16.

ALij porrò quædam adiecerunt præterea, de quibus Moschion est cognomine corrector: quod Asclepiadis scripta quædam corrigeret, non vbiq; cum eo sentiens: sicut nec cum Herophilo Alexander. Ego vero simul, vt Moschionis definitionem narrauero, recedam ab schola Asclepiadis: Pulsus est motus peculiaris cordis, arteriarum, venarum, cerebri, ambientisq; hoc membranæ: qui in vna inspiratione non semel, sed identidem, fiat. Atqui non puto desiderare te interpretem horum, quæ definitio habet, si quid memor es hactenus dictorum.

Erasistrati Discipulorum Definitiones. CAP. 17.

QVare sit operæpretium fortasse transire ad Erasistrati discipulos, qui inter se non minus, ac alij, discordauerunt. Siquidē hoc quidem mireris, non tantum diuersarum sectarum medicos, sed illos etiam, qui vnum virum sectarentur, dissensisse plerosq;: Quosdam etiam duas & tres definitiones conscripsisse: vt Apollonius Stratonis filius, vnam hanc: Pulsus est dilatatio arteriæ, quæ completione fit spiritus à corde emissi. Alteram hanc: Pulsus est arteriæ dilatatio & contractio, à facultate, quæ illi coniuncta est, ac proportione respondet. Ac tertiam aliam: Pulsus est dilatatio, quæ facit, vt tactum arteria feriat. Atque hanc definitionem tertiam æquipollere

re

re definitioni pulſus in conſideratione poſiti,nuper ab Alexandro allatæ,nemo eſt,qui neſciat.Pri- E
ma autem,quam ſcripſit eſſentialis eſt,conſentiens Eraſiſtrati ſententiæ: quandoquidem putat ar-
terias,vt ſuperius etiam memini,ideo diſtendi,quòd compleantur ſpiritu à corde ſuppeditato. Nã
completionem volunt nos, non impletionem dicere,ne quis omnem in contractionibus exiſtimet
ſpiritum euacuari. Secunda definitio facultatum etiam ſermonem tangit: quam alij rectius Eraſi-
ſtratij fecerunt, qui pulſum eſſe dixerunt diſtentionem & contractionem arteriarum & cordis,
quam vitalis facultas & animalis efficit. Nam ipſe Eraſiſtratus in commentarijs de febribus aper-
te affirmauit etiam animalem eſſe in corde, ne dum vitalem facultatem. Non nullis illorum ſatis
fuit dixiſſe, pulſum cõmunem actionem eſſe cordis atque arteriarum. Quidam anxie magis di-
ſtentionem arteriarum,cordi contrariam,eſſe pulſum affirmauerunt: quando attollitur cor,eodem
tempore contrahi arterias exiſtimantes: &,cum illud contrahitur, tum diſtendi arterias. At vero
Appollonij prima definitio ſolam declarat diſtentionem eſſe pulſum,quam dilatationem appella-
uit,hiſce verbis: Pulſus eſt dilatatio arteriæ, quæ completione fit ſpiritus à corde emiſſi. Eraſiſtra-
tus vero videtur non naturalem arteriarum motum appellare pulſum, verum motum duntaxat in
inflammatione. Id, quod eius verba arguunt in primo commentario de febribus: vbi vocat mo-
tum arteriarum, quem naturalem nos pulſum appellamus: quem vero in inflammatione ille im- F
mutationem dicit habere, pulſum videtur vocare: non cenſens ſcilicet cuiuis arteriarum motui eſ-
ſe pulſus nomen attribuendum, ſed ſoli ei, qui ab affectu in inflammatione à naturali ſtatu deduci-
tur. Cernis igitur verborum copiam,qua abundabis,ſi cuncta hæc perſequare: &, quæ in ſe Era-
ſiſtratij mutuo, ac quæ in alios diſputarunt, cõmemores: & quæ item illi reſponderunt his. Cum
igitur in capitibus ego tantum recenſendis librum iam totum confecerim, idq; multis etiam præ-
teritis illorum definitionibus,quid,qui exequi omnia velit, non'ne tres libros atque adeo quatuor
habebit conficiendos? Fac vero confectos eſſe: & adoleſcentem quempiam, qui in nugatorem in-
curriſſet præceptorem, qui omnia dicere velit, nihilq; præterire eorum quicquam, quæ tradide-
runt medici, longo tempore illa & ſummo ſtudio edidiciſſe: poſtea congreſſum apud ægrotum ali
quem eſſe cum alio adoleſcente de alio magiſtro rationem docto cuiuſque pulſus dignoſcendi, &
quid denuntiare ſoleant: vtrum dices cõmodi aliquid inuenturum ad præſagiendum de ægroto?
aut, vtrum nomen aſſecuturum apud ægrotum & præſentes? Nam alter adoleſcens, qui pulſus ſit
definiendus, multis verbis aget: at, morbus periculo ne vacet, an cum periculo ſit: & diuturnus
ne ſit futurus, an breui iudicatio ſit expectanda,plane neſciet. Alter adoleſcens exacte hæc præſen-
tiet prædicetq; præſentibus, ſed eum ratio definiendi pulſus fugiet. Hæc autem aperte declarabit G
contentio, quæ ratio docendi vtilis,quæ inutilis ſit. Verum, vt eſt in prouerbio, Dulce bellum in-
experto,ſic iſti videntur mihi,qui omnia volunt definire,prorſus quæſtiones ignorare, quas diale-
ctici de ratione definiendi inſtituerunt.Nam definitione quidem ſignificationem explicare propo
ſiti nominis, ſi quidem propoſitam rem non omnes planè aſſequantur, non dico conducit, ſed ne-
ceſſarium eſt. Neceſſarium etiam, vbi quis vel verſutia de induſtria, vel imprudens præ ſtupidi-
tate, ſignificationes commutet nominum, tribuens alijs rebus ea, ac omnes homines. Si abſque
vtroque horum ſit, omnino res definitione non eſt aperienda, quòd ſuum ipſam nomen abunde
declaret: nam definire planè quidque, ad ſophiſticam diſciplinam pertinet, velle. Mihi quidem
hæc licet dicere, qui frequentiſſime in quæſtionibus improuiſis feci periculum: nam de quauis re
ad definiendum propoſita dici demonſtraui poſſe totum diem. Quare non, quo verbis deficiar ad
definiendum accommodatis,in abundantes quæror: ſed, cum probaui omnium me ad eam loqua-
citatem eſſe inſtructiſſimum, humanitatis duxi eſſe, ſi artibus inſudantium haberem rationem,ve-
ritatemq; aperirem: non quod pleriq; faciunt ſcioli,qui ſuſpici,quòd ſciunt, quærunt, & vero etiã
ampliores ſe ipſi apud alios putant fore: ſed, quæ cognouiſſem ſemper diſtinguerem vtilia ab inu-
tilibus. Omnes enim (cum à paucis diſceſſum eſt) qui artes tradunt, nugis omnia referſerunt: de H
quibus hoc eſt, quod hactenus tractauimus. Nam peruaſit philoriſtiæ morbus non medicos tan-
tum, ac philoſophos, ſed oratores etiam, & muſicos,grammaticosq;. Quibus ego, ſi ſapiant, om-
nibus vno de pulſibus exemplo medicinam ſane præſentem feci. Quòd, ſiquando per ocium mul
tum ſit viſum omnes perſequi & dijudicare controuerſias de definitionibus, ne id quidem facere
dubitabo: ſiquidem inutiles quidam dictitant illas eſſe: alij vtiles illas quidem, ſed de ratione di-
ſceptant definiendi. Sed iam libros etiam de his duos conſcripſi, tertium & quartum commenta-
rium in ſecundum librum Ariſtotelis de demonſtratione. Cui libro titulum multi indiderunt
Analyticorum ſecundorum: ſicut & libro de ſyllogiſmo, priorum Analyticorum.

GAL. DE DIGNOSCENDIS PVLSIBVS LIBRI QVATVOR

Hermanno Cruſerio Campenſi interprete.

ARGVMENTVM PRIMI LIBRI.

Docet, Quæcunque in pulſu in noſtram notitiam veniant: ac in Primo libro pertractat de Diſtentione ac Contractione, primis & principibus pulſus partibus, per ſenſum dignoſcendis.

Partitio Commentationis de Pulſibus: & Quibus in partibus Medici, quibus Philophi, elaborarunt: poſtea de Difficultate dignoſcendorum pulſuum, CAP. 1.

DE pulſibus cõmentationem in quatuor partes ſumus partiti. Prima, ſpe-
cierum & generum illorum differentias recenſet. Altera, quæ eſt hæc
ipſa, quam nunc in manibus habemus, agit de ijs dignoſcendis. Tertia
C causas aperit, à quibus quiſq; generatur. Quarta & poſtrema, quid de-
nuntiare ſolent, medicis ſanè præ cæteris honoratiſſima: quo fit, vt reli-
quas partes, huius nomine tractent: & philoſophis, qui ſcientiam natu-
ralem inueſtigarunt, nõ planè neglecta. Quam ob rem merito omnium
prima pars, ad medicos iuxta & ad philoſophos pertinet, ſed ſecunda &
quarta medicis eſt peculiarior, vt tertia philoſophis. Quocirca magno-
pere vtrique in tertia elaborarunt, quòd hi honoratiſſimam partem eſſe
cenſerent: illi proximam ſtatuerent honoratiſſimæ. In quarta non perinde quidem, ac in hac, eò,
q̄ ſoli de ea medici ſcripſerunt: plus tamen, quàm in reliquis, laboratum eſt. At in prima ſophiſtis
plus ſatis: medicis, qui magis artis opera ſpectant, quàm nugas, ſatis inter diſputãdum laboris fuit.
Reliquam ſecundam partem nec philoſophorum (neque enim ad tertiam, ſed ad quartam, facie-
bat) nec medicorum præter Archigenem, idq; planè leuiter, attigit quiſquam. Flagitat autem hæc
non prolixam quidem orationem, ſed tempus alijs ſimul omnibus longius. Nam, cum tactu nobis
opus eſt exercitato, vt paruam etiam exacte differentiam ſentiamus, tum non eſt in manu noſtra
eius exercitatio. Nam compaginum vſum & inſtrumentorum, & vero diſſectiones, vſumq; faſcia-
D rum & laqueorum, præterea reliquas chirurgias medico neceſſarias, citra tuam operam fortaſſe di-
ſcas: Et ſanè multa ipſi hoc pacto obimus, imitamenta molientes, per quæ etſi ad ſummam perue-
nire non poſſumus, at plurimum tamen progredi, ac prope finem peruenire poſſumus: In medi-
tando vero ad pulſus, quid inuenias, quod caprizantem, vel vermiculantem, vel omnino queñq̃
imitetur minus frequentium, non vulgarem tamen rem indicantium? nihil hercle, nec quod acce-
dat quidem. Sed ad naturam eorum alius alio præſtat oratione declarandum: vt exerceas autem te
ad quempiam facillime ſimul & exacte dignoſcendum, niſi ipſe tuam operam naues, nihil reperias
machinæ à medicis ita commentum, vt in cæteris fecerunt operibus manu obeundis. Itaq; cum ob
id, tẽpus requirit longũ, tum ob abſolutam naturæ rerũ ſcientiam. Nam, ſi figuli pictoresq; viſum,
ſi caupones & coci guſtum, olfactũ vnguentarij, auditum muſici, tametſi artis habent vbiq; prom-
ptam materiam, multos non dies dico aut menſes, ſed annos, vt accurate artem calleant, meditantur:
ad tactum exercendum quantum. ſ. cenſeas temporis medicum quærere? cui plurimi vno tempore
affectus arteriæ ſunt attendendi, non vt figulis ſolæ figuræ, aut vt pictoribus colores: ſed primũ di-
ſtentionis quantitas, deinde qualitas & tẽpus motus, tum mouentis eam cõtentio facultatis, poſtea
ipſius tunicę arteriæ ſtatus. Hæc ſimul, atq; illa attollitur, omnia ſunt cognoſcenda. Quinetiam ca-
loris qualitatem, occurſus arteriæ motu excitatus apertius indicat: & etiã, æqualiter an inæqualiter

illa

illa, quæ memorauimus omnia, vna in parte & in diuersis fiant. Atque in distentione hæc conside- E
randa sunt. In contractione sanè similia illis: præterea tempus inter vtranq; medium, quo quiescit,
duplex illud, vnum à distentione ante contractionem, alterum à contractione ante distentionem: &
horum mutuam proportionem, temporis motus ad tempus motus, tẽporis quietis ad tẽpus quietis,
& vtriusq; simul ad vtrunq;: quæ sunt vniuersa ante alterum arteriæ ictum cognoscenda confecto
†Al. ex antiquis, hæc ipsa. in primo pulsu. Nam, cum iam alter inceperit, cum † ipsa prima } sunt attendenda, quæ declarata
iam primò sunt: tum vero, quo æqualitatem eorum & inæqualitatem perspicias oẽsq; differentias,
quæ in illo sunt exposita, cum ijs, quę in hoc, conferenda sunt. Inde tres, quatuor, quinque, atq; adeo
multi deinceps pulsus sunt videndi, vt ordo tibi atq; confusio sit explorata. Quid hæc, quantæ cen-
ses esse omnia exercitationis? Equidem, vt verum dicam, ad exactissimam quidem & absolutissi-
mam cognitionem requiri totam humanam vitam putem: vt autẽ tantam assequaris, quantã nunc
parauimus nobis, non sex menses tm̃, quibus vniuersam medicinam profitentur sapiẽtissimi se isti
methodici traditυros, sed annos permultos. Mihi quidem certe, vt primũ medicis cœpi operã da A.l.1. f.2.d, c.1.fo.47.a
re, primis adhuc ætatis temporibus mirifica cupiditas incessit artis de pulsibus cognoscendæ: atq;
inde vsque in hanc diem, eam cõmentatus, haud dum mihi oẽm artem videor assecutus. Siquidem
multos annos etiã dignoscere ne esset tactu clare arteriæ contractionem, incertus eram. Quin hære- F
bam etiã, an Archigenes, Herophilus, {an vero} Agathinus, omnisq; prope natio empiricorũ ve-
ra dicerent: tm̃ aberat, vt planè scirem, posset ne tota sentiri, an pars aliqua, eaq; quãta. Iam in disten-
tione de similibus perinde implicatus tenebar, cum tñ hæc fundamenta sint, & veluti elementa to-
tius de pulsibus artis: quibus incognitis nihil esset præterea quicquam, quod cognosci certo possit.
Tantum sensu noueram dignoscere distendi arteriam, non ascendere & descendere, quod confir-
mant isti, qui Empirici vocantur, probari, atque id esse verum. Neq; enim distentionem, sed ictum
tantum, percipere tactũ: ascendentis ne cuiuspiam, an distenti, non item animaduerti. Hoc quidem
multis annis propè solum assecutus sum: postea vnum etiam, vehementem pulsum: alia me omnia
adhuc fugiebant. Itaq; in profunda hæsitatione multos annos volutatus, nihilo magis indagare de-
stiti: sed, cum acrius etiã atq; etiã in id incubui, tandem aliquando spẽcies contractionis tactui aper
te repræsentata est. Deinde, cũ in ea meditatione diutius immorarer, non speciẽ adhuc obscuram,
sed clarissimam notitiam eius non concedentem distentionis notitiæ consecutus sum. Postea, quid
cõmemorem, quàm alia sim cito assecutus? Omnia enim vltro se offerebant, & planè posthac per-
spicua erant, vt cum in summis tenebris lux subito splendida eluxit. Quòd siquis hæc accipiat, vt
vera, & non vt fabulam, magnum fructum capit, ne eum desperatio subeat inueniendi, quæ inda- G
gat: neq; eò deterreatur, ꝙ multis etiam annis inquirendo nihil dum profecerit. Nam quidam in
quærendo clam obducitur callus, vsusq; comparatur, qui progreditur pedetentim, neq; prius, q̃ ab
solutus sit, vnquam cœpisse apparet: Simul, atq; completus est, cumulate fert omnium exhaustorũ
laborum q̃ citissime fructum, adeoq;, vt rudius dicam, cum ipsa vsura. Iam, cum posteris nostris nõ
mediocre momentum accesserit promptitudo nostra atq; industria in hisce rebus, qui non dubita-
uerim vel ipsos affectus tactus aperire oratione: breuiore tempore ad artem se exerceant pulsuum,
& minore cum labore. Faciã enim, vt præter alia viam muniam, qua votum assequaris potissimũ:
liceat tantum ab immensa diuitiarũ atq; gloriæ siti, quæ nunc dominatur, mortales abducere. Neq;
sanè quicquam erit profectum hac lucubratione, si veritatis studiosos desiderabit: quos scilicet ha-
ctenus desiderabit, dum voluptas superior sit & regnet, honestas autẽ nulli curæ nullo numero sit:
neque enim voluptarios hæc commentatio, sed egregie gnauos industriosq; quærit. At talis quo
tusquisq; est? Sed enim, vt dixit Heraclitus, Vnus mihi instar est mille. Profecto libentius cũ vno »
illo egero, ac cum istis mille, qui vnum vel etiam nullum valent: nam non numero veritas, sed sa-
pientia æstimatur. Ergo ad vnum hunc verba nunc facimus cupidum veritatis, quisquis ille siue
nunc sit, siue posthac existet: Primum multa ad sensum pertinentia, fieri non posse, vt verbis non H
explanentur: Deinde, tametsi non possit fieri, nihil eo tamen causæ esse, quam ob rem nostræ te di-
ligentiæ pœniteat. Nam, si minus vndequaque accurate sermone ad eorum notitiam, propius ta-
men, quàm nihil, aspiraueris. Nam quis tandem faciem cuiusq; hominis depingere oratione exa-
cte possit? haud sanè quisquam: tamen seruos fugitiuos quotidie ex notis faciei proclamãt. Adeoq;
fuit, cui hoc esset satis tantum exaudisse:

Crassus erat, nigris humeris, crispisq; capillis.

Atque ego, cum prius dulce Falernum, q̃ Romam profectus essem, nunquam gustassem: tamen
me, cum est primum oblatum mihi, non fefellit, quòd signis deprehenderem id, quæ legeram. Qui
*Caryinum est in græcis. dam etiam meus familiaris vinum, quod crescit in Lydia (dulce Sesaminu*m vocatur ab incolis) fa-
cile cognouit hoc duntaxat à me admonitus, dulce vinum Creticum, & quod Scybellite appellant,
colore repræsentare, & dulcedine, crassitieq;: præterea mirificam quandam iucundissimamq; ad-
stringendi vim præter illa habere. Huiuscemodi nos quoque signa recipimus pulsuum dignoscẽ-
dorum traditυros: Ad hæc, manus qua nam ratione erit cuique pulsui admouenda: siquidem hîc
firmius infigenda est, illic lenius applicanda: vt in vehemente & languido pulsu. Nam illum, ni-
si premas arteriam, non dignoscas: hunc, tantum abest, vt cognoscas premendo, vt semel etiam, si ita
facias,

A facias, videatur immotus. Nec vero magnorum simul & languidorum pulsuum, quos lethargici habent, cognoueris magnitudinem, nisi admodum attingas molliter. Quòd autem à turgidis & magnis, & duris, vehementibusq; altos oratio discernere possit docere, si magnũ dicam tibi hũc esse, qui increuit ex æquo in tres dimensiones, in longitudinem, latitudinem, profunditatemq;: turgidum autem, qui in duas tantum, latitudinem, & profunditatẽ: altum, qui in vnam tm̃, altam: & durum violentum ictum efficere qualitate arteriæ tunicæ: vehementem vitalis robore contentionis: haud dixeris prudentem virum, atq; gnauũ, oĩno ab his initijs ingressum nõ posse dignoscendorũ illorum confirmatam scientiã parare, modo ad principia & veluti elementa artis huius probe exercitatus sit. De quibus nos primo loco dicemus, deinde congruo ordine ad reliqua progrediemur.

De quatuor Elementis dignoscendorum pulsuum. CAP. 2.

SVnt hæc quatuor. Omnium primũ, quod empiricos diximus contentiose potius, q̃ vere, asserere, ictum se tantum sentire, distentionem autem ignorare arteriæ. Quocirca pulsum quidam de illis definiunt, memoriam affectuum tactus ex arteriarum motu. Nam non ex distentione arteriæ, sed ex motu, dixerunt, nulla de re alia, quàm ꝙ distentionẽ se negant sentire. Verum ratione, B inquiunt, constituas eam, licet, non percipit tamen eã tactus. Contra vero debebant omnino dicere, si id tantum agebant, vt contenderent: tactum arteriæ distentionem sentire, sed, vere ne distendatur, hoc se non plane scire: nam confirmare non percipi, mentientium est de sensu. Etenim, si istos roges, quis tandem conuulsiuus pulsus videatur, quid aliud respondeant, ac intentæ vtroque arteriæ, quasi fidis, quendam occursum illum efficere tactui, quæ ne pristinam quidem sedem plane retineat, sed sensum sursum deorsumq; iactetur: Iam etiam, si de vibrato requiramus, fatebuntur hũc quoque, si quidem illis certe tactus affectus non exciderunt, fieri, cum deseruit arteria suam regionem. Nam in ijs pulsibus sursum ferri arteriam atq; deorsum sentimus plane. Quinimmo pulsus inæqualitatem eam, in qua arteriæ quædam partes editiore loco appareant, quædam humiliore, si nescire se dicant, experientiæ deprehendentur inanes, quam semper vendicant. Neque enim de illis hoc est, quæ ratione ostenduntur: cæterum tactus id percipit dilucide: in cuius quærenda causa medici, qui vocantur Dogmatici, dissentiunt mutuo, dissensuri etiam in eo, an percipiatur, nisi ea sit rei euidentia. Quinetiam est, cum magnitudine inæqualis pulsus fiat in vna distentione, cum eius partes quædam plus, quædam minus, distendantur: qui non fieret, nisi distendi arteriam re vera videremus. At intelligo producere illis me ingeniosius fortasse sermonem, q̃ aperte agere: nam C satis hoc sit dixisse, longum vel breuem, altum vel humilem, latum vel angustum, magnum vel paruum, crassum vel gracilem, & præterea horum medios fieri non posse, cum non omni ex parte distendi arteria conspiciatur, quoniam solum fieri motum arbitrantur: tantum vel altus vel humilis fieret, vel eorum medius: alius nullus. Igitur, qualis conuulsiuus pulsus est, qui est infrequens, tales contendunt, qui negant sensibilẽ distentionẽ esse, semper omnes videri: re vera enim in conuulsiuo aut nequaquam sentitur distentio, aut parum & obscure, arteria in fidis modum sursum deorsumq; iactata. At vero, quod tradit Archigenes, hominum gracilium in partibus non carnosis, oculis cerni arterias distendi & contrahi apud homines quidem verecundos recte dicitur: apud eos vero, qui de rebus conspicuis, quando sibi ipsis libuerit, non laborant, secus. Etenim vel conspici negabunt hoc, ꝙ quidem eorundem sit illorum hoc quoque inficias ire: aut, si etiam annuant, oculis videri dicent arteriam distendi, tactu non item: atqui de hoc quæstionem esse. Quare non ad visum sermonem deriuemus: verum propositis his, quæ tactu percipiuntur, placare homines conemur. Atq;, vt verum dicam, non tam istorum nomine, q̃ vt veram traderem rationem dignoscendi tyronibus huius meditationis affectus sensibiles, memini pulsuum manifestam distentionem arteriæ obtinentium & obscuram, de quibus conuulsiui sunt: præterea vt pulsuum, qui in quantitate D positi distentionis sunt, ne confundant considerationem: sed semper in memoria habitis tribus dimensionibus contendere præsentem pulsum cum superiori valeant, in tribus ne dimensionibus illi, an in eorum aliquibus vel aliqua, respondeat. Nam, qui ex distentionis quantitate xxvij pulsus constant, quos in tabella libro primo de pulsuum differentijs proposui, hac maxime ratione cognoscas, si dimensionum quantitatem singularum teneas memoria. Porro autem tum hæc ipsa, quæ nunc cõmemorauimus, tum reliqua, quæ posthac dicenda sunt, omnia præcedere ille liber debet, vt initio statim huius libri admonuimus. Itaq;, prius huc qui se conferat, q̃ illa edidicerit, errat planissime: atque hoc sit in toto sermone constitutum. Nũc, quod instituimus, exigamus: aperte distentionẽ arteriæ à tactu, non ictum modo (quod, qui cũ omnibus disceptant, affirmant Empirici) animaduerti. Quare adductũ rationibus meis contra, ac prius, dicentes, fateantur (ni sophistæ certe & arguti gestiant haberi) arteriæ animaduerti quidem abs tactu distentionem, tamen, ita ne re vera habeat, se hæsitare: sane.n. hęc consentanea magis sint cum eorum secta. Aut quam ob rem cũ omnibus alijs in disputationibus, quod cernunt, constituunt, de natura vero hærent: hic non faciunt idem: Atqui, si hoc faciãt, nõ est, quod dicant, distenditur fortassis arteria, sed nõ est conspicuũ. Verũ ẽ diuerso, fortassis non distenditur illa, tñ percipitur: siquidẽ consentit hoc cũ illis, qui, quod cernunt, tm̃, & non quod cohæret, cum placito suo ponunt. Siquidem, quod conspicimus, vbiq; locorum,

rum,vt dixit Timon,valet: quî fit igitur,quo minus nunc quod cernitur, valeat? Atqui, ſiquidem E
valet vbiq;,pro cõi igitur principio aperte dilatari arteriam ſumpto,cum.ſ.non conuulſiue mouea
tur, inde diſſentiamus fortaſſe inter nos,an fidem illi nos habebimus, illi non habebunt. Fortaſſis
hîc quoque,ſi ſuã illis authoritatem ſubijciamus,ad cõcordiam in cõmuni ineundam authores fue
rimus. Quid'nam igitur volunt? nihil aliud, ꝙ ſingula euidentia conſpici, & ſcrupulum habere
maximum, an, qualia videntur,etiã ſint: deinde an vlla etiam ratione ſint. Sumpſerint ſane & id à
nobis confeſſum, nihil enim illis denegatum volumus. Quin nec, ecquid omnino ſit ſol, luna, ter-
ra,necan mare,neque an vigilemus: ſed ne an ſapiamus quidem, vel viuamus: nec quicquam no-
bis prorſus, qua ſit natura, conſtare. Equidem haud ſciam, hac quam deſiderent maiorem hæſita-
tionem. Obtinuerunt hanc à nobis libentibus, ſuperſedeant hoc labore orationis, vt demonſtrent:
habeant ſuam naturæ ignorationem, ac, abunde fruantur,licet. Tm̃ reſpondeant nobis rem non ſa
ne prolixam, An ſimul de vſu nos rerum ad vitam pertinentium hæſitare velint: neque, vbi ſolem
perſpicue oriri cernamus,obire ſolita nos negocia,ſi dies ſit, an in grabato conquieſcere, dubitãtes,
nox'ne etiam,an dies: Nec,cum nauem conſcenderimus,ac ſimus in alto,hoc agere:ſed nihil creden
tes, audere in mare proſilire, quaſi id fortaſſis mare, fortaſſis non ſit: Neque, vbi in portum ex al-
to inuehamur,appellaturq; nauis ad terram, omnesq; videamus in terram exire, fidem dare ſenſi- F
bus vſque ad ipſum vſum: cæterum intus nos continere,hæſitantes, & dubitantes. dicentesq;, For
te quidem videtur nobis terra,non eſt tamen. Atque omnia illa ipſis illis authoribus ad experien-
tiam vſque fidem habent: at de natura in dubitationem adducuntur. Quin hoc nos ſcilicet ipſi vo
lumus, vt eis pro certis vtamur: quod vero excedit vſum,ſuperfluum dicimus eſſe. Quam ob rem
ſi,quod cupimus,nobis dant: de quo amplius diſſideamus, inuenio nihil. Quod ad naturam perti-
net, de eo ſcilicet inquiunt. Deſine, quæſo, nec de eo verbum vnquã faciemus, ſi voles. Immo vel
ad fœdus feriendum te adhortemur: & procedant poſthac, ſi vultis, non minus nobis, quàm alijs
mortalibus, quâ res, quâ verba: quãdo vos etiam ipſos animaduerto elaborare,nequid de illis,quæ
omnibus hominibus teſtata in vita ſunt, euertatis. Proinde, ſicut illi negocia obeunt, & item nos
obeamus: nec curioſi ſimus vlla in re, quæ aperte conſpicitur: ſed ſtatim credamus,& aſſentiamur.
Vt,ſi quis annunciet ab imbribus, qui deciderunt,fluuium auctum euertiſſe pontem, hîc quiſpiã
de vobis præſto ita vetet abſolute, ab imbribus, qui deciderunt, dicere, ſed qui viſi ſunt decidere:
neque fluuium, ſed qui videtur,& apparet:neque auctum, verum qui videbatur auctus eſſe: neq;
diruiſſe pontem, ſed videri diruiſſe: quis hunc ſanum dicat? Quid igitur,quando cum cæteris om
nibus mortalibus alio modo diſputetis,negocia ſolis nobis faceſſitis, cum iiſdem vtamur ſenſibus, G
tam in arte medica,ꝙ reliqua in vita? Et vtrem, verbi gratia, & veſicam, culeum, atque fabrorum
folles quid diſtendi dicitis ac contrahi, videri prætermittitis: arteriæ vero ſoli innocenti eſtis mole-
ſti, atque in ea de apparentibus ſcrupulum inijcitis, quo minus abſolute pronuncietis, diſtenta eſt
& diſtenditur,contracta eſt & contrahitur,ſed videtur diſtendi, vere ne diſtendatur, me latet? De-
ſiſtite per deos tandẽ aliquando inanibus nugis artem onerare vel ſua ſponte longã. Si ociamini,&
vitam non labefactare,ſed eſſe vſui inſtituiſtis: artemq; non interpellare, ſed augere conamini: re-
bus hanc cõmodioribus contentionem reſeruate. Multa offenditis in medicina, quæ magnæ ſint
quæſtionis, huc conferte vim veſtram,hîc ingenium oſtendite: & dubitationem de rebus euiden-
tibus tandem abijcite, quando nihil ea re profectus ſitis facturi. Compellemini enim, velitis noli-
tis, euidentia pro certis habere, aut ne hiſcere quidem nobis poteſtas erit: nam, cum, ſiue quæra-
mus, ſiue non quæramus, idem conſequitur vſus, nequicquam inquiramus. Sunt vero per mul-
tæ aliæ hominibus tum ſenſus,tum rationis exercitationes, hîc elaborate, in his tempus ponite: res
autem euidentes citra ſcrupulum pro ijs,quæ eſſe illæ videantur, numerate. Facite itaque, vt mihi
arteriam concedatis in longum,latum,& profundum diſtendi: poſtea iam diſpicite,an ſentire con-
tractionem,nec ne, poſſitis. Vos vero,vt nec hoc,nec aliud inquireretis quicquam, ſint ne omnino H
res euidentes,in dubium vocaſtis: vnde vobis ſuppeditat magnus quidem verborum aceruus,non
poteſt labefactare tamen,neq; conuellere vſum euidentiũ. Nos igitur contra faciemus, ac vos. Om
nibus,quæ lucide cernuntur,vtemur,citra vllam hæſitantiam, & credemus talia eſſe, qualia viden-
tur: quæ obſcurius,hæc in quæſtionem vocabimus, atque partim ratione, partim ſenſibus, partim
etiam amborum ope aggrediemur eruere. Verum horum viam inueniendi alio loco amplius tra-
dimus: hîc tantum, quod ad inſtitutum noſtrum intereſt,referemus.

Contractionis inueſtigatio Galeni. CAP. 3.

NAm,cũ Agathinus dicat arteriæ non poſſe contractionẽ ſentiri: Herophilus autem conſtan A.l.1.f.2.[illegible]
tiſſime,vt de re ſenſibili diſſerat: res hercle plena erat difficultatis vni magis,q̃ alteri, accede- c.1.fo.4[illegible]
re, præſertim quorum tantum vterque ſtudij cum ad alias partes medicinæ contuliſſet,tum ad artẽ
de pulſibus augendam, & vero etiam rationem multis annis ſenſumq; mire exercitaſſet. Itaque
†παρὰ μικρὸν operæpretium eſſe duxi, vt primum † ad paruam } differentiam ſentiendam tactum aſſuefacerẽ:
vt, ſi quando nobis ipſis manifeſte contractio appareret, alium ne teſtem deſideraremus: deinde vt
veterum ſcripta reuolueremus. Nam, ſi plurimi hanc atq; probatiſſimi ſentiri confirmarent, ſi ne
quàm diutiſſime quidem cõmentantibus, haud dum videretur tamen nobis ſentiri, deſiſteremus,

A & deponeremus spem inueniendi. Sin autem nullus alius, aut plane pauci, ac leues hoc assererent, nobisq; in hoc incumbentibus non dignosci videretur posse: abijceremus iam tum eius spem inueniendæ, atq; non sentiri posse fateremur. Ergo, cum familiā inueniremus Herophili prope omnē sentiri affirmantem: nationem autem Erasistratiorum partim annuentem, partim euntem inficias: ac tertios illos ab Athenæo Attalensi, de quibus Agathinus erat, inter se eodem modo dissidentes: nihil nos sane ex veterum scriptis quidem consecuti opis sumus, quod numero & dignitate, qui affirmarent & negarent, propemodum æquarent. Itaq; apud me adhibitis præceptoribus considerabam: qui etiam se negabant ipsos in apertam cognitionem venisse vnquam contractionis. Iam hæc etiam non nullos ratio, vt fit, mouebat, ac ijs probabatur omnibus, vt recedentem tactus arteriam sentiat, fieri non posse: quippe aut motum ipsum in distentione, aut coniunctum cum eo ictum, nos sentire: atqui neq; ictum iam nos, vbi recipiat se illa contrahiturq;, neq; sentire motum: scilicet ea illum, quæ consuetudinem habent secum adeuntq; ac contigunt, non, quæ discedant, dignoscere: alioqui ad remotorum aspirare notitiā posse, si hoc sit ei semel concessum, quæ non tangantur, sentire. His & talibus me verbis facile in suam sententiam adduxerunt, vt qui testem à se, vt iactabant, tactum haberent: neq; enim contractionem sentiebam arteriæ. Sic nihil factum est B propius, quàm vt ab illa me remouerē, vt ea, quæ sentiri non posset: nisi mihi tandem, veluti ex assidua collisione, ignis incensus & elucens clare veritatem monstrasset: vt alios iam testes nō quærerem, nec arbitros, sed mihi ipse satisfacerem. Sed rem omnem explicabo, hinc adeo exorsus, vnde me ipsum ratio duxit. Quando corpora tangentia partim leniter sese mutuo tangunt, palpantia tantum: partim vero vrgent impellunt euertuntq;, itaq; quod fortius est & durius, veluti subit imbecillius & mollius, alterum autem cedit euerti turq;, ac veluti amplectitur id, quod vrget: discessus eorum mutuus non potest eodem modo effici. Cæterum, quæ in superficie tangunt, discedunt subito: at, quæ cedente molliore longius progressa illud veluti intrant, non reuertunt item subito: sed, quanto à primo occursu progressa penitius vrgebant, tantum illis discedentibus sensibile superest. Tempus nanque intercedet inter primum impetum discedendi, & extremum finem, secundum quem non discedere amplius, sed discessisse iam dicentur. Quo tempore toto, paulatim discedente altero, paulatim etiam alterius remisso pressu, vtriusque sentietur motus. Iam, si hoc accedat, vt, quod ab imo mouetur, feratur sursum: &, quod tangit, superne incumbat: præter quòd pressus ei, quod incumbit, detrahetur, etiam accidet ei, vt veluti subsidat: quia, quod prius excipiebat & sursum impellebat, nunc defertur.

C *Declaratio Contractionis per alia vasa.* CAP. 4.

HOrum, si rem oratio tibi parum clare repræsentat, vt vesicis, vtribus, follibus & id genus instrumentis omnibus periculum facias, licet. Nam in omnibus inuenies, vbi languidus est tangentium cōncursus, ibi momento temporis fieri discessionem: at, alterum si validius sit, quanto spatio impellebatur infirmius, tanto mouebitur scilicet, vbi se, quod vrgeret, recipiat: at vero, si ex inferiore loco etiā premens ascendat, longe tunc procliuius sane & citius comitabitur infirmius fortius, socio ad persequendū adiuncto momento ad inferna. Poteris autē, si humida materia vel aere vtrem, vel vesicam, vel simile vas impleueris, leniter attingere, auferendis ac rursum admouendis digitis: deinde etiam trudere, & impellere prorsum, amouendis hic quoq; vicissim applicandisq; digitis. Profecto alterum discessum, cum tantum palpaueris, clarissime animaduerteris momento temporis fieri: alterum à pressu, nunquā citra aliquod spatiū. Præterea in priore nihil moueri conspexeris, siue admoneas digitum, siue remoueas: at vero in altero moueri, non modo si imprimas digitū, sed & si retrahas. Age iam compares arteriam digito, & vasi corpus, quod arteriam contingit: ac eo, quod arteriā contingit, de loco suo nihil moto, arteria mota accedat & recedat. Ac nunc occurrat arteria corpori, quod foris eam tangit, quasi palpet contrectétq;, quod in languidis pulsi- D bus vsu venit: nunc non palpet tantum, sed & in altum impellat. vt in vehementibus: Hic in priore occursu, necesse est, vbi arteria cōtrahitur, hoc possis dicere, recessisse illam ab eo, quod eā foris tangebat: hoc non possis, nunc recedere: tempus enim ea cognitio postulat: discedunt autem subito, quæ leuiter sese corpora tangunt, momentoq; temporis, quod nequeas attendere: Sed in altero arteriæ occursu in vehementibus pulsibus, à quo fit, vt tactus noster repellatur, prius recedere sentimus, deinde recessisse iam dignoscimus: id quod non sensus etiam animaduertit, sed mens ibi ex eo, quod affectus abijt ipsius sensus, colligit, quod tum recederet, nunc recessisse. At leuiter attingentis animaduertere discessum non possis, discessisse etiam ibi conijcias.

Primum sentimus Affectus corporis nostri: deinde illa, quæ eos induxerunt. CAP. 5.

POrrò autem non accedentis, vel recedentis, vel prementis, vel tangentis, vel repulsi primum nos sensum habere, sed affectuum corporis nostri, neminem etiam esse puto, quem fugiat. Sentimus enim ab impressione vehementium pulsuum carnem nostram vnà cum ambiente illam cute impelli: huic autem est adiuncta moti & prementis cognitio. Quin etiam recedente arteria sentimus in ipso corpore nostro motum: siquidem intro compressa, siue ea cutis est, siue carnis pars, arteriam discedentem comitatur, pristinam sedem, qua deiecta erat, occupans: simulq; fit, vt in recessus cognitionem veniamus. Nam sentimus primos omnium affectus cor-

porum

porum nostrorum: deinde, quæ hos induxerunt, foris obiecta. Quare, cum recedit à premendo arteria, quia secundum partes nostras attingentes eam motam sentimus primum in vehementibus pulsibus, ea dicimus ratione contractionem etiam occurrere sensui: concesso. s. vt, quæ affectus nobis creant, sensibilia appellemus: † atq; pressus inæqualitas } præmentis annunciat reditum: neq; enim vel robur vel motum eius, quicquam erat, quo cognosceremus, nisi pressus inæqualis. Nam, vehementibus pulsibus vbi digitos inijcimus, primus occursus admodum impellit parum tactũ, ab hoc etiam atque etiam ad finem vsque comprimit magis: vnde sane motus arguitur & robur eius, quod repellitur. Mira enim res est, quónam modo languidi pulsus (vt sint maximi) nō parui tantum, si premas, videantur, verum etiam omnino sensum fugiant. Quód, si quis leniter esse illos tangendos ignoret, fortasse abolitum homini pulsum dicat esse: qui quidem mentiatur inde, ꝙ non recte eos tetigerit. Contra plane vehementes, quo ipsorum deprehendatur robur, requirunt, vt, qui tangunt, digitos valide infigant: repelli enim hoc tibi tum magis videbuntur, quo eos vrgeas magis. Vnde etiam contractionem omnes vehementes pulsus sensibilem habent: languidorum vero nullus: atque inter vehementes alius alio magis, prout maior vel minor sit vehementia, aut pro duritie & mollitie, aut pro celeritate & tarditate. Nam, qui maximus simul, & vehementissimus, durusq; sit (quatenus coniungi cum magnitudine durities F valeat) atque non velox, hic apertissimam habet contractionem. Omnes alij, quatenus plus vel minus de illorum aliquo habeant adiunctum, hactenus facilius percipientur, vel ægrius. Addidimus autem eò in cōmiscenda duritie & magnitudine, quatenus valeat, ne adducatur quis posse vnquam fieri, vt idem simul pulsus tum maximus & vehementissimus, tum euadat durissimus: neque enim coniungatur, sicut cum vehementia magnitudo, ita cum duritie. In maximos enim & vehementissimos pulsus subinde incurras: at durissimos eosdemq; maximos nunquam reperias, ac ne duros quidem pariter & maximos: cæterum, qui inter durum & mollem medius est pulsus, qui & moderatus est secundũ naturam, cũ maximo connexus frequenter inuenitur. Etiā durum simul ac vehementem non raro eundē cernas: adeoq; durus idēq; vehementissimus non nunq̃ existit: at vehementissimum & durissimum nunquā eundem inuenias: neq; etiā, qui maximus, & idem vehementissimus, tardissimusq; sit: sed maximi & vehementissimi, plurimum etiā celeres sunt: sin minus, at non tardi. Atqui, si idem posset pulsus vehementissimus fieri, & maximus, & durissimus, & tardissimus, appareret in talibus pulsibus omniũ apertissima contractio. Quæ quando non potest mistio fieri, vehementissimus adhuc & maximus, qui neq; mollis neque velox sit, G clarissimā adducet contractionem: Claram etiam vehementissimus certe, & magnus, & durus: Et etiā vehementes simul, & magni, & duri, quorum minus quidem, ꝗ superiorũ, manifesta adhuc satis tamen contractio est: Præterea his minus, sed euidens tamen contractio vehementis, magni, & mollis: Manifesta adhuc vehementis simul, & moderati magnitudine & duritia: sed hoc obscuriorem habet contractionem, non tamen quin possit dignosci magnus & moderatus in reliquis duabus differentijs. Immo vero, qui tribus differentijs est moderatus, perspicuam adhuc contractionē habet. Verum non facile vehementis, & parui contractio cognoscitur: qui omnino etiā durus est. Ac parui, duriq;, sed contentione moderata, etiā est obscurior. Iam, si paruus, nec durus sit, & moderato robore, vt deprehendatur is, sensum flagitat probe exercitatũ: Atq; adhuc magis, qui paruus, & mollis, contentusq; moderate sit. At languidus pulsus, neq; cũ magno coniunctus, neq; cũ paruo, apertā obtinet contractionē. Omnino is cum maximo nunq̃ cōmiscetur, nec vero cũ durissimo: cũ magno fit, vt cōmisceatur, sed prorsus eũ mollem oportet esse: quòd, si cũ duro coniungatur, is, necesse est, sit minimus. Quare, qui exercitare tactũ volet ad manifeste sentiendā contractionem, hoc in primis scire debet, quòd præteritũ ab antiquis est, non cuiusuis pulsus posse cōtractionem sentiri: nec, quorũ possit, perinde omniũ esse claram. Ad hæc distinctiones, quas tradidi modo, memoria sunt tenendæ, vt ne, vbi sentiri nequeat, inuenire auens, deinde deposita spe, omnem H tandem, vt non sensibilem, relinquat: neq; vbi possit sentiri, non aperte tamen, hos primo aggrediens, cũ horũ desperet inuentionē, tum alios eũ plane pigeat inuestigare. Verũ, in quibus apertissima cerni contractio solet, ab his initiũ sumat: atque manũ, vt præscripsimus, applicet, cũ memoria propositorũ, quæ tradidimus, Plane vel vehementē, vel non languidum certe oportere esse, qui sensibilem tangentibus sit repræsentaturus contractionem, atque hoc habere fixum debet & certum: ad clariorem autem notitiam, non parum magnitudinem referre, accedere item à duritie non nullā opem, & hercle abs tarditate etiā: Proinde nec in languido vnquā pulsu sentiri contractionē, nec in vehementi non sentiri: idq; magis & minus clare, prout ipsa vitalis, vt vocant, contentio maior sit vel minor, & pro distentionis quantitate, ac pro qualitate arteriæ tunicæ, & motus.

† *Quidā codices antiqui habēt. atq; cōpressionis secundæ ad primā, vel primæ ad eā, quæ post ipsā est inæqualitas, &c.*

Pulsus, qui apertam Contractionem habent, quibus in sanis & ægrotis insint. CAP. 6.

Quare, vt studiosi absolutam exercitandi viam habeant, non solum generale præceptum explicauisse contenti simus, à quibusnam initium ordiendum sit tactus in contractione indaganda exercendi: sed etiam, quibus hi insint in ægrotis & valentibus, deinceps aperiamus. Nam, hoc si etiam didicerint, minori negocio votum, arbitror, assequentur. Ac de sanis quidem, qui moderato sunt habitu, & natura temperata, in vigore ætatis, maxime vero ex anni tempo-

A temporibus,regionemq; incolunt temperatam,robustiq; sunt, & omni mœrore, metu, saturitate, motu vacui,hi pulsum vehementem & magnum oẽs habent. Qui,se moderate si exercitauerint, fotiq; sint modicis balneis, vel vini non permultum hauserint, vel irati sint, vel operam strenuam aliquam nauauerint,non magnos iam & vehementes tm̃, sed ꝙ maximos vehemẽtissimosq; pulsus habebunt.Itidẽ,si laborent syncera tertiana,vel ardente miti & simplici, aut qua alia magnopere calida & veluti feruente febre, præterea diariarum aliqua, quæ ex bubone proficiscuntur & ex adustionibus modicisq; lassitudinibus,maximos etiam tum & vehemẽtissimos pulsus habebunt. Porrò, si quædam horum, quæ retuli, eos teneant, quædam non, vehementes quidem & magnos vel tum obtinebunt,non perinde tñ.Exempli gratia.Si cuius iuuenis,qui sanus sit, non tñ habitu moderato, sed vel pinguis vel gracilis, loci incolæ frigidi pulsus tangas, vehementes eos, & magnos inuenies,at non similes tñ prioribus. Verum enimuero in ijs omnibus, in quibus pulsus adhuc manet vehemens & magnus, si, vt iussi,tangas arterias,senties contractionem: clarissime autẽ in illis,quibus maximum esse & vehementissimum diximus. Atq;,si sit vehementissimus, facere maiorem eum sic in tactu impressionem,itaq; manifestiorem esse eius impetum,superius explicauimus. Quin etiam,si maximus sit,hac facillime via cognoscas: si intelligas tantum in contractio-

B nibus solere arteriam descendere,quantum in distentionibus ascenderit. Quod si est, non potest maximis interuallis non ferri vterq; motus,sursum,dum distenditur: dum contrahitur, deorsum: ita vt ille quã lõgissime sursum currat,hic recedat.Diximus autem nos sentire recedere arteriam, non recessisse:itaq;,vt maximũ recessus spatium & tempus erit, ita eius erit apertissima cognitio. Quod fuit in causa,cur dicerem esse primam tactus exercitationem, non in vehementissimis tm̃, sed & in maximis simul pulsibus subeundam, qui non perinde moueantur velociter. Diximus etiam non nihil ad contractionem percipiendam facere duritiem:cuius tamen illic causam præteriuimus,quam hoc loco,nihil causæ est,quin adscribamus: nam ad vim ictus magnopere refert durities quoq; arteriæ tunicæ.Id etiam in rebus extra corpus positis aperte perspexeris, si æquis viribus vel lapidem cupiã durissimum impegeris,vel lignum,vel aliud, quod molle sit. Sane multo citius & magis prematur,necesse est,ab lapide,& euertatur,quod impetũ sustinet,quã à ligno. Iã, ꝙ violentiæ distentionis semper respondeat contractionis sensus, hoc cõtractiones clarius dignoscentur, quo violentioribus succedant distentionibus. At nec facile magnus pulsus commiscetur cum duro:& affectus,in quibus congrediuntur, in opere de causis pulsuum, & in opere de præsagitione per eos, explicabimus: hoc loco tantum satis sit tyronibus exempli gratia didicisse: Qui-

C bus valida facultas vitalis est (quam eandem quidam medici vitalem contentionem appellant) sed in victu offendunt,& non nullis in alijs, in primis in vini intempestiuo potu, his tales pulsus accidunt.Itaq; in his,ita vt in prioribus,aperta est arteriæ contractio. Iam etiam tarditatem, quantum tempus auget recessus,tanto ostensuram esse manifestiorem motum,ne id quidem collectu est difficile:quam ob rem & hæc vsum ad cognitionem aliquem præstat. Ac,qui debeat pulsus esse, qui sensibilem contractionem est redditurus,abunde declarauimus.

Ratio Applicandæ Manus arteriæ in contractione. CAP. 7.

DEinceps,quo modo sit applicanda manus, nobis inquirendum est: an perpetuo super arteriam,an subter,aliqñ hoc modo,aliquando illo:& vtrum cõprimendo,an palpando,an applicando tantũ,an interdum hoc modo,interdum illo,vt natura pulsus ferat: nam nec de his quicꝙ maiores nostri explicarunt. Nos autem, his inquirendis quæ ratione & vsu consecuti sumus, in medium proferemus,quo,si sufficere quidem videantur,omnibus suis partibus & numeris doctrina à nobis sit absoluta: sin minus, complurium quidem & vtilium inuentorum certe ope, alius atq; alius,quod reliquum est,inuenerit.Itaq;,si comprimendo applicemus tactum, nulla differentia sensibilis ex manus super arteriam vel subter applicatione inueniatur: Vel,si palpãdo tantũ,ve-

D luti suspensis digitis, ne tum quidem vllam animaduertamus differentiam: At tertius applicandi modus, qui medius est inter compressionem & palpationem leuem, ne obiri quidem potest, si inferne tangas arteriam: siquidem liberare oportet tum manum omnibus voluntarijs motibus, & veluti languidam admouere: quòd, si fecerimus, ne arteriam contrectet, à grauitate depressa delabetur.Proinde hoc modo attingendi superne tantũ licebit,inferne nunꝙ tangere. In eo autem frequenter contractio multum aperte patet,sępe etiam obscura existit, non tamen quin exercitatis animaduerti possit. In vehementibus & magnis nec velocibus manifesta est. In moderatis per omnia hæc dicta genera,obscura. Nam si vehementes & magnos nec veloces pulsus comprimamus,fore manifestissimam omnium contractionem nuper diximus. Quorum causas ex ijs, quæ de illis narrauimus, facile inuenies. Nam,quatenus tactum ab arteriæ distentione accidit repelli, hactenus recedente ea sensibilis contractio fiat, necesse est: qui repellitur, si compresseris maiorem in modum,in pulsibus quidem commemoratis: sin palpaueris tantum, perinde ac nihil: at in manus applicationibus medijs inter illas,quas fieri quasi remissa manu diximus,moderate repellitur.Quo magis contractionem comprimendo,quã tantum attingendo,senties:nec minus,si inferne tangamus,quã si superne:quòd perinde vtrobiq; arteriæ contractionem tactus sequatur. At.n. manus, quæ tangat, non modo prompte sentiat, oportet, verum etiam mollis sit: nam sic demum

facile consequatur, vt motus vel minimos animaduertat. Nam, hoc sane quemadmodum natura E
est comparatum, vt alio alius videamus melius deteriusq;, & audiamus, ita etiam tãgere nos, equidem fugere neminem puto. Huc iam si status quidam mollis accedat carnosæ digitorum naturæ, promptius & magis in occursu arteriæ euersa, interuallo maiore, dum contrahitur illa, fore, vt ablegetur, nec hoc puto ante dictorum memori obscurum esse. Nec vero etiam, cum per longius fertur interuallum, clarius sensuram esse contractionem, hoc fugit quenquam. Quare molliorem manum duriore, si reliquorum æqua sors sit, ratio dictat exactius contractionem sentire. Itaq; si summam orationis fecerimus, aliò transibimus. Quandoquidem inter medicos controuersia est de arteriæ contractione: quorum pars eam sentiri confirmat, pars non sentiri: ostendimus nos neq; perpetuo sensibilem neq; perpetuo insensibilem esse: vbi primum pulsus, in quibus sentitur, aperuimus, deinde status, in quibus illos indagabimus, pulsus: denique, qui sentire plane contractionem cupiat, quomodo tangere ille debeat, qualemq; esse manum conueniat applicandam.

Initium distentionis & Finem contractionis non sentiri. CAP. 8.

HIs constitutis, deinceps erit explicandum, totam'ne sentiamus distentionem atq; contractionem, an pars nos vtriusq; fugiat: &, si fugiat, quæ hæc sit & quanta. Atque huius etiam instituemus orationis initium à motu distentionis. Ac primum nobiscum repetemus sæpenumero in F
multis ægrotis, quibus pulsus parui sunt langu idiq;(quales habent præ ceteris ij, qui syncopa corripiuntur, & qui de vita decedunt, prope omnes) quosdam medicos motum aliquantisper sentire, alios haudquaquã: Secundo loco, prout accurate & sedulo, vel segniter atq; negligenter tangit; eundem medicum interim motum sentire, interim non sentire. Proinde, cum eandem arteriam quidam medicus non pulsare, alius pulsare etiamnum dicat: atq; idem frequenter medicus eodem tempore, pro diuersis manus applicationibus vicissim contraria dicat: partem motus fugere constat tactum. Dices præclarissima natura præditum, & manum rectissime applicantem, experientemq;, totam sentire distentionem. At hunc quomodo inueniemus? Quis nobis humanam naturam spondebit eam integritatem sensus assecutam, vt nihil illam ne subtilissimum quidem prætereat? Ego quidem certe nec exteriorum corporum horum, quæ, licet, præter vllum impedimentum ipsa tangas, iactem consummatam notitiam esse, nedum corporis, quod adeps, membranæ, cutis munit, crassior ipso subinde corpore arteriæ. Quòd, si quis tam sit audax & arrogans, vt dictitet in distentionibus arteriæ primum se motus cognoscere impetum, libenter de isto quæsierim, qua'nam ipse hunc manus applicatione deprehendat: vtrum leuiter palpando, an premendo, an nulla vi admouendo. Sane, si de magnis ille sophistis forte sit, qui in arti nauanda opera hactenus G
versati sunt, vt, omnino an homo febricitet, ignorent, verborumq; iactatione ipsam veritatem superent: haud iste scilicet, nec an plures sint applicãdæ manus rationes, nec an inter se illæ mutuo di stẽt, nouerit: nostraq; stomachum illi fecerint, nec vllo modo me sustinuerit audire. Verum enimuero, vti alia, quæ ante tradidimus, ita hæc veritatis studioso, etiã si solus sit, dictemus. Nempe media applicatio, quæ citra vllam vim fit, hactenus motũ sentiet in pulsibus certe non languidis, quatenus visus: in languidis vero sentiendis etiam visui concedet: Altera, cum premimus, in languidis supra primam, motum arteriæ obscurabit: in vehementibus præ cæteris percipiet: At tertia, qua veluti suspendimus manum, motum sane quàm breuem sentiet. Sed hęc, faciamus quoque, vt demonstrationibus confirmemus, ab rebus euidẽtibus ingressi. Quid vero clarius hoc sit, quã oẽs arterias nec visu nec tactu moueri videri, sed eas duntaxat, quas cutis contegit, neq; ea crassior? at sub carne abditas, aut sub aliis corporibus, occultum habere motum: nisi qñ magnopere intabuerint, quibus sunt illæ subiectæ, corpora, itaq; sentiantur? Immo vero, quarum sentitur motus, quo sunt arteriarum nudiores partes ipsi subiectæ cuti, hoc visui clariorẽ motum tactuiq; representãt. At maxime quidem arteriæ, quæ secundum dorsum sita est, cuius fugit pridem motus, simul atq; contabuit animal, ad abdomen motus apparet. Vnde liquet leuiora corpora arterias facile, vbi H
distenduntur, vnà secum sustollere: grauiora ægrius: prægrauia vero non mouere prorsus. Quod dico multo animaduertes manifestius, si arteriis præditis illustri motu, foris corpus aliud subtile ad cutem imponas, vt folium, membranam, linteum, panniculum, aut aliud tale quid: scilicet vnà cum arteria distenta moueri cernes: Si iterum priori tantundem apponas, iam multo amborum obscurior motus erit: Si vero tertium addas, adhuc longe obscurior: Itidem, si quartum & quintum, tandem impositorum motum omnino abolitum putabis. Iam, si vehementior pulsus sit, plurium onus corporum feret: sin minus vehemens, pauciorum: quòd, si nequaquam sit vehemens, potest, vt nullo onerari corpore sustineat. At vero, si præterea languidum esse finxeris, non modo foris cuti corpus impositum non mouebit, sed nec ipsam interdum cutem. Id quod sic constat habere: nam arteria, quàm fuerit contentissima, tàm maxime cutem cospicies moueri: contra, cum exoluta multum contentio fit, plane non moueri videbis. Cum igitur arteriæ validior motus etiam multorum externorum onus corporum, nedum cutem, secum mouere valuit: languidior autem tantum cutem: &, qui sit multo hoc imbecillior, ne cutem quidem: quid habet admirationis, si alius etiam hoc infirmior existat, qui neque membranas, quæ arterias contegunt, neque adipem subuehere possit? At quis tanget hunc motum tactus? nempe nullus. Neque vero ad hęc

illud

A illud respondeant, comprimendam digitis cutem esse, quæ arteriam tegit, vt pulsui non satis ascendenti occurramus: cùm in his, quorum sentitur motus, sed languidis tamen, si cutem comprimas, semel pulsus consistat: quid iam illa, cedo, arteria fiet, quæ ne cutem quidem potest mouere, si digitis eam insuper degraues? an non reliquam partem motus etiam amittet? Ne multis: non mihi scire isti videntur arteriarum sedem, quæ ex dissectione perspicitur, qui primam distentionis partem sensibilem putant esse: cum cutem nulla ex illis attingat. Immo, si quæ admodum videntur conspicuæ esse, eiq; propinquæ, has velis excoriatas vtrinque inspicere, multum cernes spatij inter cutem & tunicam arteriarum interpositum. Etenim temere hoc natura vnum condidisset, quæ tamen citra rationem molitá nihil est: si instrumentum creasset, quod in omnem partem posset distendi: neque locum ei, vbi moueretur, attribuisset vllum. Atqui aliter res se habet, & longe quidem. Siquidem monstrant dissectiones cingere arteriam regionem satis amplam, quam caro, vbi plus iusto auctum corpus sit, insidens, ne distendatur vas, quantum solet, interpellat. Vnde fit, vt crassis paruus pulsus sit, quod longitudo eius imminuatur, & latitudo fiat limitatior, cum à multa carne constringatur: ascensus item vbertate corporum incumbentium depressus inhibetur. Illorum vero, qui gracili corpore sunt, alioqui robusti, insignem latitudinem & lõgitudinem pulsus habet, insignem etiam ascensum. Ac magis etiam in his, quibus cutis remissa est, perspicuũ interuallum est inter eam & arteriæ tunicam. Nam eius, qui in statu illo est, si vehemens pulsus, aut non languidus certe sit, poteris membro conuertendo, atque interim supino, interim prono figurando, differentias, quas nunc retuli, arteriæ dimensionum manifeste premendo assequi: nam longitudine & latitudine pronam figuram attendes præstare, altitudine & tempore supinam. Causa vtriusque, cutis est remissio: vt quæ in supinis manus figuris superne incũbat, & decidat in arteriam: in pronis deorsum vergat, & dependeat, plurimumq; distet. Quamobrem in supinis figuris, cum distẽditur arteria, in obliquum ex altioribus circumfluens complicatur, & quasi rugas agit: atq; hic in magnum aceruum collecta, magnitudini pulsus in his maxime partibus obsistit: In pronis vero, quia minime deprimit, nec interpellat arteriæ motum, nihil quoque de pulsus detrahit magnitudine. Qũo ergo non & hic plus in profunditate item distendi pulsus videtur: aut, si nõ amplius, at æque, vt in supina figura? quòd scilicet sub latitudinis longitudinisq; incremento latet profunditas. Et alioqui, cum (cuius hæc omnia nomine cõmemorantur) longiori tempore videatur, quantum ad conspectum, arteria moueri, quæ in superioribus artus regionibus locata est, simul intelligitur maior in altum etiam ascensus fieri. Quod enim in ascendendo longius tempus videtur ponere, hoc facile visum inducit longiore se spatio profectũ esse. Atqui hoc vehitur C per æquale spatium, vt vult quidem veritas, quomodocũq; locata arteria sit: sed, quia prior nimirũ in supinis figuris motus sub cutẽ fuit dissipatus, tempus auctum distentionis, quantum visus iudicat, speciem simul auget profunditatis. Atque hæc quidem euidentia exempla, aliaq; id genus declarant distentionis primas partes effugere aciem. Quantum autem hoc in motu à visu sentitur, tantundem etiam in non violenta tactione in vehementibus certe pulsibus: nam in languidis quidem subinde minus. Siquidem in conspicuo est non esse eo attingendi modo primas distentionis partes sentiendas: ac ne si palpes quidem leniter, velut suspensa manu. Restat igitur, si modo possit, vt manibus cum pressu applicatis sentiri primæ partes distentionis possint. Atqui non in omnibus pulsibus posse: sed, si quidem possint, tum in solis vehementibus: si quam memoriam habemus superiorum, plane testatum est. Ac hoc quidem hactenus ductum est, eò quòd aliam manus applicationem nullam in confesso sit, nec alium pulsum (si à manus applicatione, quæ pressu in vehementibus pulsibus obitur, discessum sit) distentionis initium offerre sensibus posse. Deinceps vero videamus, an id, quod præstari videtur posse, plane sit verum, an verisimile tantum. Equidem vel in his latere nos censeo distentionis principium, sed non perinde tamen, atque alijs D in pulsibus: verum esse, quod fugiat, quam minimum. Id intelliges, si cum animo tuo cogitaueris motum, quem arteria orditur, impertiri necessario primum corporibus, quæ illam cingunt, deinde vniuersæ cuti, tum digitis nostris denique. Quamobrem non potest in illa distributione motus nihil poni temporis. Et, si hoc vere dictum est, necesse est, motus initium lateat. Immo etiam (quia tactus quietem percipit, quæ post, quàm consederit arteria, ante distentionem fit, multo illa quiete longiorem, quæ ab distentione prius, quàm consideat, fit) recte putes hoc eò consequi, quòd interni motus nos aliquæ prætereant partes. Neque enim hoc obscurum est, si initium deprehendi distentionis non potest, quin contractionis quoque incognitus finis sit. Etenim ampliorem nunquã aut maiorem motum in contractione sentiat arteria: præclare enim agitur scilicet, si parem liceat, ac in distentione, sentire. Testes huic rei illi sunt, qui plane illam negant percipi posse sensu: quorum numerus late patet, virorum sane in artis commentatione non contemnendorum. Nos vero sentiri illam, & quando potissimum, iandudum docuimus: simulq; demonstrauimus ampliori motui non esse tactum sentiendo in contractionibus, quàm in distentionibus: nisi fiat, vt quantitas distentionis vel contractionis incidat in mutationem: quod quidem in collectiuis inæqualitatibus vsu venit. Age iam hoc constitutum etiam esto sensum aliquando ob internæ quietis magnitudinem tum finem fugere contractionis, tum distentionis initium: sicq;

*Al. ex antiquis. Si enim in his, &c.

* Laxa.

* Laxitas.

iam altera nobis quæſtio recte atque ordine eſto confecta. Nam quæſtioni, quam de diſtentione, E
an tota ſentiatur, habuimus, proximum erat de contractione ſimiliter quærere: ſed, cum tractaui
de diſtentione, videor mihi etiam, quod de contractione erat dicendum, aſſecutus eſſe. Nam, ma-
iorem motum ſi in contractionibus non ſentimus, ſed vel parem, ac in diſtentionibus, vel, quod ve
rum eſt, minorem: omnem autem in diſtentionibus non percipimus: planum eſt nec totum nos in
contractionibus ſenſuros.

Quanta Pars diſtentionis & contractionis non ſentiatur. CAP. 9.

PORrò de duabus quæſtionibus, quæ etiam reſtabant, vt, quanta diſtentionis pars nō ſentiatur,
explicaremus, & quanta contractionis, videmur ex antedictis ſummam iam conſecuti. Tan
tam ſcilicet partem oſtendit oratio non ſentiri diſtentionis, quanta inter arteriæ primum impetum
motus, & ictus vſque ad noſtrum tactum diſtributionem, intercedit. Quam, ſi ſpeciatim diſſece-
mus, plurimam in lāguidis ſimul & magnis, quos tangimus leuiter, reperiemus: minimam in ve-
hementibus, quos comprimendo dignoſcimus: mediam inter vtranque in manus medijs applica-
tionibus: in hiſq; prout vehemens erit vel non vehemens pulſus imparem. Iam, quando tantam
ſentimus contractionis partem, quantam diſtentionis, aut paulo minorem, erit etiam contractio-
nis pars illa, quæ non ſentitur, par diſtentionis parti, aut aliquanto maior. Habes de primis quæſtio- F
nibus, & veluti elementis diſputationis.

De Quietibus dignoſcendis. CAP. 10.

QVæ de pulſus principibus partibus dicenda erant, penè iam percurrimus: nam duæ, quæ
reliquæ ſunt, per accidens potius, non proprie nec per ſe, partes pulſus ſunt, arteriæ exter-
na & interna quies: ſed, quoniam quædam denunciant, de ijs dignoſcendis, operæpre-
cium eſt, vt verba faciamus. Ac externam quidem quietem, tantum manu admouenda, maxi-
me, quanta ſit, percipias: aut, ſi premere etiam libeat, in vehementibus quidem pulſibus, hacte-
nus vrgendo, vt ne motui obſis: Internam autem, ſi premas, quoad tibi per præſentem vehemen-
tiam liceat, ita maxime dignoſces. Externam certe totam quietē, ſi ordine attingas, plane animad-
uertes: Internam, quod etiam ante dictum eſt, vnà cum partibus, quæ non poſſint ſentiri, vtriuſq;
motus, fine contractionis & initio diſtentionis. Quorum cauſas non magno negocio etiam qui-
libet inueniat, ſi attente auſcultauit ſuperiora: faciam tamen, vt ſummatim ipſe quoq; explicem.
Nam poſtea, quā fieri non poſſit, vt cognoſcamus, quantā pulſus externam quietem effecturus ſit,
ſi moueri arteriam, quatenus poteſt, prohibeamus (prohibemus porrò, vbi nimium comprima-
mus) profecto, quā magna ſit externa quies, ſi præter quàm concedit nobis præſens vehementia, pre- G
mamus, non percipiemus perſpicue vnquam. At fortaſſe dices diſtentionis magnitudinem com-
preſſione prohiberi, motum tamen perpetuo apparere, reijci enim ab aſcendente arteria tactum,
ibiq; deſiſtere primum impelli ab ea moueriq;, vbi illa ſimul quieuerit. Sed hoc falſum eſſe, ſi vni-
uerſe dicatur, ac requirere diſtinctionem facile perſpiciemus, ſi quid priorum meminimus, cū di-
ceremus, arteria dum mouetur, fieri interim, vt ſecum incumbentia ſibi corpora non moueat, eo-
rum oppreſſa onere. Quare nec, cum premamus, ratio dictat tam diu ſenſum durare eius motus in
omnibus pulſibus, quàm diu, cum non premeretur vel vrgeretur, progrediebatur. Proinde, cum
arteria ſua ipſius ratione mouetur, quieſcere iam nos ſubinde arbitrabimur pulſus, atque eo quie-
tem ocyus ingredi, quo ſenſibili motu prohibiti fuerunt. Nunc, quando, quantum tactum pulſus
in diſtentione arteriæ impellit, tanta, cum contrahitur, pars ſentiatur, omnino neceſſe eſt, cum fi-
nis non ſentiatur diſtentionis, nec contractionis initium ſentiri. Qui ergò non conuenienter tan-
git, quomodo dignoſcere plane externam quietem poſſit? Nam quantitas preſſus ad robur me-
tienda arteriæ eſt: vt eatenus comprimamus, vt ne extrema motus pars ſenſum vlla fugiat. Vnde
conſtat non eſſe in quibuſuis premendum, ſed ſolis in vehementibus: neque hîc tamen adeo, vt vi
applicatæ manus, arteriæ ſuperetur robur. Quare cautiſſimum erit, vbi dignoſcere externam quie- H
tem voles, citra vllam vim applicare tactum: contrà internam, ni vrgeas comprimaſq;, non co-
gnoſcas: nam contractioni arteriæ conſtantiſſime tactus adhærere debet: premere vero, niſi in
vehementibus, non licet. Ita liquet in his etiam ſolis dignoſci poſſe internam quietem: immo ne
hîc quidem exacte, ſed nunc multo maiorem, quàm re vera eſt, nunc paulo, attamen adhuc eam
maiorem animaduertes. Neceſſario.n. duo ei tempora accedunt partium inſenſibilium
vtriuſque motus, & quod ad finem contractionis eſt, & quod in principio
diſtentionis: quæ cum aliam aliàs longitudinem habeant, vt an-
te explicauimus, neque parem ſemper acceſſionem
tempus internæ quietis habebit, neque
exacte vnquam digno-
ſcetur.

Galeni

GALENI DE DIGNOSCENDIS PVLSIBVS LIBER SECVNDVS

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de ijs, quæ in Distentione pulsus considerantur: ac de ratione Moderati pulsus in vnoquoque genere inueniendi.

Quemadmodum Partes distentionis sint dignoscendæ. CAP. I.

SVperiore commentario de partibus pulsuum dignoscendis egimus: nunc explicabimus rationem, qua in partibus ipsis, quæ insunt, possis perspicere, adeoq; initio ducto orationis ab distentione: quod maxime princeps hæc pulsus partium sit, & plurimā habeat cognitionis varietatem, plurimum etiam ad præsagiendum ex se præstet vsum. Nam, quando complura sunt, quæ in B distentionibus insunt, præter cætera est peculiaris, proprieq; ad eas, ex ratione substantiæ pulsuum, motus pertinet. Omnis porrò motus tempus habet, quo fit: & celeritatem vel tarditatem, & æqualitatem vel inæqualitatem: ad hæc, vbi feratur, spatium. Quare de his dicamus primum. Neque.n. putauit medicorum maxima pars distinctam rationem esse tempus motus dignoscendi, & celeritatis tarditatisq;: nam, si, quantum tempus est, perspectum sit, statim etiam, celer'ne, an tardus, an moderatus motus sit, planum aiunt esse. Mihi vero aliter tempus videtur dignosci, aliter tarditas & celeritas: neque enim, si motus sit breuius tempus, contiuo pulsum dixero celeriorem esse. Sane, quod illis imposuit, qui in illa opinione sunt, ego definitionem esse celeris & tardi pulsus duco: quæ si, vt illi accipiunt, ita significat, non valet? sin, vt eam nos intelligimus, hæc constat, illi parum bene assequuntur. Definitio hæc est: Celer pulsus est, qui pauco tempore motum finit: tardus, qui multo. Nam, cum paucum & multum ad aliquid referantur, hi pulsuum tempora inter se mutuo arbitrantur cōferri. At res se ita non habet: quia motus, longiore tempore præditi pulsus, est non raro velocior eo, qui breuius obtinet. Sane multas res & præclaras, quæ ex præsagitione per pulsus aperiuntur, nisi hoc probe dignoscas, ignorabis. At, qui quidem nostri fecerunt periculum, cum in ipsis ægro- C tis sæpe locos affectos prius declararemus, quā partes inspexissemus: preterea vnamquāq; causam & symptomata, quæ consequebantur antecesserantq;: his nihil, sat scio, eorum, quæ nunc narrabo, nouum videbitur, nam hi habuerint fidem omnium certissimam, adducti prædictorum veritate: alijs autē primo suspecta erit oratio, & temeraria videbitur, si tot talesq; medicos in pulsu celeri & tardo dignoscendo lapsos dicemus. Quòd, si quis sustineat, & animū inducat, quæ dicam, audire: profecto, si non oīno fidem faciam illi, ab eo deducam certè, ne semel fidem verbis meis deroget: neq;.n. quæ apud multos confessa iādiu & certa habita sunt, de his facile est quempiam abducere: idq; maxime, cum adeo multā speculationem accuratamq; postulent. Quin, si speculatione etiam ea assequaris tñ, vt experientia quoq; æstimes, omnino multum desideres tactum exercitatum. Nā pulsus, qui formicans appellatur, cū sensum, quo dignoscatur, exactum quærat (quippe qui in extremam recidat imbecillitatem paruitatemq;) semel lateat in tangendo rudes, adeo, vt homines frequenter confirment, in quibus eos pulsus animaduertūt, pulsum non habere. Itaq;, si his, qui celerem eum defendunt esse, refutem: & vnde factum sit, declarē, vt errarint: quem'nam feram iudicē? Nā eos, qui ne hoc quidē dignoscere valēt, adsit'ne omnino hic pulsus ægroto, qua ratione, qualis sit, docebo? Quāobrem non faciam, vt † de istiusmodi speculatione narrem: satis est enim, si ope- D ribus comprobem esse eum. Sed vero, quod initio testati sumus, quia hosce libros vulgo non paramus: sed vnum, qui instar sit mille, expectant: cōmentationem eius noīe scriptis mandabimus: quæ prius, vt absurda & insolentia, sexcentis conuitijs conscindentur, quàm incidant in dignū. Talem vero ego in præsentia, qualis Archigenes erat, desiderem auditorem, vt ita hominē appellē: Quid tu hæc tandem vir egregie in libro tuo de pulsibus scribis, cū de pulsu formicante his verbis dissereris? Constare mihi ex paruitate, imbecillitate, crebritate videtur, & vero necessario ex celeritate. Non enim extremum illud omnium, satis, quid velit, capio: nam priora assequor, proboq; verissima esse, & personam tuam decere: hoc vero, Cum formicante coniunctam necessario celeritatem esse, quomodo interpreteris, quæro. Nam plus valet, ac si absolute dictum sit, non addito necessario: tamen sit mendacium nihilominus: sed, si nihil esset adiectum, error manasse ex tactus offensione videatur: nunc, quando additum /necessario/ est, rationalem præ se fert aliquam suspicionem. Quæ autem hæc sit, discere optarem. Equidem nullam video necessitatem, qua adductus imbecillum, crebrum, & paruum motum, statim putem celerem esse. Neque vero ipsa, de qua nomen pulsus inuenit, formica celeriter mouetur: sed breues eius esse, & languidos motus, crebrosq; conspicimus: celeres autem nequaquam. Quam autem harum celeritas necessario comitatur? imbecillitatem'ne? immo vero mirabor, si quicquam, cum cætera omnino pari momento sint, ob

† *Additur in antiquis, sæpius.*

uirium imbecillitatem mouebitur velociter : cum plane contrà alijs ſimili in ſorte poſitis robur fa- E
cultatis coniunctum, motum celerem reddat: quod in cauſis pulſuum oſtendimus. Quin nec cre-
britas cauſa celeritatis eſt: nam quis Athenis iter Piræum crebro faciens, continuo etiam currat ne-
ceſſario? etenim crebræ actionis aliæ ſunt cauſæ, aliæ celeris. Sed paruitatem fortaſſe dicet eſſe in
cauſa, cur neceſſario formicans pulſus celer ſit: nam quid aliud excogites? Habet ſane hoc certam
quandam rationem: ſed, verum'ne etiam ſit, hîc quærimus: nam fieri non poteſt, quin arteria, quæ
breuiſſimo vehatur interuallo, minus cõſumat temporis, quàm cum feratur maximo: nihilo ma-
gis tamẽ, qui pauco tempore motus circunſcribitur, ſimul celer is neceſſario erit. Quid tu, quæres,
num ergo, qui multo tempore fiat, eſſe dicis celerem? Ego vero neque hunc dico: omnino enim
non modo dico rationem habendam quantitatis tẽporis, ſed & ſpatij. Cum iam motum, qui pau-
co obitur tempore, de me quæras, qualem dicam eſſe: quò reſponſum tibi dem, continuo quantita-
tem, fac, ſpatij addas. Si ſupprimes, addam ego, atq; diſtincte dicã cauteq́;, motus, qui breui tempo-
re obeuntur, non eſſe prorſus his citatiores, qui maiore efficiuntur. At, ſi proportioni temporum,
ſpatiorum reſpondeat proportio, neuter alterum anteuertit: quòd, ſi vero aut temporis ad tem-
pus, aut interualli ad interuallum maior proportio ſit, tum vnum celeriorem fore, alterum tardio-
rem motum dico. Habes rem vniuerſam: quam tu ſi es aſſecutus, recte forſitan hîc finem faciam F
orationis: ſi non intellexiſti, accipe prolixius, quod paucis perſtrinxi. Qui pari tempore par ſpa-
tium conficiunt, motus hos ἰσοχρόνυς & ἰσοδρόμυς appellamus, hoc eſt æque diuturnos & celeres:
qui vero pari tempore maiora interualla emetiuntur, hos celeriores: haud aliter, qui par ſpatium,
ſed minore tempore. Atque exempli gratia, ſtadia, duo, quinquaginta vna hora percurrant, æque
**Quinquaginta ſtadia.*
veloces hos dixeris. Sin alter vna hora hæc* confecerit, alter triginta hòris, liquet celerius ſe prio-
rem mouiſſe, qui maius pari tempore ſpatium percurrerit. At vero, ſi quinquaginta ſtadia hic vna
**Nec eſt ĩ textu, & perperã videtur adiectum.*
hora, alter tribus perficiat, plane prior celerior eſt: ſi quidem par ſpatium confecit citius. Nihil
hic difficultatis ineſt, ſed poſthac erit fortaſſe, niſi animum intendas: nam nihilo ſecius, attenden-
tibus illa non ſecus, atque hæc, aperta erunt. Ergo faciamus in duobus motibus, alterum vna hora
quinquaginta alterum horis tribus centum quinquaginta conficere ſtadia: quid hos, non'ne æquè
celeres eſſe dicemus? Verum: nam, ſi ille, qui confecerat vna hora ſtadia quinquaginta, tres ſit ho-
ras motus, omnino etiam ſupra quinquaginta confeciſſet centum. Si item, qui tribus horis hæc
percurreret, vnam tantum horam fuiſſet motus, hic ſcilicet quoque quinquaginta ſola progreſſus
eſſet. Si æque erunt celeres, qui paria ſpatia paribus temporibus obeunt. Quare aduertendæ ſpa-
tiorum ſunt longitudines, & temporum, vt, ſi, quomodo ſpatium ſpatio, ita tempori reſpondeat G
tempus, æque celeres eſſe dicamus motus. Si vero maiorem proportionẽ habeat ſpatium ad ſpa-
tium, q̃ tempus ad tempus: vel tempus ad tempus, q̃ ſpatium ad ſpatium: non amplius æque cele-
res hos motus eſſe exiſtimamus. Nam ſit ſpatiũ ſpatij quadruplum, tẽpus vero tẽporis duplũ: cer-
tum eſt ſpatij proportionẽ ad ſpatium maiorem eſſe, q̃ temporis ad tempus. Itaq; alter motus ve-
locior erit. Iam illius eſto ſpatium cubitorum quadringentorum, huius centum, ac tempus prioris
duarum alterius vnius horæ: ſi iam duabus horis alter motus cubita quadringenta confecerit, alter
centum vna: conſtat, ſi priorem centum tantũ cubitã moueri fingamus, hora dimidia cõfecturum:
itaq; altero erit celerior, ꝙ par ſpatium breuiori tẽpore emẽſus ſit. Si vero ſecundũ quadraginta fa-
ciamus progredi, quatuor hic horas requiret: quo nomine erit priore tardior, quippe qui par ſpa-
tium percurret longiore tẽpore. In conſpicuo igitur eſt, vbi ſpatij cum ſpatio collati maior ſit pro-
portio, q̃ temporis comparati cũ tempore, eum motum neceſſario celeriorem eſſe. Contrà, ſi prio-
ris motus ſpatium minorẽ habeat proportionem ad ſpatium alterius, q̃ tempus ad tempus: prio-
rem neceſſe ſit tardiorem eſſe. Atq; huius etiam exemplum proponã. Fac mihi prioris motus ſpa-
tium ſpatij ſecundi motus duplum eſſe, tempus autem temporis quadruplum. Si iam prior qua-
tuor cubita progrediatur quatuor horis, alter vna hora duo: planum eſt, ſi duo tantũ cubita priorẽ H
fingamus progredi, duabus ea horis confecturum: quò tardior altero erit, qui eadem duo cubita
percurreret vna hora: Et alterum, ſi quatuor cubita emetiatur, duabus id horis facturum: vnde
illo, qui quatuor cubita, quatuor progreſſus horis eſt, velocior erit, ſi quidem par ſpatium ocyus
confecerit. Quo quidem conſtituto, duos iam fingamus aſcenſu impares pulſus (nam hanc in pri-
mis dimenſionem in hac diſputatione quærimus) ac faciamus, ſi lubet, exempli gratia, eſſe profun
ditatem profunditatis decuplam, & tempus temporis duplum: non'ne aperte perſpicies, modo
ſuperiorum memineris, pulſum, cuius decupla eſt altitudo, multo fore altero celeriorem? Nam hu
milis, ſi in eodem conſtans motu, decuplo in profunditatis dimenſione increuerit, fiet illi quidem
æque ac alter altus, ſed tempore lõge maiore, q̃ ille. Inuentus igitur quidam eſt humilis pulſus bre-
ui tempore durans, qui alto diuturno ſit tardior: id quod eſt, de quo initio agebatur, aliam rationẽ
dignoſcendi tẽporis eſſe motus, aliam temporis celeritatis. At enim hæc verbotenus fortaſſis fingũ
**ἀκμάζοντος*
tur, à vero autem abſunt. Immo, ſi iuue*nis valentis compares pulſum cum pueri formicante, de-
cuplum aſcenſum offendes. Quòd, ſi hunc ipſum excalfacias iuue*nem vel balneis, vel frictioni-
bus, exercitationibus'ue, ac tum bilem moueas illi & ſtomachum facias, non decuplam, ſed quin
decuplam eius profunditatem inueneris humilis dimenſionis pulſus in puero formicãtis. Verũ in

puero

A puero formicans, ne fit femel tardus, fubfidium ab ætate habet:at in fene formicantem, fi pulfum
nofti tangere, celerem non magis dicas, quã vermiculantem. Nam hoc, haud fcio, an tardior clare
vllus pulfus videatur. Formicans enim, qua eft breuitate, apertam cognitionem fugit: vermiculans
non obfcure quidem eft tardus, fed, fi quis alius, abunde perfpicuus. Quid igitur inter celeres hũc
quoq; pleriq; referunt, nifi confenfionẽ cum formicante ftudentes feruare, eos non fentiri ftatuũt?
Nam, qñ in fe facile hi pulfus mutuo conuertuntur, & vermiculantis facile extremus delapfus for-
micantem gignit, fimiliter primũ formicantis incrementum vermiculantem, planè illi nouum pu-
tauerunt, fi eorum alterum dicerent celerem, tardum alterum. Ac, quia femel non probe celerem
appellarunt formicantem, idcirco rem ex confequenti tam falfam, tam etiam planè diffonam fufti-
nuerunt admittere, vermiculantem etiam celerem effe. Et quidem vermis eum greffui comparãt,
& formicantem item formicæ, animantium, vide, quàm velocium? &, qui fimul ita comparant, fimul
effe celeres cõtendunt, nec animaduertũt, quàm fecum pugnent. Poftquàm vero in tantos fe errores femel
demiferunt, non dubitant etiam in ftomachicis affectibus confirmare oẽs effe pulfus celeres, cum
ne hi quidem fint celeres omnes: & vero alios etiam fexcentos, de quibus alio loco dicere magis
conuenit. Qui errores mutuo confecuti illos funt ob notionem non diftributam nec diftinctam ce-
B leritatis, prorfusq; confufam. Nam, cum illi de celeri pulfu ex fola temporis exiftimarent breuita-
te, neq; etiam de eius magnitudine ftatuerent, quæ falfo illis in mentem venerant, hęc in errorem
ipfos in dignofcendo impulerunt. Sed nos clare, ni fallor, alium oftendimus breui tempore duran-
tem effe, vt fic appellem, pulfum: alium celerem: fimiliter contrarios his, alium diuturnum, alium
tardum effe. Hic tu putas fortaffe abfolutam omnibus partibus effe difputationem, teq; manifefto
cognofcere, celerem pulfum differre à tardo. Ego vero nihil magis in votis habeam, quàm vt de com-
mentatione tanta difputatio detrahatur. At re vera non ita habet, fed eft habita oratio ad celerem
pulfum & tardum dignofcendum, veluti quoddam præludium. Nam per totam hanc quidem ha-
bitam orationem duobus inter fe motibus conferendis vnum tardiorem effe, alterum celeriorem
oftendimus: nufquam verba fecimus tñ de tardo & celeri. Sanè quamplurimum intereft, tardiorẽ
dicas motum, an tardũ: necnon celeriorem, an celerẽ. Exempli gratia: Si quis aliquẽ dicat motum
tardiorẽ effe, quærimus, quo'nam dicat effe tardiorem eũ: femper enim qui tardior eft, alio dicitur
tardior: fin tardum dicat aliquem motum effe, haudquaquã interrogamus, quo'nam, nam ridiculi
habeamur. Sic, fi pulfum tardiorem effe dicamus aut celeriorem, erit omnino, qui de nobis, quo'-
nam tardiorem dicamus vel celeriorem, requiret: fed, tardum cum dicimus vel celerem, nullus iã
C rogat, quo'nam. Nunquid igitur celer & tardus abfoluto fermone proferuntur: at celerior vero
tardiorq; referuntur ad alterũ? Sane hoc fortaffe quis prompte pro vero probabit. Mea vero lon-
ge alia ratio eft. Adeo multæ eft res cogitationis deliberationifq;, cum alijs de caufis, tum quòd ad plu-
res res pertinet ea fpeculatio: neq;.n. de celeri & tardo, vel celeriore & tardiore, diftincto & defini-
to eft opus: de magno autẽ paruoq;, & maiore atq; minore, alijsq;, quorum idem vfus eft, neglige-
re par eft. Immo attendendum eft, perinde'ne fit, fi maiorem dicas ac magnum pulfum, & item
minorem ac paruum: an diuerfæ res fub his nominibus lateant. Maiorem quidem femper acci-
pimus minore maiorem, atque minorem maiore minorem: magnum vero nullo magnum, fed
abfolute: itemq; paruum, nullo paruum, cæterum abfolute. Eodem modo de breuiore & breui,
longiore & longo, latiore atque lato, anguftiore anguftoq;, & hercle etiam de molliore & molli,
duriore & duro, denique de omnibus alijs, quæ in eum vfurpantur modum, diftinctione eft opus.
Quippe hæc confideratio pene pertinet cum ad totam medicinam, tum vero ad alias artes omnes:
etenim calidius dicimus & calidum, frigidius & frigidum, ficcius & ficcum, humidius & humi-
dum, denique plus & multum, fimiliterq; minus & parum. Vna igitur in re fermonem pro exem-
plo explorabimus, vbi, fi indagando nobis quid profectum fit, ad alia tum omnia viam & ratio-
D nem hanc faciemus, vt traducamus: fin hæreamus, ipfam etiam hanc hæfitationem transferemus
ad omnia. Alterutrũ quidẽ certe, aut viam rationemq; inuenerimus ad multa accõmodiffimam:
aut inanem fcientiæ eorum perfuafionem, quæ ignoramus, depofuerimus. Age iam fumamus in
manus magnum & paruum, vt expendamus, quatenus à maiore & minore diftent. Et primum
de rebus omnibus mundi, in quibus quidẽ verfati fumus & educati, quid intelligamus magnũ &
quid paruũ, nobis ipfis fubijciamus: † fimili modo, quid maius & minus. Non'ne maius, vt quif-
quam abfolute dicat, non ferimus, nifi addat, quo dicat maius: magnum autem abfoluto fermone
& ipfi proferimus, & alios citra additionem audimus? Nunquid igitur per fe dicuntur & abfolu-
to fermone magnũ & paruum? At, fi eft, nimirum vel fubftantiã fcilicet denotabunt, vel qualitatẽ,
vel aliquod aliud prædicamentum? Atqui fubftantiam non fignificant, vt Socrates, Plato, equus,
homo. Nec vero etiã qualitatem vllam: neq; figurã igitur, neq; colorem, neq; pofitionẽ, neq; con-
formationẽ, & paucis, nihil iftius generis. Quin nec vbi, indicare, vel qñ, poffint, nec item fitum,
nec habitum, nec actionem, nec paffionem. Sed in illis hæc folis funt quærenda, quæ in prædica-
mento quantitatis, aut ad aliquid, funt. Atq;, fi (quæ nuper noftra fententia erat) non videantur ad
prædicamentum relationis pertinere, in quantitatis erunt quærenda. Porrò plenum eft difficul-
tatis ftatuere, quantum intelligere vtrũq; oporteat: an'ne inftar ftadij magnum, & cubitale paruũ.

† Ex antiquis cod. ita vertendũ. vtrum'ne magnum idẽ, quod maius, & paruũ idẽ, quòd minus: an maius, vt quifquã abfolute &c.

Atqui montem, etiam si magnitudine sit stadij, paruum dicimus: & formicam magnã, longe qui- E
dem cubito minorem. Dices fortasse (quod familiari cuidam meo satisfecit) quantitatẽ quidẽ ab ijs significari, non certam tñ illam, vt pedale: cæterum, vt ille dicebat, latam & indefinitã. Nunquid igitur finibus altitudinem eorum amplecti possumus, vt alia id genus, nimirũ chori, ciuitatis, mõtis, exercitus, stagni: quippe quæ cum quantitate incerta omnia dicãtur. Possumus dicere non tres nos aut quatuor saltatores chorum intelligere, non tamen iam mille: nec etiam ciuitatem, si qua tribus constet domibus, nec quæ mille stadijs exporrecta est: neque montem, qui cubitalis sit, sed qui maior, neq; tamen qui lunam attingat: neq; stagnum, collectionem aquæ trium amphorarum, non tantũ tamen, vt vniuersam terram inundet. Nam, vniuscuiusque horũ quanquam ad amussim nequeas quantitatem constituere, multa tamẽ inuenias corpora, quæ ab eorum notione vtrinque deflexerunt: hæc, ꝙ non dum: illa, ꝙ non amplius sint talia.

Termini Magni & parui. CAP. 2.

QVi ergo termini magno & paruo statuantur, vt commemoratis omnibus, non est, quid dicamus: immo vero adeo intelligentia patet late magni, vt ipso etiam vniuerso mundo, verbi gratia, si quid excogitari maius possit, hoc magni sit obtenturum nomen. Nihilominus formica, culex, milium, & si quod hoc minus sit animal vel granum, accipiat magni nomen: neque F
enim formica tantũ, sed & milium & culex magnus dicitur. Tantũ ergo constat, vnamquãq; rem cũ eiusdem generis rebus collatã, vel paruam, vel magnam dici: absolute nihil. Atque hoc quidẽ inter maius interest & magnũ, ꝙ maius omni minore possit maius dici: magnũ vero non quolibet maius, sed tñ eis, quæ sunt eiusdẽ generis. Eadem de minore & paruo distinctio est, nec non de celeri & celeriore, nec secus de tardo & tardiore: siquidem equus quispiam tardus dicatur, & formica velox. Simili ratione alia cuncta videbis appellata esse cũ in pulsuum omnibus generibus, tum per totã medicinam, & hercle per totã mortaliũ vitam, durum durius, molle mollius, crebrum crebrius, breuiter alia id genus omnia, partim cum altero quolibet cõparata, partim cum ijs tantũ, cũ quibus conueniunt genere. Quid iã igitur: summam'ne assecuti sumus, an vero hic etiã sermo postulat distinctionẽ: neq;.n. si cum omnibus, quæ sunt eiusdẽ generis, magnum comparemus, statim sic nominamus. Neque enim simul Achilles & Aiax dicentur magni, nec Polydamas & Milo, si quidem Aiace Achilles, Milone erat maior Polydamas: sed plane cum medio & mediocri atque moderato, quod vocant, vnoquoque in genere, veluti cũ regula arbitroq;, cætera cõferemus: tum, quæ illud excedunt, magna esse dicemus omnia: quæ contra, parua. Id quod vsu venit in omni vita, in artibus quidẽ vtique maxime: nam ad moderati omnes examen referuntur: atque hoc suppe- G
ditare essentijs, in quibus versantur, student. Ac multũ cibi dicit medicus sumpsisse quẽpiam, vbi corporis naturã nutriendi excedat: rursus parum, vbi infra mediocritatem eius sit. Nam ea ratione athletæ duas minas carnis parũ dicimus esse: & frequenter ægroto interdicimus cremoris ptisanæ peluim exorbere, vt supra mediocritatẽ. Ita magnum etiam pulsum & paruum dicimus, qui à mediocritate deflectit: atque huius vtriusque magnum numerũ esse: moderatum vnum, qui indagandus nobis & ob memoriam ponendus, omnibusq; alijs applicandus est, veluti mensura quædam æqua ab ipsa constituta natura. Quẽ quomodo inuenire possimus, reliquum est, vt consideremus: nam eò tota oratio properat, cuius quidẽ nomine retulimus, quicquid ante dictum est. Inuenerimus autẽ illum, modo possimus, via & ratione. Quippe hoc ad illud interest, vt vnam viam ad omnia moderata, vnãq; rationẽ habeamus: nec denuo necesse habeamus quærere, quo pacto inueniendus sit in motu moderatus, quo pacto in quiete, vel in contentione, vel in arteriæ corpore. Ac primum hoc videamus, vtrũ singuli in singulis generibus quærendi pulsus moderati sint, an plures, alius pro ætate moderatus, alius pro habitibus corporis, alius pro temperamentis, alius pro anni tẽporibus, alius pro locis, statibus, vitæ institutis, vel animi affectibus. Pro his enim omnibus alios magnos, alios paruos, alios moderatos dicimus pulsus esse: iam hos celeres, illos tardos, quosdam H
moderatos: pariq; modo in cæteris differentijs. Forsitan autẽ hoc probabilius dices esse, magisq; cõsonum vsui, si cuilibet generi vnũ assignemus moderatũ. Ergo accuratius hoc disceptemus, atque vnũ sumamus genus pulsuum pro exemplo, scilicet magnorum & paruorum, de quibus egimus paulo superius: ac medium eorum & moderatum, demus operam, vt inueniamus, sigillatim pro ætatibus, sigillatim pro anni temporibus, regionibus, naturis, temperamentis, alijsq; id genus omnibus: nam hoc, nihil desideremus ad vsum amplius, si inuentum sit, siue proprium instituamus cuiusq; memoratorum pulsum scire, siue etiã eius à natura flexus dignoscere. Quod præsens nobis doctrina videtur suppeditare. Quare etiam atq; etiam videamus, possit'ne hoc inueniri. Mihi quidem sane difficillimum videtur, atque adeo non posse fortasse inueniri: ac difficultas quidem in eo est, ꝙ nihil ex his, quæ commemorauimus, separatum licet & solum sumere. Nam, quando separatam & solam cernas pulsuum pro temporibus anni differentiam citra corpus, quod iam suum temperamentum habeat, & habitum, & ætatem, & alia, quæ diximus? Itaque fit, vt non possis dicere, hic pulsus peculiaris veri est, ille æstati: nam te quis roget, quo tu'nam in corpore dicas, in calidiore tẽperatura, an frigidiore: gracili, an corpulento: iuuenis, an senis: in frigida regione, an calida: & viri, an mulieris: nec secus in reliquis differentijs. Quocirca in omni natura videtur

A. t. r... tis can... co. 2. a

tur

A tur propositum corporum proprius esse animaduertendus pulsus, & non proprius, quo sciamus Dionis, verbi gratia, pulsus talis natura est: Theonis talis. At hoc absurdum sit, non tantum quia necesse esset, qui peculiares singulis hominibus pulsus sint, & qui non peculiares, separatim meminisse, & nihil nos posse de quoq;, nisi vsus nobis cum eo intercessisset, cognoscere: verũ etiam ꝙ ne in ipso Dione quidem, verbi gratia, vnum hunc proprium pulsum in vnoquoq; genere separatim possemus & præter rerum externas circunstantias sumere. Nam quando sumes tandem? Dionis ne hyeme, an Dionis æstate: & vtrum Dionis Romæ, an in Africa: iam gracilioris, an corpulentioris? præterea eius, qui ociosius egerit, an laboriosius: durius, an lautius vixerit? tum vinum an aquam potauerit, an sitiuerit? Neque enim est ab his alijsq; circunstantijs sexcentis separatum sumere & solum corpus Dionis. Itaque non dum explicata prima dubitatio est. Siquidem pulsum toti naturæ propositi corporis proprium, quem quidem moderatum, hoc est mediocrem appellauimus, non valemus inuenire. Præstiterit igitur non ambire hac ratione pulsuum notitiã, sed, vt præscripsi tyronibus, in singulis, quas narraui, causis ediscere variationem. Nam aliquã possis eius viam atque rationem inuenire, quam hoc loco prius adnotabimus: deinde inspiciemus, vtrum omnia præstare queat, an aliqua ex parte etiã claudicet. Porrò via ratioq; hæc est, vt exempli gratia viam sumamus de causis, quæ alterandis sunt pulsibus, vt exercitationem. Nam, si considerandum venit, quemadmodum pulsus exercitatio immutet, delige hominem, cuius attendas prius omnes pulsus, inde exercites, tumq; de integro attendas, † quem illorum teneas, quo deficiaris, & quantũ: itaq; inueneris, quatenus possit pulsus exercitatio conuertere. Haud aliter in balneis, potu, cibisq; omnibus, facto de singulis hominibus periculo, facile alterationes inueniemus. Hæc facillima experientia est: verum, quæ ab experientia ineundæ rationes sunt, non perinde faciles. Nam, quod est in omni experientia, id hic item, ne, dum nihil distinguimus & confuse rem tractamus, offendamus, periculum est. Quod fit bifariam, vt res non distributa, vel distincta sit: partim quòd cõmune non dispartiamus in suas omnes partes: partim ꝙ alterantibus causis nõ attendamus, quæ præcipue, vel primo, vel quocunque velis nomine vocare: & quæ per accidens, successerunt. Atque cõmune non secare in omnes suas differentias tale est: nempe requirit oratio ad claritatem exemplũ. Si quis exercitatorum tales dicat esse pulsus, neque distinxerit, nec cui dicat nam exercitato, nec quemadmodũ exercitato, neque quando, neque quantũ: hic, eo quòd non diuisit cõmune in differentias, lapsus est, Cui nam exercitato inquam, qua ætate, quo robore aut infirmitate, quibus humoribus prædito, quo corpore, qua temperatura, qua compagine corporis partium, quã ad exercitationem consueto: scilicet in tot membra diuiditur, cui nã. Iam, quomodo exercitatus est, in alias etiã differentias scinditur, an valide, nec ne: celeriter, nec ne: æqualiter: nec ne: in quibus omnibus non eodem modo mutabitur. Iam etiam diuersam esse pro tempore alterationem oportet: neque enim à cibo subire exercitationem perinde est, ac ieiunũ: nec perinde est tristem, atque hilarem: alacrem, ac segnem: rigidũ, ac excalfactũ: item eum, qui plus iusto, ac qui intra modum vel mediocriter, dormiuit. Similes immutationis differentiæ manabunt ex quantitate exercitationum: siquidem moderatæ aliter, atque plures vel pauciores, cõmutant pulsus. At per accidens, an per se, mutatio fiat, ita est distinguendum: ecquid fuisset excrementis plenus, &, cum cœpit exercitari, fluente in ventrem vitiosorum humorum copia vellicari contigit os ventriculi humorum vitio, aut copia opprimi, aut euerti, ac nauseare, eoq; vel fatiscere hominem, vel languescere, vel refrigerari, vel suffocari: horum enim alterat quodque pulsus, quos aliquis forsitan ab exercitatione existimabit profectos. Nam, si, qui plethoricus sit, ac thorace & pulmone affecto, simul, vt cœpit velociter exercitari, in dispnœam inciderit, pro dispnœa variabunt pulsus: & tu putabis fortassis pro exercitationibus. Ergo, vt in experiundo non fallaris, quomodo sit distinguendum, etsi alio loco sim longius persecutus, summatim hic tamen perstringam. Omnes commemoratas differentias ad tres has reducemus generales: corpus propositum designabimus ad experientiam, cum sanum sit, ac nulli obnoxium externæ alterationi: tum exercitationem, qua ad id vtemur, moderatam quantitate seruabimus: atque in mutatione hoc attendemus, ecquid casu inciderit, non ex ipsa natura exercitationis. Si.n. tria hæc respicias, nullo negocio inueneris, quẽadmodum & quatenus aduentitia causa immutet. Itaq;, si omni in genere causæ, alterationem experiundo addidiceris, vtendi tibi ad dignoscendos in morbis pulsus facultas erit, facile, quantũ ab externis causis alterati pulsus sunt, exploranti, quãtum item à morbo. Itaque nihil erit, quòd labores, vt, qualis sit, qui natura moderatus est, præscias: sed, si, qui sit singulis, de quibus agitur, peculiaris, teneas, quantenus mutatus hic est cum ab alijs causis, tum vero ab ipso morbo, nosse poteris. Atqui, nisi ad hæc vsus nobis moderati pulsus erit, nequicquã eũ quæremus. Qua igitur ratione aliquẽ magnũ dicemus vel celerẽ incognito moderato? nam manere etiamnum videtur prima dubitatio. Quid autem magnum nobis opus est aut celerem dicere, cum alterationum nobis tantum modo satis sit meminisse, vt dicamus in hunc modum? Exercitationes moderatæ pulsus in magnitudinem, celeritatem, vehementiam, & crebritatem conuertunt. Quod dicemus alios quoque, cum id significare volunt, in exercitationibus dicere, magnos, celeres, vehementes, crebrosq; fieri pulsus. Nos vero primum, non absolute in exercitationibus dicemus, sed in moderatis addemus.

† *Al. quis illorũ sit intẽsus & quis exolutus, & quantum.*

Nam

Nam,naturā quæ corporis exercitati excedunt,pulſus in aliud vertunt genus mutationis. Deinde E non ita dicemus abſoluto ſermone magnos & celeres,ſed maiores, celeriores, vehementiores, crebriores, aliaq́ꝫ dicemus ita eſſe omnia vſurpanda: vt, Pro ætatibus, maximos iuuenum eſſe, ſenum minimos: eorum, quorùm præcipitat ætas & vergit, maiores quidē,quā ſenū,tamen minores,quā iuuenum. Pro regionibus eodem modo, & pro reliquis omnibus idem præſcribemus: inter ſe omni in genere pulſus conferentes, non abſolute de ijs decernentes. Ac empirico forſitan ſatisfaciat hæc inſtitutio, de qua accuratius nos paulo poſt viderimus. At, qui primas ſtudeat & continentes, quas vocant, cauſas inueſtigare cuiuſque pulſus, & ratione artē viaq́ꝫ tractet, huic cuiuſque generis moderatum operæpreciū eſt noſſe. Quæratur enim, cur paruus pueris ſit pulſus, deinde cauſæ nos probabiles deficiant: nēpe enim deficiemur illis, ni ſedulo prius cauſas, quæ magnos pulſus & paruos gignunt, expenderimus: neque enim in pueris cauſas reperiamus, quæ paruos generent. Atqui, ſi vel vna in re, quamuis leui, cauſæ ratio claudicet, ſimul in reliquis, vbi videatur abundare,merito titubabit: vbique enim ſibi, ſi quidem vera eſt, conſtare illa debet. Quo magis neceſſarium eſt noſſe moderatum: nam poteſt etiam pueri pulſus moderatū ſuperare. Herophilus certe inſigniter magnum interdū hunc pulſum vocat †. Quid tandem igitur, quæres, paruum Archigenes illum nominat? Fortaſſe cauſam tibi diſſenſionis aperiā, ſi noueris prius inſtitu- F tum probatū eſſe, debere ad cōmentandas pulſuum cauſas virum, qui rationem ſequatur,& cum cauſæ conſideratione omnia inſtituat ſcire, pulſum moderatum tenere. Sed hoc leuius eſt fortaſſe: dices enim nolle rationalem te eſſe. Quod vero paulo ante reiecimus, vt rem magnæ conſiderationis, nunc diſcutiamus: niſi vere moderatum prius pulſum inuenerit, neminem poſſe empiricum diligenter obſeruationem & accurate inſtituere.Nam, poſteaquam propoſitum eſt illi,non modo, an mutet in celeritatem pulſus, vel magnitudinem, vel quid aliud, præſens circunſtantia, vt cognoſcat: verum etiam qnatenus alteret (nam præſagiendi ex pulſibus in hoc potiſſimum omnis vſus vertitur) quatenus autem alteret, niſi naturam perſpexerit, nulla ratione cognoſcat: neceſſe erit, cuiuſque ægroti naturam præſciat, modo noſſe magnitudinem velit præſentis alterationis. At enim non omnium ægrotorum vſus eſt conſuetudine per ſanitatem, quo experientia eam addiſceret, & inde memor, illius cum ægrotantibus compararet naturam. Qua igitur ratione poterit etiā experientia, quo intendit, aſpirare? an hic etiam ex cōmunitatibus quibuſdā erit obſeruatio? At quomodo, & quónam pacto? neque enim perinde hic, atque in cauſis externis, alia fixa ſerues: vnum, quod obſeruas, immutes. Quippe colores, figuræ, odores, longitudines, latitudines, profunditates corporum, gracilitates, corpulentiæ, differentia generum, ætatum, regionū, tempo- G rum anni, præſentis etiam ſtatus, neceſſario omnibus adſunt hominibus. Quare, quandoquidē, quin habeat hæc, reperias neminem: difficulterq́ꝫ ſub pauca illa, quæ paulo ante recenſui, reducas horum obſeruationem: in externarum cauſarum mutationibus, alia nobis opus eſt via & ratione. Iam, quàm ardua ſit horum obſeruatio,cognoſces,ſi non ratione tantum,ſed & velis experiundo inueſtigare duos viros ſemper vna aliqua in r̃e differentes, in alijs omnibus conuenientes: ſane enim ægre inuenias: vt omittam, quàm multæ exiſtant alterationum coniugationes, & quantum obſeruatio temporis requirat, quantam autem memoriam & quàm præclaram. Nam præter alia etiam, quæ nihil referunt ad pulſuum mutationem, obſeruare empiricos quàm diutiſſime oportet, vt hoc ſaltem intereſſe nihil certo ſciant: atque hoc illud eſt, quod in primis obſeruationem iſtam à ratione & compendio remotam in immenſam prolixitatem temporis producit. Quod eſt, cur ſemper clamemus, vt etiam aliàs docuimus, vt obſeruatione tantū artem conſtituas remota ratione, fieri minime poſſe. Et, vt iſta omnia admittantur certe, quòd nullū habeamus certum modum,ad quem exceſſus & defectus referamus, magnitudinem alterationis in ijs ſingulis nunquam cōplectetur memoria.Quî enim poſſit quiſquā memoria hæc omnia tenere, cōnexis inter ſeſe his, quæ corporibus neceſſario comitantur vnà cum quantitate ſingulorum? Omnino cōmiſſura hu- H iuſcemodi erit: albo eatenus, lato pectore eatenus, item corpulento hactenus, corporis latitudine & profunditate tanta, maſculo, & puero, tempore æſtiuo, in loco natura frigido, in ſtatu ſicco talis pulſus erit. Eas enim complicationes infinitas numero (quas nemo mortalium nec obſeruauerit, nec complexus memoria fuerit,ſed in diſputando tantum comparari poſſe ſophiſtæ iactent, in arte vero adminiſtranda inanes deprehendantur, nec vlla poſſe facultate parari) erit contexere neceſſe. Iam, ſi plus & minus in omnibus, quæ narrauimus, iſtæ inter ſe coniugationes different, vt certe differunt, in quam obſeruationem diſputationem conijcient,apertum puto eſſe. Proinde ſatius fortaſſe ſit, ne hîc longior ſim, nec immorer in demonſtranda difficultate empiricæ obſeruationis, & immenſa longitudine: verū rationem vt aliquam & viam tradā, cuius præſidio omnē facile, quē experientia oſtendit, fructum capiamus. Quæ'nā tandē eſt illa via? hæc eſt. Vbi optimā conſtitutionē inuenerimus corporis noſtri, primum animaduertendum eſt, qui eius pulſus ſunt, neque obiter id vel negligenter: ſed in eo ſtatu hominem accipiemus, vbi ſuum proprium motum pulſus ab nulla externa cauſa immutati retineant. Hoc fiat, ſi " non in longo ocio ſit verſatus,nec recens exercitatus,nec vero etiā diu ieiunauerit, vel modo comederit: aer præterea tēperatus ſit, oportet, ipſeq́ꝫ omnibus liber animi affectibus, & trāquilliſſimā mentē habeat. Poſtea inueſtigādæ ſunt

corporis

† Additur ex antiquis, interdum uero ſatis magnū. ut ēt apparet inferius.

A.l.1.f 2 c.1.fol.4

A corporũ vitiosæ constitutiones: tumq; primũ earum recensebis differentias: deinde, quos in illis excessus repereris atque defectus, hos ad moderatam & optimã conferes. Iamq;, cum animo repu tabis primũ, quantũ oporteat istarũ naturarũ pulsus dissidere ab optimæ pulsu, deinde ipsa experientia rationẽ hanc, si constet veritati, explorabis. Quod cũ subinde feceris, & longo vsu rationem exercitaueris & tactũ, tum putabis demũ certo te moderatũ tenere in omni genere pulsuum, illosq; etiã, qui aliquo modo vltra hunc sunt & citra. Habes summã. Proinde, quicunq; aut corporis nostri optimã naturã, aut vitiosas non nouit: aut ratione quidẽ perspexit eas, sed, vsu vt dignosceret, nõ laborauit: nihil huic fructus feret hic sermo: siquidẽ illa prius sunt ediscenda, postea huc veniendũ. Etenim in non paruã incidet controuersiã, quã veteres medici de his inter se habuerunt: & iuniores non solũ inter se, sed cum veteribus etiã. Nam nec, optima natura quæ sit, inter omnes conuenit: neque dum vitiosarũ est inuentus numerus: & signa, quibus vel optimas, vel prauas cognoscas, admodũ pauci medici literis prodiderunt. Quod si vel hæc omnia apud maiores nostros confessa sint, & ordine inuenta, deberent tamen naturas discere prius experiundo, itaq; ad artem se de pulsibus conferre. Erunt fortasse, quibus longitudo displicebit huius, quã induco, contẽplationis. Nos vero, si institutũ meũ sugillent, non offendemur: neque enim probatũ vnquã iri sperauimus
B omnibus, aut vsui futurum. Nã, cum admodũ liquido & certo scirem, præter vnũ veritatis amatorem, reliquos omnes pro nugis meris habituros, quæ doceo, tamen aggressus sum ad hæc explicanda, ac vnũ illum multis præposui. Porrò autẽ, si nos ipsos quis de ægrotis vidit præterita & futura prædicere, hunc etiã puto, nisi planè sit fucus, etiã si videatur longior, cum tam vtilẽ exitum tamq; præclarum polliceatur, hanc cõmentationem amplexaturum.

Optima Natura moderatum pulsum habet, ad quem alij collati, excessuum & defectuum nominibus appellantur. CAP. 3.

.l.1. f.2.d.3. 4.fo.48. d

QVi ergo ante intellexit naturam corporis nostri optimam cognoscendam esse (cuius nos alio loco indicia prodidimus) huius sciat pulsum esse inter omnes alios medium: & veluti mensuram quandam regulamq;, in omnibus lucubrationibus de pulsibus, hunc moderatum & medium à nobis meminerit appellari: cum quo vbi alios omnes cõparamus, celeres, tardos, magnos, paruos dicimus esse. At pulsum moderatæ naturæ & vndequaq; optimæ, non rectè vocaueris magnũ, paruum, celerem, tardum: nec etiam durum, vel mollẽ, nec quoquã alio nomine, quod immoderationem interpretetur. Immo, vt in opere de temperamentis, omniũ optimam temperaturam nec calidam esse docuimus, nec frigidam, nec siccam, nec humidã, neque mollẽ, neque
C duram (quippe hasce omnes quibusdam excessibus defectibusq; constare vnius illius temperatæ & moderatæ) sic nunc etiam nec magnum, nec paruum, nec celerẽ, nec tardũ, nec quicquid aliud, quod à mediocritate deflectit, pulsum optimæ naturæ vel appellabimus, vel intelligemus. Nec vero etiam ipsum hominem, in quo eum pulsum reperimus, vllo nomine, quod quidem moderationem non significet, nominabimus. Non enim crassum, non gracilẽ, non calidũ, frigidum, humidũ, siccum, nullo denique alio nomine: verum nominamus omnibus partibus corporis temperatum & moderatũ. Ad quem, cum dignoscere quidẽ illum didicisti, pulsuum omnes differentiæ perpensæ, caue, excidant: &, vbi æstimes ad illas reliquos oẽs pulsus, vel duros ita, vel molles, vel raros, vel crebros, vel alio nomine ad eundem modum voca. Nunc ergo, quando summam consecuti videmur esse, non sanè incõmodum erit, si dubitationẽ quandã necessariã excitem: quo, si nihil dum inuentum arbitremur, explicationem sermoni apponere conemur, quæ adducat nos, simulq; doceat, primum summam nos iam obtinuisse: deinde absolutissimam eorum notitiã, de quibus agimus, cõmonstret. Ac exordienda quidẽ modo dubitatio est, dicendumq; non posse omnes, quæ in corpore sunt, arterias neque esse æquales inter se, nec æqualiter distendi. Qui enim posset dorsi arteria arterijs colli, aut alarum, & inguinũ, vel ipsa par esse, vel eius distentio illarũ distentio-
D nibus? ac multo vero minus arterijs vlnarũ, atque poplitum: adhucq; etiam minus arterijs carporum & tarsorũ: adhucq; minus arterijs temporum, digitorumq;. Non potest itaque pulsus vnus in quantitate distentionis moderatus esse, ne si optima quidẽ sit natura: sed in motu, & robore, cæterisq; generibus vnus esse per omnes arterias potest. Neque enim possunt, dũ in natura sua constat homo, præsertim si optimã adeptus constitutionem sit, quædã celerius arteriæ, aliæ tardius, vehementius, languidius, durius, mollius, crebrius, rarius pulsare: sed similẽ cum inter se mutuo, tum cũ corde motũ omnes, necesse est, habeant: magnitudine vero vt eorũ differant corpora, ita distentiones par est diuersas esse. Putabis igitur ad manum esse solutionem hæsitationis: quòd nihil causæ sit, quin, qui carporũ tantũ arterias semper tangat, quantus in optimis naturis sit pulsus earũ, noscat: & vero etiã quantus in alijs quisque, si cum hoc cõparetur: Et hercle, si velis arterias etiã tarsorũ pedum tangere, aut partium aliarũ corporis, distentionis retinenda quantitas est in optima quidem natura, quo possis ad hos æstimare earundem partium pulsus, qui in alias naturas incidunt: neque hic quicquã consecuturũ absurditatis, aut difficultatis, neque multũ laboris in cognoscendo fore. Verum, hæc qui dicit, in libro de optima corporis constitutione ignorat demonstratũ esse, æque in magnis corporibus, ac in paruis, constare eam naturam posse. Quod si sciret, nequaquã neque ipsas arterias singularum partium duceret, neque distentiones earũ, parẽ possidere in omnibus

bus optimis naturis magnitudinem: cæterum, prout magna sint corpora vel parua, ita variare. E
Vnde fit, vt non dum discussa prima sit hæsitatio, quia moderatum vnũ inuenire in distentionis
quantitate non valemus. Proinde operæpreciũ est, quando hic prorsus hæremus, omnes medicos
demirari, qui magnos temere appellant perpetuo & paruos pulsus: quantus autẽ moderatus sit,
ex cuius cõparatione alios reperiemus, non tradunt. Videantur enim parũ distincte illi eiuscemo-
di pulsum concepisse, sed, referentes potius ad aliquid, magnũ vel paruũ dicere, perinde vt maio-
rẽ & minorẽ. Equidẽ etiã nostræ memoriæ soleo præstantissimos medicos, vbi tangendo aliquo,
magnũ vel paruũ esse dicant, frequenter rogare, quo'nam illum dicant maiorem, aut quo mino-
rem. Illi naturali respondent. Iterum cum quæsiui, quo illo naturali, non modo existimant non
dignã inuestigatione quæstionẽ, verum etiã demirantur, si cuius putem eos alius dicere, ac ipsius
ægroti, quem in præsenti tetigerint. Quin hoc latere ne pueros quidẽ autumant, alio alium per
†Al. An sic quidẽ hi: qui vero his præstãt, qui libros &c.
cõmodam valetudinem maiorem & minorem pulsum habere. † Atque hæc quidẽ hi dictitant.
Quid autẽ illi, qui his præstant, qui libros nobis de pulsibus reliquerunt conscriptos, alia'ne sunt
in opinione, an in eadẽ illa? Hi quidẽ certe dicunt veris mediũ & autumni efficere maximos pul-
sus, hyemis & æstatis minimos: quæ inter hæc tẽpora intercedunt, medios inter magnos & par-
uos. Nã videntur mihi ne hi quidẽ absoluto sermone proferre magnos vel paruos, sed referre ali- F
quo. Itaque sunt in illis, pro anni tẽporibus, qui adscribant, in hunc modũ: Veris mediũ & au-
tumni maximos, pro anni tẽporibus quidẽ, pulsus efficiunt. Iidẽ nec in ætatibus scribunt absolu-
te, vt alij magnos esse iuuenũ, puerorũ paruos, & senũ: sed addunt hic quoque pro ætatibus. Pro-
inde sic pronunciant magnos & paruos, vt si maiores dicant & minores: nimirũ eos cõparantes
mutuò, non moderato. Nã mutuò, ipsam puto demonstrare rerũ, de quibus differunt naturã: nam
non omnium mortalium medio vere æque pulsus maximi sint, sed cuiusque pro sua natura. Por-
rò id ipsum quoque crassa ratione omnino indistinctũ est & confusum: nugæ enim sint meræ, si
censeas illi, qui biliosa sicca calida & adusta natura est: aut contrà, qui pituitosa atque frigida, ma-
ximos medio vere pulsus esse. In disputationibus ita vtique, & verbotenus forsitã videantur ha-
bere: quòd si periculũ facias, non reperiantur. Quippe calidiores & sicciores tẽperamento non
expectare conspicias mediũ ver, sed multo habere ante, suos maximos pulsus: iã contrarios his hu
midiores & frigidiores longe vltra mediũ ver, ineunte iam æstate: soli vero, qui optimã sunt nacti
constitutionẽ corporis, inueniantur medio vere maximos suos pulsus obtinere. Eadẽ in ætatibus
ratio est: inter quas tẽperatæ medio vere: intẽperatæ ante vel post habent pulsus maximos. Verũ
**Al. vnoquoque.*
nullus hæc quisquam medicus distinxit: adeo vt, si omnes homines parem statum in vtróque an- G
ni tẽpore haberent, ita respondeant. Tametsi Hippocratis scripta neminẽ puto latere, quæ ille &
3ª. aph. 2. 3. 10. 11. 12. 14. 18. Ex: ord. 20. a. Et de aere, aq. & loc. 1ª. 4. b. c Et i lib. de humorib. nõ longe a fine.
quàm multa de anni tẽporibus reliquerit: qui aperte ostendit, ‖ nec naturas, nec ætates ab ijsdẽ an-
ni tẽporibus perinde oẽs affici: quosdã enim robustiores simul hyems sanioresq; & in omnes par
tes meliores: aliquos æstas reddit. Qui fiet igitur, vt, quod cõmodat iuxta, atque id, quod officit,
mutet pulsus? Quin autẽ illos pudet adeo nobis nude scribere, & præter omnẽ distinctionẽ: Me-
diũ ver pulsus creat maximos? nã, ni additũ sit, quibus'nã maximos, nihil didicerimus. Quin por-
rò, cum dicant, æstate & hyeme paruos pulsus fieri, hoc certe, vtrũ tẽpus reddat minores pulsus, su
stinent adiungere? Neque vero paruũ scilicet peccatũ dicent, si hyeme putes æstatẽ minores pulsus
efficere, hæc vero forte maiores efficiat: vel, si hyemẽ æstate, cum contra se res habeat. Nã, quod-
cunque dicas de his tribus, siue æstatem hyeme, siue hyemẽ æstate, siue pares vtrobique pulsus
esse, nisi addas, quibus, mentieris. Sin apposueris & distinxeris pro naturis corporũ, & ætatibus,
vnumquodq; ex tribus verum sit: quemadmodũ nos, vbi de his priuatim egimus, explicauimus.
Atneque se ipsum quisque, neque sese illi mutuo potuerunt hic coarguere, ꝙ tum multa falsa, tum
multa indistincta dixerint: quod illis nulla alia re vsu venit, præter ꝙ moderatũ cuiusque generis
pulsum ignorarent prorsus. Nã quã ob rem, cũ inter se mutuo tam decertent acerbe, de hoc ne ver H
bũ quidẽ faciunt, sed prætermittunt misere? Nullã sane aliã ob causam, nisi quia nihil eorum cum
intelligerent liquido, sed confuse omnia & minime distincte, vnũ scilicet, qui primo hallucinatus
est, secuti omnes sunt: & de illis, quæ nihil prope artis administrationibus nec obsunt, nec accõmo
dant, acriter non mutuo tantũ inter se, sed cũ Herophilo etiã digladiantur: idq; cum contentio illis
de rebus obscuris existat, quæ longã quærunt, quo declarentur, & prolixã orationẽ: de rebus vero
tam illustribus clarisq;, vt vel solo sensu deprehendi possint, neque scribunt elimate, neque repre-
hendunt errantes: nec vero, si quis veterũ quicquã scripsit, quod ab sua sententia abhorreat, me-
minerunt. Cæterũ pueri esse confirmauerunt paruũ pulsum, & itẽ senis paruũ: vtrius autẽ sit eorũ
minor, prætereunt: tametsi de vtroque Herophilus plane, si diligenter eius libros reuoluas, con-
scripsit. At ridiculus sim, qui hæc explicata ab illis postulẽ, cum ne prima quidẽ, nec simplicissi-
ma recte atque ordine tradiderint. Itaque paruum dicunt pulsum pueri, quẽ nunquã Herophilus
paruũ appellauit, sed modo satis magnũ, modo insigniter, vel eiuscemodi quopiã nomine vocauit.
Tũ, quæ causa sit, inquirunt, quæ arterias moueat: & eorũ, quæ de hoc scripsit Herophilus, præter
mittũt nihil: de præceptis vero, quę ad artis opa intersunt, recte'ne Herophilus, an secus tractauerit,
verbũ nullũ, ò dij imortales, fecerũt. Atqui nõ'ne lõge pręstiterat, si, ꝙ quatuor statuit Herophilus
facul-

A facultates,quæ animalibus moderantur, de hoc nihil quærerent, nec atrociter rixarentur, vel eum
oppugnarent: ſed, ſi confutatum hominẽ vellent, & conuictũ inaniũ ſuarũ nugarũ, ea proferrent,
quæ refragantur his, quæ ſunt plane euidentia, idq́; cũ aduerſus illũ tm̃ poſſint cogere teſtiũ nume
rum. Etenim cũ illos, qui poſt Herophili ætatem de pulſibus ſunt cõmentati, tum ſuperſtites pe-
nè omnes teſtes habebunt,pulſum puerorum minorẽ ſenũ eſſe,atq; adeo multo quidem minorem.
Etiam quidam mihi nuper,ridens vniuerſam quæſtionem,dictabat non dignam eſſe rem, de qua
diſputetur: longe ſiquidem puerorum minores eſſe: quo rectius nihil de his proditum literis eſſe.
Tales cum habeant ſexcentos teſtes, & alioqui Herophilũ perpetuo oppugnent, iſta, miror, quid
ſemel præterierint, nec etiam, an hæc ſcripſerit, ſciant. Nimirum non multum de medicina labo-
rant,ſed de his duntaxat ſententijs,quæ nugas accumulare in diſputationibus poſſunt. Quare hæc
tantũ ex Herophili ſcriptis capita decerpunt,cætera repudiant prorſus:quod in cauſa eſt,cur igno-
rent Herophili ſcripta,ſi quæ mirifice ad artis opera faciunt,ſed repugnant ſuis decretis. Ideoq́; de
rhythmis etiã, quæ prima ætate debebant in muſicis ludis addiſcere, hæc temere inſerunt libris me
dicinæ. Quibus accidit,quod ſero diſcentibus ſolet. Nam tacere,etiã ſi ad aliam artem ſpectet, non
valent: rhythmus vero,quæ ſuppeditet ſigna,nemo ſcripſit illorum vllus. At Herophilus, qui aliã
B viam,ac illi,ſecutus eſt,prætermittit,quæ diſcenda de muſicis erant,imbutis probe in arte: mox, vt
ſi ea teneant,apud eos diſſerit,quod medicinæ conducit,ex ijs accipiens. Illi vero,vt præclaram iſtã,
queadmodum iſti appellant, τεχνολογίαν de rhythmis enarrarunt, nihil poſtea ſtudent oſtendere,
qua rationẽ ex illis præſagiendi quid, vel denunciandi cõpares facultatem. Itaq; etiam puerorum
eſſe aiunt paruum pulſum, contradicente Herophilo: nec vero hactenus ſtudent perpendere, vt,
quæ apud mortales magna & parua diſtentio dicatur,queant aſſequi. Quippe veſicarũ, follium fa
brorum,vtrium,ventrũ,vterorum,omnium denique rerum,quæ prædita cauitate aliqua ſunt,mã-
gnas & paruas diſtentiones ſolemus vocare. Itaque paruũ ſæpe eſſe tumorem ventris dicimus, ma-
gnum etiã,verbi gratia, veſicæ: & paruũ vtris, ventris magnum. Dicemus etiã interdũ magnope-
re veſicam intumuiſſe,& diſtentam eſſe maxime:vtrem autem & ſaccum, qui xx eiuſcemodi veſi-
cas capiant,non dum maximam diſtentionẽ eſſe conſecutos. Cenſemus.n. ni fallor, ad cuiuſq; caui
tatem corporis eſſe diſtentionẽ æſtimandã, non abſolute pronunciandã ad eundem vbique modũ:
nam eſt certus in qualibet re modus,in quo nec contendi tunicas,quę cauitatẽ ipſam cõplectuntur,
nec remitti contingit. Ergo,vbi aduertitur tenſio in illis vel cauitas,tum magnas dicimus & paruas
diſtentiones eſſe: quandiu nec ſenſibilem etiã cauitatẽ cernere poſſis,neq; dum tunicæ laborent di-
C ſtentæ,modicam illã & moderatã,& natiuam corporis diſtentionẽ dicimus eſſe. Quid ergo eſt dif-
ficultatis ex his progreſſos arteriã intelligere, cum ſit corpus & hoc concauum, habere terminos
oportere motus ſui in vtranq; partem, nec nimium diſtendi (rumpatur.n.) neque in arctiſſimum
conſidere: obſtare ſcilicet naturam tunicarum duram,quæ ægre contrahitur.

Quis ſit Moderatus pulſus in Quantitate diſtentionis: & quæ ſit eius dignotio. CAP. 4.

QVare eſt quædam iuſta arteriæ diſtentio,vt neq; contendatur,neq; laxam quãpiam ſuam par
tem relinquat,quã eſſe moderatã & naturalem dicemus: ſin minus, in vno eodemq́; homine
dicamus,neceſſe erit,magnos,paruos,& moderatos pulſus eſſe. Atqui in optima natura ab-
ſurdum eſt non omnes moderatos eſſe: & longe hercle abſurdius, ſi idem ſit pulſus magnus ſimul
& paruus ac moderatus: Magnus,ſi cũ minoribus cõparetur: ſi cum maioribus, paruus: vtriſque
ſimul,moderatus. Oportebat vero,cũ minori confertur,eũ maiorẽ appellare: cum maioribus, mi-
norẽ: cũ vtriſq;, mediũ. Eo.n. pacto nobis vocare licet optimarũ naturarũ pulſus,inter ſe illos qui-
dem maiores & minores,oẽs tamen moderatos: ſi quid ante dictorũ meminimus,cum naturã dice-
remus propoſiti corporis ſpectandã eſſe, vbi indagare moderatũ, magnũ, & paruum inſtituimus.
Quòd ſi corporum inter ſe ſimpliciter comparemus magnitudines, maius, minus, medium inter
D vtrunque nominabimus: magnũ autẽ,vel paruũ,vel moderatũ haudquaquam: Maius.n. eſt,quod
minus excedit: at magnũ, quod moderatũ ſui generis. Itaq; refertur vtrunque ad aliquid: ſed ma-
ius ad cuncta minora comparamus: magnum ad vnum duntaxat eiuſdem generis moderatum,
quo ſi maius ſit, vocatur magnũ. Idem vice verſa in minore & paruo accipiendum eſt. Moderatũ
& mediocre eſſe dicendũ eſt, quod in ſua propria natura conſtat: & immoderatũ immodicumq́;,
quod naturã ſuam relinquit. Quando igitur corpus eſt cauum arteria, diſtentio eius, neceſſe eſt,
interim proprie & moderate,vt poſtulat vſus,cuius gratia creata ab natura talis eſt,præterea vt eius
poſtulant tunicæ: interim immodice, perficiatur. Oſtendi autem alio loco hactenus eam in opti-
mis naturis ſolere dilatari,quoad vſus largiter impleatur,& nihil offendantur tunicæ. Proinde, qui
regulam velit attendere in magnis pulſibus & paruis dignoſcendis, optima natura inuenta, cogni-
toq; vnius in illa arteriæ cuiuſcunque, tumore corporis atque diſtentionis, recordandũ illi & æſti-
mandũ eſt, arteriam hac maiorẽ quanto oporteat maiorem habere diſtentionem in optimis natu-
ris. Quæ ſi tanta reperiatur eſſe,quantã fore conijciebat,ſic moderatum pulſum appellabit: ſin vel
maiorẽ hac vel minorẽ, magnũ vel paruũ. Arteriæ deprehendet in optima natura magnitudinem
aut per diſſectionẽ,ſiue ea caſu,ſiue de induſtria fiat: aut colligendo ex ſignis, quæ in libello de opti
ma corporis cõſtitutione prodidimus. Quòd ſi neſciat etiã, quãta ſit arteria prędițis optima natura,
pulſus

pulſus quidē certe eorū memor,ſi in alterū poſtea incidat,& colligere poſſit, vtrum par ſit maiores E
hunc an minores,ꝙ illum,habere arterias, cum tumore iā diſtentionis conferre poterit, atq; conie-
ctare,an magnus,an paruus,an moderatus pulſus ſit.Etenim,ſi, quo videtur arterias maiores habe
re homo, qui cōparatur, hoc maiorē etiā habeat diſtentionem, moderatum dicemus pulſum eſſe.
Quòd ſi arteriæ magnitudo videatur ſuperare magnitudinem diſtentionis,aut ſit minor,magnum
tunc vel paruum vocabimus: ſi arteriæ appareat maius corpus eſſe,quā pulſus,paruum: ſin arteriȩ
minus,& pulſus maior,magnum: Haud aliter in reliquis generibus pulſuum, vt in genere ipſius
motus, in quo celeritatem & tarditatem dignoſcimus: In genere quietis, in quo crebritatē & rari-
tatem: Contentionis,in quo vehementiam & remiſſionem: Ad hæc corporis arteriæ,in quo duri-
tiem & mollitudinem. Nam per hæc omnia, tū moderatū inueniemus in optima natura: tum im-
moderatos vel ob exceſſum vel ob defectum, non inter ſe, ſed cum moderato comparabimus.

GALENI DE DIGNOSCENDIS PVLSIBVS LIBER TERTIVS.

F

ARGVMENTVM LIBRI.

Rationem docet Dignoſcendorum pulſuum,qui in Qualitate motus,in Quantitate item diſtentionis,ac Proportione motuum & quietum conſiſtunt.

Declaratio Definitionum Celeris & tardi pulſus: Ratioq́; eorum dignoſcendorum. CAP. I.

MOderatum pulſum in quouis genere, intelligentia & dignotione priorem im
moderatis eſſe, atque arterias in corporibus optime comparatis cum medio-
critate quadam pulſare,in ſuperiore libro declarauimus. At, quæ reſpicien-
da ſint indicia,& quomodo pulſibus applicandi digiti,vt tactū exerceas ad fa
cile prompteq; cum mediocritatem eorum dignoſcendā,tum exceſſus & de-
fectus,deinceps dicemus,inducto à genere motus exordio. Atque temporis
quantitatē ſolam moderati motus & immoderati non idoneū ſignū eſſe, ſed
& per quæ vectū interualla ſit,quod mouetur, reſpiciendū eſſe, ſupra abun- G
de demonſtrauimus:quo etiā loco illos confutauimus,qui definitionem perperam celeris pulſus in
terpretantur:at nos tñ ipſi,quemadmodū potiſſimū accipienda ſit,non aperuimus:itaq; nunc id fa
ciemus.Neq;.n.multis verbis opus erit,ꝙ,quæ ad eam pertinent intelligendam,iam ante expoſui-
mus: nā etiā intereſt ad rem præſentem hæc narrauiſſe. Cum ergo quis terminat pulſus pauco tem
pore motū nobis,celer vocetur: & tardus, qui multo. Ante horū nominū explicatas ſignificationes
non iniuria quidā ſunt hallucinati,exiſtimantes idem multum ac plus,paucum & paucius,ſignifi-
care: nunc,quia oſtendimus hæc quidem ad rem quālibet ſemper referri, illa vero ad moderatum
tñ ſui generis,omnis iam ſublata eſt difficultas intelligendi, quemadmodum celeris pulſus pauco
tempore motū dicamus terminari,& multo motum tardi. Nā, ſi hoc prius nobis conſtet, modera-
tus pulſus quanto tempore quantū confecerit ſpatiū: deinde alterius offendamus, qui par habuit
tēpus,minus interuallū: multo hunc tēpore dicemus motū eſſe. Atqui nemo mirari debet,ſi duo-
rum motuū,quorum tēporis quantitas par ſit, alterum tantū multo tempore dicamus factum eſſe,
non perinde vtrunq;. Etenim,ſi duo pueri dimiſſi in diuerſos locos ſint, & ſimul reuerſi: alterū ꝙ
iter pauco tempore abſoluerit, collaudamus: alterū culpamus, ꝙ multo: nam ex viæ longitudine
æſtimamus,cum paucū vel multū temporis dicamus, non abſoluto ſermone. Eodē etiā modo pul H
ſum dicemus,qui pauco tempore fit,celerē eſſe:ac tardū, qui multo: definitionesq; probabimus il-
las,ita interpretando, vt diximus. Quòd ſi cui modus ille videatur coactior, memoria repetat de-
monſtraſſe nos, ſi altera ſignificatione dictio accipiatur, definitiones falſas eſſe: detq; operam, vt
alias definitiones fingat. Neque.n.quō definiendū ſit, hic inſtituimus diſceptare, cæterū vt rerū di-
ligenter atque accurate notiones conſtituamus: vt ne, ſi in his offenderimus,ſimul in dignoſcendis
pulſibus offendamus.Proinde,quid requiratur ad dignoſcendū,declaratū à nobis eſt. Iam, ſi diſce-
re etiā cupias hæc definire,non illa quidē fortaſſis ingrata exercitatio ſit,non ad inſtitutū tñ neceſſa
ria.Quo nos minus de iſtorū pulſuum rōne definiendi agemus:etenim cū omnino non eſt neceſſa-
riū: tum etiā, ſi cui neceſſarium videatur, nihil cum hac inſtituta cōmentatione eſt coniunctū: ve-
rum in quarto libro de pulſuū differentijs large nos de his tractauimus.Notionis tantū in præſenti
quando inſtituimus mentionem facere, ſeriem orationis perſequamur: nam nunc quidē, quod in
ijs inuenimus, locus eſt dicendi,ad eum dignoſcendum magnopere faciens: atque adeo, ſi verū di-
cendum eſt,ſummam iam aperiam. Nec quantitatem temporis,nec interualli reſpiciendam cenſe
mus: immo ne proportiones quidem illorum,de quibus verba fecimus in ſuperiore libro,cum ce-
leriorem pulſum & tardiorem doceremus. Illic enim non potui illa præterire, quo errorem præ-

ciderem

A ciderem his, qui ex solius temporis quantitate de ijs existimant, quæ ad dignoscendum laboriosa mihi & longa, difficilisq; æstimationis & iudicij, adeoq; impossibilia prope visa sunt. Nam celeritatem quidem & tarditatem, vt primum occurrit arteria, noscimus: rationem vero temporis ad tempus, & interualli ad interuallum, vt exploremus, opus nobis longo tempore est. Itaq; ista nihil nos morantur, vt expendamus ad pulsus in ægrotis dignoscendos. Sed, vt, si ante oculos quempiam videamus, impetus motus celeritatem potest ostendere: ita vsu venit in arteria, nam aut incitatum, aut remissum eius motum inuenias. Omnia enim corpora, quæ mouentur, ex locis, vbi mouentur semper, dignoscimus, quomodo moueantur: quę vbi in locis remorantur, tardum esse motum prędicamus: vbi facile discedunt, celerem. Hic scio futurum, vt quæstio se physica offerat, an corpus, dum mouetur, etiã maneat aliquo modo: atqui in cõmentarijs de motu illud ita, vt quod maxime, probatur verum esse. At à tantis in præsens quæstionibus declinemus, ne implicemus nos. Quod informat tantum sensus ad dignoscendos celeres & tardos pulsus, hoc, satis est, si dicamus: nimirum vnum motum cedere videri locis facile, in quibus semper fit, alium diutius inibi commorari: itaque hunc tardum, illum celerem vocari. Nam ex locorum transitu sensus dignoscit, non ex totius motus tempore, nec separatim & solo, nec quatenus cum quantitate comparatur. Itaque celeB ritatis & tarditatis facile notitiam consequimur, non perinde consecuturi, si quantitate temporis & interuallorum aucupata, eorum sustineremus proportiones obseruare. Enimuero non sustinemus: nam, vt primum aciem intendimus, momento temporis, moram nos corporis, quod mouetur, deprehendimus: ex qua conijcimus transitum. Quo fit, vt, quæ eminus cernimus, hæc nobis interim diutius videantur consistere, licet agitentur velocissime: vnde liquet ratione nos motum colligere, non sensu deprehendere. Siquidem, cum prima quæque sensibilis pars corporis, quod mouetur, in primo sensibili loco subsistat, primo sensibili tempore, tum immobile, quod cernimus, videtur esse: At vero, vbi prima sensibilis pars, in primo sensibili loco, quàm primo sensibili tempore, subsistat breuiore tempore, tum videtur moueri. Singula enim, quæ diximus, dissecari, quod ad naturam attinet, in infinitum possunt: sensu vero si æstimes, primas certas habent & indiuisas partes. Quod planum facit ratione omnem motum, non sensu dignosci. Quia vero sensui ratio coniuncta est, & mentis est transcursus velocissimus, sæpenumero non ratione, sed deprehendi sensu videtur. Nam, quorum primo sensibili tempore, prima sensibilis pars, in primo sensibili loco manet, horum tantum nos motus aperte fatemur non sensibus, sed ratione animaduertere, vt gnomonis vmbræ, Lunæ, Solis, omniumq; siderum, quæ à nobis longissime remota sunt. Quorũ C autem, vt dixi, breuius est tempus primo sensibili, nullo tempore prædita horum mansio migratioq; videtur: quippe, quod minus primo sensibili tempus habet, omni mora hoc putatur carere. Sed hæc priuatim præstiterit cõmentari eum, qui cum hæc, de quibus agimus, aueat probe ediscere, tum alia in medicina multa. Nobis vero satis hæc erunt ad demonstrandum non esse temporum & interuallorum respiciendam quantitatem, sed ipsam qualitatem motus: quæ est explicatu quidem difficilis, sed horum, quæ docuimus, ope (nisi sis prorsus stupidus & iners) non magno negocio verum, vt homini licet, consequere. Multoq; magis, si dignoscendos inæquales celeritate & tarditate pulsus mediteris, originem ducere eos inuenias ex qualitate motus. Ac vnius quidem distentionis sæpe initium motus planè celerius videtur, proximum tardius, iterum finis celerior: nec hic quantitates quasdam aut temporum aut interuallorum, sed ipsam vnam motus qualitatem attendimus. Quo minus leuiter palpandum est, vbi genus hoc perpendimus pulsuum: nimirum sic extremũ motus finem sentiamus duntaxat, nõ integrũ motum. Ex quibus iam liquet eiuscemodi pulsus prorsus non oportere paruos esse, nec languidos: neque.n. trifariã possis motũ dissecare, nec in paruis interuallis, nec in facultatibus imbecillis: ꝙ obstet illis paruitas, quæ diuidi sensibiles partes non patitur: hic impediat facultatis infirmitas, quæ concidit ad pressum. Quamobrem nec in D pulsibus lethargicis deprehenderis inæqualitatem, quæ tñ adest forsitan, quia omnino, quo dignoscatur, vult comprimi: at hoc præ imbecillitate non sustinet. Quare, qui cuiq; pulsui inuenturus sit contrectationem appositam, hunc singulari prudentia esse, & expertũ in dignoscendo oportet. Nam, si maximus pariter & vehementissimus validam fert cõpressionem: atque alius quisque, quantum à vehementia vel magnitudine abest, tanto minorem: primũ, quantũ à maximo & vehementissimo recesserunt, ad vnguem perspiciendum est: deinde ratio ineunda est, quantum sufficiat compressionis id genus pulsibus impertiuisse: vtrobique.n. offendamus, necesse est, siue excedamus proportionem, siue non assequamur: quòd, vbi minus iam premamus, præteritura nos sit interni pars motus: vbi vero amplius, externi. Itaq; primũ, motum aliquando inæqualẽ esse nõ percipiemus: deinde male etiam de toto motu sæpe iudicabimus, eo quòd male perpenderimus partes. Si enim vel pars eius prima, vel altera celerior sit, & nobis earũ tñ altera sit explorata, non possumus primum vniuersum inæqualem motum esse scire: deinde vel celerem vel tardum arbitrabimur eum esse, cum neuter planum sit: siquidem, cuius celeris erat pars prima, & altera tarda, hunc nec celerem absolute, nec tardum iure vocaueris. Quare (vt oratione in summam collecta alio me conferam) in optima constitutione moderatus motu pulsus erat non ex interualli nec temporum quãtitate explorãdus: sed ex ipsa, vt diximus, qualitate, quo pacto discedat ex locis, dicebamus ani-

maduertendum esse: cuius memores, qui decedere celerius videatur, celerem: qui tardius, tardum E appellemus: repræsentari aũt hoc, vt primũ est admotus tactus, prius, q̃ totum arteria spatiũ cõfecerit. Proinde, si pulsus æqualis sit, non expectamus vniuersam distentionem, sed ex parte eius facere de tota coniecturam possumus: qui si inæqualis sit, oẽm assequi dicebamus oportere, tactumq; pro magnitudine pulsus & vehementia varie applicare. Atq; de genere motus hæc in præsentia satis sunt: eius enim nos iterum † in pulsibus dignoscendis mentionem, necesse est, faciamus.

† Al. de præcognitione ex pulsibus.

De quantitate Distentionis dignoscenda. *CAP. 2.*

DEinceps de quantitate distentionis agamus: nam, cum corporis arteriæ dimensiones tres sint, longitudo, latitudo, & profunditas, nullam possumus totam sentire. De longitudine apertissimum est: vtrinque enim arteria vsque ad terminum extremum pulsat. At paruæ eius parti injicimus tactum, quanta extat ex obiecti corporis mole: quæ quidem ipsa efficit, vt longus vel breuis pulsus sit, eò q᷑ non possit attingi omnis arteriæ longitudo. Sit tñ hic etiã aliquid in qualibet corporis natura, quod elucescat sub cute, in optima natura moderatum: si quid supra hoc sit, longum: si quid infra, breuem reddit pulsum, qui non põt numero digitorũ definiri: sicuti quidã, si quatuor digitis obuiet, esse dicunt longum: si tribus, medium: si duobus, breuem. Neque.n. corporis optimę naturæ vna est mensura, sed in vna qualibet facile quantitatem assequere, vnius ope, modo colligere proportionem possis: Cum qua postea si alios homines conferas pares totius corporis magnitudine, dices vel longos vel breues pulsus habere: eodem modo latos, angustos, altos, humiles: ac in F tribus simul dimensionibus, magnos, vel paruos: vbique.n. ad moderatum referemus, cum alios æstimamus. At.n. singulos esse in singulis alijs pulsuum generibus moderatos: sed in sola quantitate non plane vnum, sed suum cuiq; corporis parti, antea explicauimus. Hoc tamen non est huius loci, sed volui dicti vos admonere: itaq; ad institutum iam par est reuerti. Institui vero docere, sensu nullius dimensionis exacte dignosci posse quantitatem: cuius rei causa partim omnibus cõis, partim sua cuique est. Primo loco coem exponã. Nã, quando inter arterias, quæ nuda sit, nulla est: sed vestiunt eas multis locis pauciora & subtiliora corpora, multis etiã locis plura & crassiora: planè in aperto est, non perinde oẽs arteriarum motus posse sentiri, sed illarum magis, quas pauciora tenuioraq;: harũ minus, quas circumijciunt plura ac crassiora corpora. Atq; hæc cõmunis est. Propria singularum dimensionum: longitudinis, q᷑ permultum interfit inter verã & apparentem: latitudinis, q᷑ parum: profunditatis, q᷑ minimum. Nam, cũ sæpe longa tres cubitos vniuersa arteria sit, tres vel quatuor duntaxat digiti percipiunt arteriæ motũ: reliqua pars à corporum obiectorũ numero occultatur. In latitudine, cum præ corporibus, quæ illam vtrinque cingunt, multis illis & crassis, G neq; tactus ipsi corpori arteriæ applicari possit, neque per crassitiem illorum & multitudinem foras motus perrumpat, multis locis omnino motus perit, multis etiam in maxime angustũ cogitur: totum vero, quia arteria nullo loco nuda est, videas nusquam. At vero, ne profunditas quidẽ vsquã plane est nuda, vt possit saltem in ea elucere eius vniuersus motus: sed, si nihil aliud, cutis certe ambit eam, per quam pulsum sentimus: itaq; tecta fuerit hæc quoque certe aliquatenus. Quæ cum ita sint, dabimus operam, vt optimam rationem monstremus dignoscendarum singularum dimensionum: ac primo dicemus de longitudine. Atq; esse hanc censendam optimam, quæ motus maximã partem sentiat, clarissimum est: nam, vt, si sentiri omnis valeat, primum hoc sit: ita, posteaquã hoc non potest, vbi nulla pars eius, quæ quidem animaduerti possit, lateat, tactionem existimamus optimam esse. Qũo autem eam possis instituere, faciam, vt declarem: si ob oculos prius proponã in tribus his oẽs positas esse sensibilium cognitionum differentias, in natura, exercitatione, & modo applicationis. Nam, qui tactum natura appositissimum ad sentiendum, & probe exercitatum habet, tum etiam sensibilibus decenter admouet, optimus hic explorator sit eorum, quæ intus sunt condita: qui hoc est aliquatenus inferior, q̃ maxime ab illo abest, tam pessime absolutam cognitionẽ consequetur. Explicabo igitur huic, qui optime natura cõparatus est, & exercitatus non segniter, qua H applicatione tactus ad vnguem (vt homo põt) motum sentiat arteriæ. Et, quia de prima dimensione, videlicet longitudine, institui dicere, accommodatissimum huic modum tactionis aperiã. Omnino non premat, immo sæpe leniter palpet, & veluti suspendat manum. Accommodatus est hic imprimis modus paruis pariter & imbecillis pulsibus: nam, hos si aliquatenus premas, motus pereat magna ex parte, & sæpe vero etiam vniuersus. Nam pro quantitate pressus, & qualitate præterea arteriæ contentionis, modo multum imminuitur eius motus, modo minus: est, cum perit totus. Quocirca ad longitudinem dignoscẽdam summa cautio est, vt præter omnem pressum tactum admoueas: etenim modicum pressum non grauiter ferunt quidẽ pulsus vehementes: non læduntur tamen ne hi quidẽ, si in palpando nihil premas. Qui modus attingendi quando optimus est languidis pulsibus, nec incommodus etiam vehementibus, caue, præponas illi alium. Porrò est illud etiã explicandum, quod non obscure aduertitur, vbi diuersas partes premas longitudinis arteriæ, motũ nõ perinde videri in omnibus offensum: cęterũ in partibus altioribus maior est noxa, minor in inferioribus. Et vero frequenter noxa non animaduertitur in vehemẽtibus pulsibus, secus in languidis: nam, in his si inferiorem partem presserimus, luculenta superioribus noxa datur. Superiores aũt & inferiores qũo hoc loco accipiendæ sunt, non est obscurum: vt remotissimæ à corde partes, inferiores:

A inferiores: & viciniores appellentur superiores: hoc in artubus quidẽ perquã est solenne, non item in capitis partibus & colli. Itaq; ad omnes pertinet, vt diximus, cordi viciniores, si premantur, magnam iniuriam subiectis facere: remotiores, sæpenumero nullam, quæ animaduerti possit, si bene vehemens pulsus sit: interim tamen manifestam, in non vehementibus. Atque de longitudine hæc satis sint. Nunc de reliquis duabus agamus, quas non ita oportet duas numerare, vt, sicut in quadrangularibus & quadratis corporibus, videas separatim latitudinẽ, separatim profunditatẽ distinctam: sed, sicut in circulo & globo, confusa sunt oĩa, vna vero quædam vel lineæ vel superficiei videtur circũferentia: sic esse in arteria putes: cuius cernitur in dissectionibus figura, multis locis cylindrũ, multis etiam conum referre. Quomodo igitur medicis in mentẽ venit seorsum de latitudine, seorsum de profunditate disserere, cum deberent, vt est, & conspicitur ex partitionibus, vnã lõgitudinem eius appellare, alterũ circulum, vt certe multi frequenter vocant? Nõ perpetuo possunt tñ, nec hi, nec alius quisq;, cum de exemplis euidentibus narrant, longitudinẽ & circulũ tantũ appellare: sed exprimet sæpe necessitas, vt distentionem altam quandam vocent, & angustam: contra etiam aliam, humilem, latamq;: etenim hoc ita clarũ est, vt ambigat nemo. Sic propter hæc manifesta euenta habere diuersas latitudinis & profunditatis notiones coacti sumus. Porrò, sicut sensu
B percipimus eas differentias, ita circularẽ nos figuram sæpe animaduertere clare fatemur. Itaque de vtraque iam differentia dicemus in cõmuni, qua potissimum ratione applicandorum digitorũ ad eas peruenire dignoscendas queas. Neq;.n. in ijs dignoscẽdis mediocris inesse scrupulus videatur, ꝙ nulla admouendi tactus ratione valeamus sentire interuallum totum: neque cum leniter palpemus (nam ea extremas tantũ partes sentiat motus: quæ præcedebat, ignoret vniuersam) neque cũ premimus multum. Vt enim omittã hoc in vehementibus tantũ pulsibus permissum esse, contra, ac prior, postremã partem ignorabit interualli, tñ sentiet primam. Iam, si alia vtamur applicatione inter illas media, & prima pars interualli & postrema nos fugiet. Hoc verum esse quisq; experiẽtia discat. Nam, vehementes pulsus si premas (hos.n. premere solos fas est) nescies, quanti sint: ꝙ pereat fere in pressibus, vt ante significauimus, aliquid etiã de ipso motu: ac interuallũ non iã parua ex parte, sed prope corrũpatur vniuersum: Contra, si leniter palpes, per quantum interualli sit motus delatus, non diuines. Habes difficultatẽ, quæ sic explicatur, si, vt prorsus distentionis quantitatẽ sensu dignoscamus, nõ laboremus, sed & ratione quadam possimus nihil læsa esse existimare. Neque enim hoc nos quærimus, vt sensu omnino, quæ accidunt pulsibus, cognoscamus, sed vt simpliciter cognoscamus. Ergo sensum requirit quidẽ omnis talis notitia, attamẽ nõ hũc solũ, neq; quasi

.ex antiquadam.

C semper valeat quidlibet inuenire: sed satis est frequenter, si sensibilis affectus vnus totius rei denunciet essentiam. Eadem ratio eorum est, de quibus nunc agimus. Nam, si leniter palpes, aut pluribus in partibus occursum arteriæ, necesse est, sentias, aut in paucioribus: quo cognito, ad sensum ratio adiuncta nobis magnã distentionem suggerit esse, quæ multis partibus mouet tactũ: paruam, quæ paucis. Age fac circularẽ eius occursum esse, quid, non'ne clarum est, si insigni sit circũferentia circuli magnitudine, totã etiam crassam esse distentionẽ arteriæ: & vniuersam distentionẽ gracilem, si circũferentia sit parua? Neq;.n. magnis circunscribi circulis gracilis distentio potest, nec crassa minutis: cæterum quantitati distentionis necessario respondet circuli circunscribentis eã quantitas. Haud aliter etiã, si verus non sit & exactus circulus finis distentionis, sed quasi mutilus partim: id quod in altis & angustis, vel humilibus & latis vsu venit: ratio similiter subducitur quãtitatis distẽtionis. Nam tum distentionis tum ascẽsus fines, particulæ prorsus erunt, circuli: hiq; prout appareant maiores vel minores vtrinq;, vel concauiores hac circunferentia vel gibbosiores, omnino vel longiorem vel breuiorem, vel angustiorem vel latiorem, quàm est exacte circularis, hanc lineam, quæ in præsentia cernitur, ostendunt. Vnde inæqualitatẽ nos latitudinis & profunditatis, totiusq; quantitatẽ distentionis æstimabimus. Age.n. videatur gibbosiores ac præruptiores obliqui occur
D sus arteriæ, præterea cauior quodãmodo & humilior in profunditate, adeo vt ne circuli quidẽ videatur circũferentia manere, sed veluti recta linea esse, profecto apertũ est talẽ pulsum latũ fore & humilẽ. Nam motus in latũ amplius exporrectus, latum merito efficiat: at motus ascensu prohibitus humilẽ. E diuerso, si motus obliqui partes longe citra mediũ constiterint, ac medium ipsum satis videatur gibbosum esse, planè is pulsus erit altus angustusq;: si semel angustus eius in latitudine occursus euadat, vt non modo imminutus esse obliquus motus, sed & totus semel videatur perijsse, difficilis cognitu est, vel potius cognosci non potest, quantũ in his est, qualis sit pulsus. Nam, nisi distinctiones adhibeamus quasdã, non assequemur, altus'ne sit, an humilis, an moderatus profunditate: nã omnia esse potest. Etenim, si humilis sit pariter & angustus, talis videbitur esse: &, si altus simul & angustus, eiuscemodi apparebit: deniq;, si moderatus profunditate vnà & angustus, talem dicas esse: nã angustiã is pulsus prorsus ex motu inhibito in latitudinẽ contraxit. Difficultas vero residet in profunditate: quæ, & si ex lõgo interuallo, & si ex breui, vel moderato motum ordiatur, eandẽ tñ leniter tangentibus repræsentabit speciem: nam angustum motũ percipient. Qua ergo ratione explorabitur? frequenter quidẽ etiam tactus affectibus, perpetuò tamẽ ratione. Primũ de tactus affectibus dicemus, in quibus possis per eũ manifesti deprehendere aliquid: licet autem in vehementibus pulsibus, qui, vt sæpe monuimus, soli pressa arteria non labefactantur. Prompta ergo

in illis quidem notitiã profunditatis eſt pulſus. Nam, ſi preſſeris, forſitan vel ipſo tactu, ſi exercita- E
tus ſit, & mollis ſuaq; ſponte exacte ſentiat, in notitiam aliquam peruenies interualli motus: ſin mi
nus, tẽpus certe motus quantitatem declarabit interualli. Nã, ſi diſcernere ſigillatim motus quali-
tatẽ poteris, in qua differentiã celeritatis & tarditatis reperimus: ſigillatim etiã tẽporis quantitatẽ,
vbi breues motus animaduertimus: neutra te harũ, ſi premas, fugiet. Quòd ſi ambas aſſecutus ſis,
facile de interuallo conijcies. Eſto celer motus & diuturnus, ſanè apertiſſimum eſt maximo eum
ſpatio delatum eſſe: contra tardus eſto & breuis, ſit vtiq; & hic minimo ſpatio deuectus. Atque hoc
pacto, ſi vehemens ſit pulſus, profunditatis quantitatẽ dignoſcimus: qui ſi languidus ſit, nihil iam
nobis ſenſus adiumenti adferre poterit, quòd motus in eiuſcemodi pulſibus preſſu perditur vni-
uerſus: quare ratione hic tota res inueſtiganda eſt. Dicemus autẽ de cauſis pulſuum, non omnes cũ
omnibus differentijs poſſe confundi: diſtinguemuſq;, quæ illę ſint, & qñ, & quemadmodũ. Itaque
ex alijs, quæ aperte ſunt conſpicua, quomodo etiam aliquid de obſcuris deprehendas, inibi docebi
mus: ad hæc, cur anguſtus ſimul & languidus pulſus altus nunquam ſit. Sed de his hactenus.

De Rhythmis dignoſcendis. *CAP. 3.*

POſthac de rhythmis verba faciemus: quem ordinem ſecuti ſumus docendi, ꝙ coniuncta eius
cum ſuperioribus eſt exploratio. Nam natura quidem rerũ ferebat, vt, quæ vna in parte pul- F
ſus, maxime diſtentione, genera conſiſtunt, prius exponeremus, quod in cõmentarijs de differen-
tijs pulſuum fecimus: verum, quia genera in vna parte poſita, quæ de ſuperioribus adhuc reliqua
ſunt, flagitant cõmunem tractatum: rhythmorum autẽ genus adiunctã cum ſuperioribus duobus
generibus habet cognitionem (vt ipſe de his ſermo docebit) ideo poſthac de rhythmis narrabimus,
de duritie & vehementia reijciemus in proximum librum: vt abſolutam cõplectantur ſinguli cõ- **Aliter*
mentarij generum diſciplinam, quę coniuncta cognitione ſunt. Quia iam in comparatione tẽporis *que.*
diſtentionis cum contractionis tẽpore rhythmus conſiſtit, prius paranda ſeparatim nobis vtriuſq;
tẽporis notitia eſt. Hoc vero parũ facile eſt: nã (memoriã ſi conſeruauimus eorũ, quæ primo in li-
bro retulimus, vbi quæreremus, ecquid ſentire totã diſtentionem & contractionem poſſimus, an
pars non fugiat vtriuſq; motus) ſciemus, ꝗ̃ ſit laborioſum, adeoq; præter omnẽ noſtrã facultatem,
vt notitiam cõparare omnis harũ* tẽporis poſſimus. Quo loco principiũ diſtẽtionis oſtendimus &
finẽ contractionis nõ cognoſci poſſe. Iam, quatenus aliquid nos motus latet, hactenus etiam tẽpus
ſcilicet præteribit. Primũ id eſt ipſum repetendũ, declarandumq; idem non eſſe, quod in primo li-
bro quæreretur, ac quod paulo ſuperius: nam illic de diſtẽtione quęrebatur abſolute, hic de tẽporis
eius quãtitate. Proinde, cũ abſolute quæritur, an omnis ſentiri diſtẽtio poſſit: quæ tactum fugit mo G
tus pars, hanc confirmauimus non dignoſci: in explorãda autẽ eius quãtitate, quantũ promota ſpa-
tij ſit, aduertimus. Ac nõ ita dudũ diximus, modo finis diſtentionis habeamus verã notitiã, rationẽ
nobis cũ ſenſu coniunctã ſubiecturã eſſe eius quantitatẽ. Itaq; poſſumus, ꝗ̃uis, niſi externum finẽ
motus, partem aliã nullã ſentiamus, quãtum is habeat tẽporis ignorare: at tñ ſcire, quantũ interualli
peruectus ſit. Horũ alterum in primo libro diſcuſſum eſt: alterũ non ita diu eſt, cum explicauimus.
Ergo iterũ ad memoriam reuocemus, ꝙ in vehementibus pulſibus, ſi modice arteriam cõpreſſe-
rimus, perſpiciemus quidẽ initiũ motus, ſed quantitatẽ ignorabimus interualli. Nec vero hoc prę-
tereamus, quod initio ſtatim ſecundi tradidimus, non idem eſſe, quantitatem temporis examina-
re, ac celeritatem vel tarditatem dignoſcere. His enim nobis in præſentia omnibus opus eſt: quo
planè & diſtincte perſpiciamus, ecquid inter ſpatij dignotionẽ, quo fertur arteria, & tẽporis inter-
ſit: & præter vtranq;, quandam eſſe aliam vel celeritatis vel tarditatis æſtimatricem. Siquidem pri-
ma, quam cõmemorauimus, explorat interualli quantitatem: quantitatem altera motus temporis:
tertia qualitatem motus. Ad rhythmum igitur dignoſcendũ nec primam quærimus, nec etiam ter
tiam, ſed ipſam tantummodo ſecundã. Quare inſtituenda manus ea applicatio eſt, quæ arterię mo-
tum accuratiſſime intuetur omnem. Itaq;, primo libro quæ expoſita ſunt, cum quæreremus, poſ- H
ſit'ne ſentiri vniuerſus motus, memoria repetenda ſunt: ſciendumq; vnam virtute eſſe & eandem
quæſtionem illam atq; hanc, licet diuerſis verbis ponatur. Quę omnia ſi cũ animis noſtris prius co
gitemus, præſentis difficultatis aſſequemur explicationẽ. Sit pulſus quidã magnus, ſed lãguidus:
huius nequeas. ſ. deprehendere totius diſtentionis motum, cæterum externi finis tantũ: ſic etiã cõ-
tractionis (ſi modo tantũ poſſit) initium duntaxat & receſſum, præterea nihil. Proinde leniter ſunt
iſtiuſmodi pulſus, vt iam dixi ſæpe, palpandi: qua tactus applicatione quantitatem animaduerte-
re interualli diſtentionis poteris, tẽporis motus nõ poteris. At vero in contractione non tantũ tẽpo
ris motus non inuenias quantitatem, ſed ne ipſius quidẽ interualli: nam, illa vbi inſenſibilis euadat,
omnium ſimul, quæ poſſidet, neceſſe eſt, fiat iactura. Adeo non modo interualli quantitas atq; tp̃is
motus, ſed & qualitas, in qua celeritatis & tarditatis cõtinentur indicia, nulla ex parte à nobis ſen-
tietur. Quî.n. motus etiamnum qualitas dignoſcatur vniuerſo ſenſum latente motu? nimirum re-
quiritur prius eſſentia rei, quã ipſa qualitas: quæ qñ eſſentia prorſus ſenſum pręterit, nõ poteſt qua
litatis parari notitia. Quæ ergo iam eſt in his pulſibus ratio, qua conſequi notitiã rhythmi poſſis,
vbi funditus contractio perijt, & de diſtentione ſaluus & integer ſolus externus finis eſt? atqui
nec ſentire contractionem in vllo languido alio poſſis. Itaq;, quandoquidẽ motum diſtẽtionis atq;
contra-

A contractionis arteriæ noscimus tantũ in his, qui languidi non sunt, in horum etiam solorum notitiã rhythmi veniemus, digitis ita moderate applicandis (vti diximus antea) vt externi motus ne quid interpellent. Nam, si plus iusto arteriã compresserimus, consistere eius motum cogemus: nisi etiam in his rhythmus non possit dignosci: siquidem perpetuò initium nos distentionis, & contractionis finis latet: &, nisi omnino parum, quod præterit, sit, magnopere rhythmus læditur. Nam, hoc quidem fortassis etiam admittas, distincta oratione tñ opus est. In vehementissimis enim pulsibus vera est oratio: in aliјs secus habet, præsertim qui vehementiæ paruam partem habent, ꝙ satis magna pars sensum in his effugiat, quæ iam offendere rhythmũ valeat. Ita hoc iam omnia, quæ attulimus, fecerũt planũ, dignosci in solis vehemẽtissimis pulsibus rhythmos: in aliјs vero omnibus, aut prorsus incognitos esse, vt in languidis: aut longe ab absoluta notitia abesse, id quod vsu venit in minus vehemẽtibus, non iã languidis tñ. Atq; scrupulus quidem hic est: hunc, nos pro viribus faciemus, vt tollamus. Primũ, quia non cadit in pulsus languidos, & eos, qui non sunt vehementes, simile distentionis & contractionis incommodum, lenit hoc difficultatẽ non nihil. Nã, quã habet, rationẽ totũ distentionis tẽpus ad totũ contractionis, eandem cum rationem habeant inter se quidẽ partes, quæ tactũ latent, etiam, quæ saluæ sunt, eandem habebunt inter sese rationẽ. Itaq; ex illis
f.2.d.3. 47.a B præsentire nõ multũ interpellabimur. Nam, cũ duplum sit, verbi gratia, omne contractionis tẽpus cum omni distentionis comparatum: duplum item sit, quod est saluũ, cum comparetur: per rhythmos præsensionibus non aliter abundabimus ex partibus motus, quæ sentiuntur, ac si totus is saluus sit. At in languidis non perinde difficultatem explices: quippe, quod inuestigant, qui distentionis tẽpus cũ toto reliquo conferunt, remediũ, adulterinũ est: quod vobis, prius faciam, vt declarẽ, deinde aperiã, vbi culpem id. Nam, cum pulsus quatuor partes sint, distentio, contractio, & duę quietes, vna à distentione ante contractionem, altera à contractione ante distentionem. Qui esse cõtendunt incognitam contractionem, † distentionis tempus, quod motus appellant, separant à reliquis duabus partibus, quas quietẽ & contractionẽ vocant: horum triũ temporum mutuam proportionẽ rhythmũ esse cõfirmant. Qui vero contractionẽ dicunt sentiri, horũ aliј distẽtionis tãtum tẽpore cõparato cum tẽpore contractionis, rhythmum dicunt fieri: aliј vtriq; motui tempus attribuunt quietis, quæ ipsum sequitur. Atq; cũ tres hæ sint de pulsuum rhythmis opiniones: qui à secunda stant, ad dubia illa aperte se fatentur, quid dicant, non habere: qui à prima & tertia, non defici consilio fortassis videantur: Illi, quia conspicui motus tẽpus reliquo omni cõparant quietis, vt ipsi vocant: hi vero, ꝙ conspicui motus tẽpus vnà cũ tẽpore consequentis quietis reliquo, initiũ con-
C tractionis statuentis terminũ coniunctionis priorũ duorum tẽporum. Operæpretiũ autẽ est vtrosque demirari: primos si ea tantũ meminerunt, quæ de contractione sunt dicta: quæ de distentione, hæc exciderunt: nã, quantũ sit in distentione interuallum, in languidis pulsibus ratione demõstrauimus sciri: tẽpus vero motus nõ posse cognosci, ꝙ eius tm̃ externi fines ad sensum perueniãt. Miror igitur, quemadmodũ comparare se dicant tp̃s distentionis cũ tempore omni reliquo: cuius tp̃s quod sentiri possit, omnino sit paucũ: nisi quidem hoc sanè ipsum tantum cõparatum cũ reliquo toto volunt. Itaq; rhythmus illis proportio sit conspicui tẽporis motus in distẽtione ad reliquũ omne. Quod si dicunt, rẽ dicunt illã quidẽ, quæ fieri possit, sed tñ inutilẽ: ꝙ præcognosci ex tali rhythmo nihil possit, in quo tp̃s manifestæ partis distentionis cum reliquo vniuerso comparatur, quod ex tp̃e constat externæ quietis, contractionisq;, & tertio internæ quietis, præterea quarto partis distentionis, quæ conspicua non est. Præterquã vero, ꝙ nihil omnino cõmodi ex istiusmodi doctrina percipi potest, notionem & rhythmi hi confundunt, vt si quis, musicum qui ageret, non tẽporis eleuationis ad positionis tp̃s proportionẽ esse diceret rhythmum, sed partis manifestæ eleuationis ad reliquum totum. Nec minus errant illi à tertia secta, qui eo duntaxat, ꝙ tp̃s externę quietis tempori distentionis addunt, illis sunt sapientiores. Quòd vero etiam ipsi in obliuionẽ venerunt con-
D tractionis tp̃s sensum in languidis pulsibus non dignoscere, æque peccauerunt. Porrò tertium etiã hi insigne ponunt, contractionis primum motum perpetuo sentiri, cum ne illi quidem in lãguidis pulsibus sentiri possit. Itaq; ex his omnibus hæsitationes, quæ frequẽtes in sectis sunt, concurrãt in pulsibus dignoscendis, necesse est. Quo factum puto, vt non aggressi scribere quid sint Herophili successores in præsagitionẽ ex illis. Ipse Herophilus rhythmos frequenter ad præsagiendum adducit: verum, quid interpretetur rhythmum, difficile est inuentu: tẽporis'ne distentionis solius ad tẽpus contractionis solius proportionẽ: an ipsum etiã quietis tempus, quæ comitatur vtrunq; motum, iјs attribuat. Vnde inter Herophilios, qui ab illo cognomen inuenerunt, non conuenit, vtrũ de illis decenter sentiat: neutrũ.n. eius oratio planè ostendit: neque confirmare rerũ natura potest. Quòd si iam alteram sententiã tueamur instituto musicorum, tẽpora quietum præcedentibus motibus adiјciemus: sin quod facit ad præsagiendum, cũ motu motum cõparãtes, separatim quietum tẽpus æstimabimus. Cum igitur alterutrũ sit necesse, aut notionẽ nominis labefactare, aut peruertere vsum, vtrum faciamus potius, implicati tenemur. Tñ, quandoquidem alterum eligẽdum est, repudiato musicorum nomine, quod conducit ad præsagiendum, potius ducam: nam quid tãdem faciemus damni, si, cum motuum ex proportione tẽpus præsciamus, nomen nobis, quo id appellemus, deficiat? Etenim non eò, † ꝙ in nominibus hæreamus, sed quia præsagire nequeamus, ideo

Aliter qu.

† *Al. ex antiquis: priuatim quidẽ distẽtionis tempus posuit, quod sanè motionis appellant: priuatim uero tẽpus reliquarũ * duarũ partium, quod quietẽ & contractionem uocant.*
* Al. tribus.
* Al. duorum.

† *Al. distentionis.*

† *Al. quòd nominibus deficiamur.*

ars lædetur. Ergo faciamus vtilitatis nomine consistere rhythmum in proportione temporis mo- E
tuum, ac expendamus suo loco Herophili sententiã. Tñ, & si hoc positum sit, manere adhuc dubi-
tatio videtur, ꝙ, nisi in vehementissimis pulsibus, nec omne tempus possit distẽtionis innotescere,
nec contractionis vbiq; principium sentiatur. Cur ergo tẽpus quoddam ad sensum princeps He-
rophilus statuit, ad quod alia æstimans, duorum, trium, quatuor, vel pluriũ dicit esse: horumq; aut
* Al. παρηυξημένων. integrorũ, &, vt vocant illi, ἀπαραύξων: aut diminu*torum etiam aliquantũ, vel plus, vel plurimũ?
Quasi.n. in omnibus pulsibus ad vnguẽ tempora dignosceret, siue motuũ solorũ, siue etiam comi-
tantiũ illos quietũ (nihil.n. ad propositã dubitationem refert) ita videtur hæc scribere: nisi vero eũ
non de omnibus, sed in quibus possunt dignosci, de his tantũmodo existimandũ est ista scribere. At
hoc quidẽ inferius fortasse aliquando suo loco considerabimus. Nunc (quia non instituimus, quid
Herophilus sentiat, quærere, sed, quid verũ sit simul & vtile, indagare) hoc clare aggrediar ad ex-
plicandũ, quomodo in ipsis rebus experiundo inuenimus. Nã sic habeto: cũ qualitatem motus di-
stentionis cũ qualitate conferimus contractionis motus, nouẽ inuenimus primas differentias, quas
in tabella proposuimus: atque sigillatim multas alias, quas oratione non exprimas, sed experiendo
excessum & defectum dignoscas. Quid vero soleat quæq; denunciare differentia, dicemus in cõ-
mentarijs de præsagitione. Sed nunc primum tabellã præscribemus, quam intelligent facile, qui in F
primo commentario se de differentijs pulsuum exercitauerint: deinde ostendemus, quemadmodũ
multas singulæ differentias constituant, quantitate dispares, tametsi eiusdem generis sint.

TABELLA

Distentio	*Contractio*	*Distentio*	*Contractio*	*Distentio*	*Contractio*
Celeris	Celeris	Moderata	Celeris	Tarda	Celeris
Celeris	Moderata	Moderata	Moderata	Tarda	Moderata
Celeris	Tarda	Moderata	Tarda	Tarda	Tarda

Ac, cum primæ quidem descriptæ in tabella differentiæ vterq; celer motus est, potest motus distẽ-
tionis maxime concitatus esse, at motus contractionis paulo moderato & medio esse superior: Aut
contra, paulum motus distentionis eum superare: motus vero contractionis permultum: Aut vter
que paulum, aut vterq; permultum: Aut hic paulum, ille plus: aut paulo minus, aut multo, aut alio
quoquo modo: nam varietas aperta est. Neq; dicas vel non hoc cerni fieri, vel significare nihil: im- G
mo & fit, & denunciat res maximas. Ex qua nos notitia potuimus præsentire, neq; quicquam no-
bis opus fuit primis temporibus integris & amplificatis. Nam eam cognitionem totum nõ deside
rare motũ, sed parari ex qualibet eius parte posse, nemini obscurũ est, nisi si qñ inæqualis sit: tum.n.
pars toto haudquaquam similis est. At nec in pulsibus ad summum languidis hac vti licet: in his
enim ne primum quidem initium cognoscas contractionis, nedum insignem eius vllam partem.

GALENI DE DIGNOSCENDIS PVLSIBVS

LIBER QVARTVS

ARGVMENTVM LIBRI

Exponit, quo pacto Ictus in Pulsu comprehendatur: ac Refellit Archigenem & Agathinum, qui aberrarunt in Pleno pulsu dignoscendo.

De Ictu dignoscendo. *CAP. 1.* H

QVæ pulsibus insunt pro substantiæ eorum propria ratione, antea omnia ex-
posuimus: nunc de cæteris, quæ nec citra motum arteriarũ possunt dignosci,
neq; eius tñ sunt propria, narrabimus. Est quidam in distentione arteriæ ve-
luti ictus, qui, cum tangimus, tactum ferit: hunc, vbi violentus sit, proprie exi
stimabis ictum vocari: vocant ita tamen, etsi careat violentia. De hoc igitur
vero ictu, quem violentũ occursum dicimus esse, magna diligentia attenden-
dũ est: neq;.n. parum multarũ pulsuũ specierum vr̃ comes esse, duri, vehemẽ
tis, magni, celeris, alti, conuulsiui, & vibrati. Ne ergo deceptus quis cõi sym-
ptomate in ijs dignoscendis labatur, sedulo omnes, & accurate æstimandi sunt: nam, si alijs illi no-
tis discerni possint, & has didicerimus, id, quod totum est, assecuti fuerimus: si non possint, hoc
certe satis erit nosse, commune hoc compluribus pulsibus esse. Huius commẽtationis principium
optimum sit, vt, quam ob rem vnus tam multis pulsibus communis comitari affectus videatur, vio
lentia ictus, causam discamus, hoc modo. Quando impelli à pulsu tactum, modo sit eius occursum
sensurus, necesse est: impellitur autẽ non perinde semper, sed nunc plus, nunc minus, interdum vt

palpet

A palpet tantum: quicunque motus eum protrudunt & submouent longe, violenti hi speciem ictus repræsentant. Ac protrudere longe potest motus & duræ arteriæ, veluti contundens tactum: & qui robore mouentis illam facultatis veluti euertit: præterea, qui magnitudine distentionis plurimum progreditur: iam etiam, qui, qua fertur celeritate, impellit valenter: & qui præ altitudine veluti subit ac intrat: ad hæc qui, quod tensus sit, ægre mouetur: deniq; qui ob vibrationem, simul tensionis & duritiei celerisq; occursus speciem præbet. Quocirca incidas in multos quotidie medicos, qui illos omnes pulsus dicant vehementes esse. Qui si quidē animaduerterent, q̃ hi distent, quomodocunq; in cōmuni omnes velint appellare, non laboraremus: sed, quia, sicut nomen attribuunt cōmune, sic naturam putant vnam omnium esse, conabimur dolum illis detegere, à clarissimis & apertissimis ingressi, exempli gratia, à veloci. Nam hinc facile errorem deprehendat, qui certe intelligere potest celeritatem occursus non eandem esse, & violentiam ictus: nam, vt omittam alia, nec longius celer impellere valet tactum, ni simul magnus sit. Vnde liquet non hoc eum sua sponte obtinere symptoma: nam, quod illi, cum celer tantum esset non etiam magnus, non aderat, sed præsentia magnitudinis ei accessit, qua ratione ei proprium dices? Quippe celer simul & paruus nō longe tactum impellit: sed longe impellere, magis ad magnitudinem pertinet, vel etiam B ad hanc per accidens. Nam, si colligamus, quæ de dignoscenda magnitudine diximus: non eò, q longius intret, sed quia multis in partibus longitudinis pariter & latitudinis & profunditatis attingat tactum, cognoscebatur. Vt enim circularem pulsus circunferentiam, quæ satis magna est, sensu perceperimus: ex illo deinceps ascensum, qui ex multa profunditate venit, conijciemus: vbi non totum tactus interuallum assequitur, cæterum externum tantum sentit finem. Itaque, si inde vsque à primo impetu, cum distenditur arteria, velimus motum sentire, magnitudinem magna ex parte, vti ante diximus, interpellabimus: vt ne magnum quidem iam pulsum esse arbitremur. Id quod non in omnibus tamen magnis facias, cæterum in his, qui cum magnitudine vehementiam aliqua ex parte coniunctam habent. Nam magnis quidem tantum, nec vehementibus tamen, ne occurrere quidem ascendentibus poteris, neque premere arteriam: pereant enim mox toti. Vnde planum est nō hinc magnum, quo longissime intro tactum protrudit, dignosci, sed q multis partibus longitudinis & circuli arteriæ occurrat. Quid igitur, intime'ne altus impellit? atqui, quod in tribus dimensionibus magnus, hoc possidet hic in vna: proinde, si non ille, minime hic. At magnum ostendimus, nisi vehemens quoque sit, tactum non posse protrudere longius: quo minus altus. Quòd, si cum magno frequenter imbecillitas adiuncta est: & cum alto, qui magnus non sit, C ferè vehementia, imbecillitas nunquam: alia hæc ratio est. Habebit.n. (vt dixi) semper hoc altus, vt longius impellat: verum non sua tamen sponte, immo quòd omnino vehemens, aut non imbecillus certe sit. Omnes ergo illi pulsus, vt longe tactum impellant, planè vehementiam requirunt. Vnde etiam, qui ex illis cum vehementia perpetuo coniuncti sunt, semper violenter feriunt: qui vero non semper, sed frequenter, hi quia videntur fere violenti esse, qui hæc expendunt negligentius, adducuntur, vt credāt eos nunqua nō tales esse. Iam alij pulsus, abs quibus diuelli durities non potest, violēter feriunt, vt vibratus & cōuulsiuus: nec hi enim aliunde violentum ictum compararunt, q̃ à perpetua sua duritie. Quam ob rem duo hæc tantū genera habētur pulsuum violenter ferientium, vehementium, atq; durorum. Sunt tamen, qui his etiam necessariam præter duritiem dixerunt vehementiam esse: nec enim posse solam violentum efficere ictum, veluti nec si lapidem admoueas leniter: qui etiam ad valide feriendum aliquid desiderat contentionis. Verum de his, æquum est, vt quæramus, quid tandem sibi velint, nullum'ne prorsus corpus esse durum, nomen vero hoc duri nequicquam ab hominibus vsurpatum, cui nulla sit res subiecta: an rem esse certam, cui tribuatur, at dignosci nequaquam sensu posse: an alio illam sensu, non nosci tactu. Profecto sunt absurda omnia, & corpus nullum durū esse, & ratione potius, q̃ sensu, dignosci: & sen- D su tamen alio quopiam potius, ac tactu. Atqui, si durum concedant esse, & dignosci tactu, quid aliud postea, quā de nomine, contendere inuenientur, qui sine contentione negant violentum ab illo ictum edi? nam, si nec violentum appellare volent, omnino, contundentem certe, aut repellentem, aut subuertentem vocent, necesse est: nam de contentione quidem controuersia est. Omnino enim, quæ insit in animantium corporibus contentio, non statuitur ab illis, qui in minima, vel indiuidua, vel incompacta decerpunt totam substantiam: tantum conuenit inter hos, qui vnitam esse defendunt eam. Vnde nec sensu dignosci contentio poterit: sed, si poterit, à signo quodam, vel à signis, vel ab indicatione, vel demonstratione, fidem capiet: at durum & molle corpus sensu omnes nos homines dignoscimus. Itaque quæstio institui de essentia eorum non debet, sed de ratione dignoscendi: atque adeo non de hac, immo de eo, qua potissimum ratione alteri interpretetur aliquis, tactus sui affectum, in occursu durorum corporum, ac quatenus à vehementibus hæc distent. Verum, quia hoc neglexerunt, qui nos præcesserunt, id nos faciamus, orationem exorsi ab ijs, quæ inter omnes mortales constant. Quando vehementia quædam non animalia modo vocamus, vt leones, & tauros: sed & inanimata quædam, vt fluuiorum decursus, ventosq; magnos: alia porrò dura, vt æs, ferrum, lapides: memorare oportet, cur ab vtrisque his, vbi nos attingant, diuersi corporibus affectus inferantur. Nam occursus violentus communis vtrisq; est,

tam vehementibus ventis, quàm duris corporibus. Sed habẽt hoc præ cæteris scilicet venti, & fluuio- E
rum fluctus, vt euertamur ab ijs: lapides, & ligna, vt premamur, & contundamur. Aduersos illos
enim, etiã si magna vi contendamus ire contra, prorsus prohibemur, atq; euertimur, repellimurq;
violenter, sed præter vllum pressum, vel contusionem, vel repressionem corporis partium: in al-
teris vero pollet pressus, & contusio & repressio. Perspicies maxime, si cui corporis parti lapidem
imponas nõ ita grauem, quem, si velimus, facile abijciamus: cognosces profecto quemadmodum
impositus grauet, premat, contundat, & veluti cutem subeat: deiectus autem relinquat quoddam
corpori vestigium, & pressus signum: nam aut cauiorem reddet partem solito, & vt vestigium diu
seruet, aut liuidam præterea: At non ventus, vt vehementissimus sit, vt maxime euertat, vt deijciat,
comprimit cauatq; corporis vllam partem: quippe, qui mollis sit, facile circũ corpus diffunditur, &
circunfluit. Quapropter maximas facile naues impellit, & vero deturbat sæpe: tamen nullũ cauat
in ijs lignum, vt si lapis vel ferrum impingatur: hæc enim rumpere possunt, & comminuere: at re-
pellere, vt venti, & euertere non possint. An igitur, quibus carnis nostrę natura cedit, dura hęc nũ-
cupamus: quæ ipsi carni, vt aqua, hæc vocata mollia sunt? Atq; id est, quod Plato dicebat dura esse,
quibus caro nostra cedit: & mollia, quæ carni. Nam, si incidat in humidam rem aliquam tactus no-
ster, clarissimum est tactum eam diuisurum esse, humidam vero cessuram & excepturam: at in du F
ram si incurrat, omnino ille potius cedet cauabiturq;. Atq;, vt orationem tandem concludamus,
fingamus manum nostram nunc aquæ rapido fluctui, vel vento vehementi, ex aduerso occurrere:
nunc lapidi, quẽ altera manus sensim admoueat: aperte à prioribus perspicies euerti, non pressam
tamẽ: & lapidem ab hac euerti, sed pressa ab illo. Nam durum quidem, quo minus progrediamur,
obstare per se non potest, sed aut per põdus aut motum acquisititium impedire interdum poterit:
vehementis vero notio hoc ipsum obstaculum, impedimentum, repulsionem, atque euersionem
complectitur. Liquet ergo aliud nos, cum vehementia tangimus, aliud, cum dura, sentire: nam hęc
premunt carnem tantum, illa impediunt progressum. At, quia sæpe fit, vt ambo conueniant: atq;,
quod occurrit, durum sit pariterq; vehementer moueatur, non potest sensus etiam non duplex no-
bis offerri, vnus veluti prementis, alter veluti euertentis. Quæ si sunt ita, vt sunt certe, duri pulsus
in premendo tactu dignotio ponenda est, vt violentia vtrisq; conueniat: sed proprium duri sit pre-
mere, euertere vehementis. Hi sunt affectus tactus, hæc etiam vsitata latinis illorum nomina.

De Pleno & Vacuo pulsu. CAP. 2.

AT qui possis alijs quoq; hæc nominibus interpretari: quod facile illi facient certe, qui conti-
nuitatem totius substantiæ interpolant vacuo: id est omnes, qui corpora ipsa parua & indi- G
uisa indiuiduaq; & incompacta, quòd modo concrescant, modo diuellantur, ideo generationes
& interitus contendunt efficere. Qui, vt si nullam agnoscant vitalem contentionem, vbi confer-
tim multa & velociter ferantur hæc parua corpora, tum ictum creare hæc violentum confirmant,
quemadmodum in ventis, & fluctibus contingit decurrentibus. Conferta dicere & multa den-
saq;, perinde esse dicunt, ac paucum immistũ esse vacui: quod tantũ valere, quantũ solidas substan-
tias capedinem implesse arteriarum: vacuitatem enim eius, vt ipsum declarat nomen, esse à vacuo
dictum: Hoc enim in omnibus quidẽ concretionibus semper cõtineri: at, pro ut id augetur vel im-
minuitur, ita nũc dura, nunc mollia, corpora effici: Ac nunc plenos fieri eorum internos ventricu-
los, rursus forte vacuos. Ita tunicam quidem dicent arteriæ duram vel mollem fieri ex quantitate
admisti concretioni vacui: internam capedinem plenam & vacuam, ob quantitatem hic iterum
commisti cum illa vacui. Magnum autem dicent quendam esse pulsum, sed renisum non habere
in occursu, vbi multum in cauitate arteriæ vacui sit, ipsaq; pauca sint prima corpora. At vero ma-
gnum esse & euertere, cum parum vacui, & frequentia corpora sint. Itaq; iam apertum est, nihil
apud illos interesse inter plenum pulsum & vehementem, quippe tactus vnum esse affectum, &
vnã naturam pulsus: Nam, cum parum in capedinibus arteriarum insit vacui, ob multitudinem H
tumorum, plenum pulsum dici, & ob ictus violentiam, vehementem: proinde ex nominibus illis
alterum essentiam denotare pulsus, alterum qualitatem occursus: non igitur diuersos esse pulsus
plenum & vehementem, duobus enim vnam rem nominibus significari, pro diuersis notionibus.
Nos vero, qui contentionem quandam statuimus vitalem, geminam non poterimus non fateri
pulsuum naturam esse, si dignoscendi rationem eorum diligentius attendamus. Est autem plena
difficultatis hæc commentatio, quòd nihil oratione dignum veteres de dignoscendis pulsibus scripse-
runt: sed alij prorsus præterierunt, alij sanè quàm leuiter attigerũt. Nam Herophilus, qui affectus
sensus conscriberet, nusquam plenitudinis, quam sensit nunquam, meminit. Qui vero dicti ab il-
lo Herophilij sunt, omnia potius existentes, quàm id, quod dici volunt, sophistæ sanè & loquaces hoĩes
penè omnes: & cum nullũ aliud Herophilij præceptũ in ipsis artis operibus probare studuerunt,
tũ præter alia, quibus artem polluerunt, etiam plenum nobis pulsum inuexerũt: vt, quasi parua sit
ipsa ars, haberemus nunc, quod ageremus. Neq; enim pulsum præterire fas est, à viris cõstitutum
tam claris: neque, quem experiundo nunquam inuenimus, posse prompte dignosci statuendum
nobis est, alienas sequentibus asseuerationes. Verum ostẽdendum est primum, ad notionem vsq;
hunc pulsum progredi: deinde ne Herophilum quidem in eius notitiam sensu vnquã peruenisse.

A Quòd si iam nihil illi significationem confudissent nominis, haberem nunc aliquid dicere de il-
lis, quæ dicturum recipio: sed, quando varijs eam modis conturbarunt, nec inter se mutuo consen-
tientes, nec secum quisque: cogimur primo loco dispicere de significatione, ne quid imprudentes,
vt corui & graculi, dum voces edimus tantum, res ipsas, quibus attributæ sunt, prorsus ignore-
mus. Et, cum nomen pleni pulsus multi scripserint, cæteros certum mihi est prætermittere, nisi si
quando, si ita series orationis ferat, strictim attingã: Archigenis autem & Agathini, mihi satis erit
scripta in manus sumere examinanda. Ac de eo Archigenes in hunc modum loquitur: Ἐστὶ δὲ
πλήρης μὲν σφυγμὸς ὁ ναστοτέραν ἐπιδεικνὺς τὴν ἀρτηρίαν, καὶ τὴν ὑπόπτωσιν αὐτῆς διασεσαγμένην
ἐγχύλως. κενὸς δὲ, ὁ πομφολυγώδη τὴν ἔγερσιν τῆς ἀρτηρίας ποιούμενος, ὥς τε κατὰ τὸν ἐπιπιεσμὸν
τῶν δακτύλων κενεμβάτησιν ὑποπίπτειν. In ea definitione primum quid τὸ ναστοτέραν denotet,
parum liquido noui, quod insolens apud Græcos sit, vt eiuscemodi de re vsurpetur. Nã genus quod-
dam panis appellabant ναστὸν: aliud corpus ab ijs ita vllũ appellari haud scio. Ipse Archigenes (nã
decet de illo nos eius vsum nominum discere) τὸ ναστὸν pro pleno mihi videtur vsurpare: nam in
libro de vehementia pulsus, exponens Magni verba sic ad verbum scribit: Omnino, inquit, vehe-
mens ictus non fit, nisi ναστὸν sit, quod occurrat, & magnum, & celere inferatur. A quibus paulo
B post in hunc modum scribit: Et vehementia pulsus, ex celeritate, magnitudine, vehementia, pleni-
tudine, conflata est: nam, quod supra ναστὸν, id plenum hic vocauit: vt nihil differat, hoc pacto, an il-
lo dicas. Et vero vbique mihi ita videtur nomine τοῦ ναστοῦ vti. At mutemus iam τὸ ναστοτέραν in
pleniorem, vt, quid dicat, intelligamus. Verba eius hæc sunt: Plenus pulsus est, qui pleniorem ostẽ-
dit arteriam. Atqui hoc vel sua sponte clarum est, nec nos noui quicquam docet. Præstat ergo to-
tum hoc ναστοτέραν relinquere, ac, quod in definitione sequitur, considerare. Καὶ τὴν ὑπόπτωσιν
αὐτοῦ διασεσαγμένην ἐγχύλως. Tale quiddam significare hæc clausula videtur, plenum pulsum
in occursu arteriam ostendere διασεσαγμένην ἐγχύλως. Hic iterum τὸ διασεσαγμένην, idem'ne sit,
ac plenam, an aliud quid indicet, plane non habeo conijcere. Quinetiam, cum opponeret postea
definitioni pleni & τοῦ ναστοτέρου definitionem vacui, nec contrarium τῷ ναστοτέραν sumpsit, ne-
que τῷ διασεσαγμένην: quod quidem, si rem contrariam definiret, sumendum erat. At non sum-
psit, sed quid ait? Κενὸς δὲ, ὁ πομφολυγώδη τὴν ἔγερσιν τῆς ἀρτηρίας ποιούμενος. Hoc enim πομφο-
λυγώδη nec τῷ ναστοτέραν, nec τῷ διασεσαγμένην contrarium est, sed, sicui alij, certe soli τῷ ἐγχύ-
λῳ contrarium est: vt τὸ ἔγχυλον veluti humidius quodammodo sit: & τὸ πομφολυγῶδες magis
aereum. Iam vacui etiam definitioni additum est, ὥς τε κατὰ τὸν ἐπιπιεσμὸν τῶν δακτύλων κενεμ-
C βάτησιν ὑποπίπτειν: cui verbo in definitione pleni, quod contrarium sit, non reperias. Nam τῆς
κενεμβατήσεως nomini rectissime ἀντίβασιν opponeret: at hoc in pleni definitione prætermissum
est vniuersum: idq; cum in eundem modum posset dici, ὥς τε κατὰ τὸν ἐπιπιεσμὸν τῶν δακτύλων
ἀντίβασιν ὑποπίπτειν. At non dixit, nisi id forte, pleniorem ostendere arteriam, hoc est, vt in vtra-
que definitione, non quid plenus pulsus sit, declaretur, sed quæ sit eius dignoscendi ratio. Quod si
est, assequamur fortassis. Nam, si affectuum tactus nostri hæc definitio expositio est, nec rei ipsius
vsquam naturam attingit, meminisse omnium possum, quæ in distentione arteriæ patitur tactus:
fortasse itaque assequemur Archigenis mentem: nam, quæ patitur, hæc sunt. Occurrens sibi sentit
aliquandiu corpus motũ: idq; modo multis in partibus videtur sibi occurrere, modo non: ac nunc
premere, nunc non premere: ac, cum nos premimus, reniti, vel vinci. Hi primi affectus tactus sunt,
ac veluti elementa totius de pulsibus commentationis: nam reliqua omnia, partim ex his constant,
partim in relatione intelliguntur, siue partes commemoratas mutuo compares, siue tota cum totis.
At de quo'nam horum pleni nomen dicitur: an de ipso motu? atqui celeritas in illo & tarditas
erant, rhythmiq; illic nascebãtur. An vbi in multis partibus distentionem tactus sentit? immo lon-
gi hinc, lati, alti, magniq; prodeunt pulsus. An cum in paucis? contrarij vero tum commemorato-
D rum. An cum premitur? durus. An cum summouetur? vehemens. Quid enim dè contrarijs ho-
rũ & medijs multa disputem? Quãdo ergo existet plenus, aut quem patietur pulsus affectũ? tum'-
ne vbi calorem largiorem, vel acriorem sentiat? atqui non ex pulsuum differentijs id dignoscitur.
An cum humiditatem vel siccitatem? sed nec hi sunt affectus differentiarum pulsuum: cum hęc vel
citra pulsus, si manum admoueas corpori laborantis, explorare possis. Ecquod ergo renisus genus
aliud in vehementibus, aliud in plenis appellant? nam potest tale quid etiam Agathinus sentire:
verum, si hoc sentiebat, aperire debebat nobis, non Sphingis proponere ænigmata. An vero
non solum res, volunt, vt inquiramus tam difficiles, sed vt pro cumulo, quid dicant, expendamus,
ac infinitum tempus in eo ponamus, an in rebus ipsis inueniendis? At expendamus Agathini
iam verba, atque hoc quæramus, an renisus aliud in vehementibus genus, aliud in plenis statuat.
Adeoq; hæc eius verba sunt: Consequitur enim in consideratione plenitudinis & vacuitatis pul-
sus: pleno tensum & contentum perpetuo spiritum repræsentante: vacuo diffluentem & in reni-
su euanescentem, vt instar sit aquosæ bullæ, quæ rumpitur. Huic quidem eo nomine gratias habe-
mus, quod Sphingis non ponat ænigmata, vt fecit Archigenes, alijq; non pauci: nã, recte, an secus, di-
xit, per ociũ expendamus, licet. Verba quidem certe eius clara sunt. Vult enim tensum & conten-
tũ perpetuo spiritum in plenis apparere pulsibus: infirmum & fractũ, nec quicquam renitentẽ in

vacuis:at,natiuus'ne spiritus atq; vitalis sit,qui per corpora,vt illi contendunt, tensus est: an aereus E & materialis,qui continetur in capedinibus,parum verba declarant: tamen ex tota illorũ virorum sententia ipsum vitalem conijcias dici.Sed,siue hic sit, siue ille, tantũ in præsenti admonebimus illum,eiusq; asseclas,ne placita cum sensus affectibus commisceant,sed vt decet empiricum. Neque enim experientiæ imminuerint dignitatem,si explicauerint prius nobis hæc,† quæ de tactione attulerunt ipsi} ac deinde,quõ ab ijs oratione ad placita proficisci oporteat,docuerint. Qui igitur sensus affectus in ea erunt, si nomen spiritus immutemus, & ictum appellemus? erit.n.hæc oratio: Plenus pulsus tensum & contentum perpetuo ictum repræsentat: vacuus vero diffluentem & in renisu euanescẽtem,vt instar sit aquosæ bullæ,quæ rũpitur. His tam bene mutatis proferamus hic paruum eius librum,vt,quid de vehemente & languido pulsu dicat,videamus. Verba eius sic habent:Nam,quòd vehemens etiam pulsus sit,qui violenter ferit tactum, & in occursu fortiter euertit eum,constat hinc,& conuenit inter multos. Mox subijcit: Contraria intelliguntur de languido, nam debiliter & languide occurrit tactui.Hæc recte quidẽ Agathinus, sed nihil ab ijs, quæ de pleno & vacuo sunt dicta, differunt: nam contentum perpetuo ictum esse, nihil est aliud, ac violenter ferire tactum,& fortiter euertere: quorum illud quidem de pleno, hoc vero de vehemente, dictum est.Iam etiam in renisu euanescere,idẽ est,quod debiliter & languide occurrere tactui: quo- F rum etiam illud de vacuo, hoc de languido est dictum. Atque Agathinus in hunc modum exposuit affectus tactus in vehementibus pulsibus & languidis. Archigenes alio modo: nam hic sic scribit: Itaque,si per se æstimetur, manifeste apparet sua sponte vehementiam contentionem esse, vt diximus,arteriarum motus. Inde addit: Apparet porrò per totam distentionem firmitas impetus,ex qua,arteriam si comprimamus digitis,firmior occurrit ictus.Hęc quidẽ sic sunt aperta,quę dixit de affectibus tactus: in quibus nullum habebimus proprium affectum monstrare plenitudinis,nisi sanè,vt quidam dixerunt huius ætatis homines, cum plurimum pulsus eleuatus renitatur. Atqui hæ duæ sunt species pulsuum,non vna: nam,cum plurimum attollitur, si quidem in tribus dimensionibus fiat,magnum efficit pulsum:in vna duntaxat,vel longũ, vel latum, vel altum: nam reniti idem est,quod vehementem esse. Quòd si quis magnum simul & vehementẽ volet vno nomine vocare pleni, vocent, licet: de nomine enim non contendimus: tantum sciat, nihil se nouæ differentiæ alicunde præter commemoratas in præsenti,adducere. Nam,si duas aut tres earum accipiat differentias, quas peculiaribus nominibus appellet, nulla inuidia est: verum de nominibus non agimus,sed de rebus:de quibus,si quis habeat,quod,præter quæ nos diximus,afferat,libenter didicerimus.Excogitare vero differentiam quãdam pulsuum ex arteriæ infusione (sic enim,quod G in ea continetur humoris, appellant) equidem comprobo; ac intelligere eam possum modo crassiorem,modo tenuiorem,& hercle etiam lentiorem,vel aquosam,vel copiosiorem, vel pauciorem; vel aeream,vel aliam,qualisqualis sit:siquidem spiritum cogito tantum eas continere,atq; hunc interim purum & serenum, interim caliginosum nebulosumq;. Sed hoc non est instituti nostri, vt animo concipiamus, quæ esse possunt, immo de essentia agimus eorum: cum vel contraria liceat concipere: vt simul sint, fieri non potest: vt sanguinem cogitamus continere arterias, & non continere: neque enim quæreremus de eo, quod nequaquã concipimus animo. At non est huic quæstioni propositum, vt in notionem eorum veniamus, sed esse monstremus: neque enim est quisquam,quin in arterijs possit intelligere sanguinem contineri: sed, an re vera,&,cũ naturæ lege dispensatur animal,sanguinem contineant,hoc quærimus.Ac multa de eo scio Archigenẽ verba facere:verum,si id potest deprehendere sensus,nequicquam multa nugatur: cũ aperte mentiri dicere liceat Erasistratum, qui id agit,vt,quæ sensu didicimus, hæc suadeat oratione aliter habere: verum nemo ausus est confirmare peruenire ad tactum humorem,qui in arterijs est. Sanè nihil malim,quàm vt hoc obtinere possem,ne,cum inuestigo ratione veritatem,negocium mihi exhiberetur: at, quid tandem dicant, planè non intelligo: Plenus est pulsus, qui occursum arteriæ humidæ H tumidum ostẽdit. Vtrum,ceu ipse hoc tactus possit cognoscere:an,ceu hic patiatur quod patitur, affectus aperire viam possit status arteriæ cognoscendi? At, hoc si dicat, ex affectibus tactus conijcere aliquid de statu arteriæ licere, ego non contradico: etenim Praxagoras hoc & Herophilus facit,ac prope omnes,partim plus, partim minus: partim etiã deterius,partim melius. Praxagoram autem forsitan etiam mireris, qui, cum humores neget contineri in arterijs, ex pulsibus tamen colligere quasdam eorum species molitur: at affectum sensus haudquaquam communem adducit.Ea enim ratione ænigma faciat orationem suam, vt, qui legat nec intelligat, profundi aliquid verbis & mirandi arbitretur subesse:ibiq; ætatem conterat,nimirum perpetuo quærẽdo, neq; tamen quicquam inueniendo: nam quomodo inueniatur, quod nusquam existit? Quin tu non tantum humorum species cedo ex pulsuum differentijs discerne,sed animi etiam ꝑmores, vt Hippocrates conatur: tantum, quæ sensus patitur, mihi serua: nec, quæ haudquaquam patitur, falso aude ei tribuere: neque ex vno affectu diuersos pulsus iacta te cognoscere. Est quidam pulsus, qui multum renititur, adeo ut, si premas etiam arteriam, non moueatur à manu: hunc retine, ac, quouis, voca nomine: nam, si modo vehementem, modo plenum vocas, interdum alio nomine, existimasq; numero nominum multas te res efficere, quis te feret? Habeo signa ego etiam ex pul-

† Al. ex antiquis.quæ ad tactũ apparent.

2 Epid.sec.5*. cui vena in cubito pulsarit.

* Al. νικηθῇ. vaι.i. vincatur.

A ex pulſibus de ſpecie humorum, & de affectibus animi: tñ ex ſenſibilibus, quos nuper cõmemoraui, affectibus omnia conor dignoſcere: nec dico vſquam pulſum præruptum, grauem, lenem, aquoſæ ſpeciei, flatuoſum, διηγκωνισμένον, diſtentum, μογυλὸν, ſtrictũ, καταvενυγμένον, περιλελωσμένον, ῥοπαλώδη, neq; quicquã aliud, quæ iſti ratione excogitant, nec percipiunt affectibus ſenſibilibus. Adeo iam etiam, quæ ſentit auditus tantum, ad tactum traducunt: nam quid aliud, cum ſtridentes dicant, & ſtrepentes, & reſonantes pulſus, quàm de tactu ceu de auditu diſputant: itaq; efficiunt deniq;, vt fides etiam veris detrahatur. Ac vir quidam huius ætatis minime malus, verboſitatem dixit eſſe cõmentationem pulſuum: qui hercle dixit rectiſſime, ꝙ multa verba funditent, nec quicquam doceant cõmodi. Qui hoc, ſi non in diſputationibus, in ſcriptis certe debebant vitare, quod dixit Comicus: Garrire doctus, verum ineptus dicere. Et mihi plenum pulſum ſcribis, nec tantillum mihi, potes, vt exponas mentem tuam: tunicæ'ne arteriæ ſignifices qualitatem, an quantitatẽ infuſæ in eas ſubſtantiæ, an qualitatem ſpiritus, an deniq; caloris facultatem quandã, vel qualitatẽ: nam omnia mihi videris dicere non diſtribute & confuſe. At quò plenitudinis mihi vini mentionẽ facis pro exemplo? Quid etiã in tractatu de plenitudine in hæc verba loqueris? Itaq; ſi plenum non ſubſtantia, ſed facultate velis æſtimare. & paulo poſt: Sopor facultatis in talibus plenũ B pulſum deſignat, quæ nomina ſunt intemperiei ſpiritus. Et, quemadmodũ, vt guſtarunt vinũ guſtatores vini, plenum dignoſcunt: ita pulſuum periti, plenũ ex facultatis ſopore, etiã ſi ſemiuacuus ſit, animaduertunt. In his ad facultatem referre mihi pleni pulſus notionẽ videtur: tñ, vbi de plenitudine agit, vniuerſa mihi videtur confundere & miſcere. Id adeo ex eius verbis intelliges, quæ hęc ſunt: Quemadmodum autẽ lanarum contextus inde tenuis eſt, ex quo vacuæ & plenæ dicuntur, & vini qualitas non pũngens, ſed illinc admota lingua dignoſcitur, qua plena & vacua vina diſtinguimus: & ipſum etiã corpus apprehendimus, tum vacuum, tum plenũ, tam in eo, quod naturaliter alius aliud habeat, ꝙ in morboſis affectibus, vt in inflãmatione, œdemate, inflatione: ita etiam inexercitatas carnes diſcernimus ab exercitatis. Rurſus in hac oratione, quæ de vino dicitur, conuenire cum plenitudine facultatis videantur: &, quæ de inflãmatione & œdemate, cum plenitudine, quæ in ipſo eſt corpore arteriæ. At vero exemplum lanarum omnino non intelligo: neminẽ enim ego vnquam audiui, plenam & vacuã lanam qui diceret, vt rogarem, quemadmodum diceret: immo nec de inflãmatione & œdemate, ex quoq; audiui, niſi ex Archigene. Tamen ex his intelligere poſſum, quid ſignificare velit nomen plenũ: nam, quod contrarium laxo eſt, vocatur plenum. Vacua vero quædam & plena corpora Mangones & Pædotribas audiui dicere: verum non in modũ C œdematum & inflãmationum, ſed, vt in primis proprie & vſitate dicuntur, perinde ac vaſa plena vacuaq;, appellabant: ac cutem prehendentes reuellebant, vt viderent, remiſſa eſſet, an contenta: itaq; ex laxa vacuum, ex contenta plenum conijciebant: & vero eum etiã, qui gracilior craſſiore eſſet, ex ijs indicijs pleniorem vocabant. Has nugas cogimur agere propter eos, qui primi ea, quę nihil ad rem faciunt, ſunt nugati. Quaſi enim nomina Archigenes interpretaretur & non declarare res inſtitueret, multa coegit in vnum exempla & nomina, quæ nec vni rei omnia congrua ſunt, nec ex vſu authorum appellata: nam apud quos authores, aut vinum, aut lanas plenas & vacuas, inuenias ſcriptum? Reſtat ergo, vt ad cauponas, mulieresq; adeamus requiſitum, quomodo interpretentur, & quo'nam hoc conducat. Certe, ſi vti pleni nomine geſtiebat, modo rem declaraſſet aperte, cui nomen tribueret, non eſſent neceſſaria exempla. Cæterum de nominis vſu etiam tertio in libro de pulſuum differentijs abunde tractauimus, ac nunc etiam meminimus, vt Archigenis in docendo confuſionem aperirem. Neq; enim multa complicare & infinita garrire oportebat, cum pauculis verſiculis totum tradi facillime poſſet in hunc modum: nam, quod obſcure ille multis verbis conſcripſit, breuibus, faciam, vt plane explicem.

Explicatio Galeni de Pleno pulſu. CAP. 3.

D GEnus eſt pulſuum, quod ipſum arteriæ corpus, quo ſtatu ſit declarat: alterum, quod qualitatem ſubſtantiæ, quam continet: ac tertium natiui ſpiritus eius oſtendit facultatem. His tribus generibus plenitudo nomen eſt: hæc* ſi ſcripſiſſet, & aperte ſcripſiſſet & cõpendioſe: nec hic nos enecaret, dum inquirimus, primum quid dicat, deinde † ecquid erret: ſed mentẽ eius aſſecuti plane, ad inueſtigandum nos, ecquid erret, conferremus, iterum in hunc modum rationem inſtituentes. Horum trium generum Archigenes primum, quod in ſtatu poſitum eſt arteriæ, tum eſt, tum cognoſcitur: verũtamen plenitudo ab authoribus nõ appellatur: quod in tertio cõmentario de differentijs pulſuum demonſtrauimus. Illic.n. egimus de nominibus: non de nominibus hoc loco, at de ipſis pulſibus dignoſcẽdis, diſceptamus: tu id pro tuo arbitrio voca. Dabis autem nobis, vt vocibus vtamur conſuetis & approbatis, ac durum quẽdam pulſum appellemus: atq; mollem, alterum ei contrariũ: præterea tertium, in medio vtriuſq; poſitum, moderatũ & natiuum in ſtatu corporis arteriæ. Ergo, quẽ plenum tu, ego durũ voco, quibus nam affectibus tactus, qui ſentiri poſſint, deprehendemus? nam arteriæ tunicã nemo ambigit, quin neceſſe ſit vel contentã eſſe, vel remiſſam: verum hoc hunc non quærimus, immo vero, quæ eius ſit ratio dignoſcendi. Hoc nos clare, fac, doceas, nullis inuolucris vtens. Atqui nõ facis, neq; vero te eo accuſamus: neq; quia affici aperte tactũ explicauimus aliter in vehementibus, aliter hiſce in pulſibus, ideo iactamus. Nã vobis ſenioribus, qui

λ ηπτὴ. i. perceptibilis eſt ĩ græcis.

* *προςάττουσα eſt in impreßis, προσαράττουσα ĩ antiquis.*

* *ταῦτα eſt in impreßis, vt vertit interpres: clarius tamen, οὕτω. i. hoc pacto, vt eſt ĩ antiquis.*

† *εἰ κακῶς λέγει, eſt in impreſſis: melior tamẽ eſt lectio veterũ cod. qui habẽt, εἰ καλῶς λέγει id eſt ecquid recte dicat. & ita paulo poſt: quãquam hæc pauci momenti ſunt.*

qui hæc magna cura inueſtigaſtis, referimus acceptũ, ſi quid nos inuenimus boni, nõ inuenturi cer E
te, niſi ad veſtra ſcripta, qui glaciem ſecuiſtis, & viam nobis ad ea aperuiſtis, meditati ſimus. Qua-
re hoc relinquamus, ꝙ affectu tactus, puta preſſu, diſcernitur, & ſecluditur à vehemente: ſubuerten
di enim vim illi, & reniſum tribuimus. Iam quæramus ſ̃m illud de duobus plenitudinis reliquis
generibus: quorum prius, quod de ipſo ſpiritu, vt vultis, intelligitur, quid nã ſit, nec hoc poſſumus
intelligere: vti etiã tertio in libro de pulſuum differentijs demonſtrauimus. Verum (quia, illic quę
ſumus latius proſecuti, hic breuibus volo perſtringere) aut caloris ardorem, aut contentionem eius
dicitis: hæc nanq; ex verbis veſtris quaſi oraculis tortuoſis Appollinis Loxiæ eruere potuimus: iã
horum, reliquum eſt, vt ſigna tradamus. Contentionis quidẽ iam indicia didicimus, gratiasq; agi-
mus: ſcilicet renititur preſſui, vt confirmatis, tactumq; ſummouet. Ardorẽ autẽ hunc caloris nihil
requirimus, niſi vt doceamur, quouſq; tactus noſter animaduertat: neq; ſane vlla tactum noſtrum
latebit differentia caloris. At non poſſumus hic nos non mirari, ſi in pulſuũ differentijs ea, & non
in febrium aggregabitis. At hoc mittamus in præſentia, nec de eo contendamus. Reliquum ge-
nus quemadmodum dignoſcatur, attendamus, plenitudinis. Hic tactu, non habeo, quid conijciã,
nec an ſpiritus in arterijs ſolus, nec an etiam quidam humores contineantur: immo non valetis, vt
demonſtraui antea, ſi quando Eraſiſtratum refellitis, vel Praxagoram, cum aſſeritis ſanguinem in F
arterijs eſſe, ſenſum appellare teſtem: haudquaquam id prætermiſſuri, ſi conſpicuum ſit. Nec vero
illorum etiam ad ſenſum quiſquam confugit teſtem, vt confirmaret arterias eſſe humoribus va-
cuas, ſpiritusq; tantum inſtrumenta: & recte ſane, quippe tactus ſpiritus'ne in arterijs tantum ſit,
an ſimul humores aliqui, non valet declarare. Itaq; inanibus nugis horum repudiatis, ipſi dicamus
apud nos ſoli nullum prorſus ſenſum eſſe, quo dignoſcas, in arterijs contentus ſanguis ꝗ ſit mul-
tus & qualis. Ac primo loco nobiſcum repetemus non poſſe in aqua inter cutem nos, humor ſit,
an ſpiritus, qui in regionibus ventris continetur, tactu explorare, niſi cauata preſſu cute. Et vero
frequenter non cauari conſpicias in ſynceris aſcitis, & aqua inter cutem, quem tympanitem vo-
cant: ſed ad veram notitiam comparandã pulſare cogimur abdomen, vt attendamus, ſi, veluti tym-
panum, reſonet: ſecundo loco aliter cõponere hominem, & in latera conuertere, quo fluctuatio-
nem aliquam exaudiamus: Ac nobis ſtrepitus in modum tympani, ſpiritum annuntiat, fluctua-
tio, humorem: vno vero admoto tactu diſtentum abdomen, non deprehendas, ex aere ſit, an ex
aqua: tametſi cutis his, & quicquid carnoſum erat ſecundum peritonæum, contabuit: ac multo
fuiſſet facilius tum ob circumiectarũ partiũ extenuationem, tum ob materiæ contentæ copiã, conie
ctari tactu, vtrũ humor an ſpiritus ſit id, quod in eis continetur: attamen hic etiã ſoli tactui parum G
tuto fidẽ habeas: qũo igitur in arteria, tam craſſa munita tunica, vt peritonæi ſit ſextupla, & quã cu-
tis ſæpe tegat bene craſſa? nec.n. ægroti, quos viſimus, ſemper tabidi ſunt. Cum præterea tertius ac
cedat motus, qui etiã non parum ad confundendã notitiam valeat, quid tandẽ tactu comperire exa
cte poterimus? & ſi ad conturbandum notitiam eius, quod continetur, ſatis erat arteriæ perpetuus
motus. Quo ergo licebit ſigno aut quantitatem contenti in arterijs humoris, aut qualitatem cogno
ſcere? nam magnitudine quidem pulſus, contenti humoris cognoſcimus copiam, ſed non perpe-
tuo hinc nobis humidum eſſe ipſum humorem conſtat: duritie vero ſtatũ arteriæ corporis: reni-
ſus ictus non craſſitiem ſubſtantiæ ſignificat, ſed robur vitalis contentionis. Nam ridiculum ſit, ſi
adeo continere vnquã craſſum adducaris humorem, arteriarum capedinem, vt renitatur preſſui:
immo, ſi vel ſit lutum, facile cedat prementi, niſi lapides in arterijs & arenam putamus contineri:
nam ita renitetur deniq; materiæ craſſities prementibus, aliter nullo modo. Equidem libenter
vtrem repletum humida materia his, qui ita elimatum tactum iactant, vt verbis veritatem ſuperẽt,
explorandum offerrem, quæ inſit in illo materia: nam ne aquam quidem tenuem à craſſo vino di-
ſcernant. Neque vero, ſi vnus vter picis humidæ ſit plenus, alter aere, ſic etiã deprehendant: ſolæ
enim fluctuationes & ſtrepitus facultatem habent diſcernendi, quid ſit, quod contineatur: ſenſus H
autem tactus vſquequaq; manet ſimilis. Quin qualitates humorum ne fluctuationes quidem an-
nunciant, verum hoc ipſum duntaxat cõe, humorem, qui continetur, non ſpiritum eſſe. Et qũo
credas, qui nec valent per vnicam vtris tunicam dignoſcere contenti qualitatem, per cutem poſſe
non minus vtre craſſam, membranasq; minimũ binas, ac per tunicas neceſſario duas, humorem,
qui in arteria eſt, dignoſcere? Atq; hæc quidem illi dicant, nec Herophilum onerent mendacijs:
neq; graui nomine rudes territent Herophili librorum: neque hinc fidem verbis parent: turpe.n.
eſt, quaſi ad ſubſellia, teſtibus certare. Si demonſtrationem afferre potes, audiemus te libenter: He
rophilum vero eiusq; aſſeclas proferre teſtes, declinantis eſt rectum certamen, & cauſas exceptio-
nes technasq; commentantis, ne detegaris. Conſtat non iam inquirendæ rei gratia, ſed hiſtoriæ ſup
poni falſo citatos teſtes. Hæc'ne dicit Herophilus? minime vero: † immo nõ tu aufugeris: oſtende, † Al. ex quis. imm tiris.
quẽadmodum mentiar: oſtẽde, quomodo dicat: deinde dictio forte ambigua profertur, eoq; bellũ
conuertitur, quid nam ſignificet dictio, & quid velit. Ibiq; in dicto & ſentẽtia vertuntur epichei-
remata quædam rhetorica: in amphibologia itẽ alia: & hercle in ſyllogiſmis etiã alia. Immo omnẽ
ſic rhetoricã huc transferunt, vt ſi argumentum aliquod meditarentur, nec propoſitum ſtuderent
efficere. Quid.n. non adduxerunt recentiores medici ad quæſtionem, cum quidam ſcire Herophi-
lum

A lum defendant & hanc pulsus differentiam: contra quidam nescire conentur probare. Miseri certe vtriq;, & misericordia digni: illi, quod imperiti: hi, quod sunt contentiosi. Non minus nos tamen infelices, quibus, si artis colamus cõmentationem, non est satis: sed &, quid Herophilus, quid Heraclides, & Chrysermus, & Hegetor non probe exposuit: quid porrò Apollonius dixit*, & Bacchius, Aristoxenusq;, volumus scire: &, si deprecamur, compellimur planè: duobusq; exercitamur malis, tum quod ab re nugamur, tum quod inuiti hoc facimus, quod illi. Nunc quidẽ certe alterutrũ mihi necesse est, aut vt Archigeni videar, & Herophilo, sexcentisq; alijs refragari: aut demostrem nullum de Herophili sententia plenum pulsum esse. Ac, si id, vt operæpretium, tractem, non aliter, ac illi, de inani sedulitate reprehendendus sim. Nunc, quando ex ipsa rerum veritate illorum sententiam coargui, qui ad ipsa artis opera properant, ad ea dimittam, quia iam propositam quæstionem absoluimus. Quòd siqui auent etiam veterum scripta cognoscere, temporeq; ad id abundant: omnia adijciam, ac declarabo nusquam Herophilum ad vllam rem vti pleno pulsu. Et primũ ab ipso capite exordiar, quod illi proferunt: quod ab Herophilo libro primo de pulsibus est scriptum, quod mihi solum videntur legisse. Atq; sic habet: In summa, differre mihi videtur pulsus à pulsu, πλήθει, magnitudine, celeritate, vehementia, rhythmo. Hoc in multis prolato, quid πλῆθος sit, quęrunt:

*Al. ex antiquis. contradixit.

B quasi vero si nesciamus, quid πλήθει significetur, cum necessario πληρότης ab eo, id est plenitudo, significetur. Itaq; ego ipsis lepide, ni fallor, respondeo: nam τῷ πλήθει crebritatẽ illum affirmo designare. Rursus vtiq; alijs respondeam, τῷ πλήθει vehementiam denotare: ac quiduis potius, quàm plenitudinem, dicam: vt videant, nugari volentibus quanta licentia sit. Nam cur plenitudinem potius, quàm crebritatem, τὸ πλῆθος denotabit? num quia primã syllabã τῆς πληρότητος & πλήθους ijsdẽ elemẽtis proferimus? Quod si est, etiã ἡ πληγὴ, τὸ πλησίον, ἡ πλησμονὴ, τὸ πλῆκτρον, τὸ πλημμυρεῖν, sexcentaq; sunt alia, quorũ ex ijsdem elementis prima syllaba constat. At.n. longe, inquiũt, remotæ horum significationes sunt à τοῦ πλήθους. Qui autẽ minus, plenitudinis significatio à τοῦ πλήθους significatione procul abest? Immo probabile est, inquiunt, differentiã plenitudinis*, quæ est in pulsibus, cõmemorari nunc, atq; ab Herophilo cognosci. Quin potius verisimile est duritiã cognosci & appellari, cũ & hæ pulsuum differentiæ sint, easq; prorsus Herophilus cognosceret. Vnde igitur differentiã plenitudinis dicat, multo præstabat mea sentẽtia, reuoluisse antea oẽs eius de pulsibus libros. Mihi quidẽ hanc legẽ statui, vt vnumquemq; scriptorem ex se ipso declarem, nec inanibus suspicionibus & affirmationibus demonstratione vacuis delirem, quid aliquis dicat. Atq; quo inuenisti apud Herophilum alio loco nomen pleni, cum crebri inuenias millies? Proin-

*Al. ex antiquis. & differẽtiã duritiæ.

C de, cũ differentia plenitudinis & incognita sit (vt demonstrauimus) nec eius alibi Herophilus meminerit: differentia porro crebritatis cum apud omnes in confesso sit, tum eam Herophilus scribere millies comperiatur: probabilius multo sit crebritatem appellare putare illũ, quàm plenitudinem. Neque hoc dico τῷ πλήθει Herophilum pro crebritate scripsisse (hoc.n. si dicã, ridiculus sim non secus, ac illi, interpres) verum esse longe procliuius declaratu crebritatẽ, & duritiem, adeoq; quiduis potius, quàm plenitudinem, significari. Equidẽ, quid Herophilo τὸ πλήθει significet, aliàs puto aperte declaratum esse: nunc non denotare plenitudinem, quónam pacto demonstramus hoc? Primum statim hæc subdit: nam, quo mireris magis hominum dementiam, qui pro plenitudine πλήθει accipiunt, apponã totũ caput. Atque in summa differre mihi videtur pulsus à pulsu πλήθει, magnitudine, celeritate, vehementia, rhythmo. Quia in his differunt, conspicuus interim fit & proprius & non proprius. Videtur porro differre & discerni vniuerse pulsus alter ab altero, vt dictum est, celeritate, magnitudine, vehementia. Quòd si eiusdẽ rhythmi videtur pulsus alter ab altero differre celeritate, magnitudine, vehementia: quem possis locupletiorem adducere Herophilo testem Herophili sententiæ? Videtur, inquit, alter pulsus differre ab altero, vt est declaratũ, rhythmo, magnitudine, celeritate, vehementia. Quánam igitur ratione, si omnino pulsuum certã dif-

D ferentiam τῷ πλήθει indicat, eam hoc loco præterijt, cum orationem repetat non obiter, aut negligenter, sed addat, vt dictum est? Qui autẽ fit, vt eiusdẽ rhythmi pulsus dicat, celeritate, magnitudine, vehementiaq; distare? Quomodo postea, cum exponat differentias pro ætatibus, reliquas differentias pulsus distinguit, omisit autem plenitudinem? Præterea pro affectibus, temporibus anni, vitæ institutis, & pro ratione aliorũ omniũ quæ discernit pulsus, cæteras vbiq; oẽs memorat differentias, plenitudinem nusquam. Et, quod maius est, qui hãc ipsam singulis ijs ferè adscribit orationẽ, nusquam addit τῷ πλήθει: sed in primo tantum libro, non in omnibus locis: certe non prætermissurus, siquidem nomen differentiæ sit pulsuum. Hæc pro compendio habeto eorum, quæ in libris de differentijs pulsuum secundum Herophilum disseruimus: in illis enim latius Herophili vsum nominum pulsuum explicauimus. Iam igitur finem faciam sermonis de pulsibus dignoscendis: nam, si, quę de arteriarum peruerso situ, aut de qua alia singulari re ad hanc disputationem reieci, hæc in proximis duabus lucubrationibus declarabo, de pulsuum caussis & de præsagitione ex illis: quarum complectetur vtraque quatuor libros.

E

GALENI DE CAVSIS PVLSVVM LIBRI QVATVOR

Hermanno Cruserio Campensi interprete. F

ARGVMENTVM PRIMI LIBRI.

Quæ Causæ sint Vehementis, Duri, Magni, Celeris, & Crebri pulsus: tum Quemadmodum hi, atque horum contrarij, ab vna vel pluribus causis oriantur.

Genera Causarum Pulsuum. CAP. I.

CAusarum, quæ pulsus variant, aliæ generationis eorum sunt causæ, aliæ tantum alterationis. Generationis, tum vsus, cuius gratia fiunt: tum facultas, abs qua: tum instrumẽta, per quæ distenduntur. Alterationis cęteræ oẽs, & quæ præcedentes appellantur: † &, quæ his succedunt, externæ. } Nam triplex quidem * est causarũ genus non in pulsibus modo, sed & in alijs cunctis: Vnum, quod primum est & præcipuum, quod quidem etiam continens appellant: cuius inde appellatio deducta est, quòd illorum essentiam contineat, quæ (vt modo diximus) generationis est causa: Reliqua duo genera, vt fiant pulsus, in causa non sunt, sed causæ sunt illorum, qui iam geniti sunt, mutationis. Nã humorũ crassitudo, abundantia, lentor, acredo, efficere non valent pulsus, alterare valent: ita frigidum balneum vel calidum, & hyems æstasq́; breuiter frigus & calor, alterandorum pulsuum sunt, non generandorum, causæ. † Ac, quas nunc cõmemorauimus, externæ appellantur: quæ has etiam præcedunt, quæ quidem in humoribus sunt, præcedentes. Breuiter sic habeto: quæcunque extra corpus positæ quicquam in corpore alterant, externæ vocantur: quæ has etiam antecedunt, præcedentes causę corporis affectuum. } Hi affectus, vbi continentes moueant, euadunt præcedentes illarum causæ. Densetur enim ab occursu externi frigoris cutis, cuius densitas naturalem halitus digestionem reprimat, repressus ille coaceruetur, tandem accendat febrem, ob quam vsus pulsuum mutetur, itaq́; etiam ipsi pulsus: hic externa causa est occursus externi frigoris: cæteræ vsq́; ad vsum pulsuum oẽs præcedentes. Causa igitur externa intercedentibus causis præcedentibus, quia variat vsum pulsuum, quæ vna ex continentibus causis est, etiam immutat ipsos pulsus: neque enim possit vlla cõtinens causa mutari, vt immutabilis maneat effectus eius: sed prius, quàm continentes attingat alteratio, nõ possunt immutari pulsus. Ideoq́; principes hæ & præcipuæ sunt primæ causæ pulsuum, cæteræ sunt harum gratia: nam, quòd † externa illa alteratio ad continentes penetrauit, propterea pulsuum causæ dicuntur: cum sua sponte & per se alterare illos nequaquam possint. Quare, qui peritus euadere artis de pulsibus volet, hic versatus in causarum omnibus generibus mirifice debet esse, vt, quicquid propositum ipsi sit, explicare pulsuum alterationem possit. Principium exercitationis optimum est, vt continentes causas, quamobrem generare quæque pulsum possit, perpendas. Qua enim ratione generandorum eorum sunt origines, eadem etiam alterandorum: siquidem causarum in quantitate & qualitate differentiæ, pulsuum differentias in qualitate, & quantitate efficiunt.

A.l.1.f.2.
c.5.fol.4. G H

De Causa pulsuum ex Facultate. CAP. 2.

VIdetur porrò perpetuo cũ oĩbus arterijs cor motũ illũ pulsatilẽ, vt vocant, dũ superstes animãs sit, habere: vbi interijt, nec vllã arteriã, nec vero ipsum cor amplius pulsare videas: Quo fuisse tũ quandã cõstat cãm, à qua moueret̃ iat, q̃ hæc sit, nõ procliue inuẽtu est. Vnus natiuũ * calorẽ, alius cõtẽtionẽ, alius tẽperamẽti proprietatẽ, hic vniuersam structurã corporũ, ille spm tm̃: est, qui quędam

A. ibidem

*Dictio hæc in quibusdã cod. græcis non habetur.

† Al. καὶ τὰ τούτων ἔτι προκατάρχοντα. quasi vertas, & quæ has adhuc antegrediuntur Interpres autẽ causas ꝓcatarcticas, externas vocat.

† Al ac, q̃ nunc commemoratę sunt, procatarcticæ appellant: quæ vero ante has (.f. dictæ sunt) quæ in humoribus sunt, præcedẽtes. Breuiter sic habeto: q̃cũq; extra corp⁹ positæ q̃cquã in corpe alterãt, procatarcticæ seu antegressæ vocant: vtpote q̃ eas, q̃ in corpore sunt, dispositiones antegrediuntur.

† Al. ἐξ αὐτῶν. i. ex ipsis scilicet cęteris causis.

A dam horũ, alius etiã omnia ſimul affirmat. Et vero quidã etiã facultatẽ quandã nullo præditã corpore introduxerunt, quæ peculiaribus inſtrumentis motus, quæ retulimus, vtatur, vel oĩbus, vel pluribus, vel vno. Hanc cauſam, quę pulſus molitur, quæcunq; illa ſit, licet eius nos fugiat eſſentia, ꝙ facultatẽ habeat pulſus efficiendi, facultatẽ illã vocauimus: vt quãlibet, puto, aliã facultatẽ à facultate faciendi, cuius habet facultatẽ, ſolemus nominare: alicuius enim eſt facultas, & eius notio eſt relationi ſubiecta. Itaq;, quãdo eſſentia ipſius incognita nobis ſit, hoc appellamus eã nomine. At vero, cũ robur facultatis vel virtutẽ dicimus, aut contra infirmitatẽ & vitioſitatẽ, ad functionẽ hæc nomina ſunt referenda: quippe, quæ obit & efficit creatq; functionẽ cauſa, interim ad eã melius eſt apposita, interim deterius. Quo fit, vt modo præclarius, poſtea, ſi res ferat, deterius functio adminiſtretur: ac præſtantior ad functionem diſpoſitio facultatis, virtus eſt & robur; deterior, infirmitas atq; vitioſitas. Sed de facultate pulſus effectrice, hæc ſatis eſt hoc loco noſſe.

De cauſa pulſuum ex Vſu. CAP. 3.

ibidem.e — DE vſu eorũ illa ſunt, "quæ alio loco demõſtrauimus, cõmemorãda: ꝙ tuendi cauſa caloris vniuerſi corpis creati ſunt, quẽ refrigerẽt: &, ſi quid ſit fuliginis ex ſuccorũ aduſtione contractũ, id excernant è veſtigio. Etiã illo loco hoc dictũ eſt, ad gignendũ hos referre animalẽ ſpiritum.

B

De Cauſa ex inſtrumentis. CAP. 4.

ibid. c.6.e — RElíqua & tertia gignendorũ pulſuum continens cauſa ipſum eſt arteriarũ corpus: nã omnis facultas, quæ alicuius cauſa agit, inſtrumenta quærit ad opus appoſita: erat " autẽ hîc accõmodatũ inſtrumentũ, quod ſpiſſis tunicis & cauum eſſet intus. Nã, vt artifices hi, quos in vrbibus conſpicimus, ſutores, excuſores, pictores, certis inſtrumẽtis opus ſuũ efficiunt: ita, quæ pulſus efficit facultas, ſuũ opus, tutelã natiui caloris, inſtrumẽtis peragit arterijs. Hoc tantũ inter hanc & alios opifices intereſt, ꝙ inſtrĩs hæc indita eſt, ac per ea tota permanauit: non foris, vt illi, attingit. Itaq;, vbi refrigerantẽ ſubſtantiã trahit, arteriarũ diſtenditur corpus: cũ fuliginoſam expurgat, contrahitur. Iã præpollet modo diſtentionis vſus, modo contractionis: ac conſequitur omnino alterã motus partem reliqua. Itaq;, cũ ex his cauſis pulſus proficiſcantur, oẽs illorũ variationes cauſarũ, neceſſe eſt, comites ſint alterationum: vnde tot primæ ſunt & generales pulſuũ differentiæ, quot ſunt cauſarũ. Et facultatis quidẽ differentiæ, robur & imbecillitas: natiui caloris, aduſtio refrigeratioq;: arteriæ tunicæ, duritia ac mollitudo: atq; præ his omnibus in ſingulis generibus cõmemoratorũ mediocritates. Verũ mediocritates naturales efficiunt pulſus, qui mediũ locum obtinent inter excedentes: exceſſus vero, pulſus præter naturã: atq; alij perſpicui ſunt. Qui autẽ in firmitate conſiſtunt fa-

C cultatis, quiddã dignũ habent quæſtione, quod progreſſus diſputationis diſpiciet. Porro robur facultatis " neceſſario vehementẽ pulſum facit, infirmitas languidũ: & inſtrumentorũ duritia durũ, mollitudo mollem. Non tamen incremento natiui caloris vel imminutioni vnũ ſemper & idẽ pulſuum genus ex neceſſitate conſequitur: nec enim celer, quod non nulli ſunt opinati: nec magnus, vel creber ſemper incidit, vbi aduritur natura: nec, cũ extinguitur, tardus, vel paruus, vel rarus. Sed de his, qui ambigunt, perinde, ac Archigenes, errant, qui in Magnũ diſputat de pulſus celeritate, ꝙ non à robore potius, q̃ ab imbecillitate proficiſcatur facultatis: nã neutrũ ſequitur neceſſario. At tamen peculiaris magis eſt celeritas quidẽ robori facultatis, & caloris abundantiæ, præterea mollitudini inſtrumentorũ: tarditas vero contrarijs. Eodẽ modo validæ facultati magnitudo, & copiæ caloris, tum etiã mollibus inſtrĩs eſt familiaris: paruitas vero contrarijs. Crebritas item nulli neceſſario de cõmemoratis adhæret, magis tamen propria facultatis eſt imbecillitati, copiæ caloris, duritiei inſtrumentorum: & raritas item magis ad contraria ſpectat, non annexa illis eſt perpetuo tamen. Faciam autem, vt hæc, repetita ab initio oratione, ſigillatim demonſtrem.

.1.f.2.d.3. fol.44.g

.2.1. par cã. 570.col.2.a

Calor Quos efficiat pulſus. CAP. 5.

D SI amplior in corpore ſit collectus calor, animanti opus erit cum maiore reſpiratione, tum maioribus pulſibus: &, quia maioribus, continuo etiam celerioribus, & crebrioribus: Vt, qui ſitiunt, non multum modo, ſed & celeriter potant, ac crebro: ſic, qui indigent refrigerio, copioſum ſimul id, & celeriter, crebroq; attrahunt. Quamobrem peculiares dixi eſſe pulſus copioſo calori magnũ, celerem, crebrumq;: non tamen neceſſario concomitari: poſtulant enim, quo tales euadant, facultatem validam, atque inſtrumenta mollia. "Sin infirma facultas, aut durum ſit inſtrumentũ, neq; magni eſſe neq; celeres poſſint, quod inſtrumentum ſit per duritiam aduerſus mouentem facultatem cõtumax: illa vero attollere, quatenus oportet, arterias per imbecillitatẽ impos. Quare, vt celer pulſus, vel magnus fiat, tria, oportet, cauſarum genera inter ſe conſpirent: vt vſus illorum generationis vrgeat, facultas valida ſit, molleſq; arteriarũ tunicæ, aut certe nõ duræ {ſed moderatę.} Vt enim impellere velociter, aut multum progredi, vt maxime concitato motu indigeant, nec ſenes valent, nec parui pueri, ita nec imbecilla facultas, etiã ſi vſus poſtulet, vel celeriter, vel multũ attollere arterias poteſt. Iam etiam, ſicut mollis veſica prompte multum diſtenditur: dura, ne ſi admodum quidem etiam atq; etiam contendas: ſic arteriarum tunica, mollis quidem perfacile attollitur plurimum vel facultate infirma: at dura, licet facultas ſummopere illam impellat, reſiſtit facultati motrici, renititurq;. Via omnium horum ratioq; vna eſt: nam, vt cauſa, quæ in examen venit, ſola conuertatur, reliquæ maneant omnes in eodem ſtatu, ita diſcernes alterationes pulſuum. Nam, ſi, cum multæ

.1.f.2.d.3. fo.48.e

immutatæ

immutatæ ſunt, attendes, primum obſcurum erit, propter aceruum′ne omnium in vnum contra- E
ctarum, mutatio euenerit, an propter vnam quandam ex illis: deinde, vt conueniat propter vnam,
quæ ſit′nam hæc vna de illis, non dum conſtat. Nam, ſi calor increuerit ſolus, & maneant facul-
tas tunicæq́; arteriarum immotæ, pulſus neceſſario maiores & celeriores fient, vnaq́; cum calore,
dum ad maximam perueniant diſtentionem, augebuntur: celerrimi ″vero ne ſic quidem prius,
quàm maximam calor diſtentionem ſuperauerit, apparebunt. Tunc autem vltra maximam di-
ſtentionem extendetur, cum ab ea refrigeratur parcius: quare celeritate motus reſarcitur defectus,
itaq́; pulſus fiunt celerrimi. Iam vero neque hæc ſatisfaciunt calori vehementer incenſo, ſed, quod
ante temporis inter duos motus quieſcebat, nunc quid præſecat etiam. Subinde etiam tam reddit
breue, vt perpetuos putes motus eſſe, nulla quiete interpellatos: ſed hoc accidit, vbi ad vltimum
incenſus calor ſit. Et, cum tres ſint in omnibus exceſſibus rationes opis, omnibus ſimul vtitur:
nam conſequitur ſe refrigerantis ſubſtantiæ cum plurimum, tum celerrime, & maxime continen-
ter: quorum primum maximos pulſus creat, alterum celerrimos, creberrimos tertium. Neque,
vbi liberaliter illum magnitudo refrigerat diſtentionis, irritat celeritatem: neque crebritatem, vbi
ab ambabus auxilium conſequitur: alterius enim illarum ſemper defectus corrigitur altera: ma-
gnitudinis, celeritate: celeritatis, crebritate. Quid multis? crebritatis pulſuum cauſa vna eſt, prio- F
ris actionis defectus. Accidit id cum alijs de cauſis, quas deinceps recenſebimus: tum de copia
caloris, vti modo eſt oſtenſum. Propemodum iam, quod erat inſtitutum, confectum eſt. Decla-
rauimus enim abundantiam caloris nullum conſequi neceſſario pulſum magnum, celerem, cre-
brum: ſed peculiares eſſe illi in primis magnum & celerem, & non nunquam crebrum etiam, ſed
per accidens quoddam.

A. t. 2. 1. par can. fol. 5[?] col. 2. a

Defectus Caloris natiui quos habeat pulſus. CAP. 6.

PVto iam quoque de pulſibus conſtare, qui defectum comitantur natiui caloris: quem ſcilicet
nullus etiam comitatur neceſſario. Familiares tamen ſunt ei paruus & tardus præcipue, mox
etiam rarus. Nam, vt natura, quæ iam pridem refrigerata eſt, nec multum requirit, nec celere re-
frigerium, ſic nec breuibus interuallis. Breuibus interuallis idem eſt, quod crebrum: & longis
interuallis idem, quod rarum.

An Medius pulſus inter vehementem & languidum, ſit ſecundum naturam. CAP. 7.

SEd, quando ſatis de his dictū eſt, ſi, quod produximus dudum, quantū diſputationi conducat
perſpexerimus, ſeriē orationis proſequemur. Inter magnū pulſum & paruū naturalis inter-
cedit & moderatus: cum quo cōparantes & æſtimantes reliquos omnes, qui maiores ſunt eo, hos G
magnos vocamus: qui minores, paruos. Itidem inter celerem & tardū, medius moderatusq́; na-
turalis eſt: ſic inter crebrum & rarum. Ad hæc inter durū & mollem medij naturales ſunt. At″na-
turalis non item videtur, qui inter vehementem medius eſt & languidū: validæ enim eſt faculta-
tis opus vehemens pulſus, vt languidus infirmæ. Cuius ſane firmitas non eſt contra naturā, im-
mo hæc virtus eſt & ſecundum naturam: infirmitas vero facultatis, vitioſitas, præterq́; naturā eſt.
Quantum iam in via, quæ intercedit inter robur & imbecillitatem, eſt ab altero ad alterū, in con-
finio alicubi vtriuſque poſitū, tanto id præſtat infirmitate, quanto robore inferius eſt: contraq́; tan
tum firmitati cedit, quantū ſuperat infirmitatē. Proinde non hic quærendū aiunt eſſe naturalē pul-
ſum, ſed in ſummo & valido: atque ex hoc prouenire vehementē pulſum. Sunt, qui verū fatean-
tur hoc eſſe, ſed dubitent hoc vndequaque ita habere: qnorum hæc ſententia eſt, naturalē pulſum
† in hoc genere, fieri quoque ipſum ab ſummo & optimo ſtatu non ſecus, ac alios in oībus gene-
ribus: non ſummū tamen & extremū eſſe, ſed eſſe ex non naturalibus quendā aliū hoc vehemen-
tiorē. Nam ſingulare quiddam huic pulſuum generi accidiſſe ac extra ordinem autumant: quo
factum eſſe, vt in hæſitationem illi, erroresq́;, qui aſſequi illud non poſſent, incurrerint: ſiquidē
fieri quidem valente facultate vehementem pulſum, attamen certū eſſe & huius modū vehemen- H
tiæ: quem ſi prætereat, de natura recedat. Certe quidem in ira dicunt, ſubindeq́; in exercitationi-
bus, atque potionibus vini, vehementius offendi, ac natura poſtulat, motus arterias: at hoc inter
omnes conuenire, naturaliter pulſum ad vnguem cōparatum, in animante eſſe ſpectandū, in re-
quiete poſito omniū magnarū ac validarū alterationum: validā autē alterationem ira, exercitatio,
vinum concitant: quare non hunc eſſe naturalē, ſed qui valente natura ſimul & per extraneā cau-
ſam, quæ violenta ſit, nullam cōmota fiat: itaque quadam ratione eſſe medium, quadam non eſſe
naturalem in hoc genere pulſum. Quatenus eo enim alij quidam ſunt vehementiores pulſus, &
vero alij minus vehementes, hactenus eſſe mediū: quatenus autē, cū tres ſunt huius generis diffe-
rentiæ, vehementia, imbecillitas, & vtriuſque mediū, non ex medio eſt, ſed ex vna de ſummis, ha-
ctenus mediū non eſſe: omnino ergo eſſe reliquū, recte de illo pariter ac vere dictum eſſe, natura-
lē pulſum huius generis, mediū locū in altera extrema differentia obtinere. Sunt, qui hoc impu-
gnent etiā: qui aiunt vehementes pulſus non fieri ijs tēporibus, quæ cōmemorata ſunt, ſed videri
fieri: falli autē illos, qui negligentius tangunt, à celeritate cum ijs coniuncta, & magnitudine, atq́;
interim etiā altitudine: vt fit in ira. At huius controuerſiæ conſtat iudiciū ad dignotionē pertinere.
Quæ eſt ergo vera dignotio? Dicendū eſt enim, quod perſpicimus: vino potato, modice certe pul-
ſus

A. l. 1. f. 2. d. c. 4. fo. 48. c

† Additur ex antiquis, medium quidē.

A sus aperte cum maiores & celeriores, tum vehementiores euadũt: in ira vero, & in modicis exercitationibus, non perinde aperte. Immo, si quid illis accedat vehementiæ, id adeo est minutum, vt animaduerti ægre possit. Vtcunq; sit, quin, quod in manibus habemus, conficiamus, nihil causæ est, hoc si tantum quæramus: an magnitudo celeritasq; pulsuum pertineant ad robustam facultatem: quod esse his videtur, qui summa cura æstimant ex ipsa rerum natura. Quando enim in confesso est distendi à facultate arterias, plus eas probabile est validam attollere, & infirmam parum: celerius item validam, tardius infirmam: quod quidem vel nobis ipsis conspicitur, cum ambulamus, currimus, metimus, fodimus, deniq; quicquid agimus. Nam in his, qui fortior est, non maiorem modo, sed & celeriorem operam præstat, siquidem alia vtrique paria sint: ꝙ si infirmiorẽ ad opus necessitas vrgeat: fortior autem aut planè eo nihil indigeat, aut quàm paucissimo: celerius sic imbecillior aget. Sed inepta ista est comparatio: immo, si, vt ante est dictum, alia vtriq; paria sint, & vnum tantummodo quodq;, quod quoque loco in disquisitionem venit, commutetur. Vt, si imminentibus latronibus fugiendum sit, profecto non paria conficient spacia, nec æquali velocitate current, iuuenis valẽs atque imbecillus senex. Quòd si tamen motum senis, qui inuasionem timet latronum, ad iuuenis motum conferas, qui segniter in vrbe obambulat, velocior sic atque maior tibi senis videatur: non quo celerius moueri iuuene possit, vel magis artus transferre, cæterum quòd motu indigeat concitatiore ob metum, à quo compulsus omnes vires accõmodat ad opus. Iuuenis viribus est quidem robustioribus, sed ad opus eas non requirit: nam, si opus ipsi, vt seni, sit, hoc celerius aget atque magis, quo vires illi sunt melius comparatæ. Quamobrem accusare hic operæpretium est tum Archigenem, tum Magnum, tamen longe Archigenem magis: nam Magnus quidem, etsi nõ vndequaque verum, certe aliqua ex parte, animaduertit. Archigenes vero, cum, quod desiderabatur, deberet addere etiam, quod rectè esset inuentum, studet labefactare: qui ita scribit, æquum est enim, vt adscribam ipsa verba: « Nam infantes paruum prorsus pulsum habent, nec vehementem, tum mire crebrum, & celerem. Magnus cum negat esse celerem, in perpetuum constituere volens hoc, non proprium imbecillitati celerem pulsum esse, sed crebrum: sunt enim imbecilli illi. « Ac paulo inferius Archigenes, Mihi quidem non in robore, inquit, videtur celeritas posita esse, cum in cholericis reperiam, & cardiacis arteriarum contractum motum. Hæc Archigenis verba sunt, multum quidem probabilia, quæ facile auditorem circumueniãt, vtpote ex lemmatibus collecta, quæ vulgus medicorum comprobat: siquidem in hac sententia sunt penè omnes, cholericorum & cardiacorum celerem pulsum esse. Non vero satis in primo libro de pulsibus dignoscendis diximus de celeritate & tarditate: vbi alium monstrauimus celerem esse, alium non diuturnum pulsum: itidem de tarditate, non eundem tardum esse, atque diuturnum. Nihil est igitur, ꝙ eadem hic repetamus: sed conclusione duntaxat cõmemorata, in illis affectibus non diuturnum quidem pulsum esse, tamen non celerem, tum ad institutum est redeundum. Iam enim Archigeni nihil efficietur, cum negatum sit pulsus in cholericis cardiacisq; affectibus esse celeres. Et quidem (vt hoc concessum sit) non fuerit facultatis roboris certum signum celeritas, sed, familiare illi quin sit, nihil obstat: quandoquidem iam satis aperte declarauimus quosdam necessario pulsus consequi continentes causas: aliquos esse illis familiares, necessario coniunctos non esse. Nam, quorum pulsuum postulat generatio vnam causam, hanc perpetuo illi comitabuntur, & hercle indicium erunt causæ fidelissimum, vt vehemens valentis facultatis, languidus infirmæ: at, quorum, nisi plures concurrant causæ, constitui generatio nequeat, hos familiares esse causis dicemus, non autem significare certam ex illis aliquam. Eodem modo, si ex vna aliquãdo causa pulsus proficiscatur, sed non ab eadem perpetuo, familiaris quidem omnibus causis erit, quæ efficiunt eum, constanter vero ex illis indicabit nullam. Neq;, si celeritas sit pulsuum, statim robur quoque necessario facultatis erit: immo est, cum maior sit vsus generationis animalis spiritus: & est, cum caloris D sit copia, vel instrumentorum mollities, vel horum quædam, vel omnia simul. Haud aliter, si magnitudo sit pulsuum, erit vel robur facultatis, vel impendium animalis spiritus maius, vel calor in corde abundantior, vel instrumentorum mollitudo, vel quædam horum, vel etiam vniuersa.

Itaque Magnus, qui familiarem esse celeritatẽ dixit facultati validæ, nihil peccat: siquidem est, cũ velocior huius occasione pulsus fiat. Archigenes vero, qui eum oppugnat, errat: primum, ꝙ in eo mentiatur, quod perspicuum est, qui oẽs ducat non diuturnos pulsus esse celeres: deinde, ꝙ, si sint celeres, hoc existimat consequi, haudquaquam validæ facultati eos familiares esse: id quod planè falsum est. Neq; enim, quin pulsus celeres aliquando à robore facultatis proficiscantur: verũ, ꝙ ab illo non semper solo: consequetur, vt illos, quos diximus, pulsus fateamur celeres esse. Quòd si existimauit non familiares esse tm̃ valenti facultati Magnus pulsus celeres, sed etiam, vt signis, in perpetuũ est vsus, lapsus est: etenim non, si celeritas est pulsuum, continuo robur etiã est facultatis: immo vero (vt supra diximus) si vel vsus vrgeat, vel sint molliora instrumenta, velocius arteriæ mouentur. Omnino, qñ robur facultatis sequitur celeritas, & quãdo caloris copiã, aut exaustũ animalem spiritum, aut mollitiem instrumentorum, melius fecisset Archigenes, si Magni sermoni inuestigatum adiunxisset: ita enim absolutus sit, satisq; ad omnes dignotiones. Quod ille quando præterijt, etsi prius ab Herophilo motum: nos, quibus bene Magnus, & melius etiam Herophilus scripsit,

ſcripſit, reſiduum addemus: ac doctrinam dignoſcendarũ, quæ celeritatẽ efficiunt, cauſarũ omni- E bus ſuis numeris abſoluemus. Prius tamen faciendũ mihi eſt, vt illorũ admoneam, quæ in ſecundo de pulſibus dignoſcendis libro docuimus, quo ſignificationes aſſequentes horum nominum, nihil ſecus in ſermone accipiamus. Celeres dicimus pulſus itemq; tardos eſſe non ægrotis modo, verum etiã valentibus non nullis: quod naturaliter quidẽ ijs ineſſe dicimus: quemadmodũ etiã alios, quibus cõparatum optime corpus eſt, nec tardos, nec citatos, ſed moderatos natura habere pulſus: eoſdemq; nec magnos, nec paruos, ſed medios inter vtroſq; moderatos: neque item crebros, vel raros, ſed & in hoc genere moderatos. Atq; de hoc, qui corpore optime eſt conſtituto, priore loco dicamus, vt qui regula ſit & modus cæterorũ omniũ hominũ: magnos.n. & paruos pulſus, celeres, tardos, denique qui ad hunc modum ſingulis in generibus appellantur, ac exceſſus denotant, ad nullũ alium quẽquã, præter hunc, cũ illos nominamus, referimus. Hic ergo homo ſi calidior ſolito euaſerit, atque hac re ſit tantum alteratus, vehementiã is pulſuum non immutauerit: immo nec duritiæ & mollitudinis genus: at in magnitudinem & celeritatem vertet: interim etiã in crebritatem, prout magis vel minus calor increuerit. Paulo enim ſi, ꝙ ſolet, factus calidior ſit, manifeſto pulſus habebit maiores, verũtamen non celeriores aperte. Quòd, ſi amplius illi calor increuerit, vnà cum illo magnitudo pulſuum proportione augebitur: ad hæc elucebit celeritas. At, ſi calor plurimum F auctus ſit, maximi erunt pulſus, celerrimi vero non dum: ſed, vt antea tradidimus, tum demum, vbi maximam exceſſerit diſtentionem: iam tum crebritas quoq; clare animaduertitur. Horum, cur ita appareant, rationẽ partim iam ante explicauimus, partim non magno negocio ex cõmemoratis inuenias. At, ſi frigidior iuſto is homo factus ſit, primũ raritas perſpicua erit, deinde tarditas, poſtremo paruitas. Putauerit aliquis hæc euidentia euenta & inter ſe & cum poſitis cauſis pugnare: par eſſe enim, vt, quemadmodum in calore prima erat magnitudo: celeritas altera, crebritas tertia: & in frigiditate item prima paruitas, ſecunda tarditas, tertia raritas ſit. Ergo quæ ratio eſt explicandi huius nodi? Quòd cum valida facultas eſt, etſi paulo minor ſit vſus, primam actionẽ nec paruam neceſſe eſt, nec tardam eſſe: alterã vero multo poſt, ſi vſus non flagitet, veriſimile eſt fore. Vt enim, cum vrgebat, facultatem ſtimulabat & excitabat ad officium, ita etiam quietẽ longiſſimã concedit, vbi non vrgeat. Iam, ſi maior refrigeratio ſit, eoq; vſus ſit magnopere remiſſus, vnà elangueſcet celeritas motus, atq; minor ſtatim erit diſtentio. Si plurimum progreſſa refrigeratio ſit, rariſſimi quidem, ſed non tardiſſimi tamen & minimi, neceſſe erit, vt ſint pulſus: ſed ſat eſt, ſi tardiores ſemper & minores fiant natiuis: exacte quidem certe tardi vel parui, ſi valida facultas ſit, quamuis multum ſit vſus remiſſus, nunquam fiant. Eadem cæteris actionibus videas vſui venire: vt ambulationi au G cta neceſſitate, id eſt ſi multa ſingulis diebus ſint ſtadia conficienda, velocius & magis progredimur, nec in diuerſorijs diu cõmoramur. Sin adeo ſit imminuta, vt ſingulis diebus habeamus quina dena ſtadia, verbi gratia, duntaxat perficienda, diutiſſime ſubſiſtimus in diuerſorijs: attamen nõ ad extremam tarditatem & paruitatem actionem remittimus. Eadem in reſpiratione ratio eſt, de quã late egimus in cõmentarijs de dyſpnœa.

Pulſus ab Vſu vnà cum facultate profecti, quatuor habent coniugationes. CAP. 8.

AD pulſus redeamus: ac repetamus, quando aut per ſolum calorem aut frigiditatem alterantur, nec cauſa alia continens à priſtina natura deſciſcat vlla, alteratio eorum talis neceſſario exiſtet, qualem diximus. At, vbi non modo vſus, verum etiam mutatur facultas, quatuor tum in vniuerſum differentiæ diuerſæ erunt, in quarum ſingulis moueri arteriæ in hunc modum videntur. In debiliore pariter & calida, ſi multũ ab vtraq; cauſa vincatur, vt magnopere imbecillis ſit facultas, & calor igneus, parui & tardi pulſus creberrimiq; fiunt: ſin modica noxa ſit, æque fiunt crebri, ſed moderati in diſtentione & motu. Quid autem crebri perinde, non autem ex æquo parui, nec tardi? qm̃ nihil extrema crebrius eſt crebritate † vbi ſimiliter habeant ambo. Quòd quidem ſi hac fieri etiam alia frequentior poſſet, omnino eam imbecilli mi haberent hoc quidem nomine, ꝙ nõ dum H vſum compleant. Quid vero in modicis offenſionibus tum facultatis tum caloris pulſus frequentes fiunt, ſed nequaquã parui, neque etiã tardi, verum moderati? an quia, cum imbecilla facultas ſit, non plane tamen deiecta, moderata diſtentio & motus nõ nunquã fiet, ſicut hominibus debilioribus quidem, ſed compulſis neceſſitate moderata eſt ambulatio? quod enim robuſtis citra inſignẽ neceſſitatẽ accidit, eo compelluntur imbecilliores. Idem hi hoc habent, vt, vbi vſus inſtet, & veluti cõpellat, in perpetua ſint actione: nihilominus hi, tametſi ægre, at vſum implent. Qui vero plane ſunt imbecilli, etiã ſi maxime contendant, ꝗ plurimum poſſint, augere actionis magnitudinẽ, celeritatem, crebritatemq;, ne ſic quidem reſpondent vſui. Porrò pulſum, quibus debilis eſt facultas, omnibus languidum eſſe diximus antea, & tam languidiſſimum, quã maxime affecta facultas ſit. Atque de pulſu deprauato per caloris copiam & infirmitatem facultatis hæc ſufficiunt. Iam ad alteram nos coniugationem conferamus, quæ in imbecillitate conſtat & refrigeratione, cui pulſus competit cum imbecillus pro offenſa quidẽ facultatis, tum paruus tarduſq;, ſicut pulſus prioris coniugationis: ſed non æque, vt illi, ad extremam deuenit crebritatẽ: præter ſi quando omnino facultas proſtrata ſit, tunc plane pulſus minimus erit, intermittetq;, & deficiet frequenter. At, modice ſi facultas infirma ſit, validaq; refrigeratio, creber minime euadit pulſus, vtiq; quod ſatis effi-

*Al. ex antiquis, quam ſimiliter habẽt ambo.

ciat.

A ciat vel eiuſcemodi facultas vſui. Tertia eſt coniugatio pulſuum alterationis, cum ſimul caro increſcit & facultas, quam vehementiſſimi pulſus & maximi comitantur, ſed non perinde celerrimi, creberrimi vero fere non ſunt aperte: eſt tamē, cum perſpicue naturā excedant, id quod incidit, vbi plurimum calor increuit: tunc enim, etſi pulſus ſit maximus celerrimusq; tñ, quæ copia eſt caloris, non reſpondet vſui. Reliqua eſt & quarta alterationis, quæ in hoc incidit genus pulſuum, coniugatio, vbi coierint robur facultatis & caloris defectus. Hi magnitudine moderata ſunt, ſed tardiores, & bene rari, maxime vbi præpolleat refrigeratio: nam, cum ſit paucus tum pulſuum vſus, vniuerſumq; magnitudo diſtentionis facile tueatur, recte ſane diutiſſime quieſcunt arteriæ. Etenim, vt, cum vſus flagitabat, illarum erat perpetuus motus, ita nunc, cum eſt remiſſus, lōgis interuallis fit: tamen ob facultatis robur, diſtentionis non impeditur aperte vel dilucide quantitas. At nec multū tarditas eadem de cauſa pollet: ſiquidem valens facultas naturales motionis tuetur modos, etiam ſi non poſtulet vſus. Omnino, vt manifeſte pulſus minor euadat, magnopere diſſolutum oportet vſum eſſe, frigore admodum ſuperante: plerunque vero diſtentionis tuetur naturalem quantitatem: aut paulum, neq; id admodum perſpicuo, imminuitur. Ceterum multo tardior, ꝙ minor, in refrigerationibus, apparet, perinde atq; illi, qui iter faciunt, cum non opus ſit cōcitato
B motu: hi enim minus de magnitudine greſſus, quā de celeritate, detrahunt: quòd, ſi quando feſtinato opus ſit, plus ad magnitudinem addunt, quàm ad celeritatem. Hic, ne male hæc accipiamus, & quolibet in ſtatu ducamus variationem magnitudinis & paruitatis mutationem ſuperare celeritatis & tarditatis, animo etiam atq; etiā opus eſt attēto: neq;.n. perpetuo præſtat, cæterum promptior eſt, itaq; prior: nam à moderato conuerſionem ad magnitudinem & paruitatem procliuius videas fieri hac, quæ ad celeritatem tarditatemq;. Attamen, ſi, cum ad inſignem magnitudinem mutatio peruenit, adhuc fiat, vt creſcat calor, celeritas tum affatim extenditur: quod, ſicut diximus prius, non immerito accidit, nam ad implendum vſum ſatis eſt cordi, ſi diſtentionis augeat magnitudinem: neque velocitatem perinde, ac illam, requirit auctam. Cum vero luculenta iam ſit magnitudo, præterea vrgeat vſus, hic tum omne, quod deſideratur, adijcit celeritas: ſin parum ſit ea contentum, perpetuos ciet motus, quod perinde eſt, ac crebros facit. Atque de his hactenus.

Pulſuum Cauſæ ex Differentijs inſtrumentorum. CAP. 9.

TRanſeamus iam ad inſtrumentorum differentias, ac inſpiciamus primū peculiares vtriuſq; earum pulſus: deinde aliarum etiam cauſarum immutationes, vti fecimus paulo ante. Quod
f.2.d.3. igitur, cū durius ſolito vel mollius euaſerit corpus arteriæ, ipſos pulſus id ibi ſimul reddat vel du-
48.f C ros vel molles, ante explicatum eſt: nec quærit hoc longiorem probationē, cū id omnia perſpicua euenta approbent, ferientis naturæ reſpondere qualitatem ictus. Quòd vero mollitudini inſtrumentorum familiaris ſit magnitudo, paruitasq; duritiei, quanq; de his antea verba fecimus, tamen, quia ita fluit ſeries orationis, etiam hoc loco exponemus. Molle inſtrumentum, quoniā prompte extenditur in omnem partem, facile diſtenditur: durum, non abſque magno negocio. Iam comes eſt promptitudinis diſtentionis, magnitudo: reniſus & cōtumaciæ, paruitas. Itemq; celeritas prioris, tarditas alterius generis eſt comes: non tñ ex æquo, ac magnitudo & paruitas. Paulo enim celerior pulſus eſt ex mollitudine profectus inſtrumentorū, pulſu, quē creat durities: maior permulto. Quia corporis arteriæ membranoſitas, quamuis durior interim ſit, ad celeritatem quādam motus parata eſt & facilis: ad magnitudinem vero diſtentionis omnium ineptiſſima: nam opus eſt, vt in omnem partē extendatur facile, quod maximam diſtentionē ſit effecturum: huiuſmodi molle eſt. Cumq; à natura longiſſime aut ad mollitudinem aut ad duritiem corpus arteriarum receſſerit, tardior fit mollis pulſus duro: nam corpus paulo mollius iuſto, quia paulo duriore ad magnitudinem ſequacius eſt, idcirco etiam ad motus velocitatem. At vero, quod ad extremam diſſolutum mollitudinem eſt, & veluti laxum, & in ſe ipſum per nimiā humiditatem cōſidet: neq; ad diſtentionis ma-
D gnitudinem perinde ſequax eſt, neq; ad celeritatem motus: itaq; celeritate cedit duro: magnitudine tamen etiam nunc nō durum tantū ſuperat, ſed ipſum etiā, quod in naturali ſtatu eſt. Eiuſcemo-
m.h di certe ſtatus, qui ad immodicum arterias exceſſum adducunt duritiei & mollitudinis, non fiunt ſine mutatione aliarum continentiū cauſarum: neq;.n. conſtare amplius facultas in ſuo robore, nec in terminis calor à natura præſcriptis poterit. Quamobrem, vbi ipſius ſolius vel mollitiei vel duritiei, remotis alijs cauſis proprios pulſus pronunciamus, maiores & celeriores dicemus à mollitudine, minores tardioresq; à duritie fieri: & multò quidem maiores, ꝙ celeriores, ob cauſam, quam explicauimus nuper: crebritate vero ac raritate tñ à ſe mutuo & à mediocri variare, quantum magnitudine, paruitate, celeritate, tarditate à natura recedunt. Dictum præterea ante eſt vnam omnino cauſam eſſe crebritatis omnium actionum, cū quenq; vſum non aſſequantur. Atq; durorum inſtrumentorum eſt minor diſtentio, itaq; minor vſu actio obitur: mollium contra inſignis eſt diſtentio, impleturq; abunde vſus: iure itaq; cū duris pulſibus crebritates, cum mollibus rationes cohærent. Quòd ſi qñ incidat, vt cū duritie refrigeratio concurrat, & calor cum mollitudine, tum pulſus duri mollibus euadent rariores: concurrentibus tñ hæc pulſuum alteratio fit differentijs continentium cauſarum. Quando autē huc defluxit oratio, vt primam commemorarem duritiei & refrigerationis complexionem, ſummam eius explicemus. Si durum corpus arteriarum ſit coniunctum

cũm innati caloris refrigeratione, pulſus efficiet iuſto minores & tardiores: ſi ſuperet durities, minores magis, ꝙ tardiores: ſin autẽ refrigeratio, cõtra tardiores magis, ꝙ minores. Ad eundẽ modũ crebriores, ſi durities refrigeratione ſuperior ſit: ſin vincat refrigeratio, rariores: at, ſi par fuerit vtriuſque à natura flexus, tanto reddet minores, quanto tardiores, à raritate vero & crebritate naturali non abducet: ſiquidem, quantum vſus eorum generationis detraxit ob refrigerationem, tantundem ſimul de quantitate diſtentionis temporeq; motus abſtulit: quare nihil cauſæ eſt, cur arteriarum magis natura continuet motum, ſicut in pleriſque paruis pulſibus, vbi infra vſum manet diſtẽtio. Quod ſi tñ inſignis durities, & pauca omnino fuerit frigiditas, tum id ipſum exiſtet, quod cõmemorauimus, nempe diſtentionem, quæ vſum non aſſequitur, perpetuos creare motus. At, ſi contra accidat, vt permultum ſit frigiditatis, duritiesq; naturali pulſu quàm minimo minor, tum pulſus multo rariores, neceſſe eſt, ſint, quã minores, ꝙ vſus etiã longe inferior ſit quantitate diſtentionis. Habes cauſarum primam coniugationem. Altera erat, in qua cum calore pollebat mollitudo, quæ etiã tres neceſſario primas differentias producit: interim enim par mollitudinis eſt & caloris mutatio: interim præpollet vel mollitudo vel calor. Quare, ſi, quantũ naturam mollitudo relinquat, tantundem deſciſcat ab ea etiam calor, magnos neceſſe eſt, & celeres fieri pulſus, non ſtatim tamen crebros: verum, vbi generandorum eorum vſus ſuperet magnitudinem diſtentionis, ſi mollitudo præſtet, magnitudo etiam vincet celeritatem: ſi calor, non item ſtatuendum eſt abſolute, ſed diſtincto eſt opus. Si ita abundet calor, vt vſum actio complere nequeat, multo celeriores fiant, neceſſe eſt, quam maiores pulſus, ſimulq; etiam crebri: vbi vero naturæ ſatisfacit vſus, æque magni atque celeres. Porrò autem tertia erit cauſarum complexio, quæ pulſum in hoc genere variant, vbi calori adiuncta durities ſit. Atq;, cũ vterq; multum de natura deflectit, pulſus erunt celerrimi creberrimiq;, minimi autẽ nequaꝗ niſi ſimul facultas affecta ſit (ſed id hic non poſuimus) ſed minores illi quidem iuſto, non ad vltimam tamen paruitatem delabentur. At, ſi immodicus calor ſit, & inſtrumentum non magnopere durum, verũ paululum à moderato variet, tantũ abeſt, vt iuſto fiat diſtentio arteriarum minor, vt etiam maior euadat. Nam, cum peculiaris duritiæ inſtrumentorum paruus ſit, & magnus immodico calori, iure pulſus in iſtis ſtatibus ſit magnus, aſſimilatus vincenti: ſicut, cum præpolleat durities, paruus. At celeris erit, vtra cauſarum excellat, maxime tñ cũ calor: tum vero etiam luculentior erit crebritas. Reſtat coniugatio in propoſitis pulſuum generibus, vbi cõcurrant mollities frigiditasq;. Quia vero magnus pulſus hic quoque mollitudini peculiaris eſt, & paruus frigiditati, vtra longius à natura deflectat, illi, neceſſe eſt, pulſus aſſimilentur. Itaque magni inſtrumentorum præpollente mollitudine, parui in frigiditatibus erunt: moderati autem, cùm quantum à mollitudine in magnitudinem producantur, tantundem à frigore contrahantur in paruitatem. Nam, vt ſemel dicam, moderati pulſus non ex hiſce tantum cauſis, ſed & ex cæteris præter naturam omnibus fiunt, cum ambæ, quæ in contrarias partes diſtrahunt eos, parem vim habeant: vnde falſo illos, qui in eum modum laborant, vulgus putat medicorum naturaliter comparatos eſſe: verum de his diffuſius dicam in commentarijs de præſagitione ex pulſibus. In præſentia hoc tãtum ſatis eſt declaraſſe (quod quidem ad hanc cõmentationem pertinet) omnes naturales pulſus, inter exceſſus medios moderatosq; eſſe: non tamẽ, quicunq; moderati ſunt, etiam naturales omnes eſſe. Rari quidem & tardi certe id genus omnes ſunt pulſus, maxime ſi ſuperior ſit frigiditas.

Pulſus quos Inſtrumentorum differentiæ cum Facultatis differentijs exiſtunt. CAP. 10.

SEd qñ & de his, quæ par erat, expoſuimus, deinceps inſtrumentorum differentias euariemus differentijs facultatis: †atq; illud in memoriã reuocemus, quot excellentiam caloris affectus ſequuntur pulſuum, tot etiam generãdi animalis ſpiritus vſus. †. Sic inſtrumentorũ durities coniuncta imbecillitati facultatis, paruos pulſus, & tardos, & crebros concitat: robori, paruos atq; crebros, non etiam tardos, immo longe interim iuſto celeriores: quod, quantum diſtẽtionis mediocritati propter duritiem organorum deficiat, tantum à celeritate reſarcitur & à crebritate. Si vero inſtrumentum molle ſit, facultas autem valida, maiores quidem manifeſto pulſus fiunt, at aliquanto tardiores rarioresq;. Quòd, ſi ad mollitudinem inſtrumentorum infirmitas adiuncta ſit facultatis, ſi quidem æquus vtriuſq; ſimulq; modicus fuerit à natura flexus, & moderatos videntur & naturales planè hi pulſus referre, præter quantum varient mollitudine: ſin valde immodicus ſit, parui & tardi & crebri fiunt. Haud aliter, ſi multo imbecillitas prępolleat: etenim tum quoque generantur parui, tardi, crebri. Verum, ſi ſuperior mollitudo ſit, accedunt pulſus ad moderatos, ꝙ facultas, cũ paulo, quã naturæ lex poſtulat, debilior ſit, nihil habeat obſtaculi, quin retineat & quantitatem diſtentionis, & qualitatem motus, ſicut cum incurrat in duritiem inſtrumentorum: ſiquidẽ cum impeditur ibi diſtentio, tum vero tanto fiunt neceſſario crebriores pulſus, quanto actio quoq; fiat imperfectior. Cũ autẽ facultas aliquãtum imbecilla, & molles tunicæ arteriarũ ſint, quia nihilo ſit tardior motus, neq; minor diſtẽtio, ideoq; ſatis vſui efficitur, nulla ſit pulſuum in crebritatẽ mutatio.

† *Aliter ex antiquis. illud prius in memoriã reuocãtes.*

†Hęc addũtur in quibuſdã codicib. antiquis ita vt, quot sũt vſus refrigerãdi animalis ſpiritus, tot etiam & generãdi & augẽdi ipſius: Exẽpli cauſa, celeritas & magnitudo ſunt cauſa refrigerãdi ſpiritus, eædem eiuſdẽ ſpiritus generandi & augendi cauſæ erunt.

A.l. 1. f. c. 6. fo. 4

Complexiones Omnium cauſarum Continentium. CAP. 11.

REſtat iam, vt oẽs ſimul cõmittamus continentium cauſarum differentias, & fiunt cõplexiones numero octo: duæ cũ remiſſa facultate pariter & vſu, modo mollius ſolito ſit inſtrumentum, modo durius: duæ alteræ, vbi langueſcat facultas, & vſus auctus ſit, inſtrumentaq; vel mollia

vel

A vel dura: præterea aliæ duæ, quando valida ſit facultas, ſed remiſſus vſus, vnà cum variante inſtrumentorum differentia: reliquæ duæ, cum valens facultas ſit, auctus vſus, accedatq; inſtrumentorum, quam diximus, differentia. Ac languida quidem facultate ſimul & remiſſo vſu, omnino in paruitatẽ & tarditatẽ mutantur in vtraq; differentia inſtrumentorũ pulſus: cæterũ non redduntur neceſſario crebri, vel rari: ſed viciſſim hoc pro inſtrumentorũ ijs differentia contingit, & pro quantitate offenſionis ſingularum cauſarũ cõtinentiũ. Nam, ſi parua facultatis offenſio ſit, nec inſignis inſtrumentorum duritia, nihil crebritate pulſus variant: nã, hoc docuimus ante, non pulſus modo, ſed oẽs planè actiones fieri crebriores ex defectu, qui accidit cuiq;. Iã defectũ vſu æſtimari, id ſupra expoſuimus. Cũ ergo remiſſus hic ſit paruaq; læſio facultatis, niſi per inſtrumentorũ nimiam duritiẽ, nihil deſiderabitur in actione. Atqui, ſi " facultas magnopere ſit læſa, modice remiſſus vſus, inſtrumenta bene dura euaſerint, non poterunt pulſus nõ fieri, ꝙ vſus poſtulat, minores, itaq; imperfectum ſimul officium, ac, quanto quidẽ imperfectius, tanto etiã crebrius. Iam vero nec ipſa horũ pulſuũ paruitas & tarditas poteſt perpetuo ſimilis eſſe: nã, prout facultas plus vel minus, aut vſus offenſus eſt, etiã pulſus ipſi, neceſſe eſt, plus vel minus ad paruitatẽ trãſeant & ad tarditatem: minores.n. redduntur & ob facultatis imbecillitatem, & ob vſum remiſſum, & duritiem inſtrumẽtorũ.

idem.f

B Hoc tñ pro quantitate alterationis cauſarũ, aut ſingularum, aut binarũ, aut vniuerſarũ affectarum plus vel minus habent: Singularum, vbi minimus factus pulſus ſit, vel vſu penitus remiſſo, vel inſtrumentis durioribus redditis, vel facultate prorſus infirma: valet.n. vel alterutrum eorum, vt dictum eſt, ſi oſtenſum ſit, minorem efficere pulſum: Binarũ, vt cũ prorſus factus paruus ſit, neutra tamen ex memoratis cauſis ſumme læſa ſit, ſed ú traq; earũ hactenus abſit ab extrema offenſione, vt pulſus, quẽ ambæ conſtituunt, perinde alteretur, atq; is, quẽ altera ſumme offenſa: Ita etiã, ſi tria genera cauſarũ ad vnũ concurrant pulſum conſtituendũ, inducãt interim tantã alterationem, quantam cõmittat etiã vna de illis maxime offenſa: quod memoria per omnẽ diſputationem tenendum eſt, vt ne falſus quiſpiam alterationem putet, quæ ex omnibus offenſis cauſis cõſtat, maiorẽ oportere ea eſſe, quã facit vna: valẽt enim, ſicut docuimus, vel de vna qualibet cauſa, quę prorſus lęſa ſit, ad vltimam pulſus deuenire alterationem. Facultatis igitur ad extremum deiectio minimos efficit pulſus, etiam ſi molles quidem tunicæ ſint inſtrumentorum, vrgeat autẽ vſus. Quare vel huius iterum operæpretium eſt in vniuerſum meminiſſe, ad pulſus extremos conſtituendos idẽtidem plures cauſas requiri, identidẽ ſatis eſſe vnã: nam maximus fieri ob facultatis ſummum robur nõ poſſit citra cæterarũ opem, minimus autẽ non nunꝗ ob imbecillitatem poſſit: & quod eo nouius eſt,

C licet reliquæ cauſæ frequenter diuerſiſſimum pulſum habeant peculiarem, tñ ex vnius earum victoria fit mutatio. Vincit autẽ aliàs alia: modo, verbi gratia, imbecillitas facultatis, ex qua ortus minimus pulſus eſt: modo inſtrumentorum durities: interdum remiſſio vſus. Nã, vt languida ſemel facultate, magnitudinem nec mollitudo inſtrumentorũ, nec incitatio vſus augeat, ſic inſtrumentis deſiccatis, nil conferet ad magnitudinem nec facultas valida, nec vſus incitatio. Et, vt per vnam cauſam, quæ offenſa omnino ſit, pulſuum ſæpe extrema mutatio accidit, ſic interdum, etiam ſi cõiunctæ ſint cunctę cauſæ ad vnũ pulſum generandũ, pulſus, quem conſtituunt, haudquaꝗ ſummã aſſequatur alterationẽ. Nam, ſi ſimul & imbecilla facultas, & dura ſint inſtrumenta, & verè etiam diſſolutus vſus, tametſi oẽs hæ valent cauſæ pulſum paruũ reddere, tñ ne ſic quidem minimum neceſſe eſt pulſum fieri: verum, ſi nec vlla inter illas ſumme læſa ſit, neque collectus ex omibus aceruus æquet maximam vnius offenſionem, non poterit fieri pulſus minimus. Quamobrem, vt dixi, ante omnia in pulſuum alterationibus attendenda quantitas eſt cauſarũ offenſionis. Sed de hoc etiã in libris de præſagitione ex pulſibus agemus. Nunc ad tertiam & quartam octo commemoratarũ cõiugationem digrediamur, atq; hic aliqñ dicendi finem faciamus de duabus primis: etenim, ſi quid ſit in ijs præteritum, facile ex ijs, quæ ante diximus, inuenies. Ergo, vbi langueſcat facultas,

A.l.1.f c.6.fo.

D vrgeat vſus, durumq; inſtrumentum ſit, potiſſimum ad crebritatem, deinde ad paruitatem, poſtea ad tarditatẽ pulſus videbis vergere: non neceſſario tñ nec perpetuo, nec etiam in quolibet illorum, nec ſimul concurrunt omnia. Siquidem, vbi læſæ inſigniter ſint oẽs cauſæ, minimi, & creberrimi, & tardi pulſus fiunt: tardi, ꝙ ſit infirma facultas: minimi, cum ob hanc, tum vero ob duritiam inſtrumentorũ: qui, ꝙ tales ſint, idcirco ſunt ijdem creberrimi, adeoq; quia impellit uſus: quinetiam citra eum, facultatis imbecillitas & inſtrumentorum durities coniunctæ minimos poſſunt creberrimosq; pulſus reddere. Huc ſi cumulus acceſſerit uis uſus, nõ paruum erit illud quidẽ ad exitum momentũ, nihilo tñ pulſus efficiet crebriores: cũ ſint uel ſine hoc frequentiſſimi. At, ſi offenſio ſit inſtrumentorum & facultatis parua, ac generationis eorum multus uſus, hi non erunt iuſto minores, nec tardiores, immo interdum manifeſte celeriores: maiores autẽ ſi non aperte, pares certe perſpicuo moderatis. Etenim, ubi multum inſtat uſus, quamuis ſit imbecillior iuſto facultas, celeriter mouetur: ac longe uero aucturus ultra celeritatem magnitudinem erat, ni duritięs impedimento ſit: nunc eo apertior euadit celeritas magnitudine, quòd huic nulli impedimento ſit paulo inſtrumentum durius ſolito: ac hoc magnitudini repugnat præter cætera. Crebri porrò in eo genere pulſus fiunt, ut uſus impleatur: qui quidẽ ſi etiam paulum diuertat ab natura, omnino parua, ut dignoſci uix poſſit, erit crebritas, ꝙ uſui tum ſatisfaciat celeritas & magnitudo. Et quid multis: in

hac coniugatione cõparanda cũ quantitate vſus functio eſt, quam per organa obit facultas. Quan- E
to.n. inferior functio vſu eſt, tantũ creſcit in crebritatem: contra, tanto minores fiunt & tardiores ita comparatis, quantum vel facultas vel inſtrumenta naturalem relinquãt modũ. At de cauſarum tertia variatione ſatis hæc ſunt. Accedamus iam ad quartam coniugationem, vbi infirma facultas eſt, & maior eſt vſus vnà cũ inſtrumentorũ mollitudine. Sanè in hac quoq;, ſi permultum vſus increſcat, & non multũ ab natura facultas diſcedat & inſtrumẽta, omnino lõge magis in magnitudinem increſcẽt pulſus, quã in celeritatẽ. Nam durities inſtrumẽtorũ in proxima ſuperiore complexione magnitudini diſtentionis reſiſtebat: in hac non tñ non officit diſtẽtioni mollities illorũ, ſed præ cæteris adiuuat etiã: itaq; iuſto maior planè pulſus erit, ſed non perinde celer aperte. Iam crebrior etiã iuſto erit is pulſus, nec tamẽ hic, perinde ac ille, tertij complexus, ꝙ vſui hic magis, ꝙ illic, ſatis fiat. Quòd ſi paululũ vſus & facultas à naturali ſtatu deflectant, inſtrumenta vero multum ad mollitiẽ deſciſcant, ad mediocritatẽ pulſus horũ affectuũ accedent, tum quantitate diſtentionis, tum motus qualitate, præterea quietis tempore: vna tñ occurſus mollitudine (nam hoc proprium ijs inſeparabile) excedent ſtatũ naturalem. Quòd, ſi nõ ita deflectant multũ vſus & inſtrumẽta, facultas autẽ vehementer laboret, tales pulſus bene parui erunt & crebri, modice vero tardi. Atq; hactenus ſatis etiam ſit de hac concurſione egiſſe. Conferamus nos iam ad proximas duas, quæ commune habẽt F
robur facultatis, vſumq; pulſuũ generandorum remiſſum, ſed diſtant inſtrumentis. Itaque altera illarum, in qua durũ inſtrumentũ eſt, valida facultas, minor vſus, minores planè pulſus creat, non tardiores tñ, nec crebriores neceſſario. Verum, ſi admodũ remiſſus ſit vſus, & dura modice inſtrumẽta, non minores modo, verum etiã perſpicuo tardiores rarioresq; fient. Sin vitium inſtrumẽtorum vincat vitium vſus, abunde fit is pulſus paruus, itaq; creber, eadẽq; de cauſa minus tardus illo prioris ſtatus: ſi.n. nec vſus completur, & imbẽcilla eſt facultas, non ita inſigniter fiet tardus. Atqui non completur vſus propter diſtentionis paruitatẽ, quæ quidem duritiẽ comitabatur inſtrumẽtorum: hæc.n. ſi mollia eſſent, non minor, quod animaduerti poſſet, foret naturali, niſi ſingulariter vſus ſit imminutus: & omnino hoc rarior apparebit, quo diſſolutior ſit vſus. Et vero etiã tardus aperte quidem in mutationibus inſignibus vſus, non aperte in minoribus. At, quando & ſatis de his concurſibus diſputauimus, ad reliquos iam duos accedamus: in quibus tunicæ arteriæ, vſu aucto, valente facultate, nunc molles ſunt, nunc duræ. At, molles ſi ſint, prorſus pulſus magni & celeres erunt: crebri non ſemper, ſed vbi immodicũ vſus ſit incrementũ: nam tũ quidẽ nec magnitudo diſtentionis, nec celeritas motus, cõplendo eſt vſui: vbi vero paruus exceſſus ſit, abunde vel ſola ſuppeditat magnitudo. Nã, ſi arteriarũ duræ ſint tunicæ, varie in eiuſcemodi ſtatibus mutantur pulſus. Parua.n. G
ſi durities ſit, ſed vſus inſignis mutatio, maiores, celeriores, crebrioresq;, ꝙ iuſtũ ſit, euadẽt. Sin autẽ æquo vtraq; cauſa interuallo deflexerit à natura, neutraq; admodũ lõgo, pares quidẽ naturalibus, ſed celeriores atq; crebriores fiunt. Iam, ſi inſignis offenſio uſus & inſtrumẽtorũ ſit, ut hæc plane duriora ſint reddita, ille urgeat nimiũ, celeriores etiamnum erũt moderatis, at minores ac crebriores.

Vſus Exercitationis in Cauſis pulſuum. CAP. 12.

QVia vero, quæ de his dicenda erant, diximus, ſupereſt, ut pulſum unum aliquem proponamus, in quo doceamus uſum & fructum huius exercitationis. Sit uero celer, quem peculiarem robori facultatis eſſe, uſuiq; urgenti, & mollitudini inſtrumentorum docuimus. Quonam hunc pacto, cum eum offenderimus, in uno ægroto explorabimus, quando ex una illarum cauſarum, quñ ex duabus, quando etiam ex omnibus natus ſit, ad hunc modum. Quando à ualida facultate uehemens non poteſt diſcludi, nec à mollibus inſtrumentis mollis, ſi cum neutro horum ſit celeritas coniuncta, ab uſu ſolo prouenit urgente. Vbi uero cum altero, omnino ex illo oritur, quod ſignum hoc ædit, & etiam neceſſario ex uſus incremento: oſtenſum.n. eſt ante, celeres pulſus nõ poſſe exiſtere, nec uero etiam magnos, niſi poſtulet uſus: at, quatenus ad robur uel imbecillitatem facultas tranſit, ex proprijs eius pulſibus dignoſcas, licet. Eadem eſt ratio in qualitate inſtrumento- H
rum: ut quam etiam, pulſus habeamus, qui prodant. Quantus autẽ generationis eorum ſit uſus, cõiectandum eſt atque colligendum ex commutatione magnitudinis, crebritatis, & celeritatis. Si.n. maximus pariter & creberrimus idem ſit, & celerrimus etiam, ſumme urget uſus: ſin magnus tantum, & paulo celerior, nec etiam maximus & creber, uſus nõ ſit magna immutatio. Etiam poterit ex alijs quoque ſignis citra pulſus, ut uſus habeat, præſciri. Siue.n. copioſus ſit calor, ſiue exhauriatur animalis ſpiritus, haud id magno negocio explorabis, quòd tactum calor non fugiat, & hercle ſæpenumero etiam ex forma difficultatis ſpirandi, ſitiq; prodatur, atque interno laborantis ſenſu: animalis autem ſpiritus conſumitur in exercitationibus & immodicis per halitum digeſtionibus, fluxionibuſq; intro uergentibus, quorum nihil eſt, quod medicum præterire poſſit. Nec hoc loco iſta longiorem quærunt orationem: neque, n. ad propoſitam commentationem, niſi obiter, ſed ad præſagitionem pertinet ea diſputatio. Attigimus autem hic eam, quo Archigeni oſtenderemus cum erraſſe ipſum in prodenda celeris pulſus origine, tum in promptu ſemper eſſe efficientis cauſæ inuentionem. Eritq; id ipſum ex ſequentibus multo apertius, ſi prius de origine narremus reliquorum pulſuum, ut inordinatorum, arrhythmorum, & inæqualium, quos uocant: præcipue ſi tales in arteriæ una diſtentione ſint.

Galeni

* In græcis eſt εὔρωστος, i. ualida.

GALENI DE CAVSIS PVLSVVM LIBER SECVNDVS

ARGVMENTVM LIBRI

Inæqualium pulsuum Causæ, ac Eorum quoque, qui Ordinem & rhythmum seruant vel euertunt, explicantur.

De causis Inæqualium pulsuum, ac primum de Inæqualitate ex Vsu. CAP. 1.

AC de vehementi quidem pulsu, & duro, atq; magno, præterea celeri, crebro,
cõtrarijsq; horũ, in primo libro explicauimus, quæ cuiusq; origo sit, & quot
indigeat causis, tum quemadmodum inter se conspirantibus: ad hæc, qui il-
lorum necessario efficientes comitẽtur causas, ac qui familiares quidem sint
B ijs, non consequantur tamen necessario. Reliquum est, de cęterorum pulsuũ
vt agamus generatione, atque primum inæqualium. Quia vero quidam de
his æqualitatem in arteriæ vno motu labefactant, alij in pluribus: quam me-
dici collectiuam inæqualitatem solent appellare: quoniam est lõge hæc aper-
tior inæqualitate vnius pulsus, satius primo loco sit de hac tractare. Sane comites sunt eiuscemo-
di pulsus, vt vno verbo dicam, inæqualis temperiei cordis, atque vitiorum instrumentorum vel
facultatis: nam aut oppilationes, aut compressiones, aut duritias, aut † nimios humores subse-
quuntur: vt nimios nunc humores accipias, qui ad facultatem æstimantur. At non satis est hoc de † πλῆθη.
illis nosse, sed sunt singulæ partes explicandæ, suisq; confirmandæ demonstrationibus. Itaque, cum
tres causæ sint continentes pulsuum generationis, instrumentum, facultas, vsus, non poterit ex
vsus alteratione constitui in pulsibus collectiua, quæ aperta sit, inæqualitas: q nec repente, nec cu-
mulate adeo vnquam immutari vsus possit, vt pulsus, verbi gratia, prior sit magnus, vel celer, vel
crebrior: alter tardus, vel paruus, vel rarus. Siue. n. augeatur innatus calor, siue imminuatur: siue
plus animalis spiritus, siue minus exhauriatur: horum nihil adeo affatim mutetur, vt inæquales ef-
ficiat pulsus. Id quod plane ex accessionibus in omnibus lenibus febribus perspicias, veluti ijs, quę
ex bubonibus concitantur, & synceris tertianis, ijsq; etiam, quæ ex adustione, vel frigore, vel quo-
C cunque alio eius generis oriuntur. Totum. n. inde vsq; à principio eorum tempus ad vigorem pro
incremento caloris pulsus conuertens in magnitudinem, celeritatem, crebritatemq;, nusquam se-
cundum pulsum clare à primo variat: verum, si multum temporis interponas, dilucide maior, ce-
lerior, crebrior apparet. E vestigio autem diuersus non videbitur, nisi quando ex illis, quæ com-
memorauimus, aliquod accesserit: vel nimij humores, illi, inquam, qui ad facultatem intelligũtur:
vel obstructio, vel compressio, vel durities instrumentorum, vel ipsius cordis aliqua inæqualis in-
temperies: quæ certe excedunt iam lenem morbum. Siquidem ipsis etiã valentibus, vbi lauerint,
vel exercitationem subierint, exhausto spiritu, calore aucto, maiores, celeriores, crebriores iusto,
videntur pulsus esse: at manifeste nunquam à primo differt secũdus. Si quis inæquales esse etiã eos
pulsus contendat, licet non videantur, hic, dum vsum nominum repudiat, nihil tñ ad doctrinam af-
fert lucis: neque enim, quos ratio esse collegit impares, eos solemus inæquales vocare, cæterũ quos
dilucide sensu comperimus tales esse. At vocaueris vel hos inæquales, verum hoc scito in sensibi-
libus inæqualitatibus, quæ ex alteratione vsus fiat, esse nullam. Ac fortasse quidem hæc sufficie-
bat dixisse ad probandum collectiuam, quam vocant, inæqualitatẽ variationi nunquã vsus succe-
dere: adijciamus tamen & hoc, quod animaduertitur non nunquã in ira, quando videtur & hæc in-
D nati caloris esse veluti quidam feruor. Sane habet inæquales interdum hæc quoque pulsus, non il-
los quidem sua sponte (semper. n. haberet tales) sed vbi adiunctus ad eam aliquis timor sit. Iure er- 1.f.2.d.3. fo.48.h
go varij tunc & inæquales apparent, cum non tantũ ab diuersis causis alterentur, sed etiã natura cõ-
trarijs: nã propter vindictæ cupiditatem alti, magni, celeres, vehementes: quia uero timor est ma-
ior accipiendi mali, q̃ spes dandi, parui, humiles, languidi, & tardi fiunt. Quare inuicem vtriq; pro
causæ præpollentis natura uidentur euariari: ac excellit modo ira, modo metus: quinimmo ipse
timor, si quidem ingens sit, q lædatur facultas, & alteretur usus, pulsus reddit inæquales. Quomo-
do ergo pulsus facultas affecta inæquales facit? nam hoc deinceps est dicendum. Quòd non im-
peret omnibus instrumentis: nam, cum imperat, cũctos similes efficit & pares: sicubi autem offen-
dat in agendo, & ueluti claudicet, ibi euertit qualitatem. Quod dico, diligenter attendendum est,
ne omni putes offensioni facultatis necessario succedere collectiuam inæqualitatem: nam aliter
se res habet: sed, cum per se infirma sit, creat pulsus non ita crebro inæquales: ubi uero ualida sit
sua sponte, opprimatur autem à copia humorum, aut plane contumacia habeat instrumenta, ibi il-
lam efficit inæqualitatem. Mentẽ meam exẽplo perspicies facilius. Ob oculos ponamus duos ho-
mines, qui incedunt pedetentim: sit alter robustissimus simul & florentissima ætate, uerum pon-
dus portet grauissimum: alter prorsus nihil baiulet, at ualde sit imbecillis ex morbo, aut ex sene-

*In manuscriptis quibusdã græcis cod. legitur πάντων. i. õibus. In aldino autẽ, πάντη. i. omnino.

ſtute:iam nec multum progrediantur hi nec celeriter:Itaq; nihil differēt in actione: ſed in eo dif- E
ferent,ꝙ ęquis plerunq; paſſibus procedet imbecillis:diuerſis validus ac inęqualibus,& aliás alijs.
Nam ille quidem,ne ſi cōtendat quidem,poterit vnquā vel magnam vel celerem actionem obire:
robuſtus vero etiam ferè perinde, interim tamen maiore alacritate celerius aliquantiſper & magis
aget,deinde ab onere preſſus ad primam tarditatem & actionis paruitatē redibit. Idem vſu venit
arteriarum actioni.Nam,cū eſt delapſa in imbecillitatem facultas inſignē,pulſus æduntur langui-
di,parui,tardi:ſin illa, quantum in ea eſt, valeat, ſed alia copia degrauetur, varios tum inæqualesq;
efficit:plurimos,cum graui onere preſſa ſit,languidos,& tardos,& paruos:cum leui,pleroſque ve-
hementes,celeres,magnos: cum vero nec admodum grauis nec nimium leuis offenſio ſit,ferè, vt in
copia,cōtrarios:vt nec plures poſſis dicere,nec pauciores vel vehementes eſſe imbecillibus,vel ma
gnos paruis,vel celeres tardis. Atque hunc in modum pulſus inæquales facultatis noxæ efficiunt.

Inſtrumentorum Vitia quomodo Inæquales pulſus efficiant. CAP. 2.

INſtrumentorum vitia in hunc modum. Vbi circumiectas regiones arteriæ, quæ ad hoc creatæ
ſunt,vt eam diſtentam excipiant,aliud corpus inſederit,non poſſunt per illud coarctatæ arterię
ſatis diſtendi.Itaq; ſingularum actionū defectio ſummam interim magnam coaceruat, vt longe ab
vſu abſit officium. Ibi iam violenter agere & vehementer facultas cogitur, reijcere & propellere F
illa ſtudens, quæ ſua inſtrumenta obſederunt, & motu prohibuerunt: vbi maiorem prioribus, &
vehementiorem,& etiam celeriorem neceſſe eſt pulſum euadere: crebrior non nunc primum, ſed
ſtatim à principio fuerat.Oſtendimus enim in ſuperiori libro imparium vſui actionum, neceſſa-
rio comitem eſſe crebritatem pulſuum.Itaque,ſi parem impetum facultas in omnibus, quæ conſe-
quuntur,diſtentionibus retineret,æque magni ſemper fierent,& vehementes,& celeres: nūc, quia
non ſeruat, ſed refert ſe ad priſtinum motum, varia hîc inæqualitas exiſtit & continua. Quo mi-
nus conſeruet,in cauſa eſt,ꝙ,cum nihil ferè proficiat,nequicꝗ defatiget. Ac,ſi humor ſit aliquis of-
fuſus arterijs,vehementibus & violentis motibus propulſus de loco in locum cogitur defluere, dū
in meatum impingat,qui educere ipſum poſſit,itaq; emanet ex corpore:vel etiam tempore tenua-
tus,aut totus reſolutus in halitum digeratur. Vbi diuerſa etiam & continens inæqualitas neceſſa-
rio fit: ꝙ nec pari copia humores perpetuo deinceps maneant, nec eaſdem coarctent arterias, ſed
ex partibus ſæpe ignobilioribus in nobiliores,atq; ex ijſdem rurſus migrent in ignobiliores. Quòd
ſi qua inflammatio,aut abſceſſus,aut ſcirrhus arterijs circunfuſa corpora afficiat,à quo comprimā-
tur & coarctentur, tum longioribus coguntur interuallis inæquales pulſus interpolare æquales:
ſemper enim earundem arteriarum premuntur eædem partes ab ijſdem vel paribus magnitudi- G
ne,vel ſimilibus tumoribus. Accidit etiam pulſuum inæqualitas interim ex ſanguinis copia, qui A.ibidem
aut in venas aut arterias ipſas ſit infuſus: at hæc quidem ſanguinis miſſione ſedatur facillime: ete-
nim copia illa in venis, arterias non ſecus, ac tumor præter naturam, vtpote ijs vicinas premit &
coarctat: vacuata per ſanguinis miſſionem, ilico venarum tumorem contrahit, ſtatimq; etiam lo-
cum arterijs amplum ad motum dat: vbi, quia ſolitam functionem nemine interpellante tenent,
ſimul cum ea æqualitatem naturalem pulſuum recuperant. At vero hic ſanguis,qui in arterijs eſt,
quemadmodum occupet ſpiritus riuos,quid refert narrare: potiſſimum ſi craſſus, vel lentus, vel
ſi extremis earum finibus ſit impactus:tunc enim,quia nec allicere ſpiritum, nec reddere valent,di
uerſas ſimul & difficillimas faciūt inæqualitates, præcipue ſi vel prope ipſum cor vel procul qui-
dem,ſed in nobiles partes impingant obſtruantq; illi ſucci. Quare, vt vno verbo dicam, cum aut
valide comprimuntur arteriæ,aut cū obſtruūtur,vt integra omnino facultas ſit, inæqualitas quædā
corripit pulſus. At,ſi facultas vnà ſit affecta cum eo affectu inſtrumētorū,clariſſimum eſt magis va
riam oportere inæqualitatem exiſtere: itemq; ſi ipſum cor infeſtet inæqualis intemperies, de qua
accuratiſſime in libris de præſagitione ſcribam. At vero, ſi inſtrumentorum illæſus ſtatus ſit, ſed
magnopere facultas infirma, inæqualitas illa,de qua iam diximus,non exiſtet,ſed mutila & decur- H
tata,quam vocant,inæqualitas:ab admotis enim digitis victa facultas,minores ſemper imbecillio-
resq; pulſus creat.Demonſtrationem oratio ampliorem non quærit,cū abunde in libris de digno-
ſcendis pulſibus declarauerim:quod vero refert ad hunc locum,hoc faciam, ut adijciam.

Pro Facultatis offenſione Aliæ atq; aliæ Inæqualitates oriuntur. CAP. 3.

FAcultatis, quæ creat pulſus, non eſt neceſſe imbecillitatem in omnibus affectionibus parem
eſſe:ſed in ea permagnus eſt exceſſus & defectus: nam prima quidem & parua minores, lan-
guidioresq;, non autem decurtatos pulſus facit: quæ uero eſt hac tanto maior, ut iam facultati
ſint oneri applicati digiti, hæc pulſuum decurtatorum author eſt. Sed, quia duplex eſt in his ip-
ſis differentia (quidam enim illorum ad priſtinum motum reuertūtur, quos decurtatos uocant re-
ciprocos:aliqui illic alicubi permanent) priores ſcito minorem annunciare imbecillitatem: adhuc
enim reſiſtit quodammodo facultas,& ueluti colligens ſe ipſam,& ſæpe concitans,magnitudinem
ita auget pulſuum: auget item contentionem. At,qui permanent in extrema paruitate nec omni-
no recipiunt ſeſe,languidiorem,ꝗ in his,oſtendunt facultatē eſſe. Sic,ſi prorſus deficiant,ſignifica-
bunt ultimam quandam imbecillitatem. Verum hæc explorari omnia applicandis digitis arte-
riæ,nequaquā ſuſpenſis,apertiſſimum eſt:nam,ſi eleuatis ijs & mox applicatis inueniamus in ſin-

gulis

A gulis applicationibus motum deficientem, veram abolitionem pulsus vocamus, non deficientem pulsum. Equidem longe abesse abolitionem puto à pulsu deficiente: illa enim velut est defectus, vt sensus quidem indicat, totius functionis: hic dimidiatæ amissio. Ergo, vbi admouenti digitos videatur motus exolutus, & tenenti applicatos paulatim prorsus desinat, eos pulsus vocamus deficiẽtes: illumq; statum medium numeramus inter decurtatos pulsus, & perfectam pulsus abolitionẽ: &, quanto decurtatis grauiorem, tanto leuiorem pulsus abolitione. Ac hi quidem tres status quantitate noxæ differunt. Quartus reciprocorum est decurtatorum, qui est omnium leuissimus. Quintus his addatur, intermittentium, qui præcedit deficientium statum: quod enim in vno aut altero erat, aut certe in numero pulsuum certo, id status deficientium in omnibus efficit. Manifestæ etiã ipsorum intermittentium differentiæ sunt: grauius enim facultas offensa est, vbi plures: leuius, vbi pauciores motus deficiunt. Iam vero intercurrentium, quos vocant, pulsuum affectio contraria est affectioni intermittentium: qui quidem item inter inæquales, qui aceruatim fiunt, sunt: inciduntq;, vbi facultas valens copia humorum, vel instrumentorum oppilatione impeditur. Vt ergo ad repellenda, quæ molestant, maiores sæpe, & vehementiores ædit, celerioresq; pulsus: ita plures quoque, in eiuscemodi præsertim statibus, atque alti pulsus fiunt, itaq; portendunt decretoriam excre-
B tionem. Porrò non solum facultatis infirmitas inducit intermittentem pulsum, sed & instrumentorum valida oppilatio, aut compressio, & constrictio: vbi in se nihil prorsus arteriæ allicere valeant. Hactenus de pulsuum inæqualitate collectiua satis dictum est.

Causæ Inæqualitatis Vnius pulsus. CAP. 4.

NVnc de inæqualitate vnius pulsus agendum est, cuius sunt cõplures singulares differentiæ. Has laborandum nobis est, vt ad vniuersales reducamus cũctas: quibus perspectis, etiam si quid desideretur singulare, ex ante dictis prompte reliqua inuenientur. Orationis etiam idem sit initium, quod in sermone de differentijs illorum fuit, vbi initium fecimus à diuidenda primum motus inæqualitate, qui vel interpellatur, vel perpetuus est, vel reciprocus. Ac nouem differentias docuimus fieri, cum distentionem arteriæ quies aliqua intersecans, totam eam in tria partiatur tempora. Ergo hîc singulas ordine consideremus, vt causas inueniamus: ac primo quidem loco, quam illarum primam exposuimus: cũ celeriter primũ concitata arteria, deinde parua interposita requiete, residuum deniq; addat distentioni tarde mota. Hoc.n.accidit, cũ vsus vrgeat, & facultas, quantum in ea est, obsequatur, sed aut ab vitio interrumpatur instrumentorum, aut ab humorum insigni abundantia: nã, ni interrumpatur vsquã distentio quiete, omnino magna sit: qualis nunquã, ni-
C si flagitet vsus, & morem gerat facultas, fiat. Nam paruã distentionem quiete intercipi non posse perspicias, si intelligas nullũ esse quenquã paruum pulsum, qui dissecari in partes duas, vt animaduertere possis, valeat: at hic vero, de quo nunc agimus, in duos manifestos est diuisus pulsus, alterum ante quietem, qui celer est: & alterum à quiete, qui tardus. Ac, si quidẽ insigni vterq; magnitudine præditus sit, tum erit totus ex maximis: sin minus, non paruus certe est prorsus, licet ex paruis quidem duobus constare intelligatur. Porrò facultatis robur prioris motus demonstrat celeritas, & vsum etiam vrgentem motus indicat ille secundum quietem: nam, si absq; eo esset, nunquam inceptum motum facultas absolueret: sed, vbi inhibitus primum motus eius esset, ibi desineret distentionem, vnumq; hunc faceret paruum pulsum. Quomodo millies in collectiuis inæqualitatibus paruum factum cernas pulsum, non quin moueri facultas possit, sed ꝙ impediatur: vnde sequentem sæpe maximum efficit, concitans, vt ita dicam, se ipsam, & veluti colligens, viresq; recuperans, deniq; omnem contentionem vimq; aduocans. Hoc autem cũ posset etiam hic moliri, quia non fecit, vsum declarauit vrgere. At vnde, ꝙ immodici humores, vel instrumentorũ compressio aut oppilatio motum impediant? primum hinc, ꝙ ualeat facultas, & usus instet: neq;.n.extra illa, quod noxã inducat, reliquũ quicquã sit. Deinde etiam ex ipsa natura illorũ: nam, siue copia sit hu-
D morum, quæ degrauet, nihil obstabit, quò minus in media distentione subsistat facultas, & quasi respiret, atque inde residuum apponat: siue sit valida instrumentorum obstructio, siue compressio uiolenta, retineri hactenus uerisimile est motum, quatenus spiritu deficitur locum distentionis impleturo. At, quia omnino consistere & retineri, omnino significat obstructas esse semitas spiritus, ideo etiam compressionem & obstructionem ualidam esse dicimus. Atq; hoc omnibus distentionibus commune est, quas quies diuidit: singulis autẽ separatim ea, quæ nunc exponemus: primæ, admodũ onerari à copia humorum facultatem, ubi ex abũdantia certe humorum gignatur is pulsus: posterior.n.motus, qui secundum quietem fit, cum prior esset celer, non posset tardus fieri, nisi oppressa tum & grauiter onerata facultas sit ab humorum copia. Contra est in altera differentia, in qua motus utrinq; celer est: uidetur.n.attollere facultas, & retinere contentionem, copiæq; humorum repugnare. Iam medius est inter utrunque status, ubi motus quoque secundus medius est inter celerem & tardum, quod est, moderatus. Hæ sunt distentionum quiete interpellatarum tres differentiæ. Alteræ tres sunt differentiæ, ubi priore motu tardo, alter trifariam uariet, ut aut tardus, aut celer, aut moderatus fiat. Sanè hîc quoque pessimus est, qui utrunq; motum tardũ habet: ac longe hoc commodior, in quo celer alter: medius inter utrunq;, ubi sit moderatus. Haud aliter, cum à primo motu moderato alter tribus modis conuertatur, commodiorem significabit statum

celer motus, pernicialiorem tardus, medium moderatus. Omnium harum nouem differentiarum, à quacunq; causa proficiscantur, quæ est vtroque motu tardo, deterrima est: commodissima, cuius celer est vterq; motus: media, in qua vterq; moderatus: iam aliæ, quæ intercedunt inter mediam & extremam vtranque, proportione. Quin etiam tempus hoc quietis, quo fit in quaque nouem harum differentiarum longius, hoc est deterius: è diuerso diuturnius motuum tempus meliorem declarat statum. Præterea vtriusq; distentionis magnitudo optima: contra pessima est paruitas. Similiter vehementia optima, remissio pessima. Quòd si omnia, quæ commemorauimus, mala in vno pulsu conueniant, hic illorum scilicet pessimus erit: contra, si omnia commoda, optimus. Ille enim, si copia humorum sit, quæ facultatem oneret, valde declarat superatam naturam esse: si oppilatio arteriarum, cum præcipuarum esse harum, nec remotarum longe à principio, tum hanc oppilationem indicat insignem esse: si compressio sit & constrictio, innuit arteriarum locum occupatum penè omnem. At vero commodissimus inter illos, cuius, inquam, vterque est motus celer magnus vehemens, ac quietis breue tempus, cum facultatem denunciabit superiorem abundantia humorum esse, tum oppilationes & compressiones arteriarum vel paruas, vel non in nobilioribus partibus, vel procul à principio. Sed hæc ad contemplationem proprie pertinent præsagiendi: nos, quòd non aliena à proposito erant, adscripsimus. F E

Continuorum Motuum, sed Disparis Celeritatis causæ. CAP. 5.

NVnc ad pulsus commentandos transeamus, qui totius distentionis habent quidem perpetuũ motum, non vniuersum tamen pari celeritate: de quibus in libro de differentijs pulsuũ abũde diximus, & quot omnes huius generis differentiæ sint, quotq; in quaq; earũ pulsus. Quominus horum hic numerus recensendus est, sed ad causas illorum accedamus, easq;, quo breuior tota disputatio sit, quoad eius assequi poterimus, generatim explicemus. Ac, qui iam inde ab initio ad finem vsq; in celeritatem insurgunt, minus onerari annunciant facultatem: qui contra, magis: verũtamen oppressa* quidem facultate nullus horum existit: siquidẽ omnes magni sunt, presertim quatenus in tria interualla, triaq; tempora aut quatuor, quæ sentiri possint, motus valet extendi. Est autẽ proprium ijs, qui in contraria affatim mutantur, non solũ grauari facultatẽ, sed etiam obstrui & premi instrumenta. In contraria affatim mutari dico, si, cum moueantur celeriter, subito fiant tardi: aut qui ex tardo primo motu euadant celeres. Oriuntur enim hi cum ex obstructionibus quibusdã & constrictionibus, sed minus difficilibus, quàm in intermittentibus: tum ex facultate ipsa copiosis humoribus onerata: minus illa tñ, quã in intermittentibus, etenim non æque magnum est incõmodũ mutari motum, ac impediri. Sed enim, huius generis inæqualitatis singuli pulsus qua re mutuo differant, quiq; inter eos exitialissimi sint, quiq; lenissimi, quiuis prõpte vel de vulgo, adminiculo illorum, quæ de intermittentibus tradidimus, inueniat: faciam tamen, vt in commentarijs de præsagitione ex pulsibus aperiam: nam proposita quidem disputatio non requirit iam eos, vt qui pro communi genere communes habeant generationis causas, de quibus modo dixi. G

* In græcis impressis legitur λυομένης. i. resoluta. in quibusdam vero manuscriptis, λυμαινομένης. i. vitiata. in alijs κωλυομένης. i. impedita, quod forte melius est.

Vibratorum & Dicrotorum pulsuum causæ. CAP. 6.

POrrò ad reliquum iam genus inæqualitatis in vna parte positæ, quos dicrotos pulsus vocamus, pergendum est. Hos diximus non posse esse, nisi vibrati sint: quam ob rem eorum causas nulla ratione exacte inuenias prius, quã vibrati causas accurate perspexeris. Fit autem hic, vbi valida sit facultas, instrumentum durum, vrgeatq; vsus: quorum certe vnũ si absit, nõ fiat vibratus: quæ.n. constituit eius generationem, est violenta distentio duræ arteriæ: nam, nisi ambo sint hæc coniuncta, non vibretur, & vndequaq; concutiatur. Quòd si arteria indurata sit sola, nec cogatur distendere eam plurimum facultas, nulla erit planè vibratio, sed hoc tñ, durus, quem vocãt, pulsus. Sin plurimũ dilatare arterias facultas studeat, illæ autẽ moderata mollitudine cõsequãtur, magnus tunc erit, non vibratus, minimeq; durus. Quare, si fiet, vt vibratus sit, planè distendere amplius eas, quàm possint, facultas molietur. Atqui, nisi ab vsu vrgeatur & compellatur, violentam facultas actionem nunquam obeat. Recte ergo robusta facultate diximus opus esse, induratis arterijs, atque vrgente vsu. Vt autem vrgeat, à qua'nam procedat causa, exponendum est: hoc enim minime est prætermittendum. vna est, vt sic dicam, finitima causa, cuius multæ autores sunt. Quæ tandem hæc vna est, & quæ multæ illæ: vna hæc est, cum vsum functio non impleat: multæ illæ huius autores, breuiter imbecillitas facultatis, instrumentorum contumacia, & maior vsus. At de proposito pulsuum genere demenda facultatis imbecillitas est, nanque eam probauimus firmam esse. Relinquitur igitur, vt vel vsu increscente, vel instrumentis renitentibus, vel vtrisque copulatis distentio in vibratis pulsibus non assequatur vsum. Atqui vsus abundantia caloris augetur, vel exhausto animali spiritu: contumacia instrumenta fiunt per oppilationes, compressiones, & duritiem: atque hæc durities existit, si inflammata sint, induruerint, desiccata sint refrigerata, contenta instrumenta. Itaque omnes iam inuenimus causas originis uibratorum pulsuum: nam, intemperata inæqualitas si progrediatur, augebit quidem uibrationem, non tamen causa est eorum generationis. Cæterum inæqualitas pulsuum in diuersis arteriæ partibus comitatur proxime talem intemperiem, quòd, ubi humidior simul & calidior sit pars arteriæ, maior illic citatiorq; fiat pulsus: ubi uel frigidior uel durior, ibidem minor & tardior. Iam etiam ad motum prius concita- A.ibid.f. H

tur

A tur pars illa prior, poſtea orditur altera. Quare ex eo cum augebit ſimul vibratos, tum erit finitima
cauſa inæqualis in partibus diuerſis arteriarum motus. Igitur pulſus, qui vocatur Dicrotus (vt tan
dem aliquãdo ad hunc veniamus) ad hũc modum fit. Vbi parte arteriæ, quam attingimus, duriores
ſint frigidioresq́ꝫ, itaq́ꝫ difficilius etiã moueantur partes vtrinqꝫ, quas nõ attingimus: ac deinde par-
tem mediam præ ipſis in diſtentione concitatam retrahant intro, iterumq́ꝫ ſecũ attollant: his, neceſ-
ſe eſt, feriatur tactus. Eiuſcemodi pulſus dicrotus eſt duntaxat, non autẽ vibratus perſpicue. Alter,
qui iuxta & ſatis vibratus eſt, & dicrotus, fit ad hunc modum. Vbi cum vibratione ſublatæ arteriæ
pars ea, quæ ſola cute tecta eſt, facile attollatur: aliæ autẽ vtrinqꝫ partes craſſitudine, numeroq́ꝫ one-
rentur corporum incumbentium, adeo vt ne motus quidem earum tangentibus occurrat: neceſſe
tum ex parte hac, quæ aperta eſt, omni iam ſublata, partes illas non manifeſtas, quę vtrinqꝫ ſunt, ad-
huc attolli: Itaque mediam, quæ delata iam dudum eſt, de integro vnà cũ illis, quæ vtrinque ſunt,
attolli ita, vt redeat & occurrat iterum foris ipſam tangentibus. Proinde conſtat eũ dicrotum futu-
rum, qui in eo tm̃ vincit vibratum, ꝙ motus inæqualitatem in magnis obtineat partibus arteriæ: cũ
enim pars, quæ digitis occurrit, omnis, niſi quatenus vibratur, æqualiter moueatur, ac partes ex
vtroqꝫ latere ab illa differant, efficitur dicrotus: vibratus, cui nihil ſuppetit amplius, quã ꝙ vibran-
B tur concutiunturq́ꝫ paulatim oẽs partes, motus in tam magnis partibus diuerſitate, quam habet di-
crotus, vacat. Planum eſt igitur ex prædictis dicrotum interim ex magna intemperie oriundũ eſſe,
paruaq́ꝫ duritie arteriæ in eum modum motæ: interim ex ingenti duritie coniuncta cum quadam
{imbecilli} intemperie, vel craſſitudine, vel abundantia humorum & carnis.

Caprizantis pulſus cauſæ. CAP. 7.

Ibid. fo. 48. h. a — CAprizanti" vero, quem vocant, hoc cum dicroto conuenit, ꝙ bis pulſat: non conuenit cauſa.
Neque.n. cum inſtrumentorũ duritia, neceſſe illi eſt, nec cũ intemperie vt coniungatur. Verũ,
vbi retineat facultas: quantum illa quidem præſtare poteſt contentionem natiuam, arceatur autẽ à
motu, vel ob humorum immodicam copiam, vel ob oppilationem vel cõpreſſionẽ inſtrumento-
rum: quies tunc diſtentionem interpellat. Iure itaque altera eius pars ſecundũ quietem robuſtior
illa, quæ eam antecedit, videtur. Siquidem, vbi ſeſe facultas, quæ prius fuit victa, collegit, vt ita di-
cam, & confirmauit, vireſq́ꝫ reparauit, imminet grauius, &, vt ſuperet reijciatq́ꝫ, quę moleſta ſunt,
contendit: id quod frequẽter facit. Quòd ſi in altero etiã impetu ſit inferior, fuerit is ſane caprizan-
te deterior pulſus. Nomen hic non eſt ſortitus: tametſi hos quidam oẽs, quorum continuitatem di-
ſtentionis interpellat quies, appellent caprizantes. Nos quidẽ de nominibus minime laboramus,
C niſi quatenus flagitet inſtitutionis perſpicuitas.

Vndoſorum pulſuum & Vermiculantium differentia & cauſæ. CAP. 8.

NVnc, quando res aperte declarata eſt, ad aliud genus digrediamur pulſuum inæqualiũ, quos
vndoſos, non nunquam etiam vermiculantes vocant. Diximus vero de his quoque ſola eos
diſtare quantitate, ſub vno tamen ambos genere poſitos eſſe: ac ſunt quidem in eorum numero, qui
id. 49. a — in diuerſis partibus arteriæ inæqualitatem, idq́ꝫ in vna diſtentione, habeant. Cauſæ" ſunt illorum
generationis, facultatis imbecillitas, vel copia humorum, vel ſumma inſtrumentorũ mollitudo: nã,
cum à principio in ſingulas arterias permeans cõtentio, pari firmitate totum attollere vas nequeat,
hic propinquior principi parti motum orditur primum, remotior ſerius: atqui, æqualiter ſi hoc
fiat per omnes arterias, eius ſemper prior pars prius videbitur moueri: veluti ſi fluente quopiam
per eas libere vel ſpiritu vel humore, pulſus contingeret effici. Quod quidem Eraſiſtratus perpe-
tuum autumat eſſe, in quo mentitur de rebus euidentibus: aliorum vero nullus non modo medico
rum, ſed nec philoſophorum, nec imperitorum: omnes enim clare cernunt omnes partes arteria-
rum eodem diſtendi tempore: raro & iam præter naturam, partes cordi viciniores moueri prius,
deinde longinquiores. At talis pulſus non vndoſus iam, nec vermiculans eſt: verum, cum ei hoc
D acceſſerit, vt, quod ſpeciem habet fluentis per arterias, remorari alicubi & ſubſiſtere videatur, quie
ſcereq́ꝫ: mox iterum fluere, iterumq́ꝫ retineri, atque per totam hoc arteriam accidere: is pulſus,
idem. b — vel vndoſus, vel" vermiculans eſt: nam, cum ſinguli motus ſemper terminentur quiete, ſeriem
veluti vndarum, vel vermis perrepentis ſpeciem contingit repræſentari. Si igitur {facultas}
à copia humorum oneretur, hæc moratur contentionem, ac interpellat, atque diffindit illic, quò
plurima confluxit. Itaque exiſtunt multæ diſtentiones in modum vndarum ſeſe mutuo excipien-
tes: atque, quo loci diuiſa contentio eſt, illic terminat vndam quies. Quòd ſi ipſa facultas etiã citra
humorem langueſcat ſola, nec vniuerſam poſſit arteriam diſtendere, ſed hoc particulatim faciat, &
tum exiſtent veluti vndarum quarundam multæ circumſcriptiones ſuccedentium mutuo diſtẽtio
num. Porrò, quod inter hos pulſus intereſt, & illos, quos copia humorum conſtituit, magnitudo
eſt: vnde hi ob paruitatem vermiculantes, ob magnitudinem illi vndoſi vocati ſunt. Et cauſam ha-
idem. — bent illi facultatis imbecillitatem, hi humorum abundantiam. Iam" conſequuntur etiam extremã
mollitudinem inſtrumentorum eiuſcemodi pulſus, ſimili modo, ac in mollibus ac tenellis virgis,
quæ cum ex vertice apprehenduntur, quædam partes, præcipue vicinæ parti prehenſæ, vnà attol-
luntur: quædã, cum flectuntur, adhuc demiſſæ manent & humi: at vero duris virgis & ſiccis hoc
non accidit: ſed, pari contentione ſi attollere velis, quacunque parte prehendas, tota ſimul attollitur.

Idem

Idem arterijs vsu venit, cum multa humiditate imbutæ sunt. Neque enim tum à principio conten E tionem æqualiter oibus partibus accipiunt, sed, quasi flecterentur & frangerentur, multis partibus dissecant: in eoq; vndosus plerũq;, non nunquã vermiculans erit. Nã validam facultatem hẽt vndosus, quippe magnas sic partes arteriarum poterit attollere: imbecilliorẽ vermiculans, ꝙ paruis in teruallis tũ contentio vincatur. Cæterum statim hunc necesse est inæqualem alioqui, & etiã intermittentẽ fieri: vt fit in hydropicis, quibus cum resistat adhuc contentio, quemadmodum inferius, vbi tractabimus de illis, dicemus, latus vndosusq; est: vbi vero sit victa, varie fit inæqualis. A.ibidem.b

Decurtatorum pulsuum causa. CAP. 9.

SEd, quia satis est dictum de his, de decurtatis iam agamus, qui imbecillitatẽ cõsequuntur facultatis, à qua pulsus creantur: cum enim à corde permeans in singulas arterias contentio magis ac magis in partibus remotioribus dissoluitur, minores tũ languidioresq; necessario earũ motus fiũt. Qui tandẽ igitur in partibus quidã principio propinquioribus inueniri aiunt non nunquã minores motus? neque enim hic poterimus dicere, contentionem, quæ ex principio oritur, in vicinioribus magis, ꝙ in remotioribus remitti. Equidem puto ijs aut propter arteriarum inæqualem situm eam speciẽ oblatam esse: aut, si planè vera prædicant, intemperiei inæqualitati origo omnium istorum pulsuum referenda accepta est: vt à principe parte facultas in arterias diffusa, partibus earum F temperatis merito vtatur melius, intemperatis deterius: siquidem instrumentum à pari robore eodemq;, si humiditate & calore sit modico temperatum, facilius ac magis mouetur: squalidum, aut nimium humidum, aut frigidum, lentius minusq;.

Innuentium & Circumnuentium pulsuum causæ. CAP. 10.

IGitur naturam innuentium & circumnuentium pulsuum simili rõne cõmentabimur. Possint forsitan pari modo ac simili aliquando fieri: nam sæpe luculenter mihi certe apparuerunt alijs de causis accidisse. Vbi.n. imbecilla sit facultas, corpora autem, quæ ambiunt arterias, marcescant: qua parte illorum maxime marcida, atq; eò leuissima, emicare motus possit, ibi etiã maxime elucescit eius magnitudo: cõparata.n. huius partis distentione alijs vtrinque minoribus, decurtatum in vtrisq; partibus motum ostendit. Hoc fieri in validissimis facultatibus nõ potest, † ꝙ immotã oportеat eam esse, ⁑ nec sustinere incumbentium corporum pondus, vt manifestam efficiat excellentiã distentionis in partibus nudioribus præ illis, quæ sunt in partibus oneratis.

† *Al. ex antiquis, quod facile superari eã oporteat.*

Inæqualitatis ex Situ arteriæ causæ. CAP. 11.

AT quomodo ex situ arteriæ fit pulsuum inæqualitas? hoc enim deesse orationi adhuc videtur. Qui vero aliter, ac dixit Hippocrates, ‖ qui de omni nos distortione in cõi docuit? Etenim vte G rus similiter, & spina, musculiq; distorquentur, cum in corporis illas partes tenduntur, in quas distorqueantur: sed, quia multæ causæ sunt, quæ tensionem inducunt, vniuersum plerisque veteribus medicis difficillimum fuit inuestigatu. Inflãmationes enim, scirrhi, abscessus, ac crudorum quorundam generatio tuberculorum, breuiter omnes præter naturam tumores, vicinas partes ad se retrahere valent. Præterea squalida siccitas, frigusq; immodicum, quiddam faciat in modum ge lu, & conuulsiua intentio: quorum aliàs aliud arterias distorquet. Præter cætera distorquere inæqualis intemperies censenda est.

De Art. com. 3. t. 100. 7°. 280. e

A.l.3. f. c. fol. 217.

Conuulsiui pulsus causæ. CAP. 12.

SEd, quando de his, quæ nobis visa sunt, exposuimus, iam de conuulsiuo pulsu etiã disputandũ est: qui nomen recte inuenit ex ipsa specie & affectu, quem solet denotare: tendi.n. ad vtrunque terminum arteriam putaueris, & statim corripit hominem conuulsio. At quis tandem hic scrupulus est, & ob quid propositus? Si, vt arteriarũ cor, sic neruorũ est fons, nihil est scrupuli, & frustra est propositus: sin aliud principiũ neruorũ, aliud arteriarum: atq; harum pulsus functio est, illorũ sensus & motus voluntarius: vt functionum illis nulla societas est, ita nec erit affectuum. An vero errant in eo & mentiuntur, qui putarunt illis nullum cõmercium esse? Nam princeps quidẽ huius H placiti diuinus ille Hippocrates, ‖ Confluxio vna, inquit, est, conspiratio vna, omnia omnibus cõ- » sentiunt, natura cõis: nam, nisi hoc esset, duo animalia esset, nec vnum, quisque nostrũ. Nunc arte- » rias magnas cor cerebro vinculum societatis transmittit, cerebrũ neruos cordi: qui ꝗꝗ non magni sint, mãdatum tamen rationis possunt perficere. Ad hæc singulis arterijs fibræ à neruis deductæ ad societatem veniunt, per quas se sinunt mutuo in consensum venire, non modo actionũ, sed affectuũ etiam. Nec iam quicquam habet admirationis, si, cum vniuersum neruosum genus coniunctũ cũ arterijs sit, singuliq; eorum ramuli sibi mutuo immisti, principiaq; (vt dictum est) inter se coniuncta sint, communis appareat affectus.

In libro de Alimento.

Causæ Alti humilis, Lati angusti, Longi & breuis pulsus, CAP. 13.

SEd, quia de conuulsiuo pulsu diximus, residuum ad commentationem omnium inæqualitatũ adijciam. Superest nimirum, quemadmodum alti humiles, lati angusti, longi & breues pulsus fiant: maximus est.n. horũ numerus, & variant maxime oẽs inæqualitates cũ in vno pulsu, tum vero longe magis in aceruo. Accidit autẽ tale quippiã, dũ distenduntur arteriæ, & in valentibus oibus & ægrotis plerisque, vt supernam ipsam superficiem moueri clarius sentiamus, quàm partes obliquas, quod propior illa sit nostrum tactum, & congrediatur minus multis interpositis corporibus:

partes

A partes ex vtroque latere huius cum remotiores ſunt, tum pluribus corporibus, quę interpoſita ſunt indutæ. Proinde ipſe naturalis pulſus, ſi diligenter expendas, altior eſt: ꝙ deficiat ſemper eius in latum motus, præpolleat autem motus in altum. Verum, quia menſura nobis hæc eſt, reliquorumq; regula aliorum, nec altum eum, nec anguſtum appellamus: ſed, vt par eſt, & poſtulat æquitas, moderatum, & inter oẽs exceſſus mediũ. Cui quia aſſueti nos ſumus, & vnà cum eo creuimus, ac ſępe eum inuenimus, non in ſanis modo, ſed & in ægrotis facile cognoſcimus, qui ſuperantur ab eo, & qui eum ſuperant in quacunque dimenſione: etenim longus & breuis ad hunc collatus dicitur. Ac, quicunque non eſt in hoc verſatus, nõ tantũ non alti humilis, lati anguſti, ſit probus explorator, ſed nec longi & breuis. Nam, vt hominem dicimus aliquem vndequaque moderatum, non obuia illa ad ſenſum paritate longum, cum lato & profundo comparantes, ſed paritate in poteſtate: neque enim tam eſt quiſquam breuis, vt concedat longitudo latitudini: ſic vocamus moderatum pulſum, naturalem proportionem & mediocritatem, normam æqualitatis, non ſenſum facientes. In hoc omnino longitudo præſtat profunditati, atq; hæc latitudini. Nam, ſi ipſam ſolam arteriam fingamus omnibus circumiectis corporibus nudatam, æquabit profunditatem latitudo: atq; adeo in ea certe nec dicere poterimus quidem, quæ latitudo, quæ profunditas ſit: ſed, ſicut vndique ſibi eſt ſi-
B mile corpus planè circulare, ita nulla dimenſionum differentia eſt. At, ſi in alio ſit corpore ea collocata, deorſum iam dicetur, quibus partibus ſuſtentatur & defixa eſt: ſurſum, quod eſt è regione: quod interponitur his interuallis ex imo ſurſum, intelligunt altitudinem: & deſuper deorſum, profunditatem: vbi autẽ altitudo & latitudo eſt, illic alterutra dimenſionũ profunditas & latitudo eſt. Quòd ſi non tantum fulciatur aliqua parte, ſed etiam ex ipſis obliquis partibus & ſuperioribus cõplectatur quædam corpora, planiſſime partes, quas per pauciora tegmenta contingimus, apertiorem motum, quàm quæ tangimus per plura, ædent. Atqui, quæ arteriæ ſub cute poſitæ ſunt (tales autẽ ſunt, quas dignoſcendis pulſibus attingimus) harum ſuperiorem partem interpoſita ſola cute tangimus: partes vtrinq; alias, quantũ recedunt in obliquũ, tanto per longius interuallũ & per plura interpoſita corpora. Qua neceſſitate fit, vt omnis pulſus, qui naturalis ſit, ſi mutuo compares dimenſiones, ſit ſemper longior: vocatur autẽ moderatus & aliorũ regula, vt Polycleti regula: nã, vt, cũ alias ſtatuas ad hanc conferimus, craſſas graciles, latas & anguſtas vocamus, aut ſi quo alio exceſſus nomine: ſic pulſus, cum naturali comparantes, altos humiles, latos anguſtos, longos breues, craſſos graciles, magnos atq; paruos appellamus. At quæ nam ſunt cauſæ, vnde oriantur? quod inſtitueramus dicere. Ad manum erat quidem, vt in inſtrumentorũ intemperiem inæqualẽ cauſam
C conferremus, aut in diſtortionem ſitus: ſiquidem, quemadmodũ appareant in eiuſmodi affectibus motus inæquales, declaratum eſt. Sed altos ego in ira, & ante iudicationes comperio fieri: latos plurimum in decretorijs excretionibus. Non poſſum igitur inſtrumentorum iam intemperiem, aut diſtortum ſitum ſolos in culpa ponere: ſanè quidem interim etiã de aliqua harum cauſarum incidat. Verum plerique affectus, in quibus inueniuntur eiuſcemodi pulſus, ſunt expertes cauſarum, quas diximus: neq; enim temperamenti inæqualitas, quæ immutat adeo naturã inſtrumentorũ, vt inæquales efficiat pulſus: nec vero ſitus immutatio vnq̃ inueniatur citra ingentem noxã, tẽpusq; longũ: quorum ſuppetit nihil nec iratis, nec modo iudicatis, nec iam iamq; iudicandis. Sed, quod illis accidit, hoc eſt. Magnũ pulſum {natura} creat iratis & iudicandis: non tamen, quanto quicquid maius euadit, tantũ etiã animaduertitur: motus.n. in altũ & diſtẽtio arteriæ, quouſq; progrediatur, vniuerſa conſpicua eſt: motus obliquus ferè occultatur, eodẽ ſcilicet modo, quo inculpata valetudine præditis ſemper oſtendimus præpollere motum in altũ. Itaque memores illius ſtatus pulſuũ, quos moderatos appellamus, ſi iam cõperiamus bene auctã altitudinẽ motus, nec multũ latitudinem, ſed omnino parum, vel nihil prorſus, recte vocamus eos pulſus altos. Quòd ſi manifeſtũ accedat incrementum latitudini, magnos ſimul & altos vocamus: ſin omnino obſcurum, altos tan-
D tum. Si ambo increuerint altitudo & latitudo, ſed non multũ latitudinẽ vincat altitudo, hos vocamus magnos tantũ: cum.n. eadem proportione altitudo adaucta vincat latitudinem, qua etiã in naturali pulſu ſuperaret, eandem ſpeciem, ac moderatus, quem vocant, retineat hic, oportet. Itaque non altus, vt nec ille, ſed maior tantũ illo videtur: ſiquidem eorum, quæ eandem ſeruant formam, non decet vnum moderatum, alterum vocare altum: ſed, ſi eádem vndequaque proportione alter creuit, maiorem tantũ. Quinetiam in longitudine eádem eſt ratio: quæ, cum eádem proportione augetur, qua profunditas & latitudo, vniuerſum pulſum, vti diximus modo, maiorem repræſentat. Vnde, vt magnus fiat pulſus, non requiritur, vt planè pares ſint motus, qui in tribus dimenſionibus augentur, verũ vt proportione ſint æquales. Quare, qui triti ſunt in naturali proportione, nullo negocio, quantũ acceſſio diſceſſit à proportione, perſpicient. Hoc pacto generantur propoſiti pulſus. Reſtat, vt cauſas aperiamus, quamobrem naturalis eorum proportio conſtare vel perire ſolet. Conſtat ſanè, vbi nulla præter naturam inſignis in craſſitudinẽ mutatio, aut in gracilitatem corporis fiat: præterea nec ſiccitas immodica, vel humiditas, vel neceſſitas quædam maximæ prorſus diſtentionis: perit vero atq; conturbatur, cuiuſpiã horũ præſentia. Exempli gratia: Reliqua omnia ſe recte habeant, facultas autẽ compellatur ita magnam diſtentionem facere, vt eius tumorem circũiecta arterijs loca non capiant: in eo vtique ſtatu, vt alia ſint inculpata omnia, altus pulſus ap-

pareat,

pareat,oportet.Dum.n.in eam attollitur magnitudinē distentio arteriæ,vt non dum coarctetur,na- E
turalem tuebitur trium dimensionum proportionem: ac coarctata, tantū detrahet de illa dimensio-
ne, quantum progressu prohibita est. Quocirca iratis,licet corpore sint optime comparato,fit pul-
sus altus: distentionis enim summū excessum ne is quidem cōmode ferat habitus: sed iam ex imo
premitur,& ex obliquo arteria. Sola ergo pars illius ea,quæ instrata sola cute est, omnem calo rem
excipit. Vbi vero in alijs omnibus impedita distentio sit, pars autem eius duntaxat superna serue-
tur soluta & libera,non poterit illius motus non præstare cæteris,quod aliud erat nihil,ac altus pul-
sus. Quia porrò valentibus cunctis, & ægrotantibus plerisq;, in maximis distentionibus arteria-
rum manifestarum, quas tangimus, partes comprimuntur aliæ omnes, & in angustum coguntur,
ac suo motu libero prohibentur: partes autem eminentes, liberum obtinent & dissolutū motum:
hinc factum est, vt obseruauerint medici & scriptis prodiderint pulsum iratorum altum esse. Qui
certe aut rarum exemplū non animaduerterunt, aut negligenter attenderunt, aut hunc duxerunt
singulis affectibus pulsum proprium,quem cum ijs cernerent frequenter esse coniunctum. Qui-
dam etiam vltro rara exempla,vbi causa deficiuntur, reticent, quos hoc sane nomine accuses,si alia
omnia ignoscas: ita enim scitu digna infinita prætéribuntur. Quin veritatis studiosus omne debet,
quod conspiciat,etiā si eum angat causa, sedulo exponere. At quod tandem est illud euidens exē- F
plum? Multis gracili corpore, nec facultate admodum firma, pulsus, si irascantur, magni, & non
alti videntur esse. Quæ vero tandem huius est causa? neque enim multum videtur ab illis, quæ ini-
tio iam posita sunt, abesse: siquidem robur facultatis diximus esse tantū debere in altis pulsibus,
vt maximam distentionem possit moliri, nec loca cingentia arterias capere eam valeant. Quod si
est, in cōmemoratos affectus planissimum est non posse altum pulsum incidere: cum nec valeat fa
cultas, & circum arterias loca sint amplissima ex marcore. Sed, hæc quando nec opinato inuenta
est, apertum arbitror simul cum hac esse, quænam latorum pulsuum sit causa: nam, cum naturali
robore facultas aliquatenus deficiatur, & latitudo sit insignis locorum, pondusq; accedat arterijs
ex superioribus partibus,hic pulsus collatus ad moderatum latior est. Pondus hoc, quod accessit,
sæpe sunt ipsius cutis rugæ: quod accidit senibus, & gracilibus,qui tamen habitu non sunt deficca
to: de quo genere sunt, & qui recenter sunt iudicati. Sæpe etiā ex humiditate, præcipue si irrigua
sint ipsa corpora arteriarū,vt fit in hydropicis: partes enim earū, quæ in summo cacumine sunt po-
sitæ,delabuntur demittunturq; partim in ipsam arteriarum cauitatem, partim in obliquum. Qua-
re hactenus ascensu,necesse est,pulsus prohibeantur,quatenus infra arteriæ dorsum demittitur. Ac
nimirum latitudinem iam bifariam oportet præpollere,tum quòd in obliquum dilabantur arteriæ G
partes,ac cōprimant,atque eò inferiorem regionem dilatent: tum vero quod imminuta ipsa altitu-
do sit: quarum certe vel altera reddere pulsum latū valeat, aut imminuta altitudo, aut latitudo au-
cta: quia vero ambæ coniunctæ sunt, hinc clara in eiusce modi affectibus & ampla conspicitur lati
tudo. Quomodo iam pulsus fit longus, quē vocant? inuenitur enim motus non nunquā, qui qua-
tuor digitis occurrat, sed ita angustus & non profundus, vt speciē referat subtilis fidis. At ne hoc
quidem ex ijs, quæ diximus, inuentu difficile est: siue enim fidem tenuem quandā occursus, siue
pilum repræsentet, durities ex eo arteriarum tunicæ ingens significatur. Verū non ea modo, du-
rus enim tantū pulsus fit: immo,quia angustus humilisq; est, oportet imbecilliorem facultatē esse,
q̃ quæ magna vi instrumentū distendere propter duritię contumax possit. Quid iam, si hoc verū
est,num & longus continuo is pulsus est? an huius etiā causam inuenerimus,si affectus cōmemore-
mus, qui præditi eo pulsu sunt? Qui tandē sunt illi affectus? habitus corporis tenuis, circuntenta,
aliquantoq; siccior cutis: proinde, si laxa & crassa magnam partem motus tegit, tenuis contentaq;
prorsus omnem conseruat. Vnde liquet conspirare gracilitatem totius habitus oportere, & duri-
tiem cutis,ad hæc duritiem instrumentorū,tum imbecillitatē facultatis, non vltimam tamen: per-
diderit enim sic pulsum homo, non longū habuerit, omnino enim non attollit in sensibilem motū H
facultas prorsus languida ne vas quidē molle,nedum durū. Sanè per excellentiā longus pulsus hoc
nomen fortitus est: propriū autē nomen est tenuis, & gracilis. Qui absolute est & proprie longus,
cum quo quantitatē non concipimus dimensionū duarum reliquarū,aut ex corporis tenuitate,aut
ex sua ipsius magnitudine talis euadit. Porrò autē breuis fit, vbi in parte quapiā parua, arteria sola
cute muniatur,& partes ex vtroque illius latere omnes in profundū affatim demergantur: nanque
pars eius illa sublimis,quæ subter cutem est,aperte omnē motū prodat, oportet: profundæ contra,
q̄ multa obiecta sint corpora,occultentur. Hoc multis sponte suppetitat: in morbosis affectibus, sa-
nè paucis, cum in situ distorqueatur aliquo modo arteria, ac parua sit eius pars conspicua, reliquæ
intro oēs in profundū depressæ sint. Est vero & hic pulsus de illis, qui breues per excellentiā dicun
tur: nā propriū huius nomen est,crassus,& turgidus: quandoquidē, qui simpliciter breuis est, vel
ex corpulentia nascitur,vel ex paruitate. Percurri iam omnes pene, quæ inæqualitatem inducunt,
causas: quòd si qua res parua prætérita sit, facile inuenias ex cōmemoratis.

Ordinati & Inordinati causæ. CAP. 14.

PRoximum est,vt de inordinatis, & ordinatis dicamus. Hi pulsus, quando inæquales omnes
sunt,commode docuimus in libris de differentijs pulsuum: sed in eo variant, quod paritatem
in

A in certis orbibus tueantur, illi confusi vndequaque sint. Hoc in cōi vnū breue caput de oībus ijs cognoscendum est, causam, quæcunq; inæqualitatem efficiat, semper firmam in ordinatis & fixā esse: in pulsibus inordinatis, non fixam. Insuper ordo, vt æqualitas, naturæ, si quid aliud, familiaris est: quare, si alterum eorum sit conturbatum, minorem designat offensam: sin vtrunq;, maiorem: concurrunt autē in inordinatis ambo: alterum in ordinatis, qui inæquales sunt.

Rhythmorum Mutatorum causæ. CAP. 15.

PORrò & mutationum rhythmorum causas (hæ.n. restant explicandæ) si persequare superiora, facile inuenias. Si.n. rectè demonstratum est allici per distentiones arteriarum aeream quādam substantiam: in contractionibus autē excrementa excerni, & quasi fuligines adustorū humorum: necesse est, cum distentionis vsus instet, maiorem fieri celerioremq; distentionē: cum contractionis, contractionem. Quamobrem, quibus in ætatibus multi humores insumuntur, quę sunt vsque ad iuuentutem, in his parum distentio cedit contractioni: in quibus paucissimi, quod in senibus fit, longe in his maius est contractionis tēpore distētionis tēpus: siquidē difflatus per totum corpus contractionis est arteriarum munus. In distentionibus enim in se attrahunt, vt alijs omnibus B osculis, ita illis etiā, quæ ad cutem pertinent: nihil ergo hic quicquā ex corpore excernitur, immo vero prorsus intro trahitur. Contrà in contractionibus excernitur, attrahitur aūt nihil. Iam, in quibus ætatibus humores natura nō ad nutrimentū modo, sed etiā ad incrementū conficit, in his excrementa oportere magis affluere, in aperto est: semper.n. quantitati confectorum succorum quantitas respondet excrementorum. Proinde, vbi plurimi conficiuntur, illic plurima sunt excrementa: &, vbi plurima excrementa, perpetua hic & multa opus est euacuatione: vt.s. in ventris & vesicæ excrementis fit. Cæterum horum excretiones perspicimus sensibus: excrementorū vero euacuationes in arterijs, assequitur ratio. Ac miror, ecquis erit, qui aut per externam superficiem negabit arterias vacuari, aut non, quo diximus, modo. Demonstraui aūt hæc, quoad eius res postularet, in libro de vsu pulsuum: ad propositam disputationem hæc satis sunt.

GALENI DE CAVSIS PVLSVVM LIBER TERTIVS.

C

ARGVMENTVM LIBRI.

Agit de Naturalibus ac Non naturalibus (quas vocant) Causis, quæ non per se, sed continentibus ac primis mutatis, causæ pulsuum dicuntur: Apponuntur capita ex Introductorio pulsuum, & explicantur.

Quid actum Superioribus libris, Quid hîc agendum. CAP. 1.

POstquam de pulsuum alterationibus, quæ ex primis & præcipuis causis proficiscuntur, satis superiori sermone disputauimus, illas nunc explicabimus, quæ ab alijs omnibus fiunt: quæ non per se planè, sed ꝙ mutent primas, causæ pulsuū vocant. Hæ aūt quia partim præter naturā sunt, partim naturales, partim etiā inter has mediæ, quas nō naturales vocant, vt ab naturalibus exordiamur, par est, eodemq; ordine dicamus, quē in libro tyronibus descripto instituimus. Nā præter alia, enarrabuntur etiā, quæ illic rectè tradidimus: simulq; D ostendent, quæ congrue illic sunt præterita. Ac reliquimus quædā prorsus: aliqua hactenus, vt nō distinctè explicaremus: quicquid.n. initiatis huic cōmentationi allaturū erat obscuritatem, hoc visum est præterire: potissimū autē omissa est causarū explicatio. Præstabat.n. initiatis in ipsis exerceri operibus primū per experientiam: deinde vniuersam aliquando perdiscere rōne essentiam rei. Itaq;, vt exercitatis iam illis, & assequentibus absolutiorem narrationem, hanc lucubrationem conscripsi: quæ prioribus duobus cōmentarijs, quantum de causis, quas continentes appellant, satis erat, disseruit: duobus reliquis hoc & proximo, cætera omnia plana faciet. Itaque ingrediamur narrationē, ac singula capita, quæ in illo libro cōscripsimus, proponamus, eaq; inde interpretemur. Primum ex ijs, quæ accommodata instituto nostro sunt, hoc sit.

Virorum pulsus. CAP. 2.

VIri mulieribus pulsum fere habēt lōge tū maiorē, tū vehementiorē, paulo tardiorem, satisq; rariorē.

Hoc est caput. Cur autem accommodatior hæc oratio sit, vt primo loco referatur, in illo libro est explicatum. Itaque, quia non est nostri instituti sæpius de rebus ijsdem scribere, ad causas iam pergendum est: declarandumq;, quæ imponatur necessitas naturæ rei, quamobrem virorum & mulierum pulsus aliter atque aliter comparati sint, ad hunc modum. Quandoquidem " calidior & siccior fœmina mas est, vt præstantissimi quique senserunt veterum medicorum & philosophorum,

A.1. primæ P cā.f.567.c

loſophorum, noſq́ȝ aliàs demonſtrauimus: vſum generationis pulſuum, & inſtrumentorum præ- E
parationem differre in illis oportet: ꝙ ſi hæc, tum ipſos etiã pulſus: etenim copioſo calori, in ſupe-
rioribus libris oſtendi magnum pulſum familiarem eſſe. Itaque, ſi calidior mas fœmina eſt, etiã pul
ſus ſtatim habebit maiores: ſi multo calidior, multo maiores: at.n. tum calidior, tum multo eſt cali-
dior, proinde & maiores, & multo maiores pulſus obtinebit. Nam calidiorem eſſe, cum in libris,
quos de temperamentis iam ædidimus, tum vero antea etiam in veterum ſcriptis, ſatis probatũ eſt:
iam vero multo calidiorem, id non dum nec nos, nec quiſquam demonſtrauit alius: quare faciun-
dum nunc id nobis eſt, vt demonſtremus, alioqui nequaquam conſtituta erit & confirmata tota
oratio. Primum initium capitis commemorandum eſt, atq; ipſum totum legendũ, ſingulaq́ȝ ver-
ba attendenda. Nam quid dicit? Viri mulieribus pulſum fere habent longe tum maiorem. Quid
hoc ſit /fere/ ſumma diligentia expendendum eſt: certe.n. non temere quidem appoſitum eſt, ſed
totum firmamentum in eo & cardo verſatur orationis. Nã, quia nec inde ab initio perinde nos tem
perati omnes ſumus, nec vitæ inſtitutis iiſdem nec victu vſi, vniuerſalis affirmatio tollitur: cum in-
ueniri interim poſſit mulier, cuius non ſolum nõ multo minor pulſus, ſed omnino ne paruus qui-
dem ſit, nec par, ſed planè etiã, quàm quorundã virorum, maior. Fac, virum mihi fingas natura pi-
tuitoſiore: frigidum hoc erit temperamentum humidumq́ȝ, ſi cum muliere conferas natura bilio- F
ſiore .i. calidiore & ſicciore. Nec hic conſiſtamus, ſed incolat ille Pontum, hæc Ægyptum: præterea
vir in vmbra viuat, & ocio, ac multis in delitiis, molliterq́ȝ: mulier ruri agat, ac multa in exercitatio-
nibus ſit, & victu vtatur modico: huius mulieris pulſus, q̃ viri, maior erit. Verum, ſi, vt poſtulat na
tura, viuentem vtrunq; obſerues, & in ſua propria ab initio temperatura cõſtitutum, vnaq́ȝ & eadẽ
cõmorantem in regione, non maior tantũ, ſed multo etiã maior ſit huius viri pulſus: nam pro natu-
rali quidem temperamento, maior tm̃, non multo maior erit. Verum, cum acceſſit à peculiaribus
vitæ inſtitutis vtrique differentia: illa in ocio viuat, hic in multis laboribus: multo ſanè ita calidior
vir efficitur, itaq́ȝ pulſibus eſt multo, quàm mulier, maioribus. Additum eſt autẽ capiti /fere/ quod
ſagacioribus tyronibus pro ſtimulo quodam excitante eſt, & ad totius rei perſcrutandam naturam
inſtigante. Statim.n. de naturali differentia viri & mulieris meditabuntur, & intuebuntur vniuer-
ſum genus in omnibus animantibus maſculinum valentius fœminino eſſe: atque fœmellæ eſſe of-
ficia concipere, lactareq́ȝ, deniq; fœtus naturales educare: maris vero nutrimenta iis ſuppeditare,
&, ſi petantur inſidiis, defendere. Vnde perſpicient ſemper differẽtiam, vt maris ad fœmellam, ma A.l.1.f.2.l.3.
iores tm̃ pulſus creare: at differentiam, vt viri ad mulierem, multo maiores: Sic etiam vehementio- c.7.fol.4.b
res tantum, ſi naturam ſpectes, pulſus marium: longe vero vehementiores virorum præ vt mulie- G
rum: quia contentionem illis naturalem in laboribus creſcere oportet: his, quia ociantur, remitti.
Horum etiam ſi aperte nihil tua ſponte inueneris, at in opinionem eorum inquirendo venies: aut
certe, veluti ſiti eorum ardens, quæ cupis inuenire, neq; dum inueniſti, ſi ad magiſtrum, qui docere
ea valeat, applicaueris, & citiſſime diſces, & optime memoria complectére. Atque hæc ſic habent.
Robur iam facultatis, quod maribus adeſt, conferet aliquid & ipſum pulſibus magnitudinis: qua-
re non ſolum ex caloris abundantia, verũ etiam ex robore, marium maiores pulſus fient. Sed hoc
etiam in libro primo probaui, validis facultatibus eſſe magnos pulſus peculiares. Quid iam, viri
nunquid hactenus tantum à mulieribus diſtant in cauſis pulſuum: an etiam momentum vtriſque
ex corporis habitu non leue accedit? Illi enim totum corpus ad perſpiratum habent probe compa-
ratum, purum, excrementis vacuum, non compreſſum: His contra arctæ inter vaſa regiones ſunt, A.l.1.f.2.l.3.
quas adeps, mollisq́ȝ caro, atq; excrementa quædam occupant pituitoſa: ad hæc ſpiſſum eſt, & ma- c.3.fo.6.
le per halitum digerit corpus: præterea coguntur quidã in pleriſque corporis partibus, illaborati,
craſſi, crudiq́ȝ humores: à quibus comprimi omnibus arterias earũ ſua natura alioqui longe mino-
re mole præditas, coarctariq́ȝ neceſſe eſt. Quare habitus iis omnino eſt vndequaque ad paruitatem
pulſuum diſpoſitus. Vnum modo ad magnitudinem conſecutæ ſunt appoſitum, mollitudinẽ in- H
ſtrumentorum, quæ illis etiam nulli vſui eſt: primũ, quia ſunt plures paruitatis fortioresq́ȝ cauſæ:
deinde ꝙ, cũ late in illis viri à mulieribus diſtent, minimum diſſideant in mollitudine inſtrumento-
rũ. Neque enim perinde ſiccius virorum dicitur corpus, collatum ad mulierẽ, vt ſi, verbi gratia, la-
pis ſit cœno ſiccius: neque multum inuenias exceſſum in arteriarũ ipſis tunicis: immo vero inſtru-
mentum virorum ita comparatum eſt, vt ad functionem ſit ſequax. Quin, ſi maior exceſſus ſit, &
multo mulieris inſtrumentum mollius, id ipſum ſanè ſit in cauſa, cur minores fiant pulſus. Siqui-
dem, vbi nihil eſt, quod grauet, vel comprimat, vel coarctet, illic accommodatius ad magnam di-
ſtentionem eſt mollius inſtrumentum: at, vbi (vt modo in mulierum oſtendimus habitu) preſſus,
pondera, atque coarctationes multæ, hic inſtrumentum mollius, vt quod omnibus, quæ infeſtant,
facile cedat, ad diſtentionem eſt ineptius. Verũ de corporibus hęc omnia optime conſtitutis refer-
ri, & conſtitutioni viuentibus conuenienter, vel ex his planum eſt, quæ commemorauimus: at ab-
ſoluta de his & integra diſputatio, ac demonſtratione confirmata, in ſecundo libro de pulſibus di-
gnoſcendis prodita eſt: quare, qui commentationem probe de pulſibus geſtit aſſequi, ei illo ope-
re opus eſt reuoluto. Iam vero etiam de celeri pulſu eſt in tertio illorum commentariorum demon
ſtratum, quantus error ſit plurimorum in eo dignoſcendo, qui pulſum breui tempore durantem

ſtatim

A statim etiam velocem arbitrantur esse. Et nimirum mulieris pulsum (nam causa præsentis disputationis memini, quæ demonstraui illic) bene celerem putant esse: est vero ille celerior quidem, non insigni tamen & magna differentia excellit pulsum virorum. Sic se res habet, & recte tyronibus scriptum est, paulo esse virorum tardiorem pulsum, quàm mulierum: at causa illic, vt in omnibus eo loco traditis, omissa est, quam nunc aperiemus. Quatenus quidem infirmior facultas est, & calor parcior mulierũ, debebat tardior etiã pulsus esse, quod eum vtriq; huic causæ ostendimus esse pecu liarem: cæterum, quia multo est minor, eoq; minus vsui satis fit, auget, quantũ potest, celeritatem: quippe hoc primus liber esse necessarium probauit: itaque, cui illa exciderunt, quæ in illo libro docuimus, nequicquam hæc legit. At, si quidẽ celeritatis tanta accessio sit, vt omni vsui foret complendo, non quæreretur crebritas: sed, qm̃ multũ vsui cedit functio ob distentionis paruitatem, aliquantum autẽ adiuuatur à celeritate, oportet, iam satis pulsus sit creberius quod etiã in primo libro est declaratũ. Ergo mulieres ad hunc modũ à viris pulsu distant. Masculi infantis ad fœmellam similis ratio est: non vndiq; tamen eadẽ, sed quõ diximus antea: nam maiorem tm̃, vehementiorem, rariorem, non multo item, pulsum habet masculus, quàm fœmella. Atq; de his hactenus. Nunc ad proximũ caput digrediamur, quod de differentia docet ex temperamento.

B *Calidi Natura pulsus.* CAP. 3.

CAlidi natura multo habent maiorem, celeriorem, crebriorem, vehementiorem non item multo.

1. f. 2. d. 3. 0.49. d

Cõplectitur & hæc oratio quæstionem maximam, cui ne attendere quidem, nisi præditus singulari prudentia sit, vllus tyronum animum potest: etenim, qui natura calidi sunt, partim eos esse humidos aiunt, partim siccos. Quo minus absoluto sermone pronunciatos oportuit eorum pulsus, qui natura calidi sunt: sed prius illorum, qui simul humidi sunt, secundo loco eorum, qui sicci: neque enim, qui natura calida sunt, eundem omnes pulsum edunt: immo vero sunt quidã tertij, temperati illi quidem humiditate & siccitate, at calore intemperati: at eos neglexisse parum recte, qui ante nos temperamenta discreuerunt, in cõmentarijs, quos scripsi de temperamentis, ostendi. Ergo hos moris est calidos vocari, qui de quatuor temperamentis vnum hoc solum vincens reliqua obtinent: qui quidem, quo calidiores sunt temperatis, hoc maiores habent, & celeriores pulsus, crebrioresq;. Causa, si retinuisti, quæ prodidimus in primo libro, aperta est. At quid vehementiores diximus non multo esse eos pulsus, cum in huius operis primo libro quæsierimus, ecquis possit pulsus, citra opem roboris facultatis vehementior fieri? Qm̃ hi pulsus tyronibus omnes videntur vehementiores esse, adiacet enim quodãmodo prima specie celer simul & magnus pulsus vehementi: quare quidam etiã medici, qui libros nobis scriptos reliquerunt, alium negauerunt esse vehementem pulsum, ac conflatũ ex magnitudine & celeritate. Proinde tyronibus non erant mouendæ tantæ quæstiones: incertum.n. identidem illis nec distributum confusumq;, conducibilius certo est & definito, vbi profundam hoc contemplationem postulet, declarationemq; prolixã ac longum tempus. Verum, quando abunde in primo libro huius operis disseruimus de his, dicturi etiã non nihil posthac, cum perduxerimus ad rhythmos sermonem, hic enarrationem in præsentia finiam, ac me iam conferam ad aliud caput.

A.l.1.f.1. c.7.fol.4

C

Gracilium pulsus. CAP. 4.

GRaciliores maiorem, rarioremq́ue multo, vehementiorem paulo. Atque natura sic differunt.

A.l.1.f.1. c.7.fol.4

Accipiendi hic etiã absque vllo affectu alio sunt graciles: nã, si ex conuerso temperamento, vel facultate: vel ex alio affectu graciliores facti sint, pulsuũ cõposita immutatio erit, non vero ex vna gracilitate. At gracilitas, quia sua sponte sola magis regiones arteriarum dilatat, atq; leuiora imposita corpora reddit, magnitudinem pulsibus non contemnendam conciliat. Atqui, vbi pari relicto vsu crescit magnitudo, hic rariores, necesse est, pulsus fiant, idq; tanto, quanto. s. sint maiores: maiores vero erant multo, proinde rariores etiã multo erunt: at vehemẽtiores hoc inueniẽtur, quo tãgentibus per subtiliora occurrant corpora. Quamobrem, non quòd acquisierint vllam cõtentionem, sed quod magis, quam obtinent, prodant, tales videntur esse. De celeritate & tarditate nihil hic memini, quod neutram de his gracilitati acceptam referant, sed perinde habeant, vt crassiores, cũ illis robore & vsu respondeant. De ætatibus deinceps in hunc modum est scriptum.

D

Pulsuum pro AEtatibus mutatio. CAP. 5

POrro pro ætatibus hoc pacto immutantur. Infantis pulsus creberrimus est: rarissimus senis: omnes, qui inter hos intercedunt, proportionem seruant, prout vel ad puerum, vel ad senẽ, propius accedãt. Celerrimus itẽ pueri iuuẽnisq́ue pulsus: senis tardissimus: reliquarum ætatũ pulsus, ambigunt inter hos: at senex à puero longe magis raritate, quàm celeritate, distat. In vehementiæ & magnitudinis differẽtia maximus est, vt in ætatibus, pulsus iuuenum: minimus senum: medius & paulo maior pulsus puerorum. Iam vehementissimus iuuenum: languidissimus senum: medius est inter hos, puerorum pulsus.

* Deest in græco cod. Bas. & melius, licet et antiqua trãslatio huic consentiat.

Bifariam crebritatem & raritatem intelligi, aliter ab illis, qui & contractionem confirmant sentiri, aliter ab illis qui negant, apertius in libris de differentijs pulsuum disputauimus: & vero etiam in ipso hoc tyronibus descripto libro declaratum est. Sanẽ illos volebamus prius in contractione, quasi insensibili, versari. Ac multo quidem tutius est, pariterq; commodius, si in quietum quantitate ponas genus hoc pulsuum: ita enim fiet, vt simul in notitiam exactam veniamus

mus rhythmorum: verũ, ꝙ status, qui crebri, vel rari pulsus sunt autores, ferè talem eũ vtriq; huic E
sectæ repræsentant, erit causæ etiam vtriq; assignatio cõis. At præstiterit, vt eam ad veritatẽ reduca-
mus, hancq; in hoc sermone sectemur: quandoquidẽ propositũ opus minimè ad Tyrones dirigi-
tur, sed planè docet verum. Ergo, cùm calore pueri non pauco prædití sint, substantiam quoque, A. ibidem.
quæ refrigeraret illũ, non paucam requirunt: quapropter magnis egent pulsibus. Quia vero humo-
res etiã exhauriunt quãplurimos (quippe qui illis non ad nutrimentum modo, verumetiam ad in-
crementum suppetant) necessario in conficiendis ijs contrahent per totũ corpus vaporosorum, &
vt ita dicam, fuliginosorũ aceruum excrementorũ: itaq; etiã desiderant maximas arteriarum con-
tractiones. Et vero etiam animalis spũs non tñ nutriri substantiã oportet, sicut in adultis, sed vnà
etiam cũ instrumentis augeri: itaq; vel hoc nomine maiores distentiones flagitabunt. Adeoq; vsus
contractionis arteriarum in infantibus æquat pene vsum distentionis: etenim sunt abundantissi-
ma excrementa, itaq; maiorem quærunt contractionem. Calor autẽ, vt non sit omnino copiosissi-
mus, at, quòd augeatur animalis spiritus, æquat in illis distentionis vsum ei, quẽ postulat plurimus
calor: quo enim iuuenibus cedunt exuperãtibus aduentitio calore, hoc vsu, quem imponit spiritus,
resarcitur. Maximũ ergo, simulq; celerrimũ pueri vtrunque motum requirunt: sicq; infra vsum est
functio in ijs: nam, licet quàm maxime celeres sint & magni, non satis efficiunt tamen vsui: quare F A. ibidem.
hic crebris opus motibus est. In senibus planè contra habet: calor paucus, cui par est generatio fuli
ginosorum excrementorum, spiritusq; animalis nutritio: iure habent ergo contrarios illis pulsus
paruos, tardos, raros. Hic meminisse oportet eorum, quæ in secundo libro de pulsibus dignoscen-
dis diximus: vt, quo adducti errore, intelligamus, complures medici puerorũ pulsus putauerunt
paruos esse, tametsi sint magni, si cum magnitudine eos arteriarũ compares: parui, si ex prima spe-
cie æstimes. i. si quantitatem tantũ distentionis spectes, eamq; conferas ad iuuenum pulsus. Sed ta-
men non maximos habent pulsus pueri, ne si ad magnitudinem quidem eos arteriarũ perpendas:
siquidem, ꝙ nec facultas eorum perueniat ad summũ robur, & coarctentur etiãnum molles arteria-
rum tunicæ, multum de maxima distentione detrahitur: nihilominus tamen tantum retinent pul-
sum, vt mediũ superet. Ac celeritatem habent parem in distentione & contractione: nam & mo-
tus vtriusq; par vsus est, non vt in senibus: quo enim minor contractionis vsus est, q̃ distentionis,
hoc contractio tardior distentione est. Nec iniuria quidem senes minorem habent, qm̃ parũ omni
no aut nihil ex adustis humoribus excrementi prouenit, est enim imbecillus calor: præterea, ꝙ non
magnopere nutriantur, nec vllo modo augeantur. Tamen vsus distentionis, etsi non magnus, me-
diocris tamen adhuc senibus manet: etenim ventilatum oportet innatũ calorẽ, atq; nutritũ anima- G
lem spiritũ. Quia vero vsus pulsuũ non cõpletur tantũ vndequaque à functione, sed & exolutus
per se est omnino, longe magis in raritatem immutant pulsus senes, quam in tarditatem: quare hic
oportet longissimam quietem fieri: qũo, cum non impleretur, præter ꝙ magnopere augebat, per-
petuos etiam concitabat motus. Nam non solũ in infantibus non esse auctũ ad summũ, vsum gene-
randorũ pulsuũ, verum etiam de maxima distentione, quæ cõpleret forsitan vna vsum, non parũ di-
scessisse, ante demonstrauimus, cũ tantũ detrahi diceremus, quantũ facultas ab summo robore ab-
sit, ac degrauentur coarctenturq; instrumenta, quæ infantes ex humiditate habẽt mollia. Sanè hoc
quoque diximus supra, instrumentorum mollitudines, quæ remotæ à pressu sunt, nec grauantur
vel coarctantur, referre ad pulsuum magnitudinẽ: quæ vero his coniunctæ sunt, ad paruitatẽ, præci
pue si robore facultas deficiatur. At, quantũ senũ pulsus ex puerorum degenerauit crebritate in ra-
ritatem, tantũdem propè motus contractionis in tarditatem ex celeritate. Nec obscura est causa: si-
quidem semel vsum contractionis exolutũ esse rectè docuimus in ijs ætatibus, non tamen distentio
nis vsus perijt totus: nam hoc etiam tradidimus: quo minus est in hac tardus motus, q̃ in contractio
ne: atqui hanc tyro solam poterat dignoscere. Probe ergo dictũ est: senex à puero longe magis rari-
tate, quã celeritate, distat. Iam omne declaratũ est, quod deficiebat huic ipsi differentiæ: præterea, H
quod mutationi rhythmorũ pro ætatibus: quos (qm̃ obscuriorem esse sermonem, quã qui tyroni-
bus accõmodatus esset, arbitratus sum) non attigimus. Nã, vt de crebritate, ita de rhythmis extite-
runt duæ sectæ: vna prorsus negabat sentiri contractionem, quæ distentionis tẽpus cõparabat cum
toto reliquo, quod non tñ constat ex contractione, sed ex binis etiã quietibus: altera sentiri conten
debat, ac rhythmos in motuum temporibus ponebat. Hæc quanto secta sit perfectior & vtilior ad
præsagiendum, clarius in proxima lucubratione aperiemus: nec tamen nunc obscurũ est, nisi obi-
ter superiora & negligenter attendisti: nam ex ijsdem, etiam differentiæ rhythmorum pro ætati-
bus à qua proficiscuntur causa, nullo negocio inuenias. Cum enim vtriusq; motus plurimus infan-
tibus vsus sit, minimus senibus: & omne interpositum tẽpus ætatum vtrunq; vsum exoluat, magis
tamen contractionis: rationi consonum est, vt, quantum à pueris recedant ad senes, tanto semper
vtrunque motum habeant tardiorẽ, magis autẽ contractionis. Ex his nascuntur differentiæ rhyth-
morum pro ætatibus, de quibus latius in cõmentarijs de præsagitione ex pulsibus agemus. Iam
etiam, quamobrem vehementissimus sit iuuenũ pulsus, senũ contra languidissimus, in aperto est:
iuuenibus enim validissima facultas est, senibus vero debilissima. Eadem etiã alijs in ætatibus ra-
tione, pro robore earum vel imbecillitate pulsus remissione & vehementia different.

Pulsuum

GALENI SYNOPSIS LIBRORVM SVORVM SEXDECIM DE PVLSIBVS,

Auguſtino Gadaldino interprete.

CENSVRA

Galenus in fine libri Artis medicinalis hæc verba ſcribit. At verò in animo mihi eſt aliū ſcribere librū, veluti Epitomen quandā omnium horū ſexdecim librorū de pulſibus: quem inſcribā vel Artē de pulſibus, vel Iſagogen, vel Synopſin, vel Epitomē. In libro aūt de proprijs Libris capite. 5. ait. Librū etiam quēdam alium vnū, ſexdecim ſupradictorum librorū de pulſibus Synopſin ſcripſi. Hunc aūt eſſe eum librum, cuius ijs in locis Galenus meminit, prçterq̃ ꝙ doctrina & ſcribēdi ratio aperte videntur indicare: facile etiam hinc probari poteſt, Quòd auctor ipſius lectorem nō raro ad Librum de pulſibus ad tyrones quem etiā quandoq; Iſagogen appellat, frequentiſſime ad Magnam illam tractationē de pulſibus quę ex ſexdecim libris conſtat, ſæpe etiam ad Libros de criſibus & ad alios quoq; non paucos tractatus, releget: quos oēs libros ſicuti ipſe perpetuo ſuos nominat, ita Galeni eſſe germanos oībus eſt cōpertū: Quodq; ſæpius ipſe affirmet, eum præcipue ad expeditā rememorationē iis fore vtilem, qui prius Magnam de pulſibus tractationem accurate perlegerint: & capite vndecimo dicat, ſtudioſos materiam de pulſibus ſicuti breuiſſimo ſermone ab ipſo conſcriptam habent in Iſagoge, abſolutiſſimo in Magna tractatione, ita medio inter vtroſque in hac Synopſi eſſe habituros.

C Loci quamplurimi ſparſim in ſtudioſorum gratiam ſunt in margine adnotati, in quibus Galenus eadem in aliis ſuis de Pulſibus libris ſcripſerat.

In quo præſtent Diexodici libri Epitomis, & cur prius legendi ij ſint. Curq́; Galenus hanc Synopſin conſcripſerit. Argumentum ſexdecim librorum de Pulſibus. *CAP. I.*

PLeriq; hominum appetunt quidem ſcientiam exquiſitam eorum, quæ quotidie diſcunt: viam tamen, quæ ad ipſam ducit, adire grauantur. Et ob id, cum ſermones per Diexodon. i. fuſam enarrationem, interpretatos, tanquam prolixos effugiāt: nonnulli quidem Iſagogas ideſt introductiones ſeu inſtitutiones, vel Hypographas. i. ſubſcriptiones, vel Hypotypoſeis. i. ſubfigurationes, legūt: nōnulli verò Epitomas. i. reſectiones ſeu breuiaria, vel Synopſeis. i. cōpendia, vel Epidromas. i. trāſcurſus. Poſtea deinceps, cùm aliquando in homines artis contradicendi peritos incidunt, nec quæ ab illis dicuntur, ſoluere queunt, propterea ꝙ nec eorū ſolutiones diſcere voluerint, deſiſtunt à veris. Oportet ergo vt ipſi (hoc præcipue cognoſcentes, diexodicam nimirum doctrinam cæteris pręſtare, ꝙ non ſolum vera docet, ſed & ipſis demonſtrationes adiungit, & contradictiones, & earum ſolutiones) cum ab huiuſmodi doctrina deſtiterint, deſiſtant etiam diſputare cum alijs de veritate eorum quæ didicerunt. Non

D tamen ita faciunt. & ob id euenit, vt per totam vitam eorum ſententiæ agitentur, veluti nauis fluctibus iactata. Demonſtrationes enim tanquàm anchoræ ſunt, vt ſcientiæ firmiter appellantur, non dimoueanturq́;. Ego igitur adhortor, vt diſcant quidem omnia perfecte vel ſtatim à principio, vel per hypotypoſin aut ſynopſin prius introducti: cum autem exquiſite didicerint, tunc & epitomas legant, quando paucis verbis eorum reminiſci voluerint, quæ antea prolixe didicerant. Omnino ſanè decreueram nullius meæ tractationis epitomen facere, ſatius eſſe exiſtimans, vt qui diexodos accurate perlegiſſent, ſibi ipſis epitomas facerent: Vtiles enim hoc modo tum epitomæ tum ſynopſeis fiunt, iuxta proprium captum vnicuiq; ſcriptæ. Quoniam autem animaduerti alios mearum tractationum epitomas non recte facere: in quas dum incidunt qui diexodos legere grauantur, non parum læduntur: ob id coactus ipſe ſum ad hoc negocium peruenire, præter eam, quā ab initio habui, ſententiam. Ac primam quidem omnium, tractationem de Pulſibus, in ſynopſin redegi. Erat autem tota ipſius diexodus in quatuor partes diuiſa: quarum prima differentiam ipſorum, ſecunda dignotionem, tertia cauſas, quarta præcognitionem tradit. In prima ergo parte, quæ eſt de pulſuum differentia, quo modo quis methodo inueniat pulſuum omnium numerum, docetur: In ſecunda verò, quō vnumquenq; ipſorum dignoſcat. nam quidam ipſorum difficulter dignoſcibiles, quidam indignoſcibiles ad tactum ſunt. Tertia pars, à quibus cauſis vnuſquiſq; pulſus fiat, docet. Quarta autem[a] (cuius gratia omnia hæc tractantur) de præcognitione, quæ per ipſos fit, eſt. A 1. de Dig. p cap. 1. pa. 70. c

A pag.46.

[a] *Argumentum proemij Libri primi de differentia pulſuum. hoc eſt, cur rebus magis quàm nominibus in omni doctrina attendendum ſit.* CAP. 2. E

CVm igitur in vnaquaq; parte quatuor à nobis cõſcripti ſint libri, ita vt vniuerſi ſint ſexdecim: nunc, vt dicebam, in hoc ſynopſim ipſorum faciam, initio ſumpto à prima parte, quę eſt de differentia. In qua præpoſitum eſt procœmium, quod oſtendit melius eſſe, rebus ipſis mentē adhibere, neglectis nominibus: Id quod non in hac tantum tractatione, ſed etiam in alijs omnibus, faciendum cenſeo. Qui enim à rei ſubſtantia differentias, quæ in ipſa ſunt, methodo inuenit, ſcientiā hic habet firmam, rem quampiā nec prætermiſſam eſſe, nec ſuperflue dictam. Iis aũt qui à nominibus initiũ capiunt, incertum eſt, an aliqua prætermiſſa ſit, an ſuperflue addita. Sæpe enim vnum nomen plures res ſignificat: ſæpe verò vna res plures habet appellationes: nonnullæ autem nullo prorſus modo nominatæ ſunt à principio: quòd vel nõ cognitæ fuerint ſuperioribus, vel paucis omnino cognitæ. Periculum ergo eſt in iis quæ æquiuoce dicuntur, ne aliqua res prætermiſſa ſit: In multiuocis verò, ne nominum multitudini, rerum numerus æqualis eſſe videatur: In quibus autem nomen non eſt, ne res quidem ipſa non ſit. Et ob id prætermiſſo eo quod à nominibus capitur principio, melius eſt, vt ab ipſa re auſpicati, ad inquiſitionem accedamus multitudinis differentiarũ quæ in ipſa ſunt.

B 1.de dif.pul. cap.5.p.47.c

[b] *Pulſum ab hominibus vocari, ſenſibilem diaſtolen & ſyſtolen arteriæ, duoq́ prima huic motioni ineſſe, ſpatium per quod fertur id quod mouetur, & tempus in quo mouetur. Quatuor genericas differentias in diaſtole arteriæ conſiderari, Quantitatem, Tempus, Tenorem, & Corpus vaſis. Et à quantitate viginti ſeptem ſpeciales differentias, à ſingulis verò aliis tribus tres tantùm ſumi.* CAP. 3. F

EST ſanè propoſitæ rei ſubſtantia, caui & prolixi corporis, ſenſibilis tum diaſtole tum ſyſtole. Ac cauum quidem hoc corpus, vocatur à medicis arteria. Prædictam autem ipſius motionem vocant pulſum non medici ſolum, ſed etiam vniuerſi homines. & niſi hoc quis pulſum vocare voluerit, nihil vtiq; ad nos fuerint. non enim de nominibus altercaturi venimus: [c] ſed quo modo quis ex ſenſibili arteriarum motione, futura præcognoſcat. Siue ergo pulſum, ſiue palpitationē, ſiue quodcunq; aliud, vocare quis motionem ipſarum voluerit, nihil refert, dummodo præcognitio rectè ex ipſa fiat, ad quam à principio properamus. Quænam igitur ſunt, quæ motioni arteriarum ex neceſſitate inſunt, primùm conſiderare oportebit: Poſtea, ſiquid ex alijs quę non ex neceſſitate inſunt, accedit. Inſunt ſanè motioni arteriarum ſecundum propriam ipſius rationem duo hæc prima, ſpatium, dico, per quod fertur id quod mouetur, & tempus in quo mouetur. [d] Ac ſpatium quidem motionis, quoniam ſecundum longitudinem & latitudinem & profunditatem fit, tres faciet ſimplices ac primas differentias, vnam ſecundum longitudinem, alteram ſecundum latitudinem, & tertiam ſecundum profunditatem ſeu altitudinem: vtroq; enim modo nominatur. Si ergo pulſus qui nunc apparet, in altitudinem aſcendat maiorem, quàm ſit ſecundum naturam, altus vocabitur: quemadmodum ſanè cùm in latitudinem maiorem extenditur, quàm ſit ſecundum naturam, latus: ita verò ſi in longitudinem maiorem quàm ſit ſecundum naturam, tangentibus ſubijciatur, longus. Manifeſti etiam ſunt et qui his ſunt contrarij, humilis, & anguſtus, & breuis. Qui verò ſecundum vnamquanque trium dimenſionum ſecundum naturam ſe habet pulſus, ſymmetros. i. moderatus vocabitur ſecundum illam dimenſionem. Neceſſe ergo eſt vniuerſas pulſuum differentias ſeptem & viginti eſſe, quæ ſcilicet ſubſcriptæ ſunt.

C 1.de diff.p. cap.1.p.46.h

D 1.de diff.p. c 4.pag. 47. e diffuſe.

G

E Eodem.cap.

		[e] LONGITVDO	LATITVDO	PROFVNDITAS.
Magnus.	1	Longus	Latus	Altus
	2	Longus	Latus	Moderatus
	3	Longus	Latus	Humilis
	4	Longus	Moderatus	Altus
Gracilis.	5	Longus	Moderatus	Moderatus
Gracilis.	6	Longus	Moderatus	Humilis
	7	Longus	Anguſtus	Altus
Gracilis.	8	Longus	Anguſtus	Moderatus
Gracilis.	9	Longus	Anguſtus	Humilis
Solidus.	10	Moderatus	Latus	Altus
	11	Moderatus	Latus	Moderatus
	12	Moderatus	Latus	Humilis
	13	Moderatus	Moderatus	Altus
Medius.	14	Moderatus	Moderatus	Moderatus
	15	Moderatus	Moderatus	Humilis
	16	Moderatus	Anguſtus	Altus
	17	Moderatus	Anguſtus	Moderatus
Gracilis	18	Moderatus	Anguſtus	Humilis

H

19 Breuis

Solidus. A	19	Breuis	Latus	Altus
Solidus.	20	Breuis	Latus	Moderatus
	21	Breuis	Latus	Humilis
Solidus.	22	Breuis	Moderatus	Altus
Solidus.	23	Breuis	Moderatus	Moderatus
	24	Breuis	Moderatus	Humilis
	25	Breuis	Anguftus	Altus
Paruus.	26	Breuis	Anguftus	Moderatus
	27	Breuis	Anguftus	Humilis

[a]Ita fanè, cùm hi feptem & viginti pulfus fint, qui fecundum quantitatem in tribus fimul dimenfionibus confiftunt: Duo quidem ex ipfis habent nomina ab omnibus recepta medicis, primus in ipfis fcriptus, & vltimus: nam alter magnus, alter paruus vocatur: Reliqua verò tota multitudo, non habet. Neq; n. qui ἰσχνοὶ. i. graciles, & qui ἁδροὶ. i. folidi feu turgidi dicũtur pulfus, vnum aliquem B ex tabella oftendunt, fed de multis generice prædicantur. In quibus enim dimenfio fecundum longitudinem reliquas duas excellit, hos omnes, graciles vocant: In quibus verò reliquæ duæ, hos omnes ex aduerfo illis, folidos. Ita vt & quintus in tabella, & fextus, adhuc verò præter hos octauus, & nonus, & decimuſoctauus, graciles vocentur. Ex aduerfo autem his, folidi, decimus in tabella, & vndeuigefimus, & vigefimus, & præterea vigefimuſſecundus, & vigefimuſtertius. Ita vt generaliora fint hæc nomina, & pluribus communia. Vocant autẽ & hos ipfos pulfus etiam alio modo: λεπτὸν quidem. i. tenuem eum, qui gracilis eft: παχὺν verò. i. craffum, eum qui folidus eft. Sed neq; eius qui fecundum tres dimenfiones moderatus eft (qui fanè folus ex viginti feptem, eft fecundum naturam) proprium habemus nomen: verum oratione & hunc declaramus, fiue moderatum effe dicentes in tribus dimenfionibus, fiue medium inter magnum & paruum, fiue fecundum naturam in quantitate diaftoles, vel moderatum in quantitate diaftoles, vel quomodocunq; aliter maxime apertam fperemus effe orationem. [b] Qui verò fecundum tempus diaftoles confiftunt, non amplius viginti & feptem, nec omnino multi funt: fed quot funt differentiæ, quæ ab vnaquaq; trium dimenfionum generice concipiuntur, tot etiam hos inuenies. Quemadmodum enim in illis fecundum longitudinem quidem, & moderatus erat & longus & breuis: fecundum latitudinem verò, & mo- C deratus & latus & anguftus: fecundum profunditatem autem, & moderatus & altus & humilis: Eodem fanè modo in tempore diaftoles, & moderatus in hoc genere eft & celer & tardus. [c] Aliud autem poft prædicta eft genus differentiæ pulfuum, quod fecundum τόνον. i. tenorem feu firmitudinem eft: in quo rurfus εὔτονοι. i. tenore præditi feu bene firmi, & ἄτονοι. i. tenoris vacui feu infirmi, fiunt pulfus: [d] & tertius quidam, amborum medius, non æque ac fuperius dicti, fecundum naturam & moderatus. Nam qui tenore præditus eft, in hoc genere fecundum naturam eft. [e] increfcens autem ex nutrimento & vini potu & ira, ab eo quod fecundum naturam eft recedit. Hunc ipfum etiam σφοδρὸν id eft vehementem nominamus, medicorum fequentes confuetudinem, quandoquidem fcimus ab omnibus græcis σφοδρὸν de eo qui celer fimul & tenore præditus fit, vfitatius dici. [f] Quartum genus differentiæ in diaftole arteriæ, fit fecundum ipfum corpus vafis, quod vel durius vel mollius, quàm fecundum naturam fit, appareat. Erunt ergo & hîc tres pulfuum differentiæ, moderatus, durus, & mollis.

A Eodem cap.

B 1. de diff. p. c. 4. p. 47. d

C 1. de diff. p. c. 6. p. 48. b

D 1. de caufis p. c. 7. p. 87. c ibidem diffu.

E 3. de diff. p. c. 5 p. 61. h, & 62. a ibidem.

F 1. de diff. p. c. 3. p. 47. d, & c. 6 p. 48. b

Probat nullam aliam genericam differentiam præter iam dictas quatuor inueniri poffe in diaftole arteriæ, impugnando eos qui pofuerunt differentias pulfuum à re infufa. CAP. 4.

D ALia verò nulla aut excogitari, aut experimento cognofci poteft eueniens nobis fenfibilis paffio ex corporibus quæ mouentur: Ita vt in prædictis quatuor generibus vniuerfæ pulfuum differentiæ, quæ fecundum diaftolen arteriæ confiderentur, circunfcribantur. [g] Quod enim eft in ipfis infufum, nec quantum nec quale fit, fenfu dignofci poteft: Alioqui certe ceffaret illa quæftio, An vacuæ fanguinis fint arteriæ, fi fanè dici poffet, non folum fanguinem cum fpiritu eas continere, fed qualem etiam fanguinem ipfæ contineant, vtrum ferofum ac tenuem, an craffum & vifcidum, an horum medium, qui certe eft fanguis fecundum naturam. Quamquam fanè aliqui affirmarunt, huius quoque dignotionem, fenfibilem effe: quemadmodum etiam de ipfo fpiritu, qualis nam facultate fit is, qui in arterijs continetur. Nonnulli verò his etiam abfurdiora fcribunt, quendam alium, vltra prædictos pulfus, introducendo, quem ipfi πληρῆ. i. plenum appellant. [h] atq; huius generis tres faciunt differentias: nominant autem hunc quidem plenum, hunc verò vacuum: medius aũt vtrorumq;, nullum peculiare nomen fortitus eft. Hos ergo fi redarguere velis, bifariam aduerfus ipfos fermonem diuides: primo circa fignificatũ τῆς πληρότητος i. plenitudinis, poftea circa ipfius dignotionem, in vtroq; n. oftendimus eos non parũ errare: circa fignificatũ quidem, non in hoc tantum genere pulfuum, fed etiam in alijs, in [i] fecundo & [k] tertio de differentia pulfuum libro: circa dignotionem verò, quæcunque quidem in plenitudine errant, in [l] quarto diximus libro de pulfuum dignotione: quæcunq; autem in alijs omnibus, in libris fuperioribus. Nunc autem, quoniam id duntaxat, quod vtile ad artem eft, doceo, prætermiffa aduerfus eos, qui aliquo modo

G 4. de dign p. c. 2. & 3. diffu fe.

H 1. de diff. p. c. 6. p. 48. h

I in toto ferè libro.

K cap. 6.

L cap. 2. & 5.

in ipsa errarunt, redargutione,(hoc enim vt dixi,in epitomis & synopsibus spectamus:)tempus est E
ad alias pulsuum differentias,quæcunq; vtiles sunt,transire.

Systolen quomodo alij sensibilem esse existimarint,alij insensibilem:ac quos vtriq; singulatim,raros,frequentes,& medios pulsus nominarint. CAP. 5.

A 1.de diff.p. c.7.& 8.

E[a]Xcipit autem nos maxima dissensio medicorum: cùm nonnulli quidem arbitrentur sensibilem esse systolen arteriæ,nonnulli verò insensibilem. Ac illi quidem qui sensibilem putant ipsam esse:inter finem diastoles & principium systoles quiescere breui tempore aiunt arteriam, proportione habita quieti illi respiratoriorum instrumentorum quæ post inspirationem fit ante expirationem:eodem modo & post systolen ante diastolen quiescere rursus, quemadmodum etiam in respiratione quies aliqua fit respiratoriorum instrumentorum in expirantibus ante inspirationes. Si ergo tempora quietum sint maiora quàm sit id quod secundum naturam est, rarum nominant pulsum: si minora, frequentem: Vt duæ sint raritates & frequentiæ,altera externa post diastolen ante systolen,altera interna post systolen ante diastolen. Quicunq; verò sibi ipsis insensibilem esse aiunt systolen,totum hoc tempus,quod vtiq; fit inter sensibiles motiones, ei quod secundum naturam est,comparantes,si minus sit,frequentem:si maius,rarum nominant pulsum:si æquale ei quod est secundum naturam,moderatum. Dictum autem est mihi in[b]primo de dignotione ipsorum,abũde de hac dissensione:[c]quodq; diu & ipse non sentiebam systolen:[d]quodq; omnium pulsuum non est sensibilis:ostensum quoq; est quorum nam est sensibilis,& quorum non:[e]ac preterea quomodo vtiq; quis se ipsum exercere debeat in systole dignoscenda.Sed hæc quidem paulo post dicentur. F

B cap.3.
C cap.1.p.70. e f,& c.3 p.72. a b
D cap.5.
E cap.6.
F 1. de diff. p. c.8.9.& 10. dif fuse.

[f]*Rhythmi speculationem fieri ex collatione temporis diastoles cum tempore systoles. Inæqualitatem esse vel in pluribus pulsibus, tuncq; aut inordinatam, aut ordinatam: vel in vno tantum pulsu, tuncq; aut motu remanente continuo,aut interrupto.* CAP. 6.

NVnc verò reliquas differentias pulsuum percurro: primam quidem eam, quæ est rhythmi, musicorum speculationi secundum quid communicantem:secundam verò eam,quæ est inæqualitatis & inæqualitatis: & tertiam eam,quæ est ordinis & inordinationis. Ac rhythmi quidem speculatio fit,vbi inter se conferuntur tempus diastoles & tempus systoles:Inæqualitatis autem,vbi corrumpitur secundum quid continuata paritas, aliàs secundum aliud genus pulsuum, vel etiam duo,vel etiam plura. Quoniam autem aliquando corrumpitur quidem continuata ipsa paritas, & ob id inæqualis ipsa motio apparet, quemadmodum in planetis seu errantibus astris, inuenitur tamen aliqua in circuitibus paritas, quemadmodum in illis ipsis planetis: propter hoc ordinatam quidem esse dicimus sicuti planetarum motionem,ita etiam pulsuum qui per circuitus,pares sunt: G inordinatam verò esse, quando nec paritatem in circuitibus seruet, pari pulsuum multitudine factam. Veluti,si post tres magnos pulsus,quartus videatur paruus,& hoc continuata semper serie, ordinatum quidem asseres esse talem pulsum,inæqualem tamen:corrupta enim paritate, ordo quidam seruatur. in quibus autem pulsibus nec ipse seruatur,hos non solum inæquales, sed etiam inordinatos nominamus. Ac quòd nos quidem rectè vsi simus pulsuum nominibus, conseruantes quemadmodum in alijs,ita & in his græcorum consuetudinem, in[g] secundo, & tertio de differentia ipsorum ostensum est.concedimus tamen,vt quomodocunq; quis velit nominet,dummodo rerum differentia seruetur,ac oratione declaretur:quò distincta ac clara fiat doctrina. Traditæ etiam sunt in primo de differentia pulsuum, inæqualitates secundum vnam motionem, aliquæ quidem continua ipsa permanente euenientes, aliquæ verò quiete intercedente,de quibus post hæc dicetur. Nunc autem ad systoles sermonem perueniam, qui maxime necessarius est ad præcognitiones: quandoquidem doctrina etiam de frequenti & raro pulsu cum doctrina de rhythmis variatur, ac vnà commutatur. Cum ergo plura de ipsis dicta sint in[h] primo de differentia pulsuum, ex ipsis huncin locum quæ maxime vtilia sunt, transferentur: in quibus exercitatus quis, vim doctrinæ opere percipiet: quando ipse quidem ea quæ in ægrotantibus euentura sunt,præcognoscet:singuli H verò alij medici ex diuinatione quadam,non ex medica speculatione, eorum præcognitionem fieri arbitrabuntur.

G per totos fere libros.

H ca.8.9.10. 30.31.

De dignoscenda quantitate diastoles & systoles. CAP. 7.

SAnè incipies à quantitate diastoles dignoscenda:hoc autem tibi inerit,si superficietenus digitorum iniectionem feceris:& magis,si ex infernis[i] partibus arteriæ.superius.n.tactum inijciens, fortassis alicubi grauabis qñq;,ac premes ipsam,nisi valde admodũ mentem adhibeas, vt exquisite digitos applices, omni compressione euitata. Iniectio autem, quæ ex infernis fit partibus, magis potest coniectare: propterea quòd nullo modo comprimatur arteria. Quantum autem ipsas compresseris, tantum etiam diastoles tumorem impedies, ac præsertim quando tenoris vacuus fuerit pulsus, quemadmodum in[k] lethargicis:quorum si arteriam digitis compresseris,pro maximo minimus apparebit.[l] Si verò,vt dictum est,penitus imbecilla fuerit vitalis facultas,cum arteriam com presseris,sine pulsu laborans videbitur.[m] Contrarium autem in eutonis.i.tenore præditis pulsibus fit:quos & σφοδρούς.i.vehementes nominamus. renititur enim arteria comprimendo,magis quàm m derate inijciendo digitos, indicans robur mouentis ipsam facultatis. Quare, vbi tum cutis laborantis fuerit dura,tum arteriæ tunica eodem modo fuerit affecta,pulsus qui tenore præditi sunt; carnem iniectorum digitorum vnà cum cuti euertunt:quemadmodum si etiam externum aliquod durum corpus molli cuti apponas.[n] In hoc enim ipso durum à molli discernitur: quòd durius in mollius

I 1. de dig. p. c.7.diff.p.73.c

K 1.de dig.p. c 1.p 71.a
L 1. de dig. p. c.5.p.72.e
M ibidem.

N 1.de diff. p. c.7. diffuse. p. 63.

A mollius ingrediatur. Quod aũt tenore præditum ſimpliciter eſt ſine duritie, habet quidem vt euertat: vt verò veluti conſtringat ac contundat, non habet. Intelliges aũt quod dico, apertius & in violẽto venti impetu, & in moderata lapilli impoſitione. vẽtus etenim nos & arbores ſæpenumero haud exiguas euertit: lapillus autem cuti impoſitus conſtringere & comprimere ipſam poteſt, euertere autem membrum totum non poteſt. Quod enim ſine compreſſione euertitur, regionẽ in qua prius erat, deſerit: quod autem à duriori conſtringitur, cedens in ſe ipſum, id quod durum eſt excipit, nequaquam ſedem quam prius habebat, deſerens. Ita ergo & in arteria durum pulſum à vehementi diſtingue: Durum namq; veluti lapidem vel lignum ſenties occurrere, qui ab innixu vincitur, niſi vehemens etiam ſit: Vehementem verò è contra, tenore magis prȩditum ſi innitaris, conſpicies. Cũ ergo prius in his diſtinguendis te exercueris, ad ſyſtoles dignotionem accede, prius te ipſum exercens in pulſibus,[a] qui & magni ſint & vehementes & duri. Si enim hos moderate premas, licebit tibi primas ſyſtoles partes ſentire. Quicquid igitur cedentis cutis euertebatur, ac veluti cauabatur occurrente arteria, illud ea recedente inſequitur vſq; eam quæ ſecũdum naturam eſt tum ſedem tum conſtitutionem. quare tanto tempore ſyſtolen ſenties, in quanto hoc ipſum fit: reliquum aũt ipſius totum, indignoſcibile tibi erit. Poſtquam aũt te in eiuſmodi pulſibus exercueris, ad magnos ſimul

B & vehementes tranſi, quamuis ſint non duri: poſtea ad vehementes, quamuis ſint non magni.[b] Mollem verò te habere oportet tactum, naturaq; bene ſentientem: etenim citius ab arteria violenter occurrente, eiuſmodi tactus euertitur: & quæ in ipſa ſunt paſſiones, magis ſentit. Dictum autem eſt fuſiſſime[c] in primo de pulſuum dignotione, quonam modo potiſſimum circa ſyſtoles dignotionem te exercere debeas. Si verò nequaquam tibi ipſi perſuaſeris, exquiſite primas ſyſtoles partes ſentire: verum indignoſcibilis omnino tibi ipſa videatur, vt qui cutim durã vel difficulter ſentientẽ habeas: ſcias certe ad multas præcognitiones ex hoc te læſum iri: quas procedente ſermone audies. veruntamen ego tibi aliquam conſolationem ad operum vſum porrigã. Oportebit.n.te, totum illud tempus, in quo nullam ſentis motionem, in memoriam reponere, quantũ ſit in vnaquaq; ætate. Cũ aũt non exigua ſit differentia hominibus inter ſe mutuo in quantitate tẽporis quietis, hortor te vt familiares illos, quos opinaris aliqñ ægrotantes te eſſe inſpecturum,[d] ſæpius dum ſani ſunt tangas eo ſanè tempore, in quo corpus nullam extrinſecus ortam motionẽ habet, ex ambulationibus, vel curſibus, vel lauacro, vel lucta, vel paſtu, vel potu, vel agonia, vel ira aliqua, vel timore: memoriæq; reponens quantitatem temporis quietis, illi compares id quod aſſidue conſpicitur. deinde ſi maius fuerit, eum pulſum voces rarum: ſi minus, frequentem: ſi ei, quod ſm naturam eſt, æquale, moderatum.

C Quemadmodum aũt non poteſt totum tẽpus ſyſtoles ſentiri: ita nec diaſtoles. oſtenſum aũt & hoc eſt in primo de dignotione pulſuum. Verum celerem & tardũ pulſum licet dignoſcere ex eo, quod de diaſtole apparet. Dictum autem & de hoc eſt tum in[e] ſecundo de dignotione pulſuum in principio, tum[f] in tertio diffuſiſſime, in quo etiam rhythmorum doctrinam[g] inutilem oſtendi: Satis.n.nobis eſſe ad præcognitiones celeritatem ſolam vel tarditatem dignoſcere motuum arteriæ: quemadmodum etiam & ipſarum quietum tempus quantum ipſum ſit, per quod rarus & frequens pulſus ſit. Diſces autem hoc in ſequentibus, vbi de præcognitione ex pulſibus ſermo mihi erit.

De dignotione magnitudinis & paruitatis pulſus ac cæterarum differentiarum quæ in diaſtole conſiderantur. CAP. 8.

NVnc de magno & paruo pulſu, ac de cæteris, quicunq; ſecundum quantitatem diaſtoles intelliguntur ac dignoſcuntur, vbi quicquid vtile eſt adiecero, ad cauſas ipſorum tranſibo. Etenim in his pulſibus alia quidem communis eſt mẽſura, quæ in frequenti latitudine ſumitur: alia verò in vnoquoq; homine peculiaris. In communi quidem,[h] moderatus ſecundum quamlibet dimenſionem ipſe pulſus erit: Et dignoſcetur, ſi eum ad arteriæ[i] tumorem metiaris. nomino autem nunc tumorem (hoc eſt ὄγκον) ipſam, quæ in orbem eſt, circunſcriptionem: Æque verò ac hic, & qui ſu-

D pra vel infra moderatos ſecundum vnamquamq; dimenſionem ſunt: Peculiariter autem in vnoquoq; homine, ex tactu, quem in illo & præcognoueris, & memoriæ teneas. Dictum autem de his pulſibus eſt in ſecundo de dignotione ipſorum.[k] quam ſanè tractationem nemo ante me ſcripſit, ipſam per ſe ſeparatim ac ſolam diſtinguendo: ſed paucas alicubi res extra ipſius inſtitutum alius aliam aggreſſus, diſcordes in ipſis fuerunt.[l] Pueri igitur pulſum Herophilus quidem ſatis magnũ eſſe ait, Archigenes verò paruum. Sic ſanè &[m] formicantem, celerem eſſe ait Archigenes, Herophilus autem non celerem. Errorum aũt cauſas in ea tractatione diximus. Quare tibi in primis in eam eſt accurate incumbendum, ſi tum dignoſcere tum præcognoſcere velis differentias pulſuum, ſicuti nos facere vidiſti.[n] Nihil enim eſt in arte, quod diuturniore exercitatione indigeat, maioremq; vim habeat, quàm pulſuum dignotio. Vbi enim[o] Archigenem errare oſtendimus, non in celeritatis ſolum ſed etiam magnitudinis dignotione: quam poteris tu ſpem habere ſcientiæ ipſorum, niſi ratione quidem primo in quatuor libris de dignotione, poſtea verò vſu ac exercitatione, veritatem quæ in ipſis eſt, ediſcas: Tanquam igitur tu ita facias, capita eorum, quæ in ipſis dicta ſunt, quemadmodum in prædictis differentijs, ita & in alijs dicam. Cum.n. diaſtole ſenſibilem habeat omnibus motionem, vbi ſuperficietenus palpaueris, arteriam ſine vi comprehendẽs, & magis, vbi ex infernis partibus: exquiſita fit ipſa magnitudinis dignotio. Vtrum autem vehementer, vel obſcure, & æqualiter, vel inæqualiter mota ſit, firmiter ac exquiſite cognoſcere impoſſibile eſt per prædictam tactus iniectionem. verùm oportet ſenſim arteriam premere. ita enim diuturniori tempo-

A 1. de dig. p. c. 5. p. 72. f g diffuſe. & ſequen. capitibus. & 3. de dig. p. c. 3. p. 81. diffuſe.
B 1. de dig. p. c. 7. p. 73. d
C cap. 7.
D De pulſ. ad Tyr. c. 9. p. 44. a
E cap. 1.
F cap. 1.
G ca. 3. p. 82. c
H 2. de dig. p. c. 3. in fine & c. 4. per totum.
I 2. de dign. p. c. 4. p. 79. d
K 1. de dig. p. c. 1. p. 70. c
L 2. de dig. p. c. 2. p. 77. e. & c. 3. p. 78. h
M 2. de dig. p. c. 1. p. 55. d
N 2. de dig. p. c. 1. p. 70. c d e
O 2. de dig. p. c. 1. diffuſe.

re diaſtolen ſenties, q̃ dū ſine vi digitos ipſi iniiciebas. nō tamen aut celeritatis aut tarditatis digno- E
tio manifeſte apparet, niſi preſſeris (licet etiam parumper) cutim, quæ ſuper arteriam incumbit. Si autem ita feceris, nonnunquam quidē æquali celeritate, nonnunquam verò inęquali, tibi videbitur moueri: ac nonnunquam quidem primas partes motionis vel medias, tardiores facere, nonnunquā autem è contrario: ita ſanè etiam celeriores, nonnunquam quidem poſtremas partes, nonnunquam verò quæ ante has ſunt, vel quæ ſunt omnium primæ: & ſanè ēt vehementiores & languidiores, ſecundum eandem rationem. Ideoq; & arteriæ aſcenſionem quiete interceptam ſenties, ita vt conſiſtere videatur: & ſecundam appulſionem, poſtquam conſtiterit, nonnunquam quidem validiorem, vel celeriorem: nonnunquam autem imbecilliorem, vel tardiorem priore. Cum aūt multæ ēt ſint in hoc genere particulares differentiæ, vniuerſas habes in primo libro tractationis de pulſibus ſcriptas. Sed hîc quoq; tibi quod vtile eſt, vnà cum ijs quæ ex ipſis indicantur, dicere quàm breuiſſime conabor in ſequentibus ſermonibus. Similiter ēt de alijs, quę nunc pretermiſſa ſunt, curioſius à me dicis inquiſita, in parte prognoſtica huius tractationis audies. Nunc autem tantum dixiſſe ſatis eſt. Quicunque hunc librum ante magnam tractationem legit, poſſe quidem illum ad artis opera, neque prima ipſius parte quæ de differentia pulſuum eſt, neque ea quæ de cauſis eſt, egere: habebit enim earum vim, & hoc in loco comprehenſam. At certe diagnoſtica & prognoſtica tractatio, vti- F
liſſimæ ad artis opera ſunt, ſi per diexodum non per epitomen ſcriptæ legantur. Recte igitur feceris, ſi huic ſoli doctrinæ non confideris: quæ certe ad expeditam rememorationē vtilis ijs eſt, qui accurate ea, quæ per diexodum in illis ſcripta ſunt, didicerint. De dignotione verò celeritatis pulſus (in qua Archigenem erraſſe monſtrauimus) non poteſt firma dignotio ſumi, niſi tractatio de pulſuum dignotione non obiter legatur: in qua oſtenditur non nudo ac ſolo motionis tempore diſtinguendam eſſe celeritatem à tarditate, ſed & aſcenſionis quantitatem conſiderandam eſſe. Nam ſi ſoli tempori mentem adhibueris, formicantem quem vocant pulſum, celerem eſſe opinaberis: qui nō celer, ſed oligochronios. i. exigui temporis eſt: vt qui minimam habeat diaſtolem. neq; .n. contingit multo tempore breue ſpatium pertranſiri, quamuis tardum ſit id, quod mouetur. Teſtudo .n. in minori tempore cubitum peragit, quàm paraſangam equus: ſed lationis[a] impetus (quem ῥοῖζον grę ce dicunt) non eſt æqualis amborum animalium. Aſſueſcere igitur te oportet, vt celeritatem & tarditatem temporis dignoſcas. Ac de hoc quidē, ſicuti dicebam, in [b] tertio de dignotione libro copioſiſſime dictum eſt, & in prima parte [c] ſecundi. De ſyſtole autem in primo [d] abſolutiſſime ſcriptum eſt: vbi oſtendi in languidis pulſibus ipſam dignoſci minime poſſe, ac præcipue qñ tunica arteriæ mollis eſt: in vehementibus aūt pulſibus poſſe, & in ijs qui medij ſunt vehementia & magnitudine. G
De mollitudine aūt arteriæ nihil oportet definiri in vehementibus pulſibus. nunq̃ .n. idem pulſus vehemens ſimul eſt & mollis: ſed vel durus, vel moderatus ac ſ̃m naturā in hoc genere. In vehementibus igitur pulſibus ſi leniter arteriam premas, ſenties vtrum ſtatim recedat ad ſyſtolen, externam quietem brachychronion. i. breuis temporis faciens: an longiori tempore q̃ ſ̃m naturam ſit, quieſcat. & vtrum motio ipſius dum contrahitur, motione quæ ſ̃m naturam eſt, celerior ſit, an tardior. plurimum enim ex hac dignotione ad præcognoſcendum iuuaberis. quod in quatuor libris habes.

A 3. de dig. p. c. 1. p. 80. a
B cap. 1.
C cap. 1.
D c. 5. diffuſe & aliis.

De triplici genere cauſarum pulſuum, Continente (de qua nonnulla notatu digna) Antecedente, & Procatarctica. De vſu Diaſtoles & Syſtoles. CAP. 9.

C[e]Auſas autem, tum quæ pulſus faciunt, tum quæ alterant, alibi percurrimus. illic autem oſtendo,[f] primas quidem, quæ veluti συνεκτικαὶ. i. contentiuæ ſeu continentes ipſorum ſunt cauſæ: ſecundas autem, quæ προηγούμεναι. i. præcedentes: & tertias, quæ προκατάρχουσαι. i. præincipientes, quas ſanè προκαταρκτικὰς etiam nominant. Conſtat autem differre nihil, ſiue fœminino genere dicas αἰτίας, ſiue neutro αἴτια. Meminiſſe ſanè præ omnibus oportet, quemadmodum diximus, nominare nos quandoq; contentiuā cauſam, non proprie certe, ſed appellatione abutentes.[g] Cauſam .n. quæ proprie contentiua dicitur, neq; nominauit quiſpiam alius ante Stoicos, neq; eſſe con- H
ceſſit. Quæ verò à nobis veluti contentiuæ dicunt̃, generationis cuiuſdā, nō hyparxeos hoc eſt ſubſiſtentiæ, cauſæ ſunt (oſtenſum eſt .n. neq; alterius cuiuſdam rei cauſam priorem vllam eſſe, niſi generationis). ſed non oēm generationis cauſam, nominamus (ēt nomine, vt dixi, abutentes) contentiuā, ſed illam duntaxat, quæ factiua eſt eorū quæ eſſentiam in fieri obtinent, vt ſaltationis, pugnæ, luctæ, curſus, omnium deniq; actionum. motiones .n. ſunt actiuæ: ob has verò & paſſiuæ motiones in fieri ſubſiſtentiam habent. Cùm igitur talis quoq; ſit & in pulſibus ſubſiſtentia: cauſæ factiuæ, tres oſtenſæ ſunt, facultas quæ mouet arterias, corpus ipſum vaſis, & vſus propter quem mouet̃. Oſtenſum eſt aūt in [h] libro de vſu pulſuum, (vt totum breui ſumma complectamur) vſum ipſum pulſuū, innatæ caliditatis eſſe cuſtodiam. Cùm .n. duæ ſint pulſus partes, diaſtole & ſyſtole: Diaſtolen quidē refrigerandi gratia vt plurimum fieri oſtendimus: raro tñ qñq; ventilandi, & accendendi: quemadmodum & portionem aliquam ipſius exiguam, gratia nutriendi ſpiritum qui in cerebro eſt: Syſtolen verò, effundendi gratia ea excrementa, q̃ veluti fauilloſa ſunt ac fumoſa. Nam quæ ex frigidioribus ac humidioribus humoribus, (qui vel à caliditate innata conficiuntur, vel ab ea quæ præter naturā eſt, putrefiunt,) in ambientem aerem per tranſpirationem ſenſui occultam effluunt, fumo aſſimilantur: quæ verò à calidis vel ſiccis, fauillæ ac fuligini. Ac frigidus quidē eſt humor, qui proprie ὠμὸς. i. crudus nominatur: humidus autē & frigidus, ipſum γλέγμα. i. pituita. Plerūq; tñ vna appellatione vtroſq; humores comprehendimus: & tum φλεγματώδεις tum φλεγματικοὺς. i. pituitoſos

E 1. de cauſ. p. c. 1. p. 87. f g h. 2. de cau. p. c. 1. p. 91. h
F 3. de p̃cogn. exp. cap. 8. p. 119 d.
G Adu. Iulianum c. 6. extr. ord. d.
H cap. 3. & 4. 2. de pręcog. p. c. 1. p. 109. f

nomi-

A nominamus. Atræ verò bilis humor, siccus est: pallidæ autem ac flauæ, non siccus solum, sed & calidus. Aeruginosa autem bilis, media inter hos est. Cum aũt & bilis atra tũ generatione tum facultate duplex sit: (qñquidem & ex flaua bile superassata fit, & crasso ac veluti limoso sanguine, qui proportione respondet feci quæ in vinis est:) æruginosæ sane bilis generatio in pallidæ mutatione fit.

[a] *Quando Diastoles vel Systoles usus augetur, qui pulsus gignantur.* CAP. 10.

CVm ergo caliditas copiosior in animalis corpore aucta fuerit, maior euadit vsus diastoles arteriarum: Cum aũt fumosum vel fuliginosum excrementũ, systoles. Vbi verò ipse vsus incremẽtum obtinet, celeritas illic & magnitudo augetur spacij quod percurrit corpus arteriæ, dum ipsum vel dilataẽ vel contrahiẽ. quare maior quidem pulsus erit, dũ ipsa dilatatur, aucta simpliciter ipsa caliditate: plurimum aũt recedet p systolas, vbi fumosum vel fuliginosum effundiẽ excrementum. Ac diastoles quidem magnitudo vt sensu dignoscatur, facillimum est: systoles autem impossibile. Ostẽsum est enim in libris [b] de pulsuum dignotione, plurimam systoles partem sensum effugere. Celeritas igitur sola recessionis, vnà cum breuitate internæ quietis, indicabit tibi multitudinẽ excrementorum, quæ in arterijs sunt. Ostensum.n. est in libris de causis pulsuum, naturam ad systoles actionem festinare, vbi ab excrementis suffocatur. festinatio autem tum externam quietem abbreuiat, tũ B systoles celeritatem auget. Ostensum est etiam arteriam, quæ mediocriter in corporis constitutione se habeat, primo quidem magnitudinem augere, vbi nimirum caliditas intendatur: secundo verò, celeritatem: qñ autem satis ignita fuerit, magnos simul & celeres efficere pulsus: si autem plurimũ, etiam frequentes: vbi autem copia quidem caliditatis nondum aucta sit, fumosa autẽ & fuliginosa excrementa redundent, celeritatem quidẽ nõ magnitudinem accedere, cõstringi aũt frequentiã, velociorem q; manifeste apparere arteriæ motionẽ, dum in seipsam coit. Et hoc est minime oĩum fallax signũ incipiẽtis inuasionis paroxysmi, vbi nulla prius occasio in laborante extiterit. Ac apertissima quidẽ est in ijs, quorũ pulsus prius noueramus: difficilior aũt in alijs: multasq;, vt memoriæ mandetur, requirit communes mensuras eorum corporũ, quorum pulsus tetigeramus. Cum enim præcipue in quantitate cognitio ponatur, hæc non eadem est omnibus.

A 1. de caus. p. c. 4. p. 87. b. 2. de præcog. p. c. 2. p. 109. h, & 110. a

B 1. & 2.

Communes pulsuum mensuras in beneualentibus in vnoquoque genere spectandas esse, vt pulsus præter naturam cognoscantur. CAP. 11.

MEntem ergo adhibere oportet mensuris communibus beneualentiũ, vt cũ supra has aliquod genus pulsuum appareat, præter naturã illud iudices, ac alicuius affectionis signum esse censeas. Quoniam aũt latitudinem habet cõis hoĩum mensura: satius est non simpliciter in oĩbus, sed C per species & differentias considerare cõmunes pluriũ hoĩum mensuras in vnoquoq; genere pulsuũ. Communes aũt hæ mensuræ, vniuersim quidem, in caliditatem & frigiditatem, gracilitatẽ & crassitudinem reducunẽ: particulatim verò ex ipsæ secundum ætates, & naturas, & ambientis aeris cõstitutiones, in anni temporibus & regionibus. De his autem didicisti [c] in eo libro qui de pulsibus ad Tyrones scriptus est: quem sanè librum melius est, vt ante hunc legas. Dicentur tñ & nũc quę in eo scripta sunt, quò nihil desit ex necessarijs in hac, quæ præ manibus est, tractatione. Habeanẽ que, qui laboris studiosi esse volunẽ, breuissimo quidem sermone contenta, quæ prima ac maxime necessaria sunt, in isagoge: absolutissima autem diexodo, quę in magna tradita sunt tractatione: medio autem inter vtrosque, quæ nunc dicuntur.

C cap. 9.

Herophili sententia de Diastole & Systole ac de Rhythmis examinatur. CAP. 12.

AC scriptæ quidem sunt etiam ab Herophilo mẽsuræ, quæ sunt secundum tempora, diastoles & systoles, ætatum causa, rationem in rhythmos redigente. Quemadmodum.n. illos musici secundum quosdam determinatos temporum ordines constituunt, comparantes inter se arsim & thesim: ita quoque Herophilus, arsi quidem diastolen proportione respondere supponens, thesi verò systolẽ: auspicatus à nuper nato puerulo, obseruationem fecit, primum tempus sensibile supponẽs, in quo dilatari arteriam comperit: æquale aũt ipsi & systoles tempus esse ait, haud magnopere de D vtraque quiete determinans. Quibus.n. insensibilis est systole arteriæ, ijs in duo tempora vniuersa rhythmus ipsius pulsus diuiditur, [d] hoc est: in tẽpus sensibilis motionis, qñ arteria dum dilatatur, nostrum tactum percutit: & in reliquum totum tempus quod componitur tum ex externa quiete, & systole quæ post ipsam est, tum ex quiete rursus quæ post illam est, & ex primis diastoles partibus, quæ sanè & ipsæ sunt insensibiles. Et ob id pulsum in percussionem & interuallum partiunẽ: in interualli quantitate, frequentiam & raritatem ponentes: quemadmodum in percussionis quantitate, celeritatẽ & tarditatem. Quatenus igitur æqualis rhythmi esse pulsum in nuper natis ait Herophilus, eatenus etiam dignoscere mihi visus est principium systoles: quatenus verò rursus vsque ad decem tempora prima extendit systolen arteriæ senum, eatenus non amplius dignoscere uisus est: sed diastolen, sensibilibus motionibus agnoscere: (quas, quia nostros digitos percutiunt, dignoscimus) systolẽ verò, totum id quod reliquum est, ponere, in quo motionem non sentiebat. Sed de Herophili quidem circa pulsus arte prætereundum est.

D 1. de diff. p. c. 7. p. 48. c d

Quòd Systole vix aut nullo modo dignoscatur in pueris nuper natis: progressu autem ætatis, quatuor tempora pulsus semper augeantur. Quòd ex modo Systoles & Diastoles, tum febrium inuasiones tum putrescentium humorum species dignosci possint. CAP. 13.

NVnc aũt quicquid ad artis opera ex longo experimento memoriæ gratia sumere vtile est, dicetur. Cùm.n. puerulos tãgerem nuperrime natos, in paucis potui aperte dignoscere principium

pium ſyſtoles,quod ſanè arteriæ ἀποχώρησιν.i.receſſionem,& ἀπόςασιν.i.abſceſſionē,noīo.tūc.n. E abſcedens à noſtro tactu,in profundum corporis recedit.In quibus aūt non poteram aperte dignoſcere receſſionem,in ijs tempus ſenſibilis motionis,quā, dū nobis occurrit arteria, facit, addito etiā tpe externæ quietis,aliqñ quidē æquale viſum eſt mihi reliquo toti,aliqñ aūt minus. In quibus autem nullo modo dignoſcibilis erat ſyſtole,in ijs totum illud reliquum tempus, quod interuallū nominant,apertiſſime quidem maius erat,q̃ id ſolum quod in ſenſibili diaſtole poſitū eſt. Deinceps verò ſemper per totum illud tempus,quod eſt inter primā diem in qua puerulus genitus eſt, & extremam in qua tranſactis oībus ætatibus obijt:tēpora oīa aucta ſunt: quæ ſanè quatuor quidē ſunt, non eadem tñ ſm ſubſiſtentiam,& ad noſtrum ſenſum. Ac illa quidem tempora,quæ ſm ipſam rerum naturā ſunt quatuor,ex duabus motionibus & duabus quietibus conſtant:motionibus quidē, diaſtole & ſyſtole:quietibus autem,tum externa quæ fit poſt diaſtolen ante ſyſtolen, tum interna q̃ fit poſt ſyſtolen ante diaſtolen.Illa verò,quæ ad ſenſum ſunt,quatuor & ipſa ſunt.Primum quidem, quo plurimum de diaſtole perſentitur.qñ quidem oſtendi in libris de dignotione pulſuū,eius principium à ſenſu percipi non poſſe. Deinceps autem tempus externæ quietis totum ſenſibile, ſi ſanè quis receſſionem perſentiat: Ab his tertium tempus ſyſtoles ſenſibile.nam quæ poſt receſſionē ipſius ſunt,inſenſibilia oīa eſſe oſtenſum eſt: Quartum aūt eſt ab his tempus,compoſitum tum ex viti F mis ſyſtoles partibus,tum ex interna quiete,tum ex primis diaſtoles partibus.Oīa igitur,vt dixi,tēpora, prolongantur progrediente ętate:quæ longo quidem vſu,memoriæ mandari poſſunt,oratione aūt explicari non poſſunt. Neq;.n. quantum ſit primum tempus, quod in nuper natis dixi nos inuenire,neq; quantum procedente ætate augeatur,oratione doceri poteſt.ſed hoc quiſque ſua diligentia indagare debet: ita vt multos quidem pueros tangat, multos ēt adoleſcentes, multos itē ætate vigentes,& declinantes,& ſanè ēt ſenes. Hoc.n.duntaxat modo poterit communem latitudinem menſurarum,memoriæ mandare. Poſt quam menſuram,licet nondum prius laborantem tetigerit,

A 3.de p̄cogn. ex p.c.7.p.118 diffuſe. dicere tñ poterit,eum præter naturam ſe habere. [a] Contrahitur.n. tum externa quies in inuaſionibus,tum receſſionis tempus.Diaſtole ſanè per has ipſas inuaſiones,tempore videtur breuis. Atque vbi hæc inueneris,copiam mihi cogita adeſſe caliditatis in corde, & excrementa veluti fumoſa multa,ob quæ natura externam quietem abbreuiat,ad eorum excretionem & ad ſyſtolē per quam excretio fit,feſtinans.In bilioſis autem febribus,cuiuſmodi eſt & exquiſita tertiana, diaſtole multum à naturali ſtatu in magnitudinem & celeritatem excedit. externam autem quietem & celeritatē receſſionis, haud proportionalem obtinet magnitudini & celeritati diaſtoles:ſed plurimum deficit. Quare ſi principium ſyſtoles aſſuetus es dignoſcere, non ſolum inuaſiones paroxyſmorum febri- G lium agnoſcere poteris,ſed & ſpeciem putreſcentium humorum, ex quibus vt plurimum febriles ægritudines conſiſtunt.Raræ enim ſunt hæcticæ:in medio autem ambarum ſecundum numerum

B 4.aph.55. ſunt quæ ephemeræ.i. diariæ ab [b] Hippocrate vocantur.in quibus,vt dixi, cognito ſyſtoles principio,in lauacrum ſtatim laborantes perduces.

Diaſtoles vſum inſpirationi, Syſtoles expirationi reſpondere: ex earumq; comparatione magnitudinem læſionis cognoſci poſſe. Pulſus arrythmos, vel ecrhythmos eſſe, vel pararhythmos, vel heterorhythmos. CAP. 14.

SVperuacaneum igitur eſt tempus diaſtoles tempori ſyſtoles comparare, ſiue ſentiat quiſpiam ſiue non ſentiat primas ſyſtoles partes. Cū.n. ſciueris alterum quidē eſſe animali diaſtoles vſum ſicuti ſanè & inſpirationis,alterum autem verò ſyſtoles ſicuti & expirationis: ex vtriuſq; alterationibus affectionem corporis inuenies. Pari modo & in ijs, qui ſe exercent, vel alio quouis mo-

C 1. de vſu p. c.2. & 3. do ſe vehementer mouent,diaſtole & maior fit & celerior. [c] Didicimus.n.augeri vſum diaſtoles arteriarum in pulſibus ſicuti ſanè & thoracis in inſpirationibus, cum vel conſumptio fit multa ſpiritus, vel caliditas larga collecta fuerit in toto animali, vel principaliſſimis, vel plurimis partibus, ac præcipuè ſanè in corde. Ita verò & intendi vſum ſyſtoles arteriarum in pulſibus didiciſti, ſicuti & thoracis in expirationibus. natura enim in ambabus motionibus feſtinat,vt turbatum effundat ſpi- H ritum aliquando quidem veluti fumoſis,aliqñ autem veluti fuliginoſis excrementis adſimilatum. Ac fuliginoſum quidē excremētum eſt, quod à lucernis,fumoſum verò, quod à uiridibus lignis attollitur.Et gignit quidem fuliginoſum,qꝛ q̃ in flammā conſumit materia,perfectè cōbuſta ſit: ſicuti ſanè & vaporoſū,ex humida ſubſtātia uuli, quæ attenuet:fumoſum verò ex ambabus mixtis:materiam quidem habens ex terreſtri & aquoſa ſubſtantia commixtam: mutationē verò nō exquiſitā

D 3.de p̄cogn. ex p.c.7.p.118 h quemadmodum fuligo,ſed adhuc incipiētem. [d] Quòd autem nihil differat, ſiue αἴθαλην.i. fauillā, ſiue λιγνὺν.i,fuliginē nomines,itemq; ſiue αἰθαλῶδες. i.fauilloſum,ſiue λιγνυῶδες.i. fuliginoſum, arbitror te non ignorare, ſi modo in græcorum vocibus fueris enutritus. Dum verò comparatur tempus diaſtoles tempori ſyſtoles, ſicuti Herophilus cenſebat: cognoſci poteſt tum quòd præter naturam ſe habeat laborans, tum præterea quòd multum vel parum præter naturam ſe habeat.Magnæ etenim rhythmorum qui ſunt ſecundum naturam in eos qui præter naturam ſunt, euerſiones,magnam ſignificant lęſionem:minores verò, minorem. Ac exiguam quidem euerſio-

ca.9.p.48.g nem indicant pulſus pararhythmi:maiorem heterorhythmi:maximam,echrythmi. [e] Meminiſtis enim in libro primo de differentijs pulſuū Ecrhythmos nominari pulſus,qui nullius ętatis rhythmum habent:Pararhythmos,qui proximæ ętatis: Heterorhythmos autem,qui alterius cuiuſdam, non proximę. Ex his ergo iam dignoſci poteſt lęſionis magnitudo: non tñ, quęnam ſit affectio

àqua

A à qua mutatio pulsuum facta fuerit, ex hac certe contemplatione cognosci potest: cũ præterea difficilis sit temporum, quæ in rhythmo sunt, enumeratio. At via, cui nunc insisto, & cognitu facilis est, & naturam affectionis quæ nam sit, non magnitudinem læsionis solam docet: quin & hac ipsa via remedia inueniuntur, vt in methodi curatiuæ tractatione ostensum est.

Pulsuum differentia ex ijs quæ secundum naturam sunt. CAP. 15.

His igitur à nobis prius definitis, dicamus iam ea, quæ in [a] Isagoge scripta sunt de ea quæ secundum naturam est in pulsibus differentia. sunt autem hæc. Ac viri quidem mulieribus vt plurimum multo tum maiorem tum vehementiorem habent pulsum, tardiorem autem paulo, satisq; rariorem. Qui verò natura sunt calidiores, maiorem & celeriorem & frequentiorem multo, vehementiorem autem non multo. Qui autem sunt graciliores, maiorem quidem & rariorem multo, tardiorem autem & vehementiorem paulo. Ac natura quidem ita variantur. Porrò per ætates etiam mutantur hoc modo. Pueruli quidem nuper nati pulsus frequentissimus: senis autem rarissimus: qui verò intercedunt, proportionem habẽt omnes, prout puerulo vel seni propinquiores sunt. Eodem modo celerrimus quidem pueruli, tardissimus autem senis: aliarum verò ætatum pulsus inter hos sunt medij. Multo autem maior est quæ in raritate est differentia senis ad puerulũ, B quàm quæ in tarditate. In ea verò differentia quæ in magnitudine & vehementia est, maximus quidem, quantum ad ætates pertinet, est vigentium: minimus, senum: medius autem ipsorum, paulo maior, est pulsus puerulorum. Et vehementissimus quidem, pulsus vigentium: languidissimus senum: medius autem ipsorum, pulsus puerulorum. Ac ita quidem in ætatibus pulsus mutantur. Per anni autem tempora, veris quidem media maximos sanè & vehementissimos faciunt, quantum ad anni tempora attinet, celeritate autem & frequentia moderatos: eodem modo & autumni media. Progrediens autem ver, aliquid de magnitudine & vehementia detrahit, celeritati autem & frequentiæ addit. & tandem, vbi iam superuenerit æstas, languidi, & parui, & celeres, & frequentes fiunt. Autumnus autem progrediens de omnibus detrahit, magnitudine inquam, celeritate, vehementia, & frequentia: Ita vt hieme superueniente, in paruitatem & tarditatem & languiditatem & raritatem mutati sint. Assimilantur autem prima quidem veris, postremis autumni: postrema autem æstatis, primis autumni: & prima quidem æstatis, postremis æstatis: prima autẽ hiemis, postremis hiemis. quare quæ à media æstate & media hieme æque in vtranque partem distant, simili modo mutantur. medium autem æstatis partim quidem simili modo, partim verò contrario se habet cum medio hiemis. parui.n. & languidi in vtrisque: celeres verò & frequentes æstate: C tardi & rari hieme: non tñ ita parui æstate, vt hieme, sed minus æstate: nec ita lãguidi hieme, vt æstate, sed minus hieme. Atq; hę quidẽ sunt pulsuum ꝑm anni tpa mutationes. Secũdũ aũt regiones eodem modo, quo ꝑm anni tempora: in valde quidem calidis, sicuti media æstate: in valde autem frigidis, sicuti media hieme: in temperatis, sicuti medio vere. ad harum verò proportionem, in ijs quæ interiacent. Porrò ex alijs quoque ambientis nos aeris constitutionibus, quę calidæ sunt, calidis anni temporibus: quę frigidę, frigidis: quę mediæ, medijs ipsius veris assimilantur.

Res secundum naturam in ægrotante cõsiderandas esse, quò exquisita affectionis cognitio habeatur. Quæ sint signa inuasionis febrium. Quod signum certum sit febris ex Themisone. CAP. 16.

Cvm igitur ad ęgrotantem, quem non prius videris accersitus ingrederis, Considera primum quidem, an mas, vel femina sit: secundum, ętatem: deinde, ambientem qualis nam sit: ad hunc enim reducitur & tempus anni, & regio, & cõstitutio: postea, propriam ipsius naturam. Atque vbi omnia composueris, coniectaueris q; qualem nam pulsum, dum sanus erat, ipsum habere verisimile erat: magnitudinem euersionis in statum prę̨ter naturam cognosces. Si verò & alia, quęcunque in commentarijs de crisibus dicta sunt, proprię pulsuum tractationi adieceris, propè accedes ad exquisitissimam cognitionem totius affectionis quę in ęgrotante est. Vt, verbi gratia, in adnotationibus, quas ἐπισημασίας vocant: Cum ergo quempiam inspicis, ambiguitatem alijs signis distingue. D Quorum vnum quidem est ac primum, vt manum quę mediocriter calida sit, super thoracem imponas, ac caliditatis qualitatem consideres. Nam vbi eam, mordacem inueneris, febrire dices laborantem: licet nondum ex pulsu hoc firmiter cognoueris. Si verò perfrigeratus quodã modo thorax appareat, (perfrigeratur autem quandoque vnà cum vniuerso corpore in quibusdam adnotationibus) non oportet vt statim manum eleues: ac affirmes hominem secundum naturam se habere: sed permittere debes, vt manus super thoracem diutius inhæreat: in hoc'que animaduertere, an aliqua acris caliditas ex profundo exurgat. [b] Hoc enim solum satis fuit Themisoni, vt certum signum esset, hominem febricitare, ipsa scilicet quæ ex profundo attollitur caliditas. At tussicula etiam quædam exigua, subaspera, vnà cum perfrigeratione inuadens, & oscitatio, & pandiculatio, & dolor quidã, & cataphora in somnũ, non simpliciter febrẽm, sed inuasionem adnotationis esse significabit. Atq; hæc quidem extrinsecus. [c] In pulsibus autem non solum prędicta signa notę sunt inuasionis febriũ, sed si & ipsi intermittant, vel aliam inęqualitatem, aut inordinationem habeant.

Inæqualitatem, quæ in vno pulsu est, nunquam inueniri in mollitie & duritie arteriæ: Quæ in pluribus pulsibus, sæpissime in frequentia & raritate conspici. Rarumq; pulsum inæqualem, siue ordinatus siue inordinatus sit, facile desinere in intermittentem: curq; malus is semper sit. CAP. 17.

D[d] Vę enim cum sint genere inęqualitates, altera in vna diastole pulsus, altera in collectione, multis deinceps pulsibus inuicem collatis: de priore dicam quę in collectione est, quę'que à plurimis

A cap. 9 p. 44. a b

B 1. de diff p. c. 7. p. 33. h

C 3. de ꝑcogn. ex p. c. 7. p. 118. diffuse.

D 2, de cau. p. c. 1. p. 9'. a. ex de ꝑcogn. ex p. c. 4. c

plurimis medicis systematica.i.congregatiua vocat. Facilius enim dignoscitur, & in pluribus ad- E
notationibus apparet. Quatuor autem cùm sint differentiæ pulsuum in diastole arteriæ, vna in magnitudine & paruitate, secunda in celeritate & tarditate, tertia in vehementia & languiditate, &

A 1. de diff. p. c.22. p.51.f, & 2 de prægcog. ex p.c.6. p.111.f

quarta in duritie & mollitie: [a] In hac sane postremo dicta differentia nunquam visus est pulsus inæqualis: In alijs autem tribus, plurimæ in ijs qui ex putrescentibus humoribus febricitant, inæqualitates consistunt. Et quæ in frequentia & raritate est differentia pulsuum, & ipsa admodum frequenter in ægrotantibus conspicitur. & vna sane ipsorum idea facile transit in intermittentem pulsum. in ambabus nihilominus inęqualitatibus tum inordinatis tum ordinatis. Esto enim quædam inæqualitas in genere frequentiæ & raritatis, quæ post quatuor frequentes vel moderatos, qnintum rarum habeat: & hoc deinceps consequenter fiat, seruato semper ordine, temporeq; raritatis aucto: Talis pulsus, siue inordinatus siue ordinatus sit, non post multas periodos erit intermittens. Non multum autem interest, ordinatam esse inæqualitatem vel inordinatam, ad hoc vt homo seruetur vel pereat. Sæpenumero.n. vidimus post quatuor pulsus siue frequentes siue medios inter rarum & frequentem, quintum rarum fieri: postea consequenter secundum eandem periodum, decimum & decimum quintum & vigesimum. Adhuc verò magis, cum quintus factus fuisset rarus, nonum vidimus rarum vel quartumdecimum vel quempiam alium, non seruata F
periodorum paritate: sed raro pulsu inordinate intercurrente. In huiusmodi igitur pulsibus neq; experientia manifestam differentiam ad salutem vel mortem vel morbi longitudinem aut breuitatem, per inordinatas & ordinatas inæqualitates, docuit: neque ratio. In æqualibus certe non parua est ab inæqualibus differentia, salutis gratia. Potius autem tãtas differentias comparare nõ oportet, nam qui æqualis est, secundùm naturam est: qui autem est inæqualis, non solum præter naturam est, sed ẽt grauis. Ac in adnotationibus iam minus erit prauus: in incremẽtis aũt, magis: adhuc

B 2. de pcogn. ex p.c.4 p.110 e,& 111.a

verò magis, in vigoribus paroxysmorum: at in declinationibus, deterrimus. [b] Sed.n. pulsum plurimo tempore quiescentem deficiens excipit, raritate siue inordinate siue ordinate aucta. nullam.n. in hoc dixi magnam esse differentiam vel experientia vel ratione compertam. Rationem nunc intelligo, eam quæ dogmatica est: per quam ex rerum natura excitati, præcognitiones facimus. Dictum autem & prius est, eiusmodi rationes non admodum reposci oportere in epitomaticis tractationibus. Nam si cum ijs, quæ ad rem propositam vtilia sunt, causas quoque eorum quæ fiũt, audire quis voluerit, nihil de magna tractatione detrahetur: in qua quatuor quidem sunt libri causarum quæ pulsus alterant: quatuor item præcognitionis quæ ex ipsis habetur. Minime igitur bona est ipsa pulsuum raritas, siue æqualis siue inæqualis sit: multo autem deterior est, quando in- G

C 2 de caus. p. c.1.p 91.b & c. 92.b.2. de præcog. ex pul.c 4 p. 110. e, & 111.b

termittit. [c] fit.n. vt ostensum est, virtute vitali ab humorum multitudine grauata, vel quibusdam arterijs à crassitie vel viscositate obstructis. fit etiam & ob phlegmonem magnam, constipatis earum cauitatibus: vel aliqua re extrinsecus comprimente, vel grauante, vel quomodocunq; angustante. Ideoq; in adnotationibus potissimũ fiunt in multis ipsæ pulsuum inęqualitates, recedente ad profundum sanguine. Hi ergo pulsus affectiones nuper dictas indicant: refrigerationem autẽ validam, rarus. nam qui alia de causa euenit, non est perniciosus. Ab ambiente enim, per hiemẽ, tales pulsus fiunt: & ob alimentum in ventriculo in pituitam versum in omnibus qui bulimo laborant. At si in febribus periculo non vacantibus, raritas pulsus fiat, intermorientis innatæ calidi-

D 2. de pcogn. ex p.c.4 p.111. a

tatis est signũ. [d] Nonnulli verò qui ita affecti sunt, cibum appetunt: siq; obtuleris, prõpte comedũt: ita vt, qui vident, existiment eos salubriter se habere. Intereunt sanè statim nonnulli quidem in tpe adnotationis, cataphora detenti: aliqui verò sine cataphora vehementer refrigerati, non amplius recaluerunt. Non solũ aũt, vt dixi, genus hoc inæqualitatis in inuasionibus febriliũ paroxysmorũ cõtingit: sed ẽt genus inæqualitatis in magnitudine & paruitate, in celeritate & tarditate, in vehementia & languiditate. Animaduertere autem diligenter oportet in oĩbus ipsis, quinam plures sint. cõstat enim ꝙ qui plures sunt, grauius habent periculum. vt qñ quatuor languidos quintus sequitur vehemens, vel mediocriter tenore pręditus: melius enim longe est, quatuor vehementibus quintum intercurrere languidum. Cùm autem omnes deinceps lãguidi apparẽt, si sanè in aliquo aliorum generum vel aliquibus inęqualitatem inuenias, arteriam diutius tange, obseruans sicubi vel H
vnus appareat vehemens. Quando verò æqualiter prauus in omnibus generibus est, scias non procul à morte eiusmodi ęgrotantes abesse: Æqualiter autem prauus est pulsus, qui languidissimus & frequentissimus est. nam celerrimus nunquam fit cum languidissimo: tardissimus autem vnà & languidus si fiat, mirarer vtique, si non frigiditate iam extremorum ægrotus laboraret. Sanè qui languidus vnà est & magnus, necessario etiam mollis est. soletq; vnà cum lethargis & alijs cataphoris adesse: ob humiditatem multam vel ventriculi & præcipue oris ipsius, vel cerebri, vel alterius cuiusdam principis particulę, vel etiam totius corporis, talis redditus. Ac facile quidem curari potest, qui ex ventriculo & stomacho fit: difficillime autem, qui ob cerebrum languidus vnà & mollis fit: adhuc verò magis, qui ob totum corporis habitum, qui in œdematosam affectionem peruenerit, vel ob aliquod ex principibus visceribus. Nonnunquam verò multos dein-

E 2. de cau. p. c. 3. p. 92. a 2. de præcog. 4. & 5. p. 11. diffuse.

ceps raros vnus insequitur frequens, vel ordinatus vel inordinatus: fitq; sępenumero talis pulsus, quem peculiariter παρεμπίπτοντα.i. intercurrentem nominamus: [e] qui contrario modo ac intermittens constituitur: ille etenim extensa raritate, hic autem contracta fit crebritate. Et vbi cum vehementia talis fiat, criticum est signum. Intellige autem ex me crisim in omnibus eiusmodi sermonibus,

A monibus, subitam in morbo mutationem, non perpetuo in bonum terminantem. Fit autem talis crisis, vel per excretionem, vel per decubitum. quam sanè crisim ex alijs signis dignosces, quæ in libris de crisibus dicta sunt, siue bona sit, siue praua. Hi igitur omnes pulsus in adnotationibus fiunt: & nonnulli ex ijs qui in vna arteriæ diastole inæquales sunt. de quibus iam dicatur.

Causæ inæqualitatis in vno pulsu. CAP. 18.

EX[a] inæqualibus arteriæ diastolis, nonnullæ quiete intersectam habent motionem: nonnullæ continuam quidem, at non similarem. De prima igitur dicam, quæ quiete intersecatur: nam & manifesta est ipsius dignotio: cum quilibet, nisi omnino asininus sit, cognoscere possit, quando contigerit, vt arteria dum dilatatur, parumper stet: tum ita reliquum diastoles addat. quod sanè in paruis vel humilibus pulsibus fieri non potest. Manifestum igitur ex hoc ipso est, neque vsum diastoles esse exolutum, neque facultatem infirmam esse: scilicet in hoc ipso solo, quod nunc dictum est, euersione in statum præter naturam facta. Quod sanè non minime & in alijs omnibus meminisse te oportet. Per id enim solum quod subinde docetur, tum dignotio, tum præcognitio fit, alijs omnibus secundum naturam se habentibus, vel paruam omnino mutationem adeptis. Porrò, quod nunc diximus, verum est, quando arteriæ tunica secundum naturam se habet. nā B vbi ipsa immodice mollis reddita fuerit, (qualis in lethargis & quibusdam alijs cataphuris conspicitur) non est verum à robore facultatis maximum pulsum effici, & ab vsu vel aucto vel omnino non imminuto. Si enim à duobus his solis fieret magnus pulsus, augmento inquam vsus, & robore facultatis, nihil amplius addere sermoni oporteret. Nunc autem, quia considerare etiam oportet arteriæ tunicam, non verus erit sermo, simpliciter prolatus. Meminisse enim te oportet eorum quæ dicta sunt in primo[b] de causis pulsuum (qui liber sæpius legi debet, vt qui fundamenta totius speculationis pulsuum contineat, sine quibus nec constitui nec cognosci quicquam aliud potest) Causas enim vt quispiam dicat συνεκτικάς, i. cōtentiuas, vel προσεχεῖς, i. proximas generationis pulsuum, in tribus his generibus esse ostendi: vsu, propter quem arteria mouetur: facultate, quæ mouet: & tunica. Alia enim omnia quæ pulsus alterant, per hæc media mutationem faciunt. Vbi igitur arteriæ tunica secundum naturam se habet, in diastole verò quies aliqua facta, inæqualitatem efficiat: tunc & robur facultatis est, & vsus diastoles magnæ. Ostensum sanè est vsum generationis pulsuum augeri ob caliditatis multitudinem, vel spiritus animalis inanitionem. inanitur autē spiritus ijs, qui se exercent in ministerium motionum, quæ per musculos fiunt. Vbi igitur, vt dixi, tū vsus generationis pulsuū auctus fuerit ob quālibet causam, tū facultas, quæ in corde est, à qua arte- C riæ mouent, ex sui ipsius ratione valens pmaneat, at grauetur à multitudine humorum vel crassitudine arterias magnopere obstruente vel premente: inæqualitates in vno pulsu fiunt, quiete continuitatem diastoles intersecante. Quo sanè loco hortor te, vt duabus motionis partibus mentē diligenter adhibeas: ex te ipso considerans tum languiditatem & vehementiam, tum celeritatem & tarditatem. fiunt enim in his vtrisque nouem differentiæ, vt in primo[c] de differentia pulsuum didicisti. Indicant autem præter ea, quæ de affectionibus dicta sunt, quomodo vitalis facultas se habeat. Vbi enim ambæ motiones infirmæ sint in pulsibus, extremum est periculū: Vbi robustæ, salutis est spes. Si verò ambæ in medio quodam modo sint infirmitatis & roboris, in medio indicant consistere hominem perniciei, & salutis. Si autē priori motione languida existente, ea quæ post quietem est, robusta appareat, deterius quidem hoc est, quàm si duæ motiones fortes existerent: minus verò malum, quàm si languidæ essent. Si verò è contrario appareat, vt prior sit valida, quæ post ipsam est, infirma: non bonum est. melius. n. est, vt posterior motio priore sit præstantior.

Ordo nouem inæqualitatum in vno pulsu. CAP. 19.

DEinceps[d] igitur ordinem narrabo nouem harum inæqualitatum, à mitissima ipsarum auspicatus: postea paulatim per medias ad pessimam perueniens. Ac mitissima quidem omniū est, quæ motiones ambas tenore præditas habet: Secunda, quæ priorem quidem mediam, robustā D verò posteriorem: Tertia, quæ priorem tenore præditam, mediam verò posteriorem: Quarta, quæ ambas habet medias: Quinta, quæ priorem quidem inualidam, posteriorem verò fortem: Sexta, quæ priorem inualidam, mediam verò posteriorem. Septima, quæ priorem robustam, infirmam autem posteriorem. Octaua, quæ priorem mediam, infirmam verò posteriorem. Nona, quæ pessima omnium est, quæ ambas infirmas habet. Coniugationibus autem in robore & infirmitate prædictarum duarum partium motionis consistentibus, proportione respondent coniugationes in celeritate & tarditate consistentes. Melior etenim est in eiusmodi pulsibus celeritas tarditate: non tamen tanto melior, quanto vehementia languiditate. Aperte enim qualitates ipsæ pulsuum, differentias facultatis in robore & infirmitate indicant. Constat autem maximam quidem spem esse salutis ex facultatis robore: minimam autem, ex infirmitatibus. Sed ad proportionem quandam cū ijs quæ dicta sunt, comparatio tibi fiat in differentijs secundum tarditatem & celeritatē. vt Prima quidem coniugatio fiat, in qua ambæ motiones celeres sint: Secunda autem, in qua prior quidem media, celer autem posterior: Tertia, in qua prior quidem celer, media autem posterior: Quarta, in qua ambæ mediæ sunt: Quinta, in qua prior tarda, celer posterior: Est post ipsam sexta, in qua priori existente tarda, posterior media fiat: Septimæ autem coniugationis prior quidem motio velox, tarda autem posterior: Octauæ media quidem prior, tarda autem posterior: Vltima harum est nona, quæ tardas ambas motiones habet.

Con-

[a] A 2. de cau. p. c. 4. p. 92. b diffuse & 2. de p. cog. exp. c. 6. p. 111. e f

[b] B cap. 1

[c] C cap. 14.

[d] D 2. de cau. p. c. 4. p. 92. d diffuse.

Coniugationes omnes inæqualitatum in vno pulsu considerandas esse. Quæ concurrant ad bonam, vel malam crisim faciendam. CAP. 20. E

INspicere itaque te oportet ad ambas differentias, menteq́ꝫ considerare earum complicationes. Quandoque enim quæ in tarditate & celeritate consistit coniugatio, grauis redditur: melior autem, quæ in robore & imbecillitate est. Ex tali igitur complicatione, & [a] qui caprizans nominatur pulsus, gignitur: in quo posterior particula motionis, robustior & ualentior est priore. Fueritq́ꝫ hic, pulsuum qui secundum diastolem arteriæ quiete intersecantur, modestissimus: & vbi cũ ipso iuncta fuerit aliqua morbi concoctio, crisim bonam annunciat. Quemadmodum autem coniugationes quæ in vehementia & languiditate, celeritate & tarditate consistunt, considerare in huiusmodi pulsibus maxime est necessarium ad præcognitionem: sic etiam eam quæ in magnitudine & altitudine versatur. Quòd enim non contingat ex humilibus esse pulsibus eum, qui quiete intersecatur, dictum est prius: ad quantam verò altitudinem perueniat, considerare conuenit. Potest enim aliquis recessisse quidem ab humilibus, adhuc tamen medius esse: vel paulo altior medio esse, non tamen perfectam habere altitudinem. quam si habeat, omnino annunciat, naturam ad crisim excitari: non tamen bonam omnino fore hanc crisim ostendit, nisi & alios scõpos habeat morbus ad bonam crisim, quos in tractatu de crisibus diximus: inter quos is est tum maximus tum tutissimus scopus, qui à morbi concoctione sumitur: post ipsum verò, qui à laborantis robore. duos F nanque hos scopos, in præcognoscenda salute vel morte, habendos esse didicisti, fortitudinem inquam virtutis, & concoctionem morbi. citra enim omne periculum, tutissime'que se habent ipsi laborãtes, vbi hæc ambo adsunt: pernitiosissime, vbi neutrum: in medio, quando alterutrum. Dum autem hæc magis vel minus inter se coniunguntur, spem quoque salutis vel expectationem mortis & augent & minuunt. Quod igitur dicebam vtile esse, vt in languiditatem & vehementiam, celeritatem & tarditatem partium motionis in eiusmodi pulsibus inspiceres: ita etiam magnitudinem ipsorum & paruitatem inspicere expedit: & magis sanè humilitatem & altitudinem: etiam si non sine aliis duabus dimensionibus fiat. Propter hoc igitur nec in perfrigerantibus admodum inuasionibus paroxysmorum tales apparent pulsus. humiles enim hoc tempore & parui redduntur. Ac ea quidem, quæ ad artis opera excitant, iis, qui diexodos legunt, dicta sunt.

Iterum, quot sint pulsus in diastole arteriæ considerati: quæ in singulis ipsorum sit affectio, & quæ ex ipsis præcognitio fiat. CAP. 21.

NVnc verò rursus sermonem ab initio resumentes, dicamus quot sint pulsus qui in diastole arteriæ conspiciuntur: quæ'que in singulis ipsorum sit affectio à qua fiunt: & quæ præcognitio ex singulis ipsis fiat. Iniicere autem te volo super arterias digitos, qui molles sint: primum'que nec superficietenus tangas, nec violenter premas. postea, si ipsos vehementer ab arteria, dum dilatatur, percuti sentias, adhuc etiam magis comprime: si verò dum hoc facis, motus euadat insensibilis, omnino superficietenus tange. Validam etenim facultatem pulsus ille indicat, qui pressioni resistit: inualidam autem, qui decidit ac vincitur. Nonnullos igitur, maximos esse comperies, si superficietenus tangas: parui tamen, si presseris, apparent: quandoque etiam nullo adhuc modo seruantur, sed penitus abolentur. ita vt expressionis quantitate, quãtitas etiam tum imbecillitatis tum roboris facultatis tibi dignoscatur. quod eorum, quæ in pulsibus sunt, maximum existit bonum. Si ergo aliquando inueneris in homine febrili morbo laborante, vnà cum signis concoctionis, validam facultatem: citra omne prorsus periculum hunc esse scito, & cito morbum solutum iri. Si verò valida quidem fuerit facultas, nullum autem in humoribus signum concoctionis appareat, in tempore diuturniori ægrotaturus seruabitur: Recordantibus nobis ea, quæ etiam sine mea admonitione, ii, qui mentem habent, sciunt: omnia. s. quæ ad præcognitiones expectant, intelligi debere, si ægrotantes non errauerint, aut nulla noxa extrinsecus euenerit. Magnam verò dixi habere vim in morbis febrilibus robur facultatis arterias mouentis, quam & vitalem nominamus. quandoquidem sæpenumero, vbi periculum sit ob neruosum genus, non magnopere confert vitalis H facultatis tenor. sed tunc inspicimus quo modo animalis facultas in robore se habeat. Ac melius quidem est ambas valentes esse, & præter ipsas tertiam, quæ naturalis appellatur: cuius principium est iecur: quemadmodum sanè vitalis, cor: animalis autem, cerebrum. Principatum autẽ tenet in vnaquaque morbi specie ad præcognitionis stabilitatem, robur ipsum propriæ facultatis affectarum partium. Validi igitur pulsus tenorem, qualis sit, premendo dignosces. vnà'q; cum ipso magnitudo etiam diastoles apparet, exquisite'que dignoscitur. firma etiam magnorũ pulsuum fit cognitio, si superficietenus tangas. Scito autem maximum pulsum illum esse, quem secundum multas arteriæ partes tangere possis, seu secundũ longitudinẽ, latitudinem, & profunditatem. sicuti & longum, qui secundum longitudinem superat: latum, qui secundum latitudinem: & altum similiter, qui secundum altitudinem, quæ & profunditas dicitur. Quemadmodùm autem in toto primo de dignotione pulsuum libro de sensibili systoles parte & insensibili monstratum est: ita etiam [b] in secundo, de differentia, quæ in magnitudine & paruitate consistit: vbi ostendo quantitatem diastoles cum quantitate circuli arteriæ comparandam esse, quò id, quod quæris, inuenias: nec quærendum esse ad quantam magnitudinem attollatur arteria latissima, angustissimæ collata. Hac eadem ratione & in pueris nonnulli dicunt pulsum esse paruum, diastolen non cum capacitate arteriæ, sed cum ea quæ est vigentium, comparantes. nam si quis quantitatem circuli arteriæ pue-

A 1. de diff. p. c. 292. de cau. p. c. 7. p. 53. b

B cap. 2. & 3. diffuse.

A *Pulsuum pro Temporibus Anni mutatio.* CAP. 6.

A. idē. c.9.e *PRo anni" temporibus. Medio vere pulsus maximi sunt & vehementissimi, vt in tēporibus: celeritate & crebritate moderati: pari modo medio autumno: progrediens autē ver non nihil de magnitudine & vehementia detrahit, sed auget celeritatē atq; crebritatē: tandemq; ineunte iā æstate lāguidi, parui, celeres, crebriq; fiūt. Autūni progressus cuncta imminuit, magnitudinē, vehementiā, celeritatē, crebritatē: ita ineunte hyeme in paruitatē conuertuntur, & remissionē, & tarditatē, & raritatem. Respondet autē initiū veris fini autumni, illius finis initio huius: æstatis itē principiū suo, & principiū hyemis suo fini. Proinde, quæ pari spatio à media æstate, & media hyeme, in vtranq; partē deflexerunt, similiter variant. Porrò media æstas partim conuenit cū media hyeme, partim dissidet: nam parui vtrobique & languidi sunt, sed celeres atque crebri æstate, tardi rariq; hyeme: non perinde tamen parui æstate, vt hyeme, sed æstate minus: nec ita hyeme languidi, vt æstate, cæterum minus hyeme.*

A. idem. f Quæ" accidunt ex temporibus, in tres referuntur hasce causas, in vsum, facultatem, & instrumēta: nam, prout in ijs hæc singula variant, mutantur pulsus. Ac medio vere status aeris nos amplectentis temperatissimus est: itaq; corpora etiam sunt salubria. Hoc. n. semper memoria tenendum est, hoc tempore, præ cæteris, à quibus animans afficitur, facultatem robustissimam esse: & calorem B temperatissimum: & etiam instrumenta in summa mediocritate esse, q̧ nec humiditate immodica madeant, nec siccitate squaleant, neque veluti rigeant gelu ac congelascant, neque calore quasi remittantur languescantq;: vnde & pulsus corporibus quidem optime comparatis maximi & vehementissimi fiunt. Nam in illis pulsuum pro ętatibus, temporibus, regionibus, & id genus alijs, mutationes prodidisse literis medicos declaraui (vt alia loca ne citem) in secundo libro de pulsibus dignoscendis: Itemq; eos, qui eius status sunt, magnos esse edituros & vehementes pulsus in primo libro docuimus: siquidem hi facultati validæ peculiares sunt, & moderato vsui, instrumentisq; naturali lege cōstitutis. Nam, si quid mediocritatem vsus excedat, non magni solum & vehementes, sed & celeres fiēt: si vero longius excedant, vt vsum iam actio non compleat, illico mutatio addetur in crebritatem: quia vero vsus est moderatus, non tendunt nec ad celeritatem, nec ad crebritatem.

At enim adiecimus orationi (vt in temporibus) rectè sanè: neque enim simpliciter maximi tum, atque vehementissimi fiunt, cum multo illis alij pulsus in naturis vehementiores atque maiores reperiantur: sed, si pulsus cum alijs temporibus compares, tales medio vere euadunt. Nam æstate quidem crescit vsus, sed languescit facultas: quamobrem aliquatenus decrescit illa vehementia simul & magnitudo: sed tamen hæc minus, nam, quia vrget vsus, augetur non nihil: idemq; momentum C celeritati & crebritati non leue adfert. Contra hyeme est, ac æstate, validior facultas, non æque tamen, ac vere, sed vsus remittitur generationis pulsuum: quare languidiores pulsus hyeme, quàm vere, sunt: & vehementiores, quàm æstate: atque veluti medium locum occupant inter vtraq; tempora, nempe quòd & facultas teneat locum medium: verum satis sunt parui, quoniam cum facultas infra summum robur est, tum vsus insigniter est remissus: quæ ipsa in causa remissio est, cur simul tardi & rari sint. Hic rursus memoria tenendum est dictum, quod aliquando declaraui, Hippocratis. Vsus est enim eorum, in mutationibus ex ætatibus, temporibus, regionibus, statibus, omnibusq; eius generis: ne me quis cum illo existimet pugnare. Neq; enim ille absolute dixit, || Quæ augentur plurimum habent calidi. sed (innati) addidit, vt qui alterum sciret calidū acquisititium esse, quod plurimum iuuenibus suppetitat: nam tēperatus est natiuus calor, acquisititius autem intemperatus & quasi igneus est. Sic etiam, || Ventres, inquit, hyeme & vere calidissimi natura sunt. immo ne hi quidem calidissimi absolute, sed calore natiuo: æstate paucissimum hunc habent, abundant vero aduentitio calore & squalido, qui colliquat potius, quàm nutriat corpus: præterea functiones, tantum abest, vt meliores reddat, vt illæ ne æquent quidem illas, quæ in moderato obeuntur. Hæc si retinuerint lectores, nihil me in hac oratione, nec in reliquis, dissidere D ab Hippocrate vllus arbitrabitur. Posthac de regionibus & statibus præscriptum est tyronibus: quæ oratio ex superioribus clara est, ac causam habet apertissimam. Itaq; solum ipsum adscribam caput, quod hoc est.

1. Aph. 14. Ext. ord. 7. a

1. Aphor. 15. Extr. ord. 8. a

Pulsuum Pro Regionibus & Statibus mutatio. CAP. 7.

ibidē. c. 10. f *PRo" regionibus perinde, vt pro temporibus: In vehementer calidis, sicut media æstate: in magnopere frigidis, vt media hyeme: in temperatis ita, vt medio vere: ad harum proportionem in ijs, quæ medium locum sunt sortitæ. Porrò aeris nos circundantis alij status, qui calidi sunt, calidis temporibus: frigidi frigidis: medij medio veri respondent.*

Prægnantium pulsus. CAP. 8.

PRægnantium maiores, crebriores, celerioresq; pulsus sunt: præterea nihil mutantur.

ibidē. c. 15. f 50. f In" prægnantibus præter vsum, mutatum priorum nihil est. Quicunq; hic sit, omnino increscit & augetur: q̧ mulier non sibi iam soli respirare & pulsare, sed fœtui etiam, cogatur. Rationis ergo est, vt celeriores, & maiores sint, crebrioresq;. Nihilo tamen vehementiores sunt, vel lāguidiores, vel duriores, vel molliores, pro ipsa sanè conceptus ratione: neque enim vt ex eo, vlla facultatis, vel instrumenti, prægnantium facta mutatio est.

Pulsuum ex Somno mutatio. CAP. 9. E

IAm Somni" etiam sint si quid aliud, secundum naturam, qui & ipsi variant pulsus: Dum incipiũt, minores, languidiores, tardiores, rarioresq́; reddunt. Dum progrediuntur, tarditatẽ pedetentim augent & raritatem, præsertim à cibo: at maiores sunt & vehementiores. Cum diuturniores fuerint, ad remissionem & paruitatem redeunt, tarditatem & raritatem retinent.* A. ibidẽ. c fo. 50. a

Quæ sit causa, cur concoctiones per somnum meliores sint non in ventriculo modo, verum etiã in venis, in arterijs, in omni deniq; animalis habitu, nõ est huius loci explicare: neq; enim de causa, quæ nam illa sit, conuenit inter oẽs medicos. Equidem hoc in præsentiarũ de illa breuiter dico. Facultas concoctrix se intro per somnum recipit magis, & in altumq́. Ergo, quia intro mouetur, & materiam conficit, primo veluti imbecillior redditur, ac oneratur: paulo post, cũ fruitur alimẽto, quod conficit, roboratur ipsa, ac calor crescit animantis: vt, qui frigidiores cibos comederunt, illico frigidiores se animaduertunt, multiq; adeo illorũ manifeste & horrent & rigent, haud multo post fiunt calidiores. Proinde, si natiuus calor est, qui cõcoquit cibos: ac, qui huic præsunt motus (vt ratio fuit Hippocratis) qui foras tendunt, vigilias, qui intro, somnos conciliant: facillime rationem ac naturam commentemur pulsuum mutationis, quæ ex somno proficiscitur. Quòd si qua est alia huius molitrix facultas, certe, quia consensum esse, traditum est, mutuum omnium facultatum, quæ animali moderantur, non mirum est, si quid hæc facultas naturalis cõsentiat cum illa. Sed hoc, si semel admissum sit roborari & debilitari vicissim facultatẽ, quæ pulsum creat, prõpte expedias causam: nam, quia oneratur illa initio somni atque debilitatur, minores & languidiores pulsus oportet existere: at mox ea" roborata, è diuerso, maiores vehementioresq́; . At enim quid simul tardiores & rariores fiunt? Erasistratus quidem causam confert in motuum voluntariorum requietem; quæ idcirco concoquat probe: non somnum in causa ponit. Hippocrates ac cæteri, qui vergere ‖ calorem intro ferunt per somnum, qui quidem medicorum ac philosophorum sunt penè omnium probatissimi, in huius incrementa, & decrementa, motusq́; diuersos, causas conferunt: imminui. n. dicũt, ac veluti suffocari, vbi in aceruum subito incurrat ingestæ materiæ, quõ ignem quoq;, cũ in lignorum ingentem struem incidat. Atq;, vt idem ignis, vbi superior euasit materia, roboratur ac in magnitudinem eleuatur: sic innatus calor, cum fruatur alimẽto, confectis iam succis, in quos inuaserat, copiosior, quàm ante, fit & validior. At causas adhuc tarditatis & raritatis non expediuimus: immo vero aliter me iudice res habet. Quando dormientibus motus caloris, qui foras tẽdit, imminutus est, viget autem, qui intro: contractionem oportet celeriorem fieri, distentionem vero tardiorem. Ac sic quidem manifesto fit. Qui contractionem non assequuntur arteriarum, sed discernunt ex sola distentione pulsus, hi tardum absolute volunt dormientium pulsum esse. Ille autẽ absolute non est tardus, sed altera ex parte tardus, totus non tardus potius, quã celer: nam, cuius tarda distentio, & celeris est contractio, is neutro horum nominũ appellandus est, nec celer nec tardus, sed sunt distinguendæ eius partes: quod in ‖ respiratione fecit Hippocrates. Iam vero etiam altera sui parte paruus est dormientium pulsus: siquidem plurimum contrahitur, distenditur autẽ nõ plurimum, sed quantum contrarius motus necesse habet reddere contractioni. Porrò arteria in pari semper interuallo mouetur in contractione ac distentione, nisi qñ rhythmum subito immutet: terminis vero, vnde proficiscitur, & quibus finitur, variat. Nam, cùm motus, qui intro pergit, præpolleat, atque prorsus consideat: rursusq́; inde incipiat, qui foras tendit motus: haudquaquam hic distentionem plurimum producit: Contra, cum præpolleat motus, qui foras concitatur, contrario existente debili, minime tunc ab extremo orditur collapsu in distentione, ac summam tandem magnitudinem assequitur: cumq́; inde inceperit denuo, qui intro fertur motus, finẽ contractionis, vnde incepit distendi, facit. Ita cum facit semper veluti motuum quendam orbem, modo intro magis, modo foras fertur. Quamobrem, qui duntaxat distentionem sentiunt, his pulsus, necesse est, in somnis paruus & tardus videatur. Iisdem necesse est, vt imperitioribus in dignoscendo, pusillam partem conspici motus distentionis, & fugere maximam: quippe in eo motu arteriarum, internos motuum terminos ne exercitatissimi quidem attendunt: sed contractionis hos finis fugit, & principium distentionis: quo magis imperitos immensam partem motus præterire par est, totam propè contractionem, & partem non mediocrem distentionis. Quæ autem pars motus lateat, quam non sentiant, qui tangunt, ea, cum adiungatur ad tempus quietum, speciẽ præbet pulsus rari, tametsi re vera dormiẽtium pulsus nihilo rarior sit, vt nec respiratio: sed aperte etiam in hac expiratio, quæ cum exufflatione fiat, maior est: quietis tempori nullum accedit incrementum. Explicaui iam summam ferè de somnis: tamen, quo res clarior sit, addam reliquũ. Pulsus dormientium, in externa quidem quiete similes sunt vigilantium pulsibus: in interna vero, permultum videntur distare, quòd terminos internos motuum non assequitur noster sensus, sed tum minor est, tum languidior, quàm pulsus vigilantium, præsertim à principio statim: nam postea magnitudo ei quædam & vehementia adiungitur, & iam tardus in distentionibus est, in contractionibus velox: & in summa, intro magis mouetur. Quare, si vehementem in contractionibus eum dicas, nihil erres: etenim excrementum succorum confectorum veluti fuliginosum excernere arteria per somnos, quòd copiosius tum collectum sit, vehementius auet: vnde motus, qui intro fertur, vel hoc nomine præpollet. At vero,

A. ibidem.

6. Epi. com. 4. t. 14. 3ª. 183. c. Et 193. h. com. 5. t. 30.

1. Epi. cõ. 3. t. 18. 3ª. 121. b
2. Epi. sect. 3ª.
1. Pror. cõ. 3. t. 72. 4ª. 188. d
1 in Prog. cõ. 2. t. 56. 4ª. 203. g

F G H

A vbi absolute succi confecti sunt, si in somno homo permaneat, immoderatus erit vtique talis somnus. Motus autem merito fit vterque minor, tardus, imbecillus, rarus: somnus enim (quod vel ex poetis audias) mortis est frater. Vna illi hæc conuenit cum viuentibus, confectio alimenti: reliqua mortuis sunt similia, non videre, non audire, nihil intelligere, vel cogitare, vel loqui, vel sentire, ratione carere, proiectum esse. Et vero quid aliud (si illud vnum, quod commune adhuc cum viuentibus habet, si ablatum) nisi recte via ad mortem dicatur? Iam etiam primum esse & natiuū caloris motum, cum foras, & extra se ipsum mouetur: secūdum, cum intro, & in se ipsum, qui propter nutrimentum comparatus est: id iam pridē multis locis diximus: qui, vbi non amplius in nutrimento detineatur, neq; proprium suum motum, quo fertur foras, repetat, sed ociosus sit vtrinq;, habet tum certe imaginem mortis: exoluiturq; eius contentio, vnde oritur languidus pulsus: dissoluitur porrò motus, quamobrem paruus, & tardus, & etiam rarus fit: quòd si increscat etiam atque etiam paruitas, tarditas, raritasq;, propemodum nihil mouebitur: at hæc mors erat. Habes omnia de somnis. Quanquam vero præterea Archigenes plenissimos dicat pulsus in somnis videri, Apollonides inanissimos, mihi certum est de his nō producere orationem, cum in superioribus lucubrationibus falso hoc probauerimus genus pulsuum inductum ab Herophili successoribus B esse, sicut multa alia. Neque quicquam habet admirationis, si in re, quę planè discerni nequit, inter se Archigenes & Apollonides dissideant: neque enim communis sensus affectum, sed suas vterq; opiniones scripsit.

Expergiscentium pulsus. CAP. 10.

A. ibidem. c — *QVi" expergiscuntur, è vestigio pulsus magnos, vehementes, celeres, crebros, & cum quadam vibratione habent: qui mox mediocritatem assequuntur.*

Non perinde in somnū incidimus vigiles, ac ex somno euigilamur: q̄ hoc ferè subito, illud omnino pedetentim fiat. Etenim turbulenta insomnia, vel si quis vociferetur, perstrepat, tangat dormientem, celerem & subitaneam concitat mutationem: quocirca pulsus illos, quos commemorauimus, qui in eum modum immutantur, clarissime percipiunt. Nec tamen in alijs, qui motu innati caloris foras progrediente excitati sunt, fugiunt exercitatos: nam somnus incidit, cum natiuus calor aut ex fatigatione & nimia siccitate ad alimentum se conuertat, aut ob immodicam humiditatem foras nequeat progredi: quorum est salubris primus & naturalis: alter, quem memorauimus, veluti somnus, qui est in comatibus & lethargis: cui opposita est phrenitidum & vigiliarum præter naturam, vigilantia, vbi supersiccatus natiuus calor est & quasi ignitus, atq; idcirco foras quoq; C mouetur immodice. Sed affectus præter naturam, quos nec vigilantiam nec somnum, sed vigilias & comata potius voces, relinquam in præsenti. At somni naturales simulq; vigilantiæ ita, quomodo ante diximus, gignuntur: nam, cum indigeat simulq; desideret naturalis animalium calor copiosam humiditatem, ideoq; in viscera conueniat & uentrem, fit somnus: qui simul atque ea satis fruitus est, ut naturalem iam qualitatem recuperauerit, expergiscūtur. Quo quidem tempore illæ conuersiones nullo modo citra uim aliquam fiant: nam in alimento cnncoquendo, quia succrescit humiditas uaporosa large cum in ipsa cute, tum in poris, corporibusq; ad externā superficiē usq; interpositis omnibus, non perinde iam calori procliuis est ad externa motus: quare, ut hanc discutiat remoueatq;, & meatus repurget, & etiam corpus undequaque sibi penetrabile reddat, postulat primos uehementes atque uiolentos motus: quod ubi perspirabile, purumq; reddidit, mediocritatis naturalis reminiscitur. Hinc pulsus" illico experrectis ex somno magni, & uehementes, & celeres eduntur: præterea ob motus uim, non nihil uibrantur: paulo post ad natiuam mediocritatem reuertunt. Deinceps tyronibus scripsimus de corporis aduentitijs habitudinibus: quas græce σχέσεις nos Hippocratem secuti appellamus, qui in libro de articulis dixit: Cæterū refert etiā non nihil corporis habitudo. Ac pulsus nos in utraque illarū maxime conspicuos prodemus: quo- D rum facile nunc sit adiungere causas ex commemoratis: nam, quæ de naturalibus differentijs corporis tradita sunt, eadem dicentur de aduentitijs: quo breuior ero, solumq; ipsum illinc caput subijciendarum causa rerum huc transferam, quod ita habet.

(Margin: .ibidem. c; De Art. com t. 26. 7ᵃ. 256)

Pro Ascititijs Habitudinibus pulsus. CAP. 11.

AScititiæ habitudines corporis perinde pulsus, vt naturales, immutant. Nam, gracilis natura si quadratus euaserit, huic, qui talis natura est, assimilem pulsum habet: sin quadratus factus gracilis sit, assimilem gracilibus natura. Constat autem gracilitatis & quadrati corporis citra facultatis immutationem, æstimandam differentiam esse: itaque in omnibus alijs, vt vnum id tantum vbique, de quo in præsenti disputemus, mutetur. Quæ diximus de quadratis, eadem etiam de corpulentis dicta nobis esse putandum est, nisi quod magis sunt intensa.

In eum illic modum de habitudinibus corporis disseruimus. Apposuimus itidem de temperamentis: caput etiam hic memoriæ gratia satis est adscripsisse. Est autem hoc.

Pro Ascititijs corporis Temperamentis pulsus. CAP. 12.

IAm etiam temperamenta corporis ascititia pulsus ea proportione mutant, qua naturalia tēperamēta.

Scilicet ad eundem hic modum, vt de anni temporibus diximus: calida calidis, frigida frigidis assimiles pulsus creant. Nam temperamentorum in humiditate & siccitate differentia contineba-

tur in habitudinibus corporis:siquidem siccis gracilitas,corpulentia est humidis familiaris. Verũ E
hæc in libris de temperamentis declarauimus: præterea hoc quoque, corporis duritiam temperamenta sicca,mollitudinem comitari humida:itaque pulsus his mollis est,illis durus.

Pulsuum Pro Exercitationibus mutatio. CAP. 13.

A.l.1.f.2. c.13.fo.

NVnc alias mutationes,quæ causas habẽt non naturales,recenseamus. Exercitationes" primo, quæ moderatæ sunt,vehementes,magnos,celeres,crebros pulsus efficiunt: Si multæ sint, & vires excedant laborantis,paruos,languidos,celeres, & crebros in summo: Nimiũ immodicæ, adeo vt ægre iam se possit mouere & multis interpositis quietibus: aut nihil prorsus possit, sed exolutæ vires impense sint: pulsus mire paruos, & languidos,tardosq; & raros: Quòd si ad virium dissolutionem perueniant, pulsus creant illis proprios, Quales autem excitet pulsus facultas, quæ dissoluitur, dicemus paulo inferius.

Habes caput,quod illo in libro cõscripsi:nunciam addam causam.Facultas in exercitationibus vniuersam adhibet contentionem,vnde pulsus vehementes excitantur:vsus autem increscit, vnde magni,celeresq;.Hic autẽ quandoquidem binis accessionibus augetur,spiritu exhauriendo & caloris incremento, ideo etiã, qm̃ is non satis magnitudine illorũ & celeritate cõpletur, crebri fiunt. At,quę exercentis sese vires excedunt, efficiunt paruos & languidos propter earum imbecillitatẽ: tñ illos quidem adhuc, quia vrget vsus, crebros: at non celerrimos propter facultatis infirmitatem F
sed pro his creberrimos:idq; quatenus actio longe vsu inferior est. Quòd si adeo quis cogatur laborare, vt non modo superiores facultate labores sint, sed continenter necesse habeat interquiescere, huic refrigeratur vniuersum corpus. Pulsus autem ob imbecillam facultatem languidi sunt & parui: ob frigus nec celeres,nec crebri.In aperto ratio est,si memineris priorum.

Ex Balneis Calidis pulsuum mutatio. CAP. 14.

*Al. paulo vehementiores. — A.ibid.c.

BAlneæ" calidæ,dum sint moderatæ,pulsus creant magnos, celeres, crebros, vehementes. Immodicæ paruos & languidos,tamen adhuc celeres ac crebros. Quòd si hic relinquantur, paruos, languidos, tardos, atque raros.*

*ἀσῶν — Ex balneis, si in tempore vtaris, omnino corpus commoditatem aliquam percipit. Nam, cum defessi simus,incaluerimus, simus refrigerati, desiccati, nãuseam, aut tẽperiem inæqualem sentiamus,deniq; si vacuatione opus sit nobis,illas nos subimus. In illis autem omnibus temporibus corpori restituitur mediocritas temperamenti,vires corriguntur, opportunus augetur quidam calor, ac pars digeritur spiritus vnà cum sudoribus.Quare calidæ balneæ,par est, si sint moderatæ, vt ad eum modum mutent pulsum,sicut declarauimus immutari,cum facultati cõmodatur, & augetur vsus.Immoderatas planum est facultatem dissoluere, vsumq; præter modum intendere: vnde fit, G
vt creberrimos creent: celeres autem perinde, vt priores, nisi sanè facultas ad extremum vsum deuenerit:nam tum quidem formicantes,quos appellant,prodibunt. Quòd si ab immodicis balneis destiterint,nec lauẽtur amplius,sanè & habitus corporis refrigeratus est,& facultas dissoluta.Quã ob rem mutatio pulsuum ea existet,quam in libro primo docuimus excipere facultatis imbecillitatem & vsus remissionem. Hoc enim,in præsenti satis est, si demonstrem, quemadmodũ ex singulis præcedentibus & externis causis ad primas & præcipuas & continentes vocatas mutatio penetret: vt autem ex illis pulsus necessario alterentur,in primo aperuimus libro.

Ex Balneis Frigidis pulsuum mutatio. CAP. 15.

A.ibidem

BAlneæ" frigidæ illico paruos,ac languidiores, & tardos,rarosq; pulsus efficiũt: postea,prout id sit, quod induxerunt,omnino vel torporem inducent,vel robur. Quæ torporem intulerunt,& refrigerarunt,paruos, & languidiores, & tardos,rarosq; efficiunt: quæ excalfecerunt, & robur conciliarunt, magnos,vehementes,celeritate & crebritate moderatos.

Balneæ frigidæ è vestigio refrigerant omnino:postea vel roborant,vel obruunt facultatẽ,vnaq; perfrigerant:nam id est torporem inducere. Itaque & pulsus pro ratione causarum immutãtur. H
Quod vero non poterat tum tyronibus explicari,id nunc declarabo. In frigida lotione arteriarum motus plus intro,q̃ foras,fertur,quod & calor illuc illico magis ferat̃. Quòd si intus arterias possemus contingere,omnia, quæ aliàs in distentionibus animaduertimus, hæc in contractionibus hic apparerent,magnitudo,celeritas,vehementia:sed,hoc quia non potest vlla ratione, ab ijs, quæ in distentionibus percipimus,totos pulsus sic appellamus:paruos,quia multo minor distentio id temporis est,quàm antea:tardos item,quod aperte exolutus est motus:iam raros quoque, quod alij etiam omnes,in quibus plus motus intro fertur,tales esse visi sint contractionem non sentientibus. Causa ante explicata est.Languidos non diximus absolute,sed scripsimus languidiores: qua voce paruam mutationem significauimus in remissionem esse.

Pulsuum ex Cibis mutatio. CAP. 16.

A.ibidẽ. c. fo.49.f.g

CIbus" largus,vt etiam grauet facultatem,pulsus inæquales atque inordinatos concitat: Archigenes vult celeriores,quàm crebriores.Modicus,magnos,celeres,crebros, vehementes. Parcior, quàm qui satis nutriat,non æque,ac moderatus,cæterum minus mutat,neque id diu.

Cum possimus in singulis capitibus in hoc libro præscriptis, primũ, quæ alij de ijs censuerunt, commemorare, deinde esse falsos confutare, non hoc facimus: sed statim ad id, quod probatum

& verum

A & verum est, accedimus, id agentes, vt operis, quoad eius fieri possit, prolixitatem contrahamus. Quod cum nunc & sua sponte longum sit, quid fiet, si veterum præterea opiniones vna cum confutatione congrua cõplectatur, non ne in immensum ducetur? At, qui tẽpore ad disciplinas abundat: ardetq; cupiditate medicorum omnes opiniones cognoscendi, huic lucubratio hæc, certo scio, viam muniet, vt per se inueniat, vbi bene sentiant, & vbi errent. Et quidem alio ipsi loco multa scripsimus, quæ his, qui in ea voluntate sint, conducent. De proposita quæstione, in libris, vbi inquirimus in Erasistrati artem de pulsibus, opinionis errorem, vt puto, clare prodidimus. Ad hęc, vbi discrepamus ab illis, qui peritissimi habentur in arte de pulsibus, de his item vir, qui sapientia sit præditus, facile mihi videtur horum præsidio, quæ nunc tradidimus, existimaturus. Inueniet ea enim ferè partim in sola dictione, partim in exactis & distinctis explicationibus, consistere: vt etiã hęc, de quibus nunc agimus. Nam, cum scribat Archigenes in hunc modum de cibo facultatem onerante: Hic, quia premit, languidiores minoresq; pulsus concitat, & celeriores, quàm crebriores. nos non sic, sed quomodo scripsimus: Cibus largus, vt etiam grauet facultatem, pulsus inæquales, atque inordinatos concitat. Qui autem opera artis diligenter obseruat, non in cibo tantum, sed & in alijs affectibus omnibus, in quibus oneratur facultas, reperiet inæquales pulsus. Atque hoc scilicet ipsum est, quod imbecillam facultatem ab onerata distinguat: simulq; cum eo proditur & noxæ magnitudo. Si enim inter multos magnos & vehementes, pauci offendantur parui languidiq; pusilla est offensio facultatis: contra, si pauci magni & vehementes, parui autem atq; languidi multi sint, ingenti in eiuscemodi affectibus onere opprimiť facultas. At vero parui & languidi pulsus perpetuo fiunt, nullo interpellante contrariorum, non in ijs, quæ onerantur, sed in ijs, quæ dissoluuntur, facultatibus. Dum vero per se quidem validæ sint, sed abs quopiam grauentur & premantur, omnino vehementes & languidi pulsus commiscentur, etiã si summe offensæ sint. Incurie igitur scribit Archigenes languidiores & minores pulsus fieri, quum facultates cibo grauantur: hæc enim, ꝙ facultas dissoluatur, non ꝙ prematur, signa sunt. Atque, vt in differentijs magnitudinis & vehementiæ sunt inæquales, sic in differẽtijs crebritatis & celeritatis. Quare ne istuc quidem queo conijcere, quemadmodum Archigenes scripserit, celeriores eos, quã frequentiores, esse: nisi si hoc dicere velit, licet sint hi inæquales, maiore numero tamen celeres tardos vincũt, quàm raros crebri. Etsi ne hoc quidem verum est, si ita nude proferatur, nec distincte: immo offensiones leuiores, celeres magis, quàm crebros: grauiores è diuerso, crebriores pulsus, quàm celeriores, reddunt. Causa in aperto est ex demonstratis in primo libro: siquidem celeritas facultati peculiaris validæ est, crebritas imbecillæ. Iam aliorum etiam, de quibus deinceps dicemus, nisi exciderũt ea tibi, quę primo in libro docuimus, in promptu est causa.

Pulsuum ex Vino mutatio. CAP. 17.

Vinum, cætera quidem, pulsus, vt cibus, variat: hoc vero interest, quòd illico immutet, & citius mutatio à vino profecta recedat, quàm illa, quæ à cibo: quòd item celeritatem amplius & magnitudinem, quàm vehementiam & crebritatem, augeat: quanto enim vehementius moderatus cibus constantiusq; robur conciliat, tantum ferè vinum extollit magnitudinem.

Hæc quoque oratio se ipsam interpretatur, ac omnia subijcit nobis, quæ de vini virtute sunt ab omnibus medicis prodita. Appositio enim, quam facit, celeris est, ꝙ humidum sit & calidũ: quicũque .n. celerem, inquit, requirunt appositionem, his humidum medetur: qñ vero calor etiã dux est humiditatis, multo iã magis. Ad hæc, quæ affatim subitoq; nutriunt, hæc celeriter deijciuntur: quãobrem, vt celerem, ita minime diuturnam, à vino appositionem corpora accipiunt, facile enim digeritur per halitum. Porrò, ꝙ nutriat, pulsus ita, vt cibus, variabit: ꝙ autẽ amplius, quã ille, nutriat, insigniorem adijciet illis & magnitudinem & celeritatem: id quod planè apertum est illis, qui retinuerunt, quæ in primis commentarijs docuimus. Ac reliquorum, quæ in isagoge prodimus, si memoria teneas, quæ in primo libro scripsimus, omnes claræ sunt causæ: quare præterita illorum magna parte, causas tantum illorum, quæ sunt obscuriora, referamus: de quibus hoc est: Cur choleras, magnos alui fluores, profluuium muliebre vocatum, deniq; oïa, quæ ex corpore vacuando facultatem dissoluunt, comitẽtur pulsus vermiculantes: at facultatem, quæ à febri cacoethe dissoluiť, formicantes consequantur. An quia pulsus, quo vermiculãs fit, tardus esse omnino & rarus debet? neque enim possit fieri, vt prior arteriæ pars prius moueri videatur, neque vt fiant veluti circumscriptiones in vna distentione multæ, ni tardus simulq; rarus sit motus. At in acutis febribus (neq; enim possunt cacoethes non acutæ esse) non sustinet caloris copia pulsum, vel tardum in summo, vel semel fieri rarum: cæterum tardus est, aut non celer certe pulsus, cum dissoluitur facultas (tametsi in eo quidam dignoscendo hallucinentur) sed non summe tardus tamen: rarus autem haudquaquam, immo creber semper, ac, vbi vis vrgeat caloris, magnopere est creber. Mihi quidem iam visum est tertij huius libri hic finem facere: reliqua in quarto persequar, ab affectionibus animi exorsus.

Margin notes: A.f.2.d.3. fo.49.g (beside "cet ipsum est"); Idem. g.h (beside "Vinum"); In libro de Alimento. (beside "quicũque .n.")

GALENI DE CAVSIS PVLSVVM
LIBER QVARTVS

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de Causis Præter naturam, Quæ tum animi tum corporis affectione pulsus immutant.

Quæ pulsuum Causæ superioribus libris explicatæ sint, Quæ hoc libro explicandæ. CAP. 1.

INter causas, vnde pulsus alterantur, quæcunq; mutationem moliuntur per se, continentes eorum generationem, ex quo sunt continentes appellatæ, prioribus duobus libris exposuimus. Quæ has præcedunt, quarum consistit pars in ipsis animalium corporibus, pars extrinsecus accidit, has cũ instituissemus duobus proximis explicare (quia ante etiam in libro illo, quẽ tyronibus scripsimus de pulsibus, summatim de his & citra demõstrationem tractauimus) F operepretium mihi est visum, vt hic quoq; de ijs agere citatis ipsis capitibus, atq; distincte explicarem, simulq; causas adderem. Ac in tertio quidem libro de ætatibus, regionibus, anni temporibus, naturis, præterea de exercitijs, quæ vocant, & cibo, potuq; diximus. In hoc quarto, qui huius commentationis est postremus, de causis præter naturã sermonem habebo, exorsus ab affectibus animi: deinde etiam de corporis affectibus dicturus. Iam hic quoque ad singula capita clausulas traducam ex libro tyronibus scripto.

Iræ pulsus. CAP. 2.

IRæ" *altus est pulsus, magnus, vehemens, celer, creber.* A.l.1.f. c.18.fo.

Qui superiorum est memor, huic etiam, quæ de ira dicuntur, aperta sunt. At, de quo ante haud dum diximus, hoc est in præsentia adijciendum: vehementior'ne tãtum appareat pulsus iratorum an eiuscemodi sit vere: id enim omisimus, etsi latius in primo libro disputaremus, fere dubium. Neq; enim ita quis fidem tum haberet, si diceremus non apparere solum, sed esse etiam vehementiorẽ, vt iam fidẽ habebit, cum ante in sermone interposito multa ordine audierit, quæ referunt ad fidem, præsertim quæ de inæqualitatibus narrauimus, in quibus pulsus vicissim clare videtur fieri G languidus & vehemens: non quòd tam repete facultas in imbecillitatem variet & robur, sed quòd cum causis, quæ se molestãt, decertet, nec superet perpetuo eas. Apertissime autẽ pulsus per bonas iudicationes vehementes fiunt: etenim facultas tum, vt, quæ molestiam exhibent, repellat, excitat se ipsam. Quod & in animali cernas facultate, non tantum vitali: exoluti enim quidam extreme vel per senectutem, vel per morbum, vel aliam quampiam, quæ antecesserit, lassitudinem, si latrones subito conspiciant ingruere vel hostes vel feram aliquam, concitato cursu aufugiunt periculum, neque in eo validis concedunt: itemq; in terræ motu ex ædibus exiliunt, aut per incendium, atque ocyssime discurrũt, cum antea per infirmitatem progredi vix possent. Ex quibus omnibus liquet facultates animalis moderatrices, si quando impendeat necessitas, maiore vi obire suas functiones. Quo minus mirum est, si in ira hoc contingat, cum videatur merito fieri: vt & in his etiam animaduertas, qui exercitationem subeunt, aut quam aliam nauant operam, pulsus non in magnitudinem modo, sed & in vehementiam conuerti.

Lætitiæ pulsus. CAP. 3.

LAetitiæ" *magnus, rarus, & tardus est pulsus, at vehementia nihil differt.* A.ibidem

Lætis diffunditur per vniuersum corpus calor, atq; plus foras eius motus fert, at in tristibus intro: vnde maior fit merito pulsus illorum, at non vehementior itẽ: neq; .n. ascititius ex affectu comparat, neq; validioris actionis, vsus. Planũ aũt est hæc intelligi debere, de moderata lætitia, quę propria ratione pulsus alterat: nã, si nimia quidem lætitia sit, vt facultatẽ dissoluat, pulsus sæpe per accidens contrarij existunt: at tunc pulsus fient, qui, dũ virtus dissoluitur, fieri solent. Diximus.n. ante, qui inter affectus sunt vehementiores, hos totam alterationem pulsuum per se ipsos moliri. H

Tristitiæ pulsus. CAP. 4.

TRistitiæ" *paruus, languidus, tardus, & rarus est.* A.ibidem

Et tristitia enim refrigerat, & calorem intro concitat. Itaque non iniuria contrarios pulsus efficit superioribus, quos consequi lætitiam dicebamus.

Timoris pulsus. CAP. 5.

TImoris" *recentis & vehementis celer, & vibratus, & inordinatus est, inæqualisq;. Inueteratus iam similem habet tristitiæ.* A.ibidem

Timor è vestigio, quia statim multam mentis conturbationem facit, iure inæquales ædit pulsus: nam ante de hoc verba fecimus. Temporis diuturnitate pulsus tales creat, quales tristitia: neque quicquã à tristitia abest diuturnus timor. Omnibus autem his, si diuturna sint, aut admodum vehe

mentia

A mentia, pulsus succedunt, vt solent, dum facultas dissoluitur: etenim dissoluunt omnia hæc facultatem, breui quidem vehementia, tempore vero contraria. Atqui paulo ante idem ex illis, quæ de lætitia retulimus, ostendebatur: nunc etiam adscripsimus, quòd illis hoc in isagoge subiunximus, & etiam, ꝙ de similibus vniuersaliter statuendum est item. Longiorem vero interpretationē hęc oratio non quærit: quare ad ea iam, quæ consequuntur, transeamus.

Ex Dolore, pulsus Variatio. CAP. 6.

...l.f.2.d.3. ...fo.50.f *Dolor, qui" quidem variat pulsus (variat autem ingens, aut qui principes partes tenet, vt etiam inflammatio) dum paruus est, atque initio, pulsum edit maiorem, vehementiorem, celeriorem, crebriorem. Auctus vero iam, & admodum validus, vt etiam vitalem contentionem offendat, minorem, languidiorem, celerem, crebrum. Ac, quo diuturnior sit, vel vehementior efficiatur, hoc illorum quodque increscit magis. Qui vero facultatem iam dissoluit, in remißionem, & paruitatem, & falsam celeritatis speciem, ingentemq́ crebritatem commutat.*

B Vt in omni molestia facultas, ita in doloribus sese solet ad depugnandum & reijciendum id, quod infestat, concitare. Optimo igitur iure in magnitudinem, & celeritatem, vehementiamq́ pulsus mutat. Quæ si in eo nihil proficiat, veluti ex inani labore vis eius & contentio dissoluitur. Itaque in remissionem motus, superata ab infestantibus facultate, recidunt. Quid autem falsam celeritatis speciem dixerim, in tertio libro de dignoscendis pulsibus declaratum est. Iam etiam demonstrauimus in horum commentariorum libro primo, cur paruis pulsibus penè omnibus adiuncta crebritas sit.

Inflammationis pulsus. CAP. 7.

...id.c.17.g *INflammatio" habet omnis communem pulsum veluti serrantem: vt alia pars attolli arteriæ, alia non videatur, cum illa scilicet videatur durior. Habet etiam vibrationis aliquid hic pulsus, ac celer quidem & creber est, non perpetuo magnus tamen. At cuique sanè est suus proprius. Nascenti quidē maior iusto, & vehementior, & celerior, & crebrior: augescenti vero adhuc, cùm illa omnia increscunt, tū clare iā durior, & magis vibratus est: vigescenti autē manifestior est, duriorq́, atq́ vibratus magis, sed minor est, quàm dudum, non tamen languidior, nisi facultatē excedat affectus, sed & creberrimus fit & celer: quæ si diuturnior sit, atq́ in scirrhū iā indurescat, accedit illis gracilitas pulsus & durities.* C *Hæc inflāmatio habet, quæ pulsum per totū corpus immutat, vel quia magna est, vel quia principē partē insidet: si vero vniuersum corpus nō afficiat, pulsus in parte inflāmata talis erit, qualē diximus. Crescunt autē, quæ cōmemorauimus, singula, diminuunturq́, aut pro inflāmationis quantitate, aut pro ipsius instrumēti natura inflāmati. Siquidē partes neruosiores, duriores edunt pulsus, magisq́ serrantes, & minores: venosiores vero & arteriosiores, cōtra: ac inter hos maior est in arteriosioribus, atq́ inæqualis facile fit inordinatusq́.* ...idē c.17. ...1.a *Ex his" liquet, qui pulsus sit illorū, quibus inflāmatū iecur est, vel lien, renes, vesica, colon, vētriculus præterea pleuriticorū, et peripneumonicorū, et breuiter omniū, in quibus partis inflāmationē comitatur febris: nisi quibus in locis ob symptomatū naturā, quæ tū necessario ijs consequantur, tū casu adiuncta sint, prout quodq́ poßit mutare, ita pulsus contingat variari: vt mista ibi mutatio fiat, & quæ inflāmationi congrua est, & quā loci natura vel præsentis inducit symptomatis. Quibus enim inflāmatū est septū transuersum, hi conuulsionibus sunt opportuni: quibus pulmo, suffocationibus: quibus ventriculi os, syncopis: quibus iecur, atrophiæ: quibus ventriculus, cruditati: quibus renes, vrinæ suppreßioni. Ad hæc partes insigniore præditæ sensu, etiā dolorum nomine pulsus mutant: quæ minus sentiunt, pro affectu tantum. Igitur in inflammationibus varie pulsus ex his omnibus mutantur. Quæ quemadmodū discernēda* D *sint, cum alio loco exacte tractauimus, tum vero in præsentia, quantum interest tyronibus, persequemur.*

Hoc caput est ex isagoge, quod pulsuum profectam ab inflammationibus mutationem clare docet. Porrò, vt primæ causæ & generationem eorum continentes afficiantur ab inflammatione, vt illam mutationem inducant, consequens esset explicare hinc exorsos. Omni parti, quæ inflammata sit, hæc necessario duo accidunt, calor immodicus, & tensio: quæ vniuerso corpori impertit ambo, vbi pars nobilis sit, vel insigni prædita inflammatione. Atqui immodicus calor, qui vniuersum corpus occupet, febris est, quæ vsum pulsuum alterabit dilucide. At partis inflammatæ tensio peruadit etiam arterias: quamobrem durior pulsus erit: eoq́ sanè in neruosis partibus durior, quod præter cæteras hæ in inflammationibus tendantur, vt quæ sint sua sponte etiam tensæ: atque vnà secum partes vicinas, quia sunt scilicet fortiores, intendunt. Nimium calorem autem ostendimus efficere per se pulsum celerem & maiorem: quòd si quid deficiat vsui, ibi etiam crebrum. Recte igitur omnes, quos ex inflammatione febris arripuit, habent pulsum durum, & vero etiam ob intemperiem arteriarum, in vno occursu inæqualem. Quæ si ambo coniuncta sint, existet dubio ...l.f.10.t.4. ...fo.268.f procul species illa" pulsus, quæ ueluti serrat tactum: eam enim, oportet, qui tangit, ut imaginē concipiat, ubi inæqualiter instrumentum durum occurrat. Erit porrò, ut diximus, manifeste celerior, ac, nisi resistat durities, planè maior: sin quid resistat, tantum sibi conciliabit uibrati motus, quan-

tum imminuta magnitudo sit. Iam etiam tanto hunc fore crebriorem, quãto minus distentio vsum E compleuit, nosti, si, quæ ante demonstrauimus, recordaris: Prȩterea magnitudinibus paribus inflã-mationum variationem pulsuum non parem comitari, sed inflammationes partium venosarum, * pulsus creare maiores: partium neruosarum minores, sed eos duriores magisq; serrantes. Nihil est enim in his, quod non clarum sit, si retineamus arterias magis tendi oportere à partibus inflammatis, quæ sint neruosæ. Partes autem arteriosæ plane etiam copiam caloris in arterijs, vtpote calidioribus, adaugebunt amplius, atq; maximos idcirco excitãt pulsus: & si qua alicũde inæqualitas exoriatur, eam detegent manifestius. Duas, ni fallor, causas esse docuimus inæqualium pulsuum, facultatis, quæ arterias mouet, ob nimios humores, qui ipsam degrauent, imbecillitatem: præterea ob ipsorum instrumentorum affectus, oppilationes, inquam, & constrictiones, atq; tensiones, pressusq;. Quare nihil est mirum, si inæquales in arteriosis partibus inflammatis pulsus fiant, cum molitrix facultas illorum facillime in talibus defatigetur, ipsaq; instrumenta sint affecta. Reliqua, quæ in libro tyronibus nuncupato scripsimus de mutatis ab inflammatione pulsibus, non puto desiderare interpretem. Itaque ad vnum nunc de proximis capitibus est digrediendum.

* Al. carnosarum.

Pleuriticorum pulsus. *CAP. 8.* F

PLeuriticorum celer pulsus est & creber, nec admodum magnus, videtur etiam vehemens esse. Est ille vero non languidus quidem, sed tamen non vehemens statim, quòd ad affectum refert. Siquidem vbique hoc memoria seruandum est, in vnaquaque re mutationem esse pro illa re æstimandam: distinguendumq;, quod alia de re, non de illa, acciderit. Pulsus itaque pleuriticorum, quia neruosiorem quodammodo dnrioremq; efficit arteriam, quasi conuerteret in vehementiam, imperitis imponit, quos, quid intersit inter durum ictum & vehementem, latet. Ita quoque vulgus medicorum, quòd alias etiam differentias pulsuum discernere nesciat, has fortassis institutiones accusabit, atque ex sua ignorantia damnabit recta præcepta. Verum non faciam, vt hic longior sim, cum separatim de pulsibus dignoscẽdis scripserim. Quare, vt rationem exerceatis simul & tactum, admoneo, vt in experiundo pulsum valeat tactus cognoscere, non discernere solum ratione. Principium vero est experientiæ, sermone expressa doctrina. Quippe nequeas vel crebritatis quantitatem verbis explicare: tametsi multum intersit, excedat iustum pleuritidis modum, an non assequatur. Siquidem excessus, vbi in peripneumoniam migret, aut denũciet syncopam, necesse est fieri: defectus, in soporem, vel neruorum desinere læsionem. Simili modo illa inæqualitatis species, quæ serrantis imaginem præbet, in primis pleuritidis propriũ est signum, si remissa est, G *mollis & non minime maturandæ: si vero magna, difficilis & admodũ crudæ pleuritidis. Tales cum imbecilli quidem facultate coniunctæ, periculũ præsens habent: cum firma autẽ, aut tarde concoquentur, aut ad suppurationem deflectent, aut tabidus eas excipiet marcor. Atque eius, quæ concoquitur, pulsus pedetentim omnem deponit illam præter naturam mutationem: quæ deflectit ad suppurationem, habet pulsus suppuratorum proprios: ita quoque ea, quæ tabide marcescet, pulsus marcorum.*

Caput ex Isagoge hoc est: ac, quæ aperte accidũt pleuriticis, declarat, causas autem nõ item aperit: quamobrem eas hic exponam. Pleuritis inflammatio est succingentis costas membranæ, itaque febricitant acute, quippe vicina est cordi. Quia vero ad eum modum febricitant, ideo habent pulsum celerem: quòd neruosa etiam pars sit, quæ est affecta, hinc insigniter durus est: iam, quia ita habet, ideo minor est quoque, quàm febri cõueniat. Quare, vt & creber fiat, par est, quòd magnos pulsus calor postulet, refragetur durities: diximus autem ante, quantum ab vsu absit magnitudo pulsus, resarcire crebritatem. Inæqualis in ijs est crebritas, quòd nec humorum, qui inflammationem committunt, vna sit species. Quare, si sint biliosiores, etiam febris acutior erit, ac offensio H quædam consequetur facultatis: sin pituitosiores, & lenior erit febris; & procliuior ad soporem. Nunquam enim in pleuritide & peripneumonia fit, vt caput non lædatur, quòd humorum excipiat in inflammationibus putrium fuliginem: verum, cum putris humor sit biliosus, vaporem habet in modum fuliginis acrem, qui mordicat & erodit irritatq; cerebrum, itaq; ad delirium perducit: si pituitosus sit, nec fumo acri similis, sed caligini crassæ turbulentæ, quasi nubem quandam ad caput attollens, humectat hic grauatq; cerebrum, cogitq; in grauem somnum deferri, ac sopiri hominem. Recte ergo, cum pulsus in maiorem crebritatem mutantur, aut peripneumoniam aut syncopam annunciant: peripneumoniam, quòd occupet semper offendatq; lateris inflammatio vicinas partes, vt quæ à calido gignatur ferventeq; humore, atque facile moto: syncopam vero ex affecta facultate vel per neruorum læsionem, vel soporem, cum ex pituitosis humoribus vaporantibus cerebrum repletur. Iam hoc etiam, si propellere offensam ad ramulos valeat, consequetur læsio neruorum: & sopor, si nequeat. Ac talibus quidem humoribus rariores: contrarijs, puta biliosis, crebriores iusto modo pleuritidis pulsus eueniunt: porrò autem medius est inter raritatem & crebritatem modus in pleuritide, vbi, qui morbum committit humor, sanguineus sit. Sic etiam modus medius duritiei ex tali humore ac moderata inflammatione oritur:

A. l. 3. f. 10 c. 6. fo. 26

augetur

A augetur vero, aut ob inflammationis nimiam magnitudinem, aut ob humores biliosos: itemq; per contraria imminuitur. Iam hoc quoque liquet, duris pulsibus euidentius consecuturam speciem occursus veluti serrantis.

Suppuratorum pulsus. CAP. 9.

SVppuratorum pulsus initio statim pulsum refert vigescentis inflammationis: ipsa enim initiũ est suppurationum. Nonnunquã inæqualis est & inordinatus, sed omnibus hecticus. Cum autẽ pus propè sit maturum, cætera similis est, nisi quod æqualior sit: at, cum erumpit, languidior, latior, tardior, rarior.

Qui multum puris in capedine inter thoracẽ, & pulmonẽ collectum habent, hos Græci quidã ἐμπύους, alij ἐμπυικοὺς (Latini suppuratos) appellant: qui fiunt, cum magna ad costas inflammatio suppurat: interim etiã comitantur peripneumonias: deniq; omnes, quibus inflãmatum viscus aliquod suppurauit, suppuratos vocant. Hoc ergo caput de suppuratis, quod ex Isagoge proposuimus, cum præcipue est in primis, quos cõmemorauimus, verum, tum vero in reliquis omnibus. Nam, vbi suppurat inflãmatio, ꝙ instrumenta vitiata, & debilitata sit facultas, non potest non pulsi-B bus inæqualitas quædam & ordinis perturbatio moueri: huic cumulus accedit naturæ cum symptomate certamen. Humor enim putridus, qui modo huc, modo illuc, sine ordine confluit, tum spiritum transitu intercludit, tum ad propulsanda naturam incitat, quæ molesta sunt: vnde magni, vehementesq;, & alti, celeresq; pulsus oriuntur. Paulo post autem, vbi defatigatur pugnãdo facultas, aut, si qua firmius pars obstruatur, in contraria recidunt, dum se ipsam concitet vitalis facultas, ac ad reijcienda, quæ sibi sunt infesta, se conuertat: vbi denuo altiores, atque vehementiores prioribus euadunt pulsus. Ergo, cum perpetua hæc sit mutatio, inæqualitas in ijs necessario quædam & ordinis perturbatio nascitur, eaq;, dum fiat eruptio, perdurat. Quamobrem hecticus est dictus pulsus illorum: ꝙ quidem nomen recentioribus medicis significat constanter manere illum eundem, & non in orbem veluti accessiones quasdam facere, rursusq; interualla, quod in alijs fit febribus. Perpetua est enim illa in motu arteriarum agitatio, donec fiat eruptio: at dirupta parte, quæ suppurat, planè erunt omnia contraria. His recordanda sunt, quæ de lato pulsu in secundo libro, & de alto docuimus: neque hoc postulandum, vt de omnibus sæpius repetamus. Nam vasa iam erumpente pure desinunt tendi, facultasq; defessa depugnando est, ac necessario homo est attenuatus: quæ vbi cõuenerunt, latus fit pulsus. Augebit porrò multo magis ad sensum quidem eius speciem, ascensus C ante eruptionem arteriarum. Siquidem, quia illius adhuc sumus memores, eiq; comparamus, quæ nunc apparent, pulsum reddi bene latum arbitramur.

Marcescentium pulsus. CAP. 10.

PRoximum est de marcescentibus caput: de quo etiam, quæ ad causam inueniendam faciunt, primo loco tradam, deinde caput ipsum ex Isagoge ascribam. Nomen hic affectus inuẽnit ab flãmis marcescentibus, quæ defectu nutrimenti extinguuntur. Ac, vbi calor eodem modo marcescit natiuus animantium, pulsus oportet esse languidos: nam ita affectis facultas efficitur debilis: quocirca etiam parui fiunt: iam celeritate etiam quadam videntur præditi, ꝙ ne hæc abesse ab febricitantibus possit. Quia autẽ & febricitant, & facultate sunt imbecilla, itaq; pulsum habent paruum, necessario iam simul crebrum obtinent: id quod & in libris prioribus est ostensum. Imbecillitatem autem facultatis comitari item pulsum circumnuentem declarauimus, qui decurtatus est in vtraq; parte. Atq; planum est eos semper pulsum habituros vndequaq; similem: ꝙ non ex humoribus affectus nec ex spiritu procedat, sed in ipsis consistat solidis partibus: in his enim corporis habitus vniuersus, vt carbo quidam, factus est, qua de re hecticos iuniores medici hos pulsus appel-D lant. At, quibus iam calor extinguitur totus, quod accidit potissimum senibus, rarior quoq; pulsus fit. Hunc marcorem Philippus vocat ex morbo senium: quem ferè habent senescentes, & interim vigescentes etiam. De quibus optime Philippus scripsit nõ planè ignitis carbonibus hunc affectũ similem esse, sed his, qui ita extinguuntur, vt in cinerem iam vertantur. Hæc viro prudentia prædito certe ad reliqua intelligenda satis sunt: itaq; caput nunc ex Isagoge adscribemus.

Marcescentiũ pulsus nõ vno modo variat: quare differentijs hi quàm apertissimis discernendi sunt. Qui vna cum inflammatione, quæ non discussa sit, commarcuerint, languidos, & celeriores, valdeq; crebros pulsus habent, ac decurtatos magnitudinem in vno ictu: quos Archigenes innuentes & circumnuentes appellat, vt aperte declaret distentionis breuitatem cum vtriusque extremitatis quasi inclinatione. Neque enim vt præcisis affatim, sed ceu partibus vtrinque inflexis contrahitur, decurtatus magnitudine & in vtrisque partibus. Atque hoc quidem non hi modo, sed marcescentes qualibet de occasione habent ferè omnes: qui ex inflammatione marcescunt, omnes: & alij item multi: nisi illi sanè, qui de occulta quapiam inflammatione marcescunt. Eritq; hic marcescentium ex inflãmatione proprius, nulli cõueniens, qui aliã ob causam marcuerit. At hecticus omnibus marcescentibus pulsus est, qui quidẽ ijs est communissimus: secundũ illum inæqualitas secũdum magnitudinẽ distentionis decurtata, quæ etiã adest

adest plerisq; : deinde crebritas, etenim hæc quoq; omnibus, qui ex inflammatione marcuerint, perpetua adhæret: omnibusq; adeo, qui ob syncopam ex corde vel stomacho affecto profectam in præsens periculum venerunt, ac deinde vini potione præceps declinauerunt periculum, sed tempore tamen marcuerunt. Nisi sane hos quoque dicas ex paruis inflammationibus perire nobis incognitis: siquidem sunt inter eos, qui innuentem habeant pulsum: nisi etiam hos dicas ex inflammatione, alios citra inflammationem marcescere. verum hoc in dubio est. Pulsuum igitur hi habent hecticum, languidum, admodum crebrum, quem innuentem quidam appellant: atq; alteram hanc marcescentes differentiam pulsuum sunt sortiti. Alia item tertia est eorum, qui rarum habent: verum & his, cum antegressa febris pulsus reddidit crebros, tum facultatis extrema dissolutio abunde efficit crebros: quod aūt intercedit, omnibus refrigeratis febribus, nō dum tamen extinctis iis, in raritatem commutat. Genus hoc marcoris senibus proprium est, præsertim cū aliquid vitij pulmo & thorax contraxit: hi febrilem retinent pulsus duritiem, etiam si rarus sit. Omnino paucis marcescentibus in aliam inæqualitatem pulsus, ac illam, quam diximus, magnitudinis, vertitur. E

*aliquot codi. legunt nō μικραῖς.i. paruis sed μακραῖς.i. longis.

*Al. totum.

Phthisicorum pulsus. CAP. 11.

P*Hthisicorum, quos vocant, pulsus "paruus & languidus est, mollisq; & modice celer, atq; hecticus.* F

A.l.3.f.10 c.21.f.27

Proxima est oratio de phthisicis, quos vocant, qui pulsum facultatis imbecillitate paruum & languidum habent, at non nimium celerem, vt plerique febricitantes, quod non detineantur vrente febre. Hi habent etiam pulsum hecticum, quod & febrem habeant hecticam: sic à febre, quæ corporis occupauit vniuersum habitum, appellatur pulsus. Ab his in libro ad tyrones scripto caput sequitur de peripneumonicis, quod quidem hic visum mihi est adscribere: habet autem ad hunc modum.

Peripneumonicorum pulsus. CAP 12.

P*Eripneumonicorum magnus" est pulsus, & vndosi quid habens, & languidus, mollisq;, similiter, atq; lethargicorum pulsus: nisi quatenus præpollet inæqualitate & in vno pulsu, & collectiua, quam vocāt. In vno ictu, cum veluti interpellatur, & vndosus est, ac dicrotus interim fit: in collectiua cum alias differentias habet, tum modo intermittit, modo intercurrit.*

A.l.1.f.2. c.1.f.42. l.3.f.10. c.2.fo.26.

Hoc caput est, quod accurate, quæ peripneumonicis accidunt, docet. Causas vero, si memoriam habes eorum, quæ docuimus in primis commentarijs, nullo negocio inueneris. Neq; enim est mirum, vel magnum esse pulsum illorum, vel languidum, vel inæqualem, ob pulmonis inflammationem, visceris tam laxi & mollis, locisq; inanibus infinitis pleni, tam porrò vicini cordi. Nā, quia laxum " est, & molle, & vndique vacuum, à pituitosiore atque crassiore sanguine inflammatur: cum subtilis biliosusq; fluat fere, nec in viscere vlla ratione constringi possit: talis fluxio, pituitosa, inquam, tunicam irritat vasorum, frangit autem vim facultatis, quæ in illis est. Quo fit, vt magnos simul & languidos pulsus reddat: quia vero cordi etiam viscus vicinum est, multiformis generatur inæqualitas: siquidem compressionibus arteriarum, & constrictionibus, denique affectibus plethoricis ostendimus inæqualitatem succedere, potissimum si finitimæ sint cordi. Atqui, ꝙ in peripneumonia comprimantur & degrauentur, constringanturq;, atq; debiles sint pulmonis arteriæ, quid refert dicere? Quapropter pulsus iis dicrotus infrequens est, quamuis aliam habeant multam inæqualitatem: quod dicrotus fere semper vasis requirat quandam duritiem, quam quidem non contrahat ex pituitosa fluxione. Siquidem biliosioris munus est cogere, siccare, tendere, indurare: quæ quando minus sæpe pulmonem infestat, sane erit rara quoque durities: &, si hæc, simul dicrotus pulsus etiam. Iam pro offensæ magnitudine vel intermittentes pulsus, vel intercurrentes fore, etiam in secundo libro declaratum est: quæ si exciderunt, nequicquam hæc legas: si retines, prolixiorem interpretationem non puto iam te desiderare. Nam, quæ in isagoge deinceps de peripneumonicis retulimus, si primorum memoriam retines, non habent obscuras causas: quin hic quoque ipsum satis sit caput duntaxat adscripsisse. G H

A.l.3.f.10 c.10.fo.2

C*VM autem febre teneantur acuta omnes peripneumonici, atq; habeant adiunctum nō nihil comatis, vtrum superius horum sit, pro eius ratione potissimum quantitas crebritatis inuenitur. Nam, insigniorem si peripneumonia febrem habeat, pulsus erit multum creber: sin maius coma, minus creber erit.*

Lethargicorum pulsus. CAP. 13.

L*Ethargicorum" pulsus similis peripneumonicorum est, magnitudine, imbecillitate, mollitudine: sed eo est tardior, rariorq;, ac minus inæqualis, intermittens potius, quàm intercurrens. Est, cum dicrotus fiat: at vndosus semper in altis quidem soporibus est, de quibus hæc dicuntur. Morborum enim pulsus exponimus, qui omnibus suis indicijs constent: quo, si qui aliquatenus deficiant, neque dum sint integri satis cognoscere magnitudinem, & qua iam sunt præditi, & quæ accidere iis potest, valeamus.*

A.l.3.f.13. c.8.fo.19

Lethargum quoque ex humore pituitoso gigni, in commentarijs, quos separatim scripsimus de morbis

l.1.f.1.3. A morbis, ostensum est: vnde merito eius* pulsus simillimus est peripneumonicorum, verũ hoc tardior, quod procul à corde remotum est cerebrum: nam pulmo quidem ob vicinitatem, quæ ipsi intercedit cum corde, pulsus suo iure, vbi calidior sit, celeriores ac crebriores creat. Iam vero etiam magis inæquales eos merito esse ob vicinitatem, ne hoc quidem est obscurum, si prima retinuisti. Itaq; intermittens est potius, q̃ intercurrens pulsus lethargicorum: longe enim frigidior, &, vt ita dicã, lethalior peripneumonia est morbus lethargicus. Atqui frigido erat affectui proprius, facultatiq; valde refrigeratæ, pulsus intermittens.

*νεκρωδέστερος. qua dictionẽ alij vertũt mortuo seu cadaueri similior.

Phreniticorum pulsus. CAP. 14.

A.3.f.1.t.3. c.1.fo.197.a *PHreniticorum* parvus pulsus est (rarissime aũt conspectus est magnus esse) & contentus est modice, durus & neruosus est, valde est celer & creber: habet præterea non nihil vndosi: interimq; vel subtremere tibi videbitur, interim etiã præcisus cũ cõuulsione quadã: quod enim febres in celeritate propriũ habent symptoma, hic obtinet clare in vtroq; termino distentionis, præcipue externo. Inuenias etiã inæqualitatis in positu genus insigniter aliquando in illo apparere: immo totam subinde arteriã sua sede deserta conspicias attolli potius cum vibratione ebullientem, quàm more pulsus aistentam: pari modo delabi B detractam potius, quàm contractã. At vero immodica eius crebritas proximam denunciat syncopam.*

Neque hic quidem causas illorum, quæ diximus, inuenire magni laboris fuerit, si scias generari à bilioso humore phrenitin, vt lethargum à pituitoso: si item hoc teneas, lethargum ex ipso potius cerebro: phrenitin pręcipue gigni ex tenui meninge & ex septo trãsuerso. Quę si memineris ẽt paruos merito pulsus & duros esse non habebis necesse discere: atqui, si affectus calidus est, pulsus autem parui, omnino etiam crebri sunt: etenim prioris distentionis defectum: demonstrauimus ante in crebritatem pulsus mutare. Porro, vt peripneumonicus pulsus raro dicrotus fit, quod nihil prorsus habeat duritiei: sic phreniticus rarissime vndosus efficitur, propterea, quod & hic plane vacet mollitudine: nam, quod subtremere facultatis sit signum imbecillæ, alijs locis ostendimus. Vbi ergo, quæ in arterijs est facultas, amplius distendere eas conetur (nam hoc ob caloris abundantiam desiderat) idq; duritia tunicæ prohibeat, videtur pulsus quodammodo subtremere. Planè tunc hoc potissimum accidit, vbi immineat syncopa: quomodo, vbi conuulsio, etiam motus est pulsuum conuulsiuus. At hoc phrenitici habent perpetuum, vt cum conuulsione quadam motus abrumpatur, non desinat paulatim: viget enim calor, suntq; dura instrumenta. Cum enim cupiat C arterias amplius facultas distendere, obstat tunicarum durities: vnde violentia procedit & præcisio illa conuulsiua. Sic incipiunt etiam arteriæ distendi subito & affatim, quasi exilientes magis, quàm pedetentim distentæ. Sic etiam ex inflammatione febricitantibus cunctis id his plus, illis minus, videtur accidere, non in motus tantum fine, sed ab initio statim. Omnium horum causa est communis, vsus pulsuum auctus, vnà cum duritia tunicæ. Nam, cum instet vsus, eoq; quasi in magnam facultas celeremq; erumpat distentionem: renitatur autem durities instrumentorum: in ideam illam, quam retulimus, necesse est, vt incidat motus. Quin etiam ob eandem hanc siccitatem, & duritiam, tentionemq; vasorum, non mirum est, si intelligant, qui priora meminerunt, videri pulsum in situ inæqualem: At ne hoc quidem, insignem crebritatem instare significare syncopam: ab imbecilla enim facultate ostendimus oriri crebritatem.

Affectus pulsus conflati ex Phrenitide & Lethargo. CAP. 15.

POsthac sermo mihi est de affectu, qui mistus esse ex phrenitide & lethargo videtur: qui ideo etiam pulsus habet inter vtrunq; affectum ambigentes. Naturam huius affectus alibi declarauimus. Itaque pulsus eum merito habere mistos, cum sit etiam ipse natura mista, non mirum est. D Quamobrem, si id noris, non requiras iam longiorem interpretationem: sed, si caput hic quoque ascripsero ex isagoge, satis erit. Habet autem ad hunc modum,

IAM etiam alius est affectus, qui siue medio loco ponendus sit inter lethargum & phrenitin, vt qui cũ neutro in totum conueniat: siue communis esse ambobus existimandus, vt ex phrenitidis speciebus & lethargi mistus: suo loco considerabimus: nunc de eius pulsibus agemus. At, ne quasi ænigma quoddam pro
A.f.1.t.3. c.f.199.g *positum sit, per signa, quæ cũ eo sunt connexa, eũ ob oculos ponam. Conniuent" ferè oculis, somnolenti sunt, atq; stertunt: rursus oculis fixis ac inconniuentibus diutissime, vt catochi, intuentur: & si quid roges, atq; ad colloquiũ cõpellas, difficiles sunt ad respondendũ & tardi: plerunq; etiam stulte loquuntur, nec recte respondent, ac temere nugantur. Is est affectus, quem dico, qui ex signis sibi adiunctis defectu proprij nominis, cognoscitur. Pulsus eius celeres sunt, & crebri, perinde vt phreniticorum, minus tamen: & roboris item minus, ac illi, obtinent. Lati aũt sunt, & breues: externũ motum non habent subito truncatum: sed alio modo, veluti intro se proripientes, subterfugiunt, ac concitant contractionem, & quasi suffurantur distentionem: verum in ea pulsui phreniticorum non sunt similes, quod truncatione illa careant.*

Catochorum pulsus. CAP. 16.

C*Atochorum pulsus (κατόχους enim & κατεχομένους veteres græci appellabant: iuniores ipsum affectum*

fectum κατοχὴν & κατάληψιν vocant) cætera lethargicis similes sunt, magnitudine, tarditate, crebritate: vt nec totius huius affectus species late ab eo dissidet. Catochorum tamen non imbecillus est pulsus, nec mollis, sed in his sanè multum differt: vt etiam in hoc, quòd laxatur lethargicis, atq; intumescit vniuersum corpus: contrastipatur & cogitur catochis. Ad hæc inæqualitate & qualitate inter se distant, æqualis enim pulsus est cathocorum, inæqualis lethargicorũ. Archigenes arteriæ locum author est proprie in ijs inueniri calidiorem, sicut illis, quibus conuulsio imminet cum sopore. E

Vniuersa penè alia cum lethargicis conueniunt cathochis, præter ꝙ intumescat habitus,* & veluti obstupescat. Vnde & pulsibus mutatur remissio & mollitudo: illa, ꝙ, cum intemperies nondum vniuersum habitum occupauit, firma sit facultas: mollitudinem vero neque habent, ꝙ nec tunicam etiam arteriæ mollem. Arteriæ autem regionem non semper equidem reperi calidiorem, fere tamen inuenitur manifeste calidior. Causa est & in hoc affectu & in alijs, vbi inuenitur idẽ symptoma, quòd refrigeratio habitus non æque arterias attigerit: etenim inæquali intemperiei multa talia vsu veniunt. Ac videtur quidem calidior locus arteriarum finitimis circumcirca, modo ꝙ caleat magis: modo ꝙ minus, quàm circumposita, sit frigidus.

* *καὶ οἷον νεκροῦσθαι. i. & veluti mortificet sed interpres legisse videtur ναρκοῦσθαι.*

Conuulsorum pulsus. *CAP. 17.* F

COnuulsorum ipsum corpus arteriæ videtur contractum, & vndequaq; coarctatum, non ceu cõpressum sit abs quopiam, vel constipatũ, nec etiã veluti rigidũ, vt in febri, præsertim in accessionibus, nec vero vt præ duritie ad intentionẽ contumax (veluti quod fit diuturnitate temporis, præsertim cũ quid offensum sit, vel viscera vitiata) sed vt corpus neruosum, cauumq;, veluti intestinũ, aut simile, ex vtroq; fine intentũ. Ad eundẽ modũ inæqualis motus est arteriæ in modũ chordæ sursum deorsumq; agitatæ: neq; enim species distentionis, vel contractionis repræsentatur: verũ vibrationi potius similis est, ceu exilientis sursum iterumq; retractæ intro. Quod ne constituto quidẽ tẽpore habet: sed vno sæpe tpe alia eius pars videtur ferri sursum, veluti eiaculata, altera intro ceu à quopiã attracta. atq; vna moueri citate, altera tarde. Iã vehemẽs quoq;, et magnus cõuulsorũ pulsus videtur esse. Est vero hic nõ imbecillus, neq; paruus, non perinde tamen (vt videtur) vehemẽs, vel magnus: ictus.n. imponit, dũ ob tensionẽ validus, ob vibrationẽ exilire appareat. Quãobrem altior interim videtur, ac veluti strepitũ quendã ad tactũ edit asperũ. Sanè neminẽ, qui quidẽ sit expertus, fugiat hic pulsus: quippe nulli est similis, vel tensione in vtranq; partem, vel conuulsione motus. At, quando cum pulsu sopitorũ cõmistus est, difficillime cõmixtio deprehenditur: solusq;, qui adamussim vtrunq; cognoscere separatim meditatus est, poterit confusos cognoscere. G

Habes caput ex isagoge. Causa autem illorum aperta est, si memineris inter se principia consentire.

Paralyticorum pulsus. *CAP. 18.*

PAralyticorum paruus pulsus, & languidus, tardusq; est: non nullis rarus quoq;, alijs creber, sed non nihil inordinate intermittens.

Pulsus paralyticorum, quia frigidus morbus est, paruus est, & tardus: languidus etiam, ꝙ facultas infirmior sit. † Quòd, si maior illic paralysis exoriatur, creber simul, & inæqualis erit, intermittẽsq; non nihil inordinate. Causa est ante exposita in secundo libro horum cõmentariorum.

† Codices oẽs, quos vidi, legunt κατάλυσις. i. dissolo: ãtiqui tñ loco ἐν αὐτῷ legũt ἐν αὐτῇ. i. in ipsa: vt sic vertatur, Quod si maior in ipsa (facultate) dissolo facta sit, creber, &c.

Comitialium & Attonitorum pulsus. *CAP. 19.*

COmitialium & attonitorum similes pulsus sunt: quare, de comitialibus quæ exponemus, eadem de attonitis, sed cumulatius, accipienda sunt. Dũ modice infestatur natura, neq; dũ eam multũ superauit morbus, nullã inuenias mutationẽ insignẽ magnitudinis, vehemẽtiæ, celeritatis, crebritatis, & duritiei: tãtũ est conuulsis intẽta iure vtrinq; arteria. Sin aũt grauis sit affectus, vt oneret facultatẽ, inæqualitatẽ quandam cõparat atq; tentionem validam, ac minor, languidior, † rarus, tardusq; efficitur. Si comprimat magnopere, & facultatem deijciat, languidos, paruos, † celeresq; creat. H

† Al. rarior, tardiorque.

† Quidã codi. antiqui & trãslatio etiã vetus addunt, & crebros: alij loco, celeres, legunt, crebros.

Caput hoc est: at, tantum abest, vt nouam interpretationem hi pulsus desiderent ad causas inueniendas, vt etiam dilucide illa confirment, quæ in horum commentariorum primo & secundo tradidimus.

Anginæ pulsus. *CAP. 20.*

ANginæ pulsus tensione quadã præditus est conuulsiuo persimilis: magnus est & vndosus, vt pulsus peripneumonicorũ. Ac, vtrũ insigniter in eo polleat, pro eo expectãda mutatio est: nã, si peripneumonica spẽs superior sit, in peripneumoniã: si vero conuulsiua, in spasmũ angina desinet. Quicunq; aũt ex illis vehementer suffocantur, paruum hi habent, & rarũ pulsum: vbi iam animã agant, crebrũ atq; inæqualẽ.

Omnis inflammatio, quæ consentiens sibi principium habet, cõmune obtinet symptoma, tentionem pulsuum: verum hoc faciunt præcipue inflammationes neruosorum corporum, & quæ sunt principio finitimæ. Itaque nec anginæ pulsus vacat tensione, sed vel plus, vel minus eius habet: ꝙ ex humore fit influente, qui vel biliosior, vel pituitosior sit, & ex ipsorum etiam instrumen-

torum

A torum in asperitate diuersitate: siquidem neruosiora & contentiora vehementius pulsum tendunt, carnosa & remissa vndosiorem reddunt. Cætera clara sunt huius capitis, nisi quod dictum ad exitum est: qui illorum suffocantur, hos pulsum habere paruum, & rarum: inter moriendum crebrũ, ac inæqualem. Sic enim res habet: cum incipiunt suffocari, fiunt arteriarum minores & rariores distentiones, quòd imbecilla iam facultas sit, & vsus imminutus. Inde, vbi ad mortem spectent, molitur quidem facultas attrahere crebrius, ꝙ substantia deficiat iam spiritus animalis, sed, cum imbecilla sit, paruas distentiones necessario efficit: &, quia paruas, ideo crebras, nam de hoc diximus ante. Postea subito veluti victa, sæpe subsistit, sæpe cupit subsistere: quorum alterum intermittentem, alterum rarum pulsum creat, ambo inæqualem in huius generis differentia.

Orthopnææ pulsus. CAP. 21.

ORthopnæa acuta inæqualem, & inordinatum pulsum habet, & non nihil deficientem: quæ mediocriter est grauis, crebrum: quæ violentissima, tardum, & deficientem: quæ iam perimit hominem, crebrum, & languidum.

.1. f. 10. t. 1. 3. fo. 261. a Diuturni morbi, quam orthopnœam appellant, acutæ sunt accessiones, vt morbi comitialis. Ergo cum in his, tum maxime in cæteris orthopnœis omnibus, quæ quocunque modo fiunt nec B opinato, pulsus omnino inæquales, & inordinati sunt, & non nihil deficientes propter causas, quas cõmemoraui paulo ante. Iam pro diuersitate offensæ, vel crebri magis, vel rari: nam celeres quidem ob facultatis imbecillitatem fiunt nunquam. At, si mediocris offensa sit, creber magis, simulq́ inæqualis, ac non nihil deficiens: nam in orationis principio hæc dicta sunt, vt inseparata. Quamobrem autem, vbi vrgeat vsus, & facultas sit imbecilla, creber fiat, ante declarauimus: sicut, cum extinguitur iam facultas, tardus simul & deficiens: ambo enim adiuncta hæc facultati sunt, quæ moueri amplius nequeat. At in morte iam, cum spiritum animalem natura impensissime requirat, imbecilla autem facultas sit, ad mouendum impellente vsu se confert: quia vero attollere tantum arteriã, quantum postulat vsus, non valet, necessario pulsus reddit crebros: ibiq́ non multo post, cum omnes suas vires explicauerit, statim extinguitur vniuersa.

Vterinæ Suffocationis pulsus. CAP. 22.

VTerinæ suffocationis pulsus, vt si conuelleretur, protensus est, & rarus: quòd si exitialis sit suffocatio, creber, inordinatus, & non nihil deficiens.

Ne hic quidẽ difficilis est causa, si priorũ memoriam retineas: cum enim neruosus sit locus affe C ctus, par est, vt protendatur pulsus, quasi conuulsus sit: quia vero affectus frigidus est, adiuncta est raritas. At, vbi iã prorsus dissoluatur facultas, recte creber fit simulq́ inæqualis & nõ nihil deficiẽs: nã de his ante declarauimus, vbi vrgeat vsus, & affecta facultas sit, necessario eũ pulsum generari.

Stomachi Affecti pulsus. CAP. 23.

*STomachus affectus (vt sic etiam vocemus in præsentia os ventriculi, ꝙ is vsus apud vulgus obtinuit) non vno modo commutat pulsum. Nam, si inflammatus sit duntaxat, ita mutat pulsum, vt corporis neruosi diximus inflammationem solere: si comprimatur, vellicetur, langu*scat, singultiat, vomat, nauseet, fastidiat, doleat, pro genere symptomatis. Nam vellicationes, vomitus, nauseæ, singultus, & languor, non solum paruum & languidum efficiunt, & interim etiam modice celeriorem, verum etiam admodum crebrum. Sola vero compressio remotis illis omnibus, rarum, tardum, paruum, & lãguidum. Ea compressio tum a cibis oritur grauantibus, neq; vlla insigni præditis virtute, sed sola abundãtia molestis: tum ab humoribus quibusdam, qui in eum confluant, non mordicantibus. Qui si ab his simul refrigeretur, tum vero vel maxime talis pulsus existet. Ac bulimum patientium talis pulsus est. At omnes quidem affectus, qui in crebritatem mutant, si diuturni sint, vel euaserint grauiores, pulsum vermiculantem creant. D Qui vero in raritatem, præter quod commemoratas differentias adaugent, talem præterea speciem inæqualitatis in vno pulsu generant, vt multis locis pertusum corpus arteriæ videatur, neq; esse continuum: ac sentit tactus in distentione veluti arenæ occursum.*

Caput ex isagoge hoc est. Causas illorũ, quæcunq; valde perspicuæ sunt memori priorũ, præteribo: exponam autẽ obscuriores. Cum enim debilitetur facultas, aut per se, puta ex intemperie: aut de causa aliqua externa, vt vel grauetur, vel irritetur praue: grauata quidẽ paruum, tardum, rarum pulsum edit: paruum, ꝙ facultas læsa sit: tardum, cum ob hoc, tum ob vsum dissolutũ. Frigidi sunt enim, qui facultatem onerant, affectus, itaq; rarus quoq; est: nam dissoluto vsu, talem ostendimus pulsum gigni. At ex irritãtibus duntaxat & molestantibus facultatem affectibus paruus etiã fit & languidus ob offensionem facultatis: & creber, ꝙ languidus sit: non nunꝗ aliquanto etiam celerior est. Qũo scilicet nos etiã, vbi imbecilliores simus, ac necessitate quapiam compellamur, plurimum quidem pedibus progredi nequimus, sed quoad possimus, progressum nostrum magis concitamus & continuamus: ad eundem modum facultas, quæ arterias mouet, vbi ad motum adigatur ab vsu, & sit imbecilla, non poterit moliri magnas distentiones, sed aliquanto celeriores: ac tanto crebriores, quanto minus vsum compleant distentiones. Quare par est, vt, cum affectus stomachi, qui in crebritatem pulsum conuertunt, increscãt, hos vermiculãs, quẽ vocant, consequatur pulsus:

hic

hic enim facultati, quæ dissoluitur, peculiaris erat: at illos, qui in raritatem, ille, qui veluti pertusus F est, comitatur, qui ex intemperie ipsorum instrumentorum oritur.

Hydropicorum pulsus. CAP. 24.

A*Quæ inter cutem pulsus: Ascitæ paruus, crebrior, subdurus cum quadam tensione est: Tympanitæ, longior, non imbecillus, celerior, creber, subdurus, cum quadam tensione: Illius, quam hydropem anasarca Græci vocant, vndosus, latior, mollisq.*

Aqua inter cutem, qui ascites appellatur, copiam aceruans non modicam secundum ventrem humoris aquosi, vnà secum magnas arterias afficit, vt intendat pariter & grauet refrigeretq;. Tendit autem vnà cum alijs, quæ id loci sunt: grauat ob pondus: refrigerat ob nimiam humiditatem: ac tensionis quidem nomine pulsum reddit merito cum quadam tensione subdurum: quia vero facultas læsa & refrigerata est, minorem: iam, quo minorem iusto, hoc etiam crebriorem, præsertim vbi adiuncta sit febris. Tympanites minus grauat & magnas arterias, & semel vniuersam facultatem, verum non minus tendit: quæ res facit, vt perinde, ac in ascitis, pulsus subdurus sit cum quadam tensione, at aliquanto illo est celerior, minusq; imbecillus: creber vero ijsdem de caussis, atque ille: longior ob leuitatem tegentium arterias corporum. Siquidem breuem pulsum in F libro secundo ostendimus fieri, vbi arteriæ pondere & numero incumbentium corporum, & circundantium ipsas premantur: longum ex contrarijs caussis, quarum est summa incumbentiũ corporum leuitas: quæ quidem fit etiam in tympanite: etenim spiritu vniuersum corpus subimplet. Restat aqua illa inter cutem, quæ κατὰ σάρκα & ἀνὰ σάρκα appellatur. Hæc, quia imbuit totum habitum humiditate copiosa, tum tunicas reddit arteriarum molles: tum pulsus molles, vndosos, latioresq; facit.

Elephantiasis pulsus. CAP. 25.

E*Lephantiasis*[a] *pulsus paruus, languidus, tardus, creberq; est.* A.l.4.f. c.2.fo.4

Qui Elephantiasi laborant, pulsum habent, non statim ab initio, sed vbi plurimum creuerit offensa, vt facultas infirma ijs sit, paruum, languidum, tardum, & rarum. Hos enim facultati vna cum frigiditate læsæ demonstrauimus peculiares esse.

Ictericorum pulsus. CAP. 26.

I*Ctericorum pulsus est, si absit febris, minor, durior, crebrior, non languidus, nec celer.*

Vi quadam præditus est flauæ bilis succus exiccandi, vt muria, & mare: quamobrem tunicam arteriarum indurando & desiccando, pulsum quoque facit duriorem simulq; minorem: quòd du G ra instrumenta scilicet perfecte distendi nequeant. Proinde rationis est, vt, quanto fiat, quàm par est, minor, tanto etiam crebrior euadat: non languidus est tamen, neque enim imbecilla facultas est, neque vero etiam celer, quòd absint febres: nam, illæ si adiunctæ sint, propterea, quòd vrgeat vsus, celer etiam fiat.

Eorum, qui Veratrum sumpserunt, pulsus. CAP. 27.

V*Eratrum qui sumpserunt, hi paulo ante vomitum, vbi comprimantur, pulsum habent latum, rarũ, languidiorem, tardiorem: interea, dum vomunt & diuelluntur, inæqualem & inordinatum: cum rectius habere cœperint, ordinatum quidem, sed inæqualem adhuc, minus tamen, quàm antea: vbi vero iam ad naturalem statum prope reuerterint, æqualem, ac maiorem, quàm dudum, vehementioremq;. Qui horum syncopa corripiuntur conuelluntur atque singultiunt, paruum hi, & languidum, inordinatumq;, & celeriorem, atque multum crebrum habent. Qui ex his suffocantur, paruum, languidum, inordinatum, inæqualem: non autem crebrum nec celerem, immo potius tardum: repræsentat etiam non nihil vndosi & lati, atque paruam quandam interdum arteriæ tensionem.*

Ne in his quidem, qui sumpserunt veratrum, à ratione alienum est, si pulsus, dum premuntur adhuc, tardiores, rariores, languidioresq; fiunt: nam sunt hi omnibus pressibus communes. At propria ijs est latitudo, quæ hinc oritur, quod spiritus cum calore intro retrahatur vniuersus. Nam concitatæ facultati foras familiaris est pulsus altus: ruenti vero & intro retractæ, humilis. Atque hic quidem est, qui speciem præbet latitudinis. H

Reliqua horum symptomata, si, quæ tradidimus antea, retinuisti, plana sunt.

GALENI DE PRAESAGITIONE EX PVLSIBVS LIBRI QVATVOR

Hermanno Cruserio Campensi interprete.

ARGVMENTVM PRIMI LIBRI.

Quo pacto Ex pulsibus, qui in Distentione arteriæ consistunt, Præsens dispositio, & præcedentes ipsius Causæ & externæ, deprehendantur.

De ratione Præsagiendi ex pulsus In magnitudinem mutatione. *CAP. 1.*

NOn || esse futurorum tantum præscientiam, sed præsentium etiam atq; præteritorum, satis id quidē olim monstrauit Hippocrates. Neq; enim in Prog. cō. 1. t.2.4ᵒ.189.c dicere, quæ vis sit præscientiæ, hoc loco, nisi obiter, statui: sed, quibus est perspectū, quid valeat, de præsagitione per pulsus quæ mihi perspe- C cta sunt, exponam. Quia vero bipartita est eorum disciplina, vt item remediorum: altera ex peculiaribus facultatibus eorum, altera ex ipso affectu: in vtraque operæpretium mihi visum est exercitari, vt quocunque proposito affectu, eius in promptu habeamus pulsus. Rursusq; perpetuo, qui pulsus, quos prodidi singulorum affectuū, breuiter admoneo, quibus soleant accidere. Si quis enim in vtrisque probe versatus sit, ac meditatus singulos accurate pulsus dignoscere, hic demum eorum sit absolutam scientiā assecutus. Itaq; etiam, qui recte volet in hisce libris versari, huic reuoluendum prius est, quod conscripsimus opus de dignoscendis pulsibus: ac ante illud, de pulsuum differentijs, vbi, quot sint vniuersi, & qualis quisq;, atque quod sortitus nomen, aperuimus: tertium iam opus de pulsuum causis est. Quæ quidem hīc omnia requiruntur: nam, si Primum absit, nihil omnino, quid dicatur, assequere, cum, quæ nomina quibus rebus assignentur, non teneas prius. Secundum vero si te lateat, omnis cum eo huius commentationis fructus perit: etenim, ego si celerem pulsum, vel magnum, vel vehementem, vel quem alium, designare tradam certam rem præteritam, aut præsentem, aut impendentem: nisi eos norit lector in experiundo dignoscere: nec de veritate eorum, quæ dicun- D tur, poterit iudicium facere, nec ex illis vnquam præsagire quicquam. Tertia lucubratio, quæ causas docet, vnde variantur pulsus, tum ad demonstrationem est his, quæ dicenda sunt, necessaria, tum ad memoriam & reminiscentiam. Id quod etiam intelligemus apertius proposito aliquo pulsu, verbi gratia magno. Hīc homonymiam primum distinguemus, quandoquidem bifariam dicitur pulsus magnus: deinde in vtraq; attendemus significatione, quid annunciare præsens, vel præteritum, vel futurum possit. Quæ quidem duæ significationes hæ sunt: Magnus vocatur pulsus, nunc cum moderato comparatus & naturali: nunc cum quolibet. Iam, quæ præsciuntur ex vtroque, partim in communi pertinent ad ambos pulsus, partim vtrique sunt propria. Ac vero iam omnia prosequamur, exorsi à communibus. Sanè horum in primis est procliuis inuentio, si retinueris, quæ in lucubratione de pulsuum causis docuimus: vbi hæc demonstrauimus, causarum nō esse vnum genus eos alterantium, sed vnum esse continuum, vt aiunt, generationi, quod scilicet naturale est: alterum contrarium esse, & est causarum præter naturam: postea tertium existit aliud, causarum non naturalium, atque hæc referuntur ad veram illorum essentiam & naturam: aliud quartum ad apparentem in specie, quod, quia proprium in primis est commentationi præsagiendi, diligentissime nunc est explicandum. Nam ex eo, ꝙ talis, vel talis, quisq; appareat pulsus, initiū nobis datur presagiendi: atqui non apparet perpetuo is, qui vere est. De hoc etsi verba iam fecimus in libro secundo de pulsuum causis ad exitum libri: & etiam in tertio breuiter attigimus, vbi

ageremus

ageremus de gracilibus:tñ nunc quoq; paulo inferius declarabimus, ſi prius de cauſis, quæ immu-
tant pulſus,diſſeruerimus. Nõ poſſe pulſuum mutari vllum,in primo libro de cauſis pulſuum de-
monſtrauimus, niſi etiam effectrix eius facultas, vel tunica arteriæ,vel vſus quamobrem fit, in ali
qua ſint mutatione & alteratione. Ita etiam in propoſita in magnitudinem pulſuum mutatione
quod'nã de illis aut quæ'nam immutata ſunt, aduertemus: facultas'ne robuſtior ſit, didicimus.n
eã,quantum in ipſa ſit, pulſum maiorẽ reddere: an hæc eadem manſerit, mollis autẽ euaſerit tuni-
ca arteriæ, ſiquidem hoc quoque accepimus,in magnitudinẽ, molliorẽ tunicam attollere pulſum:
an,ꝙ increuerit vſus,ea mutatio inciderit. Ergo, facultas ſi robuſta ſit, planè ſit vehementior: po-
ſuimus autẽ maiorẽ duntaxat factũ eſſe. Quòd,ſi tunica tantũ arteriæ mollita ſit, neceſſario mollior
erit. Iam, ſi neutrum appareat, clarum eſt nec facultatem nec arteriæ tunicam immutatã eſſe. Re-
ſtat igitur mutatum aliquatenus eſſe & variaſſe vſum pulſuum generandorum: Quorum eſſe do-
cuimus vſum duplicem, primũ atque maximũ, tutelam natiui caloris: alterum, animalis ſpiritus
generationem: ſic nunc voco, quo vtitur anima ad functiones voluntarias. Ac horũ omnino prę-
ter ſuperiora, aliquid eſt mutatum, vbi in magnitudinem conuerſus pulſus ſit. At vero, ſi paruus
fiat à natura flexus ob vſum, ſola perſpicua erit magnitudo, nondum autem celeritas: ſi maior, in-
creſcet magis magnitudo, & clare celeritas apparebit: ſi adhuc amplificabitur, magnitudo celeri- F
tasq; augebuntur,atq; accedet crebritas: vt planum eſt ex opere de cauſis pulſuum. Quare, pulſus
ſi variaſſe magnitudine{ſola} videatur (nam hoc nunc propoſitum eſt) neceſſarium eſt vſum pau
lulum eſſe immutatum: ſin autem non ſit factus maior pulſus, ſed videatur maior, gracilius ſolito
aliqua de cauſa euaſit hominis corpus. His iam cognitis ad examinandum accedas, primũ in cor-
poribus ſimpliciter ſanis: mox in ijs,vbi adiunctus eſt aliquis aſcititius motus: poſtea, in corpori-
bus, quæ ægrotant ſimpliciter: poſtremo in ijs,vbi alteratio quæpiam adeſt externa.In corporibus
enim,quæ ſunt ſanitate inculpata, docebit magnus pulſus & temperamentum hominis, & corpo-
ris habitudinem: in corporibus, vbi adiunctus eſt aduentitius ſtatus,illum præpollere motum,cui
peculiaris magnus pulſus eſt. De omnibus hiſce motibus, in opere de cauſis pulſuum diximus.

Nec aliter in ægrotantibus, ſi quidem ægrotant ſimpliciter, indicabit magnus pulſus morbi cali-
dũ affectum eſſe: ſin recens aliqua adſit alteratio extrinſecus, illum vincere motũ, cui ſit familiaris
magnus pulſus: Vt exempli gratia, in ſanis, qui pulſum magnũ obtinent, ad moderatum ſcilicet
relatum, ad memoriã eſt reuocandum, primum hoc quidem, qui ſit in hoc genere moderatus pul
ſus,& qua in corporis natura. Oſtendimus in ſecundo libro de pulſibus dignoſcendis, in corpori-
bus optime comparatis pulſum eſſe moderatum: non in his tamen perpetuo, verũ cum omni qua G
litate aduentitia corpus liberum ſit omniq; motu, quæ fiunt ex aliqua exercitatione, aut cibo,potu,
balneis, medicamentis, animi affectu. Quare reuocandus eſt ad memoriã moderatus pulſus: &,
quem nunc inuenimus, vt in cõparatione illius magnus, conſiderandus eſt,ex qua cauſa in magni-
tudinem increuit: aut enim ex gracilitate corporis, aut ex calore temperamenti, aut ex aſcititio
motu. Cæterum motus aſcititij mox deſinunt, permanent vero amplius ob gracilitatem & tem-
peramentum. Hac igitur ipſa re diſtinguendus eſt,alijsq;, quas dicam inferius: tantum præmone-
bo non nihil, quod neceſſarium ad omnẽ inſequentẽ doctrinam eſt. Quod præmonere inſtitui,
hoc eſt: Omnium alterationũ, quæ corpori accidunt, certiſſimam aſſequimur in illis corporibus
cognitionem, quorum noſcimus naturam: quantum enim à natura diſceſſerint ob cauſas præter
naturam, & illas etiã, quæ non naturales appellantur, nulla poteris exacte inuenire alia ratione.
Sed enim non cognoſcimus hanc ſemper: quare nec in exactam vbique cognitionem veniemus,
verum à cognitione abſoluta tantum aberimus, quantũ ab naturalis ſtatus diſtemus cognitione.

At ſtatuamus primum explorationem in hac diſputatione inſtitui hominis naturæ, hocq; habeat
eximium vnum, vt maior ſit pulſus moderato citra vllam alterationem aſcititiam. Hic homo, ne-
ceſſe eſt, ſit homine optime natura cõparato, vel calidior, vel gracilior, ſi quam habemus priorũ H
duarũ lucubrationum memoriã de dignoſcendis pulſibus, & de pulſuum cauſis. Atque huius
quoque duxi admonendũ eſſe: in eiuſcemodi omnibus orationibus licet coniunctione diſiuncti-
ua vtamur, vel omnes tamen poſſe partes in vnum conuenire: ſiue duæ, vt nunc, calor & graci-
litas, ſiue plures videantur, quæ mutationẽ efficiunt. Ac pulſus quidẽ, qui abſolute dicitur ma-
gnus: quẽ ad eum, qui abſolute eſt moderatus, oſtendimus conferri: aut temperamentum, aut
præſentem declarabit corporis ſtatum. Qui vero magnus dicitur, cõparatus cum naturali vniuſ-
cuiuſque pulſu, etiã hic annunciabit aut calorem aliquem acceſſiſſe illius corporis ſtatui naturali,
aut gracilitatem. At vero mutationes pulſuum ex cauſa externa in hunc modum ſunt diſcernen-
dæ. Quæ ex balneis, curſibus, frictionibus, cæteriſq; motibus fit, non eſt diuturna, ſed mox ad
priſtinũ ſtatum reuertitur. Itaque tangendo pulſu, iterumq; tangendo paulo poſt, poteris in ma-
nifeſtã mutationis cognitionem venire: altera enim tactio, vt breuiſſimũ interponatur ſpatium,
à priore videtur diuerſa eſſe. At magnitudo pulſuum ex vino & cibo profecta, diuturna eſt. Hæc
ex vehementia exploratur, quæ illi eſt coniuncta: neque enim his vehemens minus atque magnus
eſt pulſus, nunc autẽ is poſitus eſt, qui duntaxat ſit maior: itaq; non eſt ab his immutatus. Iam etiã
magnitudo, quam ira concitat, adiunctã habet vehementiam: quæ alioqui prudentem non lateat, ſi
oculos

A oculos reſpiciat vniuerſumq; vultum: quòd, ſi quis reprimere iram & tegere velit, fit inæqualis pulſus, magisq; inæqualis his, qui anguntur, & verentur. Porrò magnitudinis incrementum, quod fit, cum ſemicocti in corpore humores concoquantur, alantq; naturam, perinde, vt his, qui cibum ſumpſerunt, vna ſecum auget vehementiam. Haud aliter, ſi quis in ſole aut ad ignem calfactus ſit, non ſolū nō durat diu alteratio, verum etiā cutis ijs eſt ſqualida, nec humida, vt erit à balneis. Atq; hi quidem, quod ad mollitudinem & humiditatem cutis attinet, contrà ſe habent, ac loti. Medium inter vtroſq; locū ſunt ſortiti in cutis mutatione humiditatis ac ſiccitatis, fricti atq; exercitati. Iā vero etiā calor hic copioſior ſecundū pectus eſt exercitatis & iratis, lotis parcior, adeoq; ad extremas vſque partes æquabiliter cum humiditate & mollitudine extenſus. Sic etiam, ſi inunctus homo interea fuit medicamento calido, inter tangendū mordacem calorem ſenties: quanquā fortaſſis, nec illita cuti ex medicamento pinguedo te fallat. Hi ſunt artificiales modi cauſarum dignoſcēdarum, quæ in magnitudinem pulſum ſanis & ægrotis conuertunt. Externi ſunt, partim per inueſtigationem, cum ſcilicet apud inimicos, aut inſidiatores, aut malignos tentatores quæſtionem habeatis: partim ex eo, ꝙ non diſceſſerit ab ægroto medicus: quos quidem optimos confirmamus eſſe dignoſcendi modos: nam, qui fiunt, cum non ſemper ægrotis medicus præſto fuerit, neq; verū illi declarare voluerint, hi ſunt difficillimi, & medicum requirunt egregie prudentem. Etenim mihi vſu

B venit, cum reliqua diſtinxiſſem veſtigijs illis, quæ commemoraui ante, vt reſtaret quærendum, an ægrotus medicamentum calfaciens abſentibus nobis ſumpſiſſet, an ratione acceſſionis magnitudinem pulſus nactus eſſet. His vero temporibus vndiq; exploranda eſt & obſeruanda veritas. Primus in illo genere ſcopus eſt, tempus acceſſionis, deinde ægroti conſuetudo & mores. Nam, ſi alio tēpore, & non acceſſionis, maior ſit pulſus, à medicamento calfaciente probabilius eſt, ꝙ ratione acceſſionis, incidiſſe alterationem: ſin acceſſionis tempore, veriſimilius eſt propter acceſſionem. Explorauerís autem exacte, ſi paulo poſt iterum tetigeris: nam, ſi calor à medicamēto proceſſit, à quo auctus ſit pulſus, diuturnitate magis ſemper ac magis remittetur: qui vero ab acceſſione, increſcet. Verum hic modus dignoſcendi pertinet ad artem. Huc notitia, quam conſuetudo præbet & more ægrotorum, pro cumulo accedit. Quidam .n. ſunt inſueti & abhorrent à medicamentorum potione: alij ſunt adeo aſſueti, vt viuere ſine medicamentis non ſuſtineant: itaq; præſagitio ſumptum eſſe medicamentum calfaciens, in his, qui ab illis abhorreant, difficilis eſt: in ijs vero, qui ſunt aſſueti, facilis. At vero mores etiam ægrotantis ad talem præſagitionem nō mediocriter interſunt. Quidam enim natura inſidiantur, & familiaribus imponunt, atque elaborant, vt coarguant nihil quēquam

C firmi ſcire: quidam ſimplices ſunt, modeſtiq;, atq; omnia faciunt aperte, nec quicquam diſſimulāt, vel tegunt. In his nihil factum clam ſuſpicandum eſt: apud inſidiantes omnia habenda ſunt ſuſpecta, ac circūſpicienda ſunt & diſtinguenda, tum quæ propria artis ratione pertineant ad dignoſcendum, tum quæ extrinſecus adueniunt. Quod mihi fuit quondam neceſſarium facere in homine diuite, qui gaudebat medicamentis, eaq; aſſidue ſumebat: qui eo erat ingenio, vt libenter argueret familiares nullius certæ ſcientiæ. Huius cum offendiſſem in magnitudinem pulſum increuiſſe, ab alijsq; omnibus, quas cōmemorauimus, cauſis diſtinxiſſem, ac vna mihi maneret diſtinctio, vtrum à calfaciente medicamento, an acceſſionis ratione febrilis id accidiſſet (circa tempus enim erat febrilis acceſſionis) iuſſi, vt linguam mihi oſtenderet: quam cum à medicamento conſpexiſſem infectam, iterum attigi eius pulſum, nihil ſuſpicans etiam. Interea occurrit mihi, medicamentum me, cū voluiſſet potare pridie, interdixiſſe: itaq; homini dixi ſtatim, cū medicamentum bibiſſe. Quod ille cum animaduertiſſet, à linguæ me colore coniecturam feciſſe, alias iterum pilulas paruas medicamenti fecit, quas deuorauit, vt lingua ne tingeretur: at hoc quoq; deprehendi eius commentum. Nam, cum linguam inſpexiſſem, ac tetigiſſem iterum pulſum, atq; reliqua, quæ nuper expoſui diſcuſſiſſem, equidem ſuſpicionem ad medicamentum potiſſimum conuerti, retraxiq; manum, ac

D iterum paulo poſt inieci pulſui (noueram enim hominis peruerſitatem) itaq; deprehendi factum, nec dubitaui illi dicere, At tu medicamentū mihi ſumpſiſſe videris: ille cōſtantiſſime inficias ibat, ſimulq; ſeruos, qui permanſerant, appellabat teſtes. Ego manum eius tenens, & pulſum tangens, Ergo, inquam, ſuſtinebis conceptis verbis iurare mihi, vt tibi dictabo? Ad hoc non prompte ille reſpondebat, ac arteriarum habebat, vt in angore, inæqualem motum. Profecto, inquam, tu medicamentum planè ſumpſiſti, caue, iures. Igitur aduerſus iſtos quidem ineptos, ingenio opus eſt medico: at idiotæ ferè non tantum medicis non renituntur in explicandis & explorandis cauſis externis, ſed & adiuuant, vltroq; exponunt omnia. Sed de pulſuum nos incremento magnitudinis ſatis principia expoſuimus: reſtat, vt orationis ſeriem perſequamur. Quia non ad vnum modum magnus pulſus dicitur, ſed nunc, vt ad moderatum, nunc ad quemlibet, confertur: ac cum duplex ſit hic quilibet, aut minor moderato, aut maior: deinceps de magnitudinis incremento dicendū eſt vtriuſq; pulſus, minoris, inquam, eo, qui moderatus eſt, & maioris. Commune igitur eſt omnis incrementi ad magnitudinem ſolum auctum calorem eſſe, quo ſcilicet tempore nec facultas affecta ſit nec inſtrumenta, ac immotus ſit ęgrotus. Proprium autē eſt deflexui eius à natura, vnius magnitudinis incrementum: reliquorum duorum etiam, celeritatis, non nunquā crebritatis quoq;. Age vero, illius hominis pulſus, exempli gratia, quem modo reliquimus, cui facti eſſent maiores, offen-

damus amplius auctos esse, huic calorem etiam necesse est esse auctum: siquidem incrementis omnibus magnitudinis hoc commune erat: ac proprium præter commune, immutatam celeritatem esse: &, si adhuc magis crescat magnitudo pulsuum, non celeritatem modo, sed iam crebritatem etiam. Ostendimus enim in primo libro de causis pulsuum, sicubi paulo actus calor sit, manifestum magnitudinis incrementum esse, celeritatis non manifestum. Si amplius crescat ille, non solum magnitudinem accumulabit, sed crescet etiam euidenter celeritas: præterea non nihil acquiret crebritatis. Sic, si augeatur plurimum, & pulsuum vsus generandorum superet maximam distentionem, magnitudinem non auget, vbi auctus ad summum sit: sed celeritatem cum crebritate, quantum potest, accumulat: ac, vbi augeri celeritas amplius nequeat, concitat crebritatem. Iam alius sit ægrotus, cuius nec facultas nec instrumenta læsa sint, sed minorem iusto pulsum habeat: deinde huic quoque, remoto externo motu, maior fiat: huic etiam liquido dixeris ampliorem nunc calorem, quam dudum, esse. Ac in eo quidem commune habebit cum bis iam commemorato responsum: proprium autem habebit, non ex paruo tantum pulsum in magnitudinem increuisse (fieri enim non possit, nisi simul tardior rariorq; fiat, vt minor vnquã iusto reddatur) sed nec maiorẽ tantum fieri potuisse, nisi etiam fieret celerior & crebrior. Nam affectum, in quo pulsus plus iusto imminutus sit, raritatem etiam & tarditatem complecti, perspectum illi est, qui eorum meminit, quæ docuimus in libro primo de pulsuum causis. F

Pulsuum Commutatio in Paruitatem. CAP. 2.

HIs ergo relictis, de pulsuum commutatione in paruitatem consideremus: cuius item sunt tres numero omnes differentiæ. Aut.n.ex naturali & moderato quem vocant, aut ex maiore quam hic sit, aut ex minore, mutationes in paruitatem contingit fieri: vocatur autẽ, qui moderato maior est, absolute magnus: qui minor, paruus. Exordiamur igitur hic de integro ab ijs, quę in his cõmunia sunt, deinde iam ad propria sigillatim nos conferamus: statim enim cõmunis cõmentatio complectitur propriorũ inueniendorũ viã. Sit pulsus cuipiam homini minor, quã dudum, mutatione præditus præterea nulla vllius generis: tum quæratur, quomodo nuper affectus esset, atque quomodo nunc. Via inquirendi hæc est. Minor solito pulsus fit, aut cum imbecillior facta sit facultas, aut instrumenta duriora, aut vsus remissus. Sed enim nec imbecillior facta nunc facultas est, alioquin omnino coniuncta sit cum paruitate remissio: nec corpus durius arteriæ, neq; enim tum minor tm̃, sed & durior pulsus esset. Superest ergo solum alteratũ esse vsum: ac, si id temporis quietus homo fuerit, quantitati refrigerationis quantitatem respondere mutationis. Iam vero ex maiore, quã naturalis sit pulsus, eam mutationem necessario accidisse, norunt, qui retinent demonstrata in primo libro de causis pulsuum. Nam de naturali statu ob frigiditatem mutatio ad paruitatẽ, simul etiam rariorẽ eum atq; tardiorem reddit: & moderati imminutio ex magno supra modũ aucto, statim adiũngit sibi celeritatis aliquid & crebritatis, quod, qui multũ vltra modũ sit auctus, tribus in generibus variet. Quamobrem, qui magnitudinẽ tm̃ imminuit pulsus, & reliqua seruat immota, hic est, qui paulo maior sit iusto: hic enim solus ex paruo caloris incremento constat. Reliquorum, qui in magnitudinem mutantur, nisi simul celeritatem assumat vel crebritatem, talis euadit nullus: quare nec quisquã præter hunc alius magnitudinem diminuet. Qui.n.huius accepit solius incrementum ex calore, vnam eam ex refrigeratione imminuet: qui vero hactenus est alteratus à calore, vt non magnitudinem modo, verum etiam celeritatem & crebritatem immutet, contrarium iter per easdem genere alterationes tenebit: ita non modo minor, sed & tardior erit ac prius, rariorq;. Pari modo mutatio in minorem ex moderato, & mutatio quoq; ex hoc in eum, qui minor etiam sit, continuo rariorem solito & tardiorem efficit pulsum: siquidem mediocritatem habet quandam distentionis, pulsus hominũ naturalem statum tenentium: quàm, si calidius aut frigidius solito euaserit corpus, necessario amittit. Non idẽ tamen amissionis modus est: nam, cum calfit, magnitudo planè prima, mox celeritas, inde crebritas accedit: contrà, cum refrigeratur, raritas manifeste prima, altera tarditas, postrema paruitas. De his abunde in primo libro de causis pulsuum diximus: quo minus hic iam immorandum est. Itaque seriem orationis persequamur, ac secundum commemorata, explicemus causas, quæ refrigerant, quæ totidem genere sunt, quot illæ, quæ calfaciunt. Aer etenim frigidus, qui foris occurrit, quemadmodũ & aqua frigida, vel balneum, vel medicamentum corpori inunctum, refrigerat: quin etiam longa quies, & veluti latebræ, corpus refrigerant: præterea, quæ intro recipiuntur, vt aer respiratione attractus, qui frigidus sit, cibus pituitosus, medicamentum natura frigidum, aquæ frigidæ immodicus vsus: ex animi affectibus, metus diutuenus: ex contentis in corpore humoribus, qui frigidi temperamento, cum antea quiescerent, nunc cõmoti sunt, aut omnino tenuiores quodammodo calidis facti sunt. Hæc separatim ita possunt distingui, vt de calfacientibus causis diximus: neq; enim, vt de similibus bis dicamus, sit operæpretiũ. Atq; pulsuũ in magnitudine & paruitate mutatio abs talibus & tot causis gignitur, quod certe ad naturam pertinet ipsius rei, quando, quod ad nostrã attinet cognitionem, adhuc desideret aliquid. Sæpe enim arteria, quod in se est, maxime distenditur, sed occultatur magnitudo distentionis, vel interpellatur à numero, vel crassitie, vel duritie circumiacentium corporũ, vel obiectorum. Hæc enim essentia magnorum vel paruorum pulsuum in arteriæ circulo consistit, vbi longitudo G H

* In antiquis est ἀφαιρεῖ. i. imminuit.

A gitudo perpetuo par est: at non tamen apparet par, sed delitescit quædam eius pars. De quo quidem etsi iam secundo in libro de causis pulsuum exposuimus, nihilo minus, quod ad propositum interest, reminiscentiæ gratia exponemus.

Dimensiones Distentionis non semper tantæ apparent, quantæ sunt. CAP. 3.

ARteriæ altitudo semper æqualem latitudini distentionem habet: sed fit, vt occultetur, aut arceatur sæpe à corporibus circũiectis & oppositis vel vniuersus motus, vel certe eius quædã pars: ac pars illa, quæ arcetur, aut in profunditate magis, aut in latitudine, aut simul in vtraq; similiter apparet. Cũ ergo nõ percipiatur nostro quidẽ tactui motus, atque hoc per totũ animal accidat, vt nulla vsquam arteria videatur moueri, vocatur is affectus ἀσφυξία hoc est priuatio pulsus: quæ quidẽ, si ad veritatẽ exigas, in corpus nunquã viuũ cadit, neq; est enim vnquã, quin cor vnà cum arterijs omnibus agitetur: at, si referas ad nostrũ tactũ foris iniectũ, in multis reperiatur sanè frequenter: obiecta enim arteriarũ corpori sunt, omnino certæ membranæ, & cutis, multis etiã locis adeps, atque caro, à quibus vsu venit pulsui, vt non occultetur modo, sed & impediatur. Ac sic quidem, si motus occultetur omnis, atque in omnibus id partibus accidat omniũ arteriarũ, ἀσφυξίαν appellãt affectũ: at, si quibusdã in partibus videantur moueri, in quibusdã non videantur, hic differentiã in B longitudine habent pulsus. Et nimirũ vocantur longi, quibus sensibilis motus longitudo naturalẽ excedit: breues, quibus infra naturalẽ statum est: quibus par est naturali statui, moderati. Tantũ enim animaduertitur semper de motu arteriarũ, quantum opposita corpora permittunt: quamobrem fit, vt corpulentis pulsus breues: gracilibus vero longi: queadmodũ & quadratis moderatisq; esse videantur moderati. Iam etiam apparentis motus his non semper æque, vt profunditas, impeditur latitudo: verum, vbi arteriarum regiones in latera, vel adipis, vel carnis, vel vaporũ, vel humorum plenæ sint, ac incũbens superne cutis nihil eas oneret, latitudinis tantũ obscuratur motus: ac magis, si vehemens pulsus & magnus, quantũ in ipso est, sit: cum vero regiones vicinæ sunt mundæ, rugosa autẽ, quæ eas tegit, cutis, magis profunditatis motus latet in eo corpore, ac potius, si non vehemens pulsus & magnus, quantum in eo est, sit. Si ergo pulsum inuenias longiorẽ iusto, siquidem vnà latitudo eius & profunditas increuerit, vide, gracilior homo solito an calidior euaserit, remoto aduentitio motu: nam, si factus gracilior sit, idq; tanto, quanto est pulsus maior, vnum hoc tãtum eum immutauit: sin autem non tanto, non hoc modo est causa, verum etiam calor. Quòd si in eadem constiterit corpus habitudine, solus mutatus est calor: sin crassior euaserit, duplo auctũ æstima calorem: at, quã nam de causa sit auctus, explorandum ex illis est, quæ exposuimus. Sin lon- C gior factus pulsus sit, & latior, non vero perinde profunditate auctus, sed permaneat moderatus, præter superiores notas, hoc illi etiã extra ordinem, necesse est, adsit, rugosiorem euasisse superne arteriæ incumbentẽ cutem: ac, si conuertas membrũ: vt, quæ eius pars modo superior erat, nunc sit inferior, nulla tum profunditas re videbitur impedita. Atque hi quidẽ duo pulsus in primo libro de eorũ differentijs omniũ primi inter vigintiseptem pulsus in tabellam sunt relati, quam de illis fecimus, qui constant ex ternis simul dimensionibus quantitatis distentionis. Ab his descriptus tertius est, qui longitudine & latitudine excellit naturalẽ, ac in profunditatis dimensione est humilis: qui sanè est infrequens. Fit enim cũ arteria magnopere obiectorum corporum mole oneratur: id quod nunquã eueniat, nisi facultas simul imbecillior sit, & summe mollis tunica arteriæ: quorũ illud imbecilliorẽ iusto, hoc molliorẽ pulsum efficit. Itaque cũ his quidẽ erit aliquãdo longus simul & latus & humilis, alia ratione nunquã fiet: immo vero, etiã cũ videatur talis, ne tum quidem procul à natura, nec ad humilius, nec ad latius deflectit: neque enim ad summũ arteria in profunditate grauetur, & in latitudine nequaquã: neque itẽ plurimũ ascendat altitudo, prorsus vero contrahatur in angustũ: etenim ferè fit, vt plus altitudo crescat, præsertim si vehemens sit pulsus, at nõ hactenus tamen, vt idẽ altissimus simul & angustissimus sit. Quòd, si hic quoque membrum inuertas, vt, D quæ modo partes superiores essent, sint nunc inferiores, & profunditatis eorũ dimensio incrementũ habebit, nec videbitur amplius humilis: sed, vt longus & latus, ita etiam erit altus, quod est magnus: nam, qui tribus est dimensionibus auctus, magnus vocatur. Proinde distinctiones in hoc sunt adhibẽdæ præter has, quas nunc exposuimus, etiã illæ, quę in primis omniũ sunt adhibitæ. Iã illud quoque est animaduertendũ, ecquid de latitudine simul detrahatur, cũ inuersum sit membrũ: etenim hoc fit non nunquã, demonstratq;, quanto antea vltra proportionẽ profunditatis dilataretur vas. Iã quartus, qui lõgus simul, & altus, & in latitudine est moderatus, quod ad se attinet, latus est, quemadmodũ & altus: sed, quia in lateribus coarctatur arteria, ideo sic eius motus impeditus est. Omnino enim, vbi latitudo profunditatis proportionẽ excedat, aut profunditas proportionẽ latitudinis, altera impeditur earũ aut propter multitudinẽ, aut crassitiẽ, aut duritiẽ corporũ obiectorũ, quæ interposita sunt inter arteriã & admotum tactũ. Et hercle etiam rugositas numerum impositorum corporũ auget, rugis cutem conduplicans. Itaque is pulsus, aut, cum vere magnus sit, secundũ latitudinem obstaculum habet: aut, cũ videri in macilento corpore magnus possit, non videtur tamen, ꝙ vna dimensio eius sit restricta. Qui quintum in tabella locũ habet, longior iusto, in reliquis autẽ duabus dimensionibus moderatus, graciliorem annunciat solito hominẽ esse factum: & pulsum, quantum in eo est, iusto minorem. Quando.n. longus pulsus aut ob propriam suam magni-

l.1.par.cã. 10. col.2.a

tudinem, aut propter tenuitatem videatur eiuſcemodi eſſe: nunc vero non appareat talis ex ma- E
gnitudine eſſe (eſſet.n.ſimul altus & latus, aut alteruter certe horum) reſtat, vt per maciem factus
ſit longus. Cæterum, cum graciliores habere videātur pulſus iuſto maiores, plane pulſus, quod ad
ſe pertinet, anguſtior æquo eſt & humilior: itaque etiam minor, quod ad ſe attinet. Qui ſub hunc
ſcriptus eſt, ſextus, puta longus, & humilis, atque latitudine moderatus: cum de cauſis ante expoſi-
tis minor ſit iuſto: quantum in eo eſt, ob gracilitatem apparet longus eſſe. Sed hoc commune cum
quinto habet: propriū autē hoc peculiariter, profunditatem ob cauſam paulo ante memoratā eſſe
imminutam. Septimus in tabella pulſus erat, longus pariter & anguſtus, altusq́; qui videri, pe-
rinde ac omnium primus, magnus poſſet, niſi ſit reſtricta latitudo: cætera hîc ita, vt in primo om-
nium, ſunt diſcernenda. Et etiam, quæ in tertio explicauimus, ea ſunt in hunc locum cōferenda, nō
ſæpenumero.ſ. hunc pulſum eſſe, neque, cū incidat plurimum moderatum altitudine ſuperare, &
inferiorem latitudine eſſe. Ab illo octauum, longum vnà, & anguſtum, & moderata profundita-
te, natura quidem eſſe paruum ex ijs conſtat, quæ in quinto iam retulimus: at, quia marcuit corpus,
longior, videtur: eximium vero hoc præter quintum habet, ꝙ conſtrictam hic arteriam latitudinis
anguſtia declarat. Nonus pulſus, longus, anguſtus, humilis, longe etiam magis oſtenditur ſua na-
tura eſſe paruus, verū videri per marcorē corporis, longus: ferè adiūcta illi rēmiſſio eſt, duritiesq́; F
qui, ſi neq; durus ſit, neque admodū languidus, ab refrigeratione gignitur. Itaq; nouē, quos nunc
percurrimus, pulſus omnes longitudinē habent æquo longiorē, duabus differētijs reliquis variāt:
nouem proximi longitudine moderata ſunt, profunditatē autē & latitudinem immutant. Ac deci-
mus quidem, qui altus ſimul & latus videtur, vno in homine ſi cū moderato comparetur, nunquā
exiſtat: niſi quando (id quod rarum eſt) omnino arteria de ſede ſua migret. Sin autē conferatur ad
eū, qui eſt abſolute moderatus, poteſt incidere, ac cauſa eius generandi in proprietatē conformatio
nis confertur: ſiquidē ſymptoma arteriæ eſt, quæ ſub profunda carne vtrinq; occultetur, ſed in me-
dia parua parte ſublimis extet. Vndecimus, qui vna re differt à ſuperiore, ꝙ profunditatem mode-
rato parem habeat, pro cumulo cauſam demittendi huius habet adiunctā: cætera cum decimo con-
ueniunt. Duodecimus, latus, humilis cum moderata longitudine inuerſo fit membro: aut.n. vnde-
quaq; videbitur moderatus, aut magnus. Ac, ſi omnino videatur moderatus, altitudinem declara-
bit prius non nihil cōpreſſam eſſe, productamq́; ob mollitiē arteriæ latitudinē: ſin magnus, pluri-
mum fuiſſe compreſſam altitudinē. Decimus tertius, altus, idemq́; dimenſionibus duabus reliquis
moderatus, perinde vt decimus, & ex naturali conformatione conficitur, & etiā ex naturalis ſedis
mutatione: eximium autem habet præter illum latitudinis anguſtiam. Decimumquartū, qui om- G
nibus tribus dimenſionibus moderatus eſt, omnibus apertū eſt referre naturalem: an verò ſit par re
vera naturali, exploratur ex corporis habitudine. Nam, macrior ſi iuſto ſit, ſic, cū ſit pulſus ſua na-
tura minor, par apparet moderato eſſe: ſin craſſius æquo ſit corpus, pulſus tum de ſua quidem na-
tura magnus eſt, ſed, ꝙ per corpulentiam coerceatur, eſſe moderatus videtur: ꝙ, ſi nec ad gracilita-
tem corpus, nec ad corpulentiam deflectat, moderatum in eo non ſolum repræſentari pulſum, ve-
rum etiam neceſſe eſt eſſe. Sanè demonſtrauimus in ſecundo libro de pulſibus dignoſcendis, cæte-
ros pulſus ad hunc omnes relatos, magnos, paruos, longos, breues, latos, anguſtos, altos, humiles ap-
pellari. Quintusdecimus, qui humilis profunditā[m] eſt, reliquis duabus dimenſionibus modera-
tus, omnino ſimilis ſuperiori eſt, decimoquarto, præter ꝙ huius compreſſa eſt profunditas: proin-
de, quæ illic prius expoſuimus, ea duces hic quoque dicta eſſe. Hoc verò eſt in hiſce omnibus me-
moria tenendū, non amplius conuerſo membro videri humilem. Sextusdecimus, qui moderatus
eſt longitudine, anguſtus, altusq́; aut ex conformationis proprietate fit talis natura, aut per affectū
aliquem compreſſis ad latera arterijs. Septimumdecimum, qui eſt moderatus longitudine & pro-
funditate, in reliqua dimenſione anguſtus, in latera contractum eſſe declarat moderata profun-
ditas: in reliquis omnibus decimoquarto & decimoquinto reſpondet. Octauusdecimus, qui lon- H
gitudine moderata eſt, & anguſtus, humilisq́; ſua quidem natura paruus eſt: videtur autem eſſe ob
gracilitatem moderata longitudine. Breuiter.n. cum præter profunditatis proportionem & latitu-
dinis, extenſa longitudo ſit, ſignificat corporis gracilitatem: non tamen, vbi cōtracta præter propor
tionem profunditatis eſt, corpulentiam denotat, ſed vel naturalem quāpiam conformationem, vel
ſitum arteriæ inæqualem. Nonusdecimus, breuis, latus, & altus, aut ob conformationis proprie-
tatem talis natura videtur, aut ex affectu arteriæ in ſitu diſtortæ. Vigeſimus iam alijs duabus di-
menſionibus ſimilis eſt nonodecimo, ſed profunditate eſt moderata. Hic habet hoc præcipuum, im
peditam ſuam altitudinē. Vigeſimusprimus, breuis, latus, & humilis, præter eaſdē cauſas, etiā il-
las adiunget ſibi, quæ latū ſimul & humilē efficiūt pulſum. Ad eundē modū vigeſimusſecundus,
breuis ſimul, & altus, atq; latitudine moderata, aſſumet ad eaſdē cauſas, eas, quæ moderatum latitu-
dine creant humilemq́; pulſum. Sic etiā vigeſimustertius, breuis ille quidem lōgitudine, verum
dimenſionibus duabus reliquis moderatis, ad eaſdē cauſas reducetur. Vigeſimusquartus ſortie-
tur præter eaſdē cauſas, extra ordinē cauſam, quæ altitudinē deprimit. Ad eūdem modū proximi
duo ad antedictas referentur cauſas: vt memoria teneamus, in quibuſcūq; pulſibus cedat lōgitudo
proportioni latitudinis & ꝓfunditatis, in his cauſā aut naturali conformationi, aut arteriȩ peruerſo

ſitui

A situi esse attribuendam. Demonstrauimus porrò, vbi latitudinis, vel profunditatis proportionem lõgitudo vincat, aut obsistere alteri earum solam angustiam, aut auctam etiã alterã esse: atq; obstaculũ frequenter accidere, incrementũ raro, in latitudine quidẽ, vbi per mollẽ arteriæ tunicã degrauetur altitudo, simulq; nec vehementẽ esse eiuscemodi pulsum: in profunditate vero, vbi coarctetur latitudo, & pulsus vehemens simul & magnus ex sua natura sit. Reliquus est post omnes vigesimusseptimus, breuis, angustus, humilisq;, qui vtiq; paruus vel apparet esse, vel sua natura est: ac, quæ quidem in omniũ primo distincta sunt, magno, eadẽ sunt hic quoq; distinguenda. Si naturaliter comparata corporis sit habitudo, hic pulsus nõ modo videtur paruus, sed etiã est vere. At, cum crassior sit, si, quo homo euasit se ipso crassior, hoc sit pulsus minor, erit tum quidẽ, quod ad ipsum attinet, moderatus: sed per corporis crassitudinem minor videtur moderato. Si longe sit crassior, quã pulsus minor, is pulsus, quãtũ in ipso est, mediocri erit maior. Sin autẽ minus sit crassus, q̃ paruus, pulsus hic, si, eius naturã spectes, minor erit naturali. Quòd, si gracilius corpus sit, q̃ videatur pulsus paruus, is sanè est natura paruus, sed non perinde videtur paruus, ac vere est: q corporis gracilitas, quatenus decessit de natura, hactenus ei magnitudinis addit speciem. Quæ de paruo & magno pulsu adhibita distinctio est, eadẽ in alijs est adhibenda omnibus: sciẽdumq; illorũ quemq; vel B paruũ esse natura, vel magnũ, vel moderatũ. Ac tres hi pulsus in quantitate distentionis positi sunt, quod attinet ad ipsius rei naturam. Videntur vero esse vigintiseptẽ ob crassitudinẽ vel gracilitatẽ corporis, vel ob cutẽ rugosiorẽ, vel regionum arteriarũ inæqualẽ angustiam, vel proprietatẽ conformationis. Itaq; vnumquẽq; oportet, qui non inania verba ambit, sed ipsa opera studet meditari, omniũ memorẽ, quæ iã percurri, simul atq; aliquẽ animaduertat pulsum, qui in quantitate cõsistit distentionis, primũ, qui sit de vigintiseptẽ, attendere: deinde, vbi ab eo, quæ ex vicinis corporibus oriũtur, alterationes secreuerit, indagare, an moderatus sit, an magnus, an paruus: postea status, qui talem genuere, siquidem docent hi & præterita & futura, vt in longo, & angusto, & humili: nam exempli gratia in hoc, quod dico, docebimus. Hunc, quantum in ipso est, liquet paruum esse, ex eo, q eius imminuta est circularis dimensio, & aucta dimensio longitudinis. Si enim duabus de causis minor circulus distentionis apparet, ob corpulẽtiam, & q minor re vera sit pulsus: nunc autẽ abest corpulentia, sanè enim non solum longitudo non creuisset, sed etiã imminuta esset: planum est pulsum sua natura esse paruũ. Cũ igitur remota sit longitudinis species, quã contraxit ex corporis habitudine, cum de sua natura paruus sit, videamus iam, quà nam de causa sit factus paruus. Hic plurimi interest nosse paruitatis quantitatem & longitudinis: aut enim paulo est naturali minor, aut C multo, aut, vt ita dicam, modico: sic etiam in longitudine, aut parum, aut modice, aut longe naturales superat. Iam altera ex parte ad maximam longitudinem producatur: etiam ad maximam deueniat paruitatem, id est angustus & humilis sit: hic pulsus natura lõge est, quã apparet, minor, sed eã quidem ex nimia gracilitate comparauit speciem: vt vero sit natura minor, ex causis, quæ efficiunt minorem, frigiditate, imbecillitate, gracilitate. At quæ tandem causa est vel causæ inter has, vnde pulsus, qui nobis nunc cernitur, longus, angustus, humilisq; generetur? Declarauimus quidem ante, signum esse perpetuum arteriarũ duritiei pulsum durum, infirmæ facultatis languidũ, qui etiã remissus & imbecillus vocatur: vt, qui ei est contrarius, vehemens, cõtentus, validus. Verum sciẽdum & hoc est in hoc pulsu necessario eum languidum esse: nunquã enim valẽte facultate paruus ad summum pulsus fiat: at duritiem nihil est necesse coniunctam esse. De frigiditate vero non absolute est statuendum: sed illud primum nosse oportet interesse, cor vnà esse cum arterijs refrigeratũ, & refrigerari: ac q, refrigeratum esse, læsam esse facultatem, sit: refrigerati autẽ, mutari vsum. Hic animo mihi opus est planè attento, sciendumq; non modo ad præsagitiones ex pulsibus, sed ad alias etiam penè omnes eo nihil esse conducibilius. Procedit autem vniuersus hic sermo ex cognitione essentiæ facultatis, quam in commentarijs de causis pulsuum, q operæpretium non esset, præteriui D mus. Hoc loco, quia ad exactè intelligenda ea, quæ posthac docebimus, hanc refert nosse, visum mihi est illam exponere: neq; hic tamen cum suis demonstrationibus (quippe alio eam loco prosecuti latius sumus) sed quantum summatim explicatum ad institutum nostrum conducat.

* Antiqui habent σκληρότητα, i. duritie, & sic uidetur legendum.

De Essentia Facultatis, ac de Reliquis pulsibus, qui in Quantitate distentionis consistunt. CAP. 4.

FAcultatis essentia singularum partium, in singularum illarum posita commodo temperamẽto est: nam tum demum suum quæq; munus obit strenue, vbi sit temperatissima: contra male fungitur, si intemperata sit: atq; hactenus male, quatenus sit intemperata. Ad eundem modum cordis corpus, cum immodice refrigeratũ sit, calfactum, humectatum, desiccatum, pulsus pro suæ intemperiei modo facit languidos: id quod illi est, offensam facultatem esse. At vero cõsuetudinem cum sanguine habere in ipsius contento sinibus, & cũ spiritu, qui calidior longe, ac naturalis status requirit, sit: aut cũ eo, qui in inuolucro cor ambiente est, vel in pulmone: aut cum ipso etiam inuolucro cor ambiente, & pulmone: vsum est tantũ variasse citra offensionem facultatis. Eãdem habet rationem refrigeratum esse & refrigerari: vbi in ipso cordis corpore temperando præpolleat elementum frigidum, læditur facultas: sin in tunica cor ambiente, & in pulmone, & sanguine, spirituq;, quos eius ventriculi continent, vsus est remissio. Iam humiditates & siccitates, si in ipso cor-

corpore cordis consistant, nocent facultati: si in quopiam vicino, non immutant vsum: siquidem E
proba temperatura & intemperies ex quatuor fiunt elementis: vsus vero accessiones vel remissio-
nes ex calido & frigido duntaxat. Vbi iam ad vltimam vsus exolutionem deueniat corporibus vi-
cinis cordi vehementer refrigeratis, non poterit etiã cordis corpus non intẽperatum esse: id quod
nihil est aliud, quàm debiliorem fieri facultatem. Quãobrem dicebam fieri non posse, vt de frigiditate
vno verbo pronunciarem. Neq;, vt sola prostratione facultatis, vel induratione sola instrumento-
rum, pulsus interim minor fit: ita etiã ob solã frigiditatẽ, quomodo nunc diximus, nõn accepta re-
frigeratione de vsus exolutione: neq;.n. eò vnquàm cor, vt refrigeretur vehementer, deueniat, nisi sit ip
sum refrigeratũ. Quod dico, intelligas clarissime, si eos, qui in itinere ex ingenti frigore obeunt, cõ
sideres: oẽs.n. simul vt frigidũ expirant aerẽ, pulsum quoq; minorẽ habent: minimũ tamen illorum
prius nullus, quã ad extremã refrigerationẽ sit perductus, obtinet: vbi nõ tantum vsus est immuta-
tus generandorũ pulsuum, quod aderat à primo illis, verũ etiam, quia perditur iam naturale cordis
& moderatũ temperamentũ, debilitatur facultas. Id quod solet plerunq; ijs subito accidere, non, vt
in alijs affectibus, paulatim: de quibus est vnus, quem hoc loco habemus in manibus, per, quẽ pa-
riter & longus pulsus apparet, & angustus, humilisq; in lõgis morbis. Qui.n. ita habent, in pericu-
lum hi non minus præsens veniunt, quã illi, qui in itinere decedunt: non repente his tñ paruus pul F
sus, sed pedetentim venit marcescentibus: vnum enim & hoc genus est marcoris, quod Philippus
senium ex morbo appellat. Nã non ex frigiditate torridus marcor, cæterum ex facultatis sola im-
becillitate, imbecillos pulsus & paruos creat. Separatur à priore, motus velocitate & crebritate &
duritia, calorisq; feruore. Verũ de his non est huius disputationis disserere, sed ad institutũ reuer-
tor. Longus, angustus, humilisq; pulsus, cum longius ab natura trinis dimensionibus discesserit, si
talis citra duritiem appareat, à quibus nam procedat & quot causis, abunde aperuimus. At, vbi "cũ
duritie coniunctus est, vnà iã huic adest vel languidus pulsus, vel medius inter languidũ & vehe-
mentem: qui nec euertat tactum, nec ab eo euertatur: vt memores simus nullũ alioquin inter lãgui-
dũ & vehementem mediũ esse: declaratur autẽ in corpore is affectus esse, qui reddit arteriã * durã.
Hæc est siccitas, vel cõnstrictio à frigore, vel tensio. Siccitas quidem in ardentissimis febribus, vbi
maligne producuntur, & præcipue ex torrido marcore, † certisq; melancholiæ & quartanæ febris
generibus. Constrictio ex frigore fit per frigidæ intempestiuũ potũ & immodicũ, vel per balneas
similes, ex refrigerãtibus item pomis intẽpestiue ingestis, vel præter modũ: deniq; ex ijs, quæcun-
que multũ solent frigidæ pituitæ gignere, quẽ Praxagoras vitreũ succũ solet appellare. Tensio ex
conuellentibus affectibus, & ingentibus inflãmationibus. Ex scirrhis vero cõnstrictio arteriarum G
atq; tensio nascitur: quod quidẽ accidit potissimũ ex iecinore & liene: ex his enim visceribus pul-
sus apertissime videntur & perpetuo duri scirrho præsertim affectis: & vero etiam in magnis in-
flãmationibus. Sed tactu eiusmodi affectus deprehendentur, & per vrinas, & alui excrementa, per
vniuersi corporis deniq; colorẽ & linguæ: iã etiã per febrium genus. Qui porrò alij corporis affe-
ctus pulsum creant durum, partim originẽ ex recentibus offensionibus repentinã trahunt, reliqui
omnes pedetentim. Offensiones, quæ inducunt eiuscemodi affectus, sunt vini potio intempestiua,
& frigidæ: sæpe etiã poma refrigerantia, & frigidum balneũ. Deprehendes noxã à vino illatã, cum
subito pulsus non durus modo sit, sed maior etiã, & celerior, & vehementior. Cæteras à vino in cõ-
muni discernes, quòd nec magnitudinem adiunctam, nec vehementiã, nec celeritatẽ habeant. Singu-
las seorsum, nunc clarius, nũc obscurius & per coniecturam. Clarius, vbi symptoma aliquod con-
sequatur, quod pomis solet succedere, inflatio ventris, inquam, aut mordicatio corruptorũ, aut sto-
machi aliqua cõpressio, aut delirium, vt à pomis vinosis: aut vomitus; aut alui deiectio humidior
& largior. Hæc scilicet non per signa, sed ipsam aperte demonstrant substantiam comestorum: quòd,
nisi horum quid adsit, nec à vino signorum, aqua frigida est, quæ offendit, vel pota, vel intempesti-
ue in ipsa lotos. At vero, vt hæc securius omnia confirmare possis, metuentium & angore corre- H
ptorum pulsus magno indicio sunt. At, si prius dictis postea hoc semper addas, ægrotum aliter, ac
præscriptum sit, fecisse, magis confirmatã præstabis & suspiciendã prædictionem, vt subinde fidẽ
astantes non habeant, nec ex pulsibus credant tale quid dictum esse, sed consciorum aliquem detu-
lisse ægroti peccatũ. Tangendi autẽ accurate sunt pulsus, deinde, quod indicant signa, proferendũ:
ac tum denuo sunt tangendi, animaduertendumq;, ecquid ægrotus commotus sit. Qui si omni sit
perturbatione liber, vide, nunquid cõmemoratorum signorũ aut omiseris, aut parum probe per-
penderis. Si vero sit perturbatus, atq; videat angi vel vereri, caue mox, signo adhibeas fidẽ: frequẽ-
ter.n. fit, vt non, quò conscij sibi talis admissi sint, angantur ægroti, sed quòd ita ferè sint comparati, vt
statim expauescant: at his mox pulsus consistit. Qui vero planè in culpa sunt, quã tu diu de eo con-
firmes quicquã, tam diu metus proprius pulsus apparet. Atq; peccata, quæ hactenus exposuimus,
omnia aut inflãmationibus, aut scirrhis, aut siccitatibus, aut viscerum per frigiditatem cõnstrictio-
nibus, augẽdis, alterationem, quam diximus, inducunt. Neruorum vero originem si quid occupet
tale, affectum conuulsiuum creat: sic appello illos affectus, qui ante mortem necessario conuulsio-
nis aliquod habent symptoma. Qui quidem moriũtur oẽs etiam calidi, contra, ac illi, qui corripiũ-
tur syncopa: hi.n. vehementer etiam frigidi viuunt adhuc. Quibus vero neruorum propaginem
occupa-

A.l.1.f.2 d. c.6.fol.48.

A.t.2.1.par. fo.570.col.b

* πῆξις.

† In impressis est, certisq; melancholicarũ et quartanarũ febriũ generib. In aliquib. tamẽ antiquis legitur, vt vertit interpres.

A occupauit conuulſiuus affectus, cum planè iam expirauerunt, diutiſſimè permanent calidi. Horum pulſus omnium ſtatim primo occurſu exercitatis in tangendo tenſionem produnt, & motum, veluti conuulſiuum, detegunt. Quòd, ſi quis, cui commemoratus pulſus eſt, ab aluo plura deijciat (id quod euenit ex iecinoris ſcirrhis) non amplius hi habēt pulſum longum, ſed aut moderato aſſimilem longitudine, aut etiam breuiorem. Iam hoc quoq; in omnibus duris pulſibus pariterq; paruis operæpretium eſt noſſe, citiſſime vibratos eos effici: &, qui vibrati non ſunt, vel de vitalis facultatis imbecillitate, vel de remiſſione vſus, vel amborum concurſu non recipere illos eum motum. Nam, ſiquidem vſus magnam diſtentionem poſtulet: viſq; efficere vitalis valeat, ſed vnum refragetur corpus arteria, quod attolli in magnam diſtentionem per duritiam nequeat: vibratio in eum ſtatum incidit. Nulla præterea ratione fiat arteriæ vibratus motus. Quocirca hic pulſus, qui videtur vibratione vacare, aut extremam imbecillitatem facultatis, aut exolutionem vſus declarat maximam. At, vibratus ſi ſit; contentionis continuo non nihil annunciat facultatem obtinere, nec pulſuum vſum generandorum ſemel eſſe exolutum: nec vero deuenit ad maximam paruitatem, ſicuti diximus propoſitū pulſum facere. Ad eundem modum, ſi pulſus citra vibrationē lōgior iuſto ſit, anguſtiorq; & humilior, non longiſſime tamen de natura in ſingulis his diuerterit, ſed
B aliquantum, attendendum eſt, durus'ne ſit & non vibratus, aut planè duritia liber ſit: ſi enim durus ſit, ſed abſq; vibratione, frigiditatem, vel facultatis imbecillitatem indicat, vel vtranq; ſimul. Hæc diſcernito ex conſequentibus: nam, cui talis pulſus ex ſola refrigeratione ſit, ſtatim adiunctā tarditatem habet, raritatemq;: cui ex imbecillitate facultatis, ſociam ſibi remiſſionem habet. Quòd, ſi iam vſus conſtet immotus, tanto erit pulſus celerior naturali & crebrior, quantum à modo deflexerit paruitas. Sin autem, quo facultas ſit imbecillior, eo exolutior vſus ſit, pulſus eſſe ſimilis in vtraq; differentia moderato videbitur, nec celerior, nec tardior, vel crebrior, vel rarior: at, ſi excedat alterum, pro exceſſus ratione, ſicut ante eſt dictum: ſi vero ſimul & durus & vibratus ſit, ſignificabit eoſdem affectus, à quibus diximus ſupra durum pulſum conſtitui, verum non imbecillam facultatē tamen, vt in illis, neq; exolutum vſum. Quanta vero vtriuſq; ſit noxa in facultate, declarabit vehementiæ & remiſſionis differentia, vnà cum quantitate vibrationis: in vſu vero, differentia celeritatis & crebritatis cū vibrationis item quantitate. Reliqua ex ante dictis etiam conijcito. Haud aliter, ſi non paulum nec multum tribus differētijs de natura deflectat, ſed ſic mediocriter & modice, ex dictis diſcrimina notato. At ſæpe in eiuſcemodi pulſibus, ijs dico, qui puſillam à natura in longitudinem anguſtiam, & humilitatem habent mutationem, non modo nihil animaduertitur du
C ritiæ, verum mollitudine etiam præditi ſunt inſigni: id quod & huic accidit de cauſis genere ijſdē: variatur autem quantitate in ſingulis. Siue, n. propter facultatis imbecillitatē minor moderato pulſus fiat, facultatis oſtenditur maior offenſio: ſiue propter exolutionem vſus, maius & huius eſſe vitium: quo. n. tunicæ mollitudo ad diſtentionis magnitudinem eſt promptior, hoc cauſam, quæ moliatur paruū pulſum, declarabit eſſe maiorē. Sanè, imbecillitas facultatis quā ſit magna, ſatis ex quātitate remiſſionis apparebat: huc cumulus acceſſit, quod nunc diximus. At, vſus exolutio in quantum inciderit vitium, ex ſolis, quæ diximus, ſignis inuenitur: de quibus dicemus etiam inferius nō nihil, vbi connectemus mutuo pulſuū genera: in præſentia enim hoc non inſtituimus, ſed cū exponere de genere quantitatis diſtentionis cœpiſſemus, ſimul alia attingere ſumus coacti. Quare redeamus ad primum inſtitutum, ac ad reliqua genera tranſeamus: neq; enim, ꝙ alios item ex tabella pulſus percurramus, cauſam arbitror vllam eſſe: verum eadem ratione & via, quam inſtituimus in longo, anguſto, & humili, reliquos ſingulos explorabimus. Ac primū remouebimus, qui propter corporis habitudinem longitudine, vel latitudine, vel profunditate variant, vt non magni tantum, vel parui videantur: deinde cauſas conſiderabimus, per quas aut iuſto maiores fiunt, aut minores. Atque de genere pulſuum quidem, quod conſiſtit in quantitate diſtentionis, ſatis in præſentia.

D *Celer & Tardus pulſus, quid denotent.* CAP. 5.

POſthac de illorum in celeritatem & tarditatem mutatione, quod ipſius motus eſt arteriarum genus in primis proprium, agemus. Porrò ſumendum hic quoque eſt ad diſtinguēda homonymia initium. Nā dicitur celer pulſus, nunc vt cum moderato compararetur, nunc vt cum quolibet alio. Præterea ipſe ille moderatus interim abſolute dicitur, quem in optima conſpicimus natura: interim de vnoquoq; homine, qui inculpata ſit ſanitate. Hic ex comparatione abſolute moderati exiſtimatur, docetq; quod'nam ſit temperamentum: ac celerior quidem calidius: tardior frigidius declarat temperamentum. Verum ſolam planè non eſt inuenire mutationem in celeritatem & tarditatem, nec in ſanis, nec in affectis corporibus: nam, qui calidiore eſt temperamento, quā ſimpliciter moderatus, ſi pulſum habere videatur celeriorem, eum habet neceſſario etiā maiorem: &, cui pulſus eſt aliqua occaſione ſolito celerior, omnino etiam maior eſt. Neuter tamen eſt horum neceſſario crebrior: ſiquidem crebritas illis, vbi calor accumuletur copioſior, accedit. Itaq; cū celeritate modo magnitudo, modo etiam crebritas coniuncta eſt: atque etiam interdum ſola crebritas: cum aliquem prætereuntes, qui maximam, quæ eo tempore contingat, diſtentionem obtineat, deinde reuerſi parem offendamus magnitudinem, ſed celeritatem maiorem: huic enim ſimul crebritatem neceſſe eſt increuiſſe. Quòd, ſi quem relinquamus, qui vſum habeat pulſuum exolu-

tum,ac reuersi in celeritatem pulsum inueniamus auctum,tum nõ auctus tantũ celeritate est,sed & E
crebritate plane & magnitudine:quandoquidẽ vsus exolutio in raritatem clarius,deinde in tardita-
tem,postea in paruitatẽ,pulsum conuertit. Et item quoq; mutationes in paruitatẽ pulsuũ, partim
ex moderato statim in raritatem simul mutãtur,subinde etiam in paruitatem, vbi amplius vsus sit
imminutus:partim ex statibus non naturalibus,nũc aucto vsu,sæpe vnà cum mutatione in paruita-
tem,interim cum raritate, nonnunquã cũ mutatione in vtranq;: nũc diminuto vsu mutationes fiũt
pulsuum in tarditatem cũ raritate & paruitate. Habes primas & simplicissimas pulsuum mutatio
nes in celeritatem & tarditatem:harumq; causæ præcedentes & externæ eadẽ inueniũtur ratione,
atq; illæ,quas de magnitudine & paruitate exposuimus. Mistæ vero mutationes atq; cõpositæ,cũ
vehementia & remissione,vel duritia vel mollitudine constant. Quæ etiã examinandæ sunt,atq; di
scernendæ eadem via rationeq;,quam,cum de longo, angusto, & humili disputaremus, declarauí-
mus, quo cognoscamus, quæ causa sit,quamobrem in celeritatem vel tarditatem pulsus variauit:
potest enim,vti diximus,ob vsum auctũ pulsus in celeritatẽ creuisse: potest etiã ob mollitudinẽ ar-
teriæ,& facultatis robur.Sed.n.cum non variet mollitudine,duritia,vehementia, remissione, solus
mutationẽ vsus induxerit:at,si cũ horũ aliquo,causa inquirenda & exploranda præpollens est,sicut
ante declarauimus.Exẽpli gratia, si simul & celerior esse & mollior videatur,animaduertendũ est, F
tanto'ne celerior sit,quanto mollior,an magis. Nam,si, quanto est mollior,tanto etiam celerior sit,
alterationẽ ab sola mollitudine mutuauit:sin multo celerior,ꝙ mollior,non à mollitudine tantũ,sed
& ab vsu aucto:contra,si multo mollior,ꝙ celerior,quãto mollior est, tantũ detraxit solius vsus exo
lutio. Ad hunc modum,si pariter celerior & vehementior sit,nũ tanto celerior sit,quanto vehemẽ-
tior,considerandũ est,ita.n. celeritatis solũ facultatis robur causa sit: sin celerior, quã vehementior,
quo celerior est,hoc de vsu aucto accepit: at, si vehementior multo, quã celerior, non robur tm̃ fa-
cultatis,sed etiam frigiditas aliqua alterauit pulsus. Si iam celerior simul & mollior vehementiorq;
appareat, singulari experientia opus est cognituro, vtrum tanto celerior sit moderato, quanta ex
ambabus causis facta accessio est ex mollitudine & contentione,an non tanto. Nam,si tanto,ob illa
sola est immutatus:si magis,accessit incrementum vsus:sin minus, etiam propter vsum exolutum.

Eadem ratio in pulsuum mutatione in tarditatẽ ineunda est,ex vsu'ne duntaxat exoluto,an ex im
becillitate facultatis,an ex duritia instrumẽtorũ orta alteratio sit. Ac ob vsum solũ variasse probabi-
le est pulsum,si qñ nec durior,nec imbecillior inueniatur:ob facultatis infirmitatem, vbi quãto lan
guidior sit,tanto etiam tardior:atq; ob duritiam item instrumẽtorum,cũ tanto sit tardior,quãto du-
rior. Sin autẽ multo tardior moderato videatur,ꝙ languidior,in eũ statũ ex imbecillitate & frigidi G
tate incidit,causamq; in eo exuperãtem ex collatione reperies ad naturalem & moderatũ. Si enim
numeris forte quinque de natura remissio deflectere videatur,& quindecim tarditas:pręstare in eo
pulsu constituendo frigidam causam,nõ imbecillitatẽ facultatis esse causam,dicendũ est. Sin quin-
decim tarditas numeris appareat,decem autẽ remissio, in huius pulsus cõstitutione frigiditatẽ ex-
cellit imbecillitas. Si vero minori excessu sit tardior,maiori vero sit languidior, ex facultatis imbe-
cillitate & calore quoq; is natus sit. Ac magnitudinẽ quidẽ vtriusq; causæ ex proportionis exces-
su inuenies. Atque hoc memoria tenendum est,hæc omnia dici amoto ascititio motu. Pari modo,
vbi cum mutatione in tarditatẽ inuenitur aliqua durities,attendendũ est,ex sola duritie mutatio,an
ex ambabus,incidat. Si.n.quanto tardior sit pulsus,tãto etiam videatur durior,alterationis sola du-
rities causa est:si vero multo tardior,ꝙ durior,non modo durities, verũ etiam frigiditas: atq; inue-
nias ad eundem modum hic fortiorem causam, atq; declaratũ est paulo ante. At,si magis sit durior,
ꝙ tardior,non nomine duritiæ tm̃,verum caloris etiã,talis euasit:& vero hic quoque ex proportio-
nis excessu perspicies causæ vtriusq; magnitudinẽ. Iam vero,si tardior simul & durior sit atq; lan-
guidior,exercitatũ hic quoq; oportet esse,qui sit perspecturus, an tãto tardior sit moderato, quãtũ
accessit ex vtrisque causis imbecillitate & duritia,nec'ne. Etenim, si tãto,ob illas est solas mutatus: H
ꝙ si magis,adiuncta iam est vsus exolutio:si minus,etiam propter vsus incrementum.

De Quatuor generalibus Differentijs,quæ sunt in Distentione. CAP. 6.

QVando iam satis de his tractauimus, quod ad hunc locum attinet, hic disputationem ali-
quantisper sistamus,ac prius,quã aliud genus in manus sumamus,quædam faciamus,vt cõ
memoremus & ad superiorem & insequentem sermonem accommoda. Nam, quatuor
cum sint in distentione arteriæ generales differentiæ, prima eademq; ante cæteras pulsuum pro-
pria,quæ in qualitate consistit motus: altera,quæ in quantitate distentionis: neque hic nos, neque
in primo de pulsuum differentijs libro de priori magis propria, verba fecimus, quod cognitu dif-
ficilior sit, sed de illa, quam dignoscant tyrones clarius, & quæ ideo sit ad denunciandum ali-
quid vtilior. Hæc habet extra ordinem illud quoque præter alias omnes, vt complecti septem &
viginti videatur pulsuum differentias, sint vero re vera tres: nam in cæteris quidem omnibus ge-
neribus, quot natura sunt differentiæ, tot apparent. Reliqua sunt in distentione duo genera pul-
suum, alterum facultatem, alterum arteriæ indicat tunicam, quod quidem est postremum, im-
mo vero nec proprium nec affine, sed genus pulsuum aduentitium. Habent autem hoc duo hæc
genera, vt causam semper, à qua generantur, ostendant aperte: duo illa genera superiora non per-
petuo:

A petuo. Etenim duobus obuenit generibus posterioribus, vt ab vna vtrunq; cã constituatur: primis vero duobus, vt ab omnibus causis, quas tres frequẽter demonstrauimus esse: quo etiã in generibus duobus primis difficilior est oratio, ac pluribus ad causam inueniendã distinctionibus indiget. In reliquis duobus cum genus est causæ vnum vtrobiq;, tum vero quantitatis notitia certa.

Causæ continentes Vehementis, Languidi, Mollis, & Duri pulsus. CAP. 7.

VEhemens pulsus à facultatis semper robore fit, ac, quo sit vehementior, tanto robur significat maius esse facultatis: languidus ex facultatis imbecillitate, ac, quo sit languidior, hoc facultatẽ quoque imbecilliorem esse demonstrat. Haud aliter durus pulsus efficitur ab arteriæ tunica dura, mollis à molli. Præterea quantitas pulsus duritiæ & mollitudinis, arteriæ declarat quantitatem duritiæ & mollitudinis. Sed vero, qui medius est inter durum & mollem, qui etiã vocatur moderatus, primus natura est inter eos, solusq; naturalis. At inter languidum & vehementẽ hac rõne medius est nullus: ꝙ languidus sit oriundus ex facultate imbecilla & à natura descifcente, vehemẽs autem ex firma & recte habente. Verum alio modo, vt ante retulimus, medius sit aliquis inter languidum & vehementẽ: modus autẽ dignoscendi per tactum adhibitum est. Nam, cũ à pulsu euertitur, vehementẽ eum vocamus: cum ille euertat pulsum, languidũ: vbi neutrum fit, medium dicimus

B hunc sortitum locum esse inter languidum & vehementem: qui quidem non aliter, atque languidus, præter naturam est. Alterationes pulsuum quædam in remissionem & vehementiam & solæ fiunt frequenter, & ab vna causa: cum.n. tunica arteriæ vnà cum vsu in naturali constent statu, & non nihil facultatis contentio alterata sit, languidior hic, quàm vehemẽtior priore, pulsus redditur: de aliis vero generibus cum eo nihil mutatur: atque hoc pacto solæ fiunt & ab vna causa. Alio modo ab vna quidem causa, sed non solæ, nam, vbi dissoluta admodum facultas sit, vel contenta, vt non dum à causis aliis continentibus sit immutatus, mutari pulsus ab vna causa accidet, genus vero non vnum cõmutatum esse. Nam, si longe facultas imbecillior sit, non languidum modo, verum etiam paruum pulsum creabit: &, quia paruum, statim etiã crebrum: at robustissima cum vehementissimum, tum etiam maiorem excitat pulsum, simulq;, si nihil variet vsus, rariorem. Mutatio iam pulsuum in duritiam & mollitudinem siquidem ab vna causa procedat, omnino aliquod vnà de aliis generibus mutabitur: quòd si sola constet, ex concursu plurium causarum constituitur. Simul autem & sola & ab vna causa nequaquam fiat, nisi minimo planè spatio discesserit de natura, vt quàm minimo fiat pulsus durior, pari tamen magnitudine: at sic nec celeritas mutabitur, nec crebritas. Verum, apertior si fiat maiorq; durities, non poterit pulsus non esse minor, tantoq; etiam

C crebrior, quanto minor. Si vero simul & durior facta sit tunica arteriæ, & calor increuerit, hoc pulsus moderato durior erit, quo arteriæ tunica: at magnitudine æqualis moderato: modo, quãtum calor mediocritatem excesserit, tanto tunica arteriæ naturali sit durior. Quando iam de his quoq; satis dictum est, quantum requirit præsens argumentum, deinceps de præcedẽtibus & externis duorum generum, quæ nunc explicauimus, causis agemus.

Causæ præcedentes, quæ Robur augent & opprimunt. CAP. 8.

CAusæ præcedentes, quæ robur facultatis augent, partim in ipso insunt corpore: ac humores quidam" sunt semicocti & crudi, qui iam concoquantur: & naturæ ad iudicationem impetus, nisi hic sit etiam in eodem genere: ad hæc ira: Partim extrinsecus adueniunt, vt vinum, cibus, exercitationes modicæ: & etiã quæ intemperiem corrigunt ipsius corporis & cordis & arteriarum, siue illi cibi sint, siue potus, siue etiã medicamenta. Dissoluunt vero facultatem" inedia, vigiliæ, solicitudines, mœrores: vacuationes immodicæ per aluum, vel per vrinas, vel vomitum, vel vterum, vel profluuium sanguinis: vehementes dolores, vel singulares, vt quem stomachicũ affectum vocant, qui syncopam inducit. His adiunge omnia, quæ cordis vel arteriarum creant intemperiem, siue in corpore illa contineantur, vt in succis, vel solidis partibus: siue foris etiam his antecedant: quippe

D hæc dissoluunt omnia facultatem, immodice humectando, desiccando, calfaciendo, refrigerãdo, digerendo. At vero, quæ causæ præcedentes & externæ pulsum duriorem efficiunt, supra exposuimus, cum de longo simul & angusto & humili dissereremus. Nihil est ergo, cur easdẽ hoc loco recenseamus: sed, tantum si mollis causas addiderimus, finem hic faciemus libri.

Causæ præcedentes & externæ Mollis pulsus. CAP. 9.

MOllem reddunt arteriam humidus cibus, ac frequentiores balneæ, somni multi, mollior vita, & voluptates: atq; hæc quidem intra septa manent naturæ. Præter naturam, in comate, lethargo, aqua inter cutem, & si quæ sunt alia, quæ arteriarum tunicas imbuunt larga humiditate, maxime pituitosa: de quibus infra, cum de morbis dicam, prolixius agam. Nunc iam tempus est, vt hunc librum finiamus, si in summam, qui in eo sit fructus, subduxerimus: est autẽ hic. Præsentem dispositionem singularum causarum continentium pulsus primam indicant: qua cognita præcedentes & externæ causæ deprehenduntur † ipsius primæ} inter illas: atq; in hoc constat præteritorum præsagitio: futurorum vero ex iis, quæ dispositiones comitantur, petuntur præsagia, Quorum quemadmodum vnumquodque potissimum fiat, in sequentibus libris declarabo: prius in secundo tamen horum commentariorum, quod restat adhuc, instituimus persequi.

Left margin notes: A.l.3.f.11.t.2. .6.fo.280.b.c — A.ibidem.c

Right margin notes: *In græcis est, ἤ μετά τινος ἰδιότητος γινόμεναι. i. cũ quadã proprietate euenientes. — † Al. τῆς τροπῆς αὐτῶν, idest mutationis ipsorum.

Galeni

GAL. DE PRAESAGITIONE EX PVLSIBVS E
LIBER SECVNDVS.

ARGVMENTVM LIBRI.

Præſagitio ex pulſibus, Qui in Contractione arteriæ, in Tempore quietis, in Inæqualitate, in Ordine, ac in Ordinis perturbatione intelliguntur.

Quid Celeritas & Tarditas Contractionis ſignificent. CAP. 1.

DE primis quidem & quaſi maxime elementalibns pulſibus, qui in diſtentio-
ne arteriæ dignoſcuntur, differuimus ſuperiore libro: nunc de reliquis, exor-
ſi à contractione, tractabimus. Habet quatuor hæc quoque genera pulſuum
quot ſcilicet diſtentio: velocior etenim & tardior, maior minor, vehementior
languidior, ſi naturam ipſam ſpectes rei, contractionis motus fit: & hercle F
etiã arteriæ corpus aut durũ efficitur aut molle, quare & ob id pulſus durus
vel mollis efficitur: haud dignoſcas tamen horũ generum, præter tarditatem
vnã & celeritatẽ, vllum: immo ne has quidẽ vbiq; ſed in illis pulſibus, vbi ſen
ſu contractio animaduerti poſſit: vt in primo libro de pulſibus dignoſcendis docuimus. Iam etiã in
libro de vſu pulſuũ arteriæ functionẽ demonſtrauimus contractionẽ eſſe non ſecus, ac diſtentionẽ:
* In impreſſis græcis eſt κινήσεως. i. motionis: in aliquibus manuſcriptis ἐκράσεως i. tẽperaturæ.
vtraque. n. naturalis caloris tuetur mediocritatem: diſtentio veluti inſpiratio quædã exceſſum ar-
doris refrigerando, & ventilatione, quod extinguitur, incendendo: contractio in modum expira-
tionis fuliginem expurgando. Ergo celeritas contractionis indicio erit fuliginoſorum excremen-
torum ingentem colligi copiam, expurgariq; id temporis, quandocunque inueniatur: tarditas con-
tra, nec eius multum excrement coaceruari, eoq; nec requirere euacuationẽ. Magna. n. copia per
putredines humorum aceruatur, quæ febres accendunt neceſſario: cũ corpus bonos humores ha-
beat, pauca omnino: in alijs ſtatibus, qui medij inter hos ſunt, pro portione ſingulorum ſtatuum:
inter edendum & dormiendum, plus: per vigilias & inedias, minus. Eadem plane ratione pro ci-
borum natura: in illis, qui prauos humores gignunt, plus: in his minus, qui probos. In febribus ad
eundem modum, in acceſſionibus, plus: alijs temporibus, minus. Adeoq; plus ex craſſis & lentis G
humoribus, cuiuſmodi pituitoſi ſunt, & quos appellant crudos: ex bilioſis minus, & melancholi-
cis: medio modo ex ſanguine, qui. ſ. etiam putreſcit in inflãmationibus: vnde oriuntur febres, cum
alijs, tum illis, quarum adeo eſt immodicum incendium, vt cutem deurant, & affectum generent,
quem carbunculum vocant. Eiuſdẽ ferè naturæ ſunt herpetes depaſcentes, quos appellauit Hip-
5. Apho. 22. pocrates ‖ edentes: ſcilicet in omnibus his affectibus putreſcunt humores. Alio autẽ iam modo illi,
Ext. ord. 39. d qui pũtreſcunt in aſperis arterijs, ſucci: pulmonem. n. ſuo vitio contagiunt, ac putreſcit tẽporis pro
Et ĩ lib. de vſu humid. ĩ fine. greſſu hoc ẽt viſcus. Ac contrahuntur in aſperas arterias vel per diſtillationẽ de capite, vel ex pleu A. l. 3. f. 10. t. 4
ritide, vel peripneumonia, vel pulmonis affectu, vel angina, vel ex empyemate tranſumpto. Origi- c. 19. fo: 271.
nem hinc ducunt putredinis, ꝙ minus probe expuantur: nã, vt ſunt vitioſi, & locus calidus, maturã
deſiderant euacuationẽ. Subinde etiã fit, vt, cum pulmonis rumpatur vas aliquod, immittat ſangui-
nis in aſperas arterias aliquid: qui quidem putreſcens diuturnitate excitat tabem: quo etiã deuenit
celerius, quẽ vaſa exulcerata emittunt. In omnibus his, quos collegi, affectibus, alijsq;, qui putre-
dine ſint aliqua humorũ præditi, arteriarũ motus, quo intro feruntur, augetur & in quãtitate, vt ar-
ctius illæ contrahantur: ſed hoc quidẽ ſenſu plane non dignoſcas. At celeritatis clare animaduerti-
tur incrementum facileq; viro experto in hoc opere, qui nec ingredi quidem ad experiendũ prius H
poſſit, ꝗ quæ de dignoſcendo prodidimus, didicerit: quorum nos nihil ex priſcis medicis docuit vl-
lus: ſed progrediuntur quidã vſque ad veriſimilẽ orationem, cõmentationes ſcilicet Herophilias
quaſdã de pulſuum rhythmis cõſcribendo: aliqui inanem loquacitatem vocant eam meditationẽ,
penituſq; eam repudiant: veritatẽ autem neutri cognouerunt, ꝗ. ſ. in celeritate & tarditatẽ diſten-
tionis contractioniſq; reſpicere oportet, quarum multa valet vtrãq; indicare: vti ſummatim nunc
declarauimus, explicaturi poſthac, cum de morbis agemus, latius.

Quid Crebritas & Raritas indicent. CAP. 2.

NVnc quidem ad crebritatem me raritatemq; conuertam: quarũ duplex eſt vtraq;, quòd etiã
quietibus contigit arteriæ duplicibus eſſe, vni ab diſtentione ante contractionem, alteri poſt
contractionem ante diſtentionem. At quiddam ambabus eſt commune, aliquid proprium vtri-
que: Commune, quòd duabus de cauſis abbreuiantur, vel quòd prior productus ſit motus, vel
quòd ſequens anticipet: contra protenduntur, ſi vel breuior fuerit prior motus, vel ſi remoretur
poſterior: Vtrique proprium, quod denotare ſolent: illud autem ab ijs planum eſt ſignificari,
quod ex producto altero motu vel anticipante altero poteſt prodi: aut contra ex abbreuiato alte-
ro motu, & morante altero. Quando enim ſyncerus calor, pauciſſimiſq; inquinatus excrementis
diſten-

A distentionem concitat maiorem simulq; celeriorem: contra, qui confusus excrementis est putribus, contractionem: vbi ex { anticipatione & } magnitudine distentionis pulsus crebrior fiat, calorem purum indicabit multum in corpore increuisse: vbi vero, q̃ maturius incipiat contractio, impuri copiam atque excrementis referti caloris arguet. Nec aliter, cum rarior pulsus externa quiete sit, si quidem ob distentionis *celeritatem, refrigeratum calorem demonstrabit esse: sin ob moram contractionis, fumosa imminuta esse excrementa: In quiete interna è diuerso, si ex productione contractionis creber sit pulsus, suppullulare abundantiam fumosorum excrementorum: si ob maturiorem distentionis exorsum, auctum calorem esse. At vero, cum rarior in hac quiete pulsus est, si ob imminutam contractionem, pauciora annunciabit excrementa: imminutum calorem esse, si ob distentionis moram. Quòd si coniuncta ambo sint, vt & protendatur motus prior, & alter anticipet, siue in externa hoc quiete, siue accidat in interna, compositum declarauerit affectum ex illis, quorum sigillatim significabat vtrunque. Itidem, si pulsus sit rarior, in vtra hæc coierint ambo quiete, contractus prior motus, & multum tardans alter, erit status tum quoque duplex atque compositus ex vtroque: quæ iam ante declarauimus: cum alteruter diminutus sit motus, tardet autem, ac multo post incipiat alter. Verum enimuero non perinde est aperta vtriusque quietis cognitio: externa enim clare sentitur: internam vero ne obscure quidem, nedum euidenter, sensu dignoscas: at B sola ad hanc aspires coniectura, si colligas ex impetu vtriusque motus, præcipue in ijs pulsibus, in quibus clare sensus valet assequi contractionem. Ac de hoc quoque genere pulsuum, quantum refert ad propositum, diximus.

*Ταχύτητι est i impressis cod. & multis etiã manuscriptis. aliqui tamen habent βραχύτητι. idest breuitate, et forte melius.

Quid Rhythmi annuncient. CAP. 3.

NVnc postulat sermonis series, vt de rhythmis exponamus: de quibus prolixius Herophilus disputauit, obseruationem potius & experientiam prodens, quàm rationalem docẽs methodum. Nam rhythmos pulsuum per singulas ferè animaduersos ætates conscribit, nec primum, quibus illos in naturis obseruauerit, nobis declarat: deinde ex ipsa institutione manifestus est, quòd confusam habuerit, nec distributam contractionis atque quietum notitiam. Nam, si contractionẽ in senibus vsque ad decem prima tempora extendi putet posse, planissime veram contractionem sensit nunquam. Hæc enim interim non tam diuturna est, quàm distentio: interim æque diuturna: interim, vt scribit ille, diuturna quidem est, non quintuplo tamen, vt autumat, sed paulo maior. Reliqua errata, & confusiones, inauditasq; absurditates, quibus scripta scatent Herophili de rhythmis dignoscendis, partim ex tertio cõmentario de dignoscendis pulsibus, partim ex illis, quę C seorsum in Herophili artem de pulsibus scribam, cognoscas, licet. Nunc vero (quia nec historiam hac lucubratione, nec confutationem complector: sed, quæ perspexi, doceo) ad inæquales pulsus conuertam orationem.

Inæquales pulsus quid Significent: & primo de Intermittente. CAP. 4.

HOrum duplex est genus: quidam in vno ictu inæqualitatem habent: alij in aceruo, quam iuniores medici inæqualitatem solent appellare συστηματικὴν: σύστημα etiam. s. aceruum appellant. Igitur de inæqualibus pulsibus hoc in cõmuni omnibus sciendum est, quod in secundo libro de pulsuum causis ostendimus, ex oppilationibus eos, aut ex compressionibus instrumentorum, aut humorum abundantia ad facultatem quidem collata, aut ex cordis inæquali intemperie constare: incõmodiorem porrò esse vnius pulsus inæqualitatem ea, quæ in aceruo consistit. Quinetiam haudquaquam moueri arteriam, quod vocatur intermittere, siue in vnũ pulsum, siue in aceruum inciderit, periculosum est, vt nulla omnium specierum alia, quæ inæquales sunt. At seorsum de vtriusque generis omnibus speciebus dicendum est: incipiendumq; à pulsuum collectiua inæqualitate. Meditemur vero orationem, primũ in inæqualitate collectiua, q̃ apertior inæqualitate sit vnius pulsus. Intermittentes pulsus facultas, vel q̃ grauetur ab humorum copia, creat, impedi-D ta, quo minus motũ debito tẽpore auspicetur: vel per crassitudinem vel per copiam humorũ, quæ obstruat aut oscilla cordi vicinarum arteriarum, quà attrahit materiã rursusq; emittit: aut ex oscillis quodamtenus vniuersam vasorum capedinem. Sæpe etiam foris illis, quasi vinculum sit, copia eiuscemodi offunditur: nonnunquam instar oneris grauat: interdum etiã spatia, in quibus distenduntur, occupat. Est, cum inflammatio, vel scirrhus, vel alius id genus tumor, qui cingẽtia arterias corpora teneat, earum arceat distentiones: si vero ipsarum arteriarum tunicis tale quid insederit, maius est discrimen: at vero, si ipsius corpus cordis, hoc iam malũ est extremũ, etenim hi subito syncopa corripiuntur. At intemperies cordis non est perinde exitialis, immo vero inflãmatione longe mitior: cuius quidem imbecillitas facultatis comes est, pulsus languidus, præterq; eum affectum indicat nihil. Nam moderato cor præditum temperamento, pulsum ædit vehementem: prauo, languidum: ac est in vtroq; excessus & defectus, prout maior vel minor sit temperamenti mediocritas, etenim latitudinem demonstrauimus habere, quam pulsus habent etiam non minus ex maiore vel minore intemperie. Verum paruum & languidum sola intemperies pulsum reddit, non statim inæqualem tamen: nisi cum humoribus facultas comparata contentis in ipso corde & in continentibus cum ipso arterijs venisq;, robore ijs cedat: quod aliud nihil est, ac copia humorum facultate maior. In eiuscemodi.n. affectibus adiuncta necessario ad paruos ac languidos pul-

sus

ſus inæqualitas eſt. At cũ debilitata duntaxat facultas eſt cordis, non degrauatur tamen ab humori- E
bus, hic omnino pulſus parui ſunt & languidi ex facultatis imbecillitate: nulla vero illis adeſt inæqualitas, niſi quando ipſum etiam corpus cordis inæquali intemperie detineatur: de qua paulo
Al. rariſſimi. poſt dicemus. Nunc ad intermittentes me refero, qui rarioribus finitimi ſunt, verum ab iis ſecernuntur, ꝙ rhythmum pulſus totum intermittentes perdiderunt. Quod ſi non vnius modo tempus pulſus quieſcat, ſed diutius etiã, clarius is intermittere videatur: periculoſiorq́; hoc erit priore, quo quieſcat diutius. Itaque cum duorum pulſuum tempus arteria quieſcat, haud ſcio, an ſuperſtes eſſe quiſquam poſſit. Vnius certe tempus pulſus aut paulo amplius ſæpenumero conſpeximus intermittente motu arteriarum confirmatum hominem eſſe, præſertim cum ætatem ageret ſenilẽ: quanquam hoc videri abſurdum poſſit: etenim, ſi vel ſua ſponte imbecillus ſenex eſt, laborantq́; eius etiam ante valetudinis infirmitatem facultates, quem expectemus euentum, ſi ad ætatis imbecillitatem, altera acceſſerit ex morbo? Nempe hac de re non eſt periculoſum, ſed eò potius leue, quòd imbecillæ facultates à paruis ſæpe cauſis, fiat, vt offendantur: at firmæ tantum deiiciuntur à maximis. Itaque, qui habitu ſunt valente, & admodum diu in morbos non inciderunt, periclitantur, ſi incidant: at vero imbecilli, quiq́; aſſidue obiecti ad omnes cauſas ſunt, facillime ſeruantur: quòd ſcilicet de his nemo, cum à qualibet lædatur vel minima, expectet cauſam magnam: robur valido- F
rum omnem excipit cauſam paruam, vt à ſolis magnis vincatur. Quamobrem intermittentes pulſus minus habent ſenes, quàm iuuenes, perniciales: mox pueri ab illis, quòd (quia cum concoctrice facultate ſint validiſſima, tum corpore molliſſimo, atque facile perſpirabili) concoquant digerantq́; per halitum intemperies inæquales, copiamq́; humorum, & craſſitudinem. Quare etiam hi in minus periculum veniunt, quàm iuuenes, cum pulſus intermittant, duobus nominibus: nam tum quòd facultate, quæ pulſibus præſidet, imbecilliore, quàm iuuenes, ſint, vt à minoribus cauſis, ſicut ſenes, ſuperentur procliuius: tum quòd concoctrice firmiore, vt facile offenſæ corrigan-
nProg. cō. 1. t.25.4ª.194.h tur. His additur ‖ perſpiratus facilitas, non mediocre ad tollendos morbos momentum: quod etiam Hippocrates confirmauit. Hæ ſi tibi rationes probantur, vtaris, licet: ſin ſecus, at, vt docet experientia, rem ſcito ita, vt diximus, habere. Itaque præter cæteros in pulſibus intermittentibus iuuenes, minus his pueri, minime ſenes in periculum vocantur. Neque vero quicquam habet admirationis inæqualium perniciosiſſimum eſſe intermittentem: nam cæteri quidem vitioſi aliquatenus ſunt motus: at intermittens in motus poſitus eſt abolitione: ſiquidem, quo tempore intermittit pulſus, tum nihil arteria mouetur. Ac ferè, quantum inter ſe ſanitas, mors, & morbus differunt, tantum naturalis motus ab immobilitate, & prauo motu: quòd naturalis motus ſit inſtar ſa- G
nitatis, vitioſus motus morbi, & immobilitas imaginem referat mortis. Nam, qui in ipſis functionibus ſtatuunt ſanitatem & morbum, non in corporis diſpoſitionibus, ex quibus functiones obimus, his non inſtar eſt ſanitatis, motus arteriarum naturalis, cæterum aperte dicetur ſanitas: itemq́; vitioſus motus, non inſtar morbi, ſed ipſe ſcilicet morbus: ac immobilitas extinctio quædam atque mors, ſiquidem integra diutius conſtet: nam, ſi hactenus procedat, vt vnius pulſus vel alterius videatur tempus quieſcere, inſtar veterni eſt, aut apoplexiæ cuiuſpiam, aut reſolutionis actionum voluntariarum. Qualia enim hæc in aliud principium ſunt, quod ſedem habet in cerebro: tale quiddam pulſuum eſt quies aduerſus principium quod in corde ſitum eſt. Et, vt recte de illo eſt
2ª. Apho. 42. Ex.ord.18.b dictum, ‖ apoplexiam non poſſe fieri, vt propulſetur, ſi ingens ſit: ſin leuis ſit, non ſine magno ne- »
gocio: ita etiam dicetur hic recte, quies pulſuum, ſi ſit diuturna, vt tollatur, non fieri poſſe: ſin bre- »
uis ſit, non citra negocium. Porrò diuturna eſt, quæ excedit duorum pulſuum tempus: breuis, quæ intra duorum pulſuum tempus manet. Quies vero temporum vnius pulſus inter omnes intermiſſiones moderatiſſima eſt, multiq́; ex ea ſenes pariter & pueri euaſerunt, iuuenum autem ne ex hac quidem vllus. Verum longam raritatem quidam imperitia adducti, quòd intermiſſionem exiſtimarent eſſe, ex hoc pulſus vitio quoſdam arbitrati ſunt iuuenes fuiſſe ſuperſtites. Eſt qui- H
dem hæc quoque grauis, præcipue iuuenibus, non tamen planè exitialis: pueris & ſenibus multo etiam leuior. Porrò autem mors à pulſibus intermittentibus repentina corripit, non aliter, ac ab apoplexia: vtrobique enim cordis calor extinguitur deſtitutus reſpiratione. At raritas quidem ab intermittente pulſu diſcernitur prolixitate temporis: interdum etiam, quòd raritas interim habet æqualitatem coniunctam omnium ictuum: Intermittens autem pulſus neceſſario eſt inæqualis: nunc enim in trinis, nunc in quaternis, ac non nunquam in quinis ictibus, vel etiam in pluribus intermittere inuenitur: & quieſcere vnum motus tempus aut etiam plura. Iam ſimul cum illo aliquod mutatur aliud genus, conuerti turq́; ad inæqualitatem. Et hoc etiam in raritatibus diuturnioribus eſt perpetuum, vt tardior, quàm par eſt, reddatur motus, nunc tanto, quanto raritas, nunc plus aut minus, prout, qui id pulſus vitium concitat, comparatus affectus ſit. Eſt autem eorum pulſuum ingens frigiditas cauſa generandorum, quæ occupet vel corpus cordis, vel ſpiritum & ſanguinem, quem continent eius ſinus, vel partem aliquam vicinam. Atque, ſi corpus ipſum cordis teneat ingens frigiditas, ita languidiſſimos reddit pulſus & tardiſſimos & minimos, vt maxime hæc viget: quæ vero proficiſcatur ex parte alia, raritatem longius, quàm cetera, quæ diximus, genera à natura auertit. Itaq; quidam in illis ſunt, qui, cum pulſus habeant non longe

geminores iuſto, & tardiores, languidioresq́ꝫ, tamen è veſtigio pereunt. Mors aut ẽtum minus po-
teſt declinari, cum teneat frigiditas corpus ipſum cordis: repentina porrò & in altera differentia fit.
Ac moriuntur priores illi inter dormiendum potius, vt iam non amplius expergiſcantur: alteri hi
tum illo modo: tum etiam inter loquendum non nulli eorum, vt imperitis cõmode videantur ha-
bere, ſubito, vt qui animo deficiunt, expirant: quorum quibuſdam ſimul prorupit ſudor, aliqui-
bus non prorupit. Hoc ſymptoma atque hic affectus quoſdam ægrotantes, cum febre liberentur
præter rationem, ac etiam non nullos ſanos potiſſimum in ſenectute, arripit. Ac raritas quidem
pulſuum tantam habet perniciem: at intermittentes multo maiorem, ſiquidem generantur hi pro-
ducta raritate: ac, cum procurantur, reuertunt per raritatem ad priſtinam mediocritatẽ. Nemo.n.
fuit quiſquam, qui ab intermittentibus pulſibus alia ratione ſuperſtes eſſet, verum, quo modo di-
xi, omnes: producta enim primum admodum raritas excipit intermittentem pulſum, ab illa quies
ſit etiam atqꝫ etiam breuior, dum reditum ſit ad naturalem mediocritatem.

Crebri & Intercurrentes quid denotent. CAP. 5.

ILlis pulſibus, quos cõmemorauimus, aduerſantur alteri duo, raro creber, intermittenti intercur-
rens: quos illis Archigenes arbitratur perniciaiores eſſe, à crebris falſus, ꝙ & præcedant & ſocij
B ſint ſyncopę: atque ab intercurrentibus, ꝙ peripneumonicis interim, qui in ſtatu periculoſo ſunt,
accidant: non nunquam item febribus, in quibus oppilatæ vel compreſſę ſunt principes arteriæ.
Atqui, ſi originem reſpicias horum pulſuum, vanam reperias ſententiam Archigenis: nam inter-
currens ex crebritate fit inæquali, ꝙ functionem obijt cor minus plenã, ac poſtularet vſus. Iam id ip
ſum fit, vbi à copia humorum oneratum cor ſit, aut inſtrumenta obſtructa, aut in arctũ coacta: quæ
quidem cauſæ erant etiam intermittentium. At diſſident hac re inter ſeſe, ꝙ repugnat in intercur-
rentibus & decertat cum noxijs cauſis facultas: in intermittentibus hoc piget illam facere. Sanè iu-
dicationem ſæpe pulſus intercurrentes attulerunt: eſt enim & veluti conatus quidam naturæ ad
pugnandum paratæ. Quòd ſi qui ex eiuſcemodi iudicationibus extincti ſunt, non hoc arguit ma-
ioris periculi eſſe affectum pulſuum intercurrentium, quàm intermittentium: multo.n. maior nu-
merus perit ex intermittentibus, & item quoque ex valde raris, quàm ex crebris. Certe quidem fe
bres omnes valde vrentes pulſum habent crebrum, quorum extra periculũ quædam ſunt. Qui ve
ro in ſyncopa ſunt crebri, propter remiſſionem ſunt periculoſi, quę perpetuo cõiuncta eſt cum om
nibus ſyncopis. Et vero languidiſſimi pulſus, ſi qui alij, periculoſi ſunt habendi: quales in ſynco-
pa ſunt. Omnino attendere conuenit extremitates in omnibus generibus pulſuum: nam exitioſas
C eſſe vel Archigenes fatetur. At, quæ ſit exitioſiſſima, nec ille, nec alius gnauiter expendit quiſquã:
& quidem in confeſſo eſt, quæ pulſuum extremitas cæterarum pernicialiſſima videatur, genus
etiam illius exitioſiſſimum merito exiſtimandum reliquorum generum. Ita etiam, ſi, cum alterum
alteri comparamus, extremitatem alterius inueniamus exitioſiorem, non immerito totum genus
affirmemus exitioſius eſſe. At crebritas quidem ſumma non ſecus, ac ſyncopis, adeſt febribus ve-
hementer vrentibus, quæ non prorſus ſunt pernicioſæ. Raritas vero nunquam vacat periculo, ſi-
cut nec remiſſio, nec paruitas: ſiquidem tres hæ pulſuum differentiæ, cum ad ſummũ perueniãt,
perpetuo periculoſę ſunt: at non magnitudo, nec vero etiam vehementia: ſed hęc omnium ſola ex-
tremorum non modo libera periculo eſt, verum etiam ſummum cõmodum eſt, ſi dignoſcere eam
queas. Vltima magnitudo, vbi coniuncta ſit cum mollitudine morboſa, periculum creat: ſin cum
ſalubri aliquo arteriæ ſtatu, tum nihil ei ſubeſt mali: millies enim in febribus, tutis illis quidem, at
calidis & valde vrentibus, pulſus fit, cum robuſta facultas ſit, maximus. Quare nec ex comparatio-
ne extremorum pulſuum genus crebrorum oſtendas pernicioſius eſſe raris, vel genus intercurren-
tium genere intermittentium. Cum vero huic orationi propoſita eſſet ſolorum horũ demonſtra-
tio, nunc autẽ etiam attigit obiter alia quędam genera: nihil eſt factum dãni, ꝙ acceſſoriũ, vt ſi
D inſtitutum ſit, perſecuta, ob oculos diſciplinam illam propoſuit de magno, paruo, vehementi, lan-
guidoqꝫ pulſu. Iam pręſtiterit etiã, vt reliquã illis differentiã addamus tarditatis celeritatisqꝫ. Vide-
tur enim & hic quoqꝫ velocium genus tardis eſſe ſecurius, ſiquidem extrema celeritas extrema tar-
ditate: etenim ſumma tarditas, non ſecus, atqꝫ raritas, tum incidit, cũ calor natiuus extinguitur. Ce-
leritatis procedit incrementũ ab vſu vrgente, atqꝫ omnino à facultate valida. Archigenes vero etiã
hic labitur, qui formicantem pulſum habeat pro celeri: neqꝫ is.n. pulſus prorſus celer eſt, neqꝫ ſum
mũ attingit crebritatis: nã leues eſſe crebritatis, magnitudinis, celeritatisq́ꝫ extremitates hinc per-
ſpicias. Delige iuuenem ſanum, ac velociſſime iube currere: tres mox extremitates citra vllum in
cõmodum hominis vel pręſens vel imminens deprehenderis. Duriſſimus iam pulſus (neqꝫ enim
hæc pretereunda differentia eſt, quo ſit integer & abſolutus ſermo) perinde eſt, vt molliſſimus, pe
riculoſus. Nã ex ſcirrho ille, aut inflãmatione inſigni viſceris, aut ex cõſtrictione per frigus, aut ex
ſiccitate ab ardentiſſima febre profecta, aut ex valida conuulſione: hic ex alto comate, & aqua in-
tercute leucophlegmatia, vnoqꝫ verbo ex immodica humiditate habitus gignitur. Quare oratione
ſummatim repetita, ſermonis hic finem faciamus. Omnes pulſus, qui longe a naturali mediocrita-
te diſceſſerunt, non ſunt boni: languidiſſimus vero, & tardiſſimus, rariſſimusq́ꝫ omnium peſſimi
ſunt: ab illis minimus, molliſſimus, duriſſimus: inde creberrimus: at non celerrimus vel maxi-
mus,

mus, sed sunt hi modice periculosi: vnus vero inter omnes extremos optimus est, vehementissi- E mus. Verum de his aliter sensit Archigenes, nec vllam tamen demonstrationem in sermone protulit: quam.n. haberet? nec ei assentiebatur experientia: sed impositum ei est ab illis, quæ paulo ante connumeraui. Cui ergo stat opera artis gnauiter obseruare, meditando ad ægrotos, quæ docuimus, expendat: quod quidem, certo scio, facient, qui veritatem colunt. Sed, quoniam satis hæc explicauimus, nunc iam de inæqualitate in vno pulsu dicendum est.

De Intermittente in vno pulsu. CAP. 6.

EST periculosissima hic quoque oium intermittens. Hæc fit, vbi distentionem interpellat quies: cuius multæ sunt species, omnes illæ quidem periculosæ, sed mutuo plus vel minus dissidentes. Vbi enim vehementior secundus motus sit priore, cõmodius est: vbi languidior, periculosius. Iam tardior item, signum est periculosius: celerior, cõmodius. Hi.n. pulsus generantur, cũ simul & certat natura, & impeditur ab insalubribus causis. Ergo cum reijcere illas quodãmodo valeat, atq; veluti vinculo aliquo soluta motum à quiete præstet priore potiorem, signum est cõmodius: cum deteriorem, periculosius. Melior autem motus est vehemens & celeris, languido & tardo. At vero prior motus alterum nihil excellit penè in magnitudinis & paruitatis differentia: potest enim in simili pariq; affectu, nunc præcedens quietem pars motus maior esse, nunc insequens, nunc ambæ F esse pares. Cæterum duritia & mollitudine nunquam distent arteriæ duo occursus, eo quod maius spatium requirat ea mutatio, cum vel in collectiuis inæqualitatibus raro in vna consideratione pulsum offendas duritia & mollitie inæqualem. Vibratus tamen magis alter sæpe occursus, tum in vnius pulsus inæqualitate, tum in collectiua apparet priore: quocirca imperitiores fallat fortasse, quasi durior sit. Symptoma vero est vibratio duræ arteriæ, cum amplius cogitur vi distendi: atqui non fit tum re vera durior, sed violenter impulsa, vt distendatur amplius, hoc habet symptoma. †Atqui est quidem vibratus} occursus æquali deterior, nisi tunica arteriæ ex causa repentina indurerit: pessimus vero, cuius tempus quietis sit prolixius. Intermittens in vno pulsu inæqualitas omnium inæqualitatum est incõmodissima: causas.n. habet genere easdem, ac collectiua, sed deterior illa est multo: nam illa, si nihil aliud, at simplices motus confici præter vllum obstaculũ permittit: hæc ne hos quidem pro lege naturæ obiri sinit, sed obstat, motuq; priuat arterias, non in tertio quoque, vel quarto, vel pluribus etiã pulsibus, sed in ipso statim primo. Quæ igitur diximus de illa, hæc sunt ad hanc omnia transferenda, sed cum accessione, vnaq; hac diuersitate, ꝙ præsentem mortem denunciat. In hoc genere pulsuum caprizans est, cuius exposuimus naturam, aliorumq; omnium in libro primo de eorum differentijs. G

† Legitur ĩ antiqs. καὶ ἐστὶν ἡ σκληρώδης τε καὶ ἡ κλονώδης .i. Atq; est quidem durus & vibrat⁹.

Quid Significent pulsus, qui in Vna distentione Duos habent ictus. CAP. 7.

PORrò aliud pulsuum genus est in vna distentione inæqualiũ, qui in cõmuni habent binos ictus, causam tamen non habent cõmunem. Cæterum horũ sunt, vt declarauimus in secundo libro de pulsuũ causis, tres, vnde generantur, causæ. †De duabus in illo libro diximus: nunc vero etiã cõmemorandi gratia dicemus de tertia: de qua tantũ iam dictũ est, inæqualem eam esse intemperiem ipsius corporis cordis, verum totam eius explicationem in hunc locum reiecimus. Nunc iam locus est eius declarãdæ: atq; etiam reliquos omnes pulsus inæquales, quia oratio cohæret, qui ipsius corporis cordis succedant inæquali intemperiei, hoc sermone percurram: inducamq; hic rursus orationem ab apertissimis inæqualitatibus, quas collectiuas appellant. Corpus cordis facultatẽ quandam obtinet, quæ distendit & contrahit, non temere illam quidem, nec fortuito à natura donatam, neque ociosam, sed, sicut alijs locis demonstrauimus, tuendi gratia innati caloris. Hæc in contractionibus fuliginosum excrementum effundit, in distentionibus allicit refrigerium. Itaque, cum ex æquo calidum, vel frigidum, vel purum, vel turbidũ sit, omnes eius partes pari impetu ad functionem contendunt: vbi vero aliæ calidiores, aliæ frigidiores sint eius partes: ac hæ omnino mundæ, illæ abundantia excrementorum confusę: non eodem omnes impetu ad munus feruntur, sed hæ an- H teuertunt, illæ cunctantur. Atque hic maiorem numerum, & validius ad opus contendentem, pauciores imbecillioresq; consequuntur: neque enim diuelli illæ, neque distrahi ab se mutuo, quæ vnius instrumenti sint partes, possunt. Vt autẽ plures & maiori vi ad actionẽ properantes, vniuersum cor excitant: ita contrà, vbi pauciores sint, quæ ad motum properant, quæ consistunt, plures: vniuersum in longiore quiete continent. Iam vero etiam motus qualitatem ex præpollentibus in se partibus comparat totum viscus: nã, calidiores si motui præsint, maturior simul, & celerior, maiorq; fit distentio: sin frigidæ, serior, tardior, atq; minor: ac subinde motus principatus maiori numero partium defertur: sæpe etiam magnitudini vsus: quæ.n. mire quippiam desiderant, hæ expeditiores ad opus & intẽtiores sunt, etiam si numerum æquent non requirentium. Quum igitur longe alteræ plures sint alteris, pro illarum ratione mouetur perpetuo viscus & agit: at, si paulo alteræ alteris vel plures sint, vel planè pares, non possunt perpetuo alteræ esse superiores, sed vicissim vincunt, atque vincuntur: itaque varios efficiunt & inæquales totius visceris motus. Sint.n. exempli gratia, plures, at non multo, partes frigidæ calidis: hic primam actionẽ necesse est minorem, tardioremq; esse: nec non quietẽ in harũ victoria longiorẽ, quam si superarent calidæ. Iam etiã altera cordis actio vincentibus frigidis fiat: à qua iterum quies. Quin etiã tertia & quarta præterea actio

† Al. ex antiquis. De duabus sanè dictũ quidẽ est ĩ illo libro, dicetur tamẽ & nunc cõmemorandi gratia: de tertia uero cã, dictũ quidẽ iam & hoc tãtum est de ipsa inæqualem, &c.

&

& quies ex frigidarum victoria obeatur, quid partes calidiores, quibus maiore pariterq́ʒ celeriore
atque crebriore motu eſt opus, non'ne deficient eo, quo indigent? Itaqʒ interea fient calidiores, ac
non nihil impartient caloris etiam vicinis: quo minus cordis primus ſtatus ſeruabitur, ſiquidem
& plures fient calidiores partes, & magis, quàm antea, calidæ. Quod quia perpetuo fit, erit aliquan
do, cum hæ etiam victuræ contraria ſint, vt & maturius ſe ad opus conferant ob vſus ſtimulum, ip-
ſamq́ʒ reddant actionem celeriorem atque maiorem omnibus prioribus motibus, quibus prǽerant
frigidæ. Accidet igitur interea, vt, quæ excellebant, iuſto fruantur refrigerio: quæ vero erant fri-
gidiores, largius iam refrigerentur: itaq́ʒ diuturnitate immutetur iterũ totius cordis ſtatus, vt vin-
cant frigidiores. Nam, cum abunde calidiores fruantur refrigerio, ipſæ vero frigidiores præter mo
dum refrigerentur, vnaq́ʒ finitimis frigiditatem impertiant, non poterunt ſic frigidiores non fieri
plures: ſimulq́ʒ interim motum totius cordis neceſſe eſt denuo ad talium vſum fingi, fieriq́ʒ eius ra-
ras, tardas, & paruas diſtentiones, quales poſuimus primo fieri. Proinde, quæ retulimus paulo ante
de illarum immutatione, hæc nũc cõmemorentur iterum: ſimulq́ʒ de reditu in priſtinum ſtatum,
quæ diximus ante, ad memoriã reuoca: nam ita demum probaturum me puto tibi pulſuum conti-
nentem variationem, dum intemperies illa in corde conſiſtat. Eodem modo, poſteaquam ob fu-
B moſorum excrementorum multitudinem intemperie inæquali viſcus corripiatur, in collectiuã in-
æqualitatem motus pulſuum erumpet. Neque vero mirum eſt vel inæqualitatem vnius pulſus
fieri ob cordis intemperiem: etenim partes arteriarũ calidioribus eius partibus oppo*ſitæ, & cali- *κατ' εὐθύ.
diores fient alijs, & dilatabuntur magis, celeriusq́ʒ mouebuntur: frigidioribus oppo*ſitæ, & ipſæ
erunt frigidiores, & mouebuntur tardius, & minus dilatabuntur. Cum vero oppo*ſitũ fuerit totũ
vas calidioribus cordis partibus, tum celerius mouebitur, tum magis diſtendetur hoc, quã illa, quæ
frigidioribus o*biecta ſunt. Et etiam præter cor, intemperaturæ quædã arteriarũ peculiariores,
inæqualitates illas cõmemoratas concitant magnitudinis, paruitatis, celeritatis, tarditatis, raritatis,
crebritatis: quæ ſi longe de natura deflectant, etiam vehementiæ, & remiſſionis. Iam vero etiã, in
ipſo corde omnibusq́ʒ præterea arterijs, ex viſceris illius inæquali intemperie plures in vna diſten-
tione motuum differentiæ prodibunt, partim illã ad celeritatem concitantium, partim ſuſtinentiũ
& morari cogentium adeo, vt etiã in medio interim aſcenſu ſubſiſtat. Id quod & illis vſu venit, qui
in itinere vel alio quouis modo alteros cunctantes trahunt: retracti enim ab illis inordinate fran-
gunt impetum & interpellant, vt non eodem ſemper modo moueantur, immo reſiſtant frequẽter.
Qui ſi obnitentes, ac retrahentes trahant, non modo eorum impeditur motus, vt vel tardius, vel ne-
C quaquam interdum procedant, verum etiã retrahuntur aliquando rurſum. Atqʒ hæc quidem cor-
di & arterijs omnia accidunt per inæqualem intemperiem.

Caprizans pulſus & Dicrotus quid denotent. *CAP. 8.*

CAprizans autẽ ex genere eſt illorũ quidem, qui in quiete intercipiuntur: non nunquã tamen
eiuſcemodi cordis affectus conſequitur: vt etiã dicrotus, qui ex genere eſt intro retractorũ: co-
mitatur tamen non nunquã & ille cordis inæqualẽ intemperiem: atqʒ adeo, cũ collectus ſit in mul-
tis eius partibus ingens excrementorũ fuliginoſorum aceruus. Nam, ſi vnà contingat, vt quædam
omnino ſint præcalidæ, aliæ fumoſa fuligine præfocentur, ad contrarios proſilient motus: vt alteræ
diſtentionem moliantur, alteræ conſidant. Itaque, ſiue quia, dum diſtenditur arteria, partes, quæ
contrahunt, actione ſint functæ, ſuccedet contractio interim diſtentioni vel citra externam quietẽ
ſiue quia, dum contrahitur, partes, quæ contra*hunt, actione ſint functæ †. Quorũ vtrunque pluri- *dilatant.
bus modis fiet. Aut.n. planè vincet ſecundus motus priorem: aut aliquantum retrahet, victor autẽ †Additur ex
prior modum inſtitutũ complebit: Vt tres numero differentiæ fiant & in diſtentione & contractio- antiquis. ſucce
ne, prima, cum diſtentionẽ, priuſquã menſurã impleuit, contractio excipiat: altera, cum prorſus cõ dit diſtẽtio cõ
pletæ ſuccedat externa quiete perdita: tertia, cum diſtentionem motus contrarius non dum abſo- tractioni citra
D lutã retrahat, qui debilior redditus reliquum ſinat cõpleri. Haud aliter etiam contractionẽ diſtẽtio internã quie-
nunc abſolutã conſequitur, nec permittit conſiſtere: nunc etiã, priuſquã cõfecta ſit, impeditã & vi- tem.
ctã excipit: non nunq̃ retrahit non nihil, ſuperatur tamen. Hi motus arteriarũ fiunt interdũ vel ex
tra affectũ cordis, aut propter earũ inæqualẽ intẽperiem, aut facultatis imbecillitatem, aut propter
duritiem tunicæ: de quibus & ſi ſermonẽ iam ante habuimus in ſecundo libro de cauſis pulſuum,
tamen hîc exponã, ſed ſummatim: ſi huius primũ admonuerimus, quod de inæqualis cordis intem
perie modo explicauimus, in hanc nos cõmentationẽ produxiſſe, cum ꝙ etiã tum inueſtigaremus
de ea & expenderemus longa experientia, ſicut alia omnia, quæ dixi & ſum dicturus: tum ꝙ ni-
hil dum in illis cõmentarijs attuliſſemus de facultatis eſſentia. Neque enim prius hoc decretum,
quã omnibus particularibus reperiſſem conſentiens, pronunciare fui auſus. Nunc, quando eſſen-
tiã facultatum adducti ſumus nihil eſſe præter qualitatem temperamenti, omniaq́ʒ & in dignoſcen
do, & præcognoſcendo, & curando, conuenire cum hoc decreto animaduertimus, non abſurde nos
arbitramur feciſſe, qui pulſus hîc comitantes cordis inæqualẽ intemperiem explicauimus. In qui-
bus, ſunt non nulli, vti dicebamus, qui etiam abſqʒ illa conſtent. Itaque dicrotus quidam eſt pulſus
vibratus, quem primo equidem vnum bis ferire putaui, verbis deceptus Archigenis, geminis ip-
ſum mallei ictibus ad incudem aſſimilãs. Cum enim durum quiddam reſultare ab altero duro ſta-

tuiſſem,

tuissem, à quibus adductus sum circa notionem rei in errorem, ex ijsdem in dignoscenda ipsa sum E
lapsus. At, posteaquàm incumbens semper & instans sedulo, vt contractionem dignoscerem, tan-
dem arteriam manifesto sensi modo mollem & non vibratam considere aliquantum, moxq; disten
tionem conficere, posthac affectus obseruaui, qui habent eos pulsus: & tandem aliquando à mul-
ta obseruatione, hæc potui comperto, quæ nunc expono, affirmare. Sanè mihi videtur etiam Ar-
chigenes accurate pulsus bis ferientes obseruasse, sed parum bene eos declarare: & affectus, quos
comitantur, ignorare. Neque enim ita nude eos, neque mallei geminis ictibus ad incudem assimi-
laret: neque præteriret, vnde procedant, originem. Id quod etiam nos multo post tempore assecu-
ti sumus, nec non huius cōmentationis alia complura. † Tuq; rem esse ita comperies, si aliquam
diligentiam inducas & studium ad opus conferre, quale nos adhibuimus: nam absque eo, nec co-
gnoscere de illis quicquam veri valeas, & ipse operam ludas. Tres ergo affectus hactenus, origi-
nesq; bis ferientium pulsuum inuenimus: Vnam vibratorum, hac sola re ab illis distinctam, quod
cum breuem pulsus longitudinem habeat ex vtraque parte arteriæ, obscura vibratio fit: quamob-
rem dicrotus, non vibratus videtur: Alteram, in qua non vibratus est pulsus, sed arteria dura, adeoq;
facultas imbecilla, vt à corporibus incumbentibus degrauetur, tamen aliqua parte sita ad cutem at-
tollatur libere: hanc enim cum solam sensu percipiant tangentes, erit aliquãdo pulsus dicrotus, vbi F
præ oneris leuitate exilientem illam partes vtrinque considentes nec consequentes retrahant, à cor-
poribus impositis grauatæ: quæ idcirco nec sensibilem concitant motum, nec quem concitant, hũc
concitant similiter parti arteriæ conspicuæ, cæterum cunctantem & morantem: interea enim fit, vt
ab illis, quæ prius exilijt, retrahatur, cum dura est arteria, nam alioqui in eiuscemodi affectibus non
fiat retractio. Atque hi quidem duo pulsus tum dicroti sunt, tum duri. Tertius, qui ex intempe-
rie nascitur, haud est dicrotus, sed bis modo pulsans, neque necessario durus: quem si velit quis
dicrotum appellare, nihil refert: hoc tantum meminerit, non esse similem corporibus duris, quæ à
duris repercutiantur: sed, vt paulo ante diximus, concertantibus fit mutuo duabus facultatibus, &
quæ distendit, & quæ contrahit cor. At, quibus in morbis, quibusq; de causis & affectibus ad
inæqualem cor intemperiem deueniat, nihil est, quod nunc dicam, sed in proximis commentarijs
explicabitur. Tantum hoc loco satis sit, inæqualem intemperiem cordis, quæ quidẽ ipsum corpus
teneat visceris, comitari pulsum bis ferientem: consequi etiam illum, qui perdidit externam quie
tem: ad hæc illum, cuius impeditur distentio. Præterea demonstrauimus illos, quorum motus
interpellatur quiete, comitari omnes, inæqualem cordis intemperiem. Quin etiam citra inter-
pellatam distentionem, qui inæquali repræsentantur tarditate & crebritate, planè etiam hi præ- G
ter alias, à quibus gigni eos demonstrauimus, & hanc causam obtinebunt, de qua sermo habe-
tur, inæqualem cordis intemperiem: si quando inter se adeo contendant calidæ partes cum frigi-
dis, vt subsistere interim necesse habeant calidæ retentæ à frigidis: interim celerius frigidæ moue-
ri à calidis attractæ.

† *Al. ex antiquis. Tuq; huiusmodi res inuenire poteris, dummodo aliquam &c.*

Vndosus & Vermiculans, quia annuncient. CAP. 9.

ALiud ad superiora genus est inæqualitatis in vno pulsu, quod non raro animaduertitur, nec
in paucis affectibus: immo præter cætera frequenter, atq; in multis. Inuenitur hoc tum, cum
arteriæ propinquior pars principio prius mouetur. In quo genere vndosus, atq; vermiculans pul-
sus sunt, quos mollis arteria, & facultas non valida constituunt. Ac vermiculans non modo non
validam, sed & infirmam facultatem denunciat. Vndosus interdũ hoc ipsum duntaxat significat,
non firmam esse, non statim tamen infirmam: interdum etiam mediocriter firmã, cum præsertim
decretorium sudorem promittit: in humidis enim inuenitur & pituitosis morbis, cum ipsa solida
corpora nimia humiditate imbuta emollita sint: id quod potissimũ accidit in morbis lethargicis, &
febribus quotidianis, illisq; etiam, quas † palustres & halituosas appellant. Iam etiam tarditatẽ, H
& raritatem, magnitudinemq; in his omnibus acquirit pulsus: qui si præterea altitudinem, & ve-
hementiam nactus sit, decretorium sudorem significabit. Magis hic sperandus est, si plures vehe-
mentes, & alti appareant, ꝙ̃ contrarij. Qui si æqualiter appareant, salubrem simul, & breui sudorẽ
promittunt, maxime si indicia appareant concoctionis morbi: siquidem liquet vtique nec inflam-
mationem vllam, nec scirrhum, nec constrictionem ex frigore: nec immodicam siccitatem, nec affe
ctum conuellentẽ corpus hominis, si vndosus sit pulsus, tenere, ꝙ nec indurescere in eo pulsus, nec
tendi arteria possit: etenim molli omnino, vt modo dictum est, ea est opus: quo, cum robur, quod
excitat & distendit, claudicet alicubi, illic hæc decidat, atque velut vndæ formã efficiat. At, dura &
contenta etiã sicubi, infirma, quæ ipsam attollit, facultate, cesserit, ea ipsa tñ pars vnà cũ illis, quæ ex
vtroque latere sunt, attollitur. Proinde in dura arteria, ne siquãdo reperias quidẽ eiuscemodi pul-
sum, vt prior semper eius pars prius distendatur, vndosus tum vel vermiculans fiet: verum potius
inæqualitatẽ habebit, quæ consistit in prima & vltima parte arteriæ, quæ mouetur, tunicæ. Vndosi
& vermiculantes cum hoc habent, tum vero cumulum obtinent quasi vndarum formã, qui in hu-
midis occurrunt affectibus, cum nullum scirrhus viscus teneat, nec inflammatio. Verum enimue-
ro & in aqua inter cutẽ, præcipue quæ anasarca & leucophlegmatias vocatur, talem perpetuo pul-
sum

† *ἑλώδεις τε καὶ τυφώδεις*

A sum, reperies, nisi, quia indurauerint scirrho quędam viscera, acciderit (quod frequens est) aqua intercus. Nam eā quidem, quam suppressa hæmorrhois, vel menstruorum suppressio cōmisit, attendimus exactos sæpe vndosos & vermiculantes pulsus comitari: quandoquidem frequenter in eiusce modi aqua inter cutem nullum indurescit scirrho viscus. Itaq; vt de integro sermonem summatim resumā, vndosus pulsus ex humida molliq; arteria oritur, simulq; ex facultate modice affecta: vermiculās ex molli quidem, verum ex debilitata insigniter facultate. Quamobrem etiā sine febribus ferè solet largis vacuationibus succedere, sanguinisq; profluuijs, & alui fluoribus, choleris, validis purgationibus, vomitibus vehementibus, vrinis copiosis, deniq; mensium immodicis profluuijs, ad hæc vacuationibus per hæmorrhoidas, sanguinisq; ab vtero profluuijs. Iam fluorem etiam muliebrem, quē vocāt, sudoresq; prauos, hic pulsus excipit: Et vero etiā hos, quibus immodica humiditate computruit pulmo, id scilicet temporis, cum eorum iam laboret facultas. Verum, si quātū eum affectum inflammatio consequatur, additur illis durities, neque amplius videntur vermiculantes. Proinde nec hecticas, quas vocant, febres (in quarum numero marcidæ sunt omnes, & quæ tabi sunt adiunctæ) consequūtur pulsus vermiculantes: consecuturi omnino, quod ad affectam attinet facultatem, nisi coniuncta hisce affectibus siccitas, arterias redderet duras. Attamen habent illi
B prorsus huius generis pulsuum inæqualitatem, vbi fuerit insigniter facultas debilitata, ob quam in priore arteriæ parte diximus prius apparere motum: quod esse Erasistratus perpetuum confirmat: verum secus se res habere cernitur, vt nunc declarauimus.

Decurtati quid significent. *CAP.* 10.

POst prædictos pulsus sunt illi, quos decurtatos appellant. Horum duplex est genus, alterum in vna distentione arteriæ, alterum in aceruo. Quod in vna distentione fit, facultatis imbecillitatem vnà cum corporis gracilitate arguit. Est autem admotis digitis arteria tangendā: deinde, si animaduertatur interea in arteriæ primis partibus maior pulsus, vel vehementior, vel vterque: in postremis minor, vel languidior, vel ambo: primus digitorum applicatorum est attollendus, perspiciendumq; vtrum similem illi, qui ante erat, quā hic sustolleretur, sequētes digiti motum percipiant, an vehementiorem, & maiorem: nam languidiorem quidem certe, vel minorem, vbi eleuatus sit primus digitus, omnino sentire nequeas. Ergo, si motum similem digiti sequentes sublatum digitum sentiant, sua sponte arteria decurtatam distentionem habebat: quod nobis infirmæ facultatis erit vestigium, quā in illas docuimus ex corde influere. Nam, illa quando bene comparata est,
C vsq; ad finē arteriarum omnium cōtentio, quæ attollit eas, similiter permeat: at in pulsibus decurtatis paulatim exoluitur, tantoq; efficitur solito imbecillior, quantum est à principio remota. Quòd si eleuato tu primo digito, postea motum percipias, quàm antea, validiorem atque maiorem, declarat ille quidem etiamnum facultatis arteriæ debilitatem, sed minorem certe, quàm ille, quem prius diximus: quòd illic facultas exolueretur discedens à principio: hic maneat, quantum in ipsa est, par, sed grauata ab iniectis digitis imbecillius moueatur arteria: quod quidem minus habet periculi, neque enim ita ipsius cordis, vt arteriæ, quam tangimus, ostendit affectum: alterum ipsum potius debile esse cor significat, quòd protendere non perinde, ac prius, ab se actionem ad extremas vsque partes animantis queat. Quare in hoc genere pulsuum, vt exquirere ad vnguem possis totum arteriarum affectum, varie admotis opus est digitis. Nam, arteriam digiti applicati si premant, abolitus esse pulsus in hisce affectibus apparebit: sin attingas leuiter, imaginem præbebit pulsus decurtati, & vel duobus duntaxat digitis, vel tribus, vel etiam quatuor occurrētis. Hoc ex gracilitate animātis accidet & facultatis imbecillitate: quod quo sit gracilius, hoc plus arteria appareat: quo crassius, hoc minus: Et ex facultate item, quæ quanto est firmior, tanto plus: & tanto minus, quanto imbecillior est. Atque, in ea ratione tangendæ arteriæ cum sublato primo digito non iam similis
D ad secundum pulsus permaneat, sed appareat maior vehementiorq;, est validior quidē cordis contentio, vt quæ æqualiter vsque ad finem influat: sed onerata admoto primo digito arteria deterius, cum ille adsit, distēditur, quocirca remoto illo, qui degrauabat, melius. Quòd si assimilis pulsus ad secūdum digitum videatur, ac videretur prius, quàm eleuaretur primus, decurtatus motus in ipsis arterijs est, & non in exploratione per tactum: id quod fit, cum, ex corde quæ influit facultas, remittitur paulatim. Sin moueri arteria sublato primo digito probius videatur, nō planè tamē similiter, vt ad primū digitum, ambos affectus denotat coniunctos esse. Et sanè sic ferè solet fieri in eiuscemodi inæqualitatibus. Quare multi postea sunt pulsus respiciendi, comparandiq; inter se accurate motus: etenim, qualis erat in prima applicatione, tales aliquando omnes fiunt. Sæpe vero minores redduntur & languidiores, in quibus pariter debilis est facultas. Sin deficiant prorsus, tum multo sanè magis declarabunt facultatis imbecillitatem. Atqui hîc sunt summouendi omnes digiti, deinde spatio paruo interposito de integro admouendi: etenim inuenies plerunque, cum iterum digitos admoueris, arterias pulsantes. Nā, si omnino pulsus abolitus videatur etiā in hac applicatione, sciēdū est ipso illo tempore primam applicationem factā esse, quo arterijs vsu venit ad abolitionē pulsus tendentibus, paruā adhuc portionē motus retinere. Sed hoc, vt dixi, est rarum: nam ferè, si paulo post iterum tangamus, offendimus pulsantes. Quare declaratur illas, cum admotos digitos non ferant,

rant, ad motus extremam remißionem deuenire: atque hoc in causa erat, cur nos pulsus lateret. E Etenim bifariam & ipse aboletur pulsus, vel quia prorsus non pulsant arteriæ, quod extremũ malum denotat: vel quia pulsant quidem, sed ita languide & parum, vt sensum fugiant. Sanè est hic affectus, si remotus sit ab omni animi defectu repentino, grauißimus: sed vero multo etiam deterior alter, in quo vere non pulsant, deterior autem multo, immo exitiosißimus & peßimus, nimirum demortuis iam arterijs. At vero, si diutius applicatis leniter digitis, vt palpent tãtum, reciprocetur motus, is minus exitialis affectus est. Reciprocatur modo ad vltimam pulsus abolitionẽ, modo ad paruum pulsum & languidum: quamobrem vocantur etiam reciproci vtrique, sed hoc interest, inter hos, quòd illi decurtati sint reciproci, hi deficientes reciproci. In huiuscemodi æstimandis ita debemus partem componere, quamcunq; tangamus, vt subter arteriam noster tactus sit: ita fiet enim, vt quã minimum à digitis premantur & ab obiecta cute. Poterit autẽ re ipsa quilibet perspicere, quã hæc digitorum applicatio ad dignoscendum referat obscurum motum. Equidem non raro, cum admouissem superne digitos arterijs, nullum motum animaduerti: quem, vt primum conuerti membrum, percepi statim. Omnium vero sunt peßimi, qui ab amisso motu minime reciprocantur inuerso membro: minus his, qui inuerso illo vidẽtur moueri: quibus etiam minus, qui sunt decurtati, non tamen perdunt planè omnem motum: iã etiam his minus reciproci decurtati, adeoq; F si multis simul digitis occurrant. Cui equidem maxime animum aduertendum censeo, & attendẽdum accurate, qua sit corpus gracilitate. Nam, si corpore extreme gracili occurrat motus arteriarũ pluribus digitis, non hoc facultatis robur, cæterum corporis efficit colliquatio: sed, cum modice est gracile, si tribus vel quatuor digitis occurrat motus arteriæ, non mediocre, vt in talibus, bonum est: videtur enim in agendo aliquid retinere contentionis. Numerus autem digitorum, quibus motus est occursurus, suus cuique arteriæ est: neque enim æque omnes extant & secundum cutem positæ sunt. Ad hanc rem magnopere refert naturam tenere ipsius ægroti: quibusdam enim sua sponte pulsus minor est, aliquibus breuior: vnicuique enim modus quantitatis ad suam naturam referendus est. Hæc si nos naturæ ipsius ægroti proprietas lateat, ex communioribus differentijs coniecturam facimus temperamenti corporis & habitudinis: ac in temperamento præsertim calidi & frigidi differentiam respicimus: in habitudine, gracilitatis & corpulentiæ. Ac fit interdum, vt ambæ inæqualitates pulsuum, tum quæ in vno pulsu, tum quæ in aceruo consistit, concurrant. Sæpe quoque illa, quæ in vno pulsu consistit, non adest: quæ autem in aceruo, reperitur manifeste. Atque, cur lateat inæqualitas vnius pulsus, causa duplex est: aut affectionis paruitas, aut ipsorum pulsuum breuitas. Nam, si affectio, quæ decurtatos in aceruo concitat, non perinde grauis sit, in vna G distentione est æqualis, in pluribus autem decurtatam inæqualitatem acquirit: sin ingens sit affectio, breui autem pulsus quantitate, vt vni duntaxat digito occurrat, vt verißimus sit certißimusq; decurtatus, non perceperis eius inæqualitatem: pluribus enim digitis occurrat, oportet, quæ in vno pulsu inæqualitas decurtata erit. Ex his igitur liquet vtrunque genus decurtatorum pulsuum significare facultatis imbecillitatem: verum, quod in vna distentione est, ægroti etiam gracilitatem corporis demonstrat: quod autem in aceruo est, posset nonnunquam vel sine gracilitate fieri. Magnitudinis noxæ in vtroque genere rationem docuimus inueniendæ. Ac de decurtatis pulsibus hactenus.

Contrarius Pulsus superioribus Quid denotet. CAP. 11.

SVnt, qui memoriæ prodiderunt reperisse aliquando se commemoratis genus pulsus contrarium. Nam in carpi arteria, quæ ferè solet tangi, apparuisse sibi aiunt latiorem pulsum ad inferiorem terminum, decurtatum illum quidem etiam, verum partem eius tenuiorem nõ deorsum versam veluti ad digitos esse, sed superiorem regionem & secundum cubitum tenere. Equidem arbitror illos homines, quos cum eiuscemodi pulsibus se inuenisse aiunt, non ob temporaneam causam, sed propter natiuam conformationem partium secũdum carpũ ipsos habuisse. Siquidem H raro quidem talis conformatio, sed reperitur tamen, vt pars arteriæ, quæ ad carpum est, collocata sub ipsam cutem sit: superna pars eius tota, quæ superior est, tecta sit maiore mole carnis: inferior, quæ ad ipsum carpum tendit, affatim demergatur in profunditatẽ. Hisce hominibus, non per morbum solum, verum etiam per sanitatem pulsus decurtatus videtur: superne quidem & ad cubitũ, quòd angustiam habeat: inferne atque ad carpum, quòd latitudinem. At istos, qui de hisce pulsibus, vt insalubribus, scripserunt, rem parum diligenter attendisse apertum sit cũ ex alijs, quæ prodiderunt, tum ꝙ non adscripserunt, quid denotent. Scilicet hoc in aperto est, nihil eximium, quòd ab ijs pulsibus denotetur, cõperisse, quippe qui ex natiua conformatione, nõ ex insalubri affectione, proficiscantur. Quamobrem sæpenumero dixi nihil perinde facere ad dignoscendos pulsus, vt pulsus natiui, quẽ quisq; habet, notitiam. Etenim aliæ etiam arteriæ sunt, quæ contra, ac illæ, cõparatæ sunt, vt sola cute in superiore regione sint intectæ: cũ vero descenderint ad carpum, demergantur. Itaq; horum etiam videtur decurtatus pulsus. Aliorum itẽ natura circumnuẽs pulsus est & innuẽs vtrinque præter communem naturam: quem non morbus, aut vlla denique causa pręter naturam, sed creat conformatio natiua. Quæ, nisi calleamus, qñ ex natura proficiscũtur, in maximos errores impingemus. Fit enim, vti docuimus, pulsus decurtatus in quibusdam ex causis præter naturam:

in

A in non nullis tamen inuenitur etiam ex propria conformatione: quomodo etiam innuens & circumnuens, quem vocant: atque hic quidem, si arteria ita sit conformata, vt eius pars duntaxat media nudæ subiecta cuti sit, partes autem vtrinque altius demergantur. Fit etiam ob imbecillitatẽ facultatis, quæ attollere onus nequeat: qui quando affectus ingrauescat, flexum in alto quendam pulsus repræsentat, non circuli figuram: quem flexũ non male Archigenes appellauit γωνίωσιν (quasi angulositatem dixeris) nam altitudo arteriæ non vt circuli iam figura, sed vt vertex trianguli mouet tactum. Et magis iam ei hoc accidit horrescenti & rigenti ex frigore, vel quomodolibet aliter induratæ. Itaque hunc subinde est cernere initio grauium accessionum, cum refrigeratione inuadentiũ: non in his tamen omnibus vel solis, vt quidam putãt. Nam, si arteriarum durities flecti ægre queat, facultasq; imbecilla grauetur vtrinq;, perdit circuli veluti circunferentiam, refert autẽ verticẽ triãguli, ꝙ propter duritiam arteria nequeat paulatim flecti, & ad profunditatem vtrinq; inclinari, sed vibretur potius, quã flectatur per duritiam. Qui quidem illi affectus frequentes in accessionibus bene refrigerantibus sunt: accidunt tamen interdum sine inuasione accessionis: vt contra in accessiones, quæ non perfrigerant, pulsus talis prorsus non cadit. Sed, quoniam de his latius posthac statuimus dicere, præstiterit non diutius huic loco immorari.

B *Pulsus Tremulus quid significet.* CAP. 12.

PORrò ex horum etiam genere est pulsus tremulus, qui non perinde est conspicuus. Quando vero (vt in secundo libro de causis symptomatum declarauimus) imbecillitatẽ facultatis consequitur tremor, necessarium est ideo tremulum pulsum etiam languidum simul & paruum esse: atq; hac de re fugiunt tremuli motus, qui, vt cognoscantur, insignem distentionem requirunt. At tremulus pulsus imperitis interdum videtur vibratus: vnde adducuntur sæpe eum vidisse. Verũ hoc loco non requirunt hæc prolixiorem orationem, ꝙ secundo libro de causis symptomatũ, quid inter tremorem & vibrationẽ intersit, explicaui: ex quibus clare, qui pulsus vibratus sit, intelliges: & hoc etiam, tremulum infrequentem esse, & apparere id temporis tantũ, cum nec facultas semel prostrata sit, atq; arteriæ tunica mollis, habitudoq; corporis gracilis. Ita enim futurũ est, vt nec pulsus magnopere parui sint, sed parum distantes à naturalibus: nec planè languidi, sed vt innoxie applicationem ferant digitorum, quorum ad hos pulsus dignoscendos necessario opus est. Quòd si qñ pulsus tremulus incidat, facultatem imbecillam, atque tunicam arteriæ renũciat mollem, & vero etiam corporis gracilem habitum. Sed de inæqualitate causisq; eam efficientibus hæc sufficiũt: etenim, si quid prætermissum sit, facile assequetur, qui hæc, quæ nunc docuimus, diligenter edidicerit, & illa, quæ in secundo libro de pulsuum causis exposuimus.

C *Quid Ordo & eius Perturbatio annuncient.* CAP. 13.

REstat, vt de ordine, & eius perturbatione dicamus. Sanè videtur quisque ordo perturbationi eiusdem generis præstare. Eiusdem generis addidi, ꝙ fieri possit, vt perturbatio ordinis ex altero genere præstet ordini alterius generis: Exempli gratia, qui magnitudine inordinatus est, vel celeritate, minus incommodus est intermittente in ordine aliquo. Item productus rarus, licet ordinem aliquem seruet, deterior est inæquali in vehemẽtia & magnitudine & celeritate. At eiusdem generis ordo potior esse perturbatione videtur, propterea quòd naturæ nostræ ordo cum primis familiaris sit. Non tamen ita absolute hoc pronunciandum est, sed hac adhibita distinctione: ordo fixam quodammodo causam & perpetuam esse, videtur indicare: perturbatio ordinis variantem, nec in vna manentem vel magnitudine, vel specie, vel regione. Talis autem causa non perniciosior, sed incertior censenda est: potest enim hæc commigrando nunc in regionem ignobiliorem, nunc in nobiliorem se conferre: itaque vel mortem repentinam, vel salutem afferre: ordo vero non inexpectatum habet, sed certum euentum. Ordo enim in incommoda inæqualitate, vt, exẽpli gratia, in intermittente, certo cum exitio coniunctus est: qui vero est in moderata, vt in inæqualitate

D magnitudinis & paruitatis, constanter est lenis. Perturbatio ordinis, si in nobiliorem partem causa migret, quæ concitat inæqualitatem, lenem potest periculosam reddere: & periculosam contra lenem, si hic quoq; transeat causa in ignobiliores ex nobilioribus. Nihil igitur certi, nihil firmi perturbatio ordinis habet: neque tale, quale ordo, vel bonum vel malum. Veruntamen, si cũ vehementia pulsus fiat aliqua ordinis perturbatio, siue æqualis siue inæqualis vehementia, cum signa coniuncta sint concoctionis, expectanda aliqua iudicatio est: multoq; magis, si huc alia signa iudicationis accesserint. Itaq; hac etiam re perturbationes ordinis antecellunt ordinibus, quatenus cum cætera omnia paria sint, ad iudicationem procliuior natura sit, in ordinis perturbationibus.

LIBER TERTIVS

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de Præſagitione ex pulſibus, Qui in proprijs Cordis & Arteriarum affectibus deprehenduntur.

Quid Superioribus libris actum, Quid hoc agendum: ac qui Corporum ſimilarium ſint affectus. CAP. 1.

HActenus, quæ vis inſit in vnoquoque pulſu, declarauimus: nunc de his agemus, qui paſſionibus ſunt peculiares. Paſſionem hic voco, quicquid præter naturam ſit: ac peculiares cuiq; pulſus, tum qui perpetuo illum comitenť, tū qui frequēter. Qm̄ autē, quicquid præter naturā eſt, vt alias demōſtrauimus, F aut affectus ſunt, à quibus primo functio læditur, aut cauſæ horū, aut ſymptomata, dicā primo de affectibus. Et, qn̄ hos etiā partim oſtēdimus ſimilaribus, corporibus proprios eſſe, partim inſtrumentalibus, exordiar de ſimilarium affectibus. Hi ſunt octo numero, ex intēperie oēs profecti: ſed inter eos hoc intereſt, ꝙ quidā ſimplices ſunt, cōpoſiti alij. Simplices intemperies ſunt, calor, frigiditas, ſiccitas, humiditas: cōpoſitæ, frigiditas vna cū ſiccitate, calor coniunctus cum ſiccitate, frigiditas cum humiditate, calor cū humiditate. Oſtenſum igitur eſt de hac intemperie in cōmentarijs de tēperamentis: explicauimusq;, quēadmodū interdū ſanū eſſe calidum & humidum dicamus, ac quemadmodū morbū, qui functionem aliquam immodica humiditate & calore offendat. Huius præterea admonēdum eſt, pulſum per intemperiem, niſi affectæ arteriæ ſint vel cor, nunq̄ alterari: & poſſe etiā arterias nihil læſo corde affectas eſſe: at affecto corde, vt innoxiæ permaneant arteriæ, haud fieri poſſe, ſed in partem eas neceſſe eſſe venire intemperiei, vel maiorem, vel minorem. Igitur frigida & calida intemperies cordis, prompte permeat in omnes arterias: humida atq; ſicca, ægrius.

Caloris Intemperiei, qui pulſus peculiares ſint. CAP. 2.

EXordiar igitur à caloris intemperie, in qua hoc primū diſtinguam, poſſe, quo hoc tēpore fiat, G vel naturaliter arterias comparatas eſſe, vel aliquid perpeſſas: idq; aut oēs, aut quaſdam. Quę in naturali ſunt ſtatu, ex æquo cordis intemperiem recipient: quæ vero præter naturā affectæ ſunt, harum miſtus erit ſtatus, vt partim retineant propriū affectum, partim à corde accipiāt. Faciamus primum arterias ab initio liberas eſſe omni iniuria, cum cor incaluerit: deinde videamus iam, quos hic affectus pulſus habeat neceſſario, & quos plerunque. Atque hoc rurſus in memoriam reuocemus in proximo nos libro explicauiſſe, & in opere etiā de pulſuum cauſis, præpollēti calori pulſus peculiares: eosq; recenſeamus, vt ex ijs æſtimemus, qui huic affectui ſint perpetui, & qui ferè accidant. Peculiares copioſo calori ſunt, magnus, celer, creber. At magnus non tantū calorem excellentem, ſed & inſtrumenta requirit mollia, atque facultatem validam: itaq; nō erit calidæ intemperiei perpetuus. Et celer item poſtulat firmam facultatem, ac inſtrumenta, quæ prōpte diſtendantur: ita ne hic quidem perpetuus eſt. Nā creber quidē, ſi large vſui à magnitudine & celeritate ſatisfactū ſit, nulla fiat ratione, ſiquidem hoc etiā oſtendimus: ſi non impleatur vſus, fiat. Proinde perpetuus ne hic quidem eſt: quare nec ex peculiaribus ſit perpetuus vllus. At ex illis, qui peculiares ſunt, nō perpetui tn̄, nūc maior vincet, nunc celerior, nunc crebrior. Nam, ſi calor ſolus increuerit, & in naturali ſtatu maneat facultas inſtrumētaq;, cum mutatio eſt parua, magnitudo tantū pulſuū augetur: H cum maior, etiam celeritas: cum inſignis, iam etiam crebritas. Hic animaduertendus eſt etiam atq; etiam in vnoquoq; genere pulſuum exceſſus defectusq;. Nam, ſi ad magnitudinem declinēt plus, ꝙ ad celeritatem & crebritatem, non ita copioſum puta eſſe calorē cordis. Si vero ad tres illas iuxta, continuo tum maiorem in modum immutabuntur, tum largum prodent calorem. Quòd ſi magnitudinem ſuperauerit celeritas, multo iā magis: ſi item crebritas, adhuc magis. Si vero maximus pulſus idemq; celerrimus ſit & creberrimus, ſummum incremētum ſignificabit caloris. Sin celerrimus atque creberrimus ſit, non autem maximus, hoc, niſi facultas ſit imbecillior, vel arteria durior, nulla alia ratione accidat: at eſt pulſibus inſeparabilibus vtrunq; † perpetuo adiunctum: ꝥ nihilominus cordis hic etiam calorē monſtrat. Iāq; oq;, vbi ingens ſit crebritas, nec ſimul celeritatis & magnitudinis par incrementum, calorem quidem etiam tunc oportet eſſe copioſum, ſed vel facultatis imbecillitatem, vel inſtrumentorū duritiē. Imbecillitati autē adiunctus erit languidus, duritiei durus pariter & vibratus. Si durus citra vibrationē ſit, atq; ſumme creber, imbecillē facultatē coniunctam multo calori nunciabit. Omnino vero hic lāguidus etiā erit, & ſyncopæ oſtentabit periculum. At commemorandum hic etiam eſt, qui fieri poſſit, vt calor cor teneat permultus, & valeat facultas. Nam, ſi robur temperiē, imbecillitas intemperiem cōſequitur, intēperies in cor vnà cum

† ἀδιόριστον. i. indefinitū.

A cum immodico calore inuadet: proinde debilitari facultatem oportebit. Quî tandem igitur, cum pulsus pariter & maximus, & celerrimus, & creber, vehemensq; sit, non modo calorẽ in corde amplum, verum etiam facultatis firmitatem esse diximus: nempe ꝙ cum alijs locis, tum in febribus dignoscendis aliud esse demonstrauimus incalescere & incaluisse. Nam, vbi corpus cordis à substantia calfiat, quã continent eius ventriculi, potest firma facultas esse: quod etiam est in causa, cur plurimum, celerrime, & creberrime illi inspirẽt: ac maxime, celerrime, creberrimeq; pulsent repugnãte adhuc calfacienti substantiæ corde, & foris alterã, quæ refrigeret, parem calori alliciẽte. Quod si quando succubuerit, atq; in eundem delapsum sit, in quo est substantia, quam ventriculi cõtinent, calorẽ, iam tum incaluit, nec posthac incalescit tantũ: cuius sequitur intẽperiem imbecillitas facultatis. Ac, si largius incaluerit, & per ipsum totum calor febrilis permanauerit, febrem excitat, quam hecticam vocant. Interim contra fit, ac nunc exposuimus, cũ substantia iusto frigidior sit, quã continent sinus: corpus autẽ largius eius incaluerit: id quod his vsu venit, qui crudos frigidosq; humores & pituitosos aceruarunt, aut vehementissima ira concitati sunt, aut nimium vigilauerunt cum graui solicitudine, aut ob aerem pestilentem spiritu attractum offenso cordis corpore, denique ob venenosæ cuiuspiam proprietatẽ qualitatis, quæ aliquo modo ad cor penetrauerit. Hæc ego com-

B memoraui, vt nequis in admirationem adducatur, quî possit dominãte calore *vigere cordis robur. Itaq; vnde digressi sumus, reuertamur. Cordis calor pulsus, vt diximus, variat. Verũ, quia specie duplex est, alter quidem à putredine humorum genitus, cuius qualitas acris & fumosa est: alter cũ humiditate suaui existit, quantitate sola à naturali statu remotus: ille prior cõstans & ægre solubilis est: hic non diuturnus, ac balneas, exercitationes, cibum calidũ, vini potum, animiq; affectus, verecundiã etiã, atq; iram comitatur. An vero in hoc genere sint vllæ febres, vt illæ, quas lassitudo, vel feruor, vel frigus, vel bubo, vel ira cõmitit, in cõtrouersia est. De quibus & si in cõmentarijs de febribus lõgũ sermonẽ habuimus, tñ hic tm̃ dicã, Calor, qui alterius generis est à natiuo, breuẽ habet *internã quietẽ, celeriorem autẽ, ꝙ pro distentionis portione, cõtractionẽ: qui autem quantitate sola variat, maiorem simul & celeriorem distentionem contractione: siquidẽ eiuscemodi calor quærit solum refrigeriũ, quod ex distentione docuimus suppeditari. At fumosus, cũ hoc maius requirit, tũ vero multo maxime excrementorum expulsionẽ: quod munus erat contractionis: itaq; distentionẽ quoq; hic longe citatiorem reddet, & contractionem longe maxime. Qui eiusmodi non est, contractionem minime commutabit: distentionem autem hactenus, quatenus septa transilijt moderati temperamenti. Cæterum inferius hæc amplius declarabimus, vbi de febribus tractatio fiet.

*ἀκμάζειν. i. vigere est in ĩpressis: in aliquibus tamen antiquis habetur διαμένειν i. permanere.

* Græce τὴν ἐκτὸς. i. externam.

C *Cor calidius & Arterias frigidiores Qui sequantur pulsus.* CAP. 3.

NVnc de arterijs disputemus, cum contra, ac cor, affectæ sint: cũ illud, inquam, calidius iusto sit, arteriæ autem frigidiores, ꝙ aut humores contineant frigidos, non dum putrescẽtes: aut, si qua polleat alia frigiditas, his tum necesse est ex suo proprio affectu refrigeratis esse, ac calfieri à corde. Quia vero & facultatẽ, quæ ipsas moueat, ab illo influentẽ habent: vnaq; est contentio, quæ vna cum corde distendat arterias, atq; contrahat: quiddam, necesse est, motui cordis conueniat cum motu singularum arteriarum, & aliquid inter eos intersit. Nam motuum prima exordia in idẽ incident tempus, siquidem ab illo facultatem citra omnem offensionem recipiant: at magnitudinem, & celeritatem, & vehementiam non ex æquo vtraq; obtinebunt: sed cor tunc singulis arterijs maiorem, celeriorem, vehementioremq; pulsum habebit. Etenim illæ motus principium à corde habent: rationem vero sui singulæ motus, prout cordi consentiant. Consentiunt autem, quæ simili sunt temperamento, quocunque modo cor agat: quæ contrario, quatenus ex illo immutatę fuerint. Quocirca contingit aliquando, vt arteria, quæ frigida est, sed à corde calefit, nec paruũ pulsum, qui frigidæ est, edat: nec magnum, qui calidæ: sed inter vtrunque mediũ, qui moderatus est & naturalis. Et celeritate etiã moderata pulsus erit horum affectuum: itemq; vehementia moderata. Quod

D dico, clare intelliges, si altera manu eodem tẽpore cor, altera aliquam arteriam tangas: principia.n. motuũ animaduertes vnà fieri: sed dissidebunt magnitudine, celeritate, & vehementia. Non nunquam accidet, vt arteriæ eodẽ tẽpore nõ accipiant ex corde influentẽ facultatẽ: verũ, quæ cordi propiores sunt, primæ: posteriores, quæ remotiores: quod potissimum accidit, vbi incidant in idem tẽporis arteriæ frigidiores & cor imbecillius. Quod si etiã ipsarum arteriarũ frigidiores sint partes, quæ longius à principio distãt: quod in accessionibus quibusdã, & in febribus accidit lipyrijs: nõ solum incipient maturius, verũ etiã ipsum motum reddent celeriorem & maiorẽ partes cordi propinquiores. Ad hæc contentio per eos status in omnibus imbecilla vr̃, sed in remotioribus magis, ita vt in ijs pulsus languidior sit, quã pro natura superiorũ. Nonnunquã percipitur in corde huiuscemodi pugnantia temperamentorum: nam modo frigidius visceris corpus æquo est, & in ventriculis contenta substantia calidior: modo ẽ diuerso substantia frigidior, cor autẽ calidius: vbi etiã pulsus fiunt moderatis similes, nam medius quodammodo status hic efficitur ex duobus cõtrarijs conflatus. Qui sanè affectus, vel optimos medicos fallunt: quod nunc quoq; in maxima pestilentia accidit. Quidã inde ab initio ad finem vsq;, alij per totum morbũ, probũ pulsum habebãt, qui per parum deflexisset de natura: qui quidem præter cæteros perierunt. Animaduertimusq; eos primis statim diebus & pestilentia laborare, & pessime affectos esse ex acredine caloris, atque ipsa caloris

ſpecie, denique ꝙ pulſus parum præter naturam immutati, ijs in eo ſtatu perpetuo maneant: nam E in ſpeciem præcipue hecticarum, quas vocant, febriū incidunt huiuſcemodi pulſus. Si qui eſſent inter ægrotos, qui ſe negarent febricitare, his febris occupato ipſo cordis corpore, planè erat † confirmata, & ,vt ita dicam, }-in habitu. Etenim febrium hecticarum duo hæc ſunt propria ſigna, ſi per petuo ſibi illæ ſimiles ſint, nec inuaſionē vllam acceſſionis, nec incrementū, nec vigorē, nec remiſſionē habeant: ſiq; febricitare ſe non percipiat ægrotus. Hos pulſus nihil eſt neceſſe maiores iuſto, atq; interim ne crebriores quidem eſſe, at omnino celeres tamen. Itaque iure ſanè cenſuerunt plurimi medici atque præſtantiſſimi celeritatem febricitantium pulſibus perpetuam eſſe. Sed de his adhuc dicetur. Quod vero in ſermone præteriuimus, vbi aer, quem ſpirando attrahimus, infectus putredine ſit, ac putredo corpus cordis attigerit, illi pulſus fiunt. Nec iam quicquam habet admirationis, ſi eos pulſus, quos memorauimus, tali affectu peſte habeant, nec ſi peſtilentem reſpirationē: nec ſi omnino morituri ſint: quam enim excogites medicinam ad putredinem, quæ in corde ſit? Nam quibus calor hic putredinoſus ad humores, quos continent cordis ſinus, magis deflexit, quā ad corpus ipſum viſceris, multi horum fuerunt ſuperſtites. Deprehenduntur affecti hac peſte, ſi febrem primum percipiant, deinde ſi non æqualiter perpetuo febricitent, ad hæc ſi pulſum nō habeant præualidum: ſiquidem, qui intemperiei comites ſunt corporis ipſius cordis, imbecilli ſunt F omnes. Habes pulſus, quos cor intemperatum calore creat.

† verba interpretis.

Frigidæ Intemperiei qui Pulſus peculiares ſint. CAP. 4.

INtemperaturæ frigidæ plane efficiunt contrarios, paruos, tardos, & raros: hoſq; vel in tres proportione differentias commutant, vel aliquas earum, aut aliquam, plus vel minus: alias, aut aliā, minus vel plus. At hic eodem modo, vt prius declarauimus, attendenda eſt, quæ deficiet vel exuperet. Primum crebritatem immutabit, deinde celeritatem, poſtea magnitudinem, ſiquidē illæſa ſit facultas: nam, ſi quid hæc quoq; offenſa ſit, perſpicies illud ex propria pulſuū & perpetua qualitate, quam remiſſionem appellamus, quæ ad paruitatē & tarditatē potius, ꝗ ad raritatem, pulſus immutat. Nam, cum facultas plurimū laborat, etſi coniuncta ſit frigiditas, pulſus extreme quidem parui fiunt, ſed non tardi extreme, immo non nunquā moderatis ſimiles: crebritatē tn̄ non abijciūt priſtinā, ſed etiā adaugent. At, vbi paululum facultas debilitata ſit, & frigiditas vigeat plurimū, longiſſime ad raritatem pulſus deflectunt, minimum ad paruitatem, medio modo ad tarditatem. Eodem etiam arteriæ modo, ſi in natiuo temperamento conſtent, mouebūtur: nam, ſi, cum cor ſit frigidius, hæ calidiores æquo ſint, cordis pulſum tantū alterabunt, quantum de natura deſciuerint. Itaq; interdum etiā ſimilis erit moderato pulſus arteriarum, quod ad magnitudinē & celeritatē attinet: G cum cordis pulſus minor & tardior ſit. Iam hoc clarum eſt, vacare hoſce affectus febre, refrigerato duntaxat ipſo corde ab ſuccis frigidis ijſdemq; lentis & craſſis. Sanè infrequens eſt hic affectus, tn̄ incidit interim, præſertim cum contineantur in pulmone eiuſcemodi humores. Atq; in eiuſcemodi affectu contingit fere pulſibus ſimul eſſe inæqualibus per oppilationes, quas illi ſucci ſecūdum oſcilla moliuntur vaſorū ex corde enatorum. Verū arteriæ, ſi qn̄ fiat, vt perinde, atq; cor, frigidiores iuſto ſint, augebunt remiſſionem eius motuum, in eodē retinentes genere: vt, cū tardius cor, minuſq;, & rarius, ꝗ naturæ lex poſtulat, pulſet, illæ etiā hoc pulſent tardius, minus, rariuſq;, & vero etiā languidius. Accidit vero aliqn̄ iā frigidius iuſto cor eſſe ſimul & fumoſorū plenū excrementorū: quo tempore pariter & minor & rarior fit diſtentio, contractio celerior. Videretur etiā diutius ſe arteria intro recipere, ſi in perpetuum eius motus percipi poſſet. Nunc ſenſum id præterit: at produci internæ quietis tempus vltra, quā par eſt, patet vel tangentibus. Hoc tempus conflatū docuimus ex tribus eſſe temporibus, primo extremitatis contractionis, altero internæ quietis, tertio principij diſtentionis. Ergo prolixe hoc tēpus per illum affectū producetur: tēpus vero externæ quietis, aut breuius, quā conueniat, erit, aut moderato aſſimile. Nam, cum ſtudeat ſemper pulſuum motrix facultas excrementa excernere, properetq; ad illam actionē, cuius hæc nomine illi data facultas eſt, † fit, vt quies minus ſit diuturna: quo modo illam etiā, quæ alteram actionem præcedit, contractionem inquā, extēdit, quia cor, quod frigidius iam eſt, remiſſe ad actionem progreditur vnius H adhuc tm̄ gratia vſus ventilādi, altero iā, qui maior erat, refrigerādi amiſſo. Reliquus, n. tertius cor in his ſolum affectibus excitat ad actionem, vbi moueatur magnopere animal, aut vacuatio accidat larga, † arteriarum quidem admodum reſeratis externis oſcillis, vt in balneis, deniq; ſi quo modo largiter ſit ſudatum: internis vero, in purgationibus, præterea in affectibus, vt choleris, inteſtinorum difficultatibus, ac cum vehementer vellicātur inteſtina. At vero, vbi ipſum corpus cordis inciderit in intemperiem aliquam inæqualem, non poterunt pulſus cum ipſius cordis, tum omnium animantis arteriarum in variam non degenerare inæqualitatem. Quin etiam collectiua, quam vocant, illaq; vnius pulſus omnium erit generum, quòd perpetua fiat in magnitudinem, paruitatem, celeritatem, tarditatem, remiſſionem, vehementiam, crebritatem, raritatem mutatio. At in duritiam & mollitudinem haud fiat continens vnquam mutatio: id quod ſæpenumero declarauimus. Non vibratus autem interdum & vibratus perpetua ſeſe viciſſitudine in hiſce affectibus excipiunt, adiuncta ad cordis intemperiem duritia, vel tentione arteriarum. Oſtendimus enim, ſi recte memini, in huiuſcemodi affectibus, vbi magnopere cor contendat arterias diſtendere, vibratio-

† Ex Græcis ita vertendū. fit, vt quies, q̄ actionē præcedit, minus ſit diuturna: quē admodū ēt fit, vt illa, quæ alterā actionem præcedit, dilatationem inquam, ſit longior, quia etc.

† Clarius. arteriarum oſcillis admodū reſeratis, ad interna quidē, in balneis, & ſi qui alij quacūq; de cā ſudores multi effuſi fuerīt: ad interna vero, in purgationibus &c.

nem

A nem in motum incurrere:quo tempore facile dicrotus pulsus exoriatur. In qua distentione,multi sanè laboris est affectum planè explorare, quòd non intemperiem tantum cordis illa inæqualitas, sed & instrumentorum læsionem & copiam humorum comitatur. Nam, hæ inæqualitates postea quàm obstructionem sequuntur cordis oscillorum, comitatur porrò etiam eius intemperiem inæqualem,non est procliue deprehendere affectum.Ergo pulsus,qui bis feriat,corporis visceris proprium est symptoma intemperiei (sicut probauimus in proximo libro) ac à dicroto distat mollitudine. Verum,si durities accesserit,iam etiam ex hoc dignotio labefactatur:etenim in dicrotum conuertitur communem plurium affectuum. Vibratum vero dicrotũ generari docuimus,vbi pulsus qui absolute est vibratus,diminuta sit longitudo. Dicrotus vero non vibratus, æque est, ac vibratus,durus:sed talis per suam tarditatem efficitur & corporum onus incumbentium. Quocirca permultas vterq; hic causas consequetur,numero tñ inter se facultatum,à quibus creantur,& occasionum differunt:permultos enim vibratus dicrotus, paucos non vibratus comitabitur. At commemorãdum quidem primum est,quot causis absolute vibratus succedat,quas ante omnes recensuimus:mox causam eius,quasi continentem,fit enim,vbi amplius cogitur distendi durum corpus arteriæ,vel tensum: ad hæc tertium,q, cum facultatis imbecillitas huc accessit, aut conformatio natiB ua,vibratum pulsum demonstrauimus oriri.Iam dicrotus non vibratus fiebat ob duritiam arteriæ,* tarditatem pulsus,& pondus corporum incumbentium ex vtraque parte sensibilis motus: etenim in huiuscemodi affectibus,vbi ab vtraq; parte medium,dum attollitur, retrahatur, rursusq; copuletur cum illis,generatur pulsus dicrotus.Hæ sunt illorum quasi continentes quædam causæ. Præcedentes autem multæ sunt cuiusque,quæ etiam expeditæ,& ad manũ sunt habendæ illi, qui quicquam sit præteritorum exploraturus. Pulsus, qui bis ferit, ex inæquali proficiscitur ipsius corporis cordis intemperie. Tactu vero ad dignoscendam contractionem planè est opus exercitato: cuius si rudis sis dignoscendæ, nihil inter hunc pulsum tibi & illum intererit, qui in ascensu subsistit & quiescit paulisper.Dignoscetur,si quid habeat roboris: nam,qui vndequaq; est remissus, huius latet contractio.Sed fit plerunque,vt omnibus pulsibus,qui bis feriant,adsit cõtentio: neque enim ad eam altitudinem perueniant,si omnino deficiantur contentione:aut,multo molliores sint, quam conueniat, necesse est, vt languidi simul & non parui appareant: qui quidem etiam in lethargicis affectibus animaduertuntur:at tum quiescentẽ paulisper, nequeas distinguere à bis feriente: proinde nec ipsos quidem affectus,ex hoc quidem discernere poteris.Aliud tamen est indicium,quo poteris: atq; hoc proprium est signum vitiosæ temperaturæ ipsius corporis cordis. Nec causa est,

C quin breuitatis gratia,vt pulsum aliquem vel febrem hecticam,ita inæqualitatem nos hecticã, appellemus: si cui minus nomen probetur, stabilem illam vocet: stabilis est, si deinceps permaneat par. At vero,si cætera simul omnia indicia febrem hecticam esse declarent, multo hercle dignosces certius inæqualem intemperiem tenere visceris corpus. Sed hæc explicauimus in differentijs febrium.Omnia deniq; sunt reliqua animaduertẽnda,præsentia,præcedentia,& extẽrna.* Nam,cum peripneumonia,suppuratio,pleuritis,phthisis,deniq; aliquis illic abscessus exortus sit,vel asthma, vel morbus quispiam ex destillatione,vel cruentum sputum,aut reiectio partis alicuius pulmonis, aut breuiter quoduis, vnde redundantia vel crassitudo vel lentor humorum obsideat pulmonem, accurate considerandum est,ecquid ex arteriarum obstructione pulsus inæqualis fiat. Sin horum nihil sit,ipsum est viscus explorandum, præsertim si anteacta ægroti vita nec crassis succis nec lentis videatur corpus impleſſe,à quibus aut foris offusis,aut obstruentibus arteriarum oscilla, inæqualitas concitetur: nam,si quid horum,vti docuimus,vel inflammatio, vel omnino tumor præter naturam illic exurgat,aut affluentia humorum grauet facultatem, incidunt pulsus in inæqualitatem. Quare,si nec adsint indicia, quibus noscuntur hi affectus, nec hectica inæqualitas & stabilis duret, intemperies existimanda inæqualis in cordis corpore esse:quæ cum etiam sit duplex, altera in suc-

D cis eius proprijs, altera in partibus solidis: illa ex succis profecta, vnà cum totius corporis palpitatione fit:hæc ex solidis partibus,absque palpitatione. Quare,si quis hæc, quæ retulimus, ediscere cum arte cupiat, quæ de hecticis febribus scripsimus, colligat diligenter ex commentarijs de febribus & libro de marcore. Atque his signis cordis inæqualis intemperies dignoscitur & distinguitur à similibus affectibus. Si qua sit alia intemperies visceris,vt aliam ipsum corpus tẽperiem habeat,aliam sanguis & spiritus,qui sunt in eius finibus,inæquales pulsus nunquam efficit:sed ex affectuum confusione pulsus medium quendam statum sortiuntur. Confusiones affectuum modo prorsus inter se contrariæ sunt, modo non prorsus. Prorsus dico affectus contrarios inter se, temperamento: vbi, quo calidior moderato alter sit, hoc sit frigidior alter: non prorsus, vbi alter plus altero deflexerit. Potest etiam,si eiusdem ambo generis sint, in quantitate esse differentia, cum vel calidius cor ipsum sit materia in finibus contenta:vel cum materia multum,cor autem parum,à naturali statu recesserit: & frigidius item corpus cordis potest esse, vel materia. Hi concursus non perinde omnes dignoscuntur conspicue: licet tamen interdum obscuros aliunde colligere. Prima commemorata mistio, in qua cordis corpus præter modum calidum est, materiæ autem frigidiores,differentijs tribus constat. Aut tanto illud calidius est,quanto hę frigidiores:aut multo illud calidius,quã hę frigidiores:aut minus illud calidius,quàm hę frigidiores. Prima differentia pulsum

* dicrotum,est in græcis.

* Græce est ἀνώμαλον. sed forte legendum est ὁμαλόν.i. æquale.

repræſentat ad vnguem moderatum tum magnitudine, tum celeritate, atque crebritate: ad remiſ- I
ſionem autem tantum permutatur, quanto ſpatio naturalem temperaturam viſcus reliquit. Equidem animaduerti in hiſce ſubinde affectibus, inſigne etiam incrementum celeritati acceſſiſſe: non tamen hoc conſpicuum perpetuo eſt. Atque hoc, alterum indicium maius tibi videtur ſuppeditaturum: quantum enim corpus ipſum arteriæ deſciuerit à moderato temperamento, conijcere e ex celeritate: nam procliuius ad motum eſt calidius corpus, ſi reliqua ſint paria. Quare ſi, quòd corpus ipſum cordis in naturali ſtatu conſtans, vel à materia, quam continent ventriculi eius, aut conſuetudine pulmonis inflămati, vel alia quapiam parte vicina calfiat, pulſus refrigerij gratia in magnitudinem, celeritatem, crebritatem commutentur, prima tum erit in magnitudinem mutatio, altera in celeritatem, tertia in crebritatem. Sin calidius ſit partibus ſe contingentibus, quæ in naturali ſtatu ſint, celeritas motus primum increſcit, deinde magnitudo. Vnde, cum pulſus manifeſtum incrementum celeritatis percipiamus, magnitudinis vero atque crebritatis nullam mutationem, magnopere in hoc corpore deſciuiſſe ad calorem cor cenſemus, vicinaq; ei ad frigiditatem. Iam ſimul pulſuum inſignis rĕmiſſio & conſpicua in eiuſcemodi corporibus animaduertitur. Quòd ſi nec celeritas clara, nec remiſſio ſit, exiguo calore corpus viſceris puta auctum. Hæ febres compluribus medicis imponunt: nimirum, quòd febre ipſi ſe liberos eſſe ægroti affirment: neque F
febrem, quia parua eſt, † & quia viſcus incaluit, } corpusq; viſceris { calor } inuaſit, aduertunt. Sed de hoc frequenter diximus. Breuiter non eſt magna febris vlla hectica, maxime ſi paucum calorem viſcus habeat. Qui igitur calor in vniuerſum corpus deriuatur ex corde, hic ſenſum ſolus inducit ipſius inæqualitatis faſtidioſę: quamobrem balneas deſiderant, vt alij faſtidioſi omnes & inæquales ex laſſitudine, vel aduſtione, lotione intermiſſa, vel exercitatione: & plerique. ſcilicet lætantur balneo, recreariq; ſe dicunt: depulſam enim inæqualitatem eſſe totius corporis, nec magnopere quicquam ſe offendi, balneo referunt acceptum: & ſanè non læduntur forſitan horum quidam. Verum huius loci non eſt iſta meditatio: in febrium enim curationibus de omnibus his diſputabimus, ſiue ſeparatim viſum fuerit eas, ſiue in methodo medendi, tractare: nam ad præſens inſtitutum ſolam dignoſcendi viam tractabimus. Sanè videatur quibuſdam perplexa & incognita, ſi, quando nec differentia vlla pulſuum { à naturali ſtatu } deficiat, & ſe ipſe ægrotus febrem nō dicat percipere: at inæqualitatem, quę vna moleſta erat, balneis procurauerit. Et, vt rem difficiliorem faciam, ne ex vrina quidem petere in eiuſcemodi affectibus firmam notitiam ſemper licet: ſed eſt etiam ferè anceps, colore & ſedimento ſimilis naturali. Sexcentos tales in peſtilentia diuturna conſpeximus: vbi medicos cerneres nihilo plebe præſtantiores, immo vero imperitiores multo non nullos experiente plebeo. Vulgus enim ferè, ſi nihil aliud, at expirationem ęgrotorum videas obſeruare: quæ ſi fœteat, peiorem caſum expectant. At illi quidem vſu tale ſignum in peſtilentibus febribus inuenerunt: tu non vſu modo, ſed & ratione ęſtima. Iam os etiam attendunt. Quòd ſi illic aliquid coloris peſtilentis cernant, eos peſte confirmant laborare. Equidem medico hęc puto clariora eſſe, quàm vulgo: partim enim illi colorem eryſipelatoſum, partim colorem habent depaſcentibus herpetibus aſſimilem, diffuſum per plures partes ſcilicet, quàm à primo. Et, ſi manum thoraci exercitatus medicus admoueat in explorando febrili calore, ne tum quidem prætereat eum affectus. Inſpicienda porrò præ cæteris vrina eſt. Etenim conturbata quorundam eorum videtur eſſe & "aquoſior: ac non nullorum multo, quàm pro natura, tenuior, atque hęc quidem certiſſima eſt: nec non, quæ naturalibus" vndequaque ſimilis eſt colore & craſſitudine, hæc etiam ad ſecundam ſpem certiſſima eſt: quæ ſi ſublimamento probo ſit prædita, multo etiam eſt certior, ſi quidem ſedimentum ſit candidum, læue, & æquabile. Præcipue vero ſublimamentis animus eſt adhibendus: nam quædam, quæ ſubliuida quodammodo ſunt, latent: & item alia, quę aranearum latas telas referunt in modum lanę congeſtæ. At, ſi quid tale animaduertas, aut nullum planè ſublimamentum innatare vrinis, in peiorem partem H
hęc interpretare: ſi contraria videas, quæ retuli modo, non poteſt fieri, vt male affectus homo ſit. Ex his igitur diſcernas, vtrum inæqualitate quapiam affectus ſit, an peſtilens morbus & exitialis, qui hecticam febrem habeat, eum prehendat: præterea ex ijs, quæ balneum conſequuntur, etenim cibum reſpuunt, & ſitiunt pręter modum, ac frigidam poſtulant. Etiam oculi illorum ſunt accurate inſpiciendi: nam inter lauandum manifeſte redduntur calidi & flammei: quidam poſtea tales permaneant, quos planè ſciemus teneri peſte. † At in peſtilentia, qualis noſtra memoria fuit, & viget etiamnum, nunquam experiri quiſquam homo poſſit. Sciendum tamen nonnunquam incidere ſine peſte has ipſas febres: vt de illis prodiderunt omnes inſigniores medici, vocantq; peſtilentes: de quarum tota natura diſputaui latius in differentijs febrium: nam hoc quidem loco, non quemadmodum quis optime febres dignoſcat, tractamus, ſed quemadmodum ex pulſu optime. Quinetiam dixi fortaſſe plus æquo de febribus ex ipſo cordis corpore excitatis: quare ad pulſus nos referamus, &, quod reſiduum eſt, de febribus hecticis perſequamur. Etenim ſunt, vt docuimus, peſtilentes non paucæ inde vſque ab initio hecticæ: diſtantq; ab omnibus alijs febribus, quæ ex magna putredine oriuntur. Præterea etiam mœrorem interdum ſequuntur & iram à primo quędam hecticæ. Aliter neſcio, an vlla febris inde vſque ab initio

†Hæc nō ſunt in quibuſdam codi. antiquis.

A.l.4.f. c.2.fo.4 A.l.4.f. c.8.fo.

G

† *At peſtilentiā, qualis noſtra memoria fuit, & viget etiamnū, nunquā fiat, quæſo, vt homines experiantur.*

A initio fiat hectica. At tẽporis diuturnitate multis alijs succedunt, quas dilucide distinguit, etiãsi cũ alijs cõnectantur, sicut declarauimus, perpetua æqualitas, & alia, quæ in libris de differẽtijs febriũ docuimus. Notitia autẽ ex pulsibus, quomodo nuper diximus, initio adhucatq; primis diebus non facile paratur, cũ speciem adhuc communẽ habeant cũ diarijs febribus: verũ elapso triduo iam clariores fiunt etiã pulsuum indicio. Siquidẽ aperte hę celeriores, quàm deceat, pulsus habent: atq; vt inter eas nihil intersit aliud, febrili quidẽ certe calore manifeste secundũ thoracem præditæ sunt: pulsusq; tanto sunt languidiores iusto, quantũ calor creuerit. Hactenus de febribus, in quibus cor tanto, quàm natura postulat, calidior est, quanto, quã continet, materia frigidior. Materię addamus securitatis gratia corpora illa omnia, quæ cor attingunt: puta ex visceribus pulmonẽ, ex mẽbranis cum illã, quę cor vestit (περικάρδιον vocant) † tũ quicquid thoracem prope cor intersepit. Etiam consuetudo huic visceri intercedit cum aere, quẽ cõtinet tegumentũ, quod cor circunijcit: nec nõ cũ arterijs & venis, quarũ penetrare maxima ostia cernis ad sinus eius. Hæc omnia nõ aliter, atque materia, pulsum cordis immutãt, vocẽturq; breuitatis gratia omnia, quæ recẽsuimus, vicina cordi. †*Clarius, tum ex ijs, quæ thoracem intersepiũt, quicquid propè cor est.*

Qui sint Pulsus in ijs febribus, Cum cor calidius sit, quàm vicina ei frigidiora, vel è contra. CAP. 5.

B DEinceps de illis febribus dicamus, in quibus cor calidius est, quã vicina ei frigidiora: nam in huiuscemodi affectibus pulsus celeriores simul, & maiores, & crebriores, languidioresq; iusto erunt: longius tamen ad remissiõnem & celeritatẽ, minus ad crebritatem & magnitudinem, diuertent à natura. Stabilis & constans harum generatio est, vt cæterarum hecticarum. Quòd si non ita longe viscus à natura desciscat ad calorem, vicina ei longius ad frigiditatem, minores pulsus in his & rariores erunt: celeritate vel similes erunt naturalibus, vel tardiores: similes, si non multo frigidiora vicina sint: tardiores, vbi multo longiore interuallo hęc ad frigiditatem à natura deflexerint, quàm ad calorem cor. Rẽmissio hic etiam quantitati caloris respondebit. At vero, si frigidius iusto sit ipsum cordis corpus: materia porro, reliquaq; vicina, illo calidiora: erunt & hic tres numero differentiæ: & variabunt pulsus in vnaquaq;, sicut superiores. Primum æque refrigeratũ sit cor, vt incaluerunt vicina: tardior æquo erit is pulsus, si insignis fuerit alteratio. Huic respondet rẽmissio: nam magnitudine nihil de natura decedet, nec vero etiam crebritate, quod animaduerti possit, aut insigniter. At, cum non multum de natura est discessum in vtranq; partem, difficillime, vt ante dixi, exploratur discrimen: atq; in his præsertim corporibus obscurum est, quorũ ignoramus naturalem statum: nam, hunc si prius nouerimus, poterit etiã animaduerti breuis mutatio, si quis ver
C satus sit in explorandis pulsibus. Vt autem paulo ante, cum visceris calidioris & vicinorum ei frigidiorum consideraremus pulsum, febrem diximus esse hecticam: ita nunc, si viscus sit frigidius omnino, quàm naturalis modus permittat, & vicina calidiora, febricitabit quidem homo, non hectica tamen, quam vocant, febre, sed vel diaria, vel ea, quæ putredinem humorum consequitur. Signa vero sunt propria vtriusq;. Diariæ quidem febris coniunctæ cum frigidiore corpore cordis, vbi ex æquo de natura vtrũq; deflexerit, pulsus nihil magnitudine à naturali differt: nec etiã crebritate penè quicquam, quod perspici possit: nec item celeritate, nisi vtriusq; insignis fiat mutatio: lãguidior vero tanto erit, quanto viscus frigidius. Eius autẽ febris, quæ ex putredine humorũ fit, par quidem perpetuo est naturali & ipsa pulsus magnitudo: nõ par autẽ perpetuo vllum ex alijs generibus, sed, vbi parum quidem à natura recesserint, nihil, quod effatu dignũ sit, à naturali pulsus euariat: vbi vero plus recesserint, aperte in contractione pulsus celerior fit, sicut superior in distentione: iã etiã clare in externa quiete crebrior & languidior apparet tãto, quantũ refrigeratum est cor.

Contra, iam magis refrigeratũ cor sit, quã vicina incaluerũt, ac febris sit diaria: horum pulsus manifeste languidiores erunt & minores, tardi non perinde aperte, sed quanto vicinis sibi frigidius sit corpus cordis: iam etiã rari ac parui pro portione erunt. At vero febris sit ex humorum putredine:
D horũ pulsus languidus erit perinde, vt superior, sed illo etiã minor in distentione, tardiorq;: at contractio naturali celerior erit, ac magis etiã incidet id in illa tempora accessionis, in quibus est initiũ & incrementum: nam in vigoribus quidem minus, ac minus etiam in remissionibus. Porrò autem tertiũ genus commutationis ponatur, hoc est, minus ad frigiditatem cor declinauisse, quã ei vicina ad calorẽ, ac febrem esse diariam: pulsus habebit hoc corpus tanto, quàm par est, imbecilliores, quãto corpus cordis sit intemperantius: atq; maiores & celeriores naturali, sed maiores, q̃ celeriores: adhæc crebriores erunt. Hęc omnia sunt accipiẽda pulsibus nec in duritiã, nec in mollitudinẽ aperte mutatis: nã, si hic sint etiã mutati, discessus eorũ ad mollitudinẽ, omnino magnitudinẽ & raritatẽ augebit, addet etiã & tarditatẽ: discessus autẽ ad duritiẽ, cõtraria, nimirũ paruitatẽ & crebritatem, addet interdum & celeritatẽ. Equidem iã omnes mihi videor febriũ, quas ex pulsibus sumas, differentias percurrisse: siquidẽ sanè earũ essentiam recte in cordis nimio calore posuimus. Iam inter febres affectus non paucos alios attigimus contrarios febribus, in quibus cordi affectus frigiditas est. Præterea de mistis affectibus diximus, quorum ex contrarijs inter se complicatis mistio cõstat. Iamq; transeundum aliò mihi erat: sed, qñ in magnam dissensionem, nescio quo pacto, qui de pulsibus cõmentati sunt, inciderũt, propter eos visum mihi est, quæ hoc in libro iã tradidimus, in quo de febribus ex pulsibus dignoscendis tractaui, summatim repetere. Immo, si verum fatendum est,

potissimum hoc propter Archigenem statui facere: nam, cum habitus sit diligentissimus in commentatione de febribus, nihil nos prope, nõ aliter, ac Erasistratus, docet. Nempe eorum, qui nihil docent, duplex est institutũ: quidam ad proprietatem, quæ exprimi nequeat, confugiunt: alij proferunt quidem nomina, tñ nec, quæ significant, obseruant, nec, quã illis significationẽ attribuãt, interpretantur. Nanq; durus pulsus, quem perpetuum Archigenes febricitantibus cõfirmat esse, nomen duntaxat est, nec rem denotat vllam, nec planè, nec liquido intelligi potest. De quo pulsu in libris de differentijs pulsuum latius disputauimus, & etiã in libris de dignoscendis ijs: maxime autẽ in ijs commentarijs, quibus interpretamur simul & examinamus, quæ in libro de pulsibus Archigenes scripsit. Sed hic tamen etiam operæpretium est non nihil de ijs summatim exponere. E

De propria Nominum Significatione, & metaphora. CAP. 6.

VT singula alia nomina apud omnes Græcos singulas res indicant, ita etiam, quæ occurrunt sensibus, his nomina quædam posuerunt, separatim, quæ differentias auditus significant: separatim, quæ differentias odoratus, vel gustus, vel tactus. Neq; scilicet alijs tribuunt albũ, nigrum, flauum, rufum, pallidum, fuscum, cæruleum, reliquaq; colorum nomina, præter quàm sensui visus obiectis: neque etiam alijs austerum, dulce, amarum, acerbũ, astringens, salsum, salsuginosum, preter quàm ijs, quæ gustantur: nec iam vllis alijs calidum, frigidum, siccum, humidum, molle, durũ, F verum ijs, quæ tanguntur, omnes attribuunt. Nam, si aliò traducas hæc nomina, illa vsurpatio vocatur metaphora. Habent vero & alia item metaphoras ex similitudine aliqua & conuenientia: ex qua similitudine pedes, vertices, lateraq; montis dicuntur: nam, vt animalium infimæ partes pedes sunt, vertex omnium suprema, sic in montibus permissum est poetis supremas partes vertices vocare, & infimas pedes. Si quis igitur, cum de animali loquatur, & pedes dicat vel latera, noluerit pedes more omnium accipere, neque latera, *vt institutum est, sed ita dicat latera accipienda esse, quomodo de monte Brilleso dixit Callimachus, *λαγόνες

Brillesi latera sunt oræ, quem tenuere. »

sanè quàm ridiculus sit, duplici vtens & reciproca metaphora ab improprijs ad propria. Haud aliter, si, cũ de moribus aut vino durum dicitur per metaphoram, de corporibus, quæ tãguntur, disputans nolueris, vt solent omnes, nomen interpretari, verum sicut vinum dicitur durum, aut homo, aut mores. Huic simile est, si, cum sermonem habeas de rebus visibilibus, atq; album dicas, prohibeas ex omniũ instituto accipi, sed, quãdo febres aliquas Archigenes albas appellauit, ita esse etiã intelligendum colorem album. At, quemadmodum quidem non videbitur is sanus esse, si, quod proprie nomen colori tribuitur, transferre duplici differentia ad eum ab improprijs studeat, sic sanè, qui de tangibili corpore sermonem instituit, & per metaphoram vult nomen durũ accipi. Etenim in ijs omnibus fit orationibus, vt nihil auditores proficiant, cũ & prohibeantur proprie dicto, nec quicquam intelligere aliud possint. Quem enim alium accipias colorem prolato albo, consueto prohibitus, & accipere ex metaphora albarum febrium iussus? Sic item durus pulsus, quẽ Archigenes in re tangibili induxit, nisi propriam significationem habeat, nimirum hanc vulgarem, sed vt ille ex metaphora vinorũ vult, prorsus obscurus est atq; incognitus, talisq;, vt si scindapsus dicatur. Etiam posset quoduis aliud nomen proprio febrium pulsui tribuere, & aliquid videretur dicere, apud homines. s. in distinguendis significationibus imperitos, simplices autem & ad id credendum adductos, virũ. s. senem, qui tam clarus esset, artemq; multum illustrasset, non facturũ vnquam, vt talẽ obscuritatẽ temere sermoni induceret, vt nomina proferret nullius significationis. Iã vero, si quis pulsum febricitantis amarum dicat esse: ac nomen amarum, vt ad gustũ referimus, interim velit accipi: nihil sanè, quod clarius intelligamus, habebimus, quã si acerbũ, vel austerũ, vel acidum audiremus pulsum esse: q ex omnibus his res molesta & præter naturam repræsententur, quæ autẽ sit illa, nõ declaretur. Quãquã in eiuscemodi metaphoris à proprijs ad aliud nõ propriũ traductio fit, res & permissa omnibus & vulgaris: at in significatione duri pulsus, cuius author Archigenes est, quæ nec concessa est, nec vsitata, nec omnino fuit, aut poterit esse, intelligere oportet nos significationem, ad illam, quæ propria est, ex metaphoricis reuersos: qñ ita nomen quidem audias, at rem intelligas nullam. Verum quid sermonem de his producam, cum alias diffusius de his disputauerim? At superiora summatim repetamus, ac de omnibus febribus dicamus. G H

De Febribus per pulsus Dignoscendis. CAP. 7.

TRia esse in summa genera illarum, alio loco docuimus: quemadmodum vero quodq; ex pulsibus dignoscatur, declarabo hoc loco. Omnes diariæ in magnitudinem, celeritatem, crebritatemq; pulsus, quantum in ipsis est, mutant: nam, si concurrat alius affectus, mistam oportebit esse mutationem ex illo, & hoc, qui comitatur febrem. Pari modo febres hecticæ pulsus in easdem differentias conuertunt, quantum in ijs est, ampliusq; in his mutatur celeritas. At, quæ ortæ sunt ex putredine humorum, in vigoribus vtrunque habent motum celerem & distentionis & contractionis: præterea crebritatem ex æquo mutant cùm externæ quietis, tum internæ: in initio accessionis non perinde, sed magis augent contractionis celeritatem: in incrementis cùm hanc, tum etiam externam quietem plurimum concitant, vt pulsus in illa creberrimus videatur. Habes pulsus, qui soli febrium per se proprij sunt: reliqui omnes, qui febricitantibus accidunt,

alium,

A alium potius affectum, q̃ febres, sequuntur. Quorum etiam affectuum sunt duo genera, aut facultatis, aut instrumentorum vitium: quippe ad causas inueniendas, quæ mutant pulsum, tria hæc sunt animaduertenda, instrumentum, vsus, & facultas: demonstrauimus enim, quæ ex singulis horum generibus de natura deflectentibus accidere pulsibus oporteat. Quo minus est mirum, si inter sese præclari isti medici dissideant de febris proprijs pulsibus, errentq; omnes, vt qui nec genera partiuerint pulsuum, & profectas ex facultatis vel instrumentorum vitio alterationes pulsuum arbitrentur proprias ipsis febribus esse: Vt inuadentis accessionis quidam crebros & paruos, alij adhæc languidos, iam non nulli etiam inæquales, sunt qui tardos etiam, contra alij celeres, posuerunt indicia. Tametsi quædam febres incompressas, vt isti vocant, inuasiones faciunt, in quibus pulsuum prima mutatio in magnitudinem & celeritatem fit, mox his succedit augescentibus crebritas: reliquorum pulsuum, quos memoraui, in illis nullus apparet, nec initio accessionum, nec in incremento, nec vigore. Verum hos nec rigor, nec horror, nec fere vlla inæqualitas, quin ne frigus quidem partium extremarum vel superficiei externæ, nec vellicatio aut grauitas aut compressio stomachi vnà incessit: plerosque vero vel vnum de his, vel plura comitantur: non nullos paulo post vomitus, qui aperte declarat, ex eo, quòd in ventriculum vitiosi succi confluxerunt,

B quosdam illorum vellicatos esse, alios compressos, aliquos nauseasse. Clarissime enim recedit in plerisque initijs de tota superficie externa sanguis, confluitq; in viscera: vnde cõpressiones & obstructiones fiunt, distentionesq; arteriarum præcipuarum, propter quas initijs talium accessionũ coniuncti sunt pulsus inæquales: quemadmodum etiam languidi ob stomachum & facultatem affectam. Ad hunc modum fiunt & parui, ob imbecillitatem facultatis, & ob frigiditatem: & iam tardi quoq; ex ingenti frigiditate. Verum contractionem perinde, ac distentionem, nullus horum tardam fecit: sed hoc perpetuum est, & præ cæteris proprium inuasioni febris ex putredine humorum ortæ, vt arteriæ contractio efficiatur celerior. Et, si quis in cognoscenda cõtractione est exercitatus, perpetuum hoc & constans initij accessionis signum habebit, vbi contentione aliqua, vt frequenter admonuimus, pulsus præditus sit: nam in languidis contractionem docuimus dignosci non posse. Hoc igitur etiam atq; etiam exercitandum tibi est, siquidem cognoscere ad vnguem velis initium accessionis: quemadmodum autẽ ingrediẽda ea sit exercitatio, copiosissime in libris de dignoscendis pulsibus declarauimus. Certissimum est hoc signum, illiq; maxime est fidendum, aperte, cum inquiris, conspicuo. Equidem in multis, quorum antea pulsum nunquam tetigeram nec per sanitatem, nec per ægritudinem, hoc fretus vno signo nunquam sum lapsus. Nam cæteris

C quidem omnibus, siue frigescat totum corpus, siue os ventriculi (quem per abusum vocamus stomachum) siue deferatur sanguis in profundum vel ex mœrore, vel metu, vel alia de causa, similis tarditas est pulsus & in arteriæ distentione & contractione. Iam ei etiam coniuncta est in vtraque quiete raritas: in solis vero inuasionibus febrilibus, vt distentio interim tardior fiat priore, certe contractio celeritatem nanciscitur. Adhæc restringit externas quietes, vt hic pulsus crebrior euadat: at non in interna, sed vel perinde, vt in priore, vel paulo rarior id temporis videtur. Comparanda vero est prior quies, quantum ad tactum, præsenti: hocq; memoria tenendum, conflatam esse eam ex fine contractionis & initio distentionis, atq; ex interposita inter has quiete: tum expendendum, quantum vtrinq; ei ex parte motuum delitescente accessit: id quod expendendum est comparando cum contentione. Nam, si æque pulsus contentus nunc sit, ac ante fuit, quanto tẽpus sensibilis quietis longius fiat, tm̃ etiam est putandum esse re vera protractam quietem: si languidior, q̃ prius, effectus est, arbitrandum est & ob hoc partem absconditam esse motuum, quæ quieti, quã sentimus, ad verã inueniendam detrahenda est. Nam, si paulo pulsus, q̃ ante, languidior appareat, multo autem rarior, veram quietem puta esse productam: sin multo remissior, & rarior paulo, vt sensus iudicat, minime censebis protensam esse veram quietem: eodem modo, si, cum paruam re-

D missionem assecutus pulsus est, insigniter tibi crebritas videatur aucta, contractam arbitrare verã quietem. Itaq;, in quibus languidior pulsus est factus, tempore, quo exploramus, animaduertendum est: in quibus vero pari est contentione, in his facile, vti diximus, si animum aduertas, interna quies dignoscitur. Proinde, cum nihil pulsus variet, nisi in contractione sit celerior, id habe initij accessionis signum perpetuum: simulq; fit hic pulsus in externa quiete crebrior, natura incumbente ad excrementum fumosum propulsandum: quamobrem celerius cõtrahebatur. Ac sic quidem celeritate tantum contractionis, cum primum id generatur, variare à priore pulsus videtur: paulo post etiam fieri creber in externa quiete, ꝙ citius arteria considere incipiat. At diariæ febres non habent hoc, quod putredine humorum vacent: nec iam etiam hecticæ, ꝙ, nisi alter cũ ijs affectus casu coeat, ne incipiant quidem vnquam. Ita, in quibus præsertim febribus quæritur accessionum initium, tenere nos hoc indiuiulsum signum debemus. Quòd si primo die, cum recens de sanitate homo in morbum incidit, pulsum tangamus, statim nobis genus etiam febris hoc signum ante oculos proponet: vnà enim inuadere cum febriũ accessione, quæ putredinis alicuius humorum comites sint, perhibent. Iam in differentijs febrium docuimus in eodem genere, quo hunc, pulsus esse, qui ab inflãmatione excitantur: sed à pulsibus ab humorũ putredine concitatis hi sola duritia discernentur, siquidem pulsuum ortorum ex inflãmationibus durus est occursus. Quare, si

durum

durum occursum, quem efficit contentio arteriæ, discernere ab eo vales, quem generat frigiditas E
& duritia, tres prædicere hinc causas præteritas poteris, potum frigidæ, meracius vinum, inflam-
mationem: quam non solum ante causam fuisse accessionis, sed permanere etiam dicemus: frigi-
dæ atque largioris meri potum antecessisse eum quidem, sed, quem concitauit, affectum adhuc du-
rare. Ac indurescunt quidem ex nocuis frigidæ potionibus arteriarum tunicæ, & ab vino immo-
dice poto desiccantur: nam, si neruorum simul principium lædat vinum, etiam intenduntur non
aliter, atque illæ, quæ conuulsionem prænunciant. In inflammationibus vero absque propria tuni-
cæ duritia tenduntur, vocaturq; pulsus tum etiam durus ob vim ictus: non induruit tamen per se
arteria, quomodo cum vel desiccata sit aliqua ratione, vel magnopere perfrigerata, vel affectum
comparauerit scirrhosum. Atque hæc quidem sic distinguito: Quæ primo die nequaquam obti-
nent istud signum, à febribus putridis separabis, ac vel diarias censebis, vel hecticas. At febris he- A.l.4.f.1 c.1.fo.43
ctica rarissima à primo existit: quin tamen id temporis possit nasci, nihil causæ est, sed vidimus etiã
non nunquam tales. Reliqua harum omnia signa alio in opere explicata sunt, vbi de differentijs fe
brium tractauimus. Quæ vero pulsus suppeditant, nunc persequemur. Nec magnus pulsus nec
vehemens † cum hecticis febribus vnquam concurrunt, sed, si alterutrum habeant horum, non
sunt hecticæ: si simul vtrunque habeant, planè sunt diariæ, si quidem eorum contractio, quemad- F
modum diximus, non properet. Propria enim est eius, quæ consequitur putredinem humorum,
celeritas: cuius singulas differentias in commentarijs, quorum memini, sum persecutus. Hæ sunt,
vt summatim commemorem, omnes, quæ circulatim accedunt, atque omnes continuæ, vbi ter-
tium diem superent. Eiusdem generis sunt, quæ inflammationes comitantur. Ac in declinatio-
nibus celeritas contractionis dissoluitur, præsertim cum ad integritatem, aut propè eam peruene-
rint: initio accessionum generatur, cum aliqua ratione humores incendantur: ac per incremen-
tum augetur: vbi prope iam attigerint vigorem, succensis humoribus feruescentibusq;, ingens
incrementum suscipit distentionis celeritas, contractionis permanet par celeritas: vbi iam vigeat
planè febris, in illa accessione ad summam celeritatem distentio peruenit, & diminuitur celeritas
contractionis. Verum plerique medici, præcipue qui sensu negant contractionem percipi posse,
longe absunt ab signo, quod exposuimus, omnium febrium ex putredine ortarum, initijq; in il-
lis singularum accessionum. Non nulli, sed sanè pauci, obscuram imaginem rei videntur conspe-
xisse: quamobrem adeo confuse atque obscure scribunt, vt, qui conijcere valeat, quid dicant, sit
nemo. In his Archigenes est: quod videbis, si librum eius de pulsibus legere velis, & commenta-
rios de signis febrium, aut certe horum compendium: & vero nos etiam libros eius de pulsibus G
vnà cum interpretatione obscurorum locorum expendimus, atque examinauimus octo commen-
tarijs. At vero mihi quidam videtur optime dixisse (si adiecerimus sermoni quandam distinctio-
nem) pulsuum ex vtraq; parte mutationem initij accessionis esse nunciam. Quam adiunctam di-
stinctionem volo, ea hæc est, si mutatio citra aliam occasionem acciderit. Occasiones autem partim
externæ sunt, non medicis modo, sed plebi etiam perspectæ, cibus & potus sumptus, quiuis mo-
tus, & animi affectus iratorum, aut metu percitorum, aut angore, aut quomodolibet aliter com-
motorum: partim ex ipso corpore originem ducunt, de quibus paulo ante verba feci, vbi horro-
ris, rigoris, refrigerationis, atq; confluentium in ventrem mentionem facerem. Nam, si laboranti
tale nihil acciderit, repentina, in quamcunque rem sit, mutatio accessionem præmonet: si celerior
maiorq; pulsus fiat, calorem ad arteriarum fontem suppullulare: si tardior vel minor, frigiditatẽ.
Itemq; consentiet crebritas cum caloris abundantia, contra cum frigiditate raritas. Et remissio etiã,
quamuis alio ex symptomate oriatur, peculiaris est accessionum initijs: quòd in ventrem tum con-
fluant humores vitiosi, atq; offenso eius ore facultatem afficiant. At pulsuum inæqualitas, quæ ferè
inuadit vnà cum accessionibus, compressarum vel obstructarum modo arteriarum, aut copiæ hu-
morum ad facultatem relatę, est signum: quæ etiam ratione accessionis possunt accidere. Quæ igi- H
tur pulsuum mutationes fiunt, cum cordis calor augetur, vel confluunt intro humores, aperte hæ
videbuntur accessionis initium annunciare, siquidem, vt diximus, ab alijs occasionibus sint remo-
tæ: quæ vero, cum crescit frigiditas, hæ non etiã necessario videbuntur febris accessionem nuncia-
re: sed, si hic quoque alias omnes occasiones secludamus, declarabit frigiditas nobis iam iamq; fe-
brẽ iri accensum: suffocatur enim tunc, quòd materia, quæ in profundũ confluit, mire sit frigidior,
vt periculum sit, ne semel principium extinguatur. Qualia exempla extra corpus multa conspi-
ciuntur, si quando materiam simul & multam, & quæ non facile succendatur, affatim in modicũ
ignem conijciamus: nam statim periculum est, ne extinguatur: si non extinctus sit, sed restiterit,
paulo post succendere totam materiam incipiet, caloremq; generabit, primo fumosum, tandem
etiam flammeum, dum prorsus deuicta materia puram excitet flammam. Nam, ab ea flãma quod
defluit, non fumus, sed fuligo est: Græcis duo nomina sunt αἴθαλος & λιγνὺς: vtrunque enim ma-
teriæ adustum excrementum, quod in sublime fertur, significat: quod vero decidit, cinis & fauilla.
Ita finge in febribus, vbi aceruus materiæ humidæ initio accessionis ad cor peruenerit, pri-
mum mortis periculum esse: quod periculum maxima mutatio pulsuum in raritatem, tarditatem,
paruitatemq; prænunciet. Nam, si his insignis rẽmissio successerit, extemplo peribunt: sin autem

abſit

† Additur in antiquis. οὐδ᾽ ὁ μὴ σκληρὸς idest neq; qui non sit durus.
*quodpiam.
*omnia.

A absit remissio, contendit natura hanc superare, atque arteriarum motum maiorem, celeriorem, crebrioremq; excitat, vt vterque motus celerior quidem fiat, sed clarius contractionis: increscatq; hic breui manifeste, dum augescat accessio: tandem, vbi materiam superauerit, calor quasi flāma incenditur. Atque hic est vigor accessionum, vbi fuliginosum excrementum expiratione & contractione arteriarum natura expellit: quod vero est veluti cineritium, nō perinde, quia crassum est, potest excernere, sed per insignes quosdam meatus educit: hoc in partibus inflāmatis pus est, in ipsis vasis sedimentum vrinæ. At de his in cōmentarijs de differentijs febrium latius diximus. Pulsus autem illas mutationes singulis temporibus accessionis, necesse est, habeant. Iam etiam in initio, vt diximus, non male quidam mutationem eorum in vtranq; partem statuerunt. Sed, ad omnimodam illorū signorum certitudinem, danda opera est, vt scias discernere pulsuum omnes alterationes ex alijs occasionibus: in quas, quanquam vitet, frequenter incurrit Archigenes. Itaq; in verbositatem, & institutionis confusionem incidit, cum proprijs & perpetuis singulorum temporum signis cōmisceat ea, quæ frequenter consequuntur: quamuis in minimo situ sint, si methodo percipiantur: nam purum calorem motus distentionis declarat, atque eum, qui est veluti fumosus, contractionis.

A.l.4.fi c.1. fo.4

Cæteræ pulsuum alterationes, aut ob facultatis aut ob instrumentorum fiunt mutationem: quarum vtraq; ex causis quibusdam præcedentibus, quæ ferè alias etiam externas comitantur. Ac, quo sit sermo clarior, appellabimus, quæ ex corpore procedunt, causas, vnde vel facultas vel instrumenta alterantur, præcedentes: harum ipsarum, quæ positæ extra corpus induxerunt alterationem, causæ sunt externæ. Harum nos methodum omnem in alijs cōmentarijs, quos inscribimus de causis pulsuum, exposuimus. Itaq; nihil miri est, si expedita hæc quis memoria cōplexus, meditatusq; via scientiam pariente ad prompte dignoscendos quosuis pulsus, causas interim, quæ præcesserunt in ægrotis, inueniat. Atq; hic quidem finem sermonis faciamus.

B

Pulsuum mutatio ex Intemperie siccitatis & humiditatis, Cordis & arteriarum. CAP. 8.

DE intemperie humiditatis & siccitatis, quæ cor teneat, ipsasq; etiam arterias, & singulas separatim, & omnes in communi, deinceps agam: de quibus etsi ante ego non nihil attigi, tamen orationis seriem, quæ tractari hæc separatim postulat, ac si dixissemus nihil, ita absoluemus. Nam cor, si siccius euaserit, quàm naturalis status fert, vnà omnes secum arterias alterabit: interim in vna hoc parte animalis arterijs, vel in pluribus accidet: est, cum sint contra quidem, ac cor, affectæ, quod ad se ipsas pertinet, arteriæ, sed tamen etiam recipiant eius affectionem, vt conffletur illis medius quidam affectus in humiditate & siccitate: sicut ante in caloris & frigiditatis intemperie explicauimus. Causæ sunt præcedentes, quæ arterias indurent, aqua sulfurea, & aluminosa: & (ne multis) quæcunque vim habent exiccandi, non aquæ modo, sed & medicamenta, diu parti cuipiam corporis applicata: cuiuscunque arterias hæc intemperies tenuerit, ipsum pulsum reddit duriorem. Maxime vero in plerisque atrophijs cum arteriæ partium nutritione defectarum fiunt duriores, tum pulsum creant duriorem. Corpsum ad intemperiem inducit victus, si diutius sicco vtaris: præterea medicamentorum exiccantium esus & potio, in quibus est vinum merum, defectus cibi vel alia quapiam de causa, vel ob famem publicam: interim etiam ob potum, vt in longis nauigationibus: adhæc immodicus labor, senium, solicitudo, tristitia, diutinæ vigiliæ, febris hectica, præ cæteris marcida. Hæc igitur, quæ memorauimus omnia, nunc singula, nunc bina, nunc terna, nunc plura coniuncta cor siccius efficiunt, tantoq; quàm par est, duriorem pulsum, quanto sit siccitas maior. Causæ humidæ intemperiei sunt œdemata, quæ partes diutius tenuerunt, aqua inter cutem leucophlegmatias, qui item cor alterat: deniq; omnia principum viscerum œdemata cum arterias humectant & cor, tum pulsus efficiunt molles. Pulsuum causæ mollitudinis mediocris nec insignis hæ sunt: ciborum copia humidiorum, multum ocium, somnus longus, balneæ à cibo. Durorum pulsuum ante demonstrauimus esse paruitatem, mollium magnitudinem: iam etiam has consequi celeritatem & tarditatem, adhæc crebritatem & raritatem. Declarauimus pręterea aliarum causarum coniugationes: causas nunc dico, primas & quasi continentes generationis pulsuum, vsum & facultatem. Itaque accidentium cordis ex intemperie nihil iam reliquum est. At non tamen tumores in illo excitantur, qui pulsus alterent in duritiem, quemadmodum in cæteris visceribus inflammationes & scirrhi: prius enim pereat homo syncopa correptus in illorum tumorum ortu. Omnia igitur, quæ cordi accidunt, quæ pulsus mutent, retuli: quamobrem hic finire hunc librum certum est mihi: ac progresso ad quartum, omnium aliarum corporis partium exponere affectus, quicunque intemperiem & tumorem præter naturam comitantur, ac qui singulos pulsus consequitur.

C

D

Gal.

GAL. DE PRAESAGITIONE EX PVLSIBVS E

LIBER QVARTVS.

ARGVMENTVM LIBRI.

Explicatur Præſagitio ex pulſibus, Qui reliquis affectis corporis partibus, Tracto in conſenſum Corde, oriuntur.

Quid Tractandum hoc libro: ac de Communi præcepto animaduertendo in cordis & arteriarum alteratione. CAP. I.

QVartus hic liber nobis eſt de p̃ſagitione ex pulſibus. In primis duobus ſingulorũ pulſuũ poſitorũ expendimus authores affectus. In tertio ſingulorũ affectuũ ꝓprios pulſus inueſtigauimus: cœpimus aũt ab ijs, quæ cordi accidũt, in quibus ſunt oẽs febres, vt in libris, quos de ijs ſcripſimus, ꝓbauimus. Quod reliquũ eſt adhuc, aliarũ oĩum partiũ affectus, quibus cor cõſentiens cõmutat F pulſus, oẽs ordine explicemus: contrahamusq́ʒ in methodũ eos, qũo ante fecimus alios. Atqʒ hoc primũ de oĩbus in cõi eſt ſciendũ, totius corporis pulſus prius, q̃ conſentiat cor parti prius affectæ, in cõem alterationem, fieri non poſſe, vt trahantur: in parte aliqua, licet offenſionẽ cor nõ ſentiat, arteriarũ motus variare poſſe. Poſtea-q̃ iam huius admonuimus, primo loco inſtr̃orum reſpirationi ſeruientiũ affectus exponamus, deinde nutritiuorũ, mox capitis, poſtea artuũ & propatularũ aĩantis partium, poſtremo genitalium.

Pulſus, quos creant Pulmonis affectus. CAP. 2.

AC partes animalis reſpirationi ſeruientes duæ duntaxat ſunt, pulmo & thorax: nutritionis multo plura, q̃ꝫ duo inſtr̃a, iecur, ventriculus, inteſtina, lien, renes, vtraqʒ veſica. Celerrimam cordi & oĩum maximam noxã dat pulmo: ſedem habet.n. omnium ei coniunctiſſimam, eiq́ʒ vaſis q̃ maxime affinis eſt, & confluxum habet per maxima oſtia in vtrunque ſinum. Quãobrem, ſi qñ euaſerit ſolito calidior, continuo & cor calfacit: ſi frigidior ſit, nec hoc interca*latur: nam humiditatis & ſiccitatis intemperiem non perinde, ac illas, ſed citius etiã has tñ, q̃ cætera inſtr̃a, cordi impertit. Tum plethorici in ipſo morbi, maxime cũ eryſipelas vel inflãmatio inuaſerit viſcus, cordis ſtatim functiones alterant. Et affectus quoqʒ, quos in ipſo cõmittit fluxio pituitoſa, in conſenſionem G ſecum cor trahunt. Sed ab intemperie initiũ exordiendũ eſt, quæ abſit à fluxione: ac primũ in manibus ſumã eam, quæ ob calorẽ fit. Ergo, ſi à pulmone excalfacto cor prauum calorem contraxerit, pulſus efficit, qui comites eſſe vſus pulſuum amplificati ſolẽt: qui affectus ſi diuturnior ſit, in periculum vocabitur illud, ne in febrem hecticã incidat, cuius nos ante indicia declarauimus: atqʒ perinde pulſus alterabuntur, ſiue ſolũ per ſe cor intẽperatũ ſit, ſiue cõſentiat pulmoni. Iam etiã reſpirationis forma in eodẽ erit ſtatu, ſiue febrili intẽperie cor ſolum affectũ ſit, ſiue pulmoni conſentiat. Maiorem tñ in toto ſinu thoracis æſtũ percipiet, qui ex pulmone laborat: atqʒ calidã planè animam reddet, ſitietq́ʒ etiã altero magis, & calidioribus erit faucibus atqʒ lingua, eaq́ʒ ferè ſicciore: ꝙ, ſi malũ ingraueſcat, inficietur lingua atro colore, quã omnino aſperam habebit. At, ſi pulmo ſit refrigeratus, cor, quod ei conſentit, pulſus primo in eam adducet alterationem, quam ante conſequi oſtendimus vſum, qui exoluitur: tẽporis longitudine, cum frigiditatem hecticam contraxit, pulſus excitabit, quos huic, ſi polleat, attribuimus. Ac nimirũ cætera conueniunt his, quibus ſolum cor eſt refrigeratum, cum illis, quibus pulmo: alterum enim neceſſario alteri conſentit: quibus vero refrigeratus eſt primus pulmo, hoc habent extra ordinem, vt ſentiant frigidam reſpirationem. Iam, ſi ſiccitate intemperatus pulmo fuerit, à primo pulſus pene nihil alterabit, tandem conſentiente illi H corde duriores efficiet. His fauces, tametſi nihil ſitiant, prompte areſcunt. Humida intemperies vuidas reddit fauces, ſitim extinguit, & tp̃e ad mollitudinẽ pulſus traducit. Habes pulſus ſimplices intẽperaturas: ex his cognoſce compoſitas: nam ad aliud propero genus, quod ex fluxione dixi oriri. Cõem habet hoc oĩum inæqualitatem pulſuum: obſtruuntur.n. facile & cõſtringuntur atqʒ comprimuntur per eas fluxiones principes arteriæ: nec minus ob eã humorũ copiã, quæ ad facultatem refertur: ꝙ.ſ. tam coniunctum pulmoni cor ſit, & confluxum habeat per magna oſtia. Ac inæqualitas quidem cõis eſt oĩum fluxionum, quæ impingunt in pulmonem, eaq́ʒ nunc maior, nunc minor eſt pro craſſitudine humoris & abundãtia: minor, ex ſubtilibus & paucis: inſignior, ex craſſis & viſcidis copioſisq́ʒ fluxionibus efficitur, ꝙ hæ obſtruant comprimantq́ʒ ac grauent magis. At alterationes pulſuum in cæteras differentias, ex calidioribus fluxionibus, quales ab copioſo calore: ex frigidioribus, quales excitari ante ab defectu docuimus: Duriores, q̃ oportuit, fiunt per ſiccam intemperiem & inflammatorios atqʒ ſcirrhoſos pulmonis tumores: contra molliores ob œdematoſas affectiones. Iam nec reſpirationis vnum genus eſt per intemperiem & fluxiones. Frigida intemperies paruam, tardam, raramq́ʒ reſpirationem creat nõ aliter, atqʒ pulſus: at fluxiones frigidæ pulſus ſimiliter mutant: reſpirationem nec paruã, nec tardam, nec raram reddunt. Quia enim coar-

*ἀναβάλλεται.

A ctatus pulmo est, paucus spiritus recipitur: qui ꝙ naturæ non satis efficit, fit vt altera actio statim celeris efficiaẽ & magna. Quæ solæ dispnoeæ habent (quod declarauimus in libris, quos de ijs conscripsimus) vt thoracis distentioni quantitas attracti spũs aduersetur: maxime.n. thorax dilataẽ, sed non attrahitur spũs plurimũ, vti cum apertus pulmo, nec obstructus esset. Genus igitur respirandi oẽs fluxiones idem habent: at non eadem oĩbus suffocatio, sed calidiores comitatur potius, quandoquidem largiorem attrahi spiritum natura tum postulat: nam solam intemperiem nullum suffocationis periculum excipit. Iam pulsus etiã præter superiores differentias in aliam incidit, ex eo, ꝙ fluxio nunc in ipsas impingat solas asperas arterias, nunc in læues & venas: vel ꝙ inter eas occupet cunctas intercapedines. Si arteriæ tñ asperæ sint oppletæ, nihil pulsus duritia variant: sin læues, quia totius aiantis arteriæ intenduntur, pulsum efficiunt duriorem. Oedemata, tñ abest, vt indurent eũ, vt etiã molliant, diuturnitate arteriarũ tunicas humectando, nec quicq̃ intendẽdo: id quod in tumoribus inflãmatorijs & scirrhosis vsu venit. Quare noli iam noĩa expectare peripneumoniarum, vel asthmatũ, vel aliorũ pulmonis morborũ, cũ affectus teneas pulmonis: nã institutionẽ ꝑ noĩa primã *here sigñãtionis cõtrouersiã, alterã, numeri morborũ ignorationẽ, multis sepe locis declarauimus.

*In grę. dictio hæc nõ hẽtur.

Pulsus, quos creat Thorax affectus. CAP. 3.

B SEd ad thoracis morbos eadẽ via & rõne progrediendũ nobis est. Intemperaturæ easdem alterationes inducunt, ac paulo ante illæ pulmonis: tumores pro multitudine & *genere singulorum humorum, qui efficiant eos. Variant aũt, ꝙ citius cor & magis pulmoni consentiat: minus atq; tardius thoraci. Alia præterea erit varietas, ꝙ interim affecta pars thoracis sit musculus, interim succingens costas tunica: maior siquidem tensio est, vbi durę partes & spissæ intumescant: vnde etiã pleuritici semper duriorẽ pulsum, ꝙ̃ peripneumonici, habent. At æqualis est maxima ex parte pulsus in tumoribus, qui cõsistunt ad costas, non, vt in pulmonis tumoribus, omnifariam inæqualis: neque enim magnis vasis, neq; vicinitate propinqua cũ corde coniunctus est thorax. De genere dyspnoeæ hoc loco nihil necesse habeo dicere, vt in pulmone oportebat distinguere: nam modo cor offenditur primum, modo pulmo. Exposita est enim & facilis eius affecto thorace cognitio.

*περὶ τὸ σημαινόμενον, est in ĩpressis: in plerisq; ãtiquis ẽ περὶ τὸ ζητούμενον idest rei quæsitæ.

*ἄγνοιαν est ĩ textu: sed forte ἔννοιαν idest notitiã, legendum est.

Qui pulsus fiant affecto Iecinore. CAP. 4.

IEcinore affecto pulsus ex intẽperie variant, vt superius docuimus. Si excitati sint tumores prę ter naturam, conueniunt fere etiã in his, sed minus ex inflãmationibus indurescunt, ꝙ̃ ex thoracis inflãmationibus: & tanto quidẽ, quanto, q̃ ex pulmonis, magis. Nunq̃ etiã ex thoracis vel iecinoris tumore fit mollis pulsus, eo ꝙ nec innascitur his instris oedema pituitosum. Cõpactior.n. thorax est,
C q̃ qui eam fluxionem admittat: iecur non cõpactius modo, sed & innata facultate alterat pituitam: at iecinori procliuius cor, etsi remotius, ꝙ̃ thorax sit, vinculo cauæ venæ consentit.

Septo Transuerso affecto, qui fiant Pulsus. CAP. 5.

COnsentit porro & septo trãsuerso præ oĩbus alijs thoracis partibus, ꝙ ex ipsa caua vena in hoc venæ inseruntur: tensionem vero nulla perinde alia pars infert arterijs, præcipue si neruosa eius pars affecta sit. Ac, si ab solis excrementis in ipso existentibus, citra febres intendatur, dolor & dyspnoea à primo consequitur: postea putrescentibus excrementis febricitant: Si ex fluxione, quæ incumbit in ipsum, oĩno, hæc sit vel flauæ bilis, vel calidi sanguinis & tenuis, oportet: nam crassum sanguinẽ & pituitã lentam propter densitatẽ nunq̃ recipiat. Hi delirabũt necessario, pulsumq; habebunt insigniter durum, itaq; etiã paruum: quia vero ambo hæc, & calor est copiosus, proinde creberrimũ quoq;. Pulsus iam affecto septo transuerso citra febrẽ, durus est & paruus: non multo tñ crebrior, sed vel admodũ parum, vel nulla ex parte, in eã incidit mutationem. At vero omnia, quæ magnis pleuritidibus accidunt, rñdent symptomatibus partis neruosæ septi transuersi, tum ꝙ succingens costas tunica multis neruis prædita sit: tum ꝙ adhæreat septo transuerso, mẽbranisq; thoracẽ intersepientibus, per quas ad cor cõtinuat. Ac maximũ sanẽ indiciũ exitialis pleuritidis est, si
D pulsus sit magnopere durus, itaq; paruus etiã, & ob ambo hæc calorẽq; creberrimus: pleuriticus cũ tali pulsu nemo est seruatus vllus. Hi minus, q̃ quibus inflãmatum est septum trãsuersum, delirãt: propius.n. principium emittuntur nerui septi trãsuersi. Verũ, quãdo de pulsibus dicere institui, nõ est mihi in cæteris signis immorandum: in cõmentarijs.n. de locis affectis, latius de his diximus.

Qui pulsus fiant Ventriculo affecto. CAP. 6.

VEntriculus affectus intemperie, pulsus ita, vt superiora, immutabit: ob tumorem vero quempiam, si is sanẽ in fundo cõstiterit, more aliorum: sin ad eius os is cõstiterit, pulsus ob neruorũ multitudinem erit durior, non ita durus tamen, vt ex septo tranuerso: multum.n. concedit huic, tametsi non cedat neruorũ magnitudine, sed quia hi nerui insigni sensu sunt præditi: molles sunt.n. & magni, atq; ex ipso principio sunt enati. Verum, quia carnosa est corporis substantia, duritia inferior est & succingente & septo transuerso: quæ corpora contenta sunt, & dura, spissaq;, vnde, cũ intumescunt, vehementius tenduntur: præterea illorũ nerui non secus, atq; ipsa instra, duri cõtentiq; sunt, vẽtriculi (vt diximus) molles. Quare ex septo trãsuerso & succingente tunica durissimi, itaq; etiam parui fiunt pulsus: ꝙ, si calor quispiam cum ijsdem, vt in inflammationibus & febribus, sit coniunctus, simul creberrimi. Ex ore ventriculi nunquã ita durus pulsus fit, ꝙ nec ipsi nerui, nec pars sit contenta: verum parui & subinde crebri, quia propter eximiũ sensum defatigatur q̃ primũ

&

& deijcit facultas. Exposuimus.n. quos pulsus dolor, præsertim si facultatẽ lædat, efficiat. Ac, quẽ- E
admodũ ob dolores, q afficiunt vẽtriculos, statim debilitat facultas, ita nec copiã humorũ sustinet ne paulisper qdẽ, sed degrauat & defatigat, pulsusq; efficit inæquales. Diximus in superioribus libris, facultatẽ copia materiæ degrauatã qui pulsus comitent, atq; ẽt qui debilitatã: quæ offensiones facultatis cũ ventriculi os ambę comitent, iure pulsus reddit interdũ lãguidos, paruos, crebrosq;: interdum inæquales cũ in illis tribus, quæ memoraui, generibus, tum vero in celeritate & tarditate.

Qui pulsus fiant Affectis cæteris Nutritionis instrumentis. CAP. 7.

PОrrò in nutritionis cæteris instr̃is, nihil iam laboris est, mutationes pulsuũ inuenire, si priora oĩa, quæ exposuimus, quasi elemẽta respiciamus, vt nihil obiter prætereamus: quæ.n. propiora cordi sunt, & magnis vasis ei copulata, celerius & magis in consensionẽ trahent: quæ remotiora sunt, & paruis vasis affixa, minus & tardius. Eodẽ modo, quę dura & cõtenta, neruisq; prędita sunt plurimis duris, facile pulsus hæc efficiunt duros: quę cõtra, molles: quæ sensu vigẽt, vtroq; incõmodo facultatem afficiunt. Quarę nulla difficultate ipse inuenias tua sponte, quẽ quęque pars quibus in affectibus pulsum creat: Vt, exẽpli causa, vesica & vterus loco inter se nihil differunt, sed durior vesica & neruosior est, vnde pulsus inflãmata duriores facit, q̃ vterus: vterus celerius eos & magis conuertet in magnitudinẽ paruitatemq;, atq; reliquas dr̃ias, maiores enim arterias habet venasq;, & F
multo prius ex magnis dorsi vasis expullulant, q̃ quæ inseruntur vesicæ. Dolores vtrique instr̃o, quatenus neruo ex æquo prædita sunt, pares sunt: quatenus spissius est & durius vesicæ corpus, maiores sunt huius. Etenim, qui obsepti in spissioribus corporibus & constipati sunt humores, hi maiorẽ dolorẽ, q̃ qui in rarioribus sunt & mollibus, concitant: nimirũ qui tendant violentius, cuius comes erat doloris magnitudo. Hac rõne & via oĩum partium inuestigandæ sunt differentiæ.

Qui pulsus fiant Partibus, quæ extra Inguina & Alas sunt, affectis. CAP. 8.

SEd exercitandi gratia dr̃ias ego explicabo aliarũ partium quæ sunt extra inguina & alas: qm̃ & his aliquid quidem à prædictis omnibus differens est, quemadmodum & inter sese mutuo particulatim: aliquid vero tum sibi mutuo, tum cum prædictis cõe est. Nam, ꝙ distant multũ à corde, ambobus est cõe, magisq; inferioribus: sed inter se substantijs & officijs differunt, sicut quiddã habent inter se & cũ superioribus oĩbus cõe, in oĩbus differẽtijs, quas cõmemorauimus. Etenim sunt in his ipsis quoq; quædã duriores & densiores, aliquæ rariores & molliores: atq; hæ pluribus & maioribus, illæ paucioribus minoribusq; vasis & neruis, præditæ sunt: ac pars earum acutiorem sensum habent, pars secus. Diuersitatem vero in functionibus harũ partiũ ac præcipue earum, quæ supra alas sunt, ignorat nemo. Crura.n. & manus actionum voluntariarum gratia condita sunt gene- G
re inter se similium: oculi, aures, lingua, menynges, ipsum cerebrũ, oẽsq; colli partes, longe sanè dissident functionibus ab artuum partibus. Quocirca adiunctam esse par est suam cuiq; speciẽ symptomatũ, quæ non ex æquo pulsus alteret: Vt, sint licet eodẽ loci cerebrum, menyngesq;, ac cæteræ capitis partes, si inflãmatæ illæ sint, febricitent, necesse est, & delirent: si aliæ, non necessario: nam musculorum temporalium inflãmationes, febres, deliria, spasmos, sopores frequenter inducunt, si magnæ sint, non semper: neq;, cum paruæ sint, illa symptomata concitant. Cerebrum ipsum, vbi incurrerit in morbosam intemperiẽ, symptoma necessario, quod intẽperiei familiare est, inducit: in caloribus immodicis, si qñ soli hi per se ẽteterint, delirium: si coniuncti sint siccitate, vnà cum vigilijs: quod.s. est proprium siccitatis symptoma, vt humiditatis altus somnus vel coma. Refrigerationis eius symptoma est perpetuum, fatuitas, quam vocant: si concurrat humiditas, ijs comes est cataphora: ꝙ si multo, q̃ modus naturæ fert, humidius euaserit & calidius, cataphoram inducit cõiunctã cum vigilijs & delirio. Cuius oẽm speciem declarauimus alio in libro, qui est de comate, quod descripsit Hippocrates. Vehemens autẽ frigiditas cerebri, si accedat siccitas, motu priuat vniuersum corpus: nõ tamen hi comatosi sunt, sed sublatis oculis intuẽtur incõniuenter. Iam pulsus, propter quos hæc retulimus, si abunde sit calidũ cerebrũ citra siccitatẽ, in cõsistentia arteriæ sunt mode- H
rati & similes natiuis: magnitudine vero hactenus superant, & celeritate, & crebritate, quatenus morbosus calor natiuum excesserit. Si vero non modo sit calidius, sed & siccius præter naturã, statim vtiq; etiã menynx ipsa tenuis, quæ tegit cerebrũ, in eandẽ venit affectionẽ: † vnaq; cũ illa cuncti nerui atq; arteriæ pulsum duriorem nanciscuntur, ꝙ eorum tunica contendatur atq; desiccetur: nam de cõsensu principiorũ disputauimus aliàs. Quòd si ex biliosi humoris affluentia in calidũ & siccũ affectũ cerebrũ deuenerit, etiã magis tendunt arteriæ. Ita, quẽ inducit calidus sanguis & quasi feruidus, siccitas minor & maior tensio cum ipsas menyngas corripit, tum neruos atque arterias. Biliosus vero succus, † si pallidus sit, cuius hic mentionem facimus, quia tenuis est & subtilis, non perinde in mollibus corporibus inhærescit: ita nec in tumorẽ attollit ea. Sanguis calidus sepitur arctius & obstruitur: quo excitat tumorẽ maiorem, & tensionẽ validiorem. Proinde etiã atq; etiã attendendũ est arteriæ corpus, per siccitatẽ ne, an p tẽsionẽ, videat tunica durior: si ob siccitatẽ videat, alterutrũ est existimandũ obsidere cerebrũ, vel intemperiem calidã & siccã, vel copiam bilis: si ob tensionẽ, inflãmationem: si propter ambo, ipsum etiam affectum puta cõflatum esse ex sanguineo & bilioso humore: qui perpetuo omnes delirant. Differunt inter se, ꝙ, qui intemperie sola affecti sunt, modice hęc habeant, & infirmas omnes voluntarias actiones: qui bilioso humore, non eas habeant

† Gręc. legitur, σὺν αὐτῇ δὲ καὶ τὰ νεῦρα σύμπαντα, καὶ ἐκεῖνα καὶ αἱ ἀρτηρίαι σκληρότερον &c. sed forte legẽdũ est pro ἐκεῖνα, ἡ καρδία, vt ẽt apparet iferius: vt ita vertatur. vnáq; cũ illa cũcti nerui & cor, ac arterię duriorẽ pulsum habẽt, quòd earũ tunica &c. loquitur enĩ de cõsensu principiorũ, cerebri nimirum & cordis.

† Al. hoc est pallidus.

A beant infirmas, & mirum in modum delirent. Qui ex atra bile feruente ob putredinem hoc patiuntur, mente ferinè mouentur: quorum etiam sunt duri pulsus vtraq; de causa, siccitate & tensione: simulq; parui ob duritiem: & iusto celeriores, quia febricitant: etiã crebri, quòd non satisfiat vsui. Humidæ intemperaturæ cerebri, molles pulsus diuturnitate efficiunt, ac hominem comatosum: si ad illas accesserit febrilis calor, morbus appellatur lethargus: & pulsus est non modo mollis, sed & magnus. Si vero putrescens pituita ita cerebrum afficiat, erit tum etiam morbus lethargus: pulsusq; arteriæ contentæ speciẽ quandã prębebit, tametsi sit mollis. At magni in morbis hisce omnibus hactenus erunt, quatenus auctus sit calor: celeritas aut omnino minima est, aut his nihil prorsus crescit: eodemq; crebritas modo. Hæc autẽ vnà cum coloris copia omnia increscent. Si verò cõmiscea tur ex bile & pituita affectus, nec prorsus vigilant, nec in profundo sunt comate: sed in soporem deferuntur, desipiuntq;, nec palpebras valent attollere: & breuibus, comatosi hi sunt & vigilãtes: itaq; & pulsum habent ambigentem inter complicatos mutuo affectus. Sin frigiditas morbosa cerebrum afficiat, cum illi cor consentiat, minores, tardiores, atq; rariores æquo pulsus erunt: ac, si absq; materia sola intemperies cerebri sit, citra oẽm tensionem: Sin autẽ vnà cum materia, eaq; melancholica, fiet, vt arteriæ tendantur, itaq; pulsus durior videatur: Si cũ pituitosa non simpliciter, sed si B crassa atq; glutinosa pituita sit, intendentur: scirrhosos.n. tumores excitat hic humor: Si humida & flatuosa, abs qua generatur potissimum œdema, quod vocant, sine tensione mollis pulsus erit: Si cõfusa pituita & mista ex vtroq; illarum genere fuerit, simul mollis erit, & non nihil intentus: neq; hoc obscurum est, quin, si pulsus sit mollior, erit etiam maior, quàm antea. Iam vero, quod genus illis aliorum symptomatum accidet, poteris per te ipse ex antedictis colligere. Mihi quidem non est cõsilium diutius hic immorari, cum illa in commentarijs de locis affectis prolixè explicauerim: nam nunc quidem non omnia indicia attendere, sed quæ ex pulsibus duntaxat comparantur, proposui: itaq; pro cumulo & obiter alia quædam symptomata adiecimus aliena. Quare finem hic faciam de his dicendi, & me conuertam aliò, quod referat ad institutum: de quo tametsi longius egi in cõmentarijs de locis affectis, tamen, vt hic quoq; declarem, res postulat.

Meningibus affectis, Qui pulsus fiant. CAP. 9.

SVbtilis meninx, quæ cerebrum amplectitur, sola mihi nullum vnquam istorum affectuũ subire videtur posse, nisi vnà cum cerebro: nec etiã cerebrum citra meningem: sed, siue citra fluxionem intẽperies, siue etiã incubuerit fluxio in alterutrum horum, statim impertiri mea quidem sententia affectum oportet alteri. At dura meninx, quoniam longissime à cerebro dissita est, affecta esse C se sola potest. Cuius affectus si insignis sit, vt cor ad consensionem solicitet & arterias, pulsus in modum cerebri affectuum alterabuntur: calidi.n. affectus vsum augent: frigidi cum hunc remittunt, tum arterias pedetentim indurant, præcipue eas, quæ corde sunt altiores: sicci intentum & durum pulsum reddunt: humidi mollem, attamen non ita mollem & durum, vt cerebrum, sed magis quidem durum, minus vero mollem. Siquidem corpora sua sponte dura, quæ in affectus indurantes inciderunt, maximam contrahunt duritiem: sic, quæ natura mollia sunt, si in humectantes & liquefacientes incurrant, semel exoluuntur, mollescuntq;: sin dura arripiantur humectantibus affectibus, aut mollia indurantibus, nequaquàm assequuntur extremum contrarij sibi status. Hac ratione nunquam ob meningum œdema pulsus fiet ita mollis, vt ob cerebri & pulmonis: neq; ex cerebro & pulmone inflammatis perinde durus, ac ex meningibus. Verum his, qui duri per meninges sunt, similis ille est, qui ob septum transuersum & tunicam succingentem. Qui cerebri & pulmonis gratia molles sunt, ita sunt molles, vt nullus alius. His præ cæteris vicinior est ille, qui ex iecinore & liene oritur, œdemate affectis: nam scirrho etiam hæc viscera obsessa pulsus satis duros efficiunt: minus, si inflãmata sint, quàm si laborent scirrho. Cerebrum & pulmo fortassis ne admittũt quidem scirrhum: duris enim corporibus & spissis hic affectus, non raris & mollibus, familiaris est. D In cõmuni autem de oĩbus, quæ cõmemorauimus, licet non referamus sigillatim, sciendum est, affectus, si nimium frigidi sint & supra oẽm modum, duros pulsus facere, alioquin non: præterea arterias viciniores in mollitudinem & duritiem transire magis, quæ longe disiunctæ sunt à locis affectis, aut si interpositũ sit cor, minus. Quod si teneas, nihil est, de cæteris morbis faciei, colli, artuum, quòd alia præcepta requiras. Nam pars affecta, si spissa & dura sit, pulsus efficiet duros, siue inflãmata, siue scirrho affecta, siue supra modũ refrigerata solicitet arterias: si carnosior sit, eaq; vel inflãmata sit, vel scirrho indurerit, duros quidem, sed minus superioribus: sin œdema habuerit, molles. Ac consentient arteriosis celerius vicinæ omnes arteriæ & cor: venosis secundum has: tardissimè autẽ neruosis: tẽpore.n. hæ & insigniter læsæ motum arteriarũ immutant. Nil mirum ergo est abdominis & thoracis inflãmatis musculis facile comitari febres: quamobrem & pulsus fiunt magni, celeres, & crebri, sed durus illis pulsus vel conuulsiuus nunquam fit. Si vlnæ, vel tibiæ musculi inflãmati sint, maxime qua parte tendines egerminant, facile conuulsione corripiuntur: facillime etiam pulsus tenduntur ac indurescunt: thoracis etenim & ventris carnosi musculi sunt, neruosiores manuum & pedum. Adeoq;, si tendo aliquis in summis manibus vel pedibus inflammatus sit, prompte illis pulsus durus fit, prompte item conuelluntur. Iam vero admodum duri fiunt pulsus ex scirrho iecinoris, vel lienis: sed ijs, quibus ad eum modũ sunt duri, nullum conuulsionis pericu-

periculum est. Ac, cum insigni lien scirrho affectus esset, frequenter conspeximus non consecutã E aquam inter cutem: iecinori vero succedit necessario: fitq; tum pulsus, mirum, præditus signis vtriusq; affectus, tum tunica ipsa arteriarum humidiore molliorěq;, tum indicante aperte tensionẽ ex scirrho, atq; ita duriore. Ipsa sua sponte aqua inter cutem citra viscerum inflammationem pulsum non intendit: illa exoritur propter hæmorrhoidum immodicam vacuationem, aut insolitam suppressionem, itemq; menstruorum suppressiones & immodicæ vacuationes aquam inter cutem gignunt. Vteri affectus mulierum, declarauimus ante, quemadmodum varient pulsus, cum vesicæ eum compararemus.

Testibus affectis Qui fiant pulsus. CAP. 10.

VNum etiam reliquum est, de testibus vt dicamus: nam hæ partes, etsi extra inguina sunt, statim † febres propter vasorum vicinitatem accendunt. Etenim superne ab renum regionibus vena & arteria descendunt per peritonæi foramina ad testes, vasa sanè magnitudine insigni: etiam ipsa tunica erythroides adnata peritonæo est. Quare meritò, si hæc sit inflãmata, pulsus durus fit, ac proinde minor: ex testibus non ita durus & magnus, causa febris. Quæ enim partes arteriosæ & venosæ sunt, febres excitant magis: quæ neruosæ, aut nullas omnino, aut paruas: at tetanos generant & spasmos. Omnia iam, quæ instituerámus, absoluimus: nam singularum partium omnibus affe- F ctibus recensitis, declarauimus, quem quæque mutatio pulsum creat.

† Addendum ex græcis, vbi i[n]flamata sũt.

Futura ex Quibus sint Præsagienda. CAP. 11.

NVnc ergo, quod in primis operæpretium est, compendiose hæc in pauca capita reducamus: nam præsentium cognitio, nihil aliud est, ac affectuum inuentio: cognitio præteritorum, nihil etiam aliud, atq; inuentio causarum, quæ affectus inducunt. Quare, si in his cõmentariis omnes affectus explicati sunt: oẽs autem causas effectrices partim in aliis cõmentariis exposuimus, partim in superioribus de causis pulsuum: nihil iam desideretur ad præsentienda præterita vel præsentia. Nam futurorum sumi præsagia ex præsentibus etsi sæpe iam antè monstrauimus, tamen omnia nunc etiam summatim, necesse est, percurramus, hinc inducto exordio de euentis, quæ expectantur, dignoscendis. Vnum est ac primum quidem, quo erumpet morbus, ad exitium'ne, an ad salutem: alterum ab hoc, quo potissimum hoc tempore accidet: tertium iam, qui'nam modus erit mortis & salutis. Hæc omnia ex affectibus præsagiuntur: ex ipsis enim, vt ostendimus, morbi genus, & facultatis imbecillitas vel robur dignoscitur: hæc si inter se conferantur, futura præsentiuntur. Morbus enim cognoscitur ex loco affecto, eiusq; affectu: facultas ex commodo temperamento, vel intemperie corporum solidorum: nam, si imbecillitates quædam ob spiritum animalem ac- G cidant, breues sunt illæ, & symptomatum ratione consequuntur. Hæc si inter se conferantur, si facultas vigorẽ morbi est sustinenda, oportet superstitem hominem esse, siquidem nihil erratum sit extrinsecus: sin autem sit impar, moriatur, necesse est. Tempus, quo vtrũq; horum accidet, ex his præscietur. Euadent, qui erunt superstites, illo tempore, quo morbosam affectionem semel superatura est natura: morietur tunc temporis, quo facultatem morbus adeo prosternet, vt functio aliqua ad vitã necessaria pereat. Et vero etiã modus tum mortis, tum salutis indidem præscietur. Functiones enim, quæ ad vitam requiruntur, abolitæ, partim suffocant, partim vitalẽ facultatẽ prosternunt, partim proportione & vitalem prosternunt & suffocant. Vitalẽ facultatẽ suffocant affectus, qui ex thorace, pulmone, aspera arteria, gutture, faucibusq; procedunt: non nulli etiam ipsum statim cor occupant. Qui prosternunt facultatem, ex stomachicis, quos vocant, affectibus, vnde syncopa corripiuntur: ex iecinoris etiã diuturnis, propter quos cibum non sentiunt: præterea ex longis doloribus, vel vehementibus: ad hæc ex omnibus hecticis febribus: breuiter corporis cordis ingens intemperies, quoquo modo, siue per se hæc inde ab initio, siue propter alia viscera constituatur, deiicit vitalem facultatem. Iam vero etiam animalis facultatis imbecillitates, cerebri ingenti intemperiei comitantur: eiusdem quasi suffocationes impletionibus eius ventriculorum, & obstructioni- H bus meatuum, qui in eos penetrant. Proinde, cui mensura facultatis perspecta ad vnguem sit, locusq; affectus, & eius affectus, hic ad futura præsentienda est peritissimus. Quemadmodum vero dignoscendæ sint partes affectæ, in aliis cõmentariis explicauimus: Ac, quomodo etiam illarum affectus, cum in illis, tum maxime in libris de iudicationibus, & etiã in hac lucubratione: De facultatibus etiam sæpe diximus, multisq; locis: atq; ex actionibus cognoscuntur, & ex agentium intemperie. De cæteris facultatibus egimus alio loco: at de illa, quæ molitur pulsus, quam scilicet appellamus vitalem, & in his cõmentariis verba fecimus non pauca, & faciemus etiam nunc.

De Facultate Vitali cognoscenda: & de Iudicationibus per pulsus præsagiendis. CAP. 12.

CVm omnes pulsus per se languidi sint, infirma facultas est: quod per totum corpus fiet, cum ipsum cordis corpus intemperatum sit: in vna parte, cum sola illa pars. Vbi earundem arteriarum nunc languidus pulsus sit, nunc vehemens, facultas non est per se quidem imbecilla, sed abundantia humorum degrauatur. Solam autem nec in toto corpore hanc inæqualitatem, nec vna in parte, inueni vnquam, sed alia simul tria genera immutari, fieriq; inæqualia: tria genera inquam, magnitudinis & paruitatis, celeritatis & tarditatis, crebritatis & raritatis: etenim magni

parui

A parui medij, celeres tardi medij, crebri rari medij, non aliter, ac languidi vehementes medij, facultatibus accidunt, quæ à copia humorum grauantur. Ac, si pulsus vehementes & magni numero contrarios vincant, minus facultas offenditur à copia: sin parui & languidi, magis. Et inæquales item in vno ictu, tum quos interpellato quiete motu, tum quos perpetuo manente, diximus fieri, hi omnes, si fines motuum validiores & celeriores efficiant, nunciant facultatem esse robustiorem omnibus, qui languidiorem & tardiorem efficiant. De differentia decurtatorum satis etiam est dictum. Cum ergo in tali statu pulsuum altus pulsus videatur, apertum est illum permagnum esse, vt ante diximus: declarabit etiam superiorem iam naturam copia esse. Languidus igitur pulsus nunquam altus est: cæterum magis & minus vehemens, quò altior simul & vehementior euaserit, robur facultatis nunciabit, liberumq; motum. Simul autem cum ea mutatione mutari priùs necesse est inæqualitatem, ac primum magnos & altos pulsus contrarijs multo plures fieri: deinde omnes ordine æquales: hi excretionibus, necesse est, iudicentur. Nec altos tantum & vehementes pulsus hoc comitatur, sed etiam magnos pariter & vehementes: at certius & firmius, si alti sint. *Al. priorē.

Hic contractionis motus est attendendus: semper enim abijcere inuenies eam, priorem celeritatem, & minus hoc & magis eam facere. Itaque discretio tibi hinc mo̊di iudicationis suppetit: melior enim iudicatio solet expectari contractionis celeritate plus remissa: &, si huc alia signa accedāt concoctionis (quæ sum omnia complexus in cōmentarijs de iudicationibus) optimam iudicationem promittit hic status. Quòd, si contractionis celeritas parum sit remissa, aut morbus haud dum videatur concoctus esse, expectanda quidem est iudicatio per excretionem, non tamen vndequaque probata: sed aliquid habebit malarum iudicationum aut vnum, aut duo, aut etiam simul omnia. At, si pulsus sit magnus & vehemens, nec præcedat illa inæqualitas, non semper portendit excretionem. Altus semper quidem, sed, si non præcesserit inæqualitas, modicas excretiones spondet: copiosas, cum multas sequatur inæqualitates, quæ declarent facultatem copia onerari. Miraberis optimis iudicationibus altum vnà & moderatum celeritate in contractione pulsum, præsertim consequentibus excretionibus, antecedere: & non in distentionibus arteriarum, cum in se attrahant, sed in contractionibus, quando excernunt. Quod mihi videtur præcipue Archigenem adduxisse, vt putaret arterias in contractionibus attrahere aliquid in se ipsas, in distentionibus excernere: at fieri hoc non posse, in libro de vsu pulsuum docuimus. Quæ vero sit causa, quāobrem altus simul & celer in contractione pulsus promittat decretorias excretiones, hoc loco explanabimus. Non eadem est facultas vitalis, quam vocant, & nutritia naturalisq;: illius enim hoc vnum opus est, generatio pulsus: naturalis id, quod familiare est ad nutritionem, allicere, &, quod est alienum, excernere, præterea retinere alterareq; familiare alimentum: ad nutrienda enim corpora postulat hæc omnia, sicut ad natiui caloris tuendam mediocritatem, distentionem & contractionem arteriarum atque cordis. Quam facultatem nec in stirpibus inuenias, nec in animalibus frigidis: cuius generis sunt ostrea, & quæ petris vel alijs duris corporibus adnascuntur: animalia calida, potissimum sanguine prædita, apertissimam hanc facultatem & vehementissimam obtinent. Hæc ergo in contractionibus pulsuum eijcit solum fuliginosum excrementum, quod obstiterit naturalis caloris mediocritati: sicuti in distentionibus, quod se refrigeret, allicit. Altera facultas nutritiua cōueniens attrahit alimentum, & incommodum excernit. Distincta igitur facultatum principia sunt, vt in commentarijs de Hippocratis & Platonis placitis ostendi: cæterum in singulis instrumentis inter se confunduntur. Nam arteriæ, quatenus nutriuntur, facultate nutritiua gubernantur, cuius excernere alimenti excrementa munus est: sicuti alterius vitalis, fumosa excrementa expellere. Quando igitur hæc abundant, arteriæ maximam simul & celerem contractionem moliuntur. Quòd si fieri posset, vt digito intro in eas immisso, pulsus exploremus, percipiamus eas penitissime intro ferri: sed, quoniam hoc non potest, celeritas primum potissimumq; attendenda est: deinde contractionis quantitas, si probe ad eam dignoscendam sis exercitatus. Cum vero hæc excrementa nulla amplius sint, concoctiq; sint humores, qui antea putrescebant, altera facultate naturali concoctorum excrementa excernit. Hæc per omnia membra permanauit animantis, perq; carnem, & neruos, & ligamenta, ossaq;: non per solas arterias & venas est distensa. Atque hæc est illa facultas, quæ etiam iudicationes efficit: cuius quatenus participes arteriæ sunt, excrementum expellunt. Altera facultate pulsatrice, quam solæ hæ obtinent, in contractionibus fumosum excrementum excernunt, sicuti in distentionibus attrahunt refrigerium. Vsus non perpetuo par vtriusque est, sed præpollentis vsus excellit non nunquam: itaque etiam ex se pulsum figurat, siquidem ei facultas respondeat. At vero, si fumosum excrementum præpolleat, plurimum contrahitur, distenditur autem non plurimum cor cum arterijs: sed hactenus duntaxat, vt satis refrigerij ab extrema contractione suppetat ijs. Sin autem paucus admodum fuerit fumosus calor, copiosissimus vero mundus & purus & quasi flammeus, in distentione plurimum attolluntur: & contrahuntur eatenus tantum, quatenus satisfiat alteri vsui. Quare semper æqua magnitudine distentio est atque contractio, nisi, cum digitos casu admouerimus, repentina fiat mutatio. Interest autem hoc, quod nunc foras motus magis feratur, nunc intro: declaratq;, quemadmodum diximus,

*ἦθους idest moris.

*Aliter, et.

E diximus, si ille, qui intro fertur, præpolleat, esse in arterijs fumosum quendam calorem: igneum & purum, si ille, qui foras. Ob hanc sanè causam altus pulsus excretionem significat, concoctis iam humoribus, qui inducebant febrem, comitans. Semper porrò omnis excretio naturæ lege perfecta sequitur concoctionem: etenim in ventre conspicitur natura excrementum à concoctione excernere. Cæteras omnes excretiones, quæ ante quàm cibus coctus fuerit, fiunt, nunc quod vellicetur ab illis, quæ continet: nunc quia degrauetur: ante tempus concoctionis cogitur moliri. Haud aliter totius corporis facultas, postea quàm satis familiarem succum concoxerit singularum partium, tum demum excrementum excernit, nisi quid eam, vt diximus, irritet ante tempus. Copia excrementorum tum ex plethoricis signis, quæ præcesserunt: tum ex præsente flãmeo calore præsentitur: ob quẽ ipsum calorẽ pulsus magni videntur, † & alti. } Quare sunt pessimæ excretiones, quæ pulsum nec magnum obtinent, & celerem in contractione ostendunt. Porrò autem, si etiam se plus intro recipiat, fumosi hic excrementi affluentis in primis est nuncius, atque ob id crudi morbi. Si præterea sit pulsus languidus, periculum est syncopes. Si vero pituitosior morbus sit, cum ab inæqualibus pulsibus mutatio fiat in plures vehementes & magnos, iudicatio erit per abscessum: maxime si diuturnus sit, magisq; etiam cum adhuc hyeme, & in frigida ætate, natura, & regione. At, in quam potissimum corporis partem erupturus sit abscessus, non F est præsagire ex pulsibus. Sed, quod in commentarijs de iudicationibus diximus, spectandæ sunt inclinationes naturæ, quas etiam in libris de iudicationibus à modo motus diximus declarari. Cum enim pulsus omnino ad excretionem spectat, si adiuncta habeat profluuij sanguinis signa, de naribus sanguis profluet: his si careat, ex alia quapiam parte dispicienda est excretio. Sed de his omnibus satis in commentarijs de iudicationibus disseruimus.

† Græca quædam exemplaria manuscripta nõ habent καὶ ὑψηλοὶ. i. & alti: alia tamen habẽt: sicuti & in libro. I. de die. decr. ca. 7. habẽt, sed motus plures alti & magni, &c.

Galeni

GALENO ASCRIPTVS LIBER DE VRINIS

B Iosepho Struthio Polono interprete.

Maxima diligentia restitutus græcæ fidei.

Galenus in primo cõmẽtario in librũ de humoribus com. 1. dicit se librũ vnũ de vrinis cõscripsisse: sed an hic, ille sit, aliorum sit iudicium.

ARGVMENTVM LIBRI

Quid ex Vrinæ Substantia, Colore, Odoreq;, ac Iis, quæ in ipsa continentur, in sanis & ægrotantibus iudicandum.

Quæ Primæ sint, ac præcipuæ Vrinarum Differentiæ. CAP. 1.

VRinarum differentiæ multæ quidem particulatim existunt: primæ tamẽ ac pręcipue sunt duæ, humor scilicet, & † ea, quę humori inhærẽt.} Humorem autem (græce χῦμα) voco id, quod re ipsa vrina est: à verbo κεχῦσθαι id est fusum esse, ipsum deducens: inhærentia vero ea, q̃ diuersimode in vrina apparent. Rursus vero humoris ipsius differẽtiæ in totidem secantur partes: duæ siquidem sunt, substantia nempe, & color. Vtrunque autem horum in diuersa partiri licet: substãtia enim alia est
C tenuis, alia grossa, alia mediocris. Eam vero, quæ mediocris est, cum secundum naturam se habeat, diuidere non licet: cæterum tenuis & grossa bifariam diuiditur. Vrina quidẽ tenuis, aut mingitur tenuis, & permanet tenuis: aut mingitur tenuis, sed turbatur tandem, & efficitur grossa.

† παρυφιστάμενον. quã dictionẽ hic ĩterpres vertit inhærentia, et residere, & sedimẽtum, seu sedimen.

Quid indicet Vrina, quæ Mingitur tenuis & manet tenuis: & quæ Mingitur tenuis, sed turbatur. CAP. 2.

PRior quidem extremam indicat cruditatem, natura enim non dum coctionem tentauit: altera autem, quæ ex tenui reddita est turbida, indicat naturam iam primo aggressam esse coctionem. Et tenuis quidem vrina ita diuiditur, idq; quod diximus significat.

Quid significet, quæ Mingitur grossa & permanet grossa: & quæ Mingitur grossa, sed redditur clara. CAP. 3.

AT grossa simili modo aut mingitur grossa & permanet grossa: aut mingitur grossa, sed redditur tenuis. Prior quidem indicat vigorem agitationis, quæ est in humoribus grossis & flatuosis, cum qua adest vel affuturus est dolor capitis, propter conturbationem ac euaporationẽ humorum. Altera autem {cessare} ebullitionem grossorum humorum, sed tamen naturam incipere
D secretionem eorum, indicat. Et hæ quidem sunt humoris, quòd ad substantiam, differentiæ.

Vrinarum Differentiæ à Colore. CAP. 4.

CVm vero in priore partitione mentionẽ etiã fecerimus differentiarũ, quę à coloribus capiuntur, iam deinceps eas exponamus. Prima igitur est vrina alba, hãc sequitur pallida, deinceps rufa, quarta est flaua, post hanc rubra, vltimo nigra: & extremæ quidem sunt duæ, alba & nigra: reliquæ autem mediæ inter has. Est igitur pallida proxima albæ: rufa autem longius distat ab alba, propior pallidæ: è diuerso autem, rubea proxima est nigræ, longissimè distans à rufa & à pallida: flaua autem peculiarem ac propriã habet mistionem, ita vt gemini coloris esse videatur, partim rufi, partim rubei. † Quare in libro de crisibus non abs re hmõi vrinam ad splendorem vergere diximus: } splendorem enim à rufo, nitorem autẽ à rubeo, accidit. Ergo ordine quodam mutuo à se inuicem vrinæ hæ coloribus differunt, alba, pallida, rufa, flaua, rubea, nigra. Fit autẽ pallida, cũ modicum choleræ, serosæ humiditati accedit: rufa autem fit, qñ plus choleræ additur: rubea fit à sanguine: nigra vero à nimia exustione, & ab alijs causis, vt paulo post dicetur: alba autẽ indicat] extremam cruditatem. Hæ igitur sunt chymatis seu humoris, simplices differentiæ in substantia & colore. Reliquum est, vt complicatas connexasq; dicamus, quales scilicet sint: quæ deinceps simul connecti possunt, quæ item non possunt: &, si connectantur, quid significent.

Alba pallida, Rufa, Flaua Rubra. Nigra

†Quare & in libro de crisibus splẽdẽtẽ ipsam appellauit Galenus: iure. n. splendet.

De Tenui & Alba vrina. CAP. 5. E

SItigit vrina quo ad substantiã suã minime cocta, talis vero est tenuis: cui ita permanẽti tenui, annectat color exquisite albus, vt sit ea tenuis & alba: hæc vrina multa significat. Aut.n.imbecillitatẽ virtutis ostendit, sicut in senibus, & in morbis diuturnis: in quibus vt plurimum apparent vrinæ tenues & albæ. Tales etiã in nõ nullis, qui natura imbecilles vires habent, videntur. Interdũ significat obstructionẽ † renũ, qđ cognoscet ex dolore loci affecti: aut obstructionem hepatis, vt in ijs, qui quartanis affliguntur febribus: ꝑ grossitie.n.sua melãcholici humores obstruentes vias, solẽt hmõi vrinas efficere. Indicãt vero tales vrinæ & aliud summũ malũ: si.n.in causonide & vrente febre appareat vrina tenuis & alba, significat phrenitim. Cum enim febris ipsa vrẽs indicium faciat plenitudinis & abundantiæ biliosi humoris, vrina vero nõ tingit, manifestũ est, ꝙ biliosus humor non retinet in vasis, sed leuitate sua cerebrum insilit. Siquidem igitur nõ dũ adest phrenitis, vrina existẽte tenui & alba, febre vero causonide, prędicimus phrenitim futurã: si vero adest phrenitis, vrina vero eiusmodi est, prædicimus mortem vt plurimum: neq;.n.poterit virtus cerebri seruari, cui ingruit tantus acutę mordacisq; choleræ impetus. Hæc igit significat vrina tenuis & alba.

† *sicuti, cũ in nephriticis appa ret, indicat: et in quartanis si militer, cũ in principijs talis mingitur, obstructionẽ significat.*

Quid significet Tenuis & Pallida. CAP. 6.

SIt iterum vrina, quo ad substantiam, cruda id est tenuis: quo ad colorem autem, modice cocta, vt sit pallida: talis debilitatem virtutis significat. Quo ad colorem enim concoxit, quippe cum hoc facilius sit: non dum vero quò ad substantiam, propterea, quòd hoc difficilius est. F

Quid indicet Tenuis & Rufa. CAP. 7.

SIt vrina tenuis, cui annectatur color rufus: talis melior quidem est priore, est tamen cruda, quo ad substantiam.

Quid indicet Tenuis & Flaua. CAP. 8.

SIt vrina tenuis & flaua: hæc non solum cruditatẽ indicat, sed etiam defectũ alimenti: id quod in iuuene ieiuno reperitur. Interdũ ostendit calorem multũ in profundo, biliosum succũ gignere, id qđ in febre tertiana: indicat & vigilias, ac animi perturbationes. † Hęc oĩa flaua vrina efficit.

† *Hæc oĩa flauã vrinam efficiunt.*

Quid significet Tenuis & Rubea. CAP. 9.

PRoponatur iterũ vrina cruda, quo ad substantiam tenuis, sed rubea: talis nunquã reperitur. Si.n.rubeus color in vrina à sanguine fit, sanguis vero à coctione, coctio autẽ substãtiam ingrossat, manifestum est, ꝙ rubedo in vrina cum tenuitate consistere nõ potest. Quòd, si aliquãdo reperiatur tenuis vrina cum rubore, color ille exquisite rubeus non est, sed est quiddam ichoroeides.

Tenuis Nigra. CAP. 10. G

VLtima autem est connexio tenuis & nigræ: hæc etiam nũquam reperitur. Color enim niger fit propterea, ꝙ melancholicus humor per vrinas purgatur: aut fit à frigiditate nimia, aut à nimia sanguinis adustione: hæc vero tria grossitiem sibi vendicant.

Quo modo Tenue cum Nigro non potest consistere. CAP. 11.

QVòd autem tres, quas diximus, vrinæ nigræ differentiæ, grossam sibi substantiam vendicet, manifestum est: in remissione enim febris quartanæ, & solutione melancholiæ, vrinæ apparent nigræ. Redduntur autem nigræ propterea, ꝙ humor nigræ bilis per has expurgetur, qui sua substantia terreus est & grossus: quare & vrinas efficit grossas. Simili modo & hę vrinę, quæ ex assatione adustioneq; sanguinis nigræ fiunt, grossæ sunt. Si enim vstio nimia exiccat humiditatem sanguinis, constat, ꝙ etiam grossam efficit eius substantiam: quare manifestum est, ꝙ & vrinæ grossæ fient: à sanguine enim & coloris immutationem accipiunt, & substantiæ vsti sanguinis grossitiem referunt. Frigiditas vero, quia ingrossat materiam, etiam vrinæ substantiam faciet humori similem. Ita igitur vrinæ fiunt grossæ, vt docui.

Grossa Alba. CAP. 12.

ET de connexione substantiæ tenuis cũ diuersis vrinæ coloribus, hęc, quę diximus, sufficiãt. Superest, vt de altera substantiæ differentia disseramus. Si igitur vrina grossa, cui ita permanẽti grossæ color albus accedat: talis vrina magnã esse in corpore crudorum humorum copiam indicat. H

Grossa rufa, Grossa flaua, Grossa pallida. CAP. 13.

PRoponatur grossa & pallida: hęc non potest in connexionem venire: neq; etiam grossa & rufa, neq; grossa & flaua, simul consistere possunt. Colores enim hi propter defectum materiæ fiunt, ac debilitatem virtutis: grossa autem à contrarijs fit causis. Quare manifestum est, ꝙ rufa, aut pallida, aut flaua, simul cum grossa permanere nequeunt.

Grossa Rubea. CAP. 14.

SIt vrina grossa & rubea, huiusmodi enim vrina reperitur: significat plenitudinem sanguinis, vt fit in synochis febribus.

Grossa Nigra. CAP. 15.

SIt grossa vrina & nigra: talis etiã reperitur, & significat euacuationẽ humoris melancholici: id quod multoties fit in declinatione quartanarũ, & in solutione melãcholiæ. De vrinis vero nigris, q̃ fiũt aut ab adustione, aut à frigiditate, postea dicemus. Et hæ quidẽ sunt grossi cum ijs, quos diximus, coloribus connexiones. Iam vero incipiamus agere de ijs, quæ inhærentia vocauimus.

A *De eo, quod Residet ab vrina & est Album Planum Inæquale.* CAP. 16.

ESto igitur primum album, supremum locum occupans, planum, sed inęquale, id est vno die coctum, postero die non coctum: tale debilitatem indicat virtutis, quę non potest ex æquo omni tempore materiam concoquere.

Album Nonplanum Inæquale. CAP. 17.

SIt vero album quidem, & inferiorē locū tenens, non amplius tñ planū, sed diuulsum: hoc deterius est priore: illud.n.ostēdebat naturā sustinere inęqualitatem multis interiectis diebus: hoc vero in vna coctione, id quod deterrimum est. Et, veluti Autumnus propterea malus esse dicitur, ꝙ est inæqualis: si tamē inæqualis fiat quarto vel quinto quoq; die, minus est malus, si vero vna die, longe peior est: sic & sedimenta diuulsa peiora prioribus sunt, quoniā indicant naturam in vna coctione defecisse ob distractionē: distrahitur vero natura à flatibus, qui inter succos intercursant, ac dirimunt continuitatem † eorum adeo, vt reddant illos rebelles. Si igitur supponamus sedimentū habere se secundum naturam, quò ad colorem & locum, præter naturam autem in substantia, quis dubitabit longè deteriorem esse defectum substantiæ? }

†Ex græ. impl sis ita vertēdū. succi, qui cōco quitur. Qm̄ igi tur supposui- mus id, qd inhæret, habere se fm naturā, quo ad colorē & locū, præter naturā autē in substantia, manifestū est, ꝙ in substātia il- lius, quod hæc ita habet, æqua litas, vel inæ- qualitas est.

Non Planum Aequale. CAP. 18.

B SIt igitur prius, æquale diuulsum: tale proculdubio malum est: indicat enim copiam grossorum flatuosorumq; humorum in profundo, qui à natura extenuari non potuerunt.

Non Planum Inæquale. CAP. 19.

SIt aliud diuulsum inæquale, id est alio tempore tale apparens, alio diuersum: hoc priore est melius: indicat siquidē flatuosos succos esse paucos, quos natura cito discutiet, & tenues reddet. Et mirum sanè est inter opera naturę æqualitatem malum esse, inæqualitatem bonum: quod merito sanè ita euenit: mala.n.si eandem perpetuo vim habeant, deterrima sunt. Sicut & pulsus arteriarum, si semper & continuo intermittens existat, deterrimus est: si vero aliquando intermittens, aliquando non intermittens, minus est malum. Eodem modo sedimentū diuulsum inæquale, minus malum est sedimento diuulso & ęquali. Et hęc quidem de hac complicatione dicta sufficiant.

Suspensum Album Planum Aequale. CAP. 20.

SIt autem alia complicatio, hæc. Sedimē, quo ad colorem, sit coctum, & sit album, non obtinens tamen locum inferiorem, sed medium, planum in substantia, ęquale in tempore: tale indicat coctionem, sed tamē non perfectam: id enim non est hypostasis, loco tñ solum differt ab hypostasi.

C Causa autē diuersitatis loci est abundātia flatus, qui immiscet succis: si.n.flatus haud exacte per coctionē fuerit extenuatus, sed ob crassitiē inclusus fuerit intra sedimen, flatus ipse trudit illud atq; attollit, aut ad supremā superficiem, & tū vocatur nubecula: aut ad mediā regionem, quod tum vocatur suspēsum. At vero, si nulli sunt omnino flatus, ipsum grauitate sua deorsum fertur, vocaturq; hypostasis. Et de suspenso quidem id mihi dicendum fuerat.

De Hypostasi & Nubecula. CAP. 21.

* TRia hęc igitur, quę diximus, diuersa sunt tantūmodo situ: situs autē variatur per flatū: flatus
* autē generatur coctione: coctio vero, quādo perfecta fuerit, flatū attenuabit & resoluet: pro-
* pterea hypostasis perfecta perfectam indicat coctionem. Si autem ventositas illa præ grossitie ex-
* tenuari resoluiq; non potuerit, relinquetur in humoribus: quæ erit vestigium coctionis humorū non equidem perfectæ, sed manifestę & medię inter crudos & coctos. Hęc autem, si nō multa fuerit, propellet sedimentum ad regionem mediam: si multa, ad locum supremum, fietq; nubecula, † quæ etiam signum est coctionis: quodcunq; enim fuerit, quod ab vrina residet, coctionem significat, eam tñ minus bonam, si multum & grossum fuerit. } Clarum est igitur, ꝙ ex situ sedimentorum nihil plus discimus, quam modum & mensuram eorū, quæ indicantur. Si.n.nigrum erit id,

† Et indicabit cōcoctionē verū obscuram, quoniam multa & crassa est illa ventositas.

D quod residet, signū est malum: minus vero est malū, si solum id nigrum est, quod in medio iacet: ac multo minus etiam, si nubecula: si vero id, quod in infimo est, veluti hypostasis, longe est pessimū. Sufficiant vero hęc dicta de situ, qui neq; bonum neq; malum significat, sed modum & mensuram boni & mali. Cum autem in eo, quod residet quatuor nobis consideranda sint, color scilicet, locus, substantia, & tempus: superest, vt de colore iam differamus, cum de substantia, tempore, & loco, iam satis dixerimus. Color autem alius est naturalis ei, quod residet, & est albus: alius pręter naturam, qualis est niger { fuscus seu } liuidus, pallidus, rubeus: de quibus iam agamus.

Color Rubeus quid significet. CAP. 22.

SEdimentum rubeum fit à sanguine ichoroede: significat autem coctionis defectum, non tamen mortem: cum enim succus is sit benignus & amicus naturæ, { magnum } periculum inferre non solet: quia vero indicat cruditatem, ob id etiam morbum diuturnum: id autem ex eo,
* quod dicturi sumus, intelliges. Humores quidam generantur ex phlegmate, sicut phlegma, & ichor: quidam generantur vnà cum sanguine, sicut flaua bilis & nigra bilis. Quando igitur in vrina sedimentum videtur rubeum, indicium est, ꝙ ab ichore colorem accepit: ichor autem fit ante, quàm sanguis fiat (neque enim natura perfectam sanguini tincturam dedit) manifestum est, ꝙ non dum coctus est: ad hoc autem tempore indiget natura, vt sanguis coquatur. Quid igitur significet sedimentum rubeum, iam diximus.

Quid significet Nigrum. CAP. 23. E

SEdimentum autē nigrum aliqñ frigiditatis est indiciũ, interdũ caliditatis: discernet̃ vero alterũ ab altero hoc modo. Si antecessit liuidus, postea subsecutus est color niger, indicationem facit frigiditatis: si vero antecessit crŏceus, subsequitur vero niger, caliditatē indicat. {Et quatuor quidē in eo, q̃d residet, inq̃siuimus, colorē dico, & locũ, & sub̃am, & tp̃s: oĩum ât horũ syncrisin fecimus.} *χλωρὸν.

Quid significet Liuidum. CAP. 24.

LIuidum autem frigiditatem indicat & internitionem virtutis.

De Speciebus Vrinarum Oleaginarum. CAP. 25.

EX oleaginis vrinis alia est elæochroa, alia elæophanes. alia elęodes. Prima principium indicat colliquationis †adipis totius corporis, est vero ea colorem olei retinēs:} Elæophanes aũt habet† aliq̃d magis simile oleo, q̃d supra vrinã insidet:} sigñatq; augmentũ colliquationis. Elæodes est, q̃ tota sui substantia, & vndē quaque est, veluti oleũ: q̃ indicat statũ & summũ vigorē colliquationis. Sũt aũt hæ vrinæ ēt ex colliquatione adipis renũ. Extant tñ cautiones, quibus hoc discernas, quarũ meminit Hippocrates in aphorismo de resolutione adipis renum, vbi dicit: ‖ Quibus hypostasis pinguis, ac simul tota, ijs renũ vitiũ significatur. Ipsemet docuit discernendi modũ, cũ addidit ἀθρόν. i. simul tota: {In renum. n. colliquatione celeriter adipes excernunt̃:} in colliquatione autē F totius corporis adipes colliquati paulatim, i. tarde, & nõ vniuersim, cum vrina exeunt. Quia. n. recipit̃ adeps à venis mēbris vicinis, deinde ab ijs q̃ cõtinuant̃, & rursus ab alijs & alijs, & tādē à renibus & à vesica, patet multo post tp̄e excerni: adipis vero in renibus colliquati pp̄ vicinitatē trãsitus celerrima est excretio, & nõ paulatĩ. Hoc igr̃ est, q̃d dixit Hip. siľ tota. i. celeriter. Hęc de oleaginis.

† Nõ est in impressis græ. † exquisite mixtionē cum vrina * colore. 7ª. Aphor. Ext. ord. se

Quid significet Hypostasis Oroboides. CAP. 26.

CVm autem caro ipsa liquatur, facit hypostases oroboides, id est similes orobis: quas vt bene discernas, animum aduerte ad coctionem, aut cruditatem, aut febrem acutam præsentem. Si enim adest febris, totius corporis est passio: si vero non adest febris, est vitium renum. Et rursus, si adest cruditas vrinarum, totius corporis vitium est: si coctio adest, hypostases vero orobinæ appareant, vitium indicat renũ. Nec sine causa cruditas incessit, qñ morbus est totius corporis: ea enim vasa, quæ coctionem conficiunt, male affecta sunt: in vitio autem renum cruditas non adest, renes enim non sunt instrumenta coctionis vrinæ. Hæc de colliquatione carnis & adipis.

Quid significet Hypostasis Petaloides. CAP. 27.

QVando solida mēbra male sunt affecta, abradũtur primũ superficiariæ partes, & reddũt vrinas petaloides, ideft squamosas: sunt tamen & hæ aliquando à vitio vesicæ. Discernes autē G hoc ex ijs, quæ iam diximus de vitio renum: si. n. adfuerit febris, totius corporis est vitium: si non adfuerit febris, vitiũ est vesicæ: si cruditas adsit, totũ corpus est affectũ: si coctio adsit, vesica.

Quid significet Pityroides. CAP. 28.

QVando febris, profunda corporis vasa corripit ac dilacerat, hypostases fiũt pityroides, id est furfuraceæ, quæ strictiores quidem sunt squamosis, sed grossiores: id vero etiam vitium vesicæ aliquando indicat. Discernitur autem hoc eo, quo diximus, modo: si enim adfuerit febris, vitium est totius corporis: sin minus, vesicæ.

Quid significet Crimnodes. CAP. 29.

POsteaquam vero febris ipsa longe lateq; maiori vi, quã in superioribus vitijs, solida membra corripuerit, facit solidiora sedimēta, quã erant illa, quę speciē furfuris referebant, quę vocãtur crimnodea {. i. farinæ siue etiam spumæ similia.} Hæc vero duo significant, aut cremationem sanguinis, aut liquefactionem solidorum nimiam. Et, siquidem alba fuerint, quę resident, solidorũ membrorum est vitium: si vero rubea extiterint, sanguinis crematio.

Quid significet Ichorosa vrina, & quæ Sandarachæ similis est. CAP. 30.

INdicat hepar esse vlceratum, cuius substantia dissoluitur. Et partes quidē huius sedimenti sub- H tiliores habent colorem ichorosum: crassiores autem sunt similes sandarachæ, quæ vt plurimũ portendunt mortem infirmis: aut, si superuixerint, hydropem.

Quid significet Fœtida. CAP. 31.

FOetida vrina indicat putrefactionem & internitionem virtutis.

Complicationes Humoris & Sedimenti. CAP. 32.

REstat vero nobis speculari de humoris vrinarij cũ sedimētis cõnexionibus, ac dicere, q̃d significēt. Hæ. n. cõnexiões, quas hucusq; explicauimus, erãt vt solius humoris vrinarij, quas primo loco edisseruimus: vel solius sedimēti, quas sc̃do loco exposuimus: Nũc autē & humoris & sedimēti simul connexiones cõplicemus: & exponamus, quid significet q̃libet cõplicationis dr̃ia.

De Tenui & Albo. CAP. 33.

PRoponatur igitur primo vrina non cocti humoris, qui est tenuis: nec cocti coloris, qui est albus: in tali vrina nunq̃ potest existere sedimentum: tenuitas. n. significat defectũ materiæ ex qua fit id, quod residet. Ad hæc in tenui, quæ permanet tenuis, esse sedimentum, simulq; esse vrinam pallidam, aut rufam, aut flauam, est impossibile: in ijs. n. natura priuata nutrimento conuertit se ad colorem faciendũ. Quare si volumus conficere connexiones humoris vrinarij cum sedimentis, tenue abijciamus à proposito, proponamus vero grossum.

Grossum

A puerorum,& quantitatem pulſus eorum exiſtimet,is profecto noſcet, Herophilum recte pronun-
ciaſſe,eorum pulſum ſatis eſſe magnum. Duo equidem tibi hæc genera pulſuum in arteriæ diaſto-
le occurrent,ſi eo,quo dictum eſt modo,digitos inijcies:alterum in quantitate longitudinis, latitu-
dinis, & profunditatis: alterum in percuſſionis tenore.[a] Vocareq; tibi licet eum, qui fortiter ta- A 3.diff. p. c. 5.p.61.h
ctum percutit,quocunque voles nomine.nam ſi & ἰσχυρὸν.i.fortem,& σφοδρὸν.i. vehementem, &
εὔτονον.i.tenore præditum,& ῥωμαλέον,i.robuſtum nomines,nihil artis opera læſeris.vocamus au-
tem & nos ipſum,σφοδρὸν.i.vehementem pulſum,ſuperiores noſtros ſequuti:& ſi potiſſimum[b] ve-
hementiæ notio ex fortitudine & celeritate eſt compoſita. Sed quoniam recta præcognitio non B ibidē.p.62.a
ex nominum ſed ex rerum exquiſita cognitione fit: nominibus quidem vnuſquiſque vt velit vta-
tur,in rerum autem ſcientiam ſtudium adhibeat. Quemadmodum autem vehemens pulſus ſem-
per robur indicat facultatis:[c] ita durus vel tenſam eſſe arteriam, vel duram euaſiſſe. niſi forte quis C 1.de p̄cog. ex p.c.4.p.107 diffuſe.
dicat,& quod tenſum eſt corpus,ex eo quòd tenſum ſit,durum euaſiſſe.ita enim durus pulſus ſem-
per indicabit qualitatem quæ in conſtitutione tunicæ arteriæ eſt. Apparet igitur talis pulſus ex
phlegmonis vel obſtructionibus vel repletionibus vel tenſionibus neruoſarum partium, vel ex
ſcirrhis non ſolum neruoſarum partium, ſed & aliarum ſi principes ſint. etenim iecur & ven-
B triculus & lien & vterus talem efficiunt pulſum, vbi ſcirrhum contraxerint: fit etiam & pro-
pter validam refrigerationem & ſiccitatem. Et vbi ſanè tibi in primo ingreſſu pulſus videatur ta-
lem occurſus mollitiem non habere, qualem dum ſecundum naturam eſt habet: aliquem ex præ-
dictis affectibus in homine eſſe exiſtima. Diſcernes autem qui nam ſit, tum ex alijs ſymptomati-
bus, tum ex cauſis quæ præceſſerunt, qualis eſt frigidus potus præter conſuetudinem, vel diutur-
na in aqua frigida mora,vel in aeri tale,ac præſertim non prius rarefacto corpore. Sed,& quidam,
vbi ſeruum manu percuſſiſſet, ac medij digiti tendonem, qui ad primum articulum eſt, contudiſ-
ſet, ex aliarum cauſarum concurſu febricitauit. ego verò, vbi eius pulſum aperte indicare tenſam
eſſe arteriam inueniſſem, manumq; lana circumuolutam conſpexiſſem, quidnam eſſet in ipſa, in-
terrogaui: ipſe verò nullam dixit rem in hoc ipſi ineſſe: percuſſus enim ex eo quòd quendam fe-
riiſſet, ceratum ſibi familiare impoſuiſſe. ego igitur nullam aliam cauſam inueniens tenſionis
ipſius pulſus,iuſſi vt curationem digiti immutaret,atque ea,quæ ad tales neruorum affectus conue-
nit,vteretur. at vir ille,neglecto meo conſilio, nocte ſequenti conuulſus eſt.[d] Phreniticis quoque,
& pleuriticis,& quibus ſeptum tranſuerſum phlegmone laborat,durus pulſus apparet, tenſam eſſe D 4.de cau.p. c.14.p.102 a b & 4.de p̄cogn. ex p. c. 5.p. 120 c.
arteriam indicans. quare vbi ambigua ſit horum affectuum adhuc incipientium dignotio,non par-
C uam ex talibus pulſibus portionem ad eos dignoſcendos habebis. Si verò ad diutius iam ægrotan-
tem accedas,cum primum introductus es,ſi pulſus ipſius durus tibi videatur,obſerua lienis phleg-
monen ſcirrhum iam contrahere:[e] indicabit autem ipſam & color faciei: ſicuti ſi & iecur aliquo
tali morbo ſit affectum. proprius.n. ex vtriſq; viſceribus gignitur color, qui homini in arte verſa- E 1.de p̄cog. ex p.c.4.p.107 f g.
to aperte indicat, vtrum eorum affectum ſit. Sed in præſenti non eſt de hoc ſermo. Quæcunque
enim ex pulſu ad præcognitionem ſunt vtilia,hæc nunc percurrere nobis eſt propoſitum.[f] Si igi-
tur laborantem inuiſas non prius à te viſum,qui in febrili morbo conſtitutus ſit ſine ſuperioris prin- F ibidem.
cipij affectu,cum autem redieris,pulſus appareat durus:hic certe,dum tu abfuiſti,aquam frigidam
potauit, vel autumnalem aliquem fructum refrigerantem ingeſſit.Atque hæc quidem fieri ſolere
ſcito: Vehementem verò cum inuenias & æqualem & magnum pulſum,ſimulq; arteriæ tunicam
ſecundum naturam habere: maximum hoc ſignum ad laborantis ſalutem ſit. Nam celeritas vel
tarditas in iis qui ita habent, nihil effatu dignum nunc indicabit ad ſalutem vel mortem. Verum
celeritatem quidem ex caliditate maiore fieri comperies:tarditatem autem,ex refrigeratione. Atq;
hæc quidem per febrilem morbum in prædicto pulſu fieri non poſſunt. Celeritas autem frequen-
tiſſime fit, ac magna ex parte in febribus periculo prorſus vacantibus, ex quibus ſunt & legitimæ
D tertianæ. magni enim ſunt in his pulſus & celeres in paroxyſmorum vigore, hocq; fit ob calidita-
tis copiam. Dictum autem eſt in[g] tertio de dignotione pulſuum & in primis partibus[h] ſecundi, de G cap.1
celeritatis dignotione: Vbi oſtendi eos errare, qui diaſtoles magnitudinem non conſiderantes, ex H cap.1
ſolo motionis tempore aliquid de tarditate vel celeritate pulſuum pronunciant.non enim abſolute
pulſus qui fit dum in minori tempore arteria dilatatur,eo ocior eſt qui efficitur dum in maiori tem-
pore arteria dilatatur. fieri enim poteſt, vt in breuiſſima diaſtole,licet non celeriter moueatur arte-
ria, breuis temporis fiat pulſus: ſicuti rurſus in maxima quidem diaſtole ſed celeriter arteria ſe mo-
uente,multi temporis. Satius igitur dixi eſſe,vt motionis ῥοῖζον, hoc eſt impetum, non quantita-
tem temporis totius diaſtoles attendamus.Ac celer quidem ex caliditatis copia fit, valida nimirum
exiſtente facultate: tardus autem,ex refrigeratione. Et vbi ſanè tardus ſimul & paruus & tenoris
vacuus pulſus ſit,propè ad mortem veniunt. At in omnibus quæ ita dicuntur,memento eius dif-
ferentiæ quæ in ætatibus eſt. Non enim ſolum puerilis phlebopalia hoc eſt venarum ſaltus, ſeni-
mala eſt: ſed etiam ſenilis, puero. Decem igitur temporum (quemadmodum[i] Herophilus me- I Vide ſupra c.12
tiebatur ipſos pulſus) ſi puerulo fiat aliquando ſpatium illud, quod inter duas eſt percuſſiones,
refrigerationis extremæ, & ob id etiam extinctionis, eſt ſignum: ſicuti rurſus, ſi ſeni puerulorum
pulſus,in quo tempus diaſtoles tempori ſyſtoles eſt æquale,accenſam eſſe naturam ſignificat. Sed
hoc certe nunquam vidi: In puerulo autem ſæpe talis viſus eſt pulſus. Sanè ſenis pulſus, vbi ita
celer fiat, vt tempus, quod inter duas eſt percuſſiones, decuplo ſit maius tempore percuſſionis, eſt

quidem & hoc rarum: Verum non vlterius adhuc procedit: prius enim moritur. ad hoc autem per- E
ueniens, ad eum quidem pulsum accedit, qui ætatis laborantis proprius est: deinceps autem ad rariorem. Quo in loco quædam etiam deceptio oritur ijs, qui circa pulsus non sunt exercitati. Quando à caliditate permulta, in celeritatẽ immoderatã (quatenus ad ętatẽ spectat) pulsus puenerit, corde in tali affectione adeo exiccato, vt & lęthalem intemperiem habeat: necesse est hanc ipsam caliditatem extingui vnà cum ea quæ secundum naturam est. Iure ergo hoc tempore tardior ipse pulsus fit. Ac aliquis, (vt dicebam) opinabitur ipsum ad naturalem statum redire: quamuis ad mortiferam refrigerationem iter habeat, non ad senilem temperaturam. At certe distinguere pulsus qui ad naturalem statum redeunt, ab ijs qui ad interitum tendũt, haud difficile est. languidior enim priore semper magis ac magis, efficitur pulsus eorum, qui perniciose se habent. Et huic præcipue notæ mentem adhibe in ambiguis omnibus affectionibus, non tres aut quatuor solas arteriæ diastolas considerans, sed, vbi in tot diastolis languidus fuerit, alias expectans. cõspicitur enim interdum quintus vel sextus post ipsas tenore præditus. quod cùm inueneris, scito facultatem non ex sua ipsius ratione infirmam esse, sed à multitudine vel obstructione vel compressione vel aliqua omnino angustia vel grauitate prohiberi ne valide moueatur: quemadmodum accidit fortibus hominibus, vbi vel à vinculis impediantur, vel ab oneris magnitudine grauentur. Et vbi vnam illam diastolen, tum tenore F
præditam tum altam faciat, scito tunc naturam ad noxiorum humorum excretionem excitari. Cũ ergo satis fortis quintus vel sextus intercurrat pulsus vnà cum signis concoctionis per vrinas apparentibus: poterit seruari homo: si verò sine concoctione natura ad excretionem impetum fecerit,

A 4. de cau. p. c. 12. p. 101. f g

morietur dum iudicatur. [a] In peripneumonijs autem præcipue tales videntur pulsus. dico sanè non secundum eam solum inæqualitatem quæ in vehementia & languiditate, sed & secundum eã quæ in magnitudine & paruitate, celeritate & tarditate conspicitur. Dandumq; est ipsis multum oxymelitis, quod acidiori sit temperamento, vnà cum alijs quæcunq; febrem minime accendendo, crassitudinem incidunt humorum. Cùm enim arteriæ quæ cordi vicinæ sunt, ab huiusmodi humoribus obstruantur, pulsus efficiunt inæquales non ea solum inæqualitate quam systematicam. i. congregatiuam vocant, sed ea etiam quæ in vna est diastole: de qua dictum quidem iam & supra est: sed & nunc quoq; vobis ipsius mentionem faciemus: Sicuti sanè, dum sermo nobis erat de pulsibus, qui inuasionibus febrilium paroxysmorum & incrementis assident, mentionem etiam earum inæqualitatum fecimus, quæcunq; sæpenumero in talibus temporibus fiunt secundum magnitudinem & paruitatem, celeritatem & tarditatem, vehementiam & languiditatem.

De pulsu Vibroso, Dicroto, Vndoso, Vermiculante, Caprizante, & Formicante. CAP. 22. G

B 1. de diff. p. c. 22. p. 61. f & 2. de pcog. ex p. c. 6. p. 111. f

DIfferentia [b] autem pulsuum propter arteriæ tunicam eueniens, secundum quam mollis & durus pulsus inueniuntur, in neutro genere inæqualitatis apparet. dico autem neutrum, tum id quod in collectione multorum deinceps pulsuum conspicitur, tum id quod in vno solum pulsu: Verum tamen propter tunicam induratam fit quædam inæqualitas in diuersis arteriæ particulis, quando tum vsus generationis pulsuum vrgeat, tum facultas robusta sit. dum enim ipsa cogitur dilatare arteriæ tunicam quæ dura sit, vibrosus [c] efficitur pulsus. hic autem ipse fit quandoq; etiam dicrotus, [d] quando ea arteriæ pars quæ apparet, (quippe quæ ab incumbentibus corporibus non grauetur) in altitudinem eleuata prius fuerit, ab ijs autem quæ ab vtroq; ipsius latere sitæ sunt, in itinere tardantibus, retrahatur rursus intro propter tunicæ duriciem: postea rursus simul eleuetur. Ideóque in ijs præcipue fieri conspicitur talis pulsus, in quibus prolixitas contracta est: cum verò longa ipsa est, dicrotus pulsus nunquam visus est: quemadmodum neque vibrosus, vbi breuis ipsa est. Etenim vibrosus similis est iaculorum & virgarum vibratui, cum per exiguas particulas arteria ita mouetur. subiicitur autem pulsus vibrosus vel quatuor digitis vel omnino tribus. quando autem vnus, vel duo tantum digiti motionem sentiunt, tunc inæqualitas partium arteriæ, quæ vtrinq; sunt, latet. præter hoc etiam euenit, vt pars quæ prius attollebatur, à grauantibus H
non reuellatur. omnes enim simili modo expositæ sunt, omnes simili modo liberatæ sunt à grauitate incumbentium corporum. Cum ergo hic pulsus & robur facultatis & copiam caliditatis indicet, iure aliquando crisim futuram nunciat. & quò magis vtiq; fuerit vibrosus, eò etiam magis crisim sperato: Vtrum autem bonam vel malam (semper enim huius esto memor) ex tractatione de crisibus addisces. Principalissimum autem in ipsis, est concoctio morbificorum humorum in febrilibus morbis. etenim & huius etiam perpetuo esto memor. quandoquidem ad superioris principij morbos concoctio humorum qui sunt in venis, non magnopere conducit. Periculum sanè quod ex ipsis imminet, quo modo præcognoscere oporteat, tum in commentarijs in prognosticum: tum in ijs quos de crisibus scripsimus, habes. Ex pulsibus autem tantum vtilitatis ad eorum morborum tum dignotionem tum præcognitionem, quantum ex duro & molli, capi potest. dictumq; a me superius de ipsis est. Est autem quidam vibroso pulsui, secundum quidem eam inæqualitatem quæ in diuersis particulis versatur, simillimus: contrarius autem secundum tunicæ qualitatem: vibrosus enim, durus est: ille verò, non durus: immo & eo etiam ipso qui secundum naturam est, mollior existit. nominamus autem ipsum, [e] vndosum, propterea quòd vndis similem habet inæqualitatem. Apparet autem interdum quidem tenore præditus moderate: interdum verò inter tenore præditos & imbecillos, medius. Dictum verò est, quòd εὔτονον. i. tenore præditum pulsum, σφοδρὸν. i. vehemẽtem nominamus, superiores sequuti: quemadmodum & ἄτονον. i. tenoris

C 2. de cau. p. ca. 6. p. 52. g 2. de pcog. ex p. c 6. p. 111. f & 3. de pcog. ex p. c. 4. p. 115. h
D in eisdem locis.
E de p ad Tyr. c. 8 p. 45 g 1. de diff. p. c. 26. p. 51. h 2. de cau. p. c 8. p. 93. c. 1. de pcog. ex p c. 8 & 9. p. 112 g

A ris vacuum, ἀμυδρὸν.i. languidum. Hic igitur pulsus, [a] vndosus inquam, sudorem vt plurimum nunciat: ac tanto magis, quanto mollior quidem fuerit, non tamen tenoris vacuus. Si verò ipsi intercurrat altus, firmissimum habebis sudoris signum. Semper enim hic aliquam excretionem significat: cum vndoso quidem vel absolute magno non tamen duro, criticorum sudorum: cum vibroso autem, vel absolute duro, menstruorum potius, vel eruptionis sanguinis è naribus, vel per hæmorrhoidas, vel aluo exturbata. quænam verò excretionum futura sit, ex ijs, quę in libris de crisibus scripta sunt, discerne. Quando autem vndosus hic pulsus, languidus fuerit, vermiculans fit, nomenclaturam hanc adeptus à similitudine, quam cum gressu vermis habet. [b] Tres enim hos pulsus superiores medici ab animalibus denominarunt, caprizantem, vermiculantem, & formicantem, ob motionis similitudinem ita appellationem imponentes. Sed de caprizante quidem in fine [c] sermonis ostendetur. De vermiculante verò mox dicetur, propterea quòd minor quidem est vndoso, languidus autem semper: & propter hoc facile transit in formicantem vires summopere imbecillas esse indicantem: quemadmodum & ille qui in priori arteriæ particula priorem motionem habet, quæ tanquam bestiolæ perreptantis esse videatur. verum huic nullum proprium ac peculiare nomen positum est. fit igitur ipse imbecilla existente facultate: ac nisi prius ea roboretur, transit facile in for-
B micantem, omnium pulsuum languidissimum & minimum, ideoq́; etiam pessimum: vt qui imbecillitatem facultatis propriam indicet, non ob copiam grauantem, vel compressionem, vel obstructionem. Esto autem tibi maximum indicium ad discernendum, quando facultas præ compressione vel obstructione vel copia non possit arteriam in magnitudinem eleuare, ipsa scilicet secundum æqualitatem & inæqualitatem differentia. nam vbi ipsa ob propriam rationem infirma est, pulsus ipse æqualis permanet per omnes deinceps diastolas: vbi verò ab alia causa impeditur quin motu secundum naturam moueatur, motio inæqualis fit. Sanè vermiculans, & multo magis formicans, nunquam visi sunt collectiua inæqualitate inæquales ob propriam imbecillitatem facultatis fieri: quemadmodum certe & qui imaginem refert bestiolæ perreptantis: qualē pulsum apparere oportebat, si, qui à corde immittitur spiritus, dum per arterias fertur, causa fuisset diastoles. Ostensum autem est facultatis, non materiæ spirituosæ, à corde per arteriarum tunicas distributionem fieri. & huius omnes dum participes fiunt, eodem modo, quo cor, se ipsas dilatare: trahentes vndequaq; vnde vtiq; possunt, quod ipsarum diastolen sit repleturum. [d] Vt Erasistratus autem dicebat, pulsus fit cum spiritus qui à corde immittitur, per arteriarum cauitates fertur. Cum autem pulsus secundum diastoles quantitatem sint septem & viginti: vnus ex ipsis, qui vtiq; minimus sit secundum tres di-
C mensiones, formicans nominatur: Huic autem accidit, vt & languidissimus omnium pulsuum sit, ob idq; ipsum minimus: & quia minimus est, iccirco etiam frequentissimus efficitur. Cum enim, facultas extreme inualida sit, minima secundum tres dimensiones diastole fit, ipsius nimirum longitudine, latitudine, & profunditate in minimum contractis. Dicta etiam est causa, propter quam pulsus paruos vt plurimum crebritas comitetur, nimirum ob instrumentorum defectum, habita ratione ad facultatem & vsum. [e] Quemadmodum autem in paruo pulsu non exigua secundum magis & minus existit differentia: ita etiam & in alijs sex & viginti, de quibus paulo inferius dicetur.

A 1. de p̄ cogn. ex p. c. 9 p. 112 h de cris. c. vlti mo p. 144. d

B de his oībus pulsibus vide libro, d̄ p. ad tyr. c. 7. & 8. p. 43 b & c. 11. p. 44. g. Et 1. de diff. p. c. 26. 27. 28. 29 p. 51. & 52. & 2. de cau. p. c. 8 p. 93. b c diffuse. & 1. de p̄cogn. ex p. c. 8. & 9 p. 113.

C capite 33. in fine.

D lib. 4. de dif. p. c. 17. diffuse. & 2. de cau. p. c. 8. p. 93. c

E 1. de cau. p. c. 11. p. 90. diffuse

F de his pulsibus vide 1. de diff. p. c. 11. p. 49. d 2. de c. p. c. 9. p. 93. e 2. d̄ p̄cog. ex p. c. 10. p. 113. b d.

[f] *De pulsibus qui in vna diastole in diuersis tamen arteriæ partibus inæqualitatem habent, vt Myuris, Myuris recurrentibus, Myuris deficientibus, Deficientibus recurrentibus.* CAP. 23.

NVnc autem addamus pulsus qui in vna diastole sed in differentibus arteriæ particulis inæqualitatem habent: inter quos sunt & qui myuri (quasi muricaudas seu soricicaudas dixeris, alij decurtatos vertunt) vocantur, in parte quidem quæ cordi propinquior est, diastolen in tumorem eleuatam facientes: in longinquis autem, imminutam: ita vt tribus iniectis ipsi digitis, quanto primi digiti ad secundum motio minor apparet & latitudine & profunditate, tanto huius ad
D tertium: nimirum quòd tenor facultatis arteriam mouentis, quam cor vniuersis ipsis suppeditat, exoluatur. Interdum autem similiter quidem occurrit iniectis digitis, pulsus: verum secunda motio languidior quàm prima apparet, & post ipsam tertia rursus languidior quàm secunda: deinde quarta & quinta & vniuersæ consequentes detrahunt, quousque ad absolutam immobilitatem, vt ad nostrum sensum, peruenerint: Deinde digitis sublatis, paruaq; intermissione facta iterum impositis, motio sensu percipitur. Interdum autem & sine digitorum sublatione, redit iterum motio, ita vt sensibilis fiat. Contingunt autem & talia circa pulsus ob facultatis infirmitatem, quæ iniectionem digitorum non ferat, sed tanquam ab onere & vincatur & concidat. Quapropter & modestissime tunc tangere debes, ex infernis potius arteriæ partibus digitos iniiciens, manumq́; laborantis conuertens. Si verò rursus superficietenus admodum tangas, secundum alterum modum motionem non senties, ob paruitatem diastoles. Accurate igitur te mentem adhibere tunc oportet quantitati diastoles, quam in digitorum applicatione inuenisti. atque ita alternatim, interdum quidem remittere ac leuare oportet paululum, interdum verò comprimere: quandoquidem recta talium pulsuum dignotio in exquisita applicandorum digitorum symmetria consistit: propterea ꝙ ea quidem attrectatio quæ superficiaria est, nondum dignoscat arteriæ diastolen, q̄n exigua fiat: ea verò quæ hac violentior est, obscuret absoluteq; perdat dignotionem motionis. Nonnulli talium pulsuum q̄n perdunt̄ diastole paulatim imminuta, rursus redeunt, vocamusq; myuros παλινδρομοῦντας. i. recurrentes. Si igitur, ad extremam breuitatē motionis perducti, rursus ipsam auxerint,

hoc ipſum nunc dictum nomen habent, myuri recurrentes: Si verò ad perfectam immobilitatem E redacti, illic ſteterint, nec amplius ſenſibilem motionem fecerint: tales, ἐκλείποντας: i. deficientes nominamus. Si autem & poſt immobilitatem rurſus inceperint iterũ moueri, & hos nominamus deficientes recurrentes: conſtat autem omnes tales pulſus fieri ob imbecillitatem facultatis, quę interdũ quidem ipſa ſola ex propria ratione infirma ſit, interdum verò & ab aliquam multitudinem vel cõpreſſionem vel obſtructionem arteriarum cordi vicinarum: ita vt mixta efficiatur affectio. Siq; nõ omnino pulſus in ipſis languidus, & paruus factus eſſet, manifeſte vtiq; appareret inæqualitas in vna diaſtole. nunc autem non apparet, ob humilitatem motionis, quam facit in diaſtole arteria. ideo que frequentes vt plurimum ſunt tales pulſus ſecundum illud genus frequentiæ, quod ijs, qui inſenſibilem habent ſyſtolem, apparet.[a] Dupliciter enim diximus fieri & dici frequentem ipſum pulſum: vel vbi primas ſyſtoles partes nos ſentimus, vel vbi nullo modo ipſa ſenſibilis eſt. Si igitur primas ſyſtoles partes ſentimus: tempus quod eſt inter finem diaſtoles & principium ſyſtoles, rarum vel frequentem facit pulſum.[b] Quoniam autem & tenoris quid & magnitudinis diaſtoles habere oportet arteriam, quò primas ſyſtoles partes ſentiamus: impoſſibile eſt in languidis paruiſq; pulſibus ipſam nos vnquam ſentire: quare in his tempus internæ quietis indignoſcibile erit. Et propter hoc, totum illud quod conſtat ex hoc, & eo quod eſt ſyſtoles, & quietis quę eſt poſt ipſam, & prima- F rum partium ſenſibilis diaſtoles, inſenſibile exiſtens, vel frequentem vel rarum efficit pulſum.[c] Sed de raro ac frequenti pulſu ſecundum quantitatem externæ quietis, iam in ijs quæ ſuperius ſcripta ſunt, oſtenſum eſt. De nunc autem dicto frequenti & raro, dicere iam tempus eſt, rememorantibus prius nobis ea quæ in tractatione de cauſis pulſuum oſtenſa ſunt.[d] nam cauſam, vt quiſpiam dicat, ſynecticam id eſt contentiuam frequentiæ pulſuum oſtendimus eſſe defectum diaſtoles: propterea quòd, vbi magnus ſit vſus actionis, hoc completo, arteria moderato quieſcit tempore: non completo autem vſu, cogitur ob diaſtoles defectum, ſecundam motionem maturius incipere. Quoniam igitur in paruis admodum pulſibus incompletus redditur vſus diaſtoles, quantum deeſt, id natura explere coacta, ſecundam motionem maturius incipit. Quanto autem tempus quod eſt inter diaſtolas, redditur breuius, tanto frequentior pulſus ipſe apparet. Deficiens autem redditur vſus diaſtoles in paruis pulſibus, ob paruitatem. Et hoc ex neceſſitate ſequitur perpetuo: non, quemadmodum in magnis, quandoq;. Copiam enim caloris in his eſſe oportet, vel abſumptionem vitalis ſpiritus, vt frequens fiat pulſus. qua ratione rurſus, in quibus ſenſibilis eſt ipſa arteriæ ſyſtole, tempus inter ſenſibilem finem receſſionis, & principium diaſtoles, breue redditur. Atque hoc quidem tempus contrahitur, natura ad diaſtolen properante, vbi opus eſt arterijs, vt aerem externum co- G pioſiorem attrahant. & hoc fit, vt dixi, ob caloris copiam, vel ob ſpiritus abſumptionem. Alterum autem tempus, quod eſt externæ quietis, per illas affectiones abbreuiatur, in quibus natura feſtinat fuliginoſa & fumoſa excrementa in arterijs collecta euacuare.[e] Et propter hoc in ijs quæ ſuperius ſcripta ſunt, firmiſſimum dixi eſſe ſignum inuaſionis paroxyſmorum febrilium ex putredine humorum euenientium, breuis quidem temporis eſſe externam quietem, velociorem autem eſſe motionem ſyſtoles.

A 1. de diff. p. c. 78. p. 48.

B 1. de dig. p. c. 5. p. 72. ef diffuſe.

C ſupra c. 6. diffuſe.

D lib. 1. c. 5. p. 87. f.

E ſupra c. 13. diffuſe.

De pulſu Innuente Circumnuenteue. CAP. 24.

AC de raritate quidem & frequentia pulſuum hæc ſint ſatis. Ad eos verò, qui paulo ante dictis pulſibus ſunt congeneres, redeamus. Quidam ſanè eſt, qui altius habet medium, ſi longitudinem ſpectes: ea verò, quæ ab vtraq; ipſius parte ſunt, humiliora.[f] vocamuſq; ipſum ἐπινενευκότα. i. innuentem & περινενευκότα. i. circumnuentem. Videtur autem hic pulſus ex imbecillibus facultatibus gigni, quando corporis conſtructio talis ſit natura, vt pauca quidem cutis eaq; leuis, medio longitudinis arteriæ incumbat: quæ verò ab vtraq; ipſius parte ſunt, ſecundum longitudinem ex ſupernis & infernis partibus grauentur. Ob hoc enim ipſum et craſſorum pulſus, longitudine breuis conſpicitur, quamuis robuſtus ſit: gracilium autem longus, quamuis imbecillior exiſtat.

F 2. de cau. p. c. 10. p. 93. f 2. de ꝓcogn. ex p. c. 11. p. 111. h

[g] *De vigintiſeptem pulſibus qui ſupra in tabella deſcripti ſunt.* CAP. 25. H

AC quodam modo iam rurſus oratio ad id quod paulo ante reiecimus, venit, hoc eſt, ad ſeptem & viginti pulſus in tabella deſcriptos: quorum generatio tanquam ex elemẽtis eſt ex nouem pulſibus: quorum tres ſecundum longitudinem arteriæ cõſiderantur, tres, ſecundum latitudinem, & tres alij ſecundum profunditatem. Ex horum enim inter ſe commiſtione vniuerſæ coniugationes oriuntur pulſuum ſeptem & viginti: quorum vna eſt ſecundum longitudinem, de qua nuper dicere inceperamus, oſtendentes ipſam apparere ob differentiam tum corporis in craſſitie & tenuitate, tum facultatis in robore & imbecilitate, tum tertio caliditatis in multitudine & paucitate. Si verò in duo capita ſermonem reducere velis: ob maiorem vel minorem diaſtolen quæ ſecundum circulum arteriæ fiat: & ob tenuitatem & craſſitiem corporis. Quatenus enim ad ipſam rei naturam attinet, omnium pulſus fiunt ſecundum longitudinem æquales: niſi ſi quando iam morientium refrigerati ſint artus: videntur autem non eſſe æquales, ob corporum arteriis incumbentium inæqualitatem.[h] Eorum igitur qui diuturnis in morbis contabuerunt, arteria quæ ſecundum ſpinam eſt, pulſare conſpicitur, ſi manus ſuper cutim hypochondrij iniiciatur: ac magis etiam hoc ijs, qui natura ſunt graciles, accidit: & multò ſanè magis, vbi febricitauerint, vel vinum biberint: propterea quòd eo tempore diaſtole ipſis in magnitudinem attollatur. E contra autem craſſis, quamuis fortes facultate ſint, & præcalidi, breuis tamen fit pulſus ſecundum arteriæ longitudinem.

G de horũ pulſuum generatione diffuſe tradit Gal 1, de ꝓcog. ex p. c. 3. p. 106.

H 1. de dign. p. c. 8. p. 73. g

A tudinem. quare gracilitas corporis maxime aliorum omnium ad pulſus longitudinem confert: ſecunda poſt hanc, fortitudo facultatis: tertia, caliditas. Contraria autem horum contrarium faciunt pulſum, quem dixi vocari breuem. Anguſtus autem pulſus fit ob anguſtiam circumpoſitarum regionum arteriæ, imbecillitatemq́; facultatis, & refrigerationem, inſtrumentiq́; duritiem, & cutis rugoſitatem ac craſſitiem. Altus autem ob contraria, robur facultatis, caliditatem multam, inſtrī mollitiem, cutis tenuitatem & tenſionem. Patet autem ex dictis, ꝙ decimiquarti pulſus in tabella deſcripti, qui & longitudinem & latitudinem & profunditatem habet moderatam, vel oīa ſm naturā ſunt: vel & aliqua ex ſubcontrarijs miſtio in mediam conſtitutionem ducit diaſtolen: contingit.n. laboranti tanto facultatem imbecilliorem eſſe aliquo tempore, quāto etiam fuerit habitu corporis graciliore. Ita vt quantum pulſus in breuitatem peruenit, ob imbecillitatem facultatis: tm̄ ex gracilitate ei addatur. poſſibile eſt etiam, vt quātum his defecit, tm̄ ob caliditatis copiam reficiatur. Rurſus autem per contraria, viribus robuſtioribus redditis, quantum in longitudinem increuit pulſus, tm̄ etiam ob carnis copiam de eo detrahatur: poſſibile etiam eſt, vt qui in longitudinem, quatenus ad alias cauſas, auctus eſt, breuior euaſerit ob refrigerationem. In his autem conſiderationibus aliqua ēt ratio duritiei tunicæ habenda eſt. Sed ſi, quantum ad hoc, ſm naturam ſe habeat, nec ad corpulentiam vel gracilitatem videatur mutatio facta eſſe: neq; in languiditatem & vehementiā conuerſio aliqua, ſed in his ſm naturam ſe habeat: ſi moderatus videtur ſecundum longitudinem & profunditatem & latitudinem, indicabit tibi neq; caliditatem eſſe copioſam in corpore, neq; abſumptionem ſpiritus animalis. Atq; hæc quidem & ex eo ꝙ nullam validam actionem laborans obierit, dignoſcere facillimum eſt. In voluntarijs.n. motionibus abſumitur ſpiritus. Caliditatem autem in profundo corporis auctam, ſi cætera omnia moderate ſe habeant, ex pulſu ſolo præcognoſcere potes. Reſpirationis.n. mutatio non fit manifeſta in talibus affectionibus, in quibus parum plus caliditatis ſm naturam in corde collectum eſt, alijs eodem modo ſe habentibus. Sed mentem hoc in loco adhibere oportet magnitudini & celeritati pulſus. primum.n. in magnitudinem creſcit, vbi tunica arteriæ vel mollior ſit q̃ ſtatus ſm naturam ferat, vel moderata: poſtea verò in celeritatem, aucta caliditate. Vbi verò præ duritie tunica arteriæ in magnitudinem notabilem non poſſit diſtēdi, tunc & incremētum pulſus in celeritatem, maturius fit. etenim vſus generationis pulſuum auctus, quouſq; magnitudo diaſtoles ſufficiens ipſi ſit, nihil penitus ſenſibile, vel omnino parum, motionem in celeritatem alterat: Vbi verò maioris diaſtoles vſus requiratur, non poſſit autem tunica arteriæ extendi, ob duritiem, tunc celeritati multa acceſſio fit: Vbi autem nec hoc ſatis ſit, vibroſus

B (beside "pulentiam vel gracilitatem")

C efficitur pulſus, permanente nimirum facultate robuſta.

Cur quandoque in pulſu magnum factum eſſe videatur incrementum in latitudinem aut altitudinem, cum tamen breuiſſimum re vera factum ſit. CAP. 26.

AC oēs quidem in tabella deſcriptos pulſus ſingillatim percurrere longum iam eſſet, at methodum in ipſis p̄ſcribere cum exercitatione præſtiterit. quod ſanè & in primo [a] de p̄cognitione ex pulſibus feci. Ante q̃ autem ad hanc accedam, melius eſt de ipſis ſtatuiſſe, aliq̄n breuiſſimum quidem incrementum vel in latitudinem vel in altitudinem vel in contraria fieri, multum tamen apparere, [b] quia nos pulſum qui nunc apparet, cum eo qui prius erat, comparamus. Hoc ergo & in criſibus euenire conſpicit, vbi poſt pulſum, qui altus apparuerit, ſudoribus multis eruptis, in contrariam ideam mutatio fiat, appareatq; humilis vnà & latus ipſe pulſus. quapropter & à quibuſdā medicis ſcriptum eſt latum pulſum conſpici ſæpenumero in recens iudicatis. ipſe.n. latior apparet in ijs qui, vt dictum eſt, iudicati ſunt: non tn̄ re vera eo tpe fit latior ſicut apparet: propterea ꝙ prius quidem altitudo aucta eſſet, plus q̃ ſtatus ſm naturam exigeret: at tēpore poſt criſim, ne ea ēt q̃ ſm naturam eſt, amplius ſeruet, ob euacuationem.n. regiones quæ arterijs circumpoſitæ ſunt, laxę euadunt: cū prius ipſas anguſtaſſent. & ob id pulſus vere latior apparet. apparet autē multo latior q̃ re

D vera ſit, altitudine in humilitatē collapſa: tum quia nullo modo in tumorē notabilē attollat̄ diaſtole, tum ēt quia cutis quæ arterijs incumbit, laxa rugoſaq; fiat: quo tempore, ſi conuerſo mēbro in infernis ipſius partibus arteriā ſtatueris, neq; ita amplius humilis vt prius, neq; ita latus, pulſus apparebit. [c] Porro & in hydrope, in quo totus habitus, quēadmodum in mortuis corporibus, intumeſcit (qui ſanè hydrops multum differt à tympania vocato & ab aſcite) pulſus lati apparent: ac præſertim qn̄ arteriam tangimus, membro ſm ſupernam partem, non infernā, collocato. Conſpicit̄ ēt talis qnq; pulſus in lethargicis, qui peſſime affecti ſint: effœminat̄.n. in his ipſe corporis habitus: ita vt ob multā humiditatem & mollitiem laxum ac inconſtās fiat ipſum ēt dorſum arteriæ, haud potens ſe ipſum continere, neque ſublime ſe ſuſtinere, ſicuti dum ſm naturam ſe habebat. In his igit̄, vt dixi, ſi ex infernis partibus membrum tangas, pulſus non amplius tibi latus apparebit. Hoc autē diligenter te animaduertere oportet, definireq; ac conſiderare quo modo figurato membro, applicationem manus feceris. vt plurimum.n. arteriam, quæ ad carpum eſt, tangimus: interdum aūt aliquā ex ijs quæ vel in temporibus ſunt, vel in brachio. Perpēdere præterea oportet ea, quæ p̄ceſſerunt, ac cū ijs, quæ nunc adſunt conferre: inſpicereq; nunqd, p̄pter illa magis immutatus ſit pulſus, q̃ re vera alteratus appareat. His igit̄ tibi in memoria habitis, eorum quæ ſequunt̄, ſermonē faciā.

Exercet methodum præcedenti capite promiſſam in pulſibus ſecundum omnes dimenſiones diaſtoles, & ſecundum omnes corporis arteriæ conſtitutiones conſideratis. CAP. 27.

ESto [d] vt ægrotantis cuiuſdam nunc primum à nobis viſi, pulſus in carpo manus appareat longior:

[a] A cap. 3.

[b] B 2. de cau. p. c. 14. p. 94. c e diffuſe.

[c] C 1. d̄ cauſis p. c. 14. p. 94 f. & 4. de cau p. c. 24. p. 13. e f

[d] D 2. d̄ p̄cog. ex p. c. 3. p. 106 b

gior:ita vt ad ſex vel etiam plurium digitorum iniectionem motio ſit ſenſibilis. Iam ergo cõſtat ne- E
ceſſarium eſſe, hoĩem hunc eſſe gracilem. impoſſibile. n. eſt, bene carnoſo exiſtente corpore, tã lon-
gum fieri pulſum. Deinceps igit̃ cõſidera cõſtitutionem tunicę arteriæ, ad ætatẽ habitũq; corporis
ægrotantis reſpiciens. Pulſus. n. qui in puerulis eſt, mollior eſt q̃ qui in adultis: qui in fœminis, q̃ q
in viris: qui in natura mollioribus & albis, q̃ qui in contrarijs. Si igit̃ tibi multo durior q̃ is qui ſm
naturam eſt, pulſus factus eſſe videat̃, tumorem diaſtoles conſiderato: tumorem autẽ nuper nomi-
nabam motionem ſm totius arteriæ circulum, cuius altitudinem & latitudinem cogitatione ſeca-
mus. neq; . n. in arteria, ſicuti in cubicis corporibus, latitudo ab altitudine diſtincta eſt. Cùm autẽ ta
lis ſit ipſe pulſus, oĩno quidẽ neceſſariũ eſt quandã eſſe affectionẽ ex ijs q̃ durum pulſum efficiũt.
A 1. de p̃cogn. ex p. c. 4 p 107. f g. & 1. de diff. feb. c. 7. in fine — [a]Has autẽ affectiones didiciſti, refrigerationem validam, vt corpus arteriæ congelet̃, vel exceden-
tẽ ſiccitatem, quẽadmodum in maraſmis, vel alicuius viſceris ſcirrhum, vel maximã phlegmonen,
vel ſpaſmoſam affectionẽ in aliqua neruoſa particula. Sed & facies ſtatim tibi indicabit nunquid
maraſmus ſit, an quid aliud. cõſentaneum eſt. n. maraſmum vt incurabilẽ eſſe, qñ ob ipſum arteria
tantã acquiſierit ſiccitatẽ. Cauos igit̃ inſpicies oculos eorum qui ita ſe hñt: vt in orbem emineant
oſſa, q̃ ipſorum tunicas circunſcribunt. & quæcunq; alia in libro de maraſmo didiciſti. Sed & eos
qui ita affecti ſunt, anteq̃ pulſus tãgas, dignoſcere tibi licet vel ex ſola facie. Cũ autẽ ipſe nõ videat̃ F
talis, duritiẽ pulſus vt plurimũ quidẽ inuenies ob lienen induratum ortã: iam verò & ꝑpter aliam
quampiã principẽ particulã. quã & tactu prompte cognoſces: ſymptomataq; ẽt comitant̃, q̃ clare
has ab alijs diſtinguunt. Si. n. iecur ad tm̃ ſcirrhũ peruenerit, vt pulſum, qualẽ dixi, efficiat: hydro-
pum ſymptomata in facie iã tibi apparebunt. Si verò venter vel veſica vel inteſtinorum aliqd' pa-
tiant̃, diarrhœę hoc eſt alui profluuia indicabunt: Sicuti ſi diaphragma vel membrana ſuccingens,
ꝓpriæ eorũ ſpirandi difficultates. didiciſti aũt earũ ideas in cõmentarijs de difficultate ſpirandi. Si
verò nihil horũ appareat, conſidera an aliqua adſit ſpaſmoſa affectio. Ac in mulieribus inſpice, an
ſcirrhoſus hic affectus in vtero ſit. Cum aũt nihil tale appareat, refrigeratio valida ac recens vel ex
aquæ frigidæ vel vini potione. in illis. n. arteria vr̃ ſtupefacta circa motũ. Videt̃ aũt i ijs qui ita hñt,
vinũ meracũ exiccare eorũ habitũ: ſicut frigida aqua, congelare. Iam verò & fructus autumnales ta
ctu & facultate frigidi, durũ pulſum efficiunt. At noxæ, quæ ab externis cauſis ꝑueniunt, celeriter
conquieſcunt, ſi nos laborantẽ calefaciamus: & ob id ẽt pulſus vnà quieſcunt. perſeuerant aũt cum
affectionibus quæ in corpore ſunt, ſi ipſæ curatu difficiles ſint. Si ergo longus pulſus vnà & durus
ſit, conſiderationes, vt dictum eſt, facies. Vbi verò moderatus ipſe ſit ſm eam drĩam, quæ eſt in du
ritie & mollitie, tunc inſuper quantitatem diaſtoles conſidera. ſi. n. arteria ſm vtraſq; dimenſiones, G
longitudinẽ inq̃ & altitudinẽ, inſigniter dilatet̃, idq; non ob recens alimentũ, vel vini potionẽ, vel
lauacrum, vel aliquã aliã motionẽ euenerit, conſtat certe hoĩem febricitare. Si verò & celeritas &
frequentia vnà cũ tali vehemẽtia adſit, patet maiorem ẽt eſſe febrẽ. Si aũt ſm altitudinẽ & latitudi-
nẽ moderatus ſit ipſe pulſus, & p̃ter celeritatem ſit ẽt ſatis frequens, multã quidem eſſe indicat cali
ditatẽ, imbecillã aũt facultatẽ. ſi. n. eſſet valida, magnitudo vtiq; pulſibus ineſſet. Sed & ꝑpter hoc
ipſum, velox ſatis fit & frequens, ꝑpterea ꝙ vſus ob diaſtoles paruitatẽ non complet̃. Talis autem
pulſus, languidus tibi oĩno apparebit: Propriũ. n. inſeparabile hoc ſignũ in pulſibus eſt infirmæ fa-
cultatis: vt iã cætera oĩa, q̃ facultatis imbecillitatẽ vel robur ſignificãt, ex abundãtia conſiderent̃: q p
pe ad exquiſitã ſciam ſpeculationis pulſuũ ſunt vtilia, cõprobata cõprobãtiaq; p̃cognitionẽ q̃ ex lã
guidis & vehementibus pulſibus fit. Dictũ aũt eſt ſuperius, ꝙ ob medicorũ cõſuetudinẽ, vehemẽ-
tes hoc eſt σφοδροὺς noĩo pulſus, eos q εὔτονοι. i. tenore p̃diti, ſunt: lãguidos aũt hoc eſt ἀμυδροὺς, eos q
ἄτονοι. i. tenoris ſunt vacui. Age. n. cuipiam qui in carnis incremẽto moderate ſe habeat, pulſus ap-
pareat moderatus ſm magnitudinẽ: tunica ẽt ipſa arteriæ moderate ſe hñte in differentia quæ eſt
ſm duritiem & mollitiẽ, q̃ cõi noĩe vocat̃ conſtitutio arteriæ: in tali pulſu virtutẽ valere oĩno dices,
anteq̃ noſcas qũo in vehementia ſe habeat. neque. n. ſanè ſm oẽm tactus iniectionem, ſtatim vehe- H
mẽs dignoſcitur pulſus: ſed ſolũ, cum arteriã comprimimus. Superficiaria. n. attrectatio exquiſite
quidem dignoſcit magnitudinẽ: at nullo modo vehementiã. Si verò cõpreſſerimus, aperte quidẽ
vehementia apparet: quẽadmodum ſanè & languiditas: apparet aũt vnà & ipſa magnitudo. Cum
. n. aſcendere in altitudinem prohibeat̃ arteria ob cõpreſſionem: ſimul quidẽ tenore p̃ditum facit
occurſum, ſimul verò imaginẽ quandã extenſionis in latitudinem: In quibus indicatio apparet ꝓ-
hibitionis aſcenſus in altitudinem ob compreſſionẽ. Verũ qñ dura fuerit tunica arteriæ, neq; tunc
maxima fit diaſtole. Et pp hoc, cũ fuerit principis viſceris phlegmone, & pp ipſam pulſus durus: ſi
p̃ter hæc, facultas q̃ arterias dilatat, robuſta ſit, vibroſus fit pulſus: Vbi. n. tum vſus diaſtoles auctus
ſit, tũ robur vitali facultati adfuerit, dum violẽter dilatat̃ arteria, vibratio efficit̃. Magna tñ ex parte
in talibus affectionibus non eſt robuſta facultas: immo certe quiſpiã cõtentus eſſe deberet, ſi in cor-
pore ob morbi longitudinem extenuato, facultas vel mediocrẽ tenorẽ haberet. ꝑpter hoc igit̃ neq;
vibroſi ipſis pulſus fiũt. Ijs ſanè qui vinum meracius vel copioſius biberũt, pulſus vibroſi qñq; ap-
parent: ꝙ & facultas roboret̃, & febrilis caliditas augeat̃. Atq; hi quidẽ pulſus, ſæpenumero cõſpi-
ciunt̃: raro verò, qui altitudinem quidẽ ſeruãt vnà cum latitudine, longitudine aũt ſunt breues: ra-
rius aũt ipſis ij, qui & longitudinẽ vnà cũ latitudine cõtrahũt: his adhuc rarius, qui altus vnà & an-
guſtus & breuis ſit: qui in ijs quidẽ, qui dũ ſani erãt longũ habebãt pulſum, ne fieri quidẽ põt: in ijs
aũt q breuẽ, ex multitudine cõſiſtit, valida exiſtẽte facultate. Quare ẽt vt plurimũ inęqualis appa-
ret

A *Grossum Album Non planum.* CAP. 34.

SIt vero vrina colore alba, substantia grossa: in hac potest residere sedimen, quod fit album, sed non planum, id est diuulsum: in talibus enim crudorum succorum copia colligitur, quæ, licet coctionem coloris admittat, substantiæ tamen minime.

Grossum Rubeum Non planum. CAP. 35.

SIt alia grossa, cui inditus sit color rubeus: pallido.n. rufo & flauo ob eas, quas diximus causas, grossum connecti non potest: si igitur rubeo misceatur grossum (id quod sæpius accidit in synochis febribus) signum est cruditatis & in humore & in sedimento, tum quoad substãtiam, tum quo ad colorem vtriusque, humoris scilicet & sedimenti.

Grossum Nigrum Non planum CAP. 36.

SIt vrina alia grossa & nigra: hæc non cocta est, nec colore, nec substantia tam humoris vrinarij, quam sedimenti. Et Hæ quidem sunt Connexiones vrinæ grossæ, quæ remanet grossa.

Mediocris Substantia cum quibus Coloribus esse possit. CAP. 37.

SIt vero vrina, quo ad substantiã, mediocris, cui annectatur color aliquis: hæc alba esse non potest, si.n. alba est, cruda est. Esto tñ appareat vrina mediocris substantiæ, & alba: mirum profe-
B cto erit, quomodo natura mediocrem substantiam faceret, colorem vero non decoqueret, cum illud maioris sit negocij & difficultatis. Mediocre igitur cum albo consistere nõ potest: raro autem cum pallido, nisi abundans humiditas aliũde choleræ aduenerit. Color quoq; rufus aut flauus cum mediocri vrinæ substãtia non potest communionem habere: quod, si aliquando habeat, in illis tamen nihil residet: proinde & has vrinarum cum hypostasi complicationes, vt inanes, omittamus.

Quæ Vrinæ sunt Malæ. CAP. 38.

VIrides, seu liuidæ, nigræ, cruentæ, nimiũ grossæ, rufę supra modũ, impmixtę, rufę simul tenues, carẽtes hypostasi, prauę sunt: fœtidæ, pingues, oleaginæ, & cę, quæ excedunt copiam potus.

Nubeculæ & Hypostases Malæ. CAP. 39.

LIuidæ, nigræ, obscuræ, variæ, diuulsæ, & hæ, quas ante vocauimus crimnodes, sanguinolentę, * biliosæ, & exustæ, phlegmaticæ, & fœtidæ: Vrinę vero, in quibus nihil residet, sunt omnino prauæ. Hæ igitur species vrinarum significant plurimas causas diuersorum morborum, eorumq; augmenta, declinationem, discretionem, concretionem, coctionem, cruditatem, modum insuper periculorum, quæ futura sunt. Considerare autem medicus debet in his omnibus multitudinem & vim causarum ac exuperantiam, quo delictum omne euitetur.

* ζοφώδεις.

C *De Differentijs Vrinarum in Hominibus sanis.* CAP. 40.

IN morbis febrilibus vtilissima est vrinæ indicatio. Qm̃ autem omne, quod est præter naturam, cognoscitur per id, quod est ẽm naturã, idcirco vrinarũ notitia incipere debet ab ijs, quæ secundum naturam se habent. Optima igitur vrina est in ijs hominibus, qui sani sunt, & bonam corporis habitudinem sortiti sunt, subrufa aut subflaua, mediocris crassitiei, tali colore permanens, quasi micta est: hypostasim retinens planam, æqualẽ, albam per omne tẽpus, multitudinẽ autẽ pro mẽsura & ratione potus. In mulieribus tñ vrina secundũ naturã albioris coloris esse debet, quam in viris, habereq; hypostasim maiorẽ. In puerili vero ætate necesse est grossiorẽ esse hypostasim, propter edacitatem puerorum & motus eorũ importunos ac inordinatos. Quando autẽ Hippocrates dicit ‖ hypostasim planã, vult significare non diuulsam, sed continuã: qñ dicit æqualem, vult significare tum eam, quæ per omne tempus similis est sui ita, vt, si vno die sit cocta, postero die non sit cruda: tũ eã, quæ sedimentum & humorẽ vrinarium habet totũ sibi æqualem. In vrina naturali consideranda sunt hec, substantia, color, & ea, quæ humori adhærent, qualis est nubecula, suspensum, & ea, quę in fundo est, hypostasis: quod si aliquid horum in vrina immutatũ fuerit, indiciũ erit cruditatis in venis.

In Prog. cõ. 2. t. 26. 4°. 200. b

Qualis Vrina Optima est in Aegrotantibus. CAP. 41.

D OPtima in ægrotis vrina est ea, quæ simillima est vrinæ sanorum hominũ, subpallida aut subflaua, habens hypostasim albam, planam, ęqualem. Ab hac vero iam deficit, quę supensum habet album, planum, æquale. Adhuc vero magis deficit, quæ nubeculã habet albã, planam, æqualem. In quibus.n. flatus est in profundo grossus & incoctus, si paucus is fuerit, permittit materiam ad matellæ fundum deferri: si vero abundauerit, effert hypostasim ad superficiem summã vrinæ, & facit eam, quam dicunt nubeculam. Quanto igitur flatus præualuerit, & magis dissecuerit, ac magis in altum sustulerit hypostasim, tanto minus cocta dicetur esse vrina. In tertianis tamen exquisitis, & in ephemeris febribus, sola nubecula aut suspensum ad solutionem morbi sępe sufficit: interdum sufficit & solus color vrinæ bonus.

Quòd Non omnis Hypostasis alba Bonum indicet. CAP. 42.

SÆpe autem albus color eorum, quæ in vrina resident, decipit idiotas ita, vt nesciant malam esse hypostasim, quę illis videtur bona: ac è diuerso bonã esse, quæ illis videtur mala. Accidit enim aliqñ, vt albus humor & crudus excernatur simul cũ vrina, ac in imo subsideat, instar bonæ hypostasis: aliqñ affecto hepate, aut renibus pus cũ vrina excernitur, & subsidet, ita vt indoctos decipiat. Sed hoc discernetur primũ per dolorem, qui præcessit in renibus, aut in hepate, aut in aliquo mẽbro alio, quod solet per vrinas expurgari: deinde per fœtorem, quã obtinet pus. Crudus autem humor discernetur à bona hypostasi per inæqualitatem substãtiæ eius, quod inhæret: neq;.n. humor

crudus permanet sibi continuus, sed diuiditur in exiles & minutas partes veluti arenulas, neq; planus est omnino, sicut vera hypostasis. In bonis autem vrinis primũ, quod apparet, est nubecula: deinde facto aliquo descensu apparet id, quod vocatur suspensum: in fine autem {postea quam iã carminata est} subsidet in profundo, facitq; hypostasim, nimirũ cũ iã perfecte cocta fuerit. At in crudis humoribus à principio statim delabitur multitudo non pauca in profundum matellæ, interim & totius vrinæ color est malus: deinde paulatim concocta & extenuata multitudo attollitur in mediũ humoris, facitq; suspensum. Posteaq; vero maximopere extenuata coctaq; fuerit, insidet in superficie humoris vrinarij, faciẽs nubeculã, quę idiotis imponit, vt opinent morbũ labi in deterius. E

F

GALENI DE CRISIBVS LIBRI TRES

Nicolao Leoniceno interprete

Denuo etiam ab Augustino Gadaldino ad optimorum exemplarium Græcorum veritatem multis in locis emendati

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de Temporibus Aegritudinum dignoscendis, siue illa quidem præsentia sint, siue futura: ac Signorum omnium Naturam explicat, quibus vniuersa Iudicationis morborum Prænotio consistit. G

Quid Hoc opere Agendum. CAP. 1.

Siue subitam in morbo mutationem, siue ad meliorem statum inclinationem solam, siue agitationem, quæ eas antecedit, siue omnem morbi solutionem, siue eam tantum, quæ bona sit, Crisim velit quis appellare, non est mihi, nisi obiter, hoc in loco distinguere propositum: sed, quo pacto hæc omnia quispiam optime præcognoscat, percensere institui. Optimum autem prænotionis eorum principium, quod etiam futuri status: sic autem appellatur vehementissimum totius ęgritudinis tempus.

Quot Morbi Tempora: ac Quibus ex rebus perperam à Veteribus seiungebantur. CAP. 2.

Svnt.n.oĩa eius tpa quatuor numero, principiũ, incrementũ, status, & declinatio. Quædã vero ęgritudines ob earũ malignitatẽ, atq; ob ęgrotãtis imbecillitatẽ, statim in tpe incremẽti hoĩem occidunt: sicut & quędam aliæ in ipso statu. An vero ẽt in declinationis tpe aliquis morbus possit occidere, non sine ratione quęsitũ est: sed de hoc, pcedẽte sermone determinabit. Has autẽ quatuor partes quidã ẽt tpa vniuersę ægritudinis appellãt. Eãdem autẽ ob cãm tpa etiam vocãt vlia, vt quę à particularibus differãt, in quę singulæ accessiones diuidũtur. Definiunt autẽ nõ dierum {vel horarum} (vt quispiã existimauerit) numero: neq;.n. fieri põt, vt morbus, qui in quatuor diebus sit finiturus, æqualia habeat tpa partiũ cum eo, qui vsq; ad quadragesimũ diem debeat extẽdi. Et oẽs quidem hucusq; consentiunt. Quõ autẽ iudicare atq; distinguere hmõi tpa oporteat, nõ etiã in hoc oẽs inuicem concordant: sed nõ nulli quidẽ, si anticipent aut subsequant accessiones, considerãt: hi vero ad earũ longitudinẽ respiciũt: alij ad magnitudinẽ, quam etiã vehementiam nominant: quidã & hæc ipsa in remissionibus considerant: deinceps inuicem altercantur: cum liceat, quæ diximus omnia, coniungere, ac præterea, alia, quę dicentur: hac enim via vix quispiam exquisitam faceret constituti temporis coniecturam. Si vero quidpiam ex his indiscussum prætermittatur, tantũ præcognitioni nocebit, quantum vel magnitudinis, vel vitium, quod prætermittitur, obtinebit. H

De ratione Status & Incrementi Vniuersæ ægritudinis dignoscendi. CAP. 3.

Nvnquid igitur morbus augeatur, non ex eo tantũ coniecturari oportet, q accessiones anticipent: sed etiam earum longitudinem oportet annotare, & magnitudinem quoq; ac morem, {qui

A {qui cum ſymptomatibus, verbi gratia, vel ſine his, euenit: } ſicut etiã in intermiſſione & declinatione hæc eadem exiſtimo conſideranda. Voco autem intermiſſionem (Græce διάλειμμα) quando febris in quietem deſierit: declinationem, oẽm eius partẽ, quæ ſtatim ipſum ſubſequitur vſque ad ſecundæ acceſſionis principiũ. Nã anticipatio ſola per ſe ipſam nõ eſt ſufficiens ſignũ incrementi, ꝙ ſæpe morbi proprietatem conſequitur potius, q̃ eius incrementum: cum & quartani & tertiani & quotidiani quidam circuitus vſq; ad integram ſolutionem ita anticipare viſi fuerint. Conſueuerunt autẽ medici, tales formulas typos'ue, anticipantes nominare: ſicut alias vocant tardantes, quæcunq; ſtatim ab initio futuri temporis aliquid poſterius aſſumunt. Sed & in his plus, q̃ proportio exigit, vel anticipare, vel ſubſequi, alterum incrementi, alterũ declinationis, videt eſſe indicium: ſimpliciter aũt anticipare vel ſubſequi, neutrius. Conuenit autẽ non ſolum aduertere, nunquid ſecunda acceſſio conſuetam anticipauerit horam, ſed nunquid etiã longitudo temporis eadẽ, aut magnitudo æqualis: aut, quæ nunc adeſt, ſit malignior aut ſimplicior. Hæc ipſa etiã ſunt in intermiſſionibus & declinationibus inſpicienda. Longitudinẽ quidem temporis facillimum eſt cognoſcere: magnitudinem vero, quam & vehementiã vocãt, & morem, quẽ etiã modũ appellant, tum ex propria morbi ſpecie, tum ex ſuperuenientibus ei ſymptomatibus ſpectanda cenſeo. Ex propria quidẽ morbi B ſpecie, ea, quæ propriam ipſius complent naturam, contemplando: veluti, exempli cauſa, in pleuritide, ad lateris dolorẽ pungentem, & febrem acutam, & tuſſim, & ſpirandi difficultatẽ: Ex ſuperuenientibus vero ſymptomatibus, ſi multa, ſi diuturna, & valida, atq; maligna etiã extiterint: aut contra, pauca, ac breuis temporis, & parua, & ſimplicia fuerint. Sic & intermiſſionis ac declinationis tp̃s, ſi longius præcedente, vel breuius: aut toleratu difficilius, vel facilius: aut ſi quod ex acceſſione ſymptoma remanſerit, aut omnia ceſſarint. Si.n. ex ijs, quæ diximus, adſint peiora, morbus augetur manifeſte: ſi vero meliora, declinat. Sit enim, vt acceſſio conſuetam anticipet horam: longior etiã fiat, atq; vehementior, maligniorq́; & cum multis prauisq́; ſymptomatibus { perturbet: } ſit etiã, vt declinationis tp̃s breue fiat, neq; exquiſite toleratu facile, neq; oĩno à ſymptomatibus acceſſionis liberum: neminem futurum arbitror, qui de hmõi ægrotantibus quærat, nunquid morbus in eis ad magnitudinem creſcat. Rurſus vero fiant oĩa his contraria, nimirum ipſius inſultus initiũ tardet. longitudoq́; acceſſionis ac magnitudo imminuatur: malignitas mitigetur: & ea, quæ ſuperueniunt ſymptomata, minora ſimplicioraq́; fiant, vel neq; omnino ſuperueniant: intermiſſio etiã vel declinatio toleratu facilis longaq́; ſuccedat, omniaq́; deleat acceſſionis ſymptomata: nã & hęc manifeſtiſſima ſunt declinationis indicia, ſicuti priora augmẽti. Cum vero, quæ ad acceſ-C ſiones ambas pertinẽt, æqualia fuerint: morbũ cõſiſtere demonſtrant. Nunquid igitur plus, q̃ erat opportunũ, à nobis eſt dictũ: aut aliquid ab Hippocrate pretermiſſum, vbi docet, quo pacto quiſpiã ex circuitibus inueniat ægritudinis incrementum: Aut.n. ‖ acceſſiones eſſe inuicẽ conferendas: ſi citius fiant, vel non: ſi in longius tempus, vel non: ſi deniq; magis, vel non. Hoc.n. verbum / citius vel non / nihil aliud oſtendit, niſi vtrum acceſſio horam conſuetam anticipauerit, vel tardior facta ſit: Illud autẽ / in longius tẽpus vel non / nunquid longius perdurauerit tp̃s, an breuius: illud vero / magis vel non / reliqua oĩa, quæ à nobis explicata ſunt, in ſe comprehendit: nam & magnitudinẽ, & morem ipſius morbi, & ſuperuenientia ei ſymptomata, eorumq́; inſuper numerũ, in eo, quod dicitur magis ac minus, cõprehendi exiſtimes: ſic & declinationis (vt quæ & ipſa ſit totius acceſſionis pars) magis ac minus ex eiſdẽ inuenire oportet intentionibus. Incremẽti itaq; & aſcẽſus & augmenti (his.n. omnibus nominibus ſecundũ ægritudinis tp̃s appellant) ſi citius fiat acceſſio, ſi longiori tp̃e duret, ſi magis etiã, indicia ſunt: ſicut his contraria, Declinationis ſigna oſtendunt, ſi videlicet tardius fiat acceſſio, ſi breuiori tp̃e duret, ſitq́; omnino præcedente debilior: Statum vero indicant, ſi in eiſdem permaneant ac perſiſtant. Et quidem ſæpe in morbis nullum ſenſibile tp̃s inuenit huiuſmodi, ſed habente adhuc quarta (ſi ita contigerit) acceſſione indicia augmenti, quinta ſuperueniet acceſſio, declinationis principium: qm̃ videlicet ſtatus momentaneus extiterit adeo, vt nemo, D cum adeſſet, agnouerit, ſed, vt exquiſite dignoſcatur, primum declinationis tempus ſit neceſſariũ. Simile quiddã etiã accidit in morborum augmentis: nam interdum prior acceſſio principiũ ſimul habuit & aſcenſum & ſtatum, ſcilicet in prima ſui parte principium, deinde aſcẽſum, poſtremo vero ſtatum: deinde ſecunda acceſſio manifeſte viſa eſt declinare. Sed præſente quidẽ ſecunda acceſſione, tunc demum cognoſcere, qualis fuerit illa, quæ præceſſit, præter id, ꝙ vnuſquiſq; medicus id facere poteſt, rem etiam maximi momenti in vſu medicinæ deſtruit, præcognitionem. ſ. de qua plenius in libris de arte curatiua diximus. Generoſi autẽ medici, atq; arte Hippocratica digni eſt officium, futurum ſtatum præcognoſcere, cum omnem victus rationem ad ipſum inſpiciens inſtituat. Eadẽ ratione principium morbi atque augumentum, non, vbi iam perfecta ſunt, cognoſcere, ſed multo antea præſtabit præcognoſcere.

pid. ſect. 1.

De Ratione Primi morborum Principij dignoſcendi. CAP. 4.

VIdeo tñ plurimos medicorum neq; præſentis etiam principij notitiam habere, ſicut apprime admirabilem Theſſalum, qui in principijs contrahere iubet, ẽt ſi morbus fuerit adſtrictus, ac pro ſui natura egens relaxatione, quo pacto vero quiſpiã ipſum prnicipiũ agnoſcat, tanquam rem notiſſimam, dicere prætermiſit: ſed hoc non paruam habet dubitationem. Nam, ſi primũ exquiſite inſultum

insultum pro principio morbi totius statuere oportet, indiuisibile erit, atq; sine tpe: si vero primam E accessionem, scimus hanc aliqñ & eius augmentum & statum in se ipsa comprehendere: præter id, quod extra oẽm rõnem est, vt, qui in septem ad summũ diebus morbus finiri debet, & qui ad menses sex extendi, oẽsq; qui in medio tpe terminantur, solam habeant primam pro principio accessionem. Sicuti enim neq; omnes morbi augmentũ aut statum aut declinationẽ æqualis habent temporis, eodem arbitror modo neq; principium. Neq; tñ, si quispiam primam accessionẽ præterierit, iam poterit principium circũscribere: nam, si secunda statim subsequat, quæ habeat augmenti indicia, & post ipsam tertia & quarta, & sic aliæ deinceps oẽs: qui primam omiserit accessionẽ, tanquã non principiũ: vel omne tps medium vsq; ad statum diceret esse principiũ, atq; ita oĩno tolleret ascensum: aut, vbi primo finiret principiũ, non haberet exprimere. Quæ nam est huius dubitationis medela? Si quidem velint, quæ sunt ab Hippocrate scripta, perdiscere, facilis atque expedita esset ista doctrina: nunc vero præter id, ꝙ, quæ sunt ab Hippocrate optimè tradita, nolunt addiscere: illa, quæ ignorant, damnare conantur. Sed illis quidem inueniri non potest ignorantiæ medela, nobis vero perfacile. Inquit.n. ‖ Accessiones & constitutiones, morbi ostendunt, & anni tempora, & circuituum inuicẽ incrementa. Quòd quidem morborũ constitutiones, quandam veluti eorum ideã ac formã nominat, secundũ quã ex talibus & tantis constituuntur vniuersalibus tẽporibus, mi- F nima quispiã hac coniectura comprehenderet: Nam, cum in primo epidemiorum libro antea dixisset, ‖ Sunt autẽ modi, & constitutiones, & accessiones harũ quarumlibet febriũ. deinceps subiungit: Statim.n. continua, quibus incipiens florescit, ac viget maxime, & ad difficilius attollitur: circa autẽ crisim, & simul cũ crisi, extenuatur. Est autẽ, cũ incipit, mollis ac latens: insurgit autẽ atq; acerbatur singulis diebus: circa crisim autẽ satis emicat. Ex quibus verbis manifeste ostẽdit se qualẽcunq; ex totius morbi tẽporibus cõpositionẽ, morbi constitutionẽ nominare. Quo igitur modo morbi, & anni tempora, & circuituũ adinuicẽ incrementa, vniuersalia tẽpora morbi cõmonstrabunt? nã hoc erat, quod quærebamus. Nam quartana aliqua febris inuadens non vtique habet accessionem primã principium: sicut neque exquisita tertiana vsque ad diẽ septimum, suum potest principium extendere: eodem pariter modo & de aliis morbis iudicandũ. Nam febris ardens, & morbus lateralis, & inflãmatio pulmonis (Græci καῦσον, πλευρῖτιδα, & περιπνευμονίαν vocant) breuis tẽporis habẽt principiũ: morbus autẽ comitialis, & articularis, & coxendicũ, & renum passiones, longi tẽporis. Sic quidẽ à morbis ipsis. A tẽporibus aũt anni, hoc modo: ‖ Æstiuæ quartanæ magna ex parte breues sunt: autumnales vero longæ, & præsertim quæ ad hyemẽ attingunt. Sic & omnis morbus alius æstate quidẽ breuiorẽ, hyeme vero diuturniorẽ habet crisim: & principiũ sic G æstate breuius, hyeme vero longius habebit: similẽ quoq; seruabit in aliis tẽporibus proportionẽ. Sic quidẽ & anni tẽpora morborũ constitutiones prænunciant. Circuituum autẽ incrementa hoc modo: Ait.n. ‖ accessiones esse inuicẽ conferendas, si citius fiant vel non: si in longius tempus vel non: si magis vel non: nã, si hæc omnia coniunxeris, ad exquisitã dignotionem propius accedes. Si vero nihil ex istis animaduertens, putas posse morbi principium cognoscere, {vel ab ascensu distinguere,} nunquam propè accedes ad veritatem.

1ª. Apho. 12. Ex. ord. 5.a

1. Epid. cõ. 3. t. 10. 3ª. 120.a

2ª. Apho. 25. Ex. ord. 16.a

2. Epid sect. 1ª.

De dignoscendis Morbi Temporibus ex Hippocratis sententia, potissimum ex Concoctione & Cruditate. *CAP. 5.*

NVnquid igitur hæc ad exquisitã temporũ morbi sufficiunt cognitionẽ? nequaꝗ̃, sed habent aliquid quidẽ artificiosæ coniecturæ: tñ vero ab exquisita ratione deficiunt, quantũ illam, quæ nullo modo est, superant. Quid vero illis additũ, exquisitam faciat præcognitionẽ, si totum leges aphorismũ, intelliges, in quo ita scribitur: ‖ Morbi autẽ accessiones & constitutiones, ostendũt, & anni tpa, & circuituũ adinuicem incrementa, siue quotidie, siue alternis diebus, siue per maiora interualla fiant. Sed & ex iis, quæ mox apparent, coniicere oportet: veluti in laterali morbo si sputum statim appareat, incipientem morbum facit breuiorem: si vero posterius, longiorem: & vri- H næ, & alui excrementa, & sudores, vel bonam morborũ iudicationẽ vel malã, & longũ vel breuem futurum morbũ, post apparentia, cõmonstrabunt. Hæc quidẽ ab Hippocrate in aphorismis scribuntur: in primo autẽ libro epidemiorum oẽs ‖ inquit coctiones excrementorum vbiq; esse opportunas, & bonos iudiciariosq; abscessus ostendere. Deinde subinferens inquit: Coctiones celeritatem iudicii, & securitatem sanitatis, ostendunt: sed coctiones hæ quidẽ oẽs iis adsunt, quę coquuntur. Quæ nã igitur hæc sunt? non alia sanè, ꝙ̃ illa, quæ mox apparẽtia nominauit: nam, quæ propria sunt morbi accidentia, simul cũ morbo inuadunt, simulq; incipiunt: reliqua vero oĩa mox apparẽt. Inuadunt igitur vnà cũ morbo laterali & febris acuta, & lateris dolor punctionis, & difficilis anhelitus, & tussis: mox apparent autẽ quędã, vt ipsi morbo propria: non nulla autẽ, vt cõia oĩbus febricitantibus. Vt propria quidẽ ipsius morbi, primũ quidẽ, si nihil educatur cũ tussi, quod sufficiens est morbi coctione carentis indiciũ: secundo aũt, si educatur quidẽ, sed nõ bonũ. Est autẽ & hoc duplex, vnũ quidẽ, quod solũ caret coctione: alterũ vero, quod etiã prauũ existit. Ab his vero oĩbus id, quod coctũ est, separatur, quod etiã propriè sputũ appellant: neq;.n. quod sanguineum est, ac biliosum, atq; spumosum, ita nominamus, sed potius quodammodo sputamen vocamus: cum vero neque sanguini, neque bili pallidæ vel nigræ, cõmistũ fuerit id, quod tale fuerit, iam sputũ vocamus.

1ª. Apho. 12. Ex. ord. 5.a

1. Epid. cõ. 2. tex. 44. & 45. 3ª. 111. h. Et: 112.a

Quando

A ret ſm duo gn̄a inæqualitatis. Sicuti.n.vehemens pulſus validæ facultatis eſt ſignū: ita poſt ipſum altus,qn̄ in longitudine breuiat̃.Conſtat igit̃ tunc neq; ob tenuitatē corporis ipſum in altitudinem aſcendere,neq; ob mollitiē tunicæ arteriæ.nā ſi ob hæc attolleret̃,breuis pulſus nō eſſet. Magna ergo ex parte altus pulſus ſtatim ēt latus eſt:ſin minus,at certe moderatus ſm latitudinē. Anguſtatū aūt hunc ipſum eſſe altiorēq; moderato eſſe ſine collectiua inæqualitate,impoſſibile eſt:q̄ ēt minores numero altos pulſus habeat q̄ moderatos ſm ꝓfunditatē. Sed & ſm vnā diaſtolē talis pulſus fit inæqualis:ita vt abſolute altus vnà & anguſtus ſine inæqualitate,non admodum frequenter appareat.Et ſanè altus pulſus,licet ſm longitudinem mutilatus fuerit,non tñ tm̃ quantum formicās mutilabitur.digiti certe vnius iniectionem explet,cū formicans ne tertiam quidē totius compleat.Igit̃ altus ſimul & breuis longitudine pulſus,qn̄ durior vnà fuerit,dicrotus ēt ſimul euadit. Verū nūq̄ à me viſus eſt longus vnà & dicrotus.ſed qui longitudinem aſſumpſerit,ex prædictis cauſis vibroſus euadit.Cauſæ ſunt,copia caloris,& robur facultatis,& inſtrī durities.nonnunq̄ ēt & ꝑ affectū in morbis,ſitus arteriæ immutatur ac peruertit̃, intēperie quapiā inæquali in tunicis ipſius vel circumiacentibus corporibus orta:vt alia quidē pars ſit exiccata,alia verò non: & alia quidē ſit indurata,alia verò non:& alia quidē ab aliquo circumiacentiū corporū attracta,ſit tēſa: alia verò de ſuo ſi-

B tu extruſa ſit.Sed hæc quidē ſunt rara. Quæ aūt fiunt ob caliditatē vel refrigerationē totius mēbri vnà cū circūiectis partibus,aut humiditatē & multitudinē,aut defectū & ſiccitatē, ea ſępenumero contingūt.Meminiſſe tñ oportet & eorū q̄ raro eueniūt,vt qn̄ pueneris ad ægrotū,quē haud prius inſpexeris,ab ijs auſpicatus q̄ magna ex parte eueniūt,ad ea tranſeas,q̄ nō admodū frequenter cōſpiciūtur:atq; ita ad alia,vſq; ea q̄ rariſſima ſunt:quemadmodū ſanè & in pulſu qui breuis ſm longitudinem & altus ſm profunditatem eſt,exemplum tibi adeſt tranſitionis ab ijs quæ ſæpe ad ea q̄ rariſſime conſpiciuntur.Rationi igitur conſonum eſt,vt qn̄ hic pulſus viſus fuerit,inſpicias prius quo modo ſe habeat homo ille in craſſitie.Si.n.bene carnoſus & pinguis ſatis ſit, pulſus ſm rōnem apparet.paruus.n.erit.Quare in immoderatis carnis incrementis,caro quæ effunditur ꝓhibet dilatari vas quantum ex natura poterat.ſed & longitudo ipſius,breuior fit: & latitudo,anguſtior: ꝙ à carnis multitudine comprimatur.Eorū aūt qui habitu ſunt graciles,in cæteris aūt robuſti,ſatis quidem magnam latitudinem & longitudinē pulſus habet:notabilē quoq; in altitudinem, aſcenſum: Adhuc ēt magis,in quibus laxa eſt cutis,perſpicuum fit illud ſpatium,quod inter ipſam & arteriæ tunicam eſt,intercedit.Ex quo patet leuiora quidem corpora facile ſimul attolli ab arterijs dū dilatantur:grauiora autem,difficilius:quæ verò admodum grauia ſunt,ea nullo modo moueri.

C *Pulſuum ab vſu vnà cum facultate profectorum coniugationes quatuor.* *CAP. 28.*

NVnc aūt de pulſibus dicamus ꝑpᵃqd ex mediocribus læſionibus facultatis ſimul & caliditatis,frequentes quidē fiant,parui verò non adhuc,neq; tardi,ſed moderati. Quatuor igit̃ coniugationes diuerſæ oriunt̃:vel.n.ob caliditatem ſolā,vel ob refrigerationē alterant̃. Et ſm imbecilliorē vnà & calidā,ſi multū quidē ab ambabus cauſis ſuperet̃, facultasq; ſatis imbecilla ſit, & calor igneus:parui & tardi pulſus & frequentiſſimi fiunt.Si verò mediocris ſit lęſio: æque quidē frequētes,ſed moderati ſm diſtentionē & motionē.[b] Secunda aūt cōiugatio ex imbecillitate & refrigeratione conſtat.in ipſa lāguidus quidem eatenus fit pulſus, quatenus ēt male ſe habet facultas:paruus item & tardus,quemadmodū & pulſus prioris coniugationis.non tñ æque vt illi ad extremam frequentiā peruenit:niſi facultas extreme fatigata ſit: tunc.n.conſtat minimū in talibus fore pulſum, & intermittentem,& deficientē plerunq;.[c] Tertia verò coniugatio alterationis pulſuum eſt, augeſcente ſimul tū caliditate tū facultate: in qua vehementiſſimi quidem & maximi, celerrimi tñ non æque fiunt pulſus:frequentiſſimi aūt magna quidē ex parte nō euidenter, qn̄q; tñ ſupra naturalē ſtatū excedunt. hocq; fit,vbi caliditas plurimū aucta fuerit.[d] Reliqua aūt cōiugatio alterationis ſm hoc genus pulſuū eſt,qn̄ in idē cōueniūt robur facultatis,& caliditatis defectus: fiūtq; hi moderati

D qdē magnitudine:tardiores tñ,& admodū rari,ac ꝓſertim cū refrigeratio multū ꝓualuerit.[e] Diſtentionis ſanè ipſorū q̄titas nō impeditur manifeſte nec euidenter,ob facultatis fortitudinē.Neq; verò tarditas ēt multū ꝓpollet, ob eandē cām: valens.n.facultas naturales motionis menſuras conſeruat, q̄uis vſus non poſtulet.Magnopere etenim vſum eſſe exolutū oportet frigiditate vehementer prę pollēte,vt pulſus euidenter minor fiat.Magna tñ ex parte naturalē diſtintionis q̄titatem ſeruat vel parū quid nec admodū aperte fit minor:multo certe tardior q̄ minor,in refrigerationibus apparet.

Febrium per pulſus dignotio. *CAP. 29.*

REdeamus aūt ad ꝓcognitiones q̄ in febribus fiunt.vt qualis ſit ſingularum ex pulſibus dignotio,hoc in loco dicamus.[f] Ephemeræ igitur oēs in magnitudinē & celeritatē & frequētiam, pulſus,quantū in ipſis eſt,mutant.Par modo & hecticæ febres in eaſdem differētias alterāt pulſus, quantū in ipſis eſt:& magis in ipſis immutat̃ celeritas.At q̄ fiunt ex putredine humorū,in vigoribus quidem ambas hn̄t motiones celeres,diaſtoles inq̄ & ſyſtoles:pari modo & frequentias ambas æque alterant:in inuaſionibus aūt non æque,ſed ſolū intendunt ſyſtoles celeritatem: in aſcenſionibus aūt,cū hanc quidem,tū verò externā quietem plurimū concitant:vt frequentiſſimus appareat ſm ipſam pulſus.Et hi ſoli febriū ſunt ꝓprij pulſus ex ſui ipſorum rōne. Alij aūt alias affectiones magis ſequūtur.Duo aūt ſunt genera taliū affectionum,vel facultatis,vel inſtrumētorum vitiū. ad tria.n.hæc reſpiciendo,cauſas q̄ pulſus immutant,inuenire oportet,inſtrumentū,vſum, & facultatē.Animū aūt diligenter hoc in loco adhibere oportet:ꝓpterea ꝙ differunt inter ſe ſapientes medi-

ci

A [a] 1. de cau.p. c.8.p.88. diffe ſe.

B Ibidem.

C Ibid.p.89.a

D Ibidem.

E Ibidem.

F 3. de ꝓcog. ex p.c.7.p.117. h

ci de ꝓprijs febris pulſibus. errantq́ꝫ cũcti, alterationes ipſas pulſuũ quę ex facultatis, vel inſtr̃orum E
A Ibid. p. 118. b vitio ꝓficiſcunt̃, ꝓprias ipſarũ febriũ eſſe arbitrantes.[a] Eſt aũt inſeparabile maximeq́ꝫ ꝓpriũ inua-
ſionibus febris ex putredine humorũ ortæ, vt ſyſtole arteriæ velocior fiat. & quicũqꝫ in cognoſcẽ-
da ſyſtole fuerit exercitatus, hoc habebit inſeparabile principij paroxyſmi ſignũ, qñ pulſus aliquẽ
hẽt tenorẽ. Quo mõ aũt incipienda ſit exercitatio, copioſiſſime in 1. de dignotione pulſuũ dictum
B Ibidem. d eſt.[b] E quidẽ in multis multoties, quorũ nunq̃ antea, nec dũ valerent, nec dũ ægrotarẽt, pulſus teti-
gerã, hoc ſolo ſigno fretus, nũq̃ lapſus ſum. Qñ igit̃ pulſus in alijs nõ mutatus, celerior fiat ẽm ſyſto
lẽ, principij paroxyſmi ſignũ inſeparabile ſtatuito. fit aũt ſtatim talis pulſus, ẽt frequẽtior ẽm exter
C Ibidem. nã quietẽ, incũbẽte natura ad ꝓpulſandũ fumoſum excrementũ: pp qđ celerius cõtrahebat̃.[c] Ephe
meris aũt febribus hoc non adeſt: quia ſine putredine humorũ fiunt. Sed nec ẽt hecticis: qm̃ nec in-
cipiunt vnq̃: niſi caſu aliqua alia affectio cũ ipſis coiuerit. Si aũt primo die, cũ recens de ſanitate in
D Ibidem. morbũ hõ quiſpiam decidit, pulſum tãgamus: ſtatim ẽt febris genus ab hoc ſigno indicabit̃.[d] Di-
ſtinguunt̃ aũt q ex phlegmonis oriunt̃, ab ijs qui ex putredine humorũ, ſola ipſa duritie: Durus. n.
eſt occurſus in ijs qui ex phlegmone. Si igit̃ diſtinguere potes durũ arteriæ occurſum ex tenſione
ortũ, ab eo qui ex refrigeratione & duritie fit: tres habebis ex hoc p̃cognitiones cauſarũ p̃teritarũ,
potũ frigidũ, vinũ meracius, & phlegmonẽ, quã non ſolũ, cãm q̃ ante paroxyſmũ extiterit, ſed q̃ ẽt F
ꝑmaneat, dicimus: frigidæ verò & largioris meraci potionẽ, p̃ceſſiſſe eã quidẽ, ſed affectionẽ quæ
ab ipſa fit ſeruari. Ac indurant̃ quidẽ ex nocuis frigidæ potionibus arteriarũ tunicæ: exiccant̃ autẽ
E Ibidem. ex largioris vini potionibus. Hæc quidẽ ita diſtinguant̃.[e] Quæ verò prima die nequaq̃ hñt prædi-
ctã notã: eæ vel ephemeræ iudicandæ ſunt, vel hecticæ. Ac rariſſime quidẽ ſtatim à principio cõſi-
ſtit febris hectica: non tñ impoſſibilis eſt talis gñatio ipſius. ſed viſæ ſunt alicubi à nobis ẽt tales. Ac
cunctas quidẽ ipſarũ notas in tractatione de febriũ dr̃ia contemplamur: Quæ verò à pulſibus ſu-
munt̃, nunc dicent̃. Neqꝫ magnus neqꝫ vehemens pulſus vnà cũ hecticis vnq̃ inuadit febribus. ſed
ſi alterutrũ horũ inſit ipſis, non ſunt hecticæ: ſi verò ẽt omnia ſimul adſint, aperte ſunt ephemeræ.

Criſium præcognitio ex pulſibus. CAP. 30.

F 3 de criſibus c. vlti. p. 144. d His ita definitis, deinceps cõſiderandũ eſt qd vnuſqſqꝫ pulſus in his ad criſim ſignificet.[f] Si igit̃
vndoſus ipſe pulſus fiat & mollis inſigniter, ſperare oportet ſudores. Durus aũt, vomitus ma
gis q̃ ſudores p̃monſtrare ſolet. Nã altus, oĩs excretionis eſt nota: quẽadmodum & vehemens. Ma-
gnus aũt ſi fuerit, motionis ad externa magis q̃ ad interna ſignũ eſt. duplex aũt cũ ſit vtraqꝫ, ad ex-
terna quidẽ per ſanguinis eruptionem & ſudores, ad interna verò ꝑ ventrẽ & ſtomachũ: vndoſus
quidẽ pulſus ſudores, magnus verò ſimplr̃, ſanguinis eruptiones p̃mõſtrabit: motione verò ad in- G
terna ſuperante, vbi abfuerint vomituũ ſigna, deiectione alui ægrotus iudicabit̃: vbi adfuerint, per
ſudores magis: ſi verò & hæc adfuerint, & venter inſigniter ſubducat̃, per vtraqꝫ. Inæqualis aũt pul
ſus in plurimis fit criſibus, ac p̃ſertim, vbi aliquid certaminis & periculi habeant: multo verò ma-
gis, vbi bilioſi humores ad ventrem confluant: ſimulq́ꝫ adſint alia vomituum ſigna, quæ ab Hip-
pocrate dicta ſunt: & pulſus omnino inæquales fiunt, ꝙ mordeatur graueturq́ꝫ ſtomachus.

Qui pulſus fiant affecto Pulmone, Thorace, Membrana ſuccingente coſtas, Diaphragmate: Iecore, Liene, Ventriculo, Veſica, alijs Nutritionis inſtrumentis: Vtero: Cerebro, Membranis cerebri: Muſculis Thoracis, Epigaſtrij, Vluarum, Tibiarum: Erythroeide tunica, & Teſtibus. CAP. 31.

G 1. đ p̃cog. ex p. c. 4. p. 107. d Q[g]Voniã aũt ſubſtantia facultatis ſingularũ particularũ in bona cuiuſqꝫ ipſarũ tẽperatura poſi
ta eſt: (tunc. n. ꝓpriũ opus ſtrenue perficit, cũ tẽperatiſſima eſt: & ſanè male ẽt agit, vbi intem-
perata reddita ſit: & eatenus male, quatenus intẽperata ſit:) ideo ꝓpoſitũ eſt nobis, dein-
ceps dicere, qualis pulſus ſingulas aliarũ corporis partiũ affectiones ſequat̃. Diximus aũt de corde,
H 4. de p̃cog. ex p. c 2. p. 119 f. diffuſe. vbi de febribus ſermonẽ habuimus.[h] Prope illud ſunt reſpiratoriæ particulæ aĩalis. hæ aũt ſunt pul
mo & thorax: poſtea alimenti inſtr̃a, hoc eſt iecur, & venter, inteſtinaq́ꝫ, & lien, & renes, & veſicæ H
ambæ. Si igit̃ pulmo ſe ipſo fiat aliqñ calidior, ſtatim & cor calefacit. ſiq́ꝫ frigidior ſit, nec hoc dene-
gat. ſummatim, ſuas ipſius intemperaturas citius q̃ alia inſtr̃a cordi impertit. Cauſa huius rei eſt, ꝙ
cordi maxime oĩum eſt vicinus, perq́ꝫ vaſa ei maxime affinis exiſtit, & per maxima oſtia in ambos
I Ibidem. ſinus confluxũ habet.[i] Pulmoni igitur morboſe calefacto, cor cõcalefactũ, pulſus efficit, qui ex vſu
pulſuum aucto fieri ſolẽt. Si verò longiori tẽpore hoc accidat, periculũ ipſi eſt, ne hecticã cõtrahat
K Ibidem. febrẽ.[k] Refrigerato aũt pulmone, cor cõpatiens, per initia quidẽ in eã alterationẽ ducet pulſus, quã
L Ibidem. prius oſtendimus, dum vſus exoluit̃, conſtitui. In[l] fluxionibus aũt cõe oĩum eſt, ipſa pulſuũ inæqua
litas: obſtructioq́ꝫ prompte, & conſtipatio, & cõpreſſio principaliſſimarũ arteriarum ex talibus fit
fluxionibus: nec minus ẽt plenitudo, quæ ad vires refert̃: ꝙ tã prope pulmonẽ, ſitum ſit cor, & per
magna oſtia cõfluxum habeat. ac ex tenuibus quidẽ & paucis fluxionibus minor fit inæqualitas: ex
M Ibidem. craſſis autẽ & viſcidis, & multis, maior. etenim hæ obſtruunt, & cõprimunt, & grauãt magis.[m] Du
N Ibidem. p. 120. riores autẽ pulſus fiũt q̃ꝫ naturalis ſtatus exiſtit, ex ſiccis intẽperaturis ac phlegmonoſis vel ſcirrho-
ſis tumoribus pulmonis: quẽadmodum ſanè & molliores, ob œdematoſas affectiones.[n] Sanè in pul-
ſibus alia ẽt quædam gignit̃ dr̃ia p̃ter ſuperius dictas, ex eo ꝙ fluxio aliqñ quidẽ in ipſas ſolum in-
cidat aſperas arterias, aliqñ autẽ & in leues, & venas, vel ẽt intermedias regiones ipſorum vniuer-
ſas occupet. ex aſperis. n. arterijs ſolis repletis, nulla ẽm duritiẽ fit mutatio pulſibus: ex leuibus autẽ
arteriæ q̃ in toto aĩali ſunt, dũ tendunt̃, duriorẽ efficiũt pulſum. œdemata verò molliorẽ ipſum red

dunt,

A dũt, tensionẽ nullã facientia, quemadmodũ in phlegmonosis & scirrhosis tumoribus euenit. [a] Ad A Ibidẽ cap. 3. p. 120. b
taliũ aũt intemperaturarũ similitudinẽ, thoracis ẽt intẽperaturę easdẽ faciunt alterationes: Tumores verò, ꝑ quãtitate & idea singulorũ, q̃ ipsos faciũt humorũ. Tardius aũt thoraci cõpatit̃ cor: Celerius, pulmone affecto. Pleuritici aũt duriorẽ semper habẽt pulsum, q̃ peripneumonici. maior. n. est tẽsio ex duris & densis partibus in tumorẽ eleuatis. Aequalis aũt vt plurimũ ex tumoribus costas occupãtibus, est pulsus: ex ijs aũt, q̃ in pulmone sunt, inæqualis. [b] Iecore aũt ęgrotãte, ex phlegmonis minus duri fiunt q̃ ex thoracis phlegmonis, tanto quanto, q̃ ex pulmonis, magis. cõpatitur autẽ prõptius cor iecori, remotius licet q̃ thorax iacenti, ob venæ cauæ cõionem. [c] Ex diaphragmate aũt male affecto citra febrẽ, durus q̃dẽ fit pulsus & paruus: non tñ multũ frequens, sed vel oĩno parum, vel nullo modo ad talẽ peruenit mutationẽ. [d] Maxima aũt nota pleuritidis ꝑniciosæ est, si durus admodũ pulsus euaserit, & ob id ẽt paruus: & ob hæc duo & caliditatẽ, frequẽtissimus: Nullus. n. pleuriticus ex tali pulsu seruatus est. Dictũ aũt mihi in isagoge [e] est, pleuriticorũ pulsum, celerẽ & frequentẽ nec valde magnũ esse, & quia neruosiorẽ duriorẽq; efficit arteriã, tanq̃ ad vehemẽtiã vertat, inexercitatis imponere, q̃ durã ꝑcussionẽ a vehementi discernere nequeunt. Verũ de his sermonẽ ꝓtrahere hoc in loco nõ oportet. [f] Ventriculus ãt male affectus, intemperie q̃dẽ, eo modo

B Ibidem.
C Ibidem. c
D Ibidem.
E c. 11. p. 45. b & 4. de caus. p. c. 8. p. 100. f
F 4. de ꝑcog. ex p. c. 6. p. 120. d

B quo ꝑdictæ partes, pulsus alterabit: Si verò tumor ĩ eius ore subortus sit, durior pulsus erit ob neruorũ multitudinẽ: nõ tñ ita durus, vt ex diaphragmate. [g] Quemadmodũ aũt ex doloribus oris ventriculi facultas celerrime fatigat̃: eadẽ rõne, nõ sustinet copiã ne quidẽ paulisper: sed grauatur ac fatigatur, pulsusq; inæquales efficit. [h] Os aũt ventriculi dũ facultatẽ vel grauatã à multitudine materiæ vel debilitatã habet: iure ẽt pulsus efficit nõnunq̃ q̃dẽ lãguidos & frequẽtes & paruos, nõnunq̃ verò inæquales. [i] Ita & in alijs alimẽti instrumẽtis inuenies mutationes pulsuum, ad prędicta respiciẽs. quæcunq;. n. dura & cõtenta & neruis plurimis duris ꝑdita sunt, facile hæc pulsus efficiũt duros: q̃ verò cõtrario modo se habẽt, molles. [k] Vesica aũt & vterus situ q̃dẽ nihil inter se differũt: durior tñ est & neruosior vesica. quare vbi phlegmone laborat, pulsus magis q̃ vterus duros efficit. Alterabit aũt citius magisq; ipsum in magnitudinẽ & paruitatẽ & alias differẽtias vterus. [l] Percurrã aũt aliorũ instrumẽtorũ intẽperies, & primo exercitationis gratia intẽperies cerebri. [m] Mentem ergo adhibere oportet cõsistẽtiæ arteriæ, vtrũ à siccitate vel tẽsione tunica appareat dura: deinde, si ex siccitate appareat, duorũ alterũ cẽsendum est in cerebro existere, vel intẽperiẽ calidã & siccam, vel bilis redundantiã: si extẽsione, phlegmonosam affectionẽ: si ex vtrisq;, censere oportet & ipsam affectionẽ cõpositã esse ex sanguineo & bilioso humore. [n] Quicunq; aũt ex nigra bile, q̃ ob putre-

G Ibidem.
H Ibidem.
I Ibidem c. 7. e
K Ibidem.
L Ibidẽ. c. 8. f
M Ibidem h
N Ibidẽ p. 121 a

C dinẽ ebullierit, tale q̃d patiunt̃, duros habent pulsus ob siccitatẽ & tensionẽ: statim verò & paruos ob duritiẽ, & celeriores ꝗ̃ qui ꝓm naturã sunt, q̃ñ febricitãt: & frequentiores, propterea ꝙ vsus non adimpleatur. [o] Humidæ aũt intẽperaturæ, molles tractu tẽporis pulsus reddunt, & hominẽ ipsum comatosum. Si verò febrilis ipsis coniungatur caliditas, lethargus nominat̃ ipse morbus: fitq; pulsus nõ mollis tm̃, sed ẽt magnus. Si verò ex putrescente pituita in cerebro talis gignatur affectio: erit quidẽ & hoc modo morbus lethargus, habebitq; pulsus imaginẽ quãdam tensæ arteriæ, ꝗuis mollis ipsa sit: & magni eatenus in eiusmodi morbis oĩbus sunt, quatenus caliditas aucta sit: celeritas aũt vel oĩno minima, vel nullo modo his intenditur: ita verò & frequentia. [p] Refrigeratione aũt morbosa in cerebro, eueniẽte, q̃ñ in sympatheiam peruenit cor, minores & tardiores & rariores q̃ qui ꝓm naturã sunt, pulsus fient: & si quidẽ citra materiã sola intẽperies sit cerebri, sine tensione: si verò cũ materia, melãcholica quidẽ ipsa existente, tendi arterias, & ꝑp hoc duriorẽ apparere pulsum, cõtinget: pituitosa aũt, nõ simpliciter, sed si quidẽ crassa & viscida sit pituita, tendentur: si verò humida & spirituitosa, sine tensione mollis erit pulsus: si verò permista sit, mollis simul & cũ tẽsione quadã. [q] Qm̃ aũt tenuis meninx nõ vr̃ vnq̃ pati ullum ex ꝑdictis morbis sine cerebro, sicuti neq; cerebrum citra meningen, & dura meninx quamplurimũ distans à cerebro, põt ẽt sola pati: scito, si

O Ibidem.
P Ibidem.
Q Ibidẽ c. 9. p. 121. b

D affectio notabilis ipsius genita fuerit, corq; in sympatheiam attraxerit, & arterias: pulsus perinde ac in cerebri affectionibus alterabitur: nisi ꝙ in mollitie & duritie, non eatenus mollem & durum, quatenus cerebrum, efficiet: sed multum quidẽ durum, parum verò mollem. [r] Quæcunq;. n. corpora natura dura indurantes susceperunt affectiones, ad maximam perueniũt duritiem: quemadmodũ & natura mollia, quæ humectantes & fundentes affectiones receperunt, perfecte exoluta fiunt & mollia. [s] Si igit̃ affecta particula, dẽsa & dura sit, duros efficit pulsus: si verò carnosa, si quidẽ vel phlegmone correpta sit, vel scirrho, duros, sed minus q̃ prędictę partes: si œdemate laboret, molles. [t] Musculos aũt abdominis & thoracis, phlegmone tentatos, febres quidẽ facile comitant̃: & ꝑp hoc & pulsus magni fiunt & veloces & frequentes: durus autem in ipsis abunde pulsus, vel spasmosus nunq̃ fit. [u] Musculis verò cubiti & tibiæ phlegmone tentatis, & præsertim qua parte ipsorũ exoriũtur tendones, facile quidẽ est corripi & spasmo: facillime ẽt pulsus & tẽduntur, & indurant̃: adhuc verò magis, si tendo aliquis ex ijs qui in extremis sunt manibus vel pedibus, phlegmone tentatus sit, prõpte quidẽ pulsus ipsis fit durus, prõpte ẽt spasmo corripiuntur. [x] Fiũt ẽt abũde duri & ob iecoris vel lienis scirrhũ. sed ex his ita duris, nullũ spasmi imminet periculum. Ac lieni quidem cũ scirrho magnopere esset affectus, vidimus ẽt multoties nequaq̃ supuenire hydropẽ: iecori verò necessario succedit. tũcq; pulsus ambarũ affectionũ signis ꝑditus est, tunica quidẽ & humidiori & molliori, indicãte tñ aperte tensionẽ ex scirrho ortã, & ob id ẽt duriore. Hydrops aũt ipse per se ipsum sine viscerũ phlegmone, nullã facit in pulsu tensionẽ. Quo modo aũt affectus vteri pulsus alterant,

R Ibidem.
S Ibidem.
T Ibidem.
V Ibidem.
X Ibidem.

A Ibidē c. 10. c terant, dictum est, quando ipsum vesicæ comparabamus. [a] Si verò erythroeides tunica phlegmone E tentetur, durus fit pulsus & minor. Ex testibus autem phlegmone tentatis, non æque durus, & magnus propter febrem. Et hæc quidem magna ex parte ab internis causis efficiuntur.

Traduntur dignotiones causarum externarum à quibus pulsus in magnitudinem vel paruitatem mutantur. CAP. 32.

B 1. de pcog. ex p. c. 1. p. 104. h MVltoties aūt & ab aliqua externa causa mutationes pulsuū fiunt, q̄ in hūc modū discernendæ sunt. Ea quidē q̄ ex balneis & cursibus, frictionibus & alijs motionibus fit, breuis tēporis est: atq; ita celeriter ad pristinā regreditur constitutionē. quare licet tibi, vbi pulsus tetigeris atq; C Ibidem. deinde aliquantisper intermiseris ac rursus tetigeris, apertissime dignoscere mutationē. [c] Magnitudo aūt pulsuum à vino & alimento orta, diutissime permanet, distinguiturq; p cōiunctā ipsi vehementiā. vehemens. n. nō minus q̄ magnus pulsus his fit. nunc aūt supponitur q dūtaxat redditus D Ibidem. sit maior. nō igitur ab his alteratus est. [d] Iam & magnitudo ab ira orta, cum vehemētia fit, q̄ alioqui prudentē nō lateat, si in oculos & vniuersum vultum inspiciat. Et verò qui irā velit occultare, inæ- E Ibidē 105. a qualis pulsus fit: adhucq; ēt magis inæqualis est ijs, qui anguntur, & verecundantur. [e] Magnitudinis aūt incrementum, quod fit à semicoctis in corpore humoribus, qui coquuntur, alūtq; naturam, perinde vt ijs qui cibū sumpserūt, vnà ēt auget vehementiā. Eodem ēt modo si quis in sole vel ad F F Ibidem. ignē calefactus sit, cutis ipsius squalida, & nō humida, vt à balneis erit. [f] Atq; ij qdē subcōtrario quo dam modo affecti sunt ac loti, quod ad mollitiē & humiditatē cutis attinet. mediū inter vtrosq; lo- G Ibidem. cū obtinēt fricti & exercitati. [g] Hæ quidē ipsæ sunt artificiales dignotiones causarū q̄ pulsus in ma- H Ibidem. gnitudinē & in sanis & in ægrotis vertunt. [h] Externæ verò, aliæ quidem ex indagatione, cū. s. inter I Ibidem. b inimicos aut insidiatores aut malignos tētatores, cōsiderationes facitis: [i] Interdū aūt magnitudinem adeptus est pulsus, vel quia medicamētum calefaciens ægrotus sumpserit, vel adnotationis ratione. In his quidē primū cōsiderare oportet paroxysmi tps, postea laborantis morē & cōsuetudinē. si. n. aliquo alio tpe & nō paroxysmi magnitudinē pulsus ipse assumpserit, probabile est à calefacientibus potius, nō paroxysmi ratione factam esse alterationē: si verò in paroxysmo, probabilius est adnotationis rōne. Distingues āt exquisite, si parūper intermittēs, rursus tetigeris. Caliditatē. n. à medicamento ortā, pp quā pulsus increuit, semp magis ac magis exolui cōtingit, pgrediēte tpe: intēdi K Ibidem. aūt eā, q̄ à paroxysmo fit. [k] De cōsuetudine aūt & more, sciendū, quosdā quidē insuetos esse formidolososq; ad medicamētorū potiones, nōnullos aūt cōsuetos: Similiter & de moribus. Quidam. n. īsidiatores sunt, animoq; tenent, vt cūctos tanq̄ nihil firmi sciētes redarguāt. quidā verò simplices sunt & modesti. in his ergo suspicandū nō est, quicq̄ clā factum esse: in insidiātibus verò suspicari G L Ibidem. oportet oīa. [l] In primo aūt de causis pulsuū libro ostēsum est, vbi paulo augeatur caliditas, in magnitudinē quidē euidēter increscere pulsū, in celeritatē verò nō euidēter: vbi amplius aucta sit. magnitudinē quidē assumere, sed & ī celeritatē euidēter increscere, & aliquid ēt frequētiæ adipisci: quēadmodū vbi plurimū aucta sit, & vsus generationis pulsuū supra maximā sit diastolē, in magnitudinē quidē nō increscere, qn̄ ad extremū auctus sit, sed celeritati quantū pōt vnà cū frequentia ad- M Ibidem. e dere: & vbi nō amplius celeritatē intēdere possit, frequentiā incitare. [m] Si verò ęgroto cuipiā, q minorē, q̄ q̄ fm naturā est, pulsū habeat, maior postea fiat sine externa motione: huic caliditas amplior N Ibidem c. 2. p. 105. f priore facta est. [n] De minori aūt eadē est ratio. minor. n. se ipso fit, vel facultate imbecilliori reddita, vel instrumentis durioribus, vel vsu exoluto. Sed neq; facultas imbecillior eualit nūc, alioqui oīno lāguiditas vnà cū paruitate esset: nec corpus arteriæ durius, ita. n. non solū minor, sed ēt durior esset pulsus. superest ergo vsum tm̄ alteratū esse. Et sanè ex maiori, q̄ sit is qui fm naturā est, pulsu, talem necessario factā esse versionem, notum est ijs, qui memoria tenent ea, quæ ostensa sunt in primo de causis pulsuum libro. Nam & quæ ex naturali statu in paruitatem fit versio ob frigiditatem, statim etiamrar iorem ipsum efficit & tardiorē: Et quæ ex magno supra modum aucto, moderati fit imminutio, statim etiam celeritatis & frequentiæ aliquid detrahit: ppterea q̄, qui multum supra natu H ralem statum auctus sit, in tribus generibus mutetur. Qui ergo de magnitudine tantum detraxit pulsus, cætera autem immutata seruat, paulo maior est eo qui secundum naturam est. hic. n. solus ex pauco caliditatis augmento cōstat. Aliorum verò, qui in magnitudinē alterantur, nullus, nisi simul celeritatē assumat vel frequentiam, talis euadit. Qui verò vsq; adeo est alteratus à caliditate, vt nō magnitudinē solū, sed & celeritatē imutet & frequētiā, contrariū iter tenebit p easdē gn̄e altera- O Ibidem. g tiones. [o] quare nō solū minor, sed & tardior & rarior erit, q̄ prius. Dū āt calefit, magnitudo euidenter primū, postea celeritas, deinde frequētia ipsa aduenit. Dū refrigeraī, cōtra, raritas qdē euidenter P Ibidem. h primo, secūdo tarditas, vltimo paruitas. [p] Tot. n. sunt, q̄ refrigerationē efficiūt causæ, quot q̄ calefaciū. tEtenim aer frigidus extrinsecus occurrēs, quēadmodū & aqua frigida, vel lauacrū, vel medicamētū corpi inūctū, refrigerat: vel ēt lōga aliqua quies, & veluti latebra, frigidius efficit corpus: Et eorū q̄ intro recipiunī, vt aer q inspiraī frigidus, & alimētū pituitosū, & medicamentū aliquod frigidū, & aquæ frigidæ vsus imodicus: Et ex animi affectibus, diuturnus timor: Et ex humoribus q in corpore cōtinenī, quicūq; frigidi tēperamēto, quiescētes prius, cōmoti nūc sint, aut oīno validiores aliquo modo facti sint calidis. Hæc aūt distinguere oportet eo modo, quo de causis calefaciē- Q Ibidem. tibus diximus. [q] Ipsa quidē essentia magnorū & paruorū pulsuū fm circulū arteriæ cōsistit, vbi lōgitudo par perpetuo seruatur, non tm̄ apparet par, sed aliqua pars occultatur. Ac dictum quidem est de hac re in secundo de causis pulsuum libro. bis enim de eisdem dicere non est necesse.

Quid

A *Quid indicet pulſus Rarus, Frequens, Intermittens, Intercurrens, Extremitas in ſingulis pulſuum generibus, Caprizans pulſus, Dicrotus. Inæqualitatem vel in ſitu partium, vel in motione conſiſtere.* CAP. 33.

QVoniã aũt de magnis & paruis pulſibus quid ſignificent dictũ eſt,[a] iã in pſentia d ſermonẽ de A 2 de pcog ex p.c.2.p.109.h
frequẽtia & raritate trãſeundũ eſt.[b] Pura ergo & minime excrementoſa caliditas, diaſtolẽ ef- B Ibidem.
ficit maiorẽ ſimul & velociorẽ: q̃ verò putredinoſis turbata eſt excremẽtis, ſyſtolẽ.[c] Vbi ve- C Ibidem p.
rò ex magnitudine diaſtoles pulſus fiat frequentior, auctã eſſe ſignificat caliditatẽ, multã in corpore 110.a
purã: Vbi aũt, ꝙ maturius incipiat ſyſtole, impuræ & excrementoſæ caliditatis copiam indicabit.
Simili modo, ſi rarior pulſus fiat ſm externã quietẽ: ſi quidẽ ex breuitate diaſtoles, refrigeratã eſſe ĩ
animali caliditatẽ oſtendit: ſi verò, ꝙ tardet ſyſtole, minora reddita eſſe fumoſa excrementa: Secun-
dũ internã verò quietẽ, è contra. ſi ſanè ex eo ꝙ pducta ſit ſyſtole, pulſus frequens euaſerit, copiam
ſubnutriri fumoſorũ excrementorũ: ſi verò, ppterea ꝙ maturius incipiat diaſtole, auctã eſſe calidita
tem: Rurſus aũt ſm hanc eandẽ quietẽ rarior cũ fit pulſus, ſi ſanè ex eo ꝙ imminuta ſit ſyſtole, pau-
ciora reddita eſſe excrementa oſtendet: ſi verò, ppterea ꝙ tardet diaſtole, imminutã eſſe caliditatẽ.
[d] Duplex aũt eſt pulſuũ quies, lõgi qdem tpis, q̃ duorũ pulſuũ tps excedit: breuis aũt tpis, q̃ eſt intra D Ibidem.c.4. p.110.g
B duorũ pulſuũ tps. Quies verò tẽporũ vnius pulſus, inter intermiſſiones eſt moderatiſſima: ac multi
ex ea ſeruati ſunt tũ ſenes tũ pueri: ætate aũt florẽs ex hac nullus. verũ ex ignoratione qdã longã ra-
ritatẽ, intermiſſionẽ eſſe opinãtes, exiſtimãt ſeruatos eſſe quoſdã ætate florentes ex tali pulſus pra-
uitate. Eſt qdẽ & hæc grauis, ac præcipuè ætate florẽtibus: nõ tñ pniciosa oĩno: In pueris ſanè & ſe-
nibus adhuc ẽt magis mitis. Mors porrò repentina ex intermittentibus euenit pulſibus, quo modo
ex apoplexia. extinguitur.n. in vtriſq; caliditas q̃ in corde eſt reſpiratione priuata. Ac raritas quidẽ
ab intermiſſione pulſuũ diſtincta eſt, plixitate tẽporis: Interdũ verò etiã, ꝙ raritas cũ æqualitate ali-
qñ cõſiſtat oĩum pcuſſionũ: intermittens verò pulſus neceſſario inęqualis fiat. interdũ.n. p tres, in-
terdũ p quatuor, aliqñ p quinq; pcuſſiones, vel ẽt plures intermittere inueniť: & quieſcere vnũ tẽ-
pus motionis, vel ẽt plura.[e] Quæ igiť eſt in ipſo cordis corpore refrigeratio magna, eatenus ẽt pul- E Ibidem. h
ſus languidos efficit & tardos, & paruos, quatenus & ipſa dominať: q̃ verò ab aliqua alia parte, pfi-
ciſciť, raritatẽ plus q̃ alia pdicta genera, à naturali ſtatu amouet. Vbi ergo corpus ipſum cordis, refri
gerationẽ ſuſcipiat, mors inęuitabilior eſt.[f] Ac raritas quidẽ pulſuũ eſt vſq; adeo pnicioſa.[g] Huic ve F Ibidẽ p. 111 a
rò contraria eſt, frequẽtia: ſicuti & intermiſſioni, intercurſio. nã intercurrens pulſus ex inæquali fit
frequentia, ppterea, ꝙ ſæpenumero actionẽ ſuã minus plene ac vſus poſtulat, cor obierit. Iã id ipſũ G c.5.p.111.a
C fit, vbi vel cor à multitudine grauať, vel inſtrumenta ſunt obſtructa, aut anguſtata. quæ ſanè opinor
& intermittentiũ erãt cauſæ.[h] Enimuero multoties intercurrentes pulſus criſim attulerũt Eſt.n. ve H Ibidem. b
luti conatus quidã naturæ ad certamẽ ſe parantis. Quòd ſi ex huiuſmodi criſibus perierũt qdam,
nihil hoc facit, vt grauior ſit intercurrentiũ affectio, q̃ intermittentiũ. multo.n. plures ex intermittẽ
tibus pereũt: Eadẽ ẽt rõne ex valde raris, q̃ ex frequẽtibus. Etenim febres oẽs perurẽtes frequentẽ
hñt pulſum, cũ tñ aliquæ ipſarũ periculo vacent: Qui aũt in ſyncopis ſunt frequentes, ob languidi-
tatẽ, q̃ à nulla vnq; ſyncope ſeparať, ſunt periculoſi.[i] Præſtiterit aũt vt conſideremus de extremitati- I Ibidem. b c
bus, q̃ in oĩbus pulſuũ generibus ſunt. Ac extrema quidẽ frequẽtia nihilominus q̃ ſyncope laborã
tibus, ineſt ijs, q perurenter febricitãt, nec ex toto tñ pnicioſe ſe habent. Raritas aũt nõ eſt vnq̃ ſine
periculo, ſicuti nec languiditas nec paruitas. Etenim tres hæ differentiæ pulſuum, cũ ad extremum
pueniunt, ppetuo sũt piculoſæ. Extrema aũt magnitudo, vbi vnà cũ morboſa mollitudine cõſiſtit,
periculoſa eſt: vbi aũt cũ aliqua ſalubri tunicæ arteriæ cõſtitutione, nihil abſurdi hẽt.[k] Vr aũt & ve- K Ibidem.
lociũ pulſuũ genus minus piculosũ eẽ q̃ tardorũ. ſi qdẽ extrema ẽt celeritas, minus q̃ extrema tar-
ditas, ẽ periculoſa: extrema.n. tarditas ſicuti ſanè & raritas tũc accidũt, vbi ĩnata caliditas extinguiť.
Incrementũ aũt in celeritatẽ & ob vſum vrgentẽ fit, & oĩno à facultate valida.[l] Archigenes verò & L Ibidem.
hîc ẽt falliť, q formicãtẽ pulſum ſuſpicať celerẽ eſſe. neq;.n. celer oĩno eſt, neq; ad extremũ venit fre
D quẽtiæ: Sed, oẽs pulſus q à naturali ſymmetria multũ recedũt, non boni sũt. At certe lãguidiſſimus
& tardiſſimus, & rariſſimus, oĩum eſt deterrimus: Poſt hos aũt minimus, & molliſſimus, & duriſ-
ſimus: Poſtea frequẽtiſſimus. At nõ celerrimus, neq; maximus: ſed hi ſunt modice periculoſi. So-
lus aũt ex extremis optimus eſt oĩum, vehementiſſimus.[m] Et ſanè caprizãs pulſus ex genere eſt eo- M 2. de pcog.
rũ q̃ quiete intercipiunť: inæqualibusq; cordis intẽperiebus interdũ ſuperuenit: Sicuti & dicrotus ex p.c.8.p.112 c
ex genere qdẽ eſt eorũ qui intro retrahunť: comitať tñ & ipſe interdũ inæquales cordis intẽperies,
& tũ magis, ſi fuliginoſa excrementa multa in multis ipſius particulis ſint.[n] Ipſa aũt inæqualitas cõ N Lib. de pul.
ſiſtit in ſitu partiũ, ex eo, ꝙ arteria ſurſum vel deorſum, antrorſum vel retrorſum, dextrorſum vel ad Tyrones c.
ſiniſtrorſum, traducta eſſe videať: in motione verò, ex eo ꝙ citius vel tardius, maturius vel ſerius, ve 7.p.45.f
hementius vel lãguidius, diuturniori tpe vel breuiori, ſemper vel nullo modo, moueať: In ſingulis
ãt partibus, ex eo ꝙ interſectus perſpicue ſit, ex quibus eſt & caprizãs: ſimili modo, ex eo ꝙ recur-
rit, ex quibus eſt & dicrotus.[o] Et caprizãs quidẽ eſt ex ijs qui ſm unã diaſtolẽ ſunt inæquales: qñ q̃ O Lib.1, de dif
poſt quietem eſt ſecunda motio, & ocior & vehementior priore ſit[p]. Tradidimus autem in tracta ferẽtijs p.c.29. p.52.d
tione de differentia pulſuum huius nomenclaturæ cauſam.[q] Ac ea quidem quæ in vno pulſu inter- P Ibidem.
mittit inæqualitas, grauiſſima omnium eſt inæqualitatum. non ſinit.n. ſimplices motiones fieri ſe- Q 2. de pcog.
cundum naturam: ſed impedimẽto eſt, ac priuat motione arterias, non per tres aut quatuor aut per ex p. c. 6. p.
aliquos adhuc plures pulſus, ſed in ipſo ſtatim primo: & mortem propinquam minatur. 111.f

Synopſin

Synopſin eorum, quæ hucuſque dicta ſunt, in pauca capita redigit: docetq́, quomodo præſagiendum ſit, quis erit morbi finis, ſalus an mors: quo tempore erit ſalus vel mors: quis erit modus ſalutis vel mortis. Et ex conſequenti tradit regulas dignoſcendi vtrum virtus vitalis ex ſua ipſius ratione infirma ſit, an à multitudine grauetur: & vtrum criſis bona vel mala futura ſit: & num per excretionem an per abſceſſum. CAP. 34. E

A 4. de ꝑcogn. ex p. c. 1. p. 111 e — A [a]C ea qdē q̄ ꝓpoſita ſunt oīa, iā finem habent. nā cū ſingularū particularū affectiones cūctas ꝑcurreremus, qualē nā pulſum vnaquæq; verſio faciat, declarauimus. [b] Nūc verò ī pauca ca-
B Ibidem c. 11 121. f — pita ſynopſin ipſorū redigere conemur. Præſentiū igitur dignotio, eſt affectuū inuentio: ꝑteritorū aūt dignotio, eſt inuentio cauſarū q̄ affectiones faciunt. Si igiť vniuerſæ affectiones à nobis abunde diſtinctæ ſunt, traditæq; ſunt oēs effectrices cauſæ in alijs tractationibus: nihil iā reſtare amplius vr̄ ijs q̄ neceſſaria ſunt ad ꝑcognitionē vel præteritorū vel ꝑſentiū. Quòd aūt futurorum ꝑcognitio ex ꝑſentibus fiat, ſæpius quidem iā & ꝑ ea q̄ ſuperius dicta ſunt, oſtendimus: & nunc ēt neceſſe eſt, vt
C Ibidem. — totū ſermonē ꝑ capita ꝑcurramus, initiū ſumentes à dignotione eorum q̄ futura expectamus. [c] Ac vnū quidē & primū eſt, quorſum terminabitur morbus, ad perniciem ne an ad ſalutem. Alterū ab hoc, in quo ꝑcipue hoc erit tꝑe. Tertiū ab his, quiſnā modus erit mortis aut ſalutis. Omniū aūt horum ꝑcognitio ex affectionibus eſt. ex ipſis.n. (vt oſtēdimus) & morbi idea, & facultatis infirmitas F
D Ibidem. — ac robur dignoſciť. [d] Hęc aūt ſi īter ſe cōferanť, ea q̄ futura ſunt ꝑcognoſcunť. Morbi.n. cognitio ex
E Ibidem. g — loco affecto eſt: Facultatis aūt, ex eucraſia & dyſcraſia ſolidorū corporū. [e] Hęc aūt ſi īter ſe cōferanť, ſi quidē vigorem morbi ferre pōt facultas, neceſſe eſt ſeruari hoīem, ſi nihil extrinſecus ſit erratū: ſi verò nō pōt, oīno morieť. Tēpus aūt in quo ꝑdictorū vtrūq; erit, ex hiſce ꝑcognoſciť. Qui ſuperſtites futuri ſunt, eo tꝑe ſeruabunť, ī quo matura morboſam affectionē ꝑfectiſſime ſuꝑabit. Morienť aūt eo tꝑe, quo morbus adeo erit naturæ ſuperior, vt aliqua ex actionibus ad vitā neceſſarijs pereat. At verò ēt modus tum mortis tum ſalutis ex eiſdē ꝑcognoſceť. Actionū.n. ad vitā neceſſariarum q̄ pereunt, nōnullæ quidē facultatis vitalis ſuffocationē inferūt, nōnullę verò ꝓſternationem, nonnullæ autem quid alterutri proportione reſpondens. Ac illæ quidē, quæ ſuffocationem inferunt, ex reſpiratorijs ſunt affectionibus: nonnullę verò & in ipſo corde protinus cōſiſtunt. Quæ verò proſternationē inferunt, ex ſtomachicis quas vocāt ſunt affectionibus, ob quas ſyncope corripiūtur: & inſuper ex iecoris affectionibus diuturnis, ob quas nō aluntur: & ex doloribus diuturnis aut vehemētibus, itemq; ex hecticis oībus febribus. Aīalis autē facultatis imbecillitates magnis cerebri intemperiebus comitanť: Eiuſdē verò quaſi ſuffocationes, impletionibus ventriculorū ipſius & obſtructionibus meatuum qui in ipſos penetrāt. Quare quicunq; exquiſite oīa dignoſcit, hic ēt futura ꝑfectiſſime præcognoſcet. Ante omnia aūt vitalē facultatē quæ pulſus facit, quō ſe habeat dignoſce- G
F 4. de ꝑcog. ex p. c. 12. p. 121. h — re oportet. [f] Nonnunq̄.n. ex ſua ipſius rōne infirma eſt, nōnunq̄ verò à multitudine grauať, & tria inæqualitatum genera cōſtituunť, ſm magnitudinē & paruitatē, ſm celeritatē & tarditatē, ſm fre-
G Ibidem. p. 122. a — quentiā & raritatē. [g] Si ergo pulſus vehementes & magni, plures cō[...]is exiſtant, minus facultas à multitudine fatigata eſt: ſi verò parui & lāguidi, magis. Ex pulſibus aūt ſm vnā percuſſionem inæqualibus, tū quos interſecto quiete motu, tum quos cōtinuo ꝑmanente, diximus fieri, oēs hi robu-
H Ibidem. — ſtiorem eſſe facultatē indicant, q̄ oēs ij qui lāguidiorē & tardiorē motū faciant. [h] In tali igiť pulſuū
I Ibidem. — cōſtitutione, altus pulſus mōſtrabit naturā ſuperiorē iā eſſe multitudini. [i] Altior verò ſimul & vehementior, tū robur indicat facultatis, tū motionē minime impeditā. Inſpicere aūt tūc motionē ſyſto-
K ibidem. b — les oportet: hincq; criſeos morē diſcernere. [k] Melior.n. criſis ſubſequi ſolet, celeritate ſyſtoles multū exoluta. Si verò & alia concoctionis ſigna q̄ in libris de criſibus ſcripta ſunt, adſint, optimā criſim talis ꝑmōſtrat cōſtitutio. Si verò celeritas ſyſtoles parū exoluta ſit, vel nondum videať cōcoctus eſſe
L Ibidem. b c — morbus: fiet qdē criſis ꝑ excretionē, nō tn̄ bona oīno. [l] Sciēdum aūt eſt, nō eādē eſſe facultatē vitalē, & nutritiuā naturalēq;. illa.n. ſolū pulſus gignit: naturalis aūt, & quod familiare eſt ad nutritionē, trahit, & quod eiuſmodi nō eſt, excernit: vnaq; ēt nimirū retinet ac alterat id quod familiare eſt. Vitalē certe nec in ſtirpibus eſt inuenire, nec in aīalibus q̄ frigida ſint, vt ſunt oſtrea, & q̄cūq; petris vel qbuſdā alijs ſolidis corporibus adnaſcunť. quęcūq; aūt aīalia calida sūt, & ꝑſertim ſanguinea, aper- H
M Ibidem. d — tiſſimā & vehemētiſſimā hāc hn̄t facultatē. [m] Naturalis porrò facultas criſes efficit, & quatenus huius ꝑticipes sūt arteriæ, ſuꝑfluū abijciūt. Per alterā aūt facultatē, pulſatricē inq̄, cuius ſolę arterię sūt participes, excernūt in ſyſtolis fumoſum excrementum: quemadmodū in diaſtolis attrahunt quod
N Ibidem. — ipſas refrigeret. [n] Æqualis aūt ſemꝑ magnitudinę eſt diaſtole ipſi ſyſtole, niſi forte quędā, digitis admotis, repente mutatio fiat. In hoc tn̄ differunt, q̄ modo q̄ ad interna fit motio ſuperet, modo q̄ ad externa. ſiq; motio q̄ ad interna fit, ſuperet, fumoſam aliquam in arterijs eſſe caliditatē ſignificat: ſi verò quæ ad externa, igneā & purā. Ac ob hāc quidē cauſam pulſus altus excretionis eſt nuncius. Copia verò excretionis tū ex eo q̄ phlethorica ꝑfuerint ſigna, tū ex ꝑſenti flāmea caliditate ꝑcognoſciť. ob hācq; eādē caliditatē pulſus magni apparent & alti. Peſſimę igiť excretionū ſunt illę in qui-
O Ibidem. — bus pulſus nec magnus eſt, & velox ī ſyſtole apparet. [o] Vbi verò incōcoctus exiſtat morbus, ſi pulſus tenoris vacuus ſit, periculū imminet ſyncopes. Vbi aūt pituitoſior morbus ſit, qn̄ ex inæquali-
P Ibidem. — bus pulſibus mutatio in plures vehemētes & magnos fit, per abſceſſum erit criſis. [p] Vbi verò cum pulſu qui excretorius exquiſite ſit, vnà etiam adſint hæmorrhagica vocata ſigna, ex naribus sāguis erumpet: Vbi hęc ipſa abſint, ex alia quadam regione: quemadmodū in libris de criſibus per dicxodum dictum eſt. Et hæc quidem ſunt, quæ de pulſibus in Synopſin redigere propoſueramus.

FINIS.

A Quando igitur hoc cito apparuerit, morbum facit breuiorem: cum vero nullo modo educitur, aut crudum, indicat morbum in longius debere protendi: ſi autem prauum educitur ſputamen, periculum imminere ſignificat: ſi aũt etiã malignũ fuerit, mortem minatur. Quid igitur ſit ſputũ, nũc non eſt opus exponere. Quæ vero propriè ſputamina nominantur, ex his quæcunque ſubflaua, & ſubruſa, & ſubpallida, & ſubſpumoſa, & tenuia exiſtunt, ſolam cruditatem ſignificant, nullum vero inſigne malum prænunciant: quæ vero ſine alia cõmiſtione ſunt flaua ac ruſa, craſſa atq; ſpumoſa, & viridia, viſcoſa, atq; rotunda, atq; his etiã magis nigra, ſunt praua. Conſiderandum etiã, quis ſit eorum eductionis modus: nam, ſi facile expuantur, conſtat quidem bona eſſe, contraria vero mala. Et quid oportet nos plura dicere, cum poſſimus verba, quæ in libro prognoſtico ſcribuntur, apponere? ‖ Sputum oportet in omnibus doloribus, qui ſunt circa pulmonem ac latera, celeriter expui ac facile, cõmiſtumq; videri vehementer flauum ſputo. In Prog. cõ. 2. t.43.4ª.202.a Neq; in dubio eſt, ꝙ hoc loco Hippocrates ſputum vocat id, quod ſecundum naturam ſe habet, cui flauum admiſtum eſſe oportere inquit. Verbum autẽ illud/vehementer/non nulli quidem neque omnino adiungunt: quidam vero ad cõmiſtũ referunt, vt ſermo vterq; ita ſe habeat, cõmiſtumq; vehemẽter ſputo, videri flauum: vel flauum vehementer, cõmiſtum videri ſputo. Sed prior ſenſus eſt artificioſior: ſemper.n. inæquales B omniũ {motus, &} eorum, quæ plurimum diſtant, cõplexiones damnat Hippocrates. Experientia quoque ita eſſe probatur: neq; etiam ratio dubia eſt: nõ tñ eam nunc explicare foret opportunum.

Quod autẽ verbum illud/vehemẽter/ad cõmiſtum relationem habeat, ex ijs etiã patet, quæ ſubiunguntur. ‖ Si.n. (inquit) multo poſt doloris principium expuatur flauum, vel ruſum, vel multã excitans tuſſim, vel non vehementer cõmiſtum, peius efficitur. In Prog. cõ. 2. t.45.4ª.202.c Videt.n. in hoc loco Hippocrates, quæcunque in ſecundo ſermone dicuntur, ijs opponere, quæ in primo dicebant: verbo quidẽ/celeriter/illa/multo poſt principiũ doloris expuatur: verbo/facile/illa/multã excitans tuſſim: illis vero /commiſtum videri flauum vehementer ſputo/impermiſtum ſimpliciter, ac ſolum flauum, tum quod ex vtriſq; cõmiſtũ eſt, colore ſcilicet ſputi naturalis & flauo vel ruſo, non tñ vehementer. Sed & poſt hæc ſubiungens manifeſtius dicet, ſuã adhuc mentẽ aperiens, his verbis: ‖ Nam flauum impermiſtum exiſtens, periculoſum (impermiſtum eſt autẽ id, quod ſputo non cõmiſcetur) albũ autem, & viſcoſum, & rotundũ, inutile. In Prog. cõ. 2. t.46.4ª.202.d deinde rurſus paulatim ad difficiliora ſermone progrediens: ‖ Malum autẽ, quod viride eſt valde, & ſpumoſum. Ac deinceps addit: ‖ Si vero ita ſit impermiſtũ, vt etiã nigrũ appareat, omni alio peius eſt. In Prog. cõ. 2. t.47.4ª.202.d Ex proprijs quidẽ morbi lateralis ita diſtinguere oportet. Sed præterea inſpicienda ſunt omnia, quæ ſunt morbis acutis cõia, quę deinceps connumerat, In Prog. cõ. 2. t.48.4ª.202.g C ita ſcribens: ‖ Sunt autẽ hæc bona, Facile perferre ægritudinem, bene ſpirare, & eſſe doloris expertem, & ſputum facile expuere, corpus totum æqualiter calidum eſſe, & molle, & ſitim nõ habere: vrinas autem, & alui excrementa, & ſomnos, & ſudores, quemadmodum ſcriptum eſt: hæc omnia, bona eſſe ſciendum eſt. In Prog. cõ. 2. t.56.4ª.203.g Hæc itaque ſunt bona ſigna, tum propria eorum inſtrumentorum, quibus vis ſpirandi eſt demandata: tum cõmunia omnibus alijs morbis acutis, continuatim ordine inuicem ſcripta. Atque ipſis adiungens ſubinfert: ‖ Mala autem ſunt his contraria, Difficulter perferre morbum, ſpiritum magnum eſſe, ac crebrum, non ceſſaſſe dolorem, vix ſputum expuere, vehementer ſitire, totum corpus ab igne inæqualiter detineri, & ventrem quidem ac latera calida eſſe vehementer, frontem autem ac manus frigidas, & pedes frigidos: vrinas vero, & alui excrementa, & ſomnos, & ſudores, quẽadmodum ſcriptũ eſt; ſingula hæc mala eſſe cognoſcere oportet. In Prog. cõ. 2. t.56.203.g Scriptum autem eſt de his in eo volumine, quod prognoſticon inſcribitur, in quo ſimilem in his ſingulis ipſe tradit doctrinam, qualem & nunc in ſputaminibus. Sicuti enim in his hoc quidẽ eſt coctionis ſignum, hoc vero cruditatis, hoc aũt mortis: &, quod coctionis eſt ſignum ſi in principio ſtatim appareat, propere ſalutem ſubſecuturam oſtendit: quod autem cruditatis, morbum in longius tempus extendi debere: quod autem exitiale eſt, hominem moriturum ſignificat: &, D ſi valde exitiale fuerit, cito: ſi vero remiſſius extiterit, in longo tempore: Eadem in vrinis ipſis & alui excrementis, & reliquis omnibus, de quibus eſt ſermo futurus, diſtinctio eſt adhibita: etenim hæc omnia, non nulla quidem coctionis, non nulla vero cruditatis, & quædam etiam mortis, indicia ſunt. Nigrum enim ſputamen, præter id, ꝙ crudum eſt, etiam mortem portendit: ſic & vrina nigra non cruda ſolum, ſed etiam lethalis eſt: eſt autem ſimpliciter cruda, quæ alba eſt ac tenuis quam aquoſam nominamus.

Quæ Prima ſint apud Hippocratem Capita, per quæ Tempora Morbi intelliguntur: ac Aduerſus eos, qui Principium morbi, primum ipſius Inſultum appellabant. CAP. 6.

RVrſus igitur ad aphoriſmum redeamus, in quo ita ſcribitur: ‖ Acceſſiones autem & conſtitutiones, morbi oſtendunt, & anni tempora, & circuituum adinuicem incrementa, ſiue quotidie fiant, ſiue alternis diebus, ſiue longius tempus intermittant. 1ª.Aph.12.Ex. ord.5.a Sed & ex ijs, quæ poſtea apparuerint, coniecturam accipere oportet: velut in morbo laterali, ſi ſputum ſtatim morbo incipiente appareat, breuem futurum ſignificat: ſi vero poſterius, longiorem. Et vrinæ etiam, & alui excrementa, & ſudores, & bonam & malam criſim habituros, & cito vel tarde finituros morbos, cum mox apparent, indicant. Nam hæc liquido ſunt eorum omnium, quæ in prognoſticis ſcribuntur, compendium: cum antiquus ille author ſola capita eorum, quæ in eo libro particulatim ſcribuntur,

in aphorismos transferre tentauerit. Quæ nam igiť sunt hæc capita? sæpius.n.repetere, mihi vř melius, vt quis, etsi nunc erubescens, discat & morbi principium cognoscere, & futurum statum prævidere: hoc est, vt ipse dicit, forma morbi, & natura tēporis, & accessionis circuitus, & quæ in morbis mox apparent. Erit aūt mihi sermo in eodem exemplo, adhibita breui distinctione de nominibus, quibus, vt par erat, veteres vtebanť ad solū mētis conceptū explicandū, cū oī studio incumberent ad exquisitam rerū cognitionem: iuniores vero ferē oēs circa nomina suā conterunt vitā, minime de rebus soliciti. Principium igitur morbi, prmū insultum indiuisibilē p rimæ accessionis, veluti & ipsum nunc, quod sine latitudine est, vocant: sed & iam aliquod tps latū, quod ēt in ipso, nūc, obseruamus, qū dicimus nunc esse hyemē vel æstate, vel aliquod aliud tps. Quod igiť in nullo sermone tali, qualis est is, quē antea scripsimus, aphorismus, & multi alij, qui postea dicenť, principiū vocet Hippocrates primū illū & indiuisibilē morbi insultū, vnicuiq3 liquet. ‖ Qūo.n.circa morborū principia considerandū, si statim morbus florescat, in eo significatu dictū, quispiā posset arbitrari? Vel illud:[a] ‖ Incipientibus morbis, si quid mouendū vř, moue: consistentibus vero, melius est conquiescere. Et illud:[b] Si igitur in principio morbi facies talis erit. nam facies illa mortuæ similis, de qua ista dicunť, n q3 illo exquisite principio morbi vnquā fieri potuisset. Eodē modo, cū diciť: [c] In acutis morbis raro, & in principijs, vtendū purgationibus. de principio intelligiť, quod ad tps latum extenditur. Multo magis cū scribiť: [d] Circa principia & fines oia debiliora, circa statum fortiora. Neq3 in alio sensu dictū est, [e] In quorū morborū principijs nigra bilis vel infra vel supra exierit, mortale. Eodē modo in libro de ratione victus, quæ seruať in acutis morbis, in connumeratione illorum vehementiū accidentium subintuliť: [f] Hæc autem si in principijs appareant, vehementissimum delirium ostendunt: vt plurimum aūt moriunť. Eodem modo se habet etiā in aphorismo, de quo paulo ante facta est mentio, vbi inquit: [g] Veluti in laterali morbo, si sputū statim appareat in cipiente morbo, morbum ostendit breuiorem. Neq3.n.dictio illa /incipiente/ primū exquisite insultum hoc loco significat, tum quia huic sensui rerū natura repugnat, tum quia dicere non potuisset / post appareant: qūo.n.different ab ijs, quæ simul inuadunt, illa quæ exquisite idem habent principium inuicē & cum vniuerso morbo? Post apparent aūt quædam statim in prima die, quædā in secunda, quædam in tertia, quædam in quarta. quædam, cum processerit morbus.

2.Epid.sect.1ª. A 2ªAphο.29. Ext.ord.16.f B 1 Prog.cō.1. t.8. 4ª.191.e C 1ªAph. 24. Ext.ord.10.e D 1ªAph. 30. Ext.ord.16.g E 4ª. Aph.22. Ext.ord.29.f F de Vict.rat. in acut.cō.2. t.45.7ª.113.d G 1ªAph. 12. Ex.ord.5.a

Quid proprie Principium Morbi ab Hippocrate dicatur: ac de Indicijs, quæ ex Alui deiectione, Vrina, ac Sputo desumuntur. CAP. 7.

PRincipium vero secundum latitudinem cōmuni quadam, & prompta imaginatione, in qua nullum adhuc est artificium, in prima accessione continetur. Atq3 idcirco quædā statim, cum incipiunt, statum accepisse dicuntur: quemadmodum in primo epidemiorū, vbi inquit: ‖ Statim enim continua est, quibus incipiens florescit ac viget. Nam verbum id /incipiens/ hoc loco non dicitur de vero morbi tpe, alioqui repugnaret ei florescere atque vigere, sed de eo, quod subsequitur principiū exquisite dictū, quod, vt plurimum, ad tertium extenditur diem. Omnino enim febris hæc, vbi principium illud indiuisibile fecerit, deinde hoc pacto incremento quodam visa fuerit, proprium recipit statum, quædam in prima statim die, quædam in secunda, {quædam in tertia:} non tamen in primo insultu primæ accessionis posset aliqua febris habere statum. Sed, siue in primo die, siue in secundo, istum habeat, atq3 hinc vsque ad integram solutionem extendatur, nullum sensibilem alterius accessionis insultum accipiens, hæc statim ab initio proprium habuisse statum diceretur. Et hoc est, quod ab Hippocrate dicitur: Statim enim continua est, quæ incipiens florescit ac viget. Tale igitur est: ‖ Si sputum in laterali morbo statim post apparuerit incipiente morbo, cū facit breuiorem ideſt ante, ꝙ secunda accessio inuaserit: adhuc enim lateralis morbus diceretur incipere, non solum, qū huiusmodi accessio ascensum habeat vel statum, sed in tota declinatione, atque omnino ante, quàm secunda inuadat accessio, quæ vt plurimum in laterali morbo tertio fit die.

1. Epid. cō.3. t.10. 3ª.120.a

1.Aph.12.Ex. ord.5.a

Quodcunque igitur coctionis signum post apparuerit, breuem & salutarem morbum futurum ostendit. Tale quidem est sputum, quod in morbo laterali apparet: nam cuiusque partis in corpore superfluitas, eam, quæ illi inest, dispositionem ostendit: si cocta quidem fuerit, salubrem: cruda autem, ægram. Ita igitur & illa scripta sunt: ‖ Alui autem excrementa optima sunt, quæ mollia sunt, & cohærentia, & quæ eandem exitus horam seruant, quam in sanitate habuerunt. Quantitas vero esse debet pro ratione cibi, qui assumitur: nam, si exeuntia talia fuerint, ventrem inferiorem sanum esse indicant. Et sputum quoque, cum fuerit exquisite simile illi, quod aduenit sanis, integram sanitatem instrumentorum, quibus vis spirandi est demandata, significat: si quo modo autem impediatur, atque à naturali recesserit habitu, tantum eā læsam esse demonstrat, quantū ipsam formam naturalem amiserit. Quod vero illi, quod secundum naturam est, maxime contrarium existit, crudum est, magnamq3 ostendit membrorum patientium imbecillitatem: quòd si etiā vitiosæ causæ aliquod signum habuerit, quemadmodum nigrum, perniciosissimum hoc est. Ita etiam in Vrinis se res habet. Nam & hæ, quæ sanorum vrinis simillimæ sunt, venosum instrumentorum genus satis robustum esse demonstrant: quæ vero crudiores sunt, eiusdem imbecillitatem significant: quæ vero maxime sunt sanorum vrinis contrariæ, hæ quidem omnino sunt crudæ, & maximam indicant imbecillitatem venosi generis vniuersi: quæcunque vero & su-

In Prog. cō.2. t.13.4ª.199.a

perantis

A perantis causæ prauitatem ostendunt, veluti nigræ, hæ sunt extreme exitiales. Hæc igitur tria signorum genera propriam cuiusque membri coctionem significant: inferioris quidem ventris excrementa, quæ secundum naturam se habuerint: venosi vero generis, vrinæ: instrumentorũ autem duntaxat, quibus spiramus, sputamina. Sicuti vero hæc, locorum ipsorum, ex quibus excernunt, indicia præbent, eodem, vt arbitror, modo & vrinæ renum & meatuum, per quos vrina defluit, & vesicæ, & penis.‖ Sed vrinas quidẽ, quæ in harum partium morbis accidunt, in aphorismis separatim Hippocrates scripsit: quæ vero acutis assident ægritudinibus, in prognosticis: qm̃ hic liber (vt iam sæpius ostendimus) de solis est morbis acutis. Et, cum in eodẽ libro compleuisset oẽm de vrinis sermonem, postea in fine subiunxit.‖ Ne decipiaris aũt, si vesica quopiam vitio affecta, aliquam ex his vrinam reddiderit: neq; .n. totius signum, sed ipsius per se ipsam. Sicuti igitur vesicæ meminit, facto in ea sermonis exemplo: ita & renes, & vasa deferentia vrinam, & penẽ, subaudire oportet. Maxima aũt ad hæc demonstratio sunt, quæ ab ipso in aphorismis sunt scripta: sicut.n. vesicæ, ita & renum ægrotantium, signa conscribit.‖ Quibus, inquit, in vrina crassa, carunculæ paruæ aut veluti capilli exeunt, ijs à renibus excernuntur. Hæc igitur tria signorum genera, vt dixi, singula quæq; coctionis præbent indicium: vrinæ quidẽ, eius, quæ fit in venis: deiectiones aũt, eius, quę in

[right margin: 4ª Aph. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. Ext. ord. 36 a.b.c.d.e.f.g.h in Prog. cõ. 2. t. 37. 4ª. 201. — 4ª. Apho. 76. Ex. ord. 36. b]

B ventre: sputamina vero, eius, quæ in spirandi instrumentis: neq; vnquã vsu contingit, quin bonum aliquod magnum ostendant coctionis indicia. Sanguinis autẽ profluuia, & sudores, & tumores, qui iuxta aures fiunt, & reliqui decubitus, si in tẽpore quidẽ fiant opportuno, prodesse possunt: intẽpestiua aũt, nihil iuuãt. Quo fit, vt mihi videaẽ hæc eadẽ innuere in libro de humoribus, vbi scribit:‖ Decernentia in melius non statim appareant. Etenim nõ hæc tantũ, sed difficultas anhelitus, & deliria, & lachrymę, & vigiliæ, & comata.i. graues somni, & tenebricosæ vertigines, & hallucinationes (quas græce marmarygas dicunt) & anxietates, & oris ventriculi capitisq; dolores, reliqui've casus atque dolores, qui singulis partibus corporis eueniunt, exigunt distinctionem, & qñ iuuent, & qñ noceant, & qñ non modo nihil prosint, sed etiam signa sint deterrima. Quemadmodũ igitur principij vocabulum, nullum determinatum tempus significabat: eodem, arbitror, modo neq; id verbum αὐτίκα.i. statim: tantam vero temporis latitudinem obtinet, quantam & principij nomen. Liquet aũt, ꝙ etiã sępius pro ἀμέλη.i. ilicet, aduerbio/statim/ vtimur: veluti in eo dicto videtur vsus Hippocrates:‖ Insunt autẽ modi & cõstitutiones singulis hisce febribus: statim.n. cõtinua est, quibus florescit ac viget. nã hoc verbum/statim/ nihil significat, q̃ ilicet: quemadmodum, vt arbitror, libro de ratione victus, quæ in morbis acutis seruatur: vbi ita inquit: Nisi‖ ergo quispiã curet, quã-

[right margin: de humoribus cõ. 2. t. 24. Et 2. Epid. sect. 1ª — 1. Epid. cõ. 3. t. 10. 3ª. 120. a]

C tum decet, sufficientem esse modum huiusmodi sorbitionis ptissanæ, sæpius nocebit, quibus.n. cibus statim obseratus fuerit, ijs si quis non subducto ventre sorbitionẽ dederit &c. id verbũ/statim/ tale aliquid significat. Sunt aũt eius verbi significatus q̃ plurima exempla & apud oẽs alios Græcos, & maxime apud Hippocratem. Ad alterum aũt transgrediamur. Cum.n. inquit,‖ Signa decretoria non statim appareant. hic/statim/ q̃ primum significat, hoc est in principio morbi. Non sunt autẽ eadem decretoria, & quæ coctionis indicia dicuntur: non.n. fieri potest, quin ista omnino vel bene vel male decernant. At vero coctionis signa salutem quidem hominis, non tamen per crisim oĩo, futuram ostendunt: neq; enim, si subitam in morbo mutationem intellexeris crisim, neque si præcedentem perturbationem, necessario coctionis signa dictorũ erunt: cum illud accidere possit, vt morbus in longiori tempore paulatim coctus, ad integram deueniat solutionem. Ostendetur autem & in sequentibus adhuc manifestius, quomodo differant decretoria symptomata à coctionis signis: nunc vero hoc tantum ostendisse sufficiat, ꝙ coctionis, quæ in spirandi instrumentis fit, sputa: eius vero, quæ in venis, vrinas: illius autem, quæ in ventre, alui excrementa, signa statuere oportet: Et ꝙ in febribus omnibus (quoniam venosi generis sunt passiones, nam & arterias in hoc genere comprehendimus) ad vrinas præcipue attendere oportet: in ijs autem, qui laterali morbo af-

[right margin: de Vict. rat. in acut. cõ. 1. t. 31. — 2. Epid sect. 1ª]

D ficiuntur, primum quidem sputamina, secundo loco vrinas, quoniam is morbus omnino cum febribus iungitur: in passionibus autem ventris, si sine febre fuerint, sola alui excrementa inspicere oportet: si autem cum febre, etiam vrinas.

Quid differant Concoctionis Indicia, à reliquis, quæ Decretoria appellantur. CAP. 8.

PRoprium igitur vniuscuiusq; morbi principium, coctionis signis determinatur. Differt autem ab eo, quod secundum latitudinem principium dicitur, quod nullum habet artificium, ꝙ vltra tertium diem non extendi intelligitur: sicuti etiam in libro prognosticorum manifestissimẽ ostenditur. Nam, cum antea dixisset,‖ Si in principio morbi talis fuerit facies. postea subiungit, Si autẽ longior morbus fuerit, q̃ triduanus, aut quatriduanus. principium secundum latitudinem manifeste nobis ostendens vsq; ad tertium diem extendi. Verũ aũt vniuscuiusque morbi principium, quod etiã partem ipsius esse diximus, vsq; ad multos quaternarios extendi contingit: tunc.n. primũ finitur, cum coctionis signa apparuerint. Reliquum vero deinceps tempus vsq; ad statum, iam alterum tempus est, quod augmentum & ascensus nominatur. Deinde post hæc status, qui est vehementissima totius morbi pars. Vltima vero omnium est declinatio. Coctionis igitur signa (sępius enim quæ vtilia sunt, repetere conuenit) nunquam male apparent: decretoria autem, est, vbi male: neque enim in augmentis, neque in principijs, sed in statibus, illa apparere conuenit. De ijs, quidem,

[right margin: In Prog. cõ. 1. t. 8. 4ª. 191. e. Et 192. d. t. 9.]

quidem,quæ in augmentis ac statibus apparent,postea dicemus. Iam vero de ijs, quæ videntur in E principijs,dicamus,illud prius ad memoriam reuocantes,q; in reliquo sermone, qui sequitur, duo principij significata prætermittentes,& illud,quod est primi insultus,qui sine latitudine est:& alterū,quod est primæ accessionis:de solo tertio differemus, videlicet cruditatis: nā & huius artificiosa quædā dignotio,& magna ostendere natura apta est. Neq; igitur sudores,& vomitus,& alui excrementa,neq; tumores post aures,neq; profluuia sanguinis, si hoc tpe appareant, vnquam per crisim ægritudines finierūt.Hæc igitur iam etiā,veluti causæ,morbos finire credunt:quæ vero,veluti horum signa sunt indicatiua, deliria existunt,atq; vigiliæ,& somni graues,& dolores,& lachrymæ, & difficultates spirandi,& tenebræ oculis obortæ,& quæcunq; similia: etenim hæc, si absq; coctionis signis apparuerint,sunt pessimarum dispositionū indicia.Hæc igitur vniuersa, & quæ vt causæ,& quæ vt signa crisis sunt,non statim appareant,hoc est non in primo morbi tempore, qñ oīno nulla adest coctio: reliqua autem tria, quæ coctionem ostendunt signa, etiam si in prima protinus accessionis hora apparuerint,ad bonum apparent.

Quo pacto Hippocrates Principium Morbi cognoscendum docuerit. CAP. 9.

RVrsus ergo repetentes dicamus: Hæc vniuersalia morbi tempora ex morbis ipsis primum coniecturari oportet,quantum extendi debeant: deinde ex anni temporibus, & circuituum F proportione: & præter hæc omnia ex post apparentibus, in quibus prima & præcipua sunt signa coctionis,ex quibus circūscriptum iam principiū possis exquisite cognoscere. Ex hoc autē futurū statum coniectura artificiosa,quam paulo post aperiemus, agnosces: voco aūt coniecturā artificiosam,quæ propè ad veritatē accesserit.Sicut igiť non habeť exquisita principij cognitio ante, quàm incipiat ascensus: ita neq; ascensus ante, quàm status inuadat. Exercitandum est & hoc in loco, vt inuadentem statum cognoscamus,deinde vt præcognoscamus. Qm vero & horum omnium dux est Hippocrates,æquum est,vt hoc in loco eius verba exponentes,sermonem transfigamus. Præstat vero fortassis,ante,quàm aggrediamur hæc facere,pauca quædam eorū,quæ nuper diximus,apponere. Quod.n.prius,tanquā morbi partē,principiū inuenire quærebamus,vtrum æqualis sit tēporis in omnibus morbis,aut in singulis propriū tps habeat (de quo diximus Thessalū, delirum illud inuenisse præceptum,Oportet in vnoquoq; morbi principio adstringere, etiā si morbus ex cōstricta fuerit cōmunitate) || primus omnium Hippocrates diligentissimè ostendit: non tñ, quid ille dicat, intelligunt,ob enarrationis breuitatem. In præsentia autem sufficiat ex vno dicto prisci authoris mentē explanare: nam & alia,nisi quis oīno indiligēs fuerit, simili modo quispiam inueniet. In mediū aūt adducemus istū aphorismū: || Cocta medicari & mouere, non cruda, neq; in principijs, G nisi turgeant. quod verbū/turgere/ propriè de animalibus dici consueuit, quæ ad coitū rapiuntur: translatū aūt est ad eas,quæ properant & celeriter mouentur ægritudines, & præcipue cū laborantis sensus ab inordinata humorū & spirituum agitatione quodam modo irritatur: nā in his tantum quispiam rationabiliter pharmaco in principijs vteretur,cū coadiuuantem habeat ad facilius attrahendum,superabundantium humorum motum: quemadmodum, qui præter id q; omnino crudi sunt,cum stabiles etiam & fixi sint, purgantium medicaminum tractibus difficulter obediunt. Sic etiam illa dicta sunt: || Quicunq; ea,quæ inflāmantur,statim in principio morborum soluere medicamento tentant,ab eo quidem, quod intentum est atq; inflāmatum, nihil adimunt,neque.n. cedit cruda adhuc passio: quæ vero morbo resistunt,& sana sunt,colliquescere faciunt. Sed harum rerū contemplatio ad eos pertinet libros,in quibus de curandi arte tractatur. Quòd verò Hippocrates vocet principium,totum illud tempus morbi,in quo omnino crudus est,iam liquet: nam,cum antea dixisset,q; cocta pharmaco purgare oportet,subiunxit /non cruda neq; in principijs/ ac si principium existat,quando crudus incoctusq; est morbus.

2. Epi. sect. 2. 1ª.aph.12.Ex. or.5.a

1ª. Apho. 22. Ext. ord.10.b

de Vict. rat. in acut. com. 4 t 22. 7ª. 137.e Et in epist. ad Democritum.

De Extremo Ascensu dignoscendo: ac de Vigoris in morbis acutis Perduratione. CAP. 10.

QVomodo igitur (nam rursus repetenda sunt,quę prius,cum de ipsis loqueremur,omisimus) H terminum aliquem quispiam ita manifestum præfiniet vltimæ parti ascensus, quemadmodum fini principij? quo aliter, quam status indicia inspiciendo? Dicit autē & hæc Hippocrates in vno quidem sermone: || In principijs quidem omnia sunt imbecilliora, in statu vero fortiora. In altero verò,hoc: || Vbi quidē peracutus est morbus, statim extremos labores habet. Quo igitur hoc ipsum cognoscimus,q; nunc fortissima sit ægritudo,& maximas habeat accessiones? Si enim simul atq; ex toto debeat fieri trāsmutatio (quod κρίνεσθαι.i. iudicari in pręsentia vocabimus) principium crisis,vltimum ascensus terminum esse statuendum est. Si vero paulatim, ad eas: quæ fiunt in periodis accessiones,est attendendum: si enim || citius,& longiori tempore,& magis(vt ipse dicebat)fiant,liquet morbum ad statum ascendere,atque augeri: sicuti,cum ad contrarium mutatio subsequitur,cessat atq; declinat. Contingit autē non nunquā duas accessiones, vbi maxime factæ fuerint inuicem æquales, status tempus circunscribere: non nunquam vero vnam omnibus alijs præcedentibus,reliquisq; sequentibus esse maiorem. Ad tres autem extendi accessiones status tempus,in morbis acutis non admodum accidit: in diuturnis verò,non modò ad totidem, sed longe plures. Ita quidem cognoscere oportet tempora vniuersalia,aut cum fiunt,aut nuper facta: sed, quæ futura sunt, alio modo.

2ª. Apho. 30. Ext.ord.16.g 1ª Aph.7.Ext. ord.4 d

2 Epid. sect.1ª.

De

A *De Futuris Temporibus Morbi dignoſcendis : ac primum de Concoctione, & cruditate, quæ ineſt in Alui excrementis.* CAP. II.

QVi vt magis clareſcat audientibus,neceſſe eſt prius dicere aliquid de alui excrementis, & de vrinis,ſicuti prius diximus de ſputaminibus.‖Alui igitur excrementum optimũ (ait Hippocrates) eſt,quod molle atq; cõiunctum eſt,quodq; ea hora exierit, qua tempore ſanitatis conſueuerat:quantitate vero quæ ſit pro ratione cibi aſſumpti. Hoc in loco,ab ipſius cõſiſtentia, & quantitate,& tẽpore excretionis,facit dignotionem. Quia vero inferiorem ventrem ſanum oſtendunt huiuſmodi excrementa, idcirco ſubiungens inquit, ‖Tali enim exiſtente deiectione, inferior venter ſanus eſt. Nunc vero inferiorem ventrẽ vocat ad differentiã thoracis. Propterea igitur neq; coloris meminit excrementi, quoniam nullam vim habet ad inferioris ventris diſpoſitionẽ exquiſite indicandam. Nam, ꝙ id excrementum ſit bene concoctum, ſufficiunt indicia prædicta, ꝙ videlicet ſit molle,atque coniunctum:& non anticipet tempus naturale, neque poſterius exeat: & eius quantitas ſit pro ratione ciborum aſſumptorum. Sicuti vero,ſi hæc omnia adſint, omnino coctum eſt:ita non etiam,ſi horum aliquid non adſit,omnino incoctum eſt: fieri enim poteſt, vt ipſe quidẽ venter circa proprium opus robuſtus ſit,ſed vel propter vehementem adiacentium partium calidi- B tatem exugatur atque exiccetur,quod bene concoctum fuerit:aut propter diſtributionis imbecillitatem humidius,quam oporteat,egeratur. Quod quidem molle & coniunctum eſt, concoquendi vim validam eſſe liquido oſtendit,ac digeſtionem optime fieri, ac præterea nullam vẽtris partibus inflammationẽ ineſſe. Si cui vero id verbum læue prætermiſſum eſſe videtur (nam quod bene cõcoctum ſit,id protinus etiam læue eſſe oportet) hic non recte diſcernit:nam,quod coniunctum eſt, fieri non poteſt,quin etiam læue non ſit:nam vnitũ oportet eſſe in partibus omnibus,& veluti vnũ exiſtere exquiſitẽ. Si vero aliquæ quidem eius partes integræ & aſperæ & duræ viderentur,aliquę autem humidæ & aqueæ,quomodo hæ forent ſimul iunctæ:nam hoc pacto adinuicem diſſoluerẽtur:& aſperæ quidem & duræ partes ſeorſum conſiſterent:humidæ autẽ tanquam aqueę & tenues adhuc remanentes non poſſent ſolidis alligari,neq; vllam per ſe cũ illis habere cõmunionẽ,circunfluentes vero vndequaque & defluentes,inæquale neq; vllo pacto coniunctum facerent excrementum. Quod quidẽ tale eſt (dico autẽ molle atq; coniunctum) omnino ventris ſanitatem oſtendit: ſed ſimul etiam illud indicat (vt dixi)nullum ex ijs,quæ circũiacent,membris aliquo modo pati:& digeſtionem optime fieri,nam, vbi ipſa non integre fieret, omnino humidum eſſet excrementum. Si vero excretionis ſeruetur tempus,quod fuerat in ſano corpore, ex eo liquet neq; coctionis tar- C ditatem adeſſe,neq; vllum potentiæ vel retinentis vel expellentis errorẽ:nam,ſi tardius, quã oporteat,excernatur,coctionis,aut motus,quo per inteſtina defertur,tarditas oſtenditur:ſi autẽ citius,potentiæ retinentis debilitas:neq; enim id euenit propter robur alteratricis,cum fieri nõ poſſit,vt,qui ægrotat,acute præſertim,ventrem habeat robuſtiorem,quã ſanitatis tẽpore: cum bene cum eo agatur,ſi nõ multo ſit imbecillior. Si vero cum aliquo morſu celeriter exeat, id ex irritatione quapiam cõtingit,neque robur aut imbecillitas aliqua exinde ſignificatur. Sed,ſi ſine morſu aut aliquo alio ſymptomate in tempore opportuno excernatur, tres ventriculi vires vigere demonſtrat, alteratricem,retentricem,& expultricem. Quòd vero quatuor ſunt naturales vires in qualibet noſtri corporis parte,alibi oſtendimus:neque nunc oportet aliquid horum ita incidentium demonſtratione perdiſcere,quoniam de his ſingulis ſeparatim ſcripſimus. Reliquũ eſt igitur,vt oſtendamus oportere alui excrementa,quæ emittuntur,ad ea,quæ intus aſſumuntur,ſeruare proportionẽ. Excrementum igitur molle,atq; cõiunctũ,& quod horã,qua excernebatur ſanitatis tempore, ſeruat, niſi etiã ſeruauerit ad ea,quæ intus aſſumuntur,conuenientẽ proportionem, aliqua eius pars intra cæcum, & id quod vocatur colon inteſtinũ,retinetur,aut in alijs tenuibus inuolucris. Nõ eſt autẽ hoc neq; ſicuti ſignum, neq; ſicuti cauſa,bonũ:ſicuti ſignũ quidem,quoniã vim expultricem nominatam ac D propulſoriam,debilem eſſe ſignificat:ſicuti cauſa autẽ, qm̃ ibi quædam ſuperfluitates intus remanent,quas potius emitti oportebat: adeo vt, quod habet hæc omnia prædicta ſigna excrementum, firmiter indicet inferioris ventris ſanitatem. Quòd,ſi ex his vllum deficiat, non nunꝙ ipſius vẽtris aliquem affectum ſignificat,aliqñ autem digeſtionem eſſe offenſam,aut aliquod circunſtantiũ organorum nõ eſſe ſanum,aut aliquod ſymptoma dominari,ſicuti & in morſu dicebatur. Quod'nã igitur erit exquiſite ſecundum naturam ſe habens excrementum:quod neq; in ventre, neq; in circunſtantibus organis aliquod erratũ eſſe ſignificat. Tale autẽ eſt,quod præter ea,quæ prædiximus omnia,etiam illa duo recipit,quæ Hippocrates ipſe ſcribit deinceps in hunc modum: ‖Subrufum autẽ erit,& nõ admodum fœtidũ. Si.n.rufum purum, vel nullo modo ſubrufum extiterit, ſed etiã ſecundum ciborum colorẽ,alterum duorum ſignificat,ſcilicet plus rufæ bilis in ventrem defluere, aut nihil omnino:horũ vero primum quidẽ,ſi citra initia fiat,bilioſiorem morbum oſtẽdit: ſi vero declinationis tempore,corpus integre expurgari. De his quidem in ſequentibus exquiſitius dicemus. Incoctum autẽ excremẽtum eſt tenue,& albũ,& aſperũ,& humoris expers, & comeſtorum ſeruat qualitatem. Tertiũ præter hæc eſt excrementorũ genus, quod nõ ex ciborum fit diſpoſitione,ſed ex confluentibus ad vẽtrem ex toto corpore ſuperfluitatibus, quod aliquid poteſt indicare: veluti id,quod paulo antea rufum purũ dicebamus. Sed hoc quidẽ, qñ rufæ amaræq; bilis humor

In Prog. cõ.2. t.13. 4ᵃ. 199.a

Ibidem.

In Prog. cõ.2. t.17. 4ᵃ. 199.e

impermistus & multus ad ventrem fluxerit, existit: Viride autem, est æruginosæ bilis indicium: si- E
cuti Nigrũ, vel atræ bilis, vel sanguinis cuiuspiã in eo loco perusti: si autẽ, veluti Liuidum quoddã in excremento apparuerit, vbi non fuerit tale aliquid intus assumptum, partiũ infernarũ validum frigus ac velut mortificationem indicat: si vero Pingue, vbi non fuerit tale aliquid assumptũ, pinguis colliquationis est signum: quinetiam Viscosum, nisi & hoc ex cibi natura tale sit, colliquationis est indicium: Sed, quod quidem pingue est, ex pinguedine fit liquefacta: quod vero viscosum ex ipsis solidis animalis partibus contabescentibus, quare multo grauius. Et quidem, quod Fœtet vehementer, si etiam hoc ex cibo non accidat, vehementem putrefactionem ostendit. Vt autẽ summatim dicamus, in omnibus, nisi pro cibi qualitate talia fuerint excrementa, ita oportet affectionẽ considerare: adeo vt, sicubi hoc taceatur, subintelligere tamen oporteat (&, quæcunque ab Hippocrate in prognosticis dicuntur, ita dicuntur) semper distinguẽtibus nobis, si quid ob aliud aliquid, non propter ægritudinem fiat. Reliquum est, vt de stridẽte, & spumoso, & vario dicamus. Stridẽs quidem ab eo, qui insit, sono, cum excernitur, nominatur: indicat autẽ ipsum excremẽtum flatum cum tenui humiditate habere permistum, organa autem in vnum coacta, atq; in angustum restricta. Spumosum vero fit (sicuti etiam in exterioribus accidit) cum. s. feruor inest, vel aliquis flatuosus spiritus humiditate cõmistus est. Primum, immoderatæ caliditatis corpus, colliquantis: secun- F
dum vero est inæqualis perturbationis effectus. Varium autem, varijs corpus affectibus detineri indicat: ob hoc igitur & diuturnũ & malignũ existit: multi. n. varijq; affectus ad coctionem lõgiori indigent tẽpore, periculumq; afferunt multitudini æquale: nam simplex affectus facilius concoquitur, & minus est, quã multiformis, periculosus. Sic quidem de excrementis iudicare oportet.

De Vrinæ dignotione. *CAP.* 12.

DEinceps de vrinis dicamus. Ex his igitur illa optima est, quæ vrinæ sanorum est simillima: quæcunque vero non est talis, vel simpliciter incocta est, vel præter hoc & perniciosa. Coctum autem & incoctum nomine quidem sunt vnum, sicuti & genere: plurimam vero in eo, quod magis aut minus, differentiam habent. His igitur etiam manifestos terminos tentemus apponere, quibus, quod est in medio, secernatur. Quæ quidem optime est cocta, in ijs, qui supremum sanitatis obtinent gradum, considerare oportet: talis enim est subrufa, & subflaua, magisq; subrufa, quã subflaua: statim vero & hæc mediocrem crassitatem habet. Nam, quæ hac ipsa crassior est aut tenuior, coctionem imperfectam significat: siquidem altera non dum in humorem conuersa est, altera vero adhuc conturbata est. Hoc autem intelligere licet ex ijs, quæ tenues ac puræ excernuntur, posthac vero vel remanent semper tenues, aut paulo post conturbantur, quoniam vtræque coctione ca- G
rent: eo autem differunt, quod altera non dum concoqui cœpit: alteri vero, quoniã flatuosi spiritus ipsi permisti sunt, perturbatio quædam, veluti in nouis vinis adhuc ferueſcentibus, inest. Nam, cum triplex sit vrinarum turbidarum differentia, quia vel, cum tales mictæ fuerint, paulo post resident: vel semper similes permanent: vel puræ equidem minguntur, postea vero conturbãtur: praua quidem ex dictis tertia, mitis autem prima, media vero inter vtranque secunda. Quoniam, quæ statim quidem residet, parum aliquid inæqualis turbulentiæ superesse demonstrat: quæ vero semper manet similis, vigere adhuc, quæ est in sanguine, agitationem ostendit: quæ vero extra conturbatur, debet incipere concoqui, quare optimo iure ea pessima est, nam & longiori tempore & virtute forti indiget ad coctionem. Sed, quæ turbulenta mingitur, statimq; subsidentiam bonam habet, morbum haud ita multo post concoquendum significat, atque idcirco mitior. Medio autem loco se habet secunda: nam ea, vt quæ vigente fit conturbatione, quantum malitia differt ab ea, quæ adhuc futuram perturbationem significat, tantum superat eam, quæ iam quiescentem obtinet. Quæ vero ad summum incocta est, has omnes vincit: est autem aquosa exquisite, neq; iam coqui incipiens, qualis turbulenta: neque in spe, vt coqui debeat, sicuti quæ paulo post perturbatur: sed veluti desperatæ coctionis accidens: quæ talis est, venosi generis passio existit, qualis est in ventriculo ex- H
trema ipsa cruditas. Cum vero etiam statim transcurrit, vocatur à non nullis hydrops in matellam, alij diabetem appellant, quidam vero alius antiquus in vrinas profluuium nominauit: sed de nominibus alibi consideretur. Hæc igitur passio talis est, qualis circa aluum læuitas intestinorum, mortificatio (vt diceret quispiam) vtriusque virtutis, & retentricis & alteratricis: at hæc inter omnes vrinas crudas pessima existit. Sed post ipsam est aquosa, quæ, quantum quidem ad cruditatem attinet, priori similis est: sed, quia nullũ aliud malum cõmonstrat, minus perniciosa: illa. n. non modo uirtutis alteratricis (sicuti alba & tenuis) sed & retentricis imbecillitatem summam significat: hæc autem alterius solius, alteratricis. Quanto autem plures instrumentorum cuiusque generis actiones & uires impeditæ fuerint, aut ex toto perierint, tanto deterior est morbus: atq; idcirco pessimum est in urinas profluuium, quoniam duplex est uitium. Praua autem sufficienter est, quæ tenuis & alba est, sicuti aqua: nam simplex quidem est dispositio, sed ultimæ est imbecillitatis indiciũ. Huic proxima est altera urina, quæ in multis apparet morbis, ut uideatur mistam habere formam uini abũde tenuis atq; albi: eius autem generatio est ex ea, quam nuper diximus, alba & aquosa, ut quæ paucum ichorem ex bili rufa susceperit, nam, & si exterius in aquam puram ochræ parum, uel ipsius etiam bilis inieceris, talis tibi aqua repræsentabitur: hæc quidem urina proxime accedit ad

crudam,

A crudam. Post hanc est subpallida: pallida vero iam & subrufa est: si enim in aquam inieceris vel rufi coloris parum, vel pallidi multum, simile tibi videbitur: hæc vero, quantum ad colorem attinet, concocta iam est: oportet autem tantũ eam discedere sua crassitudine ab aquosa, quantum colore, siquidem bene concoqui debeat. Optima autẽ omnium vrina, subrufa ac subflaua est: quemadmodum & antea diximus: veluti si etiam extrà tale quid facere velles, sanguinis serum ac bilem rufam aquę permiscens. Sermone autẽ non possum exprimere mistionis quantitatem, sed vel ab altero oportet addiscere de optima vrina, aut per te ipsum experientia percipere, qualis sit vrinæ secundum naturam se habentis forma, eã in sanis corporibus perquirẽdo. Nã, cum adhuc coquitur sanguis, vrina, quæ mingit̃, læuem & ęqualem & albã subsidentiam ac multam facit: iam vero perfecta coctione color quidem vrinæ intenditur, minus autẽ subsidet: &, si longiori post hoc tẽpore hominem à cibo prohibueris, videbis ipsam fieri continuò magis rufam. Nam & in commẽtarijs de potentijs naturalibus ostẽdebatur, quicquid alimenti supra modum calefit, & præsertim si pingue fuerit & dulce, verti in amaram bilem. Q̃m vero & flauam & rufam & pallidam nominãt huiusmodi bilem: pleniq; sunt medicorũ libri, in quibus hoc vel illo modo appellatur, sicuti in quibusdam indifferenter: melius est hoc in loco illud rursus annotare, vt exactius quis dicta assequatur, ꝙ
B rufus color ad flauum proxime accedit: in hoc autem differunt, ꝙ alter magis ad albũ, alter ad splendidum, vergit. Nam & amara bilis aliq̃n rufa apparet, aliq̃n flaua, sæpius autem & pallida tibi videtur esse: si quidem albior & turbulentior facta sit, rufa: si vero splendens sit & purior, flaua, nam, quod veluti igneum in bile splendet, ipsam reddit flauiorem. Quantum vero flauo rufum est albius, tm̃ illo pallidum: quantũ rursus minus album est flauum, q̃ rufum, tm̃ flauo rubicundũ: quia & sanguinis color non nunq̃ flauior existit, non nunquã rubicũdior apparet: vnde & *sanguinem ipsum aliq̃n flauum, aliq̃n rubrum dicunt. Nunq̃ vero sanguis maxime flauus eundem habet cũ bile flauissima colorem: sed est illa quidẽ flauior, sanguis vero rubicundior: nã, qui apprime flauus est color, medius est inter bilem ac exquisitum sanguinem in ijs, qui secundum naturam se habuerint: quare, si vterq; humor in ipso coniungatur, nunq̃ fiet exquisite flauus, sed se ipso tñ magis flauus. Hęc igitur causa est, vt appellationes confundant̃. Quantum autẽ ad vsum refert, facillimũ inuenire est, ꝙ vrinarum, quę secundum naturam se habent, terminus est in optimè sanis corporibus primum exquisitę coctionis sanguinis tempus: &, qui hanc fuerit contemplatus, deinde veluti regulam aliarũ vrinarum sibi statuerit, quænam ipsam mutent dispositiones, facile inueniet. Nam, si colorem exquisite seruauerit, subsidentiam vero albã & læuem & æqualẽ & multã fecerit, sic qui-
C dem coctionis etiã signũ exquisitũ fuerit: plus autẽ de humore, qui crudus nominat̃, euacuari demonstrat. Propterea & in pueris omnibus ferè, & perfectã ætatem habentibus, qui ociosam vitam degunt, aut quouis alio modo repleti sunt, satis multã vrinæ habent subsidentiã: quoniã in his omnibus plus est de incõfecto & crudo humore, his quidẽ propter desidem vitam, illis vero propter satietatem, pueris vero & ob satietatem (voraciores enim sunt) & ob id etiã, ꝙ vna ventriculi operatio non potest duobus simul sufficere, augendo scilicet atq; alendo: ante q̃ ergo in ipso sufficienter alimentum coctum sit, ipsum ad se corpus trahit, atq; hinc fit, vt plurimũ crudi humoris coaceruet. Hæc quoq; causa est, ut ijs, qui ex ocio & repletione febricitant, si sanitati restitui debent, necessario plurimũ subsideat: contra ijs, qui ex inedia & labore, rufæ quidẽ & biliosæ urinæ sunt: soluitur. n. morbus prius, quã aliquid subsideat, plerunq;, sufficit. n. in his & nebula alba & suspensio bona, talis autẽ est alba & læuis & ęqualis: nam & ex ipsis sanis, qui multũ laborant, & pauciori cibo uescuntur, sunt urinæ biliosiores. Quare neq; simpliciter Hippocrates vituperauit vrinam rufam, sed q̃n simul cũ rubedine habuerit subtilitatem: ita igitur inquit: ‖Donec rufa fuerit urina ac
" tenuis, morbum crudum significat. Liquet autẽ, ꝙ neq; aliquid subsidet huiusmodi urinis: neq;. n. contingit, ut, quæ tenuis sufficienter fuerit, uel si multo tp̄e quieta steterit, aliquã recipiat secretio-
D nem, adeo ut crassior pars, quæ in ipsa pendebat, subsideat, tenuior uero superferatur: nam hoc solum aduenit ijs, quæ aliquam crassitudinem habent. Non tñ, si etiam mediocriter crassa fuerit, & breue quicq̃ quod subsideat, habuerit, iam cocta erit: si enim uel farinæ hordei crassiori, uel squammis, uel furfuribus, similes subsidentias habuerit, uel nigras, vel uirides, uel liuidas, uel fœtidas, præter id, ꝙ, quæcunque tales sunt, cruditatem habent, etiam alioquin sunt perniciosæ. Nam Farinæ hordeaceę crassiori similes, duarum sunt dispositionum indicia, grandis scilicet colliquationis, & caliditatis æstuosæ, quæ sanguinem adurit. At, quę squammas repræsentant, sunt uasorum partes superficiales, quę scilicet omnino resoluuntur, ac colliquantur. Ita & Furfureæ, pręter quàm quòd, quantum hę crassiores ac minores sunt, tm̃ squammis similes, latiores ac tenuiores his sunt. Nigræ uero subsidentię uel excedentem caliditatem atq; igneam ostendunt, uel ex frigiditate uehementi mortificationem: sic. n. & extrinsecus nostri corporis partes nigro affici colore uidemus, partim scilicet ex nimio calore, ut qui se Soli ęstiuo exposuerunt: partim ex uehemẽti frigore, & ueluti mortuas, quemadmodũ in senibus, aut quibuscunq; alijs supra modum refrigeratis. Ipsarum itaq; totarũ urinarũ color niger: atq; etiã eorũ, quæ in ipsis suspenduntur: aut earũ, quę suprà uehuntur nebularũ: ad easdẽ causas refert̃, calorẽ. s. immoderatũ, aut mortificationẽ ex refrigeratione uehementi. Pessima igitur est tota urina denigrata, adeo, ut neminem unquam seruatum uiderim ex ijs, qui

*Al. sanguis.

In Prog. cõ. 2. t. 30. 4ª. 200. h

talem vrinam minxerunt:minus vero perniciofa,fi folum id,quod fubfidet,nigrum fuerit: atq; ad- E
huc minus,fi folum id,quod in medio iacet:ac multo minus etiam,fi nebula. Color vero Viridis fit
in tranfitu ad nigrum,& eft quoddam veluti procemium nigri:nam,fi morbus malignus fuerit, &
vomitionibus,& alui deiectionibus,& vrinis viridibus,poftmodũ nigræ fuperueniunt. Color au-
tem Liuidus eft folius frigiditatis effectus: Odor vero grauis, putrefactionis. Quòd fi veluti Oleũ
mingatur,colliquationis eft fignum. Tales quidẽ vrinæ prauæ funt. Quæ autẽ bene coloratę funt,
& fubfidentias habent albas,& lęues,& ęquales,aut nebulas quafdam,aut fufpenfa fimilia, omnes
vrinas bonitate præcellunt,maxime autẽ in quibus fubfidentia talis fuerit: fecundum bonitatis ob-
tinent locum,in quibus fufpenfa talia funt:tertiũ,in quibus nebulę. Hę igitur coctionis figna funt:
reliquæ vero omnes partim cruditatem,partim perniciem portendunt. Nam,quæ alba eft, & quę
tenuis,& quę turbulenta,cruditatem:at,quæ farinę hordei craffiori, aut fquammis, aut furfuribus
fimilis eft,quæ nigra,aut viridis,aut liuida eft, aut oleaginea,aut fœtida,perniciem fignificat. Quę
autem fubrufa,aut fubflaua eft,adhuc autẽ tenuis:quà quidem tenuis,cruda exiftit:quà vero talem
habet colorem,iam coquitur:eft autem media inter eas,quę funt exquifite crudę & coctę: ficuti &
quibus alba quidem funt & læuia quę fufpenfa funt,diuulfa vero & minime continua. Hoc vero
etiam in fubfidentibus contemplari oportet,fi non modo alba fint & lęuia, fed fi omnino æqualia, F
& quia in nulla parte diuulfa fint,& quia omni tempore talia fint:nam, fi alternatim mingatur pu-
In Prog.cõ.2. t.26. vfque ad 37.4ª.200.b
ra in fubfidentibus,femicoctum effe morbũ oftendit. ‖ De hifce igitur omnibus admirabilis Hip-
pocrates primus omnium,quos fcimus,optime docuit:& ꝙ in viris quidẽ & mulieribus nigrę vri-
nę peffimę funt,in pueris autẽ aquę fimiles: nam in his magis confuetę craffiores, in perfectis autẽ
magis rufę: quod vero maxime contrarium eft confuetis, perniciofum. Sed & de fubrubentibus
vrinis,& ftatim habentibus fubfidentiam fubrubentem ac lęuem, recte dixit, ꝙ funt quidẽ fatis fa-
lutares, fed diuturniores ijs, quas paulo ante femicoctas nominaui: fanguinis.n.ferofa fuperfluitas
iftas intingit:oportet autem non modo hanc,fed etiam aliquid rufę bilis admifceri. Si vero calor na
turalis adeo eft imbecillis,vt neque rufam generet bilem, neq; fanguinem exquifite coctũ, fed ad-
huc ferofum,atq; humidum,ꝙ quidẽ ad fui coctionem tẽpore egeat,eft manifeftum:ꝙ vero hęc di
fpofitio fine periculo fit,materię natura commonftrat,quę neque tenuis aut aquę fimilis eft, neque
integre craffa,fed neq; acris quidem aut putrida,fed vtilis exiftit & prope naturam fanguinis.

Vt Vigorem & Reliqua morbi Tempora præfentiamus, ad Signorum naturam exacte dignofcendam. CAP. 13.

SEd,poftquam etiã de vrinis,quantum ad pręfentia erat vtile,omnino dictum eft,reliquum eft, G
vt dicamus (quod polliciti fumus facere) pręcognitionem ftatus atq; aliorũ temporũ morbi.
Ergo,fi vnum quidem aliquod tale fignum,aut etiã plurium collectio, firmiter indicare poffet id,
1. Aph.1. Ext. ord.2.b
quod futurum eft,neq; ipfe Hippocrates dixiffet‖artem longam, neq; noftri temporis medici ad-
mirarentur,fi poffibile eft in pręcognitionem medicinalem eiufcemodi omnia venire. Quoniam
vero neq; fignum vllum ita fidele eft,vt exquifite oftendat fingula ex futuris temporibus: fed neq;,
quæ fecũdum concurfus quofdã figna funt cõplicata,fola poffunt experientia iudicari, multi enim
numero hoc pacto concurfus fierent,adeo vt nemo eos poffet enumerare, neque obferuare, neque
memoria tenere:idcirco neceffarium eft figni cuiufque naturam exquifite confiderare, fi quis vult
recte pręcognofcere,vt ex vi vniufcuiufq; præcognitionẽ faciat. Neque enim quę plurima funt,il-
la omnino paucioribus funt potentiora:fępe enim fignũ vnũ forte multis debilibus fidelius exiftit.
In Prog.cõ.3. t.37.4ª.211.c
Hęc igitur etiã admirabilis dicebat Hippocrates in libro prognofticorũ:‖Signa oportet edifcentẽ »
oĩa,iudicare vires eorum,inuicem comparantẽ. Quare & rationabiliter fecundum vires eorũ tradi »
dit difciplinam,non fimpliciter, deinceps bona figna connumerans, deinde rurfus mala, annotans
autem in appellationibus vniufcuiufque naturam perniciofum & graue nominans, & grauius,&
grauiffimum,& minus graue,& magis graue:fic & prauum,& prauius,& prauiffimum, & mor- H
tiferum quoq; per Iouem,& malum fimpliciter, non nunquam vero valde adijciẽs vtriq; fignorũ
generi,& ijs,quę nunc dicta funt praua,& ijs,quæ bonum aliquod oftendunt. Nam & in illis hoc
quidem optimum dicit,hoc vero bonum fimpliciter,hoc autẽ magis,hoc vero minus. Tale vero
eft & quod dicit {bonum} valde,{&} magnam habere vim ad falutem. Nõ nunquã vero nihil ex
his addens,ꝙ temporis indicium erit,& longæ folutionis meminit, nobis, vt arbitror,de hifce om-
nibus ratiocinandũ relinquens,quę neq; omnino praua funt, neq; penitus extra periculũ, fed cum
ui quidem forti falutaria:cum debili autem,periculofa. Hęc igitur non folum legenda funt in Hip
pocratis libris, fed & memoranda fępius atq; obferuanda in ęgrotantibus: nam ex continua infpe-
ctione exquifitam eorum poteftatis habemus notitiam. Semper autem mente reuoluere oportet
ac confiderare, quæ'nam fint figna optima, quę peffima, & quę in medio confinio horum ueluti
gradus quofdam habentia, non nulla quidem optimis, non nulla uero deterrimis proximiora: &
quæ quidem minus,quę uero fint magis † proximiora uel remotiora: } & quæ'nã equifite media
ponenda fint inter bona & mala figna. Deinde confiderandum,quę'nam femper mala fint,& quę
continue bona: & quę'nam in totius morbi temporibus permutentur, cum aliquando bona fiant,
aliqñ mala,& non nunquam fida,non nunquã uero infida. Etenim hoc ab Hippocrate dictum eft

† Manufcripti græci codi. legũt,vt Leonicenus: ex impreffis autẽ,ita alij vertũt. eò ꝙ alternatĩ mõ ꝓpe illa, mõ procul repta funt.

A admiratione dignum,‖Quòd ijs,quæ non ſecundũ rationẽ leuant,non oportet credere, neq; vereri valde mala,quæ venerunt contra rationem. Quod niſi quis nouerit,nequaquam poterit manifeſte præcognoſcere:ſed aliquando inſtante criſi nihil à vulgari quopiã differre videbitur,ſed ſimul per turbabitur ac compaueſcet de futuris: non nunquã vero exiſtimans liberatum eſſe à morbo ægrotantem,atque ei victus libertatem permittẽs,magni alicuius mali occaſionẽ afferet. Omnino autẽ male victũ inſtituet,futurũ ſtatum non præcognoſcens:niſi quis.n.ad hunc reſpiciens ſtatũ, ab initio victus modum adhibuerit,fieri non poteſt,quin magnum malum aliquod afferat ægrotanti. 2. Aphor. 27 Ext. ord. 16.b

De Signorum generibus, ac De ſingulorum natura. CAP. 14.

HÆc igitur iam nos dicamus, quemadmodum propoſuimus, ſingula per genera diuidentes. Et primum,ꝙ ſignorum omnium triplex eſt differẽtia,trãſigamus,deinde ſingulorum vires,poſtmodum quo pacto quiſpiam morborum tempora præcognoſcat. Triplex quidem ſignorum omnium natura qualis ſit,mihi antea dictum eſt:ſed nihil deterius eſt nunc repetere, quod nõ nulla quidem cruditatis & coctionis,quædam mortis & ſalutis ſunt ſigna.Hæc quidẽ duo ſunt genera:tertium autem & aliud genus eſt,quod criſibus adiacet. Coctionis igitur & cruditatis ſigna, alui excrementa,& ſputamina,& vrinas ſtatuere oportet. Mortem autem atq; ſalutem portenden
B tia ſunt, quæ vnà cum iſtis excernuntur, & quæ per totum apparent corpus, de quibus latius in libro prognoſticorum Hippocrates ſcribit. Sanè ad criſes, aliquid quidem valent & non nulla ex his:eſt tamen proprium atq; præcipuum eorum genus, quod totum in ſequentibus explicabimus. At cruditatis & coctionis ſigna ſemper ſtabilem habent propriam poteſtatem, ſiue ſtatim in primo die,ſiue in ſequentibus,apparuerint. Modi autem morborum ſigna tripartita ſunt: nam quædam (vt ſupra dicebatur) in vrinis & alui excrementis & ſputis apparent: quædam in diſpoſitione totius corporis inueniuntur: quædam in naturalibus & animalibus videntur operationibus: hæc vero non omnia fidelia ſunt in omnibus morbi temporibus, ſed deinceps ipſa diuidemus.

Criticorum autem accidentium duplex quidem natura eſt, quoniã aliqua ſunt tanꝗ cauſæ & ſigna,aliqua tanꝗ ſigna ſolum.Infida vero eſt vniuerſa eorum natura, & contraria ſignificans & faciens in diuerſis morborum temporibus.In his autem totum eſt præcognitionis certamen: nam in alio quidem tempore ſecundum aliam diſpoſitionem critica ſunt: ſecundum vero aliam aliquam diſpoſitionem,vel morbi tempus,accidentia vel ſigna praua fiunt, critica vero neq; omnino ſunt. De hiſce vero ab Hippocrate etiam ſæpius dictum eſt: ſufficit autem in præſentia vnius dicti ex ſecundo Epidemiorum libro meminiſſe: ‖Decretoria,quæ non decernũt, quædam mortalia ſunt, 2.Epi. ſect. 1.
C quædam vero difficulter decernunt. Hoc vero haudquaꝗ ineſt coctionis,aut cruditatis ſignis, ſed ex his ſingulum,vnum atque idem ſemper ſignificat: vt, verbi gratia,vrina, quæ bene colorata eſt, & albam & læuem & æqualem habet ſubſidentiam,coctionis eſt ſignum: tenuis autẽ,& quæ nullam ſubſidentiam habet vrina, ſemper eſt cruditatis ſignum. Et, quæ quidem coctionem ſignificat,bona eſt ſemper:quæ vero cruditatem,non bona: ſiquidem eorum,quæ prius diximus, recordamur.Si tamen capitis dolorem,aut delirium,aut vertiginem tenebricoſam, aut difficilẽ anhelitum,aut anxietatem,aut grauem ſomnum inſpexeris, nihil in his ſtabile, neque bonum neq; malũ poteris præcognoſcere:ſecundum eandem rationem neq; ſudores vel vomitus, aut ventris aut vrinę multum profluuium, aut ſanguinem de naribus vel de vulua vel de hæmorrhoidibus emanantem,aut parotidas,alioſq; decubitus. Hæc enim omnia & decernentia & non decernentia ſunt, ſecundum duplicem modum, aut quia nullo modo decernunt, aut quia male. Nam colli dolor, vel temporum grauitas,vel hallucinationes,atq; tenebricoſæ vertigines, & capitis dolores, & lachrymarum inuoluntarius effluxus,facieſq; vnà cum oculis rubens,aut inferius labrũ agitatum, vel vigiliæ aliquæ,vel ſomnus grauis,ſunt tantum ſigna criſis aliquando:ſicuti & creber anhelitus, quẽ aſthma Græci vocant, & quædam anxietas,vel difficultas anhelitus, & præcordiorum ſuſtractio,
D & ſtomachi faſtidium quoddam,vel nauſea ſufficiens,& æſtus,& ſitis vehemens, & oris ventriculi dolor,& non poſſe ferre decubitum,& delirare atq; exclamare. Fiunt igitur & hęc ſæpius iam imminente criſis indicia. Alterum genus non ſolum ſignorum decretoriorum, ſed etiã cauſarum, obtinet vicem.Sunt vero hæc,vomitus,& excrementa alui,& multitudo vrinarum,& ſudores,&; ſanguinis eruptiones,& parotides,atque alij decubitus. Contingit autem neque in primis accidentibus,quæ tantum ſunt ſigna criſis:neque in ſecundis,quæ & ſignorum & cauſarum vim habent:criſim ex neceſſitate ſequi. Alterum vero genus eſt ſignorum ſimul atque accidentium, quod neque decretorium nominatur,quoniã neque oſtẽdit,neque facit criſim:neque omnino fidum eſt, ſicuti coctiones,neque infidũ ex toto:ſed eſt inuenire inter ea,quædam bona ſemper,quædam autem mala:atque hæc quidem eſſe talia vt plurimũ,omnibus ineſt.‖Mente igitur conſtare,atque ad ea,quę offeruntur,bene ſe gerere,bonum:‖bonum etiam facilis anhelitus,& facilis tolerantia,& pulſuum bonitas,& facies ſimillima ſanis,decens accubitus,& totius corporis æqualitas, & quæcunque alia Hippocrates in prognoſticis ſcribit.‖His contraria, mala, hoc eſt difficilis tolerantia,pulſuum malitia,& ſpirandi difficultas,& maxime quæ per frigidiſpiritus expirationem fit; atque alia multa, quæ in prognoſticis ab Hippocrate dicta ſunt, manifeſte definiente ſigni cuiuſque potentiã: quæcunque enim ſimpliciter bona & mala nominat,ſæpius talia exiſtunt. 2.Aph.3. Ext. ord.17 a In Prog. cõ.1. t.5.4a. 190.g Et.193.c.t.13. Et.194.h.t.24 25. Et.cõ. 2 t. 56.203.g

Signa, quæ à Concoctione sumuntur, Fidam, ac certam præbere Præcognitionem. CAP. 15. E

AT, quæ ab eo optima & pessima dicuntur, & quibus præsertim adiunxerit id verbũ κάρτα.i. valde, talem vim habent, ꝙ semper vnũ quoddam ostẽdunt, aut raro nõ indicãt. Hac igitur existente inter signa differentia, siquidem impossibile est distinguere, qñ signa decretoria crisim ostendunt: vel quando ea, quæ decernunt accidentia, bonam aut malam afferunt crisim: frustra ea verba pronunciasset Hippocrates: ‖His, quæ non rationabiliter leuant, non oportet fidere, neque vereri multum mala, quæ fiunt præter rationem: frustraq; nos de crisibus tractare instituissemus. Si vero neque aliud quicquam ex omnibus, neq; hęc, ab Hippocrate frustra dicta sunt, erit omnino aliquod signum fidum, quo id, quod secundum rationem est, ab eo, quod præter rationem, separatur. Sed quid nam hoc sit, libenter audirem ab ijs, qui veterem negligunt medicinam: nos.n. credimus verum id esse, quod ab Hippocrate dicitur, ꝙ ‖Coctio, crisis celeritatem, & salubrem securitatem significat: cruda autem, & incocta, & in malos conuersa abscessus, crisium defectum, aut vehementes labores, aut mortes, aut eorundem malorum reuersiones. Vnde & principij tempus, sicuti etiam diximus antea, non alio quopiam distinguimus. Illi autem nullum nobis principij indicium dederunt: atq; ob id nequeũt distinguere, qñ exitialiter quispiam se male habet, vel delirat: & qñ imminente iam crisi: at similes vulgaribus sunt, neq;, quem finẽ ea, quæ fiunt, sint habitura, prænoscentes, neque, quid facere oporteat, inuenientes. Sed de his quidem etiam iterum dicetur. F

2. Aphor. 27. Ext.ord. 16.b

1. Epi. cō. 2. t. 45. 3a, 112.b

Quo pacto summus Morbi Vigor possit Prima die præsentiri. CAP. 16.

QVomodo vero, etiam si non dum adsint vniuersalia morbi tempora, quispiam ipsa prænoscere queat, cum maxime ad vsum artis sit necessarium, hoc iam transigemus. Propositum enim est statim a primo die saltem tantum cognoscere, ꝙ vel in primo quaternario, vel in secundo morbus decernetur: nam vtrum, in decimoquarto vel vigesimo die illud fiat, non dum liquet. Verum ex hoc haud magna sequitur in victus ratione mutatio, quemadmodũ si quarto vel quinto die crisis affutura esset, ac talem aliquis victum institueret, qualis, si quadragesimo die morbus finiri deberet, institueretur: hoc enim maxime esset absurdum. Et, quicunque medicus primo vel saltem secundo die non præcognoscit morbum, qui extra primum septenarium nequeat extendi, hunc permultum erraturum fit verisimile. Si igitur semel vel bis tali errore delinqueret, venia dignus foret: si vero putet nullam esse futuri status præcognitionem, hic nec minimam medicinæ artis partem est assecutus. Ego vero tantum absum, vt, quod futurum sit, penitus incognitum putem, † vt sæpe de eo certissimam haberi sciẽtiam existimem. Quid enim si aliquis primo statim die nullum habens signum periculosum, verum insuper omnia salutaria: acute quidem febricitet, vrinam autem mingat bene coloratam, ac mediocriter crassam: an non in propatulo est medico, qui in artis operibus est exercitatus, hunc in primis quatuor diebus crisim habiturum: & eo magis, si nebula aliqua, vel suspensio bona ibi afforet: atque etiam tanto plus, si bona subsidentia? Sed hoc quidem breuiter dictum est, non tamen breui tẽpore disci potest: ‖omnia enim & bona & mala signa cognoscere oportet, qui id certissime sit præcogniturus, queadmodũ horum habens scientiam aiebat Hippocrates: ‖Et mitissimę febres, quę cum signis securissimis fiunt, quarto die finiũt, vel prius: at, quæ malignissimæ sunt, & cum signis grauissimis accidunt, quarto die occidunt, vel antea. mites quidem nominans contrarias malignis: &, quòd neutræ quartum transcendunt diem, sed hæ quidem omnino soluuntur, hæ vero interficiunt, ostendens. Sicuti igitur, quæ omnia habet signa tutissima febris acuta, in prima priodo decretoriorum dierum solutionem habet, sic, quę isti proxime adiacet, diem septimam non transcendet. Sed quæ nam est hæc? illa videlicet, cui non omnia sunt tutissima signa. Dictum igitur est & antea, ꝙ non idem sit superlatiue & simpliciter dicere quicquã: non igitur securum & securissimum, neq; malignum & malignissimũ, neq; graue & grauissimum, eãdem vim habent. Sit iam à primo statim die febris acuta, sed non supreme, simplicissimaq;, & cum tutissimis signis, verũ simplex & cũ signis tutis (quam Hippocrates εὐήθη.i. mitem nominat: ego hanc clarioris doctrinæ gratia simplicem voco, fugiens æquiuocationẽ) hæc febris ad secundum quaternarium progredietur: nunquid vero vel quinto die vel sexto vel septimo iudicabitur, procedente sermone determinabitur. Eodẽ modo & maligna, & cum grauibus facta signis: nam & hæc, quantum abest à malignissima & cum grauissimis signis adueniente, tanto & mortem afferet tardiorem. Si quis simplices & simplicissimas, & malignas ac malignissimas febres distinguere nescit, neq;, si recte aut secus de his Hippocrates dixerit, vnquã poterit experientia perpendere. Quòd, si neq; signorũ vires intelligat, sed simpliciter opinetur hæc quidem bona, illa vero mala tantummodo esse, adhuc magis, tanquã vetulæ cantilenam, quæ ab Hippocrate scripta sunt, leget. Ego quidem talibus ab his commentarijs censeo abscedendum: at, qui libros prognosticos Hippocratis accurate legerunt, istis deinceps verba faciam. In primo quidem die (sic vero me vbiq; intelligas, totũ ex die & nocte tẽpus in viginti ac quatuor horas partitum accipiẽtem) vrina quidẽ sit exquisite aquea, febris vero debilis: hæc ergo in longũ tẽpus protrahetur: sed, quãtũ hoc erit, in primis diebus cognosci non potest: neq; cognitu vtile est, nam, cuius gratia tali egemus præcognitione, iã id habemus, victus.s. formam conuenientem constituere, cum status post multos dies sit subsecuturus. Singulis quidem quaternarijs signa diligẽter obseruans, etiã ipsum status

G

H

† Græce ὡς εἰς ἐπιστήμην βεβαίαν ἐνίοτα ἥκειν δύ τὸ πείθομαι, idest vt de eo certam interdũ haberi sciẽtiã existimẽ.

In Prog. cō. 3. t 56. 4a. 203.h

Ibidem. 206.h t. 2.

tempus,

A tempus, exquiſite poteris præcognoſcere. ‖ Oportet enim (inquit) à primo die conſiderare, & in ſingulis quaternarijs adiectis animaduertere: neque te latebit quo ſe morbus cõuertet. Hæc quidẽ etiam in ſequentibus, pluribus ac diligentius exequemur. Ad primi vero temporis præcognitionem (quod principiũ vocant) inquantũ extendetur tẽpus, iam magnũ aliquid oſtenſum eſt in primo die fuiſſe acceptũ, quod ſequenti die adhuc manifeſtius eſt diſtinguere. Similiter.n. & febre & vrina manentibus, non ſolum ꝙ non dum morbus aſcenſum inceperit, dicere poſſumus, ſed ꝙ neq; ante ſeptimum diẽ ſit incepturus: didiciſti.n. ꝙ extreme cruda eſt aquoſa vrina. ‖ Quare non ſolum præſens iã principij tempus internoſcere datur, verum etiam ſæpius pręcognoſcere, quò finietur. In Prog. cõ. 3. t. 6. 4ᵃ. 207. d

Qui morbi Citam, qui Tardam præbeant Temporum præcognitionem: & quæ ſit Perfecta, quæ Imperfecta Concoctio. CAP. 17.

IN his quidem adeo diuturnis ſatis longum eſt principij tempus, in peracutis extreme anguſtum. Nã, ſi ſtatim in prima die in vrinis appareat aliquod ſignum coctionis, iam hic principiũ tranſgreſſum eſt. Nũquid igitur neq; omnino incepit: an hoc quidem impoſſibile: neq;.n. fieri poteſt, vt morbus aliquis proprium ſtatum recipiat non præcedente principio & aſcenſu. Extreme breue vtrunq; horum temporum ſæpius fieri contingit, adeo vt in primo die morbus ad ſtatũ per-
B ueniat. Ita igitur acuti principij ne præcognitionem quidẽ finis inquirere oportet, ſed ſatis putare, ſi, dum adeſt, cognoſci poſſit: &, cũ primum ad aſcenſum cõuertitur, manifeſte deprehendatur. Eſt autem cõis talium principiorum atque aſcenſuum cognitio cum primis acceſſionis partibus: idem.n. & eius & vniuerſi morbi principium atque aſcẽſus, nam neque ipſa ſtatim incipit à ſtatu. Hoc.n. non modo nemo vnquã vidit, ſed neque etiam cogitatione aſſequi poteſt, febrem videlicet acutam ſtatim in primo inſultu in ſtatu conſiſtere, ac ſi fulmine foret homo percuſſus. Quomodo igitur in primo die febris in ſtatu conſiſtere cognoſcetur: quomodo aliter, quàm ſi ſtatim habuerit ſigna coctionis: Tale enim quiddam accidit circa humorum crudorum coctionem, quale etiam partibus, quæ inflammationem patiuntur, aduenit. Ita autem & de his quodã in loco inquit Hippocrates: ‖ Circa puris generationes, dolores ac febres contingunt, magis quã vbi iam eſt generatũ. 2. Aphor. 47. Ext. ord. 18. h
: Quemadmodum igitur iam ſuppurata inflammatione non contingit febrem adhuc in ſtatu eſſe, aut dolorem obuiare: eodem modo, neq; ſi quicquã in vrinis ſubſidat exquiſite bonũ. Nebula quidem ſola, aut quibuſdam bonis ſuſpenſionibus factis, ſtatus tempus non dum adeſt: ac multo minus, cum hæc ipſa defuerint, præterquã ſi plioſus valde morbus extiterit. Quicunq; igit̃ ijs omnibus, quæ à nobis dicta ſunt, ſæpius in ægrotis mentem diligenter adhibuerit, hunc nullũ vnquã la-
C tebit tempus: ſed, ſiquidem acutum fuerit, & dum preſens erit, exacte cognoſcet, & ſtatim ſubſecuturum præcognoſcet: ſi vero diuturnum, ex multo vtique tempore coniecturabitur, ac propius accedens, manifeſtius etiam præcognoſcet. Nam in vniuerſum oportet cognoſcere, ꝙ, niſi manifeſtũ appareat indicium coctionis, totum illud tempus intermedium, eſt principium morbi. Quantum igitur adhuc præſentibus deficit ad manifeſtum illud coctionis indicium, & à morbi motu, & natura, & tempore anni, & regione, & ætate, & temperatura ipſius laborantis inuenies. Nam, ſi morbus natura longus extiterit, quemadmodũ (exempli gratia) febris amphimerina, & videatur tarde in hoc ægrotante moueri, ac quodam modo ſuccendi ac ſuffocari, & tẽpus anni fuerit hyems, & regio frigida, ętasq; atque natura laborantis ad frigidum declinauerit, multum interim tẽpus erit neceſſariũ ad manifeſti ſigni generationẽ: quod totũ tẽpus principio erit contribuẽdũ. Sit igitur ita, vt hyberno tpe incipiat febris amphimerina in corpore ita ſe habente, quemadmodum nunc diximus, vnà cum exquiſite crudis & aquoſis vrinis: nõ modo neq; intra ſeptimũ, ſed neque ẽt decimũ quartum diem, quiſpiam habere poſſet manifeſtũ coctionis ſignũ: ſic autẽ appello ea, quę inter debilis ſunt & perfectæ coctionis indicia. Perfecta igitur coctio eſt, qñ in vrinis ſubſederit aliquid album & læue & æquale & cõtinuũ: Debilis autem coctio eſt, qñ ex aquoſa mediocriter ſubpallida fa-
D cta fuerit: & quidẽ, ſi turbulẽta apparuerit, & talis permãſerit, hęc quoq; obſcuræ & debilis coctionis eſt ſignum: & rufa etiam ac tenuis ex eodem genere eſt. Sed nihil horum iam principium eſſe finitum oſtendit: hæc.n. manifeſtius indicium ſemper expetunt, vel ſolam nebulam albam, aut ſuſpenſionem æqualem continuam atque albam. Et quidem & rubens nebula, & ſubſidẽtia talis, & ſine ſubſidentia bene colorata vrina, & craſſitudine mediocris, principium finijſſe oſtendit.

Exemplo Lateralis morbi indicatur, Quo pacto Tempora Aegritudinis ex debili manifeſta ac perfecta concoctione intelligantur: atq; ea de re explicatur Hippo. Locus de Anaxione, qui eo morbo laborabat. CAP. 18.

SIc & in laterum & pulmonum paſſionibus ea, quæ proprie ſputamina vocantur, vrinarũ ſubſidentijs aſſimilantur: nihil vero omnino expuere, ſed tuſſim tantummodo ſiccam habere, tale quiddam eſt, quale in vrinis extreme crudũ, quod aquoſum nominamus. Quòd, ſi ab eo, quod eſt nihil expuere, ad expuere, verum liquida & omnino cruda, fiat tranſmutatio, liquet, ꝙ debilis & obſcura omnino eſt hmõi permutatio, & nõ dũ eſt finitum primum ægritudinis tempus, quod principium diximus nominari. Quando igitur hoc quidem ceſſabit, atque integre ad augmẽtum morbus conuertetur: quando cœperit expuere pauca cocta, reliquo vero omni tempore ab hinc vſque ad ſtatũ, ſemper eo plura ac meliora atq; facilius expuẽte. Cum vero exquiſite cocta fuerint,

& multa, & sine difficultate educta, tunc status est tempus. Quando verò similiter quidem exquisite cocta, & sine molestia educta: eorum autē multitudo minuta fuerit, dolorq; non amplius affuerit: tunc statum cessasse, iudicare oportet, subsequitur.n. declinatio. Supponamus igitur ægrotum aliquem à morbo laterali habitum, neq; expuentem aliquid, & vrinas mingētem tenues quidem, sed bene coloratas: circa vero diē vndecimum expuere, quædā incipiat, verū liquida & cruda: hūc quidē, φ nemo diceret ante diē vndecimū esse in alio morbi tpe, q̃ in principio, omnibus est manifestum. In vndecimo vero fortassis videret cuiq; manifeste trāsgressus: verū non ita se habet, nā dies vndecimus quartidecimi index existens, secundi tēporis ægritudinis manifestū ac certum principium illum habiturum præmonstrat. Obseruabis igitur diem decimumquartum, si præostēsis ab vndecimo concordat: & post hūc rursus decimūseptimum, quoniā & hic vigesimi est index: quēadmodum in libris de diebus decretorijs diximus. Age iam hoc die supponamus expuere pauca quidē, sed cocta: huic in die vigesimo possibile est aliquā aduenire crisim, non tamē perfectam, ob talem causam, q̄m non eandem vim habent neq; inter indices primi cum posterioribus, neque primi decretorij cum vltimis decretorijs: at valentiores quidem primi sunt, in longum autē iam protracta ęgritudine imbecilliores reddūtur. Oportet igitur procedēte morbo, & tū præcipue, q̄n admodum crudus extiterit, magnā fieri trāsmutationē, vt secura crisis speretur. Magna autē est permutatio, cum perfecte cocta minguntur atq; expuuntur: talia vero non supponebantur in die decimoseptimo affuisse: quare nec fieri potest, vt hic ægrotus in die vigesimo liberetur, & perfectam crisim habeat: sed mutationem aliquam estatu dignā fieri sat est, poterit enim in aliquo ex sequentibus decretorijs diebus integra solutio aduenire. Nunquid igitur solum suppositio quædam est hic sermo: vel est visus etiam talis ægrotus: Mihi quidem habere hæc omnia, quę nunc diximus, ille videtur, de quo scribit Hippocrates in tertio epidemiorum, ille inquā ægrotus à pestilenti constitutione ordine octauus. Ita autem omnis sermo se habet: In Abderis erat Anaxion, qui habitabat circa portas Thracias. Febris acuta inuasit hominē: lateris dextri dolor cōtinuus aderat: tussis sicca, neque expuebat primis diebus: sitibundus erat, & peruigil: vrinæ bene coloratæ, tenues, & multæ. Sexto die delirauit, à concalefactionibus nulla fiebat doloris remissio. Septimo die grauius se habuit: nā & febris intendebatur, neq; dolores minuebantur, & tusses infestabant: difficilemq; habebat anhelitū. Octauo die venam in cubito secui: sanguis multus effluxit, qualem oportuit: dolores remissi sunt, tusses tū siccæ insequebantur. Vndecimo die febres minores factæ sunt, parū circa caput sudauit: tusses, &, quę exibant à pulmone, humidiora erant. Decimoseptimo cœpit quędā pauca concocta expuere: leuatus est. Vigesimo sudauit, febre liberatus est: post crisim leuatus est: siticulosus vero erat, neq; à pulmone bonæ erāt expurgationes. Septimo & vigesimo febris rediit, & tussiit: eduxit concocta multa: vrinis subsidētia multa, & alba: sine siti restitit, & bene spirās factus est. Quarto & trigesimo die sudauit per totū corpus: sine febre restitit: atq; ex toto iudicatus est. Huic sanè & alia, quęadmodum supposuimus, videntur aduenisse. Et de vrinis, q̄uis non pluries (quemadmodum consueuit in alijs ęgrotis) sed bis saltem mentionē faciens, in principio φ tenues essent: in septimo & vigesimo die subiungens, Vrinis subsidentia multa, & alba: palam facit tū primum exquisite coctas vrinas minxisse: propterea igitur (vt & antea dixi) in die vigesimo, crisim quandā habuit, sed imperfectam quidem, q̄m in decimoseptimo cœpit quædam cocta expuere: non tamen integra crisis subsecuta est, q̄m neq; exquisita coctio vrinarū, aut sputorū: propterea igitur inquit: Erat autē siticulosus, atq; ex pulmone non erāt bonæ expurgationes. Hic igitur nobis ad memoriā reuocans, quod recte dictum est, Quæ relinquuntur in morbis post crisim, reuersionem facere cōsueuerunt, de septimo ac vigesimo die lege enarrationem, quæ ita se habet: Septimo & vigesimo rediit febris, tussiit, eduxit concocta multa, vrinis multa subsidentia alba, sine siti restitit. Nam cum antea dixisset, φ in tempore intermedio post vigesimum diem & sitis remansit, & à pulmone non erant bonæ expurgationes, deinceps inquit, φ in septimo & vigesimo die facta reuersione, febricitauit, sine siti autem restitit, & bona expuere cœpit, in vrinis subsidentiam habebat multam, atque albam. Hoc igitur est, quod prius dicebatur, φ videlicet in morbis febrilibus tale quid accidit, quale in iis, quę suppurātur, inflammationibus. Sicuti.n. ibi, cum generatur pus, & dolores & febres præcipue contingunt: ita & hic, dum concoquuntur humores, qui febrem inducunt. Sic igitur & in Anaxione, quantum ex prima illa crisi defecta relictum erat, hoc rursus efferuescens in coctionis tempore, illam, quæ antecessit secundam crisim, febrem generauit. Hoc vero à naturali calore, non autē febrili, prouenisse, dierū natura non minime indicabat: primum.n. vndecimus bonam sed obscuram incepit coctionem: deinde decimusseptimus signum coctionis manifestius ostēdit: deinde vigesimus crisim imperfectam: post hunc verò septimus & vigesimus integræ coctionis indicia dedit. Propterea subinferens inquit: Quarto & trigesimo die sudauit per totum, sine febre restitit, atq; ex toto iudicatus est. Liquet.n. φ in trigesimoquarto die, qui septimus est post septimum & vigesimum, concoctæ sunt simul & excretæ oēs ægritudinis causæ: per vrinas quidē, quæ febres faciebant: per sputamina vero, quę thorace infestabāt. Oportet autem meminisse sermonis & ob præsentia, & ob illa, quæ dicēda sunt: & hæc tria inuicē differre arbitrandū, & obscurā coctionem, & manifestam, atq; perfectā: obscura.n. in vndecimo, manifesta vero in decimoseptimo, perfe-

3. Epi. com. 3. t. 79. 3ª. 150. b

2. Aph. 12. Ext. ord. 12. d. Et 2. Epi. sect. 3. Et 4. Epi. 3. Epi. com. 3. t. 79. 3ª. 150. b

2. Aphor. 47. Ext. ord. 18. h

3. Epid. cō. 3. t. 79. 3ª. 150. b

A perfecta vero in vigesimoseptimo facta est: post quem in omnibus septem diebus morbus solutus est: & totum hoc tps status fuit: quemadmodum & in sequentibus manifestius ostendemus. Hoc igitur sputum, quod septimo & vigesimo die apparuit, siquidẽ in primis morbi diebus apparuisset cum vrinis bonã subsidentiam habentibus, fieri non potuisset, quin in prima septimana morbus iudicaretur. Primos voco dies ægritudinis, quos primus præfinit quaternarius.

De dignoscenda Primi Temporis morbi Perduratione. CAP. 19.

ET primũ igitur morbi principium iuxta secundum significatũ, in hoc circumscribi tpe prius dicebam: & hoc est, quod inquit: In lateralem morbum patientibus sputum si statim appareat incipiente morbo, ipsum breuiorem facit. Nam, cum principium triplex dicatur, secundũ vnũ quidem modum de primo insultu, qui simplex est, & latitudine caret: secundum alterum vero de eo, quod ad tertium extenditur diẽ, quod solũ mihi somniare vr Thessalus: & præter hæc etiã id, quod tanquam pars accipitur totius morbi, quod manifestę coctionis signa definiũt: de omnibus his Hippocrates verba facit, quemadmodum ex ijs, quæ antea scripsimus, liquet, & in sequentibus cõmentarijs manifestius ostendetur. Quod vero iuxta secundum significatum principium ostẽderit, cum dixit id sputum, quod in lateralem morbum patientibus apparet in principio, breuiorem facere, 1ᵃ Aph. 12. Ex. ord. 5. a

B neminẽ latere arbitror: sed hoc etiam in sequentibus distinguemus. Quo pacto vero quispiam aut iam præsens atque perfectum id, quod tanq̃ totius pars morbi principium accipitur, cognoscere queat, aut iam finiturũ præcognoscere, mihi iam videor demonstrasse. Nam iam perfecti principij manifestum & firmum est signum, coctio manifesta: Finituri autem, & ipsius morbi natura, & tps anni, & ætas laborantis: ex superabundanti aũt & regio, in qua ægrotat: & modus eius, qui antecesserit, victus, cũ non dum morbo correptus esset. Specialiora vero indicia futuri finis primo ægritudinis tempore, coctionis indicia sunt. Et, quo pacto hæc præcognoscere oporteat, qñ maxime futura sint, dicetur quidem diligentius & in ijs, quæ sequuntur: dicetur autem & nunc, ꝙ considerare oportet, quantũ distant præsentia cruditatis signa ab ijs, quæ aderunt in manifesta coctione: & quisnã sit in morbo motus, hoc est, vtrũ acute, aut tarde, ac veluti succensus moueatur. Vtilissimũ vero ad hæc, immo vero summopere necessarium est exquisite scire dignoscere, quantum inuicem superant ac superantur & coctionis & cruditatis signa: nã & cruditatis signa non paruã inter se habent differentiã, adhuc autẽ magis & coctionis. Si quidem integræ cruditatis indicia in primis quattuor diebus permaneant, longũ erit huic morbo principij tps: si vero obscuræ mediocriter in ipso apparuerint, longũ quidẽ & hoc erit, sed non priori similiter: si aũt parua fuerint cruditatis signa, futu-

C rum etiã principij tps paucum erit. His addẽda sunt & illa, quæ ab Hippocrate dicta sunt longioris tpis esse significatiua, de quibus in sequẽtibus nobis plenior erit sermo. Nunc vero gratia exempli, huius aphorismi meminerimus: Frigidi sudores cum acuta quidem febre, mortẽ significant: cum mitiori vero, morbi prolixitatem. Nam, si in primis diebus, preualentibus adhuc cruditatis signis, aliqua talia signa apparuerint, principij tẽpori addent: & liquet etiã, ꝙ tẽpus ascensus longius erit: atq; eadem ratione status post multum tempus occurret: sic autem & morbi solutio. 4ᵃ Apho. 37. Ex ord. 32. b

De reliquorum Temporum Perduratione: ac quid Sequentibus Libris est agendum. CAP. 20.

QVare non solum primi tẽporis in primis diebus aliquã habebis artificiosam coniecturã, sed etiã sequentiũ. Exquisitius aũt & magis ipsa pręcognosces, si succedẽtibus quartanarijs mentem adhibueris. Nam primus, qui obscurum coctionis signum ostendit, ipse manifestius reliquum principij tempus indicabit: cum iam hoc tibi sine vlla dubitatione constabit, ꝙ vniuersum illud tempus, in quo nullum est manifestum coctionis signum, primum est ex quatuor morbi temporibus, quod nos principium nominamus. Nã, si ad hoc respexeris, nihil erit amplius difficile inuenire, si in tot primis diebus ab ijs, quæ primo die apparuerunt, tot iam abscesserint, quot adhuc

D erunt reliqua transigenda vsq; ad manifestã coctionẽ. Inde aũt ascẽsus incipit, sed in hoc vel aliqua defecta crisis apparebit, queadmodum paulo antea in ægroto, qui lateralem morbum patiebatur, ostendi: vel, si morbus expectauerit integrum statum, sic & crisis integra erit. Sæpius vero neque vlla fit crisis in status tpe, sed paulatim morbus soluitur, longo tempore coctionẽ recipiẽs. Quo pacto aũt, antequam fiant hæc, futura præcognoscere oporteat, in sequentibus cõmentarijs explicabitur: nam in ipsis liquido ostẽdam, qñ in ascensibus, qñ etiã in statibus, morbus crisim habeat, & qñ sine vlla oĩno crisi paulatim coctus dissoluatur. Et clarum est, ꝙ huiuscemodi solutionem, neq; crisim nomino: si qua vero vniuersa fiat permutatio, & multo magis adhuc eã agitationẽ, quæ ipsam præcedit, ita appellare consueui. Equidem harũ quoq; præcognitiones in sequentibus dicam. Melius.n. est non solũ, ꝙ in hoc tpe integram morbus habebit solutionẽ, sed etiã, vtrum cum magna aliqua certatione, vel sine vexatione atq; periculo aliquo, intelligere. Hæc igitur omnia in sequẽtibus commentarijs ostendentur, & præterea bonarum & malarum crisium præcognitiones, perfectarum quoq; ac imperfectarũ. In horũ vero omnium principio præponam ipsorum morborum inuadẽtiũ dignotiones. Qm̃.n. & ab ipso morbo diximus oportere q̃dã de tpibus vniuersalibus nosse, ac pręterea à tpe anni, & ab alijs, quæ diximus: nisi eorũ omniũ statim à primo die aliquã habeamus cognitionem; simile quiddã multis medicorum iuniorum patiemur. Nam, sicuti illi vtrunque igno-

ignotorum, alterum per alterum monstrare conantur, vel quod notius est, per id, quod minus notũ est: sic & nobis accidet, nisi vniuscuiusq; morbi formam statim à primo die aliquo modo dignoscamus. Optimum igitur est, si in ipso primo die dignoscamus, & hoc millies iam fieri posse probauimus, & tertianos & quartanos & quotidianos circuitus in primo statim die agnouimus: si vero aliquando in hoc manifeste dignosci non possit, tunc coniecturam aliquã artificiosam habebimus, ex qua bonam victus ratione instituere incipiemus: exactam autem notitiam assequemur in secundo die, vel omnino in tertio, vel in quarto. Et hoc igitur ipsum melius fuerit ostendere, & præbere indicia eorum, quorum à primo die statim exquisitam possumus habere cognitionem: eorumq; etiã, quæ coniectura quadam non inartificiosa dignoscere speramus: sed exacte in tertio & quarto discernimus. Rursus igitur ab his primo auspicati in secundo libro, reliqua etiam singula, quæ promisimus, conuenienti ordine prosequemur. E

GALENI DE CRISIBVS LIBER SECVNDVS. F

ARGVMENTVM LIBRI

Ostendit, Quibus indicijs Morborum Naturam cognoscamus, ex qua potissimum Præsens, ac futura in ipsis Mutatio præsentitur.

Quid Agendum hoc libro, ac quales Auditores adhibendi. CAP. 1.

Dictũ quidẽ & iam antea est ab initio, sed & nunc etiã melius est cõmeminisse, q, siue vniuersam in morbo trãsmutationẽ, siue subitã tm̃, siue bonã, siue eã, quę antecedit oẽs veloces alterationes, conturbationẽ, quispiã velit nominare crisim, nõ meũ est hoc in loco propositũ definire: sed, quo pacto optime quispiã has oẽs iam præsentes dignosceret, & futuras adhuc præcognosceret, id est huiusmodi sermonis institutũ. † At, cũ id, quod est maximũ ac summopere necessariũ ad hæc oĩa, iam ostẽderimus, morborũ.s. tẽpora iã præsentia cognoscere & futura præcognoscere, deinde cuiusq; ægritudinis cognitiones ac præcognitiones annotauimus. Et, qm̃ eas ex multis fieri demõstrauimus, quorũ vnũ est ipsius ęgritudinis natura, quo pacto & hãc optime quispiã posset internoscere, ad hunc secundũ librũ tradere distuli. Si quispiã nobiscũ affuit in curatione ægrotantiũ, ex prima accessione & quotidianã febrẽ, & tertianã, & quartanã, & semitertianã, & eam, quæ ab ardore καῦσος appellatur, plurimosq; alios morbos prænoscentibus, ex ipso opere huius contẽplationis habuit experiẽtiam: q, si nunq; talibus prędictionibus interfuit, æquũ est hunc neq; admirari de ijs, quę dicemus, anteq; veritatẽ in ipsis experiat, sed neq; etiã dãnare, priusq; vniuersum sermonẽ nostrum auscultauerit, atq; vsu ipso explorauerit. Audire quidẽ atq; intelligere ea, quæ dicũtur, omnibus cõe est, ita.n. à me clare explicabuntur, vt neminẽ latere possint: sermões aũt nostros experiẽtia cõprobare, si quidẽ nobiscũ futurus est, illi erit q̃ facile: q si ipse per se ipsum explorare voluerit, non æque expeditũ. Verum & in pulsuũ differentijs exercitatũ esse oportet, atq; oĩum artis operationũ sufficientem habere experientiam: veram.n. speculationẽ, non ex ijs, quæ male iudicantur, sed ex ijs, quæ recte pertractantur, cõprobari fit verisimile. Hos igitur solos ad disciplinam, atque eorum, quæ docẽtur, iudicium sermo noster admittit: reliquos vero, qui medicinæ artem adeo dedecorarunt, vt eam sex mẽsium fecerint disciplinam, hos neq; iudices, neque discipulos adhibet, alterum.n. non possunt, alterum nolunt. G

† Al. ex antiquis. At, cum maximum ac summoperenecessarium ad hæc oĩa iã demonstrauerimus, tũ dignoscere præsentia iã morborũ tẽpora, tũ præcognoscere futura, deinceps vniuscuiusq; tẽporis tũ dignotiones, tũ præcognitiões scripsimus, & ita uetus ĩterpres: & ita videtur legẽdũ, neq;.n. ĩ primo lib. de crisibus, tradidit de cognitione vel præcognitiõe cuiusque ægritudinis, sed tẽporis ęgritudinum.

De adhibenda Diligentia in Natura Morborum tum Simplicium, tum Compositorum dignoscenda. CAP. 2. H

Dicendum iam igitur, quo pacto quispiã in primo die morbi naturã exacte dignoscat. Diẽ aũt per totum hunc sermonẽ nostrum in eo accipiemus significatu, vt non solum lucem, sed noctem etiã cõplectatur: sicuti & mensem ex triginta diebus constare dicimus, non id tps tm̃, quo Sol supra terrã fert, appellãtes diẽ, sed etiã illi tps noctis adijcientes: sic.n. annum quodãmodo dicimus trecentos & sexagintaquinque dies cõplecti. Sicuti aũt de diei noĩe & de eius significatu distinximus, eodẽ, vt arbitror, modo de ægritudine ostendere oportet, q est dispositio quædã præter naturam lædens operationes, & q duplex sæpe vnã cõsistit. Hęc vero vtraque in libris de morborũ differentijs sunt demonstrata. Simplicẽ itaque dispositionẽ nemo, qui perspicaci sit intelligentia, in primo die ignorabit, habet.n. propria indicia: eam vero, quæ cõmista est, non oĩbus per initia contingit agnoscere. Neque vero absurdum est ad duplicis dispositionis cognitionem duobus opus esse diebus: sicuti, si triplex fuerit, tribus: at vero vnã simplicem ignorare dispositionẽ absurdũ & maxime turpe. Oportet itaque in omnibus simplicibus dispositionibus exercitari, vt singulas seorsum, & iam perfectas noscamus: nã, nisi in hoc accurate antea laborauerimus, neque incipiẽtem & paruã adhuc existentẽ agnoscemus: sicuti neq; oliuã, vel ficũ, vel q̃rcũ nup terra pullulantẽ poteris vnquam

[handwritten margin notes:] Ad cognoscenda simpl[icem] aut compo[sitam] dispo[sitionem] quot diebus opus sit. Unam simplicem ignorare dispositionem absurdũ, et maxime turpe. — Simplicem dispositionem nemo, qui perspicaci sit intelligentia, in primo die ignorabit.

[handwritten:] Oportet itaque in omnibus simplicibus dispositionibus exercitari, ut singulas seorsum, et iam perfectas noscamus, nam, nisi in hoc accurate antea laborauerimus, neque incipientem et paruam adhuc existentem agnoscemus. similitudine probat, ut dicit.

A vnquam internoscere, si iam perfectas plantas ignoraueris: Quod vero hoc etiã maius est, neq; ipsas iam perfectas simpliciter cognoscere sufficit: sed, nisi iam pfectas precognoueris, nullã ex ijs, quæ nuper natę sunt, separatim internosces: nõ tñ neq; statim, neq; q̃ primũ, cũ in istas incideris: sed, sicuti ex perfectis singulas non semel neq; raro conspicatus, sufficies ad prompte cognoscendũ factus es, codẽ (arbitror) modo te oportet & ex ijs, quæ nuper natæ sunt, singulas nõ semel neq; bis sed sæpius contẽplando, sufficientẽ ipsarum habere notitiam. Quare, si quid eorũ, quæ in hoc loco scribuntur, ad exercitationẽ referre tentaueris, prima autẽ te experientia fefellerit, nõ propterea statim desperaueris, quasi id assequi non possis: neq; à meditatione recedas prius, quã sæpessime in eadẽ exercitatione perstiteris. Neq; n. qui sagittandi artem meditatione assequi student, licet sæpius in principio aberrent à meta, vides ob id suum exercitium intermittere, aut propter aberrationẽ animo contristari. Qñ igitur sagittandi artem, minimam existentem, adeo vt etiã à mancipijs cõmode pertractetur, nemo statim incipiẽs assequi integre potest, quid de arte Asclepiadũ existimare oportet, quæ tam multa indiget contẽplatione, & tam exquisita ac laboriosa in operibus exercitatione? Siquidẽ vnus ex eorũ numero fueris, qui pro rebus pulcherrimis atq; honestissimis laborare institueris, primũ omnia, quæ dicẽtur in singulis morbis, diligenter perdisces: deinde in ipsis operibus

B exercitaberis: deinde ita de his ferre sñiam tentabis, nunquid vere aut falso dictum sit. Quòd si (vt diximus) otiosam & secordẽ vitam egeris: vel laboriosam quidẽ, sed circa deteriora, diuitias honorem & ciuilẽ potentiam veritati præferendo: melius tibi fuerit neq; hanc contẽplationẽ attingere, ne in plenum cœno puteum aquam puram infundas: nam & aquam destrues, neq; puteum quicquam iuuabis. Simplicẽ igitur morborum singulorum dispositionẽ (iam.n. ad veritatis amicum me conuerto) primo ipsam per se ipsam cognoscere studeas, ac circa hoc te exerceas, non ex ijs solũ, quę ipsi extrinsece adiacent, qualis est contẽplatio multorũ: sed primũ quidẽ ac maxime ex ijs, quę secundũ propriam insunt substantiam: deinde iam ex ijs, quæ sæpius accidunt: Veluti in ea febre, quæ tertiana nominatur, nõ hoc tm̃ aduertas, si tertio quoq; die fiant accessiones in infebricitationẽ desinentes: nã, si duæ tertianæ fierent, aut duæ quintanæ: duæ quidẽ tertianæ quolibet die, per tertiũ aũt duæ quintanæ, accenduntur: quare vel duas tertianas vnam putabis quotidianã, vel duas quintanas vnã tertianã. Sed formã ipsam febrium te inspicere iubeo: neque.n. in insultibus accessionũ similes sunt, neq; ascensibus, neque statibus, neque remissionibus, neque in caloris qualitate, neque in motu arteriarũ, neq; in ijs, quæ superueniunt, accidẽtibus. Si ergo neque tertianã ipsam per se ipsam neque quotidianã, vnq̃ inspicere licuisset, incerta foret earũ dignotio: sed, qm̃ & tertianã sepa-

C ratim datur contẽplari, exorsam, & progressam, & perfectã, & solutã: eodemq; modo quotidianã: non admodum difficile est ab vna quotidiana duas tertianas distinguere.

De Tertiana Exquisita, accessione prima Dignoscenda, ac reliquis morbis separanda. CAP. 3.

Age igitur primũ incipe exercitari in veris atq; exquisitis typis. Neque.n. aliud quicquã frustra scripsit Hippocrates, neque illud ẽt, q exquisita tertiana in septẽ circuitibus, quod lõgissimũ est, iudicatur. Quæ nã igitur est hæc tertiana exquisita? nullũ.n. eius indiciũ scripsit Hippocrates tale, vt ẽt vulgaribus esset manifestũ. Sed, si ego te manuduxerim, facile intelliges, quam vocet exquisitam tertianam: si vero te per volumina circumuolui permisero, ante quã cõmode introducaris, nõ modo nihil vtile disces neque de tertiana, neque de aliquo alio morbo, sed infinita erũt, quæ obaudies. Cũ igitur legeris in aphorismis, morbos, qui tpe æstiuo maxime abundant, esse febres continuas, & adurentes, & tertianas plurimas: primum aduerte, ne hoc ipsum male accipias: q æstatem intelligit, non quæ præter naturam se habet, qualẽ aliquando ait fuisse in Cranone, cum pluuiæ violentæ per æstum toto tempore descendissent. Sed, si ordinem aliquem ac modum in singulis temporum statibus annotasti, tu nunc ad memoriam reuoca, quòd hyems quidem præ om- 4. Apho. 59. Ext.ord.33.g 2. Apho.21. Ex. ord.24.c 2.Epid sect.1ª.

D nibus anni temporibus humidissima est ac frigidissima: contraria vero æstas ipsi est calidissima atque siccissima. Si vero contra, hyems quidem sicca, æstas vero humida fuerit, temporum status haud secundum naturam se habet. Neque igitur æstiuæ ægritudines tẽpore æstatis tunc abundabunt: neque.n. existimare debes, q propter anni tẽporũ appellationes, singulę ęgritudines accidãt, tales.s. vel tales, sed propter ambiẽtis aeris tẽperaturam: nam, qualem hic naturam habet, ita etiam nos afficit. Secundum hoc igitur aiebat Hippocrates, Cum ver autumno simile factum fuerit, autumnales ægritudines expectare oportet. Calidam autem & siccam temperiẽ æstatẽ habere oportet, quando exquisite suam naturam seruauerit. Sed, si hoc ita se habeat, liquet, q æstas, quæ maxime talis existit, plurimas afferet febres tertianas. Nunquid igitur status temporis calidus & siccus magnũ prouentum febriũ tertianarũ efficiet: regio aũt calida & sicca non ẽt plus, q̃ frigida & humida, earundem ferax erit? hoc ẽt omnino clarum est. Sed non'ne & ægrotãtis tẽperatura? hoc quoque est necessarium. Quòd si victu calidiori ac sicciori etiã vsus fuerit, hoc est laboribus atque vigilijs, & curis atque tristitijs, cibisq; paucioribus ac biliosioribus, nõ'ne etiam in his ipse se ipso biliosior reddetur, & ideo calidior & siccior? nam, quòd ex causis calidis ac siccis flaua bilis aggregari consueuerit, didicimus ab Hippocratẽ tum ex multis alijs, tum ex ijs, quibus eam abundare æstate dicit. Hæc à me dicta sunt, & iam tertianæ febris generationem didicistis. Quæ enim in æstatis 3. Aph.4. Ex ord.20.c

tempore,

tempore, eoq; præcipue calido & sicco aduenerit, cum ẽt regio talis fuerit, & laborantis natura simi- E
lis, & victus, qui anteceßit, ad idem spectauerit, hęc potest esse febris tertiana. Et nos quidẽ hucvs-
que biliosam febrem sermone genuimus, non dum autẽ tertianam, & id iure. Nam, si febres conti
nuas & adurentes (quas Græci καύσους vocant) & tertianas plurimas & æstas ipsa, & aliæ, quas an-
tea cõmemorauimus, causæ singulæ faciunt, cõmunis est vsque ad hæc cum febribus adurentibus
tertianæ generatio. Sed & hoc ita se habere videtur: & ipsa tertianæ acceßio ab acutißimis maxi-
meq; adurẽtibus febribus nullo modo relinquitur: sed hoc differt, ꝙ in hac per totum corpus bilis
defertur, atque ideo vehemens fit rigor, bilisq; superuenit vomitus, vrinæq; ac sudores biliosi sunt;
dictum vero de his alibi est: in alijs vero adurentibus febribus, quę nullam habent intermißionem,
flauæ bilis humor in vasis vna cum sanguine contineri ostendebatur. Atque hæ ipsæ à tertianis dif-
ferunt, quamuis eundẽ, qui eas facit, humorem habeant, ꝙ in his quidem intra venas continetur: in
illis vero, cum vehementer moueatur, per singulas corporis partes dißeminatur, quò fit, vt delatio-
nis impetu ipsa per se ipsam expurgetur. Eadẽ causa est, cur febris ex sudoribus atque vomitibus
finiatur: in adurentibus autem febribus singulæ acceßiones ad infebricitationem non perueniunt,
qm̃, qui earum causa est, humor non expurgatur. Sed, qñ in his bilis vehementius agitatur ac velu-
ti efferuescit, cumq; impulsa à natura inualescente, per totum corpus vadit, tunc rigor superuenit, F
& febris soluitur: nam ‖ à febre adurente (inquit Hippocrates) habito, superueniente rigore, solu-
tio. Quòd vero non modo causa frigida, sed & acris & calida rigorem faciat, in libro de causis acci-
dentium ostendimus, addentibus nobis eos, qui calido atque acri medicamento vlceri imposito ve-
hementer morsi sunt, atque inde rigorem experti: & qui superfluitatibus pleni fuliginosis, deinde
balnea ingreßi, horruerunt. Sic enim & febricitantes, & qui vehementer cruditatem patiuntur,
& omnes, quorum corpus superfluitatibus acribus redundauerit, siue balneum, siue loca vehemen
tius à Sole calefacta, ingreßi fuerint, siue quocunque alio citato motu agitentur, statim quidem vi-
demus horrere, &, si diutius in eisdem perstiterint, ad rigorẽ concussumq; perduci: qm̃ scilicet, vbi
ad balnea atque exercitia ventum est, qui interim humores conquieuerant, vehementius mouean-
tur: hi.n. oẽs agitati, & per sentientia corpora violenter delati, stimulant, pungunt, ac feriunt, atque
hinc sensum inæqualem, rigorem, concussumq; inuehunt. Hęc quidem igitur alibi dicta sunt. Ter
tiana vero febris, quæ ex flaua bile mota ortũ habet, rationabiliter statim ab initio rigorem affert
non mediocrem, hoc ipso primum à quartanario rigore differentẽ, quoniam pungi videtur ac vul-
nerari corpus, talis.n. est in tertianis febribus rigoris sensus: sicuti in quartana febre vehementem
frigefactionem habet, qualis per gelu tempore hyberno sentitur: nam & illud ostensum est, quòd in G
quartana febre atra bilis redundat, sicuti in quotidiana, pituita. Tertianam itaq; exquisitam febrẽ
fieri non contingit sine rigore vehementi pungente ac feriente carnem. Quartana autẽ febris non
primo statim die cum rigore inuadit vehementi, nam progrediẽte ipsa atq; aucta, vnà etiã rigor au
getur, sensusq; ægrotantibus adest, non quasi pungantur, sed refrigerentur & veluti contundantur
vsque ad ossa: nam ita eos audire licet dicentes, quod videantur ostocopo.i. oßium laßitudine de-
tineri, & carnem habere confractam imaginentur. In quotidianis autem non antecedit rigor, neq;
statim ab initio, neque in progreßu, sed solum perfrigeratio. Nunquid igitur hæc sola sunt tertia-
narum febrium indicia: vel neq; etiã pulsus vllam habent cum quartanis similitudinem? hæ enim
paruos & obscuros & tardos & raros adeo pulsus faciunt in inuasionibus, sicuti nulla altera dispo-
sitio: tertianis vero parui quidem ac obscuri, tardiq; ac rari, cũ inuadunt, pulsus necessario adsunt.
Verum tarditas ac raritas non parum ab ijs abest, qui in quartanis accidunt: nam in quartanarum
principijs videbitur tibi arteria quodammodo esse alligata, atque ad interiora retracta, neque libe-
rum habere ascensum: in tertianis vero neque aliquid tale percipitur, tarditasq; propè accedit ad
eum, qui secundum naturam est motus. Cum vero quartanæ febres inuadunt, quãuis ægrotus iu-
uenis fuerit, talis fit motus arteriæ, qualis in ætate decrepita. His igitur omnibus legitimæ tertianæ H
deprehenditur acceßio: ac præterea certus ordo, atque æqualitas pulsibus inest: neque.n. in his ali-
qua in vno motu adest inæqualitas, neque ẽt in collectione: quamuis hoc rarũ sit, & quod paucis
acceßionum principijs solet accidere. Iam igitur hæc febris, cum primũ inuadit, neminem eorum
latebit, qui sæpius ipsam sunt contemplati: sed adhuc minus in ijs, qui vocantur ascensus atq; aug-
menta: nam æqualem & liberam habet celeritatem, statimq; ad magnitudinem atque vehementiã
excitatur, hisq; omnibus frequentiam respondentem: neq; ipsi vllum adest inflammationis signũ:
Iam igitur & sitim inuehit, & hominem exurit: & paulo post in vigore consistit: calor æqualiter
quaq; versus extenditur, nihiloq; plus thorax extremitatibus calet: &, si manum imposueris, in pri
mo occursu quidẽ fit calor multus atq; acris, quiq; veluti quodã cum vapore efferatur: paulo post
vero à manu superatur, non vti in febribus malignis adurẽtibus accidit: contrà.n. illæ grauiores ac
molestiores, quanto diutius perdurant, apparent. Etiam bibendi tẽpus adest ægrotanti: & statim
post potum plurimus vapor calẽs per cutem exhalat, sudoris nuncius, bilisq; superuenit vomitus,
venter ve soluitur, & biliosum mingunt. Nunc ergo vel quiuis exquisitã tertianã agnoscat. Supue-
nit.n. sudor vaporosus ac calidus, queadmodũ in balneis: totũ vero ipsis corpus æqualiter sudat: ta-
lisq; est pulsus, qualis in ijs, q bene valẽtes exercitant & balneant, velox.s. ac magnus & vehemens

4. Apho. 58.
Ex.ord.33.g

A ac frequens: erat autē & statim ab initio æqualis: sed preter hæc omnia etiam ad infebricitationem desinit, vniuersum accessionis tps vltra xij horas non extendens, nam hoc tps longissimū est in veris tertianis: sæpius autē aliquando septē horas accessio continet, non nunquam citius aut tardius, sed nō multo, finitur. Hanc quidem febrem si non dum noueris tertianam, sed expectaueris delíram illam appellatam diatritum, iam neq; esses Thessalicus asinus, sed potius lapis. Si vero etiā ipso ægroto mingente, vrina subrufa, vel subflaua, & crassitudine mediocris, apparet: ac paulo post vel albā nebulam, vel suspensionem bonam fecerit: iam non etiā lapis simpliciter fores, sed is, qui molaris appellatur, si quidē hanc tertianam esse ignoraueris, & exquisitam tertianam, & quæ vltra quartū circuitum non progredietur: rufiore vero vrina existente, neque suspensione aliqua, neque nebula in primo circuitu apparente, ad septem circuitus extendetur. Inter omnes aūt tertianas illa simplicissima est, quæ, cum omnia illa nuper à me dicta exquisitæ tertianæ signa cōmonstrauerit, in vrinis etiam subsidentiam albam & læuem & æqualem statim in primo fecerit die: neque.n. hęc vltra tertium progredietur circuitū. Age igitur, postquā diximus omnia exquisitæ tertianę signa, quādam veluti ipsius genealogiam per capita facientes iam ad aliud transgrediamur. Accessio quidem incipit cū vehemēti rigore, faciens, quales diximus, pulsus: deinde paulo post augetur: prope-
B ratq; ad statum cum ijs, quę diximus, omnibus: deinde soluitur eo, quo diximus, modo. Ipsius vero generatio & tempestatem aridam & calentem requirit, &, vt summatim dicam, æstiuum tēpus: ætatem iam cōsistentem: & naturam biliosam, quæ in laboribus, vigilijs, curis, & inedijs extiterit: &, si libet, his etiā adde id, quod consueuit Archigenes propter lapideos istos methodicos adscribere, sit scilicet vt pręsens tēpestas multas tertianas populariter tulerit: vt artificiosis indicijs vulgarē quidē, veram tamen, coiecturam adiungens, fidem præcognitionis adaugeas. Nūquid per Deos nō dum etiā dicemus hanc esse tertianam, sed lanificorum diatritum expectabimus, quā delirus Thessalus inter mulieres educatus sub patre flagitiose lanas pectentes, male audebat dicere, in Hippocratē & reliquos medicos veteres superbe inuehens? Qui omnia medicinæ theoremata stantia ac firma pro nunciauit, tertianam febrem inuadentem nequit agnoscere, sed diatritum expectat: hoc siquidem admirabile est, quæ quidem non erant certa, hæc certa dixit esse, omnia autem quæ vere certa erāt, ignorauit. Sed huius quidem vetulæ nec meminisse conuenit.

De exquisitæ Quartanæ dignotione. CAP. 4.

POstquā vero exquisitam tertianam iam patefecimus, ad exquisitam quartanā transire tps est. Cuius principium quale sit, iā diximus antea, q̄ videlicet nihil simile habeat in rigore, ac pul-
C sibus cum tertianæ circuitu: nunc reliqua transigamus. Sed neque illud ratione caret, vt pulsus, qui in accessionibus sunt, quamuis antea memoratos, iterū repetamus: si.n. cognoueris pulsum ægrotantis naturalem, vel in altero ipsius morbo per initia accessionis affueris, nihil amplius expectabis, quin febrem inuadentem quartanam esse pronuncies, nam eximia quædam ad tarditatem ac raritatem conuersio fit. Ego quidem non nullos meos familiares, quorū pulsus exquisite cognoueram, iam ingruente accessione contemplatus, q̄ tale principium nullius alterius, quā quartanæ febris, fore contingeret, pronunciaui, atque id euenit. Tu vero, si artis, quæ circa pulsus versatur, magnam non habes peritiam, deinde raritas ac tarditas eorum te moueat, securius tū ac exquisitius velis discernere, præcepta Hippocratis hoc in loco ad memoriā reuoca, qui tpe|| æstiuo tertianas febres, autumnali vero quartanas abundare dixit. Primum vero hoc ipsum considera, nunquid autumnus frigidā & siccam & inæqualem habuerit temperaturam, & tunc magis sperabis quartanos circuitus in ipso fore frequentiores: post hæc, si regio ipsa talium febrium sit ferax: & si ægrotantis natura atræ bili obnoxia sit: talisq; ratio victus antecesserit, quæ huiusmodi humorem aggregauerit: & si eo tpe quartanæ febres populariter fiant. Hæc aūt cū illis, quæ deinceps dicētur, obsignabis, si homo lienosus fuerit, vel febres erraticas passus fuerit, vel si augmentū & status maxime cōtraria fue-
D rint tertianis febribus, & secundum caloris motum & pulsuū, & præter hæc omnia si tenues & albæ & aquosæ vrinæ fuerint: hæ.n. omnino tertianarum vrinis dissimillimæ sunt. Tertianam quidē à quartana, qui primo statim die nescit distinguere, neq; omnino medici meretur nomen.

3.Aph. 21.22. ext,ord.24.c.c

De Quotidiana. CAP. 5.

QVotidianā aūt à tertiana discernere facilius est: neq;.n. primo statim die cum rigore inuadit, sed & progressu tpis perfrigeratio potius, q̄ rigor, ipsis aduenit: neq; vllus ordo aut æqualitas pulsibus assidet, cum primū accessiones fiunt. Nouimus aūt, q̄ & in augmentis, motus velocitas, magnitudo, atq; vehementia, quæ oīa tertianis perspicuo adsunt, quotidianis non adsunt: sed neq; deurunt laborantes, neq; denudare corpora, & pallia iactare cogunt, neq; multum aut frequenter respirare, ac veluti flāmam ex ore efflare, frigidūq; potū expetere: verum isti, cū febricitāt, minime sitiunt, vrinæq; ipsis in primis diebus tales sunt, quales quartanis incipientibus adsūnt: atq; in primis diebus minime sudant, sed progrediente tpe hoc etiā illis aduenit. A tertiana quidē adeo manifeste differt, vt nihil cum ea simile habeat. Ad quartanā aūt propius accedit: sed & ab hac differt manifeste, primum quidem & maxime pulsibus, quos in ægrotis familiaribus quispiam exacte deprehendat: sed & rigore etiā, atque alijs extrinsecis omnibus, propter quæ accidit: nam & natura eget humidiore, vitaq; ociosa, & cum repletionibus: sic igit̃ & in pueris maxime exuperat: ac perrarum

perrarum est, quin & os ventriculi vel hepar in ipsis male afficiatur: sed & cruditates antecedũt plurimæ, & coquendi moræ, & acidi ructus: &, cum primum febrire incipiunt, præcordia vltra naturalẽ habitum ex toto intumescunt, magna vero ex parte inflantur, ac distẽduntur: color his cum pallliditate albus, etiã cũ accessio ad statum venerit: taliumq; ægritudinum hybernũ tp̃s ferax est, & status temporis humidus, & eiusdem naturæ locus: & accessionũ principium sub vesperam inuadit. Ita quidem quotidiana, tertiana, & quartana, primo die inuicem discernuntur. E

De dignotione Febrium Simplicium Continuarum. CAP. 6.

AT vero continuas quidem, sed quæ idem genus cum prædictis habent, quispiam exercitatus neque in primo die agnoscere ac inter sese distinguere impos erit: secundo vero, neque si etiam fuerit imperitus, si quidem mentem adhibuerit. Dico autẽ febres continuas idem habere genus cum singulis intermittentibus: cũ tertiana quidẽ exquisita, exquisitam ardentẽ: cum quotidiana vero eam, quæ quolibet die facit accessionem, sed nunquã desinit ad infebricitationẽ: sic & cum quartana illam, quæ quarto quoque die similiter. Nam exquisita febris ardens, cũ omnia alia seruet exquisitæ tertianæ indicia, eo solo differt, q̃ neq; cum rigore inuadit, neque ad infebricitationem desinit. Quæ vero quotidie accessionẽ facit, qñ & anni tp̃s, & aeris statum, & ætatẽ, & naturã corporis, & victus rõnem antecedentẽ, ac præterea pulsuũ formã, caloremq; eundẽ habuerit cũ exquisitis quotidianis, non peruenerit autẽ ad infebricitationem, idẽ genus cũ illis obtinet. Eodem modo, & quæ quarto quoq; die accessionem facit, ad infebricitationem autẽ non desinit, eiusdem est generis cum quartana: & palam est, q̃ neq; rigor in ea accessiones antecedet, neq; sequetur sudor: sicuti etiã in febre ardenti horũ neutrum, neq; statim ab initio, neq; deinceps vsque ad crisim, fieri potest. In his igitur dignoscendis quispiam prius se exerceat, atq; inuicem distinguere studeat simplices atq; impermistas, alijs, quæ sint diuersi generis febres: quas ob hoc ipsum legitimas atque exquisitas veteres medici nominarunt. Nam, quæ ob solam flauam bilem febris accenditur sine aliquo visceris affectu, si quidem manente adhuc intra vasa bile accendatur, exquisita febris ardens est: si vero per totum corpus deferatur, tertiana. Sic &, si ab atra bile fit febris, cũ mouetur, quartana est: cũ firmata est, illa, quæ quarto quoque die excrescit. Sicuti, si ex pituita ortũ habeant, vel quotidianæ sunt, vel quæ singulis diebus accenduntur. Nam, quæ ad infebricitationem desinunt febres tertianæ, quartanæ, & quotidianæ, eandem hypothesim cum continuis, de quibus diximus, habent: vno solo inter se differunt, q̃ per venas, vel per totum corpus in eis deferuntur humores: quare & reliqua ipsis comparia adsunt: q̃ vero cum rigore, vel non cum rigore, & vomitibus quibusdam vel sudoribus fiunt, & sine his, differentiam habent. Continuam quidem nomino febrem, quæ ad infebricitationem, antequam ex toto soluatur, non desinit, etsi declinatio aliqua sensibilis appareat. Cũ vero neque declinatio aliqua sensibilis fiat, semper vero à primo principio febris vsque ad crisim similis perseuerauerit, erit & hæc ex genere febrium deurentium: ab ijsdẽ vero acutie differt. Sed neq; in primo die, neq; in secundo possibile est huiusmodi febrẽ prænoscere, neq; alioqui est vtile: sufficit.n. genus agnoscere, q̃.s. biliosa sit atq; deurẽs, & peracuta: neq;.n. si etiã synochum ipsam nominaueris (vt quidam medici faciunt) appellationis rõne à febribus deurentibus toto genere differet: sicuti neq; ob id, q̃ tres synochi differentias agnoscentes, propriũ singulis ipsarũ nomen imposuerunt, has quidem ἐπακμαστικάς.i. increscentes, illas vero ὁμοτόνους & ἀκμαστικάς.i. in eodem vigore atque tenore perseuerantes, alias παρακμαστικάς.i. decrescentes, nominantes. Iam ex hac diuersitate appellationum differre secundũ genus est existimãdum: quare neque ad præsentẽ tractatũ eorũ dignotio plurimũ cõfert: hæ.n. oẽs in prima septimana iudicantur. Hîc vero in præsenti est necessarium aliq̃ totius morbi constitutionis ac crisis in primis diebus assumere cognitionẽ. Si.n. tertiana pura fuerit, intra septimũ circuitum: si vero exquisita febris ardens, intra primã septimanã necessario iudicabitur. Omnino autẽ diuturnæ sunt & quotidiana intermittens, & illi adhærens continua, sicuti & quartana, & quæ per quartũ excrescit. Quare tria erunt vniuersa simpliciũ febriũ genera: singula vero ipsorũ in duas primas differentias secabunt: vel.n. intermittentes, vel continuæ febres erunt: & primo die dignoscent, aliæ statim in primo accessionũ insultu, aliæ vero in ascensu, quædam in vigore, quædam in primis declinationibus, vel febre vacantibus intermissionibus. F G H

De ratione Compositarum & Commixtarum Febrium dignoscendarum. CAP. 7.

QVòd si morbus compositus fuerit, non æque facile dignoscetur: at hîc maxime intelligentia atque exercitatio est necessaria. Intelligentiam igitur propriam suapte natura possidens, vel minime possidens, quispiam accedet: exercitationem autem ea, quæ nunc dicetur, meliorem nemo reperiet. Oportet enim ad hæc exercitari, vt simplicem febris speciem agnoscat, atque ita deinceps ad compositas transgredi. Dupliciter vero genus febris compositum constituitur, in prima quidem sectione, vel quia eæ, quas diximus, febres citra alicuius membri passionem cõmiscentur: vel quia ex membri cuiuspiam inflammatione accenduntur. Nam in vtraque harum differentiarum alteram rursus sectionem fieri contingit. Nam, quæ citra membri passionem consistunt, dupliciter commiscentur aliquando implicatæ, non nunquam vero (vt quis dixerit) per se totas confusæ: sic membra quoque inflammata: nam & ex ipsis quædam quidem veluti complicantur tantummodo, quædam vero veluti confusionem quandam habent dispositionũ. Primum igitur

A igitur exercitari oportet ad hoc, vt complicationem cognoſcamus, deinde ipſam confuſionem, à febribus incipientes. Febres quædam complicantur vnius generis cum alijs eiuſdem generis, vel vnius ſpeciei cum alijs eiuſdem ſpeciei: contingit vero non nunquam, vt etiã differentes. Nam quotidianæ tertianis, & his quartanæ, & quę eandem ſpeciem ſeruant, inuicem plerunque complicantur: quo fit, vt idem homo tres habeat quartanos circuitus: ſed hos quidem non eſt admodum difficile agnoſcere. Quandoque vero aliqua ex intermittentium genere cum continua, difficillimam, vixq; explorabilem facit miſtionem: de qua deinceps dicemus, ſi prius oẽs, quas propoſuimus, ſimplices differentias tranſegerimus. Nam, ſicuti febres, ita & patientia loca miſtionem recipiunt, vel quia differentia membra propriam ſingula febrem accendunt, vt exempli gratia, lien & iecur: vel quia diſpoſitio mixta, veluti inflammatio cum eryſipelate, aut eryſipelas cum inflammatione, miſcetur. Sed in his omnibus miſtionibus dignoſcendis exercitari oportet, quando iam exquiſite oẽs earum formas ſimplices tenuerimus. Alia.n. eſt forma febris phreniticæ, & peripneumonicæ, & pleuriticæ, & hepaticæ, itidem & aliarum omnium febrium, quæ ex inflãmantis quibuſdã particulis accenduntur. Sed & aliæ rurſus formæ ſunt earum, quæ ex eryſipelatibus accidunt. Et febris ardens maligna, vel pulmonis, vel hepatis, aut ventriculi eryſipelatibus ſuperuenit. Diſtinguere autẽ B oportet in ſingulis ægrotantibus, primum quidem, ſi ſine loci paſſione ſit febris, vel ex humorum putredine, vel quia ſolus ſpiritus ſit alteratus: deinde, ſi membrum affectũ febris ſit cauſa, & quę nã ſit eius diſpoſitio. Vbi vero horum notitiam exercitatione comprehenderis, tunc eorum omnium miſtionem inuenies.

Cur abſtinuerit Galenus ab Enarratione Singulorum morborum: ac Vnde ea doctrina, ſit petenda. CAP. 8.

NVnquid igitur à me nunc exiges, vt vel de patientibus locis, vel de omni febrium complicatione, recenſeam? at ipſe rurſus operis damnabis prolixitatem: hoc enim admirandum plurimi hominum patiuntur, vt pauca diſcere expetant, & nihil prætermittere. Decem igitur Archigenis de febrium ſignificatione volumina cum dicunt eſſe longa, ſolum legere compendium inſtituunt, neq; hoc ipſum oẽs: ſed ſunt, qui & eo aliquid breuius poſtulent: ſunt, qui & illũ dãnent, qm̃ librum integrum de febris notione conſcripſerit, atq; ideo hunc nolunt attingere: neq; quicquam audire aut diſcere, quantum Eraſiſtratus in febris notione aberrauerit. Cum vero exigunt ſibi aliquid de febribus enarrari, primã ſtatim differentiam non admittunt, ꝙ videlicet quædam ex locorũ paſſione, quædam autẽ ſine illa, conſiſtant. Idem autem circa criſes patiuntur, ſi quid prætermiſſum C fuerit, reprehendentes, verborum tñ damnantes prolixitatẽ: quamuis hęc, quã accuſant duplex ſit, veluti hoc loco diſtinguam: quarum vtranq; cum ipſi vituperent, magis tamen ſermonum carpũt breuitatem: hanc quidem, vt quæ aliquid ex ijs, quæ ſunt neceſſaria, prætermittat, vel ſaltem obſcuram tradat doctrinam: prolixitatem vero, quæ omnia enumerat opportuna, atque vna falſas aliorũ opiniones refellit, longas eſſe nugas autumant: eosq; qui ſolum vtilia docent, collaudant: rurſusq; aduerſus eos, qui hæc tantum dicunt, obijciunt contrarias aliorum opiniones: temeritatemq; reprehendunt, ſi ſine demonſtratione ſimpliciter proferentibus ſibi fidem velint adhiberi: neque vero etiam illos tolerant, qui in docendis vtilibus ſermonem extendunt. Quare neq; mirandum, ſi eos, qui de criſibus ſermones habent, eodem modo accuſabunt, breuitatẽ quidem vituperando, vt quæ obſcure doceat, & multa prætermittat: neq; plura audire ſuſtinendo, atq; inſuper, quæ paulo ante dixi, reprehendendo. Nam & de patientibus locis Archigenes tres libros conſcripſit, optime quidem omnium, qui circa eandem materiam ante fuere verſati: hæc igitur ſi in præſentẽ tractatum transferre tentarem: atq; his præterea addere, quæ à nobis inuenta ſunt: prolixitatem operis accuſabunt: &, ſi etiã de febriũ differentijs oĩa hoc loco trãſigerẽ, multo etiã magis viderer ipſis eſſe prolixus. Quòd igitur nullus ſcribendi modus mordacitatem poſſit effugere, tam eſt antiquum, ꝙ etiã D Plato huius rei meminit. His autẽ ita ſe habentibus, mediam ſermonis formam eligere optimum mihi viſum eſt. Quid autẽ eſt medium? quod ego nunc mihi videor attingere, omnia illa demonſtrans, quæ oportet eum de neceſſitate cognoſcere, qui recte præuiſurus ſit morbi ſolutionem, qua lis & quo tempore futura ſit: non omnia quidem hoc loco tranſigens, ſed ea enarrans, quæ à ſuperioribus obſcure ſunt tradita: quæ vero prætermiſſa, hæc addens: quæcunque autem manifeſte ac recte ſunt à veteribus ſcripta, tranſcribere, aut ijs, quæ ſunt ab eiſdẽ male dicta, cõtradicere, vt longum opus euitare valeam, ſuperſedi. Poſtquam igitur, dum in primo libro aphoriſmũ Hippocratis exponeremus, ibi oſtendimus, ꝙ ex ipſius morbi natura non paruam liceat occaſionem accipere ad futura prænoſcenda: mirum vero multis videatur, ſi in primo die quiſpiã morbi ſpeciẽ agnouerit, quod nos demonſtrare tentauimus difficile quidem forte eſſe, non tñ impoſſibile, viãq;, qua hoc facere oportet, expoſuimus: hic mihi à ſermonis prolixitate abſtinere viſum fuit, atq; eos, qui vellent hæc exquiſite cognoſcere, in Archigenis commentarijs de locis patientibus exercitari iubere, atque inſuper in commentarijs de febrium ſignificatione & typis. Nam & forte nos in eoſdem typos tractatus edemus, vt ea, quæ à veteribus inuenta ſunt, tranſigamus: ac quædam, quæ nõ recte ſcripta ſunt ab Archigene, ſubtrahamus, omniaq; dilucide aperiamus. At in præſenti in illis oportet exercitari.

In

In Quot ad summum Diebus Commixtæ Febres dignoscantur: ac quot sint Genera Febrium. CAP. 9.

E

RVrsus igitur, quantum huius interest operis, repetentes transigamus. Interest autem viā tradere exercitationis de compositis morbis, qualem nuper de simplicibus fecimus. Exquisitas.n.febres, siue intermittentes sint, siue continuæ, statim per initia noscere datur: quæ vero ex mistione aliarū variantur, atq; adulterantur, difficile quidem est in die primo, non tamen impossibile, agnoscere: plurimas quidē in secundo, vel tertio, vel oīno quarto die exquisite possumus inuenire. Nulla.n.est neq; species, neq; genus morbi, quod circa tertiā vel omnino quartā diē, cuius naturæ sit, non euidenter innotescat. Inuadat igitur febris aliqua horrida simul, atq; omnino inæqualis in pulsibus, atq; in eo, qui per totum corpus sentitur, calore, vt sæpe propius statum esse existimetur, vel medium augmenti obtinere: rursus vero horrida fiat, & pulsus minores & obscuriores ac tardiores & rariores habeat, & calorem quidē ab extremis partibus recedētem, circa vero ventrē atq; thoracem redundantem: hanc non absq; ratione quispiam hemitritæum.i. semitertianam fore speret, vel potius iā esse: à multis vero in tertio die noscetur. Sed hęc quidē mista est ex biliosa & pituitosa febre, de quibus antea sermo habebatur, non iam inuicē cōplicatis, sed per se totas cōfusis. Quę autē ex cōplicatione fit, quadrupliciter consistit, vel tertiana quotidianæ cōmista: vel ea, quæ quotidie accessionem habet continua, illi, quæ per tertiū continua est: vel tertiana ei, quæ singulis diebus accessionē facit, continuæ: vel quotidiana ei, quæ per tertiū diem cōtinua est. Nec vlla ex his mistionibus in primo die exquisite cognoscitur: secundo vero instanti die agnoscere facile est, ac multo magis tertio: raroq; est, vt quarta dies ad id sit necessaria. Fiat enim (si ita contigerit) in primo die accessio vnā cum rigore, deinde calida atq; deurens febris accendatur, stomachi fastidiū afferens, ac sitibunda, atq; ad statum celeriter properet, pulsus æquales habens, magnos atq; veloces, vehementesq; atq; frequentes: sit autē vnā cum pulsibus & calor æqualis omnino: deinde cum vomitu & sudore finiatur, & quædam infebricitatio succedat: iam manifestum est hmōi accessionē esse tertianæ periodi propriam. Fiat autē & in sequenti die quotidianæ accessio (neq; enim de eisdem millies dicere est necessarium) hîc mentem adhibere oportet ad horas accessionum, vt aliquid de die tertio prænoscas. Nam, si tertianæ febris accessio circa primam horam fieri debeat, circa vndecimā autem quotidianæ, sic quidē manifesta erūt vtriusq; principia: & magis, si longiori interuallo disiungantur. Si vero vtraq; eadē hora inuaserit, erit omnino mista accessionis forma: & ei, qui diligentius inspicere quiuerit, quædā apparet facta cōfusio quotidiani & tertiani circuitus: distinguit autem eos manifeste quartus dies, cum tamen ab artifice etiā in secundo cognosci possint. Adhucaūt perceptione difficilior est intermittentium cum continuis mistio, vt pluribus oīno impossibilis videatur: simul.n.& febrē intermitti, atq; haud sine febre hominem esse, ex tali accidit cōmistione: quo nihil minus possibile esse vr̄: sed, si quis & hîc exquisite possit cognoscere vtriusq; febris naturam, manifeste comprehendet, ꝗ neq; huiuscemodi mistio est impossibilis. Nuper igitur quædam mulierculą in paribus diebus horridam accessionem habebat, semitertianæ exquisitæ propriam: in imparibus vero, mane alteram quandam, ea, quæ præcesserat, longe minorem: vt altero die semitertianæ febris accessio super accessionem aduenire videretur, quod in tali febre fieri consueuit: circa octauam vero horam diei altera inuadebat accessio cum rigore vehementi, omnia tertianæ febris indicia exquisite afferens: iam vero hæc confracta sudoribus ac bilis vomitibus hora tertia noctis, mox extendebatur ad diei paris horam secundā: &, cū iam infebricitationi appropinquaret, rursus horrida atq; inæqualis illa accessio succedebat, quam in paribus diebus fieri diximus: deinde per totam diem maligne compressa, ac deinceps adaucta, vix occidente Sole ad statū perueniebat: ac declinare incipiebat hora quarta noctis: deinde mane rursus super abundātes reliquias additum augmentum non valde inæquale vsque ad octauam horam intendebatur: &, cum iam manifeste statum obtinere febris videretur, iam febrem hāc febris exquisite tertianæ accessio altera suscipiebat. Hanc nos febrem statim die secunda ex complicatione semitertianæ febris, atq; tertianæ factā agnouimus: longe vero certiorem tertius dies præbuit cognitionem. Atque in spem venimus, alterum circuitum qui erat tertianę febris, cito finem habiturum, alterum in longius tempus debere protendi: quod etiā cōtigit. Et tunc aperte visum est in reliqua parte ægritudinis solam superesse semitertianam: quę principium quidem totius circuitus in pari die faciebat, in die vero impari superaccendebatur. Tales quidē mistiones non est vniuscuiusque dignoscere. Si qua vero febris in primo diē exquisite tertiana deprehensa, deinde die sequenti similem priori omnino fecerit accessionem, hæc longe tolerabilior est, duplex existens tertiana. Sic autē & duæ & tres quartanæ sæpius inuicem cōplicantur, quas accessionum forma à quotidianis distinguit: neque enim, ꝗ singulis diebus accessio fiat, hoc sufficiens signū est ad febres quotidianas indicandas, sed febris ipsius & accidentium forma. Oportet igitur in vnaquaque re primum τεχνωθῆναι.i. artificem fieri (quemadmodum nominabat quidam ex nostris præceptoribus) deinde sic ipsa aggredi opera. Artificē aūt fieri est qui dē primū & maxime totius artis subiectæ materiæ simplices vires agnoscere, mox ipsarū etiā mixtiones, quot & quales sint: nā de medicamentorū cōpositione atq; vsu eadē est doctrinæ via, quēadmodū i cōmētarijs de ipsis scriptis ostēdimus. Cū aūt duplex materia medicis adsit, altera ī qua aduenit

A uenit finis,quæ eſt ipſa hominum corpora: ſecunda vero auxiliorum, à quibus,vel ex quibus fit finis:ea quidem,quæ eſt de medicamentis tractatio, ad ſecundam materiam attinet: at,quæ nunc inſtat,ad primam.Nunc.n.diſcere oportet in ijs,qui de febribus ſermones habentur, ꝙ tria ſunt oĩa, quæ ex humorum putredine febrium accenduntur genera: quædam enim ex flaua bile, hæcꝗ; plurimæ ſunt:quædam vero ex atra:quędã ex pituita conſiſtunt. Hic vero ſermo haud parui momenti eſt,quid nam patientibus dictis humoribus,febris accendatur,neq;.n.his ſecundum naturã ſe habentibus. Sed in hoc ſermone etiam illud oſtenſum eſt, ꝙ non ſit admiratione dignum,ſi ex frigidis natura humoribus putreſcentibus febris accẽdit: & ꝙ omnis aliarum febriũ varietas ex horũ fit commiſtione:ſed & quæ ephemeræ,& hecticæ febres dicuntur,alia duo genera ſunt,ab ijs, quæ acutæ febres nominantur,ſeparata: & ꝙ febris acuta vel aliquo dictorum humorum putreſcente, vel membro inflammationem patiente, generatur: & ꝙ inflammationis vocabulũ non ſecundum antiquam conſuetudinem ſit audiendũ.Hęc vero omnia multis digna admiratione videntur:quẽadmodum & id,quod paulo ante dicebamus,ſi queat vnquam intermittens cũ continua cõmiſceri:ſed nihilo minus hoc,ſi nulla infebricitatione ægrotanti adueniente, ſolum intermittẽtes miſceatur. At & hoc manifeſte oſtendimus non tertianis tantũ,vel quotidianis intermittentibus, ſed etiã

B quartanis accidere:cũ.n.plures inuicẽ complicãtur,ſiue eiuſdem generis ſint, ſiue diuerſi, ſecunda ſæpenumero anticipat aduenire,anteꝗ̃ prima in infebricitationem deſierit:deinde rurſus tertia eidẽ ſuccedit,antequã & hæc ad infebricitationẽ perueniat. Hoc vero maxime accidit in lõgioribus acceſſionibus:nam in ijs,quæ intra primum interſtitium deſinunt (ita autem vocant duodecim horarum ſpatium) vel multos neceſſe eſt complicari circuitus,vel eã, quæ ex intermittentibus cõponitur,febrẽ,impoſſibile eſt ad continuitatem peruenire. Multas vero earum,quæ ita complicãtur, febrium medici,qui circa talia non ſunt exercitati,ſi quidem acutiores videantur,omnes vocant ſemitertianas:ſi vero tardius moueantur, erraticas. Cum enim ſemel poteſtatem acceperint putandi in ſemitertianis ſuppreſſiones multas fieri,& in erraticis inordinata principia, omnes ſic febres, in quibus non inueniunt compoſitionem,ſemitertianas vel erraticas appellant, cum tñ ſæpius maniſeſtiſſimam habeant proportionis ſimilitudinem.Sicuti adoleſcens,qui circa autumni finẽ,cum in Prima die circa quintam horam cępiſſet febricitare vnà cum rigore breui, deinde, cum paululũ ſudaſſet multo veſperi,mox circa horam ſeptimam noctis, priuſquã exacte febris deſiſteret, febricitare rurſus incepit cum rigore breui:deinde paulum ſudauit in ſecundo die, ac circa decimã horam iterum ſimiliter acceſſionem habuit, & ſtatim ſimiliter ſudauit in nocte: deinde tertia die ho-

C ra ſecũda cœpit febricitare ſimul cum rigore,antequã prioris diei declinatio in quietem deſineret. Nobis igitur omnem febris formam diligenter conſiderantibus, viſa fuit trium complicatio tertianarum: nam, & quæ primo die cœperat hora quinta, & quæ ſequenti nocte rurſus hora ſeptima, & quæ in ſecundo die hora decima, & pulſus & caliditatem omnia propria tertianis habebant, ſicuti etiam rigores atq; ſudores. Nulla vero ex his ad quietem perueniebat, quoniã ſequẽtis ipſam tertianæ acceſſionis principiũ anticipabat:ſic vt,ſi nulla alia febris ſucceſſiſſet, horis tribus aut quatuor homo ſine febre perſtitiſſet. Trium vero tertianarum complicatio in ſecundo ſtatim die nobis viſa eſt manifeſte: quòd autem anticipando acceſſiones facerent, tertio die primum cognouimus,nam hora ſecunda febris inuaſit,non quinta, quẽadmodum in primo: tertiani vero circuitus indicia omnia,ijs,quę in primo die apparuerant,attulit manifeſtiora. Ab hoc vero die deinceps obſeruantes,oẽs inuenimus acceſſiones duabus aut tribus horis anticipantes. Quare & illa,quæ primæ proportione reſpondebat in circuitus ſucceſſione,quinto die oriente Sole facta eſt:ſeptimo vero multo celerius,veluti circa horam noctis nonam:deinde,quæ poſt hanc, ſecundum eandem proportionem in hora noctis ſeptima:&,quæ ſecuta eſt,hora quarta:atque ab hinc rurſus,quæ ſucceſſit,quarta: & quæ poſt hanc,quinta:deinde iterum ſexta: deinde octaua hora, acceſſio à principio

D decima facta eſt. Secundum vero ſimilem huic proportionem & aliæ duæ poſt ſeptimum periodũ non ſolũ non anticiparunt,ſed etiam tardius aduenerunt:qñ & mihi & reliquis omnibus manifeſte apparuit,qui ſemitertianam febrem eſſe putarunt,quantum ſua opinione aberraſſent. Nam acceſſionum prolixitate ad octo horas contracta, ipſoq; acceſſionis inſultu non amplius anticipante,ſed potius retardante duabus iam horis, tunc acceſſiones ad infebricitationem perfectam deuenerunt.Et ſic iã paulatim à longitudine dementes,ceſſauerunt,primum quidẽ quæ leuiſſima erat, deinceps quæ magnitudine ſecunda erat,& tertia vehementiſſima inter ipſas: quod & ipſum non mediocre fuit indicium,ꝙ ſtatim ab initio tres tertianę extitiſſent.Sed,cuius gratia hęc oĩa dicuntur,ad hoc rurſus redeo, ꝙ oporteat exercitari, vt exquiſite noſcamus oẽs ſimplices diſpoſitiones, adeo vt,cum ſolæ cõſiſtunt, primo die facillime ipſas agnoſcamus:inuicẽ vero & ſibi ipſis complicatas, etiam ſi non in primo die, ſaltem in ſecundo,vel tertio,vel omnino quarto, exacte diſcernamus. Nos igitur haudquaquam latuerunt tres iſtæ tertianæ in ſecundo die,non ob aliã cauſam,niſi ꝙ earum naturam exquiſite noſcebamus.Tale enim quid accidit in morborum notitijs, quod nobis omnibus in tota vita contingit: nam eos amicos, qui nobis familiariſſimi ſunt, ex longo interuallo ſtatim ac primo intuitu agnoſcimus:ſi vero quempiam ſemel aut bis tantũ viderimus,vel ſæpe quidẽ,non tñ continue,non iam æque iſtũ, neq; ex longo interuallo, neq; primo intuitu ſtatim

agnoſcimus, ſed non nunquã diu ambigimus ac dubitamus, nunquid iſte, Coriſcus an Socrates ſit. E
Ita & in morbis res ipſa ſe habet: ſinguli propriũ habent characterẽ, quem quiſpiam ſæpius contẽplatus, prompte dignoſcit, ac præcipue eũ ſimplex ac ſolus fuerit. Earũ igitur febriũ, quæ ſine loco patiente ex humoribus quibuſdã putreſcẽtibus accẽdũtur, tres ſunt primi ac ſimplices caracteres, & earũ ſcilicet, quæ ex pituita, & quæ ex atra bile, & quæ ex flaua, ortũ habẽt: quas ſi quiſpiã exquiſite dignoſcere ſtuduerit ſingulas ſeorsũ ac ſolas, iã non amplius difficulter earũ miſtiones inueniet.

De Febribus, quæ ex patientibus Locis accenduntur: & Quo pacto ex vno indicio multa poſſunt demonſtrari. CAP. 10.

Earum vero, quæ ex locis inflammationẽ patientibus accidunt, iam forma composita eſt; quędam.n. loci indicia præ ſe ferunt: quædam autẽ eius, ob quã conſiſtunt, cauſæ: Veluti in morbo laterali, locus quidem patiens eſt membrana, quæ coſtis ſubtẽditur: &, cum inflãmata ſit, neceſſario dolorem inuehet, qm̃ neruoſa eſt, ſed hunc pungentem & longe extenſum, qm̃ pars illa, quæ patitur, membrana eſt: tales.n. ſunt ſentientium membranarũ dolores. Et quidem, qm̃ eadem pars vnum eſt ex ſpirandi inſtrumẽtis, neceſſario animal difficilem habebit reſpirationem. Quoniam autẽ cordi proxima eſt, facile aliquid inflammінis ei impertiet: q̃ ſi hoc eſt, febricitabit animal. Sicuti, qm̃ pulmoni proxima eſt, facile ſuum illi communicabit affectum: cũ præſertim adeo rarum F
ac molle ſit membrum, ac omnem ſubſtantiam humidam facile poſſit admittere. Tuſſiet igiť ſtatim homo, non tamen omnino ſtatim ſpuet: ſed, ſiquidem multum ac craſſum ab inflammatione defluxerit, cum tuſſi expuet: ſi vero paucũ & tenue, irritabitur quidem neceſſario, ita vt tuſſis moueatur, non tñ expuet, anteq̃ collectum ſimul atq; concoctum ad multitudinem craſſitudinemq; peruenerit. Sed hoc quidem ipſius diſpoſitionis indicium eſt, non autẽ membri patiẽtis. Nam, cũ paſſio exquiſite anguſta fuerit, & veluti alligans in ſe ipſa vniuerſum fluxum cohibuerit, tũc facit morbos laterales, qui aptyſti.i. ſine ſputo nominantur: ſed, cum ſatis relaxata fuerit, atq; ad pulmonem dimiſerit, tunc iſti magis tuſſiunt atq; expuunt. hoc igitur formam inflammationis, non autẽ patientem indicat locum. Nunquid vero magis pituitoſus ſit vel bilioſus humor is, qui inflammationẽ facit, ex ſputaminum forma cognoſces: nam & ſpumoſa, & flaua, & rufa, & rubra, & pallida, & nigra expuunt. Ex ijs vero, quæ quidẽ ſpumoſa ſunt, fluxum magis pituitoſum oſtendunt. flaua autẽ, bilioſum impermiſtum: quæ vero rufa ſunt, amaram quidem & iſta referunt bilem, ſed nõ paucam ſeroſam ſuperfluitatem cum bile commixtam eſſe ſignificant, & multo ampliorẽ, qm̃ pallida quis expuerit: ſic & nigra melancholicum fluxum oſtendunt: ſicuti, quæ colore magis quodam modo rubida ſunt, plurimũ quidẽ ſanguinis, minimum autẽ amaræ bilis in eo, qui inflãmationẽ facit, humore contineri ſignificant: atq; ideo inter omnia ſputamina, hæc ſunt mitiſſima, ſicuti nigra omnium pernicioſiſſima. Et quidẽ in hiſce omnibus accidentibus magnitudines, diſpoſitionis magnitudinem indicabunt: breuem autẽ diſpoſitionem indicabũt accidentiũ paruitates. Non igitur omniũ oĩa, {propria} indicia ſunt, ſed ſingula vnũ quoddã peculiare demonſtrãt. Nã, quæ & duorũ vel trium rerũ ſignificatiua eſſe videntur, ſi ea diligenter perquiſieris, altero quidẽ ſuorum accidentium patientẽ locum, altero vero diſpoſitionẽ, altero ipſius magnitudinem, altero eorũ aliquẽ caſuũ, qui ſubſequuntur, ſignificare reperies. Pulſus igitur laterali morbo laborantiũ, hæc omnia indicat, ſed non eodem modo oĩa: ſed, qua quidẽ vnã cũ tenſione durus eſt, neruoſum eſſe locũ patientẽ oſtendit: qua vero ſerræ ſimilis eſt, diſpoſitionẽ eſſe inflãmationem: qua vero velox ſimul & frequens ac magnus, ad inflammationẽ cõſequi febrẽ: qua vero ſingula, quæ diximus, maiora aut minora exiſtunt, vel magnã eſſe vel paruã oſtẽdunt diſpoſitionem. Mihi vero hęc exempli gratia dixiſſe ſufficiat: neq;.n. nunc de locis affectis agere propoſuimus, ſicuti neq; de febribus, vel typis, vel cauſis. Sed horũ ſingulorũ memini, ſimul quidẽ viã quãdã volẽs oſtẽdere, qua ſit in ipſis exercitãdũ, quã ſi quis habeat (& ſi nos propriũ de ijs, quæ diximus, tractatũ non ſcripſerimus) poſſit per H
ſe ipſum ex ijs, quęq; ab alijs ſcripta ſunt, ſi modo perſpicaci ingenio fuerit, & diligentiã adhibuerit, id, quod ſupereſt, inuenire: ſimul autẽ & vtilitatem ſingulorũ, quæ dicta ſunt, oſtendere volens, cõmemoraui & febrium differentias, & typos, & diſpoſitiones, & cauſas, ipſaſq; patientes partes.

Febrium Diuiſio: & Quid vnumquodq; genus ſuapte natura portendat. CAP. 11.

Nam in his omnibus exercitatum eſſe oportet, qui debeat diligenter in primis nouiſſe diebus ægritudinis formam. Vel.n. ſimplex eſt febris, vel compoſita, vel cũ loco patiente, † vel ephemera, vel hectica. Quòd ſi ſimplex fuerit omnino, humoris indicia affert, ex quo genita eſt: ſi vero compoſita, ex quot ſimplicibus febribus compoſita eſt, totidem numero humorum multitudinem indicabit. At, ſi hoc indicet, illud etiam ſignificabit, nunquid morbus diu durabit, an cito finietur: nam, ſi humor pituitoſus extiterit, neceſſario diuturnus erit: longe vero magis, ſi atræ bilis naturam afferet: at, ſi ad flauam bilem pertinebit, non erit diuturnus. Sic & locus patiens, qui quidem motu multo exercetur, calidusq; eſt ac rarus, & principatum gerit, acutiorem morbum futurum portendit: qui vero neque in motu continuo eſt, frigidusq; ac denſus & ſine principatu eſt, ad longius tempus extendi debere ſignificat: Eodem modo & diſpoſitio, ſiquidem difficilem motum habuerit, frigidiorq; fuerit ac denſior, diu duraturum: ſi autem facile moueatur, calidiorq; fuerit ac rarior, cito ſolutum iri. Eodem modo & de cauſis iudicandum eſt. Quare, ſi quis dili-

† Antiquus interpres addit, vel ſine loco patiente.

A diligenter agnouerit totam morbi hypothesim, non paruum habebit ad prænoscendũ momẽtum. Eas igitur, quæ cũ magno & cito se inclinante certamine fiunt morborum solutiones (quas præcipue crises nominari dicebamus) febrium earum, quæ ex calidis humoribus accendũtur, proprias esse est existimandum: post has, earum, quæcunq; membrorum sunt principatum habentium facile mobiles & calidæ dispositiones. Ephemeræ vero & hecticæ febres, & sine magna perturbatione, & minime subitas faciunt permutationes: sed, quoniam & has per abusionem aliquando crises appellant, de istis etiam deinceps aliquid dicetur. Nunc vero finem imponere statuimus præsenti sermoni, ad vnum omnia, quæ ante diximus, caput redigentes.

Epilogus eorum, Quæ hactenus ostensa sunt. CAP. 12.

SVbitas in morbis transmutationes si velis prænoscere, necessarium tibi prius est, principij & ascensus ac status & declinationis habere dignotionem & prænotionem. Hæc autẽ dignosces & ex ægritudinis forma, & regione, & anni tempore, vnà cum illis, quæ his correspondent: ex circuituum etiam proportione, atq; etiam ex mox apparẽtibus. Ex morbi quidem forma, ad has tres simplices & primas febres inspiciens, ad eam. s. quæ ex pituita, & quæ ex atra bile, & quę ex amara generat. Prius igitur in ijs dignoscendis exercearis, quæ exquisitæ sunt, atq; legitimæ: sic. n. aliquã-

B do poteris etiam compositas inuenire. Tunc vero exquisitæ sunt atq; legitimæ, quando & ætas, & anni tempus, & regio, ac constitutio, naturaq;, atq; ea, quæ antecessit ratio victus, pręsentia quoque accidentia, & omnia simpliciter, quæ antea dixi, humoris formæ conuenerint. Manentibus igitur in venis humoribus, continuæ ex ipsis febres generantur: si vero moueantur ac per totum corpus deferantur, hę, quæ cum rigore atq; horrore incipiunt vehementi, cum sudore vero omnino ad infebricitationẽ desinentes. Est autẽ ex ipsis tertiana quidem, & quæ per tertiũ accenditur, breuis tẽporis: sicut quartana, & quæ per quartum accenditur, lõgi: minus vero, quã hæc, longa, quotidiana, & quæ singulis diebus facit accessionem. Si has noueris expedite discernere, haudquaquam difficulter eas, quę ex quorundam locorum passione consistunt, inuenies. Nam in omnibus inflammatis particulis humorum impactio, quæ locum bene difflari prohibet, statim quidem humores putrefacit, simulq; calorem quendam prauum excitat, qualis & in reliquis omnibus putrescentibus oritur. Huius igitur caloris character, cum simplex fuerit, earũ alicui, quas diximus, febrium {simplicium} necessario assimilatur: vel potius (si verũ velimus dicere) vna ex illis est, vel ad amarã bilem, vel ad atram, vel ad pituitam attinens. Audiuisti autem Hippocratem quodam in loco dicentem, q̃ hos vocant ||acutos morbos, quorum febres maxima ex parte continuæ sunt. Quare, si seor-

de Vict. rat. in morb. acu. cõ. 1. t. 8. 7ª. 108. h
Et 1. Epi. cõ. 3. t. 3. 3ª. 118. f

C sum ac per se singulas febres nosse meditaberis, haudquaquã difficulter, neq; cũ pulmonis, aut splenis, aut hepatis, aut ventriculi, aliqua inflammatio affuerit, formam ipsius agnosces: totiusq; morbi, vsq; ad solutionem, longitudinem præcognosces. Omnino. n. fluxus, qui inflammationem efficit, vel flauæ bilis est, vel atræ, vel pituitæ. Si igitur impermistæ multæq; flauæ bilis fuerit, tũc facit erysipelata, & eos, qui herpetes nominantur: sicuti nigræ cancros & phagedenas, aut elephãtes, aut aliquem ex his adeo curatu difficilibus morbum: quęcunque vero ingruente pituita in tumorem attolluntur, hæc œdemata nuncupantur. Simplex igitur & solus vnusquisque horum, quos diximus, humorũ, quælibet harũ, quas commemorauimus, facit exquisitam ægritudinẽ. Sanguini vero permistus atq; confusus, deinde in particulam aliquã incumbens, vel scirrhosas vel œdematosas vel erysipelatosas facit inflammationes: scirrhosas quidem melancholicus: erysipelatosas vero, biliosus: œdematosas, pituitosus. Cum vero ipse secundum naturam se habens sanguis, impactus in loco fluxioni obnoxio putruerit, hic quidẽ affectus inflammatio est: simplex verò ex ipsa febris accenditur, similis maxime ephemeris, quæ ex † inflammationibus inguinum} accidunt: nam & inguinis inflammatio ex bono sanguine fit. Liquet autem, q̃, cum hic putrescere cœperit, non amplius bonus remanet, sed iam ad amarę bilis naturam transit. Atq; in hoc illud seruatur, triplex esse

† *bubonibus. & itelligitur de oibus glandulis inflamatis. et sic ubiq; inferius.*

D genus vniuersum simplicium febrium: quæ. n. ex sanguine putrescente fit, iam quodãmodo biliosa est: si sanè in naturalibus sermonibus rectè ostẽsum est, q̃ sanguis ex moderato calore generatur, flaua autẽ bilis ex maiore, atra vero ex sufficienter immodico. Quicquid igitur pingue & tenue in sanguine est, fit flaua bilis: crassum vero, ac veluti fęx, q̃n immodice calefactum exaruerit, atra. Flaua etiã bilis q̃nque in atram cõuertitur, cum assata fuerit: duplex etenim eius generationis modus ostensus est. Oẽs igitur, quę ex particula aliqua affecta febres accẽduntur, vnum aliquem ex dictis vel simplicem vel compositum habebunt characterẽ: simplicẽ quidẽ, q̃n vnus aliquis sufficienter præualuerit cęteris: non simplicẽ vero, q̃n cõmisti alterius potentia apparuerit. Non nunquã autẽ non solus apparet, sed ex ęquo dominatur: & non nunq̃ tres simul viribus ęquales cõmiscẽtur. Sed, sicuti, qui scit & vinum & mel & aquam seorsum exquisite discernere, neq; horũ ignorabit temperaturam: eodem (vt arbitror) modo neq;, qui facultatem habuit eas, quas antea diximus, febres singulas exquisite noscendi, earum mistionẽ ignorabit. Quare in omnibus talibus principio illud optimum est, tres istas febres posse exquisite discernere, quotidianam, tertianam, & quartanam: similes. n. ipsis omnino sunt continuæ eiusdem generis adiacentes. Non igitur ad plures atq; obscuras intentiones, sed ad paucas & manifestas, omnẽ tibi redegi exercitationẽ: in his. n. exercitatus, haud quaquam difficulter in primis diebus characterem ægritudinis perspectum habebis.

De Dignotione Febrium Ephemerarum. CAP. 13. E

DVo quidem genera febrium quo pacto quiſpiam ab initio cognoſcat, expoſui: dico autem
duo genera febrium,& quod occaſione membrorum quorundã patiẽtium,& quod ex pu-
tredine humorum tantummodo accenditur. Reliquum eſt,vt de tertio febrium dicamus genere,
quas ephemeras appellari dicimus. Sunt autẽ hæ tantummodo ſpiritus paſſiones, abſque humorũ
putredine,aut membri inflammatione,niſi inflammatis inguinibus accidant. Earum autẽ genera-
tionis occaſiones ſunt,vigiliæ,ac cruditas,& triſtitia,& timor,& ira, & curæ,deuſtioq́ȝ, ac refrigera
tio,laſſitudo,& ebrietas,& quæcunqȝ ſimilia ſunt. Quomodo igitur & has in prima die cognoſce-
re oporteat,deinceps exponam. Communiter quidem omnium pulſus ad celeritatem & frequen-
tiam promouetur,& ſæpenumero ad magnitudinem: exquiſite autem ſeruat eam, quæ ſecundum
naturam,& æqualitatem atque mollitiem & ordinem. Sic & vrinæ,non nullæ quidem ſuſpenſio-
nes, non nullæ vero ſubſidentias bonas habent, quædam autem nebulas: omnes vero bene colora-
tæ ſunt: ſicuti & calor in omnibus vaporoſus eſt, ſed quibuſdam ſtatim quidem in primo cõtactu,
quibuſdam vero poſterius. Atque omnibus ipſis abſunt maligna accidentia, de quibus docuit nos
Hippocrates in Prognoſtico. Hæc igitur communia ſigna ſunt omnium febrium ephemerarum:
propria vero ſingulis,quæ à me dicta ſunt etiã in primo libro artis curatiuæ ad Glauconẽ:nunc ve- F
ro inchoabo ſermonem ab affectibus animæ,à cura,& timore,& ira,& triſtitia. Si quidẽ remanen-
tibus adhuc animi affectibus conſideratio fiat,ex pulſibus maxime tentandum eſt facere dignotio-
nẽm, quemadmodum in libris de pulſibus ſcriptum eſt:poſt autem etiam ex alijs inueſtigandum.
Quòd ſi illi quidem affectus ſedati fuerint,diſpoſitio vero remanſerit, debile quidem & hîc in pul-
ſibus indiciũ inuenies illarum,quæ febrem anteceſſerunt, paſſionum: tibi autem etiã ſine pulſibus
reliqua omnia ſufficient. Communiter enim omnibus vrinæ rufiores. Adeſt autẽ ijs quidẽ, qui ob
triſtitiam febricitant,acritudo potius,quàm multitudo caloris:ſicuti ijs, qui ob iram, contrario mo-
do. Sed & tenuitas corporis in ijs,qui triſtitia,quàm in ijs,qui cogitationibus vexati ſunt,manife-
ſtius apparet,& oculorum concauitas,& quædam inſolita decoloratio. Et hæc quidem communia
omnium etiam aliorum, qui quocunque modo cogitationibus impliciti fuerint, indicia ſunt: ſed
præcipue ex oculis diſcernendi ſunt:licet enim ex his etiã in ſanis animi affectum cõijcere,in ægris
autem manifeſtiſſima ſigna ſunt ei,qui inſpiciendi habeat facultatem. Sic quidẽ illos, qui propter
diſciplinas aut propter meditationem aliqua cogitauerunt,ab ijs, quos triſtitia corripuit, diſcerne-
re oportet. Eos autem,qui nimium vigilarunt,diſtinguit & decolorationis modus, nam ſubtumi-
da ipſis facies ineſt:& oculorum motus manifeſti,vix enim attollunt palpebras: & humiditas ocu- G
lorum,ſicci enim contriſtatis fiunt,& cogitantibus. Concauitas vero commune omnium accidens
eſt,triſtitiæ,vigiliæ,curarum,non tamen & iræ:huic.n.neqȝ oculorum concauitas, neque decolora-
tio manifeſta:& calor etiã amplior,& qui celeriter ex profundo efferatur: & pulſuũ magnitudo nõ
diminuitur,quemadmodum in vigilijs,triſtitijs,& cogitationibus. Quare iram quidẽ ab ipſis val-
de manifeſte diſtingues:illas vero inuicem, quemadmodum antea diximus. Eorum vero, qui ex
laſſitudinibus febricitant,cutis eſt ſiccior,plusq̃ in aliqua alia febrium ephemerarum. Sed hoc qui
dem omnibus, qui ex laſſitudine febricitant, commune eſt in eo acceſſionis tempore, quod vſque
ad ſtatum protenditur:at eo tempore,quod ſtatum ſequitur,plurimis quidem, quicũque nõ ſupra
modum fatigati ſunt, humiditates quædam vel vapor calidus ex profundo attollitur: quibuſdam
vero etiã in ijs,quæ ſtatum ſubſequuntur,tẽporibus ſiccitas remanet. Fit vero hoc maxime ijs,qui
ſupra modum fatigati ſunt,vel deuſti,vel refrigerati vnà cum laſſitudine. Et pulſus etiã nõ eodem
modo in vtriſque ſe habent: parui.n.ijs,qui ſupra modum ſunt fatigati:magni vero alijs ſunt. At,
quæ ex dẽſata cute febres oriunt̃(denſatur autẽ vel frigefacta, aut qualitate acerba ſubito ipſam in-
uadente, veluti accidit eis, qui aqua aluminoſa ſe balnearunt) hæ ſolũ ex omnibus febribus paſſio
adſtricta ſunt. Licet autẽ ipſas ex tactu dignoſcere,ſicuti & aridas febres,quæ ex laſſitudine fiũt:ne H
que enim vel harum denſitas tactum lateat exercitatum. Sed & caliditatis motus in ijs quodammo
do inaugeſcit:nam in primo manus iniectu mitis apparet,acrior vero poſtmodum euadit,ſi perdu
raueris. Sed neque vrinæ rufæ in talibus,neqȝ corporis moles collapſa, quare neqȝ oculi concaui &
ſicci apparent:ſed ſunt quibus & humidiores & prominẽtiores,quàm ſecundũ naturã, eſſe videbũ
tur:pulſus vero non,quemadmodum in triſtitia & curis & vigilijs atqȝ immoderatis exercitijs, mi
nores. Earum vero febrium ephemerarũ,quæ ex inflammationibus inguinum accẽduntur,pulſus
maximi ſunt, & veloces, atqȝ frequentes, calorq́ȝ plurimus, & poſt ſtatum ſtatim ex profundo hu-
miditas quędam attollitur calida quidem,ſed ſuauis,nam acrimonia & mordacitas minime omniũ
his febribus adeſt:& rubida facies maxima ex parte ipſis ineſt,& in maiori tumore,& vrinæ ſubal-
bæ. Communis vero his febribus ephemeris ineſt æqualitas pulſuum: nam ex ipſis paucæ admo-
dum eam,quæ ſecundum vnam percuſſionem eſt, inæqualitatem oſtendunt: ſed neque hæ valde
manifeſte,neque liquido. Dicta à me ſunt & ipſa febrium ephemerarum indicia. De hecticis au-
tem non eſt præſentis temporis ſermo: nulla.n.earum in primis diebus, ſed in progreſſu temporis
fit.quare de his quidem in ſequentibus diſſeremus,hîc vero libro finem faciemus.

Galeni

A

GALENI DE CRISIBVS LIBER TERTIVS

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de Fine omnium tum Salubrium, tum Lethalium Morborum: Ac de futuræ in eis Crisis temporis & modi Præcognitione.

In Morbis Sex inesse Genera Mutationum: & Quo pacto singulæ ipsarum appellentur. CAP. I.

PRopositum nostrũ est, sicuti & prius dicebatur, omnis in morbo mutationis præsentis quidem dignotiones, futurę vero præcognitiones, dicere. Quia vero sex modis istæ fiunt, tentandũ est de singulis separatim scribere, hac prius facta memoratione, ꝙ sex sunt in morbis mutationũ differentiæ: vel.n. subito ad sanitatem veniunt, vel subito interimunt, vel paulatim horum vtrunq; cõtingit, vel mistim. Paulatim quidem, vel scilicet morbo marcescente, vel ægri viribus dissolutis: mistim vero, qñ subita quidem aliqua ad melius vel peius commutatio facta fuerit, deinceps vero vsque ad omnimodã solutionem vel mortẽ reliquum totũ emarcuerit. De prima igitur, quæ repente fit, permutatione dicamus, ꝗñ omnium, quas antea diximus, optima est: atq; ideo ipsam per excellentiã crisim nominant, qñ natura, quæ præter naturam sunt, superãte exquisite perficitur. Ex alijs autẽ permutationibus, quæ quidẽ ad subitam mortẽ, mala crisis est: quæ vero aliquam effatu dignam faciunt mutationem, non tñ integrã solutionem, imperfectæ crises vocantur: sicuti & quę sensim marcescente vel virtute vel morbo contingunt, & hæ solutiones simpliciter, non crises nominantur. B

Quæ Indicia Præcedere soleant Excretiones & Abscessus iudicatorios. CAP. 2.

SOla igitur subita ad sanitatem conuersio, simpliciter crisis nominatur. Et quidẽ omnino fit per manifestas quasdam excretiones, aut effatu dignos abscessus: quicũq;.n. aliter quieuerint, malignius retrocedunt. Antecedit autẽ huiusmodi excretiones & abscessus non mediocris perturbatio in corpore ægrotantis. Nam & difficiles tolerantiæ, & vigiliæ, & deliria, & graues somni, & difficiles anhelitus, & vertigines tenebricosæ, & difficiles sensus, dolores capitis, colli, & stomachi, & multorum aliorum membrorum: non nullis vero auriũ sonitus, & vani ante oculos apparent splẽdores, & lachrymæ inuoluntariæ effluunt, & vrina retinetur, & labrum agitur, aut aliquid aliud tremulum fit, obliuio, & præsentium ignorantia, & vehemens accidit rigor, & plurimum accessio cõsuetam anticipat horam, & multus æstus, sitisq; intolerabilis sequitur: clamant, & saliunt, sicuti furentes, neq; possunt in eodẽ situ recumbere: deinde repente multus sudor erumpit, aut vomitus aliquis non paucus insequitur, aut venter subito soluitur, aut abundans fit fluxus sanguinis: aut hæc omnia simul contingunt, vnde non paruus inuadit timor inspicientes. Et quispiã homo vulgaris, cũ istis adesset, ipsa re cogente ita pronunciauit, ꝙ iudiciũ tunc de vita ægrotantis ageretur: neque enim medicorũ aliquis primus inuenit id nomẽ, sed oĩno necessariũ fuit, vt, qui presens esset, cõturbaret, atq; ideo exclamaret, & crisim id est iudiciũ, rẽ ipsam noĩaret. Decet aũt medicũ generosum neq; turbari, neq; futurum euentum ignorare: melius autem fuerit, si se ad prenoscendam futuram crisim exercuerit: neque enim ista dignotio, quæ habetur de presentis crisis euentu, multum distat à præcognitione eiusdem futuræ, sed ex eadem contemplatione vtraque perficitur. C

D *De Præsentis optimæ Crisis Indicijs: & Quæ ex quibus locis Excretiones & Abscessus, quos & quarum partium morbos finire soleant.* CAP. 3.

ETiam hæc omnia dicta sunt, partim quidem in primo libro de diebus iudicatorijs, partim in duobus libris, qui istum antecedunt: dicã vero & nunc omnia summatim, quę & presentem crisim, quò euasura sit, ostendunt, & futuram præmonstrant. Primum quidem & maximum inter omnia est cõsiderare coctiones ex vrinis, & alui excrementis, & sputaminibus: siquidẽ ego, millies cum, dũ crises fierent, interessem, neminẽ vnꝗ̃ vidi intereuntẽ, qui præcedentibus coctionibus crisim habuisset. Non tñ ęqua omniũ signorũ dignitas existimanda est, sed in morbis quidẽ thoracis atq; pulmonis pręcipue sputamina sunt animaduertenda: non tñ vrinarũ contemplatio negligenda: sed & alui excrementa sunt inspicienda. Si vero tm̃ febricitẽt sine alicuius visceris passione, aut cũ inflãmatione hepatis, vel renũ, vel vesicæ, vel splenis, maxime vrinis animum oportet adhibere: sicut, si circa ventriculum passio sit, primum excrementis alui: deinde neq; vrinæ sunt negligẽdę. Semper.n. cũ febris affuerit vel ex sola humorũ putredine accensa, vel ex membro inflammationẽ patiente, præcipue vrinas inspiciendas censeo, atq; inde coctiones agnoscendas, sicuti & prius definiuimus: Primũ quidem & maximũ instantis bonæ crisis indiciũ sunt coctiones. Secundũ autẽ, ꝙ ab aliqua die indicatoria antea indicet, cui annexa est diei iudicãtis potentia. Deinceps autẽ inspi-

cere oportet & speciẽ morbi, & morẽ: speciẽ quidẽ, si tertiana, vel quotidiana, vel febris ardens, vel E
pleuritis, vel peripneumonia: morem autẽ, si moderatus & mitis, vel prauus atq; malignus. Deinde si formæ morbi excretio respõdeat. Si enim sit febris Ardens, vel sanguis è naribus profluet, vel post vehementem rigorẽ sudor multus & calidus per totũ corpus emanabit, aut per vomitum aut per aluum biliosa excernentur. Ita & Tertiana vomitibus, & excremẽtis alui biliosis, & sudoribus multis toto corpore fluẽtibus, iudicabitur. Plurimũ autẽ pituitæ in Quotidianis febribus excernetur, & multi in toto corpore sudores fient. Iudicat autẽ & Phrenitidem sudor bonus, & præcipue si ex capite multus & calidus fluxerit, sudante simul reliquo corpore: cõtingit autẽ aliqñ, q̃ ẽt per sanguinem è naribus fluentẽ phrenitis iudicatur. Non tñ Lethargus aut Peripneumonia fluxum sanguinis amant. Inter ipsas autẽ Pleuritis medium obtinet locum: minus enim, q̃ febris ardẽs & phrenitis, magis autẽ, q̃ peripneumonia atq; lethargus, profluuio sanguinis soluit. Soluit aũt Lienis & Hepatis inflammationes sanguis è naribus profluens, cum hæc viscera vnà cum acutis febribus habent inflammationes. Et oẽs, quæ in Præcordijs fiunt calidæ atq; acutæ inflammationes, fluxu sanguinis iudicantur. Oportet autẽ per directũ fluere sanguinem, ex dextra quidẽ nare, hepate patiente, vel locis in dextris præcordijs positis: ex sinistra autẽ, liene, & locis vicinis. Iuuat aũt & sudor bonus oẽs, quæ sunt in præcordijs, inflammationes calidas & acutas. Hepatis vero Deuexæ quidem F
partes inflammationem patientes tribus pręcipue modis crisis obediunt, fluxibus sanguinis è nare dextra, & sudoribus bonis, & vrinis abundantibus: Conuexę autem partes excrementis alui biliosis, atq; sudoribus, non nunquam vero & vomitibus: magis autẽ expetunt per vrinas expurgari, q̃ deuexæ hepatis partes, omnia ea, quæ vel in partibus renum vel vesicæ laborant: sicuti loca, quæ ad Thoracem & Pulmonẽ pertinent, sputaminibus. Sudores vero omnibus Febribus proprij sunt, & præcipue incendentibus. Iuuant autẽ non parum & efferuentes Inflãmationes, qñ (sicuti & antea diximus) vnà cum coctionibus emanauerint. Iudicãt autẽ & Quotidianas febres, simul vomitibus atq; excrementis alui pituitosis adiunctis: Et Quartanas etiã, si atra simul ac varia excernũtur: Semitertianas vero, si biliosa simul & pituitosa. Iudicãt aũt Parotides, Lethargosq;, & reliquos oẽs capitis affectus. Alijq; decubitus, oẽs Febres Diuturnas secure iudicare consueuerunt. Sed non dũ de diuturnis morbis dicere proposuimus: nam Repentinæ mutationes acutorum sunt: quarũ optimam, qualis sit, nunc enarramus, q̃ videlicet omnino sine coctione non est, & q̃ in aliquo die iudicatorio fit, ac præterea ab aliquo indicatorio prǽiudicata fuit, & etiã † crisis motũ facit morbo cõuenientẽ. Preter hęc autẽ hortor hoc loco, vt ęgrotantis ętatem, atq; naturam, nec non antecedẽtem victũ, locumq; in quo ęgrotat, & anni tempus, atq; presentem tẽporis statum, consideres. Si enim, G
quemadmodum morbus forte est biliosus, hęc etiã singula ęque biliosa sint, oportet bilem crisi expurgari: sicut, si pituita superabundauerit, pituitam oportet euacuari: varijs autem humoribus superfluentibus, variam etiam oportet esse euacuationem. Cum vero hęc vniuersa bene tibi fuerint explorata, tunc euentus iam tibi sunt considerandi. Si enim, dum ægrotans iudicatur, febris soluat, atque alijs accidentibus liberetur, & melius fuerit coloratus pro ratione euacuationis, cum melioribus pulsibus, & ad surgendum robustior, hęc optima crisis est: si vero ex his aliquid desit, tantum ab optima deficit, quanta est eius, quod deficit, vis.

† Al. excretionis speciem.

De Futuræ Crisis optimæ, ac Diei, in qua Soluendus aut iudicandus est Morbus, præcognitione. CAP. 4.

SIc quidem dignoscere oportet optimã crisim pręsentem: futurã vero, hoc modo. Morbi natura consideranda est, an ad amarã bilem pertineat, vel atram, aut pituitã, vel mistas habeat significationes: scripta autẽ sunt in libro pręcedẽte horũ indicia. Post hoc autẽ, tempus anni, & laborãtis ętas, & temperatura, & quęcunque alia eius ordinis sunt: de quibus paulo ante sermonem habuimus: vnde facta de vno mentione, reliquorum etiã, si vel silentio pretermittantur, meminisse oportet, nam longũ esset oĩa semper percurrere. Post hęc autẽ, accessionum circuitus sunt cõsiderandi, H
si vel per tertiũ, vel per quartum, vel per singulos dies eueniant: vel nullo modo eueniant, sicuti in ijs accidit febribus, quę proprie synochę nominantur. Si.n. properauerint, ac semper proportionabiliter anticipauerint horam, & multo vehementius infestauerint, & per tertium occursauerint, cito crisim subsecuturã denunciant: si vero lente moueãtur, atq; eãdem inuaserint hora, & singulis diebus fiant, post longius tp̃s crisim futurã denunciant. Preterea (quod sanè maximum est) coctiones inspicere oportet, & harũ pręcipue essatu dignis transmutationibus mentem adhibere. Si.n. in diebus indicatorijs fiant, indicia sunt, q̃ sequentes iudicatorij dies ægrotũ morbo liberabunt. Summatim.n. (vt in præcedentibus sermonibus diximus) vniuersa morbi constitutio per quatuor dicta genera manifestatur: de quibus diximus Hippocratem in aphorismis disseruisse, in hunc modum: ‖ Accessiones autẽ & cõstitutiones ostendũt morbi: & anni tempora: & circuitũ adinuicem incrementa, siue quotidie, siue alternis diebus, siue lõgiore tempore, fiant. Deinceps ita inquit: Sed » & ex post apparentibus: veluti in morbo laterali, sputum si statim superueniat, incipiente morbo » quidem breuiorem facit: si vero post apparuerit, longiorem. In primo autem libro de signis mox » apparentibus, quę quidem signa morbi coctionem ostendunt, plurima diximus: &, quo pacto ab » ijs, quæ signa & accidentia iudicatoria vocantur, differant, explanauimus. Si igitur ea memoria retines,

‖ 1. Aphor. 12. Ext. ord. 5.a

Coctiones inspicere oportet, et harum precipue effatu dignis transmutationibus mentem adhibere, si n. in diebus indicatorijs fiant, indicia sunt, quod sequentes indicatorij dies egrotum morbo liberabunt.

A retines, spero te facilius præcognoscendi ac dignoscendi optimæ crisis facultatem ex hoc sermone adepturum. Reliquæ enim crises coniectura quadam artificiosa præcognoscuntur: optimam vero crisim (quam etiam solam crisim simpliciter vocari diximus) non per coniecturam, sed firma præcognitione comprehendes: omnia.n.signa in talibus morbis statim ab initio secura videntur. Cũ igitur talia integre fuerint, in primo quaternario crisim futuram denunciant: sicuti Hippocrates in prognostico hisce verbis ostendit: ‖ « Mitissimæ.n.febres, quæ securissimis signis fiunt, quarto « die finiuntur, vel prius. Neque.n.contingit febrem omnia signa securissima habentem, neq; illam in qua sunt omnia maxime perniciosa, alteram quidem non solui, alteram autem non occidere in primo quaternario ægrotantem: veluti, si hæc quidem parum ab extreme perniciosis discesserit, illa vero à maxime salubribus, huiusmodi febres septimum diem non contingit transcendere. Si vero crisis vehemens & cum conflictatione futura sit, aut potius moderata: vel neque crisis omnino, sed solutio simpliciter: nõ amplius ex perniciosis signis & salutaribus, sed potius ex alijs, præcognoscitur. Duo autem sunt & horum genera, magnitudo, & motus morbi: in quibus primis diligenter oportet exercitari, vt ipsa noscamus, & facile à more ac idea morbi distinguere valeamus.

In Prog. cō. 3. t. 4. 5. 206. h

Sed, ideam ipsam quo quidem pacto dignoscamus, in secundo volumine diximus: nam tertiana, B & quotidiana, & quartana, & semitertiana, & pleuritis, & peripneumonia, & phrenitis, sunt species morbi. Si vero benignus, aut malignus sit morbus, ex subsequentibus ipsum accidentibus noscitur: quæ omnia fere Hippocrates in prognosticis enumerauit. In his autẽ annumerare oportet coctionis & cruditatis signa: magnitudo vero, & motus morbi, ab his diuersa sunt. Debiles quidẽ & paruæ febres quandoque valde malignæ sunt: & aliæ calidæ atque incendentes, vt stomacho angustiam & calorem & sitim intolerabilem afferant, nihil tamen habent non nũquam periculosum. Dictum autem & prius est, quòd, siue vehemẽtiam, siue magnitudinem morbi quispiam velit nominare, nihil differt. Ab hisce vero omnibus differt motus, & ex tempore partium accessionis comprehenditur. Cum enim vnaquæq; accessio quatuor habeat partes, principium, augmentum, statum, & declinationem: vel has omnes breui tempore febris percurrit: vel tardo: vel non nullas quidem citius, non nullas vero serius. Si omnes igitur celeriter peragat, manifestum inde fit, ꝙ ad crisim properat. Et omnino huiuscemodi febris est de numero intermittentium: neq;.n.contingit, vt illa, quæ omnes celeriter peragat, amplius continua permaneat: sicuti neque vt, quę in omnibus partibus prolixitatem seruat, sit intermittens. Liquet autẽ, quòd eam quidem, quę ad infebricitationem desinit, voco intermittentem. Continuæ vero febris, omnino conuenit, vt pars aliqua aut duæ vel omnes longæ sint. Eius quidem, quæ proprie synochus nominatur, longus est status: magis autem tota hæc febris status est. Eius vero, quæ non est synochus, non tamen desinit ad infebricitationem, cum status alijs temporibus longior existit, motus est velox: ꝙ si breuior, tardus est motus. Cum igitur morbi idea & magnitudo & motus, & mos fuerint distincti: & idea quidem ex proprijs accidentibus cognita, magnitudo vero ex eorundem quantitate, motus vero ex tempore accessionis partium, mos autem ex accidentibus superuenientibus, his quoque adiuncta consideratione temporis anni, & naturę, & regionis, & similium: nunquid morietur ęger aut saluabitur, ad hęc tria respiciens inuenies, ad ideam, & morem, & magnitudinem: sed maxime morem inspicere oportet. Vtrum vero per crisim terminabitur morbus, aut non, primum quidem ex motu ac magnitudine inspicies: deinceps autem ex idea ipsius: deinde ex anni tempore, & ex alijs, quę eiusdem sunt ordinis: & ex superuenientibus quidem accidentibus, non omnibus, sed ijs, quæ paulo ante memoraui, quæ vel vnà cum crisi ab initio inuadunt, vel paululum anticipant: quæ ipsa iudicatoria signa proprie nominamus. Nam, cum superuenientia accidentia trifariam diuidantur, in ea scilicet, quæ morem morbi natura ostendere apta sunt: & in ea, quæ affuturam proxime crisim denunciant: & quæ non solum signa, sed etiam causas crisis posuimus: primum quidem ex his simD plex est genus, nam quędam ipsorum praua, quędam vero bona, perpetuo existunt: secundum vero & tertium non semper neque idem facere, neque ostendere, aptum est, sed secundum morbi tempora variatur. Diximus autem latius de omnibus his in primo libro. Doctrinæ igitur manifestioris gratia, ducatur ad exemplum aliquis ægrotus, qui primo die habeat signa manifestissima salutis: huic enim omnino in primo quaternario finietur morbus. Vtrũ vero per solutionem vel crisim, magnitudine & paruitate distinguitur: siquidem magni iudicantur omnino: qui autem parui, soluuntur solum. Sed dies crisis ex motu inuenietur. Nam, si febris synochus fuerit, ac nullus error acciderit (nam semper huius oportet meminisse) in quarto die sperandum est crisim futuram. Si vero continua fuerit, magnitudinem ac motum inspicere oportet. Cõtingit enim in tertio vel quinto die crisim fieri: in tertio quidem, si morbus sit magnus, ac motum velocem habeat: in quinto autem, si neque valde magnus sit, neque velociter moueatur: oportet enim crisim in idem tempus concurrere cum accessione. Et ita raro accidit, vt leuiori die fiat crisis: vt videatur bis tũ Archigenes in toto tempore vitæ suæ id obseruasse, ego vero ad hanc horã semel solum. Et caussa est (quęadmodum diximus in libris de diebus iudicatorijs) vt crisis sępius ex quarto die ad tertium & ad quintum transmutetur. Nam morbus, qui tam subito crisim habet, omnino peracutus est: in omnibus autẽ morbis peracutis necessarium est febres vel synochos esse, vel continuas,

Al. quarto

tinuas quidem, sed quæ per tertium exacerbantur. Synochi quidem raro eueniunt: &, vbi nullus E
sit error, in quarto finiuntur per crisim, natura proprijs circuitibus ad crisim perueniente: rarum vero etiam est, vt nullus sit error. Continuæ autẽ febres, quæ in accessionibus crisim habent, tertio die, vel quinto rationabiliter finiuntur: nã, si quandoq; etiã quarto iudicentur, ratione eius accessionis, quæ tertio die fit, id patiuntur: quæ enim circa horã vndecimam, si ita contigerit, diei tertij accessio inuadit, vel tertia nocte, vel quarto die inuehit crisim. Cũ igitur primo die (rursus enim eadem repetenda) signum aliquod coctionis manifestum apparuerit, reliquis etiã omnibus periculũ nullum portendentibus, tunc proculdubio sciemus, quòd in primo quaternario morbi solutionem subsequi sit necessarium. Quòd si etiam eius magnitudo inspecta sit, vlteriorem habebis notitiam, q cũ crisi finiet. Ex morbi autem motu te sperare oportet, q crisis vel tertio die fiet, vel quarto, vel quinto: si quidem celer sit motus, tertio: si vero quodammodo tardior, in quinto: si vero febris fuerit synochus, in quarto. Adiuuat motus celeritatem morbi magnitudo, & anni tempus, & regio, & ætas, & quæcunque alia amaræ bili conueniunt: tarditati autem motus insunt contraria. Æstate enim adolescens natura calidior, post inediam & labores, & cibos & potus biliosos, tertiana crisi occupabitur, & præsertim si is, qui antecesserit, temporis status admodum squalidus extiterit, & præsens etiam: & locus, in quo ægrotat, fuerit natura calidior: si vero & tertianæ crises tunc abundauerint, adhuc certior est coniectura. Quòd si omnia contraria conuenerint, & motus morbi tardior, F
neq; magnitudo valde effatu digna, & tps anni fuerit hybernum, æger autem vel natura pituitosior, vel iam declinantis ætatis, sperandum est crisim ad quinti diei accessionem peruenturam: adhuc autem magis, si locus natura frigidior atq; humidior extiterit, & præsens temporis status consimilis, & quintanæ crises abundauerint: & reliqua his proportionabilia, veluti ocium, repletio, & esus ciborum pituitosorum à plurimo tempore. Rursus igitur alius ægrotus subijciatur, qui nullum habeat signum coctionis manifestum, neq; in primo die, neq; in secundo: neq; tñ perniciosum, sed omnino omnia sint citra periculum: saluabitur quidem & hic, sed in primo quaternario non liberabitur integre. Oportet igitur mentem diligenter adhibere, nunquid aliquod signum manifestum coctionis ostendat: nã, si hoc fiat, necesse est, vt in septimo die æger liberetur, modo interim nullus error admittatur. Si vero per crisim vel sine crisi salus sit secutura, hoc ex morbi magnitudine noscitur. Liquet enim, quòd, si magnus fuerit, omnino per crisim morbus finietur: quòd si etiã motus velocitas adiungatur, multo magis id fiet: vt, si etiam aliquis error, non magnus tamen, circa ægrotantem factus fuerit, sperandum etiam & ita fit crisim in septimo euenturam. Quòd si non multum velociter moueatur, aliquis vero error circa hominem interim fiat, ad nonum diem crisis G
transfertur. Rursus itaque supponamus aliquem salubri morbo laborare, qui die septima aliquod coctionis signum habeat manifestum: hic, si morbus magnus extiterit, & celeriter moueatur, vndecimo potius, quàm decimoquarto die, crisim patietur: quòd si minor fuerit, neq; celerẽ motum habuerit, decimoquarto magis, quam vndecimo. Simul vero cũ alijs est distinguendum, si & iuuenis fuerit, & natura biliosus, & tps æstiuum, & in loco calido ægrotauerit: & prior victus, & quæcunque præsenti attinent statui, ad calidius declinauerint: omnino iste die vndecimo crisim habebit: quemadmodum, si omnia contraria ijs, quæ dicta sunt, affuerint ægrotãti, in quartodecimo. Quòd si non nulla quidẽ affuerint, non nulla vero non, atq; interim aliquis error inciderit, fieri nõ potest, vt crisis die vndecimo subsequat: sæpius vero nec die decimoquarto, qñ magis fuerit erratũ. Sed, si nullus error acciderit, mista vero fuerint accidentia, hîc opus erit medico exercitato ac perspicaci, vt ea, quæ vim maiorem habent, signa distinguat: & illi, quæ ab ipsis ostenditur, crisi fidem adhibeat certiorem in hisce adeo ambiguis præcognitionibus. Si autem neque in ipso septimo die, in alijs certe inter septimum & vndecimum, id quod futurum est, exquisite discere licet. Nam, si magnitudo vel velocitas motus morbi in eisdem diebus intendatur, ac coctionis signis effatu digna accessio facta fuerit, huiusmodi ægrotus die vndecimo crisim patietur: sicuti, si cõtra se habuerint, H
in quartodecimo. Subijciatur rursus ægrotus, qui in morbo salubri in primis diebus tardiorem febris motum habeat, neq; cũ nimis vehementi calore, veruntamen adsint cruditatis signa: quod quidem intra quartumdecimum diem hic nõ liberabitur morbo, iam manifestum est. An vero in illa ipsa die, vel postea, ex morbi temporibus distinguendum est: nam Principij quidem signa si diu permanserint, diuturnum fore morbum significant: Augmenti vero si in quarta vel in septima die apparuerint, sperandum est aliquid in quartodecimo: sed in vndecimo determinabitur. Nam, si hæc tria in eo die coniuncta fuerint, & motus velocitas, quæ sufficiens sumpserit incrementum, & febris magnitudo, ac præterea manifestum coctionis indicium, fiet crisis in quartadecima: adhuc autem magis, si & anni tps, & ætas, & ægrotantis natura, & quæcunq; alia his sunt proportionabilia, ad crisis celeritatem contulerint. Si vero solum manifestum coctionis signum die vndecima appareat, neq; tñ morbi magnitudo, aut motus velocitas, festinauerint: tunc vltra diem decimũquartum crisis differetur. Sed, si quidem anni tps, & ætas ægrotantis, & quæcunq; alia his sunt proportionabilia, ad frigidius declinauerint, sperandum non est morbi solutionem ante vigesimũ diẽ secuturã. Quòd si mista quoquo modo signa affuerint, & dies decimusquartus coctionem insigniter auxerit, die decimoseptimo crisis occurret. Si vero neq; die quartodecimo aliquid nouatũ fuerit,

tunc

A tunc ad septimumdecimum diem est respiciendum: si.n.in eo aliquod signum apparuerit, id fidissimum erit, quamuis valde exiguum fuerit, vigesimoq; die crisim futuram præmonstrabit.

Quod maxime faciat ad Crisis Præcognitionem, Futuri Status morbi prænotio: ac Non posse hominem morbi vi, in declinatione ipsius interire. CAP. 5.

QVod vero hæ crises vniuersæ, quas numeraui, omnium optimæ sint, hoc est securę atque perfectæ & certæ, si quis ea omnia, quæ à principio dicta sunt, assecutus est, nulla amplius egebit demonstratione. Cum enim post signa optima atq; exquisitam coctionem factæ fuerint, necesse est, vt optimæ sint: quoniam & sola coctio crisis celeritatem, & salubrem securitatem ostendit: neque.n. vel animo concipi potest, q̄ post morbi exquisitam coctionem crisis mala sequatur. Exquisita vero coctio fit tempore status: atque idcirco ab initio ipso nos admonuimus, nulli alteri exercitationi tam esse intendendum, q̄ ad morbi statum prænoscendum. Nam, si forma victus ad illum instituitur, & crisis optima in illo fit, atq; omnium crisium ipsa est regula (quæ enim huic proximior est, altera magis distante potior semper est) in nulla re adeo exercitandus est medicus, quantum in status præcognitione. Esto igitur, vt in die quartodecimo spes sit fore statum, & aut ob morbi magnitudinem, vel motus velocitatem, vel propter aliquod aliud extrinsecum irritamentum crisis die vndecimo anticipet: neq; ipsam perfectam, neq; omnino bonam, quimus sperare: sed hoc tempore omnino timendum est, præsertim si neque in totum morbus periculo vacat. Quòd si salubris apparuerit, verendum est, ne crisis, vel cum grauibus fiat accidentibus, vel nō perfecta, vel omnino reuertatur: adeo magnam habent vim coctiones, ac propterea etiam morbi status. Et quidem, si morbi in hoc tempore crisim non habuere, fieri non potest, vt in declinatione habeant: quicunq; enim status tempus semel præterierint, hi sine crisi perseuerant, & paulatim soluuntur. Et nullum est mortis periculum tempore status elapso, quantum iudicio assequi possum: & tamen quidam sunt, qui putant se vidisse ægrotos in declinationibus perijsse. Sed, si experientiæ vel rationi credere oportet, noui ipsos alia ratione, q̄ morbi, interijsse: omnes siquidē erroribus interiere, præcipue quidem suis ipsorum: sed & aliquando medicorum. Sic quidem experientia testatur neminem vnquam vi morbi in declinationibus perijsse: Sed adhuc magis ratio: neque.n. possibile est, vt, postq̄ causæ morbosæ iam coctæ sunt, ac iam natura superauerit, æger moriatur, modo recta curatio à medicis adhibeatur. Vbi enim natura superior euasit, & debellauit, & restitit vehementiori morbi conatui, &, quæ infestabant, expugnauit (hoc enim est ipsa coctio) fieri non potest, vt deinceps succumbat. Quòd, si à morbo natura non vincatur, mortem subsequi nullo modo contingit, C siquidem nihil aliud mors est, nisi omnimoda naturæ prostratio: vbi vero ipsa perdurat, dominatur, ac vincit, hominem necesse est liberari. Ex omnibus igitur nos ratio cogit, in id, maxime esse incumbendum, vt eam morbi partem prænoscamus, quam statum vocant: nam, si moriturus est, æger aut non, nemo præcognoscet, nisi status tempus præcognouerit. Tunc enim primum mori ægrotantem est necessarium, quando vires morbo succubuerint: siue autem vires, siue naturam dixero, idem te nunc intelligere oportet: & quidem, vtrum prius superabitur, sciri non potest, si futurum penitus fuerit incertum. Nam, si crisis intra vnum diem esse debeat, saluabitur ęger, antequam vires à morbo prosternantur. Si vero ante viginti dies (ita enim contingat) non possit status aduenire, fieri potest, vt interim natura fatigetur, adeo vt, cum ægroti omnino similiter habere videantur, alter quidem saluetur, alter moriatur, ob status futuri tempus. Si quis vero nos alium modum sciret edocere, quo morituros à saluandis possemus distinguere, non esset fortassis ad hoc status necessaria præcognitio: sed, cum alia via, q̄ nuper dicta, inuenire nequeamus, ægrotis similiter habere apparentibus, quis saluabitur, quis'ue morietur: maxima ex hoc præcognoscendi status necessitas « oritur. Hippocrates igitur ita inquit: ‖ Coniectura assequi oportet, an æger cum eo victu vsq; ad 1. Aph. 9. Ex. ord. 4. g
« morbi statum perdurabit: & vtrum ipse prius deficiet, neq; cum eo victu perdurabit: vel morbus
« D antea finietur, & obtundetur. Videntur quidem & Diocles & Plistonicus & Praxagoras & Philotimus, atq; omnes, vt ita dixerim, probatissimi medici nihil aliud melius inuenisse ad iudicandum, nunquid æger saluabitur, aut morietur: qui vero omnia bona artis deteriora fecerunt, ij neq; aliqd aliud sapientius excogitauerunt, & hoc maxime neglexerūt. Quis.n. eorum est, qui aut morbi magnitudinem, aut naturæ robur cognoscere studeat, aut futurum statum præcognoscere? Et quidem sine horum trium exacta dignotione nihil de salute inuestigari contingit, nō magis, q̄ hoc, nunquid aliquis portando oneri sufficiat, sciri potest, hominis robore, oneris magnitudine, & viæ longitudine antea non perspecta: nam ægri vires portanti onus, morbus vero oneri, tempus autem, quod vsque ad statum extenditur, longitudini viæ respondet. Quo pacto igitur de ægrotante sciri potest, nunquid sufficiat, si nulla status præcognitio habeatur? Ex omnibus igitur ratio cogit nil tam studiose esse discendum, q̄ futuri status prænotionem. Si.n. neque conueniens victus adhiberi potest, si hic non præcognoscatur, neque de ægri salute, vel morte alio modo manifestam haberi notitiam contingit. Sed neque de crisi, nunquid futura sit, aut omnino non erit: &, si fiat, quando & qualis erit: sciri potest, si præcognitio status non habeatur. Quare maximum hoc erit artis opus, & cæteris omnibus anteferendum, ad præcognoscendum futurum statum exercitatio. Sed, quomodo hoc fieri potest, antea diximus: nunc vero, quod nuper dicebamus, repetendum.

Epilogus

Epilogus eorum, quæ Faciunt ad Salutem, vel Mortem prænoſcendam. CAP. 6. E

SI cognouerimus ex magnitudine morbi, & viribus ægrotantis, & tpe ſtatus, nunquid liberabit aut morietur, colligere ita aliqd poterimus de criſis tpe, & modo. Si quidẽ morbus ſalubris inueniatur, & neq; eius acumen, neq; magnitudo feſtinent, neq; error aliquis circa ægrotũ admittat, ſtatus tps, criſis expectat: & hæc quidem optima criſis eſt, fit.n. morbo iam cocto. Si vero vel propter morbi magnitudinem, vel motus celeritatem, vel propter aliquod aliud irritamentum ante ſtatum criſis venire cogatur, tanto hæc optima deterior erit, quantum ſtatum anticipauerit. Quòd, ſi neq; vſq; ad ſtatum ſufficere poſſit, neceſſarium eſt ægrotantem ex hoc morbo interire, non tamen oino prope ſtatũ: cõtingit.n. & multo celerius, & ſtatim circa morbi totius initia. Criſis.n. vel in ſtatu, vel parum ante ipſum fit: Mors autem in tribus temporibus, principio, augmento & ſtatu.

De Tribus Conualeſcendi, & Quatuor Moriendi modis. CAP. 7.

CVm vero res plures ſint, concedant mihi ſophiſtæ, manifeſtioris doctrinæ gratia ſingulis proprium nomen imponere. Et, ſi hoc ipſi non conceſſerint, longe eis valere iuſſis (neq; enim ipſis, ſed ijs, qui veritati ſtudent, hic ſermo componitur) ita conſideremus. Si quis ſubito morbo liberatur, omnino huic aliqua euacuatio effatu digna contingit vel per vomitum, vel per ventris exonerationem, vel ſudores, vel vrinas, vel ſanguinis è naribus profluuium, aut ex ſede per hæmorrhoidas, aut in mulieribus per purgationem menſtruorum. Sed & parotides non paucos in tempore F opportuno liberarunt, & ad genua & ad pedes & ad aliud quodpiam membrum ignobile decubitus. Et quidem antecedit his omnibus atq; aſſidet non modica in ægrotantiũ corpore perturbatio: delirant.n. & difficilem habent anhelitum, & ſtomachi anguſtiam, atq; alia, quæ prius diximus, patiuntur. Vnus quidem hic modus eſt morborum ſolutionis, quem non modo nos criſim nominare inſtituimus manifeſtioris doctrinæ gratia, ſed omnes etiam, qui nos anteceſſerunt, eodem nomine criſim nominabant. Alter vero modus eſt, qui hæc quidem omnia ſeruat, vno autem tantum modo differt, quia non integre à morbo liberat. Nominatur vero & hic non nunquam quidem criſis ſimpliciter, ſicuti & prior: aliquando etiã cum additione, criſis imperfecta, vel criſis defecta. Quicunq; autem morbi paulatim finiuntur, ſolui quidem in præſentia dicuntur, per criſim autem finiri nequaquam: quis aliqñ per abuſionem hoc ẽt criſim nominari dixerimus. Sed nunc ſingulis triũ eorum, quæ diximus, claritatis cauſa ſit proprium nomen impoſitum: Criſis quidem ſimpliciter, morbi ſolutio ſubita: Defecta vero criſis, ſubita morbi diminutio: Solutio autẽ ſimpliciter, quæ in longiori tempore & paulatim facta eſt. Sicuti vero vel effatu digna euacuatio, vel oino decubitus cum veloci perturbatione neceſſario in criſibus fiunt: ita in ſolutionibus neq; agitatio aliqua, neq; G euacuatio, neque decubitus accidunt. Tres quidem hi ſunt modi cõmutationis morborum, cum à morbo liberari debet ægrotus. Tres vero alij proportionaliter oppoſiti iſtis exiſtunt, cum moriturus eſt: Vel enim ſubito moritur vnà cum turbatione & agitatione, & quibuſdam excretionibus vel decubitibus effatu dignis: Vel mortem non ſubijt quidẽ ex iſtis, ſed multo deterius euaſit: vocentur autem hæ duæ criſes non bonæ, cum nihil referat, ſiue hoc modo, ſiue malas criſes, nominemus: ſeorſum vero, prima quidem perfecta, ſecunda vero imperfecta: Tertia vero ſpecies malæ permutationis, quæ paulatim fit vſq; ad mortẽ, maraſmus.i. marcor, nominetur. Hæc igit̃ tria alijs tribus oppoſita ſunt. Quartus modus eſt ſubitæ mutationis ad peius, ſine magnis excretionibus, vel decubitibus: quã neq; criſim appello. Quòd igit̃ hunc modũ ab alijs differre dicimus, quos cũ agitatione, ac perturbatione, & effatu dignis excretionibus, aut decubitibus fieri dicebamus, vnicuiq; manifeſtum eſt: differt.n. ſine his fieri accidentibus, quæ prius iudicatoria nominauimus, atque abſq; excretione vel decubitu: & fieri cũ illis. An vero recte vel non, huic modo mortis, nomẽ criſis detrahimus, hoc eſt de noie, non autem de re ipſa, contendere. Ego aũt quatuor modos docui inuicem differentes, & ſingulis proprium nomen manifeſtioris doctrinæ gratia, imponẽdum cenſui. Si quis vero melius, vel manifeſtius ſcit nominare, de eius nuncupatione minime diſceptaue- H rimus: docere vero vtile aliquid haudquaq; in iſto conſiſtit, ſed in dignoſcendo hos ſingulos modos, cũ adſint, & futuros prænoſcendo. Neq; ẽt, ſi horum modorũ cauſas explicare tentarem, deinde quiſpiã eiſdẽ cauſis tanq̃ non recte habentibus contradicens, putaret ſe aduerſus ipſos modos differere, recte opinaretur. Cognoſcere.n. q tot ſunt modi, quibus ſanentur, aut moriantur ęgrotantes, ac q dictis nominibus nominantur, atq; vbi præſentes fuerint, ipſos dignoſcere, futuros vero præcognoſcere, hæc ipſa ad medendum conferentia ſunt: atque expedit quidem nomina concedere, dignotiones vero ac præcognitiones experientia explorare.

In Aſclepiadem & reliquos Sophiſtas, qui Naturalia principia negantes, Criſibus, & reliquis naturæ operibus detrahebant. CAP. 8.

SI vero conantibus nobis, vnde hæc inueniamus, edocere, quiſpiam in contractionibus exercitatus, qualem habitum admirabilis Aſclepiades acquiſiuit, impediat, ac ſermonẽ meum interrumpat, meminiſſe oportet, q hic iſtud agens, nõ rem ipſam, ſed quæ de ea verba dicuntur, cauillatur. Neq; enim, q nullæ repentinæ turbationes fiant aliquando circa corpus ægrotantis, poteſt aſſerere Aſclepiades: neq; q ſæpius poſt ipſas effatu dignæ excretiones non eueniant: neque quòd magna ex ipſis non ſit facta in ægrotantibus permutatio: neque quòd huiuſcemodi res, non vocetur

criſis.

A crisis: sed, quod certante natura contra causas morbos facientes ista non fiant, hoc demonstrare tentabit non parum quidem etiam hac in parte delirans propter admirabiles tumores atque meatus, quos ipse supposuit: Quorum causa neque nouit potentias illas, quibus animal gubernatur: neque quod hæ omnia ad salutem faciunt tam in sanis, quam etiam in ægrotantibus: neque quod ipsæ sunt, quæ morbos iudicant. Sed, cum possit quidem in rebus sensui occultis huiuscemodi sermo nugari, nihil tamen, quod ad artem medendi pertineat, attingit: neque enim dignoscere nos crisium modos, neque prænoscere, talia sophismata prohibent. In multis quidem igitur sæpius delirabit Asclepiades, & quicunque non norunt naturas esse morborum medicatrices: at nunquam poterunt modum salutis aut mortis præcognoscere. Atqui quo pacto turpe non est medico, instante crisi, more vulgarium perterreri, quem decuit non solum præsentem crisim, quorsum euasura esset, intelligere, sed etiam futuram præcognoscere? Equidem hic omnia, quæ ad crisim attinent, vel futura prænoscere, vel iam præsentia dignoscere, ex alijs principijs haud inuenio, quam ex ijs, quæ supposuit Hippocrates. Etenim, quod || ea, quæ sunt in corpore, concoquantur, vel non concoquantur, Hippocraticis, non autem Asclepiadicis, dogmatibus congruit. || Et, quod natura multas potentias habeat, per quas animal gubernatur, vnum quoddam est Hippocraticum dogma, & sine hoc præsentem contemplationem scientia comprehendere minime possumus. Neque enim numero infinitos expectare oportet signorum concursus, tanquam in singulis ipsorum propriam obseruationem assequi possimus, sed potius omnia particularia ad hanc vnam redigere intentionem: de qua verba faciens, coactus sum facere de sophistis mentionem: qui non modo nihil opportunum inuenire student, sed etiam, quæ bene inuenta sunt, conantur facere deteriora. Et tamen melius foret, cum nos intuentur & diem ipsum, in quo crisim morbus subibit, prænoscentes: atque insuper crisis modum prædicentes: ac iam præsentem etiam, quem finem sit habitura, dignoscentes: tali contemplationi discendæ intendere, ex qua huiuscemodi facultas comparatur: neque more vulgarium perterreri, quorsum euasurus sit morbus, ignorantes. Ego quidem sæpius expertus sum tales medicos, qui de præcognitione nostra sunt admirati, quando in ægrotis successionem inspexerunt, atque discere satagentes: sed, quando quispiam ipsos docere cœperit, aut quippiam de coctione aut naturæ robore disseruerit, vel de re aliqua alia, sine qua de crisi contemplatio consistere nequit: Quo, inquiunt, mihi suadebis, quod sit natura quædam? vel quod omnia agat ad animalium salutem? vel quod eadem natura expellente superfluitates quidam a morbo liberantur? vel quod calidum in animalibus sit efficacissimum? vel quod ex calido, frigido, sicco, & humido, corpora animalium sint temperata? Aduersus quos ego dicere soleo: Tu quidem o vir, cœpisti tanquam discipulus, audis autem tanquam contradictor. Neque enim tibi sufficit artis operum, quorum te cœpit admiratio, doctrinam perdiscere, sed etiam eius principia iudicare conaris non solum vt medicus, sed etiam vt naturalis: & tamen tibi satius fuisset contrario modo de principijs iudicare: multo enim præstare arbitror, miranda opera, quæ ex illis principijs sequuntur, inspicientem, ab eisdem operibus fidem aliquam de ipsis principijs assumere. Fides siquidem artium contra se habent, quam inuentiones: creduntur enim ex operibus, inueniuntur ex principijs. Mihi quidem opus aliquod artificiosum inuenire est impossibile, nisi veris vtar principijs: quare mihi necessarium fuit naturalem scientiam diligenter perdiscere: tibi vero, iam artis operibus adinuentis, viam discere sufficit. Quare, nisi tibi suppetat tempus, vt tanquam naturalis, omnia discere possis, tantum saltem tibi ratiocinari adsit, quod nulla altera via sit præter istam, quæ te faciat futuri præcognitorem: & quod nulla necessitas vrgeat ad principia scientiæ comprehendenda, cum iam frui possis ijs, quæ ex scientia proueniunt. Qui enim primus studuit hæc inuenire, magno in periculo fuit, ne frustra tempus contereret: neque enim verum aliquod ex falsis principijs contingit inueniri. Sed, cum tu ab inquirendi labore sis liber: &, quæ iam bene inuenta sunt, addiscere concupiscas: superuacaneum foret principiorum scientiam complecti, si præsertim ad hæc tempus minime suppetat, neque cupido te teneat aliquid eorum, quæ desint, inueniendi, sed tibi solum sufficit inuentis recte vti. Tu itaque supponens aliquam esse vitalem potentiam, stude, vt agnoscas eius ita in robore, sicuti in imbecillitate, dispositionem. Vbi vero in his exercitatus fueris, stude deinceps omnes morborum tam in magnitudine, quam etiam in more, differentias prompte dignoscere, & post hæc futuri status præcognitionem perdiscere. Vbi vero hæc omnia didiceris, tunc te exerceas in comprehendendo per exquisitam coniecturam, quantum morbum, quantum virtutis robur, quanto tempore possit perferre: multum vero ad hoc te adiuuabit in operibus exercitatio. Prius vero, quam ea omnia, quæ dixi, diligenter didiceris, nihil ægrotos intuendo proficies. Sed quomodo hæc omnia perdiscere oportet? non aliter, quam sicuti prius a nobis dictum est. Etenim, quod oporteat & magnitudinem morbi inuenire, & morem, insuper etiam statum, exacte recensui. In vnaquaque autem potentia, vel imbecillitatem, vel robur in alio libro, vbi de multitudine agitur, antea narraui. Ex illo igitur eorum dignotiones exquisite discere oportet, vti vero ad medendum, vt in alijs edocui: neque minus & nunc ad eam, quæ habetur de crisibus, contemplationem.

1. Epid. cō. 2. t. 46. 4. 112. c. Et 1. Aph. 21. Ext ord. 10. b Et in libro de humoribus.

In libro de alimento.

Quibus Morbi temporibus Salutem, vel Mortem Contingat euenire. CAP. 9.

Sicuti enim, qui omnia signa bona præ se fert, in primo quaternario integre liberabitur: eodem (vt arbitror) modo, qui omnia mala, hic intra primum quaternarium morietur. Sed, qui quidem

liberatur

liberatur,omnia morbi tempora vniuerſalia pertranſit,principium,augmentum, ſtatum, & decli- E
nationem: q̃q̃ non nullis fieri non videatur declinatio, vbi repentinæ criſes aduenerint: nam paulo poſt de iſtis dicetur. Moriturus autẽ ad declinationis tempus pertingere minime poteſt:non tamen neceſſario etiã ad ſtatum perueniet, contingit.n. ipſum in augmẽti & principij etiã tẽpore mori: criſim vero ſubire non eſt neceſſarium,& maxime ſi in principio morbi moriatur. Hoc autem accidit,vbi natura plurimum à morbo ſuperatur: tunc.n.neq; certare aduerſus ipſum aggreditur: ſine certamine autẽ criſis non fit. Hic igitur eſt quartus modus mortis,qui nulli ſalutarium aſſimilatur. Nemo ſiquidem ſubito morbũ euaſit ſine criſi: multi vero ſine hac ſubito intereunt: plurimiq; in acceſſionum principijs,illi præſertim,qui propter materiæ multitudinem,vel craſſitiem,aut inflammationis magnitudinem,exitialiter laborant: in declinatione vero propter virium imbecillitatem moriuntur. Hoc ſiquidem plus,q̃ quicq; aliud, pro veriſſimo haberi oportet, q̃ in acceſſionum particularium declinationibus plurimi pereunt: quod non nulli videntes, idcirco opinantur etiam vniuerſalis declinationis tpe poſſe aliquem mori. Verum non ita res ſe habet: vbi.n.morbi ſtatus præterierit,natura quidem iam ſuperior euaſit,neq;.n.aliter morbus declinaſſet: nullus autem modus mortis tunc aduenientis excogitari poteſt, præterq̃ ex errore. Sed de hoc haudquaq̃ nunc cõſiderare propoſuimus,ſed an morbi ratione mori contingat. Neq; igitur hoc vidi vnquam F
fieri, neq; id inuenit ratio: ſed particularibus acceſſionibus declinantibus multos ſæpiſſime interire vidi. Neq; rationem ſequentibus, mirum videtur naturæ vim imbecillam in principio quidem acceſſionis & augmento & ſtatu poſſe perdurare, cum adhuc habitus ipſe in vnũ veluti cõpreſſus contineatur: tpe vero declinationis è contrario ſe mouente calore,hoc eſt à medio ad extrema retrocedente, naturæ habitum ſpargi atq; diſſolui. Horum itaq; nõ nulli ſubita morte opprimuntur,vt præſentes exiſtiment deficere aio eos potius,q̃ mori: quidã vero paulatim, non ſubito interierunt: incipientes quidem oẽs à ſtatu acceſſionis: ita vero latent multos,vt admodum celeriter,ac citius,q̃ ſperaſſent,à ſtatu ad declinationem tranſire videantur. Sed manifeſtiſſime ex pulſibus cognoſcuntur: neque.n. paruo interſtitio differunt,qui mortis rõne citius,q̃ ſperabatur,ad quandã falſam declinationem perueniunt, ab ijs, qui vere declinant: in vtriſq; enim ſubito febrilis calor diſſoluitur, fit vero hoc ex cauſis maxime contrarijs, ſiquidem naturæ robori maxime contraria eſt imbecillitas. Vehementior igitur fit continue magis pulſus, & æqualior atq; ordinatior in bona declinatione, expellit.n. natura fortius oẽm ſubito febrilẽ calorẽ: Debilior vero atq; inordinatior & inæqualis eſt pulſus in mortalibus declinationibus: nam vnà cum alijs tunc calor febrilis expirat, atq; hinc ſpecies melioris exoritur: deinde paulò poſt,vel cum ad leuandum ventrem ſurrexerint,animi defe G
ctum incurrunt: & non nulli pauco ac tenaci ſudore effuſo moriuntur vel etiã ſine ſurrectione. Sic quidem in particularium acceſſionũ declinationibus ſine criſi moriuntur: in principijs vero propter ſubitum humorum ad interiora motum,veluti ſuffocata atq; extincta natura, non aliter, q̃ ſi lignorum viridium aceruum ſuper flammas paucas affatim conijcias. Reliquus eſt igitur mortis ſine criſi modus,exitialibus morbis tempore ſtatus à vehementia acceſſionis natura ſuperata. Sic & in augmentis plerunq; moriuntur,non alio modo, q̃ ſtatus rõne: omnino.n. q̃n à vehementia morbi natura ſuperatur,rõne ſtatus moriuntur. Contingit vero aliq̃n & in augmentis acceſſionum,ſed rarius hoc accidit:atq; idem eſt modus cum illo, qui fit tempore ſtatus. Tres igitur ſunt oẽs mortis modi ijs, qui ſine criſi moriuntur. Primus quidem in principijs acceſſionum: qui in magnis inflammationibus plurimum contingit, quæ membra occupant principalia: vel ob humorum multitudinem,craſſitudinem,ac tenacitatem, qui ſubito intro confluunt, vt ſpiritus meatus exacte obſerent. Alter vero iam tempore ſtatus,à morbi vi natura ſuperata. Alius vero iam reliquus in declinationibus,qui rariſſime accidit,vigore vitali ſoluto. Horum vero nullus contingit cum criſi, neq; enim morbum depellere in hmõi mortis modis ab initio natura tentauit: vbi vero tentauerit, ſed ſuccubuerit, malam criſim, talem euentum appello: & fit omnino vel cum excretionibus, vel ab- H
ſceſſibus effatu dignis,ſimul cum reliqua omni perturbatione,de qua diximus.

Criſis ad Mortem præcognitionem, Summa arte atq; prudentia indigere: & Qua ratione ipſam intelligere contingat. CAP. 10.

HViuſmodi vero criſium præcognitiones minus ſtabiles ſunt, & valde prudente & arte inſtructo atq; exercitato medico indigent: primum quidem nunquid futuræ ſint: ſecundo an hoc die certo: deinde ſi ſtatim hominem interficient, vel tantummodo nocebunt. Sed prius exercitari oportet in optimarum criſium præcognitione, de quibus prius locutus ſum: deinde in ijs, quæ non ſunt optimæ,bonæ tamen: ac deinceps ad malas deſcendere. Sicuti enim in his eſt plurima incertitudo & coniectura,ita in bonis ſcientia & firmitas præualet. Determinati ſiquidem ſunt atq; ordinati naturæ motus, cum valida fuerit, & materiæ dominatur, & ſuis proprijs rationibus operatur: indeterminati,vero,atq; inordinati,atq; ideo incogniti,q̃n ſuccumbit. Sed, ſiquidem integre ſuperatur,neque ab initio criſim facere tentat, neque omnino reſiſtere: & ſi paulum omnino ſurgat ad pugnam, ſtatim ſuccumbit. Cauſa vero huius intempeſtiui aſſultus eſt morbi violentia, irritatrix quædam exiſtens,& acuta: videtur ſiquidem natura nihil hmõi poſſe tolerare,ſed ſtatim properare ad expellendum id,quod infeſtat: Sicut & ex ijs,quæ ventrem aut ſtomachum mordent,torquent, frige-

A frigefaciunt,& grauant,siue quouis alio modo stimulant, licet aperte inspicere: quæ.n. supernatãt per vomitus expellere tentat: quæ vero inferiora occupant loca, per sedem excernit. Et hoc est quidem maximum signum crisis in tempestiuæ. Quæ.n.in tpe opportuno fiunt(quod sane idem est,ac in statu & coctionibus) etiam si nullũ adsit irritamentum, in calidis & magnis morbis videmus accidere: Quæcunq; vero ‖ προεκρήγνυται.i. prærumpunt(vocat autẽ sic Hippocrates omnia,quæ ante statum ad crisim ruunt) ob aliquod irritamentum id patiuntur:& tanto deterior fit crisis,q̃ illa, quæ in statu fit, quanto magis anticipauit. In exitialibus autem morbis eodem modo res se habet: neque enim crisis status tempus expectat, aut admodum raro: sed maxima ex parte in augmentis interficit, vel in principijs. Et,si aliqua dies indicatrix futuram crisim præostendit, simul & malam futuram præostendit. Age.n.in quarto die visa sit primum nebula in vrinis nigra, vel suspensio nigra, vel tale aliquid huiusmodi: sint vero & omnino alia signa & accidentia perniciosa: morietur quidem omnino hic ægrotus. Sed, si in imparibus quidem accessio facta fuerit, septimo die crisis accidet: si vero in diebus paribus, in sexto. Certiorem vero tibi expectationem faciet morbi motus: si enim acute moueatur, crisim accelerantem consignificat, hoc est, in sexta venturam: si vero tarde, ad septimam differetur. Cum vero dies indicatrix nullum de mala crisi futura signum ostenderit, B neq; eius præcognitio facilis est: oportet tñ hic animaduertere ea, quæ à me dicentur signa. Est autem primum & maximum in morbis mortalibus signum, q̃ sine crisi mors sit subsecutura, virium imbecillitas, nam virtus ita prostrata, ad pugnam contra morbum non excitatur: secundum vero, si nullum adsit signum, vel minimũ, coctionis:& præter hæc, si magnus sit morbus, atq; malignus, atq; etiam celeriter moueatur: cum.n. hæc affuerint, omnino absq; crisi mors subsequetur. Mortis autem dies præcognoscitur, quanto superat morbus naturam, considerando,& grauiores accessiones inspiciendo. Si enim effatu dignus fuerit excessus, & parum resistere adhuc vis naturæ videatur, mors cito subsequetur: si vero contraria affuerint, tardius. Sit igitur gratia exempli multus quidem excessus, non tamen manifestus, an ad vnum diem vel duos extẽdi poterit: hoc vero distinguetur accessionum circuitibus: quo enim die debet accessio fieri, in illo morietur.* Et, qua eiusdem diei hora accidet, iam est dignoscere facile, si meminerimus in vniuersum eorum, quæ paulo ante diximus, in quibus morbis principia accessionum maxime afferunt mortem, in quibus vero status & declinationes. Particulatim vero in singulis ægrotantibus præcedentium dierum recordatio tibi plurima cõmonstrabit. Si enim ex ipsa morbi idea quispiam nequeat prænoscere, in qua parte maxime accessionis moritur, ea, quæ in prioribus diebus contigere, ad memoriam reuocãs, qua C maxime eorum parte grauissima atque exitialia accidentia sustinuerunt, hic etiam poterit de futuris coniecturari. Sit rursus vere cognitum, q̃ morbus sit exitialis, & non multa virium prostratio: primum ex hoc constat mortem non esse propinquam: deinde inquirendum est, si possit fieri crisis. Huius vero inuentio habetur ex contemplatione virtutis, quomodo se habeat, atque ipsius morbi motus, ac præterea signorum coctionis. Si enim virtus robusta fuerit, & morbus velociter moueatur, & aliquod signum coctionis affuerit, non extra rationẽ est, q̃ natura tentabit crisim. Quòd, si virtus quodammodo labet, ac morbus tardum motum habuerit, nullumq; affuerit coctionis signum, in hoc subsequi crisim non contingit. Quòd autem, si morbus sit fortior virtute, non necessario virtus ipsa sit debilis, nos alio ostendimus libro: atque inde discere oportet propria signa virtutis imbecillis: omnia enim simul transigi non possunt, omnium autem meminisse simul, & nihil prætermittere ex ijs, quæ separatim aliquis didicit, sed omnia in singulis ægrotantibus memoria complecti, nihil difficile, nedum non impossibile. Rursus igitur memoria repetentes ea, quæ in præcedentibus differuimus, ad sequentia transeamus. Diximus optimas crises in statibus fieri: in augmentis vero, si salus sit subsecutura, vel imperfectas vel non securas: In morituris autem, vel subito interimere, vel magnam ad peius facere mutationem: In principio autem morbi non fieri D crisim: Esse vero optimarum crisium exquisitas præcognitiones: aliarum quidem cum coniectura,& maxime cum fuerint crises ἄσημοι.i. signo carentes: ita autem nominari diximus, quæcunq; à nullo dierum indicantium antea fuerint indicatæ. Sed & has, etsi non multo prius tempore, saltem paulo post futuras, præcognosci oportere asseruimus: futuram autem præcognitionem ex eo, q̃ vrgeatur, ac vehementer irritetur natura à morbo, atq; ex subita præter rationem circa corpus facta perturbatione. Oĩno.n. fit aliqua nouitas, quando crisis futura est, vel circa respirationẽ, vel circa mentem, vel auditum, vel visum, vel ferendi facilitatem, vel circa aliquod eorum, quæ iam sæpe diximus, quæ sane vno nomine summatim iudiciaria accidentia & signa appellamus. Quinetiam, " quod ab Hippocrate in aphorismis dicitur: ‖ Quibuscunque crisis fit, his nox molesta, quæ ante- " cedit accessionem: est ipsum, quod nunc nos dicimus. Quando igitur in morbo crisim ostendente, etiam nox molesta fuerit, & post ipsam accessio citius inuaserit cum quibusdam insolitis accidentibus, necesse est in eadem accessione fieri crisim.

In libro de humoribus.

* Quamuis in græ. impressione legatur negatiue, antiqua tamen legit affirmatiue, ut Leonicenus, et ita et uetus interpres.

2.Aph.13.|Ex. ord.12.c

De Modo futuræ Crisis præcognoscendo, atq; Ea de re Hippocratis authoritates, ac indicia ex pulsibus, quæ ab ipso fuere prætermissa. CAP. 11.

QValis autẽ erit, hoc est vtrum per sanguinis fluxum, vel vomitũ, vel sudores, vel per aliquod aliud ex ijs, quæ sæpe antea enumerauimus, deinceps explanare tentabo. Hic quoque

initium

initium faciemus ab eo, qui nobis omnium fuit dux atq; auctor optimarum disciplinarũ, qui in pri E mo libro epidemiorum scribit in hunc modum: ‖ Circa caput & collum, & dolores & grauitates, cum febribus & sine febribus. In phreniticis quidem neruorum distentiones, sed & æruginosa euomunt, & quidam ex his cito intereunt. In febribus autem ardentibus, atque alijs, quibus adest colli dolor, & temporum grauitas, & tenebræ oculis oboriuntur, vel præcordia intenduntur absq; dolore, his profluuia sanguinis fiunt è naribus. Qui vero totius capitis grauitates, & oris ventriculi morsus, ac stomachum anxium habent, isti biliosa & pituitosa euoment. Magna vero ex parte pueris in huiusmodi affectibus accidunt neruorum distentiones: mulieribus vero & hæc, & ex vuluis labores: senioribus vero, & in quibus iam superatur calor, paraplegiæ, atq; furores, {& atræ bilis morbi,} & oculorum priuatio. In libro aũt, qui prognostica inscribitur, rursus Hippocrates in hunc modum scribit: ‖ Quæcunq; autem febres protrahuntur, salue affecto homine, neque dolores ex inflammatione ægrum habente, neque ex alia occasione manifesta, huic expectandus est abscessus cum œdemate atq; dolore ad vnum aliquem ex articulis, & præcipue ex ijs, qui in inferioribus locis sunt. Magis vero fiunt & in minori tempore huiusmodi abscessus iunioribus non dum xxx annos natis. Statim autẽ attendere oportet ad abscessum, si vigesimum diem febris transgressa sit. Senioribus vero minus fiunt, febre etiam diuturniore existente. Oportet autem expectare talem ab- F scessum, cum febris continua fuerit: in quartanam vero finituram, si intermittens fuerit, & more erraticæ inuaserit, atq; omnia hæc agens autumno appropinquauerit. Sicuti vero ijs, qui sunt iuniores xxx annis, abscessus fiunt: sic ijs, qui xxx annos habent, vel etiam senioribus, quartanę accidunt. Abscessus vero scire oportet magis hyeme fieri: ac tardius desinere, & minus reuerti. Sufficiunt quidem hæc, & valde manifeste sunt, quæ de abscessibus dicta. Adiungenda autem sunt ipsis ea deinceps, quæ de excretionibus inquit, in hunc modum: ‖ Quicunque aũt in febre non mortali dixerit se dolere caput, aut aliquod tenebrosum apparere ante oculos: si oris ventriculi morsus huic acciderit: vomitus biliosus subsequetur. Si vero rigor inuaserit, & partes, quæ sunt infra præcordia, frigidæ fuerint, celerius adhuc aderit vomitus. Si vero etiam aliquid biberit aut comederit circa hoc tẽpus, multo etiã citius euomet. Ex ijs vero, qui primo die dolere cœperint, quarto die grauantur magis, quãm quinto, septimo vero die liberantur: plurimi vero ipsorũ dolere incipiunt tertio die, conflictantur autẽ quinto maxime, liberantur autẽ nono aut vndecimo die. Quicunq; vero quinto die dolere cœperint, & alia secundum rationem priorem ipsis affuerint, quartodecimo euadunt. Fiunt autẽ hæc viris quidem, ac mulieribus in tertianis præcipue: iunioribus vero fiunt quidem & in his, magis vero in febribus continuis & legitimis tertianis. Quicunq; vero in huiusmodi G febre caput doluerint, loco autẽ tenebrosæ alicuius ante oculos apparitionis, visus hebetet, vel quidam splendores ante oculos videantur: pro oris ventriculi vero morsu in præcordijs aliqua fiat extensio vel ad dextram partem, vel sinistram, neq; cum dolore, neq; cum inflammatione: his sanguinis fluxus è naribus pro vomitu est expectandus: idq; magis iunioribus xxx annis: minus vero in ijs, qui iam xxx annos habent & seniores sunt, cum in ijs vomitus sint expectandi. Et hæc quidem sufficiunt. Præter hæc autem & illorum nihilominus meminisse oportet, quæ in eodem libro scribuntur ab Hippocrate: ‖ Capitis autẽ dolores vehementes atque continui cum febre, si quidem aliquod signum mortale affuerit, valde est exitiale. Si vero sine his signis dolor vltra vigesimum diẽ progrediatur, & febris detineat, expectare oportet sanguinis fluxum è naribus, vel alium abscessum ad inferiores partes. Sed, dum recens dolor fuerit, expectare oportet sanguinis fluxionem per nares, vel suppurationem, multoq; magis, si dolor circa tempora & frontem appareat. Magis vero expectare oportet sanguinis fluxionem in ijs, qui iuniores sunt xxxv annis: in senioribus vero suppurationem. Et etiam in sermone de peripneumonicis ita inquit: ‖ Quibuscunq; abscessus fiunt ex pulmonis morbis, circa aures, & suppurantur: vel ad inferiora loca, & ad fistulam perueniunt: isti euadunt. Deinde subinferens: inquit: Considerare autem oportet & talia hoc modo. Si H febris detinuerit, & dolor non cessauerit, & sputum non processerit secundum rationem, neque alui excrementa biliosa fuerint, neq; facile dissolubilia & impermista fuerint, neque vrina multa valde, & multam habens subsidentiã: reliqua autẽ signa salutem significauerint: his oportet & tales abscessus futuros sperare. Fiunt aũt non nullis quidem ad loca inferiora, quibus aliquid *phlegmones affuerit circa præcordia: quibusdam vero in superioribus, quibus præcordia & mollia & sine dolore perseuerauerint. Vbi vero aliquod tps difficilem anhelitum habuerit, absq; alia occasione quiescet. Quinetiam de œdematibus circa præcordia verba faciens, ita inquit: ‖ Significant aũt huiusmodi œdemata, in principio quidem, mortis non multo post secuturæ periculum. Si vero processerit vltra viginti dies, & febris detinens & œdema nõ subsidẽs, ad suppurationẽ conuertitur. Fiũt aũt his in prima periodo & fluxus sanguinis ex naribus, & fortiter iuuãt. Sed interrogare oportet, an doleant capite, aut oculi caligent: si quid.n. horum affuerit, huc vergit. Magis vero fluxum sanguinis è naribus expectare oportet in ijs, qui iuniores sunt xxxv annis. Et hęc quidẽ etiã in prognosticis ab Hippocrate dicta sunt, indicãtia modos, secundũ quos crisis fit: ‖ Quicũq; aũt mingũt vrinam tenuem ac crudam multo tpe, si quidem alia ipsis signa salubria affuerint, his abscessum expectare oportet ad loca, quæ sub septo transuerso sunt. Hæc quidem in prognosticis breuiter dicta

Margin notes:

1. Epid. cõ. 2. t. 52. vsque ad 59. 3ª. 112. h

in Prog. cõ. 3. t. 23. vsq; ad 30. 4ª. 209. f. g. h. & 210. a. b. c. d

Ibidem. t. 30. vsq; ad 34.

*Aliter, vel.

Ibidem. t. 11. & 12. 208. f. g

in Prog. cõ. 2. t. 64. vsque ad 67. 204. h

*phlegmatis: quid aũt significet hoc in loco phlegma, vide. 4. prog. cõ. 66. & in explan. linguarũ Hip. & hoc in libro paulo inferius.

in Prog. cõ. 1. t. 30 vsq; ad 34. 196. a. b. c. d

in Prog. cõ. 2. t. 34. 4ª. 201. b

A cta sunt ab ipso futurum crisis modum prædocente. Addit vero ipsis multa particulatim & in libro prædictionum, & epidemiorũ, Veluti, q̃ [a] ‖ retentiones vrinæ, ante rigorem: & q̃ [b] oculi prærubri, sanguinis fluxum monstrant. Eodem modo & de [c] oculis lachrymantibus, & de [d] malis rubidis, & de ipsa [d] nare. Ac præterea, q̃ [e] labrum inferius agitatum, futurum vomitum significat. Et q̃ [f] somnus grauis cum dolore capitis, & surditas statim adueniens, sunt signa parotidum. Et multa huiuscemodi alia particulatim scribit, quæ omnia potentia continentur in ijs, quæ in libro prognosticorum scribuntur. Summatim enim, nihil aliud oportet considerare in modo crisis præter naturæ inclinationem, quam manifeste ostẽdit Hippocrates in prognosticis, [g] partim quidem oris ventriculi morsum atq; rigorem memorans, in quibus vomitus subsecuturus est: partim spirandi « difficultatem, & oculorum hallucinationes, in quibus profluuium sanguinis è naribus expectatur: « ac præter ista, distinguens de vrinis & alui excrementis, in quibus inquit: [h] Neque biliosa fuerint « alui excrementa, neque facile solubilia, & impermista, neque vrina multa valde & multam habens subsidentiam. Si quid enim tale fuerit, manifestum est, quòd huc repit ægritudo, & per ista expurgatur: cum vero huc non repit, & protrahitur morbus, cum signis tamen salubribus, futurum abscessum expectare oportet. Coniecturare autem in his oportet naturæ motum. Ad [i] loca siquidem B inferiora futuros abscessus inquit ijs, quibus circa præcordia aliquid plegmonẽs, id est inflamminis, atq; caloris affuerit, qm̃ ad inferiora repant ij, qui peripneumoniam humores efficiunt: hunc siquidem sermonem veluti ad exemplum in peripneumonicis Hippocrates transigit. Vbi vero non repunt ad inferiora, præcordia quidem mollia & sine dolore erunt semper, æger vero ad aliquod tempus difficilem habebit anhelitum sine occasione manifesta. Et manifestum est, q̃ huic in superioribus abscessus subsequi est necessarium, hoc est circa glandulas, quæ sunt post aures: statim enim ipsi & aliquod aliud signum aderit ex ijs, quæ in ipso capite accidunt, veluti grauis somnus, & surditas repentina ac præter rationem, aut grauitas capitis & temporum, aut tale aliquid aliud. Nullum igitur indicium deficit modi futuræ crisis: sed omnia ab Hippocrate exceptis pulsibus dicta sunt. Multi vero priscam breuitatem assequi minime consueti, quædam deficere arbitrantur. Nos igitur altero sermone manifeste eadem ipsis dicamus: forte enim, si hoc modo didicerint, neque impossibile esse arbitrabuntur præcognoscere modum futuræ crisis, neque adhuc circa exercitationem torpebunt. Cum igitur, q̃ crisis aderit, ex ijs, quæ diximus, præcognoueris: deinceps, qualis futura sit, hoc modo distinguendum est. Primum quidem, si acutus, & calidus sit morbus, & si crisis fiat in primis periodis: necesse est enim in talibus crisibus non abscessum, sed excretionem C subsequi. Secundo autem loco, si diuturnus & tardus: nam hi per abscessus quiescere consueuerunt: tum præcipue cum vrinæ tenues & crudæ longo tempore exierint. Si.n. multæ, & multam subsidentiam habuerint, rationabile est morbum potius paulatim debere coqui, non per abscessum terminari. His præfinitis deinceps considerandum est, siquidem per excretionem debet iudicari, nunquid profluuium aliquod sanguinis, vel vomitus, vel sudor, vel alui subductio erit: si vero per abscessum, quod membrum, vel quis articulus abscessum suscipiet. In ijs ergo, qui per ex cretionem debent iudicari, dupliciter distinguere oportet, & futuræ excretionis signis, si affuerint: & aliorum, si non affuerint: certius enim sperabis eum, qui semper præostenditur, modum excretionis, si nullum te aliud distraxerit. Me igitur oportet proprium vniuscuiusque dicere: te vero in ægrotantibus non hoc solum inspicere, sed & singula alia considerare. Si igitur præter rationem aluus comprimitur, vel vrina, iam prope crisi existente rigorem sperare oportet. Si is adueniat, distinguendum est, nunquid sudor post ipsum sequatur, vel vomitus, vel subductio vẽtris, vel aliqua horum, vel omnia. Et primum quidem ad morbi ideam est inspiciendum. Si.n. exquisitæ incendens fuerit, statim certior erit & rigoris præcognitio: quod.n. incendit, biliosum est. Dictum est autem in præcedentibus, q̃ humor iste, quando vehementius mouetur, rigorem facit. Post hæc D autẽ & illud considerandum est, nunquid vrinis tm̃, vel etiã aluo cõpressa, riguit. Si.n. ambobus, necessario sudor multus subsequitur. Si vero vrinis solis, considerare oportet, nunquid alui excrementa plura, q̃ priora, vel pauciora, ante crisim exierint: si.n. plura manifestius, motus naturæ ad hunc locum est agnoscendus: si pauciora, ad sudores. Si vero & vomitus signa affuerint, per has ambas excretiones iudicabitur: & vel magis per earum alterã, quæ magis præualebit: vel æque per vtranque, qñ æqualia quodãmodo indicia affuerint. Si vero signa vomitus non affuerint, solos sudores expectare oportet: & magis, quãdo ægrotantes delirauerint increscente accessione, & partes exteriores calidiores, ac rubidiores extiterint, & vapor quidã calidus exeat, qualis antea non aderat. Quòd, si pulsus vndosus fiat, & insigniter mollis, adhuc amplius sudores expectare oportet. Durus autem pulsus, vomitus magis, q̃ sudores, præostendere solet: altus.n. omnis excretionis indicium est, sicuti & vehemens. Si vero magnus fuerit, motus ad exteriora potius, q̃ ad interiora, signum existit. Cum vero vterq; duplex sit, hic quidem, qui ad exteriora, per fluxum sanguinis, atq; sudores: alter autem ad interiora, per aluum & stomachum: vndosus quidem pulsus sudores, magnus autẽ simpliciter fluxum sanguinis præostendet. Motu vero ad interiora superante, cum non aderunt signa vomituum, per ventris excrementa crisis fiet: si vero affuerint, per vomitum potius: si vero ea affuerint, & venter insigniter subducatur, per vtraq; fiet crisis. Inæqualis autem pulsus in

pluribus

A 6. Epi. cõ. 1. t. 10. 3ª. 156. g

B 1. Pror. cõ. 3. t. 45. 4ª. 185. f

C 1. Epi. cõ. 2. t. 80. 3ª. 116. a

DD Malas nasesq; rubicundas monstrare sanguinis fluxũ nõ memini me legisse apd Hip. neq; in libris Prędict. neque Epid. sed maxillarũ rubore leges. 1. Epid. come. 3. t. 31. 3ª. 126. h atq; ẽt 4. & 5. & 7. quin & in Coacis quoq; p̃notiõib. Ac ĩ ipsis Coacis legit' snĩa de ruborib. circa nasum: sed planè alui humescẽtis, nõ sanguinis profluuij, signa sunt.

E de Vict. rat. in morb. acut. cõ. 2. t. 44. 7ª 122. f. At vomitũ id significare, ibi ab Hippo. non adscribit': sed à Gal. ĩ fine explan. illius cõtextus.

F 1. Pror. c. 3. t. 76. 4ª. 188. g

G ĩ Prog c. 3. t. 30. & 33. 4ª 210. e. 211. a

H in Pro. c. 2. t. 65. 4ª. 204. h

I Ibidẽ. t. 66. 205. c

*Phlegmatis.

pluribus quidem crisibus fit, & præcipue cum non fiunt sine pugna & periculo: multo vero ma- E
Prog. cō.3. t.30. 4ª.210.c gis, cum biliosi humores ad ventriculum confluunt, perstantibus etiam alijs ‖ vomitus signis, quæ Hippocrates scripsit: tunc & omnino pulsus fiunt inæquales, cū stomachus iam grauatur ac mordetur. Sed signa ex pulsibus sumpta Hippocrates, vel quia non nouerat, vel quia non magni momenti existimauit, idcirco non est executus. Vomituum autem signa sunt oris ventriculi morsus simul cum dolore capitis, & vertigines obortæ, cum ijs, quæ obijciuntur oculis, tenebrosis, & cum agitatione labri inferioris, & multo ac tenui sputo defluente. Hæc vero omnia accidunt, cum biliosus & mordax humor in ventre ac stomacho collectus fuerit, & ventriculi os momorderit (quod etiam prisci cor nominabant) & cum ipso totum stomachum intus atque infra distraxerit: vnde & labrum in ipsis agitatur, & sputum tenue defluit, & tenebrosa quædam oculis obuersantur, & hallucinantur, & vertiginem patiuntur, & caput dolent, euaporante re aliqua ex humore bilioso, & præterea facta in neruis compassione. Propria vero signa profluuij sanguinis, quidam fulgoris motus oculis apparentes, quoniam humor est flauus: obtusiones autem, quoniam multus & totus simul elatus ad superiora spiritus meatus obserat. Ita autem & oculi lachrymantur, ob fluxus multitudinem: quod etiam accidit in inflammationibus oculorum. Eodem modo rubidi aliquando videntur, cum malis non nunquam, & naribus. Proprium vero signum sanguinis fluxus è naribus, F
est etiam præcordiorum tensio sine dolore: nam & hoc non paruum indicium est sanguinis ad superiora tendentis, sicuti etiam difficultas anhelitus: nam & hæc sanguine transeunte in thoracem fit. Si vero præcordia cum dolore extendantur, non fluxum sanguinis futurum, sed aliquam ibi adesse inflammationem significant. Sed & dolores capitis, quamuis commune signum existant vomituum, & fluxus sanguinis: qui tamen velut mordaces sunt, vomituum: qui vero quodammodo grauantes atque extendentes pulsantesq; & calidi, sanguinis fluxum proprie significant. Sic etiam viscerum in præcordijs existentium inflammationes, causæ sunt vna ac signa sanguinis fluxuum, quando morbus per excretionem debet terminari. ‖ Quòd, si ad latus diuersum sanguinem fluere
1. Pror. cō. 3. t.33. 4ª.184 d non est bonum: secundum directum vero est bonum, vt docet Hippocrates, & experientia monstrat: iam tibi facillimum est narem, ex qua fluxurus est sanguis, prædicere, vbi causam iam fluxuri sanguinis inueneris. Dextra enim præcordia ex dextra nare bonam crisim afferunt, sinistra vero ex sinistra. Didicisti vero prius & bonarum & malarum crisium signa. Quid igitur difficile est narem, ex qua profluet sanguis, prænoscere cum membrum patiens possis exquisite dignoscere: & crisis morem non ignores: & signa, quæ fluxum sanguinis indicant, sint euidenter manifesta: Præter hæc omnia & ætas, & tempus anni, & regio, & ægrotantis natura, futurum sanguinis fluxum G
possunt manifestare. Sanguinis igitur fluxus & vomitus propria & manifesta sunt signa: post hęc vero sudorum. Si vero per excretionem alui crisis fit subsecutura, manifestum quidem nullum est signum, nec proprium: sed ex eo, ꝙ adsunt quidem crisis signa, desunt autem vomituum, vel fluxus sanguinis, vel sudorum, colligere licet: Quanquam, etiam si nullum horum signorum adsit, non dum hoc tantum, sed etiam per hæmorrhoidas crises fieri contingit, & mulieribus per menstrua. Non tamen est impossibile omnino distinguere. Grauitas enim lumborum effatu digna, & dolor, & tensio hic menstrua antecedit: hæmorrhoides vero non omnibus consuetæ sunt: quibus autem sunt consuetæ, in his solis non facile quis distinguet. Alijs autem omnibus, quando affuerint signa coctionis & crisis, vomitus vero signa non affuerint vel fluxuum sanguinis vel sudorum, omnino venter perturbabitur. Ita quidem distinguere oportet tum propria, tum cōmunia modorum crisium indicia, in hisce.s. morbis, qui per excretiones iudicandi sunt. Si vero ad abscessus conuertantur, communia quidē omnium indicia sunt, salutariter se habente ægro, ꝙ neq; morbus soluatur, neq; vrina multa & multam habens subsidentiā, sed cruda & tenuis appareat: Propria vero (vbi morbus non fuerit valde diuturnus) si subita difficultas anhelitus laboranti superueniēs, mox quiescat: eamq; grauitas capitis, ac dolor subsequatur, & grauis somnus, ac surditas: huic in H
glandibus post aures necesse est abscessum fieri. Si vero morbus iamdiu durauerit, neq; vllū ex his signis affuerit: sed in aliquo ex locis inferioribus, vel grauitas vel tensio vel inflamen, vel
in Prog. cō.2. t.67. 4ª.205.d dolor apparuerit: huic abscessus ad partes inferiores est expectandus. ‖ Exemplū vero vtriusq; abscessus ex vno morbo assumens Hippocrates in prognostico, qui possunt eius sermonē diligenter inspicere, edocuit, quo pacto oporteat de omnibus abscessibus ratiocinari. Quare mihi visum est hoc in loco facere præsentis sermonis finē. Si quis.n. dictis ab Hippocrate, hæc, quæ modo scripsimus, addiderit: nō dum vero artem habet prænoscendi crises: in libro sequenti, qui vltimus erit propositæ tractationis, spero ipsum id, quod deficit, cogniturum: prudentibus enim & hęc possunt sufficere, neque quarto egent tractatu.

GAL. DE DIEBVS DECRETORIIS LIBRI TRES

Ioanne Guinterio Andernaco interprete.

Ab Augustino Gadaldino accurate emendati.

ARGVMENTVM PRIMI LIBRI

Enumerantur Iudicatorij Dies: Vis ipsorum ac facultas ostenditur: Via quoque ac ratio ipsorum Prænoscendorum explicatur.

Qui Morbi facta crisi Reuerti soleant: ac de Indicijs Iudicatorijs. CAP. I.

C QVō solutiones morborū, qui nō paulatim imminuti fuerunt, verum subito finierunt, fidæ sint, excretio quædā copiosa, vel abscessus insignis, requiritur: nam, qui morbi citra hæc quieuerunt, in ijs recidiua timenda est. Quare animū diligenter adhibere conuenit, ęgrumq́; in oī custodia tenere, nihil eorum, quæ ijs, qui fideliter sanati sunt, vel in cibo vel in potu vel balneis vel motu vel denique in alijs quibuslibet concedimus, agere ipsum permittētes. Si nanq; morbus, qui quieuit, exiguus fuerit, forsan ob tā exactā victus rationē prorsus subsederit, vt postea nunquā reuertat̃: si vero malignior existat, ēt tunc, cùm hoc viuēdi mō vsus fueris, redibit, non tñ cū summo discrimine. At, si neglexeris, parumq́; studiose animū aduertas tanq̃ fideliter soluto, multo grauior, q̃ à principio, euadet. Itaque morbi cuiusdā magni & vehementis solutionem firmā signa, quæ ‖ λυτήρια. i. solutoria, vocat Hippocrates, pręcedere oportet: Partim sudores bonos ex toto corpore manantes, vel vrinarum copiam, vel alui recrementorum, vel vomituum: Partim sanguinis ex naribus profusionē, vel aliam quandam eius euacuationē, velut ex ani venis fluorē, quas αἱμοῤῥοΐδας appellant, vel ex vtero: Partim in glandulis, quæ auribus subiacent, abscessus, aut in alia quadā ignobili particula, aut in articulis. Cæterum, quibus nullo hmōi signo apparente morbus finijsse vr̃, de his Hippocrates vndequaq; admirabilis, cōi quidē sermone hunc in modū pronunciauit: ‖ Quæ sine signis finita sunt, ferè reuertuntur. D Mēbratim vero in aphorismis, & opere prognostico, nec minus in epidemijs perdocuit, Quorū nā recidiua exitialis sit, quorū minus: Itē quæ nobis curare licet, & prohibere, ne reuertātur. De his sanè in alijs commentarijs sñiam ipsius explicauimus. At nunc de ijs morbis, qui simul cum signis solutorijs desierunt, qui sanè & iudicati esse dicūtur, verba facienda esse censeo, illis, qui boni quippiam de decretorijs diebus intellecturi sunt, cognitu necessaria. Etenim nūc in his excretiones vel abscessus, non mediocris præcedit in ægri corpore perturbatio. Hic siquidem frequenter spiritum subito difficilius trahit, vel delirat, vel caliginem vel splendores ob oculos versari putat, vel lachrymas fundit, vel oculos rubentes habet, vel tpa grauia, vel in ceruice dolores percipit, interim vel capite dolet, vel nigra quædā seu obscura oculis offundi querit̃, vel cardiogmo. i. oris vētriculi morsu laborat, vel inferius labrū quasi tremulū ac intro contractū habet, vel rigore vehementi cōquassat̃. Quinetiam plerisq; hypochondriū attrahit̃, ijdem implacidi sunt, exiliunt, frigidā expetunt, & vri se magis, ac antea, dicūt. Non nullis ipsorum accessio quoq; maturior incipit, & longior vehemētiorq́; euadit. Ad hæc cωma, aut aliud quoddā atq; aliud symptoma occupat. Atq; hîc iam vniuersos, qui adsunt, in metu esse maximo videre licet, audireq́; dicentes, ꝙ æger nihil ab ijs, qui in foro de morte iudicant̃, differat. Vnde mihi quidā medicorū ne adfuisse quidem hmōi ęgrotantium perturbationibus vident̃: vel non inquirerent, quid iudicationis vocabulo significaretur, neq; an

In Prog. cō. 3. t 22. 4ª. 209. e Et in Coacis prænōt.

Hęc sñia cū ea cōgruere vr̃, q̃ legit̃ 2ª. Apho. 27. Ex. or 16. b Et 2. Epi. sec. 1ª Quæ p̃iudicata sūt, si crude iudicata fuerīt, recidiuæ fiūt. Et 4. c̄t. Qui ñ sincere iudicabant̃, recidiuabant. Similiter 2. Prorrhetic. Recidiuas aūt expectare oportet ijs, quibus melius habere cōtingit, neq; ī diebus iudicatorijs, neque si gnis bonis cōspectis.

res ita fieri posset, vel minus. Vtrum.n. morborũ quasdam subitas solutiones cum excretione aliqua, vel abscessu, fieri dubitant: an hoc quidem vidisse se profitent, alia vero symptomata, quæ ante paulum recensui, adesse ipsis ignorant? An hæc quoq; intelligunt, non autẽ id, quod accidit, iudicationem appellandã esse prædicant? quod si est, non de re, sed nõie disceptatio est. Nã fateri nõ cognoscere, turbationes quasdam subitas oboriri ægro, cardiogmo laboranti, vel exilienti, desipienti, aliaq; id genus patienti: tum paulopost in eis vel sudore, vel sanguinis profluuio, vel alio quodam simili eueniente, securã morbi solutionem consecutã esse: hoc vel à contentione vel à dementia extrema nihil distat: siquidem hæc non inter ea numerãtur, quæ raro cõtingunt, sed quæ potius quotidie apparent. Nos sanè turbationẽ in morbo adeo subitam, iudicium seu crisim appellamus: atq; finire ipsam plerunq; ad salutẽ, interim ad exitiũ ægrotantis, affirmamus. Si porrò quis aliud quippiam, non hoc, iudicium esse dicat, & deinde contentiosus sermoni meo obstrepat, is opinionẽ suã, non me, reprehendit. Præstabat igit scientes, quid tãdem sibi velit ipsum vocabulum, de re sermonem eos instituere. Sed horum inscitiæ ac contentioni ne Æsculapius quidem ipse mederi possit. E

Atque hæc mihi plura, quàm decebat, aduersus illos dicta sunt. Cæterum, quibus artis opera curæ sunt, cum illis iam de proposita hic consideratione disseram.

Eandem inesse Differentiam in Diebus Iudicatorijs, quæ in ipsis Iudicationibus. CAP. 2. F

IVdicia.n. seu crises ipsæ omnibus diebus accidunt, sed neq; pares numero, neq; ex æquali fide. Hoc intercedit discriminis inter illas, q alię bonæ, aliæ malæ, eueniũt: quædã cum pluribus, & difficilioribus symptomatis, & maiore certamine: non nullæ statim ab initio tuto inuadunt. Quinetiam in hoc plurimum differunt, q hæ deficientes, illæ perfectæ sunt: nec minus, q aliæ certis statutisq; diebus indicatæ prius, fiunt: aliæ repente & ex improuiso nõ idiotis modo, sed etiã artificibus, eueniunt. Tot sunt iudiciorũ differentiæ: tot etiã dierũ decretoriorum. In duodecimo.n. & decimo sexto nullum vnq̃ iudicatũ vidi. In septimo, ne vel numerare omnes adhuc possum. In sexto iudicantur, sed cũ difficilibus symptomatis, & periculo maximo: ad hæc absq; fide, imperfecte, obscure, sine notis, & ad malum. Cũ igitur non solũ mihi tot annis obseruanti huiusmodi, quædam dierum differentia, sed Archigeni etiã in artis operibus diligenter admodũ versato, inuẽta sit: insuper hoc superiori, Tarentino Heraclidi, qui ex experientia speculationẽ collegit: postremo etiã Philotimo & Diocli alijsq; veteribus: tum ante hos vniuersos Hippocrati diuinissimo: quomodo non quis iure in dierum numero differentiam quandam statuat? Nam, quòd in tot annis septimum iudicantem subinde simul & absolute, fideliter, tuto, manifeste, cõspicue, & salubriter: sextum è contrario viderim: non paruum quoddam discrimen ostendit. Porrò, quòd ego quidem nunquã duodecimum viderim iudicantem: alius autẽ quaspiã raro simul & imperfectẽ, infirmiter, cum periculo, obscure, sine signis, & malè: neque hoc exiguam dierum differentiam indicat. Multi siquidem morbi sunt, qui in septimo die iudicantur absolute, pariter & secure, tuto, aperte, cum bonis signis, & dextre: In duodecimo rari quidem adeo, vt nobis visi sint non dum: &, si cui aliquando ante nos in duodecimo die crisis euenisse visa est, vel imperfecta, vel infida, vel periculosa, vel obscura, vel sine signis, vel omnino ad malum accidere visa est. Voco Imperfectam iudicationem, cum ex morbo quippiam relinquitur: Infidam seu incertam, cum morbi recidiua contingit: Periculosam, quæ cum symptomatis grauibus accidit: Obscuram, quæ citra excretionem, vel abscessum quempiam euidentem, euenit: Sine signis fieri dicitur, quæ à nullo priore die indicata est: Mala, quòd in ægri perniciem omnino desinat, non opus est, vt dicam. Rursus Absolutam voco, quæ nihil relinquit morbi: Fidam, firmam, securam, quæ non amplius redit: Tutam, quæ sine periculosis symptomatibus accidit: Sic Manifestam, cui excretio quædam, vel abscessus insignis ac conspicuus, adest: Cum bonis signis accidit, quæ à contemplatorio prius indicata est: Bonam esse, quæ ad sanitatem desinit, non puto quempiam latere. Verum, si hæc ita apparent, maximam esse dierum inuicem differentiam nullus reclamabit. G H

Aduersus Eos, qui, quòd Authores dissentirent, & Iudicatorij Dies non easdem vires obtinerent, Vniuersam ipsorum doctrinam euertebant. CAP. 3.

DIcet forsan aliquis nihil verum esse eorum, quæ diximus: sed nos argentũ à iudiciarijs diebus accipientes, ipsos in res medicas introducere, tanq̃ nothos quosdã pueros germano veroq; generi assimilantes. Qua enim re moti alia, quàm argento, contra euidentia mentiremur? nõ enim genere iudiciarij nobis conueniunt, neque ciues aut familiares sunt, vt ipsis sine mercede subueniamus. Quid nanque vel melius esset, vel illis, vt decretorij esse putentur: vel nobis, si, vt sunt ostẽderimus? At, quemadmodum alia quoque per experientiam cognita indicamus libere, iniquissimum esse putantes veritatem occultare: sic & dierum differentias, quas crebro spectauimus, dicimus, vti vidimus. Cum autem optimos medicos simul & homines (ambo enim sunt Diocles & Hippocrates) item alios, quorum prius mentionem fecimus, eadem de ipsis pronunciasse inueniamus, adhuc etiam magis, vt puto, confidimus, tanquã vera dicentes. Verũ non consentiunt vniuersi hi (inquiunt) de iudiciarijs diebus: sed hi plures, illi pauciores esse dicunt: Item quidam hos, quidam illos iudiciarios esse pronunciat: non eosdem vniuersi, sed vt cuique sua est opinio. Quid igitur per deos, quæso, ad illos dicas? num, in quo dissensum est, hoc omnino non esse dicitis?

Atqui

A Atqui non dum conueneritis: nam, ꝙ accuratiore experientia inquisitione & iudicio huiusmodi opus habeant, apud omnes in confesso est. At, ꝙ nullus eorum, qui dissentiunt, vera nũciet, nõ modo non vos ô eximij decretoriorum calumniatores, sed ne Pyrrhoneam quidẽ dubitationem professi, recipiunt, qm̃ hi dissensionem ἀνεπίκριτον. i. quæ dijudicari nequeat, non simpliciter vniuersam quamlibet, ignoratæ rei signum esse aiunt. An igit̃ impossibile est dijudicare, quis de diebus decretorijs vera quis falsa, dicat? An possibile quidẽ, sed non facile, siquidẽ & tẽpus longũ & diligentiã accuratam desiderat: Nã morborũ initia quandoq; sunt obscura: &, vtrũ, in quo quis die crisim inchoauit, tum esse decretoriũ, suspicandum sit: an in quo primum solutus est morbus: considerationem quandam desiderat. Alius. n. quispiam alterũ ipsorũ, arbitror, alius alterũ, suspicabit̃: forsan etiam aliquis neutrũ, sed, in quẽ plurimũ iudicij tẽpus peruenit, eundẽ esse decretorium dicet. Qñ igitur ad hoc etiã nobis opus est, vt frequenter ipsa inspexerimus, erat autẽ hoc in diebus quibusdã impossibile, qui raro iudicant, vel casu quopiam: non. n. impossibilis est hypothesis: si quis raris diebus incidat primis: dein prius, quàm longum iudicium expectarit, de ipsis tanquã decretorijs ferat sententiam: ex huiusmodi vniuersis necessariũ est veram dierum iudicij historiam turbari. Si etenim, in quo quis iudicatus est, eum decretoriũ diceremus, facillima sic eorum cognitio

B euaderet, & prope omnibus esse decretorijs liceret: Qm̃ vero non satis est raro iudicantem vidisse, verum crebro: tum vt crisis sit (quemadmodũ recensui) bona perfecta secura manifesta, ad hæc tuta, & prius indicata: constat vniuersum in soriticam dubitationem incidere. Si enim quædã ex his, quæ dixi, adsint, quædam absint: & præsentia æquentur absentibus, vel exiguus aliorũ sit excessus: liquet nos de huiusmodi die addubitaturos esse, decretorium, an non, appellare oporteat: siquidem omnibus, quæ dixi, presentibus, vel plurimis & maximis, adhuc dubitare summa est stultitia: quẽadmodum si nullum ipsorũ, vel omnino pauca leuiq; potentia prædita adfuerint, etenim hic ex nõ decretorijs numerandus est. Quòd si parua quædam eorum, quæ ei adsunt, & non adsunt, differentia sit, manifestum est nos in dubitationem venturos, vtrum ex decretorijs hic referendus sit, an minus. Ego itaque ipse ab adolescentulo quidem dies decretorios obseruare incepi, vt ex mea ipsius experientia de ipsorum dissensione dijudicarem: non tamen iam sanè possum de quibusdam clare pronunciare, quantum ad præteritam memoriam spectat. Tale etiam Hippocrati, viro nimirũ veraci, diu admodum accidisse vr̃, si quid ex ‖ primo epidemiων cõiecturare oportet, vbi multos dies in vnum congessit, quos in prognostico & aphorismis circuncidere vr̃. Demonstratum autẽ nobis est alibi, nec iam minus ex sequentibus clarũ euadet, prius epidemiων libros Hippocratẽ scri-

1. Epi. cõ. 1. t. 83. 84. 85. 3ª. 116. c. Et cõ. 3 t. 14. 120. d 1. Aph. 24. Ex ord. 15. g In Prog. cõ. 3. t. 3. 4ª. 207. b

C psisse, dum theoremata adhuc experimentis exploraret, nec generatim sñiam de eis proferre auderet. Quamobrẽ ij, qui dies iudiciarios tollunt, tanq; non existentes, quoniã de illis inter medicos nõ conueniat, non adeo in artis operibus animum aduertisse mihi apparent. Nam, si aduertissent, non solum in quibusdam diebus discordare scribentes de ijs, sed etiã in plurimis conuenire vbi cõsiderarint: & deinde experientiæ suæ meminerint: inuenirent nimirum alterius esse naturæ illos, in quibus consentiunt, alterius illos, vbi discrepant. Quis enim vel septimum, vel vndecimum, vel decimumquartum, vel alios quosdam similes, non dixerit esse iudiciarios? nemo, opinor: apparent. n. omnes tanquã vno ore de ipsis pronunciare. Atqui, si de omnibus inter scriptores conueniret, forsan ipsis omnibus ordine liceret sine iudicio & inquisitione veritatis imitari aliquẽ, qui primus de iudiciarijs diebus disseruit: cum autem in plurimis discordent, non adhuc huiusmodi quid cogitare licet. Sed mihi mirari succurrit viros ob veritatis acquirendæ studium. Nempe, ꝙ non eosdem vniuersi dicant, sed in quibusdam discrepẽt, neq; temere, neq; sine ratione mihi facere videtur. At, qui dies notas iudicationum vniuersas conseruant paulo ante à me scriptas, in ijs vniuersi pari modo conscribunt: qui vero ambiguitatem aliquam ac dubitationem habent inde, ꝙ non nullæ eis notæ adsunt, quædam non, haud ita simili modo ab omnibus scribuntur. Vnde conijcere est non ob-

D scure decretoriorum dierum naturam quandam esse propriam, eximiam. Quoś. n. seorsum vnusquisque nostrum ad talium experientiam deueniens, iudiciarios pronunciauerit ex eo, ꝙ vniuersas iudicationum notas conseruent, eosdem apud illos quoq; in confesso esse inuenias: sicut etiã, quos experiẽtia nemo potest iudicare, de his esse dissensionem. Nullum igitur ego his maius indiciũ de iudiciariorum dierum natura existimo, quàm ꝙ de ijs, qui omnes iudicationum notas habent, has quoq; apud illos reperias, omnesq; conuenire: de quibus quis dubitet, de ijs dissentire: nam in talibus controuersia fidem ijs, qui in confesso sunt, firmam astruit. Præstaret ergo sophistis cauillos aliquando odio prosecutis, de illis, qui omnes habent iudicationũ notas, omnibusq; in confesso sunt, prompte sñiam dicere, & de reliquis considerare: quandoquidẽ propter dubitationẽ, quæ in paucissimis est, certitudinem in plurimis adeo conspicuam peruertere extreme absurdum est. Age igitur, nos, si veritati studemus, ipsorum iudicio integre manum admoliamur: & primos sanè tanquã regulas quasdam, omnes iudiciorum notas habentes, apponamus: secundos, his proximos: deinde tertium quendam & quartum ordinem statuamus, & cuiusq; dignitatem indicemus. Etenim huiusmodi cognitio ad curationes morborum, & solutiones non leue momentum adfert: ne videlicet ijs timeamus, qui fidis diebus iudicati sunt, aut tenuem victum præbeamus: ne ve perfidis diebus iudicatos parum diligenter obseruemus.

De Viribus Dierum Iudicatoriorum: ac primo quidem de Quarti, Septimi, & Sexti natura. CAP. 4. E

PRimum itaque omnium dierum decretoriorum Septimum dicimus, non numero videlicet
& ordine primum, sed potentia & dignitate: omnes.n.summatim decretoriorũ notas occu-
pat. Etenim plurimos iudicat & absolute, item cum manifesta excretione, vel abscessu, sine pericu
lo vehementi: & vt plurimum quartus eum prænunciat. Nam, si vrinæ in illo plane, vel sputi, vel
deiectionis, vel appetitus, vel mentis, vel sensus, vel alterius cuiusdã similis, manifesta contigit mu-
tatio, illam vt non similis in septimo iudicatio comitet̃, quomodo fieri posset: bona, si ad salutẽ: ma-
la, si ad peiora portendat. Plerunq; igitur bona iudicia eueniunt in die septimo: etenim hoc ei præ-
ter cæteros accedit, quãq; non nulli etiam in eo moriuntur, & euidenti conuersione ad peiora pergen
tes, in sequenti quodam decretorio intereunt. Sextum autẽ diem, quanto pauciores in eo iudican-
tur, quàm in septimo, tanto quoque maligniorem inuenio, vt qui ferè ex aduerso natura septimo
oppositus sit. Etenim, qui in quarto ad peiorem statum recidunt, pleriq; sexto moriuntur. E cõtra-
rio rursus, si bona conuersio contingat, septimum crisis expectabit. Et, si raro interim ad meliora
conuersionem in quarto die euenientem sextus excipiens iudicarit, incredibile est, quanta cũ per-
turbatione periculo & metu hoc fiat, quasi æger statim adeo fato sit functurus. Nam, si in delatio- F
nem animi, quã cataphoram dicunt, incidant, sopori graui, quẽ caron appellant, simile quid ipsis ob-
uenit: fiuntq; tum omnis sensus, tũ vocis, expertes: &, si quæ excretio proueniat, animo consternan-
tur, pulsus ipsorum concidunt, color abit, tremunt, collabunt̃. At septimus dies semper pro excre-
tionis portione reficit ipsos magis ac recreat. Atque igitur sexto die maligna, acria, fœtida magna
ex parte tũ deijciunt, tũ vomunt. Sudores rari quidẽ, qui æquales & toto manantes corpore, & ca-
lidi: quales, si qñ oboriunt̃, sæpenumero intercipiũtur. Timor inuadit spectantes eius rei ignaros.
Interdum parotides malignæ, vel etiã arquatus, vel alius quidam abscessus, alterũ certamen quo di
scutiat̃, requirens, emergit. † Ex vrinis iudicas: nec interim in his boni quippiã inueneris: etenim
crudæ, decolores, tenues, boni nihil, quod subsidet, habentes, sed nunc quasi testaceum, nunc areno-
sum: in totũ, inæquale, incoctum, ipsa copia tantum in sexto die, quibus apparet, conducens. Atq;
hæc huius diei moderatissima leuissimaq; sunt opera, si quis saluari debet: plurimos autẽ cõfestim
in syncopen coniecit, vel suffocauit largo sanguinis profluuio, vel euacuatione parum moderata,
item vel quadã catoche, vel insania, quam μανίαν græci appellant: alios in manifestam perniciẽ in-
iecit, arquatos inducens, parotidas non bonas excitans, & marcoribus insanabilibus interim inuol-
uens: demum quod mali genus non adfert? Mihi equidem frequenter in mentẽ venit Septimi diei G
naturam Regi assimilare, Sexti vero Tyranno. Ille siquidem prouidet, tanquã bonus aliquis prin-
ceps, ijs, quos iudicat, vt vel supplicij partem adimat, vel illustret victoriam: Sextum vero diẽ è cõ-
trario finxeris vel pernicie illius, quem iudicandũ accepit, gaudere, vel salute dolere, quęrereq; vbi
animum expleat, & male ægrum, qui in ipsum incidit, tractet, & longa punitione inuoluens exer-
ceat. Agè igitur (sermo.n. hic mihi sistat prius, quã aliorũ dierũ decretoriorũ naturã explicẽ) si quis
roget me de septimo die, an decretorius sit: dein, vbi hoc affirmarim ex parato, de sexto rursus quæ
rat: quid ei respondero? Nam, si candẽ huic quoq; appellationem imponam, putabit forsan aliquis
natura ipsum septimo assimilem me existimare: si vero natura contrariũ, ideoq; ex decretorijs die-
bus exemerim, forsan opinabitur eodẽ genere cum duodecimo & decimosexto comprehendi: de
quibus antea dixi, nunquã me videlicet vidisse ipsos iudicantes. De his sanè, quid sentiam, prompte,
vt de septimo dixi, enunciabo. Illos.n. quia nullam decernendi notam habent, non decretorios dicam:
hunc, quia oẽs habet, decretoriũ esse: de sexto non tam absolutam enunciationem statuere possum,
decernit etenim frequenter de morbis, sed dolose & praue. Quapropter, si quis me cogat de ipso
ferre sententiam, non longa oratione vsus, vt paulo ante, cum vniuersam eius naturam recenserem,
sed summam complectens, sextũ diem malum esse decretorium dixero, quemadmodum septimũ H
bonum. Non tñ sic conuenit simpliciter atq; angusta oratione de re non simplici pronunciare. Nã
præter alia medicorum plerique rei ipsius obliti, de nomine contendunt: non nulli subitam in mor-
bo mutationem iudicationem appellant: quidam, nisi bene ægro cesserit, tale crisim non vocitant:
aliqui horum vtrunq; iudicij opus esse aiunt. At iudicium ipsum, perturbationẽ (quã σάλον gręce
dicunt) facientẽ cõspicue mutationẽ in morbo acuto, ex ipsa videlicet morbi natura prouenientẽ,
non extrinsecus, esse arbitrantur. Deinde multum ac diu de significato cõtendunt: neq; id ipsum in
telligentes, tanquã à rebus medicis desciscentes, vel dialecticis vel grãmaticis vel rhetoribus cõueniẽ
tẽ speculationẽ recipiunt: siquidem dialectici munus est de nominum rectitudine disputare: Rhe-
torum & Grãmaticorum est inspicere nomen, an latinis in vsu sit. Atque hęc non nulli medicorũ
factitant, tantam vel dialectices vel grammatices vel rhetorices cognitionem ac intelligentiam ha-
bentes, quantã asinus lyræ. Hi ergo medicorũ res omittentes, & aliena male tractãtes, vtrobiq; gra-
uiter peccant. Nos sanè, quomodo quis medicis nominibus optime vtat̃, alibi mõstrauimus. In prę
senti commentario dierũ naturam interpretari statuimus, sophistarum nugas alijs relinquẽtes, qui
artis opera parum curant, sed nugantur, velut in adolescentium diatribis. Dicetur tamen non nihil
in sequentibus etiam de prędictis nominibus, vt illorum cauillos quis possit diluere, homonymias

† *si vero & per urinas quãdoque iudices, nec ipsas bonas inueneris.*

distin-

A diſtinguens. Nunc autẽ prius ipſam vtilitatẽ explicemus, quemadmodum in oĩbus cõmentarijs fecimus, vt hunc iam tenens, eoq; fruens, ex abundantia, ſophiſtarum nugas reprehendere cõdiſcas. Nam, vt alia ſine longa ipſorum nugacitate, artis candidati poſſunt ediſcere, omnẽ adamuſſim dierum naturam ex ipſa doctrina opere poſſunt conſequi. Atqui in totum ab eorum loquacitate tam vulgata abſtinere impoſſibile eſt: poſtremo quoque in priore ſermone vel inuiti ipſam attigimus.

De Ordine Dierum Iudicatoriorum ad Vigeſimum vſque diem. CAP. 5.

PVta itaq; illa vice procemij alicuius propter ſpeculationis celebritatem mihi eſſe prælibata: vtilitatem autem ipſam & præſtantiam ad artis opera, nunc deinceps dicere vniuerſam tempus poſtulat. Quòd quidem vtilitas ſit, etiam ſine appellatione oſtenditur: q̃ autem veritas, non ſtatim apparet, ſed ex ipſis rebus iudicationem expectat. Quare lectores hoc adhortari opportunum eſt, vt, poſtquàm, quemadmodum & nos oĩa hic ſcripta multo tempore iudicauimus, ipſi quoque in ægris eadem explorauerint, tum audeant de dictorũ veritate ſententiam proferre, prius autẽ nõ.

Rurſus igitur initiũ faciamus ab ijs, quæ à principio libri incepimus: dicamusq;, quæcunq; quidem prius dicta ſunt, per capita reſumentes, vt ſolũ memoria teneantur: quæcunq; vero nõ dum diximus, enarratione fuſa interpretemur. Hæc autẽ dicta ſunt: Morborũ ſolutiones, quæ ſubito, vni- B uerſimq; fiunt, excretionem quandam vel abſceſſum euidenter requirere: Dierum vero, in quibus eueniunt, naturas eſſe differentes: etenim Septimum & frequenter ſoluere, & perfecte, & cũ fide, & ſalubriter, & ſine periculo, & clare, & cum bonis ſignis: Sextũ frequenter quidem & ipſum, ſed non ſeptimo ſimiliter: nam & pauciores ipſum iudicare, & ſolutionis modo plurimum differre: neq; enim bonas ſalubreſq; ipſas eſſe, verum malitioſas plurimas: neq;, ſi bonas ſolutiones, omnino & perfectas: immo neq;, ſi perfectas, ſtatim etiam cũ fide, quia nõ nunq̃ morbus reuertitur, exacte licet ſolutus eſſe videatur. Quinetiam cum periculo & obſcure ſextum diem iudicare, idq; ei maxime propriũ eſſe, hoc quoq; diximus. Attamen ſine ſignis iudicium non omnino ſexti propriũ eſt, ſed quartus ipſius, vt etiam ſeptimi index eſt. Hæc igitur præfati ſumus: quæ reſtant, nunc adijciamus. Septimi naturam decimusquartus maxime imitatur. Proximi his ſunt nonus, vndecimus, & vigeſimus. Prope hos vero decimusſeptimus, & quintus, poſt hos quartus, hunc ſequuntur tertius, & decimusoctauus. At ſexti naturam nullus exacte aliorum dierũ imitatur. Si aliquando autẽ in octauum diem vel decimum ſubita morbi ſolutio incidat, ſimilis ferè ei eſt, quæ in ſexta accidat: verum raro in his ſoluitur, nec cum fide, nec bene, nec perfecte: inſuper ad hæc obſcure ſimul & citra notas: vnde alterius eſſe naturæ ipſi cũ ſupra dictis oſtẽduntur. Quemadmodum in his morbus C ſubito non ſoluitur, ita nec in ijs, quos ſtatim recenſebimus, duodecimo, ſextodecimo, & nonodecimo. Medius inter hos ordines dierum ſubito non ſoluentium, octaui dico, decimi, duodecimi, decimiſexti, deciminoni, quos iam retulimus: & tertij, quarti, quinti, ſexti, ſeptimi, noni, vndecimi, decimiquarti, decimiſeptimi, decimioctaui, vigeſimi: Decimustertius maxime videtur mihi eſſe poſitus, nec ſcilicet ita reijciendus, ſicut hi, qui ſecundæ ſunt notæ: nec ita ſoluere morbos natus, ſicut ij, qui primæ ſunt notæ. Huiuſmodi quædã dictorum dierum ad vigeſimum vſq; differentia eſt. Reliquas ordine deinceps dicturus ſum, hoc primũ in memoriã reuocato, quod ante paulũ promiſi. Nam, quantum ad artis opera attinet, longo ad inuentionem tempore opus eſt, breuiſſimo autẽ ad doctrinam: quicquid eſt aliud reliquum, vel ſophiſtarum nugæ vel aduerſus hos controuerſia eſt, etſi hæc quoq; deliramentũ ſit, præſtaret.n. ipſos deſpicere: propter iuuenes tñ, & qui aliqñ cauillationibus circũuenti, à naturali ratiocinatione recedũt, neceſſario locũ habet. Igitur, quid propoſuerimus, manifeſte iã liquet. Nam ſine nominibus etiã his, iudicari, iudicatum eſſe, iudiciũ, & decretorium, dñas dierum interpretatus ſum: non à ratione quadam, vel dogmate abditorum, eas introducens, verũ ex ſolo diuturno vſu ſpeculationẽ cõſtituens. Porrò, quicunq; hoc omiſſo, vel quomodo iudicationem definire conueniat: vel quæ ratio ſit, cuius occaſione non æque in vniuerſis prædictis D diebus iudicia fiunt, diſquirit: ſophiſtis controuerſiæ anſam præbebit: qui huiuſmodi ſermonibus contradicentes, rem ipſam ſe ſubuertere putant: Veluti ſi quis videndi cauſis, quas philoſophi dicunt, reclamans, ſe viſum ſuſtuliſſe credat: vel ſi quis, de motu quid dicat, non habeat, vel de loco, tempore, generatione & corruptione, cum ſermonibus res quoq; ſuſtuliſſe arbitretur. Talis eſt.n. de iudicio & decretorijs diebus ſophiſtarũ dicendi facultas: qui euidens ipſum ſanè amouere non poſſunt, ſignificata vero tranſponunt, & ad diffinitiones quaſdam reclamant, poſtremo placita de natura numerorum proſcindunt. Quanquã à nobis nuper ſcripta doctrina nihil horum attigit: atque huius rei gratia ſophiſtarum os obturat, vtilitatem vſumq; breuiter edocet. Pari modo dierum poſt vigeſimum differentias compendioſe tractaſſem, niſi ratio quædam neceſſaria obſtitiſſet: quã & ipſam Empirici, qui nihil aliud recipiunt, niſi euidenter apparentia, accurate nouerunt: non tamen qui primum artem recipiunt.

De quintodecimo quid dicẽdum, cũ nullã hic de eo mentionem haberi videamus?

Solutio Rationum, quæ Morborum Initium, quaſi Inexplicabile oſtendebant. CAP. 6.

HÆc autẽ ipſa rõ, ea eſt, quæ inquirit, quod'nam tandẽ ſit morborũ principiũ. Etenim vigilat, cibos faſtidiunt, capite grauantur, ſegnes & ad motum pigri fiunt, toto corpore laſſitudinẽ ſentiunt, aliaq; id genus infinita patiuntur plurimi ægrotaturi. Atq; hæc primo adueniũt modice, verum ſemper magis augeſcunt paulatim, obambulantibus iam, & conſueta facientibus. Poſteaq;

vero nimiſquam diſplicere ſibi cœperint,ac ab affectu victi primum fuerint,tunc decumbũt. Vn E
de perſpicuum euadit,morbi principium ſtatuere conueniens,non leuioris eſſe negocij:quippe ad
amuſſim primum,inſenſibile eſſe:vbi iam decubuerit,non morbi,ſed decubitus,eſſe principium.
Etenim,ꝙ fortiores quidam ſunt maliq́ȝ patientes, item quòd detinẽtur aliquo ciuili negocio, longiusq́ȝ eunt,& procul à domo deducuntur,atqȝ ob alias huiuſmodi cauſas, poſſit quis nõ dum decumbere,ſed male affectus quidem eſſe:ſi mollis quiſpiam animo,imbecillis, timidus, & de qualibet leui cauſa ſuſpicioſus, ſtatim decumbit. Cuius igitur decubitus morbi initium putandus, nemo facile inuenerit. Atqui,ſi neqȝ primum exacte principium capere licet: neqȝ decubitum, morbi initium conſiſtere,ratio eſt:cõſtat neqȝ aliud tempus aliquod, vel ante decubitum, vel poſt eum.
Siquidem priora omnia inique capientur primo principio neglecto: quæ poſt decubitum ſunt, multo iniquius,ſi neqȝ huius tempus morbi exordium eſt. Huiuſmodi quidem ſunt addubitationes. Porrò ipſorum ſolutiones diuerſæ ſunt: Prima & maxima, Multos morbos repente inuadere, vel ſimul cum rigore, vel dolore vehementi, nullo planè ſenſibili ſymptomate eos prægreſſo.
Morbis itaqȝ alijs,in quibus obſcura principia ſunt, omiſſis, decretorios dies in manifeſtiſſimis ex
1. Epi. cō. 3.t. 25. 3ª. 124.e periamur. Etenim & ‖ cœnatis facillime pleriſqȝ,& ‖ exercitatis, ‖ lotiſq́ȝ, ſubito morbus aduenit,
1. Epid. cō. 3.t. 19. 3ª. 121.e quẽadmodum Hippocrates quoqȝ de multis ægris ſcriptum reliquit: Vt idem author de alijs ęgro F
5. Epi. in hiſtoria Hippoſthenis. tis ſcribere conſueuit,ꝙ,priusq̃ ægrotare inciperent, ſtando in erectum fatigabantur. Et quidem
hoc ipſum dicentes,antequã morbus incepiſſet,inſcij ac imprudentes veritatem confitemur: nam
morbi initium tempus illud ipſis putãdum eſt,cum manifeſto febricitare incipientes decubuerint.
Non enim idem ſunt capitis dolor, & febris: ſicut nec vigilia, & cibi faſtidium, & totius corporis grauitas,vel laſſitudinis ſenſus:verum ſingula hæc, diuerſa quædam à febre exiſtentia, febrem denunciant. Tu igitur ò ſophiſta mentem his aduerte. Febris inuadens,maximeq́ȝ acuta, neque nos neqȝ idiotam quemlibet latere poteſt. Finge autem,ſi voles,latere nos quoque:ſed mirarer,ſi diutius hora ægrotantem,licet omnino ſenſus expers ſit, latuerit. Putet itaqȝ inuaſiſſe hora decima:ſit autem verum initium, quod non decima, ſed nona hora contigerit: quid hoc ad dies decretorios?
In hoc artis medicæ opera nimis, vti vides, pereunt, quòd ægrotantium non nullos hora vna latuit.
Hippocrates ſanè medicorum omnium diligentiſſimus, vniuerſa hæc cum obſeruaſſet, quemad-
1. Epid. cō. 3.t. 26. 3ª. 124. g. Et 3. Epi. cō. 3. t. 82. 3. 150. f. Et 151. b. t. 84. modum,ꝙ complures repente nullo prius oborto ſymptomate, quidam ‖ ſtando in rectum fatigati, febricitare inceperunt, memoriæ prodidit: ita iudicationes euenientes à primo die, quo febricitauit homo, non ab illo, quo capite doluit vel huiuſmodi aliud quippiam paſſus eſt, accurate inſpexit, quoniam in huiuſmodi principijs decretoriorum dierum experientia medicis eſt. Porrò G
tu,ſi principia ratione contemplabilia vis inſpicere, forſan ἀειπαθείας id eſt perpetuæ inualetudinis,placitum attinges: at non Aſclepiadarum medicina talis eſt. Ratione ſiquidem contemplatorias illi febres neque dignoſcere,neqȝ curare dignati ſunt: ſenſiles autẽ & claras, & potiſſimum cũ acutę ſint,in quibus & decretoriorum dierum contemplationem requirimus, neqȝ idiotam quemlibet,neque medicum,latere poſſunt. Quid iam tibi vis? an in ijs,qui ſtatim decubuerunt,obſeruationem facere, vel qui ſtando in erectum defatigati ſunt? Hippocrates etenim in vtriſque faciens, eoſdem de ambobus decretorios pronunciauit: non vbi primum capite doluit, ſed cum primum febricitauit,morbi initium conſtituens. Ita etiam ſinguli alij, quibus ars curæ eſt,non ſermones falſi probabiliter contexti. Iam quidem morbi principium medicis facillime cognoſcitur. Siquis vero ſeipſum ab hac appellatione eximit,non dumq́ȝ perſuaſum habet:tum nugari nõ ſolum nos,ſed etiam Hippocratem, Dioclem, reliquosq́ȝ alios, quorum prius mentionem fecimus, exiſtimat: is Cadmeiam victoriam vincat.

De Facultate Dierum Iudicatoriorum aduerſus Sophiſtas. CAP. 7.

NOs enim ſophiſtas reprehendere nunc non inſtituimus, quoniam ſuperuacuum: verum
ijs,qui veritatem ſectantur, ſpeculationem noſtram impertimus. Ponamus iam huiuſmo- H
di quendam ægrum clarioris doctrinæ gratia,qui decima diei hora acuta febre conflictari incipiat: vnde ſophiſtis quærere iubentes principium ratione contemplatoriũ, ipſi, ſecundum diem, an aliquod aliud initium acceſſio altera in ipſo faciat ſenſibile & clarum, obſeruabimus: Dein eodem modo tertium, vt ſiue per triduum ſiue quotidie fiant acceſſiones, cognoſcamus: hoc autem magis,ſiue in paribus ſiue in imparibus diebus vehementius intendatur. Eſto febris continua,per triduũ vero acceſſiones:tertio quidẽ die, hora vndecima: quinto, noctis hora prima acceſſionem habeat: ſeptimo noctis hora tertia: ſemper enim acceſſionem duabus horis poſt venire ſtatuamus: quapropter etiam noni diei noctis hora quinta, vndecimi ſeptima, fiet acceſſio. Sunto iam huic alia ſimilia per vniuerſum morbi decurſum à principio ad vſque noctem vndecimã. Vndecimo vero die coloratiores ſimul vrinæ reddantur, & quaſi albæ nubeculæ in ijs innatent, prius non viſæ. Hîc non mediocris ſpes eſt verè medicis morbum in decimoquarto die diſcuſſum iri: euenit tamen ſubinde ſolutionem in dierum quendam ſequentium incidere. At, hoc quo pacto fiat, ſermonis de iudicijs proprium exiſtit, eaq́ȝ de cauſa in illo dicemus: nunc autem de decretorijs diebus diſſerere propoſuimus. Cuius autem gratia exemplum requirebam, propius venire apparet. Inuadat enim quotacunque hora decimætertiæ noctis acceſſio cum totius corporis concuſ-

ſione,

A fione, quam Græci ῥῖγος nominant: fieri siquidem poteſt, vt horam conſuetam præoccupet, aut non præoccupet: ambo enim eueniunt, magis tamen alterum, vt præoccupet, cum criſis futura eſt. Sit iam quoque moleſta grauisq; ſi placet, tota nox decimatertia facta, quo certius firmiusq; iudicium fore ſperemus: qm̃ impoſſibile eſt eum, qui tam grauiter laborarit in acceſſione, quæ decimatertia nocte incepit, non iudicari. Iam vero, vt nihil indefinitum ſit, fingamus noctem grauem: inuadat acceſſio hora octaua cum vehementi corporis concuſſione: nullumq; aliud ex iis, quæ in criſibus ſuperueniunt, ſymptoma adſit: pulſus fiat inordinatus, inæqualis: ſed motus plures, elati, & magni appareant: huiuſmodi æger, vbi acceſſio cum corporis concuſſione inuadens vigorem ſuũ receperit, ſudare ſtatim decretorio modo in decimoquarto videlicet die incipit: ſic enim euenit, ſi decimatertia nocte hora octaua acceſſio inuadat. Itaque iam facilius pro euacuationis ratione ſpiret moueatq; ſeſe, & pulſus edat meliores: tum facilis tolerãtia iſta comitetur: & toto die vniuerſum corpus æqualiter inſudet: dein ad veſperam in totum febri leuetur: talis æger tuto iudicatus eſt. Procedente tempore paulatim ipſum recreare cibis & reficere conuenit: nihil etiam timere, dies enim fida fuit, omnesq; decretoriæ notæ concurrerunt. Nempe, ꝙ vndecimo die in vrinis quid iudicatorium apparuit, ſignum eſt iudicii, quod εὔσημον .i. cum bonis ſignis, merito nuncu-

B patur: item nox grauis, quæ acceſſionem præcedit, & inſultus cum concuſſione, pulſuum commotio decretoria, ſudores boni: Atq; ob hoc, clarum iudicium merito nominatur: ꝙ ſine ſymptomatibus horrendis euenerit, tutum: quinetiam perfectum, quod febrem perfecte diſcuſſit: bonum ob hoc ipſum, & ꝙ ſine periculo. Quod igitur iudicio teſtimonium afferendum relinquitur: huic mihi animum adhibeas, ꝙ fidele eſt iudicium, ſecurum, & a metu de morbi recidiua remotum. Vnde hoc accepimus: nempe ꝙ alia ſingula ex vno quopiam, vel etiam duobus, vel pluribus quidem, ſed non ex vniuerſis factis, oriuntur: verum quod cum fide, omnibus, quæ commemorantur, indiget: in quibus diei quoque natura eſt, nam, ſi aliis omnibus, quæ retuli, euenientibus, criſis in decimumquintum incidiſſet, non perinde ſecura eſſet. Fides igitur exquiſita iudicii à die ſigillatur, ac obſignatur: atq; hic Decretoriorum dierum eſt vſus. At, ſi quis ſolos ipſos omne poſſe exiſtimet, is non ſolum plus ignorat, quã cognoſcit: immo ſophiſtis etiam, contradicendi occaſionem exhibet. Dicunt igitur ſtatim: Si fidem in morborum ſolutionibus decimiquarti diei natura præberet, fidũ ipſum eſſe vel ſine multis ſudoribus & ſalubribus oporteret. Quomodo autẽ ſermo nugax ſit, ego ne vel oſtendere prorſus volui, ſed ſingulos medicorũ ſcholam frequentantes tantum prius eruditos eſſe, quàm frequentarent, vt ſaltem cauillos, ac captiones adeo manifeſtas poſſint co-

C gnoſcere. Huiuſmodi ſiquidem nugacitas omne peruertit auxilium, neque venæ inciſionem non nunquam auxiliari demonſtrans: ſi nanque auxiliaretur, cur tandem non ſtatim eos, quibus vena inciſa eſt, in balneum dimittimus audacterq; nutrimus, verum in lecto continemus & tenui victus ratione fouemus? quid, ꝙ nec cataplaſma apponimus? etenim hoc repletos, lotos, & ebrios iuuat: quin nec clyſterem, neque ex omnibus aliud quodlibet: ſimilis nanq; loquacitas eſt. Sed, quoniam artem tam mirabilem ac magnam pro Aſclepiadis veteribus Lanifices & Telonæ tractant, oportet videlicet nos quoque eam oppugnatam vindicare: dicereq;, Si vna quæuis cauſa vnius rei efficiens eſſe, & vnũ quoduis ſignum vnius rei index eſſe, dicatur: ac quiſpiam oſtendat hãc ipſam cauſam & hoc ipſum ſignũ minime præſtare poſſe id, quod de ipſis enunciatum fuerat, vt quæ alterius præſentiam ſemper requirant: pulchre opinionem reprehendet: Si vero aut facere, aut indicare ſimul plura coeuntia, hoc aliquid dicatur, nugax eſt, qui ſeorſum ipſorum vnũquodq; aggreditur: non enim vnumquodq; ipſorum priuatim tanquam non ſufficiens, ſed vniuerſa ſimul, ſubuertere conuenit. Dixeris equidem ſic, puto, etſi decem aliqui pondus quodlibet attollere poſſint, ſinguli vero priuatim nullum poſſint, ad operis totius abſolutionem vnum inferri. Quid iam vis? vtrum decretorios dies fidæ morborum ſolutionis eſſe cauſas, an ſigna? in vtriſque ſiquidẽ ſophiſ-

D ma prompte deprehenditur. Vis, prius cauſas ſtatuamus: quemadmodum & venæ ſectionem, & clyſterem, & cataplaſma, aliaq; ſingula præſidia cauſas ſanitatis eſſe dicimus: verum, vt illorũ nullum adeo validum erat, vt ſine aliis reſtituat ſanitatem, ita nec decretorius dies. Rurſus igitur, ſi tibi videtur, non cauſas, ſed ſigna dicamus, qualia in vrinis, alui recrementis, ſputo, atq; huiuſmodi aliis vniuerſis cernũtur: ſed nec illorum vllum ſolum poterat vel ſalutem vel mortem indicare. Atqui, ſi neq; vt cauſas, neq; vt ſigna, decretorios dies cenſeã ſemper ſolos aut facere aut indicare idẽ, verũ cum plurium congreſſu, nullam adhuc rationem ſophiſma ipſorum habebit. Non.n. hæc decretoriorum dierum recta exploratio, ꝙ etiam ſine aliis ſignis decretoriis fidi ſint: verum alia quædã, quæ ſane re vera, eſt. Nam, ſi aliis vniuerſis indiciis eodem modo habentibus, decretorius dies ſolum deſtituatur, multum à iudicii fide tolletur: ꝙ ſi vero aliis decernendi ſignis non admodum completis, decretorium ipſis diem appoſueris, ſolutionis ſecuræ ſpes quædam affulget. Iam vero, ſi hoc etiam ſolum decretoriis diebus adſit, nempe cum ipſis frequẽter vel plurima & maxima decretoria ſigna vel etiam vniuerſa concurrere, æquum videlicet eſſet huius tantum occaſione propriam quandam decretoriorũ dierum naturam eſſe putare. Cum igitur ad hoc à ſe ipſis quoq; aliquid adferunt in medium, non multo ſane magis ipſos ab illis, qui nihil inferunt, neq; multis iudicandi ſignis concurrunt, ſeparabimus, ceu propriam illi, hi vero propriam, naturam habeant? mihi qui-

quidem etiam admodum videtur. Itaque rursus à sophistis, qui artis optima conspurcant, receden- E
tes, memores præscriptæ paulo ante hypotheseos, claritatis doctrinæ gratia, ægrum illum, quem
continue febricitantem, per triduum accessionem experiri, ad diem vndecimum deducentes ser-
mone, decretorium in vrinis posuimus signum habuisse, deinde quartodecimo iudicatum esse:
Nunc haud ita sic, sed iniudicatum adhuc, in decimamquintam noctẽ accessionem, quæ in ea acci-
dit, deducentes, similiter cum totius corporis concussione inuadentem, pari modo sudore iudica-
ri fingamus in die sextodecimo, vt euidenter cognoscamus, quantam virtutem dies decretorius ob-
tineat. Primum etenim neque probe sudauerit hic ægrotus, neq; perfecte in illo die febris eum di-
miserit: q, si aliquid vtiq; præter opinionem euenerit, sine fide omnino crisis est: item, si æger quid
peccet, morbus denuo reuertetur.

De Regulis, quibus comprehenditur Dies Iudicatorius, quando Iudicium ad Multos dies videtur pertinere. CAP. 8.

ITerum ergo protrahẽtes eundem ægrotum, quarto die signum decretoriũ habuisse ponamus,
quemadmodum paulo supra vndecimo statuimus: huic crisis septimo expectanda est. Con-
templatorius enim in secunda septimana, vndecimus: in prima, quartus: & indicare natus est, si-
cut vndecimus quartumdecimum, ita quartus septimũ, qualis'nam erit. Fiat autem accessio in se- F
ptima nocte hora tertia, sicut prius statutum est: item concussio, pulsuum mutationes eueniant: no-
cte iam finiente sudare incipiat: postea toto deinceps die octauo pulchre sudet: postremo febri leue
tur ad vesperam. Hîc rursus animum mihi aduertas: cuius enim gratia ægrum produxerim, nõ par
uum est. Siquidem in prima hypothesi decimatertia nocte accessionem expertus more decretorio,
deinde quartodecimo febri liberatus, nõ decimotertio sed decimoquarto, iudicatus esse dicebatur:
nunc autem, sudores licet ex morbi solutione in octauum diem totum exciderint, tamen septimo
die hic iudicatus dici queat. Adhibẽdus enim animus est neq; simpliciter accessionum principijs,
etiamsi cum decretorijs notis inuadant: neque cum primum sudare, vel alio quouis pacto incepe-
rint iudicari: etenim hoc solum fidem non habet: immo nec cum primum febris decessit: quin nec
duo coeuntia reliquo maiorem potentiam necessario habent, etenim tria conuenientia omnẽ quæ-
stionem tollere conspicuum est. Dico autem, si in vno aliquo die accessio cum signis decretorijs
inuadat, & iudicium incipiat, & perfecta solutio sequatur: si quidem partitionem fecerimus, distin-
guetur primum & maxime diebus, quos indices & contemplatorios appellant. Si nanque vel
quarto, vel vndecimo indice facto crisis quolibet modo attigerit, vel septimum, vel decimumquar-
tum, illorum ipsam crisim esse arbitrari oportet. Porrò, si perfecte iudicium extra illos dies cadat, vt G
neque in illis incipiat, neque compleatur, constat non adhuc esse dicẽdum, morbum in septimo aut
decimoquarto iudicatum, verum in alio quopiam die, qui totam crisim in se comprehendat. Et, si
tamen nullo indice prius habito crisis subito contingat, duos attingens dies, ad notas has respiciens
distingues, vtrius'nam sit, nempe ad accessionum analogiam, ad dierum naturam, ad decernendi
temporum numerum, ad ipsum iudicij tempus. Ad accessionum analogiam sic: imparibus die-
bus si æger magis laborarit, proprium magis diei imparis iudicium: quemadmodum, si paribus, il-
lius proprium: nam in accessionibus plurimum iudicia contingunt. Cæterum ad dierum natu-
ram hoc pacto, si ambigas, vtrum noni diei vel decimi sit iudicium: si enim salubre, ac bonum, per-
fectum, sine periculo, noni magis est: si imperfectum, malum, & periculosum, decimi. Ad numerũ
decernendi temporum: quoniam hæc tria erant, decretoriæ accessionis initium, decretoriæ motio-
nis principium, finis ipse iudicij: qui dies tempora duo accipit in sese, magis iudicium sibi vendi-
cat. Sic &, ipsum tempus iudicij vtra die fuerit longius: illi magis iudicium attribuendum est. Si
igitur quatuor quidem hæ notæ vno die introducantûr, huic tu quoque iudicium attribues: &, si
vna ex his relinquatur, sic quoque adhuc adscribes, sed iam & alterum ipsius crisis participem fieri
putabis: si vero æquales notæ fuerint, iudicium quoque vtriusque diei cõmune esse censebis. Inte- H
rim vero nõ duos modo, sed tres etiã dies, iudicium attingit. Iterũ igitur hîc mediã, quantum ad tẽ-
poris longitudinẽ attinet, præpones: non tamen vniuersum ei concedes, sed Primum quidẽ, si absq;
indice & contemplatorio die crisis fuerit, considerandum est, quoniam diximus maximam hoc po
tentiam habere: Secundo regulis quoque alijs, quas modo enarrare delij, vtendum est, nempe ac-
cessionum collatione, dierum natura, decernendi temporum numero, & ipso iudicij tempore.

De Prima ac Secunda Die: & de nomine Crisis vel Iudicij. CAP. 9.

QVoniam vero de his abunde satis diffinitum est, reuersi denuo, vti prius vsque ad diẽ vigesi-
mum, ita iam post illum decretorios enumerabimus: tantũmodo prius relatis iã adijcientes,
quantum ad præsentem disputationem conducit, item ne vlla iam commemoratis quæstio
desit. Quid autẽ hoc est? De primo die in morbis, & secundo, non diximus in superiore sermone,
etsi Diocli hi quoque decernere de morbis visi sunt. Quomodo igitur de hoc intelligendum sit,
distinctione docebimus. Nam, si præceps ac subita in ægrotantis corpore perturbatio, morbi solu-
tionem præcedens, crisis siue iudicium nominatur, neq; primũ diem, neque secundum decretorios
esse censebimus, quia illa velut fluctuatio, quę solutionem præcedit, nequaquã in his est conspicua:

si

A si vero solutionem simpliciter, iudicium voces, hi quoque erunt decretorij. Certe omnes febres diariæ solutionem partim in primo statim die, partim in secundo, nanciscuntur. De significatu igitur quæstio hic magis est, quàm de re ipsa: ipsam enim rem, liberari videlicet plerosque febribus in primis statim diebus, nemo ignorat. Ad hoc genus quæstionis pertinet illud quoque, an, cum perturbatio facta in morbi solutionem finierit, crisim esse factã dicendum: an, cum insignis quæpiam mutatio acciderit. Quinetiam, ipsum solutionis nomen vtrum, cum ad sanitatem æger reciderit, duntaxat inferendum sit: an etiam, vbi mors secuta, adhuc morbum sic quoque solutũ fuisse dicendum sit: magnam inquisitionem obtinet. Cum vero huiusmodi disquirendi otium suppetet, rursus exponemus. Nunc autem in hoc priore cõmentario solam ipsam vtilitatem cõmonstrare proposuimus, quã & sine demonstrationibus logicis ex hypothesi colligere possum. Fingamus enim perturbationem ante exactam solutionem, crisim simpliciter appellari: aliarum nulla crisis absolute, verum quæ ad perniciem tendit, mala crisis totum hoc nominetur: quæ insigne quidem momentum attulit, morbum vero non soluit perfecte, deficiens appelletur: alia, quæ insigniter ad peiora declinat, imperfecta simul & mala. Sic quidem, cum singulas res priuatim absolute clareq; indicare voluerimus. Interdum vero interpretationibus defectiuis appellatis vtentes, iudicia nominamus vniuersas quatuor differentias, citra appositionem mali, vel imperfecti. Atque hanc de-

B ficientem interpretationem apud omnes homines satis in vsu esse, alibi declaratum est copiosius: sed nunc quoque dicemus, quantum ad præsens institutum est. Chœnicem sanè, & cubitum, & pedem, aut aliam quandam mensuram, neq; cum maior, quàm par sit, existat, neque cum minor iusto, eodem appellasse vocabulo conuenit, quoniam quantitatem aliquam certam vnumquodq; tale nomen indicat: attamen est, cum chœnicem minorem maioremq;, ac conuenit, nuncupamus: similiter cubitum, pedem, & alias quasque mensuras. At, cum exacte interpretamur, non cubitũ simpliciter, sed magnum cubitum aut paruum, nominamus: absolute vero, solum iustum. Aliquando nonnulla secundum vehementem excessum, generis totius appellationem sortiuntur: quemadmodum etiam apud poetam scribi dicimus, alium præter Homerum, neminem intelligentes, infiniti licet alij poetæ sint. Huius farinæ est, quod dicitur apud Comicum: Et rarum est, vt, qui homo, sit, homo. Nam agrestem, belluinum, amentem, rusticum, non secundum hominis naturã esse putantes, ad integros in ea natura, & consummatos nomen transferimus. Siue igitur sic per excessum quendam iudicij nomen dicimus, siue iuxta priorem rationem, alterius temporis est disputatio. Quod autem ad medicinæ opera momenti afferat, iam colligere est ex præscriptorum nominum

C hypothesi. Quod.n. omnes iudiciorum notas habet, iudiciũ absoluto sermone vocatur: alia, cum appositione nominis appellabuntur. Iam, si non subitæ mutationis perturbationem, verũ solam ipsam mutationem voluerit quispiam iudicationem nominare, bona quidẽ simulq; perfecta solutio, simplici sermone crisis vocabitur: reliquæ cum appositione omnes.

De Iudicatorijs Diebus, qui post Vigesimum enumerantur. CAP. 10.

PRoinde qui post vigesimum diem decretorij: hoc enim vnã mihi propositum est percensere. Archigenes sanè Dioclesq; vigesimumprimum ante omnes potissimum primo loco dignantur: etenim Archigenes ipsum vigesimo præponit: Mihi tamen aliter visum est, sicut ‖ & Hippocrati: ostendetur autẽ id in sequentibus. Simili modo etiã de vigesimoseptimo habet: si quidem ego hunc etiam vigesimooctauo antepono, illi postponunt. Habet autẽ trigesimusquartus potentiam mentione dignam, atque hoc magis quadragesimus. His minus decernunt vigesimusquartus, & trigesimusprimus: & multo his adhuc minus trigesimusseptimus, ita, vt in dierum decernentium, & eorum, qui non decernunt, medio collocatus esse videatur, & magis ex non

in Prog. cõ.3. t.3.4ª. 207. b

D decernentibus esse. Porrò alia tota dierum multitudo inter vigesimum, & quadragesimum, decernendi omnino expers est: audi ipsos, iam tibi referuntur: Vigesimussecundus, vigesimustertius, vigesimusquintus, vigesimussextus, vegesimusnonus, trigesimus, trigesimussecundus, trigesimustertius, trigesimusquintus, trigesimussextus, trigesimusoctauus, trigesimusnonus: vniuersi duodecim sunt. Et vsque ad quartumdecimum quidem magnæ sunt perturbationes in morbis. Proximo loco succedunt, quæ vsque ad vigesimum habentur. Quæ post hunc ad quadragesimũ succedunt, paulatim vehementiam efficaciamq; remittunt. Adeo vt, qui post quadragesimum sunt omnes, prorsus langueant, concoctione potius & abscessibus, quàm excretionibus, morbos finientes. Accidunt in his quoque per excretiones interdum iudicia, sed raro, nec magnam habent vehementiam: & frequenter pluribus diebus iudicia complentur, maxime cum in abscessum finiunt. Atque alios quidem, qui post quadragesimum habentur, Hippocrates planè contemnere videtur: sexagesimi tamen, & octogesimi, & centesimiuigesimi rationem habet. Ab his alios quidem septem mensibus, alios septem annis, finiri ait: alios vero, vt verisimile est, in binis annorum hebdomadis & ternis. Non desunt, qui etiam quadragesimisecundi, & quadragesimiquinti, insuper quadragesimioctaui, & quorundam aliorum dierum, meminerunt: de quibus vniuersis sermo nobis futurus est.

Quæ

Quæ Errata, Crisis Diem protrahere aut accelerare soleant: ac de Vsu & ratione Diei Iudicatorij prænoscendi. E

CAP. II.

ITaque plurimis medicis impossibile videtur præsagiri diem, quo de morbo decernetur: re vera tamen impossibile non est, si quis accurate Hippocratis speculatione lecta, artē tractare studeat. At vel, si prius, quàm edidicerit, apud ægrotos versetur, nihil amplius aget, quàm operam frustra ludet: vel, si ipsam diligenter didicerit, operari vero neglexerit, longè quidē altero, qui non antea didicit, melior, abest tamen permultum is quoque à perfectione. Quapropter, qui præscius esse cogitat diei de morbo iudicaturi, huic in primis ex amussi cognoscenda sunt, quæ Hippocrates in opere prognostico tradidit: deinde quæ de constitutionibus in alijs libris memoriæ prodidit: postea de ætatibus, naturis, anni temporibus, & locis, quorum non nulla etiam in prognostico perdocuit: vbi iam hæc edidicerit, pulsuum cognitionem adiungens, facili negocio iudicij diem prænoscet: Vbi, siquidē morbus acutus nullum periculosum signum referat, & quarto die euidens quædam concoctionis nota comparuerit, septimo crisis futura est. Atque hæc breuibus iam explicata sunt, longe verissima. Porrò, si quis lethalia signa, periculosa, & salutaria ignoret, nihil ex hoc sermone promouebit quanquā, si hæc quoque cognoscat, coctionis autem notas ignoret, etiā nihil hinc frugis relaturus est. Huius rei gratia Hippocratis præsagiorum opus relegendum præcepi. Nā periculosis symptomatis præsentibus vnà cum {aliqua} concoctionis nota quarto die apparente, iudicium, si paribus diebus accessio fiat, sexto expectandum est: quòd si hunc excesserit, octauo: si in imparibus, septimo: Bonis signis apparentibus, septimo die morbus discutietur: etenim Lethalia signa cū notis concoctionis nunquam euenerint. Hæc autem non minus, quàm periculosa & salutaria, inspicienda sunt: quia, si quarto apparuerint, septimo aderit mors. Dictū autē est hoc nominari crisim malam. Animū hic aduertas, necesse est, lethalium signorū tum magnitudini, tum copiæ. Si nanque multa magnaq; die quarto euenerint, accessionibus distinguendum erit de morte futura: ad hæc cognoscendum hominem sexto die moriturū esse, modo accessio diebus paribus facta sit: si imparibus, septimo. Interdum sextus hominem iugulat, etiam si accessio contigerit in imparibus, propter morbi celeritatem, & magnitudinem, & symptomatum in quarto die euenientium copiam. Quamobrem accidentium magnitudo, quæ ex potentia sumitur, exactè dignoscenda est. Verū, quomodo hæc ab illa, quæ ab imaginatione æstimatur, distinguenda veniat, in libris de crisi narratur. Omnia in omnibus confundere, & conturbare non oportet, sed, quantū ad dies tantum decretorios propriè pertinet, huc transferendum est. Cum enim accurate admodum acutos morbos obseruassemus, quartum diem septimi esse indicem ex sua natura deprehendimus. Ex sua natura, inquam, hoc est, si nullum ~~raru~~ & magnū incidat vel extrinsecus, vel ex ipsa morbi conditione, vel etiam ægrotantis habitu, quartus omnino septimum indicat. Cæterū, si quid extrinsecus præter opinionem accidat, quo de postea mentionem facturi sumus: vel morbus vehementer, vel obscure, ad iudicium propellatur: & ægrotantis vires, aut validæ, aut imbecilles extiterint: attendendū est distinguendūq;, æger periturus ne sit ante diem septimum, an post hunc de ipso decernetur. Siquidē, vbi malum aliquod extrinsecus præter spem euenerit: & morbus non simpliciter acutus, verū peracutus sit: ad hæc vires ægri imbecillæ: signum malum, quod in quarto die apparuit, septimum diem non expectat, verū sexto æger huiusmodi morietur, præsertim si paribus diebus accessiones acceperit. Quòd si nihil extrinsecus erratum sit, & morbi motus haud ita præceps ac velox, & æger validus, si quidē manifestū in quarto die malū indicium fuit, septimo interitus comitabitur: si vero obscurū, excedet hunc quoque. Iam vero, si accessiones paribus diebus contigerint, octauo: si imparibus, nono æger decedet. Quæ porrò manifesta, quæ obscura indicia vocitem, in libris de crisi exactius monstratum est: quinetiam in hoc, sermone procedente indicaturi sumus: prius autē ad reliquas distinctiones reuertor. Appareat.n. euidenter bonū aliquod in quarto die signū: & nullius periculi circa ægrotum sit suspicio: fieri non potest, quo minus septimo die fiat iudicium, si nihil extrinsecus peccatum fuerit. Quæ nam igitur sunt, quæ cōmittuntur peccata? quædam sanè ab ipso ægroto videlicet: quædam à medicis his admirandis, putantibus, si quis introgressus ad ægrum, deinde succingens se, vel cataplasma imposuerit, vel perfuderit, adusserit, vel clysterem indiderit, vel venam inciderit, vel cucurbitulas adiunxerit, vel confricuerit, vel nutriuerit, aut huiusmodi aliud factitauerit, nihil ab ipso gestum esse artificiosum: hi enim, quoties ad ægrum accedunt, toties peccant. Non igitur iudiciū in septimo die, ad quem paratum erat, fieri potest, tot interea erroribus admissis: quandoquidem naturæ motus statutis periodis pro sui ratione contingit: interim ab exterioribus peccatis circuitus seruare prohibetur. Sic itaque Hippocrates vndequaque admirabilis inquit: ‖ Natura omnino sufficit. Peccatur in hanc extrinsecus cataplasmate, inunctione, & totius, & partis inspersione. Sic etiam medicum ‖ naturæ ministrum appellat, re vera medicū, non pharmacopolam quendā ex triuio: tantum enim hic à iusta naturæ ministri appellatione abest, vt etiam maxime contrarium nomen ipsi magis conueniat, inimico videlicet & naturæ ipsius, & ægrotantium hosti iure appellato. Quapropter nos merito, cum quispiam de ægro aliquo euentum

F G H

In lib. de Alimento.
1. Epid. cō. 2. t. 51. 3a. 112. f

iubet

A iubet prædicere, cum distinctione id facimus, dicentes: huic morbus soluetur isto die, primũ si victus ratione à nobis, non alio quodã medico, regatur: deinde si nihil ipse peccet, & faciat, quæ iniunguntur, omnia: postremo si nullus magnus extrinsecus error admissus fuerit. Quæ iam exteriora peccata sint (quoniam hoc quoque diffinire pollicitus sum) opportunum erit dicere: Vt, si æger incendio domus accidente, aut latronibus inuadentibus, aut fluuio inundante, subito cogatur fugere, quanta ei noxa aduenerit, quorsum attinet referre? Simili modo, si tegmen aliquod delapsum, vel pariete sentiens extimescat simul & fugã repente moliatur: item, si per tegulã quippiam defluat, vel pluuia copiosior oborta capiti ægrotantis incidat, vel alius etiã quomodocunq; ipsum irrigauerit, vt locũ mutare, vigil esse, & timere cogatur: & hoc non mediocrẽ ipsi offensam inducit. Eodẽ pacto vicinorum tumultus, vel alia quædam talis vigiliæ causa eueniens, aut nuncium aliquod triste, pro noxæ ipsius magnitudine etiã prædictionis perfectionem corrumpit: Vigiliæ siquidem propter ipsum morbum intra prædictionem, & crisim ægris aduenientes, nihil præsagia offendunt: Quæ vero extrinsecus inopinata veniunt, horum nihil medicus præcognoscit: vnde nec futuram inde offensam conijcere potest, nec prædictioni secundum morbi rationẽ factæ adijcere. Hæc itaque ipsa Hippocrates statim in aphorismorũ principio præcipit inquiens, B ‖ Oportet non solum ipsum, quæ res postulat, facere, verum etiam ægrum, assidentes, & exteriora. Si nanque, ait, disquirere quippiam & indagare ex nostris cogitas, ipse primum opportuna facito vniuersa. Deinde æger in omnibus præcipienti obtemperet, nihilq; ex intẽperantia peccet. Postea ij, qui adsunt ei, nihil erroris cõmittant, vt vel iram ob delicta concitent: vel tristitiam ex intempestiuis nuncijs afferant, vel offensam quòd imperfectius in re administranda se gerant: sed apparatus omnis ante iudicij tempus prompte statuatur: obsonia pulchre parentur: ministerium inculpate exhibeatur. Insuper quartum genus eorum, de quibus rationem habendam iussit, apposuit: nominat ipsum vno complexus nomine, Exteriora, multiforme licet existat: atque hoc culpa vacet: etenim pluuiæ, tonitrua, fulgura, vicinorum tumultus, canum latratus, insultus latronũ, domus ruina, defluens aqua, fluuius irruens, incendia, ictus, atque eius generis vniuersa exterioribus attribuuntur. Hæc igitur quatuor genera, quorũ partes etiam sunt diuersæ, dum naturæ motus impediunt, subinde circuituum ordinem corrumpunt: quoniam, vbi quartus dies euidens iudicij signum attulerit: si neque medicus quid peccauerit, neque æger, neque ministrorũ quisquam, immo si neque extrinsecus error admissus sit: septimo die necessario crisis futura est. Ex quo innotescit non aliũ quendã esse, qui exacte præsagibit, alium qui rectam victus rationem C instituet, sed in eundẽ vtraque conuenire necessarium, nisi alterum ab altero corrumpendum sit. Quòd sane peccatũ in victus modo, quodlibet (sic autem nunc nomino vniuersam morbi curam) iudicium impediat, abunde ostendimus: quòd autem nec victus ratio proba sine status morbi, & crisis præsagio institui possit, in medendi methodo declaratur. Si igitur hæc mutua opera perpetuo indigent, non alius quispiam medicus recte curauerit, alius exacte præsagiet: verũ, quicunque optimus fuerit, is præsagiet vnã & curabit. Sed de huiusmodi in alijs cõmentarijs plenius tractamus. Nunc, quod ab initio statueramus, ad id reuertemur. Quartus dies, cũ clarũ aliquod indicium bonum afferat, septimo die iudicium fore innuit, nullo (vt diximus) errore interea commisso. At, si quis contingat, magnitudo eius inspicienda est. Si etenim exiguus extiterit, erit etiã hic iudiciũ septimanũ, verũ aliquid de iudiciorum bonitatibus ipsi deerit: dictũ est autẽ in prioribus, quòd perfecte, salubriter, sine periculo, & similia, bonis adsunt iudicijs: Si maius sit erratum, in septimo die crisim fieri adhuc non permiserit. Animus itaque diligenter adhibendus est hic omnibus, & offensæ magnitudo signis colligenda: nã interpretari ipsam non solũ difficile, sed prorsus etiã impossibile: artificiosum vero discipulũ reddere, vt hæc quoque ex amussi perdiscat, possibile: sed huius temporis non est, magis ad speculationem de crisi pertinet. Quare rursus ad D sermonis reliquum redeamus, primam hypothesim in memoriam reuocantes. Quippe positum erat decernendi signum manifestum & validum, in quarto die morbi, & acuti & natura salubris euenisse: Deinde nullo quidẽ errore cõmisso bonam omnino crisim ad septimum diem futurã indicari: Si porrò leuis planè contigerit, ita quoque in septimo euenturam, non tamen exacte bonam: Si vero fuerit magnus, vt à septimo in sequentium aliquem crisis recidat, attendendum esse noxæ magnitudini iubemus: nam exacte huius regula deprehendet clare, an in nonum diem, siue vndecimũ, crisis delabetur. Itaque morbi, qui prorsus sine periculo sunt, ob delicta diuturni esse solent. Qui incolumitatem pollicentur, non tamen sine periculosis symptomatis, ob errata lethales fiunt. Quinetiam illi, qui omni periculo vocant, multis magnisq; deinceps erroribus cõmissis, in lethalium naturam incidunt. Nec mirum esse puto. Cum enim in sanis delicta grandia morborum lethalium causæ fiant, quid in ægrotis expectandum est? Proinde iam clarũ est indicum, & decretoriorum dierum sermonem, quem Hippocrates nos docuit, non examinari ab alio quodam in apparentium consensu posse, quàm qui ex æquo par illi victus instituendi artifex est: hic enim solus errorum vim disquirit, pernoscitq;: tum solus offensæ magnitudinem, & diei iudicaturi delapsum intelligere potest. Quemadmodum vero in morbis periculo vacantibus iudicia tantum remorantur, quantam ex peccatis interim noxam ægri acceperint, ita in lethalibus

præue-

1.Aph.1. Ext. ord.2. b

præueniunt. Si enim, cum dies quartus in lethali morbo signum lethale indicarit, in septimū diē mala prædicetur crisis: peccatum vero non ita exiguum interea temporis contigerit: septimū diē crisis non expectabit, sed interim morbus iudicio malo videlicet finietur. Sed, an quinto vel sexto, tum ex ipsius morbi celeritate, tum ex offensæ magnitudine, tum ex accessionum figura diffinietur. Quippe, quando in imparibus ipsæ fiunt, morbus peracutus est, & peccata non admodū exigua in ipso quarto videlicet, miraculum non est in quinto hominem interire. Quando in paribus accessiones eueniunt, nec morbus peracutus sit, nec erratorum magna offensa, sextū expectat. Huiusmodi autē omnia indicum, & decretoriorū dierum speculationem confundunt: cum pauci medici rectè victum præscribant: pauci ægri obtemperēt: pauci suū ministerij munus legitime obeāt: pauciores adhuc, quibus nihil externi aduersatum sit. Quapropter medicum tum accurate curandi, tum præsagiendi, peritum esse conuenit: accurate vero etiam læsionis magnitudinem discernere, vt, & si aliquando iudicij diem prædicat, sed interea temporis offendi ægrum contingat, mutare ipse prædictionem exactè possit. Hinc perspicuum euadit, ꝙ quicunque animo pusillus humilisq; fuerit, non solum non singula, quæ resensuimus, in ægris cognoscere studet, sed ne speculatio nem quidem ipsam ediscere sustinet. E

Quòd magna ex parte Horam ipsam Salutis, & Mortis medicum Prædicere contingat: ac de Diligentia in Prædictione adhibenda. CAP. 12. F

AT generosus aliquis veriq; amator, tum qui labores in optimis quibusq; rebus non refugiat, neque theorematum difficultatem, neque temporis prolixitatem, neque exercitij laborē veritus, ad cōmemoratorum perfectionem veniet: vt non solū diem firmiter aliquando possit prædicere, sed etiam horam ipsam, in qua ægrum quempiam liberari, vel mori necessariū est. Postea quam enim diem aliquando, verbi gratia, mortis cognoueris, considerandum est inde, in quo potissimum accessionis tempore æger maximè grauetur. Si etenim statim inuadente ea refrigeretur vehementius, vt vix ad calorem reduci possit: calor diutissimè absit: pulsus exiguus, aut nullus, aut malus appareat: motus pigritia, vel etiam somnus veternosus, aut aliud quippiā: hoc maxime tempus considerandum est. Quòd si hoc quidem moderatum fuerit, in statu autem vel delirantē, †vel cum impetu exilientē, vel dissolutū } videas, aut febris magnitudinē non tolerantem, sed vehementer inardescentem, vertigine laborantem, capite dolentē, cordis id est stomachi morsu laborantē, vel id genus alijs, hoc maxime tempus esse suspicari conuenit. Porrò, si principio accessionis vigoreq; mediocriter euenientibus, declinatio quædā, animi deliquia, sudores inæquales, frigidos, vel circa caput solum, vel ceruicē, vel pectus inferat: pulsus obscuros exiguosq; efficiat, & his similia: hoc præcipue tēpus obseruandū est, sciendūq; manifesto in pessimo accessionis tēpore hominē moriturum. Atqui, si hoc diffinitū cognitumq; aperte sit, nullum adhuc est negociū mortis horam dicere: quippe cum secundus dies, exempli gratia, & quartus vehementiorē accessionem adferat, quàm primus, tertius, & quintus: ad sextum diē mors præmonstrabitur: appareat vero pars accessionis grauissima in ipsius insultu, eaq; sexta hora, in hac moriturum hominē non est operosum dicere. At hoc non dico, vt quis putet nunquā tali speculatione fretū falli posse: verū maiore ex parte veritatē assequi, non probabili sermone, sed re ipsa, ostendimus. Illud autem noui certò quosdā, qui optimis inuident, facere: volunt enim futurū nos semper prædicere, licet nullū interim signum firmū habeamus, quanquam aruspicibus auguribusq; denuo augurari immolareq; concedant. Deinde simul quidē obstrepunt nobis, tanquam maiorē, quàm hominibus conueniat, speculationē appetentibus: simul vero in operibus tam acerbe prædictiones inquirunt, vt nulli vates ita inquirant. Atqui non illos respicere, sed veritatē ipsam, & signorum facultates diligenti exercitio pernoscere, oportet: &, vbi hæ tuto definiri possunt, prædicere conator: si autem quid obscurū fuerit, sequentem diem expectare oportet. Porrò, si nihil in ipso firmiter præsagire possimus, satius est tacere, quàm temere pronunciantem falli. Ego sanè ex tali securitate motus haud noui me in prædictione longo tempore errasse, etsi in primo statim febris initio subinde de tota ipsius natura pronunciauerim, vel tertianam esse hanc inuadentē febrem inquiens, vel quartanā, vel quotidianam, vel harum quidem nullam, continuam vero, & acutam aliquam, quartum diē non excedentem. Verum in omni principio futurum cognoscere non licet, †nisi quis ex amussi morbi speciem perspectam referat: } & hoc ad opus de crisi pertinet. G H

† *Vel catapho ra tētatū, vel inquietatum.*

† *nisi si quod principium ex amussi morbi speciē perspicue ostendat.*

De Via ac ratione Iudicatorium Diem in Acutis, ac Longis morbis prædicendi. CAP. 13.

ITerum igitur ad institutum reuersi, dicamus: Si quis primo die acuta febre infestetur, nullum autem periculosum signum ipsi adfuerit, sed in vrinis aliqua concoctionis nota inuenta fuerit, nō extra quartum diem morbus soluetur. Quinetiam, si multa lethalia primo die statim deprehendantur, morietur plane non extra quartum diem. At, si acute febricitet, nullum vero lethale adsit, immo nec aliqua concoctionis nota, fieri non potest, vt hic quartanus decedat. Distinguendum hic rursus est, vtrum, sicut nulla concoctionis nota adest ei, eodem modo neque temporis longi vlla:

A vlla: an, præter ꝙ concoctionis indicia desunt, etiam temporis signa adsunt. Si nanque, vt concoctionis, ita temporis omnino signa absint, in secundo quaternione morbus statum accipiet. Quòd si longi temporis indicium adfuerit, excedet omnino secundum quaternionem, hoc est diem septimum. Cæterum, quantum extendetur, hoc non licet statim ab initio cognoscere: sed in sequentibus diebus distinguetur. Tantum autem ex hac prænotione ad probam victus rationẽ præcipiendam acquires, ꝙ cognosces scilicet tantum alimenti modo conuenire, quantum statu post futuro. ‖ Cum.n. morbus peracutus est, statim etiam extremos labores habet: in quo extreme tenuissima victus ratione vtendum est: cum autem secus est, paulo pleniorem victum tantum admittere conuenit, quanto morbus extremis mitior clementiorq; sit. Extrema, statum morbi appellat: siquidẽ peracutum quoque morbũ extremos labores statim habere dicit, hoc est accessiones & symptomata: id autem aliud nihil est, q̃ morbum vigere. Talis sane morbus, qui statim à principio secundum quaternionem excessurum se indicat, secũdo & tertio die accuratius à te intelligetur, in quantam temporis prolixitatem extendetur: In quarto vel proxime conieceris futurum statum, & crisim: nam, si cruditatis signa & temporis, nihil mentione dignum referunt, etiam tertio quaternione longius ægritudo extendetur. Enimuero, si claram aliquam mutationem faciat, nõ tamen iam signum aliquod cõcoctionis in primo quaternione appareat, in tertio quaternione crisis expectanda est. At, si crudus adhuc videatur in septimo die, non tamen insigne quoddam & magnum temporis indicium habens, sperandum in quartum quaternionem, hoc est in decimumquartum diem crisim eius extensum iri: diffiniendum vero est exacte in vndecimo: vt enim quartus septimi, sic vndecimus decimiquarti index est: Vbi enim clarum aliquod & fidum adamussim signum concoctionis iam eo die antea innotuerit, in decimoquarto iudicium fore ait: obscurum si eueniat, alijs iam attendendum est. Si nanque morbus celerem motum obtineat, & aliorum nullum obstet, forsam etiam decimusquartus decernet: sin minus, in decimoseptimo crisis erit: at, si nihil in vndecimo prorsus ante fuerit indicatum, in decimoquarto iudicium esse nequit. Considerandum autem hic totius morbi motus, aliaq; symptomata omnia & indicia, vtrum decimoseptimo, vel etiã decimooctauo crisis speranda sit, an longius progressura: interdum enim in his quoque iudicatur plerunque vigesimo, interim vigesimoprimo: Index autem amborum est decimusseptimus, & magis vigesimi: decimusoctauus autem solius vigesimi primi. Porrò, si morbus quispiam mox ab initio non adeo celeriter moueatur, sed velut comburens inuadat: & alia signa longioris temporis adsint: huius statum præsagire in principijs nemini licet: verum, ꝙ non intra decimumquartum diem crisim accipiet, liquido constat: quousque vero extendetur, non constat, sed distinguere oportet prius: periculosus'ne sit, an non. Si periculosus est, & præterea vires ægri imbecillæ, mors ante, quàm in longum extendatur tempus, præuertet: si periculo vacat, procul omnino crisis est: non enim fieri potest, vt celeriter iudicetur morbus, qui præmonstrarit notam longi temporis. Quantum igitur tempus adamussim ei accedet, non modo non primo die, aut secundo, aut tertio, sed ne quarto quidem inuenire absolute sperandum: verum in decretoriorũ dierum sequentibus periodis perspicuum fiet. In secundo quidem quaternione latior est coniectura, in tertio accuratior. Quòd si enim ad septimum vsque diem cruditatis & temporis indicia vehementiora compareant, ante vigesimum diẽ crisis esse non potest: si moderatiora eueniunt, aut permanent æqualia, potest. Itaq; si ante vigesimum diem decerni non posse, manifesto noueris, idq; temporis notis vehementibus, inspice tertium quaternionem: &, si adhuc temporis cruditatisq; signa in hoc intendantur, procul à vigesimo die crisim productum iri spem habeto: Æqualibus signis manentibus, hîc quoq; post vigesimum venturam dicere licet: diem vero ipsum cognoscere iam non est: tertius autem & quartus quaternio eum indicabit. Si nanq; semper magisq; cruditatis signa exoluantur, primo post tertiam septimanam quaternario crisim morbi sperato: si nulla insignis mutatio fiat, in quartã hebdomadem progrodietur. Qui autem morbi ad decimumquartum crudi omnino sunt, & tardius quodammodo mouentur, non citius quadragesimo iudicantur. Post quadragesimum vero iudicia dissolui: & lentis concoctionibus magis, q̃ subitis mutationibus, morbos solui, & nobis quidem prius dictum est: & alijs omnibus, qui artis opera in obseruatione habent, sic videtur, vt etiã Archigeni. Accidunt quidem aliquando in his quoque præcipites mutationes, quemadmodum in ægris ab Hippocrate descriptis inuenias: præsagiendi autem ipsarũ methodus hæc est: In summa.n. ‖ signorum vires cognoscere oportet, sicut Hippocrates ẽt præcepit, si quis præsagiendi peritus exacte futurus est. Pleriq; medici, qui hmõi speculationẽ audent attingere, ad signorum numerum, non potestates, respiciunt. Sed hęc & in opere de crisi tractãtur. Tempus autem fuerit discordiæ sermonem aggredi, & experiẽtia ac ratione eum explorare: has siquidem alibi etiam ostendimus omnium, quæ in medicina disquiruntur esse iudices.

1. Aph. 7. Ext. ord. 4. d

in Prog. cõ. 3. t. 37. 4. 211. c

Galeni

GALENI DE DIEBVS DECRETORIIS LIBER SECVNDVS. E

ARGVMENTVM LIBRI.

Experientia ac Ratione vim explicat Dierum Iudicatoriorum: Indicat item illorum Ordinem & proportionem: & Qui quos ad morbos pertineant.

Quid Hoc libro Agendum. CAP. I.

QVātum sanè ex diebus decretorijs medicinæ operibus cōmoditatis adueniat, superiori cōmentario vniuersum ostendimus: cur autē non omnes eodē modo de oībus scripserint, dictū est hoc quoq; antea: at, quo pacto non nulli ipsorum errauerint, alij rectè senserint, non dum exposuimus. Hoc itaq; primum nunc repetendum: deinde causa explicanda erit, qua de neque oium dierum numerus est decretorius, neq; decernere nati eandem habent oēs potentiam. F Porrò, cum vniuersæ medicinæ artis speculationes, aliæ experientia, alia ratione, aliæ vtroq; inueniantur probenturq;, conabimur hîc quoq; ambobus instrumentis erratū deprehendere: rectè scriptum laudare, approbareq;. At, qm̄ mentiri forte cuipiā videar, si ex ægris à me obseruatis prædictos dies ab experientia cōmendari tibi persuadere coner, satius esse duco illos, quos Hippocrates, vir, vt cæteris fide dignior, ita omnium consensu decernendi peritissimus, animaduertit, sermoni apponere: & primum quidem confusum, ac indefinitum experimento (cuius & antè memini) ad definita reducam.

Hypotheses, vt dierum Iudicatoriorum vis, Experientia ac Ratione comprobetur. CAP. 2.

DIctum est in ipsis, primum vnum certe, dierum puta decretoriorum inquisitionem in omnibus deinceps ægrotis fieri non esse necessarium: illos tantum numerandos probandosq;, in quibus nec ipse medicus, nec æger, quid peccauerit, immo nec assistentes: aut etiam extrinsecus offensa quæpiam obuenerit: Deinde morborum initia non ex ratione quapiam, sed ex ipsa euidentia capienda, cum primum æger ipse manifesto sensit morbum sic eum inuadentem, vt præsentem quempiam medicum de hoc consulere desiderarit: Tertium, cum in plures se ordine consequentes dies, crisis partita sit, cuius propria dicatur, posse dignoscere. G Nisi enim quispiam his definitis experimento decretorios dies disquisiuerit, vehementer errabit: & quidem in Experientia ipsa iudicium tale est: Ratione vero quemadmodum iudicari experientiam conuenit, post hæc enarrabo. Naturalem esse conuenit, qui hæc iudicet: & persuasum habere, ‖ naturam prorsus sufficere: & summa quadam prouidentia corpori nostro prospicere: item proprijs etiam motibus ordinatis, si quid aliud, ita & ipsam vti. Horum quædam ex libris de particularum vsu ratiocinari licet (ostensum enim est ibidem summū naturæ in animali fingendo artificium) quædam in conceptuum incremento, perfectione, & partu. Nam cuiusque animantis conceptui suū generis, statutum tempus exactè seruatur, natura videlicet ordinatos motus semper habente. Sic etiam post editionem seu partum vnūquodq; animans increscit, absoluitur, & declinat præfinitis temporibus. Iam vero, qui libros de naturalibus facultatibus perlegerit: itē alios vniuersos, quos particulatim de singulis naturalibus actionibus conscripsimus: persuasum, opinor, habebit, quantum prouidentiæ simul & ordinationis, naturæ motus habeant. Si iam hæc crediderit, mireturq; artificium pariter & ordinem naturæ, recordatus iterum, quantum ipsa superetur prouidentia & ordine à Cœlestibus, inordinationem quandam, puto, substantiæ nostræ motui connatam tribuet. Atque pulchrum omne, quod hîc pulchrum sit atque etiam ordinatum & artificiosum, ex supernis innasci dicet: inordinatum & erraticum ex materia, quæ hîc versatur, prouenire. H Atq; hæc primus omnium, quorum memoria ad nos peruenit, Græcorum Hippocrates credidit: post eum philosophorum præcipui. At, nisi sermo in longum proueheretur, demonstrationes forsan, quas dicunt, ad fidem prædictorum dogmatum adduxissem. Verum hæc præsenti sermoni sufficiunt. Expedit igitur medicum, qui Hippocratis arte dignus futurus est, si quid aliud †hoc certe persuasum habere, experientiam iudicare, naturam rem quandam esse ordinatam: & , cum materiam superauerit, proportionibus quibusdam definitis, & periodis ordinatis, motiones ipsius fieri. At, quæ præter rationem incidunt aliquando, ordinemq; confundunt, tunc ipsi obueniunt, cum non planè materiam vicerit, sed impeditur prohibeturq; suis proportionibus moueri. Hoc enim si tibi persuaseris, ac deinde experientia perdidiceris septimo die crisim esse tutam simul & perfectam, sine periculo, cum bonis signis, & crebram: ad hæc ei, quæ decimoquarto euenit, assimilem: insuper quartum diem septimi esse indicem: vndecimum vero decimiquarti: subibit statim de septimo considerare quippiam. Vbi enim prima hebdomade bifariam diuisa, quartus sectionem recipiens, qualis finis futurus erit, prænunciat, & secunda similiter, quomodo non quis intelliget septimanam quanq; perfectam

In libro de alimento.

†hoc certe persuasum habente, naturam rem quandam esse ordinatam, ad iudicandam experientiam accedere.

A ctam quandam esse periodum, cum mediū ab vtroque extremo ex æquo distet, & propterea quoque ad ambo cōmunionem similem obtineat. Nam quartus morbos, qui primo die non cessarunt, soluere conatur: vndecimus rursum, quos septimus non discussit. Quòd, si morbus maior sit, q̄ vt quarto die crisim accipiat, dies quidem quartus præparat, finem vero imponit septimus. Pari modo, qui septimo non desierunt, vndecimus dies soluere molitur: atque sic vel ipse decernit, vel ipsi decimoquarto præparat. Ego quidem hîc in speculatione sisto. Numeri vero an ipsi agere nati sint: an ordinatos motus sequantur non agentes ipsi, verū substantias, quæ in tēporis quodam spatio agunt, comitantes: philosophis considerandum relinquo. Cum ergo id quis cęperit, quod vtrisque cōmuniter in confesso est, videlicet Cœlestes substantias semper suis motus proportionibus visas apparere: iam vero & in terrenis animantibus, quando exacta fruuntur valetudine, aliud aliam impręgnationis, partus, incrementi, perfectionis, vigoris, inclinationis, & dissolutionis numeri, proportionem possidere: crediderit nimirum & decretorios dies numerum quendam ordinatum habere: interim hunc in morbis ex dispositionibus naturæ contrarijs confundi. Nam, si (vt ante dixi) ad experientiam deuenerit, septimanas nimisquam potentes inueniet: proxime his quaterniones: inspiciet autē dies intercalarios, tertium puta, quintum, sextum, nonum, qua ratio-
B ne fiat, vt decernere possint. Ad hæc magis inquiret, inuestigabitq; diem septimumdecimū, decimumoctauum, vigesimum, vigesimumprimum, omnesq; deinceps his respondentes. Si etenim in ‖ vigesimum diem tres septimanæ finiunt (vt Hippocrates arbitratur) oportet indubie decimumseptimum vigesimi esse indicem: excidere autem è primo dierum decretoriorum ordine decimumoctauum & vigesimumprimū. Porrò, si integræ hebdomades connumerandæ sunt, decimusoctauus vigesimiprimi index erit: rationem vero nullam decretoriam habebunt decimusseptimus & vigesimus dies. in Prog. cō. 3. t. 3. 4°. 207. b

De Diebus Iudicatorijs ex Hippocratis obseruatione primo libro de vulg. morbis. CAP. 3.

PRimū itaque, quo modo experientia hos cōmendet, percenseamus, deinde sic ad rationem perueniamus. Cæterum experientiæ mentionem ab Hippocratis sententia sumemus, auspicati à primo libro de morbis vulgaribus. Scripsit itaque de morbis, qui ex secundâ aeris mutatione prouenerunt, hunc in modum: ‖ Febres ardentes paucissimæ ortæ sunt, minimeq; his obnoxij laborarunt: neque enim sanguinis profluuium, nisi exiguum adeo, idq; paucis accidit: neque deliria: reliqua omnia facile tulerunt. Crisis conuenienti admodum ordine plurimis his contigit decimoseptimo die cum remittentibus. Dein ad finem tertiæ constitutionis, exquisitius adhuc de ijs, 1. Epid. cō. 2. t. 16. 17. 3°. 109. f. g
C qui decimoseptimo die iudicati sunt, ita pronunciat: ‖ Quæ circa iudicia, vnde cognoscimus, similia, aut dissimilia sunt. Quippe fratres duo Epigenis eadē simul hora febricitare inceperunt: decubuerunt iuxta theatrum. Natu maioris morbus sexto, iunioris septimo die, iudicatus est: remisit diebus quinque {alteri, sex alteri.} Inde eadem vtrisque hora simul reuersus est. Post vniuersus morbus vtrique pariter decimoseptimo die in crisim incidit. At hoc non dum fidei satis forsan habet, quò decimumseptimum diē ordini decretorio numerandum esse, credamus, q duos iudicauerit. Adhibeamus igitur animum ijs, quæ deinceps dicuntur: ‖ Plurimis sexto die iudicium de morbo euenit. Remissiones eius diebus sex durarunt. A reditu quinto die crisis subsecuta est. Hoc iam memoratu dignum est, si & in secunda aeris constitutione septimodecimo nouit permultos ad iudicium peruenisse. Item in tertia non solum fratres duos, verum etiam alios complures sexto die crisim sustinuisse primum ait: deinde febrim eis, sex diebus remisisse: postea crisim accessisse die quinto, hoc est decimoseptimo à morbi exordio. Sed his subiungit: ‖ Quibus septimo die crisis aduenit, septem quoque diebus remissiones habuerunt: post recidiuam tertio iudicati sunt, hoc est hi quoque in vniuersum decimoseptimo. Post hæc rursus: ‖ Quibus iudicium quinto die obuenit, & febris septem diebus remisit: deinde reuersa triduū eos exercuit: rursus die vno 1. Epid. cō. 2. t. 82. 83. 3°. 116 b. c Ibidem. Ibidem. Ibidem.
D remisit, altero redijt: & his decimoseptimo die de morbo iudicium cōtigit. Quinetiam alios quosdam sexto die crisim passos scribit: sex item diebus morbum remisisse: dein reuersum tribus diebus occupasse: postea remisisse rursus die vno: altero ipsius recidiuam accidisse, idest decimoseptimo, in quo iudicium factum fuit. Verum alios quosdam sexto die iudicatos esse cōmemorat: vij diebus morbum cessasse: post hoc repetijsse: & iiij die, hoc est in summa xvij, crisi fuisse discussum. Cæterum non contentus toto hoc sermone Hippocrates, & si eo ipso posset magnopere ostendere decimiseptimi diei fortitudinem in iudicio, intulit, ‖ Nulli ægroto hac ratione recidiuam esse factā cognoui. Quare non solū frequenter decernere decimusseptimus, sed etiam firmiter idoneus est. Non igitur est ex decretorijs coincidentibus, sed validis & primis annumerari debet. Atqui, si ex illis est, proportionē quandā ad decimūquartū seruare, rōni est consentaneum. Si itaq; coniunctū, quaternionē cogitaueris & cōseruatū, vt in xiiij incipiat, in decimūseptimū desinat, habuerimus sic conseruatam periodū. Si porrò disiunxerimus, vt decimusquartus secundæ hebdomadis finis sit, incipiat autē à decimoquinto tertia, non ad decimūseptimum sic, verū ad decimūoctauum, primus tertiæ hebdomadis quaternio perueniet. Atqui, si hoc verum est, tertia septimana in vigesimumprimum necessario finiet: quemadmodum, si etiam decimumseptimū statuerimus primi in tertia septimana quaternionis finē esse, ad vigesimū diē huius septimanę finis producetur. Merito igitur Ibidem.

Hip-

Hippocrates putauit, sicut decimumseptimum experientia inuestigauit, ita & vigesimum experientia explorandum. E Cum.n. decretorius inuentus sit, maximum decimiseptimi diei testimoniũ erit: vbi ex decretoriorum dierũ numero deciderit, vel planè à vigesimoprimo superetur, quæstionem non exiguam mouebit. Rationi siquidem minime consonum esse vr̃ xvij quidem fortiorem decimooctauo, vigesimum vero imbecilliorem vigesimoprimo esse. Quapropter post illa, quæ de xvij in primo libro epidemiωn scripsit, de xx hunc in modum ait. ‖ Quibus parotides ortę sunt, xx » die crisim habuerunt. Extinctæ autem sunt oĩbus, quibus in pus versæ non sunt, verum ad vesicam » declinauerunt. Atq; de hoc satis. Iterum deinceps ait, ‖ Quibusdam septimus dies iudicium attulit, » nouem diebus remissiones fuerunt: post repetitionem morbi quarto die crisis aduenit, in vniuer- » sum videlicet xx. Ad hos deinceps addit non nullos, ‖ quibus vij die crisis apparuit, sex diebus remissiones, mox repetitio morbi, deinde septimo iudicium, summatim xx. Postea paululum progressus: ‖ Sunt, ait, qui xi die crisim exceperunt, repetitionem xiiij, crisim absolute xx. His deinde subnectit: ‖ Si vero, inquit, non nulli irriguerint in xx, his iudicium quadragesimo contigit.

1. Epid. cõ.2. t.84. 3ª.116.c

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.t.85.

Ibidem.

*Al' trigesimũ quartum.

De Diebus, Qui reliquis libris Hippocratis obseruantur: & Quo pacto ij per Integras hebdomadas nequeunt numerari. CAP. 4. F

VIdes hîc, arbitror, rursus viri diligentiam. Nouit.n. φ, si quis validis decretorijs, hoc est qui in quaternionibus, & septimanis augentur, decimumseptimum ascribat, cogetur statim vigesimum & quadragesimum attribuere, quemadmodũ & vigẽsimũquartum & xxxi: si vigesimũ apponat, statim nimirum cogetur & xiiij, xvij, & quadragesimum adijcere: quinetiam, quadragesimum si quis valide iudicantibus attribuat, liquet etiam xvij, & xx, esse annumerãdum. Etenim vsque ad decimumquartum nulla de diebus est inter medicos dissensio: verum sequentium hos ordo totus ab illis confunditur, quia non nulli non adeo experientiæ mentem, sed rationi soli, adhibẽt: quo factum est, vt integras hebdomadas putent esse complicandas. Postea, cum sic vigesimumprimum fortibus decretorijs adiungant, necesse est ideo decimumoctauum quoque, & quadragesimumsecundum, eos ascribere: hunc quidem, vt septimanas sex complentem, illum, vt vigesimiprimi indicem. Porrò hac ratione decretoriorum dierum exploratio magnam operam non desiderat. Si nanque totus dierum à decimoseptimo ordo validior appareat, bifariam singuli dies fidem habebunt, ex proprijs experimentis, & aliorum testimonio. At, si rursus à decimooctauo numerus frequenter decernere inueniatur & perfecte & firmiter, tum, qui septimumdecimum sequitur, imbecillior apparebit. Quod cum intellexisset Hippocrates, omnes omnibus contulit, deci- G mumseptimum (hinc enim discordiæ initium inter medicos subortum est) decimooctauo, vigesimo vigesimumprimum, pari modo vigesimumquartum vigesimoquinto, rursus vigesimumseptimum vigesimooctauo, & trigesimumprimum trigesimosecundo, trigesimumquartum trigesimoquinto, quadragesimum quadragesimosecundo. Quem vero ordinem experientia probet, in epidemijs indicauit, † eadem ipsa ascribens, quæ paulo ante citaui, alijsq; in cõmentarijs: atque tertiæ constitutionis mentionem faciens hoc ferè modo scribit: } [a] ‖ His frequenter vndecimo die cri- » sis aduenit: sunt, quibus vigesimo contingit. Dein ægris noĩatim citatis, [b] Herophontem ordine ter » tium post tres aeris status scriptum, decimoseptimo die iudicium accepisse ait: [b] Quartam, Philini vxorem vigesimo die mortem oppetijsse. Post hanc, Epicratis vxoris meminit, de qua ad finem totius historiæ hæc verba apponit: [b] Quadragesimo bilem modicam vomuit: octogesimo febris perfectè iudicata est. *† [c] Sextũ ordine. Cleanactidem in libri huius calce adducit: } [c] Octogesimo, rigo » re infestatus est, febris acuta eum prehendit, sudor multus subsecutus, in vrinis rubrum & læue re- » sidebat: perfectè iudicatus est. [d] Decimus æger est Clazomenius, quem & ipsum quadragesimo, » die liberatum per crisim esse scribit. Atqui dies quadragesimus ex ordine decimiseptimi est, quẽ- » admodum octogesimus: conueniebat autem quadragesimumsecundum esse decretorium. Quòd H si dierum computatio secundum septimanas integras fieret, non quadragesimus, verum quadragesimussecundus, dies decretorius inueniendus erat: sic nõ octogesimus, sed octogesimusquartus. Quare decimiseptimi diei ordinem altero longe fortiorem esse nemo ignorat, non solum quòd multos in eo crisim accepisse recenset Hippocrates, sed quòd nec decimioctaui, nec vigesimiprimi, nec vigesimiquinti, nec vigesimioctaui, immo nec trigesimisecundi, nec trigesimiquinti, nec quadragesimisecundi, sed sexagesimitertij, nec octogesimiquarti meminit. Nam in tot ægrorum catalogo, quos partim nominibus proprijs adduxit, partim summa quadam comprehendit, in vnoquoque aeris statu, nullum ex commemoratis diebus decretorium esse inuentum, alterius ordinis euidentem excellentiam indicat. Cum enim ex hoc ordine multi, sæpe perfecta firmiter, bene, & recte inueniantur iudicasse: ex altero ne vnus quidẽ in toto primo epidemiωn libro, qui tuto decreuerit, nedum perfectè vel salubriter, vt non occidat: insignem alterius eminentiam esse putabimus. An igitur in primo sic, in tertio aliter scriptum reliquit: † † Nam & illic, ex secundo aeris statu ægrotantium mentionem faciens, in summa dixit omnes ferè superstites octogesimo iudicatos esse: & per Iouem non nullos ipsorum haud ignobiliter, nec sine signis: vt ægrum tertium, quem in libri principio descripsit, in Delearcis horto decumbentem. } Quid enim ait: Quadra- »

† Vt qui tum hæc ipsa scripserit, quę paulo ante citaui: tum vero pter hæc, in tertia quidẽ cõstitutione hoc ferè modo.

A Ibidẽ. 115. c.t.76.

B 1. Epid. c.3. t.20.21.22.3ª. 122.a.b.c.d.f.g

C Ibidẽ.123.a. t.23.

*† *Post hæc vero Sextũ ordine Cleonactidẽ cõmemorat, in narrõnis calce hæc scribens.*

D Ibid. 124.h. t.27.

† † Sic ex græco vertẽdum. Certe & illic ægrotos quidẽ in cõstitutione enarratos, una summa cõplectẽs, dixit oẽs ferè, qui superstites fuere, octogesimo iudicatos esse: ex particularib. ãt, quorũ noĩatim meminit, aliquos quidẽ ĩ quadragesimo iudicatos ẽe dicit: & per Iouẽ nõ nullos ipsorũ haud ignobiliter nec sine signis: vt tertiũ a principio libri scriptum in Dealcis horto decũbẽtem.

gesimo

« A gesimo ‖ die pituitosa recrementa, alba, & copiosa deiecit: largiter sudauit per totum: absolute iu- 3. Epi. cõ. 1. t.
« dicatus est. Quosdam vero, qui in longum nimis morbum inciderant, similiter & ipsos ratione 29.3ª. 134. d
vigesimi diei multiplicati, crisim accepisse: quemadmodum nonum ægrum ex aeris statu Hero-
python, ‖ centesimo & vigesimo die de morbo iudicium perfectum habuisse, refert Hippocrates. 3. Epid cõ. 3. t
Sic aliquos vigesimoquarto die, & vigesimoseptimo, item trigesimoquarto, iudicatos esse bene si- 80.3ª. 150. d
mul & tuto & perfecte, memoriæ prodidit: In vigesimoquarto sanè decimum ex aeris statu ægro-
« tum, hoc fere modo scribens: ‖ Vigesimoquarto die vrinam misit copiosam, albam, in qua multum Ibidem. t. 81.
« subsidebat: sudores calidi è corpore toto manabant: vnde febris discussa est. ‖ Vigesimoseptimo Ibidem. t. 78.
die puellam in Abderis: sed & ipsam sudore largo prorsus febre liberatam esse refert. hanc autem
post aeris constitutionem ægrotasse septimam commemorat. Porrò trigesimoquarto die octauum
ex aeris statu ægrum ‖ Anaxionem, sudore quoque ipsum febre prorsus leuatum fuisse percenset, Ibidem. t. 79.
fidamq; ei crisim obtigisse. Cæterum nullus hoc libro in altero quodam decretoriorum dierum or-
dine crisim accepit: verum ‖ Dealcis vxorem in vigesimoprimo decessisse commemorat: nec vllum Ibid. 15 1. t. 86
in aliquo die, qui in decimioctaui secta continetur, superstitem mansisse. Dicitur itaq; secundo si-
gnificatu, vti prius interpretati sumus, non solum superstes, verum mortuus etiam, crisim accepis-
B se. Sed, vt retuli, non modo in eis diebus nemo seruatus est, sed ne mortuus quidem, si Dealcis vxo-
rem excipias. In altero ordine complures seruati: quamuis non nulli etiam vita defuncti: quemad-
modum ‖ mulier, quæ Cyzeco binam fœmininam prolem peperit, decimoseptimo die periit. Ibidem t. 85.
‖ Adolescẽs autem in Melybea, omniũ postremus ab Hippocrate citatus, vigesimoquarto interiit. Ibidem. t 87.
At ‖ Hermocrates secundus à principio, vigesimoseptimo die fatis concessit. ‖ Apollonius autẽ in 3. Epid. cõ. 1. t.
Abderis decumbens, decimustertius ex aeris intemperie ægrotus scriptus, trigesimoprimo periit. 5.3ª. 130. b 3. Epid. cõ. 3. t.
Vt igitur septimo die & vigesimo complures interire vidit, quippe cum dies ii, qui validã virtu 84. 151. b
tem habent, non modo seruent, sed etiam interimant interim: sic vnumquenque eorũ, quos recen-
sui, conspexit nunc seruantem aliquos, nunc occidentem. Iam vero secundum ex circunflui aeris
statu ægrũ octogesimo interiisse ait, & primũ centesimo vigesimo: sicut arbitror & vltimũ laborã-
tem ante pestilentem constitutionẽ, decimoquarto die mortuum esse: tres autem ante ipsum, septi-
mo die periisse. Quid opus est multis verbis? nullum enim {alium} nec in primo, nec tertio epi-
demiωn libro, vel superstitem vel mortuum in ordine dierum, qui à decimooctauo numerãtur, in-
uenies: sed omnes, qui intra septimumdecimũ iudicati sunt, iudicium habuere in diebus, quos vni-
uersus medicorum chorus decretorios esse consentit. Porrò, qui decimumseptimũ excesserunt, il-
C lorum vnus tantũ vigesimoprimo interiit. Proinde hæc sufficiunt ad demonstrandum Hippocra-
tem non ratione quadã persuasum, vt decimumseptimum decretorium esse statueret, vigesimo au-
tem primo efficaciam adimeret, sed vsu & experientia doctum, causam inquisiuisse. At, quoniã se
cundus, quartus, & sextus epidemiωn liber, vel ipsius Hippocratis est, vel eius filii Thessali, pauca
etiã inde sumemus. Inueniemus siquidem & hic in secundo, vigesimum & quadragesimũ decreto
rios esse ab illo positos, sed nec vigesimumprimũ, nec alium quemuis ei respondentem. In quarto,
morborum adeo acutorum mentionem facit, vt raro videlicet ad vigesimum peruenerint, proces-
serint autẽ semel vlterius, vsq; ad vigesimumquartũ. Vnde iam vigesimum & vigesimũquartum
iudicasse de morbis licet intelligere, non tamen alterius ordinis quenquã. Quinetiam in sexto epi-
demiωn paucos tũ ægros, tum aeris status, commemorat: neque hic quenquam in alterius sectæ die
bus iudicatũ esse nouit. Si iã & quinti libri meminisse conuenit, cuiuscunque fuerit, hic etiã quin-
quaginta sunt vniuersi ægri: nullus autẽ ipsorũ vel decimooctauo, vel vigesimoprimo, vel, vt sum-
matim dicam, in alio quodã huius generis die iudicatus est. Cum igitur ipsa experientia decimũse-
ptimum, & vigesimũ diem, insuper, qui ipsis respondent, vniuersos decretoriis apponat, non nulli
medici, qui non adeo euidentibus animum aduertunt, ad perfectæ hebdomadis numerũ, tanquam
D ad faciliorem viam, deuenerunt. Deinde, cum etiam iudicatum aliquem in vigesimoprimo conspe
xerint, multo sanè magis opinionem suam confirmarunt.

Dies Iudicatorios in Euacuationibus, quæ duos, aut tres dies occupant, ac in Longis etiam Morbis obseruari. CAP. 5.

Etenim, vt discernas, cuius nam diei proprium sit iudiciũ, cũ in plures partitum fuerit, distin-
ctione opus est, quemadmodum in superiore libro demonstratum est. Contingit autem mor-
bis inueterascentibus & iudicia vehementiam perturbationis, & alterationis breuitatem, remit-
tere, & ad duos sæpe dies vel tres extendi. Promptum est igitur in hoc crisim, cuicunque ex tribus
diebus volueris, attribuere? Multi siquidem medicorũ ne vel numerare quidẽ post decimũquartũ
dignantur, quot iam diebus æger decumbat, præsertim si, dum febris soluta interea esse videatur,
denuo repetat. Non nulli vero, etsi numerauerint, iudiciorum in plures dies partitionem indistin-
ctè & temere, cui dierum volunt, annumerant. Quapropter etiã Hippocrates in ægrotis aliquãdo
quidem septimo dicit, vel vndecimo, vel decimoquarto, iudicatum esse morbum: interim vero cir-
ca vigesimum, vel quadragesimum, vel alium quempiam: sicuti, exempli gratia, in prima & secun
« da constitutione primi epidemiorum. In prima. n. ait, ‖ Iudicabantur autẽ, quibus inter hos breuissi 1. Epid. cõ. 1.
« mi essent, circa vigesimum, plurimis circa quadragesimũ, multis circa octogesimũ. In secũda vero t. 36. 3ª. 107. b

3. Epid. cō. 2. t. 33. 3ª. 111. a
* al. octogesimum.
Ibidem. 114. d. t. 67.

constitutione, ‖ Quibusdam vero, inquit, ipsorum iudicabantur, ijsq; paucis, quibus breuissimi es- E
sent circa * vigesimum. In tertia autē, ‖ Sanguinis, inquit, parum erumpere cœpit circa vigesimū-
quartum: & in sanguinis eruptionē fiebant abscessus Antiphonti Critobuli filio: quieuit, & perfe-
cte iudicatus est circa quadragesimum. Sed horū verborum ab initio statim non memini, cū ex pri
mo epidemiων quoq; apponerē, melius esse ratus omnes dies, qui exacte soli de morbis decernere
visi sunt, prius exponere. Huius rei gratia nec in ipsius vsquam commentarijs in totū scriptū est,
† quintū, aut septimum, aut nonū diem, de vllo morbo iudicasse, sed simpliciter vel quintū, vel se-
ptimū, vel nonū: subito. n. & vniuersim hi iudicant. Quanto autē vlterius morbi excedunt, diutur-
nioresq; fiunt, perturbatio sanè, quæ præcipitem alterationem præcedit, conquiescit. Iudicia vero
paulatim venientia duos aut tres dies maxima ex parte occupant. Sicut. n. plurimi longi affectus
neq; cū excretione dissolui consueuerunt, sed vel abscessu vel concoctione: ita nec, vbi cum manife-
stis excretionibus vel abscessibus ipsorū solutio contigerit, vno dūtaxat die perficitur. Vnde medi-
corum quidā diuturnos morbos nequaquam iudicari inquiunt: siquidem non solutionē sermone
absoluto crisim esse, sed vel subitam, vel quæ ipsam præcedit cōmotionē. Verum, ꝙ iudicij signifi
catū non exacte disquisitum perpetuo seruatur: sed solutionē ipsam tm̄, quomodocunq; fiat, com-
plures medici iudicium appellant: ex ipsis Hippocratis libris discere cuiuis est integrum, maxime F
vero & ex ijs, quæ veteres alij pertractant. Sic igitur & Diocles primū diem decretorijs annume-
rat, manifesto indicans nihil se aliud, iudiciū, quā morbi solutionē, nominare. Fiet autē perspicuū
ex ipsius verbis, quæ hunc in modum habent: Quarū febrium causæ neq; in ipso corpore vacua-
tæ ac imminutæ dissoluuntur, neq; exiccantur, neq; subito crudæ educuntur, temporū vero perio-
dis quibusdam coctæ apparent, per summa quidē extantes, nocte & die iudicantur. Nam paucissi-
mo tempore causæ ipsarum discutiuntur: quippe putrescentes & in pus conuersæ: ad hæc lac, & ca
ro omnis absoluta: breuiter omnia, quæ in corpore tum fiunt, tum mouentur & speciatim alteran-
tur, in hoc tempore primum apparent. Atque hæc Diocles. Hippocrates autē non semel neq; bis,
sed frequēter admodum in primo epidemiων, & potissimū in tertio, morbi solutionem crisim vo-
cat, nulla neque excretione, neque abscessu euidenter prægresso. Non tamen huius gratia putandū
est diuturniores morbos sine quauis manifesta excretione iudicari, quēadmodū neque plures dies
necessario assumere. Itaque ‖ octogesimo crisim quendam accepisse in primo de morbis populari-
bus Hippocrates cōmemorat, aitq; rigore ipsum fuisse correptum, acuteq; febricitasse, & sudasse
largiter. Apposui autem paulo ante sententiam, cum Cleonactidæ in primo epidemiων sexti ordi-
ne scripti mentionem facerem. Inuenias autem alios quoque ęgros hoc sermone iā mihi citatos, itē G
quos nequaquā apposui, iudicatos euidenter die vno per excretionem in procedente diuturnoq;
morbo. His igitur maxime aduertendum est, vt quæ dierum decretoriorum ordinem exacte do-
ceant. Si enim Cleonactides hic, postquā octogesimo cū totius corporis concussione, hoc est rigo-
re fuisset infestatus, acuteq; febricitasset, per sudorē iudicatus est, liquet vigesimi numerū non me-
diocrem quandā potentiam obtinere. Hoc enim multiplicato octogesimum, sicut & quadragesi-
mum, & sexagesimum, ad hæc centesimum, & centesimumuigesimū, fieri contigit. Reperies autē
alios ægros, decimumquartum egressos, per excretionē in epidemiων libris iudicatos fuisse: quo-
rum non nullos iam protulimus. Qui autem eos, qui subitam fieri crisim vltra quadragesimum
non putant, arguunt, etiam decretoriorum dierum ordinem ostendunt. Quòd etenim solutio, quæ
per certamen & commotionem fit, in morbis diuturnis paulatim exoluatur, pulchre dictum est:
at, non amplius subitam eorum mutationem vno die fieri, non recte dictum est. Cum enim rigor
vehemens simul cū accessione antea non factus inuadat, & febris acutissima vehementissima cali-
dissima & toleratu difficilis accedat, sudorq; copiosus è corpore manarit, febre hominem pror-
sus liberans, si quis hoc crisim non esse dicet, manifeste contentiosus est. Ego sanè id genus ho-
minibus contradicere diffusius non consueui: sed illud, quod accidit, magis cognoscendum esse H
mihi proposui. Hoc enim nobis obseruantibus plerunque apparuit, atque in ægris ab Hippocra-
te scriptis inuenire licet, huiusmodi morborum longiorum solutiones non, cum deinceps nulla ex
parte intersecantur, incidere, at cum, vbi soluti esse videntur, iterum secundo recidiuam incipiunt.

Contingit autem sæpe diebus quibusdam decretorijs recidiuas incipere: &, cum numerum ali-
quem decretoriorum excesserint, denuo in alio quodam decretorio die iudicari. Hac ratione om-
nes particulares acuti fiunt: postquam vero omnes coierint, diuturni. Interdum interualla ipso-
rum numero quodam decretorio circunscribuntur, veluti si quis vndecimo die iudicatum imper
fecte, decimoquarto morbus repetat: deinde vigesimo rursum die iudicato parum integre, recidi-
ua vigesimoseptimo adueniat: inde postea acute ægrotans, quadragesimo iterum iudicetur. Hæc
igitur quisque in ægris ipse videbit, qui diligenter eis assidere voluerit: ad hæc in ægrotis ab Hip-
pocrate citatis contempletur. Porrò, quòd decimusseptimus decimooctauo, & vigesimoprimo
vigesimus, fortior sit æstimandus, per Hippocratis experimenta demonstratum. Si autem mea
quoque deinceps recensuerim, longior quidem sermo erit, cæterum fidei nihil magis habebit: si
etenim quispiam & ipse, quæ ægris accidunt, obseruare velit, & ab Hippocrate dictis credere, is
nihil adhuc nostra experientia indigebit. At, si vel sophismata euidenter apparentibus digniora
esse

† circa quintū aut septimum aut nonū diē, vllū iudicatū esse, sed simpliciter vel quinto, uel septimo vel nono die.

1. Epid. cō. 3. t. 23. 3ª. 123. a

A esse, quibus credatur, existimet, vel Hippocratis dictorum nullam rationem curamq; habet, talis non modo nihilo plus frugis ex nostra narratione reportabit, sed etiam irridere ipsam conabitur: huiusmodi vero frequenter dixi despiciendos esse. Si vero veritatis studiosus quis existat, sophistarum nugis relictis ad experientiam ipse veniens, cum octoginta vel mille ægros conspexerit, hunc indubie noui non alia de diebus decretorijs pronunciaturum, quàm Hippocrates indicauit.

Differre inuicem Natura ac Vsu, Iudicatorios dies, qui per Quaternionis circuitus numerantur: & qui Inter ipsos coincidunt: & Ea de re Hippocratis testimonia. CAP. 6.

CVm enim decretoriorum dierum tum vsus, tum natura, duplex sit, Hippocrates quoque duplicem eorum doctrinã instituit, in aphorismis quidem & prognostico, eorum, quæ secundum quaterniones & hebdomadas inuicem cõplexi sunt, mentionem faciens: in primo autẽ epidemiωn non horum modo, sed etiam aliorũ omnium coincidentium. Quorum causam coincidentiæ in sequentibus dicturi sumus: nunc autem, q & natura & vsu inter se mutuo differunt, ostensuri sumus: Natura sane, quod omnibus pulchre euenientibus, ad quaternionis circuitus, iudicia maxima ex parte perueniunt: erratis autẽ quibusdam, in coincidentes recidunt: Vsu, q ad futuræ crisis cognitionem, quaternionis circuitus sufficit. Ad iam factam vero crisim iudicandã omnes semper
B sunt cognoscendi: vt, verbi gratia, tutiorem esse crisim, quæ nono, quã quæ octauo die, accidit: minus fidam, quæ octauo, quã quæ nono, contingit, iudicemus. Proinde fides iudicij vel fallacia, {hoc est certitudo vel incertitudo,} ad bonam victus rationem iudicatis morbo præscribendam conducit: præcognoscere vero, qñ potissimum accidet, ad non dum iudicatos necessariũ est. Dicetur itaque in procedente sermone de hoc etiã non nihil: sed vniuersus sermo ex curandi methodo pendet. At nunc de decretoriorũ dierũ vsu nihil, nisi obiter, dicemus, sed omnem eorum potentiam interpretari festinamus. Satis est ideo ad præsentem disputationem, si Hippocratis verba commemorans, ad sequentia iam descendam. In prognostico sane hoc modo scribit: ‖ Febres, siue sanus ab his quis euadat, siue pereat, æquali dierum numero iudicantur. Vt enim saluberrimæ febres, quæ videlicet tutissimis fulciuntur notis, die quarto vel antea iudicari solent: ita malignissimæ quæque, & quibus periculosissima signa adsunt, die quarto vel citius interficiunt. Primus itaque earũ insultus ita finitur, secundus quaternarius in septimũ diem producitur, tertius in vndecimũ, quartus in decimumquartum, quintus in decimumseptimũ, sextus in vigesimũ. Hi autẽ ex acutissimis morbis per quatuor in viginti, ex additione, perueniunt. Verum huiuscemodi supputatio per dies integros nimirũ fieri non potest: quippe cũ nec annus, nec menses ipsi, integris numerentur diebus.
C Deinde eadem ratione atq; additione primus circuitus ad quatuor & triginta, alter ad quadraginta, tertius ad sexaginta dies perueniet. Hæc quidem ex prognostico verba sunt. In aphorismis, cum prædixisset ‖ acutos morbos in quatuordecim diebus iudicari, mox infert: ‖ Septimorum quartus index est, alterius septimanæ octauus initium. Contemplatorius autem rursum vndecimus, hic.n. quartus secundæ septimanæ. Contemplatorius iterum decimusseptimus, hic enim quartus est à decimoquarto, septimus autẽ ab vndecimo. Atq; in his duobus cõmentarijs oẽs dierũ decretoriorũ circuitus hebdomadis & quaternionibus adscribit. At in primo epidemiωn omniũ deinceps meminit hisce verbis: ‖ Est autẽ primus decretorius circuituum, qui paribus diebus decernunt, quartus, sextus, decimus, decimusquartus, decimusoctauus, vigesimus, vigesimusquartus, vigesimusoctauus, trigesimus, trigesimusquartus, quadragesimus, sexagesimus, octogesimus, centesimus, cẽtesimus vigesimus. Eorum, qui imparibus circuitibus iudicant, primus est tertius, quintus, septimus nonus, vndecimus, decimusseptimus, vigesimusprimus, vigesimusseptimus, trigesimusprimus. Hippocrates igitur oẽs hoc sermone decretorios dies manifesto comprehendit: recordationi siquidem ac memoriæ præparatio hæc conuenit. Demonstratum.n. nobis sæpius est, epidemiorũ libros prognostico prius & aphorismis scriptos esse, q memoriam rerum prius obseruatarum sug-
D gerant. Itaq; in hoc cõmentario omnes decretorios dies per seriẽ conscripsit: in illis eos tantum, qui maximã virtutem habent, & naturæ suæ ratione perfecti sunt (sicut in sequentibus ostendetur) & insuper non mediocrẽ vsum ad futuri status iudicijq; prænotionẽ exhibent. Cur igitur Hippocrates non vnam in omnibus libris decretoriorum dierum doctrinam tradiderit, iam liquido constat. Nec obscurum, cur alijs medicis de hisce diebus controuersia suscepta sit. Alij etenim, q duplex eorum natura sit, non plane cogitarunt: alij nequaquam obseruarunt, sed rationi totum concessere: nõ nulli vsu ipsos deprehendere conati sunt, verum duplici nomine falsi sunt, vel q nihil omnino ante experientiam diffinierint, vel inconsultius sententiam protulerint.

In Prog. cõ. 3. t. 1. vsq; ad 4ª. 206. d. Et 207. b. c.

1. Aph. 23. 24. Ex. ord. 15. d. g

1. Epid. cõ. 3. t. 14. 3ª. 120. d

Iudicatorij Dies à Galeno obseruati, aduersus Sophistas. CAP. 7.

POrrò nobis, quæ distinguenda veniant ante experimenta, dictum est: item de diebus decretorijs ferre iudicium non properandum esse, donec in multis ægris, annis compluribus, accurate quis obseruauerit: nam præter alia etiam annalium constitutionum permultæ quædam differentiæ sunt. Ergo in tota æstate interim plures, quàm quadringentos homines, acute ægrotantes vniuersos, vel septimo, vel nono die, crisim habuisse conspexi: in alio rursus anno quosdam decimoquarto, quosdam vigesimo, plurimos post morbi reuersionem: in alio permultos sanguinis fluorem quinto habuisse, perfecte septimo vel nono die iudicatos esse. Vidi etiã in autumno aliqñ

omnes vndecimo iudicatos: sed hic quidem autumnus bonā crisim attulit: in alio autē oībus sexto E die non bonum iudicium accidit. Quapropter etiā magis subit mihi mirari eos, qui planè nullū in diebus discrimen, verū eiusdē omnes dignitatis, esse arbitrantur. Toti siquidē status frequenter vel æstiuorum, vel autumnalium morborum, vnam iudiciorum speciem obtinent: quemadmodū in his, quos Hippocrates conscripsit, manifestum est. In quibus, si quis non omnino segnis est, interdū sanè alium decretoriorum dierum sæpius iudicantē videbit, quā alium: non tamen octauum, duodecimum, aut decimum sextum, aut huius notæ aliquem. Apparent igitur sophistæ in vtrisq; , quæ vniuersam medicinam constituerunt, errare, experientia nēpe, & ratione. Neque enim in quibus experientiæ vsus est, ipsam expectant, sed, vt cuique in mentem venerit, nugantur, neque euidēter apparentiū causas inueniunt. Huius rei gratia alius ex eis nec decretorium diē, nec omnino iudiciū esse confirmat: alius iudiciū quidē esse quoddā, nō tn̄ etiā dies decretorios concedit: tanquā ratione magis, quā experientia, decretorios dies & iudicia inuenire conueniat: vel quasi peiores existant illi, qui per experientiā vtraq; se didicisse confitentur. Nobis sanè, qui post Herophilū, Xenophontē, Asclepiadē nati sumus, forsan in viros illos vel inuidia vel cōtentio quædā esse possit. Sed, quæso, vnde nam in mentē venit ei, qui primo accurate ipsos per experientiā inuenerit, quemadmodū epidemiorū libri testantur, vt præcognosceret sophistas tales quosdā in posterū futuros, cū non dū F vlli his similes Hippocratis temporibus extiterint, verum singuli pro viribus artē iuuare, inuenireq; aliquid, non deprauare rectè inuenta, studerent? Quinetiam medicos, qui ab experientia empirici nominantur, videre licet tanq; cōmunes quosdā omnium dogmaticorū hostes, inquirentes, quod mentiantur: non tn̄ aut decretorios dies aut iudicia tollentes, sed veluti & aliud quippiā maxime euidens, hæc quoque ambo statuentes. Satis mihi iam est sophistarum nugantium.

Epilogus Eorum, quæ dicta sunt de Ordine Dierum Iudicatoriorum. CAP. 8.

QVin magis ad dictorum cohærentiam denuo reuertor, prius vniuersis, quæ prædiximus, in summā vnam redactis. Decretorius itaq; fortissimus omnium est dies septimus: prænunciat eum dies quartus, hæc duo habens, vt decretorius minor sit, & septimi index. Deinde vndecimus & decimusquartus eandem proportionem & naturam inuicem conseruant, quam cū septimo quartus. Deinde frequenter quidem decimusseptimus ad vigesimum, raro autem decimusoctauus ad vigesimum primum, eandem rationē habet, quam cum septimo quartus, & vndecimus cum decimoquarto. ‖ Hi ergo, vt Hippocrates dixit, per quatuor aucti ad viginti perueniunt. Coincidunt eis nonus, quintus, & tertius. Plurimos quidē nonus iudicat: secundam vim obtinet quintus: & post hunc tertius. De sexto prius diximus, vt malo decretorio. Decimustertius certe om G niū decretoriorū imbecillimus: omniū vero, qui non decernunt, fortissimus, tanquā in medio quodā vtrorunq; virtutis situs. Cū vehemētissima itaq; pugna sunt crises, sicut etiā antea diximus, quæ vsq; ad decimūquartū diē veniunt: cū minori, quæ ad vigesimū vsq; pertingunt: inde vsque ad quadragesimū adhuc etiā magis earū vehementia exoluitur: ab illo autē die perfectè exoluta redditur.

In Prog. cō.3. t.3. 4°.207.b

De Proportione Dierum Iudicatoriorum, qui per Quaterniones & Septimanas enumerantur. CAP. 9.

PRoportio autē dierū decretoriorū perpetuo seruatur: Vt n. decimusquartus & secundæ septimanæ finis est, & tertiæ principiū, ita trigesimusquartus quintæ terminus est, simul & sextæ initiū. Quare tres septimanæ viginti diebus semper describuntur: ideoq; sexagesimus, vti prius declaratū est, non sexagesimustertius, decretorius fiet. Pari modo octogesimus, { & centesimus, } & centesimusvigesimus. Vt enim iudiciorū vehementia paulatim procedēte tēpore exoluitur, ita & imbecilles decretorios obscurari planè accidit: solos autē semper persistere, qui perfectū decretoriorū numerorū circuitū describunt. Videtur autē (vt per experientiā licet condiscere) primus circuitus perfectus esse, qui viginti diebus constat. Si etenim semper per coniugationē septimi numerus procederet (vt in primis duobus habet) esset hac quoq; ratione hic septimus perfectus primus H circuitus: qm̄ vero secundus à primo disiunctus est, & tertius secundo cohæret, liquet proportionē, quæ ab initio statuebat, non adhuc post decimūquartū diē conseruari: attamen post vigesimum diē idem circuituū ordo perpetuo consistit. Respondebit ergo trigesimusquartus decimoquarto, quippe qui ex duabus septimanis disiunctis fiat: & quadragesimus vigesimo, vt qui tertiā hebdomadē coniunctā expleat. Quare hoc ipsum Hippocrates nos docens in prognostico, vbi de vigesimo die verba fecerit, deinceps inquit, Post ‖ hos eadē ratione, eademq; additione, primus ad quatuor & triginta dies peruenit. Primū enim dixit trigesimūquartū post vigesimū, vt circuitū, nō vt » diē decretoriū: quoniā & vigesimusquartus, & vigesimusseptimus, & trigesimusprimus, post vi- » gesimū est decretorius. Sed, qm̄ de minoribus periodis (sunt autē quaterniones) abundè satis docuit, ad hæc septimanas ipsas exposuit, reliquos statim duos circuitus voluit simul doctrinæ causa adijcere, nēpe & ex duabus septimanis cōpositū, & illū, qui tribus cōstat: verū, qui duas cōtinet, velut imperfectū quendā: qui tres, exactè perfectū. Siquidē iā quadragesimū, sexagesimū, octogesimū, { centesimū, } & centesimū vigesimū, ex vigesimo sæpius aucto fieri contingit. Hoc igitur ipsum & non aliud perfecti circuitus est indiciū, vel cōpositi semper & sæpius in se aucti, q aliū non magis requirat. Atqui nec vnus eorū, qui vigesimum præcedunt, hoc obtinet: nā, septimus si per se semper

In Prog. cō.3. t.5. 4°.207.c

A ſe ſemper auctus ſit: ad vigeſimumq́; primum, vigeſimumoctauum, & trigeſimumquintum, &
quadrageſimumſecundum excideret: decimusquartus pari modo vigeſimumoctauum faceret,
& quadrageſimumſecundum: Sed & ipſe quaternio, ſi eius compoſitionem in ſe faceret, octauū,
duodecimum, & decimumſextum, ſortes decretorios efficeret. Quapropter ipſe quartus ne perio-
dus quidem euidenter eſt, ſed periodi velut dimidium: etenim ſeptimana dupliciter diuiſa quar-
tus ſectionem accipiens, primi quaternionis terminus eſt, ſecundi initium. Forſan quis ſeptima-
nam hanc iam perfectū circuitū eſſe putauerit: non.n. & in hac ſeptimū diem ſecundæ ſeptimanæ
initiū eſſe contingit: ſic.n. ad decimumtertiū, non decimumquartū, terminus eius perueniret. Sed,
cū rurſus decimusquartus, terminus ſimul ſecundæ ſeptimanæ, & tertiæ principium ſit, nō adhuc
perfectus circuitus ſeptimana ſic fuerit: bis.n. ſe ipſum multiplicauit, ter non potuit. Atqui, ſi pro-
pter duas priores hebdomadas ex diſiunctione factas, integrum quendā circuitū putare ſeptimanā
conuenit: propter tertiā vero cōiunctā, non etiā integrum: vel omnino in dubitationem ſermonem
incidere neceſſe eſt: vel ſeptimanam primū quendam ordine & ſimplicem circuitum putandā eſ-
ſe, qui vero ex viginti diebus componitur, ſecundum ſimul & compoſitum & perfectum.

De Iudicatorijs, qui Acutis Morbis congruunt: ac quòd Vnicuique dierum
B *Circuitui Proprius morbus reſpondeat.* CAP. 10.

MOnet iā hic ſermo nos conſiderare, quis horū dierū de acutis morbis decernat. Cum.n. Hip-
pocrates in aphoriſmis ‖ acutos morbos in quatuordecim diebus decerni dicat, magnā in- 2ª. Aphor. 23.
de nugandi occaſionē ſophiſtæ arripuerunt: atqui ſine illorū nugis omnibus & iudicia oīa pręſagi- Ext. ord. 15.d
re, & iā facta explorare potes. Nā, ſi morbū, exēpli gratia, vigeſimo die iudicandū eſſe præſagiens,
victus rationē ei congruā inſtituas, magnū ægro præſidiū adferes. Licebit autē tibi & acutū & diu-
turnū ipſum vocare, cū nulla vel cōmoditas vel offenſa ex appellatione ægro adueniat. Fingamus
enim acutū huiuſmodi morbū vocari, omnibus, quæ ad victum ægri pertinent, recte adminiſtratis,
quid inde peius vel melius erit: rurſus diuturnū ipſum, ſi placet, appella, vt nihil ex hoc vel iuuari
vel offendi ægrum intelligas. Quemadmodū igitur & in alijs pluribus ſophiſtæ de nominibus cō-
tendentes diſſentiunt, tēpusq; diſcentiū conterunt, ſic quoq; in acutorū longorūq; morborū diſtin-
ctione. Nā, ſi verū fateri oportet, non duę tm̄ morborū differentiæ, ſed permultę admodū putandæ
ſunt: ſiquidē quartana febris in tot annos incidit, quot alia diebus iudicata eſt: ad hæc alius quidam
morbus in menſes multos durauit. Hæc igitur prima differētia triplex: partim enim morbi Die-
bus, partim Menſibus, partim Annis totis iudicantur. Membratim rurſus in morbis, qui ad men-
C ſes, perueniunt, non ſimile exiſtit, duorū videlicet menſium, vel ſeptē ſolutionē fieri. Ita, cum dierū
vel annorum numero morbi ſoluuntur, permagnum diſcrimen exiſtit: quid.n. ſimilitudinis vel ter
tio vel vigeſimo die iudicium ſubijſſe, itidē vigeſimo vel quadrageſimo: Iā vero, ſi naturalem ipſo-
rum differentiam inuenire moliaris, quot dierū decretoriorum circuitus ſunt, tot quoq; morbi ſta-
tuendi erunt. Itaq; ſi alterius naturæ eſſe dicas (quemadmodum ſanè eſt) non poſſe primū quater-
nionem ſuperare: alterius, ſeptimum non excedere: ita & vndecimi, decimiquarti, decimiſeptimi,
vigeſimi, omniumq; deinceps decretoriorum proprius cuiuſque morbus exiſtimandus eſt.

De Morborum & Dierum Iudicatoriorum Differentijs, quibus
Victus ratio recte inſtituitur. CAP. 11.

PRæſtat tm̄ doctrinæ gratia maioribus eos terminis comprehendere, ne plurimi fiant: verum
non ita magnis rurſus, vt multum differentes inter ſe mutuo collocentur. Vnde nec eos lau-
do, qui duas vniuerſas morborum ſpecies ponunt, neq; vtranq; deinde diuidunt: nec illos probo,
qui tot eſſe dicunt, quot dierum decretoriorum circuitus. Quæ igitur præſtantiſſima doctrina fue-
rit, maximeq; artis vſui idonea: puta ſiquis ſophiſtarum medicorum accurate medicinam tracta-
re conetur, ſublimi illa ſede relicta, in qua magni regis cuiuſpiam inſtar ſedens adoleſcentes remo-
D ratur, hunc ſatis noui ex ipſa re vtilitatem edoctū iri. Sicut igitur & Hippocrates in omnibus ad-
" mirandus, ab ipſis euidentibus ſermonem capiens, hęc aliqñ ſcribit: [a] ‖ Vbi peracutus morbus eſt, A 1ª. Aph. 7.
" ſtatim etiā labores extremi adſunt, & extreme tenuiſſimo victu vtendum eſt. Interdum ita ſcribit: Ext. ord. 4. d.
" [b] Acuti morbi quatuordecim diebus iudicantur. Deinde rurſus: [c] Hi ergò per quatuor aucti ad vi- B 2ª. Aph. 23.
" ginti perueniunt. Iterum poſtea: [d] Spirandi facilitas maximam vim ad ſalutem habere exiſtimāda Ext. ord. 15.d
" eſt in omnibus morbis acutis, quibus febris copulatur, quiq; quadraginta diebus iudicātur. Quin- C 1 Prog. cō. 3. t. 3. 4ª. 207. b
etiā [e] ſexageſimi, octogeſimi, & centeſimi, & centeſimiuigeſimi rurſus meminit: atq; his denuo re- D 1 Prog. ſcō.
" lictis, [f] æſtatis morbos hyeme ſolui ait, hybernos æſtate. Quin & hoc modo inquit: [g] Plurimi pue- 1. t. 25. 4ª. 194. h
" rorum affectus diebus quadraginta iudicantur: quidā ſeptē menſibus, aliqui ſeptem annis, non nul- E 1. Epi. cō. 3.
" li ad pubertatem vſq; perueniunt. Hæ omnes ad doctrinā ſimul clariorē, & ægrorū vſum admodū t. 14. 3ª. 120. d
vtiles ſunt differentiæ: etenim ſua cuiuſq; victus ſpecies eſt. Cognoueris autē maxime ægrū ipſum F 3. Epi cō. 3. t. 88 3ª. 151. h
in his omnibus, ſi hypotheſin ſermoni adiecero. Adoleſcens ergo quis valido morbo correptus ſit, G 3ª. Aph. 28.
" qui in primo quaternione iudicabitur: aphoriſmum in hoc maxime illum imitandū puta: [h] Cum Ext. ord. 25. h
" peracutus morbus fuerit, ſtatim ēt extremi dolores adſunt, & extreme tenuiſſimo oīum victu vtē- H 1ª. Aph. 7.
dū eſt. neq; alimentū quoduis huic adhibueris, nec melicratū, aut huic ſimile, immo etiā ab aqua, q̄- Ext. ord. 4. d
tū poteſt, abſtinere iubeto. Hunc ipſum adoleſcentem, vbi ſeptimo die criſim habiturum ſtatueris,

de Vict. rat. in mor. acu. cō. 3. vbi tractat vini, mulsæ, oxymelitis, & aquæ facultatem.

†Nō est in antiquis Græcis, neq; in veteri tralatione.

de Vict. rat. in mor. acu. cō. 1. t. 21. 7ª. 112. d

paululum prædictam victus rationem immuta, vel mulsam exhibens, vel aliam huiusmodi quandam || potionem morbi naturæ familiarem: vt Hippocrates præcepit. Ipse autem & hæc inuenies partim à signis quibusdā, † velut temperamento, consuetudine, & ætate: ⁊ quædam etiā ægrum interrogabis, an valido sit ventriculo, qui longam inediam ferre possit, an cito offendatur & facile soluatur. Sic etiam habitum hominis considerans, quædam ipse ex ijs, quæ in opere de temperamētis didicisti, inuenies: alias ex ægro rogando, sunt enim quidam ad resolutionem faciles, atq; ideo diuturniorem inediam non ferunt, licet viribus validi antea fuerint. Si iam tibi tale quippiam interroganti, & per te ipsum conijcienti appareat, & æger facile dissoluatur, facileq; stomachus eius offendatur, ptissanæ cremorē exacte percolatū quotidie modice exhibebis, memor rursus hic eius, quod Hippocrates dixit: || Sed aliquid tum consuetudinis gratia, tum etiā ne vasorum magna fiat inanitio, ingerere conuenit. At, vbi septimus dies instet, nequaquam ægrum nutrire conuenit, sed ante vnum diem, vel antea, minus exhibendum est. Atq; hæc nos adamussim senex ille in opere de victus ratione in morbis acutis perdocuit. Si quidē adolescenti tertio aut quarto die morbum iudicatum iri spes sit, nullum stomachi vitium, aut habitus inanitionem suspicare. Ad hæc si, præterquā φ iuuenis sit, etiam validissimas vires habeat, longam facile inediā tolerare fateatur, & ægre dissolui tibi appareat: insuper nullus eiusmodi morbus adsit, vt oxymeli aut mulsam requirat: is omnino ad septimum vsque diem a cibis abstinere potest. Quòd si ad tertium vel quartum quaternionem crisis futura videatur, non ita abstinere potest, nec sola potione seruari. Quapropter nō parua quædam victus mutatio, nec morborum ideo exigua differentia.

E ... F

Qui Peracuti, qui Acuti, apud Hippocratem Morbi, qui Diuturni, & quæ ipsorum Differentiæ. CAP. 12.

VOcetur iam Peracutus morbus, qui ad septimū vsq; diem extenditur: qui longius procedit, simpliciter Acutus. At hic quoque differentiæ in peracuto memoria tenendæ sunt: etenim Exacte Peracutus is est, qui quartū diem attingit: Nō Exacte, qui ad septimum vsq; producitur. Eadem ratione inter acutos alius Exacte Acutus, qui ad vsq; decimumquartum porrigitur: Non Exacte vero, qui ad vigesimum vsq; durat, quanquam & ipse acutus sit. Adhuc aliud morborum genus, quod Ex Delapsu acutum, ad quadragesimum vsq; diē peruenit: satius enim est ita vocare ipsum, φ acuto quodam imperfecte iudicato intra diem vigesimum, deinde vehementia eius confracta, reliquum eius intra quadragesimum diem solui consueuit: Nō nulli autē statim ab initio velut prohibiti, tardeq; moti, & nullā interea subitam mutationem moliti, ad quadragesimum producuntur. Duplex autē horum quoq; natura est: vel. n. accessionum remissiones in exactam integritatem finiunt, vel continua febris semper perdurat. Atq; hmōi morbi de acutorum natura obtinere videntur: alij vero manifesto iam sunt diuturni. Porrò Archigenes multis nominibus & diuersis laudandus est, maxime vero si studium eius, artis tractandæ medicæ cognoueris, quoniam non tēporibus solis nudis, sed & motu, & natura magis, acutum & non acutū morbū appellauerit. Nā, cum segni lentoq; motu cū interuallis à febre remissis ad quadragesimū vsq; extenditur, nemo sanæ mentis acutum, inquit, nominauerit: etenim, si ante quadragesimū cesset, hmōi existens, iā diuturnus est. Alios vero morbos breues quidē vocat, equū autē esse dicit, nec acutos nec diuturnos appellari: queādmodum paruas has & à periculo remotas febres, quas non diuturnas esse nemo ignoret, etsi ab acutorum natura recesserint: nā acutum eū esse ait, qui cū velocitate periculosus est. Vides igitur nos, cum solutio interdum eandem temporis præfinitionē habet, vel acutum morbum vel non acutum, nuncupare: eodē modo quandoq; aliū acutū, alium diuturnum, ipso motu solo distinguentes. Noui igitur cōplures ad quadragesimū vsq; diem continua febre conflictatos esse: ita voco eam, quæ nunquam ad integritatem desinit, ita, vt hmōi morbum non fuisse diuturnum dicere possimus: non tñ simpliciter acutum nominare ratio est. Sed. n. qm̄ ex decidentia acuti, exactæ solutionis terminum habent longissimum, diem quadragesimum: non nulli vero continua semper febre ad hunc vsq; extensi sunt: Ponatur & hoc tēpus, aliqn̄ iam diuturnorū manifesto affectuum, eorum, inquam, qui interuallum habent, sicut antea diximus: aliqn̄ acutorū esse decretoriorū. Itaq; Hippocrates in prognostico his verbis vtitur: Facilis autē spiratio in omnibus acutis morbis, quibus febris copulatur, quiq; intra quadraginta dies iudicari solent, admodum magnum ad salutem momentum habere putanda est. non enim simpliciter /acutis/ dixit, quamuis dicere potuisset, sed cum additione hac, nempe /qui intra quadraginta dies iudicari solent/ tanquā acuti quidā sint, qui perfectæ solutionis gratia ad eū diem prolongentur. Acuti ergo simpliciter, nō vtiq; vltra decimū quartū diē progrediantur non iudicati: Qui vero in quadragesimū excidunt, interim hi ipsi sunt, qui intra decimūquartū diē imperfecte prius iudicati fuerant: interim, quorū paulo ante memini, nō frequēter adeo euenientes: quinetiā tertiū genus illorū est, qui manifesto iā tardi, acutis oppositi, quadragesimū diē habent decretoriū: sed de his post paulo dicturi sumus: Cæterū vniuersū prædictū genus, acutū nominet ex decidentia, quā Græci μετάπτωσιν vocāt. Ostēsum nobis est tū alibi, tū in tertio de spirādi difficultate potissimū, φ in prognostico & de simpliciter acutis differit, & ad hæc de ijs, qui ex illorū decidentia fiunt. Cū igitur in vniuersum quidē ad calcē libri pronūciet, Hæc autē dico de acutis morbis, & qui inde proueniunt: mēbratim vero de aqua inter cutem hunc sermonem

G ... H

In Prog. cō. 1. t. 25. 4ª. 194. h

« A sermonem proferens:‖Aqua inter cutem,si ex acuto morbo cœpit,omnis mala est.pari modo,cum In Prog. co.2.
« de purulentis tabidisq; vocatis affectibus,itē de ijs, qui ex abscessu in longū tēpus porrigūtur, ver- 1.4ª. 197.c
ba faciat,clare innuit propositi se non oblitum esse,morbos,qui ex acutis diuturni fiunt, cōmemo-
« rans.Sic ergo & illa dicta sunt,‖Reliquæ autē vomicæ magna ex parte rūpuntur: sed aliæ in die vi- In Prog. cō.2.
« gesimo,aliæ trigesimo,aliæ quadragesimo,non nullæ ad sexagesimum vsq; perueniunt. Quinetiā t.77.4ª.203.h
in dierum decretoriorum enumeratione,qui in prognostico recensentur, ad ‖ sexagesimum vsque In Prog. cō.3
diem non ab re processit. Quoniam enim non de acutis solum, verum etiā de ijs,qui inde progre- t.3.vsque ad t.
diuntur, sermonem instituit, nec inepte (puto) tum in ipsis decretorijs, tū in doctrina de abscessuū 4ª.207.b.
ruptura,sexagesimi diei commeminit. Qui ergo hanc doctrinam non intellexerunt, ij nequicquā
ac frustra quæstiones in his texunt, dissentire putantes cum ijs, quæ in aphorismis tradiderit, mor-
bos inquiens acutos quatuordecim diebus iudicari:quasi ipse Hippocrates non accurate sermone
indicasset aliam esse naturam acutorum ex decidentia, quā illam, quæ absolute acutos respicit. Lon-
ge.n.secus est, quàm illi putant: qm̄,si non acutorum duplicem naturam cognouisset, aliam abso-
lute acutorum,aliam ex decidentia,non sanè distinxisset appositione suam sententiam, verum sim-
« pliciter dixisset,‖Facilis spiratio in acutis morbis valde magnum ad salutem momentū habere, pu- In Prog. cō.1.
B tanda est. Nunc autē,cum huiusmodi dictionem simpliciter acutos indicaturam sciret, non tn̄ ita: t.25.4ª.197.u
verū cum his etiā alia cōplecti vellet: non sine ratione apposuit, primum/quibus febris copulatur/
non adscribens, continua, quod absolute acutorum erat proprium: deinde/qui intra quadraginta
dies iudicantur/perinde ac si alij quidam acuti sint,qui diebus quadraginta non iudicentur. Quare
vndequaque morbi naturam, quo de in prognostico tota disputatio est, clare distinxit Hippocra-
tes & demonstrauit. At interpretes luculenter dicta,obscura reddere moliuntur. Quòd ergo no-
minis appositione quæstionem,quam contexunt,soluere conētur,condonandū est: at hoc faciunt,
qui ita scribunt:Facilis spiratio in omnibus acutis morbis,quibus febris copulatur,quiq; intra qua
draginta dies iudicantur,magnam sanè vim ad salutem obtinere censenda est. Non nulli etiam non
adscribunt/quiq;/inaudiendum esse dicentes:vt sermo eius duplex fiat,alter de acutis morbis,quos
in aphorismis exposuit: alter de alijs, qui febrem iunctam habent, & quadraginta diebus iudican-
tur. Quòd vero nec in aphorismis decimumquartum diem decretorium, sed illic quatuordecim
omnes decretorios dies Hippocratē pronunciasse arbitrentur (esse enim tot,siquis à tertio,qui pri-
mus omnium decernere natus est,ad quadragesimum vsq; numerauerit)non paruam reprehensio
nem merētur. Neq;.n.vt medici hoc dicunt,nec vt qui numerare sciant aut legere. Nā,si medici es-
C sent,primum sanè nullum exacte acutum morbum ad quadragesimum diem, non prius iudicatū,
peruenire scirent:deinde ne quatuordecim quidem numero esse ad quadragesimum decretorios.
In hoc autē ne vel numerare ipsos nouisse quis iure dixerit:plures nanq; sunt,ac quatuordecim, ijs
sanè,qui veritatem ipsam rerumq; euidentiam inspiciunt;item id,quod Hippocrates in primo epi
demiωn scriptum reliquit. Superius verba ipsius apposui, quibus decretorios dies vniuersos edo-
cet: vbi,si quis numerare didicit, plures indubie ad quadragesimum diem euenientes, quàm qua-
tuordecim,inueniet.‖Si quis autem solos eos,qui per quaternionem computātur,numeret (forsan 1. Epid. cō. 3.
enim errare deprehensi,ad hoc rursus deuenient) pauciores sanè hi sunt, ac quatuordecim. Quòd t.14.3ª.120.d
autē ne legere quidem nouerint,qui hmōi effutiunt,sic maxime disces. Si igit̄ in prognostico qua-
dragesimū diē decretoriū esse acutorū dixisset, deinde in aphorismis ‖ quatuordecim diebus sum- 1. Aph. 23.24.
matim eos iudicari, tunc nimirū tale quippiā cū illis considerare licebat: at, cū in opere prognosti- Ex.ord.15.c.
co quadraginta diebus iudicari eos dicat, & in aphorismis quatuordecim, maxime ridiculū est sen-
tentiā eius alibi aliter inaudire. Meliores his sunt, qui nō sermones cōsentientes, verum alterius cu-
iuspiam aphorismos esse,alterius prognosticon,demonstrare conātur: sed hi ob animi magnitudi-
nem sunt nobis miraculo. Quòd iam vtilitatem huius doctrinæ semper inspiciens Hippocrates,
D simpliciter quidem acutos quatuordecim dierum terminum habere recte dixit:ex decidentia vero
acutos,nunc quadragesimum nunc sexagesimum diem assequi:abunde ostendimus.

Quopacto Acuti Morbi, nunc in xiiij, nunc in xx diebus, dicantur Iudicari. CAP. 13.

SCiendum autē est communiter de oībus eiusmodi notæ, ꝙ, quæ ex quātitatis cuiusdam in par-
ticulas diuisione fiunt, soreticam dubitationem comitem habēt. Itaq; sic diuidendū est, vt nec
particulæ multū alioqui differentes, sibi mutuo cōiungantur, quod, dum quæuis in pauca secatur
quantitas, accidit: nec adeo multas feceris, vt doctrinæ vtilitas excidat. Quamobrem, siquid optime
diuidi possit, Hippocrates præter cæteros hoc mihi fecisse videt̄. Primū, peracutos ad septimū vsq;
diē peruenire demōstrat, in quibus (vti dixi) in aphorismis[a] ‖ tenui admodū victu tractandos esse A 1ª. Aph.7
præcipit: deinde in commentario de victus ratione in morbis acutis,[b] quosdā in omnimoda inedia Ext.ord.4.d
seruandos esse vsq; ad diem septimū: postea vero[c] quartumdecimū absolute acutis terminum sta- B de Vict.rat in mor. ac. cō
tuit: post hæc ad[d] vigesimū procedit: rursus alterius speciei morbū ad quadragesimū, alterius itidē t.44.7ª.114.
ad sexagesimū: postremo decretoriorū dierum supremum finē[e] centesimum & vigesimū diē con- C 2ª. Aph.23
stituit, quatuor videlicet mensium tempus: deinceps alios mensium decretoriorum numero, alios Ext. ord.15
annorum, solui scribit. Atq; hæc doctrinæ vtilitas est. Coincidunt autē non nullæ quæstiones lo- D In Prog. c 3.t.5.4ª.207
gicæ, quæ consolationē requirunt, sicut & hæc (opinor) ꝙ morborū, qui apud oēs acuti habent̄, nō E 1. Epid. c
nulli decimūquartū diē excedere videant̄: ideoq; Diocles etiā nō decimumquartū, sed vigesimum 3.t.14.3ª.12

primum, terminum eius posuit. Atq; hic quidē errauit vigesimūprimū magis, q̄ vigesimū, termi- E
nū ipsis præstituens: q̄q; nō omnino falsus sit, quartūdecimū excedendo, nā quosdā, qui acuto mor
1. Epid. cō. 3. t. 20. 3ª. 122. b. bo laborarant, ‖ decimoseptimo & ‖ vigesimo iudicatos esse cognouimus: vti apud Hippocratem
Et 3. Epid. cō. 2. t. 2. 3ª. 135. e quoq; in ipsis epidemijs inuenire licet. Quō igitur, si hoc ita habet, & quidā acuti morbi ‖ decimū-
quartum diē excedere videntur, terminū ipsis hunc diē in aphorismis cōstituit? promptum quidē
1. Epid. cō. 3. t. 21. 4ª. 122. d erat dicere: hoc rarenter, illud sæpissime, accidere cōsueuit. Quinetiā Hippocrates aliqn̄ solum id,
2ª. Aphor. 23. quod creberrime oculis vsurpatū est, nihili faciens, id, quod raro euenit, pronunciat. At profundio
Ext. ord. 15. d rē q̄dā habet sniam pronunciatū, si quis ipsum cōmode disquisierit. Qui nanq; ad decimūseptimū
diē aut vigesimū prorsus acuti morbi exciderunt, hi planè inceperunt, tanq̄ submersi, lento motu
grauiq;: deinde alij in primo quaternione, alij in secundo, exacte acutorū motū recipientes, ad deci-
mumseptimū & vigesimū exciderunt: quanq; & hi intra decimūquartum suū iudicati sint, nam in
dierū primo quaternione vehementiā incipientes, deinde decimoseptimo iudicati, decimūquartū
suum diē non excesserunt. Nouit hoc quoq; Diocles ipse, & alij propè omnes veteres. Phreniticos »
sanè à primo die statim non adeo fieri ait. Igit̃, si quis phrenitide quinto die laborare cœperit, & se- »
ptimodecimo iudicatus fuerit: vel inceperit septimo die, & iudicatus fuerit vigesimo: nulli dubiū
hunc intra decimumquartum suum diē crisim sustinuisse. In hoc iam maxime etiā vigesimū diem F
ambiguitatē adferre puto, quippe qui potentiæ ancipitē naturam habeat, tum q̄ sæpe post primos
dies morbos acutos factos iudicet: interim de prius iudicatis iterum decernat, nullus enim à primo
die acutus in hunc illabit̃, qui non prius iudiciū expertus sit. Quòd si in priore quodā die imperfe-
cte iudicatū, sic prorsus discusserit, nō impedit, quo minus acutorum morborum decimusquartus
dies terminus existat. Qui vero ab initio submersi lentiq; appareant, & inde ad quadragesimum ta-
les perdurātes, rursus intendant̃, hos iure diuturnos appellaueris: Quēadmodū acutos quidē mani-
festo, sed qui ante vigesimū non secure iudicati sunt, deinde remiserint: post hæc reuersi, mox rur-
sus acuti facti fuerint: nouissime quadragesimo die iudicati: dubitaueris, absolute'ne, an ex decidē-
tia, acuti nominādi veniāt: immo magis, an diuturni: Quippe ī ambiguis & obscuris certū iudiciū
quærere non oportet: nā pro rerū natura sniam semper pronūciare conuenit: vbi vero rerū natura
simplex prorsus est, ibi & manifesto & simpl'r pronūciandū est: qm̄ & Hippocrates in ipsis apho-
rismis, cum decimūquartum diē acutis morbis finē statuisset, statim etiā decimiseptimi his verbis
2ª. Aphor. 24. meminit: ‖ Contēplatorius rursum decimusseptimus est, hic. n. quartus à decimoquarto, septimus »
Ext. ord. 15. g. ab vndecimo est. significat nanq; hic vigesimū, tanquam secundum quēdam acutorum terminum. »
Quoniam vero hic liber magnam satis prolixitatem modo habet, finire ipsum iam cogito. Quod G
de dierum decretoriorum speculatione reliquum est, id vniuersum in tertio exequar.

GALENI DE DIEBVS DECRETORIIS
LIBER TERTIVS

Nunc Primum summa admodum cura Quamplurimis in locis emendatus.

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de Cœlesti ac de Materiali causa Dierum Iudicatoriorum, ex quibus & ipsorum Ordo & Facultas pendet vniuersa.

Quid Ostensum superioribus libris, Quid Hoc agendum. CAP. 1.

QVi iam causas, cur nō in oībus diebus morbi iudicent̃, considerare melius esse
duxerit, is hæc sibi cōposita esse cēseat. Et quidē inuētionis dierū decretorio- H
rū principia fateri cōuenit, quēadmodū etiā superiore cōmentario dictū est.
Sunt autē genere duplicia, nēpe experimentū, & ratio. Experimentū sanè, q̄
non omnes sil'r dies de morbis decernāt, euidens affert testimonium: quodq;
circuitus septimani validissima sint virtute p̄diti: post hos quaternarij: quidā
vero extra hos coincidant: immo q̄ nec oēs septimanæ inuicē separent̃, sed ali
quæ ipsarū etiā coniungant̃: nec oēs quaternarij, sed ex ijs quoq; alij seiungā
tur, alij cōiungantur: insuper q̄ acutis morbis impari dierū numero, lōgis pari, iudicia maxima ex
parte accidāt. Omnia hmōi, quæ prius recensui, experientia satis approbat. Porrò causas horū Ra-
tione nobis indagātibus, duo prima oīum, quæ fiunt, primordia esse statuēda videntur: Inordinatū
videlicet, qđ ex hac mūdi materie proficiscit̃: Ordine vero quodā ornatuq; procedēs sēper, qđ cœ-
lestibus originē fert acceptā: oīa siqdē in hoc orbe ab illis decus ornamentumq; capessunt. Atq; iā
& nūc ex his duobus principijs, q̄ ex experiētia cognita sūt, & rō suppeditauit, oīum, q̄ {rōne & ex
periētia ipsa} in diebus decretorijs ītelligunt̃, cās īuenire conabimur, hinc facto sermonis exordio.

De Vi Astrorum in Hæc inferiora corpora: & maxime de Solis & Lunæ actione. CAP. 1.

OMnium certe superiorum Astrorū potentia fruimur: verum, qui maxime hunc orbē exor-
nat, & cōcinnat, & disponit, est Sol: quippe veris, æstatis, autūni, & hyemis, author alius ne-

mo

A mo extat: nec alius tam manifeſtò, vel ex terreſtri limo animalia generare poteſt, neq; fruges maturare, neq; ad coitum & generis propagationem animantia prouocare. Magna ſanè & Lunæ opera in hanc rerum ſubſtantiã apparent, verum Solis effectibus poſteriora. Etenim mẽſes hęc perpetuo diſponit: idq; euidenter adeo in marinis animalibus: q̃q̃ & hoc ipſum Solis beneficio habet. Nouum.n. ipſa lumen ſortitur, cum Sole primum fruitur: Tanta vero eius portio ſemper illuminata eſt, quãtam Sol aſpicit: Prorſus aũt deficit, luciſq; expers redditur, vbi terra ſuo interuẽtu ipſam obtenebrat. Quapropter, vt illa diſtat à Sole oẽs mutationes ſuſcipit: etenim Plena eſt, cum diametra eſt: Æqua portione diuiſa ſeu ſemilunaris, græce dichotomos, cũ quadrangula eſt: Vtrinq; gibba, cùm triangula: & Falcatã ſpeciẽ refert, vbi ſexãgula eſt: Atq; tunc primum Noua eſt, cũ poſt Solis cõgreſſum apparet: Obſcurata omnino, cùm Solis lumine circumuallatur. Igitur fructus auget, incraſſatq;: animantia implet: ad hæc menſtruorum ſtatum tps mulieribus cõſeruat: item comitialium circuitus cuſtodit, inde, ꝙ Solis plus, vel minus participat. Omnia ſiquidem, quæ facere nata eſt, vbi falcis figuram repræſentat, languida fiunt: valida omnia, cum plena fuerit. Quapropter & fruges intèrea adauget maturatq; celerrime: mortua corpora putreſacit: ſomnoq; ſopitis ſub eius lumine, vel aliter diutius immoratis, pallorem & capitis grauitatem conciliat. Vt igitur Luna Solis B auxilio in omnibus indiget, ita Sol ad nullam rem maximam, vel alterius cuiuſdam aſtri, vel ipſius Lunæ, operam deſiderat. A nullo.n. impeditur, quo minus æſtatem faciat, cum in vertice noſtro conſtiterit: aut frigus adducat, ſi humilis feratur: aut æquinoctium vtrũq; diſponat, ſi mediocriter obliquus ſit: Sed ipſe velut Rex quiſpiam maximus eſt: Luna vero vt Hyparchus (quaſi ſub principem dicas) non exiguus: inter illum enim, & nos media conſtituta, terreſtrem regionem merito gubernat, non potentia cæteros planetas, ſed vicinitate, exuperans. Huius rei gratia omnino frigus locum noſtrum occupat, cum Sol ad hyemalem plagam diclinauerit: tunc calor omnino nos exercet, vbi ſupra verticem noſtrum, aut propè ipſum fertur. Luna vero particulares cuiuſq; menſis dies diſponit, paruæ mutationis facultatem habens: [a] † eamq; non ſimpliciter ex ſe, verum ex Solis aſpectu conſequitur.

A† Antiqua translatio addit. quãdo cõparatur dominio Solis.

B † Additur in ãtiquis grę. καὶ τοῦτο εἰκότως id eſt hocq; merito. & ita vetus ĩterpres.

*C * Antiqua trãslatio hẽt, æquales.*

Quo tempore, Lunæ actiones Fortiores aut Imbecilliores exiſtant. CAP. 3.

VEhementiores itaq; mutationes eueniunt, vbi ipſa cum Sole coit: inſuper in apparitionibus plenilunij: minores his contingunt, dum dichotomos ſeu dimidia apparet: imbecillæ, dum vtrinq; gibba, & falcata, videtur. [b] † Nam validiſſima eorum, quæ prius erant, mutatio cõmittitur dum Luna cũ Sole coit, ac eius lumine circumuallatur, quippe, quę prius apparebat, nunc nulli cõ-C ſpicitur. Dein diametra Lunæ ſtatio tanq̃ diſtinguens, in binaſq; partes ſecans contrarias maxime Lunæ diſpoſitiones, aliarũ oium eſt validiſſima: ꝙ vero diſpõ incrementũ, diminutioni maxime ſit cõtraria, oſtẽdere nõ eſt opus: Deinde poſt hũc congreſſum, & pleniluniũ, duę dichotomi, medium vtraq; ſecans, augmenti tps prior, diminutionis altera. At oium extremæ imbecillimæq; aeris nos ambientis conuerſiones in falcatis, & in vtrinq; gibbis apparitionibus fiunt: magis autẽ in vtrinq; gibbis, nulla ſiquidem in eis magna mutatio, ſicut in falcatis, apparet. Quare nec Aratus male ipſas neglexit, tanq̃ imbecillas exiſtẽtes: cõuenitq; eos laudare, qui de eis ſcripſerint, tanq̃ ne vel minimũ quidẽ omittẽtes. At in plenilunijs cõuerſiones, & his adhuc magis in cõgreſſibus, ꝓpriũ hoc pręter cęteras habẽt: illa ſiquidem celerrimas ſtatim mutationes faciunt: cõgreſſus vero, [c] inæquales & diuturnas, quid.n. ante Lunã apparentẽ manifeſto pronuncies, non eſt. Longũ autẽ hoc tps occultationis eſt, integri ferè ſigni ſpatiũ explẽs: mutationẽ vero ex incremẽto ad diminutionẽ, punctum exacte definit, liquetq; hoc Lunã momentaneo tpe pertrãſire. Itaq; vere celeres plenilunij mutationes ſunt: diuturnæ, coniunctionales: nã occultationis tps ſibi ipſi ſimile eſt, & primæ apparitionis tempus, occultationi vicinũ eſt, tum propter paruitatem eius particulæ, quæ de tota Luna apparet, tum ob luminis imbecillitatem, tum ob breuitatem temporis, quo ſupra terram fertur.

D † Ex græco ità vertendũ. Certũ ergo iudicium cõſtitutionis ĩ toto mẽſe futuræ, in ſecundo die perficitur, quo primo & cætera. vet⁹ trãslatio. Quod ergo accidit de mutatione in menſe toto, ẽt non diſtinguitur, nec declaratur oſtẽſione certa, niſi in die ſecunda poſt apparitionẽ Lunæ, et eſt prima hora. &c.

D *Quo tempore Luna In nos Agere incipiat quot q; diebus.* CAP. 4.

[a] † TVta igitur criſis euadet, cum in toto menſe ſtatus in ſecundo die accidet: quo primo & manifeſto Luna, & longo ſatis tpe, ſuper terrã iam apparet, & lumen ſenſile de ſe mittit, ad hæc vmbram euidenter oſtendit. Primus autẽ dies tandiu Lunã ſupra terram vagantem habet, quandiu is adhuc quoq; Solis lumẽ, quod poſt occaſum eſt, retinet: quare in hoc Luna ſimul cũ Solis lumine occidit, ſæpe vero & prior eſt occidua: primũ vero manfeſta in ſecundo die apparet, nunc quidem magis, nunc vero minus: Atq; hoc ei accidit [e] † tum longitudine à Sole receſſus, qui ob peculiarẽ Lunæ motum fit (non.n. ex æquo ſemper mouetur) tum propter latitudinis immutationẽ, tum propter ſignorum occaſum non æquali tpe euenientẽ, inſuper ob præteriti congreſſus tps. Vnde non ſemper vnum tps eſt, quo clare Luna cõſpicitur: [f] † ſępiſſime autẽ triduo in coitu Solis remorata, planè inuiſibilis eſt, quo nõ dum hæc terrena immutare põt. Et quodã modo tps, tũ peculiaris eius circuitus, tum in nos actionis, in idẽ recidit: etenim circuitus vicenis diebus ſeptenisq;, & tertia ferè diei parte peragitur, in tanto.n. tpe totũ Signiferi circulum percurrit: at, quo nobis luceſcit, circuitus, ꝙ is quoque eidem conueniat numero, planè intelliges, ſi occultationis tempus de toto menſtruo eximas. Quòd autem menſtruum tempus non omnino triginta diebus conſtet, ſed minus vnius diei ferè dimidio, Hyparchus integro vno libro demonſtrauit. Quin & vulgus iam prope

E † Clarius: pro quãtitate diſtantiæ à Sole: hæc aũt ipſa quãtitas diſtantiæ, tũ propter peculiarẽ Lunæ motũ fit (nõ enim, et c.

F † Clarius. Vt populũ tamẽ tribus diebus, qui circa cõgreſſũ ſunt, planè inuiſibilis ſit, ĩ quibus non dum, &c.

pè

pẽ vniuersum nouit mensium aliũ, quem κυλλόν græci noïant, quasi mutilũ & imperfectũ, dies viginti nouem obtinere: alium, nẽpe absolutũ, triginta. Nam vniuersos amborum dies quinquaginta nouem esse oportet, siquidem vterq; oïno triginta, minus dimidia diei parte continet. E

Mensem & Inferiora omnia per Septimanas à Luna immutari. CAP. 5.

QVemadmodum igitur annum integrum Sol disponit, ita Luna mensem, immutatione per septimanas ei accidente. Nam à prima apparitione ad dichotomũ, & ab hac ad plenilunium, vtrũq; quidem per se tps dierũ est septẽ, ambo vero simul quatuordecim. Simili modo, si inde, vbi ipsa æquali portione mensem diuidit, vsq; ad secundam dichotomum connumeraueris, septem & hos inuenies dies: reliquos etiam, qui vsq; ad absolutã Lunæ occultationẽ sunt, septem.

Cæterum aera nos ambientẽ magnas suscipere mutationes, dũ Luna primum occultat̃, & rursus primũ apparet, nemo mortalium ignorat: maxime ij, quibus hoc studij est, agricolæ & nautæ, qui στάσιν. i. statum aeris tunc vocant, cũ Luna primũ apparẽs, ꝭm aliquẽ ventum stet. Quãobrem Aratus quodã loco verissime scribit de Luna, vbi primũ post coitionẽ apparuerit, hoc modo inquiens.

» Cynthia si cornu, quod se sustollit in altum,
» Incuruum specie velut annuat, adfore cœlo
» Sæua procellosi prædicet flabra Aquilonis. F
» Rursus eo veniet pluuius Notus, hanc vbi partem
» Ponè supinari conspexeris, inq; recliuem
» Sponte habitum: verum si lumen tertius ortus
» Proferat, atq; Deæ conuoluat circulus oras
» Suffusus rutilo, mox tempestate sonora
» Spumosum late pelagus canescere cernes.
» Quinetiam hæc in eodem libro scribit:
» Non vnum deprehensa diem tibi signa loquuntur.
» Sed, quæ signa nouo dederit nox tertia motu
» Quartaue, sustollat medios dum Cynthia vultus,
» Durabunt cœlo: Medio quæ edixerit ore,
» Altera prouisæ signantur tempora Lunæ.
» Illa dehinc, donec germani luminis igneis
» Accedat Phœbe, mensis postrema notabunt.

Non ad oẽ tps, quod ab initio est vsq; ad finẽ, primæ apparitionis signa sufficere ait: sed dichotomos & plenilunia mutationes quasdã afferre. Omnis autẽ velox mutatio, Crisis appellatur: & statum quidem in Luna falcata potissimum, dicunt: deinde ad plenilunium transferunt similiter vocantes, hoc enim validas vires etiam obtinet: hoc autem imbecilliores quidem sunt semilunares stationes, attamen & hæ quoq; de aere decernunt. Quare mensem à Luna immutari ꝭm septimanas, iam est perspicuum. Quòd autẽ aliæ res vniuersæ inde quoq; mutant̃, oïbus non perinde constat: sed ijs, qui hmõi accurate obseruarint, in confesso est. Ad hæc post seminis cõceptionem omnis impregnatio: Insuper nihilo minus hac & post partum adauctio: Itẽ omne actionis initium, magnas alterationes in septimanos circuitus obtinet. Quæ nãq; quotidie oïbus, quæ subsistunt, incidunt, horum causam Luna habere obseruata est: maximeq; in tetragonis & diametris stationibus ea immutans. Nam, si Luna in Tauro existente semen concipiatur, vel partus, vel omnino alterius cuiusdã principium contigerit, magnas eius mutationes faciet, qñ Signiferũ percurrẽs, in Leone, Scorpio, & Aquario fuerit: Verum in Leone tetragonos. i. quadrata statio, septimanæ vnius existit: In Scorpio diametra duas septimanas habet: Ita quoq; in Aquario secunda quadrangularis statio in tertiã septimanã procedit: idq; necessario, ꝙ Luna (sicut ante diximus) vicenis diebus, septenisq;, & particula quadam adiecta, maxime tertia diei parte, vniuersum Signiferi ambitum peragit. Si nãq; in toto tempore totum orbem pertransire oportet, constat quartam ipsius partẽ in septem prope diebus eam expedituram. Proinde huius te admodum meminisse ad futura conuenit, nempe Lunæ transpositionem tetragonon non diebus septem integris circunscribi. G H

Qui Salutares aut Infesti dies Sanis aut Aegrotis futuri sunt, ex Luna prænunciari posse. CAP. 6.

POrrò illud denuo repetendum est, quod nos quoq; obseruantes verissimum semper esse comperimus, ab Ægyptijs astronomis inuẽtum, Lunã non mõ ægris, sed ẽt sanis, dies, quales tandẽ futuri sint, posse prænunciare. Si etenim ad planetas tẽperatos steterit (quos iam & ἀγαθοποιοὺς græci nominant, salutares latini) faustos ac bonos dies producere: si ad intemperatos, graues molestosq;. Fingamus enim homine quodã nascente salutares planetas in Ariete, malignos in Tauro esse: is homo nimirũ, cũ Luna in Ariete, Cãcro, Libra, & Capricorno fuerit, pulchre deget: cum vero Taurũ ipsum, vel tetragonũ aliquod, vel diametrũ signum occupat, male tunc & moleste vitam transiget. Atq; iã morborũ initia huic, cũ Luna in Tauro, Leone, Scorpio, & Aquario fuerit, pessima: sine periculo aũt & salutaria sunt, cũ Arietẽ, Cãcrũ, Librã, & Capricornũ, Luna pmeat. Ad hęc alterationes magnas: quas in tetragonis & diametris per septimanas fieri diximus: in lethalibus qdẽ morbis lethales & ipsas, in salubribus bonas, euenire necesse est. Quãobrẽ Hippocrates etiã dãnat

maxime

A maxime || immutationes, quæ in diebus decretorijs ad peiora declinant: quippe ꝙ lethalis morbi symptoma sit quemadmodum (vt arbitror) benigni, contrarium. Quòd, si quis & huius ipsius causam, cur quadratæ & diametræ stationes sint potentissimæ, quærat, is longissime à proposita disputatione digreditur. Nam in præsentia non primas causas oium, quæ ad astronomiã pertinent, sed quæ proposito nostro vtiles sint, inquirere cogitamus. Vtiles autem causæ sunt, quæ septimanæ naturam interpretantur: rursus igitur eas in summam colligamus. Lunæ tetragonæ & diametræ stationes in principijs bonis bonas faciunt alterationes: in malis, malas. Atq; hoc, præterquã ꝙ astronomis in confesso est, integrũ est & tibi obseruare. Sin aũt hmôi nec obseruare volueris, nec ijs, qui obseruarunt, fidẽ adhibere, indubie sophistarũ vbiq; nunc obstrepentiũ aliquis es, qui ratione manifesto apparentia nos approbare postulant, cũ è contrario ex euidenter apparentibus, de abditis ratiocinandum esset. Ita suo quæq; res principio, circuitus sequentes vniuersos consonos habet.

1. Epid. cõ 2. t. 25. 3ª. 110. c

In Acutis Morbis summam vim obtinere Septimanas: in Diuturnis Ortus Syderum, quibus anni tempora variantur. Itemq; in illis Coincidentes plures inesse Indicatorios, in his Circuitu magis Septimanarum fieri Iudicationem. CAP. 7.

Circuituum vero alij numero quodam dierũ constant, alijs mensiũ. Iam vero, qui dierũ numero constant, septimani sunt, & Lunæ modo incedunt: qui aũt mensiũ, ad Solẽ referuntur, eodẽ B modo euenientes. Iterum. n. ab Hippocratis verbis initiũ sumendũ est,ª || æstiuos morbos dicentis hyeme solui, hyemales æstate. Hoc quidem longorũ morborum, & quasi dicas annaliũ iudicij statum tps est, quemadmodũ acutorũ decimusquartus dies. Tẽpus enim, quod à mensis principio ad vsq; pleniluniũ est, totius lunaris circuitus dimidiũ existens eandẽ rõnem hẽt cum interuallo, quod ab hyeme ad æstatem vsq; intercedit: quin etiã à plenilunio ad vsq; occultationẽ tps, spatio, quod ab æstate ad hyemem vsq; porrigitur, proportione respondet. Sed horum vtrunq; bifariam sectũ, in acutis morbis septimana est: in diuturnis clarissimorũ syderũ exórtus: quorum ratione ver, æstas, hyems, & autumnus describuntur. Non etenim pari dierum numero hæc secundũ vllius astronomi sententiam diuisa sunt, verum manifestis circunflui aeris mutationibus distinguuntur. Rursus & alio modo. Quemadmodũ septimana acutorũ morborum decretoria est, sic tẽporis annui mutatio diuturnorũ morborũ erit solutoria: vt in hyeme quidẽ cõstitutum morbũ ver soluat: in vere cõflatum, æstas: simili rõne per æstatẽ cõtractum, autumnus: in hoc paratum, hyems. Cæterum singularum partium bifariã diuisarum partes mensis quaternionibus proportione respondent. Quin astrologis etiã dicitur, quẽ in modum anni tẽporis cuiusq; & initium & finis, syderum clarorum, C ortu & occasu describitur, in eundẽ quoq; cuiusq; medietas, alterius rursus syderis éxórtu distinguitur. Itaque vniuersas particulares morborum mutationes, vel tanq̃ ad proprium ipsorum principium, vel tanq̃ ad ambientis nos aeris cõuersionẽ, euenire necesse est. Quæ igitur ceu ex proprio ipsorum principio fiunt, Lunã sequuntur: quæ vero ab aeris nobis circunflui conuersione, in toto quidẽ anno Solẽ, in singulis autẽ mensibus Lunã. ª † Hinc iam accidit mutationes validissimas esse, quæ videlicet cuiq; per septenos dies propriẽ cõtingunt: quis etiã ipsis quodãmodo cõmisceantur, quas aer excitat. Quare merito inde, ꝙ semper eodẽ modo accidant, in id, vt in plurimis morbis fiant, decidũt. } Adhuc autẽ magis ipsarum ordinẽ perturbat accessionum violẽtia crises prærumpere cõpellens, vt in sermonis processu dicemus: Ad hæc varius in ægrotos admissus error tum ab ipsis medicis, si medici appellandi sunt, nõ artis corruptores, qui hoc seculo permulti sunt: tum nihilominus ex ijs, quæ laborantes peccant: quin & propter ministeriũ q̃nq;: & ꝓpter aliquod eorũ, quæ extrinsecus accidunt, vti prius diximus. Igitur septimanorũ circuituũ virtutẽ mirari cõuenit, si tot causis eos interrumpentibus, multo tñ alijs fortiores inueniuntur. In acutis quidẽ morbis coincidentes decretorij plures sunt, q̃m & corpus mutationi accõmodum est, in motu & perturbatione vehementi constitutum: in longioribus, via & ordine magis septimanarum circuitus procedit.

a 1. Epi. cõ. 3. t. 88. 3ª. 151. h

* ἐπισημασίαι quæ tã de occasu, quã de ortu intelliguntur. Vt habetur à Gal. 1. epide. sect. 2ª. com. 2. & alibi.

** apparitiões.

A † Clarius. Hinc iã accidit validissimas quidẽ mutatiões eẽ, quæ cuiq; propriæ cõtingũt, quæ scilicet per septimanas fiũt: verũtamen ẽt ipsis quodãmõ cõmisceri, quæ ex ãbiente eueniũt: quare merito ab eo euẽtu decidũt, qui perpetuo eodẽ mõ fit, ĩ eũ qui vt plurimũ]

D *Primum Diem Inter iudicatorios non enumerari: & quæ Causa Dierum Coincidentium.* CAP. 8.

Quapropter ab acutis denuo incipiamus omnium consequenter decernentium dierũ causas inuestigantes. Iam quidẽ in primo febres diarias solui contingit, non tamen iam cũ certamine, & perturbatione effatu digna, q̃q̃ non nulli Hippocratẽ ᵇ || quoq; dies decretorios in epidemiωn primo enumerantem, & primi meminisse putant, duplici nomine errantes: Circuitus. n. primus, & nõ dies primus, manifesto scriptus est in parium impariumq; dierũ catalogo. Quẽadmodum igitur in parium enumeratione primũ circuitum præfatus, quartũ diẽ inducit: ita in mentione imparium, tertiũ. Adhuc vero magis ignorant,ᵇ † ꝙ à fronte operis prognostici descriptum reliquerit ᶜ || de facie emortua, Quòd, si ob hmôi causas hæc faciei species orta est, vna die nocteq; iudicatur. non intelligentes loco verbi / probatur & cognoscitur / dictum esse. Hos igitur missos faciamus. Principium autem dierum, qui cum agitatione quadam acute morbos mutant, tertium à principio statuere oportet, veluti prius etiam dictum est: qui nullam iam cum prima septimana cõmunionem habet, sed ex coincidentibus existit. Siquidem quaternio, quòd septimana in duas partes secta, absoluitur, ideoq; permagnã facultatem obtinet, in priore sermone dictus est. ᶜ † Tertius vero & quintus licet alia nulla ratione, quàm ꝙ iudicia cum accessionibus fiunt, coincidant, non

b 1. Epi. cõ. 3. t. 14. 3ª. 120. d

B † Clarius. quippe qui, ubi per initia operis prognostici scriptũ est de facie emortua, (indicatur in die & nocte, si ob has cãs talis facies sit) nõ intelligũt, verbũ, indicatur, loco, & cæt.

c in Prog. c. 1. t. 8. 4ª. 191. e

C † Decernũt autẽ nõ minus quarto die tertius & quĩtus (licet coincidãt) nulla alia rõne, quã ꝙ iudicia cũ accessionibus fiunt: hoc. n. ipsũ. etc.

non minus quarto die decernunt: qm̃ hoc ipſum & ab experientiá teſtimonium habet: & ratione E conteplantibus non obſcura eius cauſa eſt. Nam perturbationis violentia naturam ea, quę moleſtãt, etiam ante tẽpus propulſare cõpellit: quippe virtus ipſa eſt alienorum expultrix: quemadmodũ in opere de naturalibus facultatibus antea demonſtratum eſt. Tempus autẽ actionis poſt finẽ alteratoriæ facultatis eſt: tunc enim functionẽ obire: oĩbus ſecundum naturam abſolutis, oſtendebatur, cum illa ab actione deſtiterit. Verum ante perfectam coctionem interim, quæ offendunt, amoliri cogitur: vt interdum concoctione iam abſoluta moratur adhuc, & lente propter imbecillitatẽ munus ſubit. Vtrunq; aũt in ventriculo clare licet contemplari: inſtigatus enim, cõcoctionis tẽpus nõ expectat, ſed protinus etiam idoneum cũ eo, quod moleſtat, excernit: &, vbi iam ſatis concoxerit, interdũ lente, ac cunctanter ſuperfluum imbecillitatis vitio expellit. At, cum naturali habitu fruitur, perfectæ concoctionis tempus, ipſius recrementorum expulſionis terminus eſt: quem neque præuertit, neq; præſentem adhuc moratur. Cæterum, vt in ventriculo, ſic in ſingulis totius corporis partibus alienorũ expultrix facultas eſſe oſtendebatur: quæ meo ſane iudicio & criſim in morbis efficit: atq; propterea optimæ fiunt criſes, cum iam oĩa in animantis corpore concocta fuerint. Præuenire aũt criſim, quod Hippocrates ‖ προεκρήγνυσθαι, quaſi dicas prærumpere, appellare conſueuit, malum eſt: nam idonea ſimul cum ijs quæ lædunt, excernuntur: fitq; hoc natura incitata, vel F ab exteriore quodam, vel ab ijs, quę in ipſo corpore detinentur. Extrinſecus igitur eſt medicus, qui parum recte quippiã fecerit, æger, famuli, atq; alia, quæ proprie exteriora nominantur. In ipſo autẽ corpore ſunt morbi ipſi, eorumq; cauſæ, & acceſſiones. Conſidera iã mihi tale quid in natura accidiſſe, quod hominibus infirmis contigit: qui à fortioribus quibuſdam intempeſtiue ad congreſſum irritati, imparati, pugnando ſuperantur. Quinetiam onus deponere quis volens, interim vel inuitus cum eo concidit. Item vehementius quis currens, deinde ſe ipſum retinere nequiens, inuitus in conuallem delatus eſt. Omnia hæc exẽpla ſunt malorum iudiciorum: de quibus in opere de criſibus copioſius dicturi ſumus. Sed nunc quoq; neceſſariũ dicetur, cum inſtituerim, quid nã verbo προεκρήγνυσθαι Hippocrates ſibi velit, interpretari. Etenim fieri non poteſt, vt, qui de diebus decretorijs quippiam referre aggreſſus ſit, nihil de criſi etiam dicat: vel qui de criſi doceat, non etiam de diebus decretorijs verba faciat. Verum ſermo ad propoſitam inſtitutionem ſemper reuocandus eſt: & tantam adhærentium mentionem facere oportet, quanta neceſſaria eſſe videtur.

In libro de humoribus.

Vnum iam ex illis, quæ naturam ſtimulant, & veluti prouocant, acceſſio eſt, nullam quietẽ nec moram concedens, verum incitans mouensq;, &, veluti dixeris, pugnã indicens. Vnde acutorum morbum in diebus imparibus iudicium contingit, in his enim & acceſſiones ſunt. Quæ igitur cau G ſa ſit, ob quam in acutis morbis tertio quoque die plurimum acceſſiones fiant, in longis autem, vel quotidie, vel quarto quoq; die, non promptum eſt inuenire: nec in pręſentia diſquirere neceſſariũ. Quòd vero ſic eueniunt, oculis vſurpare licet, {& ad præſentia rationẽ ex principio habet:} ſi enim ponamus, vt etiã apparet, ſecunda ab initio acceſſio, ad tertium diem delabetur, tertia ad quintum, quarta ad ſeptimum, quinta ad nonum: omnes autẽ in impares incidunt. Cum ergo natura non conuenienti ſemper tempore de morbis decernat, ſed concitata plerunq; aliàs ab alijs cauſis, † a quibus acceſſio in morbis acutis maxime continua redditur (oſtenſa vero eſt in impares incidere) in imparibus acutorum morborum plurima iudicia fieri ratio eſt. Non q̇ dies ipſi primariam decernendi virtutẽ non habeant (ſemper enim huic animũ adhibere oportet) ſed quia per accidens aliquod ſic eueniat. Prædixi autẽ, opinor, manifeſto iam hoc accidens: ſiquidem ratione, qua morborum iudicia frequentiſſime in acceſſionibus accidunt, hæ autẽ in dies impares incidunt, eadẽ in morbis acutis imparibus diebus criſes contingunt. At, ſi dierum numerus ipſe decernendi facultatem haberet, non frequenter diebus imparibus, raro paribus, verum perpetuo imparibus, nunq̃ paribus, de acutis morbis iudicium fieri oporteret. Neq; enim ſeptimi, vel quarti numerus, criſis author eſt: ſed, q̇ Luna innouãte & immutante terrena, motuum quoq; circuitus ad hos principes H numeros venire contingat, merito in ipſis tanq̃ ſtata alterationũ tẽpora inueniuntur. Quippe non à numeris, ſed à Luna mutationes terrenis adueniunt: at, cũ in motu mutans conſiſtat, tẽpus mutationibus neceſſario coniunctũ eſt, quare etiã numerus neceſſario. Nõ igitur, q̇ omnis par numerus fœminã, impar maſculũ, referat, acutorũ iudicia imparibus diebus accidunt: neque.n. impar abſolute pari fortior eſt: neq;, ſi fortior, iam fœmininus imbecillior: neq;, ſi fœmininus quidẽ hic, maſculus aũt alter ſit, acutos morbos in maſculis numeris iudicari, diuturnos in fœmininis, rationi conſentaneũ eſt. Oĩa ſiquidẽ, quę de numerorũ virtute nugant̃, tã facile abſurda eſſe deprehẽdimus, vt mihi ſubinde mirari ſubeat † Pythagorã illũ tam ſapientẽ virũ numeris tm̃ tribuiſſe.} Atq nũc aduerſus ipſos ẽt nobis nugari non vacat: nã ſatis eſt ad rẽ inſtitutã terrena Lunã alterare, & in ſeptimanis potiſſimũ magnas parere mutationes: poſt in quaternionibus exiguas: ad hæc criſim acceſſione plurimũ indigere: itẽ acceſſiones tertio quoq; die in morbis acutis euenire: his etenim ſubiectis, acutos morbos in imparibus diebus magis ad iudiciũ tendere neceſſitas erit. Huius rei gr̃a tertius & quintus merito decernũt, nõ ex lunari circuitu decernẽdi potẽtiam ſortiti, ſed vel q̇ ob violentiã acceſſionis tertius criſim quarto die futurã præuertat: vel &, per Iouẽ, q̇ natura, dũ quarto die laſſa nec incitata cõquieſcit, quinto ad iudicium cõmoueatur: nã hic vero decretorio tardius venire, ter-

† Ex græ. ita vertendũ. inter quas, quæ frequẽtiſſime in morbis acutis euenit, eſt ipſa acceſſio (oſtẽſa &c. & ita vetus interpres.

† an Pythagoras ille ita, & ſimul ſapiens eſſet vir, & ſimul tãtũ poſſe numeros exiſtimaret.

A tius paulo magis anticipare conspicitur: atq; ambo crisim obtinuisse, q vicini ambo vere decretorio, accessiones susceperint. Iam vero & nonus inter duos decretorios septimũ, & vndecimum medius, vel non factum in septimo die iudicium, vel vndecimo futurum, ipse sibi vendicat: rarius quidem septimi, sæpe vndecimi, crisim assumit. Etenim septimi diei propria crisi, non ad nonum, mo do pauci errores cõmissi sint, vnq; peruenerit: sed hoc libris de crisibus declarabimus: vndecimi vero, è contrario, cum & exacte omnia gesta sint, & violenta noni diei accessio inuadat. † Porrò iudicia in huiusmodi diebus propter accessionum vehementias incidere clarissime demonstrat, q videlicet in diuturnis morbis non similiter eueniunt. Sicut. n. accessionum vehementia, ita dierum quoque coincidentium numerus, in illis exoluitur: † sic rursus accessionis vehementia crisim alio, q̃ statu, tẽpore fieri compellit. Quare in omnibus ferè diebus peracutos morbos iudicari, videre licet, qm̃ vltimus ipsorum dies decretorius est septimus: & ante hunc non quartus modo, sed etiam tertius, quintus, & sextus aliquando, decernunt. Quin & de primo, an decerneret, inter medicos, vt dicebatur, quæsitum est. Reliquus itaq; secundus ordine decretorio indubie elapsus est: sit autẽ, si vis, & primus: Sed tertius, quartus, quintus, sextus, septimus, oẽs decernunt. Acoẽs dies post morbi principium in peracutis, propter accessionum vehementiam decernere videntur. Ergo sextus B etiã, etsi nec inter decretorios, qui circuitu constant, nec impari numero ascribatur, tñ & ipse persæpe decernit: qm̃ intra peracutorum terminum continetur. Vniuersi autẽ tales morbi, alterum duorum habent: vel synochon. i. febrem continentem (ita. n. appellant, quæ à prima constitutione eundem tenorem sine manifesta declinatione ad crisim vsq; vti diximus, seruat) vel febrem aliam, quæ etsi manifestas habeat declinationes & accessiones, non tñ tertio quoq; die manifestas tñ habet, verum in ipsorum dierum quoq; medijs, quemadmodum & semitertiana. Proinde Prima peracutorum differentia, velut vna quædam est accessio: quamobrem nihil, quantum ad accessionem pertinet, impares paribus præstabunt, cũ febris singulis diebus æqualis existat: Secunda, etsi per triduũ magnas habeat accessiones, & veluti principia circuituum, tamen medius ipsorum dies tantam, & ipse in peracutis morbis accessionem frequenter affert, vt etiã magnis aliorum quorundã morborum accessionibus nihilo sit inferior. Cum igitur morbus velut ad septimũ festinat, & secundum ipsius rationẽ in eodem iudicandus est: mediæ vero accessionis magnitudo naturam ad crisim ante suum tempus venire compellit: vel extrinsecus aliquid euenit, ipsam irritans: sic crisis sexto die prærumpet. Atque hæc tanto peior est ea, quæ septimo futura erat, quanto magis ipsam præuertit. Pessima vero crisis secundum aliam rationem sexto die accidit: quam in opere de iudicijs plenius C enarrabimus: quippe ad illud proprie pertinet bona malaq; iudicia distinguere: hic tñ de diebus decretorijs disserere statuimus. Sed, quia semel de sexto die vniuersa dicere parauimus, hoc quoq; adhuc summatim adiungemus. Inuadunt quidam morbi, secundum diem primo grauiorem habentes, quartum tertio, & totas accessiones in diebus paribus: qui longorũ quidem morborũ naturam, queadmodum in cõmentarijs de crisibus ostendemus, habent: iudicium tamen præuertunt, vt acuti, propter accessionis vehementiam: hi etiã secundo die interficiunt, & quarto, sed sexto plurimos. Etenim in secundo die natura quodãmodo valida adhuc est: item in quarto adhuc valida magis, q̃ in sexto, sed non dum in certamen venire audet: at in sexto accessionis vehementia frequenter eam ad certationem prouocat. Quare alterum è duobus sustinet: vel in ea cõcidit, & prius, q̃, quæ offendunt, excreuerit, extinguitur: vel plurimum ex eis propulsat, reliquum vero adhuc nõ potest, verum imbecilla & defatigata prorsus cadit, & languida iacet. Deinde, si quo modo postero tẽpore recreari, ac refici potuerit, paulatim morbum concoquit: q si morbi reliquiæ eius robore maiores sint, tandiu æger superuiuet, q̃diu natura adhuc sufficere potest: morietur tamen postea. Iam vero de diebus coincidentibus abunde dictum est

D *Cur Vigesimus fortior Vigesimoprimo: & quòd Septimanæ, ac Cætera tempora Iudicatoria, Integris diebus nequeant numerari.* CAP. 9.

CVr autem & vigesimus & vigesimusprimus, multo magis vigesimus, decernat, explicabo. Primũ, qm̃ huiusmodi morbus diuturnus iam est, ipsas accessiones dies pares excipiunt: deinde, q septimana non integris septem diebus constet (veluti prius expositũ est) nouit hoc quoque « Hippocrates. Cum. n. dixisset in opere prognostico, ‖ Hi ergo ex acutissimis morbis per quatuor « in viginti ex additione perueniunt: his subiungit: ‖ Verum hmõi supputatio per integros dies ni- « mirum fieri non potest: quippe cũ nec annus nec menses ipsi integris diebus numerari possint. Vt igitur annus ad trecẽtos sexagintaquinq; dies particulam diei, maiorem quarta, adiectã habet: tum mẽsis ad triginta dies absoluendos vnius dimidium desiderat: sic & septimana, sexta maxime diei parte, vt septem integros habeat, indiget. Quamobrem fit, vt tres septimanæ non vnum, & viginti dies integros, sed minus ferè tota dimidia parte vnius consequantur. Ob quod, etiã numerũ hmõi non magis viginti, q̃ vni & viginti diebus vicinũ, vtriq; parti conuenire videas, Nam, cũ totus lunaris circuitus septẽ & viginti diebus & adhuc tertia vnius parte absoluat, ideoq; septimana quælibet septẽ diebus minus sextante cõstet, tres septimanæ viginti dies & dimidium habebunt. † Qm̃ igit̃ vigesimus exactã periodũ propinq̃ sibi vendicat, tales iam morbi inueterascũt, & accessiones paribus diebus accipiunt: quorum vero accessiones in imparibus eueniũt, horum & iudicia ad vigesi-

† Ex cod. quidẽ græ. posset uerti. Porrò propter accessionũ uehemẽtias hmõi coincidere dies clarissime demõstratur, quòd uidelicet ĩ diuturnis morbis non similiter euenit. ex ueteri tñ trãslatiõe ita uertit Andernacus.

† Adeo autẽ sanè uiolenti quid hẽt, uehemẽtia accessionis ad crisim, ut in oĩbus ferè diebus, peracutos morbos iudicari uidere liceat: nam ultimus ipsorum dies, qui est septimus, iudicandi uim obtinet, & antẽ hunc nõ quartus modo sed & tertius & quĩtus & sextus crises quandoque excipiunt.

in Prog. cõ. 3. t. 3. 4ª. 207. b

Ibidem.

† Igitur uigesimus exacta periodum propinquã sibi uẽdicat, quoniã tales, &c.

gesimumprimū delabuntur. Non solum autē Lunæ circuitus, sed mēstruū etiā tēpus apparitionis, E
virtutem quandā in nos possidet, vti prius docuimus: ipse etenim Signiferi circuitus accōmodatissimus est vnicuiq; rei proprijs principijs: menstruale vero tps, quo Luna conspicitur, ambientem nos aerē immutans, oībus ex æquo hominibus cōem effectum ostēdit. Demonstratū est autē & hoc tēpus viginti & septem dies propemodū continere: ideoq; septimana eius minor adhuc prius dicta merito euadet. Siue.n. à triginta, tres illos, qui circa coitionem sunt dies, in quibus nihil adhuc de aere decernitur, auferre cogites: siue à vigintinouē & dimidio, reliquū tps, quo Luna manifestū de se lumē præbet: priore mō septē & viginti dies, altero vigintisex & dimidiū, habebit. Qm̄ ergo mutationes corporibus nostris accidere diximus, quasdā proprias, quasdam cōes: proprias, quæ tanq̄ ad propria principia spectent: cōes, quæ ad cōmunem ambientis vsum. [a] † ad eundem modum vtrosq; Lunæ circuitus fieri contingit, & cōes proprijs paulo breuiores esse. {Atque} sic iam ex septimanæ numero quippiam auferetur. [b] † Nā, si proprie cōis admisceat̃, sitq; paulo diuturnior, ita quoq; septimanam imminui, & veluti in medio quodam propriæ & cōis consistere, necesse est. Voco autē propriam, quæ ex Signiferi circuitu proficiscitur, nam is cuiq; nostrum virtutē affert: cōem, ex menstruo tpe ortam, quam supra recensui nequaquā septē & viginti dierum esse. Nam, si à menstrui tēpore exacto, quod ad triginta dies integros vnius dimidiū maxime requirere dice- F
batur, tres qui circa coitum sunt, dies ademeris, reliqui videlicet vigintiseptem minus diei dimidio erunt. Itaq; hoc tēpus non menstruale totum in septimanas diuiditur. Quare cōe tēpus septimanæ, quod aerem immutat, minus erit eo, quod singulis est propriū: q̄q̄ & hoc virtutem habere dicebatur, ideoq; nō nihil ex alterius septimanæ tēpore cōfringere: vt medium vtriusq; tēpus, quod velut mistū ex eis est, [c] † plus sexta parte septimanæ demat. Ac exactā quidē, vel misturam, vel ablationē Deus tm̄ nouit: quantum vero humana coniectura indipisci licet; præstat circuitum earum cōem, medium inter vtrasq; collocari. Cum ergo apparitionis manifestæ, & efficacis tēpus, sit dies vigesimussextus & dimidius: Signiferi vero circuitus expleant vigintiseptem dies cū tertia vnius parte: liquet medium ipsorum fore vigesimūsextum diem, ad hæc dimidium, & tertiam maxime, & duodecimam vnius diei partem. Siquidem, vbi vtroq; tēpore coniuncto dimidium acceperis, medium ipsum inuenies. At hoc tēpus mediū à vigintiseptem diebus duodecim maxime vnius diei parte deficit: quia, si in quatuor ipsum diuidas, exactum septimanæ tps offendes, non sexta* modo vnius diei parte, sed etiā maiore indigēs. [d] † Sumatur.n. ex vigintisex diebus, & dimidio pars quarta, & ex vnius diei tertia, & duodecima: erit autem tēpus dierū sex dimidij quinta pars, & particulis alijs minoribus insuper adiectis, quæ sunt sexagesima prima, dein centesima vigesima, ducente- G
simaquadragesima. Idem tempus & hoc dici possit dierum sex, & dimidij, & sextæ partis diei, & vigesimæquartæ, & quadragesimæoctauæ. Abest aūt huiusmodi tēpus à septem diebus vnius diei quadrante, &, si exacte computes, [e] † sexagesima parte, centesima vigesima, & ducentesimaquadragesima.} Quæ cum ita se habeant, tres septimanæ viginti diebus, & sexta vnius diei parte, [f] † comprehendentur. Proinde, si huncin modum exacte rationem ineamus, trium septimanarum numerus paulului viginti dies excedet: atq; his multo magis, q̄ viginti & vni, erit proprius. Iam sanè ostendi secundum rerum veritatem, & ‖ Hippocratis sententiam, nullam horū supputationem per dies integros fieri posse, hoc est absolute citraq; fracturam, neq; septimanam, neq; quaternionem, neq; mensem, neq; annum, neq; alium quemuis numerum.

Quibus & Qua de causa Tertium hunc de Diebus Iudicatorijs librum. Galenus composuerit. CAP. 10.

QVi iam disputationis huius subtilitati succenset, ac difficilem eam existimat, hunc nemo ipsam addiscere cogit: verum primus huius operis liber ei sufficit. Quòd, si non laboris fugitantior sit, secundum quoq; adijciat, à tertio autem abstineat. Nos siquidem hæc paucis planè, ijsq; inuito, scripsisse affirmamus. Vos ò Dij immortales nouistis, vos in testimonium voco, H
hæc me amicorum quorundam præcibus vehementer adactum scriptis mandasse.

Aduersus eos, qui Nugantur de Numerorum Dignitate. CAP. 11.

NAm stulti nimirum essemus, si huiusmodi sermonē vulgo conuenire arbitremur: quoniam illi vnionem, matris expertem, dualitatem nu*me*rum inaudire suauius est: & alia ratione vnitatem formam esse, dualitatem materiam infinitam: deinde trinitatem absolutam harmoniam, vel perfectum numerum, & primum, aut solidum, aut planum. Quicquid enim in mentē ipsis venit, dicunt, alij aliud, & Mineruam aliquem numerū appellant, alterum Dianam, alium Apollinem. Quemadmodum igitur hoc non ignoramus, ita dicere dedignamur, cum nullam demonstrationē scientificam hmōi placitis adducere queamus. Et amicis frequenter ipsa re ostendimus, hmōi frigidis sermonibus vtenti, siue quēcumuis numerum laudare siue reprehendere voluerit, procliue esse. Nā periculum est, ne eò stupiditatis veniant, qui hmōi nugant̃, vt, cū vel de septimana, vel de alio quouis, dixerint, nō cōtenti solis hmōi ineptijs, addāt Pleiadas septem, & vtranq; Vrsam ἑπτάστερον idest septistellam: etenim sic nominant, immo & Thebarum ἑπτάπυλον, quasi dicas, septiportarum, meminerunt. At quid ad rem propositam spectat, si Pleiades septem sint, Dionem laterali morbo laborantem septimo die de morbo iudicium sustinuisse; etenim aliàs nono, aliàs decimo die

A † et in idē vtrosq; & cęt. ita vetus iter.

B † Nā, cum propriæ cōmunis admisceatur, sitq; paulo breuioris tēporis, ita quoque aliquid de septimanæ numero cōfringi, et veluti ī medio quodā proprij et cōis cōsistere, necesse est: voco autē propriū, qui ex Signiferi circuitu proficiscitur, nā is cuiq; nostrū uirtutē affert: cōem, qui ex circuitu mēstruo fit, quē supra et c.

C † Alij legūt, plus quarta parte unius diei de septimana demat.

* Al. quarta.

D † Al. Sumatur enī ex uigīti sex diebus & dimidio, et ex unius diei tertia et duodecima parte, pars quarta: erit sanè tps dierū, sex et dimidij et quintæ partis, et particularū aliarum minorum insuper adiectarū, quæ sunt, primum sexagesima, dein.

E † et quadragesima octaua parte.

F † Addendum, & quadragesimaoctaua.

in Prog. cō. 3. t. 4. 4a 207. b

* * Audaciā esse.

A die crisim habuit. Quid aũt similitudinis est, si septẽ Nili sint ostia, Theonẽ pulmonis vitio ægrotantẽ, septimo die iudicatum fuisse? nam aliqñ quarto, interdum quinto, morbi iudicium accepit. Verũ, vt in alijs omnibus duplex vitij cuiusq; ac prauitatis natura est, excessus & defectus: ita hic quoq;. Non nulli eos, qui veritatem de septimana dicere conantur, prorsus auersantur, quippe qui sermonẽ quẽlibet summo odio, prosequuntur: Non nulli in tantã nugacitatẽ incidunt, vt ẽt ea, quæ ad rẽ nihil pertinent, cõmemorẽt: vtriq; Vrsæ, inquiunt, septẽ stellæ sunt: primũ sanè verũ non est, sed hoc extremã eorũ inscitiam coarguit. Esto iã verũ, sed neq; Bootes, neq; qui per ipsas Vrsas trãsit Draco, septem stellas obtinet. Pari modo nec Corona, nec Ophiuchus, nec Cancer, vel Leo, nec * oĩno vllum ex duodecim signis, in quibus planetæ feruntur: Etsi illa, terrena exornare atq; ẽt disponere non astronomis modo, sed ẽt philosophis clarissimis, in confesso habetur. Quamobrem nec recipiendi sunt nugatores: nec cogendi, qui huiusmodi speculationem semper refugiunt. *Engonasis.

Quæ Hactenus monstrata sunt, & cur Quaterniones aliqui Cæteris necessario iungantur, aliqui separentur. CAP. 12.

A Me itaq; veritatem ipsam, quantum homini licet, inuentam esse puto: quam quidẽ & Hippocrates prius cognouerat, sicut & præscriptis verbis indicauit: vulgare aũt medicorum ge-

B nus præ segnitie eam subticuit. Enimuero nec aliud quippiam ab Hippocrate frustra scriptũ inuenio, nec illud, q̃ nulla horum computatio totis diebus fieri nequit: Atq; principium non astronomis tm̃, vel naturalibus philosophis, sed agricolis quoq;, & nautis, hominibusq; omnibus receptum assumi, Lunam videlicet terrestrem plagam veluti Hyparchũ quendã magni regis Solis, guberna re. Huiusce circuitus dies decretorios sequi monstrauimus: ad hæc coincidentium dierum causas indicauimus: item, cur tres septimanas ad vigesimum, non ad vigesimũprimum, potius Hippocrates voluerit deducere. Cæterum his demonstratis, nullum adhuc negociũ est, inuenire, quare primam septimanam à secunda separet, hanc autem tertiæ coniungat. Neq; enim secundam primæ, crisi ad quartumdecimum diem perueniente, coniungere ratio postulabat: neq; tertiam à secunda remouere, cum vigesimus magis, q̃ vigesimusprimus, iudicia excipiat. Quoniam vero inter septimanas ipsas duæ quidem primæ separantur, tertia vero copulatur, perspicuum est quaterniones quoq; non nullos necessario coniungi, alios separari. Itaq; secundus quaternio, & primus coniungentur, q̃ vnius septimanæ primæ bifariam diuisæ particula vterq; sit: tertius à secundo disiungetur, quoniam & septimana secunda à priore separata est. Tertius autẽ quarto copulabitur, qm̃ secundæ septimanæ vterq; particula est. Hic itaq; rursum quartus propter tertiam septimanã secun-

C dæ coniunctam, quinto copulabitur. Adiungetur etiam sextus quaternio quinto, in decimoseptimo die, tanq̃ tertiæ septimanæ pars vterq; existens. in Prog. cõ. t.4.4ª.207.b

Quis Proprie Acutus morbus, quis Tardus, quis Breuis, quis Longi temporis dicatur. CAP. 13.

QVapropter ad bonam victus rationem instituẽdam vtilissimum est, iudicij tẽpus præcognoscere: num vero acutũ, vel diuturnũ, vel alio modo, morbũ nominare cõueniat, qui vigesimo die, verbi gratia, iudicandus est, id nihil ægro prẽsidij affert. Potest.n. quispiam ne locutus quidem, immo qui nec prorsus cogitauerit, qui nam ipse vocandus sit, probum victus modũ ægro instituere, modo nihil ex alijs prætererit, quæ huc conferre videntur. Iam sanè veritatem simul & vtilitatem exposui: sophisticarũ autem nugarum finis iam esto, post hæc ostendentibus nobis hoc in loco, quantum pleriq; medici ea, quæ conueniant, ignorent. Putant.n. acutum vocari morbũ, qui celeriter iudicatur: contrarium huius, diuturnum. At veritas non ita habet: Est siquidem morbus quidam breui tẽpore durans (græci brachychronion appellant) non tamen omnino acutus: Huic contrarius est morbus diuturnus, vel multo tpe durans (græce chronios, vel polychronios, vel quocunq; aliter quis vocare ipsum malit:) Acuto alia morbi natura nullũ propriũ nomen sortita, oppo-

D sita est, idq; merito euenit: nam acuti morbi (qui, vt Archigenes quidem describebat, cum velocitate est ‖ periculosus: vt Hippocrates aũt, cum febre ‖ continua euenit) accidens necessario erit, vt celeriter iudicetur: etenim ex motus specie acutus nuncupatur. Quiescere aũt celeriter ipsi est necesse, vt qui ad proprium finem properet: nam idem est celeriter moueri, ac ad terminũ confluere. Erit iam oĩno brachychronius: alia tñ, atque alia ratione & acutus & brachychronius dicetur: nam propter motus celeritatem acutus: q̃ vero diu morari is, qui celeriter mouetur, non potest, brachychronius appellabitur. † At ei natura alia morbi coniuncta est: } multæ siquidem febres diariæ ex frigore quodam, vel adustione partium exteriorũ, vel labore breui, vel vigilia, vel tristitia, vel ebrietate, vel ira, vel id genus similibus, proueniunt, paruæ simul & breues, & periculis prorsus vacuæ: atq; nemo has, vel idiota, vel medicus acutũ morbum vocare consueuit. Itaq; acutus à brachychronio morbo clare in his ipsis distinctus est: Tardus autem cum polychronio seu longo confusus est, q̃q̃ non eandem notionem obtinet: siquidem acutus tardo, oligochronios.i. exigui temporis, polychronio oppositus est. Omnis ergo acutus planè exigui tẽporis morbus est, & omnis diuturnus necessario tardus: non tamen, si breuis temporis, acutus statim est: neq;, si tardus, longi temporis. Proinde ex tali immutatione non admodum manifesta compluribus medicis, non appellationes tantum, sed rerum quoq; ipsarum dignotiones, confusæ fuerunt.

*Græ. κρινόμενον, sed forte legendũ κινόμενον.i. mouetur

de Vict. rat in morb. acut cõ 1. t.8. 7ª.108.h

*Græ. κρίνεσθαι sed forte κινεῖσθαι.i. moueatur

†Al. ex antiquis, At ei proxima est natura alia morbi brachychronij quidẽ, nõ tamẽ acuti: & ita uetus ĩterpres.

Galeni

GAL. IN PRIMVM PRORRHETICI LIBRVM HIPPOCRATI ATTRIBVTVM COMMENTARII TRES

Ioanne Vassæo Meldensi interprete

Plurimis locis ad veterum Codicum Græcorum fidem ab Augustino Gadaldino nunc rursum emendati.

CENSVRA

Ex multis, quæ habet Liber falsa, diminuta, empirica, & quæ ad vniuersales prædicendi regulas reduci nequeant, non esse Hippocratis existimatur. Est tñ Authoris, eiusdem cum Hippocrate artis, & ex Galeni commentarijs, multis summæ vtilitatis documentis refertus.

ARGVMENTVM

Totus ferè hic Liber in Delirij, & Spasmi Prædictionem expenditur, vt etiam habetur à Gal. com. xxi tertij huius commentarij 182 f.

COMMENTARIVS PRIMVS

G

* *Sunt, qui putant hic deesse principium.*

NOn tamen ẽt Herophili sñiam, qui τὴν πρόγνωσιν. i. præsensionẽ præcognitionẽ ve, ἀπὸ τῆς προῤῥήσεως. i. à p̃dictione, certo & incerto distinguere conatur, probare oportet: præsentimus siquidẽ mõ vtroq;, & prędicimus, veluti & cętera oïa, omni in arte. Imbres siquidẽ siccitatesq́;, & frigora & æstus, & vẽtos & vẽtorũ trãquillitates, quibusdã ex signis prę sentiũt tum nauium rectores, tum rustici: atq; interdũ quidẽ tum exacte tum certo, interdũ & ad ꝓbabilẽ vsq; expectationẽ. De signis aũt hmõi cum alij pleriq;, tum Aratus in libri, eorũ quæ in aere conspiciuntur, calce scripsit. At quo'nã quis pacto futura prędicere valebit, nisi ea præcognouerit? Quod sanè demonstrauit ẽt Hippocrates in exordio prognostici, ita scribens: ‖ Præsentiẽs. n. & prædicens coram ægris. Præsensio aũt in anima est nostra: Prædictio vero eorum, quæ sunt præcognita, per vocem efficitur: constatq́; non alia quidẽ in anima nos opinari, alia vero prædicere. Cęterũ, quo'nam pacto liber inscribatur, cæteris, qui opera artis non valde curauerunt, peruestigandum relinquentes, † quæ in libris singulis sunt conscripta, ipsi* contemplemur: quõ in alijs quoq; fecimus, quæ antea exposuimus, alijs quidem distinctiones aliquas necessarias à scriptore pretermissas adijcientes, alia vero non esse vniuersalia demonstrantes, quamuis dictionis charactere forma've, tanquam de eiusmodi, author differere videatur. H

in Prog. cõ. 1. t. 2. 4ª. 189. c

† *ipsi quæ in libro sunt cõscripta singula.*

* *quos.*

Qui Comatosi inter initia fiunt, cum capitis, lumborum, hypochondrij, colli'q; dolore vigilantes, phrenitici ne existant? Stillatio è naribus his perniciosa, tum aliàs, tum si quarto cœperit die.

† *Forte clarius. Vt nec ipsi ægrotanti conspicue appareat, par sanè ẽ, ut ab illo quidẽ tanquã futura præcognoscatur, à nobis autẽ tanquam iã facta cognoscatur, quãdoquidẽ res hæc. Vide etiã ĩfra cõ. 5. in fine.*

Cõplura veterũ exẽplaria verbo/phrenitici/verbũ/existãt/ nõ hñt adiectũ. Hinc exorta est qõ, vtrũ'ne eos, qui ita habẽt, quis iam phreniticos appellabit, an fore expectabit. Adiecto vero verbo /existãt/ atq; in hunc modũ simul scripta oĩone/phrenitici'ne existant? qõ est, an, qui ita affecti sunt, iã phrenitici sint, vel non sint. Qõni aũt eiusmodi iã & alia quædã nõ momentanea annectitur qõ, quam & de febriliũ accessionum principio mouerunt. Nempe in illis rõni cõsentaneum esse videtur, non postea venturam præcognoscere nos accessionem, sed incipientẽ iam dignoscere ex alteratione pulsuum. Qm̃ vero non dũ insignẽ acceperit magnitudinẽ † vt ægro quidẽ tanq̃ dicenda conspicue videatur, à nobis vero vt tanq̃ iam facta cognoscatur, res hæc non aliter, quàm plantæ recens è terra ortæ, dignoscitur: quas rusticus quidam, vel qui in plantis omnibus dignoscendis est peritus, confestim internoscit: cæteris vero incognitæ manent. Agros siquidem herbas germinatio-

ne

A ne simillimas sæpius ferre conspicimus: quas nos quidem non internoscimus, rustici vero internouerunt, quid'nam scilicet ex his herba sit, quid triticum nuper enatum, quid hordeum, quid zea, & quid nam aliorum vnumquodq;. Ad hũc quoq; modum res habet in arboribus: nempe & eas, cum oībus suis partibus absolutæ sunt, vniuersi cognoscimus: cum vero enasci incipiunt, omnino à paucis cognoscuntur. Sermo igitur hic, veluti admodum probabilis, recipiendus est. Sed deinceps est inquirẽdum, quid'nam per phrenitim oporteat intelligere. Nempe Hippocrates in libris epidemiorum, vt in eorum docuimus commentarijs, ‖ continuam eam, quæ cum acuta febre est, 3. Epi. cō. 3. t. dementiam, phrenitim appellare videtur: continuam autem dixi, quia nō nunquam in vehementium febrium vigoribus desipientiæ superueniunt, sed in declinationibus confestim desistunt. 45.46.3ª.144.c Μαίνεσθαι siquidem id est insanire, oẽs homines dicunt eos, qui delipiunt citra febrẽ: φρενιτίζειν vero, qui cum febre id patiuntur: Quod vero in febris vehementis vigore accidit, appellant & παρακόψαι, & παραχθῆναι, & παραληρῆσαι, & παραφρονῆσαι: phrenitim vero nō appellant, nisi febriat æger & continue deliret. Continuitate igitur dementiæ, quodq; simul cum febre fiat, phrenitim agnoscemus: nihilo vero minus phreniticos esse dicimus, quicũq;, comatosi cũ sint, nō sapiunt, sed delira loquunt, atq; à præsentibus expergefacti stupefactis similes vident. In hũc itaq; modũ, & in

B epidemiorum tertio ita ait, ‖ Nullus autẽ phreniticorũ vehemẽter insaniuit, vt in alijs, sed alia quadam veternosa in somnũ delatione capite grauati moriebantur. 3. Epid. cō. 3. t. 45. 3ª. 144. c Sermonem itaq; hunc tanquã maxime probabilem recipio, vocariq; oẽs ab Hipp. phreniticos existimo, qui mente læsi cõtinue fuerint, quo modo & qui insaniunt, sola febre ab his discrepantes. Sed, qm̃ his magna ex parte insit, vt palpebris apertis vigilent, ob id quàm plurimi medicorum vigiliam etiam huiusmodi inter ea, quæ phrenitidem indicant, scripserunt. Dixi, huiusmodi, qm̃ & cum comate vigiliæ fiant, vt Hippocrates ipse in epidemiorum tertio ostendit, inquiens, ‖ Prehendebat autẽ eos vel coma continuũ 3. Epid. cō. 3. non somniculosum, vel peruigilium laboriosum. t. 59. 3ª. 144. b Vt coma sit in somnum delatio, nequeuntibus, qui ab hoc occupantur symptomate, vigilantium munia obire, sed tum palpebras claudere cupientibus, tum dormire sperantibus. Contingit autẽ interdum horum quibusdam, vt clausis palpebris dormire nequeant, sed plurimum vigilent: quod Hippocrates coma non somniculosum appellauit. De eo autem, quod per vocabulum coma significatur, librum habes integrum nostrum: in quo pluribus testimonijs Hippocratem cataphoram omnẽ id est ad somnum delationem, coma appellare demonstrauimus. Quo fit, vt in præsentia eosdem comatosos & vigilantes dici mirum non sit. Si enim comatosi quidem, sed absq; vigilijs fuissent, non quæsijsset, phreniticos'ne eos vocare opor

C teat, vel iam existẽtes vel futuros. Perpetuo siquidem ita me audias ob ea, quæ primã rerũ omnium generationem, non solarum affectionum, prægrediuntur. Iam vero, si neruosæ partes male cum vigilia sine comate inter morbi initia affectæ fuissent, nec ita quidẽ quæsijsset, an phreniticos eos appellare opus sit. Nempe, qui sine vigilia comatosi existunt, nullo pacto sunt phrenitici: at, qui sine comate peruigilant, si id per initia cum prędictarum partium dolore perpessi fuerint, de necessitate phrenitici existunt. Si vero vigilia comati annexa fuerit, ambiguitatem res habet: Atq; ob id in oratione, ἆρα coniunctionem, idest ne, adiecit: qua tono circũflexo vtimur, cũ de quibusdam rebus addubitamus. Quod autẽ & in sequentibus memoria tenere cõmodũ existit, id semel intellectum perpetuo habere in promptu debemus: & quæ propter causarũ externarũ aliquã facta sint, & quę morbi ratione superueniãt, distinguẽtes. Nam, si quis, vbi cõtente ambulauerit, vel alia exactione lassitudinem senserit, vel & vnà cum his exustus fuerit, simul febrire cœperit, capite item dolere & lumbis hypochondrio & ceruice, nullam magnam profecto ex his accepturum te vel ad futurarũ, vel iam natarum affectionum discretionem, speraueris notam. Verum, si absque externa causa prædictas partes infestauerint dolores: si vigiliæ quidem ægro contigerint absque ea, quæ in somnum fit, delatione: deliraturum eum sperabis. Quòd si vnà cum comate coniungantur, tunc diem

D vnum expectes, in quo, motionem ægritudinis dignoscas, oportet. Phrenitis siquidem, quæ exquisita est, & nulli alteri morbo permiscetur, fit, cum bilis flaua locum, in quo princeps animæ pars residet, prehenderit: Lethargus vero, cum locum eundem humectarit dilueritq; pituita: nam, quæ partibus in alijs ex bile & pituita noxæ cerebrum ipsum ad sympathiam trahere possunt, cõtinuæ hæ non sunt. Quoties igitur vterque humor cerebro molestus fuerit, prehendunt contraria hominem symptomata, ita vt tum vigilet, tum leniter in somnum deferatur. Cum vero & ad somnum defertur simul & desipit, mistam ipsi permanere affectionem est putandum. Non nunquã & in horum alterum res ita deflexit, vt vel bilis, vel pituita superior sit, ægerq; reddatur aut phreniticus exquisite, aut lethargicus. Ego vero, quoties ad finem vsque tum desipientia tum coma persistunt, affectionem hanc ex phrenitide & lethargo mistam appello: quidam Typhomanian vocauerunt, vt & in libro de ‖ morbis ab Hippocrate scriptũ est. In tertio vero epidemiorũ (vt paulo ante dixi) phreniticos oẽs appellat, qui continue desipiunt cũ febre. Iã reliquum est, vt quæramus, quam ob causam dictionis principio dixerit, Qui comatosi inter initia fiunt. in calce autem, Tum aliàs, tum si quarto cœperit die. Nempe principij nomẽ indicat quidem & primum morbi ingressum insultumq;: indicatq; & eum, qui secũdum latitudinem ad tertium vsq; vel quartum extenditur diem: indicat præterea & primũ morbi tempus, cum morbum in quatuor diuidentes tempora, constare

Typhomania apud Hip. in libris, qui đ morbis inscribunt, nō memini legisse: sed de ipsa affectiōe lib. 1. de mor. circa finem (vbi ipse Hippo. agit de phrenitide) vr̃ nescio quid innuere: verũ ibi deesse aliquid arbitror, & ea de cã ĩ Aldina editione appo suerunt asterifcũ. Lib. ãt. 4. Epi. ĩ historia in Attici puero legitur τυφλομανίη ĩ græcis cod. ĩpressis addito λ: sed hic apud Gal. & in lib. de Comate, & in explanatiōe ling. Hip. scribit τυφωμανία sine λ: & in lib. cui titulus ẽ, finitiones medicę Gale. ascriptæ, scriptũ est, non typhomaniã, sed typhoniam esse vel lethargũ delirum, vel delirium lethargicum.

ex principio,incremento,ſtatu,& declinatione,pronunciamus. Sed de his ex principij nomine ſi- E
gnificatis in primo de iudicationibus eſt demonſtratum. Nunc autē,in quo ſignificatu dictum hoc
nomen ſit,conſideremus. Arbitror equidem Hippocratem in prima dictionis parte ἀρχὴν.i.prin-
cipium dixiſſe,morbi totius ingreſſum,qui ſecundum latitudinem intelligitur: In calce autem cū
ait,tum alias,tū ſi quarto cœperit die, dicere tunc ἄρχεσθαι.i.incipere, prædicta ſola ſymptomata,
ægro iā quatuor ante diebus febre correpto, vt in eo, quod ſm latitudinem ſumitur, principio ge-
nerentur tum coma,tum vigilia,tum partium neruoſarum dolores. Nempe primo vel ſecundo die
præ copia ſanguinis,qui propter bilis permiſtionē acrimoniam quandā mordacem habeat, poteſt
reddi idem æger tum comatoſus,tum vigilans,grauata quidem ob ſanguinis copiā cerebri faculta
te,ſed à bile vſq; adeo iritata,vt ſomnus inhibeatur. Quarto vero die copia iam imminuta, & præ-
ſertim ſi medicus eam vacuare preuerterit,atq; acrimonia cocta,deſinere vtrunq; ſymptoma,tū co
*forte, &. ma,tū vigilias par eſt. Si ergo,quo tpe ceſſaſſe debuerūt,ea fieri videant, bilē v*el pituitam cerebrū
inuaſiſſe,non ſanguinis copiam,id cōmonſtrat. De potentia autē quarti diei in libris de diebus iu-
dicatorijs eſt dictū,cum inibi mentem Hippocratis explicaremus,quō & in prognoſtici cōmenta-
2ª. Aphor. 24. Ext. ord. 15. g rijs: Nēpe hunc ait ‖ indicem ſeptimi eſſe:quod eſt,eā habere naturā,vt,qualis'nam ſeptimus futu-
rus ſit,indicet. Cum ergo ſignum malum,'quarto apparuerit die,malus de neceſſitate ſeptimus eſt F
futurus: ſi vero ſalubre & bonū, ſeptimus bonus erit: nam proportione virtutis ſigni, tum magis,
tum minus vel bonum vel malū fore ſeptimū ſequens eſt. Quæ autē ſigna magis minusq; tū perni
cioſa tum ſalutaria exiſtūt,in prognoſtico oſtenſum eſt. Septimum igitur proportione quarti, ma-
gis minusq; tum bonum tū malū fieri cōtinget. Cū itaq; ſtillatio è naribus ſemper malum ſignum
ſit,abſolutiſſima morbi malitia ſignificatur,ſi quarto fiat die: vr̄ ſiquidem natura collectam in cere
bro abundantiam conata eſſe,vt expelleret,ſed nequiuiſſe. Talium autē ſignorū genus deterrimū
eſſe cōſtat:nempe quæ vel Tubercula vel puſtulæ ex imo ad cutē enata recurrerūt, grauiſſima om
nium exiſtūt: Sudores quoq;,qui cœperūt quidē,ſed protinus ceſſauerūt, praui ſunt: Deiectiones
† Al. hæmorrhoidas. itē,& quæ per † ſanguinis eruptiones,}vel in mulieribus per vterū vacuant:oīa ſiquidem hæc de-
teriora his ſunt,quæ nullo apparent pacto,ſi,vbi cœperint,ceſſent. Contingit.n.interdum coquen
tem adhuc contriſtantia naturam non dum ad horum expulſionem excitari: in illis vero, quæ cœ-
perunt quidem,ſed protinus deſierunt,apparet veluti excitatio quædam, conante natura excerne-
re,quæ moleſta ſunt,atque ita ob imbecillitatem,quod propoſuerat,perficere nequeunte.

2 *Ventris valde Rubens Proluuies mala quidem in omnibus morbis, non minime vero in prædictis.* G

Signorum ſingulorum vires docet in prognoſtico Hippocrates: vultq; in calce libri viribus di-
ctorum ſignorum æſtimatis perpenſiſq; id eſt inter ſe collatis,fieri ita prænotionem. Nēpe ſigno-
rum quædam ὁμοειδῆ id eſt ſpeciei eiuſdem,exiſtunt (cum autem ὁμοειδῆ dico, quaſi & ὁμογενῆ id
eſt eiuſdem generis,iam dixerim,ita me audias) alia vero neq; genus habent idem neque ſpeciem.
Speciei ergo eiuſdem ſunt,quæ in vna aliqua fiunt affectione. Quæ quidē per ſputa excernūtur,
affectionis tum pulmonū,tum thoracis,tum aſperæ arteriæ,tum gutturis,atq; (vt in ſumma dicam)
reſpirationi ſubſeruientium inſtrumentorum ſigna ſunt: horum autē ipſorum, quæ & in reſpira-
tione vitium per ſe & primum cōtraxerunt: nam ab his ſeparantur, quæ per conſenſum afficiūtur.
Cerebri quoq; & mēbranarū ipſum tegentiū,quo'nam afficiantur modo,ſigna ſunt, per ea quidē,
quæ excernunt,q̄ per nares & palatū vacuant: per functionū vero læſionem,quæ in cataphoris,vel
vigilijs,vel deſipiētijs,vel conuulſionibus,vel totius corporis tremoribus viſuntur. Si quis igitur
ſimul tū deſipiat,tū conuellat,ꝙ affectio ea grauior ſit,q̄; ſi alterum illorum dūtaxat fuerit, liquido
conſtat oībus: pari modo ſi difficulter ſpirans protinus & nigra expuat. Sed forſan hæc num recte
inter ſe quis permiſcuerit iuxta eam,quæ in libris eſſe debet,doctrinā: ſufficit enim cuiuslibet vir-
tutem recenſere permiſſa diſcentis arbitrio omnium in ægrotantibus contemplatione. Signorum H
autē diuerſi generis cōnexio prorſus inutilis eſt,& cū in libris ſcribitur, & cum in exercitationem
per eam,quæ ſermonibus fit,conuentionem venit. Nempe definita cuiuſq; ſimplicium virtute ſa-
In Prog. cō.3. t.37.4ª.211.c tis eſt poſtea ſemel duntaxat dicere,quod dixit Hippocrates, ‖ perpendendas ſcilicet ſignorū vires,
conferendaſq; inter ſe, vt de ægrotantibus quippiam enuncietur. Si quis autē ſignum malum eſſe
vrinas nigras dixerit.adieceritq; & peius eſſe,ſi nigra quoq; expuerit: & deinceps hoc rurſum pe-
ius,ſi & nigra deiecerit, atque ſi inter initia id contigerit: præterea & peius adhuc eſſe, ſi quarto id
1 Prog. cō.1.t. 6.7.4ª.191.a.b fuerit die: adieceritq; & his,tum quod in exordio prognoſtici eſt ſcriptum, ‖ tum faciem,illā,quam
priuatim mortiferam medici appellant: vanam ſanè ſignorum permiſtionem ſcripſerit. Nullus ſi-
quidem ita amens,vt non intelligat minus male eum habere cuius pulmonē vel thoracem morbo
ſa vrget affectio: deterius vero eū,cuius partem vtranq; fatigat: ſicuti & adhuc deterius, quem vnà
cum his vētris exercet affectio: atque adhuc deterius, quem vel iecoris vel cerebri affectus premit.
Quæ igitur vniuerſi vel non ſcripta norunt,ea fruſtra temereq; ſcribuntur: niſi quis vel chartas vel
tempus perdere voluerit: quod perpetua ſeruari memoria velim. Sed ad inſtitutum redeamus. Ca
pite dolentibus nō abſq; ratione lumborū dolores,ceruiciſq;,& hypochōdrij adiecit: nempe pluri
bus generis eiuſdē ſimul factis ſignis non ſolū ſpecies vel genus affectionis cōpertius erit, verum

quoq;

A quoq; & magnitudo ipſius dignoſcetur. Cum autem deſipientiæ coma adiunctum fuerit, eaq; cerebrum male habere demonſtrent, ſecurior noſtra erit cognitio, videbiturq; affectio maior. Cum vero & è naribus ſtillatio acceſſerit, iam nõ ſecuriorem cognitionem eſſe dixerim, ſed ſcientificam & certam, cũ ſigna victã à morbo cerebri facultatem commonſtrent. Quòd ſi & quarto die factum eſſe, id adiectum fuerit, certiſſime ita cerebrum in magna quidẽ eſſe affectione conſtabit, ſed perniciose hominem habere. Quibus ſi adiecerit quis frigidũ cum è naribus, tum ex ore expiratũ, perniciosum quidẽ in oibus eſt, non minime autem in prædictis: & verũ quidem aliquid enunciabit, ſed doctrinæ, qua liber pollere debet, ſuperuacaneũ: Quo modo & ſi his adiecerit nigra ſputa: nempe & hæc quidem mala ſunt, ſed alterã à prædictis commõſtrant affectionem, veluti & vrinæ: nam & hæ, ſi nigræ fuerint, vitioſam præſtant notam, affectionem tñ aliã oſtendunt. In prognoſtico igitur ſeorſum ſignorum ſingulorum virtus declaratur: atq; eorum, quæ affectionem vnam indicant, concurſus aliqñ eſt ſcriptus, vt in exordio quidem in ea facie, quæ mortem portendit, infra vero in ſuppurationibus, hyderis, & alijs quibuſdam: in hoc autẽ libro ſæpius in vna diuerſi generis ſignorum concurſione complura ſuperflue implicantur. Valde rubens igitur proluuies, quæ in iecoris fit affectionibus, perperam hoc in loco cerebri vitijs adiuncta eſt: eſt ſane & ea per ſe non bonum
B ſignum, iecinoris ſcilicet imbecillitatem oſtendens: ſed adiecta cerebri affectioni, duas ob valentes affectiones periclitari hominem prænunciabit. Sed quid'nam hoc? nam ſi pleuritis & peripneumonia vno fiant tempore, periculoſius id exiſtit, q̃ ſi horum alterum duntaxat factum ſit: nec minus, ſi præter hæc dyſenteria quoq; æger vexetur, aut quæuis alia cũ his oboriaẽ affectio. Sed nemo permiſtiones huiuſmodi, in libris docet. Ventris autem περιπλύσιες ἐξέρυθροι ideſt proluuies valde rubentes, appellat tenuium ſubſtantia humiditatum deiectiones, vt ſi quis ventrem ſanguine conſperſum aqua abluerit, aquamq; excreuerit: ſic & billioſa dr̃ proluuies, cũ, quod excernitur, tale apparet, quaſi ex aqua & pauca bile miſtis fiat. Imbecillitas autem retentricis facultatis eſt hepatis, atque vt plurimum ſanguificæ ſymptoma comitatur: hoc autem ſuperfluis, quæ reuomuntur, proportione reſpondet. Nam, cum ventris concoctio inculpata fuerit, nullum ſymptoma hmõi ſubſequitur: cum vero ob copiam, vel corruptionem, vel & ſuperfluas humiditates non valde vtiles in ore ventris relictas, grauatus venter, ad horum excretionem inſurgit, vomitum facit. Tale quippiam, & cum ſanguis in iecinore generatur, contingit: atq; ob id cruentæ interdum fiunt deiectiones: interdum autem & impenſe rubentes proluuies, aquoſo ſcilicet ſimul & cruento ichore ex hepate in ventrem confluente: vel modico ſanguine tum acri tum mordente & velut ſemicocto te-
C nuibus & aquoſis humiditatibus permiſto, atque colorem illis præſtante.

3 *Denſæ Linguæ, atque Aridæ, Phreniticæ.*

Scriptum eſſe τραχεῖαι ideſt aſperæ, non δασεῖαι ideſt denſæ, erat melius. Nam, cum lingua cõnatam ex tum vaſis tum glandulis, quas à fundenda ſaliua σιαλοχόους vocant, humiditatem habeat: primus quidem ipſius defectus denſam eam facit: maior vero aſperam: immoderatior autem ſiccitas perrumpit eam non ſecus, quàm pinguem terram diutini ſqualores: quapropter, vt lingua ſicca ſimul & denſa ſit, fieri non poteſt. Melius eſt igitur, vt retuli, aſperam ſcribere. Quare alterum eſt è duobus: nempe aut ſcriptor neglectim enunciauit: aut, qui primus adſcripſit dictionem, vitiauit. Talis vero lingua ſiccitatis immoderatæ nota eſt: quo fit, vt & ardentibus ſuperueniat febribus: Hocq; docuiſſe ei, qui ſecũdum prognoſtici legem ad doctrinam accedit, fuerit ſatis: nam, qui diſcit, ſiccam linguam ratione eadem fieri intelligit tum in huiuſmodi febribus, tum in phrenitico: ſiquidem & phrenitica affectio, quam flaua bilis parit, calida & ſicca eſt. Præſtat igitur mea ſententia dictionem vitiatam eſſe affirmare, quomodo & alias multas ita vitiatas eſſe demonſtrauimus apud pleroſque me ſuperiores veteres, non medicos modo, verum quoque & philoſophos
D & grammaticos & rhetoricos. Sunt tamen ex libri expoſitoribus, qui hoc ipſum defendere ſunt conati, linguas denſas dici, quæ denſam efficerent vocem, affirmantes: nempe voces quaſdam ita appellari aiunt, à quibus, qui eas proferunt, δασυςόμους ideſt denſi oris, appellitari dicunt. Voces ergo huiuſmodi cum ſicca lingua phreniticas eſſe aiunt, perinde quaſi ſcriptor dicere non potuiſſet/denſæ voces cum ſicca lingua phreniticæ. Sed pro vocibus linguam dicere extraneum eſt: nempe & hoc pacto quis dixerit tum graues tum acutas, tum paruas tum magnas linguas, vbi vel grauem vel acutam, vel magnam vel paruam indicare vocem voluerit. Adde, q̃ neq; voces vllas denſas appellari audierim, quemadmodũ nigrãs & albãs audiui, per metaphoram quibuſdam ita appellantibus: proinde nec noui quidem, quas'nam vocent denſas. Raucas quidem & nigras, in libro de voce, propter voci deputatorum organorũ humiditatem fieri oſtendi. Denſas vero ſi alias quaſdam præter has dicant, explicare debuerunt: & ſi ex his aliquas voces, ſane eiuſmodi ob humiditatẽ potius, non ob ſiccitatẽ fiunt: ſicuti tum acutæ tum clangentes, ob vocaliũ inſtrumentorũ, quę circa guttur ſita ſunt, ariditatem. Cæterum linguam non vocale, ſed dialecticon, ideſt locutionis inſtrumentum, eſſe conſtat: atque ob id, cum ea patitur, balbutiem bleſitatemq; in locutionibus fieri contingit, & non raucam habere vocem vel nigram: cuius generis eſſe quoſdam ſuſpicor eas exiſtimare, quas ipſi appellant denſas. Ego enim, vt retuli, neminem, qui ita vocaret, audiui: tametſi pleroſq;

** De uoce nigra vide etiã lib. 4. de locis affectis ĩ fine ſexti capitis, hac claſſe pagina. 26. f. quan quã iterp̃s uerterat, obſcura.*
** de alba autẽ vide lib. 3. de differẽtijs pulſuũ ca. ult. hac claſſe pa. 63. g*

plerosq; medicos audiuerim dicentes, palpebras densas, quæ asperitatem quandam exiguam ha- E
berent, sicuti est densa lingua : nempe absolutas densitates in palpebris non amplius densitates ap-
pellant, sed asperitates: proportione igitur linguæ asperitati hæc respondent.

A *ἐφιδρῶσιν. huius ãt verbi ἐφιδρῶν, quẽadmodũ et τῆς ἐφιδρώσεως, frequẽtius mẽtio fiet & declaratio in hoc opere.

B † Ex græcis ĩpreßis ob sermonis .n. breuitatẽ receßisse à mochlico, q ẽ ĩter receptos Hippocratis libros : nec solũ ab ipso sed & ab aphorismis. ex antiquis ãt. nã ob sermonis breuitatem mochlicũ aiũt à propria enũciatione recessisse librorum, qui Hippocratis esse cõcessi sũt, & nõ solũ aliorum, sed & aphorismorũ quoque. &c.

C † cũ ipsa cã, quæ phrenitidem facit, aliqua in re ipsæ communicat.

D † In ĩpressis codi. ἀλόγως .i. præter rõnẽ legit. interpres vr̃ legisse, οὐκ ἀξιολόγως.

4 *Vrinæ in Turbulentis vigilibusq; Decolores, nigræ, sublime petentes, atq; in *sudoribus, Phreniticæ.*

Solœco in dictione participant non paucæ libri huius orationes: vt ob eam rẽ iure suspicati qui-
dam sint librum Hippocratis non esse: [b] † nempe & ob sermonis breuitatem reiectus erat, mochli
co quidem inter libros Hippocratis cõfesso receptoq; : neq; eo solum, verũ quoque & aphorismis
ipsis: qui quanquã maxima cũ breuitate enunciẽtur, non tñ, quod solœci particeps sit, in ipsis repe
rias: adde, ꝙ enunciationes adeo excellunt, vt planè dicant grauem eius libri authorem esse. Præsens
vero liber alienam in multis orationibus habet enunciationem: Vt cum in præsenti dictione de vri
nis ait: nempe hoc pacto impropriè dictum est/sublime petentes/cum, quæ vrinis inuehuntur, dici
ita debeant, non vrinæ ipsæ. Ob eam causam non nulli permutata dictione ita scripserunt: Vrinæ
in turbulentis vigilibusq; decolores, nigris sublime petentes. Sed proculdubio reperitur & in ea
scriptura solœcophanes, etsi q; maximè vitare ipsum videantur, qui dictionẽ permutant: nẽpe hæc
oratio/sublime petentes/manifestã ad vrinas relationẽ habet. Hæ igitur ipsæ & phreniticæ dicun- F
tur, id est phrenitim vel significantes, vel facientes: ꝙ faciãt, non consentaneũ videtur : ꝙ significent,
non vacat ratione. Quòd si significẽt, [c] † phrenitidem cũ effectrice causa quadãtenus cõicare signi
ficant. Demonstratum autẽ est nigras vrinas ob serum bilis atræ vnà cũ excrementis aquosis emis-
sum, procreari. Gemina vero bilis atræ existit generatio: nempe vel flaua bile supra modũ exusta
assataq;, vel crasso sanguine: supra modum autẽ assatur propter vehemẽtem caliditatẽ. Iure ergo in
febribus, quæ causi appellanť, & phrenitidibus, tales meiuntur, cũ tum calidæ tum siccæ affectiones
eiusmodi existant. Inter vrinas autem, quæ per se totas nigræ sunt, deteriores his habẽtur, quæ enæo
rema duntaxat nigrũ habent: in præsenti tñ dictione, neq; hoc aperte distinctũ est, an vrinas totas ni
gras dicat, an sola enæoremata. Vult autem dictionis huius author, quicunq; fuerit, vrinas hmõi,
cum in turbulentis vigilibusq; apparuerint, phrenitidem indicare: Vt ταραχώδεις id est turbulen
tos, eos intelligamus, qui [d] † non insigniter} turbantur, quod offensa leuiter mente fieri consueuit:
adaucta vero hmõi, quæ exigua fuerat, offensa, non ταραχώδεις simpliciter, sed iam παραφρονοῦν-
τες id est desipiẽtes, tum dicuntur, tum sunt. De vigilia autem quid attinet dicere, ꝙ ex phreniticis
symptomatis vnum sit? Superuacaneum præterea in dictione est verbum hoc/decolores/ in vri-
nis, cũ per nigras consignificatũ sit. Quod vero dictum est/in sudoribus/ ostendit quidem sudores G
circa caput fieri, præ copia ipsum conflictari indicantes: sitq; inter cætera & hoc phreniticũ signũ:
impropriè tamen enunciatum est, cum, quid nam intelligere oporteat, excogitare nequeamus, vbi
dr̃/in sudoribus/an vrinas, quanquã ipsa totius enunciationis sequela hoc videatur maximè verisi
mile intellectu: an affecta corpora: an præter hæc & affectiones. Sed, quouis mõ quis intellexerit, ꝙ
enunciatio impropria non sit, effugi non potest. Omissa igiť ea, quouis modo habuerit, scripta con
sideremus. Vigiliæ igiť, & turbationes ægrotantiũ re vera sunt phreniticæ: vrinæ vero, & sudores,
nullo pacto. Nempe, qũo succi tum arteriarum tum venarum habeant, vrinæ indicant: signa vero
phrenitica, cerebri ostendunt affectionem. Pari modo sudores, aliarum quarundam affectionum
notæ existunt, de quibus mentionem sæpius fecimus, non tñ cerebri affectionem sufficienter mon
strare possunt. Sunt sanè non nulli ex ijs, qui librũ hunc exposuerunt, qui ex scriptis in libris epi-
demiorum ægris desipientes colligant, quibus pati quispiam cõtigit eorum, quæ hîc referuntur, tũ
symptomatum tum signorũ, vel in deiectionibus, vel vrinis, vel vomitibus, vel sudoribus, vel pu-
stulis, vel sputis, vel partem aliquã infestantiũ: Cum sanè talia signa phrenitica nõ sint, quanq; ægris
de necessitate insint, fieri siquidem non poterat, vt talis vel non talis vrina in his non inueniretur :
Pari modo, & de sputis deiectionibusq; & cæteris omnibus est dicendum. Si igitur in ægro quo- H
piam deiectio eiusmodi vel tale aliud quippiam vnà cũ signis phreniticis visum fuerit, atq; deinde
æger phreniticus reddatur, perperam quis ea omnia phrenitidis indicatoria esse pronunciauerit.
Necesse est .n. vt proprijs morborum signis alterũ è duobus insit : nempe vt vel perpetuo, vel solis,
contingant: cum autem neq; solis insint, neq; perpetuo, propria illorum non sunt. Ob eam causam
phreniticorũ signorũ ea sunt certissima, q̃ perpetuo, & solis insunt phreniticis. Deinde ab his, quæ
perpetuo quidem, sed non solis : Quæ in suis tractationibus distinctè sunt tradita à nobis : demon-
stratumq; neq; in vrinis, neq; in deiectionibus, neq; in sudoribus, neq; in sputis, neque in vomiti-
bus phrenitica esse signa. Consueuerunt autẽ libri interpretes propemodum oẽs, vt dixi, adnotare
ex epidemijs ægros, neque solum in præsenti dictione, verum quoque & similibus huic omnibus.
Eam ob causam, qui sese eorum æmulos præstant, ij apud ægros quotidie multa quidem effutiunt:
sed, quantum ad prænotionem attinet, idiotis conspiciuntur similes: nempe, ꝙ in omnibus progno-
sticis speciei morborum signis in affectorum locorum methodo exercitati esse debeant, est perpe-
tuum. De ea autem methodo à me seorsum scriptum est, veluti & de ijs, quæ iudicationes signi-
ficant. In quibus parum exercitati quidam veterum libros exponere audent, planè ignorantes, ꝙ
bonum enarratorem oporteat esse idoneum prius iudicare, quæ bene & quæ perperã ab authore

dicta

A dicta sunt, ne ijs, quæ perperam dicta sunt, patrocinatus, opinionem vel ignorantiæ vel contentionis reportet. Verum, quoniam non in hac dictione solum, sed etiam per librum totum inserunt, quos ex epidemijs collegerunt ægros, præsentem sermonem totum ad finem vsque perducere satius esse arbitror. Quòd si quis prolixitatem moleste tulerit, proprium dictionis huius sermonem, non libri totius communem esse existimās, vbi à nobis audierit, quo'nam pacto expositoribus quidem in omnibus ferè dictionum expositionibus, quas perperam in mediū afferunt, non prolixus modo, sed ediscentibus etiam ipsis nocuus sermo sit: quæ vero à me nunc semel dicta, & cōmodissima sint, & dicendorum omnium breuem compendiosamq; faciant explanationem: desinet certe prolixitatem incusare, habebitq; mihi gratiam tum ob eorum, quæ ostensa sunt, vtilitatem: tum ob eorum, quæ dicentur, breuitatem. Erit autem sermo, tanquā in exemplo phrenitidis, sed morborū omnium communis. Quoniam igitur phrenitica signa omnia methodo inuenire proposuimus, ab affectionis notione exordiemur: nempe, ꝙ optimum omnium dicendorum principium sit, rei, quæ inquiritur, notio, in libris de demonstratione est ostensum. Cum ergo phrenitim mortales omnes eam appellitent affectionem, in qua φρένας id est mentem, læsam esse videant, quam tū νοῦν, tum διάνοιαν id est intellectum & intelligentiam, etiam vocant: prius, qua corporis in parte animæ B intelligentia sit, inuenire oportet: id quod primum in libris de Hippocratis & Platonis placitis demonstrauimus: quare ab ipsis nunc exorsi, summatim quandam velut epitomen eorum, quæ in libro de affectis locis descripta sunt, recenseamus. Necesse etenim dico esse, vt affectio, siue cum incipit, siue cum absoluta iam est, ex functionum partis affectę noxa, & ex ijs, quæ in ea apparent, reperiatur: dixi autem & ante, exordientis affectionis notas, prognostica signa esse eius, quæ iam cōpleta est. Qui igitur cerebri naturaliter habentis munia nouerit, is ex offensa horum, primum, ꝙ perpessum sit, deinde, qualis'nam is morbus sit, inuenire valebit: inuenta autem à nobis sunt hæc, arbitraria functio, intelligentia, sensus, & memoria. Offensæ igitur horum cerebrum ipsum tali vexari malo, qualis fuerit offensæ species, demonstrabunt: Verbi gratia, Functionum arbitrariarum instrumēta musculi existunt: Fiunt autem hæ tum ijs, qui per manus cruraq; agunt munera: tum ijs, qui caput spinamq; mouent: atque ijs, qui loquuntur, vociferantur, & respirant: demonstrata est enim & hæc functio primum motionis initium habere per neruos à cerebro ad thoracis musculos peruenientes. Cum igitur functio quædam ex dictis læsa esse videbitur, inquirendum est tibi, an affectio ea propria sit eorum, qui functionem hanc obeunt, musculorum: an ob eam, quæ à principio in ipsos procedit, virtutem, offensa hæc oriatur. Deinde, si offensam ob eā, quæ à principio est, C facultatem, esse inueneris morbum quempiam, qui principium infestet, reperiendum esse puta, si, quæ apparet, offensa non leuis fuerit, incrementumq; effatu dignum habuerit: Verbi gratia, vt sermo conspicuus fiat, vbi thoracis musculi, à quibus respiratio conficitur, affectione vacauerint, peruestiga, num quædam cæterarum partium, per quas spiritus in respirationibus tum intro tum foras feratur, perpessa sit: nam, si nullam ex his læsam inueneris, cerebrum læsum esse existimabis. Vt autem & res exquisite definiatur, considera quoque, & quæ vnà cum thorace moueantur partes: nempe & eas respirationem lædere in libro de difficultate spirandi est demonstratum. Si ergo hæ omnes plane morbi expertes inuētæ fuerint, tunc difficultatis spirandi speciē inspice, quam'nā scilicet cerebri affectionem indicare possit: quomodo, vt exemplum integrum sit, ait in prognostico Hippocrates: ||Spiritus frequens quidem significat dolorem, aut inflammationem, quæ locos septo transuerso superiores fatiget: magnus vero & ex longis interuallis, delirium. Vocat autem spiritum ex longis interuallis, etiam rarum, vt in commentarijs de difficultate spirādi ostendimus: nam magnus & rarus propriū simul & inseparabile desipientiæ est signū: demonstrauimus quoq; & in libris epidemiorū omnes, quibus magna & rara respiratio fuerit, desipuisse. Si quis igitur in vrinis, vel deiectionibus, vel sputis, vel vomitibus, vel sudoribus, vel aliorum quopiam, signū aliquod D demonstrare possit, quod seorsum desipientiæ soli proprium insit: vel, si non soli quidem, ab ea tamen inseparabile: iure id phrenitica inter signa collocauerit. Si vero neq; ex rei natura demonstrationem aliquam expromere possit, neque in libris epidemiorum, desipientijs omnibus inesse, vel perpetuo: vel si non perpetuo, saltem his solis ostendere queat: nō rationabiliter signum huiusmodi inter phrenitica constituit: hoc siquidem vnum duntaxat asserere potest, ꝙ phreniticis quibusdam adfuisse visum sit. Eadem vero ratione contraria phreniticis signa esse intelligimus. Iam age, ponamus visos à nobis phreniticos, quorum alijs supprimi aluum: alijs plura, quam naturę iustum sit, excerni contigerit: nempe & cū signis phreniticis scribat aliquis alui suppressionem: deinde existimet aliquis huius rei testimonium esse, eos phreniticos, quibus aluus suppressa sit. Nam, si proteruus quidam in suis enunciationibus suppressam aluum phreniticum esse signum scripserit, potest sanè & alter, qui etiam proteruus sit, sermoni non subscribere, eosq; asserere phreniticos esse, quibus perturbatam aluum conspexerit. Sanè, cum Hippocrates in epidemijs scribat omnia, quæ ægris contingunt, necesse est, quo modo in phreniticis, ita & peripneumonicis, & cynāchicis, alijsq; omnibus, vt, his quidem si aluus suppressa sit vel fluat, vnà cum proprijs morbi indicijs, & hæc scribat: expositores vero ea morbi esse signa existiment, non cognoscentes alia quidem esse pathognomonica id est, affectionem indicantia, prognosticaq; morbi propria: alia vero & inseparabilia:

In Prog. cō. 1. t. 24. 4. 1. 5. 4. 1

veluti paulo ante dixi in ea, quæ magna & rara est, respiratione: At, cum de his nō dubitamus, quod E
nullum inquiramus proprium vel inseparabile morbi indicium, sed an perniciose salubriter'ue æger habeat, tunc necessaria consideratio ipsi erit omnium, quæ in corpore apparent, signorum & symptomatum. Continenter autem in his, & quæ iudicationes præmonstrant. Sed rursus orationem ad principium reuocantes, dicamus, quomodo author in proposita dictione/vrinæ in turbulentis vigilibusq; decolores, nigræ, sublime petentes, atq; in sudoribus, phreniticæ/propria & inseparabilia phrenitidis signa scripsit, cum inquit/in turbulentis vigilibusq;/: non inseparabilia vero neque ei soli propria, cum ait/atque in sudoribus/: quanquam sudor, cum affectum occupauerit locum, vnà cum prædictis demonstrare possit. Quæ de vrinis dicta sunt, à phreniticis quidem separata sunt: sed ad inspiciendum, vtrum perniciose an salubriter æger habuerit, conducunt. Immo vero, cum ad ægros introducimur, primum inueniri conuenit, an laborante vno ex principijs tribus, vel duobus, vel etiam omnibus, æger perniciose ægrotet: vel principiorum quidem nullum affectum sit, sed quippiam eorum, quæ ab horum aliquo enata sunt, vel quouis modo societate coniuncta obstrictaq;. Si ergo, cum in turbulentis vigilibusq; vrinas inspicis, nullum in ipsis prauum signum videatur, neque etiam in pulsibus (nempe & id dignotionis exactissimæ gratia adiecisse est necesse) nihilo quidem minus ita affectū hominem, † phreniticum fieri posse contingit, vbi phre- F
nitidis signa huic affuerint: verum inter hos periclitantur minus, qui principes facultates reliquorum duorum principiorum illęsas habent. Hęc, vt dixi, semel à me sint dicta: totoq; libro memoria non excidant, velim, ne sæpius ea cogar repetere.

† *clarius ex antiquis. phreniticū factū eē cōtingit, quādoquidē phrenitidis signa huic adsunt: minus tamen ipse periclitabit, illæsas habens principalissimas reliquorū duorū principiorū actiões.*

5 *Insomnia quoque in Phreniticis conspicua.*

Satyrus Quinti discipulus, quem ante Pelopem habui præceptorem, dictionem hanc ita exposuit: Eorum, quæ in phreniticis conspicue videntur, atq; ab ipsis fiunt, quęcunq; & cerni & fieri nobis videntur, re vera non existunt: sed insomnia omnia cōspicua. Quòd ergo & alij quidā è somno surgentes obambulent, dormientes quidē, sed apertos, vigilantiū instar, oculos habentes, in multis est narratum scriptumq;. Si vero talia sint, quæ à phreniticis fiunt, inter ea, quæ nobis manifesta nō sunt, reponuntur. Sed, quouis modo verum hoc sit, ita tñ exposuisse nihil ad prænotionem contulerit. Si vero ego prægredientia phreniticorum insomnia conspici dico euidenter ita, vt exturbentur è somno, exilientes vel loquentes propter visorum conspicuitatem, præsensioni morbi huius adiumentum id confert: nempe siccitas ipsa vigiliæ causa est, & conspicuitatis somniorum. Sic sanè & melancholicis ob siccitatem prorsus conspicua videntur in somnis phantasmata: Atq; ex sa- G
norum genere, his quidem, qui ieiune parciusq; sunt cibati, somnia conspicua fiunt: repletis vero temulentisq;, ita, vt visis vidui destitutiq; videantur, phantasmatibus propter obscuritatem paruitatemq; ita effluentibus, vt ne reliquias quidem & vestigia in memoria relinquant: Sic & affectiones, quæ cum cerebri humiditate fiunt, comatosæ sunt somniculosæ & visis destitutæ. Prauus itaq; est eorum sermo, qui neq; somniū phreniticis videri conspicuum putant, ꝙ vtiq;, vt dicunt, ij veluti somno destituti, somnia prorsus non videant. Primū siquidem prompte illud adsumunt, solos videlicet eos morbos, qui cum suis magnitudinibus absoluti sint, proprijs nominibus appellari, confirmantes non paruum sermonē, eum, qui inter initia à nobis dictus est: Nempe, ꝙ nullum futurū pathema à medicis præsentiatur: verum eorum, quæ iam principium quidē generationis habent, sed non dū multis propter paruitatē cognita sint, facta ab artificibus cognitio, idiotisq; pronunciata, præsensio apud illos existit ita, vt & phrenitici iam ab artificibus cognoscantur, affectione in cerebro nuper consistente: Postea vero, etiā si quis non permiserit iā phreniticos appellari eos, qui nō dū conspicue delirant, tñ, ꝙ phrenitici fient, prænoscere ex insomnijs est possibile: Vt dici in præsenti dictione potuerit, in futuris phreniticis somnia prægredietia omnibus his conspicua videri. H

6 *Screatus Frequens, & si aliud quodpiam signum affuerit, sunt Phrenitica.*

Commodius forsan erat, si sermoni adiectum fuisset, nullo per eum excute sputo. Nam, si quid expueretur, quomodo in destillationibus interdum vsu euenit, ob id, quod in os confluit per cōforationes, quæ in nares perueniūt, fieri id consueuit. Cōtingit autē & aliqñ frequens hmōi screatus, vbi respirationis robur externū quippiā attraxerit, ipsisq;, qui ꝓm cōforationes sunt, meatibus, vel adhęserit, vel impactū fuerit. Sed, quod antea dixi, propter eos, qui vel negligentius vel simplicius citra distinctionē enarrant, quæcunq; in hmōi doctrinis dñr, ꝙ ea omnia seclusis externis dicantur, meminisse oportet. Ob eam igitur causam screatus, qui ex arbitrarijs functionibus vna existit, frequens redditur oblæsa cogitatione, quomodo & arbitraria alia quæuis functio. Non nulli quidem cū strepitu flatum excernunt, qui, cū extra morbum sunt, summopere sibi cauent, ne id agant, idq; præsertim si quis audiat: alij manū absq; ratione mouēt, vel crus, aut quiduis aliud simile {vel} faciunt {vel dicunt.} Cōi igitur ratione functionum arbitrij omnium præter rationem vel exuperantium vel deficientium, phrenitica inter signa screatio annumeratur: quanquā non vsque adeo valens sit, vt vigilia, & potissimum, quæ ταραχώδης idest turbulenta, existit: nempe propria hæc phreniticorum est. Turbulenta autē existit, vt dixi, cum per visiones vel exclamant, vel exiliunt, &

Non sunt in antiquis.

A vix familiares agnoſcunt. Bene itaque in ſcreatione adiecit/& ſi aliud quodpiam ſignum adfuerit/ nempe ſignum hoc, ꝙ parum momenti habeat, alia, quæ ſubſcribant patrocinenturq́ꝫ, expoſtulat. Quando igitur frequens ſcreatio cōtigerit & ob glutinoſum ſputum, quod in canalibus à naribus ad eos pertingētibus infarctum ſit, vt ea deliraturis quibuſdam propter calidam & ſiccam cerebri affectionem pariter obtingat, impoſſibile non eſt. Quòd autem in orationis calce dictū eſt non ſingulariter/phreniticum/ſed pluraliter/phrenitica/vel ad ſigna vel ad morbos prorſus referetur: modo vero vtroque abſurdam facit enunciationem.

7 *Qui in Hypochondrio refrigerata febre Ardores relinquuntur, tum aliàs, tū in ſudoribus, Mali ſunt.*

Secure protulit/refrigerata febre/non enim vere dixiſſet, ſedata: nempe in pręcipuis manet partibus, quanquā in ſuperficie placata fuerit. Febrire ſiquidem exiſtimamus non eū modo, qui in cute & ſuperficie exteriori igneam habet caliditatem, verum etiam & hoc magis eos, qui in corporis imo & viſceribus eam continent. Lethalis igitur cauſus interna quidē extorret, externa vero ne mediocriter quidem calefacit. Febrem ſimilem recenſuit Hippocrates in aphoriſmis, cum inquit: ‖Si in febre non intermittente frigida exteriora fuerint, & interna exurantur, ſitimq́ꝫ æger habuerit, lethale. 4. Aphor. 48. Ext. ord. 33. 2

B Cæterum, cum orationem hanc/in ſudòribus/dicere conſueuerit interdum de ijs, qui ex capitis thoracisq́ꝫ ſedibus oriuntur, ſudoribus: interdum quoque & de ijs, qui per totum corpus, ſed exigui effluunt: vtrum in præſentia dixerit, ſignum bonum non eſt. Nempe, qui per totum corpus ita fiunt ſudores, ſed exigui, ꝙ non flammeam illam, quæ hypochondrium fatigat, ſoluant caliditatem, ob id boni non ſunt: neque etiam boni ſunt, qui in ſuperioribus oriuntur partibus, cum geminam ob cauſam fiant, nempe vel ob vel languentem, vel præ copia grauatam facultatem.

8 *Prædebilitatorum Deſipientiæ peſſimæ: vt & Thraſynonti.*

Peſſimæ prædebilitatorum deſipientiæ ita ſunt, vt nullum ex ipſis ſanari ſperaueris: ſed de ijs intelligendum deſipientijs, quæ ex ſapientis in nobis partis morboſa affectione fiunt. Temporariæ ſiquidē aliæ quædā ab externis eueniunt cauſis, vt ex carbonū caliditate, vel vini potione, vel domo calcis ſeruante qualitatem: noxiæ.n. ac periculoſæ tales ſunt, ſi prædebilitatis accidant: ſed lethales planè ſunt eorū, qui ex phrenitica cerebri affectione deſipiunt. Nempe magnitudinē quandam in virtutis debilitate oſtendit nomen προεξαδυνατησάντων. i. prædebilitatorū, propter adiectā ἐξ prępoſitionem nomini huic προαδυνατησάντων, quod etiā per ſe ſufficientē virtutis lęſionē oſtendit:

C atq́ꝫ in exēplaribus quibuſdā ita ſcriptū reperit. Non ſolū autē deſipientię virtutē expoſtulāt robuſtam, vt ęger ſufficere morbi coctioni poſſit: verū quoque & peripneumonia, & pleuritis, & angina, & graues alię affectiones, id deſiderant. Pręcedit autē & ex abundanti deſipientiā tū vigilia, quę virtutē non minus exoluit, quā ſenſibiles euacuationes: tū qui in motionibus multis inordinatisq́ꝫ cōmittitur error. Quod autē dr̄/vt & Thraſynonti/ ὑπόμνημα. i. commētariū, magis, ꝙ̄ σύγγραμμα. i. opus, id decet: neq́ꝫ.n. in prognoſtico, aphoriſmisq́ꝫ, & libris de fracturis articulisq́ꝫ, neq́ꝫ in libro de victus ratione in morbis acutis, neq́ꝫ in libro de capitis vulneribus, vllo pacto nominis meminiſſe videtur, ſicuti neq́ꝫ in alijs, pręter quā in libris epidemiorum: in quibus dūtaxat propoſitū eſt, vt docta vniuerſaliter, perquirat per ea, quæ particulariter in vnoquoque ęgroto videntur.

9 *Phrenitica vehementer trementia finiuntur.*

Aduerbium νεανικῶς pro γενναίος vel σφοδρῶς vel ἰσχυρῶς, ideſt generoſe vel vehementer vel valide, dixit. In medio autem horum nominum/phrenitica & trementia/ordinatum, poteſt (quātum ex ordine eſt) cum vtroque enunciari: ſed, ſi ſecundum rei veritatē ſermo perpendatur, non poteſt cum hoc nomine/trementia/ordinari, fieret ſiquidem talis intellectus: Phreniticæ affectiones in tre-

D morem vehementem finiri conſueuerunt: quod manifeſte falſum exiſtit, cum ſolas vehementiſſimas phrenitidas conſequatur hoc ſymptoma. Nempe neruorum infirmitates propter affectionis ſiccitatem phreniticis diutiſſime inſunt: exoluta autem virtute tum vigilijs tum motionibus multis, ſimul vero & neruis ſupra modum arefactis, tremores fiunt.

10 *Qui in Capitis doloribus Aeruginoſos vomitus habent, vigilantq́ꝫ cum ſurditate, cito hi vehementer Inſaniunt.*

Si generationem humorum cum aliorum tum atrę bilis in memoria tenueris, ꝙ æruginoſi vomitus progreſſu ad nigrum humorem fiant, mente concipere difficile non eſt: nempe atram bilem ex flaua ſupra modum aſſato & craſſo ſanguine fieri nouiſti. Flaua autem bilis, cum ſupra modum aſſatur, primum quidem in æruginoſum migrat ſuccum, deinde nigrum: ſupra modum autem aſſatur propter febris magnitudinem. Cum igitur flaua bilis in phreniticis affectionibus cerebrum prehenderit, febrisq́ꝫ vehementia aſſatum hunc ſuccum melancholicum reddiderit, propter atræ bilis malignitatem vehementes fiunt inſaniæ, quas μανιώδεις. i. furioſas, in libris epidemiorum appellauit Hippocrates. Æruginoſus igitur humor, ſiue per vomitum, ſiue per ventrem inferiorem, ſiue per ſputa, ſiue per vrinas apparuerit, & ſuccum, ex quo ortum habet, & morbum vehementer

tum calidum tum siccum esse,demonstrabit. At,cũ perspicuum non sit, quantum ex humore est, E
qui vacuatur,an is progenitus sit non affecto præcipuo aliquo loco, an principe aliqua parte erysipelatosam habente affectionem,cõiunctis id dignoscitur distinguiturq; symptomatis. Nam & ob iecur ita phlegmone affectum æruginosus generatur succus, cuius nunc meminit.Per cõmunionẽ igitur aliorum symptomatum, quæ prædictarum cum particularum tum affectionũ propria sunt, dignotio ipsorum facienda est. Nam & vigilia, & capitis dolor, & surditas, morbum in capite esse demonstrant.Grauiter autem affecto cerebro,ventris os excitari ad vomitum nouimus: nempe de his dictum sæpius. Ratione igitur optima homo hic ex sicca & calida capitis intemperie, propter flauæ bilis supra modum allatæ redũdantiam,vehementer insaniet.Cito autem id fiet tum propter affectionis magnitudinem,tum propter speciem redundantis humoris. Nam, quæ ex frigidis vel crassis vel lentis vel omnino difficulter mobilibus affectiones oriuntur,tardius hę ad vigorẽ ascendunt: Verũ,quę ex tenuibus substantia,& temperatura calidis, & qualitate mordentibus procreantur,non multum hæ cunctantur: Sicuti neq; quæ Philistę scripto in tertio epidemiorum facta sunt, quem ‖ vomuisse quidem biliosa pauca,flaua primum,mox æruginosa plura, deinde simul accidisse homini surditatem,atque demum vehementer insaniuisse eum pronunciauit. Recte igitur nũc non solum,quòd insanient ita affecti,verum quoque & ꝙ vehementer insanient,ostendit, cum verbum hoc,ἐκμαίνει,adiecit,quod magnæ desipientiæ indicatorium existit. F

3. Epid. cõ. 2. t. 1.3ª.135.c

11 *In Acutis morbis Dolorosa in faucibus gracilia pusilla strangulantia: atque,cum æger hiauerit,non facile os tum cogere,tum aperire: Mentis aberrationem portendunt. Ex his Phrenitici fiunt,& perniciose habentes.*

Quòd ex symptomatis huiusmodi phrenitidis interdum oriatur, quodq; si fit,prorsus perniciosa sit,recte est pronunciatum. Neq; tamen,ꝙ ex dictis symptomatis necessario futura sit phrenitis, intellexeris: nihil enim eorum, quæ affectum cerebrum commonstrant, concursioni adiacet. Ex quo autem æger is male in faucibus absque tumore aliquo præter naturam affectus,cum habuerit, prompte tum maxillam reducere, tum os aperire nequeat, coniĳcere quis possit principium neruorum aliquando affectum esse. Nempe,vt in conspicuis nobis partibus affectiones exordium aliquod sumunt, & non vniuersum totæ vel inflammantur, vel œdema vel erysipelata contrahunt, sed in vno aliquo harum loco:ita & his,quæ in imo corporis positæ sunt, fieri est verisimile. Cum igitur cerebrum ipsum magnitudinem insignem habeat, multasq; neruorum propagines, phlegmonen ipsius alias ab aliĳs earum primum exordiri par est: qua vero parte membrum affectũ fuerit, ea & neruorum propagines affectę musculos, quibus inseruntur, mouere non possunt. Cum G
igitur maxillam inferiorem musculi quidem aliĳ aperiant, aliĳ vero claudant: cum in aperientium musculorum neruis affectio fuerit, difficulter aperiunt: vbi vero in claudentium, non facile claudunt. At,cum fieri possit,vt soli ipsi musculi interdum absque neruorum principio sint affecti, ꝙ phrenitis prædicta symptomata subsequatur,necesse non est.Neq; enim,quod ipsum maxime adduxit, vt affectum esse musculorum principium suspicaretur (est autem hoc, locorum quæ in faucibus sunt,gracilitas) inter necessaria censetur:fieri siquidem potest, vt faucium musculi inflammatione laborantes strangulationis efficiant symptoma, nequeant tamen videri, etiam si plurimum quis os apparuerit. Si igitur absque horum inflammatione prædicta fiant symptomata,inspiciendum est, an solorum musculorum maxillam inferiorem mouentium propria quędam sit affectio: nam,si neq; hi,neque qui in gutture existunt, aliquatenus affecti fuerint, ratione optima offensum esse neruorum principium quis pronunciauerit. Quòd si ob principium neruorum oborta sint huiusmodi symptomata, grauissimam esse talem affectionem rationabile est, vt & conuulsio subsecuta sit: nempe eas musculorum, quæ ob principium fiunt tensiones, conuulsionem sequi didicimus. Non feci autem in eo, quem percurri, sermone mentionem eorum, qui anginam ex colli H
vertebris in anteriorem partem luxatis perferunt, tum ꝙ raro contingat affectio, tum quòd gutturis musculi tunc quoque simul inflammari mihi videantur.

12 *In Phreniticis,in principio clementer habere,sed crebro permutari, Malum id est: Mali quoque & sputatio.*

Nihil,quod phrenitidi peculiare sit,sermo hic habet:nempe & in cęteris affectionibus,si permutetur clementia,vires vinci à morbo significatur. Adiecit autẽ/in principio/quia nec forsan alias fore poteſt:nẽpe in principio permutationes assiduas videmus, non autẽ cũ morbi protracti fuerint. Cõtinguntq; hæc ex ratione in his affectionibus,quę ex copia vel qualitate fiunt prauorũ humorũ in alia alias partem,interdum quidem in principem,interdum vero in non principẽ, transmigrantium. Quæ igitur in principes partes transfluxiones fiunt,clementiam corrumpunt: quæ vero in non principes, quo maxime tempore medicis ad infestantium vel copia vel qualitate humorũ vacuationes procedendũ sit,ostendunt:quod sanè morborũ omniũ,vt dixi,cõe existit. Cæterũ sputatio,& propter os vẽtris ex humiditate imbecillum, & propter cerebrum humiditatibus refertum, oritur:ex quibus non nihil & in os confluit,lachrimę tenui,quæ ex inflãmatis oculis manat,simile.

Nunc

A Nunc ergo, quod phreniticis sputationem fieri ait, cerebri male affecti id est repleti, signum existit.

13 *Phreniticis Alba deiectio malum, vt Archecrati: an & in his Veternus fiat? Rigor in his pessimus.*

νωθρότης. quã dictionẽ interpres modo veternum, mõ segnitiem, mõ ignauiam seu ignauitatẽ mõ desidiam, modo torporẽ, vel stuporem, vertit.

Quòd albæ deiectiones & ob ciborum colorem fiant, liquido cõstat: videmus siquidem eos, qui lac solum ingesserunt, vel panem purum, vel chondrum, vel lupinos, vel tale quippiam, deiectionem habere albam, si his comparentur, qui lenticulam ederunt, vel brassicas, vel decoctum leporinum sanguinem, vel ius nigrum eorum, quę cum multa conficiuntur sapa. At certe ijs, qui alba ingesserunt edulia, flauæ bilis quiddam adueniens deiectionem colorat, ita vt ingestis pallidior efficiatur. Cũ igitur medicũ quempiam audieris dicentẽ albas esse morbo regio deiectiones, quod ad naturales eas comparet conferatq́ue, quodq́ue ad collationem harum sermo ipsi sit, oportet. Atque, quo modo pleriq́ue alij medici deiectiones in morbo regio albas fieri dixerunt, ita & nunc in phreniticis dixit: quasi eas prorsus flaua carere bile dixerit. Fit autem id, cum ea non amplius in ventrem confluat, sed vnà cum sanguine, qui in vniuersum corpus distribuitur, sursũm fertur: idq́ue vel propter adstrictionem quandam eius, qui bilem ad ventrem defert, canalis, veluti in morbo regio laborantibus vsu euenit: vel propter vehementem ardorẽ, qui in superioribus iecinoris partibus existens B sanguinem vnà cum bile sursum rapit. Priore igitur modo emergente in totum corpus bile, cerebrũ læditur, iam & antea bile ipsa affectum: posteriore modo bilis distributio non solum causa noxia, verum quoque & caliditatis multæ, quæ in ipso esse demonstratur, signum erit. Oratio autem hæc/vt Archecrati/ operi quidem non admodum conuenit, vt retuli, sed cõmentarium magis decet, & potissimum qñ scriptor se ipsum admonere voluerit. Inter ea, quæ consequenter dicta sunt, oratio hæc /an & in his veternus fiat/ videtur mihi adscripta esse, perinde atq́ue Archecrates ita affectus fuerit: sed non congrue quidem, qm̃ non perpetuo dici debere in his segnitiẽ ignauiamq́ue, demonstrant tum experiẽtia tum ratio. Nempe ignauia ex frigidis crassisq́ue & glutinosis & oĩno moueri contumacibus humoribus, & non ex calidis tenuibusq́ue & acribus, cuiusmodi est flaua bilis, fieri consueuit, nisi æger morti ita propinquus fuerit, vt ob extinctionẽ virtutis iam conquiescat: Nempe desidia huiusmodi non propter humorem, sed propter virtutis extinctionem, facta est: fieri autẽ nequit, vt, qui ita desides facti sint, seruentur: estq́ue id symptoma cõmune omnium ob immoderatã intemperiem morientium, & non proprium phreniticorum. Si igitur veternus Archecrati factus sit, hac occasione factus est, atque prorsus obijt: non, quod alba deiecerit, veterno vel morte accita, sed propter morbi magnitudinem, cuius signum alba deiectio fuit. Rigorem vero ipsis contingere C pessimum, non simpliciter est intelligendum: Nempe & interdũ criticus rigor superapparet phreniticis, morbum sudoribus soluens: sed sane rigorem perniciosum dici eo tempore est existimandum, quo alba excernunt. Nempe in libris de iudicationibus, in morbo inconcocto iudicationem bonam fieri non posse est demonstratum: inconcoctus autem est, in quo vnà cum sanguine bilis sursum fertur, quocunque tempore id fiat: magisq́ue cum tale quiddam ex igneæ caliditatis in cerebro collectæ immoderatione contingit.

14 *Mente ob melancholiam Aberrantibus, Tremores superuenientes, Maligni.*

Melancholicam ecstasin id est mentis motionem aberrationemq́ue, intelligere oportet vehementem & ferinam, quæ irrigante cerebrum assata flaua bile oritur: nempe & ex hoc commentario permutari eam in nigram didicimus. Cum igitur talem ob affectionem tremor fiat, vehementer exiccatos ostendit neruos: atq́ue ob id hominem lethaliter habere. Non recte ergo enunciauit, cum dixit /cacoethes/ id est malignum: nam, quod summe perniciosum existit symptoma, aliam exigebat appellationem. Qui ergo ex atra bile mente aberrantem superueniente tremore certo moriturum affirmat, non fallitur. Κακοηθεῖς autem morbos id est malignos, appellamus, quicunque periculum D minantes, spem salutis non adimunt. Melius igitur erat scriptam concursionem dici, vel perniciosam, vel mortiferam, vel quiddam huiusmodi.

15 *Mente Aberrantes acute superfebrientes cum sudore Phrenitici fiunt.*

Asymphonam & à consonantia alienam talem dicimus enunciationem: sed obscura huius intelligentia ideo fit, quod nomina inter se omnia tum coniungi, tum separari possunt. Componuntur siquidem vno tali hæc modo / mente aberrantes acute / deinde altero principio / superfebrientes acute. Rursus quoque & alia est orationis huius, cum sudore, compositio: quæ aliquando quidem præcedenti, aliquando vero & sequenti, coordinatur. Potest enim, & ita dictio legi / superfebrientes cum sudore / deinde altero principio / phrenitici fiunt: potest etiam, & qui hæc scripsit, quòd cũ sudore phrenitici hi fiunt, enunciare. Constat itaque, quod semper dico, nihil obscuras enunciationes docere: siquidem nos, excogitata veritate, eam dictioni, quæ rationem admittere potest, accommodare oportet, aut temporis plurimum conterere nihilq́ue addiscere. Quatenus enim singulis dictionibus ab authore acceptis veritas accommodanda nobis est, eatenus iuuamen quoddam à nobis dictioni accedit periclitanti, ne videatur vitiosa, cæterum nihil ab ea docemur. Quanquam vero hæc ita habeant, videaturq́ue conspicua esse obscurorum inutilitas, non pauci tamen libentius in obscuris,

obſcuris,ꝗ̃ manifeſtis,verſantur operibus. Nemo igitur expoſitionis prolixitatẽ mihi obijciat, ſed E irrationabile accuſet eorum deſiderium, qui libros hmõi ſtudioſe cupideq; legunt. Nempe, quòd inuitus ad horum explanationes veniam, familiares mei oẽs nouerunt: & potiſſimũ qui me ad ea, quæ nunc ſcribuntur,incitauerunt. Cum igitur librum hunc perperã omnes expoſuerint,aggreſſus ſum & ipſe expoſitionẽ, ab ijs perſuaſus, qui me impulerũt, à qua rurſus incipientes dicimus:

Si quidem ſimul coniunxerimus & /mente aberrantes/ & aduerbium/acute/ deinde ſilentio facto dicamus/ſuperfebrientes cum ſudore/ & deinceps/phrenitici fiunt/ talem faciemus expoſitionem. Sed primum quidem lectionum omnium cõmune dubium conſideremus. Nã mente aberrantes acute dixit per exordia,quos in calce dictionis phreniticos fieri dixit: tanquã mente aberrantes non iam phrenitici exiſtãt.Diſtrahi ergo dictionem dicimus per verbũ /ſuperfebrientes/ quod oſtendit prius eos,qui mente aberrarunt acute,febrientes: poſtea deſinere: deinde rurſum ex reuerſione febrire cum ſudore: hos itaque phreniticos fieri ait: ꝙ phrenitici quidem fient ex vehementi ea,quæ ipſis ante facta eſt deſipientia, quam per orationem/ mente aberrantes/ indicauit, arbitratus: ex eo vero, ꝙ cum ſudore reuerſio fit, confirmans ſuſpicionem: qm̃ tales febrium inuaſiones, ſiue ab initio,ſiue cum reuerſione fiant,plenitudinem ſignificare nobis conſtat. Qm̃ igitur, quæ ex ſuccis,vel quantitate,vel qualitate ſuperflua in corpore colliguntur,fluere in affectos locos conſueuerunt: F affectum autẽ fuerat cerebrum,non.n.mente moti fuiſſent acute,ſi ſuperfebrierint,& præſertim cum ſudore: ratione ſane optima phreniticos ita fore eſt ſperandum.Nota ſiquidem tota horum affectio ita euadet,quæ talis eſt. Copia bilioſorum acrium protinus ab initio ad cerebrũ fluente,mente moueri cuipiam contingit:quæ ſi rurſus aliam in partem transfluat,deſinit mentis motio: ſi vero hi ſuperfebrierint, cum ſudore in affectum locũ recurret bilioſorum copia, ita vt phrenitici fiant. Si vero aduerbium /acute/ nomini /ſuperfebrientes/ compoſuerimus,talis erit ſermo: Mente aberrantes, deinde deſinentes, & rurſum ſuperfebrientes acute cum ſudore, phrenitici fiunt. Sed prædictio tum hæc, tum antedicta, quod perpetuum ſit, non habet, ſed quod maxima ex parte ſit, veluti & aliæ multæ. Verum ſi orationi huic/cum ſudore/ orationẽ hanc/phrenitici fiunt/ coniunxerimus, ſermo ſecundum alteram earum, quæ in capite enarrationis dictæ ſunt, lectionum talis erit: ſecundum priorem quidem: Mente aberrantes acute,deinde ſuperfebrientes, phrenitici cum ſudore fiunt.ſecundũ vero alterã: Mente aberrantes,deinde acute ſuperfebrientes, phrenitici cum ſudore fiunt. Poteſt quidem, & qui hæc ſcripſit, talem ægrum vidiſſe, ſed, quod ſæpius prædi- *Aliter, antea viſum.* ctũm ſit, non habebit. Multa vero & alia ex his, quæ in hoc libro ſcripta ſunt, non magna ex parte fiunt, authore quidem libri huius non nullos tales ægros contemplato,& non dum, ſiue quod con- G tinuum eſt, habuerint, ſiue quod magna ex parte, cognoſcente. Nempe ex obſeruatione magis, nõ ex peculiari affectionum conditione, author has enunciationes velle facere eſt viſus. Qui autem medicinalem ſpeculationem ita aceruat, is non centum,ſed mille annis,opus habet: atq; ob id paruam humilemq; eam plurimum adauxit Hippocrates, ijs, quæ & ex hiſtoria didicit, & ipſe inſpexit, logicam adijciens cenſuram. Ex multis igitur opus Hippocratis librum hunc non eſſe quis exiſtimauerit: multa ſiquidem loquitur empirice ipſum commentus, nec theoremata ad vniuerſale rationabiliter reducere valens.

16 *Phrenitici, Modico vtentes potu, ſtrepitum tentantes, Tremorem incurrunt.*

Non hi ψόφου καθαπτόμενοι id eſt ſtrepitum tentantes, ſed ὧν ὁ ψόφος καθάπτεται id eſt quos ſtrepitus tentat, dicere erat melius. Quod vero dicitur, verum exiſtit: nempe ob ſtrepitus tumultuantur, non ſecus quàm timidi, cum magnum aliquod tonitruum de repente audierint, vel feram aliqͣ propius conſpexerint. Prorſus item βραχυπόται id eſt pauci bibæ, ſunt phrenitici, ꝗꝗ affectionem habeant calidam & ſiccam, ita vt & linguam præ multa ſiccitate aſperam habeant: ſed docuit nos »

2ª. Aph. 6. Ex. ord. 11. g

Hippocrates mentem his ægrotare in eo aphoriſmo, qui ita habet: ‖ Quicunque parte aliqua cor- H »
poris dolent, atque vt plurimum dolores non ſentiunt, his mens ægrotat. Præterea in tertio epide- »
miorum, vbi de peſtifero agit ſtatu, de phreniticis idem inquit: † Non[a] ‖ valde autem hi ſitibundi »
erant. Non autem phrenitici omnes tremorem incurrunt, ſed qui deterrime habent, vt dictum etiã eſt ſupra. Sunt qui non βραχυπόται, ſed βραχυτόπται id eſt [b] parum ſuſpicantes, ſcribant, intelligi volentes ὑποτοπουμένους id eſt ſuſpicantes [c] breuiſſime: aiuntq; rei huic fidem facere, quod dicitur ψόφου καθαπτόμενοι, id eſt ταραττόμενοι, id eſt turbati, [d] † propter breuiſſime ὑποτοπεῖσθαι id eſt ὑποτοπεύειν, quod ſuſpicari dicimus.

† Valde aũt hi ſine ſiti erãt.

A 3. Epid. cõ. 3. t. 44. 3ª. 144. e

*B * exigua*

*C * ea, quæ maxime exigua ſunt.*

D † propterea quòd ea, quæ maxime exigua ſunt, ὑποτοπουνται. i. ὑποπτευουσιν hoc eſt ſuſpicantur.

17 *Ex vomitu faſtidioſo Vox clangoſa, Oculi q; Concretum puluiſculoſum habentes, Inſaniam oſtendũt: vt Hermozygi vxori, quæ vehementi inſania acute correpta, muta obijt.*

Si æſtiuo tempore per vehementiſſimum æſtum, via puluerulenta proficiſcentes quoſdã videris reſiccatis ita oculis, vt puluere pleni videatur, eoſq; animo fueris cõplexus, quid præſens dictio indicare velit, intelliges: nempe id eorũ, quæ in ea dictũur, maxime proprium exiſtit, cõe nimirum & tabeſcentium, & vehementiſſima phrenitide laborantium: neque ei cognitu difficile, qui ex tabeſcentibus vnum aliqñ etiam conſpexerit. Nempe tabeſcentibus colliquatum eſt id omne, quod

tum

A tum in facie tum in temporibus carnosum existit, factis vnà & cauis admodum oculis. Phrenitici vero absq; his oculum habent ἐπίσχνουν, quasi dicas puluerulentum puluisculosumq;. Præterea phreniticis, aspectus audax feroxq;: marcescentibus, timidus existit. Vomitus autem ἀσώδης id est fastidiosus, cōmune quidem symptoma talibus est phreniticis cum malignis quibusdam febribus, veluti & vox clangosa. Fit autem huiusmodi vomitus ex humore tum bilioso, tum mordenti: vox vero clangosa propter siccitatem voci asseruientium instrumentorum, vt in commentarijs de voce ostendimus. Cum igitur phreniticis hæc obtigerint, μανιωδῶς desipiunt: quod idem cum σφοδρῶς id est vehementer, vult significare: fitq; tum propter humoris malignitatem, tum propter immoderatam siccitatem: quo fit, vt & muti euadant.

18 *Si in ardente febre Aurium sonitus cum caligine fuerit, prouenerit q; in Naribus grauitas, Mente ex melancholia aberrant.*

Febris ardens tum ob alias causas, tum propter cerebri inflāmationē æque fit: nēpe & huic succedit ex proprijs phrenitidis signis continua desipientia. Ex ea vero, quæ in capite redundat, humiditate, spiritus flatuosus procreatur, quapropter & aurium tinnitus fiunt: pari modo caligo, cum B crassus quidam humor, vel spiritus oculos inuadit. Naribus præterea ingruens humoris copia sensum grauitatis in ipsis facit. Probabile est autem & non nunquam dictorum symptomatum concursionem propter assiduam fieri febrem ex biliosa materia, quæ per venas fertur, inibiq; est condita: à qua flatuosi spiritus ad caput mittuntur, adq; aures & oculos, atque ad nares humoris copia. Quòd si flaua bilis quodammodo exusta siue in capite, siue in toto corpore fuerit, ad id, quod melancholicum magis est vergit, atque hinc in cerebrum ipsum emittitur: ob idq; mente ex melancholia alienantur.

19 *Vacillationes mentis cum voce clangosa, Linguæq; conuulsiones cum tremore, & Voces ipsæ obtremiscentes, Mentis indicant alienationem, durities q; his perniciosa.*

Quanquā ex phrenitide, quæ calida & sicca est affectio, desipientia proficiscatur: atq; ex ipsius siccitate, quæ asperæ arteriæ cōmunicata est, vox clangosa fiat, veluti & ex humiditatibus imbibitis rauca: non tamen propria phrenitidis existunt, nempe & alijs in morbis reperiuntur, & non perpetuo simul phrenitidi insunt. Tremor igitur linguæ accidit debilitata propter siccam prædictæ affectionis intemperiem animali facultate: Conuulsiones vero siccitatem musculorum ipsius vnà cum C capite affectorum consequuntur: Sicuti & vox obtremiscit propter infirmitatem, quę ab horū cōtracta est intemperie. Prædicta autem hæc omnia symptomata, quæ ob siccitatis capitis intensionem fiunt, mentis motionem fieri indicant. Vniuersis autem his induratis perniciosum propter immoderatam eam, quæ in cerebro facta est, siccitatem. *Locus suspectus.

20 *Linguæ obtremiscentes signum Non constantis mentis.*

Dixi sæpius linguas ob facultatis animalis imbecillitatem contremiscere, estq; signum non constantis mentis, quod ex phrenitide fiat: patiente siquidem cerebro, calidaq; existente affectione, quiescere non potest. Nempe, vt frigidi est tum stabilia, tum retarda, tum immobilia ea efficere, in quibus moram facit: sic calidi, mouere semper, & non sinere quiescere. Ostensurus igitur Hippocrates, qualis nam capitis affectio sit, non constantem mentem nominauit. Nō est autem hic tremor linguæ peculiare phrenitidis signum, sed per sympathiam compatientium alteri cuidam primum patienti, vel propter vicinitatem, vel propter societatem, quæ in ea sunt, partium.

21 *In Biliosis synceris q; deiectionibus Spumosa efflorescentia mala, tum aliàs, tum ei, qui lumbis ante do-* D *luerit, atq; eiusmodi deiectiones intestina permearint.*

Quòd spuma tum propter frigiditatem tum propter caliditatem fiat, indicium faciunt tum venti, in aquis ipsis spumam concitantes: tum efferuescens ea, quæ in lebete est, caliditas. In biliosis igitur deiectionibus spumosa efflorescentia veluti flos superne incumbens, bilis huiusmodi feruorem non modicum ostendit. Sed lumbis ante dolent, propterea quòd bilis per intestina penetrans, acris fit & mordax: tali siquidem excremento per intestina deducto translatoq;, non lumbos modo, verum quoque & reliquas partes, dolores subsequuntur. *Suspecta dictio.

22 *Rari in his Laterum dolores Delirium significant.*

Comminute hoc pacto indistincteq; prolata de laterum doloribus oratio obscuritatem non vulgarem efficit. Nos vero, qui obscure ab eo dicta, perspicue docere omni ope affectamus, explanationem attingemus. Dolor rarus in lateribus progignitur, cum spiritus quidam flatuosus in ipsis procreatur: nempe is tum extenuatus tum discussus dolorē sedat: deinceps rursus procreatus alter, dolorem ipsum inaugebit: quo modo si rarus fiat dolor, desipientiam non significat. Cum vero latus inflammatum fuerit, & interdum quidem continue dolorem sentit æger, interdum vero & per interuallum, mentem ægrotare indicat. Hoc itaq; non planè est signum desipientiæ.

23 *Aphoniæ cum singultu pessimæ.* E

Aphoniæ hoc est vocis priuationes fiunt quidē & propter voci asseruientium instrumentorum læsionem, & propter principiū neruorū affectū. Singultus aūt est veluti conuulsiua quædam oris ventriculi affectio, ꝙ ex humorum copia grauatur, vel mordetur, vel propter frigiditatem cōtristatur. Quā ergo vocalium instrumentorum læsionem subsecutus est singultus: Relinquitur itaq; aut copiā humiditatis, quæ aphoniam procreauit, in os ventris defluxisse, aut ꝙ acris sit, aut frigida.

24 *Quæ cum exolutione fiunt Aphoniæ, pessimæ: Spiritusq; in aphonia, veluti his, qui strangulantur, promptus, malus: an & tale Delirium portendat?*

Strangulantur iure optimo, quoniam aeris copia non sit: estq; ipsi consuetudo, vt talem spiritum φαινόμενον id est apparentem, dicat. Videntur autem omnes, qui talem inspirant inspirationem, scapulas mouere totas, ita vt per vestimenta motio conspicue appareat: tanquam valide ipsi superioribus thoracis partibus operentur. Non igitur absque ratione hoc in loco talem spiritum πρόχειρον id est promptum, appellauit, quem in secundo ‖ epidemiorum dixit μετέωρον id est sublimem: πρόχειρον quidem, quoniam προχείρως, id est tum ἑτοίμος tum ῥαδίος, id est prompte faciliterq; his, F qui ægrum cernunt, videtur: quoniam & nos ipsi consueuimus τοῖς ἀποκεκρυμμένοις, id est absconditis, & μὴ φαινομένοις id est non apparentibus, τὸ πρόχειρον opponere: μετέωρον vero vocauit, quoniam, qui ita respirant, sublimes thoracis partes mouere videntur. Potest sanè respiratio huiusmodi & propter respirationi delegatorum instrumentorum fieri angustiam, & ob affectum neruorum principium: quod si læsum fuerit, magnam efficere respirationem recte ‖ Hippocratem existimare ostendimus. Cum ergo possit & aphonia contingere tum ipsis vocalibus instrumentis læsis, tum ob affectum neruorum principium: pariterq; spiritus promptus: incertum erat, quantum ad hæc, an futurum esset, vt desiperent: atque ob eam rem ambigue protulit/an & tale delirium portendat? Quòd vero malum signum sit, non vt dubitans, sed vt certo sciens, pronunciauit. Si enim non perpesso neruorum principio, sed oblæsis tum respirationi tum voci deputatis organis talis respiratio cum aphonia facta sit, periculum non qualecunque adfert, cum, qui ita affecti sint, celeriter strangulentur.

2. Epid. sect. 2.

Videntꝰ eē duo aphorismi, prior. Aphoniæ cū exolutiōe pessimę. posterior. In aphonia spiritꝰ veluti his, qui &c. Ac posteriorē tm̄ vr̄ explanare Galenus.

25 *Quæ pauco tempore feroces fiunt Desipientiæ, Ferinæ sunt.*

Non solum, si pauco tempore fiunt feroces desipientiæ, ferinæ sunt, forsan dixerit quispiā, orationem vitio vertens, existimans eas desipientias, quæ multo tpe feroces sunt, magis esse ferinas, q̄ illæ, q̄ pauco tpe sunt. Sed neq; vt has cognoscamus, opus habemus: eas vero, quæ pauco tpe fiunt feroces, deinde desinunt, suspectas haberi admonet, ipsisq; tanq̄ non redituris, haud fidedum esse. Nā, quæ in calidis febribus fiunt desipiētiæ, ferocitatē non habent: sed phreniticis appellatis desipiētijs id inest. Talis igitur potentia sermo erit: Cū videris quēpiā cū ferocitate desipientē, etsi paulo post sedetur, cognosce mentē eius non febris rōne læsam esse, sed quia phrenitica subalitur affectio, quæ post adaucta, ferina tibi videbit. Ferinas aūt desipientias appellat, in quibus ægri calcitrāt, pedibus feriūt, mordicus impetunt, & excandescunt, eos qui ingrediuntur, tanquam hostes, existimantes. G

26 *Quæ cum refrigeratione, non sine febre, superioribus sudanti partibus, fiunt implaciditates inquietationesq; Phreniticæ existunt, vt Aristagoræ: præterea & perniciosæ.*

Non nulla quidem, vt & antea dixi, incipientium morborum indicia certa sunt: alia autem magna quidem ex parte sunt, sed certis prope accedentia: alia vero, etsi non prope quidem accedant, non tamen iam longe recedunt: alia præterea ambigua: & alia his iam inferiora. De quibus cū scribit, interdum sese addubitare cōfitetur: interdū quoq; & nominatim mentionē ægrorū facit, in quibus tale fieri conspexit: sicut & nunc oīa, quæ percurrit symptomata, aliarum quoq; sunt febrium: phrenitim certe & ex ipsis fieri est possibile, & potissimum propter partium superiorum sudores. Quòd aūt tales affectiones, siue phrenitim inferant siue non, perniciosæ sint, his constat, qui non incuriose hucusq; dicta intellexerunt, atq; eorum meminere, quæ in prognostico recensentur. H

27 *Frequentes in phreniticis Permutationes Conuulsionem indicant.*

Supra quidem clementiam in ijs, qui circa morbi initia permutantur, non bonum signum esse dixit: nunc vero, de quorum agat permutationibus, explanare proposuit. Possunt siquidem & symptomata viribus contraria inuicem transmigrare, vt in sequentibus ipse dixit: Summæ corporis partes si celeriter in vtranque conditionem transeant, malum: sitisq; huiusmodi mala. Nempe in vtranque conditionem intelligere oportet, in summis quidem corporis partibus, vt vehementer calefiant, deinde rursum refrigescant valide: in siti vero, vt vehemens sit, & post paulo prorsus restinguatur. Non idem autem cum hoc est clementiā cito transmutari: nempe in illo ex bono ad prauum est transitus, & rursus ex illo ad naturalem habitum fit regressus: in nunc vero proposita dictione ex prauis symptomatis ad praua ostenditur permutatio. Permutationes autem

A autem huiusmodi ex migrantibus fiunt humoribus: nempe firmatos stabilitosq; vna in parte species vna symptomatis tum naturæ partis, tum humoris virtuti peculiaris, consequit. Atqui, q phrenitis in ipsis perduret, ex eo firmatum in capite eum, qui affectionem parit, humorem quis fuerit suspicatus. Vere igitur in cerebro ipso transfluxio est, aliàs in alia quapiam ipsius parte orta, speciem quidem affectionis seruans, sed pro parte affecta symptomata ipsa permutans. Et sanè libri huius author nunc de huiusmodi permutationibus agit, vt.s. vel floccos euellentes, vel festucas colligentes in quiete multa, post paulo exiliant, vel etiam quippiã violentius agant, deinde rursus conquiescant: aut externum quippiam, quod præsens non sit, incusent: quomodo & expelli iubent tubicinas tybicinasq;, quanquã ex his adsit nemo. Vt.n. floccos euellere & festucas colligere sensus videndi est offendiculum, ita hoc audiendi. Fit quoque & in olfactu symptoma non dissimile, cum scilicet graueolentes quosdam odores, qui non adsunt, inculpant. Sunt, qui incumbens quippiam sustolli iubent, tanq̃ graue admodum, vel calfaciens, vel mordens, vel refrigerans portent, sensu tactus in huiusmodi symptomatis oblæso. Quòd igitur libri huius author permutationes symptomatum permanente phrenitide culpet, consentaneum est. Vidimus siquidem sæpenumero tales dementias perpetuo quidem delirante adhuc ægro, sed modis secundum vniuersa functionum animalium genera variante. Quo autem modo in sensitiuis percurri, ita in ratione, mente, memoria, & cogitatione, permutationes phreniticis fieri videmus, ita vt nunc excandescãt, nunc lætentur desipientes ipsi, vel studiosa quadam detineantur cogitatione. Nempe & Rhetorem, cum desiperet, meditantem audiui: Grãmaticumq;, librũ legere putantẽ bacchylidion, vel sapphicon: aliũ Arithmeticũ, vel Geometrã theoremata suæ artis narrantẽ. Si igitur hæc grauiter casteq; proferẽtes, post paulo turpia obscœnaq; cõmemorent, quod in ‖ epidemijs αἰσχρομυθεῖν id est turpia loqui, vocauit, permutatio hæc non ex vitiosis ad clementia, sed ex prauis ad praua est. Quo pacto audacissimi interdum tempore aliquo vili desipientes, post paulo timidi, & perterriti videntur. Talia siquidẽ circa ipsos videntur symptomata, ita vt interdum ne horrendissima quidem timeant, interdum vero & minimis perterrefiant. Talium permutationum exemplum scripsisse mihi videtur, & in sequenti dictione, cum inquit, Mictus in non admonitis perniciosi. Imaginare itaque mihi ægrum aliquem dictas permutationes omnes habuisse & circa vrinas, & circa alia, quibus memoria in nõ nullis offenditur: imaginator item & in sensibilibus repræsentationibus vicissim offensas fieri, pari modo & in intellectualibus: in tali, causa quidem in cerebro existit, sed aliàs alium ipsius locum infestat, quod transfluit. Demonstrauimus autem transfluxiones huiusmodi fieri, vnaquaque partium suscipientium in alteram à sese, quod superuacuum est, expellente. Si igitur aliàs ex alia cerebri parte in aliam defluens, qui contristat humor, ab omnibus reijciatur, vt enatis ab ipso neruis aliquando obrepens conuulsionem inferat, est verisimile: ‖ nempe affectionem hanc à repletione, & inanitione fieri dixit Hippocrates.

B (margin letter)

C (margin letter)

3. Epid. cõ. 3. t. 82. 3ª. 150. g

6ª. Apho. 39. Ext. ord. 50. f

28 *Vrinæ excretio in Non admonitis Perniciosa. Excernatur'ne & his, tanquã subsidentiã returbaueris?*

De phreniticis, quod dicitur, intellige. Comparat siquidem author meientes ex præsentium admonitione, cum ijs, qui absque illa meiunt: qui sanè neque matellam petunt, sed citra ordinem rationemq; vrinam in lectum effundunt. Quòd igitur longe hi deterius habeant, quàm qui nullo pacto, nisi admoniti, vrinam excernunt, liquere arbitror: in his enim seruatur naturalium intellectus functionum vna, cum vrinam in lectum excernere auersentur: in illis aũt perijt & ea. Quod autem in calce orationis adiacet, vbi inquit / excernatur'ne & his, tanq̃ subsidentiam returbaueris: ob id adiecisse arbitror, q talem vrinæ speciem in vno, vel duobus ita meientium conspexerit. Cũ igitur ex rei natura fieri non possit, vt indicatiue vniuersaliter hoc pronuncietur, neq; præter hoc probabile quippiam experimento ipso habuerit, propterea q res ipsa raro visa sit, iure coniunctio D dubitandi ἆρα.i. ne, adiecit. Audebimus itaq; nos vniuersaliter pronunciare, vt antea in alijs fecimus, q copiæ crudorum humorum, qui vel coquuntur, vel in flatum versi sint, talis vrinæ species symptoma sit, & non phrenitidis: verum & hoc phreniticis aliqñ fieri potest & non fieri, veluti & symptoma aliud quoddam eorum, quæ phrenitidi neq; propria, neque contraria existunt.

29 *Palpitantes per totum an Voce destituti Moriantur?*

Constat, q & hîc palpitantem aliquem viderit, vel toto corpore, vel quauis parte, non etenim liquet vtrum dicat oratio hæc / per totum: deinde ægrum proxime mortem voce priuatum videns, neq; empirice neq; logice, q vocis priuatio palpitationem de necessitate sequatur, reperire valens, ob id quærens, & addubitans sermoni coniunctionem, an, adiecit. Nos sanè rursum & in præsentia pronunciabimus palpitationem, quatenus demonstratum est, flatuosum ob spiritum fieri, congesto.s. ob frigiditatem flatuoso spiritu. Cum igitur corpus totum palpitauerit, fieri potest, vt, qui ita affectus sit, propter frigiditatem voce destitutus pereat, non amplius musculis, qui guttur mouent, aut ijs, qui in eos proruunt, neruis suo fungi munere queuntibus. Quare, vt hi per totum corpus palpitantem motum habeant, intelligere est melius: neque enim, vt cuius parti, voci asseruientes partes compatiantur, experientia demonstrauit, neq; rationi est consentaneum.

Si

30 *Si in Phreniticis cum perfrigeratione ſit Sputatio, Nigra reuomuntur.* E

Qm̃ nihil aliud ſuſpicari liceat per vocem πτυελίζειν ſignificari, quam ſæpius πτύειν id eſt ſpuere, vel os ipſum aſſidue ſputo plenum eſſe, ob id tum ego, tum cæteri omnes, qui librũ expoſuerũt, ita intelleximus. Adde, ꝙ & os ipſum vomituris ſputo tenui plenũ eſſe videatur propter tunicę cõmunitatem, quæ vna eſt, ori toti interno continua faucibusq́ꝫ, & ſtomacho & ventriculo. Hinc fit, vt labrum inferius interdum concutiatur, ventris ore ad vomitum excitato: nempe labij concuſſio tunicam eam, quæ ab ore in ventrem extenditur, tum morderi, tum vellicari, tum concuti oſtendit. In his igitur, qui ſuam affectionem recenſere poſſunt, καρδιωγμός .i. cordis ſeu ſtomachi morſus, futuri vomitus ſignum exiguum non eſt: dolent præterea & hi capite, & atra quædã ante ocu-

in Prog. cõ.3. t.30. 4ª. 210. c

los obſeruantur: quo fit, vt in prognoſtico dictum ſit, ‖Si quis per febrem non lethalem ait ſe capite dolere, & atrum quippiam ante oculos cernere, ſtomachi quoque morſus huic aduenerit, bilioſus aderit vomitus. In phreniticis vero, qm̃ affectionem ſermone aperire nequeunt, ſolis ijs, quæ cernimus, prænotionem adſtruimus. Cernimus autem in phreniticis tenue ſubſtantia ſputum maxime idoneum, vt vomitum indicet: non.n. aliàs in phrenitide quæ ſiccus morbus eſt, in qua & ſæpius lingua ſicciſſima eſt, ſuperfluere in ore ipſo videretur tenuis humiditas: perfrigeratio autem F huic adueniens, vomendi humoris qualitatem oſtendit. Quòd ergo ob ſputationem vomitus fiet, quodq́ꝫ ob perfrigerationem nigra reuomentur, licet prænoſcere.

31 *Surditas, Vrinæq́ꝫ abſque reſidẽtia prærubræ, & ſublime petentia, Mentis aberrationem portendũt: quibus Morbus regius malo eſt, mala quoq́ꝫ & ex morbo regio fatuitas: hos Voce quidem priuari, ſed ſentientes contingit: Venter q́ꝫ, arbitror, his perrumpit: vt Hermippo factum eſt, & obijt.*

Dixi antea, ꝙ, in quibus morbis neqꝫ obſeruationem in multis ægris habebat, neqꝫ certam naturæ rei indicationẽ, in his conſueuit homines nominatim perſtringere, in quibus ſymptomata conſpexit: aut, de his vbilibet enarrationem fecit, perueſtigare adhuc & addubitare ſeſe fatetur, quatenus veritatem habeat. Videtur igitur, & nunc quæ in præſenti recenſentur dictione, ſymptomata in quodam conſpexiſſe Hermippo, qui & mente aberrarat, & morbo regio fuerat correptus cum ſurditate, & vrinis prærubris non ſubſidentibus. Surditas aũt vnum eſt ex ſignis, quæ cerebrum af-

in Prog. cõ.2. t.27. 4ª. 200. c

fectum indicant. ‖ Prærubræ vero vrinæ à ſubrubentibus, quas in prognoſtico diuturnitatis non periculi ſigna eſſe pronunciauit, diſcrepant. Quas vero alias intelligat quis prærubras, quàm quæ à cunctis vocantur cruentæ, quales in nephriticis multis excernuntur: quas ſi indicare voluerit, pro- G portionabile quippiam ſignificant ei, quod antea eſt dictum, Ventris valde rubens proluuies. Quo igitur modo ventris valde rubram proluuiem affecto iecinore fieri diximus, ita prærubram vrinã ex renibus ſuo perperam fungentibus munere effici affirmamus. In vrina vero ſubſidentiæ priuatio, cum qua craſſiora quædam tota vrinarum ſubſtantia ſublime petentia appareant, perturbationem in venis eſſe demonſtrant, vnà cum caliditate præter naturam non pauco aceruato flatuoſo ſpiritu. Vt igitur in dictis ſymptomatum conuentionibus delirare ægrum contingens eſt, ſic & non neceſſarium: nempe ſignorum permiſtio non omnium eiuſdem generis exiſtit. Surditas etenim, caput affectum indicat: prærubræ vrinæ, renes: priuatio ſubſidentiæ, & ſublime petentia, primum quidem & per ſe, crudorum humorum in venis perturbationem ſignificant: per accidens vero & ad deſipientiæ generationem conferunt. Quod autem poſtea ſcriptum eſt, morbũ regiũ his malo eſſe, verum quidem eſt: ſed, ꝙ ſignorum diuerſi generis concurſiones facere in talibus diſciplinis non oporteat, ſupra eſt demonſtratum. Præterea, ꝙ ex morbo regio mala ſit fatuitas, dictum eſt antea, cum, vbi in phreniticis dixiſſet, Deiectio alba malum. ſubintulit, An & ex his veternus fiat? Nempe ſermonem in alias transfert voces, pro alba quidem deiectione, quæ ictericorum peculiare ſymptoma eſt, affectionem ipſam cõmemorans: pro veterno vero μώρωσιν id eſt fatuitatem. H Hos igitur, inquit, voce quidem priuari, ſed ſentientes contingit. Qui autẽ in acutis morbis ἄφωνοι, id eſt ſine voce, fiunt, quidam horum non ſentiunt, propter principij affectionem vtriſqꝫ ipſos ſequentibus ſymptomatis: alij duntaxat voce priuantur: atque horum quidam læſis quoque & alijs omnibus, quæ ex arbitrio ſunt, functionibus, alij ſola voce oblæſa. Si igitur tum vocis tum functionum aliarum oblęſio fiat, principij neruorum affectio eſt: ſi vero ſolius vocis, ſolorum voci aſſeruientium organorum. Sed in prædicta concurſione, cum iam prope mortem ventum ſit, aphoniæ conſequitur ſymptoma. Quod item in orationis calce dicitur/venterq́ꝫ, arbitror, his perrumpit, vt Hermippo factum eſt, & obijt/ ita authorem dixiſſe probabile eſt, quoniam neqꝫ ſæpius ſymptoma hoc præſentem concurſionem ſequi viderit, neque ratione inueniri potuerit.

32 *Surditas in Acutis & Turbulentis ſuccedens Mala.*

Fit ſurditas & ob humorem quendam in auditorijs meatibus impactũ infarctumq́ꝫ nihil, quod malignum ſit, habens. Fit quoque & interdum emortua audiendi facultate: quam in acutis turbulentiſqꝫ morbis contingere cernimus: quam nunc pronunciauit malum eſſe ſymptoma, neqꝫ adiecit coniunctionẽ, an, neqꝫ nomen ipſum ægroti, qm̃ certo de tali ſymptomate pronunciare licet.

Tremulæ,

33 A *Tremulæ, obſcuræ, & contrectabiles Deſipientiæ, valde phreniticæ: vt Didymarcho in Co.*

Fit & talis quædam deſipientiæ ſpecies non raro, vt æger quietus iaceat, neq; ſolum non tumultuoſe exclamet exiliatq;, vt antea, ſed neque prorſus loquatur, neque figuram decubitus permutet: ſæpiusq;, qui ita affecti ſunt, familiaribus præbent opinionem, ꝙ mox ſint, ſi quod fiat ſilentium, dormituri. Clauſis itaq; feneſtris conquieſcunt cuſtodes, tempusq; in his interdum longum conterunt, dormire ægrum, ꝙ neque loquatur neque moueatur, arbitrati, ægro ipſo non dormiente, & manus quiete mouente, non ſecus, quàm qui per leuem contrectationem aliquid, vel tangere, vel inuenire volunt. Deinde his ita ſe habentibus quidam clauſis palpebris hæc agunt: &, ſi quis accedens cum eis colloquatur, quidam neque prorſus oculos aperiunt: alij, poſteaquam aperuerũt, aut paulo poſt clauſerunt, aut immotos obſeruãt. Alij neque, ſi quis eos inclamauerit, vel ſtimulauerit, palpebras aperiunt. De phreniticis hmõi Hippocrates in tertio epidemiorũ, ita ſcripſit: ‖ Nullus vero phreniticorũ vehementer inſaniuit, veluti alijs vſu venit: ſed alia quadã vetẽrnoſa cataphora capite grauati peribant. Cæterũ hos ipſos in præſenti dictione phreniticos ἀσαφεῖς. i. obſcuros, nominauit, perinde atque multis cognitu difficiles dixiſſet, neq; idiotis ſolũ, verũ quoque & medicis. 3. Epid. cõ. 3. t. 45. 3ª. 144. c

B Nẽpe ſolos illos opinantur eſſe phreniticos, qui exclament, vel exiliant, Hippocrate mente (quam phrenas græce vocant) oblæſos ita appellante, tametſi in quadã cataphora perpetuo fuerint. Deſipiẽtia igitͬ vnà cũ comate ſtatim ab initio aliqñ ſimul inuadit: nẽpe in libro de comate apud Hippocratem, ad idem vtraſque appellationes, tum cataphoræ tum comatis referre ipſum demonſtrauimus. Atqui tales phrenitides quietis obſcuritatẽ non habent: ſed obſcura, vt dictũ nunc eſt, phrenitidis ſpecies ex procedente tempore efficitur: omnesq;, quos ita affectos viderim, languidum durumq; & anguſtum & exiguum habuerũt pulſum ita, vt quies fieri ipſis, fatigata virtute conijciatur, qui. ſ. validius moueri nequeant. Quidam horum, vt manus quiete pacateq; mouent, ſic & breuiſſime loquuntur: id quod multos latet, ſoliſq; illis pateſcit, qui propiores facti ſeſe in eos inclinauerunt: ſunt autem, qui aurem prope faciem ipſorum deponere tentant, vt manifeſte audiant. Præterea manuum motio his exigua, & tremula exiſtens multos etiam latet, ſolis his, qui diligenter inſpiciunt, conſpicua. Hoc igitur arguit virtutem horum languere, atque hecticã quandam eſſe affectionem phrenitidis, veluti febrium earum, quas ob id hecticas appellamus. Sed de his dictum eſt in commentarijs de differentijs febrium, atque in libris de morbis curandis, præterea & in libro de maraſmo, ſolidas animalis partes prehendiſſe tales febres, non ex putredinoſo humore fieri indicantes.

C Phrenitide igitur ipſa ex bilioſo ſucco generationem habente, cum is in cerebrum decubuerit, principio quidem qualitate ipſius non dum toti cerebri corpori permiſta tumultuoſæ fiunt deſipientiæ: procedente verò tempore ſimile quippiam contrahitur lanis, quæ à tinctoribus appellatis tincturam accipiunt: nempe & hæ vix eluibiles redduntur, non ſecus, quàm quæ proprium ab initio colorem habent. Talis igitur cerebri veluti tinctura deſipiẽtiam hecticam habet: atque ob id affectio horum, vt febrium hecticarum, praua eſt: quas quidem, cum incipiunt conſtitui, vix ſolui: exquiſite vero conſtitutas abſolutasq; ſolui nõ amplius poſſe, demonſtrauimus. Recte igitur pronunciatum eſt tales deſipientias phreniticas eſſe. Dictionem hanc, veluti & alias quaſdam medicorum, prætercurrẽtes expoſitores, in ſophiſticis quæſtionibus cunctantur: voco autẽ, vt ſcitis, ſophiſtica, quæ nihil ad melius ſanandum conferunt. Talia autem non pauca, & in expoſitionibus reperiuntur: quorum non nulla ab eo, quod ſanationi cõmodat, receſſerunt magis, alia vero minus: quo modo profecto & cauſam perueſtigare, ob quam in calce præſentis dictionis adiecit / vt Didymarcho in Cõ / Nempe in eo, qui præcedit, ſermone, ꝙ author nominatim ægros in illis adſcribat dictionibus, in quibus non audet rei, de qua agit, vnum quippiam, quod cõmune ſit, vniuerſaliter pronunciare, eſt demonſtratum. Nunc autem verum dicere videtur de omnibus ita habentibus vni-

D uerſaliter pronuncians, non tanquam dubius, ſed tanquam valde perſuaſus. Adiecit autem ſermoni / valde phreniticæ / quanquam ſimpliciter phreniticæ dicere potuiſſet. Videtur autem mihi teſtimonium ſermoni adſcripſiſſe ægroti nomen, ꝙ multos non idiotarum modo, verum etiã & medicorum, in talibus falli contingat. Immo & de quodã aliqñ quis mihi quæſtionem mouit ita deſipiente, neq; hunc pernicioſe habere neq; prorſus phreniticũ eſſe exiſtimãs: & forſan huic, qui prorrheticũ hoc ſcripſit, talis quæpiã dubitatio cũ aliquo facta eſt, ideoq; nominatim ægrũ memorauit.

34 *Ex rigore Deſidiæ non valde apud ſeſe exiſtunt.*

Haud ſcio, cur libri huius author orationibus in multis aliena vtatur dictione: qui interdũ ab affectibus ad affectos homines pertrãſeat, interdũ vero & ab affectis ipſis ad affectus. Præfatus igitur & nunc / ex rigore deſidiæ / ſubintulit / non valde apud ſe exiſtunt / cum dicere potuiſſet, Ex rigore deſides non ſibi admodum conſtant. Quod ergo inquit, tale eſt: Cum rigorem conſequetur deſidia ignauitasq;, hi non admodum incolumi mente exiſtunt: nempe corpus vehementer refrigeratum ex eo, quod contingit, oſtẽditur. Conſtat autem, quod totius corporis intemperaturas magnas conſequitur mentis læſio, affecto non ſecus, quàm totum corpus, cerebro.

35 *Circa vmbilicum Dolores Palpitantes, quod mentis permutationem oſtendat, quippiam habent: Cir-*

ca iudicationem vero his spiritus satis cum vehementi cupiditate penetrat. Suræ quoque dolores in his, mentis aberrationem indicant. E

Quidam non solum ἅλις id est satis, quod ἀθρόον id est simul totum vniuersimq̃, significat, scribunt, verum quoq; & συχνὸν id est multū, verbo ἅλις adijciunt: alij γόνῳ per γ scribūt, & nō per τ τόνῳ, adijciuntq̃ γόνῳ, εἴκελον id est simile, totā dictionē talē facientes, γόνῳ εἴκελον διέρχεται, id est geniture similis penetrat: alij pro πνεῦμα id est spiritus, φλέγμα id est pituita, scribunt. Palpitationē ergo flatuoso à spiritu proficisci demonstrauimus. Ideo secundum septum trāsuersum collectus lædit non nihil & mentē, propterea q̄ neruosis partibus principium cōpati assueuit: cum vero aliā quandā earum, quæ inibi sunt, partium occupauerit, mens quidē incolumis manet, sed iudicatoriè his pituita multa μετὰ τόνου, id est μετὰ προθυμίας ἰσχυρᾶς. i. cum vehemēti cupiditate, qualis in tenesmis fieri solet, deorsum agit. Tales tensiones euenire cōsueuerunt ex crassis lentisq̃ humoribus vix ad internas intestinorum sedes cōmeantibus. In exēplaribus quibusdā non est scriptum per τ τόνῳ διέρχεται τὸ κενούμενον, sed per γ γόνῳ εἴκελον id est geniture simile: si vero vel substantia, vel colore, vel vtroq;, velit geniture simile esse, quod vacuat, non constat nobis. Qui autē à Praxagora vitreus appellatur humor, q̄ vitro fuso similis sit, eiusmodi est, vt maximos tensiuos inferat dolores, cum per intestinorum meat tunicas: est autē tēperatura oīum, qui in corpore generantur, humorū frigidissimus. Quòd autē ex crassioribus humoribus spiritus flatuosus oriat, id ēt antea audiuisti, cum de palpitatione ageremus. Non tñ, qui suram infestant dolores, desipientiā in ipsis indicant. Vnde fit, vt, qui dictioni opem præstant, subaudiri velint, καταπαυσάμενοι id est absq; rōne de repente occultati: citantq̃ scriptum in tertio epidemiorum ægrum, qui in Dealcis horto iacebat, in quo præfatus Hippocrates, ‖ q̄ genibus & tibijs doluerit, sedatis ipsis cōsecutā ait desipiētiam. Sed dixi antea expositiones faciendas nō esse per talium ægrorum citationē: oīa siquidē omnium signa hac ratione erunt. Præterea, furæ dolores mentis perturbationē indicaturos, q̄ sese occultauerint, cum in oratione non sit appositum eiusmodi cessasse dolores, absurdissimam habet enarrationem. Nam hoc pacto liceret, quicquid vellemus, in contrariū trahere, vt, si & capitis dolorem scriptum alicubi inuenerimus, non qui existit, sed qui placatus sit, audire oporteat: tussim item, & spirandi difficultatem, aurium etiam strepitum, atq; quodcunque aliud. F

3. Epid. cō. 1. t. 25. 26. 3ª. 134. b

GALENI IN PRIMVM PRORRHETICI HIPPOCRATIS G

COMMENTARIVS SECVNDVS.

S I quippiam in Vrina sublime petierit occultato coxæ dolore, Delirium portendit: & quæ circa aurium sonitus talia existunt.

Multa quidem in libro toto carent perspicuitate: sed, quē sensum habeat, deinceps videamus. Si occultato (vt interpretes dicunt) coxarū dolore quippiā in vrina sublime petierit, nos securius certiusq̃ de futura desipientia pronunciabimus. Nō tñ verum est, quod dicunt, si tanq̃ vniuersale proferatur: nempe Enæorema .i. quod sublime petit, optimū est tum album, tum læue, tum æquale. Nō est igit̄ simpliciter dicēdum futurā esse desipientiā, si quippiā in vrina sublime petierit, occultato coxarum dolore, sed si enæorema prauum fuerit. Neq; hoc satisfacit, sed si aliquod licet & vnum delirij signū simul cum dictis apparuerit. Nā fieri pōt, vt, si de * lapsus non coxā humor recurrerit, pars quædā alia capite inferior, eo recepto ipsa quidē afficiat̄, caput vero lædi inhibeat, si coxæ dolor apparere desierit, atq; enæorema cōparuerit, capite nihil patiente: † qm̄ est vrina inculpata, quæ enæorema non habet. } Sola quidem vna est inculpata, quæ colore quidē subluteo mediocriter fuerit, & substantia moderata, quæ. s. tum crassæ tum tenuis vrinæ medium obtinet. Ego sanè, quæ in libro indistinctè prolata sunt, atq; ob id legētes offensura, perpetuo distinguo: nam indistincta est expositoribus doctrina, nouitios ea lædit magis, quam iuuat. Virtutem siquidem expositionis existimant esse, si scripta omni ope omniq̃ pacto, etiam si cōspicue falsa fuerint, defendant. Quod vbi in manifestis conspicuisq̃ studiose faciant, multo vtique magis in obscuris absconditisq̃ nihil ipsis curæ est veritatis. Quod in calce dictionis dictum est /& quæ circa aurium sonitus talia existunt/ bene per se scriptum fuisset sine vrinarum consideratione, vt sermo particularis esset, quem paulo ante vniuersalem dixi: nempe dolores coxæ, si, qui eos fecit, humor recurrerit, possunt aliquando desipientiam inferre, si ad caput humor peruenerit. Ascensus igitur humoris ad caput, signum erunt ea, quæ in eo apparent symptomata: quo ē numero habentur & sonitus. Scribunt autem non nulli /& quæ in vesica talia/ aiunt siquidem orationem hanc ostendere non solum consideranda esse vrinarum enæoremata, tanquam delirij signum, verum quoq; & si aliud quippiam tale videatur ex his, quę ex vesica excernuntur, tanquam citra hoc affirmare, quod scriptor enunciare hoc pacto voluerit, nequeuntes. H

† Verba hęc in cod. anti. q̃q̃ ī nō nullis ī margine, vt glossema, posita sunt.

Multoq̃

2 A *Multò'q; magis, si Vrina in sublime elata sit, & Quæcunque alia in ea fiunt desipientiæ signa.*

Rursus & in præsentia memoria tenere tyrones ipsos oportet, nullum in vrinis esse signū, quod delirium portendat. Nempe hæ partium hepatis renumq; & vesicę affectionem indicant, vasorūq; sanguinem continentium, & virtutis succos generantis tum robur tum imbecillitatem. Affectionum vero cerebri alia sunt tum symptomata tum signa, de quibus antea audiuisti.

3 *Quibus Aluus liquida, lassitudo, capitis dolor, sitis, vigiliæ, obscuritas, & impotentia fuerit, vt hi Mente moueantur, spes est.*

Liquida aluus (ita autē appelletur, in qua liquida deijciantur) & lassitudinis sensus, qui scilicet ægro fit, morbosa quidē sunt symptomata: sed delirium non portēdunt, si, quæ ante dicta sunt, memoria non exciderint: vbi, quo'nam pacto singulorum morborum signa, atque alia omnia, quæ in ægri corpore appareant, cognoscere oporteat, percurrimus. Quædam.n. sunt, vt morborum singulorum differentiæ inter se separentur: alia vero, vt singularū affectionum mores cognoscantur, vel futura cognoscatur iudicatio, qualis'nam futura sit, & qñ. De singulis porrò tum symptomatis tū B signis ita docendum esse ostendimus, qūo Hippocrates in prognostico fecit, singulorum vires per se edocens, aut cum pluribus eiusdem generis: quo modo libri huius author capite dolentes commemorauit vigilesq; & obscuros. Nam, si ἀσαφεῖς id est obscuros, dici intellexerimus eos, qui obscure loquuntur, vel propter vocem explanantium organorum offensam, quam ex neruorum vitio contraxerunt, vel propter mentis læsionē, tria eiusdem generis erunt signa. † Dolor siquidē capitis, ferè locum affectum demonstrabit: Vigilia vero, quæ in diuersis cerebri affectionibus fiunt, vigiliam somnumq;, & vigilias comaq;, cognoscenti ostendet. De asaphia (quam obscuritatem diximus) quo sensu intelligentibus delirium portendat, nuper egi. Hæc igitur vel genere, vel specie, vel quouis modo quis appellare voluerit, inter phrenitica connumerantur signa. At, qm̄ phreniticam affectionem maxime siccā cernimus, quæcunq; siccitatis symptomata in vicinis capiti instrumentis, aut quancunq; cū eo habeant societatē, existunt, ea quoq;, & futurā desipientiā coindicant. Quo signorū in genere in præsentis dictionis morbo dictum est, Sitis. Lassitudo autem, ꝙ multis modis fiat, vt in commentarijs de tuenda valetudine demonstratum est, nihil aliud nobis manifesti indicat. Quum.n. lassitudo, quæ vlcerosum sensum habet, ob mordaces acresq; humores fiat: quæ tensiuum, ob copiam: quæ phlegmonosum, ob vtrunq;: Si sanè ea vel vlcerosa vel phlgemo- C nosa fuerit, ad spem desipientiæ generandę quippiam conferett: si tensiua, nihil. Sic & Aluus liquida, bile quidem flaua syncera exeunte, vel & ex colliquamentis, de generatione phreniticæ affectionis quippiam coindicabit: magisq; si spumosæ fuerint deiectiones. Cum vero non adiecta sit in dictione, exeuntium qualitas, sed dicta simpliciter aluus liquida, nihil ad morbi huius pręnotionem ex ea adsumere valebimus. Nēpe, vt antea dictum est, † ex proprijs affectionis signis,} quæcunque generis, in quo affectio est, indicatoria existunt, ea quippiam indicabunt. Primum siquidē non affectionis ipsius indicatoria talia existunt, sed generis, in quo affectio continetur, quæ calida & sicca est. Quoniam vero vnumquodq; genus speciebus familiare sit, ad pręcognitionem specierum conferet, si signorum generis propriorum quædam apparuerint. Verbum autē/impotentia/ in dictorum signorum concursione adiectum nihil prorsus ad affectionis delirij præcognitionem affert auxilij, sicuti neque ad magnitudinis ipsius cognitionem. Nempe inquiens/vt hi mente moueantur, spes est/delirij quidem affectionem fore ostendit, non tñ hanc vel paruam vel magnam. Vnde igitur magnitudinem ipsius accepit? neq;.n. ęruginosus neq; niger vomitus factus videtur, non vrina, non deiectio talis, sicuti neq; alia, quæ ἐκστάσεως id est commotionis mentis, signa prius recensuit. Non igitur dictam nuper syndromen in phrenitim finituram speramus & periculosam D phrenitim, propterea ꝙ verbum/impotentia/adiecit: talem autem sequi phrenitim, ὡς ἐκστῆναι id est vt mente moueatur, neq; ipse sperabis, neq; alteri prędicere audebis. Talis siquidem fieri qñq; potest: Sed pręnotio non ex his, quę rarenter cōtingunt, signis fit, sed ex his, quę continua sunt, vel maxima ex parte veritatem habent. Volumus siquidem in prædictionibus ipsis perpetuo, si fieri possit, voti compotes esse: ita, vt, si quis octies animi sententia frustretur, bis vero ei succedat ex voto, is quàm idiota, abiectior, & contemptibilior sit. Potest siquidē idiota de egris pronuncians semper, quod euenit, [a] † si sępius assequatur, quod velit, vera loqui vel falsa.}

† *Dolor quidē capitis cuius locū affectum ostēdens: vigilia vero seu insomnia, ei, qui cognoscit in diuersis cerebri affectionibus expergiscētiā somnūq;, & vigiliā, comaq; fieri. De &c.*

†|*post propria affectionis signa.*

A † *clarius. si assequatur, qđ uelit, sæpius vera loqui, quàm falsa.*

4 *Siqui Sudantes & præsertim capite in acutis paulum implacidi fuerint, Malum: tum aliàs, tum ex vrinis nigris: Turbidus quoque & in his spiritus, Malus.*

Perniciosa quidem & absq; alijs est nigra vrina, verū, si & illa adiecta fuerint, præcognitionem valde augebunt. Sed, quid'nā indicet θολερὸν πνεῦμα.i. turbidus spiritus, inter obscura collocare oportet: & potissimū, ꝙ neq; in prognostico, neq; in aphorismis, neq; in legitimo alio libro, spiritū turbidū dixerit, quo pacto vrinā. Sed quæ'nam vrina sit turbida, non nos modo ex ijs, qui turbidas aquas perpetuo dicūt, intelligimus, verū quoq; & Hippocrates ipse docuit, cū inquit, [b] ‖ Tanquā subsidentiam returbaueris. assimilat quoq; & eā [c] ‖ subiugaliū vrinis: nō tñ, quid per spiritum turbidum

B Supra. 167. c.|t. 28. Et 1. Epi. com. 3. t. 28. 3ª. 125. c. Et 3. Epi com. 1. t. 25. 3ª. 134. b. Et in Coacis prænot.

C 1. Epi. cō. 3. t. 21. 3ª. 122. c. Et 4ª. Aph. 70.

bidũm intelligere oporteat,liquet:qm̃ nullus dicat,vt aquã turbidã, ita & aerẽ turbidum : niſi quis E
vapore plenũ intellexerit,quomodo expoſitores quidã huius orationis intellexerunt. Quo etenim
pacto ſudorẽ in ſyncopis foras effundi conſpicimus,ita effluuium humiditatum in ijs,qui intus di-
uaporantur,ægris internum fieri dicunt : atq; ob id per expirationẽ vaporẽ effundi perquàm mul-
tum,idq; turbidum ſpiritum eſſe. Si vero,vt non nulli, primã ſyllabã nõ per ο θολερὸν ſed per α θα-
λερὸν ſcripſeris, non amplius, qualis'nam ſit ſpiritus θαλερὸς coniectura eſt colligendum. Faciem
enim θαλερὰν forſan quis intellexit,veluti bene habitã & bene coloratã: ſed quid'nã ſignificet ſpiri
tus θαλερὸς,noſſe non eſt,niſi vehementer magnũ indicare voluerit. Nominũ ſiquidẽ alienus vſus,
cauſam præbet ijs,qui volunt,quoquo pacto euenerit,intelligendi. Proinde quidã per ο ſcriptũ θο-
λερὸν graueolentẽ intellexerunt, vt alij raucum:alij rurſus turbatũ, vt difficultatẽ ſpirandi ab eo ſi-
gnificari velint,veluti,ac ſi ita dixiſſet:Spirandi quoq; difficultas in his mala.Neq; tamen libri hu-
ius author poſſe ſimpliciter ſpirandi difficultatem indicare videtur, ſed vnam quãdam eius diffe-
rentiam : ſiue enim per α θαλερὸν, ſiue per ο θολερὸν ſcriptum ſit, videtur ea appellatione ſpeciem
vnam difficultatis ſpirandi,non ſimpliciter difficultatem ſpirandi omnem,indicare voluiſſe.

5 *Quæ præter vacuationis vaſorum rationem contingunt Impotentiæ, non exiſtente vaſorum vacua-* F
tione, Malæ.

Quod dicitur,neque obſcurum eſt,neque ipſius cauſa inuentu eſt difficilis: nempe, quod dici-
tur, tale eſt : Inualidos imbecilloſq; in operationibus,ſicuti plurimũ vacuatos,in periculo eſſe exi-
ſtima,ſi nulla in ipſis facta fuerit inſignis vacuatio. Nã,ſi virtus ſine vlla manifeſta vacuatione im-
becilla fuerit,grauantem oſtendit copiam,vel vnius principiorũ intemperiem. Cũ vero tria ſint,vt
didiciſti, principia,cerebrum quidem functionũ earum, quæ ex voluntate oriuntur, cor vitalium
appellatarum,iecur vero earum,quæ alimoniæ inſeruiunt,quas & naturales vocant:naturalis virtu
tis vitaliſq; imbecillitas deterrima eſt,& cito hominem tollit:nempe & unà cum ea, quæ à cerebro
eſt,confeſtim exoluitur:quæ ſi afficiatur,non protinus cor ipſum læditur. Sed de huiuſmodi cun-
ctis in multis noſtris lucubrationibus didiciſti.

6 *Si intercepta Aluus,parua,nigra, & in ſpiras circunducta,ad neceſſitatem laxauerit, & per Nares*
eruptio fiat, Malum.

Σπυράθους vocant caprarũ deiectiones:ſunt autẽ hę ſiccę, atq; id, quod excernitur, propria cir-
cũſcriptione rotundum circũductumq; exiſtit. Cum igitur quis hoc pacto ſicca & circũducta de- G
iecerit, σπυραθώδη id eſt in ſpiras voluta appellant: fiuntq; talia & ꝙ pluſculo tẽpore retineantur,
& propter copiam igneæ caliditatis.Si igitur præterꝗ̃,ꝙ talia exiſtãt, nigra quoq; fuerint, flagran-
tem ardentemq; circa mediũ corporis affectionẽ eſſe declarant : atq; ob id mala exiſtunt. Sermoni
adiectũ eſt/& per nares eruptio fiat, malũ/veluti in alijs multis dictionibus ſcribente, quod multo-
rum cõmune eſt,tanꝗ̃ proprium,authore: ꝙ ſermone vno vniuerſali doctrinã comprehendere nõ
poſſit.Eſt autem cõmune in ipſis tale: Bilis vacuationẽ multam tanquã quaſſationem vehementẽ,
atq; multis in morbis cõmode factam,non ſuſtinent pręſiccati,neq; rigorem, neq; alui excretionẽ,
neq; ſudores,neq; parotidas inſignes,vel † quãpiam materiam aliã. Ita enim eos,qui in epidemijs
facti ſunt,abſceſſus incuſamus,vel minores (vt dixi) tanꝗ̃ nihil iuuantes:vel maiores,tanꝗ̃ ſuſtine-
ri nequeant.Sanguinis itaq; eruptiones hoc modo non ferunt, qui ante ſunt arefacti. Talis autem
eſt prædicta affectio,cum ne vni quidem per morbi initia, in ſpiras circunducta exeant excremen-
ta:neq; ea ſimpliciter,ſed cum medici diligentia & operatione uel per clyſterem uel per glandulã:
nempe hæc oratio πρὸς ἀνάγκην id eſt ad neceſſitatem,tale quippiam oſtendit.

† quẽpiã decubitum aluum.

7 *Quibus Lumborum dolor diu perſeuerans cum æſtu faſtidioſo fit,ſi ſudent, Malum. an & his Tremor* H
fit, & vox vt in rigore?

Rurſus concurſio dictorũ ſymptomatum autoptica eſt.i.ex proprio conſtat intuitu, non logica
eſt.atq; ob id ipſe quoq; de hoc addubitans inquit/an & his tremor fit?Malã uero ait cõcurſionem
de ea re non dubitans,ꝙ lumborũ dolor unà cũ æſtu faſtidioſo diutius maneat:ſudor autẽ his adue-
niens certiorẽ efficit præcognitionẽ. Siue nanq; ſudorẽ exiguũ toto fieri corpore ab ἐπιδρώσεως
nomine ſignificari intellexerimus,ſignũ bonũ nõ eſt,cũ ab eo,& ſi nõ lumborũ dolorẽ, certe faſti-
dioſum æſtũ,ſolui oportebat:Siue ſudores eos,qui circa thoracem caputq; fiunt, intellexerimus,ꝙ
perpetuo hi mali ſint,cõſtat,uirtutis imbecillitatẽ,uel in his partibus copiã indicãtes. Ob hęc qui-
dem oĩa prædicta ſignorum concurſio mala eſt. Cum uero multæ in lumbis ſint partes,non liquet
ex authoris uerbis,quæ nam patiatur; in qua dolor diu perſeueret, & æſtus faſtidioſus non deſinat,
ſed ſignis alijs dijudicare conuenit.Si igitur renes fuerint perpeſſi, ſcis horum affectiones per uri-
nas cognoſcendas eſſe:†ſi uero aliquis uel eorum,qui inibi ſunt,uel dorſalis medullæ,muſculorum
paſſus fuerit,iam tibi & cum alio adiecto ſigno conſtat : nempe affecta dorſali medulla, ſenſus tor-
poris erit in his partibus, quæ ex ea affecta enaſcuntur. Didiciſti autem ex diſſectione neruorum
dorſalis medullæ,& qui ab unaquaq; uertebra enaſcantur nerui,& partes corporis,ad quas diſper
tiantur.

† ſi vero aliquis eorũ, qui inibi ſunt, muſculorũ paſſus fuerit, vel dorſalis medulla, iam &c.

A tiantur. Si igitur signum aliquod patientis dorsalis medullæ tibi adfuerit, tum tremorem, tũ aliam omnem neruorum affectionem, ferè expecta: quas inter vna existit, tremulæ vocis oblæsio. Nempe oratio hæc/vt in rigore/vocem tremulam indicat.

8 *Sũmæ Corporis partes si celeriter in vtranq; conditionẽ permutẽtur, Malũ: Sitis quoq; hmõi, Mala est.*

Quidam cum præscripta dictione præsentem annectunt: atq; ob id eam cum coniunctione, autem, hoc scribunt pacto: Summæ autẽ corporis partes, si celeriter in vtranq; conditionem permutentur, malum. Sed, quæ in ea dicunt, ab ante dicta concursione distinguuntur: quapropter & scriptor, qui cũ illis ea scripsit, veluti & multa alia, inter se coniunxit, q̃q; nullam habeãt cõitatem. Nos igit horũ expositionem seorsum moliri oportet. Nã, si ἄκρεα id est summæ corporis partes, facile in vtranq; permutent conditionẽ, malum signum est. Summæ corporis partes pedes sunt, manus, aures, & nasus, quæ & in his, qui cum frigore fiunt, accessionum inuasionibus, primæ omniũ frigescunt. Quod autẽ oratio hæc/in vtranq; conditionẽ/caliditatem dicat & frigiditatẽ, liquido constat omnibus. Cum igitur secundũ naturã habemus, temperate habent summæ corporis partes, nulla repẽtina facta in his mutatione. Nã, tametsi q̃ maxime hyeme frigidæ, & æstate calidæ fuerint, pau B latim tñ talẽ assequuntur permutationẽ: non celerẽ quidẽ nec vsq; adeo validã, vt vel hyeme similiter glacie refrigerent, vel æstate ijs, quę ab igne multo calefacta sint, assimilent. In morbis autem summe malignis permutatio harum hora vna ad contraria efficit: interdũ quidẽ vt, tanq̃ hyeme, perfrigescant; interdũ vero, tanq̃ æstate, calefcant. Id autẽ contingit, cũ propriam caliditatem nõ habuerint, atque à febrili calfiant: quę à corporis medio incipiens, flammęq; similis corpus totũ depascens, extremã concalfacit: quę & cum transpirauerit, statim ea refrigescunt, extincta. s. naturali caliditate. Sitis quoq; hmõi (inquit) mala est: vbi verbum/huiusmodi/q᷑ eam dicat, quæ celeriter in contraria permutat, veluti de summis dictũ est partibus, nemo ignorat. Permutatio autẽ sitis ad cõtraria fit, cum paulo ante sitiens, confestim sine siti reddat: & rursum post paulo sitiens erit, nõ desinente scilicet siticulosa affectione: fieri siquidem non põt, vt ęger paulo ante valenter exiccatus ita perfecte humectet, vt sine siti fiat. Quid nam ergo est, quod in ita affectis contingit: fanè, quod his, qui toto die totaq; nocte interdum nullo pacto secernunt vrinam. Prius siquidẽ neq; corporis affectiones mens ægri consecuta est, collectaq; vrina non dum valenter vesicam distendit: at, posteaq̃ mens consecuta est, & vesica impleta, ob hæc ambo sensit affectionẽ æger. Quo igit modo id desipientiæ est signum, sic & quod in siti dictũ est: cũ ægri quidem sitiendi affectionẽ semper habeant, C sed non sentiant, donec eorum anima sensu prædita magis reddat, & sitiendi affectio ad summum augeatur. Summarum igit corporis partium ad contraria permutationẽ malũ esse putandũ, vt potẽ quæ caloris natiui imbecillitatem ostendat, & eius, qui præter naturam est, robur. Sitis vero permutationem, languorem quidem sensificæ facultatis, robur vero siticulosæ affectionis.

9 *Ex Composito modestóq; homine Ferox responsio, Mala.*

Sermone hoc generalior existit alius, qui non solum hunc continet, verum & alios quosdam non paucos. Omne siquidem, quod præter naturam propriam, malum, genus horum est atq; multorum aliorum sermonum. Cui enim proprie natura composita est, is non solum, cum incompositus desipit, perniciose affectionem habere demonstrat: verum quoq; & cum ferocitate respõdens propẽ ad phrenitidem accessit. Cui vero vice versa responsio in feroci natura composita est, vt is vel in cataphoram vel lethargum venturus sit, spes est.

10 *Quibus Vox acuta est, his Hypochondria intro tracta sunt.*

Secundum naturam sanè dicendum erat, Quibus in morbis vox acuit, trahuntur his hypochon D dria ad internam sedem. Sed nescio, quo modo oblectatur libri huius author ita enunciationibus alienis. Relicto igitur de hac re studio, ad eorum, quæ dicuntur, intelligentiam veniamus: quę neque ipsa vniuersalis est, vt aliæ multæ eorum, quę in hoc libro dicuntur: vera tñ ita enuncietur, q᷑ plerisq;, qui in morbis vocem mittunt acutam, ad internam sedem trahãtur hypochondria. Nẽpe id, verbum εἰρύαται significat, neq; q᷑ hypochõdrium ipsum propria quadam affectione intro accurrat, sed q᷑ interna magis ipsum trahant. Nempe septũ transuersum symptomatis eiusmodi causa est, cũ vel inflammat vel arescit propter igneam caliditatem, vel à membrana costas succingente retrahitur: cum rursus & ea ipsa ob phlegmonen & ob siccitatem tendatur. Suntq; ex medicis plerìq;, qui retractum hypochondrium inter ea, quæ simul cũ phrenitide assident, scripserunt: nã plerique phrenitici ita affici videntur: sed præsens oratio retrahi hypochondria non dicit, sed ad interna trahi. Tu autem, si verum prorsus loqui lubet, ex dimidio vtrũque compones, dicesq; intro sursumq; trahi hypochõdrium, neq; immerito id fieri propter obliquã septi transuersi positurã. Incipit enim ab ossis pectoris, quod στέρνον appellatur, termino: atque hinc sensim oblique descendens, tũ intro tum infra ad lumbos peruenit: ita vt plurimum quidem totius ipsius substantiæ profundis hypochondrijs subiaceat, supernũ vero principiũ altius sit. Ob hęc igitur ad internã supernamq; sedem trahi videtur. Quod si hæc inter se comparaueris, plus intro, quã sursum, transpositum esse

tibi videbitur. Relicta itaq; quæ præter naturam ob instrumentorum siccitatem phlegmonemq; musculorum acuitur, voce, qm angina hæc affectio vocet, de ea, quæ alijs in morbis acuitur, voce pronunciauit, inquiens/his hypochondria intro trahuntur. Vocem itaq; acui ex vocalium instrumentorum angustia in commentarijs de voce demonstrauimus: atque ob id tum spadones, tũ pueri, tum mulieres, vocem reddunt acutam: in febribus vero siccitas, horum angustiam efficit. E

11 *Oculus hebescens, Prauus: & Concretus, & turbulentus, Malus.*

Oculus ἀμαυρούμενος id est hebescens, sicuti & ἀχλυώδης id est turbulentus, tum ipsi ægro, tum videntibus, fit manifestus: Ægro quidem, cum non amplius conspicue videt, quõ antea, in hebescẽtibus conspectibus: quemadmodum in turbulentis, præter id, q obtuse respicit, adhuc per quandã turbulentiã videre putat: vocant autẽ ἀχλὴν, aeris θόλωσιν id est turbationem, quæ mediũ tũ nubis tũ nebulæ habet crassamentũ, ita vt, q nebula quidẽ, magis concreuerit, quã nubes vero, minus: Fit autẽ tale in oculis pathema & non paucis, qui febre carent, veluti & ἀμάυρωσις, quę obscura imbecillaq; instrumentorũ sensio existit sine turbulentiæ apparitione: iam vero & laborantibus multis: Est autẽ ἀμάυρωσις, ἀχλυώδους ὄψεως id est turbulento aspectu, generalior: nẽpe, cũ in vtroq; obscure cernatur, ægris quidẽ ipsis sensio veluti turbationis cuiusdã in turbulentis conspectibus euenit: Extrinsecus vero videntibus, oculus hebescẽs nullam humidi præter naturam habere videtur consistentiam: perijt autẽ ex eo tum splendidum tum lucidum, quod in acute videntibus oculis inest. Hebescentes item mortuorum oculis similes existunt: multisq; morientium, atq; adhuc tñ viuentium, tales oculi vident, veluti & his, quos extrema habet senectus: Turbulenti vero nõ oĩbus, sed solis ijs, quibus turbatum in pupilla vr̃ humidum, quod sanitatis tpe tum lucidum tum candicans erat. Ex dictis itaq; affectiones oculorum vtrasque prauas esse manifesto liquet. Concretus vero oculus pp mouentiũ oculos musculorũ immobilitatẽ fit: Immobilitas aũt ea pp omniũ ipsius musculorũ vel resolutionẽ: vel æquã, & quæ in neutrã partẽ vergat, tẽsionẽ, proficiscit̃: vel pp exactam mouentis musculos potentiæ imbecillitatẽ. Talis constitutio † ei, qua oculi intus agitantur, ex aduersum pugnat: nempe instabiles sunt, non secus, q qui Equũ appellatũ habet, ita vt nũquã conquiescant: contra autẽ, concreti nunq mouentur. Si igitur causas talis constitutionis oculorum intellexeris, constat & eas prauas esse. Scribunt aliqui in dictione/& concretum turbulentum malum/turbulentiam quandam concreuisse in oculis volentes ex affectionis tũ siccitate tũ caliditate. F

† τῇ τῶν ἐνδεδυμένων ὀφθαλμῶν. i. ei, qua oculi ĩ gyrũ vertuntur. ex Erotiano.

12 *Vox (Acuta) Clangosa, Mala est.* G

Non nulli quidem κλαγγώδης id est clãgosa, alij κλαυθμώδης id est querula plorabundaq;, scribunt. Quòd autem clangosa vox fiat, cum siccitas vocificorum organorum intenditur, est demonstratum. Plorabunda vero secundum eandem noscitur intensionem: sed difficilior, quàm clangosa, existit, quanto maiorem indicat affectionem.

13 *Dẽtiũ Stridor Perniciosus, quibus nõ est sanitatis tpe assuetus: Suffocatio quoq; in his Valde mala est.*

Cum libri huius author memorare non consueuerit, quę in prognostico scripta sunt, nunc tamẽ de stridore dentium mentionem fecit: adiecitq; in calce, q suffocatio in his valde mala sit. At, cum didiceris, quo nam pacto stridor dentium procreetur, quo nam item modo suffocatio, nihil in hac etiam dictione fusius recensere est necesse: nempe ex illis vniuersa ipse cognosces.

In Prog. cõ. 1. t. 11. 4°. 194. a

14 *Faciei Color bonus, & Mœstitia multa, Malum.*

Quòd sæpius fallat coloratior facies, putentq; hanc vel sanguinis per nares eruptionis iudicatoriæ, vel abscessuum post aures, significatoriã esse, ob id iure etiam, si cũ multa tristitia fiat, malũ esse signum scripsit. Fieri siquidem nequit, vt ægri ita bene colorentur, vt qui optime valet, pro ea quidem, quæ in illis est, affectione: sed ob caliditatem multam impense rubros ipsos factos, & bene coloratis similes videri, relinquitur. Quod autẽ valde rubrũ est, id ad melancholiam idoneũ esse ait in epidemiorum secundo: cuius signũ mœstitia existit: atq; si multa ipsi adfuerit, multo magis. Cum itaq; florida quidẽ apparuerit facies, æger autẽ valde tristis fuerit, quædam in cerebro valde calida affectio esse videtur, quæ sanguinem exurit: eamq; ob causam bilem atram, vt demonstratum est, gignit. Sed forsan alienum non erit, vt quædam per totum librum sensu carentia simpliciter commemoraui, ita & nunc faciam, scribamq; ex enarrationibus sensu & intelligentia carentibus aliquã gratia exempli. Neque sane eum, qui primus de his dixit, sum admiratus: commune siquidem id omnium est vitium, vt, quomodo filios, ita & quæ ab illis excogitantur, diligant: nisi quis valde securus Æsopi fabulam perpetua in memoria habuerit. Quæ duas nos gestare manticas ait: anteriorem quidẽ vitiorum alienorum plenam, posteriorem nostrorum: atque ob id delicta aliorum videre nos, nostra vero non cernere: is etenim solus ad verorum cognitionem sese exercebit. Non igitur, vt dixi, eum, qui primus expositionem scripsit, demiror, sed eos, qui dicta prius inepte laudant: quomodo & nunc quidam laudibus extollit eorum explicationem, qui intelligendũ esse aiunt faciei quidem bonum colorem, in ægrotantis ipsius colore: mœstitiam vero multam, in medico colorem H

A lorem bonum præter naturam, vt signum malum, cernente. Nam, si id docere voluisset prorrhetici author, ita dixisset: Faciei color bonus valde mœstum signum medico. aut, si non, ita, Faciei color bonus valde mœstum reddit medicum. neque ad hoc in calce postea adscripsisset, malum. Absurdum siquidem admodũ atque ab omni intelligentia alienum, dicere, Faciei colorem bonum valde mœstum signum medico, malum. vel rursum hoc pacto: Faciei color bonus valde mœstum reddit medicũ, & est signum malum. Nempe vel id, mœstum reddit medicũ & signum est malũ, vel malum esse colorẽ bonum, duntaxat dictum sat fuerit: sed, vt vtrunque simul dicatur, fieri nequit. Adde, quod etiã coniunctio/&/apposita, clare indicat in ægroto hæc ambo cõtigisse, tum coloratam faciẽ, tum vehementem tristitiam. Vt ergo quis prætermissa huius lectionis indicatione ad id, quod recẽ setur, veniat, falsus est eorum, qui ita exposuerunt, sermo. Non enim de necessitate color faciei bonus valde mœstum reddit medicum, sed interdum lætiorem, quã antea, reddit, cum scilicet faciei colorem bonum vel sanguinis eruptionis, vel abscessuũ post aures iudicatoriorum, signum esse sperauerit. Si itaq; dictione ipsa summe tum ambigua tum obscura existente talia quædam excogitarẽt, veniam hi à nobis mererentur: sed, quãm rem cõmodissimam clare distinguens docet, quñ sane quidẽ bonũ existat signum bene colorata facies, quñ vero non bonum, quis'nam ipsis ignosceret? Sicuti &
B his, qui præsentẽ sermonem de mutua inter se transmutatione boni faciei coloris & mœstitiæ esse dicunt. Existimant siquidem, cum hæc sibi inuicem succedunt, quñ scilicet colore bono desinente æger valde mœstus reddatur, rursusq; & mœstitiam illã subsequatur color bonus, difficile signum esse, ac si ambo simul esse nequeant, vel ipse de contrarijs antea non dixerit mutuã in sese transmutationẽ non bonum signum esse: inibi siquidem generatio alterius, tollit alterius essentiam, quo fit, vt simul esse nequeant: sed, quod mœstitia simul cũ colore bono consistat, nõ est impossibile. Si igitur, quæ in vnaquaque oratione ab aliquibus perperã dicta sunt, redarguamus, cõmentariorũ prolixitatem non pauci incusabunt: si vero non reprehensa prætermittamus, iam postea erunt, qui auditã peregrinam expositionem, tanquã à me prætermissam, vitio vertant, & maxime cum expositionis tum vitium tum virtutem non dum discernere queant. Cum ergo fieri nõ possit, vt incusationem deuitemus, qua vel superuacue sermonem protrahamus, vel vtile quippiam prætermittamus, ad alterum diuertam, quod lecturis scriptas à me explanationes commodius fore credidi.

15 *Deiectiones in Spumosas synceras'q; desinentes Exacerbant.*

Causam, cur, qui librũ exposuerunt, vt multas dictiones alias, ita & hanc, perperam obaudierũt,
C non noui. Nẽpe, cũ ipse dixerit/desinentes/expositionem hi faciunt deiectionum spumosarũ syncerarumq;: at idẽ non est, aut, cui talia deijciuntur, exacerbandũ morbũ: aut, cui desinẽt deiectiones in talia. Prauæ igitur affectionis signa sunt spumosæ & synceræ, si memoria tenuerimus deiectiones ἀκράτους. i. synceras appellari, quæ duntaxat vnũ, qui excernit, humorẽ cæteris impermistũ habent: non est tñ, vt talia excernẽtibus morbus exacerbetur, necesse: cũ fieri possit, vt cõquiescat paulatim cocta affectione, in qua talia excernebantur. Quñ igitur necesse est, vt morbus exacerbetur? cũ scilicet deiectiones præter id, quod non cessent, in spumosas quoq; synceras q; permutabuntur: nempe hæ alijs, quæ ante excernebantur, deteriores, exacerbandum morbum indicant.

16 *Vrinarum in morbis Acutis ex refrigeratione Interceptiones Pessimæ.*

Morbi acuti ex calidiore materia ortum habent. Si ergo vrinarum retentio ex vesicæ refrigeratione fiat, malum: nempe ex tali intemperie, secretoriæ, quæ in vesica est, facultatis factam imbecillitatem, vel sensus ob refrigeratum ipsius neruum priuationem, neruumq; ipsum quod contristat haudquaquam sentire, ostendit. Refrigeratio autem vesicæ fit discusso euaporatoq; ab eo, qui prę ter naturam est, naturali vesicæ calore. Sed forsan quis obiecerit, quam ob causam, si febris totum
D occupauerit corpus, vesica refrigerata est? quæstionem sanẽ diluit partis idoneitas & aptitudo: non enim omnia naturam eandem pariter sortita sunt.

17 *Perniciosa Sine signis leuantia Mortem indicant.*

Sine signis, inquit, vel excretionis, vel concoctionis: non autẽ aliud docet, quàm vniuersale illud in aphorismis ita scriptũ: ‖ Quæ non ex ratione leuant, his fidendũ non est: neq; valde formidanda mala, quæ præter rationẽ eueniunt. Præsens siquidẽ dictio ab vniuersali recedens, eorũ, quę vniuersali subiecta sunt, quippiam edocet: de perniciosis siquidem duntaxat pronunciat, nõ de prauis omnibus: neque. n. prorsus, quicquid prauum fuerit, mox idem & perniciosum existit. Demonstrauimus siquidem in prognostico malorum signorum differentias non paucas dictas esse, in quibus Hippocratem ipsum ex nominũ propriorum adiectione magnitudinem horum indicare, ostẽdimus. De prauis igitur simpliciter & nõ perniciosis nosse id duntaxat satis est, nõ esse his fidẽdum, si absq; signis desierint: redibunt siquidem, sed non tollent hominem. Quæ vero eò prauitatis deuenerunt, vt & inter perniciosa censeatur, quod hęc quidem mediocriter prauis infida magis sint, nequeantq; secure & cum fiducia sine manifestis signis sedari, in libris de iudicationibus est latissime à me demonstratum. Nempe, vbi talia tractu temporis læsionem habitualẽ indissolubilemq; con-

2. Aphor. 27. Ext. ord. 16. b

fecerint,reuertentur pro malitiæ suæ magnitudine,periculi magnitudinem afferentes. Nam causæ E aliquæ eorũ, quæ in corpore procreãtur, potentia virtuteq; tum virus rabidorũ canum, tum lethalia ea medicamenta,repræsentant,quæ & si in affecto loco nullũ protinus, quod notabile sit, pariãt symptoma, post quatuor tñ vel sex menses vel longinquiorẽ temporis vsuram hominẽ perimunt. Scimus autẽ non nullos & à Cane rabido morsos, qui postea tum aquas formidauerunt, tum interierũt,à primo principio,in quo morsi fuerãt,post duos vel tres vel quatuor vel multo plures menses. Noui sanẽ & quẽdam,qui exacto anno eũ incurrit affectũ,quem ὑδροφόβον,i.aquæ timorẽ, vocant:de quo medicis oĩbus summa in solidis animalis partibus siccitas fieri videbat,atq; vnà adaucta naturalis caliditas,in igneã conuersa. Affectionẽ hanc caninum virus parit longo tempore, hoc est paulatim:atq; ob id immedicabilior existit,ꝙ partium solidarũ substantia in aliam transeat conditionẽ:veluti in vitiliginibus,leucis appellatis,fieri consueuit, nempe & altius descendit hæc prçter naturã affectio. Cũ autẽ hæc alterent quidem solida corpora, sed non dũ alterauerunt, simul vt vacuata sunt,solidorum quoque alteratio cessat:interdumq; die vno,interdũ vero citius etiã,ad naturalẽ redeunt habitũ. Nẽpe,cũ affectio fit & non dum facta est, breuiter, separata efficiente ipsam causa,sedatur:si vero completa ea fuerit,etiã si vacuata fuerint,quæ affectionẽ procreauerint humida,nihil in sanationis ratione amplius existit. Simile.n. quippiã cõtingit, quẽadmodũ in lignis eue F nit,quæ proxime mollem ignem sunt apposita: calefiunt siquidem valde, sed non dum inuruntur: quæ si prius ab igne separaueris,ꝙ̃ inuri incipiant,celeriter contractam caliditatẽ,deponunt: si vero tñ in se exceperint,vt inuri incipiãt,etiã si ab igne tollantur,nihilo minus inuruntur. Quòd si lignum humidũ in ignem eundẽ conijciatur,non protinus accenditur, vt si vel stuppam, vel calamũ siccũ,vel ellychniũ conieceris:&,si post paulo lignum hmõi sustuleris, breui post interuallo deponet eam,quã ab igne contraxerat,alterationem. Non est igitur absurdum, vt talis in corpore paulatim progenitus sit humor,qualis est & rabientium canum, & medicamentorũ tractu temporis lõgiore corrũpentiũ,ita vt plerosq; medicos lateant: Quomodo In eo,qui ob lassitudinẽ, vt videbat, moderatissime febrijt,qui post quartum diem vrinam secreuit substantia quidẽ tenuem, sed colore nigram,vt in vtroq; eam,quæ ex pauco atramento scriptorio aquæ multæ diluto consurgit, misturam repræsentaret:atq; modo alio,si non atramentum ipsum dilutum intellexerimus,certe eam, quæ à multis ἀσβόλη appellatur,fuliginẽ. Visus est æger hic quarto die bene habere, ita vt sequentibus diebus lauaret:deinde die septimo vesperi, cum febrire cœpisset, tabefactus obijt. Docetur autem in præsenti dictione id,quod optimis medicis opem affert,non vulgaribus: neque.n. perniciosorum morborum signa hi nouerunt. Adolescens præterea quidam excernebat cum febre im- G becilla rubidam proluuiem nõ paucam: sæpiusq; die vno nocteq; cum tepida febre: qui hinc mediocrius habere est visus,ita vt tertio die à febre immunis esse videretur. Ego itaque vrinas ipsius, quæ tũ tenues tum albæ instar aquæ essent,conspiciens,iecinoris infirmitatem permanere conieci: præcepiq;, vt occurrerent huic idoneis tum epithematis,tum esculentis, & ratione viuẽdi vniuersa. Deridens vero me medicus quidam à Thessalo edoctus, qui non solum ipse nunquam vrinas contemplatus erat,sed & contemplantes,fullones appellabat, prohibuit,ne homini præsidium ferretur,sola post inanitionem refectione vtendum esse inquiens:sed morbus,septimo à principio die superueniens,patuit omnibus esse hepaticus. Talia igitur omnia,quæ valde vtilia sunt,prætermittunt expositores,tempusq; interdum circa dictiunculas nullo pacto vtiles conterunt.

18 *In Acutis biliosis Albicantes, Spumosæ, & Pericholæ deiectiones, Malæ: Malæ quoque & Vrinæ huiusmodi: an & his Iecur Dolorosum?*

Quod sæpius iam & antea dictum est,dicam & nunc. Qui librũ hunc composuit, videtur quidem eiusdem cum magno Hippocrate esse artis:sed ipso longe est inferior: atque ob id quidam librum hunc,Draconis Hippocratis,alij Thessali,esse putauerunt. Duo siquidẽ magni Hippocra- H tis filij fuisse perhibentur, Draco & Thessalus: quorum vtriusque rursus filius Hippocrates. Siue igitur ab horum altero,siue ab alio quodã,scriptus sit liber:siue,qui scripsit,prius,quàm græcis publicaret,obierit:peruestigare superuacuum videtur:nam, quæ de ipso dicta nunc sunt, sufficiunt. At legentes conquirere intelligentiam eorum, quæ dicuntur, studeant,sitq; gemina inquisitio, id, quod ab ipso dicatur,tum ad librorum Hippocratis confessorum,tum ad rerum veritatem,referẽtibus nobis. Et nunc sanẽ,quod proponitur,ita inuestigabimus: ꝙ author plerunque symptomata implicet, quorum vniuscuiusque vires per se in prognostico didicimus. Nempe, ‖ ꝙ deiectiones tum albicantes,tum spumosæ,malæ sint,dictum est in libro illo: Quòd præterea ‖ minus periclitentur, quorum naturæ conuenit morbus, ex aphorismis constat: quare, quibus non conuenit, hi magis periclitantur. Biliosæ igitur deiectiones & biliosa vesicæ excrementa, cum biliosis hominibus biliosis & morbis, familiaritatem habent & cognationem: non biliosa autem & albicantia his præter naturam sunt, atque ob id praua censentur. Spumosa vero deiectio naturis omnibus mala est. Quæ si tantummodo in oratione dicantur,nulla oborietur quæstio: Verum,si adieceris (perichola) maximam mouebis quæstionem: quo etenim pacto fieri potest, vt albicantia simul & biliosa deijciantur? Vitiatam equidem & hanc dictionem,veluti & alias multas, existimo: nempe

In Prog. cõ.2. t.20. 4ª. 199.f 2ª. Aphor. 34. Ext. ord. 17.c

commodius

A cõmodius fuit, vt in ea scriberetur/non perichola/vel omnino omissa fuisset hæc dictio/perichola. Si vero dictionẽ, tanquam vitio carentẽ existimare cogimur, è duobus alterum vt sit, oportet: Nam vel vno tempore albicantia, in altero perichola, deijci est putandum: vel, si tempore vno secerni vtraque quis asserere voluerit, albicantia quidem tum constantium tum durorum excrementorum colorem indicabunt: perichola vero, ea, quæ circa ipsa sunt, bilem substantia tenuem habere. Consueuerunt autem tales excretiones περίχρους id est circiter coloratas, appellare. Vrinæ autem permisce ri quidem hoc pacto non possunt, sed in his alterum eorum, quæ dicta sunt, vel alterum, intelligere est necesse: atque vtraque esse mala, & albicans, & pericholum. In vrinis autem pericholum, quod superflue biliosum est, de necessitate est intelligendum: neque enim fieri potest, vt, quomodo in de iectionibus perichola cum albicantibus fieri posse retuli, ita & in vrinis intelligatur. Quod autem in calce dictionis scriptum est/an & his iecur dolorosum?/recte est dictum: nempe alijs dolorosum fit, & alijs non, propterea quod hęc ob tum phlegmonen, tum obstructionem, tum flammantem quandam affectionem, & per ventrem, & per vesicam excernantur. Sed de talibus omnibus vnà cum peculiaribus demonstrationibus in nostris tractationibus diximus: vt neque nunc singulis in dictionibus physicas audire demonstrationes conueniat, sed solis his, quæ ex ipsis demonstrata sunt, vnumquenque contentum esse oporteat.
B

19 *Si in Febribus Aphoniæ conuulsiuo modo in Motionem mentis transeant cum silentio, Perniciosum.*

Quanquam vetera omnia exemplaria ita scripta sint, librique interpretes oẽs hoc pacto recipiãt, quidam tamen ex ijs, qui tum heri, tum nudius tertius nati sunt, in eam, quæ expositu ipsis facilis sit, transcribunt dictionem. Ego vero eum, qui de expositione dubitans, vitiatam esse dictionem suspicetur, & ad id, quod verum appareat, transcribat, non increpo: sed, quod expositionem faciat, vt ipse transcribere est ausus, perinde atque ab initio ita scriptum sit, increpatione dignum esse arbitror. Cum vero plurimis in dictionibus fecerint id non nulli, malam ipsorum in omnibus adulterationem memorare longum esse puto. Quo autem modo & alia multa hoc toto libro scripta semel aut bis adnotaui, ita & hoc. Dicta igitur à me sunt hęc propter eos, qui prorsus à præsenti oratione auferunt verba hęc duo, σιγῇ ὀλέθριον id est cum silentio perniciosum. Ego autem sensum talem esse autumo: Si in febre aphonię, quę conuulsiuo modo fiunt, desinant in eam, quæ cum silentio fit, ecstasim, perniciosum: perniciosum autem vel pathema vel symptoma subaudire oportet, libri authore ita ex consuetudine enunciante. Nomen igitur σιγῇ id est cum silentio, in casu dandi est intelligendum: & cum verbo ἐξίσανται id est mente mouentur, construendum ordinandumque. In
C
casu autem dandi intellectum non amplius hoc significat solum, si in mentis scilicet motionem transeant, cum silentio, valde malum: nam rursus eum nomini/silentio/verbum/perniciosum/subiecisse constat: quod sane intelligendum pro latenter & obscure vulgo. Cum ergo aphoniæ multis fiant modis, vt dictum est, nunc eam, quæ conuulsiuo modo fit, in eam, quæ cum silentio efficitur, ecstasim desinere ait. Sed quorum nam conuulsiuum modum intelligemus? dixerit quis, voci asseruientium organorum, quę, tum quod resoluta sint, tum nullo pacto à voluntate moueantur, aphoniæ causa existunt. Ab his ergo affectionibus conuulsiuam distinguens, inquit/si in febribus aphoniæ conuulsiuo modo. Non hę igitur cum tumultu & clamore (non enim vociferari possunt, qui voce sunt destituti) sed cum silentio in ecstasim perueniunt: & nulla sane questio est, quonam modo cũ silentio mente moueantur, qui nullo pacto vocem emittere possint. Vnde igitur (inquiunt) mente aberrantes eos cognoscimus? ridiculam admodum interrogantes interrogationem, solisque ijs interrogari dignam, qui nunquam ęgros mente lęsos conspexerint. Nempe, & si non loquantur, quod domesticos conuenienter ipsi non videant: neque, cum interrogantur, affectionem dicant vel scripto vel nutibus: quod item motus ostendant à ratione alienos, exilientes, vel inordinate conuulsi: hæc
D desipientiam ipsorum indicant: &, si valenter horum affectio excedat, iam non desipientiam simpliciter, sed ecstasim id est insaniam, iure appellamus.

20 *Quibus ex Dolore Aphoniæ, hi difficulter Moriuntur.*

Verbum δυσθάνατοι i. difficiles ad moriendũ, modo qui tardius moriũtur, modo qui cũ dolore, significat: quod optima ratione in pręsenti oratione dicitur: & maxime, quia aphoniam huiusmodi in antecedente dictione memorauit: nempe conuulsio doloris plena est affectio.

21 *Febres ex Hypochondriorum doloribus, Malignæ.*

Orationem hanc, siue libri huius author, siue alius scripserit, non laudo: nisi etenim limitetur, bifariam falsa est, quod & gemina indigeat limitatione. Cum ergo non paucę in hypochondrijs sitæ sint partes, febres non sunt ex omnibus his malignę: sed ex septo transuerso, ventriculo, & iecinore: scimus quoque & musculos quosdam, qui inibi iacent, si inflammentur, febrem accendere. Quinimmo neque, vbi in iecinore, vel ventre, vel septo transuerso, phlegmone oriatur, febris hæc continuo maligna est; sed acuta forsan fuerit, quanquã ne hoc quidem perpetuo, nõ dum vero ma-

ligna. Quòd autem neq; acutam perpetuo fieri dicam, testatur experientia, & ratio demonstrat, ab E externis inflammationibus conspicuam reportans fidem. Nam, cum inflammationum magnitudinem perpetuo febris ex proportione sequatur, vt in hypochondrijs non perpetuo partem aliquã ex præcipuis valenter inflammari est necesse, sic neque febrem inferri acutam. Orationem igitur his dimitto, qui & false dictorum causas falsas, tanquam veras, pronunciant. Ego vero, vt retuli, neque veterum cuiquam patrocinari, neq; illis pertinaciter contradicere, proposui: sed, quę vere tum fieri, tum apparere, in ægris vidi, ea ijs, qui medicam exercent artem, narrare.

22 *Sitis, quæ non ex ratione in Acutis morbis soluitur, Mala est.*

Est & hic sermo pars illius vniuersalis, qui omnia non ex ratione leuantia, primũ quidem suspecta esse ait: deinde & periculosa sæpius, cum & ea ipsa, quæ præter rationẽ leuant symptomata, periculosa existant. Dictus autẽ & alius quidam in aphorismis vniuersalis sermo, in quo & id, quod

2ª. Aphor. 6. Ext. ord. 11. g

nunc dicitur, est pronunciatum: ‖ Qui etenim parte aliqua corporis dolent, & magna ex parte dolorem non sentiunt, his mens ægrotat. Quòd igitur in acutis morbis sitim præter rationem solui signum malum sit, declarat abunde, quæ præter rationem fit, solutio: quod vero mẽtis læsio significetur, ex eo patet, ꝙ æger manentem adhuc affectionem nõ sentit, quanquã affectio doloris expers nõ F sit. Quod nam autem παραλόγως id est prẹter rationẽ, indicet, tametsi sæpius plerisque in locis dixerim, non perperam tñ & in prẹsentia dicetur. Cum igitur neq; per vomitum, neq; per sudorem, neq; per deiectionem, neq; etiam per abscessum iudicatorium, solui sitim contingat: non ꝙ affectio sedata fuerit, sed ꝙ sensus hebetatus fuerit: id si fiat, signum bonum non est. Quòd si & lingua sicca manente vrinisq; crudis existentibus sitis tollatur, certius adhuc malitiam affectionis dignoueris: atq; adhuc, si medicus nihil tum refrigerantium tum humectantium exterius adhibuerit: quandoquidem talia in acutis morbis magis sitim non tollere, sed mitigare, nata sunt. Prorsus autẽ in acutis morbis malum, si sitis perfecte tollatur. Atq; hæc, quæ nuper dicta sunt, in exemplo eius, quæ præter naturam est, solutionis, memoria teneri velim, ne sępius eadem audire tibi opus sit.

23 *Sudor multus, si cum Febribus acutis fiat, Inutilis.*

Ad nomen/multus/mentem potissimum conuerte: quoniam sępius, qui in acutis morbis assiduę sudant mediocriter, quanquam cunctentur quidem trahantq;, non tamen moriuntur. Si vero multus fuerit sudor, qui febrem non soluat, ꝙ ęgri virtus cito exoluetur, liquido ostendit.

24 *Et Vrinæ coctæ, Malæ.* G

In non paucis exemplaribus οὖρα πέπονα. i. vrinę coctę, scriptum est: libriq; interpretes ita scriptum norunt: nisi ꝙ Rufus vir Ephesius veteres scripturas obseruare conatus, hoc in loco Zeuxidem increpet, tum vetustissimum empiricum, tum qui in omnes Hippocratis libros commentaria scripsit, his vsus verbis: Zeuxis autẽ (si vtiq; & ipsius meminisse oportet) cũ diu effugisset inscitię opinionem, hîc aperuit: obuiam.n. vitio factus, in ipso immoratus est. Vult.n. vrinas coctas scriptas esse, vt purulentas & prauum continentes crassamentum, nequaquã ꝙ hę inter prẹsentissima numerarentur auxilia, conspicatus. Hęc Rufus non ingenerosæ aduersus Zeuxim scripsit, vitiatã quidem scripturã, qua οὖρα πέπονα. i. vrinæ coctæ, scribatur, asserens, atq; huic οὖρα ἐπίπονα. i. vrinæ, quæ cum labore excernuntur, præferens. Qui scripturam πέπονα recipiunt, hi non nulla quidem tum improbabilia tum memoratu indigna effutiunt: sed probabile quiddam, quod vulgus in

2. Epid. sect. 1ª.

errorem pellere possit, hoc est: videtur siquidem dicere Hippocrates, ‖ Iudicatoriorum non iudicãtium alia lethalia, alia difficilem faciunt iudicationem. Ob eam causam, & coctas vrinas, vbi morbũ non soluunt, non bonum esse signum ait. Ignorant autẽ hi iudicatoria quidẽ ab Hippocrate appellari tũ symptomata, tũ signa, quę iudicationẽ indicant, vel ex sese etiam faciunt: vt est sanguinis eru- H ptio, per ventrem vacuatio, vrinarum copia, sudores, vomitus, menstrua, hæmorrhois, parotides, † collectiones, & quodcunque aliud: quorum alia coctionis signa existunt, de quibus in primo epidemiorum ait, ‖ Coctiones celeritatem portendunt iudicationis, securamq; sanitatem. Quin & in prognostico de vrinis ipse scripsit, ‖ Vrina optima est, si, quod subsidet, album fuerit læue & æquale per totum tempus, donec morbus iudicetur: securitatem enim morbumq; breuem fore ostendit. Tibi autem, qui in epidemiorum libris morborum enarrationem legeris, cõstat nullum ex ijs, qui mortem obierunt, coctas vrinas excreuisse. Cæterum te latere non debet exemplaribus in multis simpliciter scriptum esse/vrinæ etiamnum coctæ/non adiecto nomine/malæ/nempe paulo post tũ his tum deinceps dictis vrinis adiectum est nomen/malæ.

† *clarim. & omnes alij decubitus: Ab his vero diuersa esse, quæ coctionis &c.*

1. Epid. cõ. 2. t. 45. 3ª. 112. b

In Prog. cõ. 2. t. 26. 4ª. 200. b

25 *Rubra quoque ex his Epanthismata si retinentur, ac Aeruginosa, Mala: atque Exigua paruaq;, velut stillæ, super apparentia.*

De vrinis iam dictis est sermo: sed claritatis gratia copulanda sunt hæc, vt tota dictio talis fiat: Vrinæ etiamnum coctæ, & rubra ex his epanthismata si retinentur, & æruginosa, mala. Oratio

A autem hæc/ex his/vult significare, ex vrinis, quæ cum labore excernuntur, & non ex coctis: nunq̄ enim ex coctis vrinis epanthismata colore rubida neq; æruginosa superueniunt. Verbum / si retinentur / adiectum est talibus vrinis, vel ꝙ ægre excernantur, vel ꝙ prorsus detineantur, indicans. Sed forsan quis dixerit fieri non posse, vt, cuius nam coloris sint, cognoscatur, si retinentur: verum, cum talia prius minxerint, & post retentionem excreta fuerint, vbi vel ægri vi expresserint, vel arte sua medici prouocauerint, atq; vnà cognitis tum colore tum retentione quisquis ita excerni dixerit, nequaquam mentietur. Ex eo autem, ꝙ sermoni adiectum sit/ atq; exigua paruaq;, velut stillæ, superapparentia/adhuc quoq; coloris ipsorum notitia euidentior erit, & retentionis veritas. Volo autem, vt memoriæ mandes, quæ de subrubētibus vrinis in prognostico dicta sint, his verbis: ‖ Vrina subrubens si fuerit, sedimentumq; tum subrubrum tum læue, hæc priore quidem diuturnior, sed valde salubris. Subrubens igitur vrina, cuius meminit in prognostico, à prærubra, de qua nunc agit, valde distat. Nempe, ꝙ prærubra ex incoctis sit, supra ostendit: subrubentem vero commendat quidem tanq̄ salubrem, sed diuturnioris temporis signum esse ait. Quòd vero rubens vrina in medio tum prærubræ tum subrubentis constituta, medium tum laudis tum vituperij obtineat, palam est omnibus.

in Prog. cō 2. t.27. 4ª. 200. c

*ἐδήλωσε. sed legendum est ἐδήλωσα i. d. ist ostēdi. neq; n. Hippocr. hoc ostendit in hoc libro, sed Gal. cō.31. sect.1.

26 B *Vomitus quoque cum Varietate, Malum, tum aliàs, tum si mutuo sese propè consequantur.*

Permutauerit quis interpretationis absurditatem, qua libri author delectari videtur: erit autem sermo talis: Vomitus quoque cum varietate eorum, quæ vomūtur, malum signū existit, tum aliàs, tum vbi, quæ vomuntur, propius. i. non multo post tempore, sese consequantur. Atq; propter adiectum illud, /cū varietate/ eorum, quæ vomuntur, mentionem fecit: neq; enim omniū, quæ in prognostico dicuntur, videtur meminisse, nisi quis adijcere maluerit. Nempe in prognostico de vomitibus ita scriptum reperitur: ‖ Si vero, quod vomitur, porri colorem repræsentet, vel liuens, vel nigrum fuerit, quicunq; horum fuerit color, malum esse est existimandum: ꝙ si colores oēs idem homo vomuerit, valde perniciosum existit. Clare quidem in prognostico dicta sunt hæc, varietatē eorum, quæ vomuntur, accusante Hippocrate, ꝙ affectiones multas in ægri corpore, quæ prauæ sint, demonstret. At in præsenti dictione, vt modo dixi, adiectum est, redundātes præter naturam in corpore humores continenter vicissim euomi. Quòd autem, qui continue vacuantur, deteriores ijs sunt, qui intermittunt, cuiuis patet. Pleriq; vero eorum, qui librum hunc exposuerunt, dictionem vnam ex omnibus conficiunt, quæ ante dicta sunt, ab hoc principio, Sudor multus, si cum febribus acutis fiat, malus. copulata esse omnia volentes ad vsque orationem hanc, Tum aliàs, tum si propius sese consequantur. vt in ægro vno concursionem scriptorum in medio nuper dicti principij, & finis huiusce præsentis dictionis comprehensorum, existiment. Fieriq; potest, vt hoc sensu ab authore libri coniuncta fuerint prædicta hæc symptomata: nempe & ex dissimilibus genere concursiones interdum facere videtur.

in Prog. cō. 2. t.93. 4ª. 201. g

C

27 *Quæ in Iudicatorijs diebus cum Proiectu & inquietatione & absq; Sudore Perfrictiones fiunt, Malæ existunt: atque ex his Superuenientes rigores Mali.*

Quòd concursionem orationis huius ex his aceruauerit, quæ seorsum ab Hippocrate dicta sunt, nemo ignorat: nempe ꝙ ἀλυσμὸς. i. inquietatio, semper mala sit: pari modo & perfrictiones tanq̄ consequentes, malæ sunt. Quòd vero oīa, quæ iudicatorijs diebus apparent, cæteris fideliora sint, ab ipso Hippocrate didicimus: hoc aūt in loco/inquietationi/ perperā adiacet /absq; sudore / nēpe inquietatio cū sudore nō mala esse videbitur: aūt, si est, nihilominus, immo mala magis. Non solū aūt superuacue oratio hæc/absq; sudore/adiecta videbitur, verum quoq; & in detrimētum librū legentium: qui eā, quæ sine sudore est, inquietationē, ea, quæ cū sudore est, maligniorē esse existimabunt. D Præterea, quod in calce orationis dr̄ / atq; ex his superuenientes rigores mali † falsum est simpliciter ita dictum, vt nunc dictum est: nisi, vt inquietationi, ita & rigori, adiectum sit/absq; sudore/ magisq; rigori tum familiaris tum cōmoda adiectio existit: nam, quæ sine sudore inquietatio est, minus mala est: rigor vero sine sudore, maius malum: nam, si iudicatorius rigor ex inquietatione fiat, morbum soluit, superuenientibus sudoribus, vel vomitionibus cōmodis, vel aluo subducta.

28 *Vomitiones Syncere atque Implacidæ, Malæ.*

Composita sunt rursus hoc in loco signa duo ex ijs, quæ ab Hippocrate mala esse dicta sunt: nempe & cum vniuersaliter synceras humorum vacuationes, & implaciditatem omnem in morbis mala esse doceret, didicimus. Non solum igitur vomitiones synceræ & implacidæ, malæ sunt: verum quoq; & deiectiones, & sputa, & vrinæ, & quiduis aliud.

29 *Sopor an vbique Malus?*

Ambiguitatem nobis mouet dictio, quia significatum ex voce κάρου id est soporis, non clare dictum sit. Neq; enim, cum ex liberaliore vini potu soporatū quēpiam dicamus (vt Plato in Cōuiuio de Poro affluentiæ deo dixit) morbosam vllam affectionem ostendimus: caros autem, quem quis interpre-

interpretando dixerit oratione longiorem profundum ægreq; excitabilem somnum, hic videtur si- E
gnificare non bonum. Præterea quæstio non parua de morboso caro oborta est, an eandem genere causam habens cum eo, qui ob vini potionem obortus est, difficilem solutionem assumpserit, an alterum genus causæ existat. Iure igitur ambigit de sopore, quærens, an omnino esse malũ existimandum sit, an interdum & bonum, & medium inter ea, quæ bona & quæ mala dicuntur. Si enim & profundus & excitatu difficilis somnus, carus intelligitur, nullamq; genere dissidentem affectionẽ carus morbosus habeat, erit sanè aliquãdo carus bona tum causa tum nota. Vidimus enim in ægris quibusdam, qui tribus vel quatuor deinceps diebus vigiles permanserant, difficilem excitatu somnum superuenientem: qui prorsus nocte dieq; perseuerans magnũ attulit auxilium: Sæpius quoq; & in infantibus somnum eiusmodi superuenientem nõ vno die solum, verum quoq; & duobus ex ordine diebus, magno ipsis fuisse commodo conspexi. Si vero morbosi cari alia genere fuerit affectio, somnũ profundũ à caro discrepare asseremus, atq; quod καρῶδες. i. soporosum, sit, vbiq; malũ esse. Demonstrauimus aũt vigilantiam quidẽ fieri propter tum siccitatem tum caliditatem primæ sentientis partis. i. cerebri: somnum vero ex contrarijs, cum scilicet ex humidi vtilis copia grauetur corpus, quo modo ex crapula profundus somnus oritur, quẽ carum, si lubet, appellare potes. Non discrepante autem affectione, in nomine solũ controuersia est. Cum vero cerebrũ ob pituitam tum F
humectetur, tum refrigeretur, in lethargicis affectionibus coma erit: quod & ipsum, si lubet, carum appellare poteris. Sunt, qui, vbi æger tum motu tum sensu tempore aliquo priuatur, etiam si vel stimules, vel ferias, vel inclamites, carum appellant: qualis in quibusdam visitur, vbi temporalibus in musculis vehementer percussi fuerint. Videtur quoq; sæpius & in febrilium morborum accessionibus, in quibus neq; stimulantes, neque ferientes, nedum inclamitantes, sentiunt ægri. Si ergo pathema eiusmodi quis carum appellauerit: difficilem vero excitatu constitutionem, & coma & cataphoram: tertium autem ab ipsis somnum profundum, cuius primum meminimus: nunquam, ꝙ coma bonum sit, nedum ꝙ carus, dicere oportet. Si vero quis de recensitis affectionibus dubitauerit, † alias eas esse affirmans, vel non, vt ego nunc dico, in re controuersus erit: si vero, vt dictum est, fieri concesserit, nominibus aliter vsus, in his solum à nobis dissidebit.

† *Al. clarius ex ãtiquis. alio mõ fieri affirmãs, & nõ, ut ego nunc dico.*

30 *Ignorantia cum Rigore Malum: Malum quoq; & Obliuio.*

Siue μετὰ ῥίγεος. i. cum rigore in generandi casu, siue μεταῤῥίγος. i. post rigorem in casu accusandi scriptũ sit, non admodũ dissident inter se sermonis vtriusq; intelligentiæ: nam cũ rigore ignorantia & obliuio victum calorem natiuum ab ea, quę symptomatica est, refrigeratione indicant. Quòd G
enim non cognoscant familiares, neq; factorum recordentur, ex cerebri refrigeratione enasci id cõstat. Patetq; vtrunq; per se malũ symptoma esse, &, si ambo simul fiant, geminari prauitatem.

31 *Ex rigore Refrigerationes, quæ non recalescunt, Malæ.*

Languorem caloris natiui extinctionemq; talis refrigeratio indicat.

32 *Si ex Perfrictione sudantes recalescant, Malum: ex his quoq; Laterum æstus dolorosus, & rigor superueniens, Malum.*

Ἀναθερμαινόμενοι. i. recalescentes, nunc intelligere oportet eos, qui rursus febricitant. Sermo autem talis est: Si in morbo quis, posteaq; sudauerit, frigidior quidem protinus, ꝙ naturæ conueniat, fiat, rursusq; febricitet, nõ sine periculo afficitur. Quòd autem & id ipsum malum sit, cuiuis patet.

Connectit autem huic, veluti & in alijs, symptomata quædam, quæ diuersas concomitantur affectiones: lateris siquidem æstus dolorosus, signum est phlegmones, quę partem eam infestet, ob quã febricitauit: si vero & rigor ipsis superuenerit, suppuraturam expecta phlegmonem. Quo autem modo fieri potest, vt ex latere phlegmone obsesso æger rursum febriat, sic & ex pulmone, ex hepa- H
te, vel ventre, vel quauis alia parte. Particularis igitur sermo & is est, & non vniuersalis, præterea & secundum compositionem dissimilis generis signorum.

33 *Aestuosi Rigores quadatenus Perniciosi: Flammans quoque cum sudore Facies in his, Mala: ex his Posteriorum refrigeratio, Conuulsionem accersit.*

Siue καυματώδεις id est æstuosi, prima syllaba per α & υ, scriptum fuerit, siue κωματώδεις. i. comatosi per ω, difficilem grauemq; verbum vtrunq; indicat affectionem. Nam, qui vniuersaliter de rigore intellexerunt, perpetuo eos meminisse oportet, Quòd, in tertiana vel in quartana, eueniens, talium febrium peculiare est symptoma: In morbis vero postea apparens, si iudicationem non intulerit, deterrimum existit. Scis etenim, ꝙ iudicatoriorum non iudicantium quædam lethalia sint, & quædam difficilis iudicij. Rursum huic symptomata alia coniunxit affectionum, quę nõ necessario cum rigore fiunt. Dictum autem antea, ꝙ, quanto plura periculosa homini fiant symptomata, tanto fideliorem in eo efficiant prædictionem: quomodo, si & signorum salubrium multa appareant, eo certior sit salutis expectatio. Non ignoramus autẽ, ꝙ etiam sine rigore flammans cum sudore facies, malum est signum, qm̃ & vnum ex iudicatorijs sudor sit. Cum igitur non iudicauerit, maligni-

A malignitatem morbi ostendit. Ex his autem refrigeratis posterioribus partibus conuulsionem non absq; ratione speraueris, quoniam & partes neruosæ sint, & frigus conuulsionem pariat.

34 *Si in Sudoribus vigiles recalescant, Malum.*

Si, quod de ita complicatis dictum est, memoria non excidit, non est, quod amplius nostra indigeatis « explicatione. Nempe talia omnia subiacent tantulo huic vniuersali: ‖ Iudicatoriorum non iudican- 2ª. Epi. sect. 1ª.
« tium quædam lethalia, & quædam difficilis sunt iudicij.

35 *Ex Lumborum recursione Oculi peruersio Malum.*

Fieri nō pōt, vt aliud quippiā intelligatur, q̄ quod lūborū doloribus ad superiorē trāseuntibus sedē, principiū quoq; neruorū affici cōtingit, cuius symptoma est oculorū peruersio. Nā, quæ à cerebro neruorū propaginē assumūt partes, nō affecta, quopiā tali, spinali medulla, suas affectiones demon-
« strāt. Hic aūt sermo ijs similis est, quæ in prognostico ita dicta sunt: ‖ Qui cū febre circa lūbos & infer- In Prog. cō. 2.
« nas sedes fiūt dolores, si septū trāsuersum relictis īfernis sedibus attigerint, lethales admodū existūt. t. 70. 4ª. 205. h

36 B *Dolor Pectoris firmatus & ægre auferibilis cum Torpore, Malus: Superfebrientes hi, si acute ardent, Moriuntur.*

Miscuit rursus hoc in loco duarū affectionū symptomata. Dolor etenim pectori ἱδρυνθεὶς, id est στηριχθεὶς δυσλύτως. i. firmatus & ægre auferibilis, thoracis indicat phlegmonem: torpor vero, cerebri humiditatem, vel frigus, vel vtrunq;. Quòd autē in talibus sermonibus oībus meminisse te oportet coniunctionis disiunctiue significantis, cuiuis patere potest. Non est tn̄ necesse ita affectos, si caustici acute fiant, mori: si vtiq; nomen καυστικοὶ idem, quod velut καυσώδεις. i. ardentes, significat. Quidam vero torporem, mouendi difficultatem corporis intellexerunt: nempe (quod sæpius dixi) in obscuris & luce carentibus dictionibus, cuipiam, vt lubet, intelligere conceditur.

37 *Nigra Reuomentes, cibos Fastidientes, Deliros, in Pube parum dolentes, quibus Oculus ferox claususq;, Medicari non oportet, Perniciosum enim.*

Quòd hi omnes perniciose habeant, vt in calce dictionis retulit, verum est: † sicuti & quòd eos φαρμακεύειν, quod est καθαίρειν. i. purgare, dici sæpius est demonstratū. } Hic autem sermo illi dissimilis non est: Corde vulneratis promittenda curatio nō est, morientur enim. Siue igitur singula C ea, quæ in dictione cōtinentur, seorsum quis intelligat, prauæ affectionis signa ea sunt: siue multa quoq; simul, æque perniciosa fuerint. Quod ergo primo dictū est / reuomere nigra / inter perniciosissima censetur signa, etiam si absq; alijs solum fuerit. Deinde scriptum est ἀπόσιτοι, quod est ἀνόρεκτοι id est cibos auersantes: quod q̄q̄ minus, q̄ illud, malum existat, verūtamen & ipsum malum. Pari modo παράφοροι, quod est παρανοοῦντες & παραπαίοντες id est deliri. Verum oratio hęc /parum in pube dolentes/ neq; luculenta existit: neq;, qui librum exposuerunt, idem censuerunt. Quidam enim vtranq; seorsum explicantes, nomine /pubis/ pubertatis ætatem intellexerunt / parum vero dolentes/ vnum & ipsum ex symptomatis, quorum catalogum fecerunt: Alij autem / in pube parum dolentes / de parte dictum esse aiunt, in qua vesica suam posituram habet: vult siquidem partem eam grauiter esse affectam ostendere, sed eos desipere, quod exiguam habeant à principio ipso sensionem. Deinceps autem duo alia scripsit symptomata, manifeste phrenitica, ferocem inquam oculum, & clausum: duo siquidem sunt hæc, quanq; de parte vna dicantur. Potest quidem alterum ipsorum per se solum constare, vt oculus ferox quidem interdum existat, non tn̄ clausus: interdum vero clausus quidem, non tamen & ferox: claudi siquidem oculorum palpebras contingit vel propter conuulsiuam claudentium oculos musculorum tensionem: vel propter aperientium D imbecillitatem. Qui igitur ita affectos medicari ingreditur is indoctus est, & artis medicinalis planè inscius: neq; sane, qui non medicari consulit, sapiens est: nec vero, quod hi perniciose habeant, nosse magnum quippiam existit. Nullū itaq; artificiosam speculationem, quæ libro digna sit, nos docet
« dictio: quomodo nos vniuersaliter docuit in aphorismis vna, in qua inquit: ‖ In acutis morbis ra- 2ª. Apho. 24. Ex. ord. 10. e
« ro, & in principijs medicamentis purgantibus vti. atq; alia, in qua dicitur: ‖ In acutis medicari, si 4ª Aph. 10. Ex. ord. 20. c
turgeant, eodem die. Hæc siquidem medico insigni digna sunt, vt in horum explicatione demonstrauimus: Quæ vero nunc dicuntur, superuacua: nullus etenim ita affectos purgare ingreditur, vt dictio ostendit, cum hoc, quod procedente morbo fieri hæc commonstret, & non circa principia: quando in acutis solum purgandi est occasio.

†*sicuti et quòd eos nō oporteat φαρμακεύειν idest medicari, quod est καθαίρειν, id est purgare: sæpius. n. iā demōstratum est de hoc dici φαρμακεύειν.*

**fecit.*

38 *Neq; Intumescētes, Vertiginososq;, neq; in Errando deficiētes, neq; Cibū auersantes, neq; Decolores.*

Ac si libri scriptor luculentum quippiam promere sit veritus, ita tum propria tum perspicua vbiq; nomina pertransiens, alijs vti studio sibi habet. Nempe, si per orationem hanc, ἐν τῷ πλανᾶσθαι ἐκλείποντας id est in errando deficientes, hos significare voluerit, qui, quanq̄ quiete leuiterq; moueantur, λειποψυχοῦσι tamen ἰσχυρῶς, id est forti animi deliquio corripiantur, is per nomina, quæ nunc dico, clare explicare poterat. Præter hæc quoque satius erat ita vniuersum, quod

medicis omnibus est confessum, & non minime idiotis notum, dixisse, Imbecillas habentes vires E
medicari non oportere. Nempe ex eo, ꝙ intumescant, sintq́ꝫ σκοτώδεις id est vertiginosi, quod est,
si in motionibus obtenebrentur, purgatione indigere videbuntur, qui per præsentem significan-
tur dictionem: ex eo vero, ꝙ vires collapsæ sint, vacuationem non ferent.

39 *Neque in febre Comatosos, inclinatos q́ꝫ: Perniciose etenim habent.*

Κατακεκλιμένους.i. inclinatos, in hac dictione rursus propter obscuritatem dicere maluit, q̃m cla
re dicere potuisset, ἐκλύτους.i. exolutos: Subiacent etenim hi vniuersali sermoni omnibus planè co
gnito: quis enim non nouit, aut quis non dixit exolutos purgandos non esse? Superuacue igitur est
adiectum verbum κωματώδεις.i. comatosos, bifariam scripta prima syllaba & per κ & ω, & per
κ & α & υ. Cum enim in confesso sit nullum exolutorum medicari oportere, licebit nobis hinc vnũ
quemqꝫ affectum assignando, mille particulares sermones conficere.

40 *Cordis dolor cum hypochondrio contento, Dolor q́ꝫ capitis, Malignum, & Suspiriosum quippiam. An re-
pente hi moriantur? vt in Dysode: cui & vrinæ fermẽtatæ erant vehemẽter, & faciei vehemẽs rubor.*

Quòd quærat, an, sicut vidit hęc in Dysode accidere, ita de ipsis vl̃r pronũciare cõueniat nec'ne, F
clare ostendit. De talibus aũt antea dixi, cum ostenderẽ, quæ in vno affectu fiunt symptomata, com-
mode continuo inter se ordine doceri: quæ vero in diuersis, non recte copulari, cum nulla, quæ arti-
ficiosa sit doctrina, ex eorum miscella fieri soleat. In ægris itaqꝫ vtilissimum est oĩa contemplari, ni-
hilq́ꝫ prætermittere: quod vtrũqꝫ fecit Hippocrates tum in prognostico, tũ in aphorismis, præno-
tiones per vl̃ia efficiens: in epidemijs vero, quæ ægris contigerunt, oĩa scribens: docentur quoqꝫ &
in his ipsis libris quædam citra ægrotantium mentionem vniuersalia. In hoc vero prorrhetico sæ-
pius confusa est doctrina, his omnibus, quę in ægris vñt, vnam in congeriem reductis, quanq̃ in di-
uersi generis affectibus fiant: quõ & nunc in Dysode inquiens Καρδίης πόνος.i. cordis hoc est oris
ventriculi, dolor, cum hypochondrio contento, & capitis dolor, adiecit, & ἀσθματῶδες id est suspi-
riosum: deinde post hæc in dictionis calce/& vrinæ fermentatæ erãt βιαίως/ nam & βιαίως sermo-
ni adiectum est, vt hic inuestigemus, an fermentatas vehementer vrinas factas dicat, βιαίως pro
σφοδρῶς.i. vehementer, accipiendo: an cum aduerbio βιαίως subintelligere oporteat excretæ, osten
dente authore vrinas tum ægre tum cum violentia excerni. Quin etiã in oratione dictũ est/fermen-
tatæ/ quod neqꝫ in prognostico dictũ est, neqꝫ in libris epidemiorum. Præterea, iam cum oĩa per-
currerimus, nihil amplius nobis accedit: sed, quia explicare instituimus, de fermentatis quoqꝫ di- G
camus. Cum igitur in terrã acetũ acre effusum fuerit, protinus intumescẽs, sursum quasdam terræ
partes simul tollit: fitq́ꝫ cõpositũ quoddam ex terrestri substãtia, & aceti humiditate, & ex facto va-
poroso spiritu. Simile rei huic contingit, cum atra bilis in terrã effusa fuerit, nempe & in vtroqꝫ spi
rituosa quædam motio euidenter fieri vr̃, ei similis, quæ in feruẽte musto apparet. Simile quoqꝫ &
in panibus quotidie fieri vr̃: cũ enim remista aquæ tritici farina misto illis & fermẽto, mediocriter
macerari permiserint, fermentatio fieri vr̃, fusa simul & intumescente, quæ fermentatur, substãtia.
Quapropter & vrinæ, quæ fermentantur, vt prorsus crassitiem notabilẽ habeant, oportet: deinde
& in ea leuẽ quandã efferuescentiã, quodq́ꝫ pars spirituosa motionẽ nacta, tumorẽ habeat maiorẽ,
q̃ꝫ, cũ excerneret̃, habebat. Quòd aũt vrinę eiusmodi fiant perturbatis agitatisq́ꝫ crudis humoribus,
in cõmentarijs de iudicationibus didicimus. Præterea ante dictus æger, forsan non multo post re-
pẽte defunctus, qõnẽ scriptori mouit, An oẽs ita affectos repẽte morituros dicere oporteat nec'ne.
Constat vero, & quo nã pacto nos rñdere oporteat ita interrogãtibus, vt pronunciauit scriptor, An
hi repente moriantur? rñdebimus.n. verisimile esse hoĩem mori repente strangulatũ: nempe id ex
asthmate significatur. Sed, quæ nã fuerit affectio, in qua efficitur hoc symptoma, est diuinãdũ: ꝙ ni
hil fuerit locutus author. Nempe & ob flatus pituitæq́ꝫ multæ ex capite in pulmonis bronchia per H
asperã arteriã delapsum, atqꝫ ex pleuritide in ea translata, & pure multo propter affectionẽ aliã me
diũ instrumentorũ duorũ occupãte locũ, asthmatica acuta oritur spirãdi difficultas, crebrescẽte ad-
modũ respiratione, & valde sese dilatante thorace. Cum igitur fuerit talis difficultatis spirandi spe-
cies, rubẽs iure optimo reddetur facies. Si vero & capitis dolor simul fuerit, nil miri, si valde rubens
fuerit: oẽs siquidẽ in morbis eiusmodi capitis dolores cum caliditate multa fieri consueuerunt.

41 *Ceruicis dolor Malum quidem in febre omni, sed Pessimum, quibus insania speratur.*

Particulare & hoc quoqꝫ, tanquam vl̃e, scripsit. Nam, si dolor vel propter affectum cerebrum,
vel spinalem medullam, † vel ipsas cerebri membranas } oriatur, malũ est signum: si vero affectis,
quæ extrinsecus vertebras circũiacent, partibus enascatur, malum non est. In quibus autem insaniæ
spes est, quæ nam affectio deterior esse potest, q̃ ea, quæ cum insania existit?

† Vel membranas, quæ circa ipsam (dorsalẽ medullã) sunt. quẽadmodũ et inferius in cõmento 43.

42 *Febres cum comate, labore, lucis turbulentia, vigilijs, & sudoribus, Malignæ.*

Ex supra dictis manifesta sunt, quæ hic dicuntur: nempe catalogum malorum symptomatum
efficiunt: nullamq́ꝫ, vt simul fiant, habent necessitatem.

Ex

43 A *Ex dorſo frequentes Horrores celeriter in aliam tranſeuntes conditionem, implacidiq́, Vrinæ interceptionem doloroſam indicant.*

Præfinita in verbo/implacidi/priore dictionis parte, ſecundam efficere licet/vrinæ interceptionē doloroſam indicant/ quaſi ita dixerit: Ex dorſo frequentes horrores celeriter in aliam tranſeuntes conditionem, implacidi ſunt atq; adhuc vrinæ ἀπόληψιν, quod eſt ἐπίσχεσιν id eſt retentionem, indicant. Sed melius eſt, ꝙ vrinarum retentio ex dictis omnibus ſignificetur, protuliſſe. Conſtat ſiquidē vidiſſe ægrū quēdam † affecto in lumbis dorſo, vel ijs, quæ circa ipſos ſunt, mēbranis, } vel vtroq;: deinde affectus participatione vrinarū interceptionem doloroſam habuiſſe: nēpe, ꝙ, qui celeriter tranſmutantur horrores implacidi, ex dictarum partium phlegmone fiant, veriſimile eſt.

† *affecta dorſali medulla, quæ in lumbis eſt, vel membranis, quę circa ipſam ſunt.*

44 *Qui cum Faſtidio & ſine vomitu exacerbantur, Male habent.*

Debuit author adiecisſe, an nauſearent, nec'ne: quidam enim nauſeant, & non vomunt: alij faſtidio correpti, nunq̄ nauſeauerunt: quos per præſentem dictionem ſignificare mihi videtur. Bifariam enim cum ἀσώδεις, id eſt faſtidioſi, fiant, vno modo, cum virtus à corpore grauatur, nullamq; B figuram facile ſuſtinet: altero modo, cum os ventris à prauis mordetur humoribus: priores pernicioſe afficiuntur: nauſeabundi ſunt poſteriores.

45 *Refrigeratio cum Duritie ſignum Pernicioſum.*

Duobus modis corpora indurantur, interdum quidem cum in imo tota vehementer refrigerantur, interdum vero cum valenter exiccantur. Refrigeratio autem, ſi ita violenta fuerit, vt tota omnino refrigerentur corpora indureſcantq;, extinctionis ſignum exiſtit: ſi vero & ſiccitatem acceperint, nomine vtroq; ſignum graue eſt. Quod ſi in ſolis acceſſionibus id fiat, moderatius indicat malum: ſi diutius permaneat, maius: ſi vero perpetuo, in foribus mors eſt.

46 *Si ex ventre Tenuia non ſentienti ægro exierint, ſi apud ſe ſit, Malum, vt Hepatico.*

Bene fecit author, cū adiecit, vt hepatico: nēpe & nos tenuia excrementa morſū carētia hepaticis nō nullis fieri narra*uimus: quanq̄ talia excrementa, magna ex parte mordeant. Videt̄ igitur in his, vel nō generari bilioſos humores ob caliditatis hepatis imbecillitatē, vel non defluere ad inteſtina. Si vero proprie orationē/non ſentiēti ægro/intellexerimus, dixerimusq; nunc ab authore factū eſ- C ſe ſermonē de ijs, quæ inuoluntarie excernuntur, & nō de morſu carētibus, abſurdū quippiā cōtinget. Nēpe, cū duobus modis inuoluntarie excernat æger, aut ꝙ mens ægrotet, aut ꝙ partes, per quas excretio fit, minime ſentiāt: ꝙ mens quidē non ægrotet, explicuit, inquiēs ἐόντι παρ' ἑαυτῷ, quod eſt κατανοοῦντι & σωφρονοῦντι, i. & apud ſe fuerit, cognouerit & ſapuerit: reliquum vero non veriſimile exiſtimandū: fruſtra. n. in ſermone dixerit de excremētis/tenuia/cū parte inſenſibiles in oībus, quæ per ipſas trāſeunt, inſenſibiliter ſe habeāt: nullūq; aliud in dictione ſcriptū ſit ſymptoma, quod neruorū affectū indicare poſſit. Nēpe hæc oratio/vt hepatico/alijs quidē tenuibus excrementis iuncta eſſe pōt: neruorū vero noxā inferre per ſympathiam non pōt, ꝙ ſolū tum cerebro, tum ſpinali medullæ, neruorū propagines condolere videantur. Neq;. n. ſympathiam huiuſmodi hepati ſuccedere vidimus: neq; id natura commonſtrat viſceris, quod minimis neruis participat.

* *Aliter, audiuimus, vel quid tale.*

47 *Si Vomitus exigui bilioſiq́ fuerint, Malum, tum aliàs, tum ſi ægri ſuperuigilauerint: Narisq́ in his ſtillans, Malo eſt.*

Excerni pauca in ægris vnum quoddam ex ſignis eſt, quæ ex toto prauitatem habent, ſiue ſanguis per nares excernatur, ſiue deorſum per ventrem: ſiue per vomitus tale quippiā, quod ſuper- D fluum ſit, excernatur: idem & in ſudoribus eſt, & ijs, quæ per vterum excernūtur: nihil etenim eorum, quæ decretoria exiſtunt, exigue ſecerni conuenit. Sed, quæ ita vacuantur, omnia duorum: alterum ſubeunt: nam vel, ꝙ non queant tolerari ob copiam, ab affectis effunduntur partibus: vel imbecillitatem oſtendunt naturæ, quæ proponit quidem ſuperflua excernere, ſed nequit. Hoc igitur vniuerſali intellecto particularia inuenire oportet: idq; eſt, quod nunc de bilioſis pronunciatur: cui adiecta eſt ex ſignis proprijs vigilia, quæ bilioſos conſequitur humores, & non pituitoſos: nempe cataphoræ in talibus fiunt, & nō vigiliæ. Cum igitur pituitoſi exiguum vomatur, longiusq; & tardius ſolito dormire videantur, ex cataphoricis morbis quępiam expecta, ſeruans in memoria aphoriſmum illum: ‖ Somnus & vigilia, vtraq; ſi modum excedant, malum.

2ª. Apho. 3. & 7ª. Apho. 67. Ext. ord. 11. e Et. 60. e. Aph. 67.

48 *Si Mulieribus à partu Alba cum febre retineantur, Surditasq́ fiat, atq́ Lateris acutus dolor, Pernicioſe vehementer Inſaniunt.*

Quod item nunc dicitur, veluti & quod antea eſt dictum, atq; alia multa, quæ in hoc libro ſcripta ſunt, vniuerſalibus ſubiecta ſunt theorematis. Non. n. in albis ſolum, ſi eorum, quæ à partu vacuantur, retentio fiat, praua eſt tum cauſa tum nota, verū quoq; in bilioſis, & ſanguine ipſo: nempe λοχία purgatio eſt, atque etiam ex nominis ratione purgatio alienorum, quę geſtationis vteri tempore

pore in venis aceruata sunt: absumpto quidem in fœtus alimentum vtili, qui in ipsis erat, sanguine, E sed permanente vitiosiore, qui singulis mensibus antea per vterum excernebatur. Cum igitur is vacuatus non fuerit à mulieris puerperio, aut vterum ipsum in phlegmonen agit magnam, aut ad superiorem aliquam sedem vectus, parti excipienti proprium affectum periculumq; infert: ad quã autem peruenerit, mox apparentia symptomata indicabunt, quomodo & nunc tum thorax, tum caput, vitiosum sanguinem ab vtero sursum latum exceperunt.

49 *In Ardentibus febribus cum aliquantula perfrictione, deiectionibusq; aquosæ bilis multis, Oculorum peruersio signum Malum tum alias, tum si catochi fiant.*

Rursus hoc in loco malorum tum signorum tum symptomatum catalogum fecit: quorum singula seorsum & per se ab Hippocrate praua esse didicimus, in morbis quidem febrem ardentem, in deiectionibus vero hydatochola.i. aquosæ bilis excrementa. Signorum autem malorum, quæ oculis obuenire solent, vnum existit & peruersio. De catoche.i. detentione occupationeq; quid dicere attinet? Si igitur signorum prauorum nomina omnia recensere voluit, longe plura prætermisit, q̃ recensuit: Si vero tanquam congeriem vnam, non sunt generis eiusdem, quæ dicta sunt. Nam febris ardens cum refrigeratione, grauissimum est symptoma: Quæ vero deijciuntur, & planè omnia, quæ in oculis contingunt, diuersi hæc sunt generis: Catoche vero generis alterius symptomatum existit: Palpe*brarum peruersiones rursum alterius sunt differentiæ. F

* *In antiquis legitur, τῶν ὀφθαλμῶν.i. oculorum.*

50 *Subitaneæ Apoplexiæ solutè superfebrienti diutinè, Perniciosæ: vt Numenij filio.*

Declarauit quidem & hic sese ex ægro vno ad vniuersalem peruenire enunciationem, vnaq; ex consuetis quippiam circa dictionem facit. Nam ἐπιπυρεττήναντι λελυμένως.i. solute superfebrienti, dixit, à proprijs nominibus discedere constituens: vt curiosarum expositionum materiam sophistæ haberent. Porrò & in hoc loco sunt, qui in apoplecticis aduerbium λελυμένως pro μετρίως idest mediocriter, intelligunt: alij trãsferunt in proprie dictas paraplegias, in quibus ad partium aliquarum immobilitatem sensusq; priuationem decumbit morbus. Nempe & has apoplexias nunc dixisse volunt per abusum: postea, cum hæ bifariã fiant, vt Erasistratus in cõmentarijs de resolutione ait (nam hæ dearticulationes contrahunt contenduntq;, aliæ vero exoluunt laxantq;) speciem paraplegiæ in neruosorum corporum exolutione, & relaxatione consistentem ab eo nunc dici aiunt. Sed in talibus omnibus neruosi generis affectibus, cum ob pituitosos & frigidos fiant humores, vt sunt, tum apoplexiæ tum paraplegiæ, febris calida superueniens, non modico adest iuuamento. G Quæ igitur in aphorismis dicta sunt, hic nos docet: ‖ Febrem scilicet à conuulsione fieri melius, q̃ » à febre conuulsionem. Item: ‖ Si ebrius quisquam repente obmutuerit, conuulsus moritur, nisi » febris prehenderit: vel, vbi in horam, qua crapulæ soluuntur, venerit, loquatur. Accidit itaq;, vt di- » ctio ostendit, Numenij filio, ꝙ oborta apoplexia non acuta & calida, sed debilis & diuturna subsecuta febris nihil profuerit.

2ª. Apho. 26. Ex.ord. 16.b

5ª. Apo. 5. Ex. ord. 37.f

51 *Ex Lumborum dolore ad cor Recursiones febriles cum horrore, Aquosa tenuia & multa reuomentes, Mente aberrantes, voce priuatæ, nigra vomentes, Moriuntur.*

Congesta sunt & hoc loco praua & multa symptomata, atq; vnà inepte pronũciata. Nã recursiones dixit, & vomentes, & mente aberrantes, vbi ægros & vomentes & mente aberrantes dicere debuisset. Tu vero, qui symptomatũ singulorũ vires nouisti, nõ magno negocio inuenies, ad quãtum periculũ æger veniat: hoc vero in calce prognostici sufficienter admonuit Hippocrates.

52 *Oculi Clausio in acutis, Mala.*

Iam supra inter plurium signorum aceruationes (quas syndromas empirici vocant) oculi clau- H sionem scripsit. Sunt, qui κατάκλασιν per α, & non κατάκλεισιν per ει scribunt, nõ magno sanè circa amborum significata existente discrimine: vult enim ostendere palpebram, vel confractam, vel clausam: In quo duorum alterum, nam vel robur contentionemq; claudentium ipsam partium, vel imbecillitatem aperientium, sequitur affectio.

53 *An in Fastidiosis, nõ vomẽtibus, & lũbos dolẽtibus, si ferociter delirauerint, vt Nigra exeãt, spes sit?*

Ad hoc quoq; prõpte tibi rñdemus, ꝙ nõ oĩbus, sed quibusdã id erit, vt supra est demõstratum.

54 *Fauces Dolentes graciles cum implaciditate, strangulantesq; acute, Perniciosæ.*

Memineris, velim, eius orationis, quæ in prognostico est, hoc principio: ‖ Anginæ grauissi- » mæ sunt, & celerrime enecant, quæ neq; in faucibus, neq; in ceruice, conspicuum quippiã habent, » plurimum vero doloris inferunt, ac spirandi, quæ non nisi recta ceruice fit, difficultatem. Nem- » pe hinc viri docti interpretationem rerum earum, quas promit, comparare poteris cum interpretatione errantis in concursionibus, propterea quod eas ad vniuersale reducere nequeat. Nam Hippocrates & nomen affectionis prius dixit, & differentias omnes continuata serie recensuit, à

in Prog. cõ. 3. t. 16. 4ª. 209.a

grauissima

A grauissima earum exorsus,cuius nunc dictionem adnotaui. Qui vero librũ hunc scripsit,primum quidem peccauit,fauces strangulantes inquiens, cum angina strangulans dicere debuisset. Neque enim est dicendũ, ꝙ parte affecta pro affectu sit abusus: primo enim neq; ita affectis affectæ quippiam sunt fauces,vt Hippocrates ostendit,grauissimas inquiens esse anginas,quæ neq; in faucibus neq; in collo conspicuum quippiam efficiunt:qui autẽ prorrheticũ hoc scripsit, ait/fauces dolentes graciles/ nempe vox ἰσχνὴ.i.graciles, idem potest, quod nihil conspicuum habere. Adiecit modo hoc frustra/cum implaciditate/quod alterius symptomatum generis existit:deinde & verbũ/strangulãtes. Qui quidem librum hunc scripsit,indistincte & cõiter est locutus: Hippocrates vero proprio differentiæ nomine appellauit,inquiens orthopnœam.i.rectam spirandi difficultatem inferre ipsas. Vocant autẽ cum ipse tum cæteri oẽs orthopnœam,illam difficultatis spirandi speciẽ,in qua iacentes suffocantur,& vix recto thorace sufficiunt† nihil dilatato dorso. Nam, cum aspera arteria principium à gutture habens in pulmonem diuidatur, quoties quidem thoracem cum collo recte extendimus,arteriam ipsam dilatari contingit,atq; etiã,quæ ex ea in pulmones distribuuntur, propagines oẽs: atq; interim regionẽ augeri eis internã. Ob id sanè & in peripneumonijs orthopnœa fit,& in appellatis asthmaticis affectibus: ob id ipsum & in grauissima angina, in qua phlegmone B obsessi interni musculi gutturis viam respirationis intercludũt. Intenditur autem & hmõi affectio cubantibus,suscipiente augmentum angustia. Præterea & anginarũ differentias alias in prognostico scripsit Hippocrates tũ euidentissime tũ accuratissime in ea libri parte, in qua dicta à me nũc,recensetur dictio. In hoc autem prorrhetico,& si faucium sæpius meminit libri author, nihil tamen nos,quod manifestum articulatumq; sit,de his,qui inibi sunt,morbis docuit.

† nulli rei innixo dorso.

55 *Quibus Spiritus retrahitur, Vox'q. strangulabunda est, & Vertebra intro fugit, His in fine velut contrahentis cuiuspiam spiritus redditur.*

De spirandi difficultate cõmentarios scripsi,quot in singulis ipsarum differentiæ omnes sint,demonstrans: quæ nam item causæ cuiusque effectrices, & quid significare natæ sint. Demonstraui quoq; & in eisdem cõmentarijs eas,quæ ab Hippocrate in legitimis ipsius libris dictæ sunt,spirandi difficultates: neq; sanè differentiam vllã reperi,qua spiritus retrahitur,neq; ab Hippocrate didici:atq; ob eam causam,quod nam difficilis respirationis genus dicat libri author,peruestigaui.Sunt sanè & aliæ duæ orationis huius scripturæ, quarum hæc quidem significat, ab altera parũ quidem voce euariãs, sed intellectu eodẽ.Nempe in ea,vocem ἀνέλκεται id est retrahitur,litera ω interiacet C post duas primas literas α & ν, vt dictio talis sit, quibus spiritus ἄνω ἕλκεται id est sursum trahitur. Recentiores autem quidam valde discendentes, ἀνέρχεται scribunt, nullo ex antiquioribus agnoscente scripturam: de qua quidem crica finem agemus: de prioribus vero,quæ tum certorum,tum confessorum sunt,considerabimus: de quibus qui,quod probabile esset,diceret,ne vnum quidẽ reperi: alios vero palam conuicia ntes: queadmodum eos,qui in vocem ἀνέρχεται transcripserunt, siquidem quasi priores scripturæ sine præsidio essent,ad transcribendas eas accesserunt. Videtur autem mihi author,spiritum retrahi vel sursum trahi,dicere, quẽ superius tum promptum tum sublimen dici asserui: cum videlicet thorax inter inspirandũ partibus superioribus magnam efficit respirationem,ita vt scapulæ moueri videantur:&,quam ob causam,qui suffocantur,oẽs hoc respirẽt pacto, demonstraui. De ijs item, qui strangulatione afficiuntur non propter pulmonis angustiã, neq; propter musculorum gutturis inflammationem,sed propter eorum, qui gutturi quidẽ & stomacho subiacent, anterioribus autẽ partibus spinalium musculorũ superiacent: tum supra in hoc ipso prorrhetico libro recensui, tum in ijs, quibus secundum epidemiorum librum exposui, vbi inquit: Erant autem angina laborantium affectiones eiusmodi: Ceruicis vertebræ ad interna vertebantur,alijs quidem magis,alijs vero minus: exteriusq; ceruix euidentem ostendebat cauitatem: D doloremq; qui hac parte tangebatur,sentiebat.Erat etiam cuidam sub ea vertebra, quam dentem nominant, sed non adeo est acuta. Quòd autem vertebram secundã totam à parte dentem appellauit,vel solam ipsius propaginem illam,quam non nulli dentiformem, alij planè dentem, ꝙ canino denti appellato similis quodãmodo videatur,constat oĩbus.Quia aũt,vbi dixerat/erat autem cuidã sub ea vertebra,quam dentem noĩant/adiecit/quod non similiter acuta est/ostẽdit, qui hæc scripsit, vertebram hanc periculum non similiter inferre acutum: Veluti &, cũ in aphorismis puerorum affectiones recensens dixit, Vertebræ,quæ in occipitio,ad interna luxationes. non aliam intelligere oportet vertebram,q̃ eam, quæ dicta est. Cum enim adiacentes partibus anterioribus musculi, vel inflãmati,vel quouis modo intensi vertebram totam ad se traxerint, posterior sedes cauatior videtur,cõprimitur autẽ guttur,& ob id strangulantur ægri. Talis autẽ angina rarissime cernitur. Nũc igitur vertebra ipsa ἐγκαθεῖσθαι.i. intro fugere, dicta est. Periculum autem affectus per propositam dictionem est demonstratum, cum inquit /his in fine veluti contrahentis cuiuspiam spiritus efficitur./In fine autẽ/cum moriuntur, significat: /velut vero contrahentis/ ꝙ morientibus his conuulsiua efficiatur respiratio, vehementer quidem trahente thorace, spiritu vero viam sufficientem non habente, sed per angustum foramen violenter inspirato. Id igitur & ex voce ἀνέχεται quidam significari putantes scripserunt/quibus spiritus ἀνέχεται.i.cohibetur./

Capite

56 *Capite dolentes, cum catoche delirantes, intercepta aluo, oculoq; feroci, & florescentes, In scapulas rigidi fiunt.* E

Supra demonstrauimus virum hunc signorum diuersi generis concursiones, quas in ægro vno vel duobus conspexerit, scribere: atq; ob eam rem sæpenumero coniunctionem ἆρα.i. an, adijcit: quam si & in hac dictione adiecisset, satius fecisset dicendo/an in scapulas rigidi fiunt: Nempe capitis dolor caput ipsum affectũ ostendit: aduerbium vero κατόχως.i. cũ catoche, cerebrum ipsum: quõ & verbũ, delirantes. Demonstratũ est quoq; antea symptomata hmõi nequaq; cõtrouersa esse, quo pacto existimant quidam, fieri non posse asserentes, vt æger catocho laboret simul, & mente vacillet. Sed de his antea egi, cum primam oĩum enarraui dictionem, atq; eam, vbi dicitur, Tremulæ, obscuræ, blandæq; & contrectabiles desipientiæ, valde phreniticæ: quocirca nihil amplius de his dicendum videtur, satiusq; est exponere reliqua duo hæc, quæ præsenti in dictione sunt adscripta: vnum quidem, quo ait/intercepta aluo: alterum vero, quo dicitur/oculo feroci. Nempe aluus ἀπολελειμμένη.i. intercepta, quod est ἐπεχομένη idest retenta, affectionis cerebri signũ propriũ nõ est: auget tñ, & deteriorem ipsam reddit. Oratio vero/oculo feroci/ de necessitate concursioni adiecta est: nam, q; κάτοχοι proprie appellati tensos apertosq; habeant oculos, norunt tum Archigenes, tum Philippus: non, vt comatosi & cataphorici, clausos: in his siquidem humiditas affectionis causa est, neruorum dissoluens firmitatem roburq;: in illis vero, propter siccitatem tensio oritur. Quidam etiã ex nostris cõdiscipulis, cum assiduo disciplinarum studio se fatigaret, malo hoc correptus est. Iacebat.n. veluti lignum prorsus inflexus rigidusq; atq; extẽsus, videbaturq; oculis apertis nos ita intueri, vt ne conniueret quidẽ: nihil tamen loquebatur. Is quoq; tpe eodẽ, quæ loqueremur, audire se dixit, q̃q̃ non euidenter clareq;, non nulla item & memoria tenens referebat: præsentesq; oẽs sese conspicere dixit, ita, vt quorundã actiones recordatus exponeret: sed neq; loqui posse, neq; membrum vllum mouere. Quare & in dicta concursione exoritur ambiguitas, quónam mõ adiectum sit/delirantes. †Nam in ea dictione, vbi dr̃, Tremulæ, obscuræ, blandæq; & cõtrectabiles desipientiæ. non prorsus immotos esse ita affectos ostẽdit. Quo igitur modo neq; in comate desipientes, neq; in catochis prorsus immotis dementiam, cognoscere valemus: sic forsan vidit catochi speciem, vt immotum quidem & concretum corpus totum esset, exiguum tñ homo quippiam loqueretur, vnde dignosci poterat desipientia: vel desipientiam, veluti ducem, subsecuta est catoche, scribendumq; secundum eam expositionem, Capite dolentes, cum catoche delirantes. Fieri etiam potest, vt secundum primam ipsius constitutionem loquentibus ipsis declararetur desipientia: cõpleta vero catoche, non amplius loquerentur ægri. Ἀνθηροὺς vero.i. florescentes, vocauit eos, vt par est, sicut paulo ante ἐξερύθρους.i. impense rubentes, nominauit: quod copiæ in capite vnà cum caliditate collectæ signum fuerit: huic & antecedens capitis dolor, atq; ab hoc sequens ὀπισθότονος.i. in scapulas rigor: sed & hæc quidẽ in ipsorum generationem quispiam prius signum acceperit, posterius vero interceptam aluum semper capitis symptomata exacerbantem. F G

† clarius & fidelius. Nã, quod in ea dictione dicitur Tremulæ, obscuræ, & cõtrectabiles desipientiæ, non prorsus immotos esse eos, qui ita affecti sũt, significat: quẽadmodum sanè neq; eos, qui in comate delirãt: at in catochis, in quibus nulla prorsus adest motio, nec deliriũ cognosci põt. Forte igitur vidit. &c.

57 *In Oculorum peruersione cum febre & lassitudine Rigor, Perniciosus: Comatosiq; in his malum.*

Demonstrauimus etiam supra libri huius authorem permiscere inuicẽ grauia symptomata: de quorum singulis, per se dicendum semel erat: cum, quoties plura inter se permisceantur, grauius ægris quidem ex ipsis periculum reddi, nobis vero certiorem effici præsensionem intelligere valeamus. Nihil igitur noui nunc dictum est: nempe, quónam in affectu peruersio oculorum fiat, quænam item lassitudinum differentiæ, & quando rigorem cõmode apparere oporteat, præterea qualenam coma sit, & quænam cerebri affectio ipsum pariat, didicimus.

58 *In febribus ad Hypochondrium dolores sine voce, sudore si soluuntur, Maligni: his ad Coxas dolores, cum ardente febre, & si aluus eruperit, Perniciosum.* H

Dubitationem legentibus pariunt nõ obscuræ dictiones modo, verũ quoq; & ex perspicuis quę contra euidenter apparentia pronunciantur: quædam modo vtroq; ambiguitatẽ inferũt: in quo genere præsens dictio collocatur: exuperat tñ in ea, q;, quæ in ipsa dicta sint, minime his consentiant, quæ in ægris cernuntur. Prompte igitur talem quendã sermonem ostendere præsens dictio vr̃: In febribus ad hypochõdria dolores cũ aphonia, sudore si soluũtur, maligni. At, cũ falsum esse videatr̃, vt solutiones cum sudore malignæ dicantur, in hoc ipso primo ambiguitas quędã nos occupat. Nã, quæ absq; vllo auxilio, vel artis, vel naturæ cessauerũt affectiones, q; infidam habeant solutionem, in confesso est: quæ vero cum tali quodam, qualis nunc sudor dictus est, non firmiter solutæ esse videntur: contrario siquidem prorsus modo, quoties sudore, vel aliquo alio naturæ auxilio non soluantur, morbus malignus existimatur. Atq; ob eam rem probabiliter quis deficere in ea dictione negationẽ, non, aiebat, atq; ab eo, qui primus librum trãscripserat, prætermissam: quõ & alia multa multoties in multis libris nemo negat alia quidẽ prætermissa, alia vero permutata esse, nullo postea delictum emẽdare auso. Verus siquidẽ erit sermo, si ita scripserimus: In febribus ad hypochondria dolores sine voce, sudore si non soluuntur, maligni. Sed pleriq; hominũ relictis tum claris tum notis, ænigmatice pronunciatis oblectantur. Sunt etiam, qui patrocinari manifestis erratis, specimen

sapien-

A sapientię arbitrentur, eorum instar, qui apud tribunalia rethoris obeuntes munus, manifeste vel cędis vel talis cuiuspiam flagitij conuictos à iusta liberant pœna, iudices ipsos, cum sermonum rudes fuerint, & subdolas eorum vafricias ignorauerint, decipientes & mente vacillare facientes: Sic sane non nulli in præsenti oratione ἀναύδως id est sine voce, pro ἀλόγως id est sine sermone, dici putauerunt: quia λόγος id est sermō, in φωνῆς id est vocis, genere sit. Dicitur autem apud veteres φωνὴ, non ita solum, verum quoque αὐδὴ: atque hoc translatu ἀλόγως ex ἀναύδως significari dicunt: quæ autem ἀλόγως .i. absque ratione, dixierunt, infida omnia & suspecta existūt. At, cum sermoni huic aduersentur, & ꝙ tales excretiones malignę dicantur, non infidę: & ꝙ non absque ratione cum sudoribus soluantur, vt ipse dixit: quidam alij sapientia validiores, sine ratione solui dicunt, nō solum quæ nullo auxilio vel artis vel naturæ facilitata sunt, verum quoq; & hęc facta quidem, sed nō pro magnitudine morbi: tanquā scriptor exiguum factum sudorem dixerit, etsi absque vlla adiectione scripserit/sudore si soluuntur/subintelligendū autem, modico, aiunt. Forsitan vero & alius quispiā audacius cęteris pronuncians, multo & immoderato, subintelligendum volet: deinde pueris tum rudibus indoctisq;, tum disciplinæ omnis inexercitatis, multa de symmetria nugatus, aliquis sapiēs videbitur. Quòd si prorsus his licet orationi/sudore si soluūtur/eiusmodi dictionem adijcere: multo

potius uertendū esset, sine ratione. ut etiam interpre. mox īferius uertit.

B melius erat adiecta syllaba/non/& scripta oratione/si non soluuntur/à negocijs nos extricare: nā hypochondriorum cum febre dolores, quos sudor non soluit maligni existunt. Re ipsa igitur ostendi & nunc, quomodo iam sæpius in obscuris multis dictionibus nihil quidem eorum, quę non nouimus, ab ipsis doceri, sed insumi tempus veluti in ęnigmatis, si, quæ nouimus, dictioni accommodauerimus. Itaq;, & quod in fine dictionis recensetur, non paruā habuit quęstionē, quare, si venter καταῤῥαγῇ, quod est ἀθρόως ἐκκριθῇ πολλὰ, id est confertim multa excreuerit, lethalem morbum indicabit: Nam, vt inquit Hippocrates, ‖ Deiectiones multitudine æstimandæ non sunt, sed si talia deijciantur, qualia conueniunt, & ęger facile tolerat. Hic quidem sermo, ꝙ & manifestus sit, & vl'r quippiam doceat, contemnitur: quæ vero ęnigmatice dicuntur, sophistis quidem iure affectantur, vt discipulos mirum quippiam docere videantur: discipulis vero, propter primarū disciplinarū, in quibus antiqui pueros alebant, ruditatem: inexercitata autē horum cogitatio neque, quæ dicuntur, assequitur, neque veritatem in ipsis discernere potest. Nam quis sine limitatione de erumpēte aluo pronunciationem aliquam audiens, non continuo sermonem incusat, tanq̄ nihil docentem? Nempe aluus in quouis morbo erumpens sine quidem coctionis signis, quæ sæpius audiuisti, nihil iuuat: si vero implacidius operata fuerit, præter id, ꝙ nihil iuuat, noxam etiam attulit: cum his vero iuuat, magisq;, si contristans humor vacuetur: atq; adhuc magis, si æger post vacuationem placidior

1. Aphor. 25. Ext. ord. 10. c Et in libro de humo.

C sit: certiusq;, cum in die iudicatorio apparuerit quippiam, quod per indicem significatum fuerit.

Qui ergo hæc nouit, dictam dictionem neglectui habet, atq; alias oēs, quæ particularium symptomatum vel morborum mentionem faciunt. Nempe, in quibus aluus erumpit vel morbis vel symptomatis, si cum eis, quas nuper dixi, fiat limitationibus, securam efficit cognitionē: absq; eis autē limitationibus nunquam verus erit sermo, qui erumpētem aluum vel iuuare vel nocere asserit. In omnibus siquidem vtrunq; fit: at in definitis limitationibus nihil est dicere, in hepatis quidem inflammatione vitiosum esse symptoma erumpētem aluum, in alio vero quodam bonum: verum in omnibus (vt dictum est) & bonum & malum fit cum proprijs limitationibus.

59 *Quibus Voces cum Febre deficiunt post iudicationem, hi Trementes & Comatosi Pereunt.*

Hæc itē dictio ijs, quæ in obscuritatē de industria nitūtur, similis existit. Quidā enim verbū/deficiunt/de solis vocibus intellexerunt: alij vero & febres vocibus adiecerunt, dictū esse asserentes, ꝙ vtrēq; deficiāt & voces & febres: vt sermo talis sit: Quibus apparēte soluta febre aphonia fit, & post iudicationē, hi trementes & comatosi pereunt. febribus scilicet nō sine signis, sed cū mala iudicatio-

D ne, visis desijsse. Constat autē malas dici iudicationes, quæ cū naturalibus vacuationibus, vel abscessibus factæ, non solū ægros nihil iuuerunt, verū quoque & deterius habere, quā antea, fecerūt. Alij autē non vocē cū febre, sed solā vocē, deficere existimantes, totū sermonē ita efficiūt: Quibus voces manente Febre deficiunt, si id fit post iudicationē, hi trementes simul & comatosi moriūtur. Atqui rursus in præsentiarū discordia alia inter expositores orta est. Quidā .n. aiunt, qn̄ ex prædictis tremētes fiunt, perire hos tū comatosos tū trementes: alij autē comatosos factos ita interire. Nemo autē inter eos ex rerū natura logicā scripsit demonstrationē, neq; attestantem experientiā ostēdere potest: neq; enim ex prædictis & trementes & comatosi magna ex parte interire videntur. Quòd si quidā rarenter tales fiāt, ab artis parte tū prognostica tū prorrhetica desciuerunt: non enim ad prædictiones talibus vtimur, sed ijs, quæ vel assidue vel vt plurimum fiunt: immo vero & ijs, quæ ambigue contingunt, non tñ raris: nullus enim vult sæpius animi voto frustratus, semel assequi, quod perijt.

60 *Quibus Deurentia, Fatuitatem inferentia, Inducentia catochen, Variantia hypochondria, Ventre tumidi, Cibis interclusi, Cum sudoribus, An his Turbidus spiritus, & Genituræ quippiam simile superueniens, Singultum indicet, Ventri q; spumosa tum biliosa procurrant? Emictum in his splendidum iuuat, & Venter his perturbatur.*

Aceruauit iterum hoc in loco affectionum diuersi generis symptomata, in quibus nullam artifi- E
ciosam doctrinam esse supra demonstrauimus. Omnia siquidem, quæ in ægro sunt, contemplari,
nihilq; neq; negligere neq; ociose inspicere, oportet: singulorũ vero horũ vires seorsum discere cõ-
uenit: Vt, verbi gratia, verbi καυστικὰ.i.deurentia, quod primum omniũ dictũ est: nempe intelligi
possunt affectiones causticæ:i.deurentes, quasi calidas & vrentes dixerit: possuntq; & eiuscemodi
intelligi excrementa, quorum virtus est morbum & acutum & velocis iudicationis reddere, prete-
rea & periculosum, si vehementer talia fuerint. Μωρωθέντα autem.i.fatuitatem inducentia, vo-
cat, quæ μώρωσιν.i.fatuitatem, menti inducunt: ea autẽ est symptoma citra delirium ægros natura-
libus fatuis similes reddens, quales etiam ex ijs, qui dicuntur consenescere, nõ nullos fieri nouimus.
Cui pathemati simile quidẽ est, quãquã non idem, quod vocant ἄγνοιαν.i.ignorantiam: de qua & Thu
cydides scripsit in ijs, qui ex peste seruati sunt, hoc pacto: Ignorauerũtq; tum se ipsos, tum familia- »
res. Quo autẽ modo differat τῆς λήθης.i.ab obliuione, non est, vt in præsentia consideremus, neces- »
se. Cum autem κάτοχα.i.quę catochen vocatã inferant, intelligamus, alij morbos stabiles firmosq;,
& veluti κατεχομένους.i.detinentes, appellata esse catocha dicunt. Variantia item, assiduas cõtraria
in symptomata permutationes facientia quidam intellexerunt: separantesq; à voce hac/hypochon-
dria/vno contextu legunt/ventre tumidi. Alij autẽ vno etiã contextu legentes/variantia hypochõ- F
dria/per se rursus legunt/ventre tumidi/: aiuntq;/variantia/de hypochondrijs dici: nam, vt antea in
his, quæ in toto corpore ad contraria fiunt, transmutationibus dixerunt, sic in hypochondrijs fece-
runt. Qui vero totam hanc copulant dictionem/hypochondria ventre tumidi/significari aiunt eos,
qui præter naturam his partibus intumuerunt. Quomodo & per orationẽ, σίτων ἀπολελαμμένοι.i.
cibis interclusi, cuius deinceps meminit, nõ nulli quidem ἀνορέκτους.i.cibum auersantes dictos esse
aiũt: ac si dixisset, à ciborum exhibitione ἀποκεκλεισμένους.i.exclusos: Alij eos, qui sunt ἐπεσχημένοι
τὴν γαστέρα.i.ventrem habent retentũ: nẽpe & in libro de victus ratione in morbis acutis ‖ vocem
hanc de deiectionibus dictã esse aiũt. Præfatus igitur hęc oĩa, qui librũ hunc scripsit, adiectoq; in cal-
ce/cum sudoribus/quod & ipsum totius corporis sudorẽ exiguũ veluti νοτίδα.i. humiditatẽ signi-
ficare potest, vel eũ, qui thoracẽ & caput solũ occupat, his superintulit ænigmaticã adhuc magis, quã
ea ipsa, dictionẽ, inquiens, An his turbidus spiritus, & genituræ quippiã simile superueniẽs singul
tum indicet: nẽpe & hic θολερὸν πνεῦμα.i.turbidũ spiritum, veluti iam antea, ambiguũ habere in-
tellectũ reperimus. At in ea quidẽ dictione turbidum spiritum ab eo de expiratione dictum esse, vt
enarratũ est, verisimile videbatur: nũc autem & ipsum de ructibus dictum esse quidã nos existimare
iubent, quõ alij de flatibus. Diximusq; antea verbũ θολερὸν à quibusdã δυσώδης.i.graue olens, & G
ab alijs ἀτμώδης id est vaporosum, intelligi: quomodo & θαλερὸν quidã per α scribẽtes, id est veluti
θᾶλλον.i.germinans, & ἀκμάζον.i.florens, & μέγα id est magnum, dictũ esse aiunt. Prædixi quoq;
& Hippocratem sæpius in libris, qui omnium doctorum consensu ipsius legitimi censentur, alias
alibi difficultatis spirandi dĩas cũ enarrarit, in secundo & sexto epidemiorũ omnes deinceps, nus-
quam tñ turbidũ nominasse spiritum, sicuti neq; turbidum singultum, neq; turbidum flatum, neq;
aliud quippiam tale. Magis etiam ęnigmatice & hoc/genituræ quippiam simile superueniens/
dictum est, siue vrina fuerit, siue deiectio. Post hæc, & quam, ob causam adiecerit singultum signi-
ficare & turbidum spiritum & genituræ quippiam simile superueniens, difficile est reperire: nem
pe in symptomatum causis singultum fieri demonstrauimus, cum venter ad excernenda ea humi-
da, quæ tunicis obstinatius adhęrent, mordentesq; habent vires, excitatur. Non contentus autem
author symptomatũ multitudine, deinceps adiecit: Ventriq; tum spumosa tum biliosa προσδιέρ-
χεται.i.procurrant? quod & ipsum rursus bifariam scribunt, alij quidem in prima syllaba σ adij-
cientes, alij auferentes: quod si adijciendum sit, tẽpus prædicto succedens significabit: si vero aufe-
rendum, quod præcedit. Non est tñ par neq; simile alterũ alteri succedere aut præcedere: nempe,
quod præcedit, signum erit futuræ excretionis: quod vero excernitur, à præcurrente nunciabitur. H
Cum igitur tanta in his omnibus existat obscuritas, neq; ex ijs, quæ post ipsa inferuntur, licet quip
piam ad præsentium explanationẽ accipere, sicut neq; ad illa: inquit enim, Emictum in his splen-
didum iuuat. Duplex autẽ & in hoc sermone est obscuritas: Vna quidẽ est, quid'nam λαμπώδης id
est splendidum, significet, scriptum quidem ab aliquibus per duplex ππ, ab alijs vero per μ & π:
Altera vero in hac oratione/in his/nempe in quibus dicit: an prædictis oĩbus accõmodabit, an vlti-
mis? & quibus'nam vltimis? possunt siquidem etiã vltima dici omnia, quęcunq; post principium
dixit/an his turbidus spiritus, & genituræ quippiam simile procurrens, singultum significat?/an
sola hæc vltima dixit/ventriq; tum spumosa tum biliosa procurrãt?/Præterea his omnibus in fine
adijciens/venter his perturbatur/atque hic sermonem absoluẽs, nullius gratia videtur eorũ, quę in
principio sunt, meminisse. Nempe fatuitatem inferentia, & inducẽtia catochen, magnam membri
principem animæ partem habentis, noxam indicantia, frustra dici videntur: & sine deurentibus
quidem interficere valentia, cum illis vero magis. At certe nihil de morte dictum est, sicut in alijs
antea non paucis: sed adiectis variante hypochondrio, ventre tumido, & cibis interclusis: copulato
insuper cũ his sudore, An his (inquit) turbidus spiritus & genituræ quippiam simile superueniẽs
singultũ indicet? quibus'nã his? quibus prædicta omnia symptomata insunt. Atqui cũ his omni-
bus

Vox ἀπολελαμμένοι librũ de Vict. rat. in morb. acut. mihi perlegẽti nõ occurrit: nisi quis dicat Gal. velle innuere eum locũ, vbi Hipp. inquit, sed alia quidẽ voce, ὁκόσοισι γὰρ σίτος αὐτίκα ἐγκατακέκλισαι, .i. Quib[9].n. cibus ĩterclusus est. 7[a].113.f.cõ. 1.t.32. Hãc tñ vocẽ reperi. 2. Epi. sect. 3[a]. in historia Zoili, vbi Hip. κοιλίην appellat ἀπολελαμμένην. & etiam paulo inferius ait φλαύρως διαιτηθέντι ἡ κοιλίη ἀπελήφθη.

A bus turbidus ſpiritus factus vnà cum excretionibus genituræ ſimilibus ſingultum indicat: quod-
cunq; ergo vel vnum ex dictis deficit, ſingultus non erit: Et forſan quis ſemel in annis pluribus ta-
lem cernet ægrum. Quod autem dictorum omnium eſt abſurdiſſimum, iam tibi referam. Cũ mul
tos ægros ſim contemplatus, & mille futura præfatus, neq; tñ experimento ſignis ex talibus ſingul-
tum adfuturũ noui, neq; ex rerũ natura indicatiue vel ipſe inueni, vel in ſcriptore aliquo legi. Sed
pręſens dictio ei, quod in ludo prouerbialiter dicitur, ſimilis eſt: Parturiebat montem, & murem pe
perit. Multa ſiquidem vbi recenſuit pathemata, alia quidem ſumme pernicioſa, alia his minus, alia
vero mediocria, ſingultus prædictionem prius ſcripſit: deinceps ſplendidum, inquit, in his emictũ
iuuat. Sed quibus nam his, inquit: deurentibus ſcilicet, fatuitatem inferẽtibus, vel inducentibus ca-
tochen, vel quibus variantia hypochondria, & venter intumuit, vel cibos auerſantibus, vel quibus
aluus retenta eſt, vel quibus ſudor, vel quibus turbidus ſpiritus, vel quibus excretio geniturã re-
præſentans, vel ſingultientibus, vel quibus venter ſpumoſus & bilioſus προδιῆλθεν id eſt procur-
rit, qm̃ & hocipſum bifariam ſcriptum eſt, cum σ & ſine σ. Nam, ſiue quibus vnumquodq; dicto-
rum, ſiue quibus omnia dicta, eſſe aſſeritur, admittere eſt conſentaneum: nempe vox/his/ſingulis
apte cohæret: quapropter omnino ſimul intelliguntur, etſi dictum non fuerit. Nempe & vnum-
B quodq; horum iuuat ſplendidum emictũ: atq; etiã, ſi duo, & tria, & plura cõcurrerint, auxilium his
præbet. Mirum autẽ fuerit tot pathemata diuerſas aliarum atq; aliarum partium ſequẽtia affectio-
nes cũ ſplendido iuuari, prorſus quidẽ ſpumoſo exiſtente, ſi vtiq; album, quod in vrinis detinetur,
ſplendere nouimus. Omnes autẽ ſpumoſum inquiunt appellari, facta vtiq; ſpuma, cũ flatuoſa ſub
ſtantia vel crudis pituitoſiſq; humoribus vel pinguitudinis liquationi remiſta fuerit: vt & præte-
rea eandem hæc enunciatio limitationẽ requirat, quã & in ea, quæ hãc præcedit, dictione in ijs, quæ
iudicatorie excernuntur, dixi. Omnia ſiquidẽ tũ bonarum tũ malarũ iudicationũ cõia diſtinguun-
tur, præſertim quidẽ & primo coctionis ſignis, quæ perpetuo bonũ quippiam indicant: ſed cum
ipſis, vt dixi, facili ſcilicet tolerãtia, cõtriſtãtis humoris vacuatione, & diei, quo hęc fiũt, fiducia & ſe-
curitate: prætermiſſa à nobis inueſtigatione, ſi nõ λαππῶδες ſcriptũ per duplex ππ ſignificat λαμ
πῶδες, quod per μ & π quidã ſcribunt: vt.n. per eos ſcriptum ἀπὸ τῆς λάμπης, ita λαππῶδες ἀπὸ
τοῦ λάππειν appelletur. Hęc igitur omnia cõgeſta ſunt, veluti ænigmata, ẽt ſi quis oĩa percurrerit.
Scripti etiã in calce veluti epodi/& vẽter his perturbatur/ratio afferenda non eſt: neq; enim ratio
neq; experientia eorum, quæ vt plurimum dicta conſequuntur, ventrem perturbari oſtendunt.

C GALENI IN PRIMVM PRORRHETICI HIPPOCRATIS LIBRVM

COMMENTARIVS TERTIVS

1 *QVibus Coma ſpumoſis prodeuntibus oritur, Febris exacerbatur acuta.*

Primam omniũ præſentis libri dictionem dum exponerẽ, libellũ, cui titu-
lus eſt, de comate ſecũdũ Hippocratẽ, ſcripſi: in quo ſignificatũ vocis huius,
delationem in ſomnũ, eſſe oſtẽdi, vigilare quidẽ apertis oculis nequeũtibus
comatoſis: at nõ prorſus dormiẽtibus, vbi eos clauſerint, immo interdũ etiam
vigilantibus. Docui autẽ id ſignificari per ea, quæ Hippocrates in confeſſis
germanis libris, tũ primo tum tertio legitimorũ epidemiorum recenſuit, ex ijs, quę ſimul cũ coma-
tis noĩe explicantur, vel apparẽt, vel quouis modo quis nominare voluerit: ſolũ.n. hoc pacto ſigni-
D ficatum ab vnaquaq; voce reperitur. Nec tamẽ hoc in libro fieri potuit hucuſq;, vt, quod à comate
ſignificatur, per coenunciantia inuenirẽ, dictionibus nẽpe oĩbus ænigmatice pronunciatis: immo
neq; in ſequentibus fieri poteſt, vt, quod ſignificatur, per coordinata ipſi noĩa inueniatur. Quo fit,
vt in obſcuris dictionibus ſecurius exiſtimauerim vocem eam ita intelligendam, vt vſus eſt Hippo
crates. Fieri autẽ cataphoram, id eſt in ſoporem delationem, vt in quibuſdã docui cõmentarijs, atq;
ijs, quos de affectis locis confeci, interdũ quidem grauato ob vtilis ſucci copiã cerebro, vt in ebrio-
ſis: interdum vero & pp pituitoſum humorem: vel & propter ægre ſeparabilẽ abſq; humore frigi-
ditatem. Cum autẽ vigilantiæ coma iunctum fuerit, ſucci mordentis permiſtione fieri affectionem
hanc oſtendi. In libris igitur epidemiorum, ſiue ex coordinatis, ſiue ex ijs, quæ ſimul enunciantur,
quis nominare voluerit, demõſtratæ ſunt comatis differentiæ: atq; vnà demõſtratũ eſt Hippocratẽ
diſtincte interdum quidem profundum coma, interdum vero ſomniculoſum, & interdũ vigilans,
vel quippiã tale dixiſſe. In præſenti vero libro neque ex eiuſmodi diſtinctionibus, neq; ex coenun-
ciãtibus, differentiã comatis intelligere, neq; ex his firmiter conſtituere prænotionẽ valemus. Vbi
igit̃ vel deſipientiã, vel phrenitim, vel fatuitatẽ, vel catochen, in ea quam ſcripſit, cõcurſione prędi-
cit, differentiam comatis ſcire cõmodum exiſtit: in præſenti vero concurſione prorſus inutilis exi-
ſtit talis notitia. Vt enim libri huius author in cæteris concurſionibus non pauca ſymptomata in

eam, quam pronunciat prædictionem, nihil conferentia adiecit: pari modo & nunc inutilis est ad E
præsentem iudicationem mentio comatis. Nempe febrem ex spumosis deiectionibus proritari ego
quidem continue vidi: singuli vero alij eorum, quæ ipsimet viderunt, reminiscantur: non tamen in
comatibus febres omnino exacerbantur. Sed fortasse quendam vidit comatosum simul & spumo-
sa deijcientem, deinde febrem exacerbatam, atq; ob id coma inuadenti febris exacerbationi condu-
cere putauit. Vocaui autem planè spumosam deiectionem, quō fecit Hippocrates in prognostico,
In Prog. cō. 2. t. 20. 4ª. 199. f inquiens, Deiectio autē si valde aquosa fuerit, vel alba, vel pallida, vel admodum rubens, vel spu- »
mosa, mala hæc sunt omnia: atque in epidemijs sæpiuscule. Quidam interpres libri huius dicebat »
Hippocratem vocare ἐπάφρα, quæ spumam sursum vectam habent, tanq; fluxilibus quibusdā exi
stentibus vel deiectionibus, vel vrinis, vel succis: in quibus spuma poni alio ordine apparet. Qua-
re autem in solis febribus ad instar ignis vrētibus spumosum deijciatur, dixi sæpius: Sicuti & quòd
vsitata nomina permutare studiose contendat, qui librum hunc scripsit, quanq; id facere nequiue-
rit. Significata itaq; permutando, simul & horum syntaxin id est constructionem, suo arbitrio sta-
tuendo, figuras committit solœcas. Quòd si non syntaxin appellare lubet, potes eam synthesin id
est compositionem, vocare.

2 *Si ex Capitis dolore Aphoniæ fiant, atque cum Sudoribus febrientes Laxentur in se ipsos, Et mala* F
repetant, Diutius perdurant: & Superrigere his Malum non est.

Discordia quædam non parua inter dictionis huius expositores orta est, alijs aliter eam expo-
nentibus. Ego vero, quæ ex dictis in ea veritati adaptare potero, facere id conabor. Quod autem
reliquum est, non mea, sed obscuritatis scriptoris, culpa existit: nempe, φ viri eiusmodi, qui adhibi-
ta multa diligentia, quæ dicuntur, & declarare & defendere volunt, omnes male creduli videantur,
scriptoris est culpa. Videntur autem mihi ex dolore capitis aphoniæ ob id dici, φ capitis dolorem
velit signum esse affecti neruorum principij, non autē localem ipsius aphoniæ affectionem, quales
fieri sæpius consueuerunt vel propter tensionem vehementem, vel propter exolutionem & laxa-
mentum vocificorum tum musculorum tum neruorum. Oratio autem hæc/cum sudoribus/tenuis
humiditatis copiam, vel retentricis facultatis exolutionem, indicat. Hæc autē χαλῶνται ἐφ' ἑαυτοὺς. i.
laxentur in se ipsos (si quidem, vt quam plurimi expositorum intellexerunt, de ijs scilicet, quæ pre-
ter voluntatem excernuntur, ita & nos intellexerimus) vel mentis ostendet læsionem, vel clauden-
tium sedē tum musculorum tum neruorū. Si vero verbum χαλᾷν (vt non nulli existimant) de affe-
ctione exponatur, quod est moderatiorem ipsam efficere, ob sudores quidem, inquiunt illi, mor- G
bum diuturniorem fieri continget. Ob eam causam prætermittunt hi verbi ἐπανιέντα id est & ma-
la, repetant expositionem, qm̄ idem dicere cogerentur, quod in verbo χαλᾷν antea dixerunt. Ob
id igitur permutantes ε literam, scribentesq; ον, in ea, quæ finem præcedit syllaba, ἐπανιόντα dici
aiunt, indicantes per id verbum ἐπανερχόμενα νοσήματα: vocant autem ita morbos, qui paulū qui-
dem moderatiores fiunt, sed rursus exacerbantur. Porrò, si oratio χαλῶνται ἐφ' ἑαυτοὺς de inuolunta-
rijs deiectionibus dicatur, totus sermo talis erit: Si ex capitis dolore aphonia fiat, febriente ægro
cum sudore, & absq; arbitrio superflua excernunt: &, si repetitio quædam symptomatum pari mo-
do fiat, in longius excidunt eiusmodi morbi tempus. Quòd autem in dictis grauibus symptoma-
tis non dicendum erat solum, quòd morbi protraherentur, sed ante hoc, an sperandum esset seruan-
dos, qui ita ægrotant, an morituros, constat omnibus: prætermittens autem hæc scriptor, de diu-
turnitate tantum explicauit. Sed rursus rei huic aduersatur, quod in calce dictionis narratur/su-
perrigere his malum non est/in quo quidam erratum esse dicunt: nam/malum/sine negatione,
non cum ea/non malum/scribendum fuit. Concessa vero ea, quæ in exemplaribus omnibus cum
negatione reperitur scriptura, iure inquiunt rigorem dici non malum esse, propterea, φ exolutam
excitet naturam: quòd autem exoluta sit, tum aphoniam, tum inuoluntariam superfluorum excre- H
tionem, tum sudores id ostendere.

3 *Quibus Manus tremulæ, Capitis ceruicisq; dolores, Subsurdiq; fiunt, & Nigra densataq; meiunt,*
his Ventura expectare nigra, Perniciosum.

Capitis dolor caput his affici, veluti & sensus auditorij læsio cerebrum ipsum, ostendit: quo fit,
vt & colli dolor & manus tremulæ neruorum principium offensum esse portendant. Quòd vero
nigræ vrinæ principij alterius affectionem indicent, sæpe est dictum: fitq; hoc propter vehemen-
tissimam caliditatem. Vrinæ vero densatæ ex eorum sunt numero, quæ ad obscuritatem tendunt,
veluti & alia libri huius multa, adeo vt impræsentiarū quoq; nugari possint, quibus id placet. Nē-
pe Hippocrates in prognostico differentias vrinarū oēs, quæ in acutis morbis fiunt, enarrans, nullā
de densis mentionem fecit: sicuti neq; in epidemijs, neq; in aphorismis. At, qui talia quidem pro-
nunciare audent (de quibus notitiam exquisitā habere non possumus: neq; si habuerimus, plus ali
quid ijs, quæ scimus, habemus) vere autē cōmoda non agnoscunt, inæqualem habere superficiem
aiunt vrinas densas, eminentijs scilicet tum paruis tum albis veluti capillis, exasperatas. Suntq; in-
ter hos nō nulli, qui spumosas tales vrinas esse dicant, spumā scilicet tenuē in superficie inæqualiter
dispersam

A dispersam habentes: alij vero crassas quidem eas, duritiem in superficie sabuli instar, valde tenuem obtinentes. Sed sanè percurrentibus oĩa hæc nobis nihil commodi accedit. Nempe author ipse ad dictionis calcem, ventura expectare nigra, scripsit: & huic rursum ipsi adiecit, perniciosum. Dixit vero antea nigra meiere ægrum: quare spes venturorũ nigrorũ de his relinquitur, quæ vel deijciũtur, vel vomuntur, intelligenda: superfluum autẽ existit illa expectare in gratia prædictionis eum, qui perniciosiora vidit signa, vrinas scilicet nigras. Adde, ꝙ neque perpetuo neq; vt plurimum nigrarum vrinarũ excretionẽ cõsequuntur per ventrẽ vel vomitum nigra. Eãq; ob causam vr̃ Dioscorides subnigras tales scripsisse vrinas/sub/præpositionẽ adijciẽs, vt prorrheticũ quippiã, tametsi exiguũ, sermo haberet. Superuacanea autẽ prorsus erit cæterorũ symptomatũ adiectio. Nã subnigræ vrinæ, vt nigræ fiant, inclinationẽ habẽtes, febris speciẽ expostulãt, quæ certiorẽ definiat prædictionẽ, aliud vero nihil. Si.n. abunde tum acris tum ignea febris fuerit, subnigræ vrinæ in nigras prompte trãsibunt: si vero non talis neq; magnopere ignea fuerit, huic tremulæ manus erunt, veluti & dolor capitis, subsurditas, & ceruicis dolor. Hæc etenim omnia phrenitica sunt signa.

4 *Quæ cum Exolutione fiunt & Catochæ & Aphoniæ, Perniciosæ sunt.*

B Rursus hoc in loco particularem scripsit sermonem, veluti & antea, cũ dixit/desipiẽtiæ pessimẽ. Cõmuniter autẽ talibus oĩbus inest, quod & idiotis ipsis patet, vt magnæ affectiones virtute præfatigatis perniciosæ fiant: sed, quod ibi/prædebilitatorum/dixit, id impræsentiarum/cum exolutione/dicit. Potest autẽ quispiam & cum exolutione vel infirmitate vel imbecillitate inquiens, multitudini indoctisq;, quasi aliud quippiam dicat, præbere opinionem: potest quoq; & de particularibus affectionibus ita agere, vt interim alias alia dicere videatur. Nam & peripneumoniæ & pleuritides, quæ cum virtutis fiũt imbecillitate, omnis item huiusmodi fortis affectio, perniciosa est: si enim neque ex ipsis, qui viribus valent omnes seruantur, ꝙ nemo ex ijs, qui imbecillam habent virtutem, seruari possit, liquido constat omnibus. Hoc igitur in loco duo symptomata, quæ cerebri læsionem concomitantur, memorauit: quorum, qui vel alterutrum tantum dicit, vera loquitur: nam Catochæ cum exolutione prauæ sunt: Aphoniæ item cum exolutione similiter his habent.

5 *Lateris Dolor ex sputis biliosis Si absque ratione euanuerit, in Furorem aguntur.*

Sermonis quoq; huius vr̃e sæpius est dictum, Quòd scilicet omnia sine ratione euanescentia malum quippiã portendat. †Adest quoq; & impræsentiarum particulæ aliquod malum, quod ex bi- C liosis sputis in pleuriticis affectionibus repente euanescentibus fit, neq; tñ perpetuo, neque sæpius: sed, cũ biliosi humoris ad caput ipsum transitus fuerit, tũc solũ ægri ἐξίστανται.i. in furorẽ aguntur. Atqui sueta iam enunciatione vsus, qui librum scripsit, alienã fecit dictionẽ, cum non habeamus, cui nã orationẽ/in furorem agunt̃/ordinemus cõponamusq;. Nẽpe, quantũ quidẽ ex dictione est, lateris dolori ordinamus: diceret e vtiq; ipso/lateris dolor absq; ratione si euanuerit, in furorẽ agunt̃. Valde vero impropriè dictũ fuerit/lateris dolor absq; rõne si euanuerit, in furorẽ aguntur/nã, etsi pro ἐξίστανται.i. in furorẽ agunt̃, scribamus ἐξίσταται.i. in furorem agit̃, sine ν, syllaba, quæ finẽ præcedit, per sola σ & α scripta, non minus & sic absurda fuerit interpretatio, atq; priore deterior longe: nẽpe in illa ab affectionibus ad ægrum per solœcismum transitur. Hoc autẽ ἐξίσταται, tametsi absq; ν enuncietur, ne sic tñ prorsus, quid prius illud significet, inuenire queas: nam secundum naturam dixisse licebat/lateris dolore ex biliosis sputis absq; ratione occultato ægri ἐξίστανται/verbo illo videlicet significante dementiam vehementem & maniæ participem.

†*clarius. In hoc loco autem adiectũ ẽt est aliquod ex particularibus malum.*

6 *Ex Ceruicis dolore Comatoso & Sudante Venter inflatus, si ad necessitatem Liquida laxauerit sublutus, ex his bile carentia in Ecstasin aguntur. Talia autem si seruentur, Diutius æger laborabit: An & his* D *bile carentes Proluuies mitiores melioris q; moris existant, & flatuosum adiuuerint tumorem?*

Aceruantur quoq; in hac dictione dissimilis generis symptomata. Ceruicis etenim dolor cum comate morbosam in cerebro affectionem esse ostendit. Sudor vero, tanquã symptoma, & non iudicatorius, aut redundantiam, aut retentricis facultatis imbecillitatem, indicat. Venter autẽ inflatus eam ipsam partem affectam esse indicat, ventrem scilicet. Ad necessitatẽ autẽ liquida laxare, sublutumq; id facere, iecur ostendit affectum. Ἐξίστασθαι autem, quod est παρανοεῖν σφοδρῶς, id est valde desipere, eos ait, etsi nullum fortis desipientiæ, quã ἔκστασιν vocant, signũ effectum fuerit: dictum est.n. comatosum tñ, quæ est affectio cerebri, contraria ecstasi: Nisi quis ceruicis dolorẽ signũ ecstasis esse dicat: quod neq; simplicem desipientiam absq; signorũ aliorum coniunctione significare potest, vt sunt vigiliæ, capitis dolores, ferox oculus, responsio audax, somni turbulenti, aut aliqua in sensibus vel motionibus arbitrarijs offensa. Iure igitur quidã pro ἐξίστανται legunt ἐφίστανται i. cohibent, de alui excrementis dici affirmantes, atq; melius copulari illis: vt ita cõtinuetur dictio: Venter inflatus si ad necessitatẽ liquida laxauerit sublutus, ex his bile carentia excrementa cohibentur. Post hæc vero inquiens, Talia autẽ si seruẽtur, diutius æger ægrotabit. tandẽ scripsit, An & his bile carentes proluuies mitiores meliorisq; moris existunt, & quod flatuosum est tumoris adiuuerint? quasi ita dixerit, & flatuosum tumorẽ adiuuerint? quod rursus idem in significatu potest, quod &

flatuosis tumoribus opē ferre. Quòd si aliena tibi videatur constructio, ignoscendum est ijs, qui ita E enarrant: permulta siquidem talia libro in hoc vn̄r pronūciari nominibus inusitatis. Iure autē optimo inuestigare vr̄, an bile carentes proluuies tales iuuent tumores flatuosos, non à bile, sed à frigidis humoribus substantia aquosis & flatuoso spiritu fieri conijciens. Secundū hanc igitur expositionē cōsentire hæc inter se videntur: & non perperā à quibusdā scriptū est συνίσανται vel ἐφίσανται. i. cōsistunt vel cohibent, de deiectionibus, & magis ipsum ἐφίσανται. i. cohibentur: nā, quia ἄχολα. i. bile carent, ob id cohibent, atq; ad necessitatē vix laxant, hoc est cū medici auxilio. Superflue autem inter initia coniunctū esse vr̄/ex ceruicis dolore comatoso & sudante/nullo pacto ventris symptomatis cohærens quadransq;. Quo igitur modo concursiones alias multas in vno vel duobus contēplatus, ad eas scribendas peruenisse est visus, ita & nunc fecisse est verisimile, non præscripto ægrotātis noīe, vt in alijs fecit. Et, si res ita habet, fieri potest, vt in principio quidem morbi copia quædā humorū & temperatura frigidorū, & substantia tenuiū, particulas circa caput ceruicemq; infestauerit: defluensq; in ventrē & flatuosam in eo molē pepererit, & deiectiones tū tenues tum aquosas fecerit, atq; ob id manētes in ventre & nō penetrantes, quo penetrant modo, quæ tū biliosæ tū mordentes exiliunt. Cæterū non parū interest, an authore libri, quæ cuipiā euenerūt, narrāte, causas nos reddere eorū probabiles tentemus, quemadmodū in opere epidemiorū fecimus: an veluti vl̄es sermones indagare. A capite.n. ad ventrē defluere potest humor, veluti & in fauces, gutturq;, & pulmonē, & thoracē, & septū transuersum, & lienē, & hepar, & quiduis aliud: veluti & ex vnoquoque horū rursus ad caput aduehi: sed, ꝙ vel perpetuo vel magna ex parte in vnū dictorum permeatio fiat, falsum existit: id quod plurimę libri huius dictiones ostendunt, in quibus simpliciter enunciat̄ absq; adiectione coniunctionis dubitatiuæ, vel noīs ægrotātis. Verū in hac dictione inquiens/an & his achole proluuies εὐηθέστεραι. i. melioris moris, existant: sese haudquaꝙ sermoni vniuersali con fidere declarauit. Εὐηθέστεραι autē significat quidem & κακοηθέστεραι id est maligniores, & sæpius in hoc significato pleriq; veterum vsi videntur: verum & εὐτροπώτεροι significat id est mitiores, &, vt vertantur, promptiores: Vsi siquidem sunt & hoc significato quidam ex antiquis, iuxta quod & nunc dictum esse videtur, nempe id commonstrat, quod in calce dictionis dictum est/adiuuerint. F

7 *Ventris Circuntentio ad necessitatem Liquida laxans, Cito intumescens, Conuulsiuum quippiam habet. vt Aspasii filio: Superrigere his Lethale: Conuulsusq́. ex his & inflatus Diutius ægrotabit, superuenietq́. in ore Putredo viridis.*

Dictum à me etiā superius est, ꝙ medicinalis speculationis doctrina ab Hippocrate in legitimis G omnibus libris per vl̄ia facta sit expromēte etiā aliqñ particularia quedā, grā exēpli, ad eorū, qui discunt, perspicuitatem. Sed, qm̄ non satis est præcepta vl̄ia cōdiscere, vt ea prompte in operibus dignoscantur, absque exercitatione, ob id gratia exercitationis ægros in epidemijs scripsit: in quibus nihil eorum, quæ his contigerunt, est omissum. Quòd vero, quæ à prorrhetici authore emanauit doctrina, non habeat vl̄e, nisi vtiq; rarenter, iam sæpius est ostenium. Deficit quoq; & ea ab exquisita illa particulari enarratione, quę in epidemiorum ægris descripta est: Vbi primum quidem, † si quoquo pacto causæ præincipientes indicare valeant, }indicat, recensens, si quis, verbi gratia, vel ex laboribus vel exercitationibus intempestiuis, vel ebrietate, ægrotare cœperit: Deinde, ꝙ primo quidem die hæc circa ægrum contigerunt, & secundo alia, & ita tertio, & quarto & alijs deinceps diebus, oīa, quæ fuerunt, explicat: ijs, qui ab ipso didicerunt, præceptionē vniuersalē consentaneam ijs esse, quæ in ægris apparuerunt, ostendens: ducitq; simul interdū is ad exercitationem, vt in horum explicationibus ostendimus. Qui vero ægros in hoc scribit libro, ab hm̄oi enarratione ex quibusdam semel visis iā vniuersalia præcepta cōstituere intendit, non parum in multis errās, vt in hoc, quod alteri factū sit, alteri attribuere, quō & nunc. Nēpe, vbi Aspasij filij, ventris symptomata solum scripsit, ea conuulsiuum quippiam habere ait. Tria autē sunt ab eo scripta symptomata, vnū H quidem est ventris distentio: alterū ad necessitatē ὑγρὰ χαλᾶν. i. liquida laxare, quod pro διαχωρεῖν id est deijcere, dicere consueuit: tertiū ab ipsis est cito intumescere. Significat autem cum hoc ꝙ venter minuatur forsan ex liquidis deiectionibus: nempe mox post ipsas dictum est/cito intumescens. Solis autē his symptomatis iunctum/conuulsiuum quiddam/si quis in ita ęgrotante homine prædixerit, falletur sæpissime: verū aliquando, vel etiam in paucis semel, voti fiet compos. Is quoq;, qui hęc scripsit, vbi dictis nunc ventris symptomatis similia in antecedente dictione commemorauit, de conuulsione nullū fecit sermonem, etsi ceruicis dolorem factum cū comate dixerit. Ita autem habet oratio: Ex ceruicis dolore comatoso & sudante venter inflatus, si ad necessitatem humida laxauerit sublatus. Quòd igitur symptomata ventris hæc similia ijs sint, quæ nunc sunt dicta, liquido constat omnibus: sed præter hæc, ceruicis adiectus est dolor, neruosæ partis & prope cerebrum sitæ, & dorsalem medullam continentis, cum hoc ꝙ cerebrum iam erat affectum: nempe comatosum, cerebri est symptoma: verisimilius autē erat in ita laborante scriptū fuisse, habere aliquid conuulsiuum, non autē in præsenti: in quo fieri pōt, vt symptoma aliquod aliud cōuulsionis indicatorium factū sit, quod in enarratione omisit: Nisi ipsum superrigere, in ea dictū, quis conuulsionis signum esse existimauerit: quod sanè & ipsum à quibusdam expositoribus est dictum, qui quotidie tertianos

† *si insignis aliqua sit ex causis procatarcticis.*

A tertianos quartanosq; circuitus quibusdã cũ vehementiſſimo rigore fieri nihil conuulſiuũ habẽtes non vident. Verũ,qui talia ſcribunt,adeo in re medicinali ſapientiſſimi ſunt,vt rigorẽ, neruorũ affectionẽ eſſe,vt cõuulſionẽ tremoremq; exiſtimẽt.Neq; ſane,cur Aſpaſij filius cõuulſiuus factus ſit, poterit quis dicere,nõ ſcriptis omnibus,quæ ipſi contigerunt:Neq; cur χλωρὰ id eſt viridis, putredo in oris locis facta ſit:ſucci etenim vitioſi ſoboles ſunt eiuſmodi pathemata:quã vnde aliqñ acceruauerit,eſt incertũ,cũ,qua nam victus ratione ſit vſus,ignoremus: Neq; vero,quæ in ipſius ventre facta ſunt,putredinoſæ cacochymiæ ſignũ præferũt: Adde,ꝙ neq; quã nã dicat putredinẽ viridẽ, manifeſte cognoſcitur,qm̃ χλωρὰ & quæ ærugineum & quę pallidum habent colorem, vocitant.

8 *Quibus Lumborum tenues & diuturni dolores ad Hypochondrium griphorum modo euntes, & Ciborum auerſionem inducentes vnà cum Febre: Dolor his valens contentusq́; ad caput perueniens, Acute conuulſiuo modo Perimit.*

Siue ὑπὸ λεπτὸν,ſiue κατὰ λεπτὸν.i.tenues, ſcribatur (vtroq;.n.modo ſcribunt) multã habet obſcuritatẽ.Eam ob cauſam quidã ὑπὸ πλευρὸν,id eſt ſub coſtã,ſcripſerũt. Qui ergo vel ὑπὸ λεπτὸν, vel κατὰ λεπτὸν,ſcripſerunt,ſententijs ſunt diuiſi: nempe alij tenue inteſtinum dici aſſerunt: alij latum os & ſacrum appellatum. Sunt,qui horum tertiũ quippiam fecerunt, ita vt ſimul vtrunq; dicant,rationẽq; ſimul ijs,quæ inferuntur,adiungant:nẽpe à vena,quę ad portas iecoris eſt,propagines ſciſſuraſq; plurimas in meſaræo fieri aiunt, atq; illis affectis lumborum dolores non continuos, ſed tenuibus quibuſdam interuallis infeſtantes,ſuccedere:quas ad dextrum hypochondrium in iecinoris portas tum reduci tum contrahi & veluti conuelli aiunt: vbi velut radicem eſſe affectionis ſupponunt, cũ hæc vena vnà cum propaginibus phlegmone laboret. Quare autẽ ita intelligendũ ſit verbum γριφώδεα.i.griphorum modo euntes, pretermittunt quidem hi,ſed quidam alij παρὰ τὸν γρῖφον,nomen accepiſſe aiunt:vocatur autẽ ita rete quoddam piſcatoriũ, non, vt hi exiſtimant, per φ ſcriptum (nẽpe aliud vocis huius ſignificatum exiſtit) ſed per π. Quare quidam in præſenti dictione ſcribunt γριπώδεα: Alij inuolutas mẽbranas γριφώδεις dici ex cõſuetudine inquiunt, cũ quis digito deſcripſerit diſcreueritq;: atq; ob id per metaphorã dolores, qui morſis deſcriptiſq;
* fiunt, γριφώδεις vocatos: Alij & à principio dictionis dictum eſſe aiunt, lumborũ tenues diuturnoſq; dolores,quaſi hoc pacto dixiſſet:dolores κατὰ σμικρὸν.i.exigui minutiq;, quod eſt imbecilli. Condonantes igitur tũ ijs,qui ita exponũt,tũ ijs,qui portas iecoris pati aſſerunt,recte dicta eſſe omnia (nam ciborũ auerſionem argumentum quoddã affecti iecoris eſſe inquiunt) ab eo, quod nam C ex ſic dictis futurum ſit nobis emolumentum,audiamus.Inquit.n.orationis ſcriptor: Dolor his valens contentuſq; ad caput perueniens,acute conuulſiuo modo perimit. Nunquid igitur conſulent nobis,vt prædicamus omnino hęc ſequi:Nempe,ꝙ infeſtantium cõmutatio non ſolũ in caput, verũ quoque & in quãlibet aliam partẽ,ſiue meſenterium ſiue & hepar pati velint,fieri queat,condonet quis:at certe,quo nam pacto cõmutatio fiet, prænoſſe poſſibile non eſt, priuſq̃ peculiaria parti ſymptomata adſint,q̃ꝗ facta cognoſci queat: & pręſertim cum, quæ prius infeſtabant, ſedata fuerint. Quinetiam cõmutationes eiuſmodi in ægrotis, in epidemiorum libris ſcriptæ ſunt. Et ſane,ſi nunc quoque ita ſcriptũ fuiſſet,Eiuſcemodi quibuſdã ſymptomatis in vẽtriculo obortis, ac poſtea repente occultatis, doluit vehementer in capite æger, diceremus in ipſum trãſmutationem, factam fuiſſe:neque tamen,quid faceret,certo licebat dicere,priuſq̃ aliquod aliud ſignum compareret vel cataphoræ,vel delirij,vel conuulſionis,nempe & id fieri poteſt: poteſt quoq; & natura morbo robuſtior proritata ſanguinis per nares eruptionem moliri,vel parotidas ſuſcitare. Didiciſti ſiquidẽ horum omnium incipientium eſſe ſignum: ſed, priuſquam incipiant capitis dolorem ſolum exiſtentem ſuſpicionem quidem omnium præbere,certam vero nullius ex ipſis prænotionem.

9 D *Superuenientes Rigores & nocte magis quodam modo exacerbantes, cum Vigilijs, & Venarum agitationibus in ſomnis,atq́; Vrinas in ſe ipſos laxantes, in Comatoſas aliquando Finiuntur conuulſiones.*

Libri huius author,vt in ſingulis dictionibus vel nomen aliquod inuſitatũ, vel cõpoſitionẽ, inueniret,magnopere laborauit:quõ & nunc vtrunque fecit. At,quæ in ſingulis dictionibus inuſitata ſit compoſitio,tranſeunte eo vel ab affectionibus ad affectos,vel ab affectis ad affectiones, prætereunda nobis eſt, propterea ꝙ, quantum in ipſis eſt, nullam ſermo ſit habiturus obſcuritatem. In præſenti vero dictione φλεβοδονώδεα nouum peregrinumq; nomen fecit, venas agitari,quantum ex voce eſt,oſtendens:vel etiam,vt quidam nomen ſcripſerunt, per φλεβοτονώδεα, uenas extendi. Siue igitur proprie appellatas uenas, ſiue arterias ipſas, ꝙ has interdum ũenas antiqui appellent, agitari vel extendi audire oporteat,mirari licet,quomodo nũc primum eas memorauerit. Nam,ſi arterias indicare voluerit,uel tendi uel agitari,quod de uibratitia motione eſt intelligendũ, de ipſis aliquid in multis ægrotantibus dixiſſe oportebat. Nam, ſi author circa arteriarũ motiones uſqueadeo diligens erat,ut & uibrari eas & tendi obſeruaret, nequaquã alias pulſuum differentias ignorauit. Quomodo igitur de ipſis nihil ſcripſit: Si uero proprie appellatas uenas tendi memorauit, quomodo & non huius ſymptomatis iam antea mentionẽ fecit, quod ſcilicet in uehementibus capitis doloribus fieri cõſueuit: Videtur ſiquidẽ in his,& præſertim ubi cũ multa caliditate fiũt,pul-

ſantes & quaſi vibrari temporum venæ. Sæpius autem & colli iugularias, quæ videlicet in ſuperficie collocantur, motione pulſui cuidam non diſſimili agitari vidimus. Videtur quoq; & in temporibus ex ſubiacentibus arterijs motio accidere, quo tempore illæ maxime pulſant. Ambiguitates ergo huiuſmodi quidam effugere volentes pro φλεβοδονώδεα, φλεδονώδεα inquiunt, nomen ἀπὸ τῶν φλεδόνων facientes: q autem φλεδόνας & φλυαρίας & λήρους id eſt nugas & deliramenta, quidã veteres nominauerint, nõ te prçterit. Affectiones igitur (inquit) cum vigilijs exiſtentes & in ſomnis delirantes vrinam inconſulto χαλῶντες.i.laxantes, quod eſt ἀποκρίνοντες id eſt excernentes. Nẽpe ab affectionibus ad ægrotantes tranſijt: & rurſum ad affectionẽ reuertens inquit, In comatoſas aliqñ finiuntur conuulſiones. Inquiens autem/aliqñ/nos à moleſtijs liberauit: principio ſiquidem neruorum affecto, vt vigiliæ nugæ & vrinarum inuoluntaria excretio oſtendunt, nil mirum inde phrenitim fieri, & coma, & conuulſionem, & vocis priuationem, & quoduis aliud tale pathema. Superfluum itaq; fuerit ad hanc prædictionem tum ſuperrigere, tum nocte magis exacerbari: ſed, quod iam ſæpius eſt demonſtratum, ſcribit etiam, quæ prædictionibus ab ipſo dictis minime conueniunt, communia à proprijs ſeparari neſcius. E

10 *Qui principio Sudant vrinis coctis, Deurunturq́, & abſq́, indicatione Refrigerantur, & celeriter Peruruntur, Torpidi item Comatoſiq́, & Conuulſiui, Pernicioſe habent.* F

Rurſus hoc in loco/qui principio ſudant vrinis coctis/ſuperuacaneum eſt. Nempe & deuri, & abſque iudicatione refrigerari, perimere hominem ſufficiunt: deinde & celeriter peruri: veluti & † quæ principium alterũ faciunt, ⁊ per ſe ipſa ægrũ corrumpere queunt: de quibus ita ſcripſit/torpidi item comatoſiq; & cõuulſiui pernicioſe habent/. Ab his ergo vtriſq;, principio ſudantes cum vrinis coctis ſcripſit, quod perinde eſt, atq; quiſpiã dicat in periculo mortis videri hominẽ, qñ & cerebri mẽbrana perforata ſit, & thorax confoſſus, atque in coxa vlcuſculum æger habuerit: aut ſi quis periclitari hominẽ dicat propter aquam inter cutem & vnguium abſceſſum. Quid nam proinde adhuc deſideremus? quas nã dicat vrinas coctas: de quibus antea dixi à Rufo Epheſio Zeuxiden empiricum increpatum fuiſſe: nempe falſum eſſe id, neq; malum eſſe aliquod, vbi tales vrinæ factæ fuerint: verũ autẽ eſſe, q laborioſæ vrinç malum aliquod ſignificent: nempe eas indicari, quæ cum labore excernuntur. Secundo vero loco ſcriptum hoc de vrinis coctis in vtraq; dictione, æque ſermonem vitiaſſe non amplius credibile eſt, vt Rufus cenſuit Zeuxin redarguens. Sed forſan author coctas vrinas craſſas & albas vocauit, quoniam ſubſidentiam huiuſmodi & in vere coctis vrinis vidit: quæ vero returbatæ ſubiugalium modo, non coctas. G

† *quæ sũt alterius principij. nimirum cerebri.*

11 *Vterum gerentibus ſi Capitis dolores, Soporesq́, cum grauitate fiant, Vitioſi ſunt: Forſitan vero & his Conuulſiuum aliquid pati Prodeſt.*

* *Al. cõtigit.*

Quidam rurſus prçſentem nominũ conſtructionem ſolœciſmum habere vidẽtes, verbum/his/ permutauerũt, talem efficientes dictionem/forſitan vero & hçc cõuulſiuum aliquid pati iuuãt: verum, vt antea retuli, dum intelligentia ipſa maneat, ſcribere vnicuiq; ſuo arbitratu concedentes, de eorum, quæ referuntur, veritate diſſeramus. At de ea certe iam diſſerere non ſinit dictioni adiacens nomen ἐπιφόροισι.i.vterũ gerentibus, quod explicatione eget. Non ſolũ etenim nominum inuſitatam cõpoſitionẽ dictionibus in ſingulis excogitare contendit author, verũ quoq; & ex nominibus ipſis vnum duntaxat, atq; interdũ & duo & tria inſerit vel planè peregrina, vel non in eo ſignificatu, qui apud grçcos vſui fuit, Quidam igitur ἐπιφόρους, grauidas eas, quæ non longe à conceptione abſunt, intellexerunt: alij, prõpte concipientes, atq; aſſidue vterũ gerentes. Inquit igitur, Si capitis dolores, ſoporesq; cũ grauitate fiant, vitioſi exiſtũt. Sed cõe omnium ita habentium nomen ἐπιφορὰς adiecit: quo modo & orationẽ/cum grauitate/ut perueſtigemus, utrum ne prçter id, q laboranti totum corpus graue uideatur, id adiecerit, uel capitis dolores cum capitis grauitate, uel ſoporem cum grauitate. Sed, ubi quis uniuerſa hçc tranſcurrerit, ad prçdictionẽ nihilò plus aſſequetur, neq; ſecundũ hunc ſcriptorem: inquit ergo/forſitan vero & his cõuulſiuum aliquid pati prodeſt/. Cum autẽ virum audieris dicentẽ/forſitan/atq; ex particularibus tanq̃ vl'em inconſulto feciſſe orationẽ, raro rem uſu euenire liquido cognoſcas: quæ uero rarenter contingunt, à prorrhetica ſpeculatione deſciuiſſe ſæpius tibi diximus. Nam, ſi tanq̃ contingentia fieri quis dixerit, ſçpius iam audiuiſti affectum cerebrum poſſe quoduis ſymptoma uel in ſenſibus uel arbitrarijs motionibus, comitari: Si uero tanquam ſçpius fieri, non ſolum non fit ſçpius, ſed neque ambigue, quod nunc dixit. H

12 *Dolores in Faucibus gracilibus Strangulantes, Conuulſiuum quiddam habent, tum aliàs, tum à capite orti: vt Thraſynontis fratris filiæ obuenit.*

Ex hac quoque dictione librum hunc non eſſe legitimum Hippocratis quis dixerit, ubi inquit φάρυγγι ἰσχνῷ id eſt faucibus gracilibus. Nempe ſcripturam hanc habent tum antiqua exemplaria omnia, tum interpretum commentarij: niſi ſcribentis uitio id uertatur, quomodo & alia multa in exemplaribus multis uitiata reperiuntur. Artemidorus tamen & Dioſcorides manifeſte φάρυγγι ἰσχνῇ ſcripſerunt: nempe, q φάρυγξ fœmineo ſcribatur genere, ſuperioribus omnibus eſt confeſſum.

A feſſum. Reperitur quoq; & in hac dictione φάρυγξ ἐπώδυνος ἰσχνὴ μετὰ δυσφορίης πνιγώδης. i. fauces graciles dolentes cum implaciditate, ſtrangulantes. Quod aũt ægros cernens, concurſiones horũ ſcripſerit, neq; ex ijs, quæ viderit, ſe ipſum inſtruxerit, neq; ad vniuerſale particularia reduxerit, vel ex hoc palàm fecit. Fauces.n.non ſemel memorauit (veluti in ‖ prognoſtico Hippocrates fecit, omnia, quæ de eis ſunt, continuata ſerie, & non ſæpius, percurrens) aliàs in alia libri parte. Quod ergo in præſenti dictione ait author, ſi ſępius ſeorſum dictorum memor fueris, etiã in hac cognoſces, quónam pacto ex inuento particulari in enunciationem ire vniuerſalẽ auſus ſit, nominatim Thraſynontis fratris filiam perſtringens: in qua ſcriptam coucurſionem conſpexit. in Prog. cõ. 3. tex. 15. cla. 4ª. 209. a

13 *Tremula Conuulſoria facta cum Sudoribus redire conſueta, his Iudicatio euenit, vbi ſuperriguerint: Superrigent hi præcluſo in ventre ardore.*

Dictionem hanc quidam in duas diſpertiunt orationes, vnam quidem, quæ ita habeat: Τὰ τρομώδεα σπασμώδεα γενόμενα id eſt tremula conuulſoria facta. fatentur vero hi orationẽ hanc mancam eſſe: ſubaudiendumq; aliquid, de quo paulo poſt dicam, volunt. Alteram orationẽ principio altero efficiunt, Τὰ ἐφ' ἱδρῶσι. i. cũ ſudoribus, redire cõſueta, iudicatio his euenit, ſi ſuperriguerint. B Qui vero orationem vtranque connectunt, ſine articulo τὰ ſcribunt, Tremula conuulſoria facta, ἐφ' ἱδρῶσι. i. cũ ſudoribus, redire conſueuerunt: id quod, quia falſum ſit, ab expoſitoribus eſt damnatum: alterũ vero, ꝙ mancum. At, quod dictioni deeſt, ſcribentis delicto id accidiſſe poteſt: falſitas aũt ipſa nullam admittit excuſationem. Nempe, ꝙ tremula conuulſoria facta cum ſudoribus redire conſueuerint, falſum eſt: cum redire non conſueuerint, ſed lethalia exiſtant, ſiue cum ſudore fiant, ſiue non. Conſiderabimus igitur ea, quæ hi dicunt: Tremula conuulſoria facta, mortem inferunt. aut, tremula, vel conuulſoria, per ſe legi præcipientes. Nẽpe & hoc intelligi pacto poſſe inquiunt, tremula conuulſoria facta mortem inferunt: poſſe autem & in hunc modũ, tremula vel cõuulſoria ſi fuerint, praua exiſtunt: Vt prius quidem plane perfectam abſolutamq; ex tremulis in conuulſoria degenerationem doceat: poſterius vero, tremulis pathematibus vbi ſuperuenerit cõuulſorium, ſequi mortem. Vtrunq; ſiquidem eſt lethale: ſed prius quidem tanquam tremulis ad conuulſoria ante hominis mortem tranſmigrantibus: poſterius vero tanq̃ plane cum hoc factis, atq; vbi firma fuerint, mortem inferentibus. Cui vero hæc placent, ipſis licet vti. Ego autem ad eos pergam, qui principio altero dictionem cum articulo τὰ legunt, Τὰ ἐφ' ἱδρῶσι φιλυπόστροφα. i. cum ſudoribus redire conſueta: deinde ſubticentibus nobis & poſtea legentibus/ iudicatio his euenit, ſi ſuperrigue C rint/ vt ſermo huiuſmodi ſit: Cum ſudore deſiſtere viſa pathemata, rurſumq; reuertẽtia, & rurſum igneſcentia, atq; iterum ſudoribus ſolui viſa, veram certamq; habent ſolutionem iudiciumq;, vbi ſuperriguerint. Quod autem deinde dicitnr / ſuperrigent hi præcluſo in ventre ardore / eiuſmodi habebit ſententiam: ventris æſtus antecedit, ſi præmemoratis ſuperuenturus eſt rigor.

14 *Lumborum dolor, & Capitis dolor, & Cordis dolor, cum Excreatu violento, Conuulſiuum quippiam habet, Submutumq; cum iudicatione Rigorem.*

Quidam dictionem coniunctione/ &/ ſemel ſcripta exponunt, conuulſiuum quippiam habere non ex prædictis quatuor fieri, ſed ad veritatem de omnibus prædici, volentes: quatuor dico, lumborum dolorem, cephalalgiam. i. dolorem capitis, & cardialgiam. i. cordis ſeu ſtomachi dolorem, & violentum excreatum: ita fit, vt hoc ſcribant modo: Lumborũ dolor capite & ſtomacho dolenti. Alij coniunctionẽ/ &/ bis ſcribunt: quo ego modo protinus ab initio ſcripſi, propterea ꝙ exẽplaria cõplura ita habeant. Deſcriptio aũt tale quippiã indicabit: Lũborũ dolor, ſi & capite doluerit quis, & ſtomacho, vel cum ſcreatu violento, cõuulſiuum quippiã habet. q̃q̃ & dictio ita ſcripta vtrunq; ſimul ægrotanti factum ſignificare poſſit, & lumborum dolorem, & cephalalgiam. Ego autẽ neq; D experientiã neq; rei natura, conuulſionẽ prædictis conſequentem eſſe pronunciare poſſum. Quin etiam author adiecit/ conuulſiuum quippiam habet/ quod non idem eſt, ac ſi dicas ſymptomata huiuſmodi conuulſiua eſſe. Docui porrò antea, ꝙ nõ ſimiliter audire cõueniat cautum hoiem tales expromentẽ voces: & cũ, qui facile de particularibus, tanq̃ vniuerſalibus, pronunciat. Nã, cum temerarius ille hæſitans dicat / conuulſiuum quippiam habet / vel exiguũ eſſe, vel raro contingere, quod dicitur, oſtendit. De ſingulorum aũt, quæ in oĩbus tertij huius cõmentarijs dictionibus referuntur, ſymptomatum virtute, paucis quidẽ docui in horũ cõmentariorum prima & ſecunda: longe aũt lateq; in prognoſtici commentarijs: vberius item ac fuſius in libris de iudicationibus, & ſymptomatum cauſis: non pauca quoq; de his in libris epidemiorũ ſunt enarrata. Satis ergo hoc loco fuerit ſolam dictionẽ explicare, atq; inſuper, verum'ne an falſum ſit, quod enunciatur, aut frequens, aut ambiguum, aut rarum, ſententiam adiungere. Poſt orationem / cõuulſiuum quippiam habet / ſcriptũ eſt ὑπάφωνον nomen. i. ſubmutum: quod quidam cum prædictis connectunt, ita vt fiat talis dictio / cõuulſiuum quippiam habet ſubmutum. Alij principium dictionis, quæ infertur, eſſe exiſtimãt, cõmutantq; iterũ hi ipſi dictionem: nempe alij ſine articulo ſcribunt: alij neutrum articulũ adiungunt, talem fabricãtes dictionẽ, Τὸ ὑπάφωνον. i. ſubmutus cũ iudicatione rigor, vẽtris deiectiones ſubliuidæ turbationis plenæ; & vrinæ tenues. Quidã legũt per ſe / cũ iudicatione rigor / neq; cum

prædictis

prædictis neq; cum sequentibus ordinantes. Alij totam dictionem commutant, atque ita scribunt, E ὑπόφοβον ἅμα κρίσει ῥῖγος. i. subterrefaciens cũ iudicatione rigor. Consequenter autẽ tibi vtrorũq; expositionem per se exacte scribã. Quidam igitur ἅμα κρίσει ῥῖγος. i. cum iudicatione rigor, per se scriptam esse volunt, multasq; fieri cũ rigore iudicationes significare. Orationẽ vero ὑπόφοβον ἅμα κρίσει ῥῖγος dixi iam antea quosdam permutare, & pro ὑπάφωνον, ὑπόφοβον scribere: geminamq; faciunt expositionẽ, alij quidem pro φοβερὸν ἅμα κρίσει ῥῖγος dici putantes: alij pro μετρίως φοβερὸν, quasi mediocriter terrificum dixeris, vt τὸ ὑπάφωνον simile sit τῷ ὑπόφοβον. Fuerit autem & tertia quædam scripturæ huius expositio talis. Componere quouis modo rigorem bonum non est: veluti si, dum vel per sanguinis eruptionem quis, vel vomitũ, vel ventris vacuationem, vel sudores, vel hæmorrhoidẽ iudicatur, vel mulier per mẽstruam purgationem, rigeat. Sæpius certe fieri videtur, vt bonam aliquam vacuationem antecedat rigor: cum vero iam excernunt, rigorem incipere malum. Quòd aũt id verum sit, qui multos ægros diligenter contemplati sunt, norunt: si vero prorrhetici author ita censuerit, est diuinandum: principio siquidem neq;, an ab illo scriptum τὸ ὑπόφοβον sit, nouimus, in antiquis enim exemplaribus plurimis non ita scriptum est.

15 *Ventris Deiectiones Subliuentes Turbulentæ, & Vrinæ Tenues Aquosæq;, Suspicionem habent.* F

in Prog. cõ. 2. t. 22. 4ª. 199. h Ibidẽ 200. h. t. 30. & 201. a t. 32.

De his vtrisque seorsum in prognostico disseruit Hippocrates, tum ‖ liuentes ventris deiectiones prauas esse inquiens, tum ‖ vrinas tenues aquosasq;: nunc suo more diuersi generis notas cõplectens, nihilo plus docet. Potuit sanè & his author praua sputa coniungere, vel spirandi difficultatẽ, vel aliam quampiam vitiosam notam. Quidam vero expositores dictionem hanc huic / submutus cum iudicatione rigor / coniungunt, vnamq; totam efficientes, super dictis omnibus illatũ esse ab authore dicunt, id quod in calce dicitur, ὕποπτα. i. suspicionem habent: nempe & his subliuentibus. s. ventris deiectionibus, vrinisq; tenuibus & aquosis, non absq; ratione infertur / suspicionem habent. Si vero quispiam his addiderit & τὸ ὑπάφωνον. i. submutum, non suspectam solum ait esse concursionem, verum quoque & euidenter malam.

16 *Fauces parũm Exasperatæ, Venterq; inanibus surrectionibus murmurans, & Frontis dolores: Contrectati Fatigati, In stragulis vestimentisq; dolorosi: quæ ex his augentur, Difficilia existunt: Sõnus multus in his Conuulsiuus, & Dolores in frontem graues, & Mictio difficilis.*

Ventrem murmurantem cum inanibus surrectionibus quidã phreniticum esse symptoma cõtendunt: nempe duobus modis errare eos, vel ꝙ, quæ sub sensum cadunt, non sentiant, q̃q̃ cum dolore persæpe fiant: vel ꝙ, quæ sub sensum non cadunt, sentire videntur: altero aũt modo resurgere quidem eos tanquam morsos aiunt, sed nihil operari, qm̃ neq;, quod morderet, erat, morderi siquidem sese putant, sed non mordentur. Oratio aũt / in stragulis vestimentisq; dolorosi / ex assueto sibi enunciandi modo absurde dicta est, quæ talem habet sensum: tactum eorum, quæ ipsis substernuntur, non ferentes, sed dolentes. An ne quidem & ob id, ꝙ ab incumbentibus grauentur (dura siquidẽ esse arbitrantur vel mordentia, quæ substrata sunt, atq; inuisam habent, quæ circunfunditur, vestẽ stragulã) an si ob aliud quippiam ipsis contingit, prorsus est incertum. Deinde & alia deinceps recensens, cum inquit / somnus multus in his conuulsiuus / sophistis præbet peruestigandi occasionem, an possit aliquando somnus lædere: nam aut iuuare ipsum inquiunt: aut, si non iuuet, nequaquam tamen vnq̃ lædere. De ea re autẽ in aphorismorum cõmentarijs antea disserui. Neq; vero, si somnus multus lædit, conuulsionem efficere videtur, at solum periculosum esse morbũ ostẽdit. Mictio autem δυσκολαίνουσα. i. difficilis, miro modo ab authore in obscuritatem est excogitata: ita vt inter expositores alius dicat δυσκολαίνουσαν, eam quæ fit cum dolore, esse dictam: alius eam, quæ retinetur: alius eã quæ ægre fit, & eã quæ continue, & eã quæ in strãguria fieri solet: eã vero, quæ præpotẽter mordet, alius. Vbi vero oĩa percurrerimus, nihil, quod effatu dignũ sit, ad prædictionẽ con- H sequemur propter eã, quam sępe retuli causam, ꝙ scilicet permulta diuersi generis permiscet symptomata. Argumentũ rei huius maximum est vel hoc, ꝙ interpretum non nulli eò quidem ierint, vt dictionẽ pertingere ad hanc vsq; orationẽ / somnus multus in his conuulsiuus / existimarent, principio alio, quæ consequuntur, legi præcipiẽtes: alij vero coniungant: atq; ex coniungẽtibus alij alia in parte consequenter dictorum circunscribi dictionem velint. Si igitur omnia ad finem vsq; quis persequatur, quæ in singulis suspicionibus separatim expositores dixerũt, longum sanè efficiet sermonem, nihilq; eos, qui in hunc incident librum, iuuabit.

† Al. ex cõuulsiuis. s. affectionibus et sic inferius.

17 *Vrinæ Detentio & quibus Rigores † ex his Conuulsiones: Vt & ipsa, vbi inhorruit, sudãuit.*

Si coniunctionem / & / permutauerimus, sermo erit dilucidior, talis redditus: Vrinæ retentio, quibus rigores, & ex his conuulsiones. Hæc particula / quibus rigores / dicta est & in libris epidemiorũ in hac dictione: Ante rigorẽ vrinarũ retentiones. Quòd aũt & ex conuulsiuis affectionibus » vrinæ retineantur, præposuit author in præsenti dictione. Quæ aũt temere à quibusdã dictionis huius explanatoribus dicta sunt, subticere est melius. Ego autem explanationem ad eam, quæ idonea sit, prænotionem dico. Sequitur / & ita, vbi inhorruit sudauit. Quintus quidem, solam hanc cum

sciret

A sciret scriptionem, quam in antiquis, vt ait, exemplaribus reperit, fatetur se non intelligere. Verũ in compluribus exemplaribus scriptum est/& ipsa, vbi inhorruit, sudauit/vt mulieris nomen ea voce intelligamus, quam, vbi inhorruit, sudare contigit.

18 *Syncere desistentes Purgationes, alibi quidem exacerbantes, his vero & valde: ex talibus & Parotides exurgunt.* *Al. οἶbus.

Vt pro purgationibus vacuationes diceretur, præstabat. Nempe, cum excerni cõtigerit, quæ corrupta sunt, purgatio est corporis: cũ {vero} excernantur, quæ vi morbi fiunt, {vacuatio.} Cuiuis autem, ꝙ de his dicatur, patet ex verbo/desistentes/ꝙ expurgantes corpus vacuationes, principium quidem à synceris interdum habent, sed desinunt in benignas mitesq́ deiectiones. His vero & valde tales exacerbantes esse vacuationes, ad interdicta relationem habet. Antea aũt dictum est: Vrinæ retentio, quibus rigores, & ex his conuulsiones. Prænotio aũt in ea re est, ꝙ parotis suscitari possit: atque ob id scribitur, ꝙ ægro cuidam ex ijs, quæ in dicta syndrome relata sunt, parotida habere contigerit: non tamen perpetuo sed magna ex parte parotidas prædictam sequi syndromen est rationi consentaneum: didicimus siquidem talium abscessuum notas.

19 B *Turbulentæ ferocesq́; è somno Excitationes, Conuulsiuæ, tum aliàs, tum cum sudore.*

Iam antea concursiones huiusmodi explanauimus, nihil sanè, neque quod necesse sit, neque magna ex parte, habentes: atque ob id præsentem dictionem quidam ijs, quæ inferuntur, nectunt, cæteri autem distrahunt.

20 *Ceruicis dorsiq́; Perfrictiones apparentes per totum corpus, in his & Spumosæ vrinarum excretiones cum Animæ deliquio, atq; Oculorum hebetudo, Conuulsionem prope esse indicant.*

In multis quidẽ exemplaribus dictio ita scripta est/perfrictiones apparentes/in alijs vero melius hoc pacto/apparentes per totum corpus/tanquã fieri non possit, vt totum simul refrigeratũ sit corpus, atq; ob id bene adiectũ sit/apparentes. Quod deinceps dicitur, non paruam habet in scriptura controuersiam: quidã.n. scribunt ἀφρώδεες.i. spumosæ, mictiones: alij aũt πυώδεες.i. purulentæ. Sed ad totum rei sensum verbũ/spumosæ/est rationabilius: nã Purulẽtæ mictiones, si proprie vtiq; intellexerimus, & non, vt libri huius author improprijs nominum metaphoris vti consueuit, pus vrinis permistũ esse indicant: puris aũt generatio, tñ abest, vt conuulsionẽ significare possit, vt ẽt in C aliquo, qui cõuulsionis incurrit suspicionẽ, signũ bonũ sit, morbum concoqui ostendens: Spumosę vero siue ob colliquationẽ, siue ob perturbationẽ quandã flatuosumq́; spiritũ exoriantur, suspectæ vtroq; modo ad conuulsionẽ existunt: non tñ purulentæ his similiter. Si vero improprie purulentas dixit vrinarũ tum crudarũ, tũ crassarũ excretiones, neq; ita suspectę sunt, neq; ad cõuulsionis generationẽ proficiunt. Animę aũt deliquiũ, & oculi hebetudo, quæ ἀμαύρωσις dicitur, imbecillæ animalis facultatis signa existunt. Conuulsionem igitur non ea symptomata dictis adiecta, sed sola illa possunt indicare: illa dico, ceruicis dorsiq; perfrictiones vnà cum toto corpore: vrinã item spumosam, aut crudam, aut incoctam. Oculi autem hebetudo per accidens conuulsionis expectationi fidẽ faciet, ꝙ principiũ neruorum affectum significet. Nosse autem oportet & concursionem hanc virtutum† inferre conuulsionem: non tamen perpetuo, vel vt plurimum, sed ambigue magis, si ἀφρώδη id est spumosæ scripserimus: neq;, si scribatur πυώδη id est purulẽtæ, expers vt dictum est, expectationis erit: medium vtriusq; obtinente, si ὑπνώδεις id est somniculosæ, scriptum sit: sed illis adhuc magis, si crudæ & incoctæ videantur. Quibus autem hæc cessauerint, his propè esse tum cõuulsionem tum mortem indicant, oculorum hebetudo & apsychia. Intelligit autem proculdubio leipopsychiã.i. animi defectionem. Dioscorides pro ἀψυχίη scribit ἀποψυχῆ.

† τῶν δυνάμεων .i. uirtutũ, ẽ ĩ cod. græcis. arbitror tamẽ legẽdũ esse τῶν δυναμένων.i. eorũ quę possunt. vt sit sensus, hæc cõuulsio ẽ ex ijs, quæ ĩferre possunt conuulsionẽ, non tamen perpetuo. &c.

21 D *Cubiti & Ceruicis dolores Conuulsiui, à facie autem hi, atq; in Faucibus sonitus multi cum saliuatione, Sudores in his per somnos boni: An & Sudore quam plurimos leuari non malum?*

Orationem /à facie aũt hi/ intellexerunt omnes, vt æquam habeat conditionem cũ hac/a capite/ nempè & supra in alia dictione dixit/tum aliàs, tum à capite orti. Quare autẽ conuulsiua hæc dicat symptomata, non est incertum ijs, qui antedictorum meminerunt. Quidam vero primam dictionis partem per se tum scribunt tum legunt, vt sermo talis sit: Cubiti ceruicisq́; dolores conuulsiui: à facie aũt hi. non amplius indigentibus nobis ad conuulsionis prænotionem consequente oratione. Hi autem coniunctionem /atque/ tollentes, principium consequenter scriptorum hoc fecerunt /in faucibus sonitus frequentes. Quidam prò ἦχοι.i. sonitus, scribunt ὄχλοι.i. tumultus, ita/in faucibus tumultus multi/ vt Dioscorides. Capito autem ita scripsit: Atque in faucibus ὠχροί.i. pallores, frequentes: prompte siquidẽ (vt persæpe est dictum) recentiores in obscuris libris veteres scripturas pro arbitratu mutabunt. At hæc quidẽ, quoquo modo habeant, symptomata mala sunt: videnturq́; ad præsentis dictionis veritatẽ quippiã cõferre. Sed iusta est quæstio, quã ob cãm adiecit /sudores per somnos in his boni/nihil.n. est peculiare hoc pacto laborãtibus, vt à sudoribus per somnos duntaxat iuuentur. Nempe cõmune est commodis sudoribus tum in dictis affectionibus, tum

in

in cunctis alijs limitationes habere alias, vt si ex morbi coctione fuerint, si per vniuersum corpus, si E
diebus iudicatorijs, si febres & symptomata sedauerint. Sudores aũt, qui in somnis fiunt, vigilanti-
bus fieri superuacaneum. Quidam vero sermoni opem ferre cupientes, sudores in ijs, qui conuel-
luntur, ob morbi robur fieri aiunt. Si igitur corpore tum exoluto tum relaxato, quod in somnis fit,
id oriatur, sudare hos secundum naturam est existimandum. Quod deinceps dicitur, maiorem ad-
huc habet dubitationẽ scribente ipso / an & sudore q̃ plurimos leuari non malum: nullam siquidẽ
ambiguitatem habet, cum manifeste sit bonum: si minus, at prorsus certe non malum

22 *Dolores, si ad Infernas dilabuntur partes, his Toleratu faciles.*

Quòd, quas'nã infernas dicat, nõ adiecit, propterea geminã expositores fecerũt scripturã: alij si-
quidẽ εὔφοροι.i. faciles toleratu, scripserũt: alij aũt δύσφοροι.i. difficiles toleratu. Nã, si ad partes, quæ
circa thoracẽ & os ventriculi sunt, peruenerint dolores, maiorem inducent tolerandi difficultatem,
† q̃ cũ in ceruice cubitoq; essent: } si ad crura, morbosam totã affectionẽ insigniter iuuabunt.

† ceruici cubitoq.

23 *Qui in febribus Sudant cum Capitis dolore Interclusa aluo, Conuellentur.*

Ex breuissima interdũ expectatione conuellendos scribit: nempe forsan semel quendam ita ha- F
bentem conuulsum vidit, non sæpius. Liber aũt ferè totus ad delirij conuulsionisq; prædictionem
expenditur. Si quis igitur authori crediderit, & in febre capite dolentes cũ sudore & alui retentio-
ne conuellendos enunciare ausus fuerit, sæpius admodum aberrans, semel petitum assequetur.

24 *Subarenidæ & liquidæ Deiectiones, perfrictionesq; non sine febre, Prauæ: Rigores ex eis tũ vesicã tũ ventrẽ prehendentes, dolorosi: an & in his Comatosum, aliquid cõuulsorij habet? non fuerim admiratus.*

Ψαδυρὰ per δ Attici scribunt, per θ vero ψαθυρὰ ceteri omnes, vocantq; ψαθυρὰς carnes, quæ du-
ris fibrosisq; & ægre diuellibilibus atque mandi contumacibus contrario habẽt modo: tales autem
maxime sunt, quæ à multis σαχναὶ appellantur, diem vnum vel duos à iugulato animali repositæ:
ἔωλας autem eas Græci vocare consueuerunt, {quasi biduanas, vel triduanas dixeris: } & ἑωλίζειν
ita ante putrefacere: † hinc edulium summe recens ἐπιβραχὺ προσεωλισμένον id est parum ad pu-
trefactum mortificatumq; dicitur. } Constat autem ex eo, quod postea ita dictum est: Senibus † ad
finẽ accessit. } Ego igitur ostẽdi, quæ nã dicant homines ψαθυρὰ, in edulijs, & non in excrementis,
orationẽ habentes. Sed libri huius authorem æquum erat nobis dicere, quæ'nam excrementa ὑπο-
ψάθυρα.i. subarenida vocet: nempe, quæ mediocriter ψαθυρὰ.i. arenida, constat. {Prorsus siquidem G
ad eum spectabat nobis ostẽdere, quæ'nam dicat ὑποψάθυρα. } Cum aũt prophetæ ipsi inter se con-
trouersi existant, maior adhuc nobis, qui prophetæ non sumus, existit dubitatio. Nempe est, qui li-
quida nunc simpliciter dici ait: alius cum aquositate liquida, crassitiemq; & substantiã nullam ha-
bentia: alij ea tanquã pinguitudine vacua: alij veluti nõ glutinosa; alij (nescio quod ipsis visum sit)
aiunt ea, quæ humidis alijs, olei instar, non miscentur: alij in liquida deiectione biliosos & incoctos
globos: alij autem, quæ facile dissoluuntur, vt si arenam aqua consperseris, deinde digitis compo-
nens constrinxeris, & mox vbi solueris, dissolutam dixeris, videnturq; hi cæteris probabiliores es-
se. Eadem vero potestate dicunt, qui non glutinosa esse aiunt: quæ quis composita & vna voce di-
xerit ἄγλισχρα.i. non glutinosa: si enim ab arenulentis edulijs ad deiectiones transferre similitudi-
nem liceat, probabilius fuerit dicere ψαθυρὰ alui excrementa esse, quæ de facili dissoluuntur, nul-
lamq; habent ægre dissolubilem vnionem. Talia vero excrementa fiunt & à cibis, qui arenulẽtam
& solutu facilem habent substantiam. Vidi ego, cum in agro essem, hortulani pueros frumenti
quidem indigos, pyris vero abundantes, talia deijcere. Qui milium panicumq; edunt, vel hor-
deaceos panes, similia his excernunt. Si vero triticeos panes quis edens talia deiecerit, quòd tenuis
& dissoluens humiditas excrementis permista sit, quæ mutuam prohibeat vnitionem, est suspican- H
dum. Dioscorides, vt multa alia in obscuris libris prompte commutauit, ita & verbum ὑποψάθυρα
permutauit, fecitq; ὑποψέφαρα, appellariq; is ita ait subnigrantia: nempe & tenebras ψέφας di-
ctas esse apud Pindarum. Post vero ψαθυρῶν vaticinium, vel coniectationem, vel temeritatem
(nempe, quod quis in talibus, tanquam certe nouerit, enunciet, temerarium existet) ad conse-
quentes pergamus dictiones: ex quibus prima est / perfrictionesq; non sine ardore / quod rursus
ipsum certo nosse, quid sibi velit, temerarij est hominis. Conijcientes vero & in hac re, vt in
alijs libri huius multis fecimus, perfrictiones non sine ardore dici assereremus, cum quis superfi-
cie quidem perfrixerit, in imo autem corpore sentiat igneam caliditatem. Has igitur prauas es-
se ait; quis enim cute quidem perfrigescentem, intus vero ardorem sentientem, praue habere non
nouit, etiam non quærentibus nobis, an subarenida deiecerit: Nempe scriptis in prognostico
contenti ad dignotionem ‖ tum bonarum tum malarum deiectionum non fallemur. Deinceps
autem in præsenti dictione scriptum est ita: Rigores ex his tum vesicam, tum ventrem, prehen-
dentes dolorosi. Quærere igitur rursus nos hoc loco vult scriptor, quid'nam significet ver-
bum ἐπιλαμβάνοντα id est prehendentes. Nempe antea ipsas ἐπισχέσεις id est retentiones, vo-
cauit ἀπολήψεις id est interceptiones: nunc autem, qui ἐπιλαμβάνοντα scripsit, alijs quidem in

† Hinc edulium iuuenibus ἀκροσαπὲς dictum est id, quod parum est προσεωλισμένον. Locus Hippocratis in libro de Alimento Galenus vocẽ hãc ἀκροσαπὲς interpretatur, quod in superficie est mutatum, in expositione linguarũ Hippocratis. † εἰς τέλος μεταβεβλημένον.i. exquisite mutatum.

In Prog. cõ. 2. t. 13. & 14. ac reliqu. 4ª. 199. a. c

re

A re eiusmodi nomen ferre videtur de interceptionibus retentionibusq;, quas ἀπολήψεις vocãt: alijs vero, q̃ veluti admodum extendantur, indicare. Quod vero dicitur, ὀδυνώδεα .i. dolorosi, sufficit ostendere ægrotationem quandam significari per vocem ἐπιλαμβάνοντα. In cæteris quidem operibus plurima eorum, quæ dubitationem afferunt, ex illatis dignoscuntur: in hoc vero libro maior perpetuo priore infertur quæstio: Quõ & nunc, cum inquit / an & in his comatosum / nempe vel tale est, quod ait, in his memoratis, vel tum omnibus, tum postremis: nã & id patet comatosum pathema habere quippiam simul existens & conuulsiui, veluti in quo quidem ipsum etiam simul extitit, q̃ prædicta comatosum sequatur. Sed neutrum horum neq; est necessariũ, neq; vt plurimũ euenit: & quidem author ipse consentit: adiecit enim coniunctionem dubitandi, an: deinde ipsi acclamauit, cum dixit / non admiratus fuerim / nempe ita in cõpluribus & fide dignis exemplaribus est scriptum, veluti & in alijs quibusdam nullo pacto scriptum reperitur.

25 *Quæ in Acutis morbis vomitorie trahuntur, Vitiosa: atq; Albæ deiectiones, Difficiles: Lẽtore carẽtia ex his percurrentia Multo cũ æstu in Mentis eunt aberrationẽ: An ex his Comatosi torpidiq; postea fiunt? Morbus ex talibus diutius manet: An & circa iudicationem arescentes* Difficulter spirent?* *al. tussiculosi.

B Quæ in acutis, inquit, morbis vomitione trahuntur, vitiosa sunt: tale aũt quippiã & antea est scriptũ: nosq; in similibus similia dicere cogimur. Adijciam vero nunc & illud, quod ante dictum non fuit, cum nauseam fieri dicebam, qñ ad expurgãda, quæ cõtristant, vẽter cietur. Quidã & ob phlegmonen ipsius, nauseabundã fieri affectionẽ dixerunt: quod in supradicto vniuersali sermone continetur. Nam, si phlegmone sua propria ratione nauseam pariat, nunquam venter phlegmone obsideri citra nauseam reperietur. Incidit autem huic symptoma eiusmodi, cum phlegmone obsidetur quandoque duobus modis: Altero quidem, cum tenues quidam ichores ex inflammatis particulis ad interiorem ipsius capacitatem decumbentes, collectiq; in eo loco, os ipsius contristauerint: Altero autem, cum permistio affectionum fuerit. Duabus siquidem inter se complicatis affectionibus, per se in vtraq; fieri solet. Permista igitur ea, quæ nauseam parit, affectione cum phlegmone, propter alteram earum nauseantes ægri fiunt, non propter phlegmonen. Contingit autem nõ nunquam, vt ex moderatis nauseis vomitus statim incidat: non nunquam sanè & conturbatio quidem plurima & frequens fiat, vomatur vero vel nihil, vel prorsus paucum: quod conijcere licet his verbis / vomitorie trahuntur / ipsum velle significare, quæ in præsentis dictionis capite sunt posita. Prauum autem est, non vt signum tantum, verum etiã vt causa, symptoma huiusmodi. Nempe, quate-
C nus succi malitiam, excerni contumacem contineri in ventris ore ostendit, eatenus signum prauum est: quòd vero continuis lacerationibus vellicationibusq; ventrem cruciet, ob id rursum tanquam causa ipsius erit, phlegmones quidem nondum existentis tanquam modo futuræ: eius vero, quæ iam ad est, tanquam incrementum suscepturæ. Præterea inquit / albicantes deiectiones, difficiles / quod quidam ab ante dicto separant, cæteri copulant. Cæterum, quod de prædictis antea diximus, idem & de his nunc dicimus: Albæ etenim deiectiones fiunt non defluente ex hepate in ventrem bile: quod sanè & per se & cum ante dicto constare potest: quia vero author dissimilia multa inter se cõmisceat, legentes ob id ea & copulare & separare ab inuicem possunt. Sed, quod mox post albicantes deiectiones scriptum est / lentore carentia ex his percurrentia multo cum æstu, in mentis eunt aberrationem / inter ea, quæ semel forsan, vel bis visa sunt authori, est, nullam, quæ necessaria sit, habentia consequentiæ causam, sed (vt sæpius iam dictum est) quæ fieri possint, interdum quidem q̃ infesti transmittantur humores, interdum vero q̃ diuidantur, atq; aliquando q̃ increscente affectione plures occupent locos. Adde, q̃ neq; comatosos eos fieri inter necessaria sit, sed inter contingentia: quod & ipse confessus est, cum inquit / an ex talibus comatosi? visus est siquidem & id supra perpetuo adscribere, vbi enunciare quippiam non audet. Cætera, quæ deinceps ad finem vsq;
D dictionis dicuntur, similem habẽt absurditatẽ, vt forsan iam ab earum, quæ huic libro supersunt, dictionum explanatione temperandum sit. Nempe, qui exacte didicerunt, tum quæ in libris Hippocratis scripta sunt, tum quæ in ipsorum explicationibus sunt à me dicta, hi cognoscere possũt, quæ nã sanè ex signis scripsit, quæ prognosticen æqualiter perpetuo habẽtem obtineant, quæ nã magna ex parte, & quæ ambigue, vel raro: atq; amplius quas in ipsis pro minoris ue ratione continuerint differentias: vt nihil ope mea ad præsentia indigeant. Cæteris vero, qui, priusquam illa didicerint, sese ad hæc conferunt, prolixissimæ in horum singulis orationis est necessitas, vt non tribus, sed triginta, opus sit libris. Ego vero cõprobatas fide dignorum exemplarium scripturas in præsenti percurri dictione. Sunt vero & aliæ multæ scripturæ, aliæ aliter pro cuiusq; arbitratu: sed ad infinitam, vt dixi, prolixitatem incidere cogar, si omnes memorauero.

26 *Quæ ex Lumbis ad collum caputq; redundant, resoluuntq; paraplectico modo, Conuulsiua, & Mentis vacillationem parientia: An & talia Conuulsione soluantur? Ex his Varie ægrotant per ea profecti.*

In hac quoque dictione est incertum, quo'nam pacto legere nos voluerit, qui librum hunc scripsit: an ex ordine vniuersa connectentes symptomata, deinde ab his dicentes / an & talia conuulsione soluantur? an ad hanc vsque orationem / resoluuntq; paraplectico modo / seriẽ continuatã legere,

gere,mox ſilentes,rurſum poſtea dicere/conuulſiua & vacillationem mentis parientia/ nempe quidam hoc modo,alij illo legerunt: deinceps etenim inquit/an & talia conuulſione ſoluantur? Cōuulſiua certe conuulſione ſolui,inter abſurda eſt: Prædicta vero ſolui conuulſione probabilius quis intellexerit: ſunt autem, quæ prædicta ſunt, hæc/ quæ ex lumbis ad collum caputq; redundant,reſoluuntq; paraplectico modo/ poſtea,facta fuiſſe conuulſiua,& talia reddita paraplegiã ſoluiſſe. Hæc ſiquidem ſenſum quendã habere videntur, propterea ꝙ paraplegia affectio vnius partis corporis talis ſit,qualis eſt para*plexia totius,huicq; aduerſiſſimum ſit ſecundum motionẽ pathema conuulſio.Nẽpe,cum partes affectas motu priuet paraplegia, conuulſio ad motionem agit naturali vehementiorẽ,ita vt violenter hæ concutiantur:ꝙ ſi obſtructio, vel humidorũ aut craſſorum, aut glutinoſorum impactio, in neruis fuerit, ob id paraplegiam iuuare videbit. Quod vero in calce orationis dictũ eſt/ex talibus varie ægrotant per ea profecti/in quopiã id factum conſpexiſſe mihi videt. Nẽpe & ſemel ego quendã,qui ita affectus erat, permutationemq; varie ſeſe mutuo excipientium ſymptomatum habebat,vidi.Fiebant aũt & illi hæc, prægreſſis lũborũ colliq; & capitis doloribus, poſt quos manus tota ægre tum ſentiebat,tum mouebatur: ſicuti & in dictione dictum eſt/paraplectico modo/cum non eſſet exacta paraplegia: mox ſuperueniens conuulſio ſenſiliorem eam atque ad motiones expeditiorem fecit: placata aũt conuulſione,ſenſim rurſum deterior reddebatur: dein F de rurſus tum lumborũ,tum colli,tum capitis, dolore correptus vniuerſam ſubitamq; habebat paraplegiæ in manu adauctionem: atq; rurſus poſtea non parum conuellebatur.

*Forte, apoplexia. vide lib. 4. de vict. rõne in morb. acut. cõ. 27.

27 *Conuulſiones in Hyſtericis ſine febre Faciles ſunt: vt etiam Dorcadi contigit.*

Et in hoc loco,quod à nobis cognoſcitur,dictioni adaptabimus, nihil ab ea diſcentes. Nomen ſiquidem εὐχερὲς,quod facile dixi,ambiguum,quantum in ſe eſt,exiſtit:pōt.n. quis intelligere ex eo rationabilem earum,quæ in hiſtericis affectionibus fiunt,conuulſionum generationem: pōt quoq; & dici ſecuritas ipſarum,& à periculo receſſus.Nihil itaq; dictio nos docet,ſicuti neq; alius,qui ambiguus ſit ſermo.Qui aũt in rebus,quæ dicuntur,veritatẽ ſcire præuertunt, vni ambiguitatis parti conueniunt, interdum aũt & duabus: quo pacto & nunc hi legunt. Nempe mulieribus hyſtericis appellatis, quæ ſtrangulationibus vteri capiuntur, fiunt & continue totius corporis contractiones conuulſiuæ, nec ſimile cæteris conuulſionibus periculum habent. Sed, qm̃ & in magnis vteri inflammationibus conuulſiones interdum aſſident, ab ijs nunc dictas ſeparauit, adijciens dictioni ἀπύρως,quod eſt ſine febre. Nempe, ꝙ magnas vteri inflammationes febres conſequantur, neminem latet: at non ſæpius fiunt ex vteri inflammatione conuulſiones: ſi fiunt,periculoſæ ſunt. G

28 *Veſica Intercepta tũ aliàs, tũ cũ Capitis dolore, Cõuulſiuũ quippiã habet: Quæ ex his cũ Stupore exoluuntur, Difficilia exiſtunt, nõ tamen pernicioſa: An & in Mẽtis pellat vacillationẽ, quod huiuſmodi eſt?*

Ἀπόληψιν.i.interceptionem tum vrinarum tum deiectionum pro retentione appellare conſueuit.Conuulſiuum autem quippiam habere ait: quod idem cũ hoc eſt,poſſe aliqñ conuulſionẽ prouocare,& præſertim cum dolor capiti aduenerit: fuiſſe ſiquidem neruorum principium in ſocietate affectus veſicæ oſtendit. Quod vero poſtea ſcriptum eſt / quæ ex his cum ſtupore exoluuntur/ bifariam eſt expoſitũ.Nẽpe quidã de vrinis dictum inquiunt, tanq; ex retentione cum ſtupore excretæ ſint: volunt ſiquidem ἐκλυόμενα.i.quæ exoluuntur,dictum eſſe pro ἐκκρινόμενα.i. quæ excernuntur: alij verbum /exoluuntur/ de corporis partibus dictum eſſe intellexerunt: alij de vniuerſo corpore,quaſi ſenſione quidem torpens ipſum, voluntaria vero motione exolutum, fuiſſe dixerimus. Volunt igitur hæc δύσκολα quidem.i.difficilia,pro ἀκίνδ*υνα dici.i.periculo vacantia,non tamen pernicioſa. An vero in dictionis calce dubitanter enunciet, in dementiam pellere, quod tale eſt,nec ne,ſæpius mentem ipſius didicimus,in quibus addubitat.

*Cod. antiqui habent ἐπικίνδυνα. i. periculoſa.

H

29 *An & Oſſium, quæ in temporibus ſita ſunt, diſceſſiones, Cõuulſionem accerſant? vel Temulentum ſauciari, vel Sanguinem valenter erumpere, in principijs ſi id faciunt, Conuulſiua?*

Quod in calce orationis dictum eſt/conuulſiua/ in exemplaribus quibuſdam adiectum non eſt: neq;,ſi non adiectum ſit,quantum ad intelligentiam rei ſpectat,quippiam refert, quia ſub eo intelligatur,quod principio dictum eſt/conuulſionem accerſant? Dilucide igitur hoc in loco id ipſum, quod in vnoquoque ægrotante apparuit, demonſtrauit: cum iuſtum eſſe ſibi ſcripturam interpretari viſum fuerit,interdum quidem tanquam vniuerſale enuncians,interdum vero addubitans:Sicuti & nunc in aliquo,cui os capitis poſitum in temporibus, diſciſſum fuit, qui temulentus ſauciatus eſt, confeſtimq; erupit vehementer ſanguis,& tandem eſt conuulſus. Cum ergo tria ipſi euenerint, vnum quidem oſſis temporalis diſciſſio,alterum ꝙ temulento id factum ſit, tertium vero ſanguinis eruptio: inquirit,à quónam horum ſit orta cõuulſio.Cui reſpondebo facile: nã de oſſis temporalis diſciſſione ait Hippocrates,‖ Quòd plagæ temporibus inflictæ graues ſunt, & ſoporem inducentes:ꝙ itẽ in conuulſionibus diſtẽtionibusq;,tẽporũ muſculi primi patiuntur.De ebrietate vero aphoriſmũ illũ dixit:‖ Si ebrius quiſpiã repẽte obmutuerit,cõuulſus moritur. De ſanguinis aũt eruptione,‖ Quòd conuulſio à repletione fiat,vel vacuatione, non autẽ totius corporis, ſed neruorũ ipſorum:

de Artic. cõ. 2. t. 9. 7ª. 263. f
5ª. Aph. 5. Ext. ord. 37. f
6ª. Aph 39. Ex. ord. 50. f

Aipſorum: quo fit,vt ex ſanguinis eruptione haudquaq; conuellantur, niſi refrigeretur, vel propter præſentium incuriam,vel φ ſedare velint fluxionem ſanguinis per refrigerantia remedia.

30 *In Sudore Sputa præterfluentia Febrienti ægro, Leuia: an ad dies aliquot Ventres humectentur? arbitror: an his Abſceſſus in articulum futurus?*

Quidam dictionis antecedentis finem principium huius efficiunt bifariam: Alij quidem cum articulo, τὰ σπασμώδεα.i.conuulſiua, in ſudore ſputa præterfluentia: verũ, quod ad intelligentiam ipſam attinet, nihil intereſt, ſiue adiectus ſiue adẽptus fuerit articulus: Qui vero deinceps dictis/cõuulſiua/præordinant, magnã faciunt ſenſus permutationẽ: Atq; adhuc magis ſcriptura alia, quam recentiores quidam moliti ſunt, pro ἐν ἱδρῶτι.i. in ſudore, nomen compoſitum ἀνιδρωτὶ.i.non in ſudore,& abſq; ſudore, facientes. Si igitur nõ ſæpius in dictionibus multis ea, quæ nihil conferant ad prædictionem, pro conferentibus adſcripſiſſet, confeſtim culpaſſem eos, qui dictioni, conuulſiua, præſcribunt præordinantq;. Cum vero & ipſe adiecerit, quod nihil conferret, ignoſco ijs, qui conſcripſerunt, conuulſiua, q̃q̃ ad præſentia nihil, quod effatu dignũ ſit, conferat: ſiquidem in febribus cum ſudoribus non iudicatorijs præterfluentia ſputa, ob copiam immoderatam, vel virtutis imbe-B cillitatem oriuntur: atq; ob id ſunt εὐήθη.i.leuia, quaſi εὔτροπα.i.non contumacia & verſu facilia, dixerit. Abſurdior aũt fuerit intelligentia, ſi ἀνιδρωτὶ.i.non cum ſudore, ſcripſerimus: q̃q̃, qui ſcripturam antiquam permutauerunt, tanq̃ ſapientius quippiã inueniſſent, ita ſcripſerunt, pro ἐν ἱδρῶτι ἀνιδρωτὶ facientes. Orationẽ autem hanc/an ad dies aliquot ventres humectentur? in ægro factum id videlicet conſpicatus ita ſcripſit, an multis euenire id poſſit, inquirens. Nihil autem certi, quantũ ex dictis eſt, quod ipſi reſpondeamus, habemus: nẽpe, quo pacto tali in ægroto cætera habeant, limitare oportet, de quibus dixit nihil. Modus idem eſt de futuris in articulos abſceſſibus: conſtat enim quibus nam ex ſignis talia definire oporteat: de quibus in præſentia nihil dictum eſt.

31 *Quæ Cum tantula ferocitate in Deſipientiam pellunt, Melancholica: ſi vero à Mulieribus fuerint, Ferina: amplius autem incidunt hæc: an & hæ Conuulſiuæ? an cum Caro quoq; Aphoniæ Conuulſiuæ? quo modo Coriarij filiæ obuenit: cœpit autem malum præſẽntibus menſtruis.* *Galenus vide tur legiſſe negatiue.

Quam nam appellet melancholicam deſipientiam, dixi antea: nam is dictionis eiuſdem, quam nunc retulit, ſcripſit principium. Præſens vero ſermo (vt author fatetur) eſt, φ coriarij filiã ex menſtruorum retentione ferine deliraſſe conſpexerit: demonſtrauit autẽ per vocem hanc/melancholi-C ca/intenſionem: prompti ſiquidem ſunt ad inferenda propinquis mala, qui ex melancholia delirant: vbi autẽ ingentia mala faciunt, ferinas deſipientias appellat. Sed, φ ex purgationis menſtruorum retentione talis oriatur deſipientia, neq; prorſus verũ, neq; magna ex parte. Nam, ſi melancholicus fuerit ſanguis, atq; in cerebrum ierit, deſipientiam hmõi parit: ſi vero bilioſus, non talem ſed conſuetam familiaremq;: ſi copia pituitoſa fuerit, cataphoram lethargumq; magis efficiet: ſi vero miſtũ ex his, miſtã etiã affectionẽ ex cataphora & vigilia, vel deſipientia cõficiet. Vt aũt horũ nihil vniuerſale ipſis ineſt: ſic neq; conſequentium aliquid, quæ coriarij filiæ eueniſſe ſcipſit.

32 *Quibus Conuulſis Oculi fixe relucent, Non apud ſe hi ſunt, Diutius q; ægrotant.*

Quidam pro παρ' ἑωυτοῖσι ſcribunt παρὰ σφῖσιν αὐτοῖς: ſed, φ vtraq; oratio, & παρὰ σφῖσιν αὐτοῖς εἶναι, & παρ' ἑαυτοῖσιν εἶναι, de his dicatur, qui ſapiunt, cuiuis patet. Οὐκ εἶναι παρ' ἑαυτοῖσιν autem eſt non intelligere, ſed mente circumagi, diſtrahiq; iudicium. Sed, φ nota habeatur ex oculis fixe relucentibus, vt ex alijs quibuſdam, ignorant: ſatis vero fuerit in eam rem, quod ab eo dictũ eſt: ‖Oculi ferocitas deſipientiam indicat. quomodo & idiotis ipſis dilucet, qui non prorſus ſtupidi exiſtunt: nempe, φ id ſemper ſubaudire oporteat, conſtat omnibus. Vocamus ſiquidem in eiuſmodi D omnia teſtes idiotas, qui rudes tum exiſtunt, tum vocantur: ſed maxime quidem, ſi fieri poſſit, natura prudentes: ſi non, at non mente deſides ignauosq;. In præſenti vero ſermone ſupra modum relucere oculi ponuntur, quod per ſe ipſum ſignum iraſcentium erat: ſed forſan id oculo ἀτενεῖ id eſt fixo contentoq;, quod eſt θρασεῖ.i. feroci, concurrens, vehementiorem indicabit fore deſipientiam. Superuacue aũt ad prædicendum, φ deliraturi tales ſint, conuulſorum meminit: nam & ſine his procreari poteſt deſipientia, & præſentibus his, non procreari. Ægrotaturos autem diutius, adhuc etiam temere magis dictum eſt: nempe, in quibus conuulſis fixe threrociterq; relucent oculi, hos acute ægrotaturos, non diuturnius, rationi eſt conſentaneum. 6ª. Epid. cõ. 1. t. 31 3ª. 160. b

33 *Sanguinis Ad latus diuerſum eruptiones, Malæ: Vt ſi, cum lienis magnus fuerit, dextra ex nare fluat: Atq; res in Hypochondrijs ita habet: Cum ſudore deterius id exiſtit.*

Si quippiam aliud ſæpius cõtingere ipſe vidi, ita & hoc. Videtur autem Hippocrates ex multa experientia, quam ex particularibus ſibi fecit, vniuerſalia collegiſſe. Nempe & in epidemiorum libris ægrotos ſcripſit multos, alios quidem, quibus ſanguis ſalubriter erupit: alios vero, quibus inſalubriter. Cauſam horum alibi enunciantes conſiderauimus. Nunc id noſſe ſatis fuerit, quod, qui aſſerunt, quomodo ex hepate caua vena ſurſum per thoracem fertur, ita & ex liene aliam ortam

partibus

partibus diſtribui ſiniſtris,non vera dicant: cum vna ſola vena ſit, quæ ex partibus ſepto tranſuerſo E inferioribus aſcendit. Quæritur aũt nõ ſine rõne ab expoſitoribus,quã ob cãm verbo/lienis/adiecerit/magnus: aiuntq́; qui maxime probabilia dicere viſi ſunt, in paruo liene non admodum manifeſtã eſſe in vtraq; vel præſidij,vel offenſæ inclinationem.Ego vero ſermoni adiectũ eſſe exiſtimauerim verbum/magnus/quaſi,vel tumefactus,vel in molem aſſurgens, vel phlegmone obſeſſus ad ſcripſerit.Nã,ſi/lienis/ſimpliciter ſcripſiſſet,rurſus alia orirtur quæſtio, quo nam vitio lienẽ affici dicat. Si igitur hoc non inquiramus,ſed nobis cõſtet in omni tumore præter naturam lienẽ fatigante;in latus diuerſum ſanguinis eruptionem nocuam eſſe,limitationis gratia verbũ/magnus/ adſcripſit.Exemplum aũt hoc ipſum,videlicet de liene,oĩum cõe eſt, quibus ad latus diuerſum ſanguis erũpit: atq; ob id ſermoni additur aduerbiũ/vt/perinde atq; ſi ita dixiſſet: vt ſi, cũ iecur magnũ fuerit,ex ſiniſtra nare erumpat ſanguis: cæterum ita à liene, tanq̃ exẽplo, ad iecur tranſire in promptu eſſe arbitratus,iecoris non meminit. Quòd aũt à viſcere ad viſcus migratio fieri poſſit, adiecit hypochondriũ, inquiens/ atq; res in hypochondrijs ita habet/ne tm̃ ex viſceribus directas ſanguinis eruptiones bonas eſſe exiſtimemus vel malas,quæ in latus diuerſum fiant, ſed ẽt ex hypochondrijs ipſis. Cũ aũt vitioſa ſit,quæ in latus diuerſum fiat ſanguinis eruptio, deterius adhuc fuerit ſignũ, ſi cũ deſũdatione contingat. Ἐφίδρωσιν aũt.i.deſudãtionem,iã ſæpius quidẽ in hoc ſcripſit libro, ſed F nuſquã ita lucide,vt cognoſcamus,nunquid ſudores circa thoracẽ caputq́; apparentes ita appellet, an eos,qui toto emanant corpore,vbi tum pauci,tum nihil cõferentes ſint. Prauum aũt vtrunq; horũ eſt:deterius aũt,quod in ſuperis fit partibus.Nempe,cũ oĩs deſudãtio demonſtret,vel copiam in ſudãntibus partibus, vel facultatis retentricis imbecillitatẽ: vtrũcunq; eorum in locis tum thoracis tum capitis fuerit,deterius eſt ſignum,quam ſi in alia quapiam parte fuerit.

34 *Ex Naribus Exiguo cum ſudore Perfrigeſcentia, Maligna prauáq;.*

Rurſus hoc loco interpretatione eſt vſus,non adiecto orationi ex naribus perpetuo erũpenti ſanguine,quod nos de neceſſitate ſubaudire oportet,propterea ꝙ nihil aliud intelligere valeamus.Fiet aũt ſermo integer,ſi ita interpretari liceat:Si ex naribus ſanguis erumpat, cum ſudores vel fuerint, vel ſuperuenerint,perfrictionẽ quidem ferunt,quæ indicat malũ eſſe morbũ. At, cũ perfrictio tum in extremis fiat,tum per totum corpus,grauior certe difficiliorq́;,quæ per totum corpus eſt.

35 *Poſt Sanguinis eruptionẽ Deiectiones nigræ, Malæ: Prauæ aũt & Prærubræ: an & Quarto die talis eruptio fiat? Comatoſi ex his Conuulſione finiuntur: an Nigris procurrentibus & Tumefacto ventre?* G

2ª. Epid. ſect. 1ª

Rurſum & hoc loco,vt in alijs multis, ſermonẽ manifeſtum vtilemq́; ab Hippocrate dictũ confudit.Eſt aũt ipſius primum quidẽ vniuerſale hmõi:‖ Iudicatoriorum non iudicantium alia quidẽ » lethalia,alia vero iudicatu difficilia.Cum autem iudicatoria multa ſint,in horũ ſingulis ſuus eſt ſer- » mo,particularis quidem ad eũ,qui dictus eſt,relatus: vniuerſalis vero ad ſubiectos ſubordinatoſq́;, qualis eſt talis:Sãguinis eruptio nõ iudicans,vel mortalis,vel iudicatu difficilis. Ita ſudor,vel copia tum vrinarum, tum deiectionum, tum vomituum,vel quæ per hæmorrhoidas,vel vterum, excernuntur,& parotides,& cæteri abſceſſus.Omnia ſiquidẽ hæc, ſi non iudicant,interdum quidẽ lethalia,interdũ vero & δύσκριτα,i. ἄκριτα ποιεῖ τὰ νοσήματα.i. morbos iudicationis expertes faciunt. Cõmuniſſima aũt ex his efficitur oratio vniuerſaliſſima generaliſſimaq́;(vocet.n. vnuſquiſq; pro ſuo arbitratu) Iudicatoriorum non iudicantiũ alia quidẽ lethalia,alia iudicatu difficilia. Præſtat autem hoc loco,qñ ſint lethalia,& quando iudicatu difficilia,definiuiſſe: id quod ab Hippocrate ipſo eſt demonſtratum. Quæ nanq; ex iudicatorijs nihil iuuant,ſunt iudicatu difficilia: quæ vero etiã in contrariũ repunt,ſunt lethalia. Iam,quæ ad contrariũ inclinant,alijs ex ſignis certitudinem capiunt: quõ & malignas ſcripſit hoc in loco deiectiones: acciderit quoq; aliter cuipiam altera talis affectio maligna,vt vomitus,vel prauæ vrinæ:veluti & perfrictio,quæ cum difficultate excalfieri poſſit,aut H totius corporis,aut extremarum tantum partium:ſic etiã profunda ſitis,æſtuſq́;,& caligo,& implaciditas, & vigiliæ, atq; prauorum aliorum quippiã. Didiciſti vero hæc eadem omnia ex cõmentarijs de iudicationibus,atq; ex prognoſtico, quædam item ex epidemijs. *Scripſit certo & hoc loco ſermonem vniuerſalem, particularium ſpeciem vnam cõmemorans.Nempe,qui modo artẽ diſcit,putat ſola hæc maligna eſſe,de quibus audiuit:ſi vero acri eſt ingenio,põt & alia quædã talia eſſe ſuſpicari,tpſq́; expectare aliud,in quo & ipſa perdiſcat. Quòd ſi {non} ita didicerit, ſed ea,quæ particularia exiſtũt,rurſus expectabit,inſcius, q̃tum doctrinæ adhuc ipſi deſit: qui vero vniuerſale didicerit,particularia omnia cognoſcit. At,qui prorrheticũ hoc ſcripſit,in particulari verſatur: atq; ob id interdũ quidem ex diuerſi generis ſymptomatis concurſionem aceruat: interdũ vero ex vno ægro aut duobus vniuerſaliter pronunciat:atq; aliquãdo addubitat ambigitq́;,quõ & nũc,inquiẽs, An & quarto die talis eruptio fiat? Nẽpe, ꝙ quẽpiam viderit,cui quarto die ſanguis erupit,omiſſo noĩe ſermonẽ fecit, q̃q̃ dies ipſi vniuerſalem in prognoſtico habeant doctrinã. Rurſus autem particularia enuncians prorrhetici author,non tanq̃ particularem,ſed tanquam vniuerſalem, fecit ſermonem, ſcribens ita / comatoſi ex his conuulſione finiuntũr / non neceſſario fieri inquiens, ſed interdum contingere,veluti & aliud quippiã inutile,quod habet generationem, ſed id quidẽ ſimpl̃r enunciauit.

*Al. ἔγραψα idest ſcripſi.ut de ſe ipſo dicat qui paulo ſuperius citauerit vniuerſalẽ illã propoſitionẽ, iudicatoria nõ iudicantia, & cæ. & particularem, &c.

A enunciauit. De nigris autem procurrentibus & ventre tumefacto, respondemus ipsi & hic posse
quidem & ea fieri, sed neque perpetuo, neque vt plurimum.

36 *Sanguinem profundentia cum Desudatione Vulnera, Mala: Loquentes ita affecti Occulte pereunt.*

Quidam τρώματα.i.vulnera per τ & ρ & ω primam syllabam scripserunt: alij autem τρωμώδεα
per τ ρ & ο: & vsitatissimæ quidem scripturæ hæ sunt tum expositoribus, tum scriptoribus, sed cō-
cursionibus raræ existunt: veluti & quæ primam scriptam habet per τ ρ α & υ. Exordiendū igitur
est & nobis à consueta vsitataq́ʒ, quam per τ ρ & ω scriptam reperimus, & quę idem significat cum
ea, quæ per τ ρ α & υ scribitur. Nempe τρώματα læsiones eas appellat etiā ‖ Hippocrates, quæ ab ex
ternis inferūtur causis. Fecisse igitur in præsentia sermonem non solum in vulneribus vel exanthe-
matis, vel abscessibus, vel diuisionibus, verum quoqʒ & in sanguinis eruptionibus par est: quin in
vulneribus consonant magis, cū sola hæc sanguinem profundant. Quidam scriptorem hūc etiam-
nū de sanguinis è naribus eruptionibus nūc agere dicūt, nō in febribus solū, verū quoqʒ & in nuper
dictis affectionibus intērficere. Siue igit̃ de oībus his sermo sit, siue & vulneribus dūtaxat, sangui-
nis cum desūdatione eruptiones malignæ sunt: nec dissimili modo, si & τρωμώδεα.i.tremores, scri-
B ptū fuerit. Illud autē, loquētes autē eos occulte perire, tale quippiam indicare aiūt, q̄ tales nihil ma-
li habere videātur, sed tanq̄ extra periculū cōstituti, & præsentibus loquētes, repēte pereant. Quòd
si aduerbium λαθραίως.i.occulte, hoc velit ipsis significare, naturalē interpretationē alienis meta-
phoris permutare summopere studere vident̃: putant nanqʒ virtutē esse orationis semper à cōmu-
ni loquendi consuetudine recedere, perinde ac si nihil referret, si quis vel ad deterius recedat.

1. de Morbis, circa prīcipiū, atq; ēt 4. circa mediū, &alibi, hoc nomine sę pius vtitur.

37 *Post modicam Sanguinis eruptionem, Nigramq́ deiectionem, in Acutis morbis Surditas Malo est:
Sanguinis deiectio in his Perniciosa. Surditatem vero soluit.*

Continetur in hac syndrome verū quippiā & vniuersale. Nempe in acutis morbis, nigris ex de-
iectionibus si sanguinē deiecerint, perniciosum vere existit: id quod & nos scimus, & cæteri, qui in
artis operibus consenuerunt. Atqui symptoma esse vr̃ secundum eam rationē, qua in superpurga-
tionibus vltimū excernit̃, quod sanguineū est: sed particularium est, in quibus scriptor nominauit.

38 † *Lumbis dolentibus Stomachi dolores accedentes, Signa eruptionis sanguinis puto notamq́ progressam.*

Non recte explanauerunt dictionē hanc pleriqʒ, qui in hunc librum cōmentarios scripserunt, si-
C mulqʒ & pugnantia dixerunt. † Vr̃ autē mihi quidam eā in discentiū vtilitatem exposuisse: sed hoc
modo nō meminit febrium, vel acuti morbi, vt consueuit. Vt ergo sermo eius in non febrientibus
sit, verisimile est, ex nulla manifesta causa plures cōsequētes dies lumbis dolētibus atqʒ ore vētris.}
In his igitur vacuationē per hæmorrhoidas expectare oportet. Posses autē non solū id fore prædice
re, sed & propter hæmorrhoidum retentionem ea fuisse conijcere: magisqʒ si eius, qui hæc patitur,
temperaturam videas melancholicam, vt tibi ex dictis prædictio non solū futuri, verū & præteriti,
& tertio præsentis sit. Nēpe, cū ab alijs distinctus fuerit lūborū dolor & cardialgia, præteriti quidē
erit prænotio, q̄ & antea fuisse illi per hæmorrhoidas vacuationem noueris: futuri, q̄ & nunc erit:
præsentis autē affectionis perspicua sunt symptomata, nempe copia in venis aceruata tenue quod-
dam serum in ventrem confluens cardialgias parit in os ipsius ascendens, quod omnium fere par-
tium maxime sentiendi facultate præstat. Plurima autē abundantię portio ad inferum repens locū,
in quem & primum deferri consueuerat, lumborum dolores efficiet.

† Lūbis dolētibus cardialgiæ accedētes, sanguinis per hæmorrhoidas erupturi, signa sunt: arbitror aūt et eius, qui antea erupit, signū esse. Ita uidetur legisse Galenus.

† Clarius ita posset verti. Eā āt quis iudicio meo posset ī discētiū vtilitatē exponere hoc modo. Non meminit febriū, vel acuti morbi, ī hoc sermone, vt consueuit: verisimile ergo est ī nō febriētibus, sermonem ipsi fieri, qui ex nulla manifesta cā plures cōsequētes dies lūbis doleāt et cardialgia laborent.

39 *Qui Statis temporibus Sanguinem profundunt, Siticulosi hi, Difficiles & Exoluti si nō profuderint,
Epileptici Moriuntur.*

D Hoc rursum loco satis erat vniuersaliter dicere, primū quidē, quibus vacuatio sanguinis cōsueta
retenta fuit, his morbos fore plethoricos, manante ipso ad eas corporis partes, quę retentis excretio-
nibus propinquæ sunt, vel ad eas, quę imbecilliores existūt: particulatim vero de ijs, qui ex hęmor-
rhoide, vtpote excremētis existētibus melācholicis, alūt vel melancholiā, vel phthisin, vel hyderū,
vel varices, vel cancrū, vel elephantē: præter hos autē vnicuiqʒ in ea parte fore affectionem, quæ cę-
teris manifeste imbecillior existit̃. Non recte autē duorū symptomatū concursionē adiecit, sitis &
exolutionis, in sanguinis retētione: nā sitis nullo pacto retētionis sanguinis propriū existit: exolutio
« autem immoderatas excretiones non retentiones consequitur: & recte dictum est in secundo epide
« miorum, ‖ Sāguine multo fluente lassescere. vbi, & quod ex voce exolutionis significatur, exposui.

40 *Qui compositi Perturbantur, Peruigilant, Naribus stillant, Sexto die leuantur, Nocte laborant, Postri
die sudant, in Somnum feruntur, Delirantq́, abunde Sanguinem profundent: An & Aquosa vrina
tale quippiam indicat?*

Dilucide rursus hoc loco ostendit, quod in particularibus apparet concursionibus. Nēpe proflu
uij sanguinis peculiaria sunt signa clare in cōmētarijs de Iudicationibus deinceps scripta: nūc autē
in hoīe, qui abunde sanguinem profudit, oīa, quæ sanguinis profusionem antegrediuntur, scripsit.

2 Epid. sect. 2.

41 *Quibus Sanguinis eruptio multa fuerit, procedente tempore Alui Male afficiuntur, si non Vrina concocta fuerit.* E

4³. Aphor. 27. Ext. ord. 30. c

Dixit in aphorismis Hippocrates, ‖Quibus in febribus sanguinis quacunq; ex parte copia erupe-rit, cũ reficiũtur, alui his humectãtur. hic autẽ simpliciter inquit πονηρεύονται. i. male afficiũtur: forsan in verbo/male afficiuntur/cõplecti volens, & humectantur, & quæcunq; in ventre perperam fiunt, aliis quidem morsis, aliis inflatis, vel ructu acido correptis, vel prorsus non coquentibus. Omnia autem caloris natiui inopiam consequuntur, ob quam & vrina aquosa videtur.

42 *In Iudicatoriis Perfrictionibus Sanguinis eruptiones vehementes, Pessimæ.*

Conspicuus est sermo nullamq; quæstionem habet, si vehementes & pessimæ scriptum fuerit: Si vero, vt non nulla exemplaria habent, pro κάκισαι. i. pessimæ, scriptum fuerit κράτισαι. i. optimæ, maxima oritur quæstio: quod defendentes non nulli tale quippiã significari aiunt: Quæcunq; sanguinis eruptiones vehementes refrigerantur in iudicatoriis diebus, optimæ sunt. tanq̃ refrigeratio, sanguinis eruptiones retineat. Hi autẽ non scriptã enarrant dictionem, sed alteram, qua ita dici oportebat: Quæ in iudicatoriis fiunt eruptionũ sanguinis vehementium refrigerationes, optimæ sunt. Adde, ꝙ frustra additum sit/iudicatoriis/nempe, quocunque die sanguinis eruptionibus vehementibus perfrictiones aduenerint, sanguinis eruptiones sistunt. F

43 *Capitis affecti Grauitate, & Sincipite dolentes, Peruigilesq́, Sanguinem profundunt, tum aliàs, tum si quippiam in ceruice tendatur.*

Sanguinem profundunt quidem & in huiusmodi concursionibus, sed non multoties.

44 *Qui Peruigilauerint, repente cum Inquietatione quadam Sanguinem profundunt, tum aliàs, tum si quippiam non ante fluxerit: an & vbi perfrixerint?*

Concursioni quoque huic sermonem adiiciam eundem, quòd quidam horum sanguinem profundunt in capitis doloribus.

45 *Ceruicis Dolores, impense Rubri Oculi, Sanguinis eruptionem ostendunt.*

Veræ hęc, ꝙ sæpius ad sanguinis eruptiones concurrant, intulit: cętera vero, quæ ante dicta sunt, raro concurrunt. In re eiusmodi magna præstant virtute impense rubri oculi.

* Al. ἐπεςάσης. i. suppressa est.

46 *Quibus Venter tẽnditur, Sanguinem hi profundunt, Superrigentq́: an Venter intestinorum incurrat Læuitatem, fiatq́, Durus, vel Ascarides fatigent, vel vtrunque?* G

Verbum αἱμοῤῥαγέειν. i. sanguinẽ profundere, videtur sæpius, nõ semel, author intelligere, sanguinẽ è naribus fluere: arbitrorq; eum adnotasse aliquem, qui suppressa aluo sanguinẽ profuderit, deinde superriguerit, & postea intestinorũ lęuitate correptus sit. Sed, ꝙ aluus cum intestinorũ lęuitate indurauerit, controuersiã habet manifestam. Nẽpe quidã duritiẽ in ipso ventris corpore intellexerunt, non in excrementis. Alii nihil id prohibere inquiunt, aliis quidẽ ita sanguinem profundentiũ adhuc magis, q̃ antea, superinduratũ esse ventrẽ: aliis vero contractã intestinorũ læuitatẽ, veluti & habere ascaridas. Alii fieri posse inquiunt lienteriã durã, si, quę permeauerint, non solũ qualitate vel inuertibilia vel immutabilia manserint, verũ quoq; & dura, qualia deuorata sunt, citra vllã madefactionẽ. Dioscorides præsentẽ dictionẽ in duo secans seorsum quidẽ scripsit, Quibus venter tẽditur, sanguinẽ hi profundunt, & superrigent: an ad sanguinis profusionẽ tale consequatur: deinde principio altero, inquit, Venter intestinorum læuitate correptus, vel durus, vel ascarides, vel vtrunque. Scribit autẽ non ἐπίσκληρος, sed ἐπίσκληρον per ν, & iuxta illud superne imponens λ, vtrinq; punctis includit: vult autem per vocem hanc ἐπίσκληρον, corpus induratum significari.

47 *Quibus ad Caput manusq́; ex Lumbis fit recursio, Stupefacti hi, Ventriculi ore dolentes, & Saniosi, Sanguinem abunde profundunt, Venterq́; turbatis his copiose fluit.* H

Diligenter rursum hoc consideres loco authorẽ, qui concursiones ita scribit, vt in quibusdã sanguinẽ profundẽtibus vidit: &, si, quę a me sunt demõstrata, memoria tenueris, iudicare ipse, quę nã superflue scripta sint sanguinẽ profundentibus facta indicia, poteris. Cætera quidem dictionis sic quàm plurimi scribunt: quidã vero non ἰχωρώδεες id est saniosi, sed χολώδεες. i. biliosi, scripserunt. Si vero eorũ, quæ supra dicta sunt, memor fueris, quõnã modo vtrunq; defendi possit, nõ ignoras.

† Al. hi suppressa aluo sanguinẽ profundunt dolentes.

48 *Quibus ex copiosa Sanguinis eruptione & frequenti, Nigrorum multorum est deiectio, † & Tensio, Sanguinem hi profundunt Ventre dolentes: Cum quadam vero fluxione Facile ferunt. An hi Sudores frigidos habeant multos? Returbata his vrina mala non est, Neque, quod residet, genituræ simile: Frequentius vero hi meiunt aquosa.*

Conspicatus quoque hæc omnia, vniuersale inde comprehendisse ostendit, ꝙ singulorum, quæ dicta sunt, vires non cognouerit: quæ tibi constant, si es memor eorum, quæ dicta sunt tum in his commentariis, tum in iis, quos in prognosticum fecimus, tum in libris de iudicationibus: medita-

tionem

A tionem quoque eorum exercitationemq; in epidemijs perdidicisti. Lectis autem aut semel aut bis talibus, vt memoriæ tuæ confisus à reliquo temperes, non oportet: vix enim eam tum facilem tum promptam habebit, qui etiam assidue in omnibus versetur commentarijs.

49 *Quæ ex Naribus cum Surditate et Ignauitate parua est Stillatio sanguinis, Difficile quippiam habet: Vomitus his Confert, Ventrisq; perturbatio.*

Nescio, quomodo paruum malum esse intelligat sanguinem è naribus, stillicidij instar, fluẽtem: nempe orationem ἔχει τὶ δύσκολον id est difficile quippiam habet, in paruis dicere homines cõsueuerunt. Sed non paruum id malum existit, & si absque surditate ignauitateq; fuerit: cum his, quæ cerebrum affectum esse indicant, lethale signum erit sanguinis è naribus, stillicidij instar, fluor. An vero vomitus, vel ventris perturbatio his conferat, non potest simpliciter absque distinctione pronunciari. Distinctio autem est quibusdam morbi in principio, si vires valẽtes, vel sanguinis redundantiam habeant, vel pituitę, vel alterutrius bilis. Nam, si valenter excernant, sanguinisq; redundãtiam habeant, quod sectione venæ, non vomitu, vel uentris perturbatione, indigeant, neminem latet. Quod uero in uomitibus uentrisq; perturbationibus antea est dictum, patescit, cùm medicum uo-
B mitum ciere & uentrem perturbare uelit: non de ijs, quæ à natura fiunt, enunciet.

50 *Quibus ex Rigore Febres lassitudinariæ fuerint, Muliebria his decurrunt: Ceruix autem in his dolens, Sanguinis indicat eruptionem.*

Mulieribus quoq; recte ualentibus, etiã citra rigorẽ cũ febre, menstrua fit purgatio, cũ sensione quadã lassitudinaria. Cũ igitur & rigores fuerint, maiorẽ totius corporis motionẽ patientes: & sanguine in eo redundante, naturã ad superflui uacuationẽ excitent: magis utiq; muliebriũ, id est menstruarum purgationũ, uacuationẽ fore spes est, si & purgationis, quæ per circuitũ repetit, tẽpus adfuerit. Si uero ceruix ex prædictis doluerit, uergentis ad superas partes humoris signũ cõstituitur.

51 *Et per Nares Sanguinem profundere sperandum est ea, quæ Caput concutiunt: & , quæ Sonitum faciunt, Sanguinem profundere, vel Muliebria deducere, tum aliàs, tum si in spina æstus insequetur: forte vero & Dysenteriam facere.*

Rursus hoc loco nomen unum adscripsit anceps ambiguumq; totã dictionis seriem quęstionis cuiusdã opus habere efficiens: nempe, quæ nam sint caput σείοντα, i. concutientia, obscurũ admo-
C dum videtur. Quidam.n. capitis symptomata omnia ita dicta esse inquiunt, inuenta generali quadam hac uoce ab eo: ut antea, cum de uentre ageret, uocem hanc πονηρεύεσθαι. i. male affici, inuenerat. Alij in palpitationibus pulsationibusq; temporalium uenarum, uel tremulis, uel quodammodo uibrantibus, motionem quandam totius corporis. Hæc igitur caput concutientia mouent interdum & sanguinis è naribus eruptiones, ueluti & menstrua. Sperat autem id fore magis, si mulier sensionem æstus citra spinam habuerit. † Potes autẽ contristantium humorum ad caput impetum asserere, nisi per uterum uacuentur, uel dysenteriam procreent.

† *Ex antiquis clarius, & verius. Potes et indicare humores noxios, qui ad iferiora ipetũ faciunt, nisi per vterũ vacuati fuerint, dysenteriã esse facturos.*

52 *Ventris quoque Palpitationes cum Hypochondrij Tensione sublonga & tumente, Sanguinis indicant eruptionem: Inhorrescunt autem hi.*

Incertum est, de quo nam symptomate dictũ sit τῶν παλμῶν. i. palpitationum, nomen. Nempe præter id, quod neq; appellationes antiquorũ aperte discretæ sunt, ut & ostendit liber de palpitatione, in quo de arteriarũ pulsibus disseritur, sic & libri huius author ad nomina cõstituẽda uel ex abusu uel ex metaphora promptus existit. Non ignoramus autẽ, quod, cum Hippocrates in prognostico diceret, ||Si uero pulsus in hypochondrio insit. subintulit, Perturbationẽ aut dementiam indicat. Cæ-
D terum & hi quidam intellexerunt pro pulsu palpitationem dictam esse: non nulli uero proprie de uehementi spinam perreptãtis arteriæ motione. Quanquam autẽ & hi palpitationem scripserunt, non tũ sanguinis profundendi signũ indicatorium pulsum hunc esse enũciauit in prognostico Hippocrates: sed postea de hypochondrij inflammationibus scribens sermoni adiecit, ||Fit autẽ his & sanguinis per nares eruptio, & ualde iuuat. Atq;, ut magis fore quis ex naribus sanguinis eruptionem speret, interrogandos esse ait, an capite doleant, aut oculi caligent: nam, si horum quippiã fuerit, in eam partẽ sanguis repet. Vt autẽ bene Hippocrates in hypochondrij inflammationibus dixit, Fit autẽ his & sanguinis per nares eruptio. sic hoc loco sermonem ex uniuersali in particularẽ transtulit, inquiens, Cum hypochondrij tentione sublonga. Fuerit autẽ † ob sanguinẽ tensio ea mediorũ musculorum, qui à thorace ad pubis ossa pertinent: Fit autẽ & lienis sublonga phlegmone. Sed nemo phlegmonas hmõi, quæ cũ palpitatione fiãt, hæmorragicas esse dixerit: phlegmonas uero {hepatis} cæterorũ {q;} hypochondrij musculorũ (sex.n. reliqui à duobus prædictis existunt) bene quis hæmorrhagicas affirmauerit. Quòd ergo in dictionibus multis libri authorem redarguerim, redarguere quoq; & nunc non pertimescam, qui scilicet particularium enunciationem multam fecerit, breuem autem & uerã doctrinam uniuersaliũ reliquerit. Præterea in calce dictionis adiecit, /inhorrescunt autem hi/ tanquam uniuersaliter his contingens, quanquam uniuersale non sit: fit enim

In Prog. cõ. 1. t. 28. 4°. 195. g

In Prog. cõ. 1. t. 32. 4°. 196. c

† ὑπὸ αἵματος. *sed forte* ὑπόμακρος. i. *sublonga.*

ex talibus concursionibus interdum & hoc symptoma: perpetuo autẽ, vel magna ex parte non fit. E
Scribenda vero sunt in prorrhetica doctrina, quæcunq; vel perpetuo, vel magna ex parte, fiunt: vt si in proposito veluti exẽplo sermo manifestus fiat: Si quis dixerit inter musculos abdominis octo numero existentes, medios rectos hæmorrhagiæ indicantiores cæteris esse, plus edocebit, q̃ qui hemorrhagias superuenire dicunt: si vero simpliciter solos hos dixerit inflammari, si & aliud quoddam hæmorrhagicorum signorum his superuenerit, hæmorrhagiam infert.

53 *Quibus è Naribus copiosa, violenta, & multa fluunt, ad Conuulsiones hi interdum deducuntur, Venæ autem sectio Soluit.*

Si in huiusmodi sanguinis eruptionibus conuulsionẽ asciscí simpliciter dixisset, hominẽ reprehendissemus, q, vt in cæteris multis, ita & nunc particulare, tanq̃ vl'e, pronũciasset: quia vero/interdũ/apposuit, laudamus, & vera loquitur. Nẽpe & nos sępius vidimus in hęmorrhagijs huiusmodi conuulsos aliquos non solũ ob exuberantẽ vacuationem, quã ὑπερκένωσιν vocant, sed etiã propter refrigerationem, si medici caput refrigerauerint, sanguinis profusionẽ retinere volentes. Quod autẽ in dictionis calce dictũ est/venæ sectio soluit/tale quippiam indicare videtur: Tales affectiones, in quibus vehementer sanguinẽ profundunt, venæ sectio soluit, ante sanguinis profusionẽ adhibita. F
constat autẽ, q grauata sanguinis multitudine natura excitata quidem sit ad ipsius euacuationẽ, sed modũ obtinere non valens, vocatam à recentioribus medicis ὑπέρκρισιν. i. superuacuationẽ, fecerit. Potest autẽ & vehementis ipsius hæmorrhagiæ auxilium sectionem venæ dixisse: nempe & nos sæpius auxiliũ experti sumus, perspicue immoderatam sanguinis lationem sistẽtes. Quòd autẽ manũ recto tramite nari, vnde sanguis abunde fluit, respondentem secare, manusq; eiusdẽ humeralem venam ferire oporteat, liquido cõstat omnibus: si vero ex nare vtraq; fluxerit sanguis, secare ambas nihil prohibebit: non enim per eas vacuationis, sed reuulsionis gratia, sectionem facimus.

54 *Frequentes & paruæ Surrectiones, Sufflauæ, Lentæ, Stercoreum exiguum habentes, cum Hypochondrij dolore & Lateris, Morbi regij participes existunt. An hi, cum suppressæ sunt, Exoluantur, simulq; Sanguinem profundant? Lumborum tensio his & dolores Sanguinis indicant eruptionem.*

Cõgessit rursus hoc loco symptomatũ diuersi generis multitudinẽ, quã vidit, nec ipse affirmat: singulorũ autẽ vires didicisti in ijs, quos paulo ante dixi, Hippocratis libris, & nostris cõmentarijs.

55 *Hypochondrij tensio cum Capitis grauitate & Surditate, et quæ Splendores perturbant, Sanguinis denunciant profusionem.* G

In Prog. cõ. 3. t. 33. 4. 211. a

Vult sanè, quę circa aspectum Hippocrates ‖ tenebrosa dixit, in dicta symptomatũ concursione hæmorrhagica ostendere, sicuti per cõmentarios nostros didicisti. Nempe rursus admonere, quæ nuper sæpius memorauimus, commentarios in sermonis prolixitatem est extendere.

56 *Vndecimo die Sanguinis stillicidij instar fluores, Difficiles, tum aliàs, tum si superstillauerint.*

Verbum quidem/superstillauerint/superuacuum existit: nam, si & quarto & quinto, similiter absurdũ. Cũ autẽ oẽs è naribus stillationes difficiles sint, quoties crassæ & nigræ destillationes fuerint, maxime perniciosas has reperies. Si vero tale quippiã diebus quibusdã vel indicatorijs vel iudicatorijs cõtingat, certius pręostẽdisse licet: vndecimus aũt decimiquarti est index. Vbi ergo theoremata vniuersalia diximus, nunc libri huius author particulare aliquod vnũ dixit, vndecimi diei in ipsis mentionem faciens. In vniuersali autem de indicibus & iudicatorijs' id dixisse par erat.

† In plerisque cod. græcis hæc non leguntur.

57 *Qui in Horroribus simul iudicatorie Sudant, Postridie vero, vbi Inhorruerint, præter rationem Vigilant, hos Sanguinis eruptionem incursuros puto.* H

Bene dixit/puto/prædictionis eorum, quæ neque assidue, neque magna ex parte fiunt, affirmationem adimens.

† Clarius. utroq; modo lõgus redditur: tum quia difficulter recalescat: tum quia pluribus diebus perduret, magna quidẽ ex parte per circuitũ, quandoq; uerò et uagabũde. Legendum. n. græcæ ἑκατέρως, non ἑκάτερον.

58 *Quibus principio largum Sanguinis profluuium, Rigor fluxionem Sistit.*

Est, quando rigorem moderatũ videmus prægressum sanguinis profusionem in corporis plenitudine: turbationem etenim in ipso faciens, naturam ad excernẽdum, quod infestat, irritat. Magna igitur ex parte sudores, vomitusq; biliosorum, & deiectiones, ex rigore fiunt: contingit vero & interdum, vt dixi, per sanguinis profusionem, copiam vacuari.

59 † *Sin copiosa superuenerit Sanguinis profusio, in contrarium Reuellitur* } : *Ex Hæmorrhagia Rigores, Longi.*

Vbi morbum nõ sedauerit sanguinis eruptio, exceperitq; eam rigor, † vtrunq; longũ redditur, ex eo, q corpus difficulter calfiat: quod pluribus superuenit diebus, ex circuitu quidẽ plurimum: contingit autem interdum & vagabunde.

60 *Quibus Capitis dolores, Ceruicis labor, atque Totius corporis cum Tremore infirmitas, Hæmorrhagica soluunt: Cæterum & Tempore ita soluuntur.*

Multas

A Multas in hoc toto sermone cõcursiones ex ordine scripsit, methodũ vlẽm in ijs, qui sanguinem profundũt, paucis describere nõ valens. Cõsiderare autẽ oportet duo hęc prima, febrẽ valde ęstiuã, cuiusmodi causi sunt: symptomata itẽ tũ capitis tũ ceruicis, & pręsertim plethorica: cõnumeranda quoq; haud dubie sunt & cũ symptomatis capitis, q̃ circa faciẽ fiunt: deinde & quę toto in corpore abũdãtię sanguinis signa existũt: hisq; nihilo minus ex anni tpe ęstiuo vel regione verna, vel cõmo deratis vel calidioribus, si in hypochõdrijs phlegmone quędã fuerit: postea quę circa caput facieq; sunt hæmorrhagica signa, & si aliquod in thorace hypochõdrijsq; vergẽtię ad superas partes signũ fuerit. Hęc siquidẽ oĩa in cõmẽtarijs de Iudicationibus exposui, pterea in prognostici primiq; epidemiorũ: in quibus distincta sunt, & q̃ iã iã venturæ sanguinis profusionis sũt signa, & q̃ talia nõ sũt.

61 *Vrinæ, quibus Abscessus post aures fiunt, si Celeriter & exigue concoquuntur, Vitiosæ: & ita Refrigescere, Malum.*

Quod in hac quoq; oratione recensetur particulare, est sermoni vniuersali subiectum: nempe, Vrina in morbo omni † celeriter & exigue concocta, deinde vero cessans, vitiosum quippiã indicat. Liquet autẽ, q; & refrigerari malum sit, non in his solũ, verũ & oĩbus. Neq;.n. in communibus B adest quippiam peculiare, veluti in ardentibus febribus: nempe, q; vrentes hæ, summas partes non calfaciant, malignæ existunt, benignis mansuetisq; totum corpus æqualiter vrentibus. † *Additur in quibusdã antiquis πυρετῶδες. i. febrili.*

62 *Qui Subsoporantur, Icterosiq; existunt, Neque valde sentiunt, † Venter his copiose fluit: Forsan quoque, & si detinetur Exoluuntur: } An & his Parotides fiant?* † *Al. quibus singultus, venter his copiose fluit, } forsan quoq; & detinetur, hi exoluentur.*

Si ex nobis propria parotidum signa didicisti, perniciose item habentium signa, facile, quæ nũc dicuntur, propria nõn esse tibi cõnstabit.

63 *Suppressæ cum Rigore Vrinæ, Malæ, tum aliàs, † tum si ante soporatos Parotides prehenderint: An spes ex his?* † *sunt, qui vertãt. tũ si antea sopor apprehẽderit: an parotidas in his fore spes est?*

In his quidẽ, quæ antecedunt hanc, dictionibus, futurarũ sanguinis eruptionũ cõcursiones scribere voluit, sed cõplecti, quæ propria essent, paucis, vt dixi, nequiuit. Rursus quoq; & alterã hanc dictionẽ ad prędictionẽ futurarũ parotidũ scripsit: sed, quod peculiare sit, nihil habet & ipsa, pręter id, q; & permista sint quędã perniciosa symptomata, ex quibus raro parotides fiant. Quòd aũt neq; ipse de parotidũ generatione enũciare ausus sit, id sanè ex adiectione cõiunctionis/an/ planè cõstat.

C

64 *Ex Torminoso Sedimentũ limosum subliuidũq;, Malũ: An ex Hypochõdrijs dextrũ dolere videatur, Exoluanturq;? atq; his Parotides parum dolorificæ? Venter his omnibus copiose fluens, Perniciẽ affert.*

In cæteris omnibus exemplaribus scriptum in principio dictionis reperi/torminoso/ præterquã * in exemplaribus Dioscoridæ & Capitonis. Nẽpe hi scripserunt ἐκ στροφώδεων, dictaq; apud eos est de vrinis oratio: atq; ob id residentias harum tum ab Hippocrate, tum ab ipsis, considerari, & non deiectionum, inquiunt. Dioscorides igitur στροφώδεα οὖρα recenseri ait, quæ πεπηγότα. i. concreta, quædã per ipsas inuecta habẽt, facto nomine à verbo διαστρέφεσθαι, quod est πήγνυσθαι. i. concrescere. Neq;.n. ignoramus poetam ita dixisse, καὶ περιστρέφεται κυκλώδως, quod est περιπήγνυται, id est circulariter concrescit. Cæteri ferè omnes expositores limosas subliuidasq; in deiectionibus residentias dici nunc aiunt, quoties humectetur aluus, putantq; torminosa conuenire: nempe eiusmodi deiectiones cum torminibus prorsus fiunt. Subsidere autẽ inquiunt ita deiectis liquidis residentias tũ limosas tũ subliuidas, vbi praua affectio fuerit, in qua talia excernũtur: prorsusq; ijs, qui talia deijciunt, affectũ esse hepar aiunt, atq; ob id authorem adiecisse dictioni/an ex hypochondrijs dextrum dolere videatur: Nẽpe, q̃q; deiectiones eiusmodi perpetuo hepaticæ existant, non tamen D semper sunt cum visceris inflammatione: quo fit, vt orationi adiecerit coniunctionẽ/an/ q; scilicet ita affectis dextrum hypochondriũ perpetuo dolere asserere non potuerit. Pręterea, quod deinceps dictum est/exoluantur/ hepaticum proculdubio symptoma est, vt in secundo epidemiorum est demonstratum. Post hæc de parotidibus scripsit. Videtur autem in his omnibus dictionibus ex concursionibus quibusdam prænotiones harũ scribere, atque id esse maxime in eo quod ipsi proponitur, & in præsenti dictione: sed de his enunciare ausus non est, q̃q; in particularibus persæpe vniuersales enunciationes scribere consueuerit. Præterea inquit/atque his parotides parum dolorificæ? rursus quendam talem ægrum vidisse sese ostendens, in quo à natura, impetus quidã factus sit ad parotidum generationem, à qua tñ rẽijci non potuerunt, quæ contristarent: cõtigitq; ægrum copiose fluente aluo perniciose habere, non iudicationis scilicet ratione, natura contristãtes humores deorsum excernente, sed propter facultatis, quæ in hepate est, imbecillitatem. * *illuc deponi.*

65 *In Fastidiosis quibusdam Vigilantijs Parotides maxime.*

Adiecit in præsentia hæc, q; sæpius viderit & non semel. Quocirca per eã, quæ subsequenti succedet, dictionẽ verũ est fastidiosos esse, quibus excitãtur parotides, sed id sufficiẽs nõ est: nẽpe, q; dementiam denuncient talia symptomata, supra declarauit. Si igitur, quæ Hippocrates nos docuit ante,

ante,contemplatus parotidas fore ſperaueris,deinde ægrum † veluti ex ciborum repletione faſtidi- E
tum videris,parotidas excitandas expecta. Signa autem,per quæ parotidas fore ſperabis,ſunt hæc:
Primum ſanè abſceſſuum omnium cõe eſt, quod diutius † trahenti euenit ægro, deinde ſi morbus
deſes fuerit & deorſum vergat,vel calidus & ſurſum repat,vel ceruícis capitiſq; grauitates fuerint,
& dolores,& faciei rubor.Nam per hoc,ſi parotidas fore ante ſperaueris, certior prænotio erit, cũ,
quæ in dictione relata ſunt,apparuerint.Sermonẽ quidẽ illum ante omnia memoria teneri velim.
Poſt hæc vero ſigna omnia ſingulatim dixi ab Hippocrate duobus iã libris ſcripta ipſa: quibus ap-
ponenda ſunt,quæcunq; per pulſus in ſingulorum prænotionem conferunt: quæ & ſi prætermiſſa
quidem ab Hippocrate exiſtant,habes tamen ſcripta ea à nobis in pulſuum libris.

66 *Ex Voluulis male olentibus,cum Febre acuta,Hypochondrioq; ſublimi diutius perſeuerante, Parotides exurgentes Perimunt.*

In dictione hac facta quidem eſt obſcuritas quædam & ob ſcriptorem, facta quoq; & ob inter-
pretes quoſdam, incertum eſſe exiſtimantes, vtrum'ne ex vnoquoq; dictorum ſymptomatum vir
nos ſperare velit,vt parotides fiant,an omnia vnà concurrere. In principio quidẽ libri huius, cum
mens authoris adhuc ignoraretur, congruenter incerta talia eſſe quis exiſtimare potuerit: vbi vero F
in toto libro propoſiti ipſius experientiã habuimus idoneam, cognoſcamuſq; prænotiones ex eo-
rum,quæ ipſe vidit,concurſione ſcribere,conſtat & nunc ex omnibus,quæ ſcripſit, ſimul factis nos
ſperare,vt parotides fiant,velle. Quòd vero lethales ſint, ſi fiant, eſt manifeſtũ, ꝙ & nunc viderit in
ita laborantibus factas parotidas ſecutam mortem, [a] † quæ ob parotidas facta non eſt: quodq; talia
videantur,conſtat ex ijs,quæ ſcripſit:nẽpe,ꝙ febris acuta erat non ſine periculo; quodq; veluti per-
nicioſa affectio. Qm̃ vero amplius nihil ſcripſit,ſed graue olẽtem hunc eſſe vult, multo ſanè magis:
quónam ſiquidẽ pacto graue olentem intelliges voluulum pernicioſiorem eſſe non graue olente?
Fieri autem poteſt,vt graue olens intelligatur, primum quidẽ in quo ſtercus euomatur, ſignũ ma-
xime lethale:deinde,ſi graue olens fuerit reſpiratio:tertio,ſi ructus graue olẽs: quarto, ſi flatus talis:
& quinto,ſi graue olens corpus:nempe Talis voluulus aliquando à nobis viſus eſt.

67 *Ex Surditate manſuete Parotides fiunt, tum aliàs, tum ſi Faſtidioſum quippiam ſuperuenerit, & Comatoſis magis.*

Qm̃ aduerbiũ ἐπιεικῶς.i.manſuete,in medio dictum eſt eorũ,quæ multam, & eorũ quæ paucã,
habent ſpem in omnibus ſymptomatis:ſic & hominem vocamus ἐπιεικῆ moderatũ, & à quo nihil G
per vitam fit nimis. Totus itaq; ſermo talis quidem eſt:Si ſurditas accidat,parotidas fore mediocri-
ter ſpera. Adiectione autẽ orationis/faſtidioſum quippiam/ſperat faſtidioſo facto ægro fore: idq;
magis,ſi comatoſus ipſe fuerit. Verũ tum hæc tũ antedicta non minus deſipientiæ & phrenitidis ſi-
gna ſunt,ꝙ̃ parotidũ,cum non præfinite dicat,in bilioſis quidẽ humoribus ab initio morbi deſipiẽ-
tiæ ipſius potius eſſe ſignũ, procedente vero morbo in crudis craſſioribuſq;, [b] † & magis vbi iam
occupaſſe parotidũ generatio apparuerit:} hoc ſiquidẽ vniuerſale caput eſt in parotidibus, [c] † ſi nõ
amplius lateat,quod inualit,ita vt æger impetũ infeſtãtium humorum caput petere ſentiat.} Poteſt
itaq; quis hîc denuo hallucinatus in vnoquoq; eorũ,quæ ad ſupernas partes motũ indicant, ſcribe-
re,tanquã ex prædictione,parotidas ſecuturas:ſunt vero & modo dicta impetus ad caput ſigna. Di
co ſanè ſurditatem & comatoſum,non magis horum,ꝙ̃ eorum,qui ventre & thorace laborant, eſſe *
ſymptoma:cum vtriſcunq; autem fuerit,horum ſimul præcognitionem augebit.

68 *Paraplegicis Parotides Vitioſæ.*

Paraplegias quibuſdam corporis partibus accidere ab affectu didiciſti, qualis eſt totius corporis
affectus apoplexia. Videtur autẽ mihi viſis forſan vel duobus vel tribus paraplegicis nihil à paroti H
dibus adiutis,ſignũ vitioſum eas eſſe pronunciaſſe. Ego autẽ non ſimpliciter dixerim malũ ſignũ
eſſe ſuperuenientes paraplegicis parotidas: ſed,ꝙ is abſceſſus morbo minor ſit, referre fuerit ſatis.
Cõſtat ſiquidẽ ex Hippocrate ‖ abſceſſus bonos eſſe, [d] † cũ morbi circuitus ad inferas corporis par »
tes inſigniter deuoluitur,quorum neutrum parotides habent:Nempe & affectu minore ſunt,& ad »
inferas partes non fit deuolutio:quare,ſi id duntaxat,pernicioſum pronunc are ſatis erit. *

69 *Quæ Conuulſiuo modo cum Catoche Exacerbantur, Parotidas mouent.*

Quòd ex concurſione nihil obſeruatio reperiat, rerum fide didiciſſe in promptu eſt: niſi enim
naturam rei,in qua prænotionem dicendo curationem faciemus, fuerimus contemplati, de ſingu-
lorum ſignorum vi iudicare nequaquam licebit.Et,niſi rerum ſingularum vires noueris, conflari
ex ijs quippiam nequit:id quod vos edocui in omni arte fieri,nedũ in medicinali.Atq; hinc,quan-
tum Hippocrates ſuperiores ſuos in virium cuiuslibet ſimplicis medicamenti inuentione euice-
rit,in omnibus ſuis eſt demonſtratum libris:id quod memoria tenere oportet. Ad præſentem autẽ
ſermonem, qui particularis eſt, tantum rurſus ex vniuerſali accepiſſe conuenit, quantum ad quod
nunc dicitur,congruit. Catochæ etenim cerebri affectus ſunt, vt didiciſti,veluti & per totum cor-

pus

---

† *Faſtidioſum & vigilẽ videris.*

† *Salubriter trahenti &c.*

† *A Locus certe ĩ cod. græcis corruptus ẽ. arbitror tñ hunc eẽ clariorẽ ſenſũ. ꝙ (mors) ob parotidas non euẽnit. Nã hoc ita eẽ, cõſtat ex ijs, ꝙ ſcripſit, nẽpe quòd aderat febris acuta, ꝙ non uacat periculo: quòd itẽ aderat ileus ꝙ paſſio ẽ pernicioſa: &, quia nõ ſimplr ileũ ſcripſit, ſed graue olẽtẽ ipſum eẽ vult, multò adhuc magis pernicioſa paſſio ẽ: quocunq; n. mõ graue olẽtẽ ileũ ĩtelligas, is pernicioſior eſt non graue olente.*

† *B Et magis, ubi ſalubritatẽ polliceri uideatur morbus, parotidũ generatio expectanda eſt.*

† *C Ex ãtiquis uertẽdũ. ſi pro lõgẽt morbus, ac ſalubris ſit, ſi æger humorũ infeſtãtiũ ĩpetũ ad locos, qui circa caput ſunt, hẽat.*

2. Epi. ſect. 1ª.

† *D cũ & pro dignitate excretiõis morborũ, et ad ĩferna corporis fiunt, quorum &c. Vide Hipp. 2. Epi. ſec. 1. et 1. Epid. in cõſt. 2.*

* *φαρμάκων. ſed forte πραγμάτων. i. rei.*

A pus conuulsiones: de quibus nunc ipsum dixisse par est, nõ enim simpliciter de manu vel crure vel alia quapiã parte pronunciauit, inquiens, Quæ conuulsiuo modo exacerbantur. quanquã licebat. Conuulsionem autem ex repletione malam esse inquit Hippocrates. Constat autem conuulsiuos affectus appellari, in quibus principio, aut non multo post, quã fieri cœperint, conuulsiones perseuerant, ex repletione ortum habentes. Veluti vice versa, quæ ex vacuatione, post sudores multos, vel vomitus, vel deiectiones, vel sanguinis eruptiones, vel inediam, vel vigilias, vel motiones tum multas, tum vehementes, fiunt. Nempe ex conuulsionibus aliæ, vacuationes consequuntur magis, aliæ statim à principio repletiones. Propterea, vt parotides ex conuulsiuis comatosisq; vbi protrahunt, fiant, est rationi consentaneum cunctante ægro.

70 *† Ex conuulsione, Tremore, Fastidioq;, & Celeriter exigui post Aures Abscessus Proritantur.* † *Al. conuulsiuũ, tremulũ, fastidiosũ, catochum, exiguos post aures abscessus proritant.*

Non in exẽplaribus oĩbus, quibus scripta est hæc oratio, eadẽ habet verba. At in quibusdã prædicto verborũ scripta est tenore. In aliis autem tali: Τὰ σπασμοτρομώδεα τρόπον παρεξυνόμενα, id est quæ cõuulsiuo tremuloq; modo accedunt, cũ catoche abscessus post aures suscitãt. * Laudo eos, qui in suis exẽplaribus dictionẽ non scripserunt: abunde siquidẽ nobis erat permiscẽte eo sympto-
B mata multa multis dissimilis generis hucusq; peruenisse, & nõ ab ęgris recessisse. Nempe symptomatũ Græcis ignotorũ permistionem facere summe absurdũ per se existit. Non autem fermè apparent in conuulsione tremoris symptomata: fieri siquidẽ non potest, vt ægris ipsis in conuulsionibus tremores deprehendantur: nisi vtiq; talem sit author contẽplatus symptomatũ vicissitudinem, vt, cũ conuulsiones quidem relinquerent, tremulus fieret homo. Vbi vero conuulsio inciderit, non posse dignosci mo*dum arbitrantur. Symptomatũ implicatio eiusdẽ generis quædam existit, verũ superuacua. Nempe ex catoche parotidas fieri abunde à nobis dictum, augẽte simul & generationis expectationem fastidioso ipso. Immo vero & vrinarum affectiones expectationem simul adaugebunt. Nomen præterea σπασμοτρομώδες id est conuulsiuum tremulumq;, prauum existit. **τρόπον, i. modum. sed forte τρόμον, i. tremorem.*

71 *An primum Capite doleant, vel & superiore Sudẽnt parte, & Superrigeant? deinde & Venter deiciat, & Comatosum quippiam fuerit? an & Aquosæ vrinæ Pendentia alba habentes? & Varie albæ Graue olentes quodammodo, deinde post Aures Abscessus? an, & Quibus eædem vrinæ, Stillationes è naribus frequentes? an & Lingua his læuis?*

Si, vt dixi, prænotionem ab his exordiretur, quæ scripsit Hippocrates tum in ‖ prognostico tũ
C in epidemiis, de abscessibus omnibus vniuersale quoddã fieret, & ex iis, quæ ab ipso dicta sunt, ad securius pronunciandum adiumentum. Nam, si abscessum fore speraueris, humorum considera inclinationem, ad quam videlicet fiat partem: atque ita, vbi singulorum capitis symptomatũ vires adnotaueris, parotidas fore tum magis tum minus sperabis. Exempli igitur gratia de iis, quæ nunc ante oculos posuit, sermonem facere non malum fuerit. Capitis dolor ex eorum est numero, quæ humorum ad caput inclinationem significant: Sed, quod superiori suda*uerit parte, pusillam ad eiusmodi præsensionem facultatem habet: Sed maiorem habet, quod superriguerit. Deiectionem vero alui quónam quis pacto generationis parotidum significatorium esse dixerit, haud scio: cum potius modo contrario contristantium humorum ad infernas partes inclinationem operetur. Comatosum ad parotidum generationem signum effatu dignum existit. Aquosæ præterea vrinæ, in quibus alba sublime petunt, ad prænotionem per accidens cõferunt: quoniam aquosæ quidem absque albis pendentibus incoctum esse morbum significant: quæ vero substantiam secundum naturã habent, atque præter id pendens album continent, coctum morbum esse indicant absque abscessu. Oportet igitur eas neque prorsus incoctas, neque absolute concoctas esse, vbi natura abscessum factura sit. Quæ vero varie albæ & graue olentes fuerint, raro quidem abscessum, qui fiat, habent: quòd si
D aliquando habuerint, malum habebunt. Bene igitur adiecit addubitans/an, & quibus eiusmodi vrinæ, stillationes è naribus frequentes? malignitates siquidem in succis incoctis, & si ad caput ferantur, stillationes magis è naribus malignas faciunt, non parotidas. Oratio præterea/an & lingua his læuis? dubita*tiua est: nempe in prædictis & febres malignas fieri, & linguam exasperari rationi magis consentaneum. *In Prog. cõ. 1. t. 67. 4ª. 205. d*

72 *Quibus Ampliter & crebro Spirantibus Morbus regius & Febres acutæ cum Duris hypochondriis Refrigeratæ fuerint, his Abscessus magni secundum Aures suscitantur.*

Πνευματουμένους eos, quibus magna est & frequens respiratio, dixisse videtur: quoniam & in ‖ libro de victus ratione in morbis acutis hoc pacto eos nominauit Hippocrates. Iure optimo suscitãdos post aures abscessus sperat, nempe & ratione non caret, atq; hoc sæpius fieri videmus. Si vero πνευματουμένους eos dixerit, qui ventre inflantur, vt non nulli intellexerunt, qui & πνευματώδεις scribũt & πνεύματα, nihil hoc ad parotidum generationem contulerit, sicuti neq; morbus regius. De febribus autẽ acutis & præsertim ardentibus dictum est antea, sanguinis eruptiones mouere, sanguinem tum fundentes, tum ad caput sursum ferentes. Quǽnam præterea dura hypochondria dicat, non clare cognoscere possumus, propterea quod dolentia nõ adiecerit: nẽpe hoc adiecto iam phlegmo- *de Vict. rat. in mor. acu. cõ. 1. t. 36. 7ª. 114. b*

nen horum indicabit: non adiecto vero, frigidiusculum tumorem scirrhosum magis, quam flagrantem. Soluuntur vero talia abscessibus magis, non sanguinis eruptionibus: nempe in ijs, quæ inflammantur, sanguinis eruptiones maxime fieri conspicimus. Propter alienam vero authoris enunciationem cognoscere exquisite non possumus, an prætermissum sit nomen doloris, obscurius tũ pronunciante tum scribente ipso: an hypochondriorum duritiem vere scirrhosam intellexerit. Verbũ vero/refrigeratæ fuerint/nempe & id dictum est, potest significare non solutam esse febrem, sed partes corporis inferiores, cum alijs collatas minus calidas esse: vt caliditatis reuersionem ex ea re conijciamus. Cum vero magnos abscessus in eisdem fieri dixit, videtur mihi in aliquo vidisse: & ita de particularibus pronunciasse, tanquam vniuersaliter pronuncians: satis siquidem fuerit pronunciationem sine nomine/magni/scriptam fuisse. E

*In ĩpreßis legitur ἀναστροφὴν. i. reuersionẽ. sed in quibusdam antiquis habetur ἄνω ῥοπὴν. i. ad superna lationem.

73 *Quibus Comatosa, Fastidiosa, Hypochondria dolentia, & Cruenta exigua, in his Parotides exciuntur antea autem Faciei signa.*

*Al. vomitoria.

*Al. vomitoria.

Quod futurus quidam abscessus ex ijs, quæ Hippocrates scripsit, sperabis, deinde in qua corporis fiet parte, vtilem habebis dictam concursionem: nam Comatosum, si & aliud symptoma, parotidas antegreditur: Dolentia vero hypochondria phlegmonen habent, si quis animaduerterit. Cum autem hæc ita habeant, ad generationem conferent, & fastidiosa, & cruenta, symptomata. F Quod vero in calce orationis dictum est/antea autem faciei signa/valde vtile existit, si quis conuenienter orationem intellexerit: conuenit autem hoc pacto intelligere, vt verus fiat sermo: verus autem erit, vbi intelligi hoc sensu intellexerimus: Ante parotidum generationem faciei signa considerare oportet, sunt autem hæc, rubor, tumor præter naturam, oculorum humiditas, caliginosa visio, & quæcunque talia. Si quis vero non omnia, quæ circa faciem apparent, intelligere voluerit, saltem tumorem præter naturam prorsus intelligere oportet. Postquam enim dixisset/in his parotides exciuntur/deinde serie continuata dicens/antea autem faciei signa/videbitur enunciare à communi intelligendum verbum/exciuntur.

74 *Ventre Nigra Stercorosaq; deijciente, Coma superueniens Parotidas excitat.*

Haud recte scripsere quidam/ventre nigra stercorosaq; biliosa deijciente/neq; in antiquis reperi exemplaribus, neq; quisquã eorum, qui librum enarrauerunt, hanc nouit scripturã. Quin & biliosa, quæ de pallida bile ab antiquis medicis dici cõsueuerunt, nõ sanè dicta essent eodẽ sensu, quo nigra. Hac de causa vocabulũ/biliosa/expunxi, scriptũ/nigra/quidẽ à Capitone in ipso contextu, G in margine vero à Dioscoride. Videtur autem mihi libri huius author cõcursionem hanc in ægro contemplatus, totam voluisse explicare, †ea, quæ ex quodam parotidas significantis antegressi consequio fiunt, nequaquam distinguens. Sufficiens nanque ipsi signum est coma.

†Ex antiquis clarius. nõ distinguẽs ea, q̃ casu quodã parotidas p̃cesserũt, ab eo, quod uere parotidas significat. legitur.n. προηγησάμενα, non προηγησαμένου.

75 *Tussiculæ cum Sputatione, Abscessum post Aures Tollunt.*

Potest & thora*em scribere: fieri siquidem potest, vt facta intro inclinatione, per canalem naturalẽ effluat, quod tenuius est ex conficientibus parotidas succis, ad oris capacitatem, & ita sputationẽ fieri: consistentibus autẽ ita rationabile quidẽ alias apparere parotidas. Nẽpe verbũ ἀπαλλάσσει proprie vacuare significat, ipsum autẽ vacuari cõsequũtur & cõtrahi in se ipsum, & mollius fieri.

76. *In Capitis dolore Coma & Surditas Abscessum aliquem post Aures Eructant.*

Vere semper hæc signa sunt parotidum, quoniam ita fore abscessum quendã ante sperauimus. Succi enim ad caput recurrentes, calidi quidem & tenues, desipientias & sanguinis eruptiones procreant: crassi autem & frigidi, comata & parotidas. Capitis dolor vtrisque communis existit, veluti & surditas: sed calidis magis capitis dolor, frigidis vero surditas: Comatis vero nomen scriptori satis fuit, qui scilicet lethargi appellationem toto subticuit libro. H

† Al. ἐπαίρει .i. attollũt.

77 *Hypochondrij contentio, cùm Comate Fastidioso, & Capitis dolore, Parotidas † Effluere faciunt.*

Rursus & hoc loco coma vnà cum capitis dolore signum indicandæ parotidum generationis effatu dignum existit, coindicat autem & hypochondrij contentio. Per hanc itaq; appellationẽ phlegmone indicatur, neque enim magna est ipsius indicatio. Si vero absque phlegmone contentio fiat, in humorum ad superas partes inclinatione signum ad parotidum generationem notabile existit, sanguinisq; ostendit eruptionem. Fastidiosum vero per se quidem parotidas nullo pacto indicat, sed simul apparens, dictæ concursioni fidem addit.

* Al. dolorosi post aures abscessu.

78 *D*olores Absque indicatione soluti, Inutiles.*

Iam, sæpius sermo hic tũ particulariter, tũ vniuersaliter dictus est: meliusq; ostenditur, si adijciatur, repente occultati: nam καταμολυνθέντα solutionem, quę sensim fit, significat. Repente vero occultari dolorificas affectiones absque hoc, q in alia quadam, quæ manifesta sit, parte abscessus fiat, transmigrationem contristantium succorum ad viscera ipsa factam ostendit.

PRO-

PROGNOSTICA HIPPOCRATIS CVM GALENI COMMENTARIIS

Laurentio Laurentiano Florentino interprete.

Ad veterum exemplarium fidem recognita.

ARGVMENTVM LIBRI.

Proprias Indiciorum omnium vires explicat, quæ ad Præsagiendum in Acutis, Cæterisq; qui ex ipsis fiunt, morbis sumuntur.

Quàm sint Necessariæ Medicorum Prædictiones.

1 M*Edicum vti Prouidentia (vt mihi videtur) Optimum est.*

Pro præsensione dixisse prouidentiam perspicuum est: igitur infert, Præsentiens enim & prædicens coram ægro. Cæterum prætexuit operi præfationem, vtpote necessariam (q̃q̃ non admodum vtatur præfationi
C bus) ob quosdam medicos, vt par est, qui illius seculo extiterunt, quales & nunc sunt, sese nominantes methodicos, medicorum officium haberi dicentes, aut præsentem conseruare sanitatem vt in bene valentibus, aut reuocare corruptã vt in ægrotantibus: vaticinatoris vero interesse, prædicere futura. Itaq; docet Hippocrates ex præfatione, q̃ vsui medicorũ præsagia habeantur, oratione in tria capita diducta. Primũ est, quod ægri, mandatis medici parent propensius: Secundũ, ꝙ medicus præsentiendo, quæ ægrotantibus euentura sunt, de longinquo ob uiã it: & Tertiũ, ꝙ crimine vacat internitionis ægrotantiũ. Porrò voluit, vt hòc nihilo minus medico insit, q̃ vt salutis causa cẽseat. Sed iã adijciamus dictionibus ea, ex qbus singula capita adstruat.

2 *Præsentiens enim & prædicẽs Coram ægris Præsentia, Præterita, & Futura, Quæq; infirmi omittũt, enarrans, Creditur agnoscere magis ægrorum res. Hinc Audent homines {magis} se concredere medico.*

Primum caput hac astruit oĩone, audere dicens hoĩes {magis} se cõcredere manibus medicorũ, quoties prædictiones haudquaq̃ intercidant. Ita.n. efficitur, vt credatur medicus exquisite agnosce
D re oẽs ægrorũ res, id est qualis'nam sit ijs constitutio morbi. Atq; ad hunc modũ sequela texitur demr̃onis. Ex prædictione creditur medicus agnoscere naturam ægrotationis: porrò, qui creditur agnoscere naturam ægrotationis, ægros habet obsequentiores: ac demum, qui ægros habet obsequentiores, morbos facilius sanat. Quæq; infirmi omittunt, enarrans. Infirmi omittunt, non quæ nullo pacto agnoscunt: quẽadmodum non nulli interpretes inscite prodiderunt, sedes in profundò corporis perpessas, aut causas, & item affectiones earũ: sed ex causis, procatarcticas nomine. i. prægressas: ex accidentibus aũt, ea, quæ euidentia circa corpus sunt, ac sensibus vsurpantur, verbi gratia, in pulmonia maxilla rubicunda: nam quædã horum infirmi dicere refugiunt. Ergo, quęcunq; talia per enarrationem infirmi nequaq̃ dixerunt, simul atq; audierint à medicis relata, eos optima ratione demirantur. Cæterũ, quónam modo id fieri conueniat, procedente sermone docebo.

3 *Ita Curationem optime molietur, prænoscendo ex præsentibus futuras affectiones: Fieri enim non potest, vt ægros omnes, sanos faciat: Id enim melius foret, quàm præsentire futura.*

Secundam præsensionis vtilitatem hoc loco persequitur. Etenim, vbi medicus agnoscit exquisita ratione affectionem ægri, quosdam prohibebit affectus, qui eam sequi assolent: quorundam prohibebit magnitudinem: omnibus vero in commune recte prospiciet & præcauebit, quemadmodum bonus gubernator per futuram tempestatem.

4 *Cum autem hoïes intereant, Alij prius, quàm adhibeant medicũ, ex vi morbi: Non nulli adhibẽtes etiã medicũ, statim moriuntur, alij diẽ viuentes vnũ, non nulli paulo plus tpis, ante, quàm medicus arte singulis morbis repugnet. Oportet igitur agnoscere talium naturas affectionũ, quantũ supra vires corporis sint: Pariter & si quid in morbis Diuinum inest, illius quoq; ediscere prouidentiã. Ita enim merito cõmendabitur, & bonus medicus erit. Etenim, superesse qui possint, eos vel magis poterit recte seruare, ex multo ante tẽpore singulis consulens: Atq; morituros euasurosq; prænoscens ac prænuncians culpa vacabit.* E

Hoc sermone, duo prædicta vtilitatis capita, quæ in præsentiendo est, adhuc adstruit: adijcitq; eis tertiũ, Insontẽ abolitionis crimine fore medicum dicens, quoties cõualituros aut morituros ægros prænunciet. Igitur adolescentẽ medicus quidã nuper incipientẽ sudare syncopose, demisit in balneum: tum aũt sudoris copia effluente medicus gauisus est, tanq̃ exquisite opportunum tp̃s coniectasset: paulo post mortuo ægro medicus à familiaribus, tanquam ægrũ interfecisset, accusabatur.

Hactenus fecimus huiusce præfationis enarrationẽ, præter quã significationis verbi / diuinum / breuissimis: quod, inquã, enarrationis genus congruit ijs, qui periti sunt circa principia, ac ad libri vtilitatem festinant. Insuetis vero dictioni græcæ, aut sequelæ in orationibus ignaris, aut vtilissima contemnentibus, diuersantibus etiamnum in cauillis & argutiolis orationum, alius enarrationis F modus proprius est, longioribus claudens: quem præterire omnem licebit ad vtilitatem festinantibus, in medio relinquentibus librum, dum ad eam veniant dictionem, cuius tale est initium: Considerare conuenit hunc in modum per morbos acutos.

Altera Longior Enarratio Præfationis

Medicum vti Prouidentia (vt mihi videtur) optimum est. Non secundum communem Græcorum consuetudinem videtur Hippocrates vsurpasse προνοίας id est prouidentiæ, nomen, etenim curam & diligentiam ita appellant: quemadmodum Euripides indicauit dicens, Hæc moriens, tamen multam prouidentiam habuit, vt honeste caderet. Quinetiam verbum προνοεῖν. i. prouidere, per omnes modos infinitum multitudine est iuxta Græcorũ intellectum, pro eo, quod est curam gerere cuiusdam rei, & præparare semper vtilia. Præterea prouidentia mundum gubernari, vulgata alioqui & trita quæstio, eam ipsam indicat significationem. At vero Hippocrates non ita, sed pro præsensione prouidentiam dixit (mihi videtur) non simpliciter, sed à communi quadam significatione ſm vtranque appellationem. Quòd enim mente videantur quædam, anteq̃ fiant, præuidere apud Homerum, & item præuidentię vocabulum factum est: & ab ea ipsa præsentire & item prę G sensio. Quocirca, quicquid natura sensile ratiocinatione peruestigamus, anteq̃ intueamur, præuidere hoc merito dicimus, indicantes verbo, vt talia mente videamus, anteq̃ fiant: & ob eam rem, quę geruntur, si fiant derepente, sine arbitrio & cogitatione: si consulto, cum prouidentia fieri dicimus: id quod Soloni quoq; est proditum, hunc in modum: Interstinguant perpendantq; iudices Areopagitæ, conueniet, num cædes, vulnus, incendium, prouidentia cõmissum sit, & item medicamentum si quis adhibens interemit. Quinetiam Rethores antiquiores sæpenumero talia verba & nomina vsurpant: in quibus, quæ prouidentia geruntur, diducuntur aduersus ea, quæ sine vlla consultatione & deliberatione contingunt: Verbi gratia, si quis inuitus alterum oblæsit, aut si percussit obirtus, haudquaq̃ prouidentia extitisse dicunt: sed, si quis multo cogitauit ante aliquid tale committere, & considerauit, quo pacto, prouidẽtia id commissum volunt. Id ergo cõmune significatur apud Græcos de prouidentiæ vocabulo, bonarumq; & malarum gestionum: nec, vt quidam existimant, de bonis tantummodo dici assolet. Etenim ea ipsa quæstio, vtrum fortuna quadam regatur mũdus, *Al. non de. an prouidentia, de* cõi significatione relata est: quo ex opposito fortunæ dilucet. Porrò quidam non fortunam, sed casum, aduersum prouidentiam diuidunt, idem vtraque appellatione significantes. Quin etiam sæpenumero dicitur à philosophis mundum melioris prouidentia gubernari, melioris H appellationem adijcientibus: propterea q̄ sciant prouidentiæ vocabulum melioris deteriorisq; cõmune esse. Mihiq; videtur, vt prouidenia ex aduersum dicta fortunæ, non ita dicatur ex significatione communi: ita enim vocata prouidentia, bonarum functionẽ tantummodo nominatur. Vniuersi enim prouidentia, haudquaquam est functionum malarum. Si igitur prouidentia secundum hanc communem significationem dicta est, constat, vt ita appelletur ea ratione, q̄ aliquid antea, q̃ fiat, mente videatur. Pari modo præsensionis vocabulum factum est. Si enim, quæ sensibus suapte vi & natura vsurpantur, quibusdam peruestigamus indicijs, merito talia dicimus προνοεῖν id est præuidere, perinde quasi νοεῖν id est mente videre, dicamus ante, quàm oculis cernamus. Ita efficitur, vt rerum, quæ per tria accidant tẽpora, præsensio sit. Vates enim nihilo minus demirandus est, qui tanquam præsentia, dicat præterita, quæ non vidit ipse, quàm qui futura prænunciet: pari ratione, qui ea, quæ nunc geruntur quidem, ante quàm videat, nihilo minus, q̃ ille, bonus vates est. Id igitur Hippocrates indicauit dicens, Præsentiens & prædicens coram ægris præsentia, præterita, & futura. Eiusdem ergo artis interest præterita, quæ non videris, dicere, vt extiterint: & item præsentia, atque etiam post futura: Vsu vero inter se admodum dissident: futurorum enim præsensio vtilissima est: præteritorum vero inutilis quidem alijs, sed vtilis vni medico, cui libeat artem

A tem ſuam oſtentare. Cæterum hæc, q̄q̄ non ſint medicinalis propria artis, tñ enarrationi nimiũ concinunt, explicanti ſimplicitas in cõmentarijs noĩum ſignificationes. Illud ex ſuperabundanti quidem relatum eſt ad enarrationem, vtile vero ad aliquid aliud, quod quidã dicunt expoſitores de moribus ſcriptoris, modeſtiã cõmendantes etiã hoc loco dicentis/ vt mihi vr̃, optimum eſt. Potuit.n. dixiſſe medicũ vti prouidentia, optimum eſt /ipſe vero hac quoq; parte adiecit verbum/ vt mihi videtur. q̃uis ſcripturus huius decreti demr̃onem. At vero, quæ Herophili ſectatores dixerũt, diuidentes præſenſionem à prædictione, non ſolum inutilia ſunt, vel impropria ſignificata, ſed ſophiſtica & falſa. Atqui vñr rerum diſcrimina docere, nõ de ſignificatis inſtitutiones tradere: primum in eo ipſo peccantes, ꝙ neſciant ſe de ſigñatis facere ſermonẽ, non de natura rerũ vtilium medicinæ. Senſio enim præſenſionis noĩe cõtenta dr̃ magna ex parte, ſi firma ſit: interdũ vero, & ſi qd deſit, ne firmiſſima ſit, tunc ſiſr̃ noĩatur. Quo circa non nunq̄ cũ adiectione dicunt ij, qui talia enarrant, interdũ exquiſitã ſenſionẽ, interdum ratam, qñq; firmã, aut ẽt perpetuã, ex ipſa adiectione indicantes nequaq̄ ſigñari ſemp firmũ de noĩe ſenſionis. Pari rõne præſenſio duplex eſt: altera firma, verbi gr̃a, ab hyeme futurũ ver eſt, à quo ęſtas, poſt autũnus: nõ firma altera, in ijs, quę Aratus verſu cecinit de Luna,

« Si vero cornu ſublimius annuat illi,
« B Vim Boreæ expectes: Auſtrum, ſi recta ſupinat.

Ita.n. fieri magna ex parte obſeruatum eſt, atqui interdum non ita cõtingit. At vero Herophili aſtipulatores volunt præſenſionem eſſe firmam & ſtabilẽ: prædictionem vero non item. Multa enim prædici dicũt, quę non eueniant: perinde vt quis poſſit prædicere ea, quæ non præſenſit: aut aliud voce eloqui, q̄ quod eſt animo cognitum: ꝙ ſi nolint appellare cognitum, prorſus nominent opinatum, †ita vt antecedat in animo prædicentis. Sed, ſi non dicant præſenſionem, ſed præopinationem non tñ græci vocant præopinationem: qũo nec Herophili ſectatores, etſi parte plurima barbariſſant. Aut igitur præopinationem lege ſanciant diſſidere à præſenſione, pariter ſuadentes hominibus recipere legis ſanctionem: aut, ſi id facere non queunt, vocabula rerum ẜm conſuetudinem inaudiant. At vero in conſuetudine eſt medicis, ſpem de futuro magna ex parte & item firmam, no-
« minare præſenſionem. At fidi medici intereſt non talia veſtigare, ſed quo pacto quiſpiam in ægris
« prædicendo ventura, maxima ex parte verus ſit, raro falſus. Etenim vocula, maxima ex parte, ſingu-
« laris quidem eſt, ſed rerum plicas multiformes agnoſcit, iuxta maioris minoriſq; rationem. Si quis igitur viginti prædictionibus oberrat ſemel, interpellauit perpetuitatẽ: melior tñ eſt, q̄ qui bis à fine prædictionis intercidit: rurſuſq; melior hic eſt, q̄ qui ter: qũo rurſus ille, q̄ qui quater eluſus eſt.

†ita vt antecedat in aĩo prædicentis ſi non præſenſio, at certe præopinatio, non tamen &c.

C Quanq̄ promiſcue tribuitur omnibus, conſequi finẽ magna ex parte. Talem ergo docendi viam, ex qua auſpicatus quiſpiã ſæpius alio conſequatur finem, admittere, ſuperuacuam autem in ſignificationibus noĩum operoſitatem abalienare & defugere conuenit: quam Prodicus tantus ſophiſtes
« exoſculatus, peritioribus grauis moleſtuſq; erat: ſubindeq; à Socrate mordebatur apud Platonem,
« in cæteris alioqui cõmendatus. Sed non recte fortaſſe feci inter initia memorãs Herophilum: præſtat enim indicare vera præcepta medicorũ, ijs, qui ſtudeant miniſterijs artis, neq; morari eos bifariam, partim docendo deliras fabulas ſophiſtarum, partim refutando. Rectius.n. erit vtilia in his cõmentarijs tantummodo perſequi, quærere vero alio volumine, & conſiderare in maiori ocio, quæcunq; Herophilus in prognoſticum Hippocratis obloquatur. Quæq; Infirmi omittunt, enarrãs, creditur magis agnoſcere ægrorum res. Oportuit eos, qui talia enarrare aggrediuntur, †oſtendere ipſa re, quam ob rem ita ſcribere audeant.} Etenim promptiſſimum eſt, quicquid libeat, ſcribere: difficile vero talẽ indicare contemplationem, ex qua magna ex parte conſequatur finem, dicendo ægris non futura ſolum, ſed ẽt ante facta, quibus ipſe nequaq̄ interfuit, & itẽ præſentia circa ægros, quę non dũ audiuit ab eis, nec ipſe agno*uit: queadmodũ nos in ijs, quæ dicemus, erimus merito credẽdi, quoties operibus ipſis præſtruamus contemplationis veritatẽ. Cæterũ, ne cogamur ſemel atq;

†oſtẽdere prius ipſa opere, ita deinceps ſcribere audere.

*Aliter, uidit.

D iterum eadem ſcribere, nunc in enarranda præfatione, & item poſt in enarrandis particulatim dictionibus, ſatius duxi hæc omnia ſeruare in enarrationibus dictionũ medicinaliũ, quæ in hoc libro ſunt, dicendis, maxime quia id nõ dum quiſpiã fecit ex ijs, qui librũ enarrauerunt, alioqui maxime
« neceſſarium. Quod.n. cenſuit Hippocrates exercere medicũ, quantũ in hęc agitur, omiſit, nequa-
« q̄ indicans, quo pacto conueniat præterita, aut præſentia, nõ perſpecta à nobis ſenſibus, præſentiri.
« Et, Siquid in morbis Diuinũ ineſt, illius quoq; ediſcere prouidentiã. Quid nã ſit Diuinũ illud, cuius fieri admonet præſenſionẽ, inter expoſitores diſſenſio eſt. Nõ nulli putãt ob iram quandã deorum hoĩbus accidere morbos, dicuntq; teſtimonium huius opinionis ex ijs, qui vocatas ſcripſerunt hiſtorias citra rõnis adminiculum, nequaq̄ indicantes, vtrum fuerit Hippocrates huius opĩonis: quod, inq̄, erat officium boni expoſitoris. Non.n. ſimpliciter dicendum eſt per enarrationes, quicquid nobis videatur verum, ſed quod ſit ẜm ſententiã ſcriptoris, q̄q̄ fuerit falſum. Videtur.n. Hippocrates nullo ſuo libro cauſam ægrotationis in deos refundere, & qui ‖ βλητοὺς.i. percuſſos, vndénam ducti veteres ita vocarint, volumine de victu acutorum morborũ oſtẽdit. Hic igitur liber con feſſe verus germanuſq; eſt. At libro, ‖ qui eſt de ſacro morbo, multa quoq; ſcripta ſunt ad obſtirpandam ſuſpicionẽ eorum, qui à dijs mitti ægrotationes cõtendunt. Nõ igitur epilepſiã putamus diuinũ eſſe morbũ, neq; amorẽ: id.n. credentes quidam, veram quidẽ ſcripſerunt hiſtoriam, deprehen-

de Vict. rat. in morb. acut. cõ. 1. t. 35. 7ª. 114. b

In lib. de Morbo Sacro ſtatim in principio.

diſſe

disse Erasistratum ob amorem ægrotare filium regis: diuinum tamen esse nequaquam docuerunt, neq; E
ab Erasistrato, neq; ab Hippocrate vocatum, neq; ab alio quodam medico, amorem. Porrò eos, qui gracilenti sint decolores'ue aut insomnes aut febricitantes ex causis amatorijs, illo capite complectuntur maiores, quo de causis procatarcticis. i. prægressis cōmemorant. Cum. n. hæ in plura diducantur genera, vnum ex his tristitia est. Tristantur vero, hi quidem intermortuis liberis, aut necessarijs, aut cognatis, aut amicis: illi vero, expectantes se ipsos vel suos affici, vel etiā patriam oēm fore euersam. Itidem tristantur studiosi pecuniarum priuati pecunijs, vel etiā ambitiosi priuati gloria, & item alij oēs ita afficiuntur. Ex his ergo sunt, qui ob amorem tristantur, haudquaquam diuinum perpessi, sed humanam affectionem: nisi quis credat poetis, qui Fabulantur dæmonem quendam pusillum, recens natum, gerentem faces ardentes, homines quosdam in hanc agere affectionem. At vero, qui decretorium genus dierum diuinum appellet, suum quendam comprobauit affectū, haudquaquam prodidit Hippocratis opinionē: Non. n. simpliciter, quæcunq; causas habent incognitas aut inopinabiles, diuina vocamus, † sed vbi mirabilia habeantur duntaxat: ‡ quanquam nec ignorauit Hippocrates causas decretoriorū dierum, vt in cōmentarijs de diebus decretorijs à nobis perpensum iā est. Igitur, vt docui, nequaquam memorare conuenit per has cōmentationes, quæcunq; prodita perperam sunt, sed quæcunq; verisimilia & consentientia videantur. Et ob eā rem, quæ ab Herophilo F
perperam scripta sunt in præsensiones Hippocratis: dilata ad alium locum dissimulabo: idq; nunc, & toto deinceps volumine ipse efficiam, & itē cōmoneo faciendū ijs, qui in tales incidunt cōmentationes, quo minus culpent me multa expositorum errata de consilio reticentem. Sed, si diligenter lecturi sint, quæ à nobis sunt prodita, illa ex se ipsis æstiment atq; arbitrētur, licebit. Ergo omittententes nugas, quæ de Diuino circūferuntur, nitemur ipsi eam rem fm Hippocratem vestigare. Igitur, vt vnum aliquid ad artē medendi attinens, Diuinum sit, nec solum ab Hippocrate cōmendari cognitionem eius, sed etiā ostensam esse, cuiuis perspicuum est: Scriptor. n. deriduculus foret, commendans rei cognitionem, quam nullo pacto docuerit. Quare, ipsa Diuini præsensio vnū ex ijs sit, oportet, quæ ab Hippocrate dicta sunt. Itaq; dicamus, fidentes iam, nō aliud haberi id, præterquam ambientis nos aëris conditionem, de qua scripsit in sententijs ita: ‖ Si hyems squalida & aquilonia fuerit, ver vero pluuium australeq;, febres acutas fieri æstate necesse est, & lippitudines, & intestinorū difficultates, maxime mulieribus, & ijs, qui humidam habeant naturam. Hæc & alia, quæ deinceps sunt prodita, præsensiones sunt eorum, quæ in nobis ob circūflui aëris causam infestant: de quibus per sententias breui summa, quasi decursu per capita, cōmonuit, sed libris de morbis vulgarijs latius docuit, in hoc vero prognostico omisit, quæ ad hanc contēplationem attineant. Itaq; rectius erat G
quæsiuisse, quam ob rem dicere supersedit, quid nam diuinū habeatur, quam praue enarrare. Mihi vero videt ob libri magnitudinē haudquaquam adiecisse huic volumini doctrinam de vulgarijs morbis: & ob id simul, ac absoluit librū, in calce hæc adscripsit: ‖ Oportet quoq; impetum morborum vulgariorum cito considerare: nec non tenere tpis conditionem. Ergo, quod necesse sit agnoscere medicū, si quid aliud, quod ad præsensiones attineat, ita etiā genituram morborum vulgariorum, indicauit: proprium vero volumen seorsum illis dicauit, per sententias, inquam, vt est proditū, breui summa: libris vero de morbis vulgarijs, fusius tractatum exoluit. Quaobrem non nulli expositores statim ab hoc opere libros de morbis vulgarijs merito enarrauerunt, & nos similiter faciemus.

† Al. sed certe ea, admirāda dūtaxat vocamus, non diuina.

3° Aph. 11. Ex ord. 20. h. Et lib. d aere, aqs, & locis. 2°. 4. cap. 6. a. d.

Infra. com. 3. t. 38. 212. a

Notæ Ex Facie

5 *Considerari autem conuenit hunc in modum per Morbos Acutos: Principio Vultum ægroti, sit ne Similis bene valentium, potissimum sui, ita enim Optimus erit: Si vero quàm maxime Contrarius simili sit, Horrendissimus est.*

Perspicue indicauit, quod hoc libro de morbis agat acutis. Incepitaūt ab indicijs, quæ in vultu existunt, eo quod in primis appareant, & vim obtineant magnam. Quòd hæc igitur in primis appareant, H
cuiuis perspicuū est: quòd autē vim ad præsentiendum obtineant magnā, deinceps discas, licebit.

Atq; in primis reuocetur in aīum cōis totius medicinalis artis præfatio, quam libro κατ' ἰατρεῖον prætexuit hunc in modū: ‖ An similia, an dissimilia sint, statim inter initia considerandum, à maximis, à facillimis, ab ijs, quæ ex toto, & vsquequaq; accedūt: &, quæ cōtueri licet obtutu, tactu, auditu, lingua, & aīo vsurpare: Non. n. præsensio solū, verū etiā agēdorū indicatio ab his inchoantur. Ac de agendis quidē, libro de curandi via & rōne definitum iam est: De præsensione aūt nūc agendum est: remonendūq;, vt intersit præsentiēdi artis, non solū futura, sed ēt præterita ac præsentia, ex quibusdam indicijs in corpore inuenire. Sed præsentium cognitionem proprio & suo noīe consueuimus noīare διάγνωσιν. i. dinotationem. Itaq; considerandū admonet vultum ægroti inter initia, similis'ne an dissimilis bene valentium sit, sed potissimū sui. Nam & hoc vnū de dogmatibus Hippocratis est, vt non solū ex ‖ cōi natura oium, sed ēt ex propria vniuscuiusq;, præcepta artis considerentur. Qñ enim conferri partes affectas censebat cum bene valētibus, non alienas intueri consulebat, sed eius, qui affectus sit. Optimus igitur ægri vultus est, quoties simillimus sui permaneat: è cōtrario deterrimus, si quam maxime in cōtraria vertit: Eos vero, qui inter optimū & deterrimū habeātur, tua interest cōsiderare finitis extremis: nā, si propiores sunt optimo, meliores: si deterrimo propiores,

de Iis q in medicat. fiūt, cō. 1. t. 1. 7ª. 197. f

1°. E pid. cō. 3. t. 1. 3ª. 117. a

A piores, deteriores existunt: medij vero inter hos sunt, qui pari vtrinq; intercapedine recedunt. Itaq; vultum optimum vno capite cōplexus indicauit: etenim simillimus ei, qui ſm naturam est, optimus existit: maxime vero contrarium, † vt pote nobis nequaq̃ familiarem, particularibus indicijs explanauit: quorum singula seorsum aggrediar, prodita deinceps, ad hunc modum.

6 *Fuerit Autem eiusmodi Nasus Acutus.*

Malum hoc indicium primū adscripsit, nasum acutū. Sed oportet, vt docuimus, tanq̃ ad eū, qui ſm cuiusq; naturam est, conferendo cōsiderare: nam, si natura simus est, nasus prorsus acutior apparebit, quemadmodū si aquilinus, aut etiā subrectus est. Ita vero considerandum est, vt, inquātum à naturæ forma recessit, in tm̃ ipse prauus existat. Itaq; acutus nasus planè apparet in ijs, qui longiore morbo extenuati, aut labore conflictati sunt, aut quouis modo exoluātur, aut animo linquantur, & item omnibus defunctis. Et ob eam rem quis merito colliget epilogismo, cōi omniū hominum vtens rōne, prauum esse indicium, quod per malā existat affectionē. Cæterū, quæ nam sit talis affectio, per quā nasus acuitur, dogmaticæ iam contemplationis munus est indicare, quam deprehendi tantūmodo analogismo conueniet. Analogismus vero ratio est, quæ ab euidenti auspicatur, rei ob-

B scuræ faciens cognitionem: Epilogismus vero cōis ratio est, & omnium assensu conspecta. Sed primum epilogistice de singulis consideremus indicijs: rectius.n. erit ex confessa cōiq; oium hominū ratione facere initialem doctrinam, q̃ statim inter initia venire ad analogismum.

> † Vt pote nobis neq; familiare neq; præcognitū, ipse ex multis particularibus & cæt. Quo ī loco mēdose legitur in īpressis τὸ δὲ προγινωσκόμενον pro οὐδὲ προγινωσκόμενον. Et ita ēt videtur legisse vetus interpres.

7 *Caui Oculi, Tempora astricta, Aures frigidæ contractæq;, & Fibræ earum versæ: & item Cutis circa Frontem dura, intenta, arida: & Color totius Vultus viridis, aut niger.*

Hæc quoq; indicia omnia circa vultum existunt in morbis diutinis, & laboribus, & animæ defectionibus, & multo magis in morte. Epilogistica enim ratio facillima est, vt dissimilia naturæ, mali cuiusdam obtineant significationem, posito eo, quod statim ab initio, confessum conspectumq; est, vt maxime contraria naturæ, exitiosa: similia vero, salutis indicia, habeantur. Itaque hæc à nobis de eis epilogistice dicta sint: nam post, exquisita ratione de omni eorum natura considerabimus.

Fiunt ergo tales affectiones aut ob aliquam causam consumentem, & corrumpentem partes aīalium carnosas, aut ob debilitatem natiui caloris, qui nō insuper extendi in extremas corporis queat partes, sed in visceribus solis exiguus obseruetur. Porrò hunc.s. comitatur affectū, vt nō preterea affluat ad extremas corporis partes tm̃ sanguinis aut spiritus, quantum antea affluebat habētibus per

C naturam: & ob eam rem in vultu maxima mutatio naturalis habitus liquido apparet. Cum enim partes osseæ & item carnosæ & humidiores inter se adiunctæ sint: tum aūt osseæ perſistant similes propter terrestrem substantiā: carnosæ vero humidioresq; consumantur facile, & collabantur in se ipsas ob inopiam spiritus & sanguinis: facillimus cognitu affectus est. Nasi.n. circa solas noīe pinnulas substantia carnosa, subsiduum vero omne osseum est: merito igitur, quoties pars carnosa consumpta aut vacuata considat, extremū eius tenue redditur: pari modo, quoties vehementer refrigeratur, quod iam defunctis accidit: stipata.n. per refrigerationē substantia carnosarum partiū, gracilentus in summis merito redditur: nō.n. aliū quendā nasum vocamus acutū, q̃ qui gracilētus in summis existat. Igitur ad hunc modū nasus acutus apparet. Caui præterea fiunt oculi propter eas ipsas causas: sed, q̃to humidiores molliores q; summo naso sunt, tanto citius cauantur. Quin etiā spiritus aīalis copiā participāt, & item caloris non parum hn̄t: quibus deficientibus, merito contrahuntur: Id vero, cauitas oculorū est. Tp̄a similiter adstringuntur, propterea, q̃ sola ex vniuerso capite musculos habeant, quos noīant à tēporibus crotaphitas: reliquū vero caput oē prorsus carne vacat. Aures frigidæ & contractę, quia cartilagineæ, carne vacant, & pauci sanguinis sunt. Itaq; celerrime refrigescunt, vt quæ suapte natura ad affectum instructiores paratioresq; sint. Sed quam ob rem

D fibræ earum versæ sunt? an quia molliorem obtinent substantiam, nō quemadmodum subsiduum omne, quod, inquam, tenuis cartilago exquisite est tenuiore intecta cute? Quā ob rem de prædictis causis fibræ extenuantur, vertuntur, siccantur, stipantur: ita vero affectæ, retrouersus tenduntur magis ad originē præbentium illis sensum neruorum. Etenim conuelli, cunctis corrigijs exiccatis cōe est: propriū vero vnicuiq; in corpore parti est illò verti & conuelli potius, vbi innexorum ei neruorum initiū est. Id.n. in digitis planè intueri licet, si.n. intimus tendo ab aliqua causa extēsus fuerit, digiti perspicue inflectuntur: si extimus, extenduntur. Cæterū ob eā ipsam siccitatē stipationēq;, cutis ois circa vultum oēm duriuscula apparet & intenta: affectus vero manifestius apparet circa frontem, quia carnosa substantia tenuior hac in parte cuti subtenditur: de prædictis vero causis carnosa natura afficitur magis, quàm quæ cutacea existit. At vero coloris mutatio pessima est, quoties ad nigrum existat, vtpote sanguine refrigerato, quemadmodum vbi foras effusus sanguis conglobatur: moderatior vero, quoties in chloron id est viride, fuerit. Veteres enim assolent ita nominare nōnunq̃ pallidum colorem: interdum, vt pleriq;, brassicām & lactucam chloras idest virides, nominant, qui quidem color nigrior est, q̃ rubidus: est ēt tanq̃ initium quoddam nigri liuidiq;, quem frigus efficit, quemadmodū & ipsum ēt nigrū colorē efficit. Quo circa vultus, in quo oia prædicta habētur necrodes.i. exitiosus seu cadauerinus, merito noiatur: isq; p̄ morbos lōgiores sępenumero videtur.

detur: raro vero inter initia apparet, & ob eam rem cum maximo periculo est vt qui nullam abs tē- E
pore causam habeat. Longo enim interposito tempore consumi corpus, & item refrigerari partes
extremas, haudquaquam mirabile est: inter initia vero præsertim acuti morbi prorsus exitiosum
censetur, nisi ob aliquam aliam causam talis extiterit. Cæterum, quæ'nam cōmittere causę eam rem
possint, ipse procedente dictione docebit. Nunc vero rem adijciendam, quam videtur Hippocra-
tes omisisse, prius audi. Vt enim per morbos diutinos talem fieri vultum non admodum exitiosum
est, ita nec in terra frigida, hyeme, conditione frigida, senecta: quemadmodum per sententias indica
2. Apho. 34. Ex. ord. 17.c uit: ‖ Per morbos minus periclitantur ij, quorum naturæ morbus conuenit, aut ætati, aut habitui, »
aut tempori, q̄ quibus non competit aliqua ex his ratione. »

8 *Si igitur Inter initia morbi Talis fuerit Vultus, Nec dum scrutari alijs signis possibile sit, Interrogare
oportet, nū Vigilauerit homo, an Aluus resoluta admodū fuerit, an Fame affectus: Et, si quid horū com-
probet, Minori cū periculo est. Iudicantur vero Talia per diē & noctē, si ob has causas talis fuerit vultus.
Si vero Nullū horū dixerit, Neq; prædicto tēpore destiterit, signum esse Exitiosum sciendum est.*

Summe exitialis & insanabilis morbus est, per quem statim inter initia vultus exitiosus sine ex-
teriori causa extitit: minori vero cum periculo est, si propter aliq̄ causam euidentem acciderit, ver- F
bi gratia, propter vehementem insomniam, aut inopiam alimenti, aut alui fluorem. Præstaret.n. nec
ex his causis quidem nimium exolui vires inter initia ægrotationis: minori vero cum periculo est,
quoties ob aliquam talem causam exititerit, non ob maleficentiam ægrotationis. Sed, quæ'nam sit
affectio corporis, in qua talis vultus efficitur statim primis diebus, perspicue breuibus tibi iam ex-
plicabo. Vbi debilitas detentoriæ in animalibus facultatis pariter sit, atq; humores tenuiores, cum
febre calida, præ debilitate excernitur subinde aliquid inuisibile propter paruitatē extra cutem, vt-
pote tenuioribus humoribus effluentibus. At vero febris etiam magis cōsumit tenuissimos humo-
res, minus vero tenues extenuat, ita vt nunq̄ vacuatio desinat, sed similetur cōtinuis vomitionibus,
aut alui fluoribus, aut ex vrina immodicis vacuationibus: verum interest, q͛ eæ sensibiles sunt: ea ve
ro, quam nunc cōmemoraui, præ tenuitate fluoris inuisibilis est. Talis ergo nequaq̄ consistit vul-
tus in morbo pituitoso, quemadmodum nec in plethorico, propter exuperantiam sanguinis: sed in-
opiam potius esse oportet in corpore, & lassitudines quasdā pręuenire & curas: ex his enim humor
colligitur biliosus. At vero, si terra calida sit, & anni tempus æstiuum, & conditio calida siccaq;, tūc
sane tali affectione prehendi hominē, vel promptius est, potissimum quoties biliosior fuerit ex na-
tura. Quinetiam non nulli facile discutiuntur, atq; difflantur: alij vero os ventriculi debile habent. G
Quæ omnia quoties simul concurrunt, tale corpus propensissime prehendi potest affectione, quæ
vultum exitiosum cōmittat. Si igitur hæc quispiam agnoscit, non solum præsensionē, sed etiā cura
tionem, poterit inuenire, habens intentionem firmare vires ventriculo idoneis alimentis. Sed hæc
non parum extra itineris propositum dicta sunt. De Causis exterioribus considerandum exquisi-
tius est. Hæ sunt (quarum ipse nominatim habuit mentionem) fames, insomnia, fluor alui: quibus
adijcias, licebit, similia horum, vacuationem immodicam sanguinis è naribus, aut vulua, aut mari-
scis, aut vulnere, aut quouis alio modo: & item mœstitiam vehementem, quæ, quibus libeat causis,
constiterit. Sed forsan recta ratione aliquis dicet hanc dictā esse ab Hippocrate potestate in sermo-
ne, qui est de insomnia: accidit.n. insomnia etiā ob alias causas: accidit etiā propter mœstitiā: ita vt
in somnia vlior sit, quam mœstitia: & ob id continere eam merito dicetur. Itidem aluus admodum
fluens, exemplū tibi cuiusuis immodicæ euacuationis erit. Si igitur diligenter verseris in operibus
artis, peritusq; sis circa vniuscuiusq; rei formā, sæpenumero apparebit causa, quæ talē vultum cō-
mittat. Signa vero earum dictu difficilia sunt: & ob eam rem tradere ea sermone, q̄q̄ pleriq; noue-
rint medicorum, refugiunt: sed omnia proprijs & suis locis à nobis explanata iam sunt. Quapro-
pter ipse quoq;, postq̄ didiceris ea, poteris interdū ingressus ad ægrum pronunciare de causa, quæ H
talem vultum cōmisit: sed potissimum, vbi præcedentē oēm victus rōnem noueris ægri: conside-
rans præterea de temperamento eius: & multo magis: vbi peritiam habeas de motu arteriarum: prę
terea & de qualitate febris. Subijciamus.n. aliquē, gratia exempli, tēpore æstiuo, per cōstitutionē
calidā & siccam, biliosum ex natura, adolescentem, ex conflictatione, inopia, & mœstitia, incepisse
ægrotare: sitq; calor eius, tangendi sensum admodum mordēs, & vrina biliosa, & pulsus viriū indi-
cans debilitatē: suspicare hunc talem in relata fore conditione, ob quam vultū cito sit habiturus exi
tiosum, nisi congrue nutriri anticipet. Itaq;, si talia circa ægrum neq; præcesserint, neq; primo die,
vel secundo apparuerint: tertio vero ingredienti tibi vultus appareat, qualis nunc dictus ab Hip-
pocrate est: scias hunc propter aliquam causam exteriorem ita affectum. Igitur apud te considera-
bis, quid'nam potius in eo extiterit, num excretio aliqua multa, an insomnia. Ex inopia enim non
erit talis vniuersim, nisi præuenerint talia morbum, qualia dicta iam sunt, atq; ex natura fuerit talis,
qualis dictus est. Si igitur pridie videas ægrum, haudquaquam te latebit multa futura spontina ex-
cretio: firmissima enim eius indicia habentur, quæ à nobis in commentarijs de iudicationibus, &
item libris de præsagijs ex pulsibus, explanata iam sunt. Quapropter licebit statim aspicienti ho-
minem definire vehementem extitisse insomniam: etenim videbis oculos eius admodū squalidos:

qui

A qui non propter euidentes & immodicas vacuationes, perinde vt propter inſomniam tales reddun-
tur. Porrò videbis palpebras reſurgere difficulter, & item talem habere formulã in conueniendo,
atq; etiam & inſtabiles haberi, quales per ſomnum obſtupidum (ita.n. coma interpreter) exiſtunt.
Quineiiam, vbi nunc primum tibi appareat æger, antea vero nullo pacto eum perſpexeris, talia ſi-
gna, atq; ea, quæ ex pulſu percipiuntur, aliq̃ indicabunt dijudicationem: per immodicas enim ex-
cretiones, ſeruabit aliquod adhuc (q̃q̃ exiguum ſit) indicium formulæ, ſignificans eas: per inſom-
niam vero, chordulæ extentæ ſpeciem referet. At, ſi propter inopiam duntaxat in talem vultus ve
nerit affectionem, ex dictis indicijs neutra adſunt, neq; inſomniæ neq; excretionis: & ob eam rem
potius ex accidentibus, quam ex proprijs ſignis, in illis præſagire conueniet propter inopiam ali-
menti deductum eſſe eum in talem affectionem: & adhuc magis, quoties febris, proprietatem ca-
loris diſcutientis, exquiſita ratione conſideranti tibi, nequaq̃ importet. Si enim talis appareat, ob il-
lam potius, q̃ ob exteriorem cauſam, gracilentum ita videri vultum exiſtimandum eſt. Cæterum
conuenit immorari diutius attrectando totam manum, non ſolũ carpũ ægri, ſed etiã ſuperiores par-
tes: diligenter animaduertendo, ſi non ſolũ acriorem, ſed etiã ſi ſubſtãtiæ copiã vnà ſecum & quidẽ
corpulentam reportet, veluti flãmulam q̃dam peruadentem cutem tuæ manus, qua cutem ægri cõ-
B tingis, ſeq; inſinuantem perſpicue in profundum: tales.n. febres ſunt, quæ vultum iſtiuſmodi cõ-
mittunt. Hæc igitur (vt docui) dici quidem poſſunt difficulter: non tñ omnino dici non poſſunt,
neq; difficulter agnoſci ab ijs, qui circa ea exercitati ſint, quiq; viderint talia ſæpenumero à me om-
nia prædici: ſed multo magis, ſi ſtuduerint agnoſcere operibus ipſis, quæcunq; in cõmentarijs de
præſagijs edocti ſunt, eò q̃ videant quidem talia prædici, vt fieri poſſint, re ipſa diſcentes, nõ repro-
bantes vero prius, quæ ab initio videntur cognitu difficioliora. Nã geminos fratres ſimillimos qui-
dem, ſemel aut bis videndo, nequaq̃ interſtingues: ex neceſſarijs vero nullus hallucinatur. Hæc igi-
tur dicta ſunt ad cohortandos iuniores, ſed potiſſimum eos, qui nunq̃ prædici hæc omnia à nobis
perſpexerunt: non.n. ſolum inſomniam dicere poſſunt, ſed etiam vt propter mœſtitiam tale quid
extiterit. Non.n. Eraſiſtratus videns coruos aut cornices volantes, deprehendit adoleſcentis amorẽ,
nec (vt quidam dixerunt) amatorium pulſantes ſenſit arterias adoleſcentis: nullus enim pulſus pro-
prius amoris eſt ac peculiaris: Sed quẽadmodũ apparuit interdum etiã mihi, cui inijcienti manum
carpo ægri, muliere vero quadam viſa earum, quæ domi erant, ſtatim inæqualis pulſus atq; inordi-
natus euaſit: paulo vero poſt ad habitum naturalem, ſimul recedente muliere viſa, rediuit. Ita.n. mu-
tatus pulſus cõmunem quendam ſignificat perturbationis affectum in animo fuiſſe ægroti. Pertur-
C bationem vero hanc interſtingui conueniet ex ijs, quæ dicuntur ab eo pariter aut videntur: etenim
rurſus dictis quibuſdam, pulſus vertitur ad inęqualitatem, perturbato ægro ob ea, quę audiuit. Sed
de his ſeorſum à me ſcriptum iam eſt dicato opere, cui titulus eſt De præſentiendo. Nunc vero ad
inſtitutum redeamus. Illud agitabatur, vt multa de præteritis & item præſentibus corã ægro poſ-
ſet medicus dicendo cõmendari, velut ea, quæ nunc dicta ſunt hac oratione, inſomniam, alui fluorẽ,
famem. At vero interdum ex his vnum definite dicere difficile eſt: ſed è duobus alterum, aut è tri-
bus vnum prorſus, poſſibile erit firmiter præſentire. At vero id quoq; laudem feret apud audien-
tes, interrogando, præſentione facta ad hunc modum: Num ob inſomniam vehemẽtem, an alimen-
ti inopiam attenuatus eſt: ſæpe enim comprobant vtrunque & demirantur bifariam medicum: in-
terdum alterum eorum reſpondentes, ita quoq; demirantur. Hoc igitur eſt, quod ab Hippocrate
dictum eſt: Interrogare oportet, num vigilauit æger, an multa deiecit, an fameſcat. Deinde quid di-
cit: Et, ſi quid horum cõprobet, minori cum periculo eſt. Merito: melius enim eſſet adeo fortem
eſſe facultatem, vt à nulla cauſa exteriori vincatur: minori vero cum periculo eſt, ſi ob aliq̃ talem
cauſam, nec ob ægrotationis maleficentiam, talis conſumptio exiſtat. At vero, quia poſſibile eſt, vt
ambo concurrant, tum cauſa aliqua exterior (vt dixi) afficiens corpus, tum etiam febris conſumẽs,
D diſtinctio erit tibi è ſubſequenti die nocteq; Si enim ab exteriori cauſa ſola, qualis dictus eſt, vultus
extiterit, correctionem per diem & noctẽ adipiſcetur: ſi vero ex affectione in corpore, aut perma-
nebit talis, aut etiam deterior erit. Itaq; conſtat, vt hæc omnia ab Hippocrate recte dicta ſint. Sed,
quã ob rem dixit, Si igitur inter initia morbi talis fuerit vultus, nec dum ſcrutari alijs ſignis poſſi-
bile ſit, deinceps conſideremus. Duorum enim alterum eſt, aut quia non accidunt inter initia mor-
bi, aut quia nihil firmum denunciant, nequaquam poſſibile eſt talibus vti ſignis ad res dubias defi-
niendas. Ego igitur dico non ſemper fieri talia: nec, ſi fiant, firmum aliquid indicare. Cęterum, q̃
hoc ita ſe habeat, in enarrandis illis docebo per ſubſequentem dictionem.

9 *Si vero Morbo antiquiori exiſtente vel tertiano, Talis fuerit Vultus, de ijs Interrogare oportet, de qui-
bus antea monui: & Alia quoq; ſigna conſiderare, quæ in toto Corpore, atq; etiam in Oculis exiſtant.*

Principij nomen ſignificat primariam morbi acceſſionem, quæ non dum vllam obtineat latitu-
dinem: & item eam, quæ ad aliquod tempus, non tñ multum, extendatur: nec non primum ægrota-
tionis tempus, à quo alterum numerant, aſcenſum: deinde tertium conſiſtendi vigorem: & demum
quartum inclinationẽ. Cum itaq; dixerit paulo ante, Si igitur inter initia morbi talis fuerit vultus,
per illam dictionem nequaq̃ indicauit, cuiuſnam de tribus principijs faciat mentionem. Nũc vero
ſcribens.

q̃ ſignificat hoc nomẽ coma

* ἐκ συμβεβηκότων. ſũt qui legẽdũ putent ἐξ ἀποσυμβεβηκότων, i. ex ijs, quæ non accidere.

ſcribens, Si vero morbo antiquiori exiſtente, vel tertiano, talis fuerit vultus, clare docuit, vt de eo E
agat, quod habeat latitudinem: id enim ad triduum vſq; porrigitur. Ergo tunc ijs, quæ docuit an-
tea, ſignis exiſtimauit addendam eſſe ductam ab alijs ſignis determinationem, de quibus dixerat:
Nec dum poſſibile ſit alijs ſcrutari ſignis. Ea autem enumerat per ſequentia verba.

Ex Ocvlis

10 *Si enim Lucem effugiant, aut nolentes Illachryment, aut Peruertantur, aut Alter altero fiat minor, aut*
Candidum rubidum habeant, aut Liuidas aut nigras venulas, aut Pituita appareat circa obtutũ, aut Su-
blimes tumidiúe oculi, vel Caui admodum fuerint, {aut Obtutus ſqualidus & ſine ſplendore, } vel totius
Vultus color euariet: hæc omnia Mala eſſe atq; Exitioſa cenſendum eſt.

Hæc oĩa accidentia in cõmune præter naturã ſunt, ſed diſſident inter ſe, eò q quædã cõtraria ſim
pliciter naturæ: alia vero, vt ipſe antea dixit, maxime contraria exiſtunt: & ob eam rem ex cõi epi-
logiſmo oĩa quidem exitioſa exiſtimabuntur, ſed pro quantitate cõtrarietatis, minusq; & magis id
obtinebunt. At vero affectiones, ex quibus eueniant, ſecundũ ſequelam decretorũ Hippocratis re-
ctius eſt deinceps conſiderare. Itaq; refugere lucẽ, quod, inq̃, eſt auerſari, propter debilitatẽ accidit
viſoriæ facultatis: quæ nõ nunq̃ propter opificiorum affectionem laborat, veluti per lippitudines: F
interdum ipſa ex ſe afficitur, dum exitiale indiciũ eſt. Pari modo, ſi oculi illachrymant propter lip-
pitudinem aut fluxionẽ aliquã de capite decumbentem, præter naturam quidem affectus eſt, nõ tñ
oĩno ſignificat abolitionem: ſi vero propter debilitatem detentoriæ facultatis, exitioſum indiciũ le-
thaleq; eſt. Porrò peruertuntur oculi, cõuulſis muſculis eos cõmouentibus: q ſi fuerit illorum tan-
tummodo affectus, nihil difficile ſignificatur: ſi vero principij neruorum, quod quidem cerebrum
eſt, ſumme exitioſum eſt: propinquantes.n. muſculi, principij affectum prius, q̃ cæteri, perſenti-
de Artic.cõ.2. t.5.7ª.263.b ſcunt: interdum ij, qui in oculis ſunt, de quibus nunc dicit: qñq; ‖ crotaphitæ, i. muſculi tẽporum no
minati, de quibus libro de articulis indicauit. /Quinetiam fieri alterum oculũ minorem, q̃ qui cõ-
ſtet ex natura, accidens exitioſum habetur: indicat.n. extingui facultatem regentem eum. At vero
albamentum oculi apparere rubrum (qũo per lippitudines quaſdam accidit, & item quaſdam te-
mulentias) copiam ſignificat, quæ in cerebro ac membranulis ſit: interdũ etiã inflãmationẽ, quæ in
eis facta fuerit: Nam vtrouis modo ſanguis ad oculorum venulas exprimitur: & ob eã rem pars in
eas cãdida, rubra apparet, quæ corollã appellatã ambit circiter: quã p diſſectiones docuimus oĩum
in oculis membranularum tunicularumq; copulam q̃dam haberi: & item docuimus, vt ambientis
caluam membranulæ terminus, ad eam vnà cum venulis permeet. Cæterũ, vt ob hæc dixerit can- G
didum fieri rubrum, perſpicue indicauit ex ijs, quæ ſubinferens ait / aut liuidas, aut nigras venulas
habeant / id vero perquàm exitioſum cenſetur. Rubræ.n. apparent venulæ etiã propter nimietatẽ
(vt dixi) vel inflãmationem quandã eorum, quæ in cerebro ſunt. At vero nigreſcunt & liuent, dũ
refrigerantur: refrigerantur vero, dum extinguuntur: ita fit, vt hi colores prorſus exitiales aſſidue
exiſtãt. Cæterum pituita oculorum fit, vt conſtat, tum ob affectum opificiorum, quemadmodũ &
per lippitudines & aliter, quæ nullo cum periculo eſt: tum propter imbecillitatẽ regentis oculum
facultatis naturalis, quæ impos ſit oculorum concoquere alimentum: pituita enim (vt oſtẽſum iam
eſt) excrementum ſemicocti alimenti eſt. Ergo per lippitudines præ copia humoris præter naturã,
& item propter affectionem opificiorum, veriſimile eſt nequaq̃ cõcoqui recte alimentum eorum.
At, vbi inopia perſpicua eſt, quam cauum indicat oculorũ, cauſa de nimietate prorſus recedit, ſed
reſtat virium debilitas ſola, non quælibet, ſed admodum vehemens, quæ nec minimum quid ali-
menti oculorum abunde concoquere poteſt. Quinetiam ſublimes oculi id eſt inſtabiles & ſubin-
de cõmoti, ſignificant aut delirium, aut tremorem circa muſculos eorum: è quibus alterutrum in re-
lata affectione exitioſum habetur. Profecto delirium ex inopia, maximo cum periculo eſt: & item
tremor propter ariditatem opificiorum, inſanabilis eſt. At vero tumidos oculos, aut admodum H
cauos deteſtatur. Itaq; tumentium accidens oculorum, inter initia quoq; fit ægrotationis, maximeq;
vomentibus ex copia ingeſti cibi potuſq;: Caui vero admodum oculi nequaq̃ fiunt: & ob eam rem
neutrum cõmemorauit accidens inter initia, dum ait, Naſus acutus, oculi caui: Hoc quidem ea ra-
tione, q nullo pacto appareat in vultu exitioſo, nam quo pacto pariter caui tumidiq; oculi erunt?
Illud, quia nullo modo tunc eueniat. Atqui vñr ea, quæ dicta ſunt de oculis tumidis, cũ prædictis
pugnare. Cum.n. dixerit de vultu exitioſo, naſum acutũ, cauos oculos: tum aũt talia determinando,
ijs, quæ poſt triduum appareant, tumidos nequaq̃ recte adiecit. Sed, quod mihi vr̃ ab Hippocrate
factum hac oratione, iam explicabo, permutando omnẽ eius ſermonem in hanc dictionem: Si ve-
ro morbo antiquiori exiſtente, vel tertiano, talis fuerit vultus, de ijs interrogare oportet, de quibus
antea monui: alia quoque ſigna conſideranda, quæ in toto corpore atq; etiam oculis exiſtant. In ocu
lis vero ſigna exitioſa poſt triduum talia ſunt, ſi lucem refugiunt, ſi lachrymant, ſi peruertuntur, ſi
alter altero fiat minor, & candida pars in eis rubra appareat, ſi venulas habent aut nigras aut liui-
das, aut pituita ipſis inhæreſcit, aut ſublimes ſunt aut tumidi aut admodum caui, aut totius vultus
color euariat. Hæc.n. oĩa exitioſa ſunt: &, quicquid horum exiſtat circa vultũ prędictum, indicium
non paruum eſt futuræ mortis. Igitur ad hunc intellectum (vt mihi videtur) numerantur cũ cæteris

A signis, quæcunq; in vultu exitioso pariter existere queunt, atque etiam tumidi oculi, qui simul existere nequaq̃ possunt: quia non solum instituerat dicere, quęcunq; simul sint cum vultu exitioso, sed etiam ex signis exitiosis quæcunq; circa vultum apparent: Ita vt, si non vnum solum, sed etiam plura, de prædictis non possint esse in vultu exitioso, nulla pugna sit in sermone eius, vt qui se ad doctrinam omnium prauorum signorum conuerterit. Quod aũt, vt dicebam, recte dixerit, nec dũ possibile sit alijs scrutari signis, considerandũ iam est in vno capite cõi tali. Vnũquodq; ex prædictis aut non accidit inter initia, aut non ex toto exitiosum est: seorsumq; singula consideranti tibi videbitur id, q̃ maxime verum. Igitur ex multa potione, non nunq̃, & vomitione vehementi, inter initia morbi lucem effugiunt: itidem lachrymant, & peruertuntur oculi, aut sublimes fiunt, aut tument, aut venulas habent rubras. At vero in colorem nigrum aut liuidum mutatio venularum nunq̃ accidat inter initia, quo modo neq; insigne cauum, neque pituita oculorum, sed triduum aut quatriduum (quod minimum sit) in genituram talium desideratur.

11 *Considerari autem conuenit hunc in modum Suspectiones etiam Oculorum per somnum. Si quid enim Candidæ partis subapparet commissis palpebris, nec Alui fluor aut Medicamentum in causa est, aut Nec ita dormire consueuit. Vitiosum indicium Lethaleq́; admodum est.*

B De verbo ὑποφαίνεσϑ.i. suspici, nomen ὑπόφασιν idest suspectionẽ, fecit, cuius pluratiuũ ὑποφάσεις.i. suspectiones, existit: à quibus p̱ diuisionẽ ionicam ὑποφάσιες.i. suspectiones, formant. Cæterum non satis noui, qua rõne adducti Artemidori & Dioscoridis sectatores scripserint ὑποφύσιας cum υ. Quod igit̃ est ab Hippocrate dictũ, clarum est. Ipse.n. enarrauit, q̄d nã appellet suspectionem, dicens/si quid.n. subapparet candidæ partis cõmissis palpebris/atq; etiã adiecit determinationem ad exquisitiorẽ sermonis cognitionẽ, dicens/neq; fluor alui, aut medicamentum in causa est. Sed subaudiri præstat cætera quoq;, q̃ vim eandẽ obtineant. Vno.n. capite complexus, dixeris accidens id p̱p imbecillitatem fieri mouentis palpebras facultatis: quod inq̃ exitiale est, quoties sine cã constiterit exteriori. Hæc vero, talia scilicet esse oportet natura, vt vires exoluant: Verbi gratia, alui fluor aut purgatio ex medicamento purgante vehemens, aut mœstitia vehemẽs, aut insomnia, aut inopia alimenti, aut sanguinis fluor multus, aut simp̃r quæuis alia immodica vacuatio. Cæterum cõnumerare Hippocratem (vt paulo ante dixi) oĩa exitiosa signa, non solũ quæcunq; in vultu exitioso habeantur, indicauit hac parte, adijciens/nec alui fluor, aut medicamentum, in cã est. Prædixerat.n. in vultu exitioso talem determinationem/an aluus admodum resoluta fuerit/resoluta.n. aluus, cõe quoddam est fluoris alui, & item medicamenti. Sed, quoniam rursus aliunde orsus omC nia exitiosa percenset indicia, merito cuius eorum proprias definitiones apponit.

12 *Si vero Peruertitur, aut Liuida palpebra est, aut Labrum, aut Nasus, Cum aliquo alio signo Mortem propè esse sciendum est. {Lethale etiam est, si Labra Resoluta & Suspensa & Frigida & Alba fuerint.}*

In multis codicibus ita legitur initium orationis, in alijs vero pe*ruertitur, distrahitur scriptum est: ita vt ex voce, palpebræ contractio significetur, velut in ijs, quæ propter algorem refrixerunt. Id igitur indicium est extinctionis, quemadmodum liuida. Si vero peruertitur, intentionem quãdam conuulsificam, aut resolutionem in altero ex musculis oculos claudentibus indicat. Vtrunq; autem exitiosum censetur, quoties alia indicia suffragantur: quod indicauit dicens/cum aliquo alio signo/tanq̃ hæc sola nequaquam sufficiant denunciare mortem. *καμπύλον. *ῥιγνόν.

Ex Decvbitv

13 *Cubantem offendi Aegrum à medico oportet in Latus dextrum aut sinistrum, ac Manus, Ceruicem, & Crura paulum reducta habentem, & omne Corpus molliter positum: Ita enim pleriq; bene valentium cubant. At ita Cubare, vt sani solent. Optimum est.* *ὑγρόν.

Id quoq; testatur numerari ab Hippocrare signa exitiosa hac tota libri parte: constat.n. vt nobiD lissimus vir nunc non ab alio principio de signis in toto corpore doceat, sed ea copulat prædictis. Cum.n. antea dixisset in vultu exitioso etiam alia signa consideranda esse, quæ in toto corpore atq; etiam oculis existant, deinceps oĩa inter se copulando persequitur. Id vero, quod dr̃, oportere offendi ęgrum à medico considerante non cubantẽ supinum ceu quendã resolutum, sed in alterũ latus, prout medicus illi adfuerit, idcirco bonum est, quia robur indicat facultatis per musculos firmantis corpus: qũo rursus debilitatem, vbi cubare in latus non queat. Verum ipse Hippocrates adiecit orationi cõem epilogismum dicens, Ita.n. pleriq; bene valentium cubant. scilicet potissimum tũc, cum medicus ipsos considerat. Rectius enim est subaudiri in oratione p̱ditum hoc ab eo potestate per dictionem, dum ait, Cubantem offendi ægrum à medico oportet. non.n. simpliciter in latus ait oportere hominem cubare, sed à medico offendi cubãtem ita. Porro adiecit/ac manus, ceruicem, & crura paulũ reducta habentem/id.n. consuetũ plerisq; bene valentium est. Quinetiam adijciens verbũ/pleriq;/in memoriã tibi reuocauit distinctionẽ quandã alterum habentẽ caput alijs multis vtile præsagijs, cuius meminisse te conuenit, licet interdum omittatur. At vero, quid nam illud sit, iam explicabo. Quæcunq; in ęgris priuatim præter cæteros peculiaria sunt, hæc haudquaquam

veluti ſuperuacua conſiderari oportet. Si.n.offendas ægrum, vt pleriq; bene valentium, cubantem, E diliges talem decubitum. Si vero è contrario, non conuenit continuo horrere, quaſi malum indiciũ, ſed requirere, vtrum in conſuetudine ſit talis ægro figura. Cęterum, quod eſt dictum/molliter poſitum offendi corpus/ex aduerſum intento proditum eſt. Quatuor.n. mẽbra {græce κῶλα}.i.crura ac manus paulum reducantur, & omne corpus iaceat, oportet, extra hyperbolicas figuras conſtitutum. Intelligo figuras hyperbolicas, quoties aut ſumme extenduntur, aut immodice inflectunt mẽbra, aut ſpina, cuius partes vertebræ quoq; in ceruice exiſtunt. Igit hyperbolicæ figure extentis admodum neruis efficiunt, quõ libro de motu muſculorũ oſtẽſum iam eſt: Quæ in medio eſt hyperbolicarum, abſq; tenſione eſt: quocirca talẽ vocauit mollẽ, quia corpora molliora intẽdi nõ ſolent.

14 *Supinum vero Cubare Manibus {& Ceruice} & Cruribus extentis, Minus Bonum eſt.*

Talis decubitus omnino bonus non eſt, proindeq; nec minus bonus eſt: ſi.n.oĩno bonus non eſt, vt minus is bonus congrue dicat, fieri qui põt? Cæterũ, vt id bonũ non ſit, ipſe poſtea docebit hunc in modũ: Si vero procliuior fuerit, & ſubinde ad pedes dilabat, maiori cũ periculo eſt. Tanq̃ enim prædictus decubitus cũ periculo ſit, ita dixit de eo/maiori cum periculo eſt. At vero mihi vr̃, vt talis decubitus neutris adnumeret indicijs, quæ nec ad ſanitatẽ vim habeant inſignem, neq; ad mortem, F ſed aut integre media ſunt, aut parum ad alterum tendunt, ita vt, qui negligẽtius loquuntur de eis, cũ vtriſq; conferre poſſint: velut hoc loco Hippocrates dixit minus bonam eſſe talẽ cubãtis figurã,

**Al. admonet autem &c.*

q̃ quæ eſt antea prodita: deteriorẽ vero, q̃ hæc, eã, quæ deinceps dicta eſt: admo*nens hoc loco finiri oportere in omnibus locis, num conſuetus ſit æger cubare ſupinus. Si.n.ita fuerit, nec admodũ magnifaciat medicũ ingredientẽ, tunc neq; in medio mali boniq; decubitus exiſtimabitur, ſed potius bonus. Si vero neq; hac ſoleat cubare figura, & admodum vereat medicũ, nõ bonum indicium eſt: ſed potiſſimum ſi fuerit prudentior ex natura. Quocirca talis decubitus in medio boni maliq; collocandus eſt, quantum in ſe ipſo eſt, ſed vtroq; uerſum pro natura ægri transferendus eſt.

15 *Si vero Procliuior eſt, ac Deorſum delabitur ſubinde ad pedes, Maiori cum Periculo eſt.*

Quemadmodum cubare in latus, quandam obtinet vim, ita accliuius in ſupinũ iacere, quo mõ oẽs cubamus. Et ob eã rem, ſi in alterũ colloces latus corpus defunctũ, prorſus aut in partẽ, pronam aut ſupinã conuertet: velut, ſi illud accliue figures, ita quoq; in pedes delabit. Merito igit prauum id dixit haberi indicium, q; quidem extinctionem quandam ſignificet regentis corpus facultatis.

16 *Si vero Nudos habeat Pedes, nec admodum Calidos: ac Manus, Collum, & Crura diſpergat inæqualiter: Malum eſt, ſignificat enim Inquietationem.* G

Optime determinauit orõnem dicens/nec admodũ calidos/per febres.n.calidiſſimas vnà cũ cęteris partibus etiã pedibus ardeſcentibus, nudare eos ęgri cogunt. Si vero febris non fuerit talis, nudare pedes, malaciæ eſt ægri vel inquietationis indicium. Porrò, ſi manus quoq; pariter cum ceruice & cruribus non de more cõponit, vt antea dixit, ſed inæqualiter tales diſpergit partes, malum indiciũ eſt: dixit.n.ſignificari inquietationẽ: hoc vero nomẽ indicat illos conflictari quauis figura, nec non aliã ex alia mutare. Quòd ſi te præſente, vt dictũ eſt, iacens æger, ſtatim cõmutet priorẽ figurã ad alteram: pariter & mẽbra diſpergat inæqualiter, vel etiam ceruicis poſituram: ſcias talẽ aut pp oris ventriculi vitium, aut pp virium debilitatẽ inquietari: colligens hoc etiã loco epilogiſmo ingenium eius, vtrum mollior ſit, & ad ſingula promptius cedat, licet per quàm exigua, & peruincatur.

17 *Exitioſum autem & Hiantem Dormire ſemper.*

Debilitatis hoc quoq; ſignum claudentium os muſculorum eſt, quemadmodum paulo ante de muſculis palpebras committentibus explanatum iam eſt. Codex quidem ita legitur, quemadmo- H dum nunc dixi: antiquiq; codices ita habent: Dioſcorides vero aliter legit, ad hunc modum: Difficile autem eſt & hiantem ſemper dormire. vbi duplex concurrit ſignificatio, vna quidem, vt ſemper hiet: altera, vt ſemper dormiat. Vt igitur ſecundũ, malum ſit, quanq̃ non hianti fiat ore, planius indicauit per illam ſententiã, qua dixit, Somnus & inſomnia alterutrũ, ſi modũ exceſſerit, malũ eſt. Sed primum dictum eſſe veriſimilius eſt, vt hiet tantiſper, dum dormit, ſic enim frequenter fieri videtur: Si vero hiet non dormiens, multo maiorem noxam ſignificabit.

†Forte legendũ eſt, διαπεπλεγμένα.i. diſtracta, & περιπεπλεγμένα.i. circũplexa. Ac, ſi quidem diſtracta ſcripſeris, ſignificat crura et c. ſi vero circũplexa legatur, talis ẽt decubitus et c. et ita videtur legiſſe vetus interpres.

18 *Et Crura Supini cubantis admodum Reducta diſtractaq; eſſe.*

Hæc vox διαπεπλεγμένα.i.diſtracta, vtroq; ſcribitur modo.ſ. & † per γ, & per χ: ſignificat aũt crura, quæ plurimum inter ſe diſtent. Ac talis decubitus abſurdus eſt, ita vt indicet deliriũ, quãdoquidem nullus ita cubare ſoleat: quemadmodum neq; ſi/circumplexa/legatur, talis enim decubitus abſurdus eſt, ſi quis cubando ſupinus habeat crura reducta, & inter ſe circumplexa.

19 *In Ventrem autem Cubare, qui Non eſt ſolitus ita dormire, quo tempore ſanus fuit, Malo eſt: Delirium enim, aut Dolor circa Ventris ſedes ſignificatur.*

Crebro

A Crebro nobis cõmemorat adiunctam his omnibus determinationem, vt fm cõsuetudinem aliquid accidat ægrotantis. Etenim nunc cubare in ventrẽ contra cõsuetudinem, aut delirium significat, quemadmodum in prædicta cubandi figura: aut dolorem quendam, qui circa tales partes fatiget: constat enim, vt multi talem eligant figuram, quorum in ventre dolor infestat.

20 *Residere vero velle ægrum in Morbo Vigente, in Omnibus morbis Acutis Malum: Pessimum vero in pulmonia est.*

Qui pulmonia infestantur, ij dicunt sentire magnam in thorace ac pulmone angustiam, dũ supini cubant: facilius aũt spirare, si resideãt. Decumbunt.n. ad spinam, per supinum decubitum, partes in pectore thoracis, à quibus pulmo arctatur, nec idoneum accipit aerem inspirãdo. Per alios vero morbos quoties vigent (id.n. maxime considerandũ est, tanq̃ non sit temere additũ) grauissimũ est velle ægrum residere in ipso consistendi vigore: amant.n. tunc maxime fatigati, immoti cubare: &, si quis eos excitet, conflictantur. Itaq; arbitrare propter vehementem spirandi difficultatem aut inquietationem aut delirium, residere ægrum aggredi, per consistendi vigorem ægrotationis.

Ex Stridore Dentium

21 B *Stridere autem Dentibus in Febribus, quibus Non est consuetum à pueritia ita efficere, Insaniam significat, ac Mortem: sed in vtrisq; futurum Periculum prædicendum est. Si vero Delirans ita efficiat, admodum Exitiosum iam est.*

Stridores dentium fiunt, quoties musculi in tpibus & maxillis conuulsorie commouentur, interdum affectis ipsis musculis duntaxat aut ab ortu naturæ, aut pp aliam aliquam causam posteriorẽ: non nunq̃ origine neruorũ in eiusmodi affectionẽ deducta, de qua maxime cõuulsiones eorũ neruorũ, qui ab ipsa nascunt̃, fieri solent. Agnoscere.n. oportet initialem vniuscuiusq; pręparationem partis, ppriã: de qua alio quidẽ loco fusius explanatum iam est: nũc vero sufficiet semel dicere, pcipientes hoc loco reuocari in animum residuum disputationis, quo minus mireris fieri posse, vt cõi neruorum origine affecta musculus aliàs alius tremore aut cõuulsione excipiatur. Vt.n. clare videmus in quibusdã corporibus optimã inesse crurum pparationẽ, in alijs deterrimã statim ab initio, ita vt hi currãt ocyssime, illi vix stent: & itẽ partes alias similiter affectas: ita facile offendi ab exiguis causis alios cruribus, alios summis pedibus, aut oculis, aut capite, aut alia aliqua parte, statim à principio sequit̃ opificiorum pparationes. Nihil igit̃ mirum videri debet, si aliqui debiles habent musculos, q oculos mouent: alij vero eos, q maxillas mouent: qua de re non nulli † subinde stridẽt dentibus, etiam pp exiguas causas: illi vero subinde mouent oculos. Stridere.n. dentibus ex natura, C simile est affectui oculorum insito quibusdã, quem appellitant Equum, cum nullo tẽpore manere possint requieti, sed tremule subinde nictẽt. Cæterum p morbos febriculosos, affectu originis fieri ipsis conuulsionẽ, simile est rursus illi pparationi musculorũ in oculis, de quibus ait, Aut sublimes apparent. In quibusdam enim corporibus citius accumbunt originis affectibus musculi oculorũ: in alijs musculi temporum aut maxillarum. Merito igitur dixit accidens istud significare insaniam ac mortem: Insaniam quidem, quasi mentis dixerit vehementem commotionem: Mortem vero, quia neruorum origo affecta est. Illud inquisitione dignum est, quo nam modo supra dicens insaniam significare, mox dicat, Si vero delirans ita efficiat, admodum exitiosum iam est. Etenim perspicuum est, vt, si stridere dentibus prænunciat delirium, adeo non desinet, vt vehementius fiat accedente delirio, cum hoc, q alij quidam musculi tunc in talem deducantur affectionem. Videtur ergo talis intellectus esse orationis: Stridere dentibus, quibus ab initio non erat consuetum, futuri delirij accidens est. Si vero adeundo interdum ægrum offendas vtrunq; perpeti, delirare & stridere dentibus, hunc iam esse propè mortem conijcito. Quocirca in priore sermone, cum non dum commotus mente stridebat dentibus æger, simpliciter id ipsum indicabatur duntaxat, vt insaniæ ac mortis indicium haberetur: vbi vero iam delirat pariter & stridet dentibus, in propinquo mors est. Id vero clare ipse docuit, adijciens verbum/iam/vt enim exitiosum sit accidens, priore docuit D oratione: sequente vero, verbum/admodum/&/iam/adiecit dicens/admodum exitiosum iam est/id est valde exitiosum: quod est quidem, non multo post, sed cito moriturum ægrum.

† Codices impreßi gręci habent. Vel semper stridẽt dentibus, Vel propter exiguas causas. Laurẽtianus aũt Veterẽ tralationem, & forte etiam quorundam exemplariũ græcorum lectionem, secutus est.

Ex Vlceribus

22 *Vlcus, siue antea extitit, siue existat in morbo, Considerandum est. Si enim Moriturus æger est, Ante mortem aut Liuidum & Siccum, aut Pallidum & Siccum, erit.*

Siccum erit omnino vlcus, quoties facultas nutriens corpus debilis habeatur: non vnus vero color in eo semper erit, sed pro diuersitate humorum in corpore, & item pro mẽsura lęsionis, euariabit. Si.n. biliosus humor exuperet, croceus seu pallidus erit color, si nigribiliarius, aut liuidus, aut secũdum alteram significationem, viridis erit. Antea.n. docuimus, vt chloròn interdum pallidum colorem, interdum viridem significet: ex qua significatione solemus brassicas chloràs.i. virides, nominare. Pari modo lęsio quoque maior liuidum solet efficere colorem, vt qui non longe distet à nigro: minor vero, pallidum vel viridem. Quocirca finem dictionis quidam legunt ita/aut pallidum & siccum erit/alij vero illo modo/aut viride & siccum erit.

*Gręce, ἰώδες.

* In impreßis græcis legitur. ἐρυθρὸν.i. rubrũ. in aliquibus aũt manu scriptis ὠχρὸν .i. pallidum.

Ex Geſticvlatione Manvvm E

23 *De Geſticulatione autem Manuum hæc cognoſcere oportet. Qui in Febribus Acutis, aut Phrenitidibus, aut Pulmonijs, aut Capitis doloribus, Manus ob vultum fert, aut fruſtra Venatur muſcas, aut Colligit feſtucas, aut de Veſte euellit pilos, aut de Pariete ſtipulas carpit, id omne Malum exitialeq́ eſt.*

Geſticulationes manuum, id eſt functiones & motus, quos hoc loco cõmemorauit, ob imaginationem fiunt illi ſimilem, quæ per ſuffuſiones contingit. Ægri.n. per ſuffuſiones, quęcunq; vidẽt in medio loco cryſtalloeidis {ita à glacie noĩati} humoris, & tuniculæ circa pupillam cornu ſimilioris, foris ſita eſſe exiſtimant: quia ſemper aſſueti erant, dum haberent per naturam, res per medium aerẽ intueri. Pari modo ij, de qbus Hippocrates agit, in febribus acutis, pulmonijs, phrenitidibus, ac doloribus capitis intueri ſe, tanq̃ foris ſita, credunt ea, quæ intus in oculis habeantur. Oſtẽdimus enim vt ſpiritus viſorius, vtpote ſplendens, aſſimilet ſibi eum, qui inter cryſtalloidem & pupillam medius eſt, humorem tenuem ac mundum, ſimillimum candido ouorum, quo p lippitudines vtimur. Oſtendimusq́; etiam, vt ſpiritus per hunc feratur humorem ex pupillæ foramine ad aerem exteriorem, vnà cũ eo compactus. Quinetiã, q aere illuſtrato vtatur, tanq̃ inſito opificio, qui talis facultate exiſtit, qualis in corpore neruus habet: id docuimus ĩ ſermonibus priuatim de viſu habitis, F
*Al. quinto. quẽadmodum in decimo*tertio de demrõne libro, atq; etiã ſeptimo de decretis Hippocratis & Platonis, dicta ſunt etiã non pauca de hac re in decimo libro de vſu partium. Vt ergo cerebrũ per neruum ſentit affectiones digiti in pede, ita per aerem circũductum externa viſibilia contuetur, quæcunq; modice ab ipſo diſtant. Itaq; ſuffuſiones fiunt in hoc humore ſubſimili (vt dixi) candidæ tenuioriq́; parti oui, qui inter pupillam & cryſtalloeidẽ medius incidit. Ita fit, vt per cruditates quoq; non nunquam viſa, ſimilia ſuffuſis, contingant. Si enim reſtitit humor aut niger aut craſſus, prohibens digredi foras viſorium ſplendorem, ibi viſa pro natura humoris conſiſtunt: interdum pilorũ quorundam, aut ſubtegminis, aut ſtaminis, quandoq; culicũ nigreſcentium, aut muſcularum, quæ volitare ob oculos videatur, quandoq; rerum ſimilium lentibus, aut milijs nigris. Ita accidit per febres acutas ac pulmonias, valde exhalantibus ad caput in corpore humoribus, vt humor ille in pupilla mundus concipiat exhalationem, quocunq; aũt loco & modo pturbatus fuerit, p̃dicta viſa apparent. At per vehemẽtes capitis dolores, quemadmodum & p phrenitides, præ capitis repletione peruenientes aliqui humores in oculos, eadem accidentia cõmittunt. Et κροκυδίζειν.i. euellere ſubtegmina, & καρφολογεῖν.i. colligere feſtucas, verba ab oĩbus medicis de phreniticis dici ſolita, nomen inde traxerunt. Itaq; non nulli tradiderunt nobis ſubtegminũ & ſtipularũ vita tantiſper, dum G
fiunt: & item, qui poſtea meminerunt. At vero duplex eorum differentia eſt: quidam enim per ipſa ſenſibilia viſa cœperunt delirare, iudicandi facultate conſtante. alij vero propter eximiam prudentiam, quamuis parua ex parte iudicandi facultate affecti eſſent, reſtiterunt tñ repreſſeruntq́;, ita vt vincerent ac repugnarent, &, quæ fiebant, intelligerent. Hi igitur indicarunt nobis, quibus viſis mouerant manus, vt Hippocrates ſcripſit. Multis.n. in locis videbantur illis ſubtegmina veſtium eminere, atq; in pariete ſtipulæ adiunctæ eſſe: ſæpe vero & feſtucæ multæ impoſitæ ſtragulis, atq; etiã volare puſillę beſtiolæ propè oculos. Has igitur venari aggrediũtur, circũferentes manus, tanq̃ aliquid arrepturi: alia vero, quæ videntur eminere, partim de veſtibus carpere aggrediunt̃, partim euellere de pariete. Merito igitur affectiones talia committentes accidentia, ſunt difficiles: quippe quæ à febre acuta, aut pulmonia, aut dolore capitis fuerint propter magnitudinem effecta: à phrenitide vero, quia ſedes principes eſt affecta: cuius vniuerſum genus exitiale habetur: febres vero, & item pulmoniæ, atq; etiam capitis dolores, propter magnitudinem, quemadmodum dictum eſt.

Ex Spiratione

24 *Spiritus autem, qui Creber eſt, ſignificat Dolorem, aut Inflammationem in Regionibus, quæ ſupra præ-* H
*φρένας. *cõrdia ſint: qui vero ſpiratur Magnus, Multoq́ interpoſito tempore, Delirium indicat: qui vero Frigidus de Naſo & Ore expiratur, admodum Exitialis iam eſt.*

Hãc oẽm dictionẽ, tertio de difficultate ſpirandi libro, abſolutiſſime enarraui: quocirca nũc dũtaxat capita attingã. Spiritũ hoc loco vocat vniuerſam reſpirationẽ: qui ſi creber ſit (ait) interdum ſignificat dolorem: qñq; partiũ in thorace inflãmen, quæ ſunt cor ad pulmo, poſitæ ſupra ſeptum: † maiores.n. præcõrdia ac ſeptum, idem appellauerunt. Itaq; per dolorẽ, ſpiritus, quẽadmodũ oſtẽſum iã eſt, creber paruusq́; eſt: per inflãmina vero, creber magnusq́;: hæc enim aſſolent noĩare inflãmationes. At vero rarus ſpũs, hoc eſt multo interpoſito tẽpore, ſi magnus eſt, indicat deliriũ: ſi paruus, extinctionem natiui caloris. Sed hanc affectionẽ ſignauit ex accidente, dicens, Qui vero frigidus de naſo & ore expirat̃, admodũ exitialis iam eſt. Cæterũ, vt de his tantũmodo ſpirandi difficultatibus fecerit in prognoſtico mentionẽ, de morbis agens acutis: itemq́; vt libris de morbis vulgarijs plures citauerit ſpirandi difficultates: tertio libro de ſpirandi difficultate perpenſum iam eſt.

† Al. ex antiquis. phrenas enĩ ãtiqui hoc appellarũt. Vt de ẽt infra cõ. 28. & lib. 5. de locis aff. ca. 4. i principio.

25 *Spirationis autem Facilitatem exiſtimari oportet Perquàm magnam vim habere ad Salutem in omnibus Morbis Acutis, qui cum Febre ſunt, & in Quadraginta diebus iudicantur.*

Naturalem

A Naturalem reſpirationem appellauit ſpirationis facilitatem, ſignificātem neq; thoracē, neq; cor ac pulmonem, neq; præcordia, doloris quandam habere affectionem, quinetiam neq; partes quaſdam ijs adiunctas: cum.n. mouentur per reſpirationem, dolore afficiuntur & ipſæ, vbi prehendantur inflāmatione, & item quouis modo doloroſam trahant affectionem: hæ vero ſunt ventriculus, lien, iecur. Si igit̃ nulla ex his afficitur, neq; caloris infeſtat copia adeo, vt deuri inflammariq; videatur: ſed neq; ē contrario vt iam extinguatur calor inſitus: quo pacto nō dixeris magnā ſpem ęgroto ſubeſſe ſalutis in morbis acutis, in quibus propter magnitudinē febrium, aut pp inflammationem proprie noīatam, pericula imminent? At vero longi morbi etiam ſine his, eo ꝙ vires exoluant, non ſine periculo ſunt: proindeq; eos ab oratione excepit, ac de ſolis acutis pronunciauit. At vero, cum duplex genus horum habeatur: ſiquidem non nulli ſimpliciter ac primū vocant̃ acuti, quidam ex conuerſione: de vtriſq; indicauit dicēs/qui cū febre ſunt, & in quadraginta diebus iudicātur. Adiecit enim/qui cum febre ſunt/vt eos à conuulſione, & tetano, id eſt diſtentione neruorum, & cholera.i. bilari, diſiungeret, & quicunq; alij morbi ſine febre acuti ſunt: quod vero dictum eſt/& in quadraginta diebus iudicantur/vt cōnumerētur cum ſimpliciter proprieq; acutis acuti ex cōuerſione: tales fiūt, quoties inter initia acute ægrotauerint, poſtea vero quartodecimo die, aut etiam ante, non

B integre iudicati fuerint, ſed ita, vt morbi quædam reliquiæ ad quadrageſimum vſq; diē extendant̃. Conuerſio.n. per iudicationes imperfectas fit acutorum morborum, non ſolum in hos, ſed etiam in alios diutinos, maxime marcorem, quartanam, ſuppurationem, tabitudinem, aquam inter cutem. Verum Hippocrates excipit à pſenti oratione etiā illos: in ſolis ſimpliciter acutis morbis, qui cum febre ſunt, & item ex conuerſione in quadrageſimum perueniant diē, optimum eſſe indicium dicens ſpirationis facilitatem, nō in oībus, qui ſine febri ſint, acutis, neq; diutinis: Ita vt tria ſint omnia genera morborum, quantū in ipſam agitur tpīs dr̃iam. Aut.n. acuti ſunt, qui in quatuordecim iudicantur diebus, quibus diutini opponuntur: ambiguum vero & velut in cōfinio poſitum tertium genus, cuius terminus decretoriorum dierum quadrageſimus dies eſt. Hęc igitur dico confirmare ea, quæ in ęgris euidenter apparent: ꝙ ſi quis ea probet in illis, ita ſe habere naturā rerum agnoſcet. At vero, quicūq; volunt ſignificari numerū dierum decretoriorū ab Hippocrate, dum ait in ‖ quatuordecim diebus iudicari morbos acutos, præter q̃ ꝙ neſciunt ea, quæ maxime oportebat eos ſcire, dictiones quoque vetuſtiſſimi medici nequaq̃ intelligunt. Si.n. hoc ipſum, in quatuordecim.ſ. diebus iudicari morbos acutos, ſignificat dierū decretoriorū multitudinem, quanta ſit: illud ēt ipſum, in quadraginta.ſ. diebus iudicari, numerū ſignificabit decretoriorum dierū. Quærat igitur, vt, 2. Aph. 23. Ex. ord. 15. d. Et i lib. d' iudicatio nib' non lõge à principio libri. Et in Coacis prænotionibus

C quemadmodum quatuordecim efficiūt ad quadrageſimū vſq;, ita quadraginta nūc dies efficiant.

Ex Svdore

26 *Sudores autem Optimi ſunt per oēs Acutos morbos, ſi per Diem eueniunt decretoriū, & Integre ſedant febrē. Boni ēt ſunt, ſi ex Toto corpore prodeāt, faciantq;, vt æger Ferat facilius morbū. Si vero Nihil tale efficiāt, Nequaquā vtiles ſunt. Peſſimi vero, qui frigidi ſunt: Et qui circa Caput tantūmodo eueniunt, vultum, & ceruicē: Hi.n. cum Acuta febre, Mortē: cum Mitiore, morbi Longitudinē indicant. {Et, qui per Totum Corpus fiunt, ſimiliter ſignificant hi, vt qui circa caput. At vero Milyformes & ſolum circa Ceruicem euenientes, Mali ſunt. Qui vero cum Guttis fiunt & Euaporant, Boni ſunt. Cōſiderare aūt conuenit in vniuerſum Sudores: fiunt.n. aliqui ob corporum Exolutionē, alij ob Inflammationis vehementiā.}*

In ſudoribus optimis duo ſcribens indicia, tertium prætermiſit, tanq̃ neceſſario ſequatur ea, quæ dixit. Qui.n. die eueniunt decretorio, & integre ſedāt febrem, ij quoq; ex toto corpore eunt. In bonis vero, non tñ optimis, prodire ex toto corpore, & aliquid morbi tollere ſcribens, nihil præterea adiecit de diebus decretorijs, tanq̃ id quoq; bonos rurſus ſudores neceſſario comitetur. Cæterum tertius ſudorum ordo eſt modice malorum, de quibus dixit/ſi vero nihil tale efficiant, nequaq̃ vti-

D les ſunt/vt nec ex toto corpore eant, neq; faciant, vt æger ferat facilius morbum. Sed cōſtat, vt ex his ipſis peiores ſint, q neutrum horum efficiant: moderatiores vero, qui alterum: & rurſus ex his ipſis, qui efficiunt, vt ęger facilius ferat morbū, moderatiores ſunt, quanq̃ non ex toto corpore eāt: peiores, qui grauiorē exhibēt morbū, licet in omne extendātur corpus. Sed oēs eiuſmodi ſudores calidi ſunt, & ob eam rem nullo de tribus ordine indicauit id, ſolitus omittere, quæcunq; ſequuntur alia neceſſario, & item quæcunq; ex oppoſitione eorum, quæ deinceps dicenda ſunt, demonſtrantur. Omnibus vero in hoc ſermone dictis ſudoribus opponit frigidos, dicens ita/peſſimi vero, q frigidi ſunt/& item cum eis malos eſſe dixit, qui circa caput & ceruicem eueniant, licet frigidi non ſint. hi enim minantur ſyncopen. Si vero & circa tales partes, & frigidi appareant, peſſimi omniū, quippe qui non inſuper fore, ſed iam incipere ſyncopen, indicent. Diſtinguuntur vero vehementia febris. Nam, ſi fuerit acuta, prorſus afferent mortē, qui frigidi ſunt ſudores, licet ex toto corpore prodeant: & itē, qui circa caput ceruicemq;, quāuis calidi ſint, eueniāt. Si vero mitis febris eſt, poterit facultas nō abſumpta prius ab acuta febre, ſpatio tēporis prauos concoquere humores. Cæterū de diebus decretorijs non inſuper docuit aliquid in alijs ſudoribus: & ſi de optimis docuit inter initia, quia eſt vim quandam decretoriorum dierum in eorum ſermone dicturus: in ipſa vero dictione pariter demonſtrauit. Vna enim eorum vis eſt, reddere fidam iudicationem ſiue in bonum,

ſiue in malum finitura ſit. At vero agnoſci oportet pdictæ finem dictionis, quę Dioſcorides ſcri- E pſit ita: Peſſimi vero, qui frigidi ſunt, & tantummodo eueniunt circa caput & ceruicē: hi enim aut mortem, aut morbi longitudinem, præmonent. Sed conſtat, vt hæc lectio ſit, ꝗ prædicta, conciſior, tamen eandem vim obtinet: atque addendum erit ab expoſitore id, quod in prędicta ſcriptum iam eſt: Cum acuta febre mortem, cum mitiore longitudinem morbi. Cæterum deinceps alia quædam de ſudoribus ſunt ſcripta, non in omnibus codicibus, quæ merito alij quidam ſuſtulerunt, tanꝗ non ſint Hippocratis, atque etiam Artemidori & Dioſcoridis ſectatores.

Ex Hypochondriis

27 *Hypochondrium autem Optimum eſt, ſi Dolore vacat, ſi Molle & Aequale eſt dextra ac ſiniſtra parte. Si vero Inflammatione vexatur, aut Dolore, aut Intentum eſt, aut Inæqualiter affectum dextra ac ſiniſtra parte, Hæc omnia Animaduertenda ſunt.*

Oēm aliquis orationem cōprehendens, vno breuiſſimo capite dicet: Hypochōdriū, ſi naturæ ſimillimū eſt, optimum eſſe. Particulatim vero docens eius indicia Hippocrates, primum ſcripſit ex ijs, quæ non exiſtunt (hæc ſolent medici recentiores ἀποσυμβεβηκότα. i. non accidentia noīare) duo vero alia ſigna ſunt, ex ijs, ꝗ accidunt hypochondrijs. Quocirca hypochondrium dolore vacare, ex F non accidentibus dictū eſt: molle vero & æquale eſſe, ex ijs, ꝗ exiſtunt. Sed molle cognoſcit̄, quoties modice renititur: illi. n. oppoſitum, vtpote vehementer renitens, durum eſt. Cæterum æquale nō ſ̄m vnam intelligitur qualitatem: fieri. n. poteſt, vt ſimiliter molle ſit vniuerſum, ſed aut aliqua parte dolore vacet, aliqua dolore afficiatur: aut altera pars calidior, altera frigidior ſit: aut ſublatior, aut depreſſior. Opponens igitur optimo, & æquali peſſimi & inæqualis ſigna, dixit, Si vero inflammatione vexat̄ aut dolore, aut intentum eſt, aut inæqualiter affectū dextra ac ſiniſtra parte. Itaq; vexari inflāmatione, de toto hypochondrio dixit. Significat vero verbum φλεγμαίνειν. i. inflammatione vexari, velut ſi peruri, ſuccēdi, igniriq; proditum ſit. Pari rōne, dolore vexari, de toto hypochōdrio dictū eſt, quō intentum eſſe: id. n. quoq; de toto ēt hypochōdrio dictum eſt: Atq; vero inæqualiter affectū eſſe {dextra ac ſiniſtra parte,} quoties non totum hypochōdrium eandē habeat affectionem, aut per caliditatem, aut per frigiditatem, aut per dolorem, aut per indolentiam, aut per gracilitatem, laxitatemq;, & intentionem. Qn̄q;. n. intenditur hypochōdrium ſine inflammatione proprie nominata, aut ꝓpter vehementem quandā ſiccitatem nō ſolum in illa parte, ſed etiā in ſuccingente coſtas mēbrana, atq; præcordijs:[a] † aut pp inflāmationem cū tumore ipſorū in hypochōdrio muſcolorum ſine inflammatione ꝓprie noīata conſiſtentem, quæ quidem tumor dolens eſt. G

28 *Si vero Pulſus in Hypochondrio inſit, Perturbationem ſignificat, aut Delirium. Verum Oculos talium conſpicari oportet: Si enim Crebro obtutus mouetur, expectanda Inſania eſt.*

In quibuſdam codicibus nō σφυγμὸς. i. pulſus, ſed παλμὸς. i. ſubſultio ſeu palpitatio, legitur: ac didicimus, vt tale accidens ob ſpiritum fiat flatuoſum. Sed in multis codicibus legit̄/pulſus/aut qui ſimul cū magnis ſit inflāmationibus, aut & ſenſibilis ægro motus arteriæ in ſpina maioris: quemadmodum libro de morbis vulgarijs ſecundo dixit:[b] ‖ Vbi vena in cubitu pulſat, inſanum furibū- " dumq; eſt. Cōſtat. n. hoc in loco, vt pulſare de magna adeo & vehementi afferat motione arteriarū, " vt, anteꝗ cōtingatur, innoteſcat, interdum ęgro duntaxat, qn̄q; etiā deforis intuentibus. Sed, quodcūque horū fuerit accidens, ſignum nō bonum eſt. Maior. n. arteria inter partes principaliores eſt, & item venter ac iecur: quō & ſeptum tranſuerſum. At ex his prorſus vnum afficitur, ſiue ſubſultio ſiue pulſus legat̄. Sed ſeptū quidē trāſuerſum, παραφροσύνην. i. deliriū, infert propiſſimū: quā ob rem maiores id [c] precordia nominauerunt: & item os ventriculi, quoties inſigni afficiatur inflāmatione: Aliæ vero partes ibi, quę aliquam ex prædictis affectionem traxerunt, in periculoſam incidunt affectionem. Quapropter merito Hippocrates dixit vel perturbationem, vel delirium, ab H eo accidēte ſignificari: Perturbationem quidē vno cōi accidenti omniū periculoſarum affectionū, ex quibus nō ſolum ægri, ſed etiam medici perturbant̄: Delirium vero ob ſeptum tranſuerſum, & item os ventris. Cęterum de muſculis in hypochōdrio exiſtentibus, cōſiderandum eſt: neque eñ neceſſario delirium, neque periculum, pulſantes, ſubſultantes've inferunt. Nō igit̄ incōſideratius inaudire oportet verbum/inſit/p dictionem, qua dixit Hippocrates/ſi vero pulſus inſit in hypochōdrio/quippe qui velit pulſum ſubſultionem've præalte in hypochōdrio factum de vocula/inſit/indicare. Verum cōſpicari talium oculos oportet: ſi enim crebro obtutus mouetur, expectanda inſania eſt. Cum perturbationem aut delirium dixerit ab eo accidente ſignificari, nunc determinat docetq;, quando delirium, quando perturbatio ſola futura ſit. Determinatio vero ab oculorum ducitur motione: quos non ſolum hac in re, ſed etiam in alijs[d] morbis omnibus, in quibus inſpexeris fore delirium, exquiſita ratione conſiderabis: ſi enim inſtabiles apparent, indicatur delirium. Verum hoc loco non ſimpliciter ait fore delirium, ſed inſaniam, indicans vehemens quoddam delirium ex prædictis indicijs affuturum. Porro, vt oculorum crebra motio, delirij firmet ſuſpicionem, patere arbitror ex ijs, quæ à nobis explanata iam ſunt, vbi muſculos oculorum diximus primos ſentire cerebri affectiones: Ipſum vero cerebrum ſepto tranſuerſo & ori ventriculi

A † *Cod. græci, quos viderim, habent,* ἢ διὰ τὰς μετ' ὄγκου φλεγμονὰς αὐτῶν τῶν κατὰ τὸ ὑποχόνδριον μυῶν ἔξω τῆς ἰδίως ὀνομαζομένης φλεγμονῆς καθεστώτων ἥ τις ἐστὶν ὄγκος ὀδυνηρός. *quod quidā ita vertunt. aut propter ipſorū (mēbrorū pdictorū) inflamationes cū tumore, muſculis hypochōdrij exiſtētibus ſine inflāmatione proprie noīata, ꝗ qdē tumor dolens eſt. Sūt tamē qui nō* καθεστώτων, *ſed* καθεστώσης *legant, atq; ita vertāt. vel ob īflāmatiōes cū tumore muſculorū ipſorū, qui ſunt ī hypochōdrio, phlegmone proprie noīata ī parte exteriori cōſiſtēte.*

B 2. Epi. ſe. 5[a].

C * φρένας.

D * νοσήμασιν. i. morbis. *eſt ī antiquis, quāquàm in impreſſis legatur* συμπτώμασιν.

A culi consentit; quemadmodum cæteris omnibus neruosis membris. Cum enim ex illo omnes nascantur nerui, quæcunq; pars plurimis neruis aut maximis participat, hæc merito in consensum originem eorum perducit.

EX TVMORIBVS

29 *Oedema in Hypochondrio durum & dolens, Pessimum est, si in Vniuerso sit hypochondrio: Si vero altera parte sit, Sinistra Minori cum Periculo est.*

Oedema solet Hippocrates nominare omnẽ tumorem præter naturã, recentioribus medicis vocantibus vnum tantummodo tumorem, qui premendo dolore vacat, & mollis est. Quam vero rursus medici recentiores ꝓprie nominant inflãmationem, hanc Hippocrates composita dictione durum & dolens œdema appellitat. Phlegmones.n. id est inflãmationis, vocabulum, de phlogosi.i. inflammine afferebat. Itaq; constat, vt talis affectio in hypochondrio existens, si dextra affligat parte, periculosior sit, ꝑ iecur: indulgentior, si sinistra, propter lienẽ: pessima, si vtraque simul lacessit.

30 *Talia vero Oedemata ab initio Periculum mortis Cito futuræ significant.*

B Prædicta in hypochõdrio œdemata, si dura ac dolẽtia sunt à medicis recẽtioribus proprie noĩata, inflãmationes, periculum mortis cito futurę significãt. At vero id, nisi aliquid intimum simul afficiatur, mendaciũ est. Constat vero, vt intimum sit iecur, & itẽ ventriculus, lien, & peritoneũ. Nam musculi qui in hypochõdrio sunt, si inflãmatione laborãt, inferre mortẽ non pñt, nisi sanè raro, aut ꝑ magnitudinem insigne inflãmationis, aut propter virium debilitatem, aut etiã quia medici male curent, aut quia æger aliquid cõmittat. Itaq; confusius indefinitiusq; talem dictionem scripsit.

31 *Quòd si Vigesimum transcendit diem, & Febris detinet, & Oedema non desistit, in Suppurationem vertitur.*

Oẽs tumores præter naturã disiectis cõmittente eos humoribus curantur ac desistũt. Ergo perspicuũ est, vt, nisi desistãt, cunctanť humores, ac spatio tpis prorsus mutatio quædã ipsorũ futura est per qualitatẽ, interdum ad putredinem, quoties, vt in defuncto corpore, nihil ad eorum concoctionem natura molitur: interdum, si vires valent, in pus mutatio fit. Itaq; merito Hippocrates ait, nisi desistant inflãmata, & febris detinet ægrum, in suppurationem vertuntur. Sedata.n. febre considerandum est, num inflammatio aliqua scirrhosa infestet: nam sæpenumero euenit ita, vbi morbum committentium humorum pars tenuior diffletur: crassior vero & sequax, in amplitudinibus corporum ita affectorum depacta sit. Cæterum, quam ob causam vigesimum diem limitem statuit talium
C abscessuum suppurationis, libro secundo de diebus decretorijs dicimus.

32 *Accidit his in Prima circuitione, etiam Sanguinis è Naribus fluor, atq; Admodum iuuat. Sed requirendum est, num Doleant caput, an Hebetudines subeant oculorum: Si quidem horum fuerit, eò Tendet.*

Quia inflãmationes in hypochondrio indefinitius cõmemorauit, per hanc quoq; dictionem determinare ipse vř. Sanguinis enim fluores fieri dicit è naribus, qui ex vsu admodum sint: id quod ꝑ inflammationes in iecore & liene fieri potissimum solet: de quibus alibi, fluere sanguinem ‖ recto itinere cõmendauit, è cõtrario vero culpauit: docens ipse, quid nam è cõtrario intelligat, verbi gratia, liene grandiore fluere sanguinẽ è nare dextra. Sanguinis fluores in prima circuitione fieri dixit decretoriorum.s. dierum: ac legitur dictio bifariã, singulariter & pluraliter: singulariter quidem in prima circuitione: pluraliter vero in primis circuitionibus. Si igitur legatur singulariter, septenariam indicat circuitionem: si pluraliter, conuenit quoq; septenariam intelligi circuitionem, in quibusdam.n. sanguis secundo septenario effluit. Sed potius intelligi oportet in tali dictione quaternarias circuitiones: nã in plerisq; erũpit sanguis primis septẽ diebus, paucis nono & vndecimo, rarissimis quartodecimo. Cæterum tendentium sursum versus humorũ vnde sanguinis fluores fieri contingit, adijcit signa, capitis dolorẽ, & item hebetudines oculorum. Sed deinceps de eis latius do-
D cebit, quo loco nos quoq; sermonem omnem de sanguinis fluore integre absoluemus.

1.Pror.cõ.3.t.34.4ª.184.d.

33 *Magis tamen in Iunioribus quinto & trigesimo anno, Sanguinis fluorem Expectare oportet.*

Ductam ab ætate determinationem in præsagium fluoris sanguinis docet: expectandum enim sanguinis fluorem esse potius in iunioribus quinto & trigesimo anno: etenim per hanc ætatem sanguis plurimus est, & item facultas valentior, atq; etiam calor exuperans.

34 *Quæ vero Mollia sunt Oedemata, & Indolentia, & pressa Digitis cedunt, Diuturniorem efficiunt Iudicationem: ac Minus illis grauia sunt.*

Hæc sunt, quæ proprie medici iuniores appellãt œdemata: de quibus non nunq̃ dixisse maiores sufficere volunt, mollia œdemata: qñq; etiã adijciunt indolentia. Quoties igitur id dicere supersedent, tanq̃ vnà cum mollibus significetur, omittunt, mollia enim dolore vacant. At vero nũc Hippocrates non id solum adiecit, sed etiam, vt digitis cedant, quod quidem in verbo/mollia/contineri videtur: nisi velit intelligi ea, quæ pressa cauantur in foueam: quod quidem non simplici-

ter omnibus cedentibus accidit: at vero hæc accidunt cute in œdema ſe attollente. Et, quia omnia E talia pituitoſa ſunt, idcirco diutius immorantur, ac minus pericula inferunt. Ac immorantur quidem diutius, quia frigidiora ſunt: calore enim concoctiones fiunt: Minus vero periculoſa ſunt, quia & dolore vacant: vires enim exoluit dolor.

35 *Si vero Prætereat Sexageſimum diem, & Febris detineat, Nec deſiſtat œdema, fore Suppurationem hoc loco, & reliquo ventre, Significat.*

Supra de œdematis agens phlegmonoſis vtpote calidioribus, niſi febris deſinat, à die vigeſimo dixit fore ſuppurationes: Nunc vero de frigidioribus, ſexageſimũ limitem poſuit ſuppurationis. At vero alia inter hæc media incidunt, quadrageſimum diem habentia terminum ſuppurationis: ſed vniuerſum de his omnibus ſermonem ad libros de diebus decretorijs diſtuli. Porrò non ſolum œdemata, quæ in hypochondrio ſunt, ſi immorentur, ſuppuratura ait, ſed, & quę in reliquo ventre, tanq̃ hypochondria ſecundum aliquam ſignificationem partes ventris exiſtant.

36 *Quæcunq; ergo Oedemata, Dolentia, Dura, & Magna ſunt, Periculum mortis breui fore ſignificant. Quæcunq; vero Mollia ſunt, & Indolentia, ac Digitis preſſa cedunt, diutius Immorantur.* F

Nihil amplius hac docet dictione, q̃ quod ſuperiore dictum iam eſt, præter ꝙ adiecit dolentibus duriſq; œdematis magnitudinem: quam nos antea diximus, dum doceremus non eſſe cũ periculo inflammationes muſculorum, qui ſunt in hypochondrio, niſi magnæ admodum fuerint.

37 *Oedemata, quæ in Ventre ſunt, Minus faciunt Abſceſſum, quàm quæ in Hypochondrijs: Minime vero, quæ ſubter Vmbilicum ſunt, in Suppurationem vertuntur.*

Oedemata ſi non diſcutiuntur, non ſolum citius, ſed etiam magis, in hypochondrio ſuppurantur, propterea ꝙ ſedes calidior eſt. Quæcunq; vero lõgius abſunt deorſum verſus, ſerius minusq; ſuppurantur: & ob eam rem, quæ ſubter vmbilicum ſunt, raro in ſuppurationem vertuntur.

38 *Sanguinis vero fluorem, maxime de Supremis ſedibus Expectare oportet.*

In quibuſdam codicibus dictio cum/&/copula pſcripta eſt: atque oſtẽditur nõ ſolum ſanguinis fluorem fieri, ſi in hypochondrijs ſit œdema, ſed etiã, ſi in inferioribus ſedibus ſit. In quibuſdã vero ſine/&/copula: & oſtenditur quidem fieri, ſi in his quoq; ſit, ſed minus. In aliquibus vero ſine verbo/maxime/ad hunc modum: Sanguinis vero fluorem de ſupremis ſedibus expectari oportet. Nã G inferiores nequaquam afferre ſolent ſanguinis fluorem: ſed res ita ſe habet, vt, ſi in vmbilico ſit, ſanguinis fluor eueniat, magis de ſede ſuperna, maxime de ſuprema. Sed de ſanguinis fluore deinceps ab ipſo agetur, vbi nos quoque toto repetito ſermone, abſolutius dicemus.

39 *Vniuſcuiusq; Oedematis Immorantis, quod in his ſit ſedibus, Suppuratio Conſideranda eſt.*

Vno comprehendens capite perſtrinxit, quæ ſupra docuit particulatim: & ob eam rem dictio enarratione noua non indiget.

Ex Svppvratione

40 *Suppurationes inde prouenientes ita Conſiderandæ ſunt. Quæ enim Foras vertuntur, optimæ ſunt, ſi Paruæ ſunt, Maximeq; egrediuntur, & In mucronem ſunt faſtigiatæ. Si vero Magnæ ſunt, & Latæ, Minimeq; in mucronem contractæ, Peſſimæ ſunt.*

Ab his verbis, q̃ tibi tranſtulim⁹, cuiuſcũq; illa ſint, in antiquo exẽplari greco explanationem Galeni incipere cõperimus.

Orationem de Oedematis in capita redigit, ac veluti ſub cõpendiũ ponit. Ἐκπυήσιας vero & διαπυήματα .i. ſuppurationes purulẽtiasq;, appellat mutationẽ, quæ εἰς τὸ ἔμπυον .i. ad ſuppuratũ fit. Duabus aũt limitationibus oratio prius indiget, nimirũ vt febris ſit continua, & vt facultas non ſit imbecilla: nã, ſi hæc non cõcurrãt, ſuppuratio non fiet. Iudicat aũt tumorem à loco, à magnitudine, & à figura: à loco, ſi intus vel extra: a magnitudine, ſi magnus vel paruus: à figura, ſi acutus an planus ſit.

H Appellare Hippocratẽ ſuppurationes purulẽtiasq;, vbi pus vniuerſum conſtiterit, concocto tumore quopiam præter naturã, perſpicuum erit, vbi vniuerſam hanc orõnem eius euolueris, qua de œdematibus in hypochõdrijs habuit mentionem. At vero colligit pus in eis qñq; ſub cute, ſæpius in profundo, duplici de cauſa: aut quia purulenta pars intra peritonæũ ſita eſt: aut quia, licet muſculus ſit, qui affectus ſit, pus ab aliquo inuolucro eius includit, haudquaquã prius in exteriorem deductum ſedem pp lentorem craſſitudinem've, aut continentis tunicæ denſitatem. Etenim ſtudet natura excernere pus de affecto corpore, expellendo, ſæpiusq; finem adſequitur, quoties nacta ſit meatus idoneos in excretionem, veluti quoſdam aquæductus: non tñ ſemper eos adſecuta, pus in adiacẽtes compellit ſedes, quæ quoties exiguæ fuerint, derodit cõtinens eas tegumentũ, ſub eo amplificando ſedem. Conſtat igitur, vt ex his ſuppurationibus indulgẽtiores habeant, quę foras, nõ intro, tendunt: atque ex his ipſis, quæ non ampliorem prehendunt ſedem, in latitudinẽ extentæ: cõtrahuntur autem, cum in verticem quẽdã extenduntur, coni formulam reddẽtes: hæ autẽ ſimul robur foras expellentis indicant facultatis: & item non magnam corrumpunt ſedem corporis, quod erodũt. Ceterum, ſiue εἰς ὀξὺ ἀποκυρτούμενα .i. in mucronẽ faſtigiatæ, ſiue εἰς ὀξὺ ἀποκορυφούμενα .i. in

gibbum

A gibbum ſubductæ legatur, nihil intereſt: nam ex vtraq; lectione vnus idemq; ſenſus eſt.

41 *Quæcunq; vero Intro rumpuntur, Optimæ ſunt, ſi Cum exteriori ſede nihil cõicant, ſed Adductæ ſunt, Nec dolent, & omnis Exterior locus vnicolor apparet.*

Non ſimpliciter tales ſuppurationes optimæ ſunt, ſed earũ, quæ intro foraſq; rumpunt̃, optimæ ſunt: ſiquidẽ hæ deteriores ſunt, q̃ quæ foras rumpũtur. Hæc.n. eruptio in partes multo nobiliores fit, q̃ ſit in hypochondrio cutis: & itẽ non æque medicamentũ adhiberi curatoriũ põt, quoties intro verſus rumpant̃: atq; ẽt excretũ per inteſtina pus mordet & concerpit ea, difficultatemq; committit inteſtinorum: &, ſi q̃n in ieiuno aut tenuioribus fiat inteſtinis, alimoniæ vitiat diductionem, in ventriculo aũt lædit concoctionem. Itaq; perſpicuum eſt, vt peſſimæ ſint, quoties ĩ vtranq; rumpuntur ſedẽ, introrſum atq; extrorſum: ita.n. geminat̃ malũ, nam nec ſedem, nec velut initiũ refectionis vllũ, obtinet natura reparandis ruptis, quo tanq̃ ſolo firmiora iaciat fundamẽta repletionis.

42 *Pus autem Optimum eſt, ſi Candidum, Aequale, Læueq;, & quàm Minime fœtidum eſt: Maxime vero contrarium huic, Deterrimum eſt.*

B Vt, quàm minime fœtidum pus eſſe debeat, propalàm eſt: etenim ſuperans graueolentia, putredinis eſt, non concoctionis, indicium. Vt aũt candidum quoq; eſſe conueniat, diſcas, licebit, ſi genituram eius intelligas ex ijs, quæ aliubi demonſtrata iam ſunt: omnia enim in omnibus docere locis, nugacitatis potius, q̃ doctrinæ, proprium eſt. Quæ vero alijs ſunt commentationibus demonſtrata, talia ſunt. Libro de viribus naturalibus dictum iam eſt vnam ex ipſis eſſe vim alteratoriam, quæ & in ventriculo & in iecore molitur concoctionem, commutata alimonia in iecore quidem ad ſanguinem, in vẽtriculo vero ad idoneum ſanguini humorem: & item vniuſcuiuſq; partis animalium officium eſſe, ad propriam deducere naturam propinquantem humorem, nouiſſima.n. concoctio fit, dum alimentum in nutrito apponitur atq; aſſimilatur. Itaque perſpicuum eſt, vt ſpatio temporis longiore in talem præparetur ſimilationem. Porrò proditum eſt libris de ſemine, vt in conceptaculorum tunicis, de quibus aluntur teſtes, ſæpe appareat liquido commutatus iam ſanguis ad ſeminis creationem: non enim conuenit ipſas conceptaculorum tunicas ab alio quopiam nutriri. Atque appellant eiuſmodi humiditatem nõ nulli medici, θορώδη.i. genitale virus: & ob eã rem ſemen ipſum, θορὸς.i. genitale virus nominant: & potiſſimum ij, qui vim eius dictitant, σπέρμα.i. ſemen, non ſubſtantiam corpulentam. Quin etiam, vt decumbens ſanguis in partes laboran-
C tes inflammatione, committat inflammationes, ita vt ab initio quidem ſola conceptacula repleat diſtendatq;, mox adiacentes ſedes inanes complures atque exiguas in ſingulis particulis, libro de tumoribus præter naturam definitum iam eſt: & item dictum quoque libro de inæquali intemperie. Talis igitur ſanguis ad exiguas diſperſus partes in locis inflammatione affectis, vtpote extra propria conceptacula poſitus, non inſuper remeare ad antiquam naturam poteſt: mutatur vero ac putreſcit, quomodo omnia, quæcunque in alieno loco vehementius caleſiunt. Si igitur natiuus calor de propria exorbitat temperie plurimum, vt in corpore inanimi, putreſcit ſanguis: Si vero vim ſeruet quandam, permiſta quædam commutatio de cauſa per naturam & item præter naturam efficitur: ſiquidem cauſa naturalis concoquit: præter naturam, putrefacit: vtra earum magis exuperet, per eam ipſam neceſſario ſigna accedunt, tum coloris odoriſq;, tum etiam conſiſtentiæ. Ex his igitur (vt dixi) demonſtratis in alijs commentationibus ſeries eſt, vt colligas ſanguinem, qui probe ſit in pus commutatus, primo quidem non putruiſſe, ſed potius concoctum fuiſſe: Secundo vero in ipſo ſimul quid putredinis præter naturam apparere, parum vero illud eſſe: Et, vt Hippocrates dixit, quàm minime fœtidum, etenim hæc vox/quàm minime/id pollet, quod quàm paruiſſime. Ad hæc, colorem eius reddi ſimilem ſemini par eſt, candidum quidẽ, non tñ exquiſita rõne, ve-
D lut nix eſt: ſemẽ.n. à natura ducitur in ſolidiorum corporũ colorem, exquiſita ratione: modice, pus. Siquidem ſemini nihil de cauſa præter naturam eſt permiſtum: puri vero non aſſidue quidẽ par, vt dictum iam eſt: permiſcetur tamẽ aliquid omnino, cum ſanguis de proprijs opificijs exiliuit. Hæc itaq; cauſa eſt, ob quam candidum ſemen ac pus fiat: nam & pus quodammodo ſolidis aſſimilatur corporibus, quæ quidem ſunt conceptaculorum tunicæ, neruiq;, & copulę, ac membranę, atque etiam cartilagines, oſſaq;. Eadem etiam cauſa eſt, ob quam, quod ſubſidet in vrinis, candidum ſit: etenim & id, veluti pus, obtinet generationem, quod proportione reſpondeat inter id & naturales humores iniectũ. Quicquid enim alimenti in ſanguinis generatione naturæ refugit cõfectionem, ſubſidet in vrina, neque vt ſanguis ab ea commutatum, neque vt pus præter naturam cauſæ particeps.

GALENI IN PROGNOSTICA HIPPOCRATIS COMMENTARIVS SECVNDVS

De Aqva Inter Cvtem

AQuæ inter cutem omnes, quæ ex Acuto morbo existunt, Malæ sunt: Non.n.à febre liberant, Doloroſæq́; ſunt valde, & Læthales. Incipiunt autem plurimæ ex Partibus inanibus ac Lumbis Iecoreq́;.

Inter initia libri ipſe dixit: Conſiderari conuenit hũc in modum per mor- »
bos acutos: principio vultũ ægri, ſit'ne ſimilis bene valẽtium. Vnde aliqui di »
cunt non ſolũ de vultu exitioſo per morbos acutos, ſed deinceps de oĩbus, ip-
ſum facere ſermonẽ: cũ haudquaq̃ legerint finem ſermonis, vbi dicit, Hæc au »
tem dico de morbis acutis, nec non quicunq; ex acutis morbis conſiſtunt. Atqui conſtat, vt de pu- »
rulentijs docuerit, non ſolũ illis, quæcunq; vigeſimo die rũpi ſolent, ſed quæ ad trigeſimũ, quadra-
geſimũ, & ſexageſimũ deuenerunt: atq; ẽt antea de morbis, qui ad quadrageſimũ vſq; diẽ proceſſe- F
runt, vbi dixit, ‖ Spirationis facilitatem exiſtimari oportet perq; magnam habere vim ad ſalutem »
in oĩbus morbis acutis, qui cum febre ſunt, ac in quadraginta diebus iudicantur. Et itẽ hoc loco ma »
nifeſte ait non de oĩbus aquis inter cutem facere ſermonẽ, ſed quæcũque ex acuto morbo exiſtant:
atq; ẽt de purulẽtis tabidiſq; deinceps docebit: & ad hæc de quartanis ẽt, vt cõſtat, diutinis morbis.

Supra 194. h. com. 1. t. 25.

Igit̃, q aquæ inter cutem oẽs, ſi ex acuto morbo exiſtunt, malæ ſint, nequaq̃ ſedantes febrẽ, dolo-
roſæq; permanentes, ipſe dixit. Porrò docuit geniturã eorũ, iecoris nominatim faciens mentionẽ:
atque vna cõi rõne, partium inaniũ, quæ ſunt ieiunum, & lactes, & itẽ inteſtina tenuiora. Nã in mo
re eſt vocari illas partes inanes, quæcunq; inter extremam thoracis coſtam & fœmo*ris oſſa haben-
tur: atqui inanis videt̃ oĩs talis ſedes, ſi eam cũ ſupernis inferniſq; partibus vtriſq; oſſeis conferas:
at vero omnis talis pars flaccida habetur, quoties non fuerit aliquis pauloante repletus eſculentis
poculẽtiſq;. Ita mihi videtur Poeta has ipſas corporis partes, eô q flaccidæ ſint, appellare laparas.

* λαγόνος.

Itaque cuiuſuis aquæ inter cutẽ cõis genitura eſt, vbi ſanguificatiõis officium intercidat. Etenim,
quemadmodum in ventriculo concoquuntur eſculenta, pari rõne in iecore & venis præconcoctũ
in ventriculo alimentum. Quin etiam, vt in ventriculo interdũ minus intercidit concoctionis of-
ficium, interdũ magis, ita in iecore: non nunquã enim iecur afficitur per ſeſe primũ, quẽadmodũ G
ẽt ventriculus: interdum per conſenſum aliarũ partium. Itaque conſtat, vt oẽs ſibi inuicẽ conſentiẽ
tes partes, aut quia vicinæ ſint, aut quia habeant ſocietatẽ magnã per conceptacula neruoſq;, affi-
ciantur. In hunc modũ iecur per magnas venas copulari vr̃ & lieni, & ventriculo, & inteſtinis: at-
que ẽt poſitura eorũ ita vicina eſt, vt quædã contingant ipſum, quædam propemodũ tangãt. Itaq;
lienis nequaq̃ mẽtionẽ habuit Hippocrates: ſiquidẽ de morbis acutis agebat. Apparet aũt hoc vi-
ſcus, qñ per longos morbos traxerit ſcirrhoſam diſpoſitionẽ, ad cõſenſum agere iecur, omniq; cor-
pori per tale medium aquas inter cutem concinnare. Iecoris aũt ac partiũ inaniũ mẽtionem facit, ac
docet differentias aquarum inter cutem ex illis, quomodo procedente ſermone perſpicuum erit.

2 *Quibus ergo ex Inanibus partibus & Lumbis principia Aquarum inter cutem fiunt, ijs Pedes intumeſcunt, & Alui fluores diutini fiunt, Neq; exoluentes dolorem, qui ex inanibus partibus efficitur ac lumbis, Neq; mollientes ventrem.* †

† *Stephanus Athenienſis, qui hunc librũ explanauit, uidetur in hoc loco etiã habuiſſe in ſuo textu Hippocratis, Et tuſſis ipſis adeſt. Quod ſignũ (ait ipſe) licet cõe ẽt ſit Hydropi, qui per primariã affectionẽ iecoris ſit, differt tamẽ, quia in hydrope per primariã affectionẽ iecoris oborto, ſtatim a principio aduenit tuſſis, ob diaphragmatis cõpſſionẽ: in eo vero, qui ab inanibus ſit partibus, in fine ſuperuenit, ſignũq; peſſimũ ee ait, vt quod humiditatẽ illã excrementoſam, ſpiritualia etiã membra iam occupaſſe oſtendat.*

Intumeſcere pedes, omniũ aquarum inter cutem commune eſt: qñquidẽ & aquis inter cutẽ vi-
tio iecoris obortis aſſidere dicit: ſed & conſtat, vt & eas, quæ vitio lienis fiunt, & ſimplr̃ oẽs alias
comitet̃. Sed alui fluor propriũ peculiareq; ẽ aqs inter cutẽ inaniũ partiũ vitio ſubortis, q̃ fiunt, vbi H
ieiunũ & lactes inflãmatione vexant̃: his enim potiſſimũ venæ debiles fiũt, per quas iecur ad ſe tra-
hit alimẽtũ: ita fit, vt nequaq̃ ſubſeruiãt viſceri ad diductionẽ, ſed maneat in ieiuno tenuioribuſq;
inteſtinis alimentũ. Quòd ſi grauentur ab eo, vtpote debilia, ſtatim id oẽ pellunt deorſum: atq; hæc
alui fluoris cauſa eſt. Quin etiam corrumpi alimentum, biliſq; colligi copiam ratio eſt ob calorem
partium, quæ inflammatione vexãtur, & ob eam rẽ inteſtina non parum mordentur, proindeq; in
citantur ad cernendum contenta ibi excrementa: atq; hæc rurſus altera cauſa alui fluoris eſt. Quo-
circa merito ait, neq; ſedare dolorẽ ipſum, neq; mollire.i. vacuare ac contrahere ventris œdemata:
indicans ex his, q cum dolore excernant, & q hypogaſtrium totum attollatur in molẽ. Fieri enim
dolorem neceſſe eſt ob inflammationem demorſicationemq;: ventrẽ vero omnem ſubleuari, reple
tis inteſtinis ſpiritu flatuoſo, cuius genitura, optima ratione ſubſequitur cruditates: & tandem non
manere intus ex imbecillitate comprehenſoriæ facultatis inteſtinorum.

3 *Quibus aũt à Iecore Aquæ inter cutem incipiũt, Tuſſire quidẽ cupiditas eſt, ſed Nihil excreãt commentatione dignũ: Pedeſq; intumeſcunt: ac Venter nõ deijcit niſi dura, ac ad neceſſitatẽ: atq; etiam Circa ventrem Oedemata fiunt, partim in dextra parte, partim in ſiniſtra, conſiſtentia deſinentiaq́;.*

A θυμὸν.i.cupiditatem,dixit hoc loco propensionem,quam quidē ad tussiendum obtinent, incitati quidē tanq̃ ad accidens,statim vero ab hoc desistentes,tantummodo tentantes initiū tussiendi* etenim iecoris moles incidens præcordijs,facit angustiā in pulmone. Cum ergo similis reddatur affectio veræ illius angustiæ,ob quam & inflāmatione laborans ex decūbēte ex capite materia vexatus afficit̃,cupiunt tussire,sperantes nocuā vacuando materiā, esse angustiā curaturos:sed incipientes statim desinunt,ob experiētiam ipsam deducti in notitiā dispositionis exquisitiorē, sentientes, q̃ temere sperauerint. Quin etiam natura ipsa per se infert tussim,infartiones expurgando pulmonis,q̃q̃ ipsi nequaquā tussire cogitemus, ita vt difficile sit sæpenumero obsistere inhibereq; accidens. Nunc igit̃,qñ ob angustiā ad tussim ægri veniunt frustra,ceu auxiliaturā affectui, naturalis facultatis nequaq̃ habentes ministeriū,continuo desinunt. Ergo ob hæc propēsiores ita affecti ad tussim reddunt̃,sed eos cito tale deficit munus,propterea,q̄ nihil dignum commētatione excreāt, sed tm̄,quantum in asperam arteriam serosum tenueq;, ex conceptaculis sanguinem continētibus serōsum,comprimitur in modum sudoris cuiusdam. Igitur hoc pacto aquæ inter cutem, quæ de iecore existunt,à prædictis interstinguitur,atq; ēt paucitate & ariditate deiectionum. Incitantur.n. illi perpessis ipsis vel intestinis, vel lactibus:per aquas vero inter cutē,q̃ à iecore existunt, vtpote i- *In quibusdā cod. græcis uox hæc non habetur.*
B perpessis ijs,nec vitiato alimento,neq; grauatis ab eo partibus (etenim bene valent, nec alui fluores infestant) manent diutius inibi reliquiæ alimenti,quæ partim mittunt̃ ad intimam peritonęi sedem, partim inflammatione iecoris torrentur. Porrò vniuersa ēt cutis,vtpote quæ de pituitoso sanguine nutriatur,intumescit: q̄ si premas eam digito,statim apparet caua, sed paulo post ad pristinā reuenit conditionē. Non tamē statim ab initio simul, vt acutus vertitur morbus,ita fieri solet, sed pedes intumescunt primi,quippe qui procul à calidissimis absunt partibus:tum aūt subrepēs accidens circa ventrem omnē,eam ipsam quoq; committit affectionē:itaq;, si premas œdema digito, cauatur,ac velut foueam facit,tum aūt paulo post ad pristinā remeat conditionē: quod Hippocrates ait, Atq; etiam circa ventrem œdemata fiunt,quæ consistant desinantq;. Atq; vero fieri potest, vt id quoq; dixerit de prima eorum genitura:nam incipientia consistere,sæpenumero desistunt,ita vt videantur quidem integre destitisse:mox rursus subleuantur, & rursus desistunt: & rursus subleuantur,procedente vero tempore permanent non insuper desistentia. Sanè distant à prædictis, q̃ infestant ex inanibus partibus,eò q̄ pressa cauentur, pituitosam habentia naturam,nec insuper spiritu flatuoso,quemadmodum illa,consistentia.

4 C *Si vero Caput Manus ac Pedes Frigidi sunt, Ventre costisq; Calentibus, Malum est.*

Per morbos diutinos,potissimum hyeme & senibus, non solū per incursiones febriū, quas nominant ἐπισημασίας.i.adnotationes,sed ēt in intermissionibus, nihil mirū videri debet extremas corporis partes refrigerari,quippe quæ carne vacant ex natura, longissimeq; sunt à visceribus positæ. Verum hoc libro nequaq̃ agit de morbis diutinis. Itaq; per morbos acutos, tales refrigerantur partes,propè dixerim,propter affectionem contrariam illi, quæ per morbos diutinos tale accidens infert. Per illos.n. calor natiuus præ debilitate nequaquam permeat ad extremas corporis partes:in morbis vero acutis,propter magnitudinē inflāmationis viscerū, parū sanguineæ substantiæ in oē permeat corpus,plurimū vero eius in parte inflāmatione affecta includit̃:& ob eam rem mediæ corporis partes,quæ sunt thorax ac venter,satis videntur calidæ. At vero per morbos acutos interdū adnotatio cū rigore prehendit aut frigore,non solū extremas corporis partes, sed etiā cutē circa costas ac vētrem frigidā reddēs:ea quidem circa viscera vitiū nullū ostendit,sed, vbi permanētibus partibus circa costas ac ventrē calidis,aut ēt calidioribus q̃ soleant ex natura,summæ refrigerantur corporis partes,in visceribus magnitudo significatur inflammationis. Ac forte melius est intelligere ventre ac costis calentibus ita dictū,vt manifestius hæc calefacta sint, q̃ dum haberent p̄
D naturam. Cæterum,vt febris leipyria nominata relegetur ad hoc genus, cuiuis perspicuum est.

5 *Optimum vero est, si Corpus omne Aeque Calidum Molleq; est.*

Cum deterrimam prædixisset conditionem morbi, quoties medijs corporis calefactis partibus refrigerentur partes extremæ,hoc loco opponit optimam in nobis, in qua corpus oē æque calidū, & itē æque molle est: etenim verbum/æque/commune vtriq; existit. Igitur æque calidum corpus omne fit in febribus ardētissimis,sed mordēs & siccum p̄ eiusmodi affectiones, haudquaq̃ molle, apparet: q̄ si molle pariter & calidum æque sit,optimam indicat corporis affectionem.

6 *Facile autem Conuertatur Aegrotans, sitq; Resurgendo leuis, Oportet.*

Summa totius præsagitionis in morituris conualituris q; est,quoties vis ægrotationis cum ægri facultate conferatur. Si enim morbus vehementior est,æger omnino morietur: si debilior, q̃ ægri facultas,haudquaq̃ morietur,vbi nihil committatur. Hanc vero summam ipse scripsit per Sententiam,cuius initium est:|| Colligendum etiā est,an æger possit eo victu,quem præceperis, durare ad " 1. Aph. 9. Ext.
" consistendi vigorem vsq; ægrotationis. Hæc ergo summa prognosticæ contemplationis habetur. ord. 4. g
Cæterum,cū tres secundum genus vires ex triplici pendeant origine, cerebro,corde,iecore, p̄ earum

rum ministeria firmitas atq; infirmitas cognoscitur. Præcipua vero Cerebri ministeria sunt, memi- E
nisse ac cogitare: subseruientia vero, sentire & moueri secundum desiderium: Cordis vero, motus
arteriarum: Iecoris vero, generatio sanguinis & humorum. Itaq; cũ prognostica contemplatio in
hæc diuidatur capita, quodcunq; signum est ab Hippocrate dictum, considerandum, quo genere
collocet: Velut nunc / vt facile vertat æger, atq; resurgẽdo sibi leuis appareat / hæc enim signa sunt
facultatis corpus secũdum desideriũ commouentis. Cæterum constat, vt in præsens nequaquã in-
tersit dicere secundum desiderium, aut appetitum, aut voluntatem. Ad hunc modum supra de de-
cubitu dictum est in dictione, cuius tale est principiũ / cubantem offendi ægrum oportet / indicat
enim, vt talis decubitus, quemadmodum ẽt accliuis, fiat fungentibus officio musculis, quem solent
tonicon. i. firmum, nominare. Sed de eo, libris de motu musculorum fusius dictum iam est. Perhi-
buit aũt & Diocles, vt animalium corpora consistant ex eo, quod fert, ferturq;: fert facultas, fertur
corpus. Ergo, quemadmodum ferentes onera aut grauati ab eis vix mouentur, aut, si leuius appa-
reat onus, innocue ferunt, ita facultas: si. n. valida est, facile corporis onus fert, vt haudquaquam mo-
uendo offendatur: si debilis, vtpote grauata, vix subleuat corporis partes.

7 *Si vero Grauis esse appareat & Reliquo corpore, & Manibus, & Pedibus, Periculosius est.* F

Aggredienti moueri secundum desiderium, grauitas partium conspicua redditur, crurum qui-
dem, dum surgere, & ambulare, aut ẽt oĩno transferre ea, cubando æger tentet: Pari modo manuũ,
dum capere aliquid ac dimittere, necnon transferre tentet: Simili ratione ceruicis ac spinæ, dum
commutare corporis habitum secundum eas partes experiatur. Estq; hoc maximũ indicium præ-
cipuumq; debilitatis facultatis, ipsa. s. partium grauitas, non cuiuslibet (vt antea est proditum) sed
eius, quæ in musculis ac neruis tantummodo est.

8 *Si vero præter grauitatem Vngues quoq; ac Digiti Liuidi fiant, expectanda Mors continuo est.*

Ostendimus alijs in locis, quo'nam modo gubernantes animal vires simul inuicem intereant, &
vt animal prorsus viuat, quoad quæuis earum seruetur. Cũ ergo dixerit Hippocrates languẽtis in
dicia facultatis, à qua musculi mouẽtur, addit alterius facultatis, quæ extinguitur, propria indicia:
nam liuescere signum est extingui calorem innatum, qui de corde emanat. Et ob eam rẽ non sim-
pliciter ait liuiditatem grauitati partium accedentem indicare mortẽ, sed continuo & sine vlla cun
ctatione, propterea ꝙ vtriusq; intermorientis signa appareant facultatis.

9 *Si vero Digiti ac Pedes oĩno Nigrescũt, Minus perniciosi sunt, q̃ si liueant: sed & Alia signa conside-* G
randa sunt. Si. n. Facile ferre malũ appareat, & Aliquod aliud salubre fuerit signũ, Morbum verti spes
est ad Abscessum, ita vt Aeger sit Conualiturus, quæ vero Nigrefacta sunt, è corpore Casura.

Non minus perniciosi, quàm si liueant, dixisse oportuit, sed vt interdum nullo pacto, interdum
summe, perniciosi sint. Ac forsitan existimabit aliquis Hippocratem ignorasse id, propterea ꝙ nõ
proprie vtitur dictione: sed adijciens determinationem deinceps, ac docens vtrunq; eorũ, quæ di-
xi, constat, vt agnouerit veritatẽ, sed haudquaquam exquisite locutus sit. Nã interdum pars nigre-
scit, quia materia eô decumbit, interdũ qm̃ moritur: sed, quo'nam modo aliquis ĩternoscat eã rem,
perspicue indicauit. Si. n. facile ferre malũ appareat, id est facile se hẽat æger, & item aliquod aliud
salutare affuerit signum, materiæ decubitus est: sin contrarium, mortificatio.

10 *Si autem Testes & Pudenda Reuelluntur, Dolor vehemens vel Mors significatur.*

Constat, vt, in quibus infestat dolor, eæ conuellantur partes, quemadmodum & in moriẽtibus:
Idq; habet rationem: nam, vbi vitalis* facultas intermoritur, proindeq; extendi ad fines vsq; corpo-
ris impos est, sed accumbit, & ad suam cogitur originem, partes comitentur facultati cõcurrantq;, H
& ad intermedia corporis copulentur, necesse est. Cæterum, vt dolores contrahi faciant facultatem
ad sese, iam sæpius didicimus: ita merito fit, vt ob eos partes ad originem reuellantur.

* In antiqua tralatione legitur, aĩalis.

De Somno

11 *De Somnis autem, quemadmodum & ex Natura in Consuetudine nobis est, Interdiu vigilãdum, No-*
ctu dormiendum est: Si vero hoc fuerit Transmutatum, Peius est. Minime vero offendatur, si quis Dor-
miat prima luce ad tertiam diei partem: Qui vero ab hoc tempore Somni sunt, Deteriores sunt.

Non solum recte pronunciauit de signis per somnos, sed etiam cãm eis adiecit, in habitum refe-
rens naturæ, quæcunque vtilia sunt: contraria vero damnans, quia præter naturam existant. Ad
hunc etiam modum res ex consuetudine habet: quod. n. consuetum est, bonum est: inconsuetum
vero, malum est. At vero temporibus Hippocratis non aliud fuit ex natura, aliud in cõsuetudine:
Nunc vero diuites è contrario agunt tum in quibusdam alijs, tum ẽt somno, interdiu dormientes,
noctu vigilantes. In his igitur, vt qui soliti sint viuere præter naturam, doctrina ab Hippocrate di
cta, nequaquam vera est: etenim hoc tempore magis rata consuetudo est, q̃ natura, non in mulieri-
bus solum ditioribus, sed etiam in non paucis viris.

Pessimum

12 A *Pessimum vero est, si Neq. interdiu, Neq. noctu, dormiat: aut. n. ob Dolorem ac Labores Vigilia adest: aut Desipientia erit ab hoc signo.*

Neq; interdiu, neq; noctu, dormiunt ij, qui ex dolore ac labore contenduntur: & item qui incipiant delirare, nam id quoque committit insomnium, ob temperamenti in cerebro siccitatem.

De Deiectionibvs

13 *Deiectio autē Optima est, si Mollis Constansq. est, & eo Tempore excreta, quo secūda valetudine assueuit, si Copia ex ratione ingestorum ciborum est. Si. n. Talis excernitur, inferior Venter Bene valet.*

A consistentia, quantitate, & tpe quo deiectiones excernunt, dignotionē fecit optimarum deiectionum: non tñ deterrimarū ex his solū, sed adiecit eis indicia à colore atq; ab odore, & ad hæc sonitu per excretionē adiuncto. Itaq; cōsistentiam obtinēt p natura, vbi nō oīno durę sint, quēadmodū lapides: neq; extreme. humidæ, vt diffluere queāt: sed intm̄ molles, quoad cōstātes permaneant. Copia vero earū proportione rñdeat ingesto cibo, oportet. Ac tps, quo vacuantur, assuetum ægro. Cæterū addendū est, vt color & odor naturalis seruet: q̄ quidē ipse Hippocrates nō adscripsit, ceu ex ijs, quæ sunt prodita pter naturā: hæc quoq; intelligere possis, id. n. illi esse in cōsuetudine, sæpe- B numero docuimus, vt ex contrarijs indicet cōtraria, ptermissis appellationibus eorū. At vero bene valere ventrē dixit inferiorē, tanq̄ cōferens eū cū thorace, vt intelligamus ventriculū ipsum & item ieiunum simul cum intestino omni, per ventrē inferiorē. Non tñ contrariæ deiectiones continuo indicabunt habere pter naturā: id. n. nec ipse dixit, nec alioqui verū est. Itaque contingit bene valere ventrē inferiorē: à iecore vero aut liene aliquid in eū confluens variare nō solum colorē secundū naturā, verū etiā consistentiā atq; odorē eorū, quæ deijciunt. Porrò qñq; permutabit copia illorū, permistione decūbentiū humorū, neq; seruabit tps excretionis assuetū. Ergo simillima naturali deiectio indicat non solū inferiorē bene valere ventrē (id quod ipse dixit) sed ēt nihil ī eū defluere ea visceribus prædictis. Quæ vero habet pter naturā, significat interdū ventrē solū esse affectū, sæpe vero confluentis aliunde materiæ in eū indicia habet. Atq; hæc multiplicia sunt, eō q̄ iecur nō solū sua ipsius excrementa ichorasq; & humores pter naturā demittit ī vētrē, sed etiam corporis totius: qñquidem vēter per id omnibus corporis partibus copulat, ac per illud recipit excrementa earum: q̄ qñq; quidē decumbunt purgantia oē corpus, aut partē vnam, aut duas, aut plures pariter: sæpe vero accidentia sunt indicantia affectionem aut corporis totius, aut partis alicuius, aut aliquarum. Sed animaduertamus sermonem eius sequentem, de talibus docentem.

C

14 *Si vero Deiectio fuerit Hūida, Expedit neq. Stridere, neq. Crebro et paulatī excerni: frequēs. n. Surrectio Lassitudinē & Insomniū facit. At, si vniuersim et sæpe deijciatur, periculū Defectiōis Aīæ īminet.*

Humidā seu madentē, fore deiectionē, propterea q̄ nō fuerit ex vētriculo diductio ad iecur, vel quia de iecore aut liene aliquid defluxerit in eū, cuiuis perspicuū est. Sed fieri pōt, vt id bonum sit, quoties expurget iecur, aut lien, aut totum corpus per iecur: nō bonum vero, quoties accidentis ratione fiat, deductione à finibus concidente, aut ijs, quæ de iecore eunt in ventrē, affectionis non bonæ signa habentibus. Hæc interstinguit, si nec τρύζει. i. stridet (scribitur autem & cum υ, & cum ι, nomen hoc, & secundum vtranq; scripturam de sonitu confectum est) & itē, si nec crebro ac pedetentim deijciatur. Quæ ita. n. deijciuntur, accidentis obtinēt rōne: quæ vero multo interposito tēpore vniuersim, sæpenumero bonæ excretionis indicia erunt, quia natura deponat nocuā qualitate aut q̄titate materiam, totum corpus, aut aliquam eius partē vacuādo purgando've. Porrò vacuationem appello proprie materiæ: vbi quantitate exuperet: purgationē vero alienæ, per qualitatem. At vero sequuntur q̄dā alia talē deiectionē, quorum mentionem habuit Hippocrates dicens, Frequens. n. surrectio lassitudinem & insomniū facit. Quin etiam sæpe & multū excernere, ceu vires D exoluēs, criminatur: atq; admodū raro tales excretiones bonæ sunt: nāq; eis adiūcta est exolutio viriū, quæ nequaq̄ bona est, quēadmodū ēt decretorijs quidē, sed immodicis, sanguinis eruptiōibus.

15 *Sed pro Copia ingestorum ciborū, Deijciat bis aut ter Die, Noctu semel, Oportet. Plurimū vero subeat Prima luce, quemadmodum homini fuerat Consuetum.*

Id quoque supra docuerat: sed rectius erat eum disseruisse nunc de ijs, quæ decretore quidem, sed vniuersim, excernuntur, quemadmodum ego proxime feci. Cęterum dãno, tanq̄ superuacuū, bis aut ter die, noctu semel, & quicquid aliud postea scripsit: abunde. n. fuerat dixisse/quēadmodū homini fuerat consuetum. At vero sententiæ finis legitur bifariam: in quibusdam codicibus cum verbo/subeat: in alijs sine tali verbo, ad hunc modum: Plurimum vero luce, quēadmodum homini fuerat consuetum. Sed nihil interest, hoc an illo modo scribatur: nā vtrouis modo seruatur optimum esse, quod q̄ maxime fuerit consuetum.

16 *Corpulenta reddatur Deiectio, Morbo eunte in Iudicationem, Oportet.*

Corpulenta. s. redditur, quæ aquosa ac tenuis est: haudquaq̄ vero, quæ corpulēta duraq; existit. Quocirca sermo est de humida statim inter initia deiectione. Id enim proprium est breuitatis, quā in

in dicendo maiores seruarũt, potissimum Hippocrates, vt ex oppositis interdum indicent quædã E nequaquam prodita nominatim.

17 *Subrufa vero, Nec admodum Graue olens esto.*

Id inter initia dicendũ erat, dum ageret de deiectionibus ad hũc modum: Deiectio optima est, si mollis constansq; est, & eo tpe excernit, quo secunda valetudine assueuit, & copia est pro rõne ingestorum, subrufa aũt sit nec admodum graue olens. vt (quẽadmodũ paulo ante dixi) consistẽtiam eius, & quantitatẽ, atq; tp̃s excretionis, & item vtranq; qualitatẽ tum visilem tum ẽt olfactilẽ, definijsset. Cæterum naturalẽ deiectionem subrufam esse, suscipientem de iecore bilem decũbẽtem in ventrem, modicam quidem qualitate, paucam vero quantitate, clarum est, & omnibus medicis cõspectum. Si enim syncera aut multa decumbit bilis, rufam reddit aut flauam deiectionem: Si vero nullo modo peruenit ad intestina, vt in arquatis, candida deiectio erit.

18 *Ac Lumbricos quoq; Teretes Eunte in Iudicationem morbo descendere vna cũ deiectione Idoneũ est.*

Si natura pariter cum cæteris excrementis hos quoq; pellit deorsum, melius est, q̃ si sursum, & quoties aliter post appareat ratione accidentis. Sed de omni differentia eorũ, quæ decretorie post F apparent, libro de iudicationibus latius explanatum iam est.

19 *At vero in Quouis morbo Venter Mollis Corporatusq; sit, necesse est.*

Mollis hoc est λαπαρὸς opponit itẽto, aut repleto: Corporatus vero hoc est ἔνογκος absumpto: vt prius de cõtẽtis ĩ eo doceat, posterius de ipso vẽtre: quasi dixerit in hũc modũ: At vero ĩ quouis morbo modice, vẽter inanis sit, & corpotatus ex ꝓpria sua ipsius substãtia, haudquaq̃ tenuis, op;.

20 *Si aũt Aquosa admodũ, aut Candida, aut admodũ Crocea, aut Spumãs deijciatur, hæc oĩa Mala sunt.*

Aquosa deiectio, cruditatis indiciũ est: Cãdida vero, vt superius iã dictũ ẽ, haudquaq̃ decũbere croceã de iecore bilẽ in vẽtris sedes significat. Porrò admodũ chlorõ. i. viridis aut crocea (id. n. vtrouis mõ vertas, licebit) quia gemina significat, vt antea dictũ iã est, in altera significatione, bilis croceæ seu pallidæ copiã permistã esse, in altera rubiginosæ, significabit. Cæterũ spumans deiectio interdũ spũm flatuosum humore ꝑmistũ esse solutu difficili, q̃nq; caloris copiã, indicat. Ita. n. per exteriora corpora fieri cernit, in mari incursantibus ventis, in lebete ex polentis præ copia caloris.

21 *Mala etiam est, si Exigua, Glutinosa, Candida, Subcrocẽa, Læuisq; sit.* G

Duplicem hoc loco deiectionum formulã docet, ambarũ euenientiũ propter absumptionem: diffidentiũ vero, inquantũ exigua ac glutinosa cãdidaq; deiectio, pinguedine absumpta ab igneo calore non tñ vehementer maligno efficit: subcrocea vero ac læuis, absumpta quoque pinguedine consistit, sed aut propter caliditatem vehementiorẽ, aut quia pinguedo ipsa vetusta ac velut semiputris existat. Itaq; exterior non solũ pinguedo, sed ẽt sepum, mutare spatio tp̄is priorẽ colorem, ac perspicue subcrocea reddi, perspicit. Si vero subuiridis sit de rubiginosa bile (id. n. vt antea dictũ est, secundũ voculæ chloràs. i. viridis aut croceæ, significatũ est) vehementis consumptionis indiciũ est. At vero læue redditur, quicquid de corpore excernitur, aut ꝙ habeat æqualem concoctionem, vt nulla eius pars effugerit naturæ alterationem, aut propter vehementem consumptionẽ, vt nulla materiæ pars imperpessa supersit. Vt igitur, quicquid bonum est, id omne melius redditur, quoties æquale sit: ita quicquid malum est, id oẽ euadit deterius, si æquale existat. Vtrunq;. n. per oẽm materiam apparet, quæ aut naturæ cõptum recepit, aut turpitudinem prauitatis. Cęterũ, vt lentor sæpenumero fiat in ijs, quæ iam calefacta admodum sint, perspicuum est: Non nunquam ẽt qualitas esculentorum tales reddit humores: sed hi, quoties commouent ad excretionem, haudquaquã H exigui sunt: deiectio vero glutinosa, quæ sensim excernitur, ab his abest, tribuit vero modicæ consumptioni. Sed interdum vehemens consumptio deiectiones glutinosas vniuersim facit, sed tales admodũ graue olẽtes sunt: ita interstinguunt ab humoribus crudis, q̃ppe qui graue olẽtes nõ sunt.

22 *Exitiores vero his sunt, si Nigræ, aut Liuidæ, aut Opimæ, aut Fœtidæ sunt.*

Nigræ deiectiones ab atra bile syncera tinguntur: Liuidę vero, vbi modica modicę ipsis permiscetur: porrò Opimæ deijciuntur, quoties pinguedo ab ignito calore cõsumitur: Graue olentes vero, putredinis indicia sunt.

23 *Si vero Versicolores sunt, Diuturniores quidẽ, sed nihilo minus Exitiales sunt. Hæ Strigmẽtosæ sunt, ac Biliosæ, & Cruẽtæ, & Porraceæ, & Nigræ, quæ non nunquam simul, interdum vicibus excernuntur.*

* ποικίλα. Quæ versicolores sunt, multas adesse indicant affectiones, & ob eam rem tractu tẽporis egẽt ad concoctionem. Si enim multæ existunt affectiones, aliquas earum diutinas esse verisimile est: si secus, at prorsus occurrunt naturæ, quæ, tanquam cum multis pugnatura inimicis, multum temporis consumat, necesse est.

Flatum

24 A *Flatum Sine sonitu crepituq; prodire, Optimum est. Melius vero est, ipsum exire Cum sonitu, quàm condi ac reuolui. Quòd si ita exierit, indicio est hominem Vexari dolore, aut Delirare: nisi Sponte ita dimiserit flatum.*

Flatus non nulli cũ sonitu, deuorato pudore, excernunt: alij vero deligerẽt prius mori, q̃ aliquid tale cõmittere. Hos igitur, quoties audientibus multis dimittunt flatũ, scire oportet è duobus alterum, aut non satis intelligere, quæ gerant: aut propter vehementiã doloris agere aliquid contra arbitrium & voluntatem. In alijs vero, qui p̃sentes paruipendant, nullum malũ significare flatũ cum sonitu cẽsendum est. Sed salutarius in his est, vbi sine sonitu excernat̃: etenim flatus cũ sonitu prorsus indicat aut flatuosi copiã sp̃us, aut angustiã opificiorũ. At vero, quoties sp̃us copia nõ admodũ fuerit, & itẽ opificia, p̃ q̃ excernit̃, laxa planè sint, tũc, sine sonitu ĩ talibus flatus excernatur, oportet.

De Dolore, Qvi In Hypochondriis Affligat

25 *Hypochondriorum autem Dolores & Tubercula, si recentia fuerint, nec cum inflammatione, Soluit Murmur incidens in hypochondrio: sed Potissimum vbi cum Stercore & Vrina prodeat: si vero Non transierit, Iuuat, si ad inferas sedes deuoluatur.*

B Cyrtomata. i. tubercula hypochondriorum, appellauit, q̃ antea nominauit œdemata. talia sunt oẽs tumores præter naturã. Hi, vbi sine inflãmatione sunt, flatuosi existunt: potissimum vbi recentiores fuerint. At vero solui ait, si murmur accesserit circa hypochondrium: talis. n. sonitus non solum spiritus indiciũ est, sed humore permisti & corpore solidiore. Quoties igit̃ aut permeet deorsum spiritus ille flatuosus, flatus effectus, aut nequaquã permeans subdescẽdat deorsum ad aliquã inferiorẽ sedem, hypochondriũ vindicat̃ vtroq; accidente, tũ dolore, tũ ẽt œdemate, sed potissimũ si cũ vrina & stercore vacuet̃: talis. n. vacuatio nullũ preterea relinquit ĩ hypochõdrijs excremẽtũ.

De Vrina

26 *Vrina autẽ Optima est, si Sedimentũ candidũ fuerit læueq; & æquale Per oẽ tempus, Donec morbus iudicatus fuerit: Securitatem. n. ac Morbum fore Breuem, significat. Si vero Intermittit, atq; interdũ puram emittit vrinam, interdum subsidet candidum ac læue, Morbus Diuturnior, ac Minus securus est.*

Quemadmodũ paulo supra diximus ex voluntarijs functionibus agnosci vim vnã, quo pacto & robore & imbecillitate prædita sit, quã superioris originis esse dixi, quã alio loco in cerebro domiciliũ ac sedẽ habere indicaui: ita nũc alterius facultatis naturalis Hippocrates indicia partim exposuit, partim hoc sermone exponit. Hæc vero facultas, de qua dico fieri sermonẽ, alterans & con-
C coquens appellat̃. Igit̃ facultatis in vẽtre indicia agnoscunt̃ ex ijs, quæ quotidie deijciunt̃: facultatis vero in iecore ac venis, ex vrinis: In his. n. indicia clarissima sunt partim exquisitæ, partim parcæ, partim irritæ in plenũ concoctionis, quemadmodum in ventris indicijs: Et ad hæc extrinsecus, queadmodũ illic quædam indicia simul aliarũ dispositionũ, pari modo hic excernuntur. Exordit̃ ergo tractatum Hippocrates ab indicijs concoctionis, deinde cũ eis cætera copulabit. Igit̃ & nos in primis dicamus ea, quæ ipse principio docuit in præsenti dictione, sedimentũ vrinæ considerari p̃cipiens, Si candidũ, læue & æquale semper, nec interdũ tale, q̃nq; diuersum, existat. id. n. sæpissime euenit, vt aliquis emittens vrinã secunda die inculpabilẽ, alterã sequenti nocte culpabilẽ emittat: deinde rursus inculpabilẽ tertia die prima luce, postea vespera culpabilem. In talibus. n. vrinis alius concoctus deuictusq; à natura conditus in conceptaculis humor, alius incoctus apparet: si vero incoctus humor nequaq̃ interponit̃ concocto, talis vrina optima est. Si igit̃ vrina habeat sedimentũ, id candidũ æquale ac læue perpetuo sit, donec dissolutus fuerit morbus, necesse est: si vero non habet, prorsus aliquã nubeculã candidã obtinebit. Necessario vero colore erit modice pallida seu crocea, & conditione media inter tenuẽ & aquosam ac corpulentã, qualis iumẽtorũ habet̃.
D Cæterũ vrinæ nullo pacto sedimentũ habent, si tenuiter: copiosum vero, si largius: exiguum vero, si modice viuit̃. Quin etiam in morbis biliosis, ad colorẽ flauiorẽ: in ijs vero, quos crudi cõmittũt humores, ad candidius tendunt. Porrò sedimentũ habent copiosum, quoties morbus ex humoribus crudis fit: nullo vero modo, aut oĩno minimũ, quoties ex biliosis fit, sed satis erit, si h̃eant sublimamentum. Intelligo sublimamentũ (græce ἐναιώρημα) id, quod corpulentius cãdidiusq; in vrina, neq; in summis eius, neq; in fundo vasis, sed in media sede sublime, vel exquisite mediũ, vel deorsum potius, q̃ sursum, existat. Ea igit̃ solitus sum nominare sublimamenta. Sed ab Hippocrate ea quoq; ‖ nubeculæ nominant̃, eadẽ obtinentes proportionẽ circa vrinã, q̃ veræ nubeculæ ad aere præferunt: etenim hæ humore, qui circiter est, corpulẽtiores: & itẽ illæ aere, sunt. Itaq; sæpenumero (vt dixi) supnatat ĩ vrina desuper: quã ego nubeculã p̃prie soleo nominare. Sed hæc tibi sint in primis cognita atq; ĩ aĩo posita: mox animaduerte ea, q̃ Hippocrates scripsit. Vrina. n. assidue faciens sedimentũ, quale dixit, securitatẽ significat. i. morbũ esse sine periculo, atq; integre soluendũ, ita vt nõ sit præterea repetiturus: & itẽ celerẽ fore solutionẽ, ita vt, si prima die aut proxima nocte apparens perseueret simile, die secũda aut nocte primæ circuitionis decretoriorũ dierum, non vltra, procedat ægrotatio. Porrò hæc dixit. s. de morbis febriculosis. Quicunq;. n. sine febre aut ĩ cerebro, & in ipsius membranulis, aut in thorace, aut pulmone cõsistunt, ex alijs indicijs agnoscunt̃, siue

infra t. 29. & 36. Et quarta Aph. 71. Ext. or. 35. c.

siue mitiores breuioresq; sint, siue periculosi diutiniq;. Cæterum, quam ob rem vrinæ sedimentū E
candidum esse conueniat, dum ageretur de pure, in calce primi voluminis explanatum iam est.

27 *Si autem Vrina fuerit Subrubra, ac Sedimentum Subrubrum et Læue: Diuturnior hic morbus, quàm primis, sed admodum Salutaris est.*

Quoties sanguinis serū pariter cū vrina excernit̃, colore subrubra apparet: idicat autē exuperātiam sanguinis non exquisita ratione confecti. Igitur, quia integerrimi humoris exuperantia est, idcirco sine periculo est: sed, quia humidioris & itē serosioris, eget cōcoctione. Si igitur spatio tēporis cōcoctio fit, merito talis vrina significat, vt diuturnior, q̃ primi*, morbi solutio futura sit.

28 *Si autem in Vrinis sint Sedimenta Crimnode. i. speciem referētia farinæ crassioris, Mala sunt: Deteriora vero, si Squamularum more consistunt. Si vero tenuia & Candida admodum sunt, Vitiosa sunt: Furfurea vero Deteriora sunt.*

Κρίμνα appellātur partes grādiusculæ, q̃ effracto inuehūtur hordeo, refugientes. s. molæ confectionē exquisitionē. Hæ igit̃ quoties inuehunt̃ vrinæ sedimētis, indiciū non bonū est. Nā in farinis, quod nō affringit̃ in partes summe tenues, κριμνὸν. i. species farinæ crassioris reddit̃: † In vrinis F
vero, quoties alimoniæ pars haud sanè diducta insuper duriuscula pmanet: sed afflato sanguine crassiore, vel cōsumptis inæqualiter carnibus, ita cōtingit. At vero inæqualiter accidit, quoties à calore igneo, q̃ tenera est & nuper cōcreta caro, in ichorē resoluat̃: duriuscula vero iis, quæ frigunt̃ in sartagine, subsimilis, exiccata cōstiterit. Prima. n. noua ac tenera pinguedo cōsumit̃ per hmōi febres, deinde durior ac vetustior, & ab his deinceps nouæ ac teneræ carnes, mox duræ ac vetustæ, postremo solida iā corporis mēbra: quibus rursus inæqualiter cōsumptis squamosæ particulæ pariter cū vrina excernunt̃: & ob eā rē tales vrinæ deteriores sunt, q̃ quæ tantūmodo speciem farinæ referant crassioris. Cæterū alia sunt tenuia sedimēta. i. nō habētia corpulentiā, sed (vt ita dicatur) subsimilia spumæ: talia vero cōtinuo alba existūt, propterea q̄ recipiāt in se tota circūflui splendorē aeris magis, q̃ quæ crassa sunt. At vero generatio eorū est de spiritu flatuoso pmisto tenacius semicōcocto humorū excremēto. Proprium. n. concoctorū integre sedimentorū est id, quod consueuimus nominare æquale: id accidit, quoties totum similare existat: quod. n. vario permiscetur corpore, dissidentes obtinet in consistentia & colore partes. Inæqualium vero corporum, quæ ex partibus tenuioribus habeant inæqualitatē, deteriora sunt, q̃ quæ ex maioribus: quæ. n. sunt partium maiorū, magnum indicant naturæ robur, tantum, quanta fuerit substantiæ magnitudo exquisita ratione cō G
fectæ: quæ vero tenuiorum sunt, peruinci à materia indicant facultatem, & veluti pugnam haberi æquiualētem. Atq; ea res in omnibus inæqualibus corporibus cōis est: particulares vero in eis differentiæ pro virtute concoctæ materiæ, vitioq; non concoctæ, existunt. Porrò ab his tribus sedimētorum differentiis aliam quartam adiecit, furfureum sedimentum: quod, inquam, deterius, quàm tertium est: indicat enim, quemadmodum primum ac secundum, flammeam febris caliditatem & consumentem: quod quidem non quartum, sed tertium, proditum esse oportet.

† *Ex Græcis ita vertendū. In vrinis vero non sanè pars ciborum distributorum dura adhuc permāsit. & ita etiā vetus interps.*

29 *Nubeculæ, quæ inuehuntur in Vrina, si Candidæ sunt, sunt Bonæ: si Nigræ Vitiosæ sunt.*

Cum de discrimine docuisset sedimentorum, deinceps ad nubeculas se confert, indicans, vt sublimamentum appellitet nubeculā, adiectione verbi, inuehuntur: E quibus vt nigras merito criminetur, perspicuum est: siquidem nigredo aut ob vehementem accidit frigiditatem (qua ratione sanguis quoq; nigrescit congestus in globos, & quicquid extinguit̃, in plenum frigescēs) aut propter exuperantem calorem: etenim sanguis rursus trahit nigrorem, si crematur, quemadmodum alia omnia corpora: &, qui diutius in Sole diuersantur æstiuo, nigri redduntur. H

30 *Dum Vrina Tenuis fuerit ac Rufa, Crudam esse significat Aegrotationem.*

Vrina naturalis modice crocea est, vtpote ex humore consistens concocto, qui flauæ bilis parū recepit. Hæc vbi modum excedat, aut admodum syncera permiscetur, vrina rufa apparet. Ergo, si præterq̃ q̄ talis colore sit, tenuis ēt sit, crudam esse significat ægrotationem: oportet enim, vt in colore dicimus modice croceam esse debere naturalem vrinam, ita ēt modice se habere in consistētia: nec ita tenuem esse, quemadmodum aqua: nec adeo crassam, vt assimiletur vrinæ iumentorum.

Sed omnia sunt integre de natura vrinarum ac differentia prodita libris de iudicationibus: inde ea discas, licebit, si verus fueris præsensionis amator: intentio nanq; in enarrationibus est illustrare id, quod obscure dictum videtur: at vero decernere, quæ nam vere sint prodita, & quæ secus, & itē adiicere demonstrationis fidem vtriusq;, ex superabundanti existit.

31 *Vbi Morbus Diutinus fuerit, Vrina vero talis excernitur, Periculū est, ne Durare æger possit, Quoad morbus concoctus fuerit.*

Quoties morbus diutius incoctus permaneat, periculū imminet abolitionis, nisi facultas morbo resistens quàm maxime valeat. Cæterum constat, vt ad hunc reuocari locum possit sententia,

qua

A qua præcipitur ‖ considerandum esse, quantum sit virium robur, & quantum morbus cōcoctionis requirat, & vtrum æger durare possit ad vigorem vsque ægrotationis. 1ª.Aph.9.Ext. ord.4.g

32 *Exitiosiores vero Vrinæ sunt, si Aquosæ, Fœtidæ, Nigræ, Crassæq; sunt.*

Vrinæ aquosæ, tenues quidē consistentia, colore vero candidæ, sunt summā indicantes humorū cruditatē, cōcoctricis vero facultatis debilitatē. At vero de oībus vrinis fœtidis antea est, quēadmodū de nigris quoq; perscriptū. Hæ igitur iunctim ac seorsum per se exitiosæ sunt. Cæterum, crassæ vtrū per se seorsum exitiosæ censendæ sint, an copulandę cū prædictis, & nigris, dignū cōsideratione est. Igitur, quę ipsi nouimus diligenter obseruādo, dicemus, vt ex illis orsus simul scias veritatē, simulq; meliorē eligas enarrationē. Vrinas nigras, quo fuerint crassiores, eo deteriores haberi obseruauimus. At vrinæ, quæ à colore naturali non exciderint, crassæq; sunt, duplicē habēt euentū, interdū ad mortē, interdū ad sanitatē propinquā terminādo, quemadmodū alia multa præter naturā, quippe corpus per illa repurgat. Cæterū cōstat, ut ab Hippocrate crassæ dicātur vrinę, q̄ pernimiū tales habeantur: quæ enim simplr̄ crassiores, q̄ꝑ naturales existunt, non admodū exitiosæ habentur.

33 B *Sunt autem in Viris quidem & Mulieribus Vrinæ Nigræ, in Pueris vero Aquosæ, Deterrimæ.*

In omni quidē ætate vrinæ nigræ & aquosæ, exitiosæ sunt: sed in ætatis vigore cōsistentibus inter exitiosas primū habēt ordinē nigræ, in pueris vero aquosæ. Superius.n.est dictum, vt maxime contraria naturæ, exitiosissima habeantur: contrariæ vero naturæ in Pueris non ita nigræ, perinde vt tenues, sunt; per naturam enim in illis est vrinas emittere corpulentas, ac sediminis copiā habentes: in Ætatis vero vigore consistentibus tenuissimæ sunt, & habent exiguū sedimentum: & ob eam rem in eis vrinæ nigræ exitiosissimæ sunt. In pueris vero ob aliam quoque causam, aquosæ pestiferæ sunt: in eis.n.omnia cōcoquuntur ocyssime prę robore facultatis alterantis: at cōcoctiones crassiores reddunt non solum vrinas, sed etiā deiectiones, quoties bene in ventre concoquantur, & item screationes in pulmonijs & costalibus, atque etiam pituitas per destillationes & grauedines nec nō per lippitudines, & pus in vlceribus. Si igitur in pueris manere videas plurimum temporis vrinā aquosam, ita vt nullam habeat mutationem ad corpulentius, inditium exitiale est.

34 *Qui Tenues Crudasq; diutius Vrinas mingunt, Si cætera, vt in conualituris, indicia fuerint, in ijs Abscessum ad Sedes infra præcōrdia Expectare oportet.*

C Id quoq; verissime est ab Hippocrate dictum. Morbi.n.cōcoctu difficiliores, vt qui ex crassioribus frigidioribusq; humoribus fiunt, per abscessum iudicari assolent: qui vero ex calidioribus te nuioribusq;, excretione. Quoties igitur plus maneant tēporis vrinæ nequaquā concoctę, definiendū, vtrū nequaquā duraturus longitudine ægrotationis ęger sit, an iudicandus per abscessum morbus. Definitio vero ex alijs indicijs erit. Exitiosa.n.indicāt mortē, mitiora salutē. At verò abscessus In ijs, qui admodū immorantur, ad inferas erūpunt sedes, ob frigus, crassitudinemq; materiæ, ac viriū spatio tēporis languentiū debilitatē: In acutioribus vero, propè auriculas. Etenim per eos crassi minus humores existunt, & item calor multus, ac valentior facultas. At morbi medij inter hos, obtinent abscessus, qui medio genere ambigunt: nec est, q̄ꝑ quęramus, quantū in ipsum agitur tempus, sint'ne sursum potius, quàm deorsum, erupturi, sed ex alijs definiri signis oportet.

35 *Et Pinguedines supernatantes Araneorū telis similes Damnāndæ sunt: indicant enim Cōsumptionē.*

Quale pinguioribus iusculis refrigescētibus supernatat, vocata à multis γραῦς.i.vetula, tale vrinis, quæ ex consumptione fiunt: de quibus nunc sermonem ipse fecit, ac causam adiecit.

36 D *Considerare vero oportet in Vrinis, in quibus Nubeculæ sunt, vtrum Sursum fuerint, an Deorsum: & item Colores, quos obtinent. Quæ enim Deorsum ferantur cum Coloribus, qui dicti sunt, Bonæ commendandæq; sunt. Quæ Sursum cum Coloribus, qui dicti sunt, Malæ damnandæq; sunt.*

Quæ à me libris de iudicationibus sæpenumero ἐναιωρήματα.i.sublimamēta, sunt appellata, ea solere Hippocratē nominare νεφέλας.i.nubeculas, hac quoq; dictione non obscure significauit: sed alíubi ipse ‖ ἐναιώρημα γονοειδές.i.sublimamentū genituræ simile dixit: Ita vt è duobus alterum sit, aut vt generalioris rei nomen existat sublimamentū, sectionē habentis in nubeculas, & ea, quæ genituræ similia sunt: aut vt nunq̄ꝫ nubeculæ ab eo sublimamēta nominent̄. Cæterū, vt oīa, q̄ deorsum inuehuntur in vrinis, vtilia sint: &, quanto magis subsident deorsum, tanto meliora habeātur: antea definitū iā potētia est, vbi diximus talibus interdū spiritū permisceri flatuosum. Quod igit̄ exquisite concoctū secretumq; est, æquale ac similare, vtpote nullū habens flatum, in fundū descendit vasis vrinam continentis: quod vero permistum est aereo quodā & vaporoso flatu, id subductum ab eo, quod proportionale sit quantitati subducentis, minusq; & magis sursum fertur. 1. Epid. cō.3. t.18.3ª.121.a.

37 *Ne te autem Fallat, si ipsa Vesica morbum aliquem habens, tales reddiderit vrinas: non enim Totius, sed ipsius per se Vesicæ Indicium est.*

Optime id adscripsit, reuocans nobis in mentem, quod nos interdū omittimus definire in ægris. E
Atq; oportet in ventris deiectionibus reponere in animū nunc proditā definitionē: etenim cōe est vtrisq; excretionibus, totius corporis recipere excrementa, atq; etiā illarū partiū, p quas excernuntur. At vero accidit, vt per naturam habentibus nobis, excrementa totius corporis repurgētur per vrinas: ea vero, q̄ in ventrē condita sunt, pariter cū stercore excernantur: Præter naturā vero habentibus, cū vrinis pariter quædā morborū in renibus ac vesica indicia excernantur: cū stercore vero, corporis totius. Itaq; non raro in ijs, qui purulenta minxerint, q̄stio extitit, vnde nam veniat pus: itidem, vbi squamosa per vrinas excernuntur, ea ipsa quæstio est: & itē acres, fœtidæ, ac biliosæ sæpe redduntur vrinæ propter vesicā & renes, non raro vero propter oē corpus, idest concoctricem humorū in toto animali facultatē, quæ (vt indicauimus) veluti focum ardentē & fontē obtinet iecur: Interdū ea ipsa haudquaq; affecta, per vesicā & renes totum animal expurgatur: aut partiū aliquarum in eo excrementa quædam incidentia venis, purgato sanguine de renibus simul excernuntur: quemadmodum abscessus quoq; consistentes sæpenumero per vrinas excernuntur.

De Vomitione

38 *Vomitio autem Vtilissima est, quæ Pituita ac Bile permista quàm maxime est: & non Crassa valde neq; multa: Synceriores enim Deteriores sunt.* F

Per hanc quoq; dictionē indicauit, quid'nā appellet syncerū (græce ἄκρατον.) opponēs illi permistū: q̄uis et nomē ipsum nihilo minus suam indicet significationē. Etenim vinū dicimus syncerum, quo' cum aqua permista nō est, aut perquàm exigua permista est: nec non quodlibet aliud est & nominatur Syncerū, quoties ipsum per se tantummodo, impermistū aliena materia est. Itaq; flauā bilē intueri licet interdū crassam ac summe flauā vomitione reiectā, & itē deorsum deiectā, quā sanè non nulli nominant vitellinam: Sæpe vero humidiorem, ac minus flauam, quæ magis proprie crocea nominatur, permistum habens in se tota pituitosum humorē tenuē, aut aquosum quoddam excrementū. Vult igit' Hippocrates neutrū humorē syncerū apparere, sed eos inter se quodāmodo permisceri: Biliosus.n. syncerus, multā caliditatē: Pituitosus indicat frigiditatem. Quin etiā synceri humores crassiores existunt, pituitosus quidem propter frigiditatem quasi concretus: biliosus vero propter exuperantiam caloris euaporatus, & tanq; assatus: Hæ enim duæ causæ cōtrariæ crassitudinis sunt, calidum admodum, ac frigidum: calidum enim euaporat, frigidum adstringit.

39 *Si vero Vomitio fuerit Porracea, aut Liuida, aut Nigra, quicunq; ex his fuerit color, Malum esse censendum est.* G

De liuido ac nigro colore supra definitum iam est. Porracei vero nunc primū habuit mentionē, nō habentis quidem proprium nomen, sed vtentis porri appellatione: nisi aliquis velit è contrario à colore porraceo dictum esse porrum, nō à porro porraceum. In quibusdam.n. clara est deductio vocabulorum, vt cognoscatur id, quod à grammaticis Prototypum nominatur, & quod ab eo deductum est, quemadmodum de lacteo colore: In alijs vero haudquaq; clara est, dicas enim, licebit, non à phœnice (talis est fructus palmæ arboris) phœniceum, sed esse à phœniceo phœnica dictum: quemadmodum cyanon (talis est aqua maris) non à cœruleo magis, q̄ cœruleū ab illo. Itidē ochra & ochròn, id est croceus seu pallidus color, in eandem seriem reponuntur. Ochran vero dixi, non vltima acuta, quo pacto aliquis dicet ochròn id est croceum, adolescētem: & ochràn idest croceam, mulierem: sed penultima acuta, Ochra.n. genus quoddam terræ est, cuius potissimum Attica probatissima est. Hæc igitur nunc semel sint à me perscripta. Assidue enim in animo habeas, oportet, studendum esse nominibus tantum, quantum ad illustriorem significationē eorum, quæ dicimus, ex illis iuuari possis: reliquum vero tempus superuacuum existimabis, ad studium rerum meliorum reponens. At vero gignitur in corpore, quemadmodum crocea bilis per naturam habentibus, ita porracea altera præter naturam: constatq;, vt hæc sæpenumero in ventriculo gignatur propter quorundam cruditatem esculentorum, aut olerum, qualia beta, cæpa, brassica sunt: atq; vt etiā interdum talibus nequaq; ingestis, ratione ægrotationis in venis gignatur, ac decumbat aut in ventrem superiorem, aut in inferiorem, calorem in corpore indicans præter naturam, atq; excrementi proprietatem talis temperamento, qualis prædictorum olerum succus est. H

40 *Si vero Idem homo Omnes Vomit Colores, Exitiale admodum iam est.*

Siue de prædictis coloribus, porraceo, liuido, nigro, sit proditum verbum /omnes/ siue etiam de alijs cum ipsis, quicunq; præter naturam habentur colores, vtrouis modo exitiosissimum est, indicans in corpore multas haberi difficiles affectiones.

41 *Ocyssimam vero Abolitionem indicat Vomitio Liuida, si Graue olet.*

Talis.n. vomitio putredinē indicat cū extinctione, si, quæ supra diximus, in animū reuocentur,

42 *Omnes autem Subputres ac Fætidi Odores, in omnibus vomitionibus, Mali sunt.*

Constat enim, vt, cuiuis affectioni permisceatur putredo, ea se ipsa deterior euadat.

A DE SCREATIONE

43 *Screatio in omnibus doloribus, qui ſint circa Pulmonẽ & Coſtas, Cito prompteq́; ſcreetur, Neceſſe eſt.*

Verbum/cito/ſignificat inter initia ægrotationis: /prompte/vero, pro eo, quod eſt facile ac pro-
penſe, dictum eſt: id vero accidit, cito ac ſine dolore excreantibus. Fieri.n.cito aliquid intelligimus
bifariam, tum vt primum tempus totius morbi, tum etiã vt tempus adiũctum functioni, ſignifice-
tur. Prompta.n.ſcreationis eductio.i.propenſa ac facilis eſt, quoties nec vehemens in thorace do-
lor ſit, hic enim interpellat ſiſtitq; in medio, priuſq̃ abſoluat, naſcentem adhuc thoracis functionẽ:
nec vires imbecillæ ſint, hæ.n.accumbunt in media functione, ita vt inchoatũ inabſolutumq; offi-
cium reſtet. Quin etiam ipſa ſcreatio, ſi vehementer fuerit viſcoſa, oblita tenacius membris, excur-
renſq;, ſępenumero ſubſiſtit, fiſtulis agglutinata pulmonis: quomodo, ſi fuerit admodũ craſſa, diffi-
culter excurrit, ac longiore tẽporis tractu male affici cogit, atq; etiã ſtipatur in quibuſdã itineribus
anguſtis, & ob eam rẽ non nullis ſtrangulari cõtingit. Et ſanè ea ipſa materia, ſi admodũ tenuis eſt,
ita vt aquoſa ſit, vix ſcreaẽ, vt quę circiter ſpiritui circumfluat: † hęc.n.prima cauſa vacuationis eſt,
quã etiã continuã nominant. Duplex.n.prima cauſa eſt (quemadmodũ dictum eſt, dum ageret de
B cauſis) tũ materiæ vitium: tum etiã id, quod initium habeat motionis. Itaq; motionis initiũ ex facul-
tate mouente thoracẽ in tuſſientibus eſt: id.n.libris de cauſis accidentiũ definitum iam eſt. Violẽta
vero contractio eius facit, vt ſpiritus feratur foras vehementer: huius vero vehementia refert ſecum
materiam conditam in fiſtulis pulmonis, quæ quidem aſperæ arteriæ ſunt. Quoties ergo thorax va
lide ſuo fungatur officio, & humor in fiſtulis pulmonis conditus, modice craſſus ſit, facile ſcreatur:
ſi vero neutrum exiſtat, difficile ægreq;. Quòd ſi ex prædictis cauſis altera ſit, altera deſit, vacuatio
inter optimam ac deterrimã media accidet: &, vt in totum dicatur, prout magis ac minus cauſæ in-
tenduntur aut exoluuntur, eorũ quidã facilius, quidam difficilius, expuunt. Quid igitur ſit prom-
pte excreare, perſpicue pariter ac vere perpenſum (vt mihi videtur) iã eſt. Si igitur id verũ eſt, quẽ-
admodum eſt, verum quoque erit &/cito/non enim ipſi tuſſedini adiunctum tempus, ſed primum
“ morbi tempus ſignificat: de quo etiã per Sententias dixit, ‖ In morbo coſtali, ſi ſcreatio ſtatim inter
“ initia apparet, breuem ægritudinem fore oſtendit. vt, ſi quis de tẽpore functionis intelligat eſſe/ci-
to/dictum (quod quidẽ docui in verbo prompte contineri) peccabit bifariam: principio vt tẽpus
ab eo ſit bis inconſiderate proditum: tum autẽ vt, quod eſt in ſententijs perſcriptum, omittatur, vim
alioqui obtinens maximam. Cæterum, vt non ob hæc ſolum, ſed etiam propter ea, quæ ſunt proxi-
C me dicenda, ita intelligi conueniat, dum eam ipſam enarrabimus dictionem, oſtendetur.

* Quod græce πτύελον idest ſputũ, dicitur, hic vertit, ſcreatio.

† Hic ſermo videtur referri debere ad ſpiritum, ut ſic uertatur. hic .n. prima cauſa &c.

‖ 1ª. Aphor. 12. Ext. ord. 5. a

44 *Permiſta appareat Flaua {bilis} admodum Screationi, Oportet.*

Verbum ἰσχυρῶς.i.admodũ, de permiſta, non de flaua {bile,} afferendũ eſt, velut ſi in hunc mo-
dum dictum ſit: Appareat flaua {bilis} permiſta admodum ſcreationi, oportet: verbũ/admodum/
id poteſt, quod valde & maxime, valet. Itaque paulo ante dixit, Vomitio vtiliſſima eſt, ſi pituitæ ac
bili permiſta maxime eſt: nunc vero in ſcreatione voculam/admodum/adiecit. Cæterum, quã recte
enarrauerimus, ſequentem inaudiens dictionem diſcas, licebit.

45 *Si enim Multo poſt ab initio doloris Screatur Flaua, aut Ruffa, aut Multam inferens tuſſim, aut Non admodum permiſta, Deterior eſt.*

In hac pollicitus ſum dictione oſtendere vtraſque enarrationes antea proditas, veras eſſe: tũ ver-
bi/cito/tum etiã verbi/admodum/intellectum. Hippocrates.n.ſe ad contraria conferens, quemad-
modũ conſueuit/cito/oppoſuit illud/ſi enim multo poſt ab initio doloris ſcreatur: Ei vero, quod eſt
/admodum permiſta/oppoſuit/non admodũ permiſta: Et item ei, quod eſt/prompte excreatur/il-
D lud/multam inferẽs tuſſim/quoties enim materia ſine dolore citoq; vacuatur, tuſſi pauca opus eſt.
Antea enim dictum iam eſt ſalubrius eſſe permiſceri materias, quæ vacuantur, quodammodo in-
ter ſe, nec quicquam excerni exquiſite ſyncerum: & item dictum eſt, vt oporteat cito exiſtere in co-
ſtali ſcreationem, in commentarijs de iudicationibus, atque etiam de ſententijs.

46 *Screatio enim Flaua, ſi Syncera eſt, cũ Periculo eſt: Candida vero, Glutinoſa, ac Rotunda, Inutilis eſt.*

Non aliud nunc dicit, q̃ quod antea dictum iam eſt. Si.n.ſcreatio nequaquam permiſta eſt, ſyncera eſt, ac redditur flaua propter flauam.ſ.bilem: candida vero, glutinoſa, ac rotũda, propter aſſatã pituitam. Sæpe.n.demonſtratum iam eſt, vt decumbentes mẽbris quibuſdam fluxiones, inflammationem, ſacrum ignem, œdema, ſcirrhũ, cancrum, committentes, pro diſcrimine exuperantium humorum indulgentiores ac maleficentiores euadant. Sanguineæ.n.ac pituitoſæ modeſtæ habentur: quæ vero flauæ aut atræ bilis ſunt, difficiles cenſentur. Vtraque enim derodit corpus, idq; commune illis eſt, proprium vero vtriuſque, Flauæ quidem bilis, vt acutas accendat febres: Atræ vero, vt ſolutu difficilem committat affectionem: ſiquidem humor, qui craſſus terrenuſq; eſt, adeo infarcit membra, quibus conditus eſt, vt difficilius excernatur.

47 *Si vero Viridis admodum & Spumans eſt, Mala eſt.*

Sæpenumero dictū iā eſt, vt chlorōn (id.n. vertimus viride) de croceo ſeu pallido dicere ſolitum ſit, & itē de eo, quod à non nullis vocatur rubiginoſum. Cæterū, vt vtrūuis horū, ſi ſumme fuerit tale, difficile ſit, non inſuper neceſſe habeo docere, cum antea de quouis ſyncero humore tradiderim. Præter.n. ſanguinē quiuis alius humor, ſi ſyncerus fuerit, paruā indicat affectionē, flammido calore obtinens generationē: Flauis inquā, vbi ſeroſus humor ipſe aſſat: quo permiſto, Croceus apparet: Rubiginoſus vero, vbi is vehementer aſſatur: Niger vero, aut quoties is ipſe vehemēter aſſatus eſt, quæ ſanè deterrima, & quā maxime derodens atra bilis exiſtit: aut ubi craſſus ſanguis ſim͞pl͞r exiccatus eſt, aut ratione extinctionis & refrigerationis. Sed hæc ſemper in animo ſeruāda ſunt, atq; exiſtimādum ſubinde ea ipſa præcepta de eiſdē rebus intelligi oportere. Cæterum ſpumās ſcreatio (id enim in calce dictionis eſt proditum) ex aerea ac pituitoſa ſubſtantia pariter permiſta eſt: ex his.n. q̃libet ſpuma conſiſtit, in mari quidē ex violento ventorū afflatu, in multas & exiguas partes attrita aqua: in ijs vero, quæ elixātur, prę copia caliditatis. At vero cōe in vtriſq; cenſeť gigni bullulas multas & exiguas: gignunť autē ipſæ ſolutu difficiles potiſſimū, quoties ambo concurrant, tū aer turbulētus ac nebuloſus, tū etiā humor quodāmodo craſſus ac glutinoſus: nā Tenuis humor, qualis exquiſita aqua habeť, quoties aerē cōprehendit mundum, non diutius cōtinet, ſed ſtatim reſciſſis bullulis, in propriā remeare ſedē permittit: & ob eā rē ſpuma in mari celeriter ſoluiť: Craſſus vero viſcoſusq; F
humor, quoties (vt dixi) turbulentam ac nebuloſam ſubſtantiā intra ſe clauſerit, plurimū detinet tēporis, eò ꝙ nec illa ſurſum verſus feſtinet, quēadmodū mundus aer, & quia ipſe difficulter reſcindiť. Vt.n. gignunť bullulæ ex humida ſubſtantia includente intra ſe aerē: pari modo ſoluūtur, propterea ꝙ humida ſubſtantia reſcindať. Facile ergo reſcindūtur, quoties ſpūs tenuis ſurſum verſus feratur: nō reſcinduntur vero, quoties neq; tenuis fuerit, neq; ſurſum verſus ferať: talis eſt aer nebuloſus, vt qui nec conuolet in ſublime, neq; tenuis ſed perquā humidus ſit, ita vt ferre queat humorē ſibi circūextentū. Ita fit, vt non, quoties elixať aqua, ſolutu difficilis bulla generetur, ſed quoties aut craſſus aut opimus humor eſt, ex quo genitus ſpūs flatuoſus vaporoſusq; eſt, atq; etiā ſummo tenus in lebete humor oleaceus pinguis ac viſcoſus eſt. Ita igitur & in corporibus animaliū ſpuma gignatur, oportet: non.n. vehementiores flatuū, quemadmodū in mari procellas, exiſtimari conuenit, ſed ignis calorem conſumentē pariter ac ſpiritū efficientē flatuoſum, quod tm̄ nō oculis ipſis in multis licet infirmis intueri. Sed hæc in præſenti abunde ſint nobis prodita. Ipſe vero ſeruabis in animo, quōnā modo gignanť ſpumātes ſiue ſcreationes, ſiue deiectiones, ſiue vrinę: in his.n. interdū fluitat vocata La*mpe {argumēto ſplendoris,} ne præterea deſideres rurſus de his ipſis aliquid inaudire.

*Ita legunt antiqui, vt Laurētianus: in īpreſſis autē legitur πομφόλυξ. i. bulla.

48 *Si autem ita Syncera fuerit, vt Nigra appareat, hæc Difficilior, quàm illa, eſt. † Mala etiā Screatio, quæ Non expurgatur, nec proycit ipſam pulmo, ſed ob nimiam plenitudinem Feruet in gutture.* G

†*Hæc erāt in cod. græcis & ī tralatione ueteri: quorū tamen nō meminit Gal. in explanatione.*

Antea dictum eſt de omnibus vacuationibus ſynceris vniuerſim, ac de nigris ſeorſum: ꝙ ſinequaquam hærent in memoria, quæ ſupra definita ſunt, rurſus ea ipſa reuolute. Rectius.n. eſt ita efficere, quam vt eadem de eiſdem rebus ſæpenumero ſcribam.

De Gravedine Et Sternvtamento

49 *Grauedines autem & Sternutamenta per Omnes morbos, qui in Pulmone ſint, præuenire & ſuperuenire, Malo eſt. Sed in Alys morbis exitioſis, Sternutamenta Vtilia ſunt.*

Humorē, qui p̱ nares ſecerniť, tenuē & incoctū noīare aſſolent oēs veteres medici κόρυζαν. i. grauedinē, quēadmodū κατάρρουν. i. defluxionē, talē, qui p̱ palatū ſecerniť. Ac miror, quōnā mō Hippocrates nō defluxionē adiecit grauedini, ſed ſternutamentū. Itaq; grauedines vna rōne nocuę sūt, vbi talibus ſuperueniūt morbis: defluxiones, duabus. Dictūq; à nobis antea ſæpenumero eſt aliqua praua, quia cauſę ſunt, malis adnumerari ſignis ex accidēti: alia ſimpl͞r id ipſum tantūmodo, eſſe indicia praua, nullū ipſa cōmittētia malū, indicātia vero difficilē quandā affectionē, à qua cōſtiterūt: H
Porrò alia ab his eſſe vtroq; mō praua, tū quia ſigna, tū ēt quia cauſę sūt: ſigna quidē, quoties ex difficilioribus fiāt affectionibus: cauſę vero, quoties ipſa rurſus alias cōmittāt prauas affectiones. Itaq; eueniūt defluxiones & itē grauedines in morbis, qui ſint in pulmone, quia calidos recipiat cerebrū vapores. Sed pulmo nō ab vtriſq;, ſed à deſtillatiōe tm̄ mō afficiť. Materia enim q̃ p̱ grauedines deferť, p̱ naſum foras excerniť. Et ob eā rē defluxiones deteriores, q̃ grauedines, habenť. Ergo non ſatis noui, quā ob rē eas Hippocrates per hūc omiſerit ſermonē, niſi aliquis velit, vt p̱ grauedines eas quoq; intelligi dederit: ac fortaſſe ab eo, qui īter initia librū trāſcripſit, omiſſæ ſunt: īnumera.n. talia ēt nūc fieri cernimus. Itaq; grauedines ac deſtillationes sēp̱ nō bona indicia eſſe cēsēdū eſt, p̱uenietes quidē, eò ꝙ malis repleāt humoribus pulmonē: procedente vero morbo ſi exiſtunt, quia magnā pulmonis affectionē, & ab ipſa caput eſſe affectū, ſignificet. Sternutamentū ſequiť grauedines magna ex parte, ſanè vehemēter concutiēs thoracē, uitiat quoq; aliquo mō pulmonē. At uero ſternutamenta per alios morbos nunquam ſimul prehēdunt, quemadmodum nec aliquod aliud accidens: procedente uero morbo ſi exiſtant, oſtendunt ſalutem, quanquam exitioſus, quantum in alia agitur indicia, morbus ſit. Indicant enim concoctionē ac robur excretoriæ in cerebro facultatis, de qua cū in naſum flatuoſi ſpiritus excernantur pariter cum alijs quoque humoribus, non nunquam ſenſibilibus & conſpicuis, quandoque tenuioribus & ſpectatu difficilibus, ſternutamenta conſiſtunt.

Screatio

50 A *Screatio autem Flaua Non multo permista sanguine in Pulmonijs, si Inter initia excernitur, Salutaris admodum est: si Septimo die, Tardius ue, Minus secura est.*

Communis & hic sermo per omnes inflãmationes, est iam à nobis sæpenumero proditus, vt decumbentis ad sedes inflammatione laborantes humoris pars tenuior resudet, quoties continens inflammationẽ superficies haudquaquam densa ex natura, quemadmodum exterior cutis, existat, & ob eam rem, siue in meatibus nasi, siue in oculis, siue in ore, inflãmatio aliqua sit, humores tenues similes vlcerũ icholoribus effluunt. Itidẽ pulmo laborans inflãmatione excernit humores quosdã ad intimas sui ipsius sedes inanes: quæ, inquã, asperæ arteriæ sunt: qui cũ à tussedine sursum ferãtur, excreantur, indiciũ afferentes cõmittẽtis pulmoniã fluxionis: illius.n. ceu serum quoddã habent. Itaq; erunt, si biliosa admodũ est, flaui tantummodo: si sanguinea, rubidi: si ex vtroq; permista, rubidi pariter ac flaui. Hi igitur humores boni sunt. Paulo vero absistunt ab ijs, per quos sanguinem integrũ despuunt: forteq; indiciũ terrebit quẽpiam, quemadmodũ, quoties consistente in pulmone vlcere fatiscit conceptaculũ: etenim tunc sanguinem despuunt. Sed & sanguis in pulmonia eueniẽs, prorsus exiguus, screationi κατὰ διαπήδησιν id est per exilitionem, à medicis nominatæ similis est. Id
B accidens fit, propterea ꝙ sanguis conditione tenuis decumbit ad os, cum gingiuæ rariores existant, ita vt ipsum nequaquam contineant. In faucibus quoque ob eandem causam talis sanguis serosus quandoq; excernitur. Nõ igit̃ absurdũ est, quoties aliquid tale in pulmone generatur: id vero ex cõditione sãguinis atq; eius copia facile cognosces: nã, qui ita screatur, nequaquã crassus, neq; multus est. Cæterũ non expectare accidens ad septimũ vsq; diem oportet, sed potissimũ ante primum quaternariũ, vt concoctus, alteratus sit: si secus, sed omnino ante septimũ expectandum est. Si vero talis persistat, qualis ab initio erat, perspicuum est, vt plurimũ temporis processurã significet ægrotationem: nam, vbi non dũ septimo die concoqui cœpit, longissimam fore demonstrat integram concoctionẽ. At longiore tẽporis serie multa quoque alia absurda incidere assolent, tum ægroti culpa & administratoris, tum etiã vitio aliorum, quę inopinata forinsecus accidunt, nec non interdum medici cõmisso. Quòd si nihil ex his accidat, periculũ, anteq̃ concoquatur morbus, exolutionis viriũ imminet: & ob eam rem minus securum videri dixit pluribus diebus tales permanere screationes.

51 *Omnes autem Screationes Malæ sunt, quæ non sedant dolorem: Pessimæ autem Nigræ, vt descriptum est: quæ vero Sedant dolorem, omnibus Meliores sunt.*

C Cõis hic quoq; sermo est in oĩbus, quæ ex corpore excernantur: de quibus alijs libris, atq; etiã in Sententijs dixit, vt facilitatẽ potissimũ spectari conueniat. Sæpe.n. valuit natura prauã vincens affectionẽ, expurgare corpus: & in hoc terrentur multi aspicientes vitiũ eorũ, quæ excernuntur, nequaquã cognoscentes, vtrũ id accidentis fiat ratione, an quia natura prauã materiam foras expellat. Itaq; per Sententias tantũmodo ‖ facilitatis scripsit appellationẽ: hoc loco doloris indicauit sedationẽ, ob quã cõmendat screationes, quæ dolorẽ sedant. Paulo post oĩa deinceps indicia docebit in melius proficientiũ ægrotationũ: quæ, inquã, nomine facilitatis cõplexus est: quin etiã postea præcipit indiciorũ ab ipso dictorũ exquisite perpendi vires, vt ea inter se conferendo possis ex magnitudine in deterius aut melius totius corporis scrutari momentũ, quemadmodũ præsenti ipse oratione effecit. Si.n. à screationibus nequaq̃ desinit dolor, indicium bonũ non est: non tñ sufficiet tibi id vnũ cognoscere ad exquisitã futurę sortis præsensionem, sed considerari conueniet & alia accidentia: id.n. demonstrauit, nigrarũ mentionem habens screationum. Igitur, cũ indiciũ cõe sit non desinere dolorem, si crocea fuerit screatio aut rubra, minori cũ periculo est: si nigra, exitiosissima est. Quocirca cuncta considerans, nõ solũ prædicta, summã vnã exquisitæ colliges præsensionis: ac ipse Hippocrates deinceps oĩa indicia tum bona tum etiam mala percensuit, prædictis in animum reuocantis.

1ª. Aph. 2. Ext. ord. 3. b

**Al. ex antiquis, νοσήματος. i. morbi. et ita ēt uetus tralatio.*

D

De Pvrvlentis

52 *Quicunque autem Dolores ex his sedibus, non desinunt Neque Screationum purgationibus, Neq; Ventris subductionibus, Neque Venæ incisionibus, ac Medicamentis, & Victus rationibus, in Suppurationem Verti sciendum est.*

Quicunque dolores circa thoracis ac pulmonis sedes non desinunt adhibitis subsidijs, idq; malũ tantummodo habent, nec vllũ aliud exitiosum indicium adest, eos suppuraturos expectabis. Hi nanque quodammodo medij sunt inter eos, qui soluantur celeriter, & eos, qui insanabiles existant.

53 *Quæcunque autem Suppurantur, dum Screatio Biliosa est, Exitiosa admodum sunt, Siue vicissim bilis ac pus, Siue simul excernantur.*

Eorum, quæ in partibus corporis perspicuis suppurantur, si talia in parte pus habeant, in parte reliquam materiã, nullũ curatu facile est. Si vero vltra, ꝙ non dũ habeant pus, adhuc & maleficum quoddã illis adfuerit indiciũ, multo magis praua sunt. Sed ex his multo magis praua esse censenda sunt ea, quæ præcipuis sedibus fiunt: indicatur enim humor quidam ferocissimus, quãdoquidẽ demonstrante natura, quónam modo præparata sit ad concoquendum, nihil prorsus illi concessit.

54 *Potiſſimũ vero, Quoties Suppuratio excerni ab eiuſmodi Screatione, Septima die ægrotationis incepit.* E

Id quoq; cõe eſt omnium per dies decretorios ſecretionũ. Decretorius.n.ad iudicationis firmitatem cõducit: vtrum vero bonum, an malũ ſit, alijs cognoſcitur ſignis. Si.n.ſudor fiat ſeptimo die, ſiue deiectio alui, ſiue ſanguinis fluor, meliorem ſi reddiderit ægrũ, indiciũ bonum: ſi deteriorem, malum eſt: & alterutrum fidum eſſe oſtenditur, non quemadmodum ſi alio die exiſtat. Sed de his, libris de diebus decretorijs, atque etiam de iudicationibus fuſius definitum iam à me eſt: in quibus oportet antea exerceri eum, cui libeat dicta Hippocratis exquiſita conſequi ratione.

55 *Screantem vero Talia, Mori Quartodecimo die ſperari poteſt, Niſi bonum aliquod illi acciderit.*

Horum veritatem re ipſa didiciſtis, me prædicẽtem experti: quocirca animaduertere vos oportet ea, quæ Hippocrates dicit, nõ talia exiſtimantes poteſtate hẽri, qualia à multis medicis ſcripta iã ſunt: quippe quæ literis tenus & verbis veriſimilia ſint, ſed ægrotationũ operibus exploſa. Etenim intentionẽ ab eo proditã, q̃ media aliorũ oĩum bonorũ malorumq; eſt, cõſiderando, poteris prædicere diẽ, quo moriturus aliquis eſt. Subijciamus.n.ægrũ ſcreare purulentũ ſeptima die, non tñ ſolũ, neq; per totũ diẽ, ſed aut cũ eo bilioſum aliquid, aut illud tantummodo ſine materia purulenta: atq; F
in eo eſſe alia oĩa media ab ætate, natura, tempore, terra, ac propria facultate, ita vt nec facultas vehementiſſima neq; debiliſſima habeatur: itidẽ & tẽperamentũ ægri nec optime conſtans, neq; deterrime: pari modo tps, terrã, conditionẽ, ætatẽ ægri, inter optimã ac deterrimã eſſe ſubijciamus: ſimili rõne in vnoquoq; ſignorũ genere, quæ media ſunt, ægro ineſſe ſubijciatur: hunc ſperabis quartodecimo die moriturũ, ita vt hic medius mortis terminus cenſeatur. Accedentibus vero bonis indicijs, plus tpis præceſſurum mortis aduentũ: malis vero, citius, quã quartodecimo die, moriturũ. At vero, quæ nã ſint bona aut mala indicia, perſecutus ipſe deinceps, quædã nominatim expoſuit, quædã breui ſumma perſtrinxit. Cæterum ipſe nequaquã hæc ſimplr accipies perinde, vt ſi cũcta equalia habeãtur, ſed in aĩo retinens ea, quæ Hippocrates ſcripſit, quæq; ipſi adiecimus, numerũ ipſum cõſiderabis ac poteſtatẽ, dũ ipſe ait, Salutaris admodũ eſt, & exitioſus admodũ eſt. primariȩ id poteſtatis alterũ in bonis, alterũ in malis, inſtitues: Itidem dũ ait proximã fore mortẽ: aut vbi exitioſiſſimũ dixit, non ſimpliciter exitioſum. Quin etiã de ſignis ſalutaribus, quoties dicit, Magnã vim obtinet ad ſalutem. & rurſus, Securitatẽ.n.indicat, ac morbũ fore breuem. vel aliquid tale adiecit. Alia vero ſimpliciter exitioſa, aut rurſus ſimplr ſalutaria, medij ordinis ambo pro natura propria ſunt. Porrò præter hæc ambo, quæcũque dixit comparatiue, aut exitioſiora aut ſalubriora, aut adiecit magis ac G
minus. Si quod.n.primi ordinis malum acceſſit indiciũ quinto aut ſeptimo die prædictis exitioſis ſcreationibus, æger ad vndecimũ diem nequaquã deueniet, magiſq; ſi plura talia, non vnũ tantummodo exiſtat. Pari ratione, ſi quod admodũ ſalutare exiſtat, ad tertiã vſque ſeptimanam extendetur morbus. Permiſtis vero inter ſe exitioſis ac ſalutaribus ſignis, aut his magis in vtroq; genere, minus illis, aut quouis alio modo: ex pluribns, inquam, ac fortiſſimis bonis ſignis ſperari poteſt ęgrũ plus temporis duraturum, ex contrarijs vero minus: Nec ſecus, ſi quis ſenex, aut debilis viribus, aut in tempore, terra, conditione praua ac male temperata, ægrotet, acceleraturũ mortis aduentum expectari oportet: maximam rurſus vim habere exiſtimare ductam à viribus intentionem.

56 *Bona vero hæc ſunt, Facile morbũ ferre, Bene ſpirare, Dolore vindicatũ eſſe, Sputum facile extuſſire, Corpus æqualiter calidũ videri ac molle, Siti non detineri: Vrinas, Deiectiones, Somnos, Sudores, ſingula intelligere bona, vti perſcriptũ eſt, ſuccedere: Ita enim oĩbus his euenientibus, homo Haud ſanè Morietur. Quòd ſi ex ijs alia ſuperuenerint, alia nõ, vtiq; Nõ vltra Quartũdecimũ diẽ viuẽs ægrotus perierit. At horũ Contraria, Difficulter tolerare morbũ, Spirationẽ magnã eſſe ac crebrã, Dolorẽ nõ ſedari, Sputũ vix extuſſire, Siti admodũ cõflictari, Corpus ab igne inæqualiter haberi, Ventrẽ & coſtas calidas valde eſſe, Frontẽ autẽ & manus ac pedes algidos: Vrinas, Deiectiones, Sõnos, Sudores, mala ſic, uti de-* H
ſcriptũ eſt, noſſe ſingula: Nã, ſi horũ quodpiã ſputo ſuperueniat, Prius ſanè, quàm diẽ Quartumdecimũ attigerit homo, decedet, vel Nono, vel Vndecimo. Ita nimirũ coniectari oportet, vtpote hoc ſputo facile exitium portendente, nec in quartumdecimum diem deducente. Porrò Euenientia bona ac mala Expendentem, ex his Prædicere antefariq; Oportet: Ita enim fiet, vt Veritatem quis maxime Conſequatur.

Hoc loco recenſere tũ bona, tũ etiã mala indicia, incipit, de quibus antea definitũ iam eſt: & ob eã rem omittens ea, quæ ſunt deinceps prodita, aggrediar. Si cui.n. Conualeſcendum eſt, omnia bona indicia adſint, neceſſe eſt: ſi Moriendum, vel vnũ adſit malũ ſufficiet: tantummodo.n.indicatur citiuſq; & ſerius moriturum ægrum, propterea ꝙ plura pauciora'ue, bona aut mala, indicia exiſtant.

57 *Aliæ vero Suppurationes Rumpuntur, plurimæ Vigeſimo die, aliæ Trigeſimo, aliæ Quadrageſimo, aliæ ad Sexageſimum diem deueniunt.*

Obſcurum eſt, quas alias dicat ſuppurationes. Fieri.n.poteſt, vt de ſuppurationibus, quæ in alijs ſint partibus, ſermonem faciat, omittendo thoracem ac pulmonem, de quibus hactenus perpenſum eſt: fieri etiam poteſt, vt de ijs agat ſuppurationibus, quæ in ijſdem ſint opificijs, ſed quæ non ſimiles ſint prædictis: contingit quoque, vt de vtriſque etiam agat. Sed, quia, quæ non ſimiles ſint

prædictis

A prædictis, dixi, id enarrare oportet. Dico.n.nō de oībus suppurationibus eū, sed de ijs (vt ipse dixit) quæ habeant permistā bilē, hactenus fecisse doctrinā: nec de his oībus, sed quæcūq; septimo die ruptæ sunt: id vero rarū est, plerunq;.n. vigesimo rūpuntur: quædā diutius immorātur, de quibus nūc agit. Cæterū differentiæ omniū cōes habentur, ob quas spatio tēporis euariant inter se, ex affecta sede, & exuberāte humore. Sedes.n. calidiores ac molliores citius suppurāt: frigidiores vero ac duriores, tardius. Itidē ex humoribus, calidiores citius: frigidiores, tardius. Hę quidē ſm rei substātiā differētiæ sunt. Porrò accedūt extrinsecus eæ, quę ab ętate ducuntur, natura, tpe, terra, conditione, ac viribus ægri. In oībus his, calidi humores citius: frigidi tardius, suppurāt. Hęc igit̃ vniuersim scire de

58 oībus suppurationibus bene est: sed mihi vr̃ nunc quoq; docere de ijs, q̃ in thorace ac pulmone sint.

Considerari autem oportet Suppurationis Initium fore, Colligentes à Die, quo Primum homo febricitauit, aut quo rigor eum prehendit: & si dixerit pro dolore sibi inesse pondus in loco, quo dolore afficiebatur: hæc enim fiunt inter initia suppurationum. Ex Hoc igitur tempore expectare suppurationum fore eruptionem ad Prædicta tempora Oportet.

Cōfessum id vnū est oībus ferè medicis: cū ēt perspicue constet, vt, quoties inflāmationes, q̃ sunt B in partibus pręcipuis, haudquaq; discutiāt adhibitis subsidijs, sed suppurētur, rigor tūc fiat, ac post ipsū febris. Etenim sermonibus de rigore perpensum iam est, vt puris acrimonia generati mordēs ac derodens adiūcta corpora, rigorē comittat perinde, quasi medicamēta acriora: quibus adhibitis interdū malignis vlceribus, aut cuidā affectioni putredinosæ, rigere & febricitare cōtigit. At vero febris talē insequitur rigorē. Sanè & Hippocrates alterutrū cōmemorauit, ac febrem prius, dicens (à die, quo primū homo febricitauit) non illū declarans diē, qui totius ægrotationis extitit primus, sed quo rigor vnà cū febre, vehementiore.s. admodū, q̃ anterior, existente coincidit. Quin etiā ponderis euenit sensus tunc ægrotis, cū humor in multas & exiguas partes dispersus, in partibus inflāmatione laborantibus post mutationē in pus colligat ad aliquā sedē inanem, continuā omni parti, quæ inflāmatione laboret. Igitur ex hoc, inquit, tēpore, quo primum hæc extiterūt, expectare oportet & vigesimo die, & trigesimo, & quadragesimo, & sexagesimo, rūpi suppurationes. Quæ vero dixit indicia, tria numero sunt, pondus, rigor, febris quę multo, quàm anterior, vehemētius affligat.

59 *Si vero Suppuratio in Altero latere tantummodo fuerit, Vertere atque ediscere conuenit in his, vtrum in Altero habeat latere Dolorem, & vtrum calidius, quàm alterum, sit. Atque eo in Incolume latus cubante Requirere oportet, num aliquod desuper Onus illi pendere videatur. Si enim id fuerit, Suppuratio in* C *Altero latere est, Vtrouis Onus existat.*

Constat ex dissectionibus, vt mēbranę thoracē intersepiant, à pectore peruadentes vsq; ad spinā, ita vt duo caua ipsæ conficiant. Quocirca nullā ineunt societatē, quæ existunt in altera parte suppurationes, cū ijs, quæ in altera sunt, quemadmodū in illis, quæ intra peritonæū consistant: In illo.n. circiter omnibus intestinis circūfluit pus: In hac vero neq; materia dextræ partis thoracis trāsmeare in sinistrā: neq; è cōtrario, quæ in sinistra est, trāsmeare in dextrā pōt. Ob eā igitur rē censet ediscendū esse, nū æger in vtraq; parte habeat pus, an in altera duntaxat. In pulmonijs enim, quoties in suppuratione vertūt, in vtraq; potius, q̃ in altera, colligit̃ pus: p costales vero in altera potius, q̃ in vtraq;. Cęterū pars affecta cognoscit̃ ex dr̃ia caloris, calidior.n. affecta pars est: & qa cubās ęger in latus oppositū, onus sublimiori insidēs parti ꝑsentiscit: cōstat.n. vt pus hoc collectū loco, oneris sēsū iportet.

Qvibvs Signis Cognoscantvr Pvrvlenti

60 *Omnes autem Purulentos Agnosci his indicijs conuenit. Principio si Febris non dimittit, sed Interdiu tenuior, Noctu vehementior est: Si Sudores multi superueniunt, ac Tußiendi cupiditas est, Nec quic-* D *quam tamen dignum commentatione expuunt: Si Oculi caui redduntur, Maxillæ vero ruborem trahūt, & Vngues manuum curuantur, Digiti vero potißimum summi calescunt, atque in Pedibus tumores fiūt, neque Cibum appetunt, ac Pustulæ circa corpus erumpunt.*

Quicunq; pus obtinent intus in corpore vniuersum, siue contentum ante in parte inflāmatione affecta, siue etiā post eruptionē, nomines tales ἐμπύους.i. purulētos, seu suppuratos, licebit. Sed medici assolent solos, aut potissimū eos, qui in thorace ac pulmone talem habeāt affectionē, ἐμπύους.i. purulentos noīare. Id vero pus post eruptionē inter thoracē pulmonēq; continetur: &, nisi cito excreetur, tabidi intereūt, febricitantes tenuiter quidē, at calore iugiter quodāmodo in noctē crescēte: Idq; accidit oībus febricitantibus hectica febre, non rōne affectionis nocte augēte illis febrē, sed ex quodā accidenti, quod, inquam, tale existit. Per febres hecticas noīe, partes ipsæ corporis solidiores ignitæ euadunt. Ob id igit̃ assidue febris in se ipsa similis manet, calorē obtinēs perinde, vt calx, debilē contingentibus. Itaq;, quoties esitēt ac bibant, simile quiddā accidit, quod in calce euenit aqua perfusa: quo fit, vt contingentes exterius ægrū, multo calidiorē persentiant. Ego vero vobis eā rem persæpe ostendi in ægris, aliàs alio tpe alendo ita febricitantes, vt crederetis id illis pp alimētū euenire, non rōne affectionis. Perspicue.n. apparet incidēre calorē febriculosum vnà cū tpe alimenti, statimq; adhibito augeri cibo, & q̃ maxime vehementē, per diductionem illius apparere. Sudores

vero continui superueniũt,propter viriũ debilitatẽ,eò ꝙ diductũ alimentũ discutiat. Quin ẽt Tussiendi cupiditas,id est voluntatis cõtentio est,nec quicꝗ dignũ cõmentatiõe expuũt: si.n.excreassent,nequaꝗ purulenti euasissent.Cęterũ causa,ob quã nihil expuunt cõmentatione dignũ,triplex est,tũ puris ipsius lentor & crassitudo,atq; ẽt cõtinentis pulmonẽ mẽbranæ condensitas, tũ etiã debilitas in ægro facultatis.Sed & Oculi (dixit) caui redduntur.Id cõe est omniũ longarũ febriũ, sed potissimũ earũ,q̃ perspicue exiccent.Genę rubẽt,propter calorẽ in pulmone, & itẽ tussedines: hęc enim ambo calefaciunt vultũ & totũ caput, quia ex defluxione in pulmonẽ decũbente vapores in ipsum redundant.At vero Vngues curuantur, quia firmãs eos vtrinq; caro cõsumit. Itaq; Digiti, ꝙꝙ refrigescentes magna ex parte in morbis diutinis, tũ per oẽs hecticas febres calidi permanent: siquidẽ hæ solidas potissimũ corporis partes occuparunt. Sanẽ in summis ipsis perspicue calidiores apparent,non in partibus exterioribus,sed in interioribus,vbi carnulentiores existunt. Causa vero perspicua est,si in memoria hæret,quæ sunt de cibo ingesto paulo ante perscripta: vbi.n.humor largior inest, dilucidior in his sedibus calor euadit. Procedente vero tempore & Pedes eorũ intumescunt,totius corporis extinctione inde incipiẽte: quippe ꝙ partes ab origine lõgissime absunt.Tũc iã & Cibũ fastidiunt.s.appetendi facultate pariter cũ alijs moriente. Pustulæ quædã erũpunt derodentibus ichoribus in corpore collectis:talẽ.n.Hippocrates illorũ esse docuit generationẽ secundo F
2.Epid.sect.1. libro de morbis vulgarijs,dũ ait,Ichores in cute existunt, ibiq; cõprehensa calefiunt. Hi.n.ichores in reliquã cutẽ,quęcunq; laxior est,se insinuantes,in exteriori eius superficie, vtpote deliori, subsistunt:porrò hanc dirimunt,& ab interna absistere faciunt sede, atq; in ea collecti pustulas gignunt.

61 *Quæcunque ergo Suppurationes Diutius immorantur, Hæc habent signa, quibus admodum Credere conuenit. Quæcunque vero Breuiores sunt, Aliquo ex his indicantur signis, qualia inter initia existunt, & Item,si æger difficilius spiret.*

Recte dicit credendum esse diuturniorum indicijs suppurationum:adeo enim valida sunt potestate,vt nullam de se relinquant ambiguitatem: Breuiores vero cognoscendas esse ex indicijs antea prædictis: ea vero sunt rigor, febris, pondus: & si quod eorum, quæ dicta sunt in suppurationibus diutinis,iam appareat:& si æger difficilius,quàm antea, spiret: id vero, accidat, necesse est propter angustiam pulmonis,quoties pus inanes thoracis prehendat sedes.

62 *Quæ vero Citius ac Tardius rumpuntur, Talibus cognoscantur signis, Oportet. Si Dolor inter Initia fiat,& item Difficultas spirandi,nec non Tussedo,atque etiam Sputatio habens perseueret, Vigesimo die expectari Aut etiam antea Ruptionem oportet.Si vero Sedatior fuerit Dolor, & Alia omnia fuerint ex ratione,his Posterius expectari oportet Eruptionem.Sed accedere necesse est & Dolorem,et Spirandi difficultatem, & Sputationem, ante quàm Pus excernatur.* G

Ex quibus,vt ruptionis periculũ imineat suppurationis, ex his ipsis idicijs, vt celerius id accidat, cognoscas,licebit:ea sunt dolor,difficultas spirãdi,tussedo,& sputatio.Si igitur cõtinenter & vehemẽter infestẽt,celerẽ fore significãt eruptionẽ:si vero nec cõtinẽter affligãt nec vehementer, diuturniorẽ. Cæterũ necesse est, cũ corpus obuoluẽs pus derodat ab eius acrimonia, dolorẽ fieri ob id ipsum:tussedinẽ vero & sputationẽ,quia ichor iã quidã tenuis obductũ penetret corpus: Spirant vero difficulter etiam pp vniuersam morbi conditionẽ, sed præcipue propter accedentem dolorem.

63 *Hi vero potissimum Supersunt, quos Febris eodẽ Dimiserit diẽ post eruptionẽ: ac Cibũ citius appetũt: & Siti liberati sunt: & Venter exigua ac consistentia deijcit: & Pus,albũ,læue,concolorq; est,ac vacans pituita, & absq; labore ac valida tussi expurgatur.Itaq; Optime quidẽ sic ac Celerrime Vindicantur: Sin minus,qui Ad hæc proxime accedunt. Moriuntur vero ij, quos Febris non deserit, aut, Cum videatur deserere,denuo recalescens innotescit, & sitiunt, Nec cibum appetunt, Aluus humida est, Pus viride liuidumq; spuunt vel pituitosum spumosumq;.Pereunt,si hæc adsint omnia. At, Quibus alia adueniunt,alia non,Horum quidam Intereunt,quidam in multo tempore Incolumes euadunt. Verum Ex indicijs omnibus,quæ In his existunt,de Cæteris quoque vniuersis Coniectandum.* H

64 Hic sermo omnis ab hac incipiens dictione,totus perspicuus est,si in animo existunt ea,quę sunt antea perscripta.Omittens igitur eum,ad proxima veniam.

Quibus autem Abscessus fiunt ex Pulmonijs,aut circa Aures,ac Suppurantur: aut ad Inferas sedes,ac Fistulantur: ij Supersunt.

Verbũ/fistulant/tantũmõ in hac dictione obscurũ est, dictũ p translationẽ: quæ.n.proprie fistulę noiant,nẽpe hæc musicorũ instra,oblonga obtinent caua. Quoties igitur in aialiũ corporibus similes pręter naturã gignunt,ex eadẽ appellatione significant.Itaq; mihi videt,vt nũc ẽt Hippocrates verbo/fistulant/vsus sit pp longitudinẽ excursionis.Sed vniuersa summa de abscessibus est,qui pulmonijs superueniunt,interdũ ad adenas sub auriculis,interdũ ad eas,q̃ infra thoracẽ sunt, sedes.

65 *Considerãda vero & Talia sunt in hunc modum. Si Febris detinet, & Dolor non desiit, & Screatio non excernitur ex ratione: neque Biliosæ fuerint alui deiectiones, neque solutiores ac synceriores fiant: nec Vrina admodum multa & crassa,ac multum obtinens sedimẽtum: Promittitur vero Salutaris ab omnibus alijs signis salutaribus: his Tales fore Abscessus Sperandum est.*

Abscessus

A Abscessus pdictos quonā mō aliquis præsentiat, docet, in gemina diuidēs orōnem: ita vt prima
pars eius indicet fore abscessum: secunda vero, vtrū supra thoracē ad adenas sub auriculis, an infra
pcordia, sit futurus. Itaq; exordiamur & nos à prima parte, in qua summa est morbū esse concoctu
difficilē, non tñ exitiosum: nō.n.si cōcoctu facilis sit, per abscessum, sed aut p excretionē, aut sensim,
soluet cōcoctus: neq;, si exitiosus existat aliquis abscessus bonus apparebit. Quocirca, medius inter
indulgētiores sit & exitiosos, oportet. Igit̃ Hippocrates merito ex his indicijs quædā mala, quædā
bona, adscripsit: quæ particulatim iā persequor, incipiēs à primo, de quo statim inter initia dixit ita:
Si Febris detinet/id est prehēdit hoīem, ita vt nunq̃ intermittat:/ & dolor non desijt/ nā, vbi desie-
rit, nihil amplius opus est abscessu ad solōnē, eò q morbus placidior habeat:/ & screatio, dixit, non
excernat̃ ex rōne/prorsus.n.morbus nō requiret abscessum, quoties screationibus purget̃. Tū de-
inceps/neq; biliosæ fuerint alui deiectiones/antea.n.dictū iā est, vt per morbos biliosos abscessus ne
quaq̃ fiant: oportet.n.crassam haberi ac crudā humorū materiā, vt morbus plus tpis eduret, nec per
excretionē, sed aut per abscessum, aut solā cōcoctionē, curet̃. Quod vero hoc sequit̃, quidam ita scri
būt/neq; solutiores ac synceriores fiant/: quēadmodū dixit/neq; biliosæ alui deiectiones/, ita/ nec so
lutiores ac synceriores fiāt/ synceriores, ad impermistas cuiquā humorū aliorū referendo, propte-
B rea q eæ non habeāt biliosarū materiarū qualitatē: nec solutiores vero, ad copiā excretionū, vt, si &
biliosæ fuerint & solutiores, per excretionē potius, q̃ per abscessum, iudicatio quoq; futura sit. Alij
è cōtrario scribunt dictionē ita/ neq; biliosæ fuerint alui deiectiones, sed solutiores ac synceriores/
solutiores, haberi volentes eas, quæ modice excernantur: synceriores vero, aquosas & impermistas,
superius.n.dictum est, vt syncerum de qualitate impermista dicatur. Itaq; pronuncians Hippocra
tes, inquiunt, biliosas deiectiones de synceris, quod est impermistis ac veluti summis per vnam qua
litatem, constat, vt aquosas dixerit, quæ incoctæ sunt, & ob eam rem spatio temporis egent ad conco
ctionē, quo etiam abscessus fiunt: Acuti.n.morbi per excretionē potius iudicari, diutini per absces-
sum adsolent. Sed, de dfia in prædictis scripturis rursus in maiori ocio consideres, licebit. Hoc lo-
co totius cōpendium sermonis perstringam, vt ex ipso pateat vtilitas in operibus artis. Itaque insti
tuit Hippocrates scrutari de morbis eūtibus ad abscessum. Hi vero sint oīno ex crudis crassisq; hu-
moribus, oportet, non tñ exitiosis: tales.n.vbi diutius immorantur, committunt abscessus, nisi per
σύμπεψιν.i.concoctionem)ita enim noīare adsolent Hippocratici)eorum solutio præueniat. At ve
ro indicia concoctionis erunt, si vrinæ copia excernatur, quæ multum obtineat sedimentum. Vbi
vero sedimentū multū est, vrina quoq; ipsa prorsus crassior est, q̃ soleat per naturā. Itaq; merito du
C plex scriptio per dictionē habetur, quibusdā scribentibus ita/nec vrina multa & crassa multūq; ob-
tinens sedimentum/, alijs vero/nec vrina admodum multa, multumq; obtinens sedimentum.

66 *Abscessus aūt fiunt, Hi quidē ad Infernas regiones, quibus aliquid phlegmatis circa Hypochondria adsit: Illi vero ad Supernas, quibus Hypochondrium quidem flaccidum, ac doloris expers persistit, Difficultas autem spirandi aliquo tempore facta, Desierit sine occasione alia.*

Occasiones gręce προφάσεις. consueuit Hippocrates noīare cās euidētes. Quoties igit̃ spiratio-
nis repēte eueniēs difficultas per pdictas affectiones rursus derepēte desistat: habeatq; id, vt & eue-
niat & desinat sine euidēti cā: signat tēdere humores ad caput: quēadmodū ad infernas sedes, calor
qdā euidēs in hypochōdrijs. Non.n. pituitosum humorē existimari cōuenit nūc intelligi ab eo per
dictionē, in qua ait/qbus aliqd phlegmatis circa hypochōdria adsit/nā multo melius est ītelligere de
calore pter naturā flāmido, pditū eē phlegma: Is euenit ob ignē sacrū, aut phlegmonē.i. īflāmationē
pprie noīatā. Quòd si fuerit è cōtrario, vt flaccidū qdē & doloris exps sit hypochōdriū, humores ve
ro tēdere sursū versus pdicta spirōis difficultas īdicet, abscēsū erupturū supnis sedibus expectato.

De Abscessibvs

67 D *Abscessus autē, qui ad Crura fiunt in Pulmonis vehementibus ac periculosis, oēs Vtiles sunt: Optimi vero, qui, vbi screatio iam in mutatione est, fiunt. Si.n. Oedema ac Dolor fiat, & Screatio pro flaua, purulenta existat, ac foras excernatur, ita Securissime & homo Supererit, & item Abscessus Ocyssime citra dolorē Desistet. At, si Screatio non recte excernatur, nec Vrina videatur bonum habere sedimentum, Periculum Clauditatis in articulo, vel Multi negocij imminet.*

In pulmonijs vehementibus, abscessus ad crura fieri, prorsus bonū est: si quidē maxime vera sen
tentia Hippocratis est, secūdo libro de morbis vulgarijs perscripta de bonis abscessibus, vt optimi
2.Epid.sect.1a. ‖sint, si maxime deorsum, & quā longissime ab ægrotatione, absistāt: magis vero si cōcoctione pari »
1.Epid. cō.2. t.45. 3a.112.b ter fiant: Etenim id quoq; cōmendauit primo libro de morbis vulgarijs, dicens, ‖Cōcoctiones cele »
rē iudicationē ac securā sanitatē promittunt. at vero concoctionē indicat screationis mutatio, & itē »
vacuatio innocua atq; abundans: hoc.n. indicauit dicens/ac foras excernatur. At, si citra morbi cō-
coctionem abscessus in crura fiant, vindicabitur quidē & hunc in modum homo à periculo in pul-
monia, sed articulus ipse, in quem decubuit, difficilius sanitati restituetur, ac forsitan qñq; æger ex
eo claudicabit. Rursus hoc loco perscriptum est ei non vnū cruditatis indicium, quemadmodum
concoctionis: sed screationibus adiecit ductam quoque ab vrinis dinotionem. In ipsis tñ maleficis
screatio-

creationibus non insuper adiecit incoctionẽ: atqui id oppositũ concoctioni erat, sed abunde ei fuit E
duntaxat nõ excerni, idoneũ id haberi signũ maleficæ ægrotationis existimans, vt screari tm̃modo, aut concoqui tm̃modo, neutrũ idoneum existat, eò ꝙ sæpenumero satis screatur, q̃q̃ morbus adhuc incoctus sit: & item qñq; cõcoquitur morbus, screatio vero non satis excernitur, interdũ præ debilitate mouentis thoracẽ facultatis, interdũ propter crassitudinẽ & lentitiã screationis, qñq; propter amborum concursum, tum virium debilitatis, tum etiã qualitatis puris. Itaq; necesse est & concoctum esse morbũ, & excerni recte screationem per affectiones, quæ in sanitatem ituræ sint: Per affectiones vero contrarias, idoneum signum & non screari tm̃modo est: ex superabundanti vero in eis ipsis indicium erit malefici morbi, si cum eo, ꝙ non recte excreantur, nec vacuantur quæ in thorace sunt ac pulmone, etiam adsint indicia quædam cruditatis humoris. Constat enim, vt difficilior sit affectio, in qua neq; excreant, & item cruditas permanet: modestior vero, per quã concoquitur quidem, sed non abunde excreant, nec integre perpurgantur. Cæterum, vt ‖ abscessus maxime in articulos fiat, id quod & in libro de morbis vulgarijs scripsit, hoc etiã loco indicauit, obiter dicens / periculum claudicatis in articulo imminet. At vero causa talium abscessuum amplitudo articulorũ est, suscipiens decumbentes fluxiones. Ad id quoq; conducere quidq̃ potest motio eorũ: omnes enim humores ad sedem commotam & calefactam facilius permeant. F

1 Epid. cõ. 2. t. 39 3ª. 111. e

68 *Si autem Abscessus Euanescunt ac retrocedunt, Nequaquam egrediente screatione, ac Febre detinente, Difficilis Morbus est: Periculum enim Delirij Mortisq̃ imminet.*

Euanescere dicere quendam tumorẽ præter naturã, non id, quod desistere, indicat: verbũ enim, desistere, aliquid generalius: euanescere vero, cito desistere ac velut derepente, significat. Id igitur accidit interdum propter humoris tenuitatem, & partis laxitatem, & item circunuenientis nos aeris caliditatem, atque adhibiti medicamenti potestatem, ac virium ægri firmitatem: si enim omnia prædicta concurrant, moles præter naturam cito discutietur. Sed magna ex parte talia euanescere accidit, transmeantibus cõmittentibus ea humoribus aut in eãdẽ sedem, vnde commota sunt, quod proprie nominat Hippocrates retrocedere: aut ad aliquas alias sedes in profundo corporis positas. Tanq̃ igitur ex causis maxime contrarijs moles preter naturam euanescant, finem habent maxime contrarium, ꝙ indicat aut citissimam contristantium humorum liberationẽ, aut deterrimã affectionẽ, eis in partes præcipuas remeãtibus. Hæc igitur oĩum abscessuum cõia censentur: Definitio vero, cõis quidem & ipsa euanescentiũ tumorum est: considerari vero oportet & alia indicia, potissimum quæ propria affectarũ partium sint. Hoc aũt loco spiritaliũ opificiorum propria definitio ab G
Hippocrate, proxima. s. cõibus, perscripta est. Itaq; dixit ita / si autẽ abscessus euanescunt, nequaq̃ egrediente screatione, ac febre detinente, difficilis morbus est / constant enim, vt secesserint in profundum ad sedes præcipuas: si. n. discussi essent, non insuper febricitarẽt, ac facile screarent. Itaq; verisimile est in pulmonẽ ijs oẽm secessisse fluxionem: & ob eam rem delirare eos rõ est: siquidem id quoque vnum ex ijs habetur, quæ per tales in pulmone affectiones eueniant. At vero, vt spirantes difficulter, morituri sint, dicere supersedit, sciens nos eam rem esse ex prædictis intellecturos.

69 *At Purulentorum, qui ex Pulmonis sunt, Seniores potius Intereunt: per Alias vero suppurationes Iuniores potius Moriuntur.*

Infra cõ. 3. t. 13. & 14.

Seniores nõ simpliciter senes, sed in collatione, vel cõparatione, seu quouis modo nominare cuiquã libeat, vt ad iuuenes, intelligi debet: nam, qui per ætatẽ abunde iam processerint, ex nullo morbo magis, q̃ iuniores, conualescunt. Sed, qui inter hos & ætate vigẽtes interiacent, vtpote semicani, crudiq; senes noĩe, conualescere videri licet interdum magis, q̃ qui sint in ætatis vigore: queadmodum Hippocrates ipse docuit de ‖ phlegmonosis affectionibus, quæ in auribus sunt, & nunc de purulentis ex pulmonia: in his enim, quia propter excreationem sanatio est, viribus egens validiori- H
bus, ob id potius iuniores, q̃ seniores, seruantur: in cæteris, iuniores antea moriuntur ex doloribus ac febribus: Id quod ipse dixit de auribus: febres. n. ac deliria minus illis superueniunt, proindeq; aures antea suppurantur: iuniores vero (dicit) ante q̃ aures suppurentur, multi intereunt: qm̃, si effluat pus ex auribus, cõualiturum esse ægrum sperari potest. Itaq; & per alias suppurationes, sub ipsum suppurationis tẽpus, iuniores ex magnitudine febrium ac doloris, morte præoccupantur.

† Snĩa infrascripta habetur in cod. græcis impressis: quæ, licet vera sit, nullã tamẽ nec cũ superiorib⁹, nec cũ inferiorib⁹ cõnexionem hẽt: nec eius mẽtionẽ fecit Galenus ĩ cõmento, [Quicũq; vero ex suppuratis vrũtur, quib⁹ quidẽ purũ pus fuerit & albũ & nõ fœtidũ, ij seruãtur: quibus ãt sub cruẽtũ & cœnosũ, ij pereunt.]

†† De Dolore, Qui Circa Lumbos Fatiget.

††Hic in græcis exẽplarib⁹ initiũ est tertij libri, & in veteri trãslatione.

70 *Dolores, qui cum Febre fiunt circa Lumbos & inferas sedes, si Præcordia attigerint, inferas relinquentes sedes, Exitiales admodum sunt, Itaq; consideráda alia signa sunt. Nam, si quod & horum prauum extiterit, Desperandus æger est. † Si vero ascendente in Præcordia morbo, alia signa. Non praua extiterint, talem fore Purulentum admodum expectabis.*

/Si præcordia attigerint/ quidã de delirio intellexerũt, velut si in hunc modũ dixisset: Dolores, qui cũ febre fiunt circa lũbos & inferas sedes, si ascẽdentes cõmittant deliriũ, difficiles sunt. Alij melius, q̃ hi, præcordia partẽ corporis dictã volunt, quod septũ quoq; trãsuersum noiatur. Suffragatr veritati orationis illud, quod est in calce sermonis perscriptum, vbi dixit / hunc fore purulentum

sperari

A ſperari admodum põt/vult.n.aſcendente in thoracẽ morbo è duobus alterum, aut derepente interire ægrum: aut, ſi ſecũ ſpũtũ ægatur, prorſus fore purulentum. Porrò hæc interſtinguuntur alijs indicijs: ſi.n.nõ praua ſint, purulentus euadet: ſi prauum aliquod apparuerit, prorſus moriturus eſt.

De Inflammatione, Quæ in Vesica Fatiget

71 *Veſicæ duræ, ac Dolentes, Difficiles omnino & Exitiales ſunt. Exitioſiſſimæ vero ſunt, quæcunq; cum Febre Continua fiunt. Qui enim ex ipſis Veſicis fatigant Dolores, Interimere hominem ſufficiunt, & Aluis in talibus nihil niſi durum ac ad neceſſitatem Excernunt.*

Sæpenumero dictum mihi eſt, vt phlegmones id eſt inflãmationis vocabulum Hippocrates de phlogoſi.i. inflãmine, afferat, ſermone indicans, quam Eraſiſtratus & eo poſteriores nominant ſingulari appelatione phlegmonen: quemadmodum ſanè & nunc dixit/veſicæ duræ ac dolentes. At vero, quam ob rem tales dixit eſſe difficiles affectiones maximeq; quoties febris adſit acuta, perſpicue ipſe indicauit, magnitudinem cauſando dolorum, & deiectionum ſuppreſſionem. Supprimuntur vero propter anguſtiam porrecti inteſtini, atque veſicæ dolorem: deſinunt enim ægri tali fungi officio, quoties ſtatim, ſi cœperunt, dolor infeſtet: idq; cõe omnium dolorum eſt. At vero dolor afB fligit interdum, quia fungentia officio opificia inflãmatione laborant: interdum quia proxima ipſis membra afficiuntur. Ita reſpirantes dolore infeſtantur ex inflãmatione lienis, aut ventriculi, aut iecoris, aut muſculorum, qui in hypochondrijs ſunt: & ob eam ſpirare difficulter coguntur illo genere ſpirationis difficultatis, quo ſpiratio parua ac crebra fit. Sed huius ſpirationis difficultatis atq; etiam aliarum cuiuslibet cauſa, libro de ſpirationis difficultate primo, dicta eſt.

72 *Soluit autem Vrina Purulenta micta, Candidum ac Læue obtinens Sedimentum.*

Quoties veſicæ inflãmatio concocta ſit, confluunt in ſedem eius interiorem concocti humores, ac pariter ſcilicet cum vrina excernuntur, indicium bonæ concoctionis in ſedimentis habentes.

73 *Si vero neq; concedat Vrina, neq; Veſica molleſcat, ac Febris continua ſit, Primis circuitionibus morbi Interire eum, qui dolore afficitur, Expectandum eſt.*

Neque molleſcere veſicam, ac febrem cõtinuam eſſe, perſpicuum eſt: vrinam vero nequaquam cõcedere, obſcure dictũ eſt. Etenim nomen de affectibus & accidentibus ferre aſſolet, quemadmodum oẽs alij poſterioris æui concedere inflammationem, molem, duritiem, tentionem, dolorem, diC xerunt: non tñ aliquis concedere vrinam dixit. Itaq; forſitan de prædictis Hippocrates appellationem tranſtulit ad vrinam, vt mutationem eius in melius ita intelligamus. Quod quidem ſi concedatur, vacuationem quoque ex ſuppreſſione, proditam ab eo inaudiamus, licebit: vt intelligamus per inflãmationem veſicæ, ſupprimi vrinam: id enim quoque interdũ accidere ſolet, quoties perq̃ exitioſus & morbus eſt, ac rarenter ex eo conualeſcunt. Igitur ad hunc modum legitur in alijs quibuſdam, & item in codicibus Artemidori & Dioſcoridis: in alijs vero dictio ita habet/ſi vero nec vlla fuerit vrina, neque dolor concedat/ ac talis lectio nullam habet quæſtionem aut ambiguitatem.

74 *Hæc Formula potiſſimum Attingit Pueros à Septimo ad Quartumdecimum annum.*

Propter inopportunos atque exuperantes cibos copia plurima colligitur humoris, crudi vocati, in corporibus puerorum. Is igitur per renes expurgatus quotidie, atque etiam per vrinarios meatus in veſicam collectus, interdum calculos in ea gignit: ſæpe etiam inflammationes, quoties veſica ab humoribus talibus ſubinde traijcientibus, vehementer afficiatur.

D GALENI IN PROGNOSTICA HIPPOCRATIS COMMENTARIVS TERTIVS

De Febribvs

1 *Febres autem Iudicantur Iiſdem numero Diebus, & Ex quibus Superſunt homines, & Ex quibus Intereunt.*

Duo habetis volumina (vobis.n.id dico ſodalibus, qcũq; coegiſtis me, quod nequaq̃ inſtituerã, ſcribere enarrationes cõmentariorũ Hippocratis) in q̃bus oĩa pcepta de diebus decretorijs, ac de iudicationibus ppenſa ſunt. Porrò ſcitis, vt eas quoq; nõ tanq̃ edẽdas in vulgus, ſed tanq̃ vobis tm̃modo legendas, ſcripſerim: accidit aũt, vt exciderint, & in manibus multorũ ſint, queadmodũ & alia multa à nobis pſcripta. Et ob eã rẽ nullũ in cõmẽtarijs mihi libuit enarrare volumẽ Hippocratis: q̃cunq;.n. arti vtilia ab eo didiciſſe oportuit, ea ſunt in multis à me voluminibus pariter cum pprijs enarrationibus cõprehẽſa. Sed, qm̃ & q̃dã dictiones obſcurius dictę prauã nactę ſunt enarrationem,

tionem, ita vt nullus vobis placeat ex ijs, qui cõmentationes scripserunt: melius vero, q̃ hi, scrutari E sententiam Hippocratis visus ego sum vobis: idcirco me scripta remittere voluistis vobis, quæcunque sermocinando coram audiuistis. At vero id ipsum ego quoque vobis prædixi, vt necesse sit enarrationes fore inequales, nõ oĩbus æqualiter dictionibus enarratis, sed integrius illis, quarũ nusquam in cõmentarijs meis habui mentionem: summatim vero ijs, de quibus in eis iam cumulatissime docui, ne sæpenumero easdem res scribere cogamur. Ergo, quia omnem de diebus decretorijs sermonem, pariter ac de iudicationibus, in duobus persecutus sum tractatibus, hoc loco summas rerum duntaxat earum, quæ ibi proditæ sunt, in animum reuocabo, petito inde initio. Iudicatio enim per morbos de foro translatitia appellatione dicta est, significans præcipitem in morbo mutationẽ, quæ Quadrifariam existit, aut enim statim vindicantur à morbis, aut magnam obtinent in melius mutationem, aut statim moriuntur, aut multo deteriores euadunt. Itaque Duas primas iudicationes, simpliciter nominant iudicationes: proximas Duas magna ex parte cum adiectione malam iudicationem, aut prauam iudicationem, aut aliquid tale, verbo iudicationis adijcientes, quandoq; vero & sine adiectione simpliciter. Didicistis præterea, vt omnis iudicatio cum quadam euidenti fiat vacuatione, aut abscessu: raro.n. pueruli tantummodo per somnum altiorem, ac longiorem celeres in melius fecerunt mutationes: quas non nulli volunt etiã nominari iudicationes, alij nequaq̃ com F probant. At vero dies nominant Decretorios, in quibus tales firmæ pariter ac plurimæ fiunt mutationes: per alios dies, neque firmas cernimus, neq; multas fieri iudicationes. Cæterum cognouit nõ primus solum, sed etiã maxime, admirandus Hippocrates decretoriorum dierum naturam: atque etiã indicauit cãm generationis eorum, Quã nos quoque tractatu de diebus decretorijs docuimus, validiorem indicantes esse circuitionem decretoriorum dierum, Septenarium: secundã vero potestate, Quaternarium, eò q͂ septenarius bipartito secetur: Denunciari aũt futurã iudicationem in septenarijs circuitionibus à quaternarijs: Quartum.n. diem septimi, vndecimum vero quartidecimi indicẽ esse: quos Hippocrates ‖ indices & contemplabiles noĩat. Sanè tali modo numerari vult septenarios: Duos deinceps primos per disiunctionẽ, sequentẽ vero tertiũ per copulationẽ. Itaq; disiunctio est, quoties in alium diẽ desinente primo septenario, mox sequens ab altero incipit: copulatio vero, quoties vnus dies vtrisque septenarijs cõis est, desinẽte in eũ primo septenario, proximo vero ab eo ipso incipiente: & ob eã rem Vigesimum diem, tertij septenarij nouissimum esse perhibuit: q͂ si hic quoque ex disiunctione numeratus esset, primum & vigesimum, non vigesimum, validiorem esse oportebat. Sed constat, vt non ita eueniat: Vigesimus enim & sæpenumero & valide iudicationem efficere cernitur. Igitur, cum tres septenarij viginti impleant dies, tum autẽ quartus septenarius à primo & vigesimo inchoetur, ex septenarijs deinceps tribus viginti implentibus dies merito Hippocrates ‖ quadragesimum diem, non quadragesimum secundum, decretorium esse dixit: itidem & sexagesimum, & octogesimum, non sexagesimũtertium, neq; octogesimũquartum. Hęc igitur circuitionum per septenarios digestio est. Numeratio vero per Quaternarios huic subsequens est. Diducto enim quouis septenario in duos in eo quaternarios, quartus ab initio morbi dies, finis erit primi quaternarij, initium vero secundi: tum autem quaternarius deinceps tertius ab octauo inchoabitur die, quia secundus septenarius ab eo ipso incipit: ita fit, vt vndecimus dies, finis sit tertij quaternarij, initium vero quarti. Porrò quintus quaternarius à quartodecimo inchoabitur die, eò q͂ & tertius septenarius: igitur ad septimumdecimum finis eius perueniet: qui rursus duobus quaternarijs, quinto ac sexto, cõis est, in quos tertius septenarius diductus est. Itaq; vigesimus dies ægrotationis, finis trium septenariorum, & quaternariorum sex, habetur. Hi igitur per circuitionem decretorij sunt. Intercidunt vero etiam alij per morbos acutos, qui quamobrẽ intercidãt, libro de diebus decretorijs perpensum est. Ii sunt tertius, quintus, ac nonus. Intercidit quandoq; & sextus, qui male iudicat, proptereaq; cum accidentibus difficilioribus interdum faciat iudicationẽ, atque ad hypercrisin noĩatam, hoc est acerbiorem iudicationem, excidat: & vero etiam, q͂ non inte- H gre discutiat morbũ, sed imperfecte: &, si quãdo integre discutiat, prorsus efficiat recidiuam. Hæc & alia multa sunt à nobis tractatu de diebus decretorijs prodita: quæ omnia ferè Hippocrates scripsit, alia alijs voluminibus, sed à me sunt vno tractatu cõprehensa, cui titulus De diebus decretorijs est, simul definitis ijs, quæ minus definita erant, atque etiã integre explanatis ijs, quæ ab Hippocrate videbãtur minus integre prodita. Cui igitur libeat exquisita ratione præsentire futura, reuoluendæ sunt duæ cõmentationes illæ, e quibus altera de diebus decretorijs, altera de iudicationibus est. Nunc vero instituimus duntaxat enarrare dictionem Hippocratis in proposito libro: Ex quibus supersunt homines, & ex quibus intereunt. Verbum/ex quibus/aut iudicationibus, aut diebus, dicit: sed rectius est non, diebus, intelligere, sed iudicationibus. Si enim & q̃ maxime potest verbum /ex quibus/ & de diebus dici, tamen primaria ratione in iudicationibus, & ob illas etiam in diebus existit. Cæterum ex his superesse hominem aut interire, indicat appellari ab eo iudicationem in quauis celeri conuersione, non solum ea, quæ ad salutem existit.

2ª. Apho. 24. Ext. ord. 15.g

Infra.t.3.& 5. Et.1.Epi.cõ.3. t.14. 3ª.120.d

2 *Simplicissimæ enim Febres, ac Signis firmatæ Securissimis, Quarto die, aut citius Desinunt: Maleficentissimæ vero, ac Signis affligentes Difficillimis, Quarto die aut citius Interimunt.*

Sim-

A Simplices dñr hoĩes (hoc est εὐήθεις) & qui malefici ſint in quadã ſimulatione, quẽadmodũ & ſimia callias.i.formoſa. Dicũt quam & ij, qui ſint probis imbuti moribus. Sed.n. primi frequens vſus apud authores græcos, ſecũdi vero rarior eſt. Itaq; dicunt interdum & ita, non ſolum ſimplicẽ, ſed
" etiã ſimplicitatẽ, de affectione bonis moribus prædita. Dinarchus igitur in Daonẽ ita dixit: Guber
" nans adoleſcentius rem ſuam Cephalion, & natura probus erat ac ſimplex. Demoſthenes aduerſus
" Æſchinem cum iudicibus diſputans ait, Nunc vero ob veſtram ſimplicitatem & indulgentiam pœ
" nas dat, & hæc quoties libet. Plato libro de republica tertio: Igitur rectus ſermo, conuenientia, hone
" ſtas, concinnitas, ac ſimplicitas comitatur, non inſcitiã intelligens vocatam ſimplicitatem, ſed re ve-
" ra rectum, ac bonis moribus paratum intellectum. Itidẽ in Euthydemo ſimplicem dixit eum, qui
" ſimplices habeat mores & honeſtos: Et, vt demiratus eſt, hic eſt adoleſcens, ac ſimplex. Sed hæc abunde ſint exempli gratia prodita ad cognoſcendam authorum græcorum conſuetudinem in verbo ſimplicitatis ac ſimplicis, ſecundum duas ſignificationes factam. Nunc Hippocrates in altera earum, febres dixit ſimpliciſſimas, tanq̃ dixerit placidiſſimas ac mitiſſimas, haudquaq̃ maleficas: &, quoties ſecuritatis indicia extiterunt, vltra primum quaternarium nequaquam procedent, ſed aut quarto die, aut citius, deſinent. Pari modo maleficæ quoq; febres & cum indicijs exitiolis factæ,
B quarto die, aut citius, interimunt. Itaq; conſtat, vt & tertium diem adnumeret decretorijs, dum ait, Quarto die, aut citius, deſinunt. Itidẽ libro de vulgarijs morbis primo voluit, primum inter dies decretorios ſcribens ‖ tertium. At vero ſecuriſſima dicit indicia ea, quæ particulatim ab eo magnopere commendantur: quorum & nominatim paulo poſt habet gratia exempli mentionem. 1. Epid. cõ. 3. t. 14. 3ª. 120. d

3 *Itaq. Primus Impetus hunc in modum finitur: Secundus vero ad Septimũ producitur: Tertius ad Vndecimum: Quartus ad Quartumdecimum: Quintus ad decimumſeptimum: Sextus ad Vigeſimum. Hi ergo ex Morbis Acutisſimis per Quatuor ad Viginti ex additione Terminantur.*

Sępenumero offendes ab authoribus gręcis proditũ impetũ (græce ἔφοδον) hoſtiũ aut latronũ: ex quo nũc Hippocrates ſic trãſtulit appellationẽ ad circuitionẽ decretoriorum dierũ. Cęterum, quæ ſunt deinceps ſcripta, per ſe patẽt, potiſſimũ quibus in animo hærent ea, quæ paulo ante docuimus.

DE CIRCVITIONIB. MORBORVM. & QVO PACTO NON INTEGRIS NVMERENTVR DIEBVS.

4 *Fieri vero non poteſt, vt Horum vllum Integris Diebus eximiæ Numeretur: non enim Annus ac Menſes Integris Numerari Diebus natura apti ſunt.*

C Cum tres in diem vigeſimum ſeptenarios adduxiſſet, ob id ait, Nõ poſſunt talia diebus integris numerari, neq;.n. annũ neq; menſes integris numerari diebus. & vere ſanè talia dixit, Annus.n. nõ trecentorum & ſexagintaquinque dierum tm̃modo eſt, ſed ẽt quartæ partis diei, & itẽ ad hæc partis cuiuſdã propè quodãmodo cẽteſimę. Vnuſquiſq; vero mẽſis minor eſt triginta diebus, maior vero nouẽ & viginti. Noĩatusq; eſt ab antiquis græcis μὴν.i. menſis, vt ẽt nunc in multis ciuitatibus, tp̃s inter duas Lunę ac Solis coitiones intercidens. Et, cui libeat tp̃s id exquiſite ediſcere ſimul cum idoneis demonſtrationibus, quãtum ſit, integrum habet volumen ab Hipparcho factum quẽadmodum & de Tẽpore Annuo cõmentarium noſtrum. Ita ergo ẽt Hippocrates ſeptenarium dicit, nec non videlicet & quaternarium, non eſſe integrorum dierum, ſed partẽ quandam deeſſe, tantam, vt tres ſeptenarij viginti circunſcribantur diebus. Sed, quæ nam ſit cauſa horum, ipſi tentauimus docere libro de diebus decretorijs tertio, cum tamen nemo antea vel dicere aggreſſus ſit.

5 *Poſtea vero Eodem modo & Eadem adiectione, Prima circuitio Quatuor ‖ & triginta dierum, Altera Quadraginta dierum, Tertia Sexaginta dierum eſt.*

Non id nunc dicit Hippocrates, quia poſt diẽ vigeſimum ad quartum & trigeſimum vſq; nul-
D lus intercidat decretorius: ſibi.n. ita pugnaret, ‖ medios quoſdã dies decretorios in libris de morbis vulgarijs cõmemorans: &, quæ apparent in ægris, talẽ coarguunt ſermonẽ. Sed, quia trium ſeptenariorum ad vigeſimum vſque diẽ inter ſe deinceps numeratorum nõ eadẽ fuit cõpoſitio (ſecundus enim à primo ſeiunctus eſt, proindeq; quartodecimo die finitur: tertius vero huic copulatus eſt, & ob eã rem vigeſimum habet limitem) idcirco & ſequentẽ ſeptenarium pariter procedere volẽs, vt ex duobus ſeiunctis, tertio vero copulato, viginti impleantur dies, quadrageſimum nouiſſimum ſtatuit terminum ſequentium trium ſeptenariorum: in ipſis vero duobus terminum circunſcripſit trigeſimumquartum: & ob eã rem fecit huius ante quadrageſimum mentionẽ. Pari rõne mox ab his tres ſeptenarij in ſexageſimum deducuntur: & vero ‖ octogeſimum decretorium perhibuit, nõ octogeſimũquartum, libris, qui eſt de morbis vulgarijs. Ita tres ſeptenarij viginti dierum numerũ abſoluunt: idq; euenit propterea, q̃ duo primi per diſiunctionem numerantur, ita vt quartodecimo deſinant die, tertius vero iunctim cum ſecundo, ita vt hic quoque vigeſimo die contineatur. Ibidem. Ibidem.

6. *Inter Initia autem horum Difficilius eſt Præſentire eos, qui parte Maxima temporis iudicandi ſunt: Simillima enim eorum Initia ſunt: ſed à Primo die Animaduertendum eſt, conſiderandumq́, Singulis additis quaternarijs: Nec latebit, quo nam Vertetur morbus.*

Rurſus

Rursus hoc etiam loco verbum/iudicandi/ad vtrosq; ordinauit,tum ad eos qui ad bonum, tum E ad eos, qui ad malum mutationem faciunt: ac dicit inter initia morborum, qui breui iudicandi sunt, facillime cognosci quonam desituri sint:quemadmodum paulo ante dixit de ijs,qui primo quaternario iudicandi sint.Etenim febris ipsa,si curanda est, placidior,si interemptura est ægrum, maleficentissima est: & quæcunq; in vtraq; indicia sunt,in priore quidem omnia saluberrima: in sequenti vero deterrima sunt. Ita fit,vt neutra quartum transmeet diem:q̃n quidem didicimus, vt semper fiat iudicatio vel natura superante morbũ, aut victa ab eo. Itaq; placidissimas natura ægrotationes ocyssime superat, à difficillimis vero celerrime vincitur. Ita efficitur, vt maxime contrarij sint inter se morbi,qui celeriter iudicantur: similes vero, qui permultum temporis ad solutionem requirant. Vt enim per morbos breues magnus excessus quandoq; naturæ est, quandoq; ægrotationis: ita,quoties neutrum magnopere exuperet alterum,sed,ceu pares quidam hostes,pugnent,plus etiã temporis ad alterius victoriã desideratur. Itidem luctantes, quicunq; palæstrices peritiores habentur,internoscunt, vbi magnũ viderint excessum, statim alterum peruicturum: Si vero neuter magnopere exuperet, profecto plus temporis pugnaturos pronunciabunt, non dum cognoscentes, vter eorum victurus sit: sed processu temporis id quoq; prius,q̃ cæteri,cognoscent, quippe qui vel excessum exiguum exquisitius animaduertant. Quo enim artifex maxime dissidet ab eo, qui est F artis expers,est hoc,ꝙ vel exigua rerum discrimina persentiscat.Sed,quia aliqua nullo pacto sentiri queunt præ exiguitate, talia neq; etiam artifex cognoscit.Itaq; quamprimũ sentiri possunt,tunc cognoscuntur. Ob eam igitur rem præcepit Hippocrates per singulos quaternarios considerari mutationem: non enim latebit, quonam vertetur, id est vtrum in sanitatem salutemq; ægri exuperante natura: an exuperata,ad interitum: atq; hæc rerum summa est. Sed,quonam modo eam rem potissimum agas,volumine de iudicationibus à me perscripto optime discas,licebit.

7 *Quartanæ quoq; Conditio,ex Eiuscemodi Cosmo id est Ordine est.*

Id quoq; plerisq; incognitum est,& ob eam rem mirabundi,sępenumero vaticinium quoddam, nostrum præsagium credunt,vt Febre detentus quartana vindicabitur post diem (si ita fors tulerit) quintumdecimum. Atqui per tertianam non demirantur prædictionem. Sed in vtrisq; ratio cõis est. Vt enim per febres continuas numeramus oẽs deinceps dies in præsensionẽ futuræ iudicationis: ita per intermittentes,adnotationes:vt,quod per continuas septimus dies valet, id per intermittentes septimanas circuitio præstet.Ob id igitur exquisita tertiana septem circuitionibus, non diebus septẽ,iudicari natura solet.Quin etiã,quod quartus dies à principio numeranti aduersus septi- G mum est,id quarta circuitio aduersus septimã circuitionem:quartus enim dies,septimi index est:& itẽ quarta circuitio, septimæ index est. Sed de his oĩbus volumine de iudicationibus perpensum est.Quocirca nũc id vnũ intellexisse sufficiet, vt & quartanæ febris iudicationes ex numero circuitionũ accidant,non dierũ.Ex eiuscemodi cosmo.i.ordine est.Cosmon.i.ordinẽ appellauit decretoriorum ordinẽ dierum:vt.n.acosmias.i. inordinationis, propriũ est ataxia.i. inordinatio: ita cosmu id est ordinationis, taxis.i. ordinatio. Et ob eã rem appellauerunt mortales Vniuersum hoc, Cosmon,argumento ordinationis,q̃n quidem in eo cuncta recte disposita sunt. In medio.n. eorum terra posita est, extra circumit mare, id ambit aer,illũ æther, demũ his oĩbus cœlum circũ obtenditur. Quin etiã conuersiones inerrabilium stellarũ,quid opus est dicere,q̃ ordine eant,vt quæ assidue similiter habeant: errantium vero reuolutiones,q̃q̃ non singulis diebus pares existant,attamen ordinem paribus tẽporibus circuitionibus seruant, ipsis assidue eosdẽ Signiferi locos perreptantibus.

* *Antiqua translatio habet de diebus trisis.*

8 *Qui aũt Minima tp̃is parte Iudicãdi sunt, Præsentari promptius possunt: Maxime.n. ab initio inter se dissidẽt. Qui.n. cõualituri sunt, Facile spirãt, Sine dolore agũt, Noctu dormiũt, & Alia signa securissima habẽt. Qui vero Morituri sunt, difficulter spirãt, Delirant, Vigilant, & Alia signa deterrima habẽt.* H

Verbũ quidem εὐπετέως.i.propense,antea est proditum prompte facileq; significare: propensius aũt proculdubio appellat facilius,& ad cognoscendũ proptius. Itaq; paulo ante dixit, Simplicissimæ.n.febres,ac signis firmatę securissimis,quarto die aut citius desinunt.Sed nunc recẽsuit id, vt per exẽpla planius indicetur,quænã signa saluberrima sint.Igitur ipse inferens dicit:Qui.n.cõualituri sunt,facile spirant,sine dolore agunt, noctu dormiunt: qui vero morituri sunt,spirãt difficulter,delirãt,vigilant. Deinde vtriq; sermoni adiecit, priori quidem/ & alia signa securissima habẽt/secundo vero/& alia signa deterrima habẽt/clare indicans, vt exẽplorum causa fecerit mentionem trium ex vtroq; genere signorũ. Porrò id etiã merito adiecit sermoni / maxime.n. ab initio inter se dissident/id quod antea quoq; dictum mihi est: cũ insigne sit discrimen inter se morborũ,qui minimo tp̃is tractu iudicãdi sint aut in sanitatẽ,aut in mortẽ:qũo eorũ,qui plus tp̃is extendãtur,cõsimiles notæ in principio existunt. Cęterũ verbum ἀλλοφάσοντες (nã dictũ quoq; id nomen est in dictione, non admodum consuetum græcis) aut delirare, aut inquietos agere (quod est verbum ἀσωμῦες.i.conflictari) significat. Sed rectius, quantum ex ipsa voce conijcio, prius significatum est,vt nomen sit factũ hoc ἀλλοφάσοντες, ἐκ τοῦ ἄλλοτε φάσκειν ἄλλα.i. propterea ꝙ alias loquantur aliud:nõ nulli,quia mutẽt alias in aliã figuram τὰ φάη.i.oculos,extitisse dicunt appellationem.

His

9 A *His igitur ita euenientibus, Considerari cōueniet per Temporis spacia & Adiectiones singulas, Meātibus morbis in Iudicationem.*

Vt antea, quæcunq; dixit de primo quaternario inter initia, recensuit, adijciendo & exempla: pari mō rursus per hanc dictionē persequitur ea, q̄ sunt per illā tradita, in qua ait, Sed à primo animaduertendū est, cōsiderādumq; singulis additis quaternarijs, nec latebit, quónā vertet morbus.

10 QVO PACTO *in* MVLIERIBUS *à* DIE, QVO PEPERERINT IVDICATIONES *existant*
Pari modo in Mulieribus Iudicationes fiunt a Partu.

Principiū numerationis tibi fiat, nō quo die cœperint febricitare, sed quo pepererint. In qbusdā igitur circa secundū aut tertiū incipiunt diē a partu, ex quo multi numerāt futurā iudicationē. Sed res nō ita se habet: sed, ex quo pepererint, numerationē fieri oportet dierū. Cęterū, cum hæc omnia summatim de diebus decretorijs docuerit Hippocrates, libet, vt in animum reuocetur id, quod à me sæpenumero dictum est. i. q̄dam q̄sita haud quicq̄ conducere ad artis ministeria logicā habentia considerationē. Vsus. n. præsensionis est agnoscere diē, quo morbus iudicandus est: sed, Vtrum talis sit acutus appellandus, an peracutus, an lōgus, an acutus adauctus, an acutus ex cōuer B siōe, de nōibus quærere est potius, q̄ de rebus. Quòd si cui placeat vel talem q̄ōnem esse de rebus, tñ non de ijs rebus est, ex quibus orsus quispiā aut p̄sentiat futura, aut recte medeat̃. Itaq; subijciatur nobis vere p̄cognitum esse vigesimo die fore morbi solutionē: Tū re ita eueniēte, quemadmodum expectabat̃, quendā dicere acutū morbū extitisse: quēdam non acutum permittere nōiari ipsum, finem. n. esse morborū acutorū quartūdecimum diē: Deinde eos inter se rursus dissidere, vt alter appellet perspicue lōgū, propterea q̄ exciderit ex acutorū limite morborum, quippe nullā esse existimādum per morbos aliā tertiam dr̃iam de quātitate tp̄is: alter vocet acutum ex cōuersione talē morbum: alius acutū adauctum nōiet: alius nō simpliciter ita dicat, sed appellet acutū paulo adauctiorē. Si quis igit̃ primū audiat ea, ex quibus singuli discrepātes verisimilibus cōmuniūt opiōnē: deīde decernat, quisnā eorū melius peius ue sentiat: multū cōteret tp̄is, nec aliquid in arte iuuabit̃. Pari mō, si quis nouit pręsentire vigesimoseptimo solutū iri morbū, nec possit definire, vtrū acutus appellādus sit, an diuturnus, an acutus ex cōuersione, nequaq̄ in artis officio offendetur. Optimum. n. est per dr̃ias in morbis abs tp̄e ductas, tm̄ earum existimare esse numerū, quātus decretoriarum circuitionū h̃r: vt breuissimus quidē primo circūscribatur quaternario, postea vero is qui secundo, tum qui tertio, deinde qui quarto, mox qui quinto, ac demū qui sexto, qui qua- C ternarius in diē vigesimum deuenit: Postea vero exolui quaternarios, fieriq; per septenarios iudicationes: deinde ēt hos exolui procedente tp̄e, ita vt per vicenos dies morborum efficiantur solutiones: postea ad mensiū numerum deuenire: Duæ. n. sunt tēporum præfinitiones in morbis, vt aut acuti, aut diutini, nōientur. Sed gratia illustrioris disciplinæ sæpenumero ita nōiamus: mox ab ipsis ducti rebus, cogimur alios inter eos rursus ponere acutos ex conuersione, & oēs dr̃ias tres facere: è quibus rursus singulas partimur: Velut in primis, nēpe acutis, hic simpliciter acutus, ille peracutus ab ipso Hippocrate nōiatur: Peracutus, si septimū nō transmeet diē, sed aut in eo, aut ēt maturius, iudicet̃: Acutus, si vsq; ad quartūdecimum extēdat̃: Tum aūt huic quoq; paulū quid adijci cernentes ambigimus, propriā non habentes deferre appellationē morbo, qui septimodecimo iudicetur: q̄uo nec ei, qui vigesimo finiatur: Ita vt appareat hac in re ambiguitas soretica. i. acerualis nominata, videaturq; interdum nobis verisimile, non esse quartūdecimū limitem acutorum morborum, sed vigesimum diem. At vero rursus & alia nō parua ambiguitas super ea ipsa re est. Etenim morbus acutus cum magnitudine quadā ac continuitate febris intelligitur: si. n. non ita sit, q̄q̄ circa quartūdecimū soluatur diem, aut ēt citius, eiusdem appellationis nequaq̄ cēsemus. Igitur hæ sunt & tot dr̃iæ præscripti tp̄is acutorum morborum. Aliæ vero eorum, qui ad ampliorem latitu- D dinem post diem vigesimum extendantur: Et vero illorum consonū rationi vr̃, vt, qui vsq; ad quadragesimum prorogentur diem, quadam propria differentia collocentur: qui autē ab his ad septimum mensem extendunt̃, alia dr̃ia: q̄uo, & qui annui sunt, rursus alia cōprehēdant̃: & ad hæc, qui habent non mensium, sed annorum numerationem. Quod igitur assidue moneo, talia prætermittenda sunt: danda vero opera est, vt idoneus sis præsentire, quónam tēpore conualiturus sit æger.

Itaq; constat, vt Hippocrates in vno morbi genere, quam solet nominare suppurationem, interdum || vigesimum diem statuat terminum eruptionis, interdū trigesimum, aut quadragesimū, aut sexagesimum. Quocirca permittens deferre appellationes ijs, qui circa talia peritiores existūt, ipse stude præsentire, in quē de relatis diebus p̄finitio ruptionis perreptura sit. Id comperies duobus velut instr̄is, experimento, ac rōne: Experimento quidem, vnā & item alteram docente suppurationem eruptam, alterutram proprio seorsum temporis spatio: Ratione vero, indicante materia suppurationis substantiam, & itē causam efficientem eius, & ea, quæ cum illa cooperantur. Simul enim aliquis vidit primam suppurationem quadragesimo, si ita contingat, erupisse die, quam talis commisit humor, verbi gratia, modice frigidus, ac tempore similiter modice frigido, & ætate, & regione, & natura totius morbi, atq; etiā affectæ partis: & rursus simul vidit alteram erupisse sexagesimo die omnibus prædictis frigidioribus: tum autem vigesimo, si ita sors tulerit, calidioribus:

Supra 203. h. cō. 2. t. 57.

Ex his

Ex his orsus, poterit alias scrutari suppurationes, intentionibus vtens empirice perspectis, conferens vero cũ illis ea, q̃ nunc acciderũt per caliditatem & frigiditatem ipsorũ humorũ euariantiũ, & itẽ alterantis eos causæ efficientis, q̃ calor natiuus est: & quęcunq; alia huic cooperanť ex terra, tpe, cõditione: Porrò causæ ipsius efficiẽtis magnitudinẽ ab ætate conijciẽs: & itẽ propria ipsius natura: atq; ẽt parte, in qua accidit fieri suppurationẽ: & alijs indicijs, quęcũq; robur atq; imbecillitatẽ indicant in arterijs, ac venis facultatis. Qui.n. nihil ex his agnouit, sed expectat ex obseruatione cunctas discere suppurationes, mille tp̃s annorũ ad eã rem nequaquã sufficiet: queadmodũ rursus, qui ad natiuũ respiciẽs calorẽ, quantus sit, cũq; eo conferẽs cõcoquendorũ naturã humorũ, viam hẽt inueniẽdæ eius rei, quã vestigat. Is igiť est, qui põt ex ijs, quę nouit, ea ẽt, quę nõ nouit, artificij rõne peruestigare. Hic vnus dicet, vt circa vigesimũ diẽ talis suppuraturus sit, circa trigesimũ talis, & in alijs siľr, nihil insup necesse hñs addere, vtrũ oporteat noiari acutũ, an longũ, an acutum ex conuersione morbũ. Hæc.n. interstinguere officiũ est nõ medicorũ mediusfidius ministerijs artis studentiũ, sed sophistarũ sermonibus vacantiũ: & ob eam rẽ de eiusmodi q̃onibus in excelso insidentes solio, scite admodũ pleriq; sermonibus perhauriunt auditores: quid vero sit ægris euenturũ, magis latuit eos, q̃ maris congij. Alij ẽ contrario idonei sunt ad cognoscendũ morbos, ac p̃sentiendũ futura, sed nihil hñt, quo logicas diluant q̃ones: & ob hanc cãm alij existimantur medici ab hominibus, alij sophistæ F ac logiatri. i. medici verbotenus, eos.n. ita appellãt: &, si quos viderint librum aliquẽ legentes, & ratione vtentes ad vtilium medicaminum interpretationem, tales logiatrus esse suspicantur. E

DE AFFECTIBVS QVI *in* CAPITE *&* ORE *&* FAVCIB. AFF*ligant.*

11 *Capitis autem Dolores vehementes continui cum Febre, Si quod ex indicijs extiterit exitiosis, Lethales admodũ sunt. Si vero sine talibus indicijs Dolor Vigesimum transeat diem, & Febris detineat, Expectari oportet Sanguinis è naribus eruptionẽ, aut alium quempiam Abscessum ad Inferas sedes. Sed, quoad Dolor fuerit Recens, Expectari oportet Sanguinis eruptionem è naribus: aut Suppurationem, si Dolor alioqui circa Tempora ac Frontem sit.*

Inordinatius loquiť rẽ, quę ad præsentiendũ maxime conducit, sed recto ordine texiť hunc in modũ: Capitis dolores vehementes & cõtinui cũ febre, si quod ex indicijs extiterit exitiosis, integre lethales sunt. Si vero ex ijs, quę didicisti, de ægro tanq̃ cõualituro quicq̃ speres, à principio quidẽ ad septimum diem sanguinis è naribus fluorem expectato: procedente vero tpe, id quidem etiam, pus vero erumpet è naribus aut auribus in salutem ægri. Si vero ad vigesimum extendatur diẽ doloris accidens in capite, tunc etiã sanguinis fluorem expectabis rarius: magis vero suppurationem, aut G abscessum ad inferas sedes expectato. Sed per illud tempus, quo sanguinis fluorem expectabis augebit tibi expectationem, si in temporibus ac fronte dolor vehemens perseueret.

12 *Magis autem Expectari Sanguinis oportet eruptionem in Iunioribus Trigintaquinque annis: in Senioribus vero Suppurationem.*

Finitio ducta ab ætate est, quo magis expectes sanguinis è naribus fluorem. Causa vero perspicua est, ac sæpenumero prodita, vt ætas ad quintum & trigesimum annum plurimum gignat sanguinis. Accedit ad hoc, vt sanguis per hanc ætatem calidior ac biliosior habeatur: at (vt antea dictũ iam est) id quoq; ad sanguinis eruptionem à natura factam idoneum est. In senioribus vero vltra trigesimumquintum annum expectanda magis suppuratio est.

13 *Auriũ aũt Dolor Acutus cũ Febre Cõtinua ac vehemẽti, Difficilis est: Periculũ.n. Delirij Mortisq́; imminet. Quia igitur Fallax hic locus est, Cito etiã Animaduertere oĩa alia indicia à Primo die Necesse est.*

Nunq̃ vehemens dolor in his euidentibus auriculis fit: neq;, si fiat, periculum comitabitur, propterea q̃ neque pars ipsa præcipua est, neq; parti cuiquam præcipuę continuatur. Sed consueue- H runt nominare dolorem aurium, quoties in profundo ex auditorio meatu doloris sensus fiat: tunc enim ipse afficitur auditorius nominatus neruus, non ex longo interuallo cerebro copulatus. Itaq; merito multi interimuntur per dolores aurium vehementes, in cõsensum perducto cerebro. Quocirca non nulli ægri delirant, nec non aliqui derepente moriuntur, quem in modum attoniti, quoties in cerebrum decumbat vniuersim, aurium dolorem committens fluxio.

14 *Iuniores quidem homines, Septimo die aut citius ab hoc morbo Interimuntur: Seniores vero, Multo tardius Febris enim ac Delirium Minus eis superueniunt, & Auris eis ob id antea Suppurantur. Sed per has Aetates Recidiuæ euenientes morborum, Plurimos Interimunt: Iuniores vero, Prius quam suppurentur aures, Interimunt. Si.n. ex Auribus Pus effluat Candidum, Expectari potest iuuenem Conualiturum, si quod etiam Aliud bonum in eo indicium superueniat.*

In iuuenibus febris & delirium potius accidunt ob biliosum, ac calidum temperamentum: itaq; merito interimuntur, anteq̃ aures suppurentur. Senes autem, quantum in hæc agitur, minus periclitantur: sed recidiuæ ipsis eueniunt affectionũ, quia non integre concoquitur dolorem cõmittens humor, ob temperamenti frigiditatem. Cęterum residuum dictionis satis perspicuum est.

Fauces

15 A *Fauces autem Exulceratæ cum Febre, Difficiles sunt. Sed, si Aliud quoque signum ex prædictis fuerit prauum, Prædicendum, vt cum Periculo morbus sit.*

Fauces exulceratæ indiciũ sunt derodẽtis praui humoris: Causa vero difficultatis nõ paruę, quia cũ dolore fit deglutitio. Itaq; cõsiderari conueniet & alia indicia, vt exquisitius futura cognoscãtur. Cõe vero in cũctis erit tibi præceptũ, potissimũ vero in ijs, qui nec exquisite optimi affectus, neq; deterrimi habeant: in quibus & ipse Hippocrates cẽsere assolet alia quoq; indicia esse cõsideranda.

De Angina

16 *Anginæ autem Grauissimæ sunt, ac Celerrime Interimunt, quæcunq; nec in Ceruice, nec in faucibus Conspicuum aliquid efficiunt. Plurimum vero Doloris inferunt, ac Spirationis difficultatem, quæ nõ nisi Erecta ceruice trahatur. Hæ enim & Eodem die, & Secundo, & Tertio, & Quarto, Strangulant.*

Quòd φάρυγγα.i. fauces, prę iacẽtẽ gulæ & gutturi sedẽ appellet, perspicuũ est ẽt ex ijs, q̃ hoc loco scripsit, illas anginas dicẽs esse grauissimas, q̃cunq; nec in ceruice nec in faucibus dispõnẽ aliquã indicẽt p̃ter naturã, ex colore, calore, mole. Ceruicẽ.n. intelligit collũ: Fauces vero aperiendo os ac B linguã cõprimẽdo deorsum, euidentẽ amplitudinẽ, in qua gemina ostiola visunt̃ tũ gulæ, tũ ẽt gutturis. Quoties igit̃ in neutro horũ appareat aliq̃d p̃ter naturã, existimãdũ est intra gutturis corpora esse inflãmationẽ, ex qua strãgulant̃. At, cũ spũs iter angustũ natura, sit strãgulent̃, necesse est eo integre cluso ob circũueniẽtiũ corporũ iflãmationẽ. Itaq; cogunt̃ dirigẽdo collũ spirare, quò dispescãt vel paululũ meatũ: supini.n. decubitus eũ extreme claudũt, prioribus corpib. magis cõcidẽtib. in ceruicis vertebras. Igit̃ ob eã rẽ, & q̃a iflãmatiõe vexãt̃ musculi ĩ gutture, merito dolore afficiũt̃.

17 *Quæcunque vero Dolorem alteri Similem inferunt, Attolluntur vero, ac Ruborem in Faucibus efficiunt, admodum Exitiosæ: Sed paulo Longiores, quàm superiores, sunt, si Rubor fuerit Magnus.*

Secundã nominat anginæ differentiam, in qua simul attollitur quidẽ locus in ceruice, & fauces rubent: dolore vero æque, quàm prædicti, afficiuntur: non tamen recti spirant.i. non spirant admodum difficulter, quia nec musculi in gutturæ admodum vexantur inflammatione. Merito igitur eas exitiales haberi dixit, non tamen perinde, vt prædictas, celerrime interimere.

18 *Si quibus vero Fauces Rubent & Ceruix, hæ Diuturniores sunt: Maxime vero ex eis Seruantur, si Ceruix ac Pectus traxit Ruborem, nec Sacer ignis Intro recurrat.*

C Tertiã hanc cõmemorat anginã, quã alij per s literã nominant synanchen, non per c literam cynanchen. Vbi enim vehementer strangulant̃, ac dolore vexantur, nec inflãmatio aut sacer ignis apparet, aut in ceruice, aut in faucibus, cynãchen per c literã, talẽ noĩant affectionẽ. Sed, quod assidue moneo, vt̃ & Hippocrates facere: nec ita vocabulis parce vtit̃, sed, vt libuerit, appellat. Sanè & quibusdã in codicibus antiquis legit̃ initiũ dictionis per s literã: Synanchæ autem.i. anginæ. Ita cõstat, vt nihil iuuet de c & s literis dissentire, quemadmodũ medici recentiores agunt: vbi.n. confessa res est, obscœnũ'm est de nominibus litigare: at confessa res est ijs, qui ministeria artis agnoscunt. Si.n. vehementer strangulantur, ita vt cogantur residere, deterrime exigunt, dolore vehementer affecti, nullũ vero aut in ceruice habentes aut in faucibus accidens. Ab his vero deinceps existũt ij, qui nõ spirent quidẽ difficulter, sed dolore admodũ vexentur, ac pariter tumescat ceruix, & fauces rubicũdiores appareant. Tertio loco disponuntur ij, de quibus Hippocrates præsenti sermone persequitur, qui nec vehementer affligantur dolore, nec spirent difficulter, gutture quidem nequaquã patiente, sed aut in fauces fluxione, aut in ceruicem, aut in hæc vtraque, decũbente. At vero fluxio hæc magna ex parte biliosior est, ita vt perspicue sacrũ ignem, aut inflãmationẽ sacro igni similiorem, D committat: vnde & ipse dixit, Nec sacer ignis intro recurrat. Quòd si pituitosum interdum œdema fiat, celerrime curatur: nec vllo pacto acutus talis morbus est. Cætera vero dictionis perspicua sunt.

19 *Si vero nec diebus Decretorijs, euanescat Rubor, † neque Tuberculo conuerso in sedem Exteriorem Pus non facile excreet, ac videatur Sine dolore agere, Mortem indicat, aut Recidiuam Ruboris.*

† Cod. manuscripti græ. habẽt, ut Laurentianus vertit. ex impressis tamen Aldinis ita posset verti. nec tuberculum conuersũ sit in sedẽ exteriorem, nec pus excreet facile ac sine dolore.

Sine tuberculo, aut sine excreationibus facile euacuatis, euanescere aut sacrum ignẽ, aut ruborẽ * (vtroq;.n. modo legitur) prauũ fore perspicuum est. Sed illud/nec diebus decretorijs/perpensione dignum est, vtrũ ita inaudiendum sit, vt, si diebus euanescat decretorijs, nullũ malũ signũ futurũ ei sit, an secus, ita enim non nulli exposuerunt: an cõpulare oporteat id cũ ijs, quæ deinceps sunt prodita, vt etiã velit Hippocrates illa diebus decretorijs euenire gratia fidei firmioris, quod sanè verius est. Si.n. materia diebus transmeat decretorijs in pulmonem, recurrente introrsus sacro igne nequaquam per halitũ digesto in exteriore superficie, non solum nõ bonũ id est, sed etiã malũ maximum: propterea, q̃ ex diei fide firmitudinẽ assumat prauitatis. At, si pariter tuberculo foras tendẽte, ac facili excreatione, deleatur sacer ignis, aut rubor tunc non interiturum ægrum expectare oportet.

20 *Securissimum vero est, si Oedema aut Rubor quàm maxime Foras vertatur. * {Si vero in Pulmonem conuersio fiat, Dementiam parit: fiuntq; ex ijs quidam magna ex parte Purulẽti: in quibusdam vero hæc, & alij vtrique abscessus.}*

Hæc & item alia, quæ deinceps perſcripta ſunt, clara ſunt, quibus prædicta in animo hærent. E

De Gvrgvlione

21 *Gurguliones autem cum Periculo Secantur, & Scarificantur, { & Aduruntur, } quoad rubidi ma-*
*Al. penſile. *gniq́; fuerint: Inflammatio.n. ſuperuenit, & Sanguinis fluor: ſed hos oportet Alijs moliminibus extenua*
*Al. orbiculata *ri eniti per illud tempus. Vbi vero Secrētum fuerit omne id, quod vuam appellant, ſitq́; Pars gurgulionis Summa maior ac liuida, Superior vero tenuior, per illud tempus Admoliri Manus Tutum eſt. Sed præſtat, ſimul atq́; Aluum ſubduxeris, vti Chirurgia, ſi liceat per tempus, nec æger ſtranguletur.*

Prognoſtico theorematí permíſtũ eſt exiguũ quoddã curationis præceptũ, quo ſine nequaꝗ̃ fieri poterat, vt integre præſagiũ cognoſceretur. Gurgulionem ſi inflãmatione laborantem præcidas
*Al. penſile. aut ſcarifices, ſanguinis fluor & inflãmatio comitabiť. Sed, quoties ſecrētum fuerit, quod vuam appellant, ſitq; pars ſumma gurgulionis maior & orbiculata, ſuperior vero tenuior, tantiſper admoliri manus tutũ eſt, potiſſimũ aluo antea abunde ſubducta, ſiue ſponte, ſiue etiam prouidẽtia medici.

Signa et Accidentia Affecto Loco Neqvaqvam Definito

22 *Si quibus Febris Deſinit non cum indicijs Solutorijs, neque in diebus Decretorijs, Recidiuam Expectare oportet.* F

Sũt qui legendũ uelint affirmatiue. et ubi & cæt. Quoties neutrum exiſtat ex ijs, quæ dixit, tunc expectare oportet recidiuam, nõ vbi alterum adſit, alterum deſit. Quæ enim non ex ratione leuant, recidiuam facere conſueuerunt, quanquam id diebus accidat decretorijs: at vero conſtat, vt hæc non ex ratione leuent, quæcunque neque cum indicijs ſolutorijs, neque in diebus decretorijs, viſa ſunt deſijſſe.

23 *Si qua vero Febris prorogatur, Salue affecto homine, Nec dolore detinẽte aut ob inflammationem, aut ob aliquam aliam occaſionem euidentem, Expectari oportet Abſceſſum cum Oedemate ac Dolore in aliquem Articulum, maximeq́; Inferiorem.*

Quæ antea dixit particulatim, primũ de abſceſſibus circa hypochõdria, deinde circa thoracẽ ac pulmonẽ, ea nũc repetẽs pronũciauit in vniuerſũ. Cũ.n. triplex ſit cauſa progationis febriũ, aut ꝑꝑ aliquã partẽ affectã curatu difficilẽ, aut ꝑꝑ humores crudos & craſſos icoctoſq;, aut ꝑꝑ aliquod cõmiſſum: ſi nec affecta fuerit pars, aut nulla alia cauſa aut ęgri cõmittẽtis, aut curantiũ eũ, aut ꝑꝑ exteriorẽ cauſam, verbi grã tẽpus, terrã, conditionẽ, domiciliũ prauũ, cõflictationẽ, ſolicitudinẽ, angorẽ: reſtat, vt humoribus crudis ac concoctu difficilioribus prorogetur. Hos igiť aſſolet natura in partẽ G quandã ignobiliorẽ expellere, quoties per excretionẽ pellere extra corpus non queat. Sæpe.n. dictũ iã eſt, vt humores corporis calidiores tenuioreſq; paratiſſimi ſint ad excretionẽ: crudis vero & craſſis, aut per abſceſſum, aut per ſympepſin.i. cõcoctionẽ, natura medeatur. Porrò id ipſum, vt per concoctionẽ medeatur, excretio quædã eſt, quę ex vrina magna ex parte, raro per aluum efficiatur.

24 *Talis autem Abſceſſus magis ac minori tẽpore euenit Iunioribus, quàm Trigeſimum annũ agentibus.*

Sæpenumero dictũ eſt, vt morbi, quos humores cõmittunt calidiores, cũ ægri viribus valẽtioribus per excretionẽ iudicẽť. His cõtrariæ ſunt affectiones, in quibus facultas debilis eſt, & humores frigidi, q̃ nec excretione nec abſceſſu iudicanť, ſed aut corrũpunt ægrũ, aut perquã lõgo tpis ſpatio vix cõcoquunť. Porrò inter has mediæ intercidũt, q̃ per abſceſſum iudicanť: in quibus ex duabus dictis oppoſitionibus, alterũ ex altera, alterũ ex reliqua, eſt. Duæ.n. oppoſitiones exiſtũt, è quibus altera ſecundũ naturã humorũ, altera ſm vires, hť: atq; in alterutra earũ duo inter ſe opponũtur, ex humoribus quidẽ calidi frigidis: ex viribus vero fortes debilioribus. Si igitur humores calidi ſint, non oportet facultatẽ validã haberi, ſi abſceſſus quiſpiã futurus eſt: ſi vero frigidi, facultate opus eſt valida ad abſceſſum. Cæterũ dignotio viriũ hæc eſt, maxime quidẽ propria in earũ ſingulis antea inuẽ- H ta eſt ab actionibus. Ab ętate vero ducunť indicia, pro iuuẽtute ac ſenectute, de qua nũc Hippocrates agit: dicitq; magis accidere ac citius talẽ abſceſſum ijs, qui iuniores ſunt trigeſimũ agentibus annũ: ijs vero, qui ſeniores quidẽ ſunt his, non dũ tñ ſunt ſenes, minus veniunt, ac tpe lõgiore: ſenibus vero minime accidũt: in animũ reiectio oĩ eo ſermone, quẽ Hippocrates inter initia habuit: Si quã febris prorogeť, ſalue affecto hoĩe, nec dolore detinẽte aut ꝑꝑ inflãmationẽ, aut ꝑꝑ aliquã aliã occaſionẽ euidentem. Hæc itaq; nobis reuocans in mentẽ dixit tales potius fore in iunioribus abſceſſus.

25 *Conſiderandum vero ſtatim de Abſceſſu eſt, ſi Vigeſimum diem detinens Febris Tranſcendat.*

Cum antea & iam de morbis diutinis diſſereret, mentionem habuit vigeſimi diei, tanquam ad hunc vſque diem extenti morbi non dum diutini exiſtant. Porrò antea quoq; eſt proditum, quamobrem non poſſit vnus poni limes firmus acutorum morborum. Quocirca nequaquam mirum videri debet quatuordecim diebus eum dicere iudicari morbos acutos, & rurſus vigeſimum commemorare. Etenim in Sententijs quoque, vbi quartumdecimum diem finem fecit ſummum iudicationis acutorum morborum, commemorauit etiam ſeptimumdecimum. Eſt autem initium illius † ſententiæ: ‖ Acuti morbi quatuordecim diebus iudicantur. finis vero eſt: Rurſus vero decimuſſeptimus contemplabilis eſt: is enim quartus à quartodecimo, & ſeptimus ab vndecimo eſt.

† *Galenus tamen facit illic duos aphoriſmos, non vnũ.* 2a. Aphor. 23. Ext. ord. 15. d

26 A *Senioribus vero per Febrem longiorem Minus fiunt.*

Merito: quia in morbis iudicandis per abscessum, facultatem habere firmitatem quandam, nec prorsus ad extremam concidisse infirmitatem oportet: & ob eam rem, inquantum processerint per ætatē, abscessus minus fieri accidit: senibus vero non minus, sed minime accidunt. Nunc vero non γέροντας.i.senes, dixit simplici ratione, sed cū ijs, qui trigesimum agant annum, conferens, γεραιτέρους.i.seniores nominauit eos, qui prouectiores, quam hi, per ætatē existant. Cęterum, vt ita vtatur senioris appellatione, & antea definitum est, & item deinceps nihilo minus indicabitur.

27 *Oportet autem Talem expectari Abscessum per Febrem continuam: in Quartanam vero discessuram esse, quoties Intermittat, prehendatq́; Errabilem modum, atque ita agendo Autumno propinquet.*

Dictū est & in libris de dr̄ia febrium, vt quartana atribilario humore consistat: & itē est proditum de generatione huius humoris, quæ duplex est, tum ex sanguine crassiore, qui respondeat proportione in venis, subsidēti in dolio vini fæculæ: tum etiā flaua bile vehemēter assata. Hæc igit atra bilis alioqui malefica est, ac derodit partes, in quibus abunde collecta est: altera vero atra mitior, ꝙ B hæc est, sed potissimū quoties non dū traxerit in aīali morā, aut cū aliquo calore abundāti & præter naturā cōmercium habuerit. His igitur ita habentibus, quoties febris continua fuerit, quod est non desinens ad integritatē, ad eiusmodi abscessus vertitur, diutius immanens: at, si intermittit, atq; id ipsum potissimū euenit per ęstatis finē, verti morbū ad circuitionē quartanā ratio est. Quātum.n.humorū ferbuit æstiuo tp̄e per febres cōtinuas, ac desiuit in atrā bilē, quodāmodo restinctū est: proindeq; calore febrifico ęger vindicatur, maximeq; quoties sudores superueniūt. Sed, si nō antea natura quodāmodo excernat veluti cinerē vehemēter assatorū humorū, hic rursus permanēs in corpore & calescēs, putrē quandā recipit affectionē: idq; quoties ei accidit, feruēdo excitat febrem: à qua rursus eueniente sudore, pariter cū eo, quod ferbuit atræ bilis, euanuit: tum rursus aliæ reliquiæ feruentes, rursus alterā excitant febrē. Ceu igitur nō dum vnā habeat oē corpus affectionē, sed atra bilis in quibusdā partibus insuper moueatur, in quibusdā immota maneat, in alijs putreat, aut feruere incipiat, inordinatas fieri febres necesse est. At vero, quoties in cūctis venis eadem fiat affectio, exuperante atra bile quartana consistit febris, maximeq; quoties æstatis conuersio in autumnū extrorsum delationis ac perspirationis prohibeat humores, introrsumq; auocet in profundum: quam hyems affectionem excipiens, vtpote intendens præ frigore delationem introrsum humorum, rur- C sus ad alteram vsque mutationem in habitum calidiorem, in quo morbus cœpit, adseruat corpus.

28 *Quemadmodum vero in Iunioribus, quàm Trigesimum agentes annum, Abscessus fiunt: Ita Quartanæ potius annum agentibus Quādragesimum, aut etiam Senioribus, accidunt.* Al. trigesimū.

De mutatione per ætatē, alio loco fusius dictum est: nunc vero summatim decurrere tractatum sufficiet. Pueruli plurimū sanguinis habent humorē: eumq; tantūmodo haberēt, quantū in ipsum agitur ætatis tēperamentū: at, quia cibi copiā ingerūt, atq; eā inordinatā, succorū aliquid, qui crudi noīe dicunt, subnutriunt. Porrò, quoties ad ętatē deueniūt adolescētiū, quidā iā recte viuūt, meliorē vitæ nacti tenorē: & ita sanguis in illis exuperat dūtaxat: Quidā vero adolescētes multo deterius viuunt, ꝗ parui pueruli: itaq; tales ægrotāt subinde pariter ac vehemēter, copiam crudorum succorū colligētes. Is, autē, qui deinceps ab hac sunt ætate, potissimū si praue viuant, amarulentus subit humor: ita vt in his exuperet nō sanguis solum, sed etiā ille, qui sané pallidaq; ac flaua bilis appellatur: idq; accidit non nullis vsq; ad trigesimū annū, alijs ad trigesimūquintum. Primus.n.terminus conuersionis ad habitū frigidiorē, trigesimus est: nouissimus vero trigesimusquintus. Multis vero propter naturā, quā traxerunt ab initio, & quæcunq; secundū casus aut consuetudinis & arbitrij dr̄ias D permutātur: in medio, vigoris ætas circumscripta est. Ob id igitur & Hippocrates qn̄q; trigesimū cōmemorat, queādmodum nunc: sæpe etiā ‖ trigesimumquintum. Quiā.n.aliæ alijs accidant mutationes, fieri non potest, vt vna mensura firma à cūctis coīs finiatur: sed id assidue in animo seruabis, antea quoq; libro de diebus decretorijs tertio perscriptum. Nā, si id in animo seruabis, prædictisq; adijcies, non difficile inuenias causam eorum, quæ Hippocrates per hanc dictionem scripsit. Vt.n. per tempora calefactos æstate admodum humores, &, vt ita dicatur, feruefactos necesse est gignere atribilarium humorem: quē excipiens collectum in corpore autumnus, vtpote frigidus, nequaquā patitur similiter extrorsum difflari, neque facile vacuari: Ita per ætates ætas inclinans efficit. Nam, quantum in ætatis vigore ferbuit humorum, atq; in atrā mutatum est bilem, id hæc difficulter discutiens, febres potius quartanas committit: opusq; est tēpore longiore per hanc ætatem, vt corpus tali repurgetur bile: ita fit, vt adusq; senectutem in medio atribilarij omnes morbi in his magis exuperent, in illis minus, elephantes, cancri, lepræ, melancholiæ, febres quartanæ.

Supra. 208. g t.11.

29 *Sciendum autem, vt Abscessus Hyeme potius fiant, ac Tardius desinant, & Minus retrocedant.*

Tria de abscessibus Hippocrates in præsenti oratione pronunciauit: principio vt hyeme potius accidant, deinde vt tardius desinant, demum vt minus retrocedāt. Cæterum abscessus per hyemem

potius euenire exuperans in ea humor ostendit: etenim antea dictum iam est per excretionem cali- E
dos,per abscessum frigidos,vacuari humores. Porrò,vt & tardius desinãt,causanda est humoris natura,atq; etiam circumeũtis aeris frigus:discutiatur.n.omnino, oportet, decumbens humor, vt abscessus curetur: at humores crassi frigidiq; ęgrius discutiuntur, potissimum quoties obductus aer frigidus fuerit. Ob eiusmodi vero causas & minus retrocedunt, quandoquidem retrocedentibus, motionem quandam adesse necesse est:at frigidi moueri difficilius possunt.

De Vomitione Spontina

30 *Si quis per Febrem non exitiosam dixerit Caput dolere, aut etiam Tenebricosum aliquid ob Oculos obuersari, aut si Oris Ventriculi morsus in eo extiterit, Biliosa Vomitio aderit: Sin Rigor quoque prehenderit, & Inferiores hypochondrij partes frigidæ fuerint, adhuc Citius Vomitio aderit: Si quid vero Bibat Esitetq; sub hoc tempus, perquam Cito Deuomet.*

De vomitione spõtina euenięte rõne iudicationis hoc loco Hippocrates docet. Prima autẽ finitio ei est, vt morbus haudquaq; exitiosus habeatur: appellauit autẽ iã hũc morbũ sæpenumero περιεστηκότα.i.salubrẽ. Secũda vero, vt ægro dolẽti caput, obuersẽt quiddã ob oculos ὀρφνώδες.i.tene-
bricosum, quod vtiq; significat atrũ ex flauæ bilis synceræ exhalatione confectum. Hæc.n. plenius F
calefacta, &, vt ita dicã, superassata atram exhalationem, ceu fuliginem quãdam, ad caput remittit, ob quã capitis dolores infestãt. Quantũ vero eius ad oculos permeat, turbulentiorẽ reddit in eis humorem, splendidũ ex natura ac purũ, ita vt fiat conditio quædam similis ei, quæ circa purissimum ac lucidissimũ aerẽ euenit, recipientẽ statim in se aut fumidũ quẽdam aut fuliginosum nigrorem. Hanc igitur exhalationẽ sentiẽs à cerebro permeans ad oculos visorius spiritus, quẽadmodum per suffusiones, visa (vt ait) tenebricosa cõmittit. At vero, cum talis exhalatio de sedibus quãdoq; etiam subeat pulmonis, eã interstinguimus ab illa, quæ de ore ventriculi redundat, cordis dolore.i.cardialgia. Tales.n. humores latent pulmonẽ, vt qui vel oĩno non sentiat, aut difficulter sentiat: ventriculi vero ostiolũ (appellatur id, vt constat, etiã cor) pp magnitudinẽ neruorũ, quos habet, sentientiũ, nihil latet, quod in eo infestet: ita fit, vt mordens biliosus humor, cardiogmon.i.cordis seu oris ventriculi morsum, cõmittat: & ob eã rẽ biliosa vomitio eis accidit. Tale.n. etiam Thucidides indicauit,
dũ ait, Et, cũ in cor inhæsit, subuertit id, ac purgationes bilis, quę à medicis sunt appellatę, subierũt. „
Verbũ enim, subuertit, de impetu dixit in vomitionẽ, statim ẽt nominãs cor, vẽtriculi ostiolum: & „
ob eam rẽ morsum eius cardiogmus & cardialgias appellitant. Alibi Hippocrates scripsit, vt inferũ labrũ id ipsum indicet, haudquaq; quiescẽs, sed quodãmodo intremiscens, propterea q, si bi- G
lis mordeat internã oris ventriculi tunicã, ita cõmouetur labrum: didicimus.n. ex dissectione vnam esse oẽm hãc tunicã perpetuã per oĩa sibi, & oĩs ventriculi, & gulæ, & linguæ, & palati, & oĩs oris. Hæc igitur est, q̃ & labra concutit, quoties ab acriore bile collecta in ore ventriculi mordetur: talis enim humor præ leuitate fluitare natura assolet: & ob eam rẽ ad stomachũ redundat, relinquẽs ventriculi fundũ, ac facile vomitur. Quòd si rigor quoq; prehendat tunc hoĩem, magis ẽt vomitio non solũ citius, sed etiam bilis erit copiosioris: cũ soleat rigor magna ex parte bilis efficere vomitionẽ, quemadmodũ, cum de ea ageretur, est demonstratum. Quin etiam, si quid bibat aut esitet per illud tempus homo, adhuc citius deuomet, quia pariter cũ bile, ingesta cibaria in vẽtriculo corrũpũtur.

de Vict. rat. in mor. acu. cõ. 2. t. 44. 7ª. 122. f. sed ibi nihil de vomitu.

31 *Si quibus autem horum cœpit Dolor Primo die fieri, Quarto premuntur magis †, ad Septimum vindicantur. Plerique eorum incipiunt Dolore vexari Tertio die, Quinto fluctuant magis, deinde Vindicantur Nono aut Vndecimo. Quòd si quinto die incipiant Dolore vexari, & Alia quoque secundum rationẽ ipsis ex prioribus accidant, ad Quartumdecimum morbus Iudicabitur.*

†Multi cod. habent etiam, & quinto. aliqui, quam quinto.

Tres dixit differẽtias ex tẽpore ductas doloris capitis: & itẽ tres terminos iudicationis earũ. Itaq;
prima differẽtia est, si prima die ęgrotationis, capitis incipiat dolor: altera, si tertio die: tertia, si quin- H
to. Sed omnibus his cõe est ad septimũ quodãmodo diẽ, à quo incepit, desinere. Si igitur incipiat primo die, septimũ habet decretoriũ. Si tertio, quantũ in ipsum agitur septenarij numerũ, decimũ: sed, quia hic nequaquã decretorius est, ad nonũ aut vndecimũ deuenit iudicatio, quæ citior aut tardior, quã septenarius terminus, vno die est. Atq; in animũ rursus reuocabis, vt & nonũ diẽ hoc loco cõmemorauerit tanq; decretoriũ, quemadmodũ & (vt antea docui) tertiũ, non per quaternariã aut septenariã circuitionẽ habẽtes iudicationẽ, sed ea ratione, q intercidant: quemadmodũ libris de diebus decretorijs ostensum est. Quin etiã tertia differentia doloris capitis, quæ quinto incipit die, ad quartũdecimũ prorogatur, propterea q nõ admodũ calidus sit, neq; festinet, Indicio est, q incipiat quinto die, & quia adiecto septenario primis quinq; diebus oẽs fiant duodecim: duodecimus vero non sit decretorius: neq; etiã fieri possit, vt vnum anticipet diem: ostensum.n. iam est eum esse limitem morborum, qui acutissime mouentur, proprium: Itaque merito in quartumdecimum excidit.

32 *Hæc accidunt Viris & Mulieribus potissimum in Tertianis. Iunioribus accidunt etiam in Illis, magis vero & in febribus Continuis, & in Veris tertianis.*

In hominibus iam perfectis, de quibus assolet ferre virorũ ac mulierũ appellationẽ, in omnibus febribus tertianis talia accidunt, propterea q ætas biliosissima existat: In iunioribus vero, quã ij, nõ

in

A in omnibus,sed solūmodo in veris tertianis,quæ sanè biliosissimæ sunt. Porrò accidunt & per morbos acutissimos,nam hi quoq; biliosissimi sunt: constatq;, vt & perfectis multo magis eueniant: id enim prædictis consequens Hippocrates nequaquam adscripsit, tanq̃ vel à nobis intelligi possit.

33 *Quibus vero per Talem febrem dolet Caput, & pro Tenebris ob oculos offusis Hebetudines subeunt Oculorum, ac Splendor obuertitur: & pro Oris Ventriculi morsu circa Hypochondriū aut læua parte, aut dextra, aliquid Contenditur, Neque cum dolore, neq; cum inflammatione: Sanguinem de naribus in his fluere, pro Vomitione Expectandum est. Magis vero & hic in Iuuenibus Sanguinis fluorem Expectari oportet: Agentibus vero Trigesimum annum, aut etiam Senioribus, minus: sed Vomitionem in Talibus Expectari oportet.*

Talē dixit febrē,qualē inter initia sermonis per hanc indicauit dictionē:Si quis in febre nō exitiosa dixerit caput dolere.Id igit̃ cōe in vtraq; seruās febre,cōe quoq; fore dicit, vt iudicent̃ per excretionē:propriū vero vtriq; adiecit in excretionis specie; in priore quidē, biliosam vomitionē: in sequenti vero,sanguinis fluorē.At vero signa id indicantia, in priore quidē visa tenebricosa ac oris ventriculi morsum:in sequenti vero,hebetudines oculorū & splēdorem: & itē intentū hypochon-
B driū citra dolorē & inflāmationē, indicia maxima sursum versus tendentiū humorū. Porrò supra quoq; dixerat sanguinis fluorē comitari decretorie inflāmationes, q̃ in hypochōdrio sint: magisq; in iunioribus,in quibus sanguis exuperat: & rursus id ipsū nūc adscripsit: & itē vt biliosæ accidant vomitiones in ætate vigētibus.Cæterū libro primo de morbis vulgarijs etiā lachrymari præter voluntatē dixit eos,quibus sanguis è naribus erupturus est.Hæc igitur cūcta cōponens,atq; adijciens eis,quæcunq; alibi docui,nunq̃ non præsenties futurū sanguinis fluorē, potissimū si clare ex pulsu cognoueris indicium excretionis, quod vsquequaq; præcedit decretorium sanguinis fluorem. 1ª.Epi.cō. 2.t. 80.3ª. 116.a

De Convvlsione

34 *Pueris autem Conuulsiones accidunt, si Febris Acuta fuerit, nec Aluus deijciat, ac Vigilent, Paueant, Lugeant, Colorem mutent, & viridem aut liuidum aut rubidum trahant. Hæc igitur Nuperrime æditis Pueris, promptissime accidunt ad Septimum vsque Annum: Adultiores vero Pueri Viriq; Non item in febribus prehenduntur Conuulsionibus, nisi aliquod Indicium extitit validissimū ac deterrimum, Qualia per phrenitidem accidunt.*

De cōuulsionibus hoc loco disputat,quæ nō in parte vna corporis, sed in oī eo infestēt: q̃ in pue-
C ris promptissime eueniunt,sed magis lactētibus: nō minime vero & pp vsum lactis, magisq; quoties fuerit {admodū} crassum:& qa plurimo alimēto & inopportuno vtunt̃,nihil aliud agnoscentes viuendo præter esitandi cōmoditatem:oē.n.neruosum genus in illis debile est. Cum.n.tres vires genere existāt,ex quibus gubernatur corpus: Duabus quidē pueri,q̃ cæteri, fortiores existunt: Vna vero debiliores,quæ in neruis innexa est:& ob eam rē prōptissime conuelluntur:& rursus ad habitū naturæ facillime remeant:Perfectis vero nec facile fiunt,neq; desistunt conuulsionis affectus pp valentiam in neruis facultatis. Itaq; conuulsio accidit etiā sine febre in fortibus admodū frigoribus,& copia humorū crudorū crassorumq;,& itē inflāmatione in neruis ac tēdonibus,quoties originem ad consensum agant.Sed hoc loco de conuulsionibus docet,quæ per febrem fiant, quemadmodū inter initia subiecit persequi presensiones in morbis acutis,& in alijs, quicūq; ex illis decidētibus fiunt.Itaq; cōuulsiones per tales morbos in Auctioribus illa significabunt indicia, quæ maxime per phrenitides difficiliores existunt,sed potissimū si partes in vultu peruertūtur,aut dētes strident,aut oculi crebro mouent̃,aut peruertuntur: In Pueris vero vel sufficiet, si vigilent tantūmodo: interdū si metuant admodum,quod sanè ἐκπλαγῆναι.i.pauere,noīauit: si lugeāt cū intensione vehemētiore,& aluus haudquaquā deijciat.Hæc igitur ceu causæ sunt:Indicia vero cōuulsionis ad ta-
D les cās,colores p̄ter naturam habentur,indicantes humorū prauitatem,ex quibus conuelli assolent: Viridis.n.aut liuidus, prauū qualitate significat humorē: Rubidus vero, sanguinis copiā indicat.

35 *Conualituros autem Morituros q; Pueros, & Alios, Scrutari conuenit Omnibus signis, Prout in singulis singula relata sunt.*

Id etiā antea dixit:& nunc quoq; cōmemorat:& rursus post paulū dicet, propterea q̃ vtilissimū sit:Attamē nō id intelligūt pleriq; medicorū:sed interdū aliquod ex prauis vidētes indicijs, ex quibus cōtingit viuere hominē, crimināt̃,ceu mēdacē: quemadmodū rursus bonis apparētibus interempto ægro,falsum esse Hippocratē dicunt, nō dū cernētes, vt interdū à multis bonis indicijs vnū malū vehemens peruincatur:& rursus è contrario à multis malis vnū bonum,quod vehemens sit.

36 *Hæc autem intelligo de Morbis Acutis, & Alijs, Quicunque ex his fiunt.*

Hoc quoq; scripsit Hippocrates, qūo ante dictū ēt præceptū, vaticinatus negligentiā pariter & audaciā eorū,qui sint eius volumina lecturi,& item quæsituri, quo pacto cōmemoret quadragesimum diem atq; sexagesimū,suppurationesq;,& aquas inter cutē,nec non febres quartanas. Cū.n. vel eo clare scribente, vt non solum agat de acutis, sed etiam de ijs, qui ex horum decidentia in longam temporis seriem extenduntur,attamen talia quærant, quid nam agerent, nisi id effecisset?

37 *Oportet autem eum, qui sit recte Præsensurus Superstites futuros & Morituros, et in quibus Morbus Pluribus diebus Duraturus est, & in quibus Paucioribus, Indicia ediscendo Omnia Interstinguere, Aestimando vires eorum Inter se, quemadmodum scriptum est, tum de Alijs, tum de Vrinis, & Screationibus, vbi pariter pus bilemq; excreet.* E

Omnia assidue oportere spectari indicia, nec vni credere, etiã antea dixit. Sed nũc adiecit, quod sermonis est vtilissimum: id vero esse dico, vires æstimare indiciorum, neq; simpliciter has, sed conferendo eas inter se. Sunt enim quædã indicia & ipsa per se praua, magisq; & minus: quorum vires mensurari oportet vocabulis (vt antea quoq; explanauit) aut exitiosum dicendo, aut exitiosius, aut admodum exitiosum: & item adijciendo verbum, iam. Nec secus in bonis indicijs rursus, aut salutare, aut salubre simpliciter, aut magnam obtinẽs vim, aut etiam cum verbo, admodũ. Plus est enim, si dicatur, admodum magnam vim obtinere ad salutem, quàm si nudum ac solum, magnã vim obtinere. Sed nunc conferri oportere dicit vires indiciorum inter se, non modo similium, verbi gratia bonorum cum bonis, ac malorũ cum malis, sed etiam bonorum cũ malis: nanq; per hanc comparationem ea quoq;, quæ fiunt præter rationẽ, innuit. In primis.n. agnosces, quid nam præter rationẽ eueniat: tum autem haudquaq; terreberis: & demũ considerabis, quamobrẽ factũ sit: aut quid nam indicare natum sit. Sed hęc omnia in nostris commentarijs dicta sunt, maximeq; in libris de iudicationibus: nec vero ab re erit nunc quoq; gratia exempli reuocare in animum quædam, à cõi initio incipientes omnis præsentiendi facultatis. Consideres enim conueniet in primis, vtrum præcipuè pars vna in corpore affecta sit, an morbus sit humorũ in conceptaculis conditorũ: deinde per quam potissimum facultatem periculum ęgro immineat, etenim supradictum est tres esse facultates: tum deinceps facultatis illius mala ac bona indicia. Fingamus enim facultatẽ de cerebro manantem imperpessam haberi, atq; etiam corporis partes imperpessas, totius vero hypothesin morbi, hoc est febrilis, ex putrescentibus solis habentes humoribus: deinde his ita habentibus, ab initio cuncta apparere in vrina bona indicia: hunc hominem mori impossibile est. Quocirca, quanquam aliquod appareat indicium terrificum, non solũ non terreberis (quemadmodum pleriq; medicorum) sed etiã id iudicationem præmonstrare existimabis: etenim dolent caput, ac delirant, & intuentur tenebricosa quædam ac flaua, & hebetudines subeunt oculorum, atq; etiam oris ventriculi dolore affligun tur: & itẽ spirant difficulter, & hypochondria contendunt ratione iudicationis: & rursus deiectiones malignæ, & screationes, atq; etiã vomitiones quædã, & itẽ partes nigrescentes putrescentesq; & intermorientes hominem exhibent per omnia meliorẽ. Sæpe.n. ex talibus excretionibns ægri facilius spirant, melius appetunt, melius dormiunt, dolore leuantur, ac resurgendo leuiores, & in totum faciliores euadunt, perspicue indicantibus ijs, quæ euacuantur, expurgari corpus, natura præter spem superiorem conflictum repellente. Sed hæc omnia potestate sunt prodita, atque definita hoc volumine. Præcepta de pulsibus tantũmodo addenda sunt, quæ nos omnia in commentarijs de pulsibus clare perscripsimus, prorsus silentio dissimulantes sphingis ænigmata, qualia innumera scripsit Archigenes. Itaq; hęc omnia prompta animo obseruando inspice, conferendo ea inter se: ex his.n. poteris prædicere ea, quæ ab infirmis omittuntur, interdũ etiã necessarijs ipsis haudquaq; exquisite perspecta: Quemadmodum sæpenumero me vidistis in ijs, qui strideant dentibus, ex natura in illis haberi accidens pronunciare, ita vt existimarent familiares audientes non ex medendi facultate, sed ex arte vaticinandi talem extitisse prædictionem: Interdum etiã in dormientibus inconniuentibus oculis, vt id quoq; in eis ex natura existat: Et quodam in ventrem cubante id ipsi quoque natura necessarium. Porrò mulieris cuiusdam aliqñ visus est adeuntibus nobis dexter oculus alterum insigniter superare, de qua dixi talẽ ante morbum extitisse excessum: Et item in alio caua admodũ tẽpora, quo perspecto tunc dixi per naturam haberi affectionem: Itidem aliorum cruentos oculos esse per naturam: Conuulsam vero in alio supercilij partem, aut oculorũ, aut labrorum: Et item non nulla ante morbum ex quadam causa fuisse exteriore. Quin etiã intermittentem pulsum, atq; etiam pulsus varietatem, & alia generis eiusdem ex natura in quibusdam haberi dixi, vel ipsis ægris haudquaq; perspecta: qñq; etiam, simulatq; conualuerunt, restare visa sunt. Voces item asperas, raucas, clangosas, in hoc ex natura, in illo † ab ægrotatione, ⁊ cõmitti dixi. De quibus cum libro de præsagiendo latius docuerim, nihil insuper necesse habeo hoc loco recensere: sed sufficiet, si summam horum inueniendorum dixero, & ita orationem sistam. Quoties.n. ex omnibus alijs sine periculo videatur morbus, tale accidens terrificum, ex natura adesse sciendũ est: aut prorsus ante ægrotationem fuisse pp aliquam causam euidentem. Quocirca mihi & Hippocrati credentes, cõsiderabitis (quemadmodũ dictum est) vires indiciorum æstimantes, quemadmodũ ipse, inquã, prædixit: exempli.n. habuit mẽtionem, quoties pariter pus bilemq; excreet: idq; ab eo dictum est per dictionem illam, quæ ita incipit: ‖ Quæcunq; suppurantur, dum screatio biliosa est, exitiosa admodum sunt, siue vicissim bilis ac pus, siue pariter excernantur. Per hanc.n. dictionem censuit cõsideranda esse exquisita ratione omnia, quę in ægris existunt: atq; non nulla quidem exposuit eorũ, à bonis ita exorsus: ‖ Bona hæc sunt, facile ferre morbum, facile spirare, dolorem sedari, sputum facile excreari. Tum deinceps, vbi ea omnia recensuit, à malis rursus exorsus: ‖ Mala vero, inquit, his aduersa habentur, difficulter ferre morbum, spirationem magnã & crebram esse, dolorem non

F G H

† Antiqui codices legunt, πρὸ τῆς νόσου, .i. ante ægrotationem. & ita vetus trãslatio.

Supra. 203. d. com. 2. t. 53.

Ibidem. t. 56.

Ibidem.

A sedari, sputum vix excreari, sitire admodũ, corpus ab igne inæqualiter detineri. Sed hoc tibi & prauorum signorum initium, doctrinæ est ab eo antea proditæ ex prædicta hypothesi, quam de excreationibus conscripsit. Vt igitur, inquit, in his dixi, ita in cunctis agas, nihil omittendo, sed seorsum æstimando singulorum vires indiciorum, deinde ea inter se conferendo.

38 *Oportet quoq; Impetum Populariter Grassantium Morborum cito considerare, nec non tevere Temporis Conditionem.*

Ad prænoscenda futura in ægris accidentia, maxime conducit grassantium quoq; morborũ cognitio, qui iam præsentes, & item futuri sint. Disseruit autem ipse breui summa in sententijs, qui singulis increbrescant tẽporibus, quiq; & præsentẽ & anteactã sequantur conditionem. ‖ Vere.n.(ait) atrę biles, furores, & alij deinde, quos enumerauit, qui veris & aliorũ tẽporũ proprij sunt, quoties.s. proprias seruẽt naturas. Si minus seruẽt, grassaturos alios ait morbos anteactę cõditioni cõgruẽtes: atq; docuit, qui'nã ex ijs postea futuri sint, qui vero statim in prima cõditione. De ijs igiť, qui postea futuri sint, ita docuit: ‖ Si hyems squalida & aquilonia fuerit, ver vero pluuiũ australeq;. & alia, quęcunq; deinceps dicit. De ijs vero, quæ in ipsis pręsentibus accidãt cõditionibus, dũ ait, ‖ Conditionũ B anni squalores salubriores (quod in totũ dixerim) ꝙ imbres. & alia, ꝗcunq; deinceps existunt. Itaq; in sententijs summatim de morbis vulgarijs, docuit: In libris vero de morbis vulgarijs ad particularia deuenit. Quãta vero & horũ vtilitas habeať, ꝗꝗ videanť cõprehendi sermonibus vniuersalibus, explicabiť in cõmentarijs de morbis vulgarijs, ab his ordine ꝑscribendis. Nunc vero summã totius dicã præsensionis, de qua sermonẽ in ꝑsenti dictione Hippocrates fecit. Indicijs.n. proditis hoc volumine prognostico, morborũ ipsorũ proprijs, cẽset adijciẽda esse ea, quæ ex aeris cõditione ducuntur. Finge.n. aliqua visa esse indicia ex rõne morbi sanguinis fluoris, esse vero & tp̃s vernũ, adhuc magis sperabis fore sanguinis fluorẽ: ꝙ si præsens quoq; cõditio calida & humida fuerit, multo sanè magis: & itẽ præteritorũ duorum, vel trium tẽporum conditio si sanguinẽ gignat, adhuc ẽt magis sperabis fore sanguinis fluorẽ. Vt igitur sermo de sanguinis fluore, ita & de oĩbus alijs est. Sed abunde erit dicere singulare exẽplum futuri sudoris. Per æstus, qui squalentes sint, febres vt plurimũ sine sudore eueniunt: per eos vero, in quibus minuta pluuia decidit, febres cũ sudoribus magis fiunt. Itaq; constat, vt præter alia signa, quæcunq; ægrotationis propria habentur, futurũ demonstrãtia sudorẽ, ambientis præterea aeris conditio accedens spem futuri sudoris firmiorem subscribat.

3ª. Apho. 20. Ext. ord. 24.a
3ª. Apho. 11. Ext ord. 20.h
3ª. Apho. 15. Ext. ord. 15.f

DE SIGNIS & INDICIJS, *quónam modo differãt Inter se: & Item aliqua de Tempore Regionum.*

39 C *Probe vero Peritum esse Oportet de Indicijs certis ac Signis alijs: Sciendumq;, vt quouis Anno & quouis Tempore Mala malum, Bona bonum, Denunciant.*

Non apud medicos solum, sed etiam apud rhetores, quæri agitariq; solet, quo'nam discrepet à signo indicium certum, quod Græci τεκμήριον vocant, quæstione non in verbis solũ habente locum, quemadmodum alibi, sed ẽt res ipsas attingente. Oportet.n. duplicem quãdam inueniri naturam rerum, ex quibus medici præsentiunt, rhetores demonstrant aut suadent. In ijs igitur, quæ sumunť in demonstrationes, siue scientiarias, siue verisimiles, differentia vna est necessaria, & assidue habẽs alterum alteri subsequens, ex quibus propositio conficitur: alia vero non necessario, nec assidue, sed magna ex parte duntaxat. Quin etiam ex alia differentia, hæc ex obseruatione empirica, illa ex rationali sequela est, quod sanè est ende*x*is.i. indicatio. Hæc igitur rerum differentia habetur: Nominibus vero in eis non omnes æqualiter vsi sunt: Sed elegantiores (prætereo.n. sponte alios) in prima sectione de eo, quod perpetuum est, vnum quodlibet indicans, censent vtendum indicij certi appellatione: signum vero, nominant alterum: In secunda vero sectione, quod ex obseruatione est, signũ: quod vero ex indicatione est, indicium certum dicunt. Cæterum, vt Græci authores ita nominiD bus vtantur, non medicis solum scire vtile est, sed etiam illis, quibus arte congruit græcizare. Et vero, vt ad demonstrationes ac præsensiones prædictã rerũ differentiã cognosci vtilissimũ sit, perspicuum cuiuis esse existimo. Sed, vtrũ ambo suã assidue seruent vim, ꝗcunq; bonũ denunciãt, & quęcunq; malum, dignum consideratione est. Ipse igitur in Sententijs dixit, ‖ Per morbos minus ij periclitantur, quorum naturæ morbus conuenit, aut ætati, aut habitui, aut tẽpori, ꝗ quibus non conuenit aliqua ex his ratione. Hoc igitur non discrepat ab eo, quod nunc est proditum. Malum enim aliquod significare dixit assidue mala indicia: non tñ vt similiter, aut vt non similiter, insuper adscripsit: Prædicta autem sententia neutrum transfert in contrariam naturam, sed hoc in ipsis magis minusq; existere dicit pro natura, ætate, & alijs, quæcunq; enumerauit: quocirca ex hoc nequaquam ab Hippocrate contraria dicentur. Illud vero magis pugnare videtur, dum ait, ‖ Iis, quæ non ex ratione leuant, confidendum non est: nec metuenda admodum ea, quæ præter rationem incidunt mala: hæc.n. magna ex parte infirma sunt, nec perseuerare aut immorari diutius solent. An id, ipsum ẽst, propter quod etiam adscripsit nunc nobis propositam dictionem? Accidentia.n. quædam de prauis in bona, atq; etiã de bonis in praua, mutantur: signa vero nequaꝗ verti natura in contrarium solent, sed magis ac minus aut malum aliquod significare, aut bonum: non tamen nunc bonum, rursus vero malum: aut malum nunc, rursus vero bonum. Igitur, quæcunq; in vrina docuit esse mala

2ª. Apho. 34. Ext. ord. 17.c
2ª. Apho. 27. Ext. ord. 16.l

signa,

ſigna, hæc haud vnq̃ bona euadent: quemadmodum neq; bonum vllum, malum. Itidem, quęcunq; E de ſcreationibus vel deiectionibus tanq̃ bonis aut malis dixit, nullũ in contrarium vertitur. Pari modo nec quæcunq; circa vultũ fieri docuit ſigna, aut ex colore, aut mole, aut figura, atq; ẽt decubitu, deq; liuiditate aut nigritie partium, aut alia quauis tali affectione. Oĩa.n. vim retinent propriam, nõ ſecundum.ſ.magnitudinẽ (ſuperius.n. dictum eſt, vt recipiant maioris minoriſq; diſcrimen) ſed ſecundũ genus: proptorea ꝙ nullũ bonũ ad genus euariat malorum, nec vllũ ex illis ad genus bonorum, quoties.ſ.cum proprijs finitionibus conſiderantur. Non tñ in accidentibus ita res habet. Quidã.n. ſpirant difficulter, atq; ẽt delirant, & hypochõdrio cõuelluntur, ac ſplendorẽ intueri credunt, & obuerſari tenebricoſa quædã ratione iudicationis: quin etiã os ventriculi dolore afficitur, & infernum labrum intremiſcit, & abſceſſus ſecundũ auriculas, aut aliquo alio loco fit. Conſtat.n. vt hæc oĩa q̃nq; eueniant (vt diximus) ratione iudicationis, q̃nq; vero quia grandeſcentes morbos comitentur. Ita fit, vt illud ſit ab eo merito proditum: ‖ Decretoria haudquaq̃ decernentia, partim inferunt mortẽ, partim difficilem iudicationẽ. Sed de huiuſmodi oĩbus, tum alijs locis, tum ẽt libris de iudicationibus, perpenſum eſt, ita vt nihil inſuper ad præſenſionẽ deſideretur: & ob eã rem, quod aſſidue moneo, nunc quoq; perſequi non dubitabo. In Primis quidẽ maximeq; ſtudendũ præcipio, diſcere, quæcunq; medicinalis artis officia ſunt: alia vero, quæcunq; haud talia ſunt, partim in voce ac F ſignificatione quæſtionẽ habentia, partim rationalẽ comitantia contemplationẽ, poſt, & in maiori ocio aggredi: quemadmodũ & nunc de ſignificationibus verbi, Indicium certum, ac Signũ. Cum enim quod ad artis officia vtile eſt, dictum mihi ſit, adijciã aliquid conſequẽs & de horũ enarratione, aliud ab ijs, quæ ante dixi: id vero tale eſt: De accidentibus decretorijs afferri verbũ, Signũ, conuenit: Indiciũ vero certũ, nequaq̃ cõuenit: ſola.n. illa, ſigna ſimul & indicia certa nominãtur, ex quibus licet certo conijcere aliquid de ſalute & internecione ægri: quæ cõprehendẽs vno capite dicet aliquis eſſe ſignificationes viriũ gubernantiũ corpus, quo pacto robore valeant aut deficiant: in quibus.ſ. cruditatis ẽt & concoctionis ſigna continentur. Ex accidẽtibus vero decretorijs nullũ talẽ habet naturam, ſed indicant fore iudicationem, vt per excretionẽ, aut abſceſſum: & ad hæc, per quã excretionẽ aut abſceſſum, verbi gratia, ſanguinis fluorem, aut vomitionẽ, aut abſceſſum, qui propter auriculas fiat. Sed, vtrum bona iudicatio futura ſit, an mala, per hæc ſigna nequaq̃ colligere licet. Conſtat enim, vt oẽs tales iudicationes nihilo minus in bonũ, q̃ in malum, finiantur: docuitq; nos finitionem earum firmiſſimam, non ex quibuſdam accidentibus ductam, ſed ex quibuſdam ſignis certiſq; indicijs: ‖ Concoctiones.n. (dicit) celerem iudicationem, ſecuram ſanitatem, ſignificant: cruditates vero & incoctiones, & conuerſiones in malos abſceſſus, aut nõ fore iudicationes, aut tempo- G ris longitudines, aut dolores, aut mortes, aut horum ipſorum recidiuas, oſtendunt. Quocirca fore iudicationem, ex accidentibus decretorijs (quæ etiã ſigna decretoria nominare cõuenit) præſentire poſſibile eſt: ſed, vtrum in bonum an in malum iudicatio ſit abitura, per concoctiones cognitio eſt: quæ rurſus haudquaquam fore iudicationem præmonſtrant, ſed conualiturum hominẽ aut moriturum. Cæterum hæc tibi erit ad eas, quæ proditæ ſunt, appellationum, alia enarratio vnà cum rebus vtilioribus ad artem prodita. Memineris autem, vt ſigna quoq; decretoria accidẽtia genere exiſtant, indicantia futuras excretiones aut abſceſſus: hæ vero cauſæ quidẽ ſunt, vt morbus ſoluatur, aut vt exoluatur facultas, primaria ratione, ſed ex accidenti ſigna quoq; exiſtunt.

2. Epid. ſect. 1ª.

1. Epid. cõ. 2. t. 45. 3ª. 112. b

40 *Nam, & in Libia, & in Delo, & in Scythia hæc Prædicta Signa Vera eſſe conſpiciuntur.*

Non ſecundum ſolitam ſibi breuitatem de terris habuit ſermonẽ: etenim prædictæ dictioni duabus adiectis ſyllabis, nihil inſuper hac dictione opus fuit. Igitur adijciens ego eas, oſtendam, qualis nam ſermo fuiſſet: Probe vero peritum eſſe oportet de indicijs certis ac ſignis, ſciendumq;, vt quouis anno, & quouis tpe, & terra, mala malum, bona bonum denuncient. In hac dictione verbum, terra, adijciens, indicaui tibi ſuperuacuam eſſe nunc proditam dictionem: nihil.n. aliud per eã oſten- H ditur, q̃ vt ſigna tum bona, tum etiã mala, ſibi ipſis idem alterutra denuncient quauis terra, ſi calida, ſi frigida, ſi modificata ſit: Libyam enim tanquam calidam, Scythiam tanquam frigidam, Delum tanquam modificatam mediamq; inter vtranque, gratia exempli commemorauit.

41 QVO PACTO PRÆSENSIONES MEDICORVM IN MORBIS RATÆ SINT

Sanè itaq; Sciendum eſt, vt in His ipſis Terris multo Plura conſequi nequaquam difficile ſit, ſi quis Ediſcendo ea Iudicare & recte colligere ſciat.

Quod nos antea alicubi diximus ex vſu orationis, id hoc loco Hippocrates ſcripſit: vt, ſi recte ediſcas vires ſignorũ, q̃q̃ nõ aſſidue exquiſita rõne præſentias futura, tñ ratæ præſenſiones multo plures futuræ ſint irritis præſenſionibus: qua in re & alter altero peritior eſt in cuiuslibet rei præſenſione. Nunq̃.n. hallucinari, ſupra captum hominis eſt: ſed q̃ minime oberrare, ſolius Artificis eſt. Sed, cũ magna vel ea in re diuerſitas habeatur, eo, qui decies præſentiendo, oberrat ſemel, multo melior eſt, qui vicies prædicendo, oberrat ſemel: ipſo vero hoc, rurſus melior is eſt, qui centies præſentiendo oberrat ſemel: queadmodum rurſus, q̃ is ipſe, melior eſt, qui ducẽties præſentiendo, oberrat ſemel. Igitur non recte nos interrogant Empirici, vtrum theoremata, quæ magna ex parte eueniãt,

adiectione

A adiectione rõnis intransducibilia, ac perpetua faciamus: deinde non valentes indicare, existimant coarguisse, tanq̃ ex superabundanti rõnem adijcientes. Nam, si non perpetuo, certe sæpius, q̃ illi, finem artis consequimur, quemadmodum præsentiendo futura in ægris, ita etiã illis medendo.

42 *Expetere vero oportet Nullius Nomen morbi, si non hoc loco Perscriptum sit: Omnes enim, qui Temporibus prædictis Iudicentur, his ipsis Agnoscas signis, Licebit.*

Id mihi vr̃ adiecisse in calce libri, quia de morbis acutis, & alijs, quicunq; ex his fiunt, hoc libro doctrinã fecisse dixit. Itaq; cõmemorans, vt permulta signa à se prodita, tũ bona, tũ ẽt mala, simpl'r dicta de cunctis in cõe morbis sint, pauca vero de quibusdã definitis, hoc in animũ ẽt nobis reuocauit, adijciẽs nihil esse per sermonem omissum: quod forsitan nos falsum existimauissemus, quoniã quorundã habuit mentionẽ nominatim, aliorum non: id.n. hoc indicat non temere à se factum, nec sine aliqua causa. Sed, qm̃ præter alios quidã morbi peculiari doctrina egebãt, ob eã rem eorũ mentionẽ habuit seorsum: omnes alij omissi, sub cõibus signis collocantur. In primis ab eo perscriptũ, quẽ appellant vultum νεκρώδη.i. exitiosum, in omni morbo acuto, exitiosum vere dictum est. Pari ratione quæcunq; de accubitu scripsit, aut respiratione, aut somno, aut insomnia, aut alijs, quæcunq; B cõia sunt omnium, qui prædictis tpibus iudicentur. Non enim de diutinis cõmentarium est, sed (vt ipse dixit) de acutis, & alijs, qui ex illis fiant: quorum tempus ipse etiã indicauit, in quibusdam vigesimum diem, in quibusdam quadragesimum, aut sexagesimum, terminum ponens.

EX GALENI LIBRIS
DE DIGNOTIONE EX INSOMNIIS

Augustino Gadaldino interprete.

C INsomnium vero corporis affectionẽ nobis indicat. Nam, si quis in somnis Incendium videat, à flaua bile vexatur: si Fumum vel Caliginem vel profundas Tenebras, ab atra bile: Imber vero frigidam humiditatem abundare indicat: Nix & Glacies & Grando, pituitã frigidam. Sanè & tẽpori & nutrimento sumpto mentẽ oportet adhibere. Nã, qui Niue cõspergi sibi vr̃, si in accessionis inuasione, quę cum rigore vel horrore vel perfrigeratione fiat, hoc imaginatus fuerit, tempori plus, non corporis affectioni, tribuendum est: si in declinatione tale insomnium viderit, firmiorem nobis indicationem exhibebit frigiditatis exuperãtium humorum: adhucq; ẽt magis, si nihil ex pituitosis edulijs comederit, quibus in ventriculo contentis talis quædam imaginatio fieri contingit, quamuis, quæ in toto corpore est affectio, similis non existat. Sed, quoniam in somnis non ex corporis affectionibus solum, sed & ex ijs, quæ quotidie agere solemus, & ex ijs ẽt qñq;, quæ cogitauimus, anima imaginatur, ac sanè ẽt quædã diuinatorie præsagit (nam & hoc experientia confirmatur) difficilis certe efficitur dignotio cor-D poris ex insomnijs ẽ corpore excitatis. Si.n. ab ijs duntaxat, quæ quotidie agimus vel cogitamus, oporteret ipsum discernere, nihil vtiq; difficultatis esset, quæcunq; nec acta nec cogitata sunt, ea censere ex corpore excitari: at, qm̃ etiã diuinatoria quædã esse concedimus, quõ hæc ab ijs, quæ ex corpore excitantur, discernãtur, haud facile dici potest. Conspexerat.n. quidã alterum Crus sibi lapideum euasisse, iudicarantq; pleriq;, qui in hisce rebus periti habebantur, ad seruos insomnium hoc pertinere: at ille eo crure resolutus est, cum nemo id nostrum expectasset. Palæstritam item, qui in Sãguinis Cisterna stare, ac vix eam supereminere sibi videbatur, copiã sanguinis habere, euacuatione q; indigere coniecimus. Nõ nulli vero cũ iudicatorie sudaturi essent, in Calidarum aquarum Cisternis lauari nataréq; arbitrabantur. Ita quoq; imaginatio Bibendi citra expletionem, admodum sitientibus: quemadmodum insaturabiliter Comedendi, esurientibus: Venere vtendi, semine repletis accidit. Videť.n. in somnis anima in corporis profundũ ingressa, & ab externis sensilibus digressa, affectionẽ, quæ in corpore est, sentire: atq; eorum omnium, quæ appetit, tanq̃ iam pręsentiũ, visa concipere. Et, si hæc ita habet, nihil sanè mirũ fuerit, si, cũ animalis facultas ab humorum copia grauata vexatur, homines vix se ipsos mouere, ac onera quædã ferre, per somnũ imaginent̃. Ecõtra vero, cum leuis superfluitatibusq; vacans affectio corporis sit, si, qui ita sunt affecti, se vel volare vel velocissime currere, per insomnium videant: cum animæ visa corporis affectionibus semper

assimi-

aſſimilentur: ita vt etiam, qui affecti ſunt, graueolentia vel beneolentia percipere videantur. Qui E
enim in Stercore & Cœno ſe verſari imaginantur, vel humores prauos graueolentesq; & putrefa-
ctos in ſe habent, vel copiam ſtercoris in inteſtinis contenti: qui autē contra, quàm hi, ſunt affecti,
ac in locis beneolentibus verſari ſe credunt, contrariam habere in corpore affectionem eſt cenſen-
dum. Quæ igitur laborantes in inſomnijs vident, ſeq; agere arbitrantur, ſæpe hæc nobis humo-
rum tum defectus, tum exceſſus, tum qualitates coindicabunt.

GALENI DE PRAECOGNITIONE LIBER AD POSTHVMVM

Iu. Martiano Rota interprete.

Ex Vltima interpretis Recognitione.

ARGVMENTVM LIBRI.

Medicum poſſe, Quid ſingulis Aegris Euenturum ſit, Prædicere.

Quales Medicos Galenus offenderit, cum Romam Primo ſe contulit. CAP. I. G

SI vulgares medicos Poſthume audiamus, quæ ſingulis in morbis euentu
ra ſunt ægrotantibus, præcognoſcere nō poſſumus. Nā, ex quo nume-
rus eorū, qui videri potius, ǭ eſſe, volunt, nō ſolū in medicina, verum in
alijs ēt artibus maior eſſe cępit, neglecta ſunt, quę in diſciplinis erāt pul-
cherrima, dataq; eſt opera, vt ea dicanť & fiāt, quibus vulgi gratiā ineāt,
& ab eis approbētur: dico aūt, quibuſuis adulari, quotidie ſalutare, diui-
tes per vrbē comitari, principes domū reducere, in conuiuijs diſcūbere,
atq; in eis tū miniſtrare, tū iocos & facetias referre. Quidā vero non hæc
modo faciūt, ſed pretioſo quoq; veſtiū & anulorū ornatu, magnoq; ſub-
ſequentiū comitatu, & argentea ſpecillorū ſuppellectile, populo perſua
dent ſe dignos eſſe, qui beati & amabiles ab oībus habeantur. Atq;, cū partim illecebris, partim oſtē
tatione iudicium illorū, qui res vere dijudicare neſciunt, perſtringant, multa (vt ipſi quidē putant)
bona conſequuntur: vt aūt ipſe ſentio, veris omiſſis falſa bona arripiunt: Et, tales cum ſint, in cæteris
quoq; medicinæ præcepta trāſgrediuntur: ǭ minimo ēt tpe cū ſe docturos pollicēatur, magnū diſci
pulorū numerū cōtrahunt, per quos plurimum ipſi poſſunt in vrbibus, in quibus diuerſantur. Ve H
rū hac tempeſtate alias artes hæc ſola calamitas afflixit, medicinam vero permultæ atq; diuerſę, qua
rum vnā propalare decreui, ad eos medicos pertinentē, qui plurimū à me diſſident. Cum aliquis
medicus eorū, qui legitime medicinā didicere, vel deliriū, vel rigorē, vel profundum ſomnum, vel
ſanguinis fluxum, vel ſecus aures aliquo'ue alio in mēbro abſceſſum, vomitū, ſudorē, alui cōmotio-
nem, animi defectum, deniq; aliud aliquid eiuſmodi in ægrotantibus futurū prædicit, imperitis ho
minibus talia audire non conſuetis, portentum ac monſtrum id eſſe videť: tantumq; abſunt, vt eum
mirētur, qui illa prædixit, vt bene ēt cū ipſo agatur, ſi deceptor ab eis nō habeatur. Ex his tñ aliquot,
qui præcognoſcēdi ſcientiā haberi poſſe non negant, ſtatim & ipſum, qui prædixit, & cæteros medi
cos percontantur, priſcorum'ne eiuſmodi inuentum ſit, an ipſius ſolummodo, qui prædixit. Hic
medicos quidem cæteros, vel vt ſuam imperitiam occultent, vel fortaſſe quia ſic aliqui exiſtimant,
præſciendi facultatem ab antiquorum nemine traditam, aut conſcriptam reſpondere neceſſe eſt,
eumq;, qui tales res euenturas dixit, deceptorem eſſe: Illum vero, qui prædixit, partim medicorum,
qui adſunt, reuerentia, partim ne in eorum odium incidat, non audeat, oportet, dicere præcogno-
ſcēdi artem ab antiquorum multis, & in primis ab Hippocrate, qui nobis bonorū omnium auctor
extitit, conſcriptam eſſe, multoq; minus ſe eius artis inuentorem aſſerere: nanque & mentiretur, ſi
quis

A quis hoc pacto responderet, & in odium medicorum longe maius incideret. Igitur tam ancipiti hic interrogatione impetitus, dum inter consultandum, quid respondeat, semper moratur, auget, opinor, de se imposturæ suspicionem, & demum in se omnium inuidiam concitat, adeo vt insidijs petatur, clam primum veneno, palàm deinde calumnijs: id quod Quinto contigit, qui, licet omnes sui temporis medicos excelleret, vrbe tñ eiectus est, tanquã ægrotantes necaret. Necesse est igit̃ eũ, qui medicinam exercet, queadmodum philosopho conuenit, & Æsculapij successorẽ decet, è duobus alterum subeat, vel, vt Quintus, Roma pulsus eximiam præsensionis suæ mercedem reportet: vel dolis circumuentus, & aperte quidem, si paulo timidior fuerit, dum alia excusat, alia formidat, lepori vitam similem degat, semper in timore atq; in expectatione alicuius mali constitutus: quibus & illud interim accedet, ꝙ delusoris de se suspicionem augebit. Quòd si audacior aliquãto contrauenire, & solus aduersus tam improbos, tot fraudibus assuetos homines altercari velit, eruditione disciplinisq; fretus, sed talium improbitatum nescius, duorum alterum rursus eueniet, vel vt ab eis arctius deuinctus in posterum peragat, quicquid illis libuerit: vel, si vlterius adhuc obsistere & cõcertare pergat, bona fortuna vsus, non possit euitare, quin assidue pessimo omnium dissidij genere vexetur, quod ciuile bellum nominant. Id igitur contingat, oportet, in multis eorum, qui discipli
B nis ita, sicuti diximus, imbuti fuerint, & in cæteris veritatem per se ipsam syncere, & non alterius alicuius rei gratia, consectati: Quos monitos volumus, vt, quando suorum temporum improbitatem semel experti fuerint, agnouerintq; manifeste se nullam vtilitatem hominibus allaturos, ab hac se hominum fæce subducant, ac veluti ex aliqua magna tempestate & ventorum procellis, in aliquem tranquillitatis portum concedant. Eiusmodi quippe viri, quamuis ignoti vulgo sint, summo tamen rerum opifici Deo noti primum & amici sunt: deinde optimis etiam quibuscunque hominibus, qui vitam tranquille degant, cogniti fiunt: permittantq;, vt in existimatione sint improbi apud vulgares. Horum autem omnium malorum in causa sunt diuites atque ciuitatum principes, qui corporis oblectationibus dediti, cũ voluptates virtutibus anteposuerint, nihil pendunt eos, qui pulchri quippiam edidicerunt, & id alijs explicare nouerunt. †Diuites enim, cum se totos voluptatibus abdicarint, voluptatum artifices ditant, admirantur, & eò vsque extollunt, vt histrionum & aurigarum simulachra secus deorum imagines etiam collocarint: disciplinarum vero peritos tanti faciunt, quantum indigent eorum opera. Neque enim, quid singulis artibus pulchri boniq; insit, animaduertunt, neque, vt eas accurate discant, tolerare possunt: verum Geometria & Arithmetica tantum vtuntur, quantum extruendis ædibus, & computandis expensis conducit: Astrologia
C vero & diuinatione, quantum ad præuidendum faciat, quorum hæredes esse debeant: idem & Musica, quantum ad oblectandum aures sufficiat: quæ vero has omnes artes constituit Demonstrandi facultas, curę ipsis non est, nisi quatenus dicendi studium quosdam adigit cauillandi peritiam discere: nam artium omnium parentem Philosophiam non modo non audiunt, sed reliquis etiam omnibus disciplinis deteriorem arbitrantur: cui operam dare, non absurdius esse putant, quàm si quis granum milij perforare velit. Hi sunt, & qui medicinæ vsum solummodo respiciunt, non tñ recte sed, vt inquit Plato in Gorgia, sicut pueri vel imprudentes homines: à quibus si iudicaretur, quisnam potior esset, medicus, an coquus, non minimum præstare coquus medico censeretur.

† Toti autem sunt in ijs, qui uoluptates suppeditãt atque hos.

Quo modo Galenus Duas Quartanas Eudemo prædixerit, & Vnam statim à Prima inuasione Cognouerit. CAP. 2.

HOrum ego ignarus, quo tempore Romam primum veni, neq; tale quippiam suspicans, non verbis modo, quid ægris euenturum esset, prædicebam: sed etiam, quid opus esset factu, vt sanarentur, libere commonstrabam: donec ad id peruentum est, quod tu scis Posthume, qui vnus Eudemo peripatetico à principio morbi vsque in finem astitisti. Cœpit enim Eudemum quodam
D die, posteaq̃ lotus fuerat, quædam pulsus inæqualitas vexare, & ab hora octaua horror: ob quæ sine cœna philosophus eo die manere coactus est. Postridie sibi cauens ab omni victus errore, tutius esse iudicauit, si octauam horam sine cibo transgrederetur. Vt autem neque eo tempore molestiam vllam sensit, cum iam vsque ad horam nonam, & amplius incœnatus perseuerasset, ablutus postea modicum cœnauit: neque, dum hæc faceret, vllam in corpore sensit commotionem. Tertio die nos quidem, vt solitus erat, conuenit: securitatis tamen gratia visum est ipsi illa quoque die suspectam horam sine cibo præterire: quamobrem transacta nona lotus cibum abundanter sumpsit, molesti quippiam amplius sibi non superuenturum existimans. Quarto die, vbi nos conuenisset, iturus ad balneum, ridens & ad te simul respiciens, An'ne, inquit, & hoc die, qui quartus est, tutius erit octauam horam transgredi, an ad lauandum modo concedere? Hic tu, cum nihil mali superuenturum opinareris, vt lauatum abiret, iussisti: idem & cæteri, quotquot aderant, medici præceperũt. Solus ego tacebam: percontatusq; ab eo, cur tacerem, respondi eum diem mihi suspicione vacuum prorsus non videri, ꝙ primo die, quo me tangere pulsum iusserat, quartani circuitus initium extitisse nobis apparuisset: me tamen, ꝙ antea nunquam eius naturalem pulsum nouerim, quo ignorato fieri non potest, vt exiguæ eius mutationes præter naturam agnoscantur, certi nihil pronunciare: neque plus aliquid, quod consulerem, habere, quam tunc obortam nobis quartani circuitus suspicionem.

ſpicionē. Latuit igitur ſe leniter, & cibum ſobrie ſumpſit: tum ex me circa veſperam accerſito, &, E
vt rurſus pulſum tangerem, iuſſo, eadem, quæ ante ablutionem audiuit, confidentius etiã, q̃ tũc, ex-
poſita: Quam ob rem Eudemus decreuit diem à primo ſeptimũ, ab eo autē quartum, deinceps vē-
turum diligentius obſeruare. Domi itaq; præſtituto die manens lauit ſe, & cibum accepit, multis,
vt noſti, ſine febre ipſum eſſe prorſus affirmãtibus: ego vero tibi interroganti (nam & huiuſce pro-
culdubio recordaris) quid fore ſuſpicarer, tunc aperui quartani cuiuſdam longiſſimi circuitus prin
cipium inſtare: quibus dictis ad balneum inde longius ſemotum me contuli, ægrotum quendam
circa veſperam illic viſurus. Lotus interea cibũ Eudemus aſſumpſit: nec multo poſt, toto corpore
calorem percepit, quem tamen ob potum eueniſſe putauit: antiquum.n.id vinum fuerat. Sequenti
die medicis conſuetis id, quod euenerat, vt putaret, expoſuit: accuſantes vero & ipſi vinum auda-
cter, nihil mali amplius superuenturum exiſtimabant. Quarto die, ex quo calorē ſenſerat, lauit ſe
philoſophus, &, vt conſueuerat, cœnauit: verum febrire paulo poſt aperte iam incipiens, credidit
demum quartanæ periodum illud eſſe, & me cœpit vnum ex eo tēpore cōmendare, tanquã exqui-
ſitam pulſuum notitiam adeptum: ſuperioribus nanq; temporibus philoſophiæ ſolummodo peri-

*και γὰρ ἐπέπειςω *melius antiquus interpres etenim di dicerat.*

tum me arbitratus fuerat, medicinamq; in tranſcurſu tantummodo attigiſſe: nō*n.n. nouerat patri
nos ad philoſophiam ducturo, per euidens Somnium iniunctum fuiſſe, vt medicina quoq; inſtrue F
remur, opinor, non tanq̃ ſcientia in tranſcurſu attingenda. Sed miſſa iſtæc faciamus, & ad illa re-
uertamur, quæ tunc mihi in Eudemo contigere. Nam forte poſtea quadam euenit, ſicut & ipſe ſcis,
vt alium, qui circa principium autumni acuta ægritudine laborarat, & ex morbo conualeſcēs hora
quinta febricitare denuo cœperat, inuiſerim: teq; præſente quartani circuitus inuaſionē eã eſſe pla-
nè dixerim, vt quæ pro febris conditione, quarto die rediiſſet. Hoc Eudemus cum ex te accepiſſet,
magis adhuc inductus eſt, vt mihi fidem adhiberet: qui, qm̃ febris exacerbatio maior in dies effecta
fuerat, optimos quoſq; vrbis medicos conuocauit, vt cōſultarēt, quo pacto morbus is ſanari poſſet.
Vltro tunc ipſe abfui, verbis nolens cum illis contēdere. Viſum eſt autem celeberrimis quibuſq;,
vt eo die, quo expectabatur acceſſio quartanæ, primo mane theriacam biberet. Abſceſſerant om-
nes, vt ſcis, cum te præſente percontatus eſt Eudemus, quid'nam ex vſu theriacę ſperarem. Cui ego
nil dubitans (ſcis.n.& hoc) reſpondi non modo quicquam illi medicinam profuturam, ſed febrem
duplicaturam. Sciſcitanti cãm, cur ita reſpondiſſem, ſubiunxi morbum adhuc crudum eſſe, theria-
cam vero humores cum malos tum crudos in principio præſertim hyemis agitare quidem, non ta-
men exacto concoquere aut reſoluere poſſe. Hæc nos tum Eudemo prædiximus. Sequenti die
primo mane, cum non dum ego adueniſſem, conueniunt medici, ſeniq; theriacam exhibent veren- G
ti, quæ ex me audierat, ipſis exponere, intuentiq; medicos, quotquot aduenerant, enixe promitten-
tes oblatam medicinam non parum profuturam. Cæterum, eãdem met hora cum febris inuaſiſſet,
interdum dicebant vſu venire, vt, qui primo theriacam biberint, morbum ſentiant commoueri, ac
ceu vectibus extrudi, ſed, ſi quis denuo, quo die expectaretur quartanę acceſſio, medicamētum ma-
ne biberit, prorſus à morbo liberatum iri. His dictis illi bene ſperantes abierunt. Cæterum febris
non expectato ſequentis acceſſionis tempore, poſtridie hora octaua ex improuiſo ſenē inuaſit, ve-
hementior multo, quã pridie fuerat. Quãobrem medicis poſtero, vt ſcis, mane conuenientibus vi-
ſum eſt denuo theriacam exhibere: quam cum exhibuiſſent eo die, qui primo paroxyſmo reſpon-
debat, abierunt. Verum & vna acceſſio primæ correſpondens, & altera illi, quæ ſuperuenerat, ſimi-
lis, philoſophum vexauit. Quocirca veſperi me percontatus eſt Eudemus, quid'nam fore expecta-
rem. Cui ego, vt ſcis, explorato prius arteriarum motu, nihil me certi, quod reſponderem, tunc ha-
bere dixi, ſed mane forſitan habiturum, ſi, quod noctu minxeris, inſpexero: quod & factum eſt, nam
ſub ortum Solis accedens matulam inſpexi, &, ſi quid interim meieret, ſeruaretur, iuſſi, me enim ho
ra quarta rediturum. Reuerſus igitur, vrinis inſpectis, pulſuq; diligenter examinato, tertiam quar-
tanæ acceſſionem hora conſueta affore dixi, atq; diſceſſi. Paulo poſt Eudemum viſuri acceſſerũt H
Sergius, & Paulus, qui non multo poſt Vrbanus Prætor creatus eſt, item Flauius vir conſularis &
ipſe, qui Ariſtotelicæ philoſophiæ operam dederat, ſicut & Paulus: quibus omnia, quæ prædixe-
ram, cum Eudemus expoſuiſſet, ſupereſt, inquit, id, quod hodie dixit de ventura acceſſione, vide-
re, nunquid adueniet. Verum, cum & ipſa aduenisſet eadem hora, qua & cæteræ venerant, mira-
batur Eudemus, & quibuſcunq; ad ſe accedentibus meas prædictiones enarrabat: erant autem om
nes fermè quotquot dignitate & eruditione in vrbe Roma præſtabant: inter quos & Boethus fuit:
qui audiens me in diſſecandis corporibus ſumme peritum, mecum egit, vt ſibi quippiam de voce,
deq; reſpiratione commonſtrarem, quo pacto fierent, & per quæ membra. Sic itaq; me Boethus co
gnouit: atq; iſtud idem Paulo expoſuit: nam, poſtquam me expertus eſt, ipſum admonuit, me hor
taretur, vt ſibi quoq; aliquid oſtenderem, valde nanq; diſſectiones inſpicere gratum forę ſibi Pau
lus dicebat: ſimiliter & Barbarus Imperatoris Lucii auunculus, qui in Meſopotamiam, quam vo-
cant, expeditionem ſuſceperat, diſſectiones videre etiam ipſe affectabat, quemadmodum & Pau-
lus: poſtremo quoq; Seuerus, qui tum conſul erat, & Ariſtotelicæ diſciplinæ operam dederat, idē
cupiebat. Verum enimuero, quo pacto in diſſectionibus res ceſſerit, tibi, qui cuncta retines, com-
memorare paucis opus erit: ſed paulo poſt hoc faciam.

Quo

A *Quò pacto Galenus Eudemi curatione suscepta, prædixit, quo die à tribus quartanis liberaretur.* CAP. 3.

AD Eudemum nunc redeo, qui, cum à tribus quartanis affligeretur, desperatus à medicis in lecto iacebat, hyeme iam fere media. Ego, vt, quod magistro conueniebat, exhiberem officium, cum & forte quadam proximus habitarem, non poteram non obtemperare. Eudemo bis me quotidie vocanti. Deridebat autem me tunc Antigenes vnus ex Quinti discipulis, qui cum Marino versatus etiam fuerat, & inter medicos primum locum tenere credebatur, cũ potentiores omnes medicaretur. Dicebat autẽ hisce, qui me laudabant, irridens: Nescio, quid ipsi in mentem venerit: postmodũ tamen agnoscetis, quem laudatis, quando videbitis Eudemum efferri. Hoc vulgaribus dicebat, & interdum ad medicos respiciens, subiũgebat: Eudemum sexagesimum tertium annum agentem, tribus quartanis laborãtem, media hyeme pollicetur sanare Galenus? Hæc ille. Tu vero mi Posthume, & quæ postea de Eudemo prędixerim, & quo pacto ipsum sanarim, scio, passim diuulgasti: quod inuidiæ in nos conflatæ principiũ extitit. Mirabantur enim omnes cum vitę nostræ integritatem, tum certos artis effectus. Nam ex tribus quartanis, quæ prima inceperat, eo die, quo prædixeram, cum abijsset, admirari omnes cœperũt. Vbi vero & de secundæ discessu verax extiti,
B multo magis obstupuerunt: atq; idcirco de tertia saltem falli me, deos precabantur. Sed & illa, quo die prædixeram, cum desiuisset, non solũ in præcognoscendo, sed etiam in sanando, haud paruum nomen adeptus sum. Quam ob rem Antigenes mihi se præ pudore occultabat ob maledicta, quæ in me petulanter iactauerat: item & Martianus, cuius existimatio in dissectionibus & eo tempore maxima erat, & superiori quoq; summa fuerat inter medicos iuniores: legebantur nanque duo libri de dissectionibus ab eo conscripti. Ægre ferebat enim & ipse ea, ob quæ dicebat Eudemus, iuste me non solum laudibus cæteris anteponendum, sed etiam summa veneratione prosequendum. Atq; ideo non ex medica facultate, verum ex diuinatricibus scientijs prædictiones meas fuisse mẽtiebatur: interrogatusq; à quibusdam, quas'nam diuinatrices sciẽtias diceret, interdum augurium, interdum extispicium, non nunq; coniectatricem, aliquando mathematicam, respondebat. Sed referam, quid postremo penes Eudemum contigit. Cum dies is aduenisset, in quo tertiæ quartanæ discessum fore prædixeram, accedens Martianus ad Eudemum hora nona, non paulo, sed multo vehementiorem præcedente accessione præsentem exacerbationem cum esse dixisset, abijt statim, hilari vultu planè lætitiam præ se ferẽs, perinde, atq; me meæ prędictionis frustratum iri. † Interea Eudemus febrem sentiens, qualem non dum senserat, vehementem, quamuis me nõ deceptum iri
C confideret, alicuius tamen alterius medici aduentũ expectabat. Cum itaq; non vnus, sed & duo, & tres aduenissent: obseruabant.n. oẽs, qũo prædictio nostra cederet, optabantq; cuncti, ne saltem in huiusce tertiæ quartanæ discessu, ne'ue in sanando Eudemo compos fierem: cum, inquam, plures medici aduenissent, quid'nam ipsis de se videretur, Eudemus cunctos interrogauit, explicarent. Audiens aũt eadẽ à singulis, quæ & Martianus responderat, animaduertensq; eos, vt & Martianũ, hilares, existimauit ipsos etiam gaudio affici, ac si nec, quod prædixeram, veritatẽ, nec febris finem consecutura foret. quare diutius in visendo alio quodam ægroto moratus, cum tardius solito ad philosophum redirem, me statim accersitum misit, in propinquo, sicut dixi, habitantem, volens à nobis quoq; fẽbris magnitudinem, quam habebat, dijudicari. Vt igitur affui, ne sedere quidem me passus est, sed brachium porrigens, vt pulsum tangerem, iussit. Hoc attente facto, percunctari cœpit, quid annunciarem. Cui ego subridens, quid aliud, q̃ bonum? Et ille, quod bonum? inquit, id mihi speciatim expone. Tũ ego, sufficit, inquã, tibi, vt, cum summã rei audieris, ob ea, quæ futura sunt, læteris. Minime vero, subiunxit ille, audire.n. sigillatim quæq; desidero. Et ego, audi igitur: Liberaberis hac nocte prorsus ab omni morbosa dispositione: qua soluta symptomatũ quoq; oĩum, tum quæ superuenerãt, tũ quæ superuenire debebãt, solutio subsequẽt. Atq; hoc nobis, su-
D bieci, naturæ facultas, quæ corpus tuum regit per pulsum modo significauit: excitata.n. & cõmota est, vt è tuo corpore, quicquid in humoribus praui reperiẽ, foras eijciat. Tũ ille, quo mõ dicis, inqt, naturã hæc tibi meã significasse? neq;.n. verbis id elocuta est: explica nobis ista: nã & me lõge plus oĩbus mẽdicis istis medicis dicta tua scis assequi. Quia, inquã, in mouendo arteriã ipsam plus extulit, q̃ vtriq; dimensioni conueniat, quod facere semper assueuit, quoties aggrediẽ id, quod corpus lædit, eijcere. His dictis Eudemus excepit: At, qm̃ multæ sunt viæ, quas natura expellendis excrementis aperuit, nam & vomitu reiecta, & ventris profluuium, & vrinæ multitudo, & sudor plurimus, & sanguis erumpens, & in multis consueta venarum ani apertio, subito sæpe corpus inaniũt, artis tuæ proprium opus foret expulsionis genus mihi denunciare. Tum ipse, cũ fluxurus est sanguis, hæc & illa signa præcedũt: cũ sudor futurus est, illa: atq; ita sermone procedens, & quæ vomitum antecedunt, signa subintuli: nec nos præcipuum aliquod subiti per aluũ fluxus decretorij indiciũ habere dixi. Cum igiẽ aliorum nullum adsit, reliquũ est, dixi, vt speremus per alui profluuiũ in te morbũ solutũ iri. Et ille, dialectice, subintulit, id, quod euenturũ est, collegisti. Hæc itaq; tum inter nos vespere collocuti sumus. Manè autẽ cum accessisses, tutemet ex eudemo summã prædictionis meæ cognouisti: qui non, vt antea consueuerat, summisse loquebatur, sed ad vos oẽs, qui accedebatis, amicos alta voce clamabat, vaticinari Pythium Apollinem ægrotantibus voluisse per os

† αἰσθανόμενος δὲ ὁ Εὔδημος εὐφορίας ὁποίας οὔπω πρότερον ᾔσθετο. i. sentiens autem Eudemus facilẽ tolerãtiam qualem nondũ ante senserat.

* τὴν εὐφορίαν. i. facilẽ tolerantiam.

Galeni,& quibus remedijs ad sanitatē reuocari possint,& qua die perfecte liberari debeant. Quā E
ob rem ego, dicebat, factam in me solutionem morbi (nam me iam planè sanum arbitror) multo ante ex Galeno intelligens,& sanitate,& prædictione iam fruor. Me senē,hyemis tpe tribus quartanis laborantem ex intempestiua potione theriacæ, liberauit eādem suo tempore data: qn̄ reliqui medici non modo de exhibenda theriaca quicquā non deliberarent, verum etiam ipsum impense deriderent,ꝙ senem hyemali tempore quartanis tribus afflictatum,liberatum iri putaret.

Mores exponit Eudemus Medicorum, qui tum Romæ degebant. CAP. 4.

HÆc simulatq; in vulgus exiere,quicunq; medicinæ expertes Romę tūc erant, cōe bonum ipsis me aduenisse credentes oēs lætabantur. Martianus autē, qui nō solū medicus erat,sed amicum etiā se mihi testatus fuerat,vt me pridie ex arteriarum motu,quē illi turbulentum, non decretorium esse timuerat,sanitatem philosopho prænūciasse cognouit, Eudemumq; postridie ad naturalem habitum redijsse inuenit,ne verbo quidē me collaudare sustinuit,sed inde se in vicum sutorū transferens,fortè mihi obuiam factus,salutatione, qua vti consueuerat, omissa statim interrogauit, legissem'ne vnq̃ ſm Hippocratis de prædictionibus, an cū librum prorsus nescirē. Audiensq; me eum legisse,viderique mihi recte medicos aliquot affirmasse librum illū Hippocratis nō esse:quæ ergo,inquit,in eo scripta sunt,agnoscis:atqui & ego eadem scio,nec tn̄ vaticinor. Sed ad quid,subiūxi,hæc abs te mihi nunc obiecta sunt? & ille, nuper ex Eudemo admirāte cognoui, te heri vesperè, simul atq; pulsum attigisses,dixisse fore,vt paulo post aluo sponte soluta non amplius febriret. Hęc eo dicente illud modo subiunxi: Ab Eudemo ista,non ex me audiuisti: confestimq; abiēs, Eudemū conueni,& illi, quæ mihi à Martiano exprobrata fuerant, exposui, medicorum, qui in vrbe Roma nomen aliquod assecuti fuerant,malignitatem admirans. Excepit ille,& non sine ratione, respondit,hoc tibi contigit,si patriæ tuæ medicos hîc habitantibus conferre volueris, qui multis de causis ad summā improbitatem deuenere: atq; eos oēs his verbis deinceps exposuit: Ne putes bonos viros hac in vrbe malos effici,verū,quicunq; mali prius erant, hîc male agēdi materiā nanciscunt̃, & maius lucrū Romæ,q̃ in alijs vrbibus,faciūt. Animaduertētes.n.complures sibi similes dilatos,illorum facta imitantur,quæ varijs de causis improba cū sint,ad summā improbitatē deuenere:hanc ego tibi, perinde atq; longo tpe eos expertus, aliqua ex parte enarrabo. Non.n.praua naturæ conditio,& lucrandi materia solum auxit improbitatē istorum,qui maligni sunt,sed quidam etiā veluti callis male agendi,per quem quotidie sui similes incedere vident, cuiq; illos imitando insuefcūt. Alios insuper habere suorū scelerum ignaros, ad quos, si ab aliquo male egisse deprensi fuerint,se transferant (transferunt autē se ad eos securius, peritiores facti earū rerū, in quibus detecti iā sunt) G
haud parū valet,vt nunq̃ à maleficio desistant. Nā, qui in paruis oppidis degūt,magnitudine lucri, queadmodum hîc,ad scelus non alliciunt̃, cognitiq; cū oibus facile sint,etiam si vel minimū aliquid delinquant,quid agant,amplius non habent. At hîc istud,ab omnibus nō cognosci mala,quæ sæpe cōmittunt,malitiā ipsorum auget. Ignaros.n.improuisi aggrediunt̃,simplices pręsertim,qui solertia carentes ipsos remordere nequeunt, velut ipsi sese mordent, si in re quapiā etiā minima lędant̃. Ergo,vt apud nos sibi latrones parcunt,& in facienda iniuria,mutuo cōueniunt, ita medici Romæ nunc habitantes faciunt,hocq; solo à latronibus differunt, ꝙ in vrbibus, non in mōtibus insidiātur. Atqui,inquā ego,meū antea propositū Eudeme sæpius audiuisti. Nam,simulatq; patriam meā excitata seditio infestare desierit, statim ex hac vrbe discedere me videbis, & pauco hic amplius tempore morari,quo me citius ab hac hominū peste expediam. At nesciunt,subiecit ille, hoc abs te decretū esse:vel,si sciunt,vt ipsi mentiuntur, mentiri quoq; sic alios opinant̃. Nā, vt ipsi,partim quia pauperes,& indocti sunt,partim quia,sicut paulo ante dicebā,si quid mali perpetrauerint,agnoscūtur, in patria sua medicinam exercere nequeuntes, in hanc vrbem veniunt, sic & alios ea de causa Romā aduenisse credunt,nec prius recessuros arbitrātur,q̃ pecuniā aceruarint. Ac licet à conciuibus tuis,& genus tuū,& opes audiant, nec ex egenis vnū te esse quēpiam intelligant, abs te tamen H
ista subornari contendunt, quo facilius eos, qui honesta hæc de te audiunt, decipias: nam, quæ ipsi fecerunt,alios quoq; facere censent. Hæc & alia huiusmodi cum Eudemus narraret, subiungeretq; fore,vt,si me improbitate sua lædere nequiuerint, ad venenum confugiant: Iuuenem.n.quendam ab eis,quemadmodum & ego medicę artis opera prudenter exercentem,qui annis ante iam decem in hanc vrbem venerat,cum duobus famulis,quos secum adduxerat,veneno sublatum fuisse: Gratias,dixi,magister ingentes tibi habeo,qui mihi vniuersa istorum scelera patefecisti:nam ego me ipsis congrediens tutum seruabo, eorumq; imperitia patefacta ex hac maxime, & populosissima vrbe in exiguum,& infrequens oppidum migrabo,in quo quisque alium cognoscit, & quibus parentibus ortus sit,quantumq; doctrinæ,atque opum habeat,& quo modo viuat. Nam & hic enutritus istorum ignorantiam,malitiam've redarguere nunquam studui. Verum de hoc satis.

Destitutos Alios agros ad Sanitatem reuocauit Galenus: &, quibus Instrumentis Vox fiat, per anatomen demonstrauit. CAP. 5.

AD eum iuuenem redeo,de quo superius mentionem feci,cuiq; statim primo die, quo febrire cœpit,accersitus dixi quartanæ febris insultum esse:hunc etiā & sanandum suscepi,& susceptum sanaui: statim morbi solutionem, sicut in Eudemo feceram, præfatus. Accitus quoq; abs te,

familiarem

A familiarem quendam Charilampi cubicularij, neruorum vulnere laborãtem, curaui: quem nemo illorum, qui Imperatoris aulam frequentant, ad sanitatem reuocare scierat. Post hunc Demadem rhetorem in vico sutorio habitantem, cuius morbum celebres quique aluæ medici non modo non agnouerant, sed alijs etiam, quàm conueniret, remedijs curare nitebantur, sanaui: cum intra paucos dies exacte prænouissem ægritudinem illam è diuturnis vnam esse. Æstas deinde subsecuta cum ad uenisset, & in Romanis principibus prædictiones & curas magna laude dignas peregissem, magna de me tunc, vt scis, apud omnes opinio fuit: nostrumq; nomen in dies celebrius effectũ est: creuitq; simul gloria nostra, & eorum inuidia, qui se Romæ aliquid esse opinabantur: mihiq;, perinde atque omni ex parte superati, detrahebant, hucq; & illuc per vrbem ventitantes varia diuulgabant, alius casu me quempiam sanasse, periculosoq; admodum curationis genere vti: alius diuinatrici pe ritia nõ arte medica, quid in morbis futurum esset, me prædicere. Incidit postmodum & ea altercatio, quæ mihi cum stoicis fuit & peripateticis à Boetho conuocatis: & id, quod in vxore Iusti contigit, quam nulla corporis offensa tabescentem nõ solum amare, sed etiam, quem amaret, deprehẽdi: verum, quo pacto id comperiem, paulo post explicabo. Prius enim commemoremus altercationem illam, quam cum stoicis & peripateticis habui, multis alijs præter stoicos & peripateticos tam B medicis, quam philosophis astantibus. Exponam autem, vnde inceperit, vt, si cuipiam alteri, quæ nunc à me conscribuntur, impertiri volueris, is, vbi earum rerum notitia dignus videatur, rerum gestarum sequelam intelligat, ne semper occupatus sis in recensendis, quæcunq; à nobis gesta sunt in medicandis ægris, in dissecandis corporibus, & hisce explicandis, quibus interim philosophorum & medicorum inuidiam refellebam. Nam ab eis lacessitus in hoc certamen deueni, Homeri præceptum secutus: inquit enim, Hunc punire virum, primus qui sustulit arma. Congressus hic ,, igitur initium tale habuit. Flauius Boethus vir consularis, quem & tu nosti, quàm elegans & stu- ,, diosus vir esset, Alexandro Damasceno præceptore vtebatur: qui, tametsi Platonis etiam philosophiam sciret, in Aristotelem tamen propensior erat. Is igitur, postquam à me obtinuit, vt dissectione facta se docerem, quo modo vox & respiratio fiat, hœdos & porcos ad id negocium, quàm plurimos promptos habuit: nam simijs non opus esse monueram, cum hac in parte similem cæteris animantibus corporis structuram habeant, aptioraq; sint animalia, quæ vocem magnam ædunt, hisce, quæ paruam emittunt, ad exhibendas demonstratiuas assumptiones, ex quibus propositę quæstionis fides astrueretur. Aderant autem futuræ per dissectionem ostensioni cũ alij plures, tum Adrianus rhetor, qui non dum publice docere cœperat, sed adhuc cum Boetho versabatur: item Deme- C trius Alexandrinus, qui Fauorino socius fuerat, & singulis diebus publice de quacunque re proposita disceptabat, quo modo & Fauorinus consueuerat. Hic, antequàm dissecare inciperem, cum dixissem me solum, quæ ex dissectionibus aspici possent, ostensurum, speraturum autem, vt, quæ ex ipsis concluderentur, non me tantum, sed omnibus etiam alijs, doctor Alexander præstãtius esset collecturus, alij quidem omnes ea verba, ceu mitia, exceperunt: qui vero Alexandrum honorabant, absque concertatione quoque vniuersam rei, de qua dubitabatur, naturam excutere ipsum hortabantur. Scis enim, vt Alexandrum omnes præ omnibus hoc vitio laborantem agnoscerent, sicut & tunc aperte significauit. Nam promittente me neruos quosdam ostensurum minutos & capillorum instar subtilissimos, partim è dextro, partim è sinistro latere musculis gutturis immissos, quibus vel interceptis laqueo, vel cultro abscisis, vocis impotẽs animal redditur, nihil alioqui, quin & viuat & cætera peragat, impeditum: Alexander interpellans, antequàm id aggressus ostẽderem. Si prius, inquit, tibi concessum fuerit nos sensibus nostris credere oportere. Ego vero hæc audiens, relictis omnibus abij, hoc vnum subijciens, Quàm me mea fefellit opinio: non enim ad rudes pyrrhonios venturum me putaram. Vt autem abij, cæteri sanè omnes Alexãdrum damnabant, Adrianus autem & Demetrius, qui Alexandro semper in disceptationibus infensi erant, opportunã ad- D modum eum increpandi occasionem habuere. Hæc ad aures aliorum quoque eruditorum peruenerunt, quotquot in vrbe Romana tum erant: vehementerq; est ab omnibus Alexander reprehensus: decreueruntq; Seuerus, Paulus, & Barbarus, vt se præsentibus dissectionem hanc facerem cõuocatis omnibus & medicis, & philosophis, qui nomen aliquod haberent. Cum itaq; diebus multis conuenissemus: & ego & inspirationem dilatato, & expirationem constricto pectore, fieri monstrassem: musculosq; ostendissem, à quibus pectus extenditur: & præterea neruos, qui ad musculos perueniunt, à dorsi medulla nasci: vtq; sine vi foras spiritus egrediens, sine strepitu expirationem committat: violenter autem exiens, eam expirationem faciat, quæ & cum sonitu fit, & exufflatio nominatur: cumq; rursus ostendissem hanc solam exufflationem, à summi gutturis cartilaginibus inter exeundum verberatam, vocem formare, suisq; musculis summum guttur moueri, & neruos ad musculos pertingentes, si male afficiantur, vocis impotentes reddere: omnibus, quotquot inter demonstrandum mihi contradicebant, redargutis: rogauit me Boethus, vt harum rerum sibi copiam facerem: quod & feci. Nam missis ab eo aliquot, qui notis excipiendo, celerrime scribere consueuerant, omnia, & quæ dicta, & quæ demonstrata fuerant, rursus exposui, non aduertens hæc eum multis imperiturum: Quanquàm Posthume hactenus scriptis illis contradicere ausus est nemo, & tamen anni iam quindecim intercesserunt: ac, quamuis multi cõtradicere tum deliberarint, quò tan-

tum, opinor, contradixisse nobis dicerentur, nemo tamen vnquam scripta sua eruditorum homi- E
num iudicio subijcere voluit. Atque de his satis.

Quo pacto Mulieris Amorem & Serui Solicitudinem Galenus ex Pulsu inuestigauit. CAP. 6.

† ἀγνοούμενοι.i.ignorantes.

† παλλακὴς τοῦ πατρὸς, ideſt patris meretricem.

† Nec in Græco codice, nec in antiqua trãslatione habẽtur, & merito

Restat, vt, quod tibi superius pollicitus sum, deinceps subijciam: hoc enim præsenti sermoni compellor adijcere, præsertim cũ non nulli medici, qui sibi plurimum scire videntur, † exponentes, quo modo Erasistratus amari † nouercam à priuigno cognouerit, & si pulsum arteriarum iuuenis amatorie pulsantium Erasistratum deprehendisse scribant, non tamen id etiã ex pulsibus inuentum esse fateri volunt, † patris eã vxorem fuisse. Ego, tametsi, qua ratione Erasistratus id nouerit, dicere tibi non possim, quo pacto tñ mulieris amorẽ ipse deprehenderim, cõmemorare valeo. Vocatus, vt inspicerem fœminã, noctu vigilantẽ, & ex vna iacendi figura in aliam crebro se transferentem, vt ipsam sine febre reperi, percontatus sum, quęcunq; sigillatim illi contigisse poterant, ob quæ vigilias euenire scimus. Illa autẽ vix & interdũ nihil respondebat, perinde atq; frustra se interrogari significaret: demũ auersa stragulis adductis se totã operuit, & quodam paruo velo supra caput adducto in morem eorũ, qui dormire volunt, cubare cœpit. Id videns discessi, duorũ alterũ mecum ipse colligens, vel atræ bilis vitio mulierem animi deiectionem pati, vel rei, quam fateri nollet, mœstitia laborare: quam ob rem postero die cuncta diligentius obseruare proposui. Cum F itaq; accessissem, ex ancilla, quæ ipsi assistebat, cõperi fieri non posse, vt tunc ægrã dominam viserem: abij igitur, & deinde rediens, vt idẽ denuo comperi, tertio reuersus sum: sed & tum ancilla renunciante, vt discederem (nolle.n. tunc herã vexari, nam simulatq; secundo recessissem, abluisse se illam, & solitum cibũ sumpsisse) discessi: & sequenti die rediens, solus cũ ancilla varijs de rebus diu collocutus, aperte mœstitia quapiã dominã laborare cognoui, quã casu postea reperi, opinor, quo modo Erasistrato quoq; obtigit. Nam, cũ prius noscerẽ nulla corporis parte mulierẽ affictari, verũ animi molestia tantũ quapiam perturbari, contigit, vt, quo tempore fœminam inspicerem, istud ipsum, quod esse suspicabar, mihi cõfirmaretur: Nam quidã, tum è theatro cum venisset, narrassetq; se Pyladem saltantem conspexisse, statim mulieris vultus & faciei color immutatus est: quod cum viderem, brachio manũ statim admoui, pulsumq; subito varijs modis agitatum inueni, id quod animi perturbati indiciũ est: talem.n. pulsum, & qui de re aliqua certant, habere solet. Quocirca sequẽti die cuipiã ex ijs, qui me sequebantur, præcepi, vt, cũ ad mulierem venissem, me parũ post subsequeretur, & nũciaret Morphũ eo die saltasse: quod cũ fecisset, nullam in pulsu mutationem obseruaui. Sequenti die quoq;, cum iussissem, vt idẽ annunciaret histrionẽ, qui ex tribus reliquus erat, saltasse, similiter pulsus non se mutauit. Quarto die, cum ad multã noctẽ de industria expectassem, G vbi renunciatũ esset Pyladem saltasse, diligenter annotaui pulsum varijs modis subsultasse: atq; ita mulierem Pyladis amore captã deprehendi: quod secutis etiam diebus attentius obseruatum, me in opinione adhuc magis confirmauit. Ad hunc modũ & alterius cuiuspiã diuitis seruus atriẽsis mihi cognitus est simili morbo laborare. Nam, cum mœstitia afficeretur ex eo, quia rationẽ pecuniarũ, quas administrauerat, redditurus esset, summæq; nõ parum deesse sciret, præ mœrore vigilabat: animumq; despondens tabescebat. Prius itaq; illius domino senem seruũ nullo corporis morbo laborare asserui: deinde, vt animaduerteret, monui, atriẽsem propterea timere, quia rationẽ eorũ, quę administrarat, expostulaturus esset, tristitiaq; ipsum idcirco angi, sciente haud parũ deesse. Vt igitur me bene coniectasse dominus respondit, maioris notitiæ gratia cõsului, vt atriensi diceret, se id tantũ argenti, quod haberet, repetisse, ne cõmissa alteri seruo, quẽ non dũ expertus esset, domestica gubernatione, hic inexpectata morte periret: nam ab eo postea rationes exposcere nõ oportere. Vt autẽ dominus hæc ei exposuit, credens se administrationis suæ rationes non redditurũ, atq; idcirco tristitiã animo deponens, pristinum corporis habitũ tertio die recepit. Quid igitur medicos fefellit, qui ante me seruũ hunc & mulierẽ inspexerant? nam hæc vulgari prudentia reperiuntur, etiam si quis exiguã medicinę scientiam adeptus sit: Arbitror, quia nesciunt, quid ab animo perturbato cor H pus pati soleat: fortasse vero nec à concertationibus & pauoribus animum ex improuiso turbantibus immutari pulsum intelligunt: quod cũ sciret Erasistratus, & esset eadem domus iuuenis ægrotantis, & dilectæ fœminæ, facilius, quàm ego, amorem deprehendere potuit, cum frequentius æger amatã intueretur, & non pluribus interiectis diebus, quemadmodũ nostra mulier neq; tum deniq; viso Pylade, sed nominato solum, turbaretur. Nugæ sunt igitur, quod aiunt aliqui pulsum amatorie moueri, eorum, qui vel nesciunt amoris pulsum nullum esse, vel putant re quapiam animo perturbato pulsum non immutari, sed in eandem æqualitatem & ordinem eum perseuerare.

Quibus Artibus Cyrillum Boethi filium clàm Cibum sumere deprehendit. CAP. 7.

Huius gratia si vnũ insuper adijciam, ob quod primo quidẽ Boethus obstupuit, mox vero, vt accepit, quo pacto inuenisse, non modo non mirari se amplius affirmabat, sed etiã id nesciẽtes tanquam medicinæ imperitos vituperabat, ad aliud quippiã narrandum descendam. Cũ ægrotasset alter filiorũ Boethi, & liber à morbo factus, rursus in morbũ incidisset, deindeq; soluta febre denuo febriret, diceremq; ego puerũ aliquid clã comedere (nã, quæ palã exhibebãtur, & qualitate idonea, & q̃titate cõgrua erãt) pueri matrẽ promittẽtẽ se filiũ diligẽter obseruaturã esse, custodem pater adhibuit, q̃ tota die secus puerũ sederet, nec ad eũ quenq̃ venire sineret, noctuq; cubiculũ, in

quo

A quo dormiebat, diligenter clauderet. Cũ igitur quatuor diebus puer ita seruatus noctu incaluisset,
indignabundus Boethus in thalamum pueri me manu apprensum duxit: subsequebantur autem
Boethum, vt scis, quicunq; in via nobis obuiam fiebant, quorum in numero & tu Posthume fuisti.
Vt igitur domum intrauimus, inuenimus puerum de solito cubiculo in aliud translatũ; vbi lectus
erat, in quo pueri mater sedebat. Huic lecto parum infra medium lectulus iungebatur, in quo pue
rum iacentem mater seruabat, ne quis ad ipsum accedere posset: sella vero vna lectulo aderat, qua-
lis lectulorum ceruicibus hærere solet: è regione lectuli ad extremas & superiores partes lecti, duæ
sedes sibi propinquæ iacebant, in quibus vt nos Boethus sedere fecit, ipse secus vxorem sedit. Et
mox, Adduxi tibi vxor, inquit, Galenum hunc, vt ex te audiat, qua diligentia Cyrillum custodisti:
nihilq; in victu per hosce quatuor dies aberratum esse: & videat, nunquid re vera præterita nocte
febrierit, an tu mihi renuncians ipsum calidiorẽ euasisse, inani timore decepta sis, & putaris febrẽ,
calorem aliqua alia de causa forsitan excitatum: vt nobis, & quo modo se nunc habeat, aperte denũ-
ciet, & quæ ad victum pueri faciunt, omnia præcipiat. Hîc ego, vt pueri venã in brachio pulsantem
attigi, sine febre quidem ipsum esse pronunciaui: me vero deludendi hisce, qui vatem me appellare
consueuissent, ansam dare. Excipiens Boethus, & ego, inquit, in comparationem illorum soleo te re
B vera, vt scis, vatem appellare, quoties aliquid prædicis, quod æmuli tui negant præcognosci medica
facultate posse. Atqui hactenus, subiunxi, ea omnia te docui medica arte inueniri, priscosq; aliquot
medicos hisce de rebus conscripsisse. His dictis effari me omnes vaticinium iubebatis: & ego roga-
re vos, vt adhuc semel pueri pulsum me tangere sineretis: quod vt feci, testis eris Boethe, dixi, nemi
nem mihi huc venienti, tecumq;, dum huc veniremus, colloquenti significasse, quæ vaticinaturus
sum. Asseuerante illo se, quæ dicerem, attestari, nosti, quantopere ridens, aduertere vos & ausculta-
re iussi, vatis oraculum huiusmodi esse clamans: Cyrillo huic, hac in cella comedendum quippiam
absconsum est, vt, qñ mater ad balneum itura, domum hanc clausit, & securitatis gratia clauẽ in lo-
culum coniectã obsignauit (hoc.n. ipsam interdum facere comperio) filius id, quod absconsum est,
sumat, atq; ita demum comedat. His auditis Boethus statim surrexit, arreptumq; puerum in cubi-
le matris transtulit, & iussit pueri lectulum insterni, obseruans, an absconditi quippiã, dum excute-
retur, appareret. Verũ, vbi, & quæ superimponebantur vestes, & quę substernebantur, oẽs excussę
fuerunt, lectũ quoq; agitari præcepit, & sellã attolli, inspiciẽs, an absconsi quippiã sub ipsis videret.
Demũ, vt ne hoc pacto quidẽ aliquid cõspectũ est, puerũ è cubili matris in lectulũ trãstulit: vxoris
quoq; cubile totũ excuti & denuo insterni præcepit. Quibus peractis, quid nunc, subridẽs inquit,
C noster vates profatur? Hîc ipse non poterã nõ mirari, nihil ibi repertũ fuisse videns, vbi occultum
aliquid extitisse credidissem: ideóq; surrexi, &, quod solum intactũ supererat, quia, quod quęreba-
mus, absconsum illic nullus existimasset, attollens excussi. Erat autẽ exiguũ prorsus matris velũ sel
læ impositũ, ex quo cõmoto panis frustũ in terrã cum cecidisset, clamorẽ magnũ vos omnes sustuli
stis: atq; cum Boetho simul & abũde risistis, & vatem laudastis. Boethus itaq; plus cæteris in risum
effusus mirabatur, quo modo pulsus occultatũ cibũ mihi significare potuerit, & nunciarit id, quod
à puero fiebat, dũ mater lauaretur. Tũ ipse, solertissime Boethe, nõ quia pulsus id admonuerit, hoc
ideo coniectauit Galenus tuus, sed clauso diligenter cubiculi ostio, difficile nõn fuit conijcere, in tã
longo tẽpore comedẽdi copiã puero fuisse: verũ nec occultari quippiã, nec id, quod occultatũ erat,
cibum fuisse, pulsus mihi significauit: sed, cũ puerũ agitatũ viderem, non iudicaui, vt in amante fœ-
mina, & in seruo timente fecerã, ob aliquã animi perturbationem puerum agitari, præsertim cum
puer febre prorsus careret. At, si me interroges, vnde collegerim id, quod abditum latebat, cibum
fuisse, si mentẽ huic quoq; rei adhibueris, exponam. Cũ neq; orationẽ pue, habiturus esset, neq; in
palæstrã descensurus, nec aliqua in re sui periculũ facturus, aut deniq; à quoquã reprensus fuisset,
ab excessu corporis aliquo potius, ꝙ ab vlla animi perturbatione, commotionẽ eã pulsus pendere
D conieci. Hæc simulatq; Boethus audiuit, per deos, inquit, non miror, cũ ita res inuestiges, si nul-
lus alius medicus ista sciat: perspicuum est autẽ eos nescire, cum ipsi, quod tu facis, nunquã efficiãt:
& te ista alio quouis modo potius, ꝙ medica disciplina, facere diuulgent: videnturq; mihi, subiun-
gens dicebat, non solũ, qualis altercantium pulsus esse debeat, ignorare, verum etiã neq;, si quisquã
eorum casu noscat, quæ tu collegisti, scire colligere, cum neq; suapte natura solertes sint, neq; se in
disciplinis exercuerint. At, respondi, satis ad male agendum & exercitati & sapientes sunt.

Boethi Vxorem Vteri Profluuio laborantem præter spem aliorum Sanat. CAP. 8.

HOrum ego testem te habeo mi Posthume, aliorum vero omnium, quæcunq; gessi, quo tem-
pore primum Romam venimus, multos alios: quæ, puto, vniuersa intellexisti ab ijs, qui à
nobis sanitati restituti fuerunt: Inter quæ & hoc fuit re vera admirabile factũ, ob quod non solum
mira loquentẽ, sicuti prius me plures medici, sed mira facientem, appellarunt. Boethi vxor, cum in
muliebrẽ fluxum, quem vocant, incidisset, celebres medicos verita, inter quos & ego tum ab om-
nibus habebar, obstetricibus consuetis, optimis sanè omnium, quæcunque in vrbe forent, primum
vtebatur. Vir eius, vt ipsam nihil inde leuare vidit, pręcipuos quosq; medicos cõuocat, & eos, quid
opus sit factu, considerare iubet. Postꝙ in eã sententiã ab omnibus item est, vt ea remedia adhibe-
rentur, quæ ab Hippocrate & alijs post Hippocratem optimis quibusq; descripta fuissent, voluit

Boethus, ſemper intereſſem mulieribus, quoties aliquid ægrotanti miniſtrarent vxori, probarẽq; E
ſingulas medicamentorum materias: quarum intentio ſummatim erat, non vterum modo, ſed vni-
uerſum corpus etiam ſiccare: vnguenta inſuper adſtringentia admouerem muliebribus locis. Mo-
rem Boetho gerebam. Sed, ita faciendo cum deterius reddi morbus in dies videretur, iure mecum
& reliqui dubitare cœperunt: &, quamuis omnes requireremus ad alium ſanandi modum trãſire,
melius tñ quicquam, aut ratione inuentum, aut experientia repertum, nõ occurrebat, ꝙ id, in quo
optimi quiq; medici paulo ante conſenſerant. Interea vero tumor in ventre, qualis prægnantibus
ſuboriri conſueuit, apparuit: quam ob rẽ ex miniſtrantibus mulieribus non nullæ re vera prægnã-
tem eſſe ægrotantem credidere: non tamen medicorum aliquis id verum eſſe arbitratus eſt, nã mu-
liebris fluxus indicia, quæ ſingulis diebus excernebantur, earum opinioni refragabantur. Cũ igi-
tur ægrota mulier ab ancilla, quam fidam habebat, & alia ſibi fieri permitteret, quæ in prægnanti-
bus fieri ſolent, & ſingulis diebus lauaretur, contigit, vt in prima balnei cella vehementiſſimis do-
loribus correpta, quales parientibus aduenire ſolent, humoris aquei vſque adeo multum excerne-
ret, vt animo defectam è balneo ipſam extulerint. Inclamantibus ergo & vociferantibus ancillis, ve
rum neque pedes, neque manus, neque os ventriculi, quod vſitato nomine ſtomachus appellatur,
fricantibus, ipſe, qui caſu ante fores balnei conſtiteram, audito clamore, intro me proripui: conſpi- F
ciensq; frigentem, manu nardino vnguento admota, ſtomachum laborantis ex eo confricui: ancil-
laſq; iuſſi non fruſtra clamare, ſed vnam pedes calefacere, aliam manus fouere, reliquas odorandũ
aliquid naribus ſupponere: tunc itaque celeriter ipſam recuperauimus. Subſidente vero ob inani-
tionem ventre, ſummopere lætata eſt obſtetrix, non tam quia, vt opinabatur, prægnans non fuiſſet,
quam vt ſummiſſo ventre, medicis, qui ſibi non crediderant, aperte contradiceret, eò ꝙ vere intu-
muiſſe ventrẽ percepiſſet. Dubitantibus itaq; ſingulis, quid factu opus eſſet (nã nec ad priorẽ intẽ-
tionẽ mulierẽ ſanare ſatis fidebant, nec ad aliud curationis genus tranſire audebant) noctu mihi ea
de re cogitanti tale quiddã nouum occurrit. Nam, qñ, vt dixi, mulier animo defecit, nihilq; adiumẽ
ti ancillis afferentibus, ſed tantũmodo clamantibus, ipſe arrepto nardi vnguento præcordia confri-
cui, recordatus ſum me tantam mollitudinem illic reperiſſe, vt, cũ animaduertiſſem poſtea me vio-
lentius à principio præcordia fricaſſe, timens, ne carnem liuidam redderẽ, à violenta confrictione
deſtiterim: partes.n. oẽs circa præcordia, ſi quis exacte comparare velit, lacti, quod coagulatur, non
dum tñ in caſeum obduruit, ſimiles fuerant. Prorſus itaq; mihi viſum eſt inſiſtendũ nimię humidi-
tati exiccandæ morbi, qui aquoſus eſſet: excogitandumq; talẽ ſanandi modum, quo non ſolũ humi
ditatem ſiccaremus, verũ etiã ita calfaceremus, vt æſtatis præſertim tẽpore, ægrotantis corpus non G
liqueſceret, quod frigidæ & humidæ tẽperaturæ ſupra modũ erat: Huius tñ contrarium tunc facie-
bamus, cũ ipſam in harena maris calida decumbere præciperemus. In aliud quoq; erroris genus,
quod pleriſq; in morbis occurrit, tum nos etiã incidere collegi: labuntur.n. ſæpe medici, dũ id qui-
dẽ, quod redundat, euacuant: ne autẽ illi ſimile aliud gignatur, nõ prohibent. Atq; ideo mecũ decre
ui, vt vniuerſa victus ratio ad duo inclinaret, potus paucitatẽ, & totius corporis frictionem, quã non
ex pice & reſina ſubſequeretur inunctio, ſed ex melle ſolo, multũ quidẽ cocto, tantũ tñ refrigerato,
vt hac in re fontanæ aquæ ſimilis æſtiuo tẽpore foret. Ac, quẽadmodũ per cutẽ humorẽ redundan-
tẽ euocare melius eſſe cognoui, ſic medicaminibus vrinã cientibus eundẽ per veſicam educere de-
liberaui: dãdamq; operã cenſui, vt per aluũ etiã detraherẽt. His aĩo præſumptis ſeptẽ fermè diebus,
qui ſubitam illã euacuationem ſubſecuti fuerant, Boethum, qui nos & ſeparatim ſingulos, & ſimul
oẽs, aliquẽ ſanãdi modũ proſpicere hortabatur, ſeorſum ab amicis & domeſticis in aliã cellam ab-
ductũ, ita ſum allocutus: Me, quem probe noſti vſq; in hodiernũ diem, ne in vna quidem re ad me-
dicinam ſpectante deliquiſſe, tecũ ipſe conſidera, an totos hos decẽ dies circa vxorem tuam operã,
quam velim, præſtare ſinas: ac, ſi melius interim ſe habere videbit, totidẽ rurſus diebus aliquid de-
nuo circa eandẽ agere iubebis: ſin nihil tibi profeciſſe viſus fuero, tum deniq; ab ea prorſus & ipſe H
recedã. Hoc cũ mihi prompte Boethus conceſſiſſet, medicamento aqueum humorẽ per aluũ edu-
cente primo vſus ſum: poſt aquam, in qua aſarũ & apium ferbuerat, bibendã exhibui. Cum itaque
duobus primis diebus, his remedijs adhibitis, vterus minus fluere cœpiſſet, tertio die rurſus haud
multũ medicaminis illius exhibui, quod per aluũ trahebat ea, quæ in vterum repebant, cũ non ſolũ
per vrinã, ſed per aluũ etiã, humorẽ deriuare vellẽ. ¦Ab eo die poſtea quotidie & melle ipſam per-
unxi, & corpus confricui, molliſſimo primũ, tum aſperrimo ſindone. Montanarũ inſuper auium
carnes, & piſces ſaxatiles comedẽdos obtuli. Cũ igit diebus quindecim hiſce remedijs vſus eſſem,
nullum prorſus morbi veſtigium apparuit. † Quod cũ animaduertiſſet Boethus, quia plus etiam,
quam promiſeram, me præſtaſſe vidit, vt prorſus vxorem ſuam liberarem, poſtulauit: præceptaq;
exhiberem rogauit, quibus in poſterũ amplius eo morbo non ægrotaret. Cũ itaq; menſe tranſacto
& bene colorata mulier adeo foret, vt ad naturalem habitũ nihil penitus deſiderari poſſet, nec am-
plius fluxus indicium aliquod supereſſet, Quadringentos Aureos ad me Boethus miſit, & nobiliũ
medicorum inuidiam auxit: nã me apud eos laudibus ſummis extollebat, affectabatq;, ſicut & Se-
uerus, mentionem de me facere apud Imperatorem Marcum Aurelium Antoninum, qui Romæ
tunc erat: nam Lucius iam ad Parthicum bellum à Vologeſo illatum vrbe exierat.

† Sic: melius, & Græco codici accommodatius. Cognoſcens Boethus me pluſquam promiſerã præſtantem perfecte curaſſe a[f]fectionẽ, rogauit præcepta darem.

A *Galeni Reditus in Patriam, eiusq́. ab Imperatoribus Reuocatio.* CAP. 9.

VErum ego illorũ voluntate perſpecta, veritus, ne, ſi hoc, antequàm diſcederẽ, facerent, à reditu in patriã prohiberer, hortatus ſum eos, vt parũper ab hoc officio deſiſterent, me dicẽs tempus ipſis ſignificaturũ, quo apud Imperatorẽ cõmendari vellem. Quãobrem ſtatim, vt audiui ſeditionẽ Pergami ſedatam, egreſſus ſum Roma perinde atq; in Campaniam iturus, e ſeruis vno domi relicto, qui res meas cuſtodiret: cui digrediens præcepi, vt, cũ nauigium aliquod in Aſiam iturum nactus eſſet, vno die quẽpiam ex ſuburra inſtitorẽ vocaret, eiq; ſuppellectile omni diuendita, quamprimũ vrbe exiret, & nauim aſcendens, ac per Siciliam iter faciens, Pergamũ rediret. Atque hæc haud multo poſt acta ſunt. Ego vero, vt Capuam veni, inde Brunduſium properaui: quò cũ perueniſſem, decreui primo quoq; nauigio diſcedente, Dirrhachium, aut in Græciã traijcere, veritus, ne quis Romanus Princeps, aut ipſe quoq; Imperator meo diſceſſu cognito militẽ ad me tanquã ad fugitiuum quẽpiam reuocandũ mitteret: quãobrẽ ſequenti die Caſiopen nauigaui. Interea vero amici, quos Romæ deſeruerã, me quærentes, ab eo ſeruo, quẽ reliquerã, ſciſcitabantur, vbi'nã eſſem, & audientes me in Campania diuerſari, primo quidẽ id, quod erat, ſuſpicati ſunt: Poſtea vero, cũ neq; ſeruus, quẽ Romæ reliqueram, cõpareret, id me feciſſe agnoue-
B runt, quod pridẽ ipſis affirmaueram: ac vix tum deniq; omnes illi, qui re vera propoſitum meũ fuiſſe Romã deſerere prius non crediderant, non mentitum me, ſed vera dixiſſe crediderunt. Tẽpore itaq; haud multo poſt, cũ ab expeditione Parthica Lucius redijſſet, bellũq; contra Germanos ſuſcepiſſet, occaſio amicis de me apud Imperatores colloquendi affuit. Nã cum ſermo de hiſce incidiſſet, qui non verbis, ſed operibus, artẽ medicam & philoſophiã exercerent, non pauci eorũ, qui cum Imperatoribus erant, talem me eſſe, qualẽ requirebant, aſſeuerarunt: quare, cum iam ex vrbe in hoſtes mouiſſent, ac, dum Aquileæ hibernarent, exercitum colligere & inſtruere decreuiſſent, nuncios ad me miſerunt, quibus vt ad ſe venirẽ iubebat. Cæterũ Lucio media hyeme ad ſuperos concedente, frater eius, vt cadauer Romam retulit, &, quæ conſueta ſunt fieri, peregit, iter in Germanos ſuſcepit, atq; vt ſe ſubſequerer, mandauit. Verum, bonus & humanus cum eſſet, ipſum, †ſicuti ſcis, perſuadere valui, vt me in vrbe relinqueret, præſertim cũ breui rediturus eſſet. Toto igitur eo tẽpore, quo Antoninus abfuit, memor prauitatis & medicorũ, & philoſophorum, qui tum Romæ degebant, interdum ex vrbe ſecedebam ad eum locum, in quo Antonini filius Cõmodus alebatur, Pitholao comiſſus: cui etiam ab Imperatore, ſi quando puer ægrotaret, me accerſeret, iniunctum fuerat. Præter opinionẽ igitur cũ Imperator diutius Germanico bello de-
C tentus fuiſſet, omne id ocium ad ſcribendum contuli: multoſq; tum libros compoſui, ad philoſophiam medicinamq; ſpectantes: quos reuerſo Romã Imperatore legendos amicis efflagitantibus permiſi, ꝙ apud eos tantũ, illos fore ſperabã: nam, ſi dandos indignis ſciſſem, ne amicis quidẽ ipſos præbuiſſem. Voco autẽ indignos, quicunq; malo ſunt animo, nec libros, vt diſcant, legunt, ſed vt quẽpiam inde calumnientur. In hiſce igitur libris omnis ea facultas expoſita eſt, quæ & ex pulſibus & ex alijs ſignis præcognoſcere docet: quãobrem, ſi per te ipſum diſcere voles, quã diſciplina prædixerim ea, quæ in altero Quintilij filio prædixi, facile tibi & dilucidum erit, ſi libros de criſibus à me conſcriptos leges, præſertim cũ à puero in geometria & dialectica verſatus ſis: triuialibus autẽ iſtis medicis, qui ab exercenda medicina receſſerunt, & ſe totos improbitati cõmittentes, artem ſuam in ea exercuerunt, neq; intelligere quicq̃ eorum, quæ ibi ſcripta ſunt, neq; eſt audire conceſſum. Sed ad meas prædictiones redeo.

Recidiuæ Febris Præcognitio & illius per Sudorem diſceſſus. CAP. 10.

SExtus † in morbum incidit acutum adeo, vt ſeptimũ diem euadere non poſſet, quin iudicaretur. Quo'nam pacto autẽ habeatur huiuſce rei præcognitio, in libris de criſibus ſcriptũ eſt: in quibus etiã docuimus, quo modo criſis ſæpenumero non expectato die, qui fidenter iudicat, alio die
D erũpit. Atq; hoc Sexto euenire poſſe, quarto die cognoui. Quãobrẽ interroganti Pitholao cubiculario, quid'nã fore vaticinarer (interrogabat autẽ, quoniã experientia nouerat me prius multa prædixiſſe, quæ ſapiẽtiſſimi medici præſciri non poſſe aſſeuerabant) reſpondi ſubridẽs, nõ poſſe morbum vltra ſeptimum diẽ protendi, verũ ſeptimo, vel ſexto die prorſus iudicatum iri. Quòd ſi ſexto iudicetur, reuerſurum morbum: ſin ſeptimo iudicetur, integram eam iudicationem fore: per ſudorem vero neceſſum eſſe eam iudicationẽ euenire. Cum igitur ſexto die, quemadmodum dixeram, morbi iudicatio aduenifſet, Sextus, qui ſupra modum contentioſus erat, vt me, non redeunte febre redargueret, quotidie quidem lauatum concedebat, ſed neq; vinum bibebat, neq; quicquam aliud aſſumebat præter ptiſſanã, vel ſolam, vel cum panis micis: interdum quoq; ſolo pane tantum aqua macerato contentus erat. Hæc vſq; in duodecimum diem faciens, meam ſe prædictionem viciſſe iactabat. Decimotertio die aquoſi vini pauxillum bibit, ac parumper copioſiorem cibum, ꝗ antea, tenuẽ tamen adhuc, accepit: ſequẽti die, qui à primo decubitus tẽpore quartusdecimus erat, febrire cœpit: ſed, ne quis id mihi renunciaret, magnopere vetuit, exiſtimans eam febrem, neque vehementem fore, neq; vltra diem vnum progreſſuram. Procedente vero die cum febris aſſidue plus augeretur, Claudius Seuerus, vbi eũ febricitare intellexiſſet, de ſuis ædibus, quæ propinquæ erant, in Sexti domum ſe contulit: ibiq; poſtq̃ Sextum non modo febrire cognouit, ſed valde iam

† *Græcus codex* εις ὼσ οὖν Αντονίνου ὗιος *id eſt Sextus Antonini filius. Interpres antiquus Sextus Antonij filius.*

febrire

febrire deprehendit: primo quidem ipsum percontatus est, quam ego sententiam habuerim de fe- E
bre, quæ tum inceperat: deinde, vt ex eo veritatē intellexit, atque ob concertationis studiū ad me vocandum quenq; non misisse, statim me accersitū misit, quo & Sextum visere, & se postea conuenirem. Quibus peractis interrogauit me Seuerus, quid nam de morbi reditu mihi videretur: cui ego respondi, quæ & Sexto paulo ante dixeram, post tres dies eam febrē, quæ satis magna interim esset futura, desiturā: atque decimoseptimo die, si quis à primo decubitu numeret, iudicationē facturā. Sextus itaque libenter audiens breui morbū solutū iri, prompte mihi fidē præstitit: quod enim quisque cupit, id nimirū quoq; facile credit. Seuerus autē, quamuis me quidē de salute Sexti non deceptū iri crederet, de die tamen, in quo penitus à morbo liber futurus erat, mihi fidem non adhibebat, existimans esse difficile non expectato saltem sequenti die, quid quarto futurum esset, firmiter pronunciare. Sic itaque animatus subsecuto die, cum vix dum illuxisset, ad Sextum misit quendam, qui me ibi opperiretur, & post inspectum Sextum ad se duceret. Quam obrem, vt Sextum visitaui, & ad eum veni, Contradicis, inquit, illis, quæ heri Galene dixisti, an in eisdē permanes? cui ego, nunc etiā magis, q̃ heri, eadē affirmo, Rursus quoque, cum me post prandium ad se vocasset, denuo percontatus est, an crisim Sexto, quo die prædixerā, aduenturam firmiter existimarem: cognouitq; me magis tum, q̃ pridie, eadem affirmare. Item & sequenti die F
percontatus est, nunquid eandem prorsus sententiam, quam prius affirmassem, retinerem: an potius aliquid ex iis, quæ dixissem, immutare vellem. Tum ego, eorum quidē, quæ prædixissem me sane quippiam immutare nolle, sed quædā potius illis adiicere insuper velle respondi. Sciscitatus est ille denuo, quid illud esset. Et ego, cum septimusdecimus dies, inquā, aduenerit, sudor hora noctis secunda erumpere incipiet. Tum ille, nunquid & Pitholao, subiecit, hæc dixisti? cui ego me dixisse respondi, nec dubitare Pitholaum asserui, quin omnia, sicut dixi, eueniant, & Sextus, quemadmodum dixi, sanus fiat. Tum ille, prorsus, inquit, ista Pitholaus Imperatori significauit. Fortasse, inquam ego, q̃q̃ mihi curæ non est huiuscemodi gloria: neq; enim obambulans, meas prædictiones, & quos sanauerim, prædico, ne me plus medici, & philosophi odio prosequantur, & delusorē atq; vatem appellent, ac huiuscemodi alia de nobis obloquantur: Vobis autē amicis, qui ex istorū imperitia medicinā vituperatis, artem quidē ipsam Apolline, & Æsculapio dignam ostendo: Hosce vero medicos ita medicinam dedecorare cōmonstro, velut philosophi philosophiam, qui, licet nihilo melius cæteris vulgaribus viuant, honesto tamen philosophiæ cognomine se ipsos appellant. Hæc itaque Seuero tunc ipse dicebam, tu vero Posthume pulchre nosti, quæ tunc esset medicorum ferme omnium malignitas: aperte nanq; desiderabant, ne voti cōpos G
fierē, & tota die submittebant, qui singula explorarent, & ipsis, quid ageretur, efferrent: non tamen, quæ Seuero & Pitholao prædixeram, sciebant, aduentante crepusculo futuræ crisis initium conspectum iri. Quamobrem, cum hora septima grauiter febrire Sextum accepissent, ridentes & plane læti quibuscunq; occurrentibus, quo mihi detraherent, inculcabant: Admirandum Galeni vaticinium contrarios exitus sortitum est. Cæterum, vt crisis, sicuti dixeram, obtigit, secus postridie loquebantur, atq; pridie blatterauerant: nam præ pudore cuncti se ab omnibus auertebāt. Quanq; hæc prædictio nihil, quod mireris, continet, si eorum memor es, quæ tibi in cōmentariis, quos in primum Hippocratis librū de vulgaribus morbis conscripsimus, & præterea, quæ in libris de crisibus docuimus, didicisti. Nam medici isti non solū ea, quæ sunt ab antiquis scriptoribus hac de re literarum monumentis cōmissa, nesciunt, sed ne ægritudinum dies, cum septimū transierint, amplius enumerare valent: præsertim si ægrotus, postq; à febre liber fuerit, denuo febrire incipiat. Atqui ab Hippocrate in libris de morbis vulgaribus descripti sunt omnes dies vniuscuiusq; ægrotantis, ad extremā vsq; morborum solutionē, non solum quartodecimo die factam, sed & sexagesimo, & octogesimo. Quocirca, sicuti modo narrabam, hæc prædicere quāuis vulgaribus istis medicis admirabilis res videatur, re vera tamen admiratione digna non est: veluti neque H
cognitis omnibus, qui aderant, symptomatis, quo tempore Antonius abfuit, Cōmodum eius filium sanare.

Ventriculi Laborantis ab Inuasione febris Dignotio. *CAP. II.*

VErum id, quod nuper in ipso contigit Imperatore proculdubio mirandum est. Arbitrabatur enim tam ipse, q̃ medici omnes, qui cum eo peregrinati fuerant, febris initium extitisse: verum decipiebantur vniuersi secundo † etiam die, mane, & octaua hora. Acceperat enim primo die hora prima ex eo medicamento, quod amarum & sacrum appellant: deinde, quemadmodū ipsi mos erat singulis diebus, eo quoque die theriacam assumpserat hora sexta fere: postea lotus circa Solis occasum cibi parum ceperat. Cū itaque tota nocte torminibus, & ventris profluuio vexatus ideo febriret, à medicis inspectus quiescere iussus est, atque nouem horis ab eisdem sorbitione sustentatus. His ita peractis, accersitum nos venit Imperatoris nomine, nescio quis, accensis funalibus, vt & ipse in palatio cubarem. Quamobrem ante Solis ortum, cū tres essemus, qui Imperatorem viserent, & eius pulsum attingerent, cæteris febrilis cuiusdam annotationis principium adesse visum est, mihi vero silentiū seruare. Atque ideo conuersus ad me Imperator, quid nā esset postulauit, q̃, cū reliqui pulsum attigissent, solus ego non attigerim. Cui ego sic respondi, hosce, te

† & tertio] addit Græ. codex ac antiquus interpres, & si in antiquo desunt] & octaua hora.

A te cum bis iam tetigerint, ac forsitan aliàs sæpe, dum tecum in exercitu essent, expertiq; sint pulsus tui naturalem habitum, me melius præsentem affectum cognituros spero. His dictis iubente illo, vt se tangerem, accessi: & perpenso ad ætatis & naturæ mensuram pulsu, plurimũ ab eo differre, qui febrilẽ annotationẽ significet, Respondi febris quidẽ insultum eum mihi non videri, sed eius stomachum atteri ab assumpto cibo, anteq̃ excernatur, æstuãnte. Tum ille dignotionẽ nostrã laudans, ter hæc verba subiunxit: Hoc est, hoc ipsum est, quod dicis, sentio enim me frigido cibo grauari. Quæ cum dixisset, quid opus esset factu, postulauit: cui ego, quæ nouerã, subieci in hunc modum: Si quispiã alius esset, qui hoc morbo laboraret, bibendum ipsi dedissem, quẽadmodum solitus sum, vinũ pipere inspersum: Vobis aũt Regibus, quibus tutissima remedia medici admouere consueuerunt, lanæ manipulũ nardino pigmento calido intinctum ostio ventriculi imponere suffi cict. Tum ille, aliàs quoq;, subiunxit, solitus sum purpuream lanam, & nardinum pigmentũ calefactum stomacho superimmittere, quoties molestus mihi esse cœpisset. His dictis Pitholaum facere imperauit, quæ præceperã, & simul nos dimisit. Postq̃ vero & vnguentum ventriculo impositum est, & pedes calidis manibus attrectati incaluere, vinum sabinũ popofcit, atq; pipere insperso bibit. Subindeq; ad Pitholaum conuersus, Vnũ, inquit, medicum habemus, eumq; sanè liberum.

Al. in pituitam uerso.

B Indeq; alia de me dixit, quæ postea semper in ore habuit, tibi non incognita, me principem locum inter medicos tenere, & solum philosophum esse. Expertus nanq; multos fuerat, non solum auidos pecuniæ, sed & ambitioni & gloriæ deditos, & inuidos, & malignos. Quemadmodum igitur dicebam, non est à me quicq̃ maiori dignum admiratione, q̃ hoc, animaduersum. Cum.n. ab oĩbus, qui se strenue in pulsibus tractandis exercuerant, quorum vnus & Archigenes fuit, quod'nam esset febrilis inuasionis peculiare signum, quæreretur: atq; alij se eum deprehẽdere dicerẽt, qñ contrahi arteria incipit, alij contra ne sentiri quidem arteriæ contractionem affirmarent: ego bona quadam fortuna (quid.n. aliud quispiam appellarit tactum minimas ẽt quasq; pulsuum drĩas apprendentem?) non nullos medicos vsque adeo aberrare deprehendi, vt plures incipientes febrire, quos illi cœnatum aut lauatũ miserant, à balneis & cibo prohibuerim. Quapropter febrilis accessionis initium cum semper summo studio noscere tentauerim, audacius forsitan, q̃ par erat, sed tñ fidenter, cum primum Imperatoris pulsum attigi, ausus sum enunciare contrarium eius, quod ipse de se sentiret, & alios medicos asserere audiret. Nam, quæ in Cõmodo præsensimus, magnam licet admirationem apud alios consecuta sint, antedictis tamen re vera plurimum cedunt.

Faucium Inflammationem ex Pulsu cognoscit & ex Inconuenientis medica- † menti vsu, & Oris inspectione. † CAP. 12.

C Redierat Cõmodus à lucta, cum ecce prius, q̃ cœnaret, hora octaua febris satis vehemens eum adorta est. Mihi vero, vt pulsum attigi, mẽbrum quodpiam inflãmari visum est. Quod simul atq; Pitholaus audiuit, mirari se dixit, quo modo faucium inflãmatio pueri pulsum immutare posset: neq;.n. eum alia vlla in parte inflãmationem habere: atq; ita Cõmodi os adaperiens, inspicere me iubebat. Cũ igitur fauces asperas quidẽ & rubras admodũ esse, parum tñ intumuisse, vidissem, quis illi os colluisset, postulaui, medicamento plus, q̃ puero conueniret, adstringente. Respondente autẽ Pitholao se eum fuisse, qui pueri fauces abluendas censuisset medicamento, quod ex melle & obsoniorũ rhu cõpositum fuerat, Id vt omitteret, iussi, & aquã mulsam, in qua rosæ ferbuissent, admoueret, præcepi: eaq; sola vteretur nocte illa, & subsecuturo die sæpius, ac post eum diem ẽt nocte ventura. Tertio aũt die primo mane, cũ inflãmatio prorsus subsedisset, & penè sine febre puer esset, Pitholaum monui, paulo post alumnum in balneas cubiculo vicinas ductum aqua perfunderet alueo contenta, ac reliquum quidem corpus obrueret, caput autẽ solũmodo mergeret. Quæ cum peregisset, & large prandiũ exhibuisset, sub horã tertiã Ania Faustina Imperatori matrimonio iuncta, perinde atq; se excusatura, q̃ pridie Cõmodũ nõ vidisset, accessit: Et heri, inquit,

D post prandium noui te fili ægrotare: hisq; ẽt addidit, Notum puto, debuisse vos octauam horam excessisse, qua febris inuadere solebat. Subrisit Pitholaus: &, quo mõ nõ expectassemus, inquit Thessali diatriten præterijsse, † nisi nos Galenus iste, vt hoc mane puerũ inspexit squalidum ac modice febrientem, prohibuisset? quin & hoc vespere lauet se rursus, mãdauit, ac cœnet, quẽadmodũ sanus facere consueuerat. His auditis Faustina parumper ibi cõmorata, me manu apprehendens exiuit, ita in medicũ quempiã ex comitibus suis methodicum iocans: Galenũ hunc vides non verbis, sed rebus, vos methodicos expugnare. Multos enim quos incipere febrire credebatis, lauit: multoties & vinũ ipsis exhibuit, atq; alios primo, alios tertio die, ad consueta negocia dimisit. Vos autẽ, quotquot estis, simul atq; duobus primis diebus ægrotantes sine cibo perseuerare imperastis, suspectas postmodũ horas decumbendo transgrediantur, iubetis. Ac nunc quoq;, subiunxit, scientiæ suę certitudinẽ ostendit in absentis Imperatoris filio, quẽ duobus iã diebus, vt tu quoq; heri intellexisti, vehementius febrientem, tertio die, quẽadmodũ vos oportere dicitis, octauã horam non expectare voluit, sed eũ antẽ & lauit, & cibo recreauit. Ipsiq; adolescentis altor Pitholaus, qui vsque adeo diligens est, vt eius diligentiã formidinẽ existimare possis, viri artem pridem expertus prompte obtẽperauit, & prius, q̃ suspecta inuasionis hora excesserit, puerum, vt vides, & lauit & cibauit. Hæc Faustina dicens ad currũ peruenit, in quem cũ ascensura foret, Me magis abiens, dixi, q̃ antea, medicis

† a Palæstra

† Græ. aliqui cod. & antiqua translatio habent sextam: sed forte legendum decimam cũ constet horã octauam palæstris destinatam fuisse sextam vero quieti, & decimam cœnæ, nisi dicat quis Cõmodũ maturius cæteris Palæstrã īgredi consueuisse. et ideo octaua hora egressũ, uel paulo ante

† in Græco. et antiqua trãslat. hæc est sententia. At Galenus iste cum inspexisset hoc mane puerum extenuatũ & aridũ, non esse febricitaturũ dixit.

dicis inuisum reddidisti. Digressus ad Pitholaum me contuli, cui & hoc idem exposui, & ob hu- E iuscemodi medicorum inuidiam, me nuper libros tres composuisse, vnum de febrium differentijs, alterum de diebus decretorijs, tertium de crisibus: In quibus omnibus Hippocratē monstraui tradidisse artem præcognoscendi, quid in singulis ægrotantibus euenturum sit: ij vero hebetes vsq; adeo sunt, vt neq; meis expositionibus adiuti, ipsam ediscere queant. Tu vero mi Posthume scis omnia me ab Hippocrate dicta monstrasse, quæcunq; hisce de rebus conscripsi: & te vidente prædixi, nil præter pulsuum scientiam adijciens: Quam etiam solam Hippocrates non excoluit: hanc enim ipsum secuti, alio aliud addente, vsque ad nostra tempora absoluerunt. † Exactam siquidem notitiam affectuum corporis cognoscere, quid futurum sit in ægris, est præcognoscere.

† *Al. ex antiquis. Cognitio siquidem affectuum corporis ex speculatione fit: quēadmodū ex horum exquisita cognitione, futurorum præcognitio.*

Futuræ Crisis per Sanguinis fluxum è Naribus Præsensio. CAP. 13.

ID etiā, quod te præsente contigit, qñ primi nominis Romæ aliquot medici de mittendo sanguine consultabant, in cōmentarijs nostris docuimus ab Hippocrate fuisse perfectissime demōstratum. Quintum nanq; morbi diem iuuenis quidā agebat: ac, licet idoneū tempus sanguini detrahendo præterijsse videretur, † quia tñ nec anni tp̄s, nec ægrotantis ætas, nec virtutis imbecillitas, nec deniq; victus, qui morbū antecesserat, aduersabatur, sed vno consensu oīa sanguinis missionē significabant, medici venā incidere decreuerunt: idq; tempestiuum fore cæteri arbitrabantur. Ego vero F diligēter oīa contemplatus, quæcunq; ab Hippocrate tradita sunt signa illorū, quibus fluxurus est sanguis, bene quidem eos in opinionē mittendi sanguinis venisse dixi, verum naturā id, quod se grauaret, expellere festinātem, breui admodū, etiā si nihil ipsi egerint, idē vltro facturā. Dum medicis hæc admiranda vñr, æger è lecto se sustulit tanq; prosilliturus, interrogatusq; , cur exilire voluisset, cum nihil adesset, ob quod id facere debuisset, Rubri coloris serpentem per laquearia repētem à se visum expauisse respōdit, ne, si aliquo modo aberrasset, supra se ferretur, atq; idcirco se è lectulo aufugere velle. Reliquis nihil hoc ad futurū sanguinis fluxum conferre visum est: mihi vero cū alia singula perpendenti, tum ruborem, qui prius in dextra nasi parte ad malā vsq; obscurus fuerat, auctum valde intuēti, sanguinis paulo post è dextra nare fluxuri manifestū id attullit indiciū: atq; ideo cuidā ex ægrotantis familiaribus summissa voce præcepi, vt vas aptum sanguini excipiendo sub veste promptum haberet: atq; inde ad medicos conuersus, alta voce dixi: Si parumper expectaueritis, sanguinem è dextra nare fluentē videbitis. Riserunt illi, ꝙ antedictis, A dextra nare adiecissem. At, inq̃, vel vtrunq; eueniat, oportet, vel alterutrum me decipiat: nā, & ꝙ sanguis fluxurus sit, & ꝙ è dextra nare vēturus, arte medica præsciri pōt. His dictis eum, qui vas sub veste occultū habebat, inter obseruandū admonui, mentē adhiberet, quid ægrotus ageret, ac, cū sanguinē erūpentē vide- G ret, accurrens vas supponeret. Vix hæc dixerā, cū ecce digitū è naso sanguinolentum iuuenis extraxit: tum familiaris accurrens, vas subiecit: quod dum fieret, magno (vt scis) clamore oborto, medici quidem omnes dilapsi sunt. Ego vero tibi rerū mearū studioso, quo pacto id præsciuissem, idq; ex Hippocratis monumentis, exposui: atq; insuper illud ēt addidi, vehementē sanguinis fluxū expectandū, eò ꝙ & naturæ impetus vehemēs, & morbus adhuc crudus esset: Consueuisse vero hisce de causis immoderatas exinanitiones fieri. Atq; ideo, cū parūper adhuc morari vtilius esse laboranti cognoscerē, puerū, qui me sequebatur, ad accipiendam magnā cucurbitulam misi, idq; reliquis inscijs, faceret, iussi. Celeriter itaq; cū multū sanguinis in vase collectū vidissem, altero vase postulato sanguinem, qui fluxerat, excepi: quem vt comperi librarum quatuor & dimidiæ pondus æquare, ægrum capite in scapulas dimisso collocaui, ac naribus frigidam poscam attraheret, præcepi: fronti spongiā aqua mulsa madentem imposui: brachia & crura vinclis obstrinxi. Quæ cum minus conferri viderentur, postremo cucurbitulā in præcordijs ad dextrum latus adegi: statimq; sanguinis fluxū cohibui: quod remediū ēt ex Hippocratis arte sumptū fuisse te docuimus. Atq; idcirco & hæc & alia oīa, quæcunq; medicando peregi, literarum monumentis cōmisimus. Nam, qūo rigorem, H alui profluuium, vomitum, immodicā vrinæ multitudinē suppressionem'ue, sudores, abscessus secus aures aut ad alia loca, delirium, dementiam, ac demum alia omnia ægris obuenientia, præcognoscere conueniat, scripsimus. Quædā vero, sicuti prius dicebā, is, qui prius ista nouerit, per se ipsum excogitabit: quemadmodum & nos in Filio Boethi fecimus, Amante fœmina, & Atrienli timēte.

† *Hæc & ex Græco cod. & antiqua translatio addēda* δεομένου τ̃ πάθους ἐν ἀρχῇ γεγονέναι περὶ δευτέραν ἢ τρίτην, ἢ πάντως γὲ τὴν τετάρτην ἡμέραν αὐτήν. *i. cum affectio exigisset id fieri in pricipio circa secundam, vel tertiā, aut ad summū ipsā quartā diē.*

Intermittentis Pulsus sed Naturalis Dignotio, CAP. 14.

NVper ēt, vt scis, me eiusmodi quiddam prædicente, q̃ plurimis admirationi fui. Quidam domus magister, qui, ꝙ oīa recte gubernaret, à domino honorabatur, alijs medicis accedentibus septimo die sudando iudicatus est. Sequenti die cum pulsum deficere inuenissent, malignam aliq; in corpore affectionem latitare, q̃q̃ magnoperæ deciperentur, putabant. Exeuntes itaq; cum domino ægroti iuuenis, ac mihi casu obuiā facti: postq̃, & quæ contigerant, & quæ aderant symptomata, narrarunt: quid'nam significaret id, quod in pulsu præter rationē euenerat, scire affectabant. Tum ipse propinq; esse domum, in qua ægrotus decumberet, audiens, deducentibus illis accessi, atq; iuuenis pulsum attigi. Te vero Posthume sæpenumero docui medicos aliquot, summos etiā, à recto sensus iudicio aberrare: magnumq; eum pulsum existimare, qui magnus non est: & celerē interdum, qui celer non sit. Eodem pacto, dum & languidum à vehementi, & asperum à molli, secernere volunt, falluntur: Ac multo magis etiam, quoties de pulsus ordine, deq; eius contrario

iudicant:

A iudicant: itemq; de æqualitate, & inæqualitate cum in vna pulsatione, tum in pluribus. Atq; ego in istorum gratiã quatuor libros de pulsuum dignotione conscripsi: qui alios quatuor, qui de pulsuũ causis inscribuntur, antecedunt: vtrasq; enim has tractationes ea requirit præcognitio, quæ per pulsus habetur, quatuor libris & ipsa à nobis descripta: cuius causa etiam prædictæ duæ institutæ sunt. Cum igitur inæqualitas illa, quæ in vno pulsu consistit, maximum vsum afferat: atq;, ꝙ multas habet differentias, longa, vt dictum est, exercitatione paretur: sciendum est pulsum, siue vno ictu, siue pluribus inter se collatis, nihil aliud præter naturam continentem, ꝗ̃ vt solum deficiat, à prima ortus origine talem esse: idq; scitu difficillimum, immo potius fieri non posse, vt quisquam istud interno sciat, nisi omnes omnium pulsuum differentias exacte perceperit. Vt ergo iuuenem, de quo sermonẽ institueramus, eiusmodi pulsum habere sensi, medicos hortatus sum, securissime prorsus à morbo liberatum hominem reficerent, ac postea, cum exiret, & consueta negocia tractaret, cum tangerent, ipsos enim tunc eius pulsum talem reperturos, qualem nunc inuenissent: eò ꝙ is ita sit à natura procreatus, non ab aliqua morbosa causa oppressus. Hæc illis non credenda primo visa sunt: deinde, cũ pulsum vno ictu prætermisso, alio subinde numero pulsare deprehendissent, ad me tãdem venerunt, vt ex me audirent, qua coniectura iuuenis pulsum talem natura fuisse cognouissem: qui-
B bus ego id respondi, quod olim Isocratem Rhetorem discipulo cuidam suo respondisse acceperam, postulanti, Nunquid, si se tribus annis exercuisset, de quacunq; re proposita dicere posset, sicut ipsum facere videbat. Ferunt enim Isocratẽ adolescenti ita respondisse: Equidem fili, quæ postulas, vno etiã die adipiscereris, optarem: verum, dum tuam mecum ipse ad dicendum aptitudinem considero, ne, si multis quidem annis te exerceas, quod petis, consequeris. Disciplinæ siquidem anni pro discentium natura multi, ac pauci redduntur. Noscerent itaque eos, admonebam, omnes præter naturam pulsuum differentias, illud opus legendo, quod inter libros de pulsibus primum est recta exercitationis via prodire volentibus, atque à nobis quatuor libris distinctum. Inde nanque vos eas discere potestis, quoties ex nostro sensu depromptas, atque ibi descriptas pulsuum differentias agnoscere volueritis. Hoc mi Posthume arte medica præcognouisse memoria dignum extitit: velut & id, quod in Imperatore, febris inuasio putabatur. Cætera vero, quę plures medici admirantur, nihil, quod aut proximum, aut simile his sit continent: miranda tamen plerisque videntur, ob ipsorum ignorantiam, non quia admirationem vllam habeant, aut difficilia præcognitu sint hisce, qui legitime artem medicam exercuerint.

FINIS QVARTÆ CLASSIS.

aaaa bbbb cccc dddd eeee ffff gggg hhhh iiii kkkk llll mmmm nnnn
oooo pppp PPPP QQQQ qqqq rrrr ſſſſ tttt uuuu xxxx yyyy zzzz
AAAA BBBB CCCC DDDD EEEE
Quaterniones omnes præter PPPP QQQQ DDDD & EEEE terniones.

VENETIIS, APVD IVNTAS